DICȚIONAR DE DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

Coordonator: dr. IONEL CLOȘCĂ

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ
București, 1982

Coperta și supracoperta: GHEORGHE MOTORA

17964

CUVÎNT ÎNAINTE

Dicționarul de drept internațional public reprezintă o lucrare colectivă care oferă o imagine sintetică a dreptului internațional contemporan, în plină afirmare în relațiile dintre state, ca un instrument al dezvoltării, progresului, securității și păcii internaționale. În cazul conceptelor de bază, autorii au căutat să ofere informații mai largi decît o definiție concisă, o privire de ansamblu asupra fenomenului respectiv. Intenția autorilor a fost de a evidenția în această lucrare schimbările și mutațiile profunde intervenite în dreptul internațional contemporan, ce au fost determinate de marile transformări revoluționare și sociale, care s-au produs și continuă să se producă în lume în condițiile desfășurării revoluției științifice și tehnice mondiale. Corespunzător acestui proces, național și mondial, s-au dezvoltat și se dezvoltă și dreptul internațional contemporan, se îmbogățește cu noi și noi concepte născute din noile raporturi juridice internaționale materializate de afirmarea hotărîtă a țărilor socialiste, a forțelor progresiste și revoluționare. Unele dintre aceste concepte noi s-au instituționalizat, altele însă — cum ar fi de pildă conceptul de „patrimoniu comun al omenirii", „zona economică exclusivă", „protecția mediului" ș.a.m.d. — se află în curs de conturare, de cristalizare și de reglementare internațională. Aceste concepte noi, ca și conținutul nou al instituțiilor clasice, reflectă mutațiile petrecute în dreptul internațional care, dintr-un drept al celui mai puternic, s-a transformat într-un instrument al colaborării, al păcii și securității, al instaurării unei noi ordini economice, politice și juridice internaționale.

Varietatea și complexitatea problemelor internaționale ce urmează să fie rezolvate de comunitatea internațională — de la dezarmare la acordarea de asistență în caz de catastrofă naturală, de la lichidarea colonialismului pînă la problematica locuințelor și așezărilor umane, de la reglementarea diferendelor dintre state la asigurarea proteinelor necesare populației globului — impune necesitatea cunoașterii precise a conceptelor, a normelor și instituțiilor dreptului internațional, găsirea unor noi forme de colaborare care să reflecte noile deziderate: egalitatea suverană a statelor, independența, neamestecul, întrajutorarea dintre state și popoare.

Informarea tot mai largă asupra problemelor internaționale, familiarizarea opiniei publice cu terminologia dreptului internațional public este în concordanță cu aceasta schimbare și, în același timp, constituie aspectul complementar al cerinței imperioase privind practicarea unei diplomații deschise, al formării unei opinii publice mondiale pentru respectarea neabătută a principiilor de bază ale dreptului internațional contemporan.

Alături de funcția informativă, pe care este chemat să o îndeplinească, „Dicționarul de drept internațional" caută să vină în întîmpinarea preocupărilor de acest gen ale specialiștilor și ale unor cercuri largi de cititori. Semnificația *Dicționarului* este dată și de momentul în care intră în circuitul editorial al țării. El apare într-o perioadă în care, pe plan internațional, se desfășoară o intensă activitate de codificare a normelor de conduită dintre state, de afirmare a unei noi legalități internaționale, care postulează o lume mai bună, mai dreaptă și la care România, președintele Nicolae Ceaușescu, își aduc o contribuție deosebită.

Dicționarul pe care îl supunem atenției specialiștilor și celorlalți cititori interesați reflectă pe larg concepția șefului statului român asupra normelor de comportare dintre state, aportul proeminent al tovarășului Nicolae Ceaușescu la cauza nobilă a înțelegerii, păcii și cooperării.

„Dicționarul de drept internațional public", cu cei peste 2000 de termeni pe care-i cuprinde în cele peste 1000 de pagini de manuscris realizează, într-o prezentare cît mai sintetică, expunerea științifică a noțiunilor, instrumentelor și instituțiilor celor mai frecvente utilizate în domeniul dreptului internațional, un spațiu preponderent acordîndu-se acelora care prezintă un interes deosebit pentru politica externă a României, pentru conceptele, principiile și obiectivele activității sale internaționale. În

tratarea diferiților termeni s-au evidențiat contribuțiile și inițiativele țării noastre, ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, la fundamentarea unor norme, principii și instituții de drept internațional. Pentru inițiativele românești majore în acest domeniu au fost consacrați termeni de-sine-stătători. O trăsătură a dicționarului constă în lămurirea denumirii unor cazuri reprezentative din practica jurisdicțională internațională în care, în decursul istoriei, diferendele internaționale au fost rezolvate cu aplicarea sau nesocotirea unor anumite principii ale dreptului internațional public în vigoare la timpul respectiv. În felul acesta se contribuie la consacrarea procesului de dezvoltare a dreptului internațional — fenomen social-istoric —, la informarea cititorului asupra semnificației unor aluzii și referiri cuprinse de foarte multe ori în dezbaterile diplomatice. Firește, după cum dreptul internațional se dezvoltă în strînsă interacțiune cu diplomația, cu relațiile politice și economice internaționale, tot astfel înțelegerea termenilor de drept internațional este funcție a cunoașterii semnificației multor termeni aparținînd disciplinelor acestora. Este ceea ce a impus consemnarea și în *Dicționar* a unei serii de termeni care nu sînt, în sensul strict al cuvîntului, „de drept internațional public". Este vorba în toate cazurile de termeni de graniță sau în curs de cristalizare a concepte juridice ce se întîlnesc, în cea mai mare parte, în ziare, buletine oficiale și publicații guvernamentale, în documentele organizațiilor internaționale, în expunerile difuzate prin radio și televiziune, considerînd că în felul acesta dicționarul de față este în măsură să contribuie la creșterea cunoștințelor majorității cititorilor sau ascultătorilor a știrilor și expunerilor relative la evenimentele vieții internaționale, la informarea lor precisă asupra amănuntelor relațiilor dintre state, dintre popoare, relații care își împletesc acțiunea cu cea a relațiilor interne.

„Dicționarul de drept internațional public" a fost elaborat pe baza documentelor juridice internaționale, a materialelor prezentate în cadrul unor organizații și organisme de codificare, a literaturii de drept internațional românești și străine.

Atît în privința normelor și instituțiilor de drept internațional, cît și în alegerea cazurilor expuse, *Dicționarul* de față pornește de la o selecție, volumul disponibil neîngăduind „să se dea totul", și aceasta implică evident, o anumită doză de subiectivism. Conștienți de acest risc, credem că autorii vor aprecia orice critică și sugestii venite din partea cititorilor, care ar putea duce la o îmbunătățire a unei eventuale noi ediții a Dicționarului.

Este speranța autorilor că „Dicționarul de drept internațional public" să contribuie la eforturile consacrate de țara noastră în promovarea politicii sale de un înalt umanism în slujba păcii, colaborării popoarelor și progresului.

Prof. univ. dr. doc. IOAN CETERCHI

A

abordaj, coliziune accidentală a două sau mai multe nave fluviale sau maritime, sau coliziunea unei nave de un obstacol, corp fix sau plutitor. Conferința de la Washington (1889) a elaborat „Regulile pentru prevenirea abordajelor navelor maritime". Documentul a fost revizuit de către Conferința de la Londra (1948), care a adoptat „Convenția cu privire la ocrotirea vieții oamenilor pe mare și prevenirea abordajului". **A.** sau orice alt incident de navigație, precum și consecințele lor juridice sînt de competența legislativă și jurisdicțională: a) a statului pavilionului, cînd răspunderea revine unui cetățean al statului pavilionului; b) a statului a cărui cetățenie o are persoana respectivă, dacă răspunderea revine unui cetățean străin în raport cu statul pavilionului. Reglementările sînt consacrate în Convenția de la Bruxelles (1952), pentru unificarea anumitor reguli cu privire la jurisdicția penală în aplicarea lor la abordaje și alte incidente de navigație; de asemenea, în art.11 al Convenției de la Geneva (1958) asupra mării libere, care prevede că nici o măsură de sechestrare sau reținere, chiar pentru măsuri de instrucție, nu poate fi ordonată de alte autorități decît cele ale statului pavilionului. V. și **Charkich, cazul**↷

abordare 1. Acțiune de apropiere a unei nave de o altă navă sau de un alt corp fix sau plutitor în mod accidental sau cu intenție, avînd ca rezultat o ciocnire a lor. **2.** Acțiunea de urcare la bordul unei nave sau de a atinge uscatul. V. și **abordaj.**

ab origine, locuțiune lat. însemnînd „de la origine", „în mod originar". V. și **ab initio.**

abrogare, încetare a valabilității totale sau parțiale a unui tratat sau alt act internațional. În principiu, **a.** produce efecte din momentul intrării în vigoare a actului abrogator. Voința pentru încetarea valabilității unui tratat se poate exprima: a) *expres,* prin încheierea unui acord avînd ca obiect **a.** tratatului, ori prin comunicări adresate de părți depozitarului sau direct între ele; b) *tacit,* prin încheierea unui tratat subsecvent, în care părțile și-au exprimat intenția ca materia să fie reglementată prin noul tratat, sau ale cărei dispoziții fiind atît de incompatibile cu cele ale tratatului precedent, devine imposibilă aplicarea simultană a celor două tratate.

abținere, poziție adoptată de un stat chemat să-și exercite dreptul de vot și care: 1) se abține de la vot, adică nu votează nici *pentru,* nici *contra;* 2) declară că înțelege să nu participe la votare. Potrivit regulilor de procedură ale Adunării Generale a O.N.U. și ale multor altor organizații internaționale, precum și ale unor conferințe internaționale, cei ce se abțin de la vot sau nu iau parte la operațiile de votare nu sînt considerați votanți, așa încît, oricît de mare ar fi numărul **a.**, adoptarea propunerii în cauză nu este împiedicată. Practica Consiliului de Securitate al O.N.U. este în sensul că **a.** de la vot a unuia dintre cei cinci membri permanenți nu constituie un vot negativ — adică nu constituie exercitarea dreptului de *veto.*

Abu Dhabi—Petroleum, *cazul* ↷, diferend între emiratul Abu Dhabi și societatea Petroleum Development Ltd. în legătură cu întinderea unei concesiuni acordate la 11 ian. 1939 de șeicul protectoratului englez Abu Dhabi acestei societăți care-i asigura dreptul exclusiv de a căuta și exploata petrolul „în toate pămînturile și dependințele, apele maritime și insulele care aparțin de Abu Dhabi". Diferendul a fost soluționat pe cale arbitrală. Arbitrul, Lord Asquith of Bishopstone, prin sentința pronunțată (1951) a avut de rezolvat următoarele întrebări: 1) Se aplică concesiunea și la platoul maritim aflat sub apele teritoriale ale emiratului Abu Dhabi?; 2) Se aplică ea și la platoul continental aflat dincolo de întinderea acestor ape teritoriale? Arbitrul a răspuns afirmativ la prima întrebare, negativ la cea de-a doua. În motivarea sentinței, arbitrul s-a întemeiat pe regula *expressio unius est exclusio alterius,* adică a aplicat o interpretare restrictivă termenilor contractului de concesiune, care vorbea despre „pămînturi" (lands), precum și pe considerentul că teoria platoului continental ca aparținînd statului riveran chiar și dincolo de întinderea mării sale teritoriale a luat naștere abia după al doilea război mondial și, deci, nu putea fi în intenția celor două părți contractante în 1939.

abandon (în dreptul internațional)**1.** Părăsirea unui vas eșuat de către echipajul său. Conform legislației statului în apele căruia a fost abandonat, vasul devine, după trecerea termenului prevăzut în respectiva legislație, proprietatea acestui din urmă stat. **2.** Sacrificarea unei părți sau a totalității încărcăturii unei nave de către echipajul vasului aflat în pericol de naufragiu spre a salva vasul. În acest caz proprietarii vasului precum și cei ai mărfurilor astfel salvate au obligația de a despăgubi pe proprietarii încărcăturii abandonate. **3.** Renunțarea de către asigurat la proprietatea asigurată (vasul, încărcătura) în favoarea asiguratorului, spre a putea reclama, în cazul pierderii totale a obiectelor asigurate, a întregii sume asigurate.**4.** Cedarea de ca-

tre proprietarul unei mărfi aflate în antrepozite vamale a drepturilor sale asupra mărfii, în schimbul unei indemnizații, proprietarului antrepozitului, care este depozitarul mărfii.

ab initio, expresie latină cu sensul „de la început".

abolirea sclavajului, acțiune întreprinsă pe plan internațional pentru desființarea sclaviei. Procesul istoric de **a.s.** a început în secolul trecut, prin încheierea unor acorduri internaționale care interziceau comerțul cu sclavi, nu sclavia propriu-zisă. Principalele acte prin care a fost interzis comerțul cu sclavi sînt: Declarația de la Viena (1815), primul act care a condamnat sclavia; Convenția internațională cu privire la interzicerea comerțului cu sclavi (1814) între Anglia, Austria, Franța, Prusia și Rusia; Actul general cu privire la Congo, adoptat de Congresul de la Berlin (1885) și Actul General al Conferinței de la Bruxelles (1890). Conform art. 6 al Actului general al Conferinței de la Berlin (1885), puterile care exercitau drepturi de suveranitate în teritoriile din bazinele fluviilor Congo și Niger se angajau „să concure la suprimarea sclaviei și mai ales a traficului cu sclavi". Efectul acestei reglementări a fost destul de redus. La sfîrșitul primului război mondial, Convenția semnată la Saint-Germain en Laye (1919) ducea mai departe această reglementare, prevăzînd, în art. 11, că părțile „se vor strădui, îndeosebi, să asigure suprimarea completă a sclaviei sub toate formele sale și comerțul de negri pe pămînt și pe mare". Se interziceau, deci, și sclavia și comerțul cu sclavi, dar în fapt aceasta continua să se manifeste — pe scară mai redusă, desigur, și sub forme deghizate. Imediat după crearea sa, Societatea Națiunilor a întreprins eforturi pentru a asigura suprimarea sclaviei și a comerțului cu sclavi. În baza unui raport asupra sclaviei în lume, întocmit de comisia temporară asupra sclavajului, cea de-a VI-a Adunare a Societății Națiunilor (1926) a elaborat și adoptat Convenția asupra sclaviei. După ce definește sclavia, Convenția prevede că părțile „se angajează să urmărească suprimarea completă a sclaviei sub orice formă, în mod progresiv și cît mai curînd posibil". Această convenție prezenta un progres considerabil: dispozițiile sale se refereau la suprimarea completă a sclaviei sub orice formă; ca sferă de aplicare, ea era destinată aplicării universale, fiind adoptată de Societatea Națiunilor care, ca organizație internațională, avea atribuția să urmărească punerea sa în aplicare de către state. Prin Legea din 1 aprilie 1931, România a ratificat această convenție. Textul Convenției din 1926 asupra sclaviei, precum și rezoluțiile celei de-a patra conferințe internaționale de unificare a dreptului, ținută la Paris (1931), au constituit izvoarele textului incriminator al infracțiunii de sclavie din Codul penal român, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937 și republicat în 1948. **A.s.** a dobîndit o reglementare completă abia în anul 1956 cînd, la Conferința de la Geneva, convocată sub egida O.N.U., a fost semnată Convenția suplimentară pentru abolirea sclavajului, a traficului cu sclavi și a instituțiilor și practicilor similare sclavajului. **A.s.** a fost reformulată de către O.N.U. în numeroase documente: Declarația Universală a drepturilor omului (1948); Convenția asupra Mării Libere (1958); Pactul drepturilor civile și politice (1966) ș.a. Considerîndu-se că persoanele internate de naziști în lagărele de concentrare au fost puse în situații analoage sclaviei, în Statutul Tribunalului Militar Internațional sclavia a fost trecută în grupa infracțiunilor contra umanității. Sclavia fiind o negare a dreptului fundamental al omului la libertate, în Codul penal al Republicii Socialiste România, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969, norma care o incriminează a fost așezată în subgrupa infracțiunilor contra libertății persoanei. Potrivit prevederilor art. 190 din acest cod, se pedepsesc cu închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea unor drepturi „punerea sau ținerea unei persoane în stare de sclavie, precum și traficul de sclavi".

Academia de drept internațional (Académie de droit international), instituție științifică, neguvernamentală, cu sediul la Haga, constituită în 1914 și care a început să funcționeze din 1923. Scopul Academiei este de a promova și răspîndi cunoștințele de drept internațional. Academia organizează în fiecare an cursuri, cuprinzînd un număr variabil de lecții, ținute de specialiști din diferite țări. Auditorii se recrutează din rîndurile tinerilor ce se specializează în studiul dreptului internațional. Lecțiile ținute se publică în culegerea „Recueil des cours de l'Académie de droit international" (prescurtat R.C.A.D.I.). În 1957, în cadrul Academiei a fost creat un centru de studii și cercetare a dreptului internațional și a relațiilor internaționale. Începînd din 1969 Academia organizează sesiuni de cîte trei săptămîni, în țări în curs de dezvoltare, pentru pregătirea cadrelor naționale în domeniile diplomației, relațiilor internaționale și ale dreptului internațional.

acceptare (în dreptul internațional), actul prin care un stat stabilește, pe plan internațional, consimțămîntul său de a fi legat printr-un tratat. În unele tratate internaționale termenul este folosit cu sens de a ratifica. În altele el desemnează în același timp și ratificarea și aderarea. **A.** are și o anumită semnificație proprie, desemnînd o nouă procedură, mai simplă și mai rapidă, care permite unui stat să-și asume obligații convenționale, fără a fi necesară procedura mai complexă a ratificării. **A.** este prevăzută în statutele unor instituții specializate (art. 36 din Constituția F.A.O.; art. 78 și 79 din Convenția O.M.S.), precum și în diferite acorduri interguvernamentale încheiate de România: Acordul dintre guvernul României și guvernul Bulgariei pentru colaborarea științifică și culturală; Convenția dintre România și Ungaria privind colaborarea în domeniul prevederilor sociale etc. V. și **aderare; aprobare; ratificare.**

accesiune (în dreptul internațional) (în lat. *accedere* — acțiunea de a apropria) **1.** Termen care desemnează extinderea legală a teritoriului unui stat ca rezultat al unui fapt fizic natural intervenit în limitele teritoriului acvatic al statului (formarea unor insule, abandonarea albiei unui rîu, aluviune, avulsiune) sau pe cale artificială (desecare, construcție de diguri, cheiuri etc.). **2. A.** are uneori în practica contractuală a statelor și sens de aderare.

accessorium sequitur principale, adagiu lat. cu sensul „accesoriul urmează reglementarea aplicată principalului" din care face parte sau de care depinde. În dreptul internațional această idee este folosită pentru interpretarea cu bună credință a înțelegerilor și reglementărilor convenite de părți. Unele greutăți de interpretare sînt întîmpinate atunci cînd reglementarea în cauză are un caracter de excepție și cînd regula **a.s.p.** nu poate fi aplicată

spre a nu se încălca regula care interzice interpretarea extensivă a prevederilor de excepție.

Achaia, *cazul* ~, diferend de competența tribunalului de prize maritime născut ca urmare a refuzului navei germane **A.**, surprinsă la începutul primului război mondial în portul egiptean Alexandria, de a părăsi acest port în termenul fixat de autoritățile britanice (Egiptul se afla la acea dată sub regim de protectorat britanic). La 17 aug. 1914 armata engleză a capturat **A.** Tribunalul de prize englez din Alexandria și apoi Judicial Commitee al lui Privy Council — ca instanță de recurs — au confirmat regularitatea capturii vasului Achaia. În motivarea deciziei s-a arătat că porturile egiptene reprezentau pentru vasele germane porturi inamice în sensul Convenției VI de la Haga (1907), întrucît Egiptul era protectorat britanic și se afla sub ocupație militară engleză.

achiesare (de la lat. *acquiescere* — „a se odihni"), expresie care definește acțiunea unui stat de a consimți, expres sau tacit, la o propunere sau poziție a altui stat, tacită sau expresă. Cînd **a.** este tacită, ea trebuie să rezulte din fapte care nu permit altă interpretare de bună credință decît voința statului în cauză de a achiesa.

achiziție de teritorii, acțiune de dobîndire de către un stat a unor teritorii care nu i-au aparținut înainte. Modurile de **a. de t.** sînt licite sau ilicite, criteriul de apreciere a oricăror modificări teritoriale constituindu-l concordanța lor cu principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan. În virtutea acestui criteriu orice modificare teritorială trebuie să izvorască din voința suverană a populației care locuiește acel teritoriu, exprimată în mod liber, fără nici o constrîngere din afară. Dreptul internațional admite, în aceste limite, eventualitatea unor modificări teritoriale. El admite, de pildă, ca o națiune să iasă din cadrul unui stat pentru a-și constitui propriul său stat (Cehoslovacia s-a constituit ca stat după primul război mondial, în urma destrămării Imperiului austro-ungar), să intre în componența altui stat sau să se unească (federalizeze) cu alt stat (Egipt, Siria și Yemen, între 1 febr. 1958 — 10 oct. 1961, formează Republica Arabă Unită). Aparînd principiul integrității teritoriale a statelor și interzicînd folosirea forței și amenințarea cu forța, dreptul internațional contemporan dispune că **a. de t.** prin forța armată nu dă drepturi asupra acestor teritorii. Declarația asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state conform Cartei O.N.U. (Rezoluția Adunării Generale 2 625/XXV din 24 oct. 1970) precizează că teritoriul unui stat nu poate face obiectul achiziției de către alt stat. De asemenea, definiția agresiunii adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. (1974) prin Rezoluția 3 314/XXIX enunță principiul conform căruia nici o **a. de t.**, rezultînd de pe urma unei agresiuni, nu este licită.

â contrario, *argumentul* ~, termen folosit pentru aplicarea metodei restrictive de interpretare, constituind, în fond, o expresie a raționamentului după care dacă o prevedere (dintr-un tratat, dintr-o lege, dintr-o regulă etc.) se referă numai la anumite elemente, ea nu privește și pe celelalte. *Expressio unius est exclusio alterius* (exprimarea unui lucru este excluderea celuilalt), *qui dicit de uno negat de altero* (cine afirmă un lucru, neagă pe celălalt), *ubi voluit dixit, ubi tacuit noluit* (unde a vrut, a vorbit; unde a tăcut, nu a vrut). Astfel tăcerea părților într-o direcție și prevederile lor îndreptate în altă direcție duc, ca regulă generală, la concluzia că ele au înțeles să aplice o altă reglementare decît aceea prevăzută pentru anumite cazuri, acelor cazuri despre care au păstrat tăcere. Tehnica interpretării *per à contrario* nu este de folosință decît atunci cînd aplicarea ei duce la aplicarea regulii; nu se folosește atunci cînd aplicarea ei ar duce la o excepție, deoarece excepțiile sînt de restrictivă interpetare, ele nu pot fi deduse din raționamente (cum ar fi argumentul *à contrario).*

acord (în dreptul internațional). **1.** (În sens larg). Comunitate de vederi între două sau mai multe state în probleme ale relațiilor dintre ele, căpătînd forma unui tratat internațional („Expresia de tratat se aplică tuturor formelor de acord internațional", se arată în comentariul la art. 2 al proiectului de articole despre dreptul tratatelor (Doc. A/CN 4/191 din 28 iul. 1966, p. 19) **2.** (În accepție restrînsă.) Denumirea atribuită unor categorii de tratate internaționale în anumite domenii determinate ale colaborării dintre state, ca de pildă: **a.** *comerciale, vamale, de credit* și *financiare, culturale, tehnico-științifice,* etc. **A.** desemnează, de regulă, și înțelegeri încheiate de organizații internaționale, ca O.N.U., instituțiile specializate etc. cu alte organizații internaționale sau cu state în limitele competenței acordate de actele lor constitutive (de ex.: acord de sediu între o organizație internațională și statul pe teritoriul căruia se află; acordurile dintre O.N.U. și instituțiile specializate, prin care se precizează legătura dintre organizația mondială și fiecare instituție specializată în parte; acordurile financiare încheiate de instituțiile specializate etc.) **3.** La plural, termenul desemnează un ansamblu de înțelegeri care reglementează probleme învecinate ale relațiilor dintre state (de pildă Acordurile de la Locarno (1925), Acordurile de la Geneva (1954) cu privire la restabilirea păcii în Indochina etc.).

acord comercial (în dreptul internațional), varietate a acordurilor economice, prin care statele își reglementează relațiile privind importul, exportul, tranzitul și depozitarea mărfurilor, taxele vamale ce se plătesc pentru ele, sistemul de plata etc. În actuala conjunctură internațională, **a.c.** constituie un important mijloc de dezvoltare și consolidare a relațiilor de prietenie și colaborare între state, de realizare a coexistenței pașnice a țărilor cu sisteme social-politice diferite. **A.c.** încheiate de România se bazează pe principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan și urmăresc obținerea unor avantaje reciproce prin aplicarea clauzei națiunii celei mai favorizate. Cu statele socialiste, țara noastră a încheiat **a.c.** de lungă durată bazate pe egalitate în drepturi, avantaj reciproc și întrajutorare tovărășească, precum: acordurile interguvernamentale pentru schimburi de mărfuri; acordurile pentru livrarea pe credit de utilaje și alte mărfuri; acordurile cu privire la acordarea de sprijin tehnic; acordurile de plăți etc. România a propus ca problema încheierii **a.c.** de lungă durată să fie inclusă pe ordinea de zi a Conferinței Mondiale pentru Comerț și Dezvoltare desfășurata la Geneva între 28 mart. — 15 iun. 1964, sub egida O.N.U. Ca urmare, prin actul final al Conferinței s-a recomandat utilizarea acordurilor de lungă durata, precum și studierea de către organizațiile internaționale și

de către părțile interesate a conținutului, tehnicii și eficacității acestor acorduri.

acord cultural, înțelegere între state cu privire la modalitatea de efectuare a schimburilor de valori spirituale și la condițiile colaborării în domeniul creării unor astfel de valori. Temeiul juridic al **a.c.** rezidă în prevederile art. 1, punctul 3 din Carta O.N.U., potrivit cărora statele membre s-au angajat „să realizeze colaborarea internațională rezolvînd probleme internaționale cu caracter economic, social, cultural și umanitar", precum și în clauzele concrete ale diferitelor tratate încheiate între state.

acord de frontieră, instrument juridic încheiat între state ce au granițe comune, care reglementează drepturile și obligațiile fiecăreia din părți privitoare la întreținerea frontierei, la modul de utilizare a drumurilor de frontieră, la posibilitățile de trecere a frontierei de către diverse categorii de persoane — vameși, lucrători la căile ferate, cetățeni care posedă gospodării pe teritoriul celuilalt stat, autorități grănicerești etc. **A. de f.** denumite uneori tratat de frontieră, convenție de frontieră etc. au la bază criteriul interesului reciproc al părților de a-și apăra suveranitatea de stat și teritorială. România a încheiat **a. de f.** cu toate statele vecine, plus o serie de alte acorduri privind diferite aspecte ale regimului de frontieră, cum ar fi: în probleme hidrotehnice, feroviare, micului trafic, ale pescuitului în apele de frontieră etc.

acord de sediu, înțelegerea dintre o organizație internațională și statul pe teritoriul căruia această organizație își stabilește sediul, prin care sînt reglementate drepturile și privilegiile de care se bucură organizația pe teritoriul statului în cauză, obligațiile organizației, imunitățile personalului și ale delegaților și reprezentanților statelor membre ale organizației, scutirea de taxe vamale și impozite, înlesniri cu privire la procurarea materialelor necesare activității, obligațiile statului de reședință (de ex.: obligația ca autoritățile locale să nu stînjenească activitatea organizației).

acord de tutelă, înțelegere intervenită între O.N.U. și statele administratoare pe baza căreia se transferă, în virtutea Cartei Națiunilor Unite, sub regimul tutelei internaționale teritoriile plasate sub acest regim. **A. de t.** prevede, de regulă, condițiile în care urmează a fi administrat teritoriul sub tutelă, statul (statele) care administrează, îndatoririle ce revin puterii administrante, eventual desemnarea zonei strategice (art. 82 și 83 din Carta O.N.U.).

acord guvernamental, înțelegere internațională încheiată în numele și din împuternicirea guvernelor statelor contractante și care intră în vigoare fără a necesita ratificarea ulterioară din partea organelor supreme ale puterii de stat (în Republica Socialistă România, Marea Adunare Națională și Consiliul de Stat). În statele în care acționează așa-zisul principiu al „separațiunii puterilor", **a.g.** sînt încheiate fără intervenția parlamentului, prin acțiunea „puterii executive". **A.g.** reglementează colaborarea între state în probleme care intră în mod normal în domeniul administrației de stat, precum sînt: acordurile culturale, comerciale, tehnico-științifice, sanitare etc. **A.g.** au aceeași valoare juridică și forță obligatorie ca și orice tratat internațional.

acord în formă simplificată, denumire atribuită unei categorii de tratat internațional încheiat în scris prin schimb de note, schimb de scrisori, protocol, memorandum, declarație comună etc. Statele recurg de obicei la **a. în f.s.** atunci cînd problema de rezolvat nu prezintă o însemnătate politică deosebită, dar există un interes deosebit ca intrarea în vigoare a înțelegerii respective să se facă de îndată. Nu se poate recurge în mod valabil la această formă de înțelegere interstatală în domeniile pentru care constituția unuia dintre statele contractante cere forme mai pretențioase, în special ratificarea de către organele prevăzute în acest scop în legea fundamentală a statului. **A. în f.s.** are aceeași valoare obligatorie pentru statele contractante ca și toate celelalte tratate internaționale.

acord regional, înțelegere de colaborare și asistență mutuală intervenită între state situate într-o zonă geografică determinată. Încheierea **a.r.** este autorizată prin Carta O.N.U. care, la art. 52, prevede: „Nici o dispoziție din prezenta Cartă nu se opune existenței unor acorduri sau unor organisme regionale destinate a se ocupa cu probleme privind menținerea păcii și securității internaționale care sînt susceptibile de acțiuni cu caracter regional, cu condiția ca asemenea acorduri sau organisme, precum și activitatea lor să fie compatibilă cu scopurile și principiile organizației". România acordă o importanță deosebită **a.r.** Sînt cunoscute în acest sens propunerile guvernului român (1957 și 1959) de a se încheia acorduri de înțelegere și colaborare multilaterală sau alte instrumente asemănătoare între statele balcanice. În acest sens este și rezoluția Adunării Generale a O.N.U., adoptată la inițiativa țării noastre și intitulată „Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între state europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite".

Acordul general pentru tarife și comerț (General Agreement on Tariffs and Trade — G.A.T.T.), tratat multilateral încheiat la Geneva, la 30 oct. 1947; leagă 83 de state semnatare, plus alte 27 de țări, care dețin laolaltă patru cincimi din comerțul mondial; este în vigoare de la 1 ian. 1948. Principiile sale de bază sînt următoarele: comerțul trebuie să fie scutit de orice discriminare (clauza națiunii celei mai favorizate); industria națională trebuie să fie protejată numai de către tarifele vamale, și nu de alte restricții cantitative și alte măsuri neleale; aceste tarife trebuie să fie reduse prin negocieri multilaterale și să fie „fixe" pentru a preveni creșteri ulterioare; părțile contractante trebuie să se consulte pentru a găsi soluții problemelor comerțului; toate hotărîrile se adoptă prin consens. G.A.T.T. este administrat de către un *secretariat,* condus de un director general. Organul suprem este *sesiunea anuală a părților contractante,* iar organul executiv, *Consiliul reprezentanților,* care conduce activitatea între sesiuni și formulează propuneri și recomandări asupra problemelor dezbătute la sesiunea părților contractante. În cadrul G.A.T.T. funcționează o serie de *comitete* și *grupe de lucru.* În mai 1964 G.A.T.T. a creat *centrul comerțului internațional* cu scopul de a ajuta țările în curs de dezvoltare să-și crească exporturile. Din 1968 Centrul este condus în colaborare cu Conferința Națiunilor Unite pentru comerț și dezvoltare (U.N.C.T.A.D.); el furnizează informații și avize asupra prețurilor de export și tehnicilor de comer-

cializare; participă la formarea de personal. Între 1957 şi 1971 România a participat la activitatea G.A.T.T. în calitate de observator. În oct. 1971 ea a devenit parte contractantă cu drepturi depline. V. şi **Carta de la Havana.**

Acordurile de la Bretton Woods, adoptate la 22 iulie 1944 la conferinţa diplomatică organizată sub auspiciile Naţiunilor Unite, au creat Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare şi Fondul Monetar Internaţional, care în 1947 au dobîndit statut de instituţii specializate. România a aderat la Acordurile de la Bretton Woods la 9 dec. 1972.

Acord între R.S. România şi R.S.F. Iugoslavia privind realizarea şi exploatarea sistemului hidroenergetic şi de navigaţie Porţile de Fier, pe fluviul Dunărea, încheiat la Belgrad, la 30 nov. 1963. Acordul a materializat voinţa celor două ţări de a utiliza resursele hidroenergetice ale Dunării în interesul celor două popoare, de a folosi, în avantajul general, posibilităţile oferite de fluviu pentru dezvoltarea navigaţiei, printr-o colaborare economică şi tehnică. Acordul stipulează angajamentul celor două state de a realiza şi exploata sistemul hidroenergetic şi de navigaţie Porţile de Fier, alcătuit din: obiecte şi lucrări pentru utilizarea hidroenergetică şi pentru ameliorarea condiţiilor de navigaţie; două centrale electrice; un baraj deversor în albia Dunării; două ecluze, una lîngă malul stîng şi alta lîngă malul drept al Dunării; o şosea şi lucrările necesare pentru construirea ulterioară a unei căi ferate pe baraj şi albia amenajată a Dunării în aval de baraj etc. Acordul fixează parametrii fiecărui obiectiv şi termenul de dare în exploatare. Pentru aplicarea prevederilor Acordului a fost creată Comisia mixtă româno-iugoslavă pentru Porţile de Fier. România a ratificat Acordul la 23 mart. 1964.

Acord cu privire la salvarea astronauţilor, reîntoarcerea astronauţilor şi restituirea obiectelor spaţiale, adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluţia 2345/XXII şi deschis semnării la 22 apr. 1968; a intrat în vigoare la 3 dec. Reprezintă al doilea tratat internaţional de drept spaţial şi primul document prin care se concretizează unele dintre prevederile Tratatului din 27 ian. 1967, privind principiile care guvernează activitatea statelor în exploatarea şi folosirea spaţiului extraatmosferic, inclusiv Luna şi celelalte corpuri cereşti. Acordul stipulează acţiunile ce trebuie întreprinse şi de către cine pentru salvarea astronauţilor aflaţi în pericol, măsurile care trebuie luate dacă aceştia au fost victime ale unui accident şi au aterizat forţat, sau involuntar, pe teritoriul unui stat (altul decît statul de lansare), sau au amerizat în marea liberă. România a ratificat acordul la 28 ianuarie 1981.

Acord cu privire la crearea sistemului internaţional şi a organizaţiei de telecomunicaţii spaţiale „Intersputnik", semnat la Moscova, la 15 nov. 1971, de R.P. Bulgaria, R.S. Cehoslovacă, Republica Cuba, R.D. Germană, R.P. Polonă, R.P. Mongolă, R.S. România, R.P. Ungară şi U.R.S.S. Acordul stabileşte elementele constitutive ale sistemului internaţional de telecomunicaţii prin sateliţi, apartenenţa lor şi crearea organizaţiei internaţionale **„Intersputnik".** Scopul organizaţiei este de a asigura colaborarea pentru proiectarea, crearea, exploatarea şi dezvoltarea sistemului de telecomunicaţii prin sateliţi ai Pămîntului. Acordul stabileşte, de asemenea, componenţa şi structura organizaţiei, precum şi modul de finanţare a activităţii acesteia şi tarifele de utilizare a canalelor de telecomunicaţii oferite de organizaţie. România este parte la Acord, pe care l-a ratificat la 25 iul. 1972.

Acord între guvernul R.S. România şi Agenţia Internaţională pentru Energia Atomică (A.I.E.A.), referitor la aplicarea garanţiilor în cadrul Tratatului cu privire la neproliferarea armelor nucleare, semnat la Viena, la 8 mart. şi ratificat de ţara noastră, la 11 oct. 1972. Acordul prevede acceptarea de către guvernul român a garanţiilor A.I.E.A. asupra tuturor materiilor brute şi tuturor produselor fisionabile speciale, în toate activităţile nucleare paşnice exercitate pe teritoriul României, în scopul exclusiv de a verifica dacă aceste materii sau produse nu sînt deturnate spre arme nucleare sau alte dispozitive nucleare explozive. A.I.E.A. se angajează să aplice garanţiile astfel, încît să evite stînjenirea programului economic şi tehnologic al României sau a cooperării internaţionale în domeniul activităţilor nucleare paşnice. Acordul rămîne în vigoare atîta timp cît România este parte a Tratatului cu privire la neproliferarea armelor nucleare.

Acord provizoriu între U.R.S.S. şi S.U.A. cu privire la anumite măsuri pentru limitarea armelor strategice ofensive, încheiat la Moscova, la 26 mai 1972, în cadrul Tratatului S.A.L.T.—I. Stipulează obligaţia celor două state: de a nu construi, începînd de la 1 iul. 1972, noi rampe de lansare terestre fixe pentru rachetele balistice intercontinentale (I.C.B.M.); de a nu transforma rampele de acest gen, instalate înainte de 1964, în rampe de lansare perfecţionate; de a limita numărul lansatoarelor de rachete balistice instalate pe submarine (S.L.B.M.) şi al submarinelor moderne purtătoare de rachete balistice la numărul celor aflate în stare operaţională sau în curs de construcţie la data semnării acestui acord. Acordul a intrat în vigoare la 3 oct. 1972.

Acord între Guvernul Statelor Unite ale Americii şi Guvernul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste cu privire la preîntîmpinarea incidentelor în marea liberă şi în spaţiul aerian de deasupra acesteia, încheiat la Moscova, la 27 mai 1972. Este alcătuit dintr-un preambul, care enunţă scopul acordului (asigurarea securităţii navigaţiei navelor şi aeronavelor lor militare în marea liberă şi în spaţiul aerian de deasupra acesteia), şi 10 articole. În partea dispozitivă, acordul prevede: 1) Navele care acţionează în apropiere una de alta vor trebui să păstreze o anumită distanţă pentru a evita riscul ciocnirii; vor evita manevrele de natură a împiedica evoluţia acestora, iar formaţiile nu vor efectua manevre în regiunile de navigaţie intensă unde sînt în vigoare trasee pentru separarea traficului recunoscut pe plan internaţional: 2) Navele care efectuează observaţii asupra altor nave se vor menţine la o distanţă care să evite riscul ciocnirii; 3) Navele părţilor nu vor simula atacuri orientînd tunuri, lansatoare de rachete, tuburile de lansare a torpilelor şi alte arme spre navele celeilalte părţi etc.; 4) În desfăşurarea aplicaţiilor cu submarine în submersiune, navele participante la exerciţii vor folosi semnele corespunzătoare; 5) Comandanţii avioanelor fiecăreia din părţi vor manifesta atenţie şi prudenţă în cazul apropierii de avioanele şi navele ce-

leilalte părţi care acţionează în marea liberă şi deasupra acesteia şi nu vor permite simularea atacurilor sau executarea acrobaţiilor aeriene deasupra navelor ori aruncarea în apropierea lor a diverse obiecte.

Acord între U.R.S.S. şi S.U.A. cu privire la preîntîmpinarea unui război nuclear, semnat la 22 ian. 1973, la Washington. Este alcătuit dintr-un preambul, în care se exprimă dorinţa de a crea condiţii în care primejdia izbucnirii unui război nuclear să fie redusă şi în ultimă instanţă înlăturată, şi opt articole. În partea dispozitivă, cele două părţi se angajează să acţioneze în aşa fel încît să preîntîmpine evoluţia unor situaţii care ar putea provoca exacerbarea primejdioasă a relaţiilor dintre ele, să evite confruntări armate şi să excludă izbucnirea unui război nuclear între cele două state părţi ale acordului şi între acestea şi alte ţări. Consacrînd principiul abţinerii de la ameninţarea cu forţa sau de la folosirea forţei, tratatul prevede, de asemenea, că dacă într-un moment oarecare relaţiile dintre părţi sau dintre fiecare din acestea şi alte ţări vor părea că implică riscul unui conflict nuclear, U.R.S.S. şi S.U.A. vor trece imediat la consultări urgente şi vor întreprinde toate eforturile pentru preîntîmpinarea acestui risc. Acordul a intrat în vigoare din momentul semnării.

acreditant, stat care numeşte (acreditează) un reprezentant diplomatic într-un stat străin sau pe lîngă o organizaţie internaţională.

acreditar, stat în care este numit (acreditat) un reprezentant diplomatic al altui stat.

acreditare (în dreptul internaţional), împuternicirea unui reprezentant diplomatic pe lîngă guvernul unui stat străin. Potrivit Convenţiei de la Viena asupra relaţiilor diplomatice, care codifică o practică internaţională unanim recunoscută, şeful de misiune diplomatică se consideră **a.** fie din momentul prezentării scrisorilor de acreditare, fie din momentul sosirii sale şi cînd o copie a scrisorilor sale de **a.** a fost prezentată la Ministerul de Externe al statului acreditar. În practica diplomatică există situaţia în care un stat **a.** acelaşi şef de misiune în mai multe ţări, precum şi situaţia cînd mai multe state pot **a.** una şi aceeaşi persoană în calitate de şef de misiune în acelaşi stat, dacă statul acreditar este de acord. În România şeful unei misiuni cu rang de ambasador sau ministru plenipotenţiar este **a.** pe lîngă preşedintele Republicii.

act (în dreptul internaţional) **1.** Manifestare de voinţă a unui subiect de drept internaţional care are ca scop crearea, modificarea sau atingerea unor raporturi juridice. **2.** Denumire a tratatului internaţional prin care se reglementează un anumit domeniu al relaţiilor dintre state (de ex.: Actul de la Bruxelles din 2 iulie 1890 referitor la desfiinţarea sclavajului; Actul de la Chapultepec (1945), Actul de la Washington (1964), Actul economic şi social de la Rio de Janeiro (1965) ş.a.).

act adiţional (în dreptul internaţional), înţelegere încheiată între două sau mai multe state care se adaugă la un instrument principal preexistent cu scopul de a completa, interpreta sau modifica prevederile acestuia (de ex.: Actul adiţional din 28 aug. 1907 la Convenţia zahărului din 5 mart. 1902; Actul adiţional din 2 mai 1881 la Actul public din 2 nov. 1865 asupra navigaţiei la gurile Dunării). În practica internaţională **a.a.** se întîlneşte şi sub alte denumiri: acord **a.**, convenţie **a.**, protocol **a.** etc.

act autentic 1. Calificativ acordat unui text original sau unuia din textele originale ale unui instrument diplomatic, a cărui autoritate sau realitate nu pot fi puse la îndoială. **2.** Calificativ acordat unei copii de pe un act internaţional, eliberată în condiţii care-i garantează exactitatea.

act constitutiv al unei organizaţii internaţionale, act multilateral prin care se înfiinţează o organizaţie internaţională şi care stabileşte, în general, scopurile, principiile conducătoare, modul de organizare şi de funcţionare ale organizaţiei, vocaţiunea de a deveni membru al organizaţiei, calitatea de membru, organele organizaţiei, competenţa şi atribuţiile acestora. Denumirea actului variază. Cele mai uzitate sînt acelea de cartă, statut, constituţie. Atunci cînd organizaţia internaţională care se constituie este interguvernamentală, actul său constitutiv este un tratat multilateral. Cînd este vorba de constituirea unei organizaţii internaţionale neguvernamentale, actul constitutiv emană de obicei de la organizaţii naţionale, sau şi de la persoane individuale.

act de guvernămînt, act al puterii de stat, de ale căror consecinţe dăunătoare pentru o anumită persoană răspunde statul, iar nu funcţionarul care l-a înfăptuit în cadrul atribuţiilor sale oficiale. Teoria **„a. de g."** a fost preluată în dreptul internaţional spre a se susţine lipsa de răspundere a criminalilor de război germani şi japonezi, pretinzîndu-se că aceştia şi-ar fi făptuit fără-de-legile în executarea ordinelor primite. Tribunalele militare internaţionale de la Nürnberg şi Tokio au înlăturat, cu drept temei, această încercare a apărării: a admite asemenea teorii ar însemna a asigura impunitatea celor mai periculoşi criminali, a expune toate cuceririle civilizaţiei umane arbitrarului celor ce, în cadrul aparatului unui stat sau în executarea ordinelor criminale primite, ar făptui crime. V. şi **act de stat.**

act de ostilitate 1. Manifestare de voinţă care, în timp de pace, reflectă atitudinea duşmănoasă a unui stat faţă de alt stat. Actul de ostilitate vizează fie teritoriul, fie cetăţenii, fie bunurile statului împotriva căruia este îndreptat. În sfera **a. de o.** se includ şi actele de război. **2.** Rezistenţa cu forţa a unei nave comerciale neutre în timp de război la vizita unei nave militare. În această împrejurare nava respectivă poate fi tratată ca inamică, fiind susceptibilă de a fi sechestrată sau, după împrejurări, chiar scufundată. În împrejurări determinate **a. de o.** este echivalent cu actul de război.

act de stat, teorie în dreptul internaţional public folosită pentru absolvirea de răspundere a persoanelor fizice care au săvîrşit crime internaţionale, dacă ele au acţionat pe baza unor instrucţiuni sau cu aprobarea, ori în numele unui stat, adică au săvîrşit un **a. de s.** Teoria **a. de s.** a fost invocată cu ocazia judecării principalilor criminali de război, la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial. Această teorie este contrară normelor dreptului internaţional public, care consacră răspunderea penală a persoanelor fizice vinovate de încălcarea principiilor şi normelor sale. Statutul Tribunalului militar internaţional de la Nürnberg precizează:

„Situația oficială a acuzaților fie ca șefi de state, fie ca înalți funcționari, nu va fi considerată ca temei pentru absolvirea de răspundere sau pentru diminuarea pedepsei" (art. 7). În sentința dată de tribunal se subliniază că principiile dreptului internațional public care apără persoana fizică în anumite situații nu pot fi invocate în cazul persoanelor care au săvîrșit crime internaționale. Această regulă a fost reafirmată în Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid (1948), care stipulează: „Persoanele care au comis genocid sau oricare din actele enumerate în articolul 3 vor fi pedepsite, fie că sînt guvernanți, funcționari sau particulari" (art. 4).

act diplomatic, document transmis de ministerul de externe al unui stat către o misiune diplomatică acreditată pe teritoriul său, sau unei organizații internaționale, ori primit de la acestea, care privește relațiile dintre statele în cauză sau statul și organizația respectivă.

act final, document întocmit la încheierea unei conferințe internaționale, în care se consemnează rezultatele tratativelor dintre statele participante. În unele cazuri, **a.f.** conține textul înțelegerilor negociate (de ex. **A.f.** al Congresului de la Viena (1815) cu privire la rangurile diplomatice, regimul fluviilor internaționale, neutralitatea permanentă a Elveției; **A.f.** al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa etc.), în altele, recomandări în problemele discutate (de ex.: **A.f.** al Conferinței pentru comerț și dezvoltare (1964) de la Geneva).

act general, înțelegere multilaterală prin care se prevede stabilirea unor norme de drept într-un anumit domeniu al relațiilor internaționale (de ex.: **A.g.** de la Bruxelles (1890) cu privire la desființarea sclavajului; **A.g.** de la Berlin (1885) referitor la problemele coloniale; **A.g.** de la Algesiras (1906) privitor la Maroc ș.a.). În practica internațională contemporană **a.g.** este din ce în ce mai puțin folosit.

•

act ilicit, act care este contrar normelor dreptului. În viața internațională un act este ilicit dacă încalcă normele dreptului internațional. Un **a.i.** „în sine" poate deveni licit dacă, fără a face uz de violență, este menit să determine un alt stat să înceteze cu anumite încălcări ale legalității internaționale. **A.i.** constituie un delict internațional și dă loc la sancțiuni și, după caz, la restituiri, reparații, satisfacție, fie că este vorba de o acțiune *(delictum in committendo),* fie de o inacțiune *(delictum in omittendo),* destul ca actul în cauză să fi fost săvîrșit cu rea intenție sau din culpă. V. și **represalii.**

act inamical, denumire dată actului unui stat care este de natură a păgubi sau jigni un alt stat, sau resortisanții acestuia, sau să îngreuieze în alt mod relațiile dintre statele în cauză, fără însă a încălca vreo normă a dreptului internațional. Prin aceasta **a.i.** se deosebește de actul ilicit, care constituie un delict internațional. Statul păgubit sau jignit prin **a.i.** poate să respingă acest act sau să-i răspundă prin acte similare, proporționale, numite retorsiuni, nu însă prin acte ilicite. Pot constitui acte inamicale actele de discriminare vamală, bariere vamale ș.a.m.d. Convenția a XIII-a de la Haga (1907) declară că exercitarea de către un stat neutru a drepturilor prevăzute în convenție nu trebuie considerat de un stat care a acceptat articolele în cauză, drept un act inamical, iar art. 3 al primei convenții de la Haga pentru rezolvarea pașnică a litigiilor internaționale (1907) arată că „Exercitarea acestui drept (este vorba despre oferta de bune oficii sau a medierii — n.n.) nu trebuie niciodată să fie considerată de una dintre Părțile litigante drept acțiune inamicală".

act original, actul care a fost semnat de părțile contractante, spre deosebire de reproducerile după **a.o.,** copii etc. **A.o.** poate fi unicat, în care caz se stabilește, la alcătuirea lui, prin consensul părților, unde și cum trebuie depozitat. De obicei, în această situație, de regulă statul depozitar (sau, după caz, secretarul organizației depozitare) are datoria să elibereze celorlalte părți cîte o copie certificată de el, de conformitate cu originalul. Dacă **a.o.** s-a făcut în mai multe exemplare, toate trebuie semnate, sigilate, învestite cu formele care îi atestă valoarea, în mod egal și fiecare parte primește cîte un exemplar din **a.o.** Cînd s-au alcătuit mai multe **a.o.,** ele pot fi semnate conform regulilor *alternatului,* în care caz fiecare parte primește exemplarul original unde numele ei apare la loc de onoare. V. și **alternat.**

act unilateral, document emanînd de la o singură parte, prin care aceasta își asumă obligații față de una sau mai multe părți, sau chiar față de toți — acte opozabile *erga omnes* — sau creează situații comportînd drepturi și obligații pentru alte părți. Astfel de acte sînt, între altele: rezerva la un tratat; protestul; proclamarea lărgimii mării teritoriale; votul într-o adunare a reprezentanților statelor membre într-o organizație internațională (de ex.: „veto"-ul unui membru permanent al Consiliului de Securitate); anunțarea schimbării denumirii statului; blocada; declarația de război; declarația de neutralitate; recunoașterea unui stat sau guvern; ratificarea; aderarea sau denunțarea unui tratat; notificarea; acordarea dreptului de azil; expulzarea; extrădarea; emiterea scrisorilor de acreditare sau de rechemare etc.

Actul general pentru reglementarea pașnică a diferendelor internaționale, adoptat de Adunarea Societății Națiunilor la 26 sept. 1928, revizuit de Adunarea Generală a O.N.U. la 28 apr. 1949 (revizuirea privește substituirea organelor O.N.U. celor ale Societății Națiunilor). Conceput ca un corolar al Pactului general de renunțare la război, Actul precizează modalitățile de reglementare a diferendelor, astfel: diferendele de orice natură care nu au putut fi rezolvate pe cale diplomatică vor fi supuse procedurii concilierii internaționale, care este detaliat reglementată în primul capitol al Actului (art. 2—16), ca un mijloc obligatoriu de reglementare; toate diferendele de ordin juridic, în special cele prevăzute în art. 36 din statutul C.I.J., sînt supuse spre judecare Curții Internaționale de Justiție sau procedurii arbitrale (Actul stabilește în detaliu modalitatea desfășurării arbitrajului — încheierea compromisului, alegerea arbitrilor, procedura de urmat etc.); de comun acord, părțile pot hotărî supunerea unor astfel de diferende (ivite din contestarea unui drept) procedurii concilierii; toate diferendele, altele decît cele cu caracter juridic, care urmau a fi reglementate prin conciliere și asupra cărora părțile nu s-au înțeles trebuiau aduse în

fața unui tribunal arbitral, a cărui constituire este indicată, ca obligatorie, în Act. Caracterul obligatoriu al procedurilor prevăzute în Act este subliniat și în capitolul IV, care prevede: 1) Diferendele pentru soluționarea cărora o procedură specială ar fi prevăzută prin alte convenții în vigoare între părțile în litigiu vor fi reglementate conform dispozițiilor acestor convenții; 2) Actul general nu va aduce atingere acordurilor în vigoare care stabilesc pentru părți o procedură de conciliere sau în materie de arbitraj sau de reglementare judiciară. Totuși, dacă aceste acorduri nu prevăd decît o procedură de conciliere, dacă această procedură va eșua, dispozițiile actului general referitoare la reglementarea judiciară sau arbitrală vor deveni obligatorii pentru părțile care au aderat la el. Datorită sistemului rigid de reglementare impus, Actul general nu a întrunit decît adeziunea unui număr redus de state, care au devenit părți la el (Belgia, Danemarca, Luxemburg, Norvegia, Suedia și Volta Superioară).

Actul final al Conferinței de la Haga, document semnat de Germania, Belgia, Franța, Marea Britanie, Italia, Japonia, la 20 ian. 1930, pentru reglementarea unor chestiuni referitoare la consecințele primului război mondial, în relațiile dintre ele. Actul cuprinde reglementări referitoare la evacuarea anticipată a Renaniei de către Franța, reglementarea completă a problemei reparațiilor de război datorate de Germania și constituirea unei comisii de anchetă și conciliere în vederea soluționării diferendelor dintre părțile semnatare. România a aderat la acest act la 4 iun. 1930.

Actul de la Chapultepec, document adoptat la 6 mart. 1945 de cea de-a patra Conferință extraordinară consultativă interamericană, care și-a desfășurat lucrările la Ciudad de Mexico, între 21 febr. și 9 mart. Menit a direcționa instituționalismul interamerican în noile condiții create prin înfrîngerea coaliției fasciste în cel de-al doilea război mondial, **A. de la C.** este alcătuit din patru părți. Prima parte reafirmă principiile elaborate de-a lungul anilor de conferințele interamericane — principiul suveranității, integrității teritoriale, neamestecul în treburile interne, reglementarea pașnică a diferendelor. Partea a doua conține o declarație asupra securității colective în timp de război (orice atac contra integrității teritoriale, a suveranității și independenței politice a unui stat va fi considerat un act de agresiune contra tuturor statelor semnatare ale Declarației; violarea frontierelor statelor prin tratate va fi considerată un act de agresiune; în caz de agresiune sau de amenințarea cu agresiune statele respective se vor consulta pentru a conveni asupra măsurilor ce urmează a fi adoptate; orice amenințare sau act de agresiune întreprinse pînă la încheierea tratatului de pace vor fi considerate ca o sabotare a eforturilor de război ale Națiunilor Unite și vor justifica măsuri de represalii, inclusiv folosirea forței armate, pentru a preveni sau respinge agresiunea). Ce-a de a treia parte, vizînd perioada postbelică, se referă la necesitatea încheierii unui acord multilateral menit a preveni și reprima actele de agresiune sau amenințarea cu agresiune. Ultima parte a Actului învederează compatibilitatea organismului regional cu principiile și scopurile Națiunilor Unite. **A. de la C.** a creat un sistem de securitate, fiind unul din primele instrumente de menținere a păcii concepute la scară continentală.

Actul de la Washington, document adoptat de Conferința interamericană extraordinară, ținută în capitala Statelor Unite ale Americii între 16 și 18 dec. 1964; conține reformele ce urmau a fi înfăptuite în cadrul Organizației Statelor Americane (O.S.A), inclusiv procedurile de admitere a noilor state membre. Admiterea în organizație se face după următoarea procedură: **a)** statul care dorește să devină membru al O.S.A. trebuie să notifice această intenție secretarului general al organizației, specificînd dorința de a semna Carta și a respecta obligațiile decurgînd din calitatea de membru, în special cele privind securitatea colectivă; **b)** Consiliul Permanent al Organizației, cu votul a 2/3 din statele membre, recomandă Adunării Generale admiterea; **c)** Adunarea, tot cu votul de 2/3 din membrii săi, decide autorizarea secretarului general de a permite statului solicitant să semneze Carta și să depună instrumentele de ratificare; **d)** cererea de admitere a unei entități statale al cărui teritoriu este supus, total sau parțial, anterior datei de 18 dec. 1964, unui litigiu sau unei plîngeri între o țară extracontinentală și unul sau mai multe state membre ale O.S.A. nu va fi luată în considerație de către Consiliul Permanent sau Adunarea Generală pînă la soluționarea diferendului prin mijloace pașnice.

Actul economic și social de la Rio de Janeiro, document adoptat la cea de-a doua Conferință interamericană extraordinară ce și-a ținut lucrările între 17 și 30 noiembrie 1965, în capitala Argentinei, care prevede: 1) Convocarea în 1966 a celei de-a treia conferințe extraordinare; 2) Constituirea unei comisii speciale care să pregătească un anteproiect de reforme al Organizației Statelor Americane. Actul cuprinde, de asemenea, consimțămîntul unanim privind consolidarea mijloacelor de reglementare pașnică a diferendelor. (Reunită în capitala Republicii Panamá între 25 febr.—1 aprilie 1966, comisia specială a adoptat anteproiectul de reforme, care cuprinde două părți: 1) Organizarea instituțională și 2) Noua orientare a activității O.S.A.).

Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, document semnat la Helsinki, la 1 aug. 1975, de înalții reprezentanți ai celor 35 de state participante la C.S.C.E. Este alcătuit dintr-o parte *preambulară* (în care sînt enunțate, între altele, motivările politice care au determinat adoptarea hotărîrilor respective și hotărîrea de a da efect deplin rezultatelor Conferinței), o parte *dispozitivă* (unde este tratată fiecare problemă în care conferința a luat hotărîri), precum și o *încheiere.* În partea dispozitivă, Actul final cuprinde: 1) Declarația privind principiile care guvernează relațiile reciproce dintre statele participante, fiind incluse zece principii de drept internațional, pe care statele se angajează să le aplice în mod egal fără rezerve; 2) Probleme privind punerea în practică a unora din principiile cuprinse în Declarație; 3) Document privind măsuri de edificare a încrederii și anumite aspecte ale securității și dezarmării, care cuprinde notificarea prealabilă a manevrelor militare de anvergură, chestiuni referitoare la dezarmare, cooperarea în domeniile economiei, științei și tehnicii și mediului înconjurător (schimburi comerciale, cooperarea industrială și proiecte de interes comun etc.); 4) Probleme privind securitatea și cooperarea în Mediterana, cooperarea în domeniul umanitar și în alte domenii; 5) Urmările conferinței (în care

statele respective declară hotărîrea lor de a aplica dispozițiile Actului final în mod unilateral, bilateral sau multilateral, după caz, de a continua procesul multilateral început de conferință, organizînd, între altele, întîlniri periodice ale reprezentanților, prima fiind fixată la Belgrad, la 15 iun. 1977). Actul final constituie astfel un document de importanță majoră pentru evoluția relațiilor dintre statele europene, pentru edificarea securității și cooperării în Europa. La elaborarea acestui document România și-a adus o contribuție însemnată atît în ce privește formularea unor prevederi cît mai clare și mai angajante, cît și în precizarea și detalierea principiilor enunțate și, mai ales, în adoptarea unor măsuri care să facă efectivă aplicarea lor.

acțiune reconvențională v. **cerere reconvențională.**

addenda 1. (de la cuvîntul lat. *addendum* — „de adăugat"; în tehnica redactării de înțelegeri internaționale) Mențiuni sau documente care nu figurează în textul propriu-zis al înțelegerii, ci sînt adăugate, fie după semnătură, pe exemplarele originale, fie separat, cu înțelegerea că fac corp comun cu actul la care se referă. 2. Într-un sens larg, mai rar întîlnit, expresia se referă și la anexe (cum ar fi hărți, liste etc.).

aderare (în dreptul internațional), actul internațional prin care un stat, care n-a participat la elaborarea textului și semnarea unui tratat, devine ulterior, prin manifestarea sa de voință, făcută în conformitate cu o clauză a tratatului *(accesion clause)*, parte la acel tratat, încheiat între alte state. De regulă, aderarea se produce numai după ce un anumit tratat a intrat în vigoare, dar doctrina recentă admite și posibilitatea aderării independent de intrarea în vigoare a tratatului. **A.** reprezintă un mijloc juridic prin care un stat terț poate deveni parte la un tratat internațional, aceasta făcîndu-se în forma unui act scris, numit instrument de aderare, de către organele de stat competente pentru ratificare avînd aceleași consecințe juridice ca și aceasta. **A** își produce efectele, de regulă, din momentul depunerii de către statul care aderă a instrumentelor de aderare la depozitar(i). **A.** trebuie să fie autorizată de tratat, care stabilește și condițiile de **a.** La tratate deschise, **a.** se poate face prin manifestarea de voință a statului, fără a fi nevoie de acordul statelor membre. La tratatele închise, **a.** unui stat nu se poate face decît cu consimțămîntul prealabil al tuturor statelor parte la tratat. La tratatele multilaterale care sînt acte constitutive ale organizațiilor internaționale (de exemplu Carta O.N.U.), **a.** se face prin manifestarea de voință a statului respectiv și îndeplinirea condițiilor de fond și procedurale prevăzute în actul constitutiv. V. și **acceptare; aprobare ; ratificare.**

ad-hoc, expresie lat. cu sensul „anume pentru aceasta", folosită pentru a caracteriza un organ înființat spre a exercita o misiune determinată cu caracter temporar. În practica C.I.J. termenul definește numirea de către un stat a unui judecător într-o afacere determinată. V. și **judecător ad-hoc; diplomație ad-hoc.**

ad-interim, locuțiune lat. cu sensul „în mod provizoriu", „temporar". O persoană sau un organ exercită o funcție **a.-i.** (sau par interim) atunci cînd ține locul titularului, fără însă a-l înlocui definitiv. Dacă postul de șef de misiune este vacant (art. 19, par. 1 al Convenției de la Viena (1961) cu privire la relațiile diplomatice), sau dacă șeful de misiune este împiedicat să-și exercite funcțiile sale, un însărcinat cu afaceri **a.-i.** acționează cu titlu provizoriu ca șef de misiune. Numele însărcinatului cu afaceri **a.-i.** va fi notificat fie de către șeful misiunii, fie, în cazul cînd acesta este împiedicat să o facă, de către Ministerul Afacerilor Externe al statului acreditant, la Ministerul Afacerilor Externe al statului acreditar. Dacă un stat acreditează un șef de misiune pe lîngă unul sau mai multe state, el poate să stabilească o misiune diplomatică condusă de către un însărcinat cu afaceri **a.-i.** în fiecare din statele în care șeful de misiune nu are reședință permanentă. De asemenea, cel care semnează un act sau un document în numele titularului se numește tot însărcinat cu afaceri **a.-i.** În practică, expresia se folosește prin inițialele „a.-i." sau „p.i.", scrise înaintea funcției (titlului) unui diplomat. În timpul absenței temporare a șefului reprezentanței diplomatice, diplomatul cu rang imediat inferior devine însărcinat cu afaceri **a.-i.**

Administrația Națiunilor Unite pentru Ajutorare și Reconstrucție (United Nations Relief and Rehabilitation Administration — U.N.R.R.A.), organism internațional înființat la 9 nov. 1943 cu scopul de a ajuta populațiile din Europa și Extremul Orient care au avut de suferit de pe urma celui de-al doilea război mondial. **U.N.R.R.A.** a acționat pe linia facilitării refacerii economiei statelor care au fost mai grav afectate de război și a livrării de alimente, îmbrăcăminte, bunuri și echipament industrial, medicamente etc. populațiilor din Albania, Cehoslovacia, Grecia, Italia, Polonia și Iugoslavia. **U.N.R.R.A.** a ființat pînă la 31 mart. 1949, cînd activitatea sa a fost preluată de Fondul Națiunilor Unite pentru copii și Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru refugiați.

admitere (în dreptul internațional). 1. Procedura prin care un stat este primit ca membru al unei organizații internaționale sau ca participant la tratative inițiate de alte state, inclusiv la reuniuni (conferințe, congrese) internaționale. Este nevoie de o procedură de **a.** ori de cîte ori nu este suficientă, potrivit înțelegerii în vigoare în colectivul respectiv, o simplă declarație de voință a statului în cauză. **A.**, în acest sens, se hotărăște, de regulă, printr-o decizie specială a organului desemnat în acest scop prin regulile de procedură ale organizației sau reuniunii în cauză. În același sens se practică **a.** și pentru primirea unei organizații internaționale într-o altă organizație. 2. Încuviințarea, de ex. de către o instanță jurisdicțională (arbitrală, judiciară), a unei cereri, pretenții sau susțineri a uneia din părți. 3. **A.** străinilor, acceptarea din partea unui stat ca pe teritoriul său să intre, să se stabilească — cu sau fără anumite condiții — persoane străine. **A.** străinilor are loc cîteodată pe bază de înțelegeri internaționale bilaterale, și atunci de obicei în temeiul principiului reciprocității.

ad quem, locuțiune lat. cu sensul „pînă la care", desemnînd sfîrșitul termenului de care sînt legate anumite efecte în raporturile dintre părți (de ex. în cazul tratatelor încheiate pe o durată determinată, marchează momentul încetării tratatului).

ad referendum, expresie lat. cu sensul „pentru a referi", folosită cu prilejul semnării tratatelor internaționale, semnătura **a.r.** constituind o etapă intermediară între operațiunea de redactare și semnarea definitivă a unui tratat. Un plenipotențiar care nu are împuterniciri decît pentru negocierea unui tratat, nefiind abilitat să-l semneze, poate să-l semneze **a.r.**, ceea ce înseamnă „sub rezerva aprobării guvernului" său. Semnătura **a.r.** are semnificația unui act de autentificare a textului tratatului. După aprobarea sa de către guvern, semnătura **a.r.** își produce efectele unei semnături definitive, considerată a exista de la data semnării **a.r.**

adunare, în terminologia dreptului internațional, organ deliberativ al organizațiilor guvernamentale sau neguvernamentale compus din totalitatea reprezentanților membrilor acestor organizații. Actul constitutiv al organizației stabilește competența adunării.

Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, organ principal al O.N.U. în care sînt reprezentate toate statele membre. Își desfășoară activitatea în sesiuni ordinare, care au loc anual, începînd din a treia marți a lunii septembrie, în sesiuni extraordinare, convocate ori de cîte ori este nevoie, iar, din 1950, și în sesiuni extraordinare de urgență, care se convoacă într-un interval de 24 de ore. Adunarea Generală este constituită din următoarele comisii principale: Comisia I — pentru problemele politice și de securitate, inclusiv reglementarea armamentelor; Comisia de politică specială; Comisia a II-a — pentru probleme economice și financiare; Comisia a III-a — pentru probleme sociale, umanitare și culturale; Comisia a IV-a — pentru probleme de tutelă, inclusiv teritorii neautonome; Comisia a V-a — pentru probleme administrative și bugetare; Comisia a VI-a — juridică. În fiecare comisie, statele membre ale O.N.U. au cîte un reprezentant și un număr de consilieri și experți. Comisiile își aleg cîte un birou format dintr-un președinte, un vicepreședinte și un raportor. Adunarea Generală poate crea și organisme permanente subsidiare cu o competență mai restrînsă. Cele mai importante dintre acestea sînt: Comisia dezarmării; Comitetul special pentru operațiunile de menținere a păcii; Comitetul pentru utilizarea pașnică a spațiului extraatmosferic; Comitetul pentru folosirea pașnică a fundului mărilor și oceanelor; Comitetul special împotriva politicii de apartheid etc. Adunarea Generală adoptă reguli proprii de procedură. La deschiderea sesiunii este examinată și aprobată ordinea de zi. Fiecare stat membru al O.N.U. este reprezentat printr-o delegație compusă din cel mult cinci membri, cinci supleanți, un număr de consilieri și experți. Adunarea Generală alege o comisie de verificare a deplinelor puteri, alcătuită din 9 membri, și un birou de conducere a sesiunii, format dintr-un președinte, 17 vicepreședinți și președinții comisiilor principale. Membrii biroului sînt aleși din diferite delegații, astfel încît să asigure o cît mai largă reprezentare geografică a statelor membre. În Adunarea Generală a O.N.U. fiecare stat dispune de un singur vot. În problemele importante, hotărîrile sînt luate cu majoritatea de două treimi a membrilor prezenți și votanți. Sînt considerate probleme importante: recomandările referitoare la menținerea păcii și securității internaționale; alegerea membrilor nepermanenți ai Consiliului de Securitate; alegerea membrilor Consiliului Economic și Social; alegerea membrilor Consiliului de Tutelă; admiterea de noi membri în organizație; suspendarea drepturilor și privilegiilor membrilor; excluderea membrilor; probleme referitoare la funcționarea regimului de tutelă și problemele bugetare. Asupra altor probleme, hotărîrile Adunării Generale sînt luate cu majoritatea simplă (art. 18 din Cartă). Pentru luarea hotărîrilor cu privire la modificarea Cartei se cere majoritatea de două treimi a statelor membre ale organizației (art. 108 și 109 din Cartă). Printre funcțiile și puterile Adunării Generale distingem cele cu caracter general, privind relațiile dintre statele membre, și cele cu caracter special, referitoare la funcționarea organizației. Principalele funcții cu caracter general sînt: a) discutarea oricărei probleme care intră în cadrul Cartei, avînd dreptul de a face recomandări statelor membre și Consiliului de Securitate; b) studierea principiilor generale de colaborare pentru menținerea păcii și securității, inclusiv principiile privind dezarmarea și reglementarea armamentelor; c) discutarea oricăror probleme privind menținerea păcii și securității internaționale, cu excepția celor care, necesitînd o acțiune, trebuie transmise Consiliului de Securitate; d) promovarea colaborării internaționale în domeniul politic, economic, social, cultural-educativ și al sănătății și contribuția la înfăptuirea drepturilor omului, prin studii și recomandări; e) încurajarea dezvoltării progresive a dreptului internațional și a codificării lui. Între competența Adunării Generale în problemele păcii și securității internaționale și competența Consiliului de Securitate, Carta stabilește o strictă delimitare, prevăzînd că: a) răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale revine Consiliului de Securitate; b) Adunarea Generală nu poate face recomandări în problemele privind menținerea păcii și securității internaționale, dacă ele sînt în curs de a fi examinate de Consiliul de Securitate, afară de cazul cînd Consiliul i-ar cere Adunării Generale să examineze și să facă recomandări în acele probleme. Principalele funcții cu caracter special sînt: a) admiterea de noi membri și aplicarea de sancțiuni (art. 4, 5, 6 și 19); b) administrarea teritoriilor sub tutelă, cu excepția zonelor strategice (art. 85); c) informarea asupra situației din teritoriile care nu se guvernează singure (art.73); d) aprobarea bugetului (art. 17); e) alegerea unor membri în alte organe (art. 23, 61, 86 și 97), precum și art. 4 din statutul Curții Internaționale de Justiție ; f) autorizarea Consiliului Economic și Social de a încheia acorduri cu instituțiile specializate (art. 63). România consideră că înfăptuirea cu succes a sarcinilor care stau în fața O.N.U. sînt nemijlocit legate de îmbunătățirea activității **A.G.**, fapt ce impune în mod necesar creșterea atribuțiilor și a competențelor acesteia. Astfel, trebuie îmbunătățit cu precădere modul de funcționare al **A.G.**, de adoptare a rezoluțiilor și hotărîrilor pentru ca acestea să întrunească adeziunea unanimă a statelor. În acest scop țara noastră apreciază că trebuie extinsă practica ținerii sesiunilor speciale care să analizeze cu regularitate probleme majore, ca dezarmarea, dezvoltarea, edificarea unei noi ordini internaționale etc. Creșterea ponderii **A.G.** în sistemul organelor O.N.U. implică și completarea prevederilor Cartei cu noi texte care să consfințească dreptul acesteia de a cere Consiliului de Securitate rapoarte de fond asupra tuturor problemelor majore privind pacea

şi securitatea internaţională, precum şi dreptul său de a formula, în urma dezbaterii acestor rapoarte, recomandări concrete pentru Consiliu. Trebuie să-şi îmbunătăţească, de asemenea, activitatea consiliile şi organismele auxiliare ale Adunării, în sensul dezbaterilor temeinice a punctelor de pe ordinea de zi cu participarea directă a tuturor statelor interesate, pentru a se ajunge la consens şi a se putea prezenta A.G. concluzii şi soluţii concrete. Includerea în Cartă a unor prevederi care să consacre regula consensului şi a regulii după care rezoluţiile adoptate prin consens sau în unanimitate de voturi constituie angajamente ferme pentru toate statele membre, precum şi a unor prevederi care să stabilească necesitatea ca atît A.G. cît şi Consiliul de Securitate să instituie, în fiecare caz în parte, pentru problemele importante, proceduri, mecanisme sau organisme corespunzătoare

A.E.L.S. v. **Asociaţia Europeană a Liberului Schimb.**

aeronavă, aparat de zbor mai greu decît aerul care poate fi utilizat ca mijloc de transport şi de comunicaţie, de explorare, de observaţie şi de luptă. După caracteristicile lor, **a.** sînt de două categorii: 1) **aerostatele** (dirijabile şi planoare); 2) **aerodinele** (avioane, hidroavioane, elicoptere, autogire etc.). Din punct de vedere al utilizării, **a.** se împart în două grupe: **a.** civile şi **a.** de stat.

aeronavă civilă, vehicul aerian care nu este afectat unui serviciu de stat. Regimul juridic al **a.c.** este reglementat printr-o serie de convenţii adoptate la Conferinţa de la Chicago (1944), printre care: Convenţia privind aviaţia civilă internaţională; Acordul cu privire la tranzitul serviciilor aeriene internaţionale şi Acordul cu privire la transportul aerian internaţional. În baza primei convenţii, transportul de material de război în interiorul sau deasupra unui stat pe o **a.c.** este interzis, în afară de cazul în care statul respectiv îl aprobă. De asemenea, statul poate, pentru raţiuni de securitate sau de ordine publică, să interzică transportul înăuntru sau deasupra teritoriului său şi a altor materiale decît cele enunţate mai sus. Statele sînt legate prin Convenţia de la Chicago numai în timp de pace, pe timp de război sau în perioade de criză, dispoziţiile sale nu aduc nici o atingere libertăţii de acţiune a statelor contractante, fie ele beligerante sau neutre. V. şi **libertăţile aerului; Convenţia pentru reprimarea capturării ilicite a aeronavelor (1970).**

aeronavă de stat, vehicul aerian afectat unui serviciu de stat, cum ar fi: **a.** *militare,* **a.** *poştale,* **a.** *de poliţie* etc. **A. de s.** sînt, în genere, sustrase aplicării dreptului aerian comun, lor neaplicîndu-li-se dispoziţiile Convenţiei de la Chicago (1944). În categoria **a.** *militare* intră **a.** din dotarea forţelor militare aeriene, terestre şi cele aflate la bordul navelor militare sau pe nave civile transformate în nave militare. În situaţii determinate, statele pot transforma **a.** *civile* în **a.** *militare.* **A.** *militare* trebuie să poarte semnul distinctiv pentru naţionalitatea şi caracterul militar. V. **Convenţia pentru reprimarea capturării ilicite a aeronavelor (1970).**

aeronavă militară v. **aeronavă de stat.**

aeronavă sanitară, mijloc de transport aerian folosit exclusiv pentru evacuarea răniţilor, bolnavilor şi naufragiaţilor, precum şi pentru transportul personalului şi materialului sanitar. Pentru a beneficia de prevederile Convenţiei de la Geneva (1949) privitoare la protecţia persoanelor civile în caz de război, **a.s.** trebuie să îndeplinească anumite condiţii: să respecte înălţimea, culoarele de zbor şi orele indicate de beligeranţi; să poarte în mod vizibil însemnele distinctive — culoarea albă şi semnul crucii roşii pe aripi, alături de culorile naţionale şi să aterizeze la somaţia inamicului. Fără o acceptare specială şi expresă, survolul liniei focului şi a liniilor situate în faţa posturilor medicale de triaj şi, în general, survolul oricărui teritoriu inamic sau ocupat de inamic era interzis. Întrucît în baza dispoziţiilor Convenţiei de la Geneva (1949), aviaţia sanitară nu a putut să-şi îndeplinească misiunea pentru că trebuia *à priori* un acord între părţile în conflict. Protocolul adiţional (1977) la Convenţiile de la Geneva privind protecţia victimelor de război în conflicte armate internaţionale a încercat să îndepărteze această dificultate, dezvoltînd regulile din 1949. În primul rînd a enunţat un principiu general referitor la respectarea şi protecţia **a.s.,** apoi condiţia acordului prealabil a fost foarte mult nuanţată: pentru **a.s.** care survolează zonele nedominate de părţile adverse, notificarea este facultativă; pentru **a.s.** din zonele controlate ori dominate în fapt de trupe amice, precum şi în zonele în care nici o forţă nu stăpîneşte cu claritate este necesar un acord între părţi. În absenţa unui asemenea acord, **a.s.** survolează pe riscul lor, însă ele vor trebui să fie respectate cînd vor fi recunoscute ca atare. **A.s.** care survolează zonele dominate de partea adversă trebuie să obţină în prealabil acordul autorităţilor competente ale acesteia. În absenţa unui asemenea acord sau contravenind acestuia, ca urmare a unei erori de navigaţie sau a unei situaţii de urgenţă care afectează securitatea zborului, trebuie să se facă tot posibilul pentru a permite identificarea sa. Din momentul în care **a.s.** a fost identificată, partea adversă trebuie să depună toate eforturile pentru a da ordin de aterizare sau amerizare ori să ia alte măsuri pentru a-şi salvgarda interesele, oferind, în ambele situaţii, posibilitatea navei să se supună ordinului înainte de a o ataca. Puterile neutre sînt în drept a permite sau interzice zborul **a.s.** pe teritoriul lor, în condiţii de egalitate pentru toate părţile beligerante. În caz că permit zborul acestor aeronave, în urma unei notificări, acestea pot ateriza sau ameriza în aceste state, în caz de necesitate pentru a face escală. Piloţii **a.s.** au obligaţia de a asculta somaţia de aterizare sau amerizare. **A.s.** nu se bucură de protecţie faţă de atacurile din partea puterilor neutre decît în timpul zborului la înălţimile, la orele şi pe itinerarele convenite special între părţile în conflict şi părţile neutre. Bolnavii şi răniţii debarcaţi cu consimţămîntul autorităţilor locale ale statelor neutre vor trebui păziţi de acestea, astfel încît ei să nu poată lua parte din nou la operaţiile militare. Toate cheltuielile aferente vor fi suportate de puterea de care depind răniţii şi bolnavii astfel debarcaţi.

affidavit (de la lat. *affido* „jur pe credinţa mea"), declaraţie scrisă făcută în faţa unei persoane autorizate în acest scop (notar, consul, funcţionar judiciar, „Commissioner"), semnată sub jurămînt de

persoana de la care emană actul; formă uzitată în dreptul englez. De asemenea, declarația dată în fața unei instanțe judiciare și întărită prin jurămînt a căpitanului unui vas, în sensul că în afara obiectelor desemnate în hîrtiile vasului nu se află la bord nici un alt obiect. Tehnica **a.** a stat la baza practicii inaugurate în timpul celui de-al doilea. război mondial, a *„navicert"*-ului. În general, **a.** se referă la anumite fapte, în special la autenticitatea unui document.

Africa de Sud-Vest, *cazul* v. **Namibia,** *cazul* .

Africa — zonă denuclearizată, acțiune menită să consolideze pacea și securitatea internațională, materializată într-o serie de rezoluții ale O.N.U., precum și într-o declarație a Organizației Unității Africane. În 1961, Adunarea Generală a adoptat Rezoluția 1 652 (XVI) care făcea apel la toate statele să considere și să respecte teritoriul Africii ca zonă denuclearizată; în 1965 a fost adoptată Rezoluția 2 033 (XX) care, reafirmînd apelul anterior, adoptă Declarația (1964) cu privire la denuclearizarea Africii, emisă de O.U.A. și adoptată ulterior de Conferința (1964) statelor nealiniate, exprimînd speranța că statele africane vor iniția studii în scopul aducerii la îndeplinire a denuclearizării continentului. În 1974, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat o rezoluție 2 361 E (XXIX), care cerea secretarului general să sprijine O.U.A. în realizarea obiectivelor rezoluției. Inițiativa statelor africane s-a izbit de opoziția unor state ce dețineau colonii sau aveau interese neocolonialiste în Africa, și nu a putut fi finalizată pînă în prezent într-un tratat internațional.

Agadîr, *cazul* , situația rezultată din împărțirea Marocului în zone de dominație colonială. După ce Franța și apoi Spania au pătruns cu trupele în Maroc, la 1 iun. 1911, crucișătorul german „Panther" a intrat în portul **A.** de pe coastele de sud-vest ale acestui stat. Sub presiunea amenințărilor germane, guvernul francez s-a înțeles cu Germania să-i cedeze un teritoriu colonial de 275 000 de kmp care lega Congo de Camerun (înțelegerea din 4 noiembrie 1911). Prin Tratatul de pace de la Versailles (1919), Germania a renunțat la „drepturile" rezultînd din această înțelegere. Cazul **A.** constituie un exemplu de împărțire a lumii în „zone de influență".

agent (în dreptul internațional) **1.** Persoană însărcinată oficial de un stat sau de o organizație internațională cu îndeplinirea unei funcții permanente sau speciale. **2.** Persoană acreditată de un stat în străinătate cu funcții consulare sau diplomatice (**a.** *consular,* **a.** *diplomatic).* **3.** Persoană însărcinată de un stat să-i apere interesele în fața unui organ arbitral sau jurisdicțional internațional, ori pe lîngă o comisie internațională de anchetă sau de conciliere.

agent consular, șef de agenție consulară. **A.c.** își exercită atribuțiile în centre secundare, îndeplinind funcții de mai mică importanță decît consulii generali și consulii. În practică se întîlnesc situații cînd **a.c.** nu sînt șefi de post consular. În această situație: a) fiecare stat este liber de a decide dacă va stabili sau va admite agenții consulare girate de către **a.c.** care nu sînt desemnați ca șefi de post consular de către statul de trimitere; b) condițiile în care agențiile consulare pot să-și exercite activitatea, precum și privilegiile și imunitățile de care pot să se bucure **a.c.** care le girează sînt fixate prin acord între statul de trimitere și statul de reședință.

agent diplomatic, expresie care definește pe șeful misiunii sau pe unul din membrii personalului diplomatic al misiunii. În regulamentul asupra rangului agenților diplomatici (1815) anexat la Actul final al Congresului de la Viena (1815) noțiunea de **a.d.** se referă numai la șefii misiunilor diplomatice. Ulterior, cînd în dreptul internațional și în practica diplomatică membrii personalului diplomatic nu mai sînt considerați doar o suită a șefului de misiune, ci colaboratori ai reprezentanților diplomatice, în noțiunea de **a.d.** au fost incluși și ceilalți membri ai personalului diplomatic. În Convenția de la Havana (1928) cu privire la funcționarii diplomatici, în categoria **a.d.** sînt incluși, în afară de personalul diplomatic al ambasadelor și legațiilor, și reprezentanții oficiali ai statelor la conferințele internaționale, precum și membrii delegației trimise de un stat, cu o misiune specială, într-un alt stat.

Agenția Internațională pentru Energia Atomică (A.I.E.A.), organizație internațională specializată, creată la 26 apr. 1957 prin intrarea în vigoare a statutului adoptat de Conferința de la New York, la 26 oct. 1956. Principalele obiective ale organizației sînt: încurajarea și înlesnirea folosirii energiei nucleare în scopuri pașnice, favorizîndu-se schimbul de informații științifice și tehnice; efectuarea unor operații de intermediere la cererea statelor nucleare; luarea de măsuri pentru ca produsele, serviciile, informațiile și aparatajul furnizate de agenție să nu fie folosite în scopuri militare; stabilirea de norme de securitate pentru protecția persoanelor și bunurilor împotriva pericolelor radiațiilor ș.a. Între organele principale ale Agenției se numără: a) *Adunarea generală,* din care fac parte toate statele membre; b) *Consiliul guvernatorilor,* alcătuit din 25 de membri, reprezentanți ai statelor cele mai avansate în domeniul nuclear; c) *secretariatul,* condus de un director general numit de Consiliul guvernatorilor. România, care este membru fondator al A.I.E.A., a ratificat statutul organizației la 26 apr. 1957.

Agenția Națiunilor Unite pentru Ajutor și Reconstrucție (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East — U.N.R.W.A.), organism internațional creat de Adunarea Generală a O.N.U. (1949) cu scopul de a asigura mijloace de existență populației arabe refugiate din Palestina după crearea statului Israel. U.N.R.W.A. este condusă de un înalt comisar, numit de secretarul general al O.N.U. Personalul agenției este alcătuit din funcționari internaționali, care asigură administrația generală, și localnici, în general palestinieni, care asigură funcționarea serviciilor tehnice.

agrement, asentimentul oficial dat sau cerut de un guvern, privind numirea în statul respectiv a unei persoane în calitate de reprezentant diplomatic. **A.** poate fi solicitat pe mai multe căi: a) Ministerul Afacerilor Externe al statului acreditant invită în audiență pe șeful misiunii diplomatice al țării căreia i se solicită și i se transmite verbal cererea de **a.** însoțită de un aide-mémoire, care cuprinde scurte date biografice privind persoana indicată în vederea numirii (numele și prenumele, anul nașterii, studii, titlurile științifice, funcții sau rangurile

avute, decorații etc.); b) însărcinatul cu afaceri a.i. al țării care urmează să acrediteze se prezintă la Ministerul de Externe al țării de reședință și, printr-o notă verbală conținînd datele biografice al viitorului șef de misiune, cere **a.** Curtoazia internațională impune ca răspunsul să fie dat într-un termen cît mai scurt posibil. Acest răspuns se trimite Ministerului de Externe fie pe calea unei note verbale, fie prin însărcinatul cu afaceri a.i. Lăsarea cererii de **a.** fără răspuns un timp îndelungat echivalează cu refuzul **a.** Refuzul agrementului nu se motivează. În practică situațiile de refuz al **a.** au fost foarte rare. **A.** se cere numai pentru șefii misiunilor diplomatice. Pentru numirea celorlalți agenți diplomatici se cere numai o viză de intrare în țara respectivă. În unele state există practica potrîvit căreia cu prilejul numirii ataşaților militari, navali și ai aerului se trimite o notă la Ministerul de Externe al țării acreditare cu o comunicare privind numirea, datele biografice și cererea de a se aduce la cunoștință ministerelor de resort numirea, precum și cererea de acordare a vizei. Odată cu primirea **a.**, persoana respectivă devine *persona grata* — persoană agreată. Cu această ocazie, șeful statului acreditant semnează un decret de numire a diplomatului în cauză și, totodată, scrisorile de rechemare a fostului șef al misiunii diplomatice. În România decretul de numire și rechemare se semnează de către președintele Republicii. În cazul respingerii **a.** candidatul respectiv devine *persona non grata*, iar numirea nu mai are loc.

agresiune v. **definiția agresiunii.**

agresiune economică, măsuri de presiune cu caracter economic luate de către un stat, cu încălcarea suveranității și independenței altui stat și care periclitează bazele vieții lui economice; măsuri care-l împiedică să-și exploateze bogățiile naționale sau să le naționalizeze; instituirea blocadei economice asupra unui stat.

agresiune ideologică, stimularea de către un stat a propagandei de război și a propagandei pentru folosirea armelor de exterminare în masă; înlesnirea propagandei în favoarea ideilor fasciste, a exclusivismului rasial, a urii și a disprețului față de alte popoare. Aceste forme ale agresiunii nu pot constitui temei pentru măsuri în cadrul dreptului la autoapărare individuală sau colectivă, prevăzut în art. 51 al cartei O.N.U., a cărui exercitare este permisă unui stat numai în caz de atac armat din partea altui stat împotriva sa.

agresor (în dreptul internațional), statul care săvîrșește o agresiune.

aide-mémoire, document diplomatic redactat în formă prescurtată, cu scopul de a înlesni fixarea faptelor în memoria celui care nu le știe sau a le reaminti celui care le știe. **A.m.** cuprinde date tehnice sau statistice în cazul unui protest, nume de persoane, date biografice etc. **A.m.** poate constitui, de asemenea, rezumatul unei convenții diplomatice. El este foarte des folosit în cadrul unor audiențe și în cererile de agrement. De obicei, **a.m.** nu are en-tête, nici semnătură sau ștampilă (unele misiuni diplomatice pun totuși ștampila sub text). **A.m.** nu se expediază prin poștă sau curier, ci numai prin persoane primite în audiență ori care cunosc problema respectivă.

Alabama, *cazul~* , diferend între Marea Britanie și S.U.A. ivit în perioada războiului de secesiune al statelor din sudul S.U.A. Guvernul britanic încălcînd regulile neutralității a recunoscut pe secesioniștii „sudiști" parte beligerantă și a permis construirea și înarmarea în porturile și apele engleze a unor vase ce urmau să fie folosite în scopul exercitării cursei împotriva flotei comerciale și militare a statelor „nordiste"; în acest scop a fost construit și armat vasul „Alabama" (1862). După numeroase acțiuni de cursă, „Alabama" a fost scufundată în 1864 de un vas de război al statelor nordiste. La terminarea războiului de secesiune, guvernul britanic a încheiat la Washington, la 8 mai 1871, o convenție de arbitraj, care urma să judece reclamațiile S.U.A. împotriva Marii Britanii pe baza „regulilor de la Washington". Sentința arbitrală, dată la Geneva de un complet de arbitri care, conform înțelegerii de la Washington, se compunea dintr-un nord-american, un englez, un italian, un brazilian și un elvețian — care a făcut oficiu de președinte — a condamnat (14 sept. 1872) Anglia la plata sumei de 15,5 milioane de dolari aur către Statele Unite ale Americii. Cazul **Alabama** prezintă interes nu numai pentru că a prilejuit o aplicare a principiului *due diligence* (care constituie în fond o aplicare a ideii că drepturile statelor nu trebuie absolutizate, ci trebuie folosite *civiliter*, fără *abuz de drept*), dar și pentru că a contribuit la formularea unor reguli precise privind datoriile neutrului în caz de război maritim, formulare reluată în Convenția de la Haga (1907) cu privire la drepturile și îndatoririle neutrilor în caz de război maritim. V. și **regulile de la Washington; cursa; due diligence.**

à l'amiable, locuțiune adverbială franceză (de la lat. *amicus*—prieten) cu sensul „prietenește". Se folosește pentru desemnarea reglementării unei probleme internaționale pendinte nu prin forță, nici pe calea judecății, ci prin bună înțelegere. România se pronunță cu consecvență pentru acest mod de a rezolva problemele internaționale moștenite cît și a celor ce se mai pot ivi.

alegerea judecătorilor Curții Internaționale de Justiție, procedură ce comportă două faze distincte: prezentarea candidaților și numirea lor. Prezentarea are loc prin intermediul Curții Permanente de Arbitraj; fiecare stat desemnează, pe o durată de șase ani, patru persoane competente (care nu trebuie să fie neapărat cetățenii lor), dispuse să accepte funcțiile de arbitru și care constituie grupul național. Înaintea fiecărei alegeri, grupurile naționale sînt invitate să desemneze un număr de candidați, egal sau cel mult dublu locurilor vacante. Lista persoanelor desemnate de grupele naționale, sistematizată în ordinea alfabetică de către secretarul general al O.N.U., este comunicată de acesta Adunării Generale și Consiliului de Securitate, care, separat, procedează la alegerea membrilor Curții. Fiecare candidat trebuie să obțină, pentru a fi ales, majoritatea absolută de voturi a fiecărui organ. La alegeri participă și statele nemembre ale O.N.U. însă părți la statutul C.I.J. Scrutinele continuă în fiecare dintre cele două organe pînă ce locurile vacante au fost completate. După aceasta, ședința de alegeri se închide; candidații care au obținut majoritatea de voturi pe ambele liste vor fi declarați aleși. În cazul în care cele două liste nu coincid, pentru locurile încă neocupate se va proceda la o nouă ședință de alegeri. Dacă și după cea de-a treia ședință de alegeri mai rămîn vacante

unul sau mai multe locuri, se prevede o procedură specială: o comisie de conciliere paritară, alcătuită din șase membri (3 desemnați de Adunare și 3 de Consiliu) prezintă Adunării și Consiliului, după ce a ales cu majoritatea absolută de voturi, lista de candidați (cîte o persoană pentru fiecare loc). În cazul în care nici în acest mod candidații nu sînt aleși, ultima tentativă este făcută de membrii Curții deja aleși: într-un termen stabilit de Consiliul de Securitate ei vor proceda la completarea locurilor vacante „prin alegerea membrilor Curții dintre candidații care au obținut voturi fie în Adunarea Generală, fie în Consiliul de Securitate". Votul judecătorului celui mai în vîrstă va fi hotărîtor în caz de paritate.

alianță internațională, legătura între două sau mai multe state, de obicei consemnată în tratate, prin care acestea convin să acționeze în comun, în mod permanent sau temporar, și să se ajute reciproc în cazul în care anumite interese comune ori anumite situații politice (de ex.: ivirea unui *casus foederis*) ar determina necesitatea sau utilitatea unei asemenea cooperări — după caz diplomatice, armate, generale. Unele **a.i.** aveau în vedere situația internă din țările aliate (de ex.: „Sfînta Alianță", încheiată la sfîrșitul războaielor napoleoniene (1815) de către marile puteri feudale, împotriva mișcărilor revoluționare din țările lor). De obicei, alianțele privesc situații internaționale, în primul rînd eventualitatea unui război, un atac armat îndreptat împotriva unuia dintre statele aliate — alianța defensivă — sau chiar a unui război dezlănțuit de un stat aliat — alianța agresivă, ofensivă. Dreptul internațional condamnă agresiunea drept o gravă crimă internațională; alianțele agresive sînt astăzi nule de drept, întrucît au un obiect ilicit. Cel mai vechi tratat de alianță, defensivă și agresivă, este tratatul încheiat la 1278 î.e.n. între Egipt (Ramses II) și Heta (Hatușil III). Republica Socialistă România este parte la Tratatul de la Varșovia (1955), de prietenie, colaborare și asistență mutuală, alianță defensivă prevăzînd obligația fiecărui stat aliat de a veni în ajutorul aceluia dintre ei care în Europa ar deveni obiectul unui atac armat din partea unei puteri imperialiste. În condițiile interdependenței crescînde a statelor, utilitatea **a.i.** tinde să dispară. România militează pentru relații de colaborare, reciproc avantajoase, pe baza deplinei egalități în drepturi, cu respectul principiilor fundamentale ale dreptului internațional.

aliat, stat aflat cu alt stat în legătură de alianță. În unele cazuri se folosește și expresia „asociat", pentru a desemna un stat **a.**, precum și locuțiunea „aliat și asociat", folosită între altele în tratatele de pace încheiate de statele învingătoare, denumite „Puterile aliate și asociate" cu statele învinse în cel de-al doilea război mondial.

alternat (de la termenul lat. *alternare*), instituție de drept internațional care exprimă egalitatea statelor suverane la încheierea tratatelor internaționale. Locul de onoare într-un tratat variază în funcție de natura acestuia (bilateral, multilateral), cît și în funcție de operațiunea care se face. În cazul enumerării statelor, locul de onoare este ocupat de primul stat enumerat. Pentru semnarea tratatelor bilaterale, locul de onoare este cel de sub textul tratatului din stînga, iar în cazul tratatelor colective, în care semnăturile se pun una sub alta, locul de sus. Regula **a.** se aplică cu strictețe numai în tratatele bilaterale; acestea se redactează în două exemplare originale; fiecare din cele două state contractante primește un exemplar redactat în ambele limbi; fiecare exemplar va purta la locul de onoare semnătura statului căruia îi este destinat. Regula **a.**, cere ca fiecare stat să semneze în primul rînd exemplarele destinate lui și apoi celelalte. Cele două exemplare se așază în mapă, astfel încît textul redactat în limba țării respective să fie așezat deasupra. Pînă la jumătatea secolului al XIX-lea, cînd pentru fiecare stat se pregătea un exemplar original al tratatului, această regulă se aplica și la tratatele colective. După această dată, cînd tratatele multilaterale au început să fie redactate, de regulă, într-un singur exemplar original și într-una sau două limbi, statele părți sînt enumerate în ordinea alfabetică (de obicei se folosește alfabetul țării în limba căreia este redactat tratatul).

aluviune, mod originar de extindere a teritoriului unui stat care constă în retragerea unui curs de apă ca urmare a depozitării mîlului pe malurile sale.

ambasadă 1. Reprezentanța diplomatică permanentă cu cel mai înalt grad diplomatic, condusă de un ambasador. Înființarea de reprezentanțe diplomatice se face pe baza unei înțelegeri între state, în urma stabilirii relațiilor diplomatice. Cele dintîi a. au fost înființate în antichitate de Egipt, Persia, Grecia, Roma etc. Începînd din secolul al XVI-lea, apar misiuni diplomatice cu caracter permanent. Pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, misiuni cu rang de ambasadă nu se stabileau decît între marile puteri, statele mici și mijlocii avînd dreptul numai la misiuni de rang inferior, ceea ce exprima caracterul de inegalitate al relațiilor dintre state. Consacrarea prin Carta O.N.U. și prin alte documente internaționale a principiului egalității suverane a impus cu necesitate stabilirea unei practici echitabile și în domeniul reprezentării diplomatice. Tendința de a ridica legațiile, prin înțelegerea dintre statele interesate, la rang de ambasade a devenit în prezent predominantă. România întreține relații diplomatice cu 140 (1 ian. 1982) de state la rang de ambasadă. 2. Localul în care își desfășoară activitatea reprezentanța diplomatică condusă de ambasador. 3. Termen care desemnează în colectiv pe ambasador și personalul misiunii diplomatice. 4. Misiune temporară trimisă de șeful statului într-o țară străină cu diferite ocazii.

ambasador, reprezentantul diplomatic cu cel mai înalt rang, acreditat de către un stat pe lîngă alt stat, organizație internațională sau organismele acesteia pentru a acționa ca șef de misiune. Inițial, în Europa toți reprezentanții diplomatici aveau rang de **a.** Prin Convenția de la Viena (1815) au fost stabilite, pentru prima oară, rangurile reprezentanților diplomatici: **a.** extraordinari și plenipotențiari; trimiși extraordinari și miniștri plenipotențiari; însărcinați cu afaceri. Protocolul de la Aachen (1818) a mai creat o nouă clasă: ministrul rezident, care, în ordine de precădere, era situat înaintea însărcinatului cu afaceri. În Convenția de la Viena (1961) asupra relațiilor diplomatice, șefii de misiuni sînt repartizați în trei clase: **a.** și nunții papali; trimiși; miniștri sau internunții; însărcinați cu afaceri. În afară de ceea ce privește precăderea și eticheta, nici o diferență nu

este făcută între șefii de misiune în raport cu clasa lor. A. extraordinari și miniștrii plenipotențiari, sînt acreditați de șeful statului pe lîngă șeful statului acreditar. În România a. extraordinari și plenipotențiari, precum și trimișii extraordinari și miniștrii plenipotențiari se acreditează și se recheamă prin decret prezidențial. De asemenea, reprezentanții sau delegații permanenți pe lîngă organizațiile internaționale, cu grad de a. sau de trimiși extraordinari și miniștrii plenipotențiari, se numesc și se recheamă tot prin decret prezidențial. Șeful misiunii diplomatice este reprezentant unic al Republicii Socialiste România în statul în care este acreditat. În acest sens, el are o competență generală de reprezentare a Republicii Socialiste România ori de apărare a intereselor statului român, ale persoanelor juridice și ale cetățenilor români, în conformitate cu normele dreptului internațional. În statul în care este acreditat, șeful misiunii diplomatice reprezintă statul român față de orice cetățean român trimis în misiune permanentă sau temporară ori aflat în orice altă calitate în acest stat. Șeful misiunii diplomatice poartă răspunderea și pentru înfăptuirea politicii economice a României în relațiile cu țara în care este acreditat. El exercită în acest stat îndrumarea și controlul activității secției economice și a altor organe române de comerț exterior, turism, navigație sau altele care își desfășoară activitatea în acel stat. Un a. poate fi acreditat ca șef de misiune în mai multe state, sau pe lîngă un stat și o organizație internațională. Uneori pe lîngă o misiune diplomatică pot funcționa permanent mai mulți reprezentanți sau delegați permanenți cu rang de a. în afara șefului de misiune, însă subordonați acestuia. Într-un sens mai larg, termenul desemnează orice persoană însărcinată cu o misiune pe lîngă un stat străin.

ambasador itinerant, reprezentant diplomatic cu misiune specială într-un stat sau în mai multe state. Drepturile **a.i.** de a reprezenta statul său în aceste misiuni rezultă din deplinele puteri care i se dau. **A.i.** se bucură de imunitățile și privilegiile diplomatice cuvenite rangului său în toate țările prin care-l duce executarea sarcinii sale.

Ambatielos, *cazul* ↷, diferend între Marea Britanie și Grecia ivit ca urmare a semnării, la 17 iul. 1919, de către armatorul grec **A.** cu guvernul britanic a unui contract de cumpărare a noua nave comerciale. Șapte din aceste nave i-au fost predate cu întîrziere din care cauza **A.** pretindea că a suferit pierderi importante datorită carențelor guvernului britanic în executarea contractului și a unor hotărîri judiciare date contra lui de tribunalele engleze în circumstanțe pe care le considera ca fiind contrare dreptului. Guvernul grec a preluat cauza resortisantului său transformînd-o într-un diferend internațional, susținînd ca guvernul britanic este obligat să accepte arbitrajul în virtutea tratatelor încheiate între cele două țări în 1886 și 1926. Astfel cauza a ajuns în fața C.I.J. Marea Britanie a ridicat o excepție preliminară de incompetență în acest sens. În hotărîrea sa din 1 iul. 1952, C.I.J. s-a declarat competentă să decidă dacă Marea Britanie e obligată să supună diferendul arbitrajului, însă pe de altă parte, ea s-a declarat incompetentă pentru a statua asupra fondului cererii. Într-o altă hotărîre, cea din 19 mai 1953, Curtea a decis că Marea Britanie e obligată să supună diferendul arbitrajului conform tratatelor din 1886 și 1926. Grecia și Marea Britanie au încheiat o înțelegere (24 febr. 1955) prin care a fost instituită o comisie arbitrală spre a judeca pricina. Comisia, care și-a desfășurat lucrările la Londra (ian.—mart. 1956) a respins acțiunea lui **A.**, care cerea daune-interese de 8 milioane lire sterline pentru nerespectarea contractului de vînzare, îmbogățirea fără cauză, violarea unor tratate comerciale și denegare de dreptate. Sentința arbitrală, după ce a respins susținerea Marii Britanii, că cererea ar fi prescrisă, arătînd că în dreptul internațional nu ar exista o prescripție a acțiunii, a precizat că invocarea clauzei națiunii celei mai favorizate de către **A.** nu-i asigură acestuia decît un tratament identic cu al unui cetățean englez. De asemenea, comisia, în majoritate, a fost de părere că **A.** nu epuizase căile de recurs la justiția națională (engleză).

Ambroze Light, *cazul* ↷, speță de competența unui tribunal de prize maritime, apărută în anul 1885 cînd un vas de război al S.U.A. a capturat în Marea Caraibilor vasul **A.L.** în drum spre orașul columbian Cartagena, avînd la bord soldați înarmați, un tun și muniții. Documentele de bord ale vasului atestau că era un vas de război al guvernatorului insurgent al unei provincii columbiene. Căpitanul vasului captor a considerat **A.L.** drept o navă-pirat și a adus-o în portul New York, unde s-a deschis o procedură de captură pentru piraterie. Instanța de prize maritime care a judecat cazul a luat în considerație o notă a secretarului de stat al S.U.A. către guvernul de jure al Columbiei, prin care guvernul S.U.A. refuza să recunoască blocada fictivă instituită de guvernul columbian împotriva insurgenților. Acest document a fost considerat ca temei pentru o recunoaștere indirectă a insurgenților drept parte beligerantă. În consecință, captura vasului **A.L.** a fost invalidată.

amendament (în dreptul internațional), text care se introduce într-un proiect de hotărîre ce se adoptă în cadrul organizațiilor internaționale sau într-un proiect de tratat internațional pentru a preciza, completa sau modifica unele dispoziții. Procedura cu privire la introducerea **a.** în textele proiectelor de hotărîri ale organizațiilor internaționale este prevăzută, de regulă, în regulamentul de procedură al fiecărui organ internațional. Ea este, în principiu, următoarea: în cazul **a.** suprimative, se pune la vot întîi menținerea dispozițiilor pe care el urmărește să le suprime. Dacă menținerea a fost respinsă se pune la vot **a.** În cazul **a.** aditive se votează direct **a. A.** sînt puse la vot înaintea propunerii de bază. Dacă sînt mai multe **a.** care se referă la aceeași problemă, ele sînt puse la vot începînd cu acela care se îndepărtează cel mai mult de propunerea inițială și așa mai departe pînă la epuizarea tuturor **a.** Dacă adoptarea unui **a.** implică necesarmente respingerea altuia, acesta nu mai este pus la vot. **A.** la textul unui tratat internațional în vigoare are caracter de revizuire parțială a tratatului, putîndu-se face pe baza acordului dintre statele părți la tratat. În Carta O.N.U., art. 108, termenul **a.** are în vedere orice modificare a unor prevederi care nu au o însemnătate fundamentală.

amendamente la Carta O.N.U., texte care pot intra în vigoare de la data adoptării lor cu majoritate de două treimi din membrii Adunării Generale și ratificate de două treimi din membrii organizației,

inclusiv toți membrii permanenți ai Consiliului de Securitate. Carta O.N.U. a fost amendată pînă în prezent, în vederea lărgirii componenței a două din organele sale principale: Consiliul de Securitate și Consiliul Economic și Social. Amendamentele la art. 23 și 27 ale Cartei Națiunilor Unite, adoptate de Adunarea Generală în 1963, au intrat în vigoare în 1965. Amendamentul la art. 23 mărește de la 11 la 15 numărul de membri ai Consiliului de Securitate. În forma modificată, art. 27 dispune: hotărîrile Consiliului de Securitate asupra problemelor de procedură vor fi luate cu un vot afirmativ de nouă (înainte de șapte) membri; hotărîrile sale asupra tuturor celorlalte probleme vor fi luate cu un vot afirmativ de nouă (înainte de șapte) din membrii săi, în care sînt cuprinse voturile celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate. Un amendament la articolul 109, intrat în vigoare în 1968, mărește de la șapte la nouă numărul voturilor cerute Consiliului de Securitate pentru a reuni o conferință generală în scopul revizuirii Cartei. Un amendament la articolul 61, intrat în vigoare în 1965, mărește de la 18 la 27 numărul membrilor Consiliului Economic și Social. În 1971, Adunarea Generală a adoptat un nou amendament, intrat în vigoare în 1973, care mărește acest număr la 54.

amenințare la adresa păcii, acțiuni ale unui stat sau mai multor state de natură a pune în primejdie raporturile normale dintre state și a duce la o ruptură a păcii sau la un act de agresiune. **A. la a.p.** reprezintă o stare de lucruri virtuală, o simplă posibilitate, o situație pe cale de realizare. Atît timp cît o ruptură a păcii nu s-a realizat sau un act de agresiune nu s-a declanșat, însă ele se mențin ca o stare potențială (pregătiri intense de război, mobilizarea totală sau parțială a armatei, declarații belicoase, o campanie de propagandă etc.) **a. la a.p.** are un caracter eventual, latent, însă cu un grad ridicat de pericol.

amficționie, alianță între orașe-state ale Greciei antice, care avea drept obiectiv teoretic apărarea unui sanctuar comun (de ex. **a.** de la Termopile, cea mai importantă dintre **a.** al cărei sediu cu timpul a fost mutat la Delphi). În realitate, **a.** pe lîngă apărarea sanctuarului comun și prăznuirea în comun a unor sărbători religioase — în special a celor ale Pythiei la Delphi — veghea la respectarea anumitor reguli de drept internațional (de ex.: nici un oraș al **a.** nu trebuia să fie distrus pînă în temelii; nici unuia din ele nu trebuia să i se taie alimentarea cu apă; nici unul nu putea fi exclus de la sacrificiile comune la sanctuarul **a.** A. organiza de două ori pe an — o dată la Delphi, primăvara, a doua oară toamna, la Termopile — jocuri și reuniuni solemne, cu care ocazie se reglementau diferendele dintre orașele aliate, se pedepseau delicte, în special cele comise împotriva templului comun; membrii **a.** se consultau în chestiunile de interes comun. Dacă un oraș nu achita suma la plata căreia fusese condamnat, **a.** putea să intervină cu forța armată. De asemenea, adunarea generală a membrilor **a.** putea exclude din alianță orașe și state întregi. Numele de **a.** s-ar datora lui Amfiction, fiu sau nepot de fiu al lui Deukalion și al Pyrrhaei, care ar fi creat **a.** de la Delphi.

amiabila compoziție, formă a arbitrajului internațional în care arbitrii sînt autorizați ca, în cazul în care nici una din părți nu va stabili cu argumente juridice temeiul de drept al pretenției, să dea diferendului soluția pe care o vor considera oportună. Într-o atare situație arbitrajul se transformă într-un fel de mediațiune.

amiabil compozitor, arbitru care, din considerente de oportunitate sau de altă natură, este împuternicit de statele părți la un diferend internațional să judece cauza prin analogie sau *praeter legem,* adică îndepărtîndu-se sau neglijînd deliberat o regulă de drept. În această calitate, arbitrul poate primi dreptul de a stabili o reglementare pentru viitor sau de a tranșa, printr-o sentință arbitrală cu caracter obligatoriu, un diferend politic.

amnistie v. **clauză (de amnistie).**

analogie, *interpretare prin* ~, denumire dată, uneori, în mod greșit metodei de a aplica unei situații concrete pentru care tratatul de interpretat nu cuprinde nici o reglementare concretă, reglementarea statornicită pentru o altă situație, cu care cea dintîi oferă similitudini esențiale, aflate fie în același tratat, fie în alte tratate, anterioare sau ulterioare, fie în regulile generale ale dreptului internațional. În primul caz avem de-a face cu interpretarea prin context; în al doilea caz este vorba de o interpretare cu luarea în considerare a tratatelor anterioare sau ulterioare; în al treilea caz, tratatul nu reglementează cazul, iar rezolvarea lui urmează să se facă nu în temeiul interpretării tratatului, ci a aplicării principiilor generale ale dreptului internațional.

ancheta internațională, mijloc diplomatic de reglementare pașnică a diferendelor dintre state, care constă în verificarea de către persoane particulare sau de un organ desemnat în comun de părțile la un diferend ori de către o organizație internațională a aserțiunilor părților și în lămurirea unor probleme de fapt, uneori și de drept, concluziile desprinse ca urmare a anchetei întreprinse avînd un caracter facultativ pentru părțile în litigiu. V. și **comisie internațională de anchetă.**

Ancona, *cazul* ~, diferend intervenit între S.U.A. și Austro-Ungaria, ca urmare a torpilării, la 7 nov. 1915, de către un submarin austriac a vasului italian Ancona, între Sardinia și coasta Tunisului, în drum spre America. Torpilarea vasului a avut loc după ce acesta fusese somat să se oprească pentru vizită, dar începuse să fugă. În urma torpilării au pierit toți pasagerii de pe nava italiană, printre care se aflau numeroși cetățeni americani. Guvernul S.U.A a cerut guvernului austro-ungar pedepsirea comandantului submarinului, declararea scufundării vasului A. ca fiind ilicită și iresponsabilă și plata unor despăgubiri familiilor pasagerilor americani morți sau răniți. În schimbul de note diplomatice care a urmat, guvernul austro-ungar a recunoscut că vase particulare inamice care nu fug sau rezistă nu trebuie să fie scufundate mai înainte de a se fi pus în siguranță persoanele aflate la bordul lor și a anunțat (nota din 29 dec. 1915) că l-a pedepsit pe comandantul în cauză. V. și **vizită.**

anexă, denumirea unui document alăturat unui tratat internațional, spre a-i completa sau preciza cuprinsul. A. face parte integrantă din tratatul în cauză, are aceeași forță juridică ca acesta, intră în vigoare odată cu acesta. A. pot fi publice, sau secrete, dacă părțile contractante doresc ca ele să nu

fie cunoscute de alte state. A. pot consta în hărți, liste de mărfuri, schimburi de note cuprinzînd lămuriri, precizări, interpretări ale anumitor prevederi ale tratatului, declarații relative la probleme de care se ocupă tratatul, completări ale unora dintre prevederile lui, clauze politice, clauze preferențiale sau acordînd anumite avantaje părților contractante, specificații etc.

anexiune, încorporare violentă, totală sau parțială, a teritoriului unui stat la altul, împotriva voinței populației statului respectiv. Elementele constitutive ale **a.** au fost definite pentru prima oară în „Decretul asupra păcii" adoptat la cel de-al II-lea Congres general al Sovietelor, din 26 oct. (8 nov.) 1917: „orice alipire la un stat mare sau puternic a unui popor mic sau slab, fără acordul precis, clar și de bună voie exprimat și fără dorința acestui popor, indiferent de data cînd a fost săvîrșită această alipire cu forța, indiferent, de asemenea, de faptul cît de dezvoltată sau înapoiată este națiunea alipită cu forța sau ținută cu forța în limitele statului respectiv. În fine, indiferent de faptul că această națiune trăiește în Europa sau în țări îndepărtate peste ocean". A. poate fi *totală,(* v. debellatio) sau parțială. A. ca mijloc de expansiune și cucerire a căpătat o largă răspîndire mai ales în perioada capitalistă, devenind în practica statelor imperialiste un mijloc de dobîndire de noi teritorii. A. era permisă, licită, în vechiul drept internațional fiind considerată expresia „dreptului învingătorului". În dreptul internațional contemporan, care interzice declanșarea războiului, *'jus ad bellum* — **a.** ca instituție juridică a fost abolită. O primă încercare de a scoate această instituție în afara dreptului internațional a fost făcută prin art. 10 din Pactul Societății Națiunilor, care obliga statele să respecte integritatea teritorială și independența politică a membrilor ei. Carta O.N.U., consacrînd în art. 2, par. 4 principiul integrității teritoriale și obligația statelor de neagresiune, exclude legalitatea dobîndirii unui teritoriu prin **a.** V. și **agresiune; neagresiune; declarație asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state, conform Cartei Națiunilor Unite (1970).**

angajat consular, expresie care desemnează orice persoană angajată în serviciile administrative sau tehnice ale unui post consular. V. și **imunități consulare.**

angarie, termen folosit pentru a desemna rechiziționarea, de către un stat, ce se află în stare de război sau în situații de urgență excepțională, a unor bunuri mobile (nave, automobile etc.), aparținînd unui străin. A. acordă proprietarului dreptul la plata unei indemnizații.

Anglo-Iranian Oil Company, *cazul* ~, diferend între Marea Britanie și Iran, apărut ca urmare a naționalizării, în apr. 1951, de către guvernul iranian a industriei sale petroliere, împrejurare de natură a aduce atingere concesiunilor petroliere acordate companiei britanice. Guvernul britanic care încheiase în anul 1933 un acord cu guvernul iranian în legătură cu exploatarea petrolului a preluat cauza companiei și a introdus în 1951 o acțiune în fața C.I.J., cerînd Curții să constate obligația Iranului de a supune acest caz litigios unei instanțe arbitrale, iar în subsidiar să declare acțiunea guvernului iranian contrară dreptului. Prin hotărîrea sa din 22 iul. 1952, Curtea s-a declarat incompetentă (Curtea a constatat că declarația Iranului de acceptare a clauzei facultative nu acoperea decît diferendele născute din tratatele încheiate de el posterior datei ratificării declarației (1932), în timp ce cererea Marii Britanii se fonda pe tratatele anterioare datei respective). Între altele, Curtea a respins teza britanică după care acordul din 1933 ar fi avut un caracter dublu — de contract de concesiune între Iran și Companie și de tratat internațional între Iran și Marea Britanie — pe motiv că Marea Britanie nu era parte la contract. În 1954 Marea Britanie a încheiat cu Iranul un tratat nou.

anglo-mexican, *cazul* ~, speță de competența tribunalelor de pradă maritime judecată de o instanță britanică. Bunuri aparținînd firmei germane Reis & Co., din Friedrichsfeld, Baden, fuseseră încărcate pe vasul britanic „Anglo-Mexican", iar apoi, după izbucnirea primului război mondial, confiscate, întrucît doi dintre proprietarii firmei erau cetățeni germani, ceilalți fiind cetățeni americani, cu domiciliul în S.U.A. Aceștia din urmă au cerut să li se restituie acea parte a încărcăturii care li se cuvenea. Instanțele britanice care au judecat captura au hotărît că și bunurile cuvenite cetățenilor americani constituiau o pradă britanică. În adevăr, după concepția anglo-americană, calitatea de „caracter ostil" se apreciază la o marfă după sediul întreprinderii, iar nu după cetățenia proprietarului bunului în cauză.

animus belligerandi, expresie lat. însemnînd „intenția de a purta războiu", element esențial în legătură cu stabilirea relației de beligeranță între două sau mai multe state. Actele de ostilitate armată săvîrșite fără **a.b.** (de ex. incidentele de frontieră; acțiuni militare întreprinse de un stat spre a respinge atacurile armate săvîrșite de un alt stat) nu constituie acte de război. **A.b.** rezidă în intenția de a săvîrși actele materiale constitutive ale agresiunii armate, enumerate exemplificativ în definiția agresiunii din 14 dec. 1974, adoptată prin consens de Adunarea Generală a O.N.U. Un stat agresor nu s-ar putea dezvinovăți de crima de agresiune susținînd că deși a săvîrșit actele materiale incriminate, nu a acționat **a.b.,** ci, de ex., pentru a apăra interesele propriilor cetățeni în statul care constituie obiectul agresiunii. V. și **act de ostilitate.**

animus debellandi, termen lat. însemnînd „intenția de a pune capăt, prin război, existenței statului inamic". În dreptul internațional contemporan, care interzice războaiele de agresiune, precum și toate actele de recurgere la forță și la amenințarea cu forța ca mijloace de rezolvare a neînțelegerilor internaționale, și care proclamă — ca instituție centrală a legalității internaționale — dreptul popoarelor la autodeterminare, rezultatele acțiunilor întreprinse cu **a.d.** sînt nule și neavenite, fiind incompatibile cu principiile și instituțiile generale, imperative — *jus congens gentium* — ale dreptului internațional.

animus domini, termen lat. însemnînd „intenția de a fi (sau a deveni) stăpîn". În dreptul internațional termenul **a.d.** se folosește pentru a caracteriza intenția statului care ocupă, fie un teritoriu fără stăpîn, fie teritoriul inamic, de a dobîndi asupra în-

tinderilor ocupate suveranitatea teritorială. Cît timp ocupația are loc fără această intenție, ea nu conferă statului ocupant suveranitatea teritorială. V. și **animus occupandi; ocupația militară.**

animus occupandi, termen lat. însemnînd „intenția de a ocupa". În dreptul internațional clasic, **a.o.,** chiar dacă nu era însoțit decît de o luare în stăpînire simbolică a unui teritoriu, era socotit suficient spre a asigura statului ocupant suveranitatea teritorială asupra teritoriului în cauză. Actul general de la Berlin (1885) a cerut, pentru ca acest efect să se producă, acte efective de exercitare a stăpînirii asupra teritoriului ocupat. Astăzi principiile dreptului internațional interzic ocuparea unui teritoriu străin, ceea ce este menit să întărească dreptul popoarelor la autodeterminare. În măsura în care părți din planeta noastră mai constituie astăzi lucrul nimănui *(res nullius),* ocuparea de către un stat ar putea să asigure statului ocupant suveranitatea teritorială asupra acestora.

ansamblu (în dreptul internațional), expresie folosită de către C.I.J. prin care se indică anumite relații internaționale din trecut, o reunire de teritorii și populații, dintre care unele erau stabile, altele migratoare sau nomade și care, aflîndu-se sub suveranități diferite, formau, totuși, o entitate în devenire. De ex. a. „mauritanian" (expresie folosită în avizul consultativ dat de C.I.J. în chestiunea Saharei Occidentale, în 1975).

antantă. 1. Termen folosit pentru a desemna un acord intervenit între două sau mai multe state, cu privire la anumite probleme ce urmează să fie reglementate în viitor. **2.** Înțelegere între două sau mai multe state, referitoare la anumite probleme existente sau eventuale, fără a îmbrăca forma unei convenții sau alianțe. **3.** Acord sau tratat încheiat între anumite state, în vederea coordonării sau unificării politicii lor externe, asigurarea unei apărări comune, desemnînd, totodată, gruparea politică rezultată din acest acord (de ex.: Mica Antantă; Antanta Balcanică). V. și **antantă cordială; antantă regională.**

antantă cordială, înțelegere, prietenie, comunitate de aspirații și de vederi politice existente între două state; acest sens se găsește în expresia Antanta Cordială, pentru a caracteriza în diverse epoci legăturile dintre Anglia și Franța, fără a fi intervenit o alianță între ele. V. și **antantă; antantă regională.**

antanta regională, termen folosit de Pactul Societății Națiunilor (art. 24), pentru a desemna orice acord care ar fi intervenit între statele situate în diferite regiuni ale lumii sau, prin extindere, politică aplicabilă acestor state. V. și **antantă; antantă cordială.**

Antarctica, regiune polară din S Pămîntului, al cărei regim juridic a fost stabilit prin Tratatul încheiat la Washington (1959). Potrivit regimului stabilit, **A.** poate fi folosită de state numai în scopuri pașnice, fiind interzisă orice activitate cu caracter militar, inclusiv crearea bazelor militare și fortificațiilor. Libertatea cercetărilor științifice și colaborarea în acest scop trebuie să se realizeze în concordanță cu condițiile convenite. Statele au obligația de a schimba informații cu privire la planurile de cercetare în **A.,** de a face schimb de personal științific și de date științifice obținute în baza cercetărilor făcute. **A.** are un statut de zonă demilitarizată, experiențele militare de orice fel fiind interzise. Părțile contractante ale Tratatului de la Washington au dreptul să numească observatori pentru a face inspecție cu privire la respectarea de către state a tratatului. Diferendele dintre părți cu privire la aplicarea prevederilor tratatului trebuie să fie rezolvate prin tratative (anchetă, mediațiune, conciliere, arbitraj, procedura judiciară) sau prin orice alte mijloace pașnice asupra cărora cad de acord .V. și **Tratatul cu privire la Antarctica** (1959).

Antarctica, *cazul ~,* diferend între Marea Britanie cu Argentina și Chile, cu privire la suveranitatea asupra anumitor insule și terenuri din **A.** În cererile introduse la 4 mai 1955 la Curtea Internațională de Justiție, Marea Britanie declară că se supune jurisdicției Curții și, cu toate că Argentina și Chile nu acceptaseră încă jurisdicția acestei instanțe, aceste țări sînt din punct de vedere juridic abilitate să o accepte. Prin scrisoarea din 15 iul. 1955, Republica Chile face cunoscut Curții că ea consideră cererea Marii Britanii lipsită de orice fundament, și că nu aparține Curții să-și exercite jurisdicția. Prin nota din 1 aug. 1955, Argentina a avizat Curții refuzul său de a accepta jurisdicția acesteia de a statua asupra cazului. În aceste condiții, Curtea a constatat că nici Chile și nici Argentina n-au acceptat jurisdicția și, la 16 mart. 1956, a dat ordonanțe prin care au radiat afacerile de pe rol.

anularea tratatelor internaționale, modalitate juridică prin care un stat încetează, prin manifestarea sa unilaterală de voință, să mai fie parte la un tratat internațional. În cazul tratatelor bilaterale, **a.t.i.** de către un stat duce la încetarea efectelor tratatului respectiv. Fiind un act unilateral de voință, anularea unui tratat de către un stat este întemeiată și în concordanță cu dreptul internațional numai cînd este determinată de neîndeplinirea sau încălcarea obligațiilor asumate de către celelalte state părți, ori, în cazul tratatelor ilicite, cînd acestea au fost încheiate în condițiile încălcării suveranității și egalității în drepturi a statelor părți. În oct. 1951, Egiptul a anulat Tratatul anglo-egiptean (1936) prin care Marea Britanie impusese Egiptului condiții inegale, care-i încălcau suveranitatea cu privire la canalul Suez, inclusiv prin existența bazelor militare engleze în această zonă.

ANZUS — Australian — New Zeeland United States — organizație politico-militară regională creată prin Tratatul de securitate, inițiată de S.U.A. și semnat la 1 sept. 1951 de Australia, Noua Zeelandă și S.U.A., la San Francisco; a intrat în vigoare la 29 iun. 1952. Creată cu scopul de a acorda ajutor militar reciproc în cazul apariției unor situații încordate în bazinul Pacificului și de a ridica potențialul militar al țărilor membre **ANZUS** a făcut parte din sistemul Pactului de securitate al Pacificului alături de S.E.A.T.O. creat în perioada „războiului rece". **ANZUS** are următoarea structură organizatorică: *Consiliul,* organul de conducere, este alcătuit din miniștrii afacerilor externe ai statelor membre; *Comitetul permanent de coordonare,* cu sediul la Washington, se reunește în sesiuni speciale, fiind alcătuit din adjuncții miniștrilor de externe ai statelor membre; *Comitetul militar.* Statele membre ale **ANZUS** fac parte și

din S.E.A.T.O. După intrarea în vigoare a S.E.A.T.O. şi mai ales după încetarea activităţii acesteia, rolul **ANZUS** s-a diminuat foarte mult. Are sediul la Canberra (Australia).

apartheid, crimă împotriva umanităţii, care înglobează politicile şi practicile asemănătoare de segregaţie şi discriminările rasiale comise în vederea instituirii şi întreţinerii dominaţiei unui grup rasial asupra unui alt grup rasial şi al oprimării sistematice a acestuia. Printre actele inumane care alcătuiesc crima de **a.** se numără: **1.** Refuzul dreptului la viaţă şi la libertatea persoanei unui membru sau unui grup rasial prin: suprimarea vieţii membrilor unui grup sau mai multor grupuri rasiale; aducerea de grave atingeri integrităţii fizice sau mintale, libertăţii sau demnităţii membrilor unui grup rasial, sau supunerea la torturi sau la pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante; arestarea arbitrară sau deţinerea ilegală a membrilor acestui grup; **2.** Impunerea în mod deliberat pentru un grup rasial a unor condiţii de viaţă menite a provoca distrugerea lor fizică totală sau parţială; **3.** Luarea de măsuri legislative sau de altă natură menite a împiedica grupul rasial de a participa la viaţa politică, socială, economică şi culturală a ţării şi de a crea deliberat condiţii care împiedică deplina dezvoltare a grupului rasial, în special privarea de drepturi fundamentale ale omului, mai ales de dreptul la muncă, dreptul de a forma sindicate, dreptul la educaţie, dreptul la o naţionalitate, dreptul de libertate de opinie şi de exprimare, dreptul la libertatea de reuniuni şi de asociaţie paşnică etc.; **4.** Luarea de măsuri, inclusiv de măsuri legislative vizînd divizarea populaţiei pe criterii rasiale, creînd rezervaţii şi ghetouri separate pentru membrii unui grup rasial, interzicînd căsătoriile între persoane aparţinînd grupului rasial etc.; **5.** Exploatarea muncii membrilor unui grup rasial, în special supunîndu-i la muncă forţată; **6.** Persecutarea organizaţiilor sau persoanelor, privindu-le de libertate şi drepturile lor fundamentale pentru că acestea se opun unei asemenea politici. V. şi **Convenţia internaţională asupra eliminării şi reprimării crimei de apartheid** (1973).

apatrid, termen de origine greacă (*„a"* — fără *„patris"*, — patrie) ce desemnează o persoană pe care nici un stat nu o consideră ca resortisantul său în baza legislaţiei sale. Nu se includ în acest termen: a) persoanele care beneficiază de asistenţa sau protecţia unui organism sau instituţii a Naţiunilor Unite, altul decît Înaltul Comisar al Naţiunilor Unite pentru refugiaţi, atît timp cît beneficiază de protecţie sau asistenţa respectivă; b) persoanele considerate de autorităţile competente ale ţării în care ele şi-au stabilit reşedinţa, ca avînd drepturile şi obligaţiile ce decurg din calitatea de naţionali ai acestei ţări; c) persoanele cu privire la care sînt motive serioase să se creadă că au comis crime contra păcii, crime de război sau crime contra umanităţii; că au comis o crimă gravă de drept comun în afara ţarii de reşedinţă înainte de a se fi stabilit aici, sau ca sînt vinovate de acţiuni contrare scopurilor şi principiilor Naţiunilor Unite. Apatridia este o situaţie anormală care apare ca urmare a unor conflicte de legi negative. Astfel, copiii născuţi din părinţi cetăţeni ai unui stat, care în materia cetăţeniei aplică *jus soli* pe teritoriul unui stat ce aplică *jus sanguinis,* vor fi **a.** De asemenea, vor deveni **a.** şi copiii născuţi fără cetăţenie. La apatridie se poate ajunge şi cu ocazia căsătoriei unei femei cu un străin (dacă aceasta pierde cetăţenia ţării sale fără să fi putut-o dobîndi pe cea a soţului), precum şi prin adopţiune, cînd legislaţia statului persoanei adoptate prevede pierderea cetăţeniei în această situaţie, iar aceea a statului adoptatorului nu-i acordă cetăţenia. În numeroase cazuri, apatridia poate apărea ca rezultat al unei condamnări sau al unui act al puterii supreme, prin care se retrage cetăţenia. V. şi **Convenţia asupra reducerii cazurilor de apatridie** (1961); **Convenţia relativă la statutul apatrizilor** (1954).

apatridie, situaţia juridică a apatridului. Regimul juridic al **a.** este diferit de acela al cetăţenilor. Persoanele aflate în starea de **a.** au obligaţia de a se conforma legilor şi regulamentelor statului în care domiciliază sau în care îşi au reşedinţa, precum şi măsurilor luate pentru menţinerea ordinii publice. **A.** creează o stare de inegalitate pentru persoanele aflate în această situaţie; lor nu li se recunosc nici un fel de drepturi politice, ei beneficiind, în general, de regimul care se acordă străinilor; pot dobîndi proprietăţi mobiliare şi imobiliare, acces în faţa tribunalelor, drept de exercitare a unei profesii, de a contracta căsătorii, acces la învăţămînt şi recunoaşterea diplomelor, la liberă circulaţie pe teritoriul ţării, dreptul de a nu fi expulzaţi decît pentru motive de securitate naţională sau de ordine publică, dreptul de a fi naturalizaţi etc. În ce priveşte alte categorii de drepturi, lor li se recunoaşte acelaşi regim ca şi naţionalilor (protecţia proprietăţii intelectuale, repartizarea generală a produselor alimentare în caz de penurie, învăţămîntul primar, asistenţă şi ajutor public, sarcini fiscale ş.a. V. şi **Convenţia relativă la statutul apatridiei; Convenţia asupra reducerii cazurilor de apatridie** (1961).

ape (regim juridic), fluvii, lacuri, mări, oceane sau părţi ale acestora au regimuri juridice diferite, după cum sînt sau nu supuse suveranităţii statelor. Astfel, sînt **a.** *naţionale* şi **a.** *cu regim internaţional.* Asupra **a.** *naţionale* statul din al cărui teritoriu fac parte îşi exercită suveranitatea sa deplină. Regimul lor juridic este reglementat de dreptul intern al statelor, iar în mod subsidiar au incidenţa şi unele prevederi ale dreptului internaţional public (de ex. asupra **a.** interioare maritime, mării teritoriale). **A.** *cu regim internaţional* sînt cele al căror regim juridic este stabilit, în primul rînd sau în mod exclusiv, de dreptul internaţional (de ex. marea liberă, fluviile internaţionale, strîmtori şi canale maritime cu regim internaţional).

ape adiacente (sau de coastă), ape maritime cuprinse între ţărmul statelor riverane şi marea liberă, asupra cărora statele riverane îşi exercită suveranitatea deplină sau anumite drepturi (cum este cazul platoului continental). Din **a.** adiacente fac parte: **a.** interioare maritime, marea teritorială şi zona contiguă.

apele de frontieră, apele care constituie frontiera între două state. În cazul apelor curgătoare folosite pentru stabilirea frontierei se face deosebire între cele navigabile şi cele nenavigabile. În cazul **a.** *navigabile,* linia de frontieră urmează linia celor mai mari adîncimi (linia talvegului), iar în cazul **a.** *nenavigabile,* linia de frontieră este linia lor mediană. Dacă **a. de f.** este constituită din lacuri sau

mări, linia de frontieră este tot linia mediană a acestor ape. De la aceste reguli se pot face derogări de către statele vecine, pe bază de acorduri internaționale. Zona de apă cuprinsă între țărmul statului și linia de frontieră constituie „sectorul național" al statului riveran, asupra căruia el își exercită deplina suveranitate. Sectorul național de pe **a. de f.** face parte din teritoriul statului riveran. Regimul juridic al **a. de f.** este stabilit de legislația internă a statelor riverane, care iau în considerare și prevederile unor acorduri încheiate de ele cu privire la regimul aplicat acestor ape.

ape interioare, apele cuprinse între frontierele unui stat și supuse suveranității sale. **A.i.** se împart în două categorii: a) **A.i.** *nemaritime* (râuri, lacuri, canale etc.) și b) **A.i.** *maritime*, definite de Convenția de la Geneva (1958) asupra mării teritoriale și zonei contigue ca fiind „Apele situate înăuntrul liniei de bază a mării teritoriale, în fața uscatului..." (art. 5, al. 1). Ele sînt formate din mări interioare, apele golfurilor, băilor și porturilor. Regimul juridic al **a.i.** *nemaritime* este stabilit prin legislația internă a statelor. Și regimul juridic al **a.i.** *maritime* este stabilit de statul riveran, dar trebuie să ia în considerare și prevederile dreptului internațional public referitoare la aceste ape. Statul riveran al **a.i.** *maritime* are competența jurisdicțională penală asupra navelor comerciale străine aflate în **a.** sale **i.** maritime și competența jurisdicțională civilă asupra navelor comerciale străine. Navele comerciale străine care sînt proprietate de stat se bucură de imunitate de jurisdicție civilă, în temeiul egalității în drepturi a statelor. Prin convenții de comerț și navigație, statele stabilesc regimul ce se va aplica navelor lor comerciale aflate în **a.i.** ale altui stat. Acest regim poate fi: *regim național*, asemănător regimului navelor naționale ale statului riveran, cu excepția dreptului de cabotaj, sau *regimul națiunii celei mai favorizate*. Navele militare străine pot pătrunde în **a.i.** ale unui stat numai cu aprobarea acestuia. Statul riveran are dreptul de a stabili anumite restricții privind numărul și timpul de staționare a navelor militare străine în a. sale **i.** maritime. Excepție de la aceste reguli fac navele militare străine la bordul cărora se află șeful unui stat, un diplomat, sau în caz de forță majoră (furtună, avarie). Navele militare străine aflate în **a. i.** ale unui stat se bucură de imunitate de jurisdicție penală și civilă. Ele nu pot fi sechestrate, confiscate sau percheziționate de autoritățile statului riveran.

ape istorice, apele maritime care sînt considerate ca ape interioare maritime ale statului riveran, pe considerente de ordin istoric. În lipsa acestui considerent istoric, ele ar avea fie regim de mare liberă, fie regim de mare teritorială. **A.i.** prezintă importanță economică și de securitate pentru statul riveran. Sînt **a.i.**: Golful Biscaia (Franța), Golful Mexic etc.

apel v. **vot.**

apel nominal v. **vot.**

apel privind competența Consiliului O.A.C.I. — Organisation de l'aviation civile internationale, *cazul* ↷, diferend între India și Pakistan, survenit în februarie 1971, în urma unui incident relativ la deturnarea unui avion indian spre Pakistan. India a suspendat orice survolare a teritoriului său de către aparatele civile pakistaneze. Pakistanul a sesizat Consiliul O.A.C.I., considerînd că este vorba de o violare a Convenției relative la aviația civilă internațională și a acordului relativ la tranzitul serviciilor aeriene internaționale (1944). India a opus excepții preliminare de incompetență, în timp ce Consiliul a decis să se declare competent. India face apel în fața C.I.J. pentru revizuirea deciziei. Diferendul ajunge în fața C.I.J. În cursul procedurilor scrise și orale, Pakistanul a ridicat obiecții în ce privește competența Curții de a cunoaște apelul. Prin hotărîrea din 18 aug. 1972, Curtea declară că este competentă să judece apelul Indiei, iar Consiliul O.A.C.I. este competent să judece plîngerea Pakistanului.

ape naționale, expresie folosită în unele acte internaționale sau în doctrina de drept internațional public pentru a indica *apele interioare maritime* și *marea teritorială*. Ele se află sub deplină suveranitate a statului riveran.

ape neutralizate, spații acvatice al căror regim internațional de neutralizare interzice statelor să desfășoare operațiuni militare în aceste ape. **A.n.** sînt: 1) Apele statelor neutre. Convenția a XIII-a de la Haga (1907) privind neutralitatea în războiul maritim prevede interdicția pentru beligeranți de a desfășura ostilități în apele teritoriale ale statelor neutre (art. 2). 2). Apele canalelor maritime cu regim internațional (de ex.: Canalul de Suez).

ape portuare, ape maritime cuprinse între țărm și linia care unește partea din port sau instalațiile portuare cele mai avansate în larg. **A.p.** se află sub suveranitatea deplină a statului riveran. Ele fac parte din **a.** interioare maritime ale acestuia. În temeiul suveranității lor, statele riverane la **a.p.** pot admite sau nu pătrunderea navelor străine în aceste ape. Statul riveran stabilește care din porturile sale vor fi deschise navigației internaționale. Regimul juridic al navelor comerciale străine aflate în **a.p.** ale unui stat este stabilit prin legislația internă a statului respectiv, care trebuie să țină seama și de prevederile dreptului internațional public în această materie. Navele străine aflate în **a.p.** ale unui stat au obligația de a respecta legislația și regulamentele acestuia. Ordinea pe navă este supusă „legii pavilionului". Autoritățile statului riveran pot interveni dacă nava străină aflată în **a.p.** proprii încalcă ordinea sa juridică sau membrii echipajului au săvîrșit infracțiuni pe uscat. În cazul percheziționării unei nave străine de autoritățile statului riveran este necesară comunicarea prealabilă a acestui fapt consulului statului al cărui pavilion îl arborează nava.

aprobarea, în dreptul internațional, actul prin care un stat stabilește, pe plan internațional, consimțămîntul său de a fi legat printr-un tratat. De regulă a., care constituie o procedură mai simplă decît aceea a ratificării sau a aderării (care se dă de către organul suprem al puterii de stat), se dă de către guvern și se comunică celorlalte state contractante prin notă diplomatică. Sînt supuse **a.** acele categorii de înțelegeri internaționale ce reglementează raporturile juridice care, potrivit constituției, intră în atribuțiile organelor administrative ale statului. În România, **a.** înțelegerilor internaționale se face de către Consiliul de Miniștri. V. și **acceptare; aderare; ratificare.**

a quo, locuțiune lat. cu sensul „de la care" (**Dies a quo** = „ziua de la care"), desemnînd începutul unui

termen determinat, de natură să influențeze relațiile dintre părți (de ex. termenul de la care un tratat intră în vigoare).

aranjament (în dreptul internațional), instrument diplomatic prin care se stabilesc măsurile de aplicare a unui tratat internațional (de ex.: Aranjamentul de la Versailles (1919) încheiat de puterile aliate și asociate cu Germania referitor la ocuparea militară a Renaniei).

aranjament privind înregistrarea internațională a mărcilor de fabrică, încheiat la Madrid, în 1891 și revizuit cu prilejul conferințelor diplomatice de la : Bruxelles (1900), Washington (1911), Haga (1925), Londra (1930), Stockholm (1967); instituie Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale — O.M.P.I., al cărui scop este de a proteja mărcile înregistrate în țara de origine. Prin angajamentul de la Stockholm a fost modernizată structura administrativă a uniunilor instituite la sfîrșitul secolului al XIX-lea în domeniul proprietății industriale și al proprietății literare și artistice. România a aderat la Aranjamentul de la Madrid la 26 octombrie 1920, ratificînd textul modificat în 1967 și asigurîndu-i cadrul legislativ intern prin legea nr. 28 din 29 decembrie 1967 privind mărcile de fabrică, de comerț și de serviciu. Legea română din 1967 a abrogat vechea legislație în materie adoptată în anul 1879, care nu mai corespundea principiilor din legislațiile moderne. Pentru a asigura deplina concordanță cu Aranjamentul de la Madrid, legea 28/1967 reglementează tratamentul național al străinilor, mărcilor de serviciu, mărcilor colective.

arbitraj internațional, mijloc de reglementare pașnică a diferendelor dintre state de către o persoană-arbitru, numită prin acordul statelor părți la diferend, sau o comisie de arbitraj, ai cărei membri sînt aleși de statele litigante. Fiind prima formă de justiție internațională, **a.i.** este cunoscut din cele mai vechi timpuri. Cunoaște o destul de largă răspîndire în antichitate, la greci și romani, însă în toată această perioadă avea un caracter sporadic. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea **a.i.** a început să ocupe un loc de-sine-stătător în practica statelor. Treptat, mecanismul său s-a perfecționat, tipurile de diferende ce i-au fost supuse spre judecare s-au diversificat, s-au format reguli cutumiare și chiar unele principii, în special, în ce privește situația părților în fața tribunalului. Prima Conferință de la Haga (1899) a adoptat Convenția pentru reglementarea pașnică a conflictelor internaționale, care, în titlul IV tratează „Despre arbitrajul internațional". Cea de-a doua Conferință de la Haga (1907) a adoptat o nouă convenție ce reia, cu mici modificări, textele referitoare la procedura arbitrală care constituiau în mare măsură o codificare a regulilor practicate pînă atunci. După 1907 începe să-și facă loc ideea arbitrajului obligatoriu. Actul general de arbitraj (1928) stipula că în ipoteza eșuării concilierii internaționale, părțile vor fi obligate să recurgă la una din două proceduri — juridică sau arbitrală — pentru diferendele politice. Perfecționarea și adaptarea **a.i.** la specificul continentului american a făcut obiectul a numeroase conferințe internaționale. A fost adoptat Tratatul general de arbitraj interamerican, care supune acestei proceduri toate diferendele cu caracter internațional și de natură juridică, și Protocolul de arbitraj progresiv, ce stabilește o procedura prin care urmează să se abandoneze treptat rezervele și excepțiile formulate în tratatul de arbitraj. Conferința de la Montevideo (1933) a adoptat Codul păcii, care prevedea crearea Curții de justiție interamericană și cuprindea reglementări referitoare la **a.,** iar Tratatul de la Bogotá (1948) cuprinde un capitol despre procedura arbitrală. Între 1949 și 1958 problema **a.i.** a fost inclusă pe ordinea de zi a C.D.I., pentru domeniile ce trebuiau codificate, iar la cea de-a X-a sesiune a sa, C.D.I. a adoptat proiectul intitulat „Reguli model cu privire la procedura arbitrală", care a fost supus spre dezbatere și aprobare celei de-a XIII-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. Întrucît proiectul s-a izbit de opoziția majorității statelor membre, care-i reproșau că ar statua un **a.** obligatoriu, facilitînd încălcarea suveranității lor și atribuind C.I.J. rolul de a-și subordona un tribunal arbitral, prin rezoluția sa din 14 nov. 1958, Adunarea Generală a O.N.U. atrăgea atenția statelor asupra „Regulilor model" și le recomanda ca, în măsura în care vor considera posibil, să le folosească în elaborarea tratatelor de arbitraj și a compromisurilor. Problema includerii în tratatele multilaterale generale a unor clauze privind **a.** obligatoriu în vederea reglementării diferendelor izvorîte din interpretarea și aplicarea acestora a făcut obiectul unor vii dispute la reuniunile și conferințele de codificare din ultimii ani. Majoritatea statelor au apreciat însă că **a.i.** este o procedură mult mai eficace dacă este lăsată să rămînă ceea ce este ea în realitate: o procedură facultativă la care statele pot să recurga atunci cînd interesele lor reciproce o cer. Fundamentul juridic al **a.i.** nu ar fi influențat dacă, în cazuri determinate, **a.i.** ar fi prevăzut dinainte printr-o clauză compromisorie. În ce o privește, România, care consideră **a.i.** unul din instrumentele la care statele pot recurge pentru reglementarea diferendelor lor internaționale, a inserat în unele acorduri internaționale clauze compromisorii. Fundamentul juridic al **a.i.** îl constituie acordul părților în conflict. Nici un diferend nu poate fi supus unui tribunal arbitral fără consimțămîntul statelor litigante. Caracterul facultativ al procedurii arbitrale este o consecință firească a suveranității statelor care, în cazul eventualelor diferende, trebuie să-și păstreze deplina libertate de a alege mijloacele de soluționare pașnică în concordanță cu voința și interesele lor. Acordul dintre părți cu privire la supunerea unor diferende procedurii arbitrale îmbracă trei forme: compromisul, clauza compromisorie și tratatul de arbitraj permanent. Obiectul **a.i.** îl constituie diferendele dintre state susceptibile a fi rezolvate prin aplicarea dreptului, adică diferende legate de interpretarea tratatelor, de violarea lor, de pagubele cauzate prin aceste violări, de modul de a le repara. Numai statele sînt în drept de a-și supune litigiile procedurii arbitrale. Competența arbitrilor se stabilește prin compromis. Aceștia sînt obligați să respecte limitele impuse. În caz de dubiu asupra întinderii puterilor lor, arbitrii trebuie să sesizeze statele părți. Însă tribunalul arbitral are plenitudinea de a se pronunța asupra întinderii competenței sale. Interpretînd compromisul, precum și celelalte tratate care pot fi invocate în materie, stabilind competența arbitrilor, părțile indică în compromis și dreptul pe care-l vor aplica aceștia: o regulă de drept, principiul echității, ambele combinate, sau pot să-i atri-

buie puteri mai largi, autorizîndu-l să statueze ca amiabil compozitor. De îndată ce părţile au convenit să încredinţeze diferendul intervenit între ele unei proceduri arbitrale, ele trebuie ca, pînă la pronunţarea sentinţei, să se abţină de la săvîrşirea oricărui act de natură să îngreuieze sau să compromită executarea sentinţei arbitrale. V. şi **Chevreau, cazul ~**.

arbitraj prin comisie mixtă, formă a arbitrajului internaţional apărută în practica internaţională către sfîrşitul sec. al XVIII-lea, care se caracterizează prin faptul că funcţia de judecare a unui diferend este îndeplinită de o comisie de tehnicieni şi experţi în drept, cîte unul din fiecare stat. În decursul existenţei sale, **a. prin c.m.** a cunoscut o interesantă evoluţie: la început colectivul de arbitri a îmbrăcat forma unor comisii mixte diplomatice, compuse dintr-un număr par de membri 2 (cîte unul pentru fiecare parte litigantă). Au urmat apoi comisiile mixte arbitrale, alcătuite dintr-un număr impar de membri (3-5), cîte unul, respectiv cîte doi, pentru fiecare parte, plus un supraarbitru.

arbitraj prin şef de stat, formă a arbitrajului internaţional, denumită şi **a.** prin arbitru unic, caracteristică epocii feudale. Pînă în sec. al XVI-lea, rolul de arbitru era încredinţat împăraţilor şi papilor. După apariţia statelor naţionale, începînd cu sec. al XVI-lea, rolul de arbitri începe să fie încredinţat şefilor de stat. **A. prin ş. de. s.** se îndepărtează de formele tradiţionale ale justiţiei: judecarea se face, de regulă, în lipsa părţilor la diferend; hotărîrea arbitrului, formal motivată în drept, îşi bazează forţa pe autoritatea politică a şefului de stat-arbitru şi al statului pe care îl reprezintă. Acest procedeu prezintă o serie de inconveniente determinate de lipsa de competenţă a arbitrilor, de eventualitatea schimbării şefului statului în cursul arbitrajului şi, mai ales, de subiectivism ,hotărîrile date avantajînd cel mai adesea statele mai puternice. De aceea, acest fel de **a.** a căzut aproape în desuetudine.

arbitraj prin tribunal v. **tribunal arbitrai.**

arbitru internaţional, persoană desemnată de părţile dintr-un diferend internaţional pentru a îndeplini o funcţie de arbitraj, fie singură (arbitru unic), fie ca membru al unui tribunal arbitral. Arbitrul unic este, de regulă, un şef de stat. Poate îndeplini această funcţie şi o personalitate politică, papa sau chiar persoane particulare. V. şi **arbitraj internaţional.**

Arctica (regim juridic), zonă polară nordică, împărţită în mai multe sectoare polare. Sectorul polar desemnează spaţiul polar delimitat la sud de frontiera nordică a fiecărui stat suveran, iar la est şi vest, de meridianele ce se întind de la polul nord pînă la frontierele estice şi vestice ale statului. Spaţiul terestru şi acvatic cuprins în limitele unui sector polar aparţine teritoriului statului riveran. Au sectoare în **A.** următoarele state: Canada, Danemarca, Norvegia, S.U.A. şi U.R.S.S.

arendare de teritorii, mod de cesionare, pe termen limitat, de către statul cedent (arendator) în folosul statului cesionar (arendaş), a unui teritoriu aparţinînd statului cedent. În realitate, este vorba de o metodă colonialistă de instăpînire a statului arendaş asupra teritoriului în cauză. De obicei, arendarea se face pe termen de 20, 50 sau 99 de ani. Scopul în care statul colonialist recurgea la tehnica arendării era de a menaja opinia publică din statul arendator, opinia publică mondială, uneori chiar şi opinia publică din propria ţară. Astăzi **a. de t.** se foloseşte mai ales pentru constituirea de baze militare ale statului arendaş pe teritoriul statului arendator. Prin convenţia, sau convenţiile, care reglementează amănuntele arendării teritoriului în cauză se stabilesc drepturile fiecăruia dintre cele două state cît priveşte cetăţenia băştinaşilor, jurisdicţia civilă şi penală asupra lor, precum şi în cazul unor neînţelegeri între reprezentanţii statului arendaş şi locuitorii teritoriul arendat. Tehnica **a. de t.** este menită să fie definitiv părăsită, pe măsură ce lichidarea colonialismului — inclusiv a formelor sale neocolonialiste — a constituirii şi menţinerii de baze militare străine va fi impusă la scară mondială de progresul relaţiilor internaţionale.

arhipelag, ansamblu de insule, inclusiv părţi de insule, apele înconjurătoare şi alte elemente naturale care au unele cu altele raporturi atît de strînse, încît constituie în mod organic un tot geografic, economic şi politic, sau au fost în mod istoric considerate astfel. Un stat constituit în întregime de unul sau mai multe **a.** şi eventual de alte insule poartă denumirea de stat **a.** Din punctul de vedere al dreptului internaţional interesează modul de calculare al mării teritoriale, zonei contigui, zonei economice exclusive şi a platoului continental al statelor **a.** (se măsoară începînd de la liniile de bază), regimul juridic al apelor arhipelagice, al spaţiului aerian de deasupra acestora, al fundurilor lor marine şi al subsolurilor lor, dreptul de pescuit în aceste ape, dreptul de trecere inofensivă etc. Toate aceste probleme sînt în curs de reglementare de către Conferinţa dreptului mării. (V. de ex. Text de negociere compozit neoficial revizuit, 28 aprilie 1979, partea a patra „State arhipelagice", art. 46-54).

arhivă 1. Totalitatea documentelor importante, a manuscriselor, imprimatelor — în original sau în copie — privind un stat, istoria sau funcţionarea actuală a acestuia, o regiune, o instituţie, o organizaţie internaţională. **2.** Locul unde sînt depuse documentele unui stat sau ale unei organizaţii internaţionale.

arhivă consulară 1. Totalitatea pieselor existente într-un post consular şi care cuprind hîrtiile, documentele, corespondenţa, cărţile, filmele, benzile de magnetofon şi registrele postului consular, precum şi materialul cifrat, fişetele şi mobilele destinate a le proteja şi a le conserva. Arhivele şi documentele consulare sînt inviolabile, în orice moment şi în orice loc s-ar găsi. **2.** Într-un sens larg, noţiunea de **a.c.** desemnează şi localul special afectat depunerii acestor piese.

arhivă diplomatică, totalitatea pieselor şi documentelor existente într-o reprezentanţă diplomatică: documente, cărţi, filme, registre, benzi de magnetofon, material cifrat, fişete, hărţi, corespondenţă oficială, inclusiv mobilierul destinat să le protejeze şi să le păstreze etc. şi care beneficiază ca atare de inviolabilitate. **A. d.** sînt inviolabile indiferent de locul unde se află, în cadrul misiunii sau în afara ei.

Ari, *cazul* ↷. La 6 febr. 1954 vasul finlandez Ari a intrat pe rîul german Elba, avînd la bord o încarcătură de alcool, împrejurare pe care a încercat s-o ascundă organelor germane de inspecție vamală și sanitară. A intrat printr-o ecluza pe canalul Kiel, unde din cauza înghețului nu a putut să continue călătoria și a trebuit să acosteze într-un port (Brunsbüttelkoog). Proprietarul a fost amendat, iar încărcătura de alcool confiscată, proprietarul condamnat la plata unei amenzi de 300 de mărci. Proprietarul a cerut instanțelor germane să se revizuiască aceste măsuri, întrucît canalul Kiel este o cale de apa internațională, potrivit prevederilor Tratatului de pace de la Versailles, iar lui trebuia să i se aplice clauza cu privire la acostarea din cauză de pericol maritim. Instanțele germane au respins susținerile proprietarului finlandez al **A.** pe motivul că Germania și-a reciștigat drepturile asupra Elbei și canalului Kiel prin nota guvernului german din 14 nov. 1936, la care guvernele celelalte au protestat, dar numai formal, adică au recunoscut *de facto* drepturile suverane ale Germaniei asupra canalului de la Kiel, situație care nu s-a schimbat nici dupa anul 1945. **A.** nu putea invoca nici nevoia creata de un pericol maritim, întrucît nu asemenea nevoi l-au făcut să intre în apele teritoriale germane, ci intenția de a-și continua călătoria. V. și **Canalul Kiel.**

armator, persoana, fizică sau juridică, care angajează echipajul unui vas și echipează vasul cu toate cele necesare călătoriei și îl exploatează. **A.** închiriază vasul în vederea transportării de persoane sau de mărfuri, dacă nu preferă să efectueze asemenea transport direct. Depinde de legislația statului al cărui pavilion urmează să-l poarte vasul daca, și în ce măsură, naționalitatea **a.** joacă un rol în acordarea naționalității vasului în cauză. Pe timpul cînd cursa era o instituție recunoscută de dreptul războiului maritim, de obicei scrisoarea „de marcă" (lettre de marque) era redactată pe numele **a.**, acest document atestînd că purtătorul lui nu era un brigand ci exercita cursa în serviciul statului emițător al „scrisorii de marcă". În Republica Socialistă România, flota comercială aparține statului, care o administrează prin întreprinderea NAVROM.

arme ale viitorului, dispozitive, mijloace, metode și fenomene care n-au fost utilizate direct ca arme, dar care își pot găsi un larg cîmp de aplicare în domeniul militar. Cele mai înspăimîntătoare sînt, în acest sens, mijloacele de război ecologic, care pot determina modificarea climei, declanșarea unor catastrofale cutremure de pămînt și uragane, dînd naștere la schimbări imprevizibile de lungă durată ale mediului ambiant. Alte arme de acest gen sînt: *laserii,* care și-au găsit deja aplicații militare în anumite sisteme telemetrice, ghidaje și comunicații; *dispozitivele cu microunde,* care își pot gasi aplicații pentru perturbarea sau distrugerea circuitelor electronice, cum ar fi cele ale rachetelor teleghidate; *dispozitivele cu infrasunete,* ce pot fi folosite contra vehiculelor blindate; *dispozitive cu fulgere luminoase,* care pot fi utilizate în lupte de noapte pentru a neutraliza artileria antiaeriană; *mijloace de luptă electronice,* ce constau în diverse tipuri de detectoare pentru a culege informații destinate să faciliteze sau, în anumite cazuri, să declanșeze automat o acțiune militară contra zonei supravegheate, precum și în diverse procese, cum ar fi bruiajul și perturbarea comunicațiilor electronice. Deși în stadiul actual, utilizarea acestor fenomene ca arme de luptă are, în multe privințe, un caracter de anticipație, elaborarea unor noi norme de drept internațional care să interzică mijloacele de lupta ce se anunța amenințătoare pentru omenire capată o importanță deosebită, ele avînd dubla menire de a preveni în stadiu incipient utilizarea tehnicii noi în scopul distrugerii și a împiedica realizarea faptului împlinit. În acest sens, în dreptul internațional contemporan a fost creata o normă juridica: prin Protocolul adițional la Convenția de la Geneva privind protecția victimelor de razboi în conflictele armate internaționale (1977), statele părți s-au angajat ca „În studierea, punerea la punct, achiziționarea sau adoptarea unei noi arme, de noi mijloace sau a unei noi metode de război, o Înaltă Parte contractanta are obligația de a determina dacă folosirea acestora ar fi interzisă în anumite împrejurari sau în toate împrejurarile, prin dispozițiile prezentului Protocol sau prin orice altă regulă de drept internațional aplicabil acestei Înalte Părți contractante".

arme bacteriologice, mijloace de război bacteriologic folosite pe cîmpul de lupta. Agenții bacteriologici (biologici) pot fi: organisme vii, indiferent de natura lor, sau substanțe infecțioase derivate din aceste organisme, destinate a provoca moartea sau îmbolnăvirea oamenilor, animalelor sau plantelor. În afară de bacterii, se pot utiliza diverse organisme vii, ca virușii, mycete sau rictușii. Pentru fiecare boală, microorganismele contaminatoare prezintă varietăți diferite. V. și **Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor** (1971).

arme chimice, mijloc de distrugere în masă al cărui efect se bazeaza pe folosirea proprietaților nocive ale substanțelor toxice. Oprobriul față de utilizarea otrăvurilor și a armelor otravite s-a manifestat din cele mai îndepărtate timpuri. De asemenea, o serie de tratate și convenții internaționale au interzis folosirea armelor chimice. Cel mai important dintre acestea este Protocolul de la Geneva (1925) privind interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice, document juridic care în decursul timpului a adus prețioase servicii umanității. Constituind un factor de descurajare a folosirii acestui tip de arme, protocolul își menține și în prezent valabilitatea, la el aderînd, pînă la această dată, aproape toate statele lumii, printre care și puterile nucleare. Pornindu-se de la pericolul sporit pe care îl constituie în prezent armele chimice, datorită descoperirii și fabricării unor compuși foarte toxici, se depun mari eforturi pentru a se adopta o nouă convenție internațională care să completeze prevederile Protocolului de la Geneva (1925).

arme de distrugere în masă, mijloace de luptă care, datorită caracteristicilor lor, produc pagube masive, distrugeri generalizate, fără distincție între beligeranți și neutri, între combatanți și populația civilă. Conceptul de **a. de d. în m.** implică două elemente, ambele cu valențe juridice: *rău superfluu* și *efect nediscriminat.* Primul element, care presupune ideea de eficacitate, include: proporțiile uriașe ale ravagiilor materiale (provocarea de distrugeri masive, generalizate, modificări ale mediu-

lui ambiant etc.); înmulțirea pierderilor de vieți omenești (prin provocarea de suferințe inutile), ca urmare a contaminărilor, otrăvirilor în masă. Al doilea element are în vedere raportul dintre obiectivul vizat inițial și zona asupra căreia se extind efectele după utilizare. Datorită caracterului incontrolabil în spațiu și în timp al efectelor biologice și genetice ale acestor arme, folosirea lor în cazul unui conflict armat constituie un act îndreptat nu numai contra unui inamic sau unor inamici, dar și contra omenirii în general. În consonanță cu principiile fundamentale ale dreptului internațional se impune interzicerea utilizării **a. de d. în m.**, ceea ce implică și interzicerea perfecționării de asemenea arme, a răspîndirii lor, precum și distrugerea stocurilor existente. În categoria **a. de d. în m.** intră: arma *chimică, bacteriologică, nucleară,* precum și alte diverse arme în curs de fabricare, denumite *arme ale viitorului.* La 12 aug. 1948, Comisia pentru armamente de tip clasic a adoptat o rezoluție care definește **a. de d. în m.** ca fiind armele explozive, armele din materiale radioactive, armele chimice și bacteriologice și orice arme dezvoltate în viitor care, din punct de vedere al efectului distructiv, au caracteristici similare celor ale armelor atomice și a altor arme menționate mai sus. Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat o serie de rezoluții care condamnă folosirea unor astfel de arme. De asemenea, există o serie de convenții internaționale care interzic folosirea, răspîndirea, experimentarea sau amplasarea în anumite zone a diferitelor categorii de astfel de arme. România se pronunță și acționează pentru a se scoate în afara legii **a. de d. în m.** și, în primul rînd, armele nucleare, pentru oprirea producției lor și trecerea la lichidarea celor existente, propunînd în acest scop adoptarea de măsuri privind asumarea de către toate statele a angajamentului solemn de a nu folosi armele nucleare; interzicerea amplasării de noi arme nucleare pe teritoriul altor state; retragerea armamentului nuclear de pe teritoriul altor state; încetarea perfecționării, experimentării și producției armelor nucleare și a mijloacelor de transportare a lor la țintă; încetarea producției de materiale fisionabile cu destinație militară; trecerea materialelor existente spre folosirea în scopuri pașnice și transferarea unei cote-părți în vederea utilizării de către toate statele, în cadrul unei largi cooperări internaționale; reducerea și lichidarea completă a tuturor stocurilor de arme nucleare și mijloace de transportare la țintă existente; interzicerea armelor nucleare. Poziția României în această problemă pornește de la faptul că pentru traducerea în viață a acestui imperativ este necesar să se adopte instrumente internaționale corespunzătoare, la care să subscrie toate statele lumii, pentru interzicerea folosirii, încetarea producției, eliminarea din arsenalele militare, scoaterea în afara legii a tuturor **a. de d. în m.**, existente sau în stadiu de proiect. De asemenea, statele vor trebui să se oblige, sub un control internațional strict și eficace, să nu întreprindă în viitor cercetări pentru inventarea și perfecționarea unor asemenea arme.

arme ecologice, mijloc de luptă de natură a modifica mediul înconjurător cu efecte larg răspîndite, de lungă durată sau grave. **A.e.** constau în tehnici, existente sau în curs de perfecționare, care pot produce modificarea, printr-o manipulare deliberată, a proceselor naturale în dinamica, compoziția sau structura globului pămîntesc, inclusiv biosferă, hidrosferă, atmosferă și în spațiul extraatmosferic. Au fost identificate următoarele tehnici specifice care intră în categoria de **a.e.**: constituirea de nori pentru declanșarea ploilor; schimbări ale vremii, climei și sistemului hidrologic; influențarea fenomenelor electrice din atmosferă; perturbarea fenomenelor meteorologice, cum ar fi ciclonii, anticiclonii, plafonul de nori; modificarea parametrilor fizici și chimici ai mărilor și oceanelor, ce pot influența sistemul biologic, stimularea undelor seismice care ar putea produce cutremure de pămînt sau maree; acțiuni ce ar putea da naștere la perturbarea echilibrului între biosferă și atmosferă; crearea de cîmpuri electromagnetice și acustice artificiale în mări și oceane; modificarea stării naturale a rîurilor și lacurilor prin secare sau inundare, inclusiv distrugerea instalațiilor hidrotehnice; perturbări ale suprafeței Pămîntului prin descărcări electrice sau inundații, inclusiv afectarea sistemelor de îmbunătățiri funciare; arderea vegetației și alte acțiuni ducînd la perturbarea ecologiei regnului animal și vegetal; influențarea straturilor de ozon din atmosferă și alte acțiuni care pot duce la perturbări ale echilibrului tehnic și de radiații ale sistemului pămînt—atmosferă—soare. Fiind considerate arme de distrugere în masă, **a.e.** sînt ilicite din punct de vedere juridic. Aceste arme sînt prohibite prin Convenția de la Geneva (1977) cu privire la interzicerea utilizării în scopuri militare sau în alte scopuri ostile a mijloacelor de modificare a mediului înconjurător, precum și prin Protocolul I de la Geneva (1977) care încriminează „utilizarea de metode sau mijloace de război concepute a cauza sau de la care se poate aștepta să cauzeze astfel de daune mediului ambiant natural și să compromită, datorită acestui fapt, sănătatea sau supraviețuirea populației" (art. 55, par. 1).

arme incendiare, substanțe care distrug ținta esențialmente prin flacăra sau prin căldura provocată prin reacțiile exotermice ce se alimentează și (sau) care și le propagă ele însele. Înglobează toate dispozitivele sau aparatele care conțin substanțe lichide, solide sau coloidale, capabile de a inflama materiile combustibile cu care intră în contact și de a provoca la om arsuri și înăbușiri. Aceste mijloace de luptă se găsesc în dotarea tuturor armatelor. În dotarea armatelor terestre, de pildă, se găsesc proiectile incendiare, cum ar fi: grenade, rachete, obuze de mortiere, proiectile de artilerie, aruncătoare de flăcări, mine terestre ș.a.; în dotarea aviației — bombe incendiare și bombe cu foc. Ca agenți incendiari se utilizează napalm, zirconiu, fosfor alb, petrol brut etc. Această categorie de arme, care pînă în prezent nu a fost supusă nici unei reglementări juridice, face obiect de preocupare pe plan internațional. La O.N.U. au fost adoptate o serie de rezoluții care condamnă folosirea napalmului și a altor arme incendiare. Declarația politică, adoptată de Conferința la nivel înalt a țărilor nealiniate de la Colombo (1976), cere „tuturor statelor să accelereze negocierile în vederea asigurării interzicerii anumitor arme convenționale cu caracter de cruzime sau inumane, în special interzicerea folosirii armelor cu napalm sau a altor arme incendiare cît mai curînd posibil..." În contextul preocupărilor pentru excluderea războiului din viața internațională, tendința de a ilegaliza în mod expres folosirea acestor arme și de a interzice

fabricarea și stocarea lor apare pe deplin legitimă.

arme nucleare, orice dispozitiv susceptibil de a elibera energia nucleară în mod necontrolat și al cărui ansamblu de caracteristici îl fac apt pentru a fi folosit în scopuri de război. **A.n.** este cel mai puternic mijloc de nimicire în masă. Datorită distrugerilor masive, efectului termic și al undei de șoc, a otrăvirilor masive provocate de radioactivitatea degajată, utilizarea **a.n.** este contrară legilor și obiceiurilor aplicabile în caz de conflict armat. Ilegalizarea **a.n.** rezultă în temeiul normelor statornicite de o serie de convenții internaționale: Declarația de la Petersburg (1868); Convențiile de la Haga (1899) și (1907); Protocolul de la Geneva (1925) etc. Mai recent, Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 1653/XVI din 24 noiembrie 1961 prevede că „folosirea armei nucleare și termonucleare este contrară spiritului literei și scopurilor Cartei Națiunilor Unite și constituie ca atare o violare directă a Cartei". Orice stat care folosește **a.n.**, precizează Rezoluția, este condamnat pentru disprețuirea legilor umanității și comite o crimă împotriva civilizației. Conform poziției sale de principiu, România se pronunță cu fermitate pentru interzicerea definitivă a armamentului nuclear și înfăptuirea dezarmării nucleare, considerînd că astfel poate fi înlăturat spectrul incalculabilelor distrugeri ce amenință civilizația contemporană.

armistițiu (de la lat. *armistitium: arma* — „arme"; *sistere* — „a înceta"). **1.** Instrument juridic încheiat de părțile beligerante în scopul suspendării temporare a operațiunilor militare, fără a pune capăt stării de conflict armat. **2.** Situația de fapt creată prin acordul de armistițiu cuprinsă între momentul intrării în vigoare a acestui acord și acela al încheierii păcii sau reluării ostilităților. **A.** s-a încetățenit în practica internațională în sec. al XVIII-lea și este reglementat printr-o serie de norme cutumiare. Unele reguli succinte sînt cuprinse în cap. V al secției a II-a a regulamentului anexă al Convenției de la Haga (1907) cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru (art. 36—41), în care se prevede: **a.** suspendă operațiile militare de război printr-un acord mutual al părților beligerante. Dacă durata nu este determinată, părțile beligerante puteau, potrivit prevederilor acestui instrument (art. 36), să reia în orice timp operațiile militare, cu obligația de a avertiza la timp inamicul, conform dispozițiilor acordului de **a.** Potrivit Convenției, **a.** sînt de două feluri: generale sau locale, în raport de efectele pe care le produc. **A.** *generale* suspendă toate operațiunile militare dintre statele beligerante; **a.** *parțiale* suspendă operațiunile militare numai în anumite sectoare ale frontului și numai între anumite fracțiuni ale armatelor (art. 37). **A.** trebuie să fie notificat în mod oficial și în timp util autorităților competente și trupelor. Ostilitățile sînt suspendate imediat după notificare și în termenul fixat (art. 38); depinde de părțile contractante de a fixa în clauzele **a.** raporturile care pot să aibă loc cu privire la teatrul de operațiuni, cu populație, între ele (art. 39); orice violare gravă a **a.** de către una din părți dă celeilalte părți dreptul de a-l denunța, iar în caz de urgență, de a relua imediat ostilitățile (art. 40); violarea clauzelor **a.** de către participanți, lucrînd din propria lor inițiativă, dă dreptul numai de a reclama pedepsirea vinovaților, și, dacă este cazul, indemnizare pentru pierderile suferite (art. 41). În anii de după cel de-al doilea război mondial, instituția **a.** a cunoscut cîteva inovații tehnice. A apărut **a.** *capitulare,* în baza căruia statul învingător a impus inamicului condiții care-și vor găsi materializarea și în tratatul de pace (de ex.: Convenția de armistițiu de la Siracuza (1943), care a pus capăt ostilităților dintre Națiunile Unite și Italia, cuprinde dispoziții adiționale ce au fost prevăzute în Tratatul de pace (1947) de la Paris). Tehnica recentă a încetării ostilităților a mai relevat și *capitularea necondiționată,* în baza căreia statele învingătoare nu s-au mai considerat legate, la sfîrșitul ostilităților, de nici o obligație contractuală față de statul învins. Astfel, s-a pus capăt ostilităților dintre Națiunile Unite și Germania hitleristă prin actul de capitulare necondiționată de la 9 mai 1945, și celor dintre Națiunile Unite și Japonia, prin actul de capitulare necondiționată din 2 septembrie 1945. Valoare de **a.** au avut și unele rezoluții ale Consiliului de Securitate al O.N.U. (Rez. 338 și 340 din 22 și respectiv 25 sept. 1973 care cer încetarea focului în Orientul Mijlociu și începerea negocierilor). După 1945 au mai fost încheiate **a.** între statele arabe și Israel (la 24 febr. 1949 între Egipt și Israel; la 24 mart. 1949 între Liban și Israel; la 3 apr. între Iordania și Israel; la 20 iul. între Siria și Israel). În 1953 a fost încheiat **a.** cu privire la Coreea, iar în 1954 **a.** de la Geneva pentru încetarea ostilităților în Indochina. Indiferent de caracterul lor, **a.** au ca principale efecte juridice: încetarea ostilităților active între părțile în conflict; interzicerea oricăror mișcări de trupe în zonele de luptă: nu afectează existența stării de conflict armat care se menține pînă la încheierea păcii.

Armstrong, *cazul* ~, diferend între S.U.A și Portugalia ivit ca urmare a faptului că la 26 sept. 1814, în timpul războiului dintre Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, au intrat în portul portughez al insulei din Azore Fayal vasul corsar american „General Armstrong" și trei nave de război engleze. Cîteva bărci engleze, care s-au apropiat de **A.**, au fost luate sub focul corsarului, care s-a adresat și autorităților portuare portugheze cu cererea de a fi apărat împotriva navelor de război engleze. Guvernatorul insulei nedispunînd de forțe armate necesare protecției s-a mărginit să adreseze un protest comandantului navelor engleze. A doua zi acestea au scufundat vasul corsar **A.** Guvernul S.U.A. a cerut Portugaliei daune pentru nerespectarea obligației statului neutru de a împiedica pe teritoriul său acțiuni de război. Portugalia s-a declarat gata să se supună unui arbitraj, încheind în acest sens tratatul de la Washington din 26 febr. 1851. Louis Napoleon, pe atunci președintele Franței, a fost desemnat arbitru. Prin sentința din 31 nov. 1852 acesta a respins reclamațiile S.U.A. pe motiv că comandantul american pierduse dreptul la ocrotire din partea autorităților portugheze, deoarece se aparase singur.

asentiment 1. Sens general (de la cuvintele *ad* — „spre" și *sentire* — „a fi de părere"), termenul semnifică aprobare, consimțămînt. **A.** poate fi exprimat expres sau tacit, adică să reiasă din împrejurări în mod neechivoc care să nu permită altă interpretare de bună-credință decît acordul, aprobarea. Forme deosebit de uzitate în relațiile internaționale spre a-și exprima **a.** este votul, declarația, aderarea la un tratat. **2.** (în dreptul internațional),

element esențial al creării instituțiilor și normelor dreptului internațional. În principiu, statele nu sînt obligate decît în temeiul **a.** lor, ca membre ale colectivității internaționale, înzestrate cu suveranitate. Cînd statul în cauză nu și-a dat **a.** la o anumită normă, instituție sau acțiune, sau cînd acest **a.** a fost smuls prin violență, amenințări, surprins prin manopere dolosive ș.a.m.d. (v. *consimțămîntul*), el este în drept să acționeze ca și cum norma, instituția, acțiunea nu-i este opozabilă. **A.** poate rezulta însă uneori din acceptarea de către un stat a unei reglementări care îl supune rezultatului manifestării de voință a altor state: de ex. obligativitatea unor hotărîri luate de majoritatea reuniunii sau organizației din care face parte. România militează pentru consacrarea în instrumentele internaționale a unor proceduri care să dea în toate cazurile expresie egalității suverane a statelor, a. fiind rezultatul efectiv al voinței și acceptării lor, a anumitor hotărîri sau recomandări ale unor organisme.

asesor (în dreptul internațional), persoană pe care Curtea Internațională de Justiție sau una din camerele acesteia o aleg pentru a participa, fără drept de vot, la judecarea unei cauze.

Asia de Sud — zonă denuclearizată, inițiativă a Pakistanului, care a înscris-o pe agenda celei de-a XXIX-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. India și Pakistanul au prezentat în Comitetul nr. 1 al Adunării proiecte de rezoluție separate în acest sens, ambele fiind adoptate de Adunarea Generală, primul devenind Rezoluția 3265 A (XXIX), iar cel de-al doilea Rezoluția 3265 (XXIX). Conform rezoluției indiene, inițiativa creării unei zone denuclearizate în regiunea corespunzătoare din Asia trebuie să pornească de la statele din regiunea respectivă, ținîndu-se seama de caracteristicile sale speciale și de întinderea sa geografică. În baza rezoluției pakistaneze, Adunarea Generală a O.N.U. ar adopta, în principiu, concepția unei zone denuclearizate în regiunea Asiei de Sud, iar statele vecine nenucleare interesate sînt invitate să inițieze, fără întîrziere, consultațiile necesare în scopul stabilirii unei zone denuclearizate, abținîndu-se, totodată, de la orice acțiune contrară realizării acestor obiective. Adunarea Generală își exprima speranța ca toate statele, în special cele nucleare, își vor da întregul concurs pentru realizarea în fapt a obiectivelor rezoluției și cere secretarului general să convoace o întrunire în scopul consultărilor menționate.

asigurarea executării tratatelor internaționale, măsuri adoptate de stat în vederea aducerii la îndeplinire a angajamentelor asumate prin înțelegeri internaționale. În antichitate se practica tehnica jurămîntului religios ca mijloc de **a.e.t.i.** (de ex. Tratatele vestfalice de la Münster și Osnabrück din 1648). În epoca feudală s-a practicat sistemul ostaticilor. Domnitorii români au trebuit adeseori să-și trimită fiii la Constantinopol, spre a garanta astfel îndeplinirea obligațiilor lor față de Poartă. Ultimul tratat garantat prin darea de ostatici datează din 1748 (Tratatul de la Aachen dintre Anglia și Franța). Un alt mijloc de **a.e.t.i.** a constat în darea în gaj a unor obiecte prețioase (giuvaeruri) sau a unor venituri (ex. Planul Dawes (1924), conform căruia Germania trebuia să garanteze cu anumite venituri plata reparațiilor la care a fost obligată ca urmare a primului război mondial). În același scop s-a practicat și ipotecarea unor anumite teritorii: Republica Genova a dat amanet insula Corsica Franței, pentru a garanta plata unor datorii; cînd la scadență nu a putut plăti, Corsica a fost anexată de Franța (1768). Uneori s-a urmărit **a.e.t.i.** prin ocuparea temporară a unei regiuni a statului obligat. Prin Tratatul de la Versailles (1919) puterile Antantei au dobîndit dreptul de a ocupa malul stîng al Rinului pe termen de 15 ani. Pentru **a.e.t.i.** s-a folosit și garanția unor state terțe (de ex.: pentru plata unor sume de bani; pentru respectarea statutului de neutralitate a unui stat etc.). Conținutul garanției acordate de alte state diferă după natura obligațiilor a căror executare trebuie asigurată. Astfel obligațiile asumate de statele participante la un tratat de denuclearizare a unei anumite regiuni (de ex.: Tratatul de la Tlatelolco (1967) cu privire la America Latină) trebuie garantate prin obligația asumată de puterile „nucleare" de a nu folosi arme nucleare împotriva statelor din acea regiune, de a nu amenința aceste state cu folosirea unor asemenea arme etc. V. și **garanție internațională.**

asistență (în dreptul internațional), ajutor, sprijin acordat de un stat sau de o organizație internațională, de o persoană, fizică sau juridică, unui stat, unei organizații internaționale sau unei persoane, fizice sau juridice. Potrivit Cartei O.N.U. (art. 2, pct. 5), statele membre trebuie să dea **a.** deplină Organizației în orice acțiune întreprinsă de aceasta în conformitate cu dispozițiile Cartei și să se abțină de a acorda **a.** unui stat împotriva căruia O.N.U. întreprinde o acțiune preventivă sau de constrîngere.

asistență judiciară internațională, formă de ajutor pe care statele și-l acordă reciproc, pe bază de acord, pentru înlesnirea funcțiunii judiciare, în fiecare din ele și spre a asigura eficacitatea acesteia (de ex.: extrădarea infractorilor; executarea sentințelor pronunțate de tribunalele celuilalt stat; facilitățile; serviciile și actele judiciare efectuate de un stat în folosul celuilalt stat; pentru buna administrare a justiției în cazurile în care sînt implicați resortisanți ai unuia dintre state, în urmărirea penală, judecarea cauzei se face de instanțele judiciare ale celuilalt stat). **A.j.i.** are loc, de obicei, pe temeiul unor înțelegeri între state, în cauzele civile, penale, de familie. Pînă la 1 ian. 1980, România încheiase 18 asemenea tratate cu alte state.

asistență mutuală, ajutor reciproc pe care statele, prin convenții, se angajează să și-l acorde, inclusiv sprijin militar, în condiții și în măsura pe care acordurile în cauză le specifică (de ex.: Tratatele de prietenie, colaborare și asistență mutuală încheiate de România cu statele socialiste).

asistență ostilă, termen folosit pentru a desemna furnizarea sau prestarea directă sau indirectă de servicii, de către navele neutre, unui stat beligerant. Ea se mai numește și contrabandă prin analogie. Sub raportul actelor comise și, implicit, al tratamentului lor, asistența ostilă se divide în două categorii: **a.o.** directă și **a.o.** indirectă. În prima categorie intră transportul de călători făcînd parte din forțele armate ale unui beligerant, transmiterea de știri în folosul acestuia, transportul de militari sau persoane care în timpul cursei participă direct

la operațiuni militare în folosul unuia dintre beligeranți etc. cu știrea proprietarului vasului, al căpitanului sau a persoanei care a navlosit vasul. În cea de a doua categorie — **a.o.** indirectă — sînt cuprinse următoarele acte: participarea navei la ostilități, punerea ei sub controlul sau ordinele unui agent al guvernului beligerant, navlosirea vasului unui stat beligerant etc. Pentru **a.o.** directă sancțiunea constă în confiscarea navei și supunerea ei unui tratament similar cu cel aplicat navelor neutre care efectuează contrabanda de război. Persoanele încorporate în armata unui stat beligerant, aflate pe bordul unei nave neutre, pot fi făcute prizonieri de război, chiar dacă nava nu este confiscată.

asistență umanitară, măsuri de protecție întreprinse în timp de conflict armat față de răniți, bolnavi, naufragiați de război și populația civilă în teritoriile ocupate, precum și față de personalul sanitar, inclusiv ajutoarele care li se dau, cu agrementul părților în conflict. **A.u.** se acordă prin intermediul autorităților centrale ale statelor sau prin societățile naționale de cruce roșie. În baza convențiilor internaționale în vigoare, autoritatea militară va putea face apel la caritatea locuitorilor pentru ridicarea și îngrijirea benevolă, sub controlul său, a răniților, bolnavilor și naufragiaților, acordînd persoanelor care au răspuns la acest apel protecție și înlesnirile necesare. De aceeași protecție se bucură și personalul societăților naționale de cruce roșie și acela al altor societăți de ajutor voluntar, valabil recunoscute și autorizate de guvernele lor, care este exclusiv afectat la căutarea, ridicarea, transportul sau tratamentul răniților, bolnavilor, naufragiaților, sau prevenirea bolilor. Autoritatea militară are obligația să autorizeze locuitorii și societățile de ajutor, chiar în regiunile cotropite sau ocupate, să ridice și să îngrijească, în mod spontan, răniții și bolnavii de orice naționalitate ar fi.

asociat, *stat* ~, expresie care definește fie un stat care s-a alăturat unor state beligerante (de ex.: în primul război mondial statele care s-au alăturat Angliei, Franței, S.U.A. împotriva puterilor centrale s-au numit Puteri Aliate și Asociate; în cel de-al doilea război mondial statele care s-au alăturat coaliției antihitleriste au purtat denumirea de state asociate), fie un stat care, deși nu este membru cu drepturi depline al unei organizații internaționale guvernamentale, are dreptul de a lua parte la activitatea organizației în temeiul unui acord încheiat cu aceasta, autorizat prin statutul organizației (de ex.: Grecia și Turcia au obținut, prima prin Acordul din 9 iul. 1961, a doua prin Acordul din 12 sept. 1963, calitatea de asociat al C.E.E. potrivit Tratatului de la Roma). Statele **a.** au mai multe drepturi în cadrul organizației în cauza decît statele terțe, dar mai puține decît statele membre.

Asociația de drept internațional (International Law Association — I.L.A.), organizație internațională a juriștilor, creată la Bruxelles, în 1873. A purtat denumirea de Asociație pentru reforma și codificarea dreptului ginților; a adoptat actuala denumire (1895) la Conferința de la Bruxelles. **I.L.A.** organizează la fiecare doi ani un congres al membrilor săi, care sînt organizații naționale și persoane individuale (juriști, armatori, asiguratori, personalități interesate în promovarea dreptului internațional). Publică, în limba engleză, toate rapoartele comisiilor sale adresate congreselor, precum și un rezumat al discuțiilor care au loc la congrese. În cadrul **I.L.A.** se studiază, se interpretează și se elaborează propuneri de îmbunătățire a dreptului internațional public și privat, a dreptului comparat. Are sediul la Londra. A.D.I.R.I., precum și o serie de juriști români sînt membri ai **I.L.A.**

Asociația Europeană a Liberului Schimb (A.E.L.S.), creată prin Convenția de la Stockholm din 4 ian. 1959 ca o reacție la înființarea Comunității Economice Europene, a început să funcționeze de la 1 iul. 1960. Inițial, ea grupa șapte state: Austria, Danemarca, Elveția, Marea Britanie, Norvegia, Portugalia și Suedia. De la 1 iul. 1961 a devenit membru asociat și Finlanda, iar în 1973 și Liechtenstein. (La sfîrșitul anului 1972 Marea Britanie și Danemarca au părăsit A.E.L.S., aderînd la Comunitatea Economică Europeană.) Dispozițiunile Convenției prevăd instituirea „libertății complete" a schimburilor între statele membre, posibilitatea fiecăruia de a-și stabili propriul său tarif vamal față de terți, precum și regulile de concurență. Liberalizarea schimburilor nu se face decît la produsele industriale. Pentru restul mărfurilor — cele agricole, de pildă, se propune dezvoltarea schimburilor pe baza unei „reciprocități rezonabile". Liberalizarea schimburilor este strîns legată de suprimarea taxelor vamale. Convenția prevede ca, încă de la înființare, fiecare stat membru să-și fixeze un contingent global de importuri din țările Asociației, care trebuie să fie cu 20 la sută superior celor bilaterale din 1959. Aceste contingente vor trebui să crească în fiecare an cu 20 la sută, astfel ca la 1 ian. 1970 să nu mai existe nici un fel de restricție cantitativă. Abolirea restricțiilor vamale se extinde asupra tuturor produselor. Pentru aceasta, totuși, Convenția stabilește cîteva condiții: să fie integral produse în zonă; să fie transformate în zonă, prin procedeele prevăzute; să aibă un preț la export format din maximum 50 la sută din materii prime neoriginale din zonă sau să reprezinte o materie primă neprodusă în zona sau produsă în cantități insuficiente. Pentru punctele doi și patru au fost întocmite liste exhaustive anexate la Convenție. **A.E.L.S.** are sediul la Geneva.

asociație de state, termen folosit pentru a desemna două sau mai multe formațiuni statale care, uneori, pot participa la relațiile internaționale ca subiecte de-sine-stătătoare ale dreptului internațional. Au organe proprii și organe comune, acestea din urmă avînd o anumită competență pe întreg teritoriul **a. de s.** Istoria relațiilor internaționale a consemnat următoarele forme ale **a. de s.:** a) uniunea personală; b) uniunea reală; c) confederația; d) federația.

atac (în dreptul internațional) **1.** (În sens juridic) Act de violență cu caracter ofensiv sau defensiv, comis împotriva adversarului. **A.** este un act de agresiune, statul victimă a unui **a.** armat avînd dreptul de a se autoapăra prin toate mijloacele, inclusiv prin forța armată. **2.** Acțiunea de luptă, ofensivă sau defensivă, a unor unități militare aparținînd unui beligerant împotriva unui obiectiv inamic de interes militar sau a pozițiilor acestuia cu scopul a le ocupa sau distruge. În cazul în care se produce un **a.** armat, dreptul internațional impune celui care întreprinde atacul o serie de inter-

dicţii şi obligaţii: de a nu ataca populaţia civilă sau persoanele civile, precum şi unele locuri şi bunuri protejate prin convenţii internaţionale (spitale, şcoli, edificii aparţinînd cultelor, bunuri culturale etc.); de a nu întreprinde a. cu scopul de a teroriza populaţia sau a. de natură să lovească, fără deosebire între persoanele civile şi obiective militare; de a nu comite a. cu caracter de represalii împotriva populaţiei civile sau persoanelor civile. Înaintea oricărui a. împotriva unui obiectiv militar, cel care conduce atacul se obligă să facă cunoscut, prin mijloace adecvate, dar sigure, intenţia de a ataca obiectivul respectiv pentru a avertiza populaţia civilă să-l părăsească. 3. (În sens general) Acţiunea de lovire a inamicului prin unele categorii de arme — aviaţie, nave de luptă etc. V. şi **bombardament aerian; bombardament naval; bombardament terestru.**

ataşat, diplomat cu cel mai mic rang. Pe lîngă a., care sînt membri obişnuiţi ai misiunii diplomatice, mai există şi ataşaţi speciali, trimişi în cadrul misiunii de către unele ministere ale statului acreditant cu scopul de a studia anumite probleme determinate sau a întreţine relaţii corespunzătoare cu statul acreditar. În practica diplomatică se foloseşte a. *comerciali,* a. *culturali,* a. *militari,* a. *de presă.* Unii dintre aceştia deţin un loc deosebit în ierarhia personalului diplomatic al misiunii (de ex.: ataşaţi militari, navali şi ai aerului urmează în rang imediat după consilierii misiunii).

ataşat cultural, persoană cu rang diplomatic în sarcinile căreia intră dezvoltarea relaţiilor culturale dintre statul acreditant şi statul acreditar şi promovarea intereselor culturale ale statului său.

ataşat de presă, persoană cu rang diplomatic în atribuţiile căruia intră: întocmirea de sinteze asupra situaţiei politice, tendinţelor în viaţa politică a statului acreditar; informarea statului acreditant asupra modului în care sînt reflectate în presa ţării de reşedinţă principalele evenimente interne, precum: problemele economice şi sociale; crizele politice; poziţia partidelor politice; poziţii exprimate în statul acreditar asupra unor probleme ale vieţii internaţionale; îndatorirea de a furniza presei locale informaţii asupra situaţiei interne sau poziţiei internaţionale ale statului acreditant; organizarea de conferinţe de presă; expunerea unor declaraţii în numele reprezentanţilor diplomatici; intervenţia pentru rectificarea unor ştiri false sau tendenţioase etc. Activitatea desfăşurată de a. de p. reflectă procesul de democratizare al diplomaţiei, creşterea rolului opiniei publice în orientarea politicii externe a statelor, creşterea rolului presei în orientarea opiniei publice. V. şi **Convenţia referitoare la dreptul internaţional de rectificare** (1954).

ataşat militar, persoană cu rang diplomatic care funcţionează în cadrul misiunilor diplomatice ale statelor acreditante şi reprezintă Ministerul Forţelor Armate al statului său pe lîngă ministerul similar al statului de reşedinţă. Termenul desemnează, de asemenea, pe a.m. ai armatei de uscat, a.m. navali şi a.m. ai aerului şi pe adjuncţii lor. A.m. sînt subordonaţi ierarhic şefului misiunii diplomatice, ordinea lor de precădere fiind, de regulă, a treia treaptă, după şeful de misiune şi înlocuitorul acestuia. A.m. realizează legătura permanentă dintre Ministerul Forţelor Armate al celor două state, poartă negocieri în problemele militare şi supraveghează îndeplinirea hotărîrilor luate în cadrul acestor negocieri. În acelaşi timp, ei sînt consilieri ai misiunii diplomatice pentru probleme militare. O funcţie importantă a a. m. este aceea de observare şi informare, pe căi legale, asupra situaţiei militare din statul acreditar. Ei reprezintă forţele armate şi Ministerul Forţelor Armate al statului lor la parăzi şi manevre militare care au loc în statul de reşedinţă. În timp de conflict armat, statele aliate pot să numească a.m. speciali pe lîngă comandamentele lor militare, în scopul informării reciproce şi al coordonării operaţiunilor militare. A. aerului reprezintă forţele armate militare aeriene, iar a.m. navali, marina militară şi ministerele respective ale statului lor. V. şi **corpul a.m.; decanul corpului a.m.**

atentat (de la lat. *temptare,* „a încerca"), atac la viaţa sau integritatea unei persoane. În relaţiile internaţionale a. privesc persoane reprezentative — şefi de stat şi de guvern, miniştri, — sau magistraţi, conducători politici etc. A. constituie arma de predilecţie a terorismului. Socialismul condamnă atentatul, ca şi orice alte forme ale terorismului, străine luptei revoluţionare a maselor, stăruind totodată pentru rezolvarea politică a tuturor problemelor internaţionale. În viaţa internaţională, prin a. se urmăreşte împiedicarea soluţionării politice paşnice, pe calea tratativelor, a problemelor litigioase, crearea unei situaţii de alarmă, de tensiune, favorabilă întăririi cursei înarmărilor, încercărilor de a provoca război.

audienţă (de la lat. *audienta,* „acţiune de ascultare") **1.** Termen folosit pentru a desemna o reuniune a Curţii Internaţionale de Justiţie în care completul de judecată al acesteia ascultă dezbaterile orale sau pronunţă un aviz consultativ. **2.** (În dreptul diplomatic) Admiterea de a fi ascultat de o autoritate. În practica diplomatică a. este cea mai importantă manifestare a ceremonialului diplomatic constînd în primirea de către şeful statului, şeful guvernului sau ministrul afacerilor externe a unui reprezentant diplomatic. Pot fi acordate a. şefilor de guvern, membrilor unei familii domnitoare, străinilor de foarte mare distincţie care se găsesc în trecere prin capitala ţării. În raport cu regulile protocolare locale, cu rangul reprezentantului diplomatic şi cu natura discuţiilor ce au loc, a. poate fi publică sau particulară, solemnă sau obişnuită. Într-un cadru public şi solemn are loc primirea de către şeful statului a reprezentantului diplomatic atunci cînd acesta îşi prezintă scrisorile de acreditare. Prezentarea de către şeful misiunii acreditat a străinilor cu distincţie, care sînt în trecere în ţara acreditară, prezentarea soţiilor membrilor corpului diplomatic, a membrilor personalului diplomatic are loc, de obicei, în cadrul a. ordinare, particulare, fără ceremonii.

auditor de nunciatură (auditor nunciaturae), titlu dat unui membru dintr-o nunciatură apostolică, analog cu secretarul de legaţie sau de ambasadă, secretar într-o nunciatură papală.

aurul monetar, *cazul ~,* diferend între Italia, pe de o parte, şi Franţa, Marea Britanie şi S.U.A. pe de altă parte, în legătură cu o anumită cantitate de aur monetar confiscat la Roma (1943) de către trupele germane şi care fusese jefuit din Albania. După recuperarea aurului s-a încheiat (1946) un

acord privind obligațiile de reparații ce-i reveneau Germaniei; s-a prevăzut ca **a.m.** respectiv să fie reunit într-o masă comună pentru a fi repartizat între cei în drept. Marea Britanie susținea că aurul, care aparținuse Albaniei, i se cuvine ei cu titlu de executare parțială a hotărîrii C.I.J. în afacerea strîmtorii Corfu. La rîndul său, Italia susținea că aurul i s-ar cuveni ei cu titlu de reparații parțiale a pagubelor pe care pretindea că le-ar fi suferit ca urmare a decretului albanez (1945). Prin declarația de la Washington (1951), guvernele francez, britanic și american, cărora li s-a încredințat executarea dispozițiilor acordului privind reparațiile, au decis ca aurul să fie remis Marii Britanii, cel puțin dacă într-un anumit termen Italia sau Albania nu sesizează Curtea pentru a o invita să statueze asupra propriilor drepturi. Albania nu a intervenit, în schimb Italia a sesizat Curtea cu o cerere. În același timp, Italia a ridicat o excepție preliminară de incompetență a Curții. În hotărîrea sa din 15 iun. 1954 Curtea a declarat că nu este competentă să judece un diferend între Italia și Albania fără consimțămîntul Albaniei și că ea nu poate, deci, să statueze în speță.

autentic, text v. **text autentic.**

autentificare, atestarea, de către un consul sau funcționar consular, desemnat în acest scop, a faptului că un anumit înscris este realmente semnat de persoana a cărei semnătură este indicată în act; că a fost semnat la data indicată în procesul-verbal de autentificare; că semnatarii actului au purces la semnare în deplină libertate de voință și cunoscînd conținutul actului. Asupra mențiunilor pe care agentul instrumentator le-a făcut în cadrul competenței sale, actul autentic face dovadă pînă la înscrierea în fals. În vederea **a.**, părțile trebuie să se prezinte personal în fața agentului consular, la localul consular; în locul persoanei parte la act poate să se prezinte și un mandatar împuternicit de aceasta în mod legal. Cererea de **a.** a actului de autentificat, cu eventualele sale anexe, se semnează de părți în fața consulului, respectiv a agentului consular, spre verificarea, în primul rînd, a capacității legale a părților de a încheia actul în cauză. Un exemplar al actului autentificat rămîne în arhiva consulară. Procesul-verbal de **a.** trebuie să menționeze îndeplinirea condițiilor legale cerute pentru **a.** Convențiile consulare bilaterale încheiate de România cu alte state prevăd că un act a. în condițiile de mai sus are aceeași forță juridică pe teritoriul statului cocontractant ca și cum ar fi fost a. de autoritățile competente ale statului pe teritoriul căruia se află consulatul.

autoajutor (în dreptul internațional), faptul pentru un stat, împotriva căruia are loc o acțiune ilicită din afara teritoriului său, de a lua măsuri de constrîngere militară, economică sau de altă natură, spre a se apăra. Dacă acțiunea ilicită împotriva căreia statul în cauză se apără constituie o agresiune armată, **a.** se numește legitimă apărare individuală și, în conformitate cu art. 51 din Carta O.N.U,este legitim. În toate celelalte cazuri, statul victimă a unei acțiuni ilicite are dreptul de a lua măsuri în vederea **a.** cu condiția ca ele să nu constituie măsuri de utilizarea forței sau de amenințarea cu folosirea forței. Interesul general al popoarelor de a vedea eliminîndu-se din viața internațională recurgerea în folosirea forței și la amenințarea cu forța postulează ca în toate cazurile statele lezate sa nu recurgă la măsuri de **a.** decît în situația în care măsurile luate de O.N.U. nu ar fi de natură a da satisfacție. V. și **autoapărare; autoprotecție; represalii; retorsiuni.**

autoapărare (în dreptul internațional), drept esențial, inerent oricărui stat sau popor, de a se apăra, folosind forța armată, în mod individual sau colectiv, în cazul existenței unui atac armat săvîrșit împotriva sa sau împotriva unui alt stat, de către un stat sau grup de state. Conform dreptului internațional contemporan, recurgerea la forța armată se admite în următoarele cazuri: a) cînd un stat este victima unei agresiuni externe efective (art. 51 din Cartă); b) în cazul popoarelor care luptă pentru dobîndirea independenței; c) pentru aplicarea măsurilor de constrîngere stabilite de Consiliul de Securitate, împotriva unor amenințări contra păcii, violări ale păcii și acte de agresiune (capitolul VII din Cartă). Fiind un răspuns la o agresiune armată, dreptul la **a.** urmărește obiective licite: a) apărarea dreptului statelor și popoarelor la existență și la pace; b) respectarea legalității internaționale; c) apărarea principiilor suveranității și independenței statelor, al integrității teritoriale și neamestecului în treburile interne ale altui stat. Folosirea licită a forței în relațiile internaționale este expresia dreptului popoarelor asuprite la independență și suveranitate statală. Acest drept a fost consacrat în mai multe documente internaționale: Carta O.N.U. (art. 1); Declarația Adunării Generale a O.N.U. cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale (1960); Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. (2160/XXI) cu privire la interzicerea recurgerii la amenințarea cu forța sau la folosirea forței în relațiile internaționale și a dreptului popoarelor la autodeterminare (1960); Declarația Adunării Generale a O.N.U. referitoare la principiile dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare dintre state (1970) etc. Conținutul dreptului la **a.** este, obiectiv determinat, de următoarele trei condiții: a) existența unui act de agresiune cu folosirea forței armate; b) anterioritatea actului de agresiune în raport cu **a.** și c) gravitatea actului de agresiune. Totodată, acest drept este îngrădit de două limitări — una în timp și alta în conținut. În timp, dreptul la **a.** poate fi exercitat din momentul declanșării actului de agresiune și pînă în momentul în care intervine Consiliul de Securitate cu măsuri de natură a pune capăt agresiunii. În conținut, legalitatea acestui drept este condiționată de intensitatea atacului (principiul proporționalității). Dincolo de aceste limitări, statul victimă își poate exercita dreptul său de legitimă apărare cum consideră de cuviință pentru a pune capăt agresiunii. **A.** colectivă se poate exercita, în principiu, la nivel regional și bilateral. În sistemul a. colective rolul principal trebuie să-l aibă, conform art. 51 din Carta O.N.U., Consiliul de Securitate. În acest sens s-a prevăzut crearea pe lîngă acest organ principal al Națiunilor Unite a unui Comitet de Stat Major și a unor forțe armate care urmau să fie create special din efective ale celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate. Mutațiile importante care au avut loc pe plan internațional după adoptarea Cartei O.N.U., complexitatea cu care a fost confruntată omenirea în această perioadă, dar mai ales analiza celor peste 140 de conflicte armate care au izbucnit în această pe-

rioadă, au reliefat caracterul lacunar al instituției autoapărării, care, în ciuda dezvoltării ulterioare, nu a reușit să le prevină sau să le soluționeze ci, ca atare, nu a putut oferi garanția unei protecții eficace pentru toate cazurile de încălcare a integrității teritoriale a statelor, a independenței lor politice. Încercarea de a se prezenta blocurile militare ca mecanisme menite a asigura **a.** colectivă nu a reușit, ele fiind repudiate *de plano.* Crearea acestora în perioada „războiului rece" de marile puteri, membre permanente în Consiliul de Securitate, în cu totul alte scopuri decît acelea de a realiza **a.** colectivă (unii membri ai acestor blocuri au fost atrași în diverse agresiuni) a fost de la început o greșeală, ele dovedindu-se instrumente anacronice în lumea contemporană. În cadrul *bilateral,* modalitățile de exercitare a dreptului la **a.** sînt stipulate în tratate de alianță, de asistență mutuală, iar în cazul statelor socialiste, în tratatele de prietenie, colaborare și asistență mutuală. Cu excepția Consiliului de Securitate al O.N.U. care, în declanșarea mecanismului de salvare a victimei unei agresiuni, poate interveni spontan, în celelalte cazuri este nevoie de un acord prealabil pentru a veni în ajutorul victimei. Dreptul la **a.**, individuală și colectivă, a țării noastre este consacrat în cele mai importante documente de stat — Constituția Republicii Socialiste România și Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — și dezvoltat într-o serie de alte acte normative cu caracter intern: Legea apărării naționale, Codul penal, alte acte normative referitoare la pregătirea populației, a economiei și teritoriului pentru apărare. Exprimînd hotărîrea poporului nostru de a lupta și în cele mai vitrege condiții pentru lichidarea definitivă a agresiunii, legislația română privind apărarea nu recunoaște starea de ocupație străină și capitularea și determină situațiile în care se poate face angajarea țării în război, precum și organele cărora le revine sarcina de a coordona și soluționa principalele probleme ale apărării, atît în timp de pace cît și în timp de război.

autoapărare preventivă v. **război preventiv.**

autodeterminare, principiu fundamental al dreptului internațional consacrat în Carta O.N.U. (art. 1/2), care prevede respectarea principiului egalității în drepturi și al autodeterminării popoarelor ca bază a relațiilor prietenești între națiuni. Aceeași formulare este consacrată și în art. 55. Conținutul juridic al acestui principiu este dat de dreptul fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta. În baza lui toate popoarele sînt egale, statele avînd obligația ca în dezvoltarea cooperării lor internaționale să respecte și să asigure acest drept. Orice acțiune de încălcare sau de limitare a acestui drept, orice amestec în treburile interne ale unui popor apar ca incompatibile cu exercitarea acestui drept. Reafirmînd această idee, Declarația cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor din colonii (Rezoluția 1514/XV, din 14 dec. 1960) proclamă „necesitatea de a se pune capăt imediat și necondiționat colonialismului, sub toate formele și manifestările sale", precum și obligația statelor de a acorda neîntîrziat independența țărilor și popoarelor din colonii. Subiecte ale dreptului la autodeterminare sînt toate popoarele și națiunile. În baza dreptului la **a.** popoarele și națiunile au putința de a-și dezvolta liber orînduirea socială, economică, politică, viața culturală, de a exploata liber bogățiile și resursele lor naturale. Dreptul la **a.** constituie premisa suveranității de stat, implicînd putința fiecărui popor de a-și stabili propria sa organizare statală și obligația statelor de a nu împiedica exercitarea acestui drept. Astfel, conceptul dreptului la **a.** a fost înscris într-o serie de acte internaționale — tratate, rezoluții ale Adunării Generale a O.N.U. Printre cele mai cunoscute se numără cele două pacte referitoare la drepturile fundamentale ale omului.

autonomie (de la cuvintele grecești *autes,* „el însuși", și *nomos* — „lege"), în dreptul internațional, capacitatea unei entități naționale sau teritoriale care face parte dintr-un stat suveran și independent, de a reglementa anumite probleme de competență internă, edictînd dacă este cazul și acte cu caracter normativ. Astfel, în unele state federative există un număr de republici, regiuni sau districte autonome beneficiind de anumite prerogative pe planul organizării interne. Instituția **a.** a fost folosită în unele cazuri în procesul decolonizării, ca o fază de tranziție spre dobîndirea independenței depline.

autoprotecție (în dreptul internațional clasic), drept natural recunoscut statelor de a recurge la forță pentru a-și proteja interesele. **A.**, așa cum era ea concepută în dreptul internațional clasic, nu era supusă decît unei singure condiții: existența unui risc pentru interesele vitale ale unui stat, în absența oricărei violări a regulilor de drept internațional de către statul ale cărei activități ar fi „afectat" aceste interese vitale. Principalul atribut al așa-zisului drept la **a.** erau represaliile. În condițiile în care nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța este un principiu fundamental de drept internațional contemporan, **a.** este implicit un delict internațional, o formă a agresiunii. V. și **autoapărare; definiția agresiunii; autoajutor.**

autoritatea lucrului judecat v. **puterea de lucru judecat.**

avenant, denumire dată unui act care modifică înțelegeri internaționale anterioare, de obicei cu caracter comercial. În practica internațională contemporană această categorie de tratat internațional este foarte puțin folosită.

avere inamică (în dreptul războiului), expresie care desemna: a) bunurile, mobile și imobile, aparținînd statului inamic; b) bunurile resortisanților statului inamic pe teritoriul unui stat beligerant; c) bunurile aparținînd statului inamic sau resortisanților acestuia pe un teritoriu ocupat de forțele armate ale statului beligerant advers; d) bunurile membrilor forțelor armate ale statului inamic care au fost luați prizonieri sau au fost găsiți decedați. Principiul care domină materia este că războiul se duce între state, iar nu de către particulari și împotriva unor particulari. În conformitate cu prevederile Convențiilor de la Haga (1899 și 1907) și ale Convențiilor de la Geneva privind victimele de război (1949), rămîne proprietatea prizonierilor de război avutul lor personal, cu excepția cailor, armelor și documentelor cu conținut militar; averea resortisanților inamici din teritoriile ocupate tre-

buie respectată, fiind însă supusă posibilității de a fi rechiziționată, distrusă fără intenție specială în cadrul bombardamentelor sau în legătură cu necesități militare. Căile ferate inamice, cablurile sale maritime pot fi confiscate sau distruse, în caz de necesitate. Instituțiile de binefacere, de învățămînt, de cultură, de artă, de știință, documentele istorice, monumentele istorice etc., precum și materialul sanitar se bucură de norme speciale de protecție. Conform tratatelor de pace încheiate la sfîrșitul celor două războaie mondiale, **a.i.** aflată pe teritoriul statelor învingătoare — în unele cazuri chiar și **a.i.** aflată în state neutre — a fost folosită spre achitarea reparațiilor de război datorate de statele învinse, acestea urmînd, la rîndul lor, să despăgubească pe resortisanții lor astfel păgubiți. V. și **priza maritimă.**

avion v. **aeronavă.**

aviz consultativ (în dreptul internațional), act al Curții Internaționale de Justiție cu privire la interpretarea oricărei probleme juridice. **A.c.** se dau de C.I.J. în limitele competenței sale, în orice problemă juridică, la cererea Adunării Generale și a Consiliului de Securitate ale O.N.U. Alte organe ale O.N.U. și instituțiile specializate pot cere Curții **a.c.**, în problemele juridice ivite în sfera competenței lor, cu aprobarea Adunării Generale a O.N.U. **A.c.** sînt lipsite de valoare obligatorie pentru aceste organizații ca și pentru statele membre. Autoritatea unui **a.c.** se definește prin aceea că el reprezintă opinia colectivă a unui grup de juriști, judecători ai Curții, care au votat în favoarea adoptării **a.c.** Statele folosesc uneori opinia exprimată în **a.c.** ca argument juridic și politic în formarea unei anumite poziții sau propuneri manifestate în cadrul organizației internaționale. Din 1947 pînă în 1980, C.I.J. a adoptat 13 **a.c.**, dintre care 11 la cererea Adunării Generale a O.N.U., unul la cererea Comitetului Executiv U.N.E.S.C.O. și unul la cererea Adunării Interguvernamentale Consultative de Navigație Maritimă. Aceste avize se referă la o serie de probleme ca: admiterea de noi membri în O.N.U.; Statutul Internațional al Namibiei (trei avize); dreptul statelor de a face rezerve la Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid; competența Adunării Generale în legătură cu cheltuielile financiare pentru operațiile forțelor O.N.U. de menținerea păcii; caracterul obligatoriu al hotărîrilor Tribunalului Administrativ al O.N.U. și ale Tribunalului Administrativ al O.I.M.; competența Consiliului Organizației Interguvernamentale consultative de navigație maritimă ș.a. Activitatea C.I.J. în legătură cu **a.c.** are un caracter contradictoriu. Unele **a.c.** cuprind o interpretare întemeiată, conformă dreptului internațional (de ex.: **a.c.** din mart. 1950 cu privire la art. 4, par. 2 al Cartei O.N.U. despre necesitatea existenței recomandării Consiliului de Securitate în admiterea de noi membri în O.N.U.; **a.c.** din 16 nov. 1950 asupra dreptului suveran al statelor de a face rezerve la Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid). Alte **a.c.**, însă, formulează interpretări eronate, contrare intereselor menținerii păcii și colaborării internaționale. Din această categorie fac parte, de ex.: **a.c.** din 28 mai 1948 privitor la caracterul limitativ al condițiilor de fond cerute de art. 4, par. 1 al Cartei O.N.U. pentru primirea de noi membri în organizație; **a.c.** din 20 iul. 1962 care atribuie, în mod neîntemeiat, Adunării Generale a O.N.U. dreptul de a discuta și dispune cu privire la cheltuielile financiare prilejuite de operațiile de menținere a păcii etc.

azil 1. (în dreptul internațional) Drept suveran al statelor de a acorda cetățenilor altui stat, urmăriți în statul lor pentru anumite activități, posibilitatea de a intra pe teritoriul lor în vederea stabilirii acolo și de a refuza extrădarea lor. Această formă de **a.** este cunoscută și sub numele de **a.** teritorial, spre deosebire de **a.** diplomatic, practicat de unele state latino-americane și nerecunoscut general pe plan internațional și care constă în acordarea azilului unor cetățeni ai statelor de reședință în localul unor misiuni diplomatice. În principiu **a.** se acordă numai persoanelor urmărite pentru activitate politică, nu și pentru săvîrșirea unei crime de drept comun sau de acțiuni contrare scopurilor și țelurilor Națiunilor Unite. Reglementarea dreptului de **a.** este, în primul rînd, de competența fiecărui stat. În general, el este prevăzut în constituțiile statelor. În Constituția R.S. România din 1965 se prevede: „Republica Socialistă România acordă drept de azil cetățenilor străini urmăriți pentru activitatea lor în apărarea intereselor celor ce muncesc, pentru participarea la lupta de eliberare națională sau de apărare a păcii". Ca expresie a colaborării statelor în acest domeniu, sub egida O.N.U., a fost adoptată Declarația internațională privind **a.** teritorial, după ce în prealabil dreptul de **a.** a fost recunoscut și în art. 14 din Declarația universală a drepturilor omului în formularea: „**1.** În fața persecuției, orice persoană are dreptul de a căuta azil și de a beneficia de azil în alte țări. 2. Acest drept nu poate să fie invocat în caz de urmărire realmente fondată pe o crimă de drept comun sau pe acțiuni contrare scopului și principiilor Națiunilor Unite". Potrivit Constituției R.S. România, dreptul de **a.** se acordă de președintele statului. V. și **Declarație asupra azilului teritorial (1967); drept de azil.**

azil neutru, dreptul unui stat neutru de a permite unor unități militare terestre, navale sau aeriene ale altui stat beligerant să se refugieze pe teritoriul său pentru a scăpa de calamitățile războiului. Statul neutru are obligația de a împiedica aceste unități militare de a participa din nou la ostilități, ceea ce presupune dezarmarea și internarea lor.

B

Balcanii — zonă a păcii şi colaborării, fără arme nucleare, iniţiative şi propuneri vizînd crearea unui climat de pace şi colaborare în Balcani. La 10 sept. 1957, Guvernul român a adresat guvernelor Albaniei, Greciei, Iugoslaviei şi Turciei mesaje în care se propunea convocarea unei conferinţe a şefilor de guvern ai ţărilor balcanice pentru a examina şi adopta hotărîri referitoare la problemele întăririi păcii, neagresiunii, rezolvarea prin mijloace paşnice a litigiilor dintre state, dezvoltarea relaţiilor lor economice, culturale etc. La 7 iun. 1959 propunerile româneşti au fost reluate şi dezvoltate într-un document intitulat: Declaraţia guvernului român cu privire la amplasarea în Grecia a rampelor de lansare a rachetelor teleghidate. Cu acest prilej, Guvernul român a făcut propunerea pentru încheierea unui tratat de înţelegere şi securitate colectivă în regiunea Balcanilor, ceea ce însemna, practic, transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii şi de bună vecinătate, fără arme nucleare. Aceste propuneri au continuat să fie în atenţia Guvernului român, care le-a reafirmat constant, pornind de la faptul că prin transformarea Balcanilor într-o zonă de pace şi colaborare s-ar asigura pacea şi securitatea popoarelor din regiunea respectivă. România a susţinut constant ideea lărgirii reuniunilor interbalcanice şi a contactelor la diferite niveluri, a instituţionalizării unor structuri de cooperare. O largă recunoaştere internaţională au întrunit propunerile româneşti elaborate din iniţiativa preşedintelui Nicolae Ceauşescu enunţate în cadrul reuniunii de la Atena din 1976, privind cooperarea economică şi tehnică multilaterală în Balcani.

balizaj, ansamblu de mijloace de semnalizare optice, acustice sau radio, care marchează: a) limitele unor puncte terestre — aerodrom, punct de aterizare, obstacole pentru manevrele de decolare etc.; b) limitele apelor navigabile ale unor fluvii, pasele de navigaţie, obstacole sub apă sau alte pericole pentru navigaţie; c) culoarele de navigaţie prin marea teritorială şi în apele portuare, spaţiile de securitate din vecinătatea platformelor de foraj maritim etc. În baza Convenţiei de la Chicago (1944) privind aviaţia civilă internaţională, statele părţi au obligaţia de a adopta sisteme standard de **b.**

balon, aparat de zbor mai uşor decît aerul folosit în trecut ca mijloc de luptă. Prima Conferinţă de pace de la Haga (1899) a adoptat „Declaraţia cu privire la interzicerea lansării de proiectile şi explozibile din balon", care prevedea: „Puterile contractante consimt, pe o durată de cinci ani, la interzicerea de a arunca proiectile şi explozibile din înălţimea baloanelor sau prin alte moduri analoage". A doua Conferinţă de pace de la Haga (1907) a formulat din nou această interdicţie, însă numai „pentru o perioadă pînă la sfîrşitul celei de-a treia Conferinţe de pace", care nu a mai avut loc din cauza izbucnirii primului război mondial. Numărul statelor care au aderat la Declaraţia din 1907 a fost foarte redus.

Banca Internaţională de Reconstrucţie şi Dezvoltare (B.I.R.D.), instituţie specializată din sistemul Naţiunilor Unite înfiinţată la 27 dec. 1944, prin acordurile de la Bretton Woods, cu scopul iniţial de a finanţa construcţia şi dezvoltarea ţărilor membre (în număr de 27 atunci), de a ajuta la eliminarea urmărilor războiului. Ulterior, atribuţiile **B.I.R.D.** au fost lărgite: acordă credite şi asistenţă tehnică statelor membre pentru proiecte de dezvoltare economică. Creditele se acordă pe termene între 10 şi 25 de ani, cu o dobîndă de 8—9%. Calitatea de membru în **B.I.R.D.** se dobîndeşte după ce statul respectiv a devenit membru în Fondul Monetar Internaţional. Structura organizatorică: *Consiliul guvernatorilor,* organ suprem în care este reprezentat fiecare stat cu cîte un guvernator; Consiliul directorilor, alcătuit din 20 de directori, cinci numiţi de statele cu cele mai mari subscripţii de capital (S.U.A., R.F. Germania, Marea Britanie, Franţa şi Japonia), iar ceilalţi 15 sînt aleşi pe perioade de doi ani. Numărul de voturi de care dispun directorii este în funcţie de capitalul subscris de ţara pe care o reprezintă (fiecare stat are 250 de voturi, plus cîte un vot pentru fiecare sută de mii de dolari subscrişi la bancă). Pe lîngă **B.I.R.D.** mai funcţionează şi alte instituţii specializate: Societatea Financiară Internaţională (S.F.I.); Asociaţia Internaţională pentru dezvoltare (I.D.A.); Institutul de Dezvoltare Economică (I.D.E.). **B.I.R.D.** îşi are sediul la Washington. România a devenit membră a băncii la 15 dec. 1972.

bastiment de război v. **navă de război.**

bază militară, zonă teritorială amenajată şi dotată special pentru pregătirea şi efectuarea de operaţiuni cu caracter militar. Este constituită din: a) clădiri pentru adăpostirea trupelor şi comandamentelor; b) depozite pentru păstrarea muniţiilor, tehnicii de luptă şi armamentelor ca şi rezervelor alimentare şi tehnico-materiale; c) aerodromuri; d) căi de comunicaţii etc. Din punct de vedere al destinaţiei ele pot fi terestre, navale, aeriene sau

mixte. În aplicarea politicii militare, statele organizează **b.m.** ca importante verigi strategice şi tactice pe propriul teritoriu sau pe teritorii străine. **B.m.** organizate pe teritorii străine constituie instrumente ale politicii de forţă şi dictat, reminiscenţă a perioadei revolute a „războiului rece". Ele joacă un rol important în lupta dintre diferite state şi grupări de state pentru zone de influenţă şi dominaţie. La ora actuală există peste 3 000 de baze şi facilităţi militare pe teritorii străine, care au un rol negativ, contribuind la menţinerea stării de tensiune şi încordare în viaţa internaţională. **B.m.** pe teritorii străine ştirbesc suveranitatea şi independenţa statelor pe care sînt situate, constituind astfel o sursă permanentă de fricţiuni şi neîncredere între state. România militează pentru desfiinţarea tuturor bazelor şi facilităţilor militare de pe teritoriile altor state, ca un pas important în realizarea securităţii şi păcii în întreaga lume.

băi şi golfuri, configuraţii geografice de ape care pătrund adînc în teritoriul unuia sau mai multor state riverane. Convenţia de la Geneva (1958) privind marea teritorială şi zona contiguă defineşte băile ca fiind sinuozităţi bine marcate ale ţărmului, a căror pătrundere în uscat este atît de profundă faţă de lăţimea deschizăturii, încît cuprinde ape înconjurate de coastă, ce constituie mai mult decît simple inflexiuni ale acesteia; suprafaţa lor va fi egală sau mai mare decît un semicerc, avînd ca diametru linia trasă de-a curmezişul intrării crestăturii. Convenţia consideră apele **b. şi g.** ca ape interioare ale unui stat, în situaţiile în care distanţa dintre liniile refluxului, la punctele de intrare naturale ale unei băi, nu depăşeşte 24 de mile. Dacă această distanţă ar depăşi, totuşi, 24 de mile, se va trage o linie de bază dreaptă de 24 mile, apele cuprinse înăuntrul acestei linii fiind considerate ape interioare ale statului riveran. Cît priveşte **b. şi g.** la care sînt riverane mai multe state, regimul lor este stabilit prin acordul statelor riverane. Sînt exceptate de la această regulă **b. şi g.** „istorice", cărora li se recunoaşte calitatea de ape interioare, chiar dacă lăţimea lor, la intrare, este mai mare de 24 de mile, ca urmare a existenţei unui uz secular sau a unor interese speciale ale statului riveran (de ex.: Golful Hudson în Canada; Bristol în Anglia; Granville în Franţa; golfurile Riga şi Petru cel Mare în U.R.S.S. etc.).

bătaia tunului, regulă de drept internaţional conform căreia se stabilea în trecut lăţimea mării teritoriale. Ea era echivalentă cu trei mile marine (5 556 m), distanţă apreciată ca suficientă pentru a asigura securitatea statului în eventualitatea unui atac pe mare.

Beagle, canalul, *cazul* ~, diferend între Argentina şi Chile, născut în urmă cu peste un secol şi nereglementat, în legătură cu graniţa din partea Anzilor şi în special frontiera în apele canalului Beagle. Este vorba de trei insuliţe — Picton, Nueva şi Lennox —, situate la capătul Est al **c.B.**, care se află la sudul continentului american, legînd Oceanul Atlantic de Oceanul Pacific. Un tratat de delimitare a frontierei dintre cele două state atribuia statului chilian teritoriile situate „la sud de canalul Beagle". Pe vremuri **c.B.** era de mare însemnătate strategico-militară, acum interesează mai ales numai din punct de vedere al perspectivelor petroliere şi accesului la zonele antarctice. Prin Tratatul de la Santiago de Chile (1902) cele două state au desemnat drept arbitru al litigiului „guvernul Maiestăţii-Sale britanice" pentru orice diferend ce s-ar putea ivi între ele. Sentinţa arbitrală din 22 apr. 1977, a reginei Angliei, a atribuit insulele în litigiu statului Chile. Argentina nu a acceptat sentinţa arbitrală şi cele două state au căzut de acord să ceară arbitrajul Papei. În prezent se aşteaptă sentinţa arbitrală a Papei.

beligerant, titular al dreptului de a purta un conflict armat. Au calitatea de **b.**, în primul rînd, statele care, în baza normelor dreptului internaţional în vigoare, pot recurge la forţa armată pentru a se apăra, individual sau în colectiv, în cazul în care devin victime ale unei agresiuni armate sau pentru a se elibera de o dominaţie străină. Codificînd o regulă cu caracter cutumiar, Protocolul de la Geneva (1977) conferă calitatea de **b.** popoarelor aflate sub dominaţie colonială, precum şi celor care luptă împotriva dominaţiei străine şi a regimurilor rasiste.

beligeranţă, situaţia statului, a popoarelor care participă la un conflict armat.

Berkelstroom, *cazul* ~, diferend între Germania şi Olanda în legătură cu drepturile neutrilor în caz de război. Cargoul olandez **B.** care era încărcat — mai puţin de jumătate din capacitatea sa totală — cu contrabandă de război a fost capturat la 24 apr. 1916 de un submarin german. La apariţia unor nave de război engleze, submarinul a scufundat cargoul **B.**, după ce echipajul lui a fost îmbarcat în bărcile sale de salvare. Tribunalul superior de prize din Berlin a recunoscut dreptul Olandei la o despăgubire, întrucît contrabanda nu însuma jumătate din valoarea încărcăturii vasului **B.**

Berlin, *cazul* ~, speţă de competenţa tribunalelor de priză survenită ca urmare a capturării la 5 aug. 1914 de către un crucişător englez a vasului pescăresc german „**Berlin**" la o distanţă de aproximativ 500 mile marine de coasta germană. Instanţele judiciare engleze de priză, bazîndu-se pe dispoziţiile art. 3, al.1 al Convenţiei **XI** de la Haga (1907), care excepteaza de la dreptul de captură vasele mici destinate în mod exclusiv pescuitului costalier, a confirmat validitatea capturii, întrucît scopul excepţiei menţionate este apărarea vaselor pescăreşti mici, care prin construcţia lor, dimensiuni, echipaj şi aparatură nu pot servi decît pescuitul costalier. În speţă, distanţa de 500 mile marine de coasta germană, la care a fost capturat „Berlin", excludea calificarea acestui vas ca un „vas pescăresc costalier".

bipatrid, persoană cu dublă cetăţenie. V. şi **apatrid.**

bipatridie, situaţia juridică a persoanei care are două cetăţenii. V. şi **apatridie; cetăţenie.**

B.I.R.D. v. **Banca Internaţională de Reconstrucţie şi Dezvoltare.**

blocadă, termen care desemnează: **1)** Acţiunile militare întreprinse, în caz de conflict armat, de un stat împotriva altui stat beligerant, cu scopul de a împiedica accesul navelor militare ale inamicului la ţărmurile teritoriului său; **2)** Închiderea totală sau parţială a ţărmurilor şi porturilor statului inamic pentru a împiedica legăturile maritime interna-

ționale ale acestuia și a-i slăbi la maximum potențialul militar și economic, lipsindu-l de posibilitatea de a avea relații comerciale cu statele neutre. **B.** constituie un mijloc de ducere a războiului, reglementat printr-o serie de acte, cum ar fi: Declarația de la Paris (1856) și Declarația de la Londra (1909). Dreptul de a institui o **b.** era recunoscut prin aceste documente numai beligeranților. Condițiile de realizare a **b.** erau: să fie efectivă, adică aplicată prin folosirea forțelor maritime militare necesare pentru a o realiza; să fie notificată statelor neutre, indicîndu-se coordonatele geografice, ziua începerii **b.** și termenul acordat navelor neutre pentru a ieși din zona supusă blocadei; comandantul forțelor armate care realizează **b.** era obligat să notifice aceasta autorităților locale ale statului inamic; nava care nu a avut cunoștință de **b.** nu putea fi capturată la intrarea în zona blocată, iar vasele statelor nu trebuiau să fie împiedicate a intra în porturile unui stat neutru; **b.** trebuia să fie aplicată în mod egal față de navele aparținînd tuturor statelor, iar nava care încerca să treacă prin **b.** și încărcătura sa erau supuse confiscării. Poate folosi **b.** ca mijloc de constrîngere împotriva unui stat care amenință sau încalcă pacea internațională. Consiliul de Securitate al O.N.U. V. și **indult.**

blocadă de război, măsura luată în timpul unui conflict armat de către un stat beligerant, împotriva statului beligerant inamic, cu scopul de a împiedica accesul navelor inamice sau neutre în porturile sau în zona care face obiectul blocadei și a slăbi forța economică și militară a statului inamic. **B. de r.** trebuie să fie declarată de statul care o instituie sau de către autoritățile navale care acționează în numele său și adusă la cunoștința statelor neutre. Pentru a fi considerată conformă legilor și obiceiurilor războiului, **b. de r.** trebuie să îndeplinească două condiții de fond: a) să fie efectivă și b) să fie notificată statelor neutre. **B. de r.** nu are efecte juridice decît pentru navigația neutră, întrucît navigației comerciale inamice i se aplică dreptul de prize marine. Sancțiunea pentru o navă care a străpuns **b. de r.** este confiscarea, ea putînd fi urmărită, în acest scop, și în afara zonei care face obiectul **b.** În cursul ultimelor două războaie mondiale, **b.** și-a pierdut din importanță, fiind folosită mai ales ca măsură de reprimare a contrabandei de război. V. și **declarația de blocus; efectele blocusului; zonă de război maritim.**

blocadă în timp de pace, măsură de constrîngere ce poate fi luată de Consiliul de Securitate al O.N.U. în baza art. 42 din Cartă, împotriva unui stat care a comis o amenințare împotriva păcii, o încălcare a păcii sau un act de agresiune. Asemenea măsuri se realizează cu ajutorul forțelor armate ale statelor membre ale O.N.U. și au ca scop să împiedice relațiile comerciale ale statului violator, intrarea și ieșirea navelor în porturile sau la țărmurile acestuia pînă cînd pune capăt actelor care au justificat acțiunea. În cazul în care blocada este întreprinsă de către un stat împotriva altui stat, ea are caracterul unui act de agresiune.

blocadă militară, acțiune întreprinsă de către un stat sau un grup de state, folosind forțele navale militare, cu scopul de a împiedica comunicațiile cu porturile și litoralul unui alt stat — spre a-i distruge comerțul — fără a se afla în stare de război cu acesta; este denumită și „blocadă-comercială". **B.m.** a fost deseori folosită de puterile coloniale pentru a impune altor state condițiile lor. Dreptul internațional contemporan interzice folosirea **b.m.** în timp de pace, aceasta fiind apreciată ca un act de agresiune armată. Organizația Națiunilor Unite, prin Consiliul de Securitate, poate recurge la instituirea blocadelor militare colective, folosind forțe militare navale ale statelor membre (art. 42 din Carta O.N.U.) în cadrul acțiunilor menite să asigure menținerea sau restabilirea păcii.

bloc militar, alianță cu caracter militar între două sau mai multe state urmărind sau apărînd interese comune prin mijloace militare. După cel de-al doilea război mondial, în perioada „războiului rece", **b.m.** politice, economice sau de altă natură au căpătat o proliferare fără precedent în istoria umanității. Au luat astfel naștere N.A.T.O. (1949), ANZUS (1951), S.E.A.T.O. (1954), Pactul de la Bagdad (1955), și prin succesiune C.E.N.T.O. (1959). Urmare a creării N.A.T.O., statele socialiste au înființat (1955) Tratatul de la Varșovia de prietenie, colaborare și asistență mutuală, avînd un caracter strict defensiv, de asigurare a securității statelor membre împotriva unei agresiuni imperialiste în Europa. Luînd ca pretext art. 51 și 52—54 din Carta O.N.U., inițiatorii **b.m.** au înscris în actele constitutive ale acestora prevederi ale Cartei referitoare la autoapărarea colectivă și individuală și la organizațiile regionale, încercînd să dea o aparență de legalitate unor alianțe ofensive, incriminate de dreptul internațional contemporan. Produs al „războiului rece", **b.m.** sau de altă natură constituie factori tensionali, cu influență deosebit de negativă în viața internațională. România se pronunță cu consecvență pentru desființarea N.A.T.O. și, odată cu acesta, a Tratatului de la Varșovia, pentru desființarea tuturor **b.m.** ca premisă pentru crearea unui sistem trainic de securitate în Europa și în întreaga lume.

boicot, mijloc de constrîngere executat de către un stat sau organizație internațională împotriva unui alt stat ce încalcă normele dreptului internațional contemporan, constînd în întreruperea relațiilor economice, științifice, culturale, sportive etc. În practica internațională, **b.** a fost consacrat la începutul sec. al XX-lea, fiind aplicat de China împotriva S.U.A., ca răspuns la hotărîrea acesteia din urmă de a interzice emigrarea cetățenilor chinezi în Statele Unite, avînd ca rezultat reducerea comerțului american la jumătate. **B.** a fost prevăzut în art. 16 din Pactul Societății Națiunilor: „Daca un membru al Societății recurge la război, contra angajamentelor luate prin articolele 12, 13 sau 15, el este *ipso facto* considerat ca comițînd un act de război contra tuturor membrilor societății. Aceștia se angajează să rupă imediat cu el toate relațiile între naționalii lor și cei ai statului care a încălcat pactul, și vor lua măsuri să înceteze toate comunicațiile financiare, comerciale sau personale între naționalii acestui stat și cei ai oricărui alt stat, membru sau nu al Societății". Măsurile de **b.** puteau fi întreprinse și în cazurile prevăzute în art. 10, 11, 12 și 17 din Pactul Societății, precum și în art. 418—419 din Tratatul de la Versailles (1919). **B.** este prevăzut și în Carta O.N.U. În baza art. 41 Consiliul de Securitate poate hotărî măsuri care „pot cuprinde întreruperea totală sau parțială a re-

latiilor economice şi a comunicaţiilor feroviare, maritime, aeriene, poştale, telegrafice, radio-electrice şi a altor mijloace de comunicaţie, precum şi ruperea relaţiilor diplomatice". Asemenea măsuri cu caracter selectiv au fost hotărîte de Consiliul de Securitate împotriva regimurilor rasiste din Rhodesia şi Africa de Sud; de asemenea, numeroase state, în special cele africane, au luat măsuri de **b.**, împotriva Republicii Africa de Sud.

bolnavi şi răniţi (victime de război), termeni ce definesc persoanele militare sau civile, care, în situaţii de conflict armat, din cauza unui traumatism, a unei boli sau a altor incapacităţi sau tulburări fizice ori mintale au nevoie de îngrijire medicală, abţinîndu-se de la orice act de ostilitate. Termenii vizează, de asemenea, femeile lehuze, nou născuţii şi alte persoane care ar putea avea nevoie de îngrijire medicală imediată: infirmii şi femeile însărcinate cu condiţia ca aceştia să se abţină de la orice act de ostilitate. **B. şi r.** se bucură de o protecţie specială, conferită prin convenţii internaţionale cu caracter umanitar. Ei au dreptul la tratament, ocrotire şi apărare în toate împrejurările, fără nici o deosebire de sex, rasă, religie etc. din partea beligerantului în puterea căruia se află. Este interzisă orice atingere la viaţa şi persoana **b. şi r.** şi, între altele, este interzis a-i ucide sau extermina, a-i supune la acte de tortură, a face asupra lor experienţe biologice, a-i lăsa cu premeditare fără ajutor medical sau fără îngrijire, a-i expune la riscuri de contaminare sau infecţie, create în acest scop. **B. şi r.** unui stat beligerant capturaţi de inamic au dreptul la statutul prizonierilor de război. V. şi **Convenţiile de la Geneva cu privire la protecţia victimelor de război (1949); prizonieri de război; naufragiaţi; victime de război.**

bombardament, mijloc de luptă care constă în trimiterea asupra unui obiectiv determinat de proiectile sau bombe avînd o anumită putere de distrugere. Bombardamentele sînt de trei categorii: **b.** *terestre;* **b.** *navale;* **b.** *aeriene,* fiecare fiind reglementat în documente internaţionale distincte, care precizează atît modul de efectuare a **b.** cît şi obiectivele vizate şi măsurile de avertizare a autorităţilor din regiunea unde se află obiectivul vizat. O caracteristică generală a tuturor documentelor care reglementează **b.** este aceea că se cere ca ele să se limiteze numai la obiective militare. **B.** *terestre* sînt reglementate, în special, în anexa la Convenţia a IV-a de la Haga (1907) privind legile şi obiceiurile războiului terestru care, în art. 25 (aproape identic cu cel al Convenţiei din 1899), prevede: „Este interzis a ataca sau a bombarda, indiferent de mijloace, oraşe, sate, locuinţe, construcţii care nu sînt apărate". O interdicţie specială se referă la **b.** „edificiilor consacrate cultelor, artelor, ştiinţei, a celor de binefacere, spitalelor şi locurilor de adunare a bolnavilor şi răniţilor...", unde măsuri necesare vor trebui să fie luate pentru a le cruţa pe cît posibil cu condiţia „de a nu fi folosite în acelaşi timp într-un scop militar" (art. 27 al anexei la Convenţia a IV-a din 1907). Ocrotirea acestor obiective este prevăzută şi în art. 18 din Convenţia de la Geneva (1949) privitoare la protecţia persoanelor civile în caz de război; în art. 1—3 şi 8—9 din Convenţia de la Haga (1954) pentru protecţia bunurilor culturale în caz de conflict armat, precum şi în art. 11 de aplicare a acesteia. Una din obligaţiile comandantului unităţii care efectuează **b.** este aceea ca înainte de a întreprinde **b.** „să facă tot ceea ce depinde de el pentru a avertiza autorităţile" (art. 26 al anexei Convenţiei a IV-a). Citeva convenţii internaţionale limitează tipurile de arme cu care se efectuează **b.** Astfel, art. 23 al anexei la Convenţia a IV-a spune: „În afara interzicerilor stabilite prin convenţii speciale, este mai ales interzis: a) de a folosi otravă sau arme otrăvite; b) de a folosi arme, proiectile sau materii proprii de a „cauza rău superfluu", iar Declaraţia de la St. Petersburg (1868) interzice „folosirea proiectilelor avînd o greutate inferioară a 400 grame care ar fi explozibile sau încărcate cu materiale fulminante sau inflamabile". De asemenea, Conferinţa de pace (1899) a interzis „folosirea gloanţelor care se ramifică sau se turtesc uşor în corpul omenesc, cum ar fi gloanţele cu înveliş dur al cărui înveliş n-ar acoperi în întregime nucleul sau ar fi lipsite de incizie", precum şi „folosirea proiectilelor care au ca scop unic să răspîndească gaze toxice, asfixiante sau similare". O nouă reglementare, mult mai completă, s-a adus **b.** prin Protocolul I de la Geneva din 1977, care stabileşte ca regulă generală că, în vederea asigurării respectării şi protecţiei populaţiei civile şi a bunurilor cu caracter civil, părţile la conflict trebuie să facă în orice timp distincţie între populaţia civilă şi combatanţi, precum şi între bunurile cu caracter civil şi obiectivele militare şi, în consecinţă, să nu-şi îndrepte operaţiunile decît contra obiectivelor militare. Această regulă se aplică la orice operaţiune-terestră, aeriană sau navală. Astfel, sînt interzise atacurile fără discriminare, adică atacurile care nu sînt îndreptate contra unui obiectiv determinat, cele în care se utilizează metode sau mijloace de luptă care nu pot fi dirijate contra unui obiectiv militar determinat, precum atacurile în care se folosesc metode sau mijloace de luptă ale căror efecte nu pot fi limitate. În spiritul Protocolului sînt considerate, între altele, ca efectuate fără discriminare tipurile următoare de atacuri: atacurile prin bombardament, indiferent de metodele sau mijloacele folosite, care tratează ca obiectiv militar unic un număr de obiective net spaţiate şi distincte situate într-un oraş, sat sau în orice altă zonă care conţine o concentrare similară de persoane civile sau bunuri cu caracter civil; atacurile de la care se poate aştepta să cauzeze în mod nediscriminat pierderi de vieţi umane în rîndul populaţiei civile, rănirea persoanelor civile, pagube bunurilor cu caracter civil. Atacurile dirijate cu titlu de represalii contra populaţiei civile sau persoanelor civile sînt interzise. V. şi **atac; obiectiv militar; oraş deschis.**

bombardament aerian, mijloc de luptă care constă în lansarea din avion, asupra unui obiectiv militar determinat, a unor încărcături explozive sau incendiare, în scopul distrugerii acestora. Regulile adoptate de către cele două Conferinţe de pace de la Haga (1899 şi 1907) care interziceau **b. a.** n-au fost ratificate de către state. Normele de drept internaţional în această materie au fost formulate prin rezoluţia din 4 febr. 1922 (Codul de reguli referitoare la războiul aerian), adoptată de Conferinţa de la Washington din acelaşi an, însă şi acestea neratificate. Art. 22 precizează: „Bombardamentul aerian în scop de a teroriza populaţia civilă sau a distruge ori deteriora proprietatea privată fără ca-

racter militar sau de a răni necombatanții este interzis". **B.a.** nu este legitim, se spune în art. 24 (1), decît cînd este îndreptat contra unui obiectiv militar, adică a unui obiectiv a cărui distrugere totală sau parțială ar constitui pentru beligerant un avantaj militar net. Aceste obiective sînt: forțe militare, fortificații militare, stabilimente sau depozite militare, uzine pentru fabricarea armelor, armamentelor sau furniturilor militare, linii de comunicații sau de transport de care se face uz în scopuri militare (art. 24 (2)). În cazul în care aceste obiective „ar fi situate în așa manieră că n-ar putea fi bombardate fără a antrena un bombardament fără discriminarea populației civile, aeronavele trebuie să se abțină de a le bombarda" (art. 24 (3)). Codul prevedea reguli speciale pentru protecția monumentelor de o valoare istorică — stabilirea unei arii de protecție de circa 500 m etc. Un principiu general formulat în aceste reguli postulează că războiul aerian trebuie supus acelorași norme cutumiare și convenționale care guvernează războiul terestru și maritim. Adunarea Societății Națiunilor, prin rezoluția sa din 30 sept. 1938 a elaborat principiile următoare „care ar trebui să servească drept bază oricărei reglementări ulterioare": 1) bombardamentul intenționat al populației civile este contrar dreptului; 2) obiectivele vizate din aer trebuie să constituie obiective militare legitime și să poată fi identificate; 3) orice atac contra obiectivelor militare legitime trebuie să fie executat de așa manieră ca populația civilă din împrejurimi să nu fie bombardată, prin neglijență. Regulile războiului aerian au fost flagrant încălcate în timpul celui de-al doilea război mondial, folosindu-se **b.a.** pentru distrugerea a mii de sate și orașe (Varșovia, Belgrad etc. și bombardarea Londrei cu avioanele-rachetă v.1 și v.2), uneori ca măsuri de represalii. Puterea de distrugere a bombelor atomice și cu hidrogen, lansate din avioane speciale sau cu rachetele de mare putere și distanță, face imposibilă respectarea unor asemenea prevederi. Exemplul bombardării orașelor japoneze Hiroshima și Nagasachi este edificator. Dar bombele aflate acum în arsenalele unor armate sînt de sute și mii de ori mai puternice decît cele lansate la Hiroshima și Nagasachi. De aceea, nu există decît o soluție: interzicerea folosirii acestor arme de distrugere în masă.

bombardament naval, mijloc de luptă ce consta într-un ansamblu de acțiuni pe care le execută echipajul unei nave, pentru ochirea și lansarea bombelor asupra unor obiective terestre sau maritime. **B.n.** este reglementat de Convenția a IX-a de la Haga (1907) care în art. 1 prevede: „Este interzis a bombarda prin forțele navale porturi, orașe, sate, locuințe sau clădiri, care nu sînt apărate". Se stipulează, în continuare, că nu poate constitui motiv de bombardare faptul că în fața portului s-ar găsi ancorate mine submarine automate de contact, precum nici acela că autoritățile locale refuză să plătească contribuții în bani (art. 4). Sînt admise, conform art. 2 din Convenție, bombardamentele asupra fortificațiilor militare, stabilimentelor militare sau navale, depozitelor de arme sau material de război, ateliere și instalații de natură a fi utilizate pentru nevoile flotei sau armatei inamice și navele de război care se găsesc în port. În cazuri excepționale, cînd autoritățile locale refuză să se supună somației formale de a rechiziționa alimente sau proviziile necesare forțelor navale inamice care se găsesc în fața localității respective, și numai în urma unei notificări exprese, se poate proceda la bombardarea porturilor, orașelor, satelor neapărate (art.3). În cazul **b.n.** „toate măsurile necesare trebuie să fie luate de către comandant pentru a cruța, pe cît posibil, edificiile istorice, spitalele și locurile de adunare a bolnavilor sau răniților..." (art.5), făcînd „tot ceea ce depinde de el pentru a avertiza autoritățile" (art.6).

bombardament terestru, mijloc de luptă care constă într-un ansamblu de acțiuni pe care le execută o unitate de artilerie pentru ochirea și lansarea bombelor asupra unor obiective militare. Legile și obiceiurile războiului admiteau bombardamentele ca mijloc de purtare a războiului, ele interzicînd, însă, bombardarea, indiferent de mijloace, a unor orașe, localități sau clădiri care nu sînt apărate și deci nu constituie obiective militare. Dacă sînt și obiective militare, comandantul unităților atacatoare va cere distrugerea lor și numai dacă această cerere nu i-a fost îndeplinită bombardarea poate avea loc, luîndu-se toate măsurile de ocrotire a populației pașnice, a spitalelor, a monumentelor culturale și istorice, a clădirilor care slujesc scopuri științifice, artistice etc. Convenția mai prevede că este interzisă bombardarea cu scopul de a pedepsi populația care a refuzat să plătească contribuția inamicului. Convențiile de la Geneva (1949) cu privire la victimele de război și cea de la Haga (1954) privitoare la protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat interzic **b.t.** fără limite. V. și **atac.**

bona fide, expresie lat. cu sensul de „cu bună-credință". În sens juridic, **b.f.** semnifică loialitatea față de normele și principiile dreptului internațional, fidelitate în respectarea angajamentelor asumate. V. și **buna-credință.**

bornare v. **demarcare.**

bulă papală, denumirea actelor oficiale emise de papă. Își are denumirea după sfera mică (globul mic) (în limba franceză *boule)* de metal care unește cele două capete ale șnurului cu care este legat pergamentul sau hîrtia care cuprinde actul în cauză. Se redactează în latinește și se citează cu primele cuvinte cu care începe textul.

buna-credință, expresie lat. cu sensul *„bona fide"*, care semnifică loialitate în respectarea dreptului internațional, fidelitate în respectarea obligațiilor internaționale. **B.-c.** reprezintă un element component al principiului *pacta sunt servanda,* potrivit căruia statele au obligația să respecte și să aplice întocmai, cu **b.-c.,** prevederile tratatelor la care sînt parte. „Toți membrii organizației... trebuie să-și îndeplinească *cu bună-credință* obligațiile ce și-au asumat potrivit prezentei Carte", se arată în art. 2, par. 2 al Cartei O.N.U. **B.-c.** este o regulă obligatorie consacrată în practica cutumiară și convențională a statelor, a cărei înfăptuire constă în îndeplinirea de către state, în general, a obligațiilor internaționale, decurgînd din tratate și din alte izvoare de drept internațional, constituind o condiție importantă a dezvoltării relațiilor de pace și colaborare bazate pe încredere și respect reciproc.

buna vecinătate (în dreptul internațional), termen

cu conținut politico-juridic indicînd existența între două sau mai multe state, indiferent dacă au sau nu granițe comune, a unui tip de relații de colaborare, înțelegere mutuală și considerație reciprocă, întemeiate pe respectul principiilor fundamentale ale dreptului internațional. Cu această valență **b.v.** este consacrată în preambulul Cartei O.N.U., în formularea „să practicăm toleranța și să trăim în pace unul cu celălalt, ca buni vecini", precum și într-o serie de rezoluții ale Adunării Generale a O.N.U.: 1236/XII, care confirmă principiile relațiilor pașnice și de **b.v.** dintre state și 1301/XIII cu privire la măsurile necesare pentru aplicarea acestor principii. O nouă precizare a conținutului acestui termen se găsește în Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 2129/XX din 21 dec. 1965: „Acțiuni pe plan regional pentru îmbunătățirea relațiilor de bună vecinătate între state europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite", inițiată în 1960 de Republica Socialistă România, rezoluția în care expresia „relații de **b.v.**" are sensul de relații pașnice, de colaborare multilaterală, bazate pe înțelegere și respectul reciproc al principiilor fundamentale ale dreptului internațional contemporan. În accepție juridică, **b.v.** reprezintă un sistem de relații între statele situate în diferitele zone geografice ale lumii în domeniile politic, economic, tehnico-științific, cultural etc., avînd la bază principiile fundamentale ale dreptului internațional — respectul suveranității, independenței de stat și al integrității teritoriale, neamestecul reciproc în treburile interne și dreptul la autodeterminare, principiul egalității în drepturi și avantajul reciproc. Printre mijloacele de realizare a unui sistem de relații de **b.v.** se numără negocierile diplomatice pentru reglementarea problemelor litigioase, tratatele de înțelegere și colaborare multilaterală, precum și alte instrumente, cum ar fi acorduri economice pe termen lung, acorduri culturale, financiare, sanitare etc. Conținutul juridic al conceptului de **b.v.** implică: obligația fiecărui stat de a presta anumite acte de asistență în favoarea unei victime a agresiunii, inclusiv asistență militară; obligația de a se recunoaște reciproc, *de jure;* acordarea reciprocă a clauzei națiunii celei mai favorizate. **B.v.** poate fi instaurată, din punct de vedere al dreptului internațional, în raporturile dintre toate statele, indiferent de regiunea geografică unde se află situate, de orînduirea social-politică, de apartenența la anumite alianțe sau grupuri, organisme sau organizații internaționale. În prezent conținutul concret al drepturilor și obligațiilor cuprinse în conceptul de **b.v.** nu este încă destul de precis conturat. De aceea, statele în cauză nu vor considera suficient să insereze într-un tratat bi- sau multilateral o simplă „clauză de **b.v.**", ci vor prefera să precizeze îndatoririle ce înțeleg să ia asupra-și, drepturile pe care înțeleg să și le asigure în raporturile lor reciproce. Intenția unui stat de a intra în legătură de **b.v.** cu un alt stat sau cu alte state nu trebuie să fie manifestată în mod expres, dar trebuie să rezulte, în cazul unui acord tacit, în mod indubitabil, căci obligațiile decurgînd din **b.v.** sînt mai mari decît cele incumbînd statelor în temeiul dreptului internațional general și asumarea de obligații mai mari decît cele decurgînd din dreptul comun nu se poate presupune, nici deduce pe cale de silogisme. Funcția principală a **b.v.** constă, în faza actuală, în realizarea securității internaționale a statelor: nici un stat nu are voie să întreprindă acțiuni ostile împotriva vecinului său. România acționează cu consecvență pentru dezvoltarea unor relații largi de **b.v.**, înțelegere și colaborare cu toate țările balcanice, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. Din inițiativa țării noastre a fost promovată o rezoluție privind **b.v.** la sesiunea Adunării Generale a O.N.U. din 1979 și s-a decis înscrierea în continuare a acestei probleme în 1980.

bune oficii, mijloc pașnic de soluționare a diferendelor internaționale, care constă în demersul întreprins pe lîngă statele părți la un litigiu de un terț — stat sau organizație internațională —, din proprie inițiativă sau la cererea părților, cu scopul de a convinge statele litigante să il rezolve pe calea negocierilor diplomatice. Obiectivul **b.o.** îl constituie fie preîntîmpinarea unui conflict, fie aplanarea lui cînd acesta a izbucnit. Rolul lor este de a pregăti apropierea, a facilita negocierile, ajutînd părțile să înceapă convorbiri sau să le reia dacă le-au întrerupt, dîndu-le, totodată, sfaturi binevoitoare de natură a înlătura resentimentele. **B.o.** se caracterizează prin faptul că cel care le oferă nu participă la negocierile dintre statele în litigiu, funcția sa încetînd imediat ce părțile litigante au început negocierile. Statul care oferă **b.o.** poate, totuși, să presteze serviciul de transmitere a unor propuneri între cele două părți, fără ca aceasta să impieteze asupra calității sale. **B.o.** au un caracter facultativ, atît pentru statele în litigiu, care sînt libere să le accepte ori să nu le accepte, cît și pentru terți, care au numai dreptul, nu și obligația, de a le oferi. Reglementarea **b.o.** s-a făcut prin numeroase tratate internaționale bi- și multilaterale. Printre tratatele cu caracter multilateral care reglementează procedura **b.o.** se numără: Protocolul Congresului de la Paris (1856), Actul general al Conferinței de la Berlin (1885) și, mai ales, Convențiile pentru reglementarea pașnică a conflictelor internaționale de la Haga (1899 și 1907), care cuprind cea mai amplă reglementare a acestei proceduri. „În caz de disentiment grav sau de conflict — se spune în art. 2 —, înainte de a recurge la arme, Puterile contractante convin să recurgă, atît cît împrejurările permit, la bunele oficii sau la mediațiunea uneia sau mai multor Puteri prietene". Iar în art. 3 se arată: „Independent de acest recurs, Puterile contractante consideră util și de dorit ca una sau mai multe puteri străine conflictului să ofere din proprie inițiativă, atît cît împrejurările permit, bunele lor oficii sau mediația lor statelor în conflict". Dreptul de a oferi **b.o.** sau mediațiunea aparține puterilor străine conflictului, chiar și în timpul desfășurării conflictului. Exercitarea acestui drept nu poate fi niciodată considerată de către una din părțile în litigiu ca un act inamical. După cel de-al doilea război mondial, **b.o.** au fost reglementate și în Tratatul american asupra soluționării pașnice a conflictelor (cap. II, art. 9 și 10). Termenul de **b.o.** desemnează și acțiunea unui stat neutru care se însărcinează să reprezinte din punct de vedere diplomatic și să protejeze interesele unui stat beligerant și ale cetățenilor acestuia pe lîngă un beligerant advers. **B.o.** pot fi oferite și de o organizație internațională. Consiliul de Securitate (art. 33, par. 2 din Carta O.N.U.), cînd socotește necesar, invită părțile să-și rezolve diferendele prin mijloacele pașnice enumerate la par.1 al aceluiași articol. El poate, de asemenea, în orice stadiu al

unui diferend sau situație, a cărei continuare poate primejdui pacea și securitatea internațională, „să recomande procedura sau metodele de aplanare corespunzătoare" (art. 36, par. 1). Adunarea Generală poate, de asemenea, îndeplini rolul de **b.o.** în condițiile similare Consiliului de Securitate, neputînd însă să adopte recomandări într-un diferend aflat pe ordinea de zi a Consiliului (art.35 din Carta O.N.U.). Hotărîrile adoptate de cele două organe ale O.N.U. în îndeplinirea acestor atribuții au valoarea unor recomandări cu caracter facultativ pentru state, care-și păstrează dreptul de liberă apreciere în alegerea mijloacelor pașnice de soluționare a diferendelor. **B.o.** pot fi oferite de state și prin intermediul unor organizații sau acorduri internaționale cu caracter regional, competența acestora limitîndu-se la diferendele cu caracter local. Datorită rolului și funcțiilor pe care le au **b.o.**, România a propus la cea de-a 34-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. (1979), crearea unei Comisii de **b.o.** și conciliere, ca organ subsidiar al Adunării Generale.

bunuri cu caracter civil, orice bun care nu este obiectiv militar și nu poate fi utilizat pentru a aduce o contribuție efectivă acțiunii militare, el fiind în mod normal afectat uzului civil. În baza reglementărilor în vigoare sînt considerate **b.c.** bunurile culturale și locurile de cult, bunurile indispensabile supraviețuirii populației, mediul ambiant, bunurile și instalațiile conținînd forțe periculoase. Dreptul internațional pozitiv consacră în acest sens două reguli noi: **b. cu c.c.** nu trebuie să facă obiectul nici al atacurilor, nici al represaliilor, și atacurile trebuie îndreptate exclusiv asupra obiectivelor militare. V. și **protecția bunurilor cu caracter civil; bunuri cu caracter cultural; bunuri indispensabile supraviețuirii populației; obiectiv militar.**

bunuri cu caracter cultural, bunuri culturale, indiferent de originea sau proprietarul lor, precum: a) bunuri mobile sau imobile care prezintă o importanță deosebită pentru patrimoniul cultural al popoarelor de ex.: monumentele de arhitectură, de artă sau istorice; terenuri arheologice; grupuri de construcții care, în ansamblu, prezintă un interes istoric sau artistic; opere de artă; manuscrise, cărți și alte obiecte de interes artistic, istoric sau arheologic, precum și colecțiile științifice, colecțiile importante de cărți, arhive sau reproduceri ale bunurilor enumerate mai sus; b) clădirile în care sînt conservate sau expuse bunurile culturale mobile (de ex.: clădiri mari; biblioteci; depozite de arhive, precum și adăposturile în care sînt depozitate bunurile culturale în caz de conflict armat). Conform Convenției de la Haga (1954) pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, bunurile definite mai sus se bucură, în caz de conflict armat, de o protecție specială. Ele trebuie ocrotite și respectate de către beligeranți. Ocrotirea **b. cu c.c.** trebuie pregătită din timp de pace, fiecare stat care le deține avînd datoria de a le ocroti împotriva efectelor posibile ale conflictelor armate. Un număr restrîns de adăposturi destinate să protejeze bunurile culturale mobile în caz de conflict armat, centrele monumentale și alte bunuri culturale mobile pot fi puse sub protecție specială, cu condiția să fie plasate la o distanță suficientă de obiectivele industriale sau de orice obiectiv militar important și să nu fie utilizate în scopuri militare. Protecția specială se acordă prin înscrierea lor în „Registrul internațional al bunurilor culturale sub protecția specială". Pentru distingere **b. cu c.c.** vor fi prevăzute cu un semn distinctiv, care constă dintr-un scut ascuțit în jos, împărțit în patru părți cu liniile încrucișate oblic, în culorile albastru și alb. Bunurile culturale imobile sub protecția specială vor fi semnalizate cu semnul distinctiv repetat de trei ori. De aceeași protecție se bucură și personalul afectat păstrării **b. cu c.c.** Dacă personalul, împreună cu bunurile culturale, cade în puterea adversarului, acesta trebuie să-i permită continuarea executării funcțiilor sale. Prin Protocolul adițional la Convenția de la Geneva referitor la victimele de război în caz de conflict armat internațioal **b. cu c.c.** le-au fost consacrate cîteva reguli noi. Astfel, se interzice comiterea oricărui act de ostilitate îndreptat împotriva monumentelor istorice, operelor de artă sau bunurilor de cult, care constituie patrimoniul cultural sau spiritual al popoarelor; de a utiliza aceste bunuri în sprijinul efortului militar; de a face din aceste bunuri obiect de represalii.

bunuri indispensabile supraviețuirii populației, mijloace de subzistența a populației civile, constînd în produse alimentare și zonele agricole care le produc, recoltele, vitele, instalațiile și rezervele de apa potabilă, lucrările de irigație. Normele dreptului internațional aplicabil în caz de conflict armat interzic utilizarea contra civililor a foametei ca metodă de război. În acest scop este interzis a se ataca, distruge, ridica sau scoate în afara uzului această categorie de bunuri sau a le face obiectul represaliilor. Sînt exceptate de la această interdicție bunurile care servesc exclusiv pentru subzistența membrilor forțelor armate sau ca sprijin direct a unei acțiuni militare, cu condiția ca acțiunile întreprinse contra acestora să nu aibă ca efect înfometarea populației civile și determinarea acesteia de a-și părăsi căminele. Sînt protejate, de asemenea, bunurile a căror distrugere ar avea efecte catastrofale sau imprevizibile, cum ar fi lucrările și instalațiile care conțin forțe periculoase, baraje, diguri, centralele nucleare care produc energie electrică. Asemenea lucrări și instalații nu pot face obiectul atacurilor sau al represaliilor nici în cazul în care ele constituie obiective militare și nici obiectivele militare situate în imediata lor apropiere. Pentru protecția unor asemenea categorii de bunuri, părțile beligerante sînt invitate să încheie între ele acorduri, iar pentru a facilita identificarea lor, ele trebuie să fie marcate printr-un semn special: un grup de trei cercuri de culoare oranj aprins, dispuse pe o axă.

C

cabluri submarine, fire metalice aşezate pe fundul mărilor care servesc la comunicaţiile dintre două continente. Dreptul de a instala c.s. aparţine fiecărui stat şi el decurge din libertăţile mării. C.s. sînt proprietatea statului care le instalează, neputînd fi distruse sau deteriorate de alte state. Prima convenţie internaţională pentru protecţia cablurilor submarine, care legau Europa de America, a fost încheiată (1864) între Brazilia, Franţa, Haiti, Italia şi Portugalia. Ea avea un caracter limitat, întrucît nu se referea decît la porţiunile de cabluri aflate sub suveranitatea teritorială a părţilor. Ulterior, a fost semnată la Paris (1884) Convenţia pentru protecţia cablurilor submarine care, deşi se aplica numai în timp de pace, avea un caracter mai larg, protejînd c.s. situate în afara apelor teritoriale. Prin Convenţia asupra mării libere (1958) s-a dat o nouă reglementare c.s. Astfel: orice stat are dreptul de a instala cabluri şi conducte petroliere submarine pe fundul mării libere; statul riveran nu are voie să împiedice punerea sau întreţinerea acestora, excepţie făcînd dreptul său de a lua măsuri pentru exploatarea platoului său continental şi resursele naturale; statul care instalează c.s. trebuie să aibă grijă să nu împiedice posibilităţile de reparare a celor existente. Protecţia c.s. în timp de război este reglementată prin art. 54 din Regulamentul privitor la legile şi obiceiurile războiului terestru, anexat la Convenţia a IV-a de la Haga (1907). Potrivit acestui articol este interzisă distrugerea c.s. care leagă teritoriile a două state neutre; cele care leagă un teritoriu ocupat de unul neutru nu pot fi distruse decît în caz de absolută necesitate şi cu plata despăgubirilor la încheierea păcii. Regulamentul admite distrugerea c.s. care leagă teritoriile a două state beligerante inamice.

cabotaj, transportul de pasageri şi/sau de mărfuri de la un punct la altul al teritoriului aceluiaşi stat cu mijloace maritime, fluviale ori aeriene. În principiu c. este rezervat resortisanţilor şi organelor statului despre teritoriul căruia este vorba. Micul c. este denumirea c. exercitat între două porturi ale aceleiaşi coaste maritime (de ex.: între Constanţa şi Mangalia), ale aceluiaşi fluviu (de ex.: între Turnu Severin şi Giurgiu). În dreptul aerian, c. este definit ca transportul de mărfuri, poştal sau de pasageri efectuat de o companie străină în interiorul teritoriului unui stat. V. şi **Convenţia de la Chicago privind aviaţia civilă internaţională** (1944).

caducitate (de la lat. *cadere* — „a cădea"), situaţia de ineficacitate a unui act juridic datorită survenirii unui eveniment ulterior încheierii actului în cauză. Potrivit articolului 64 al Convenţiei de la Viena despre dreptul tratatelor (1969), dacă se iveşte o normă coercitivă *(jus cogens gentium)* a dreptului internaţional general, orice tratat în fiinţă care este în conflict cu această normă *(jus cogens superveniens)* devine c. şi ia sfîrşit. Astfel au devenit c. toate înţelegerile internaţionale de natură colonialistă (de ex.: prevăzînd acordarea de concesiuni oneroase) de cînd dreptul internaţional interzice colonialismul.

C.A.E.R. v. **Consiliul de Ajutor Economic Reciproc.**

Calvo, doctrina ~ v. *doctrina* **Calvo.**

canal internaţional, cale de navigaţie creată de mîna omului în scopul unei mai rapide comunicaţii între mări şi oceane şi care prezintă o importanţă deosebită pentru navigaţia internaţională. Se admite, în general, că un canal prin care trec nave de mare tonaj şi care leagă două mări sau oceane, chiar dacă se află pe teritoriul unui singur stat, are un caracter internaţional şi, ca atare, trebuie să fie deschis, pe bază de convenţii şi cu respectarea anumitor condiţii, pentru navigaţia tuturor navelor în condiţii de egalitate. Regimul juridic al acestor canale nu are un caracter universal, ci este stabilit, de la caz la caz, prin convenţii internaţionale. Sînt considerate ca fiind internaţionale canalele: Suez, Panamá şi Kiel.

Canalul Kiel, cale de navigaţie construită de Germania (1896) pe teritoriul provinciilor Schleswig-Holstein, unind Marea Baltică (închisă) cu Marea Nordului (deschisă). Prin construirea canalului s-au urmărit două obiective: unul militaro-strategic — deplasarea, pe ascuns, a flotei germane în Marea Baltică şi invers; şi unul comercial — scurtarea drumului. Pînă la 1919 C.K. a fost considerat apă interioară a Germaniei şi, ca atare, regimul său de navigaţie era reglementat de statul german. Prin Tratatul de la Versailles (1919) — art. 380—386 — C.K. a fost deschis pentru navele de război şi comerciale ale tuturor statelor care nu sînt în război cu Germania. În 1936, guvernul german a denunţat prevederile Tratatului de la Versailles, a interzis navigaţia vaselor străine şi a început construirea de fortificaţii subterane în zona canalului. După cel de-al doilea război mondial, regimul juridic al C.K. nu a mai fost stabilit, pe el fiind permisă, în fapt, navigaţia tuturor pavilioanelor. V. şi **Ari,** *cazul ~*.

Canalul Panamá, cale artificială de navigaţie, legînd Oceanul Atlantic de Oceanul Pacific şi scurtînd considerabil distanţa dintre estul şi vestul

Americii. Început a fi construit de către o societate franceză (1882), canalul a fost terminat de S.U.A. şi dat în exploatare în 1914. Regimul juridic al C.P. a cunoscut o evoluţie destul de sinuoasă. În 1903 a fost încheiat între S.U.A. şi Marea Britanie un tratat (cunoscut sub denumirea de tratatul Hay-Pauncefote), prin care se recunoaşte Statelor Unite dreptul exclusiv de a construi şi exploata canalul, precum şi dreptul de a-l controla şi a-i asigura securitatea. Tratatul prevedea, în esenţă, că se vor aplica C.P. regulile conţinute în Convenţia de la Constantinopol (1888) pentru libera navigaţie pe Canalul Suez. Deoarece Columbia, pe teritoriul căreia urma să se construiască canalul, a refuzat să recunoască acest tratat, S.U.A. a pus la cale (1903) o răscoală în această ţară, în urma căreia a proclamat formarea „unei Republici independente — Panamá", cu care a încheiat, la 18 nov. 1903, un alt tratat — Hay-Varilla — prin care s-a cedat S.U.A., pe termen de 99 de ani, o fîşie de pămînt de 5 mile, de fiecare parte a Canalului, precum şi dreptul de a construi şi exploata Canalul. Tratatul a stabilit şi a definit regimul Canalului. În termenii art. 23 al acestui tratat, S.U.A. au căpătat dreptul de a fortifica Canalul, drept pe care l-au exercitat efectiv, construind puternice baze navale şi aeriene şi menţinînd în zona canalului puternice forţe militare. În timpul celor două războaie mondiale, C.P. a rămas, pe baza unor reglementări unilaterale ale guvernului american, deschis beligeranţilor. Printre aceste reglementări se numără Proclamaţia preşedintelui Wilson din 13 nov. 1914, Actul din 21 aug. 1916 şi ordinul în Consiliul din 6 febr. 1917 privind exercitarea puterilor de poliţie în zona C.P. O nouă reglementare a fost edictată după intrarea S.U.A. în război, prin Proclamaţia din 23 mai 1917 şi prin Actul din 15 iul. 1917, care da guvernului american dreptul de a controla navele ce treceau prin Canal. După primul război mondial noi tratate cu privire la Canal au fost încheiate între S.U.A. şi Panamá. Unul din 1926, respins ulterior de către Panamá, altul din 1936, în virtutea căruia (art.10) cele două guverne urmau să ia în comun măsuri de prevenire şi apărare în caz de conflict internaţional sau de ameninţare cu forţa, care ar fi pus în pericol statul Panamá sau Canalul. În timpul celui de-al doilea război mondial regimul Canalului a fost stabilit în condiţii identice prin Proclamaţia preşedintelui Roosevelt din 5 sept. 1936. De la sfîrşitul lunii iul. 1940, intrarea în Canal a fost minată, iar circulaţia prin el controlată de către marina americană. După 7 dec. 1941, data intrării S.U.A. în război, trecerea navelor a fost permisă numai între anumite ore în timpul zilei. La 18 mai 1942, Guvernul panamez a încheiat un nou tratat, prin care acorda S.U.A. 134 de baze militare, reînnoit la 10 dec. 1947. El a fost respins la 16 febr. 1948 de către Adunarea naţională panameză. Un alt element al statutului convenţional al Canalului a fost încorporat în „Tratatul de înţelegere şi de cooperare reciprocă" (1955), prin care se sporea chiria plătită de S.U.A. pentru Canal: de la 430 000 de dolari în 1903 la aproape două milioane de dolari, adică 12,5 la sută din beneficiile încasate de S.U.A. Prevederile acestui tratat au fost apreciate ca nesatisfăcătoare de către Guvernul Panamá, care revendica exercitarea deplină a suveranităţii în această zonă, precum şi o participare de 50 la sută la beneficiile realizate. Un nou tratat semnat între S.U.A. şi Panamá (1977) abrogă toate convenţiile şi acordurile anterioare, inclusiv tratatul din 1903, şi recunoaşte statului panamez suveranitatea asupra zonei C.P. În schimb, statul Panamá cedează Statelor Unite, pînă la 31 dec. 1999, „drepturile necesare pentru reglementarea tranzitului navelor prin C.P. şi pentru a administra, opera, întreţine, îmbunătăţi, proteja şi apăra Canalul". La aceeaşi dată a mai fost semnat şi Tratatul privind neutralitatea permanentă a C.P., care prevede că acest Canal va rămîne deschis transportului paşnic al navelor tuturor statelor pe bază de deplină egalitate, stabilind, totodată, regulile de navigaţie şi tranzit.

Canalul Suez, cale de navigaţie, construită în întregime pe teritoriul Egiptului, legînd Marea Mediterană cu Oceanul Indian prin Marea Roşie şi asigurînd drumul cel mai scurt dintre ţările Europei şi cele ale bazinului Oceanului Indian şi ale părţii vestice a Oceanului Pacific; prezintă o mare importanţă economică-strategică. A fost construit pe baza concesiunii acordate (1854) de Kedivul Egiptului, Said Paşa, pe termen de 99 de ani, consulului francez la Alexandria, Ferdinand de Lesseps, care, în acest scop, a creat Compania generală a C.S. Inaugurarea Canalului a avut loc la 17 nov. 1869. Construit în întregime pe teritoriul egiptean, Canalul constituie o parte integrantă a teritoriului său. De asemenea, Compania universală a Canalului maritim Suez, fiind egipteană, este condusă de legile şi obiceiurile Egiptului. La 26 iul. 1956 guvernul egiptean, exercitîndu-şi atributele suverane, a naţionalizat Compania C.S. Întrucît C.S. leagă două mări deschise şi constituie o importantă reţea de navigaţie, în conformitate cu normele dreptului internaţional el este deschis pentru navigaţia tuturor navelor. Iniţial, regimul juridic al C.S. a fost stabilit printr-o serie de acte unilaterale — firmane ale Porţii otomane. Astfel, prin firmanul kedivului Egiptului din 5 febr. 1856, „Canalul va fi întotdeauna deschis, pentru trecerea tuturor navelor de comerţ care traversează de la o mare la alta". Principiul liberei navigaţii pentru vasele comerciale este confirmat şi prin firmanul sultanului turc din 19 mart. 1866. Declaraţia Porţii otomane din 1873 lărgeşte regimul de navigaţie pe C.S. şi pentru navele de război ale tuturor statelor, atît în timp de pace, cît şi în timp de război. Această declaraţie a stat la baza Convenţiei de la Constantinopol (1888), care este şi actualmente în vigoare. Potrivit Convenţiei de la Constantinopol, C.S. este deschis navigaţiei tuturor vaselor comerciale şi de război, fără distincţie de pavilion, atît în timp de pace cît şi în timp de război; este interzisă construirea de fortificaţii de-a lungul Canalului şi nici un act de ostilitate sau vreo acţiune care urmăreşte împiedicarea navigaţiei pe Canal nu poate fi exercitată în cuprinsul său. Canalul maritim rămîne deschis liber navigaţiei, atît în timp de pace, cît şi în timp de război, chiar şi pentru navele militare ale inamicului. Această regulă este supusă la o serie de îngrădiri: în timp de război, navele militare ale inamicului pot trece prin Canal numai la un interval de 24 de ore una de alta; beligeranţii nu au voie să debarce şi nici să ridice din porturile sale trupe, muniţii sau materiale de război. Puterile nebeligerante au, în schimb, dreptul de a staţiona două sau mai multe nave de război în porturile de acces de la Port Said şi Suez.

Canevaro, *cazul* ~, diferend între Perú și Italia, ivit datorită faptului că firma peruană Canevaro & fiii din Lima dobîndise o creanță de 57 000 lire sterline contra statului peruan, pentru care Perú îi cedase obligațiuni (1880) ce purtau o dobîndă de 4%. În 1889 Perú a adoptat o lege care îndreptățea guvernul să schimbe obligațiile emise contra altora noi, purtătoare numai de 1% dobîndă. Noile obligații erau cotate în realitate numai cu 10—15% din valoarea lor nominală. Firma Canevaro a cerut guvernului peruan plata obligațiilor în bani. S-a ivit un litigiu, continuat, după desfacerea firmei în 1900, de cei trei frați, Napoleon, Carlos și Raphael Canevaro, ca moștenitori ai averii firmei și îndosatari ai obligațiilor în cauză. Toți trei frații erau cetățeni italieni. Raphael era însă și cetățean peruan. După îndelungate negocieri între Italia și Perú, cele două state au convenit (1910) ca litigiul să fie supus Curții Permanente de Arbitraj de la Haga. Prin sentința din 1912, C.P.A. a respins cererile tuturor celor trei frați, întrucît Raphael ar fi optat pentru cetățenia peruană, și deci nu putea să se bucure de protecția diplomatică a Italiei, iar ceilalți doi frați Canevaro dobîndiseră drepturile lor prin moștenire și andosament după ce acestea fuseseră modificate prin legea din 1900 adoptată de guvernul Perului. Sentința C.P.A. a admis astfel sistemul cetățeniei efective.

capacitate juridică, aptitudinea de a fi titular de drepturi și obligații recunoscute de dreptul internațional, precum și de a îndeplini actele juridice aferente. Statele au capacitatea deplină de a fi titulare ale tuturor drepturilor și obligațiilor prevăzute de dreptul internațional, precum și de a face sau încheia actele juridice de natură și menite să le creeze, modifice sau să le pună capăt, precum și de a le transmite — tratate, declarații, rezoluții ș.a.m.d.. Organizațiile internaționale au o capacitate de drept internațional limitată, potrivit naturii și scopurilor lor. Conform actelor lor constitutive și practicii urmate de state, ele au capacitatea de a duce tratative și a încheia acorduri cu state, membre și nemembre, cu alte organizații internaționale, precum și de a încheia acte juridice de drept civil cu persoane, fizice sau juridice, de exemplu de a dobîndi, vinde, închiria ș.a.m.d. bunuri, mobile sau imobile, de a angaja persoane etc. De asemenea, popoarelor dreptul internațional contemporan le recunoaște egalitatea în drepturi și dreptul de a-și hotărî singure soarta. Drepturile și obligațiile fundamentale ale statelor — constituind în ansamblul lor *jus cogens gentium* — au drept instituție centrală dreptul popoarelor la autodeterminare. C.j. a statelor și popoarelor există *erga omnes,* față de toți, deplin drept, în temeiul dreptului internațional. C.j. a organizațiilor internaționale există *erga omnes,* față de toate statele, inclusiv față de statele membre ale organizației respective. O particularitate prezintă mișcările de eliberare națională care, în calitatea lor de beligerante, se bucură de c.j. V. și **subiect de drept internațional.**

capitulare (în dreptul internațional), acțiunea voită de încetare a acțiunilor militare, determinată de împrejurări care fac imposibilă sau lipsită de sens continuarea rezistenței, din partea tuturor sau numai a unei părți din forțele terestre, navale și aeriene aparținînd uneia dintre părțile beligerante. C. se poate produce într-un loc fortificat sau în cîmp deschis, pe mare, sau în baze maritime. Forțele care capitulează se predau în condițiile impuse de învingător sau convenite între comandanții militari. Intenția de c. se manifestă prin ridicarea unui drapel alb și ea se consemnează într-un acord. Formalitățile c. se reglementează printr-un document denumit act de c. care, de regulă, este scris, dar sînt și situații cînd condițiile c. se stabilesc verbal. C. fiind un act pur militar și nu politic, efectele sale juridice se extind numai la trupe, muniții și armament, fără a implica cedarea teritoriului predat. La aceasta se limitează și capacitatea comandantului care semnează actul de c. Din punct de vedere juridic c. este reglementată în art. 35, secția a II-a a Anexei la a IV-a Convenție de la Haga (1907), în care se spune: „Capitulările fixate între Părțile contractante trebuie să țină seama de regulile onorurilor militare. Odată fixate, ele trebuie să fie îndeplinite cu scrupulozitate de către cele două Părți". După c., militarii forțelor armate înfrînte sînt considerați prizonieri de război. În unele state au fost promulgate legi care interzic forțelor lor armate c. în cîmp deschis (nefortificat). Aceasta nu împiedică validitatea actului de c. condiționată sau necondiționată din punct de vedere al dreptului internațional.

capitulare necondiționată, formă contemporană a capitulării care constă în faptul că forțele care încetează acțiunile militare și rezistența se predau în condițiile impuse de învingător, iar acestea le acceptă fără nici un fel de condiții. Și în cazul **c.n.** ca și în situația celei condiționate, comandantul care a primit c. trebuie să țină seama de convențiile privind tratarea prizonierilor de război ca și de regulile onoarei militare. În cel de-al doilea război mondial, ostilitățile au încetat prin acte de **c.n.** Forțele armate ale Germaniei au capitulat necondiționat pe întreg teatrul de operațiuni, iar prin Actul de **c.n.** din 9 mai 1945 s-a pus capăt ostilităților în Europa; la 2 sept. 1945, forțele armate ale Japoniei au **c.n.,** marcînd încetarea celui mai dezastruos război cunoscut de omenire.

capitulații, acte internaționale prin care un stat instituia în favoarea cetățenilor altor state un regim de drepturi și privilegii speciale (de ex.: scutiri de impozite, dreptul de a fi judecați numai de consulii statelor lor etc.). În sec. X—XII, c. au fost acordate de Bizanț orașelor italiene Veneția, Genova, Pisa, Amalfi etc. Avînd caracter unilateral, c. puteau fi retrase sau modificate în raport de interesele statului care le acorda. Imperiul otoman a confirmat privilegiile acordate Veneției și Genovei; în 1533, Soliman al III-lea Magnificul a acordat prin tratatul încheiat cu Francisc I, regele Franței, privilegii asemănătoare negustorilor francezi. Ulterior, c. au fost extinse și asupra altor țări europene. În a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, c. au început să fie prevăzute în tratatele impuse de puterile europene Turciei și altor țări din Orient, nemaiputînd fi revocate în mod unilateral. La sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, regimul c. a fost stabilit în Persia, iar la mijlocul sec. al XIX-lea, în China, Japonia, Coreea etc. Pînă la sfîrșitul sec. al XIX-lea, astfel de tratate au fost impuse unor țări din Asia și din Africa. Prin aceste tratate țările din Orient acordau consulilor din țările europene și din S.U.A. împuterniciri administrative, polițienești și judiciare (așa-numita

jurisdicție consulară față de cetățenii lor); garantarea exteritorialității supușilor străini; dreptul de a se stabili în aceste țări; inviolabilitatea persoanei și a bunurilor, nesupunerea față de instanțele judecătorești locale; stabilirea diferitelor privilegii în domeniul comerțului, al impozitelor și taxelor. La sfîrșitul sec. al XIX-lea, regimul c. a început să se destrame. În 1923 Turcia, în 1925 Siamul, în 1928 Persia, în 1937 Egiptul s-au eliberat din regimul c. Statele Unite ale Americii și Anglia au continuat să beneficieze de c. în China, pînă în 1943. În istoria României, regimul c. conceput într-un sens oarecum diferit, al unor documente juridice recunoscînd autonomia internă și dreptul de a se autoguverna al Principatelor a jucat un rol de seamă. Istoriografia română consemnează presupusele acte de închinare ale lui Mircea cel Bătrîn și Laiotă Vodă din 1386, respectiv 1460. La tratativele de pace de la Focșani, dintre Rusia și Turcia (1772), delegații români și-au fondat revendicările pe c. lui Mircea cel Bătrîn și ale lui Laiotă Vodă. Ele au fost recunoscute și confirmate prin Tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774). În timpul Revoluției de la 1848, Nicolae Bălcescu, în articolul „Drepturile românilor către Înalta poartă", le-a acordat un rol important în lupta de emancipare a poporului român. Susținătorii Unirii Principatelor au reluat această teză, iar pe plan internațional, K. Marx, în scrierile sale, sintetiza astfel sensul acestor acte: „Principatele dunărene sînt două state suverane, sub suzeranitatea Porții, căreia îi plătesc tribut, însă cu condiția ca Poarta să le apere de toți dușmanii din afară, oricare ar fi ei și, totodată, să nu se amestece sub nici o formă în treburile lor interne". Din acest principiu, partizanii Unirii au tras concluzia că, de vreme ce Poarta n-a apărat integritatea teritorială a principatelor, care era condiția esențială a închinării, ea pierdea orice drept asupra lor. Această idee a constituit un argument permanent invocat de participanții la lupta pentru unirea și independența țărilor române.

captivitate v. **prizonieri de război.**

captură 1. (În războiul terestru) Bunuri mobile de orice fel ale unui stat, intrate în proprietatea altui stat, în urma operațiilor militare sau de pe un teritoriu ocupat; se numește și pradă de război. În războiul terestru pot fi luate, ca pradă de război, bunuri mobile: arme, mijloace de transport, mijloace de subzistență, care se găsesc pe cîmpul de luptă. Beligerantul nu-și poate însuși bunurile imobile de pe teritoriul ocupat, ce aparțin statului inamic. Proprietatea cetățenilor particulari trebuie respectată. 2. (În războiul maritim) Act militar prin care comandantul navei de război pune stăpînire pe o navă de comerț, sub pavilion inamic, sau pe o navă neutră care acordă ajutor inamicului. Dreptul de c. se exercită numai față de nave. Pot fi capturate navele inamice proprietate privată, indiferent de categoria din care fac parte. Sînt exceptate de la dreptul de captură: navele afectate unui serviciu public; navele folosite pentru pescuitul în apropierea coastelor sau la serviciul de navigație locală; navele care au misiuni științifice, religioase, filantropice și navele spital. Pentru a deveni obiect al dreptului de c. nava trebuie să întrunească următoarele condiții: a) să nu fie exceptată de la acest drept printr-o normă prohibitivă; b) să aparțină inamicului; c) dacă aparține unui stat aliat sau neutru, să fi săvîrșit un act interzis sau ostil. Navele neutre fac obiect al dreptului de c.: a) dacă violează blocada maritimă; b) acordă sprijin unuia dintre beligeranți; c) transportă mărfuri de contrabandă sau sînt neînregistrate; d) deviază de la ruta stabilită în jurnalul ei de bord, fără o motivare plauzibilă. Dreptul de c. se exercită și asupra mărfurilor existente la bordul navelor inamice. Obiect al dreptului de c. îl constituie atît bunurile proprietate de stat, cît și cele care sînt proprietate privată. Se exceptează de la dreptul de c. hrana și obiectele personale ale echipajului navei capturate, precum și corespondența poștală de la bordul ei. Pentru exercitarea dreptului de c. sînt necesare trei acțiuni succesive: a) capturarea (nava inamică este condusă într-un port al statului, căruia îi aparține nava militară); b) vizitarea (stabilirea caracterului și a încărcăturii navei); c) judecarea (legalitatea capturării navei). V. și **confiscare; sechestrare.**

Carolina, *cazul* ~ , diferend de competența tribunalului de prize maritime apărut în 1802, în timpul războiului dintre Franța și Marea Britanie ca urmare a capturării de către forțele armate engleze a vasului suedez C. întrucît transportase trupe franceze. Apoi vasul a fost scufundat în timp ce se găsea în serviciul Angliei. Proprietarii vasului au cerut instanțelor de priză ale Angliei daune-interese, întrucît, atunci cînd vasul aparținuse Suediei el fusese silit cu forța de trupele franceze să efectueze transportul în cauză, fiind capturat după ce transportul incriminat avusese loc și pentru că nu se procedase de instanțele engleze la validarea capturii. Tribunalul englez de prize a respins cererea de despăgubire sub motiv că vasul nu putea evita captura nici dacă transportul trupelor inamice ar fi fost consecința folosirii violenței din partea trupelor inamice. V. și **asistență ostilă.**

cartă 1. Termen folosit în relațiile internaționale pentru a desemna un instrument diplomatic, prin care două sau mai multe state afirmă anumite principii și norme fundamentale ale dreptului internațional, stabilind, totodată, modalitățile de respectare a lor, în vederea înfăptuirii unui obiectiv comun (de ex.: declarația Roosevelt-Churchill — 14 aug. 1941, denumită Carta Atlanticului). 2. Varietate a tratatului internațional prin care se creează o organizație internațională mondială sau regională, determinîndu-i atît competența cît și modul de funcționare (de ex.: Carta O.N.U.; Carta Organizației Statelor Americane; Carta Organizației Unității Africane). 3. Document prin care se recomandă părților contractante principiile și normele generale ce trebuie respectate în relațiile internaționale, într-un anumit domeniu de activitate (de ex.: Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor; Carta de la Punta del Este).

Carta Atlanticului, declarație de principii privind organizarea păcii după cel de-al doilea război mondial, semnată de primul ministru al Angliei și de președintele S.U.A., la 14 aug. 1941. A fost confirmată prin Declarația Națiunilor Unite din 1 ian. 1942, purtînd semnăturile Angliei, S.U.A., U.R.S.S. și a altor 23 de state de pe toate continentele. Se referă la necesitatea instituirii unui sistem mai larg și permanent de securitate generală.

Carta Organizației Națiunilor Unite, tratat internațional cu vocație de universalitate semnat la 26 iun. 1945, la San Francisco, și intrat în vigoare la

24 oct. 1945. Se compune dintr-un preambul și 111 articole, dispuse în 19 capitole, privind scopurile și principiile organizației, membrii, organele de lucru, modurile de reglementare pașnică a diferendelor, acțiunile în cazul actelor de agresiune, cooperarea economică și socială internațională, acordurile regionale, regimul unor teritorii care nu se autoadministrează. De asemenea, Carta cuprinde prevederi referitoare la C.I.J., precum și diverse dispoziții privind procedura de semnare, ratificare și modificare a Cartei etc. În esența Cartei este încorporat efortul rațiunii umane de a făuri un model pentru scoaterea relațiilor dintre state de sub imperiul forței și arbitrarului, pentru așezarea lor pe postulatele dreptului și moralei, ale respectului existenței, egalității și libertății fiecărei națiuni. Carta O.N.U. prevede următoarele scopuri ale organizației: să mențină pacea și securitatea internațională; să dezvolte relații prietenești între națiuni; să realizeze cooperarea internațională; să fie un centru pentru coordonarea eforturilor națiunilor în vederea atingerii scopurilor comune. Carta cuprinde principiile fundamentale ale dreptului internațional: egalitatea suverană a tuturor membrilor; îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor asumate conform Cartei; rezolvarea diferendelor prin mijloace pașnice; abținerea de la amenințarea cu forța sau de la folosirea forței; neintervenția în treburile interne ale statelor. Apreciind Carta ca un document fundamental al relațiilor dintre state și ca un instrument deosebit de util al apărării păcii și promovării progresului, R.S. România militează pentru ca acest instrument să fie pus în concordanță cu realitățile lumii contemporane, cu tendințele de progres și aspirațiile vitale ale popoarelor. România s-a pronunțat pentru eliminarea tuturor prevederilor depășite din Cartă. În concepția României, Carta trebuie să afirme cu tărie dreptul fundamental al fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale, să reflecte principiile de drept și justiție pe care le-a impus evoluția relațiilor internaționale. România a formulat o serie de propuneri concrete de completare a Cartei cu prevederi privind: creșterea rolului Adunării Generale în examinarea problemelor majore ale păcii și securității internaționale; folosirea procedurii consensului în problemele esențiale care vizează pacea și securitatea; instituirea de proceduri și mecanisme care să urmărească aducerea la îndeplinire a rezoluțiilor adoptate; lărgirea componenței Consiliului de Securitate; aplicarea principiului rotației periodice în ocuparea locurilor în toate organismele subsidiare cu componență restrînsă; precizarea prevederilor cu caracter militar ș.a.

Carta de la Havana, instrument internațional elaborat la conferința desfășurată în capitala Republicii Cuba între nov. 1947 și mart. 1948, cu scopul de a crea o organizație internațională pentru comerț și utilizarea forței de muncă. Principiile înscrise în Cartă au stat la baza actului constitutiv al G.A.T.T.-ului. V. și **Acordul general pentru tarife și comerț.**

Carta Organizației Statelor Americane, act constitutiv adoptat la cea de-a IX-a Conferință internațională de la Bogotá, din 30 apr. — 2 mai 1948, care a pus bazele Organizației Statelor Americane (O.S.A.). În esență, **Carta O.S.A.** a instituționalizat raporturile interamericane, consacrînd scopurile urmărite de statele membre, normele care trebuie să guverneze relațiile dintre ele, precum și mijloacele pentru traducerea lor în viață. Statele americane au pus la baza Cartei lor un sistem de principii de drept internațional, unele prevăzute și în Carta O.N.U., altele specifice continentului, cum ar fi, de pildă, principiul solidarității. Un capitol din Cartă este consacrat drepturilor și îndatoririlor fundamentale ale statelor: egalitatea în drepturi; dreptul la apărarea integrității și independenței; dreptul de a hotărî asupra propriei dezvoltări; dreptul de a-și dezvolta liber viața economică, politică și culturală; dreptul la inviolabilitate teritorială etc., iar altul, rezolvării pașnice a diferendelor dintre statele membre. Stabilind cadrul principial al acestei activități, Carta lasă pe seama Pactului de la Bogotá stabilirea procedurilor și determinarea mijloacelor corespunzătoare pentru aplicarea lor. Partea a II-a a Cartei, care este cea mai cuprinzătoare, instituie organele O.S.A., care sînt: *Conferința internațională; Conferința consultativă a miniștrilor de externe; Consiliul; Uniunea panamericană, Conferințele și Organizațiile specializate.* Prin Protocolul de la Buenos Aires, care a intrat în vigoare în febr. 1970, s-au adus unele modificări C.O.S.A. în sensul de a se imprima mai mult dinamism organismelor existente și a le adapta mai bine relațiilor de pe continent. Astfel, Conferința interamericană, care în Carta din 1948 era organul suprem al organizației, a fost transformată în Adunare generală, ce se reunește, nu la cinci ani ca predecesoarea sa, ci anual. Consiliile, în număr de trei — Consiliul permanent al O.S.A., Consiliul interamerican economic și social și Consiliul interamerican pentru educație, știință și cultură — au devenit autonome și dependente direct de Adunare. Uniunea panamericană a fost transformată în secretariat general, în frunte cu un secretar general, al cărui mandat a fost redus de la zece la cinci ani. În Cartă au fost introduse două capitole noi, intitulate „norme economice" și „norme sociale". Prin această reformă a Cartei s-a urmărit și creșterea rolului statelor latino-americane în luarea deciziilor.

Carta Organizației Unității Africane, act constitutiv al O.U.A. adoptat la conferința șefilor de stat și de guvern de la Addis-Abeba, la 23 mai 1963; este alcătuită dintr-un preambul și 30 de articole. Carta consacră *componența* O.U.A. (care va trebui să cuprindă toate statele africane, Madagascarul și toate insulele ce înconjoară continentul african), *scopurile* organizației (întărirea unității și solidarității, coordonarea și intensificarea cooperării, apărarea suveranității, integrității teritoriale și independenței tuturor statelor membre, abolirea tuturor formelor de colonialism ș.a.) și *principiile* care stau la baza organizației (egalitatea suverană a statelor membre, neamestecul în treburile interne, respectarea suveranității și integrității teritoriale și a dreptului la existență independentă, rezolvarea pașnică a tuturor diferendelor dintre statele membre și promovarea unei politici de nealiniere). În baza Cartei, O.U.A. are următoarea structură organizatorică: *Conferința șefilor de stat și de guvern,* care este organul suprem al organizației; lucrează în sesiuni anuale ordinare și are competența de a studia problemele de interes comun, de a organiza și coordona politica generală a Organizației; *Consiliul miniștrilor,* compus din miniștrii afacerilor ex-

terne şi orice alţi miniştri desemnaţi de statele membre, lucrează în sesiuni ordinare (cel puţin două pe an) şi extraordinare şi înaintează rapoarte de pregătirea conferinţei şefilor de stat şi de guvern; *Secretariatul,* organ administrativ, este alcătuit dintr-un secretar general, secretari generali adjuncţi şi membri ai secretariatului, toţi cu statut de funcţionari internaţionali; *Comisiile specializate* — economică şi socială; de educaţie culturală; de sănătate, igienă şi alimentaţie; de apărare şi comisia tehnică, ştiinţifică şi de cercetări — sînt alcătuite din miniştri împuterniciţi sau din alţi miniştri sau plenipotenţiari desemnaţi de state. Carta prevede, de asemenea, crearea unei comisii de mediere, conciliere şi arbitraj, precum şi o serie de clauze finale. C.O.U.A. a intrat în vigoare la 26 mai 1963.

Carta de la Punta del Este, instrument adoptat la 14 apr. 1967, la conferinţa internaţională la nivel înalt, care reglementează colaborarea economică a statelor membre ale Organizaţiei Statelor Americane. Carta conţine un program în 30 de puncte în care sînt enunţate: principiile solidarităţii economice; angajamentul statelor membre de a desfăşura un efort comun în vederea echilibrării bugetelor respective; stabilitatea preţurilor şi organizarea industriei pentru a fi competitivă; angajamentul de a-şi acorda reciproc ajutor; obligaţia de a desfiinţa barierele vamale etc. Carta prevede, de asemenea, crearea, pînă în 1985, a unei pieţe comune, precum şi a unui fond special care să servească la finanţarea obiectivelor comune.

Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor, document adoptat la 12 dec. 1974 prin rezoluţia Adunării Generale a O.N.U. A/ RES/3281, alcătuit dintr-un preambul şi patru capitole. În primul capitol, în care sînt expuse *elementele fundamentale ale relaţiilor economice mondiale,* consacră un număr de 15 principii menite a guverna raporturile economice interstatale, între care egalitatea suverană, neamestecul în treburile interne, dreptul la autodeterminare, nefolosirea forţei şi a ameninţării cu forţa, reglementarea pe cale paşnică a diferendelor dintre state etc. Următorul capitol, care stabileşte *drepturile şi îndatoririle economice ale statelor,* cuprinde elementele-cheie ale Cartei: dreptul suveran al fiecărui stat de a-şi alege sistemul economic, politic, social-cultural, fără constrîngere sau amestec din afară; suveranitatea permanentă, deplină, inclusiv posesiunea, folosinţa şi dispoziţia asupra tuturor bogăţiilor, resurselor naturale şi activităţilor economice; dreptul fiecărui stat de a reglementa şi exercita autoritatea asupra instituţiilor străine în concordanţă cu legile şi reglementările sale, cu obiectivele şi priorităţile sale naţionale; dreptul fiecărui stat de a reglementa şi supraveghea activitatea societăţilor transnaţionale şi interdicţia acestora din urmă de a interveni în treburile statului gazdă; dreptul statului de a naţionaliza, expropria sau transfera proprietatea bunurilor străine; îndatorirea statelor de a contribui la dezvoltarea comerţului internaţional; dreptul tuturor statelor de a participa efectiv şi deplin la procesul internaţional de luare a deciziilor pentru soluţionarea problemelor mondiale economice, financiare şi monetare. Alte articole se referă la transferarea de tehnologii, tarife şi preferinţe, corelaţia dintre preţurile de import şi preţurile de export. Capitolul al III-lea cuprinde prevederi referitoare la solul şi subsolul marin, precum şi la mediul înconjurător, iar capitolul al IV-lea prevede că această Cartă va fi reexaminată din cinci în cinci ani de către Adunarea Generală a O.N.U. Republica Socialistă România, care a făcut parte din grupul de elaborare al Cartei, a depus toate eforturile pentru ca acest document să reprezinte un instrument de bază în promovarea unor relaţii economice internaţionale echitabile.

cartel 1. Convenţie încheiată, de regulă, între comandanţii militari ai statelor beligerante inamice care are ca obiect schimbul prizonierilor de război, tratamentul acestora, schimbul răniţilor, circulaţia persoanelor, relaţiile poştale etc.

Carthage, *cazul ~,* diferend între Franţa şi Italia, ivit la 15 ian. 1912, cînd vasul de poştă francez C. a fost oprit şi vizitat de distrugătorul italian, abordat, în marea liberă, şi silit să-l urmeze în portul italian Cagliari, motivîndu-se că după informaţiile deţinute pe navă s-ar afla un avion destinat Turciei, aflată atunci în război cu Italia. Italia şi Franţa au convenit să supună litigiul unui tribunal arbitral (6 mart. 1912), după ce autorităţile italiene au permis (la 21 ian. 1912) vasului C. să-şi continue călătoria spre Tunis. Sentinţa arbitrală (din 6 mai 1913) a condamnat Italia la plata unor însemnate despăgubiri (160 000 franci), întrucît autorităţile italiene nu dispuseseră de indicii serioase care să legitimeze sechestrarea vasului.

casus belli, expresie lat. cu sensul „motiv de război", utilizată pentru invocarea motivului formulat pentru declanşarea ostilităţilor de către un stat. C.b. îşi are fundamentul juridic în instituţia suveranităţii, concepută în trecut ca o suveranitate absolută, în baza căreia statele, în realitate marile puteri, ori de cîte ori apreciau că suveranitatea le-a fost atinsă în vreun fel, puteau recurge în mod legal la război. În fapt, între c.b. şi adevăratele motive care determinau statele să recurgă la război exista o mare diferenţă. Războaiele de agresiune, violenţa, fenomene specifice naturii orînduirilor bazate pe asuprire şi exploatare, îşi au rădăcinile în contradicţiile dintre aceste state, în tendinţele lor acaparatoare (de ex.: în războiul dintre Prusia şi Franţa din 1870—1871, c.b. invocat de Prusia a fost refuzul Franţei de a accepta candidatura prinţului prusian Leopold Hohenzollern de Sigmaringen la tronul Spaniei, în timp ce adevăratul motiv l-au constituit tendinţele acaparatoare ale Prusiei. De asemenea, în primul război mondial c.b. l-au constituit atentatul de la Sarajevo, în timp ce adevăratul motiv al războiului a fost lupta puterilor imperialiste pentru reîmpărţirea lumii).

casus foederis, expresie lat. cu sensul „cazul alianţei" care desemnează împrejurările în care un stat are obligaţia de a intra în război alături de un aliat al său. C.f. reprezintă o clauză introdusă în textul unui tratat internaţional sau al unui act normativ intern. De exemplu art. 43, pct. 22 din Constituţia Republicii Socialiste România prevede că Marea Adunare Naţională declară stare de război „numai în cazul unei agresiuni armate împotriva Republicii Socialiste România sau împotriva unui alt stat faţă de care Republica Socialistă România are obligaţie de apărare mutuală asumată prin tratate internaţionale, dacă s-a produs situaţia pentru

care obligația de declarare a stării de război este statornicită".

cauțiunea judicatum solvi, expresie lat. cu sensul „sumele judecate a fi datorate vor fi achitate", ce desemnează suma de bani pe care, după unele legiuiri trebuie să o depună un străin pentru a putea figura drept reclamant — sau intervenient — într-o acțiune. Ea are darul să garanteze că dacă acțiunea va fi respinsă, iar străinul va fi condamnat să suporte cheltuielile de proces și eventuale daune pricinuite pîrîtului, aceste cheltuieli și daune vor fi plătite. **C.j.s.** se explică prin ideea că justiția ar fi datorată numai naționalilor și că anumite măsuri discriminatorii pot fi luate față de un străin căruia i se face favoarea de a sesiza tribunalul statului pe teritoriul căruia se află. Pornind de la ideea egalității în drepturi, în principiu, a tuturor locuitorilor țării, legislația română nu cere străinilor **c.j.s.**, iar tratatele de asistență juridică încheiate de România prevăd scutirea de **c.j.s.** pentru cetățenii statelor contractante în celălalt stat contractant.

călătorie continuă, doctrină aplicată de către curțile de prize ale unor state începînd din secolul al XIX-lea, potrivit căreia în timp de război, mărfurile transportate pe o navă comercială neutră între două porturi neutre pot fi considerate ca avînd o destinație inamică și deci tratate drept contrabandă de război, atunci cînd aceste mărfuri urmăresc să fie transmise inamicului ulterior pe calea unui transport pe mare sau pe uscat.

C.D.I. v. **Comisia de drept internațional a O.N.U.**

C.E.C.O. v. **Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului.**

C.E.D. v. **Comisia Europeană a Dunării.**

C.E.E. v. **Comunitatea Economică Europeană (Piața comună).**

CENTO v. **Organizația Tratatului Central.**

ceremonial diplomatic, totalitate a regulilor protocolare și de curtoazie referitoare la onorurile și distincțiile ce se acordă, în raport de rangul lor, diplomaților în funcțiune. **C.d.** cuprinde reguli cu privire la: ordinea diplomaților la întîmpinarea lor la sosirea în țară sau la plecare; locurile de onoare cu prilejul recepțiilor și audiențelor solemne sau particulare; vizite de etichetă; distincțiile acordate unui diplomat străin în anumite ocazii etc. **C.d.** este stabilit de fiecare stat în parte, pe baza uzanțelor internaționale.

ceremonial maritim, ansamblu de reguli izvorîte din principiul egalității în drepturi a statelor care reglementează manifestările exterioare de respect sau curtoazie efectuate de o navă: folosind sirena, pavilioanele, salvele de tun etc. față de o altă navă, personalitate, port sau fortăreață. **C.m.** este reglementat de reguli cu caracter cutumiar și regulamentele elaborate de state. În regulamentul serviciului, la bordul navelor comerciale maritime se prevede că pavilionul național este ridicat în timpul zilei, cînd nava întîlnește pe mare orice vas de război sau de comerț de care urmează a se face cunoscută sau cu care urmează a schimba un salut ori semnale. Practica statelor maritime prevede un salut extraordinar cînd la bordul unei nave se află o personalitate — șef de stat, șef de guvern etc. care reclamă o deferență specială. Salutul între navele militare și naționale diferite are la bază principiul deplinei egalități, fiind reglementat după rangul comandantului celor două nave (inferiorul în grad salută superiorul, care răspunde la salut). Există și un **c.m.** reglementat de statul riveran pentru navele străine care navighează prin marea sa teritorială. Acest **c.m.** cere vasului străin arborarea la catargul din pravă a pavilionului statului în a cărui mare teritorială navighează.

cerere de agrement, act prin care un stat solicită agrementul (acceptarea lui prealabilă de către statul acreditar) unui alt stat, cu privire la persoana care urmează să fie acreditată ca șef al misiunii sale diplomatice. V. și **agrement.**

cerere reconvențională 1. Act de procedură prin care un stat introduce o cerere de intervenție într-o cauză pendinte în fața C.I.J. sau a unui tribunal arbitral instituit. Procedura **c.r.** este deschisă numai în cazul în care Curtea este sesizată prin cerere unilaterală, în baza art. 36, par. 2 din Statut. Se autorizează prezentarea unor astfel de cereri în concluziile contra-memoriului și numai sub rezerva a două condiții: consonanța lor cu obiectul cererii reclamantului (pentru a nu deplasa obiectul diferendului) și compatibilitatea cu competența Curții. **C.r.** se alătură cererii primare, instanța urmînd să statueze ulterior asupra ei. **2.** Termen folosit în practica judiciară internațională pentru a desemna actul de procedură prin care o autoritate competentă sesizează C.I.J. cu o cerere de aviz consultativ.

cesiune de teritoriu, acțiunea de trecere a unui teritoriu aflat sub suveranitatea statului care îl cedează (cedent), sub suveranitatea altui stat care îl primește (cesionar). **C. de t.** s-a realizat în trecut prin vînzare, prin tehnica arendării (uneori pe o durată de 99 de ani), prin schimb, prin înzestrare ș.a. În mod curent **c. de t.** a avut loc în temeiul prevederilor tratatelor de pace. Dreptul internațional contemporan nu admite **c. de t.** decît în măsura în care sînt conforme cu dreptul inalienabil și imprescriptibil al popoarelor la autodeterminare și sînt efectuate în cadrul și ca efect al unor înțelegeri pașnice dintre state.

Cetatea Vaticanului, poziția față de dreptul internațional. Statul papal, Vaticanul, situat în nordul Romei și avînd o suprafață de 44 ha, circa 1 000 de locuitori, este reședința papei, șeful bisericii catolice și al Statului Vatican. **C.V.** este reprezentat în 99 de state prin misiuni diplomatice denumite *nunciaturi apostolice* sau prin delegații apostolice care nu au caracter diplomatic precum și în 11 organizații internaționale. În unele state cu populație proeminent catolică, nunțiul papal, rang echivalent cu cel de ambasador, are precăderea și deseori este recunoscut ca decanul corpului diplomatic. **C.V.** este recunoscută și drept centru al partidelor democrat-creștin, al numeroaselor organizații religioase legate de catolicism. Pe lîngă **C.V.** este acreditat un corp diplomatic din 79 de țări. Activitatea de politică externă a **C.V.** este înfăptuită de un secretariat de stat, condus de un cardinal, cu rang de secretar de stat. Din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și pînă la 1870, papa întrunea în persoana sa o dublă calitate — șef al bisericii și șef al statului. În această perioadă **C.V.** era subiect de

drept internațional. În 1870 Statul Vatican a fost desființat, fapt confirmat prin plebiscitul din 20 octombrie 1870. Legea garanțiilor din 13 mai 1871 nu-i mai recunoaște papei calitatea de suveran de stat. Prin Tratatul de la Lateran (1929) încheiat între reprezentantul papei, de Gasperi, și Mussolini s-a proclamat constituirea statului papal. În acest stat nu se desfășoară nici un fel de activitate economică, cetățenia vaticană se dobîndește prin exercitarea unei funcții în Vatican și se pierde prin concediere (membrii familiei respectivului nu dobîndesc această cetățenie). Diplomații străini acreditați pe lîngă papă se bucură de imunități diplomatice în întreaga Italie, chiar dacă statele lor nu întrețin relații diplomatice cu Italia. Între România și C.V. au fost stabilite relații diplomatice la rang de legație în 1928; în 1948, guvernul român a denunțat concordatul cu Vaticanul, iar în 1950 au fost rupte relațiile diplomatice. În ultimii ani, între România și Vatican au avut loc o serie de contacte, printre care întîlnirea șefului guvernului român cu Papa Paul al VI-lea (1968) și vizita oficială a unei delegații a bisericii ortodoxe române la Vatican (1972). În 1975 a avut loc întîlnirea președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, cu Papa Paul al VI-lea.

cetățenie, legatura politică și juridică permanentă dintre o persoană fizică și un stat, exprimată printr-un ansamblu de drepturi și îndatoriri față de acel stat. Raportul juridic între o persoană și stat se întinde pe toată durata existenței cetățeniei și este nelimitat în spațiu; c. este păstrată peste tot unde se află titularul ei, în statul de origine și peste granițele sale, pe mare, în aer și în cosmos. Din punct de vedere istoric, noțiunea de cetățean, provenită din lat. *civis romanus*, apare încă din antichitate, pe timpul orașelor-republici, ea denumind inițial numai un grup restrîns de persoane care luau parte, în adunările populare, la rezolvarea treburilor publice, iar mai tîrziu, prin edictul lui Caracalla din anul 212, pe toți locuitorii imperiului. În feudalism, c. își pierde conținutul juridic fiind înlocuita cu instituția supușeniei care se caracteriza prin foarte multe obligații și foarte puține drepturi. Instituția c. în accepția clasică a fost fondată în timpul revoluțiilor burgheze și reglementată într-o serie de documente: Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului (1789), care înscria noțiunea de cetățean în accepția dreptului de participare la viața politică a statului. În sec. al XIX-lea, noțiunea de c. capătă o largă răspîndire în legislațiile statelor născute din revoluțiile burgheze. Statele burgheze au împărțit populația în cetățeni activi — o parte restrînsă care participă la viața politică a statului fiind aleasă în organele conducătoare — și cetățeni pasivi — excluși de la o asemenea activitate, lipsiți în mare măsură de drepturi electorale pe baza censului de avere, vîrstă, grad de instrucție, sex, rasă etc. În socialism, noțiunea de c. a căpătat valențe noi; drepturile și îndatoririle c. sînt garantate de constituția țării și de legi speciale indiferent de vîrstă, sex și naționalitate. Toate problemele referitoare la c. ținînd exclusiv de atributul suveran al fiecărui stat — acesta le reglementează prin legislația sa internă. În practica statelor există două moduri de dobîndire a c.: originar și neoriginar. Modul originar (sau prin naștere) se face după două criterii: jus sanguinis (dreptul sîngelui); jus soli (dreptul solului). Potrivit legii române a cetățeniei (Legea 24/1971), c. română care, de regulă, se obține prin naștere din părinți cetățeni români mai poate fi obținută prin înfiere sau la cerere. C. română se pierde prin retragere, ca sancțiune pentru fapte grave, prin care cel care le-a săvîrșit devine nedemn de a purta c. română (cetățeanul român aflat oficial în străinătate sau trecînd fraudulos frontiera se pune în slujba altui stat cu consecințe dăunătoare R. S. România). C. se mai pierde prin înfierea unui cetățean român, minor, de către un cetățean aparținînd altui stat, precum și prin renunțarea la cetățenie în condițiile legii. Căsătoria nu are nici o influență asupra c. române. Încheierea sau desfacerea căsătoriei între persoane de cetățenii diferite, cît și schimbarea cetățeniei unuia dintre soți, nu produce *ipso facto* efecte asupra c. celuilalt soț. Un mare număr de state au consemnat în legislația referitoare la c. că femeia, pentru a dobîndi c. soțului său, trebuie să-și manifeste această opțiune și să renunțe în mod expres la propria-i c. În legea c. române (24/1971) se precizează că încheierea căsătoriei între un cetățean român și un străin nu produce nici un efect asupra soților cum nu produce nici un efect asupra c. care a dobîndit-o în timpul căsătoriei, nici declararea nulității, anularea sau desfacerea căsătoriei. V. și **Convenția asupra naționalității femeii căsătorite** (1957); **Convenția asupra reducerii cazurilor de apatridie** (1959); **Declarația drepturilor copilului** (1959).

Chevreau, *cazul* ~, diferend între Marea Britanie și Franța ivit în primăvara anului 1918 ca urmare a arestării de trupele britanice staționate în Iran a cetățeanului francez Julien Chevreau sub învinuirea de spionaj și internat ulterior într-un lagăr de prizonieri turci de la Bagdad. După negocieri franco-engleze, C. a fost predat, la 7 mart. 1919, autorităților franceze. Franța și Anglia au încheiat la 4 mart. 1930 un compromis, numind pe Frederic W. Reichmann din cadrul Curții Permanente de Arbitraj drept arbitru unic spre a decide dacă măsura adoptată de Marea Britanie o obliga la plata de daune și dacă da, la cît? Sentința arbitrală, dată la 9 iun. 1931, a condamnat Marea Britanie la plata de daune întrucît motivele de a bănui pe un cetățean străin trebuiesc verificate temeinic și să se dea bănuitului posibilitatea de a lua contact cu consulul său. V. și **protecția diplomatică; arbitraj prin arbitru unic.**

Chinn, *cazul* ~, diferend între Marea Britanie și Belgia ivit în legătură cu falimentul unui cetățean englez Oskar C. (care se ocupa cu navigația comercială pe fluviul Congo), ca urmare a concurenței făcute de societatea „Union nationale des Transports fluviaux" subvenționată de guvernul Belgiei. (Belgia dipusese în prealabil reducerea drastică a tarifelor de transport.) Marea Britanie, exercitînd dreptul de protecție, a cerut despăgubiri Belgiei în avantajul resortisantului său. La 13 apr. 1934, diferendul a fost supus C.P.J.I. care, în hotărîrea din 12 dec. 1934, a decis că măsurile luate de guvernul belgian nu încălcau regulile dreptului internațional, întrucît nu făceau o distincție după naționalitatea celor ce exercitau navigația, iar avantajele acordate de un guvern conaționalilor săi nu pot fi reclamate de străini. V. și **protecția diplomatică.**

Chorzow, *cazul* ~, diferend ivit între Germania și Polonia în legătură cu transmiterea de către guvernul german (15 mart. 1915) a proprietății unor te-

renuri situate în C., Silezia Superioară, uzinelor bavareze de azot din Trostberg. Polonia a declarat nule toate actele de natură să întemeieze vreun drept uzinelor bavareze şi autorităţile poloneze au trecut statul polonez în registrele respective drept proprietar. Germania s-a adresat pe de o parte tribunalului arbitral mixt germano-polonez, pe de altă parte C.P.J.I. Această din urmă instanţă, prin patru sentinţe consecutive, a dat dreptate Germaniei. În 1928 Germania şi Polonia au ajuns la o înţelegere prin care Polonia se obliga să plătească o anumită sumă de bani Germaniei drept despăgubire.

C.I.D. v. **Comisia Internaţională a Dunării.**

cifru diplomatic, termen care desemnează ansamblul de caractere convenţionale utilizate pentru transmiterea corespondenţei diplomatice. Dreptul misiunilor diplomatice de a folosi c.d. este unanim recunoscut pe plan internaţional. Convenţia de la Viena (1961) stipulează dreptul misiunilor diplomatice de a folosi corespondenţa cifrată.

C.I.J. v. **Curtea Internaţională de Justiţie.**

circulară, în dreptul internaţional, formă a corespondenţei diplomatice emanînd de la centrala Ministerului Afacerilor Externe către misiunile sale diplomatice. C. conţine instrucţiuni foarte variate, începînd de la probleme privind, de exemplu, organizarea unei expoziţii, a unei conferinţe de presă, a unei recepţii de ziua naţională etc. C. se poate expedia fie printr-o telegramă cifrată, printr-o telegramă în clar, fie prin curier diplomatic. V. şi **corespondenţă diplomatică.**

circumscripţie consulară, perimetru din teritoriul statului de reşedinţă atribuit unui post consular pentru exerciţiul funcţiunilor consulare. C.c. se stabileşte pe baza acordului între statele interesate.

clasele şefilor de post consular, categorii în care sînt repartizaţi şefii de post consular. Potrivit Convenţiei de la Viena (1963) asupra relaţiilor consulare, şefii de post consular se împart în patru clase: consuli generali, consuli, viceconsuli şi agenţi consulari. Şefii de post consular sînt numiţi de statul trimiţător şi sînt admişi pentru exercitarea funcţiilor lor de către statul de reşedinţă. Modalităţile de numire şi de admitere a acestora sînt stabilite prin legile, regulamentele şi uzanţele statului trimiţător şi respectiv ale statului de reşedinţă.

clasele şefilor misiunilor diplomatice, ranguri în care sînt împărţiţi şefii misiunilor diplomatice. Conform Convenţiei de la Viena (1961) cu privire la relaţiile diplomatice, şefii de misiune se împart în trei clase: a) a ambasadorilor sau nunţiilor acreditaţi pe lîngă şefi de stat şi a celorlalţi şefi de misiune cu rang echivalent; b) a trimişilor, miniştrilor sau internunţiilor, acreditaţi pe lîngă şefi de stat; c) a însărcinaţilor cu afaceri acreditaţi pe lîngă ministerele Afacerilor Externe. Între şefii misiunilor diplomatice nu se face nici o diferenţiere în raport cu clasa lor, în afară de precădere şi etichetă. Clasa căreia trebuie să-i aparţină şefii misiunilor lor se convine între state. Şefii de misiune primesc rangul în fiecare clasă după data şi ora la care şi-au asumat funcţiile (şeful misiunii este considerat că şi-a asumat funcţiile în statul acreditar de îndată ce şi-a prezentat scrisorile de acreditare sau de îndată ce şi-a anunţat sosirea şi o copie a scrisorilor sale de acreditare a fost prezentată la Ministerul Afacerilor Externe al statului acreditar sau oricărui alt minister asupra căruia se va fi convenit).

clauza (în dreptul internaţional), dispoziţie specială inserată într-o înţelegere intervenită între două sau mai multe state prin care se stabilesc prevederi în legătură cu întinderea drepturilor şi obligaţiilor stipulate, ori a condiţiilor de aplicare a înţelegerii respective — în tot sau în parte — *a quo* şi *ad quem,* posibilitate de prelungire, de denunţare ş.a.m.d.

clauza amiabilei compoziţii, formă a arbitrajului internaţional în care arbitrii sînt autorizaţi ca, în cazul în care nici una din părţi nu va stabili cu argumente juridice temeiul de drept al pretenţiei sale, să dea diferendului soluţia pe care o vor considera oportună.

clauza aur, dispoziţie specială inserată într-un acord internaţional, în baza căreia părţile contractante se obligă ca, în cazul modificării cursului valutei în care s-a contractat, plăţile să fie făcute în valuta prevăzută la paritatea aur precizată în contract.

Clauza Calvo, prevedere inserată în unele contracte încheiate de un stat cu un resortisant străin, (persoană fizică sau juridică) prin care acesta renunţă, în tot sau în parte, la protecţia diplomatică din partea propriului stat în legătură cu executarea contractului în cauză. În măsura în care resortisantului străin nu-i mai este asigurată protecţia diplomatică a statului său, se va aplica în cauză legislaţia statului cu care a contractat. V. şi **doctrina Calvo.**

clauza colonială, prevedere inserată în unele tratate încheiate de state-metropolă, prevăzînd fie aplicarea dispoziţiilor unui tratat internaţional încheiat de statul-metropolă cu alte state şi asupra coloniilor sale (forma pozitivă a c.c.). fie neaplicarea tratatului respectiv la teritoriile sale coloniale (forma negativă a c.c.). În ambele forme c.c. este contrară dreptului popoarelor de a-şi hotărî singure soarta. Practica secretariatului O.N.U. în problema succesiunii statelor noi la tratatele încheiate de state-metropolă respective este de a supune noului stat aceste tratate, spre a decide dacă înţeleg să se considere legate de ele în continuare sau nu.

clauza compromisorie, prevedere stipulată într-un tratat internaţional prin care părţile se obligă să supună arbitrajului sau justiţiei diferendele eventuale care ar putea să apară între ele. C.c. se prezintă sub o dublă formă: *specială* (prevede recurgerea la arbitraj pentru reglementarea diferendelor izvorîte din interpretarea şi aplicarea dispoziţiunilor unui tratat) şi *generală* (extinde angajamentul de recurgere la arbitraj la toate diferendele care pot apărea între părţi). C.c. speciale au fost folosite mai ales în următoarele categorii de tratate: de comerţ, de navigaţie, în regulamente de împrumut încheiate între B.I.R.D. şi guverne, precum şi în convenţii referitoare la securitatea socială, în acorduri cu privire la asistenţa tehnică, în actele constitutive ale unor instituţii specializate şi ale unor organizaţii internaţionale cu caracter tehnic. C.c. generale sînt prevăzute, de regulă, în convenţii economice şi financiare.

clauza de amnistie, prevedere inserată în trecut în tratate internaţionale care puneau capăt stării de

război în sensul de a nu supune judecății și pedepsirii pe cei vinovați de săvîrșirea de fapte ilicite, în special de crime de război în cursul războiului. Tratatele de pace încheiate după primul și al doilea război mondial nu mai conțin **c. de a.**, ele stipulînd, dimpotrivă, tragerea la răspundere a celor vinovați pentru crime de război.

clauza de atentat, prevedere inserată în legiuirile unor state care excludea de la aplicarea principiului neextrădării celor urmăriți pentru crime politice atentatele săvîrșite împotriva șefului unui stat străin. În prezent **c. de a.**, care contravine principiului neextradării celor urmăriți pentru săvîrșirea de infracțiuni politice, nu mai este inserată în legiuirile statelor.

clauza de garanție, dispoziție specială care are drept scop asigurarea obligațiilor asumate de părți prin tratat. În antichitate tratatele invocau divinitățile, părțile invocînd mînia zeilor în cazul în care nu s-ar respecta obligațiile asumate (de ex.: Tratatul încheiat de Egipt (Ramses II) și Cheta (Hatușil IV) la 1278 î.e.n.). Mai tîrziu se prevedea darea de ostatici, deținerea prizonierilor de război dincolo de data încheierii păcii, continuarea ocupării teritoriului statului debitor (art. 428 din Tratatul de pace cu Germania de la Versailles, 28 iunie 1919). În sens mai larg poate fi considerat ca o **c. de g.** și art. 51 din Carta O.N.U. care prevede dreptul statelor-membre ale Organizației de a folosi forța armelor, pentru autoapărare colectivă, în cazul cînd un stat — violînd prevederile Cartei — ar săvîrși o agresiune armată.

clauza de neresponsabilitate, dispoziție specială inserată într-un acord internațional, care prevede că, în caz de neexecutare sau executare cu întîrziere a obligațiilor asumate de părți, partea debitoare va fi exonerată, total sau numai într-o anumită măsură specificată, de obligația de a repara prejudiciul astfel cauzat celeilalte părți.

clauza de reexport, dispoziție specială inserată într-un contract de vînzare-cumpărare de comerț exterior care asigură cumpărătorului dreptul de a revinde marfa în cauză într-o țară terță.

clauza de solidaritate v. **clauza si omnes.**

clauza federală, prevedere care stabilește, de regulă, în ce măsură și sub ce condiții dispozițiile tratatului în cauză se aplică la statele federate (membre ale statului federal, de ex. cantoanelor Elveției). În principiu, potrivit Convenției cu privire la dreptul tratatelor (1969) tratatul leagă fiecare parte pentru ansamblul teritoriului său, afară numai dacă în tratat se prevede altfel, sau din el rezultă o intenție diferită (art. 29). În cele mai multe state federale sau unionale (U.R.S.S., S.U.A., toate statele federative latino-americane. Austria, India, R. S. F. Iugoslavia), statele unionale sau federate sînt legate de tratatele încheiate de statul federal. Reglementări speciale privesc Canada, Austria, Elveția.

clauza finală, prevedere de la sfîrșitul unui tratat în care se precizează condițiile de intrare în vigoare a tratatului, ratificarea, depozitarea și păstrarea, durata, măsuri tranzitorii relative la aplicarea lui, modificarea, prorogarea, reînnoirea, înregistrarea, aderarea altor state, data și locul semnării, caracterul autentic al versiunilor redactate în anumite limbi, numărul exemplarelor întocmite etc.

clauza Martens, dispoziție inserată în preambulul unor convenții internaționale aplicabile în caz de conflict armat enunțînd un principiu general de protecție a persoanelor și bunurilor. Inițiată de juristul rus Charles Martens, clauza a fost pentru prima dată prevăzută în convențiile de la Haga (1899 și 1907) cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru în următoarea formulare: „Pînă la elaborarea unui corp mai complet al legilor războiului, Înaltele Părți Contractante declară că, în cazurile în care n-au fost prevăzute în reglementările adoptate de ele, populațiile și beligeranții rămîn sub protecția și sub reglementarea principiilor dreptului ginților, așa cum rezultă ele din obiceiurile stabilite de națiunile civilizate, din legile umanității și din imperativele conștiinței publice". **C.M.** a fost introdusă într-o nouă formulare, dar cu același conținut, și în convențiile de la Geneva (1949) cu privire la victimele de război. Scopul **c.M.** este de a asigura aplicarea, și în cazul lipsei unei reglementări prin acorduri obligatorii între statele în cauză, a principiilor de drept internațional cu caracter umanitar. Actualitatea **c.M.** este evidentă în condițiile apariției unor noi arme de distrugere în masă, cum este arma nucleară, și a lipsei interzicerii producerii, stocării și folosirii ei prin tratate obligatorii pentru toate statele.

clauza națiunii celei mai favorizate, prevedere ce poate fi inserată în convenții internaționale — de cele mai multe ori bilaterale — prin care părțile contractante își acordă aceleași avantaje și privilegii pe care le-au acordat sau ar putea să le acorde în viitor unui stat terț. Clauza se aplică în domeniile indicate în convenția respectivă și privește de obicei situația juridică a persoanelor — fizice sau juridice —, comerțul, navigația etc. **C.n.c.m.f.** se practică în două forme: a) forma necondiționată și fără compensare, care obligă fiecare parte contractantă să extindă asupra celeilalte părți contractante toate avantajele, drepturile, înlesnirile, privilegiile acordate sau care ar urma să fie acordate unei terțe țări; b) forma condiționată sau cu compensare, în care avantajele, drepturile, înlesnirile, privilegiile acordate sau care ar urma să fie acordate unei terțe țări se vor aplica țării contractante numai în mod condiționat sau în compensare. Această formă a fost mult aplicată în trecut, pînă pe la mijlocul secolului al XIX-lea; în prezent forma necondiționată este cea mai uzitată, fiind de natură a favoriza dezvoltarea economică a statelor, ca și a cooperării lor economice.

clauza opțională, dispoziție inserată în art. 36 alin. 2 din statutul C.I.J., conform căreia statele părți la statut pot să declare că recunosc ca obligatorie *ipso facto* și fără convenție specială, pe bază de reciprocitate, jurisdicția Curții în toate diferendele de ordin juridic. Declarațiile de acceptare a acestei clauze sînt făcute necondiționat sau sub condiția de reciprocitate, de regulă, pe o perioadă determinată. Ele se depun spre păstrare Secretarului general al O.N.U., care va comunica copii de pe ele părților la statut, precum și grefierului Curții.

clauza rebus sic stantibus, expresie lat. însemnînd „cît timp lucrurile vor sta așa". Formula completă a clauzei este: *omnis conventios intelligitur rebus sic stantibus* (tratatele pot rămîne valabile atîta timp

cît se mențin condițiile în care ele au fost încheiate). Clauza este o înțelegere presupusă, tacită, dintr-un tratat, în sensul că tratatul încetează să mai lege părțile dacă a intervenit o schimbare fundamentală a împrejurărilor care au stat la baza încheierii lui. Convenția de la Viena (1969) cu privire la dreptul tratatelor prevede că schimbarea fundamentală a împrejurărilor în raport cu cele existente în momentul încheierii unui tratat nu poate fi invocată ca motiv pentru a pune capăt unui tratat în afară de cazul cînd: a) existența acestor împrejurări a constituit o bază esențială a consimțămîntului părților contractante de a se lega prin acel tratat; b) schimbarea survenită a avut ca efect transformarea radicală a naturii obligațiilor care rămîn de executat în virtutea tratatului. **C.r.s.s.** nu poate fi invocată: a) la tratatele prin care se stabilesc frontierele statelor; b) cînd schimbarea fundamentală a condițiilor este rezultatul violării de către partea contractantă, care invocă această clauză, a unei obligații din tratatul respectiv sau a altor obligații față de celelalte părți la tratat. În 1936, Turcia a revendicat revizuirea regimului demilitarizării strîmtorilor Mării Negre, stabilit prin Convenția de la Lausanne (1923), invocînd **c.r.s.s.** Argumentele Turciei au fost următoarele: Liga Națiunilor, sub a cărei autoritate trebuia să se asigure securitatea Turciei la Marea Neagră, pierduse mult din autoritatea ei internațională; între marile puteri, mai ales între Franța, Marea Britanie și Japonia, țări care trebuiau să garanteze Turciei securitatea, se iviseră puternice disensiuni; Japonia părăsise Liga Națiunilor (1934), Italia se făcuse vinovată de agresiune împotriva Etiopiei și se găsea în relații încordate cu Anglia și Franța. O asemenea schimbare a situației internaționale îndreptățea Turcia să revendice revizuirea Tratatului de la Lausanne (1923). **C.r.s.s.** trebuie folosită cu respectarea strictă a principiilor fundamentale ale dreptului internațional. Ea nu trebuie să devină un mijloc abuziv și arbitrar de nerespectare a tratatelor. Aplicarea **c.r.s.s.** constituie o excepție de la principiul respectării întocmai a obligațiilor internaționale, fără de care nu poate fi asigurată legalitatea internațională. Mijlocul licit de adaptare a tratatelor depășite la realitățile noi ale vieții internaționale îl constituie tratativele, revizuirea tratatelor etc. V. și **pacta sunt servanda.**

clauza si omnes (în limba lat. „dacă toți"), dispoziție inserată într-un tratat internațional multilateral în baza căruia statele-părți se obligă să-i respecte prevederile, sau numai acele prevederi la care se referă clauza, numai dacă și toate celelalte state contractante respectă prevederile tratatului (după caz, toate sau numai cele la care se referă clauza). Astfel, Tratatul (1867) încheiat între Anglia, Franța, Rusia, Prusia, Olanda și Belgia referitor la neutralitatea Luxemburgului conținea **c.s.o.** prevăzîndu-se că dacă una din aceste puteri nu ar respecta neutralitatea Luxemburgului, și celelalte state contractante s-ar considera dezlegate de obligația de a-i respecta neutralitatea. Prin inserarea acestei clauze se urmărește de fapt să se împiedice obținerea de avantaje unilaterale de către state terțe care, nefiind părți la tratat, n-ar fi obligate să-i respecte prevederile. Prevăzută în mod curent în Convențiile internaționale care reglementau războiul, **c.s.o.** are tendința de a dispărea din practica diplomatică. Astfel, Convenția de la Geneva privînd victimele de război (1949) și Convenția de la Haga (1954) pentru ocrotirea bunurilor culturale în caz de conflict armat au dispus, în esență, că prevederile convențiilor în cauză rămîn în vigoare față de toate statele participante la ele, chiar și față de o putere neparticipantă, dacă aceasta acceptă și aplică aceste prevederi. V. și **clauza Martens.**

clauza valutară (în dreptul internațional public), prevedere inserată într-un act încheiat între două state sau alte entități avînd capacitate de drept internațional, urmărind asigurarea valorii unor prestațiuni statornicite în acel act în raport cu o anumită valută. Se recurge la această practică mai ales în timpuri de instabilitate a cursurilor valutare, a monedelor naționale. **C.v.** stipulează că în cazul cînd între semnarea acordului și efectuarea plății ar interveni modificări ale cursului valutei de plată, plata să se efectueze pe baza cursului valutei de plată față de o anumită altă valută, considerată de părți ca mai stabilă și precizată în contract.

coaliție (în dreptul internațional), alianța dintre două sau mai multe state tinzînd la realizarea unui anume scop, de natură temporară, general-politic sau militar.

cobeligeranță, situație în care se află un stat care participă la un conflict armat alături de alte state, împotriva unui inamic comun, fără a face parte din alianța cu statele alături de care participă la lupte. În această situație se află, de regulă, statul care la începutul ostilităților luptă alături de un grup de state, iar apoi întoarce armele împotriva acestora. **C.** creează efecte pe planul răspunderii internaționale, statul c. avînd dreptul să ia parte, alături de celelalte state beligerante, la încheierea păcii, să devină parte contractantă la tratatul de pace și să beneficieze de reparații de război. În pofida efortului militar considerabil desfășurat de România împotriva Germaniei hitleriste și a aliaților săi după 23 aug. 1944, Conferința de pace de la Paris nu a recunoscut țării noastre statutul de cobeligeranță.

cod al crimelor împotriva păcii și securității internaționale, document elaborat de Comisia de drept internațional a O.N.U. (1954) în care sînt dezvoltate principiile consacrate în statutul tribunalelor militare internaționale de la Nürnberg și Tokio. Nefiind aprobat de Adunarea Generală a O.N.U., din însărcinarea căreia a fost elaborat, codul a rămas în stadiu de proiect.

cod de conduită, act internațional care cuprinde principii și norme de drept internațional public, prin care se stabilesc drepturile și obligațiile statelor în relațiile lor reciproce. România socialistă a propus celei de-a XXX-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. (1975) elaborarea și adoptarea unui **c. de c.,** care să cuprindă drepturile și obligațiile fundamentale ale statelor, avînd un caracter universal. România propune ca în acest **c. de c.** să se prevadă următoarele drepturi fundamentale ale statelor: dreptul sacru al fiecărui stat la existență liberă, la independență și suveranitate națională; dreptul inalienabil al fiecărui popor de a decide liber propria soartă, de a alege și dezvolta liber sistemul său politic, economic și social, conform voinței și intereselor sale, fără nici un amestec din exterior; egalitatea deplină în drepturi a tuturor

statelor; dreptul fiecărui popor la dezvoltare și progres, la exercitarea suveranității sale depline asupra resurselor sale naturale; dreptul inerent al fiecărui stat de a se apăra cu toate mijloacele împotriva oricărui atentat la adresa suveranității și independenței sale naționale, inclusiv cu cele militare în cazul că este supus unei agresiuni armate; dreptul fiecărui stat de a participa, în condiții de deplină egalitate, la examinarea și rezolvarea problemelor internaționale de interes comun; dreptul fiecărui stat de a avea acces deplin la cuceririle științei și tehnicii; dreptul și obligația statelor de a coopera între ele, în toate domeniile. Alături de aceste drepturi fundamentale, România a propus includerea în **c. de c.** și a următoarelor obligații fundamentale ale statelor: obligația statelor de a nu interveni în treburile interne sau externe ale altor state, sub nici o formă, sub orice pretext și în nici o circumstanță; respectarea inviolabilității frontierelor și integrității teritoriale a fiecărui stat; obligația fiecărui stat de a milita pentru lichidarea totală a colonialismului; obligația statelor de a se abține, în relațiile internaționale, de la amenințarea cu forța sau folosirea forței precum și de la orice constrîngere de natură militară, politică, economică sau de altă natură, împotriva altui stat; obligația tuturor statelor de a reglementa toate diferendele dintre ele numai prin mijloace pașnice; obligația de a-și îndeplini cu bună-credință angajamentele internaționale asumate în conformitate cu dreptul internațional. Printre aceste obligații mai pot fi incluse în **c. de c.** următoarele: obligația statelor de a întări pacea și securitatea internațională; obligația statelor de a realiza dezarmarea generală și totală a lor; obligația fiecărui stat de a promova progresul economic și social propriu și de a contribui la progresul celorlalte state. C. **de c.** propus de România ar contribui la o mai bună precizare a conținutului principiilor fundamentale ale dreptului internațional public și astfel ar fi o completare firească, organică a Cartei O.N.U., care enunță doar în general aceste principii. De asemenea, el ar contribui la promovarea unor relații noi între state, cu adevărat democratice, și la consolidarea securității statelor și a legalității internaționale.

cod internațional 1. Denumire atribuită fie în mod oficial, fie în practica elaborării unor convenții internaționale multilaterale, pentru a stabili un ansamblu complet și sistematic de dispoziții referitoare la o materie determinată (de ex.: Codul de drept internațional privat adoptat la 20 febr. 1928, la Havana, de a III-a Conferință internațională americană, denumit Codul lui Bustamante). 2. Titlu dat, uneori, unei culegeri de documente internaționale referitoare la o materie determinată, prin care se sistematizează principalele reguli, principii și proceduri referitoare la materia respectivă (de ex.: Codul internațional al muncii, publicat de Biroul Internațional al Muncii). 3. Denumire atribuită unui ansamblu de reguli stabilite prin acorduri internaționale, în materie de comunicații (de ex.: Codul internațional pentru transmiterea observațiilor meteorologice — Codul Recca — pregătit de către O.M.M.). 4. Termen folosit în expresia: Cod de drept internațional sau în expresii analoage, pentru a desemna expunerea sistematică, de obicei sub formă de articole, a unei anumite materii prezentată de specialiști în dreptul internațional.

codificare, gruparea și sistematizarea normelor privind o anumită materie a dreptului, în scopul asigurării unității acestor norme, a precizării conținutului lor și înlăturării eventualelor contradicții dintre ele. C. *dreptului internațional* are ca scop, pe lîngă obiectivele arătate mai sus, și crearea de norme noi, pe baza principiilor generale, fundamentale, promovînd astfel dezvoltarea progresistă a acestui drept. În timp ce în trecut normele dreptului internațional erau stabilite mai ales de marile puteri, în prezent **c.** *dreptului internațional* tinde să asigure participarea activă a tuturor statelor, mari, mijlocii și mici, fără nici o deosebire, la opera de formulare și dezvoltare a instituțiilor și normelor dreptului internațional. C. este neoficială, științifică, atunci cînd este opera unor savanți sau institute științifice, naționale sau internaționale, sau oficială, adică realizată de state de comun acord. În timp ce c. științifică nu este obligatorie pentru state și pentru instanțele jurisdicționale, **c.** oficială, făcîndu-se prin tratat, constituie o sursă a dreptului internațional, cu toate efectele implicate de aceasta. C. poate fi parțială, cînd cuprinde o ramură sau o parte a dreptului internațional, sau generală, cînd cuprinde ansamblul acestui drept. În temeiul Cartei O.N.U. (art. 13, pct. 1, lit. a) Comisia de Drept Internațional lucrează, începînd din 1947, la codificarea diferitelor părți ale dreptului internațional, scopul final urmărit fiind **c.** acestuia în ansamblul său. Sînt de semnalat cele patru convenții privind codificarea dreptului mării, adoptate de Conferința de la Geneva (1958), actualmente în curs de a fi înlocuite prin Convenția elaborată în cadrul Conferinței O.N.U. asupra dreptului mării (UNCLOS III), care ar urma să-și încheie activitatea în 1982: Convenția cu privire la relațiile și imunitățile diplomatice, adoptată de Conferința de la Viena (1961); Convenția cu privire la relațiile consulare, adoptată de Conferința de la Viena (1963); Convenția cu privire la dreptul tratatelor, adoptată de Conferința de la Viena (1969); Convenția cu privire la succesiunea statelor la tratate, adoptată la Viena (1978). Codificări parțiale ale dreptului internațional au avut loc și în secolul trecut: Congresul de la Viena (1815) a codificat regimul fluviilor internaționale și a realizat o codificare parțială a dreptului diplomatic; Congresul de la Paris (1856) a codificat unele norme ale războiului maritim; Conferința de la Geneva (1864) a codificat normele privind ajutorul datorat militarilor răniți sau bolnavi; Convențiile adoptate de Conferințele de pace de la Haga (1899, 1907) au codificat legile și obiceiurile războiului, precum și mijloacele juridice de reglementare a diferendelor internaționale; Protocolul de la Geneva (1925) a interzis folosirea în război a gazelor asfixiante și a armelor bacteriologice; cele patru convenții de la Geneva (1949) reglementează tratamentul prizonierilor de război, al răniților, bolnavilor și naufragiaților, precum și al populației civile în caz de război. Carta Națiunilor Unite (1945) codifică, în fond, principiile generale ale relațiilor dintre state. Opera de c. *a dreptului internațional* este abia la început. România militează pentru promovarea acestei opere, ia parte activă la înfăptuirea ei și promovează numeroase inițiative constructive în acest sens.

coercițiune (de la lat. *coercere* — „a ține în li-

mite"). constrîngere. In dreptul internațional c. poate fi: a) legitimă (cînd are drept scop menținerea activității statelor în limitele dreptului); b) ilicită (al cărui scop constă în silirea unui stat la o abdicare de la drepturile sale suverane, la o acțiune ilicită etc.). Actele consimțite de un stat sub acțiunea c. ilicite sînt nule — nu se mai aplică dictonul — *coacta voluntas sed tamen voluntas* (sau *volenti non fit iniuria).* Acțiunile făcute de un stat sub efectul unei c. licite (de ex.: ca rezultat al exercitării de către state a dreptului lor de *autoapărare individuală sau colectivă)* sînt licite, ca și acțiunile licite de constrîngere (de ex.: actele de folosirea forței de către Consiliul de Securitate al O.N.U. care sînt în conformitate cu Carta).

coexistența pașnică, concept elaborat în cadrul socialismului științific, ca expresie a realității lumii contemporane care este împărțită în state cu orînduiri sociale diferite, pentru a desemna menținerea între ele a unor raporturi normale și de respect reciproc. **C.p.** presupune eliminarea conflictelor armate dintre statele cu sisteme social-politice diferite și cooperarea lor în diferite domenii, în condițiile deplinei egalități în drepturi, a avantajului reciproc și a respectării celorlalte principii fundamentale ale dreptului internațional public. C. **p.** nu înseamnă încetarea luptei de clasă dintre proletariat și burghezie și nici a luptei ideologice dintre aceste clase, pe plan internațional. **C.p.** are drept cîmp de aplicare relațiile dintre statele cu sisteme social-politice deosebite. Principiile **c.p.** au fost afirmate în numeroase documente internaționale, cum sînt: Carta Organizației Națiunilor Unite; Declarația Conferinței țărilor Asiei și Africii de la Bandung (1955); documentele Conferinței statelor nealiniate de la Belgrad (1961); Carta Organizației Unității Africane (1963) etc. În numeroase declarații bi- și multilaterale ale statelor cu sisteme social-politice diferite sînt afirmate aceste principii (de ex.: declarațiile comune încheiate la cel mai înalt nivel de R. S. România cu state nesocialiste). Un document internațional important pentru realizarea **c.p.,** a principiilor sale, este Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (1975). El reprezintă o bază politico-juridică a **c.p.** între statele cu sisteme social-politice diferite. semnatare ale acestui act. La dezvoltarea conceptului de **c.p.** o contribuție remarcabilă și-a adus Partidul Comunist Român, secretarul său general și președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu. În documentele de partid și în cuvîntările secretarului general se subliniază că **c.p.** trebuie înțeleasă nu numai ca eliminarea războiului dintre statele cu sisteme sociale diferite și reglementarea problemelor litigioase dintre ele pe cale pașnică, ci și realizarea schimbului de valori materiale și spirituale între aceste state. În raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XII-lea al P.C.R. se spune: „pornind de la realitatea împărțirii lumii în țări cu orînduri sociale diferite și conștienta că această situație va continua să dăinuie o lungă perioadă de timp, România, acționînd în spiritul coexistenței pașnice, va lărgi raporturile economice, tehnico-științifice și culturale cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, participînd activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori". În acest spirit, România socialistă dezvoltă raporturile sale economice cu țările Pieței comune, cu S.U.A., Japonia, cu țările nealiniate și neutre cu orînduiri diferite. Promovarea **c.p.** contribuie la consolidarea procesului de destindere din relațiile internaționale.

coimperium, noțiune folosită uneori în doctrina dreptului internațional spre a desemna situația în care două sau mai multe state exercită dominația lor asupra unui teritoriu străin. În acest sens s-a susținut că între anii 1878 și 1908 Bosnia și Herțegovina s-ar fi aflat sub **c.** Austro-Ungariei și al Turciei. V. și **condominiu.**

colonie, teritoriu aflat sub dominația unui stat străin — metropola — care îi determină relațiile internaționale, îi impune legislația aplicabilă locuitorilor, de multe ori îl și administrează direct, prin guvernatori și funcționari numiți de conducerea metropolitană. După cel de-al doilea război mondial, majoritatea covîrșitoare a fostelor **c.** și-a cucerit independența, actualmente avînd loc ultimele lupte pentru lichidarea completă a sistemului colonial al imperialismului. Dreptul internațional contemporan, care consacră principiul autodeterminării popoarelor ca una din normele de bază ale legalității internaționale, condamnă colonialismul, interzice statelor să dea ajutor statului colonialist, le cheamă să dea ajutor pe toate planurile poporului asuprit din colonie în lupta acestuia pentru cucerirea libertății și independenței naționale. Poporul român, care a cunoscut multă vreme dominația străină și a luptat secole de-a rîndul pentru cucerirea independenței sale, este solidar cu lupta popoarelor pentru libertate și independență, le ajută pe toate planurile, văzînd în lichidarea completă și definitivă a colonialismului o premisă indispensabilă a unei lumi mai bune, mai drepte.

colonie națională, expresie care definește persoanele de aceeași cetățenie sau naționalitate care locuiesc într-o țară străină sau într-un oraș străin (de ex.: colonia română din S.U.A. sau din Viena).

combatant (în dreptul internațional), persoană care în timp de conflict armat participă la ostilități. C. se împart în două categorii: **c.** *legali* și **c.** *nelegali.* Convenția a IV-a de la Haga (1907) nu atribuia statut de **c.** *legal* decît la trei categorii de luptători: 1) Membrilor forțelor armate regulate care îndeplineau următoarele patru condiții: a) de a avea în fruntea lor o persoană răspunzătoare pentru subordonații săi; b) a purta un semn distinctiv fix și ușor de recunoscut de la distanță; c) de a purta armele pe față; d) de a se conforma în operațiile lor militare legilor și obiceiurilor războiului; 2) Milițiilor și corpurilor de voluntari; 3) Populației unui teritoriu neocupat care la apropierea inamicului lua spontan armele în mînă pentru a se apăra, fără să fi avut vreme să se organizeze. Convenția a III-a de la Geneva (1949), reflectînd experiența luptei de rezistență organizată de unitățile de partizani și de forțele armate regulate care au luptat în cel de-al doilea război mondial sub ordinul unui guvern în exil sau cele ale unui guvern a cărui autoritate a fost redusă la o parte a teritoriului național, a conferit statut de **c.** *legal* și altor categorii de luptători: membrilor forțelor armate care se reclamă că aparțin unui guvern sau autorități nerecunoscute de puterea deținătoare și membrii mișcărilor de rezistență organizată aparținînd unei părți în conflict și acționînd în afara sau în inte-

riorul propriului teritoriu, chiar dacă acest teritoriu este ocupat. Tendința de a lărgi cercul c. s-a reflectat și în Protocolul de la Geneva (1977) care a dat o nouă definiție categoriei de c., pe care-l identifică cu membrii forțelor armate, și a stabilit cîteva reguli noi în acest sens. Elementele noi pe care le aduce Protocolul de la Geneva în reglementarea statutului c. sînt: a) autoriză statele să determine în mod independent această categorie, recunoscîndu-le dreptul de a include aici întreaga populație activă a țării; b) obligă c. să se distingă de populația civilă cînd iau parte la un atac sau la operații pregătitoare a unui atac. În condițiile în care un c. înarmat, din cauza naturii ostilităților, nu poate să se distingă de populația civilă, el își conservă statutul de c. cu condiția ca în astfel de situație să poarte armele deschis: a) în timpul fiecărui angajament militar; b) în timpul în care este expus vederii adversarului atunci cînd el ia parte la o desfășurare militară ce precede lansarea unui atac la care trebuie să participe. C. *legal* căzut în puterea inamicului este prizonier de război. C. *nelegali* sînt persoane ce aparțin forțelor armate regulate și care participă la război fără a purta uniformă sau poartă uniformă falsă. În această categorie se includ spionii, sabotorii și mercenarii. Deși c. *ilegal* este, în fapt, un instrument al statului beligerant, actele sale fiind imputabile statului în serviciul căruia se află, el este, în ce privește tratamentul aplicat de inamic, asimilat civilului. V. și **protecția combatantului; mercenar; sabotor; spion.**

comerț cu copii și femei, delict de drept internațional, care constă în recrutarea și exportul de copii și femei, acestea din urmă pentru a se îndeletnici cu prostituția în alte țări. În scopul combaterii c. **cu c. și f.** au fost încheiate o serie de convenții internaționale (la traites des blanches). Primul act internațional care interzice ademenirea și exportarea femeilor și copiilor sub 20 de ani a fost Aranjamentul internațional în vederea asigurării unei protecții eficace contra traficului criminal cunoscut sub numele de trafic cu albi (18 mai 1904). Ulterior au mai fost încheiate Convenția internațională relativă la reprimarea traficului cu albi (4 mai 1910), prin care statele semnatare se obligau să incrimineze acest gen de comerț; Convenția de la Geneva cu privire la reprimarea traficului cu femei și copii (30 sept. 1921), statele angajîndu-se să ia măsurile legislative necesare pentru abolirea acestui gen de comerț și să-și acorde reciproc asistență juridică; Convenția de la Geneva pentru reprimarea traficului cu femei majore (11 oct. 1933), care extinde prevederile convenției din 1921 și asupra comerțului cu femei majore, independent de faptul că ele și-au dat ori nu consimțămîntul. După cel de-al doilea război mondial au mai fost semnate la Lake Succes (New York-1947) Protocolul amendînd Convenția pentru reprimarea traficului cu femei și copii și protocolul din aceeași localitate (1949), amendînd Aranjamentul internațional în vederea asigurării unei protecții eficace contra traficului criminal, cunoscut sub numele de trafic cu albi.

comerț cu inamicul, activitate de vînzare-cumpărare interzisă în timp de conflict armat între statele beligerante și cetățenii acestora; statelor neutre, în schimb, le este, în principiu, permis comerțul cu statele beligerante. Neutrilor le este interzisă vînzarea de arme sau materiale de război statului agresor, fiindu-le în schimb permisă vînzarea lor către statul victimă a agresiunii. Navele aparținînd statelor neutre sau cetățenilor acestor state pot transporta mărfuri destinate beligeranților cu condiția ca acestea să nu fie susceptibile a fi utilizate în operațiunile militare. V. și **contrabandă de război.**

comisar (în relațiile internaționale) **1.** Persoană cu atribuții administrative sau tehnice, de multe ori membru, în calitate de expert, în delegații pentru negocierea unor probleme speciale internaționale (pregătirea unui tratat, delimitarea unei frontiere etc.). **2.** Persoană învestită printr-un act internațional cu o funcție guvernamentală (de ex.: funcția de c. creată (1954) pentru teritoriul Sarre (Saar) prin Acordul franco-german). **3.** Unii funcționari internaționali poartă titlul de „înalt comisar" (de ex.: Înaltul comisar al O.N.U. pentru refugiați). **4.** Reprezentanții diplomatici ai Commonwealth-ului britanic acreditați în țările acestuia se numesc „Înalți comisari" și au rang de ambasador.

Comisia de Drept Internațional a O.N.U. (C.D.I.), organ subsidiar al Adunării Generale a O.N.U. înființat la 21 nov. 1947 prin rezoluția 174/II avînd drept atribuții principale codificarea și dezvoltarea progresivă a dreptului internațional. Activitatea Comisiei este reglementată printr-un statut adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. Cei 25 de membri ai C.D.I. aleși pe o durată de cinci ani își îndeplinesc sarcinile în calitate de specialiști. Condițiile de alegere a membrilor acestei comisii cer ca ei să fie personalități competente în materia dreptului internațional, un stat neputînd avea decît un singur participant. Cea de-a XV-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. a propus revizuirea programului de lucru al C.D.I., astfel ca accentul să se pună pe examinarea posibilităților de dezvoltare și codificare a principiilor noi de drept internațional. În sesiunea a XVI-a a Adunării Generale s-a fixat programul lucrărilor C.D.I. privind codificarea regulilor privitoare la tratate, la răspunderea statelor, examinarea problemelor referitoare la succesiunea statelor și guvernelor, precum și problema codificării principiilor coexistenței pașnice. În sesiunile anuale ținute începînd din anul 1949, *Comisia* a elaborat o serie de lucrări, printre care se numără: Proiectul de declarație asupra drepturilor și obligațiilor statelor pe plan internațional; Proiectul de convenție pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, pe baza căruia s-a elaborat Convenția din 1948; principiile dreptului internațional atestate de statutul Tribunalului internațional de la Nürnberg; Proiectul de articole privind dreptul mării, pe baza căruia s-au elaborat patru convenții (referitoare la: marea teritorială și zona contiguă, marea liberă, platoul continental și conservarea resurselor biologice în marea liberă), aprobate de Conferința de la Geneva (1958); Proiectul privitor la relațiile și imunitățile diplomatice, care a stat la baza Convenției de la Viena (1961) și Proiectul privind responsabilitatea internațională a statelor; Proiectul privind dreptul tratatelor, succesiunea statelor la tratate etc. O preocupare deosebită a C.D.I. a constituit-o, de asemenea, rezervele la convențiile multilaterale, definiția agresiunii, naționalitatea, inclusiv apatridia.

În unele privinţe lucrările **C.D.I.** nu au putut trece de faza discuţiilor, alteori nu au reuşit să dea, prin formulările adoptate, o bază acceptabilă pentru deciziile Adunării Generale a O.N.U. şi ale statelor (de ex.: Codul crimelor împotriva păcii, procedura arbitrală ş.a.).

Comisia de mediere, conciliere şi arbitraj a O.U.A., organism creat în baza articolului 19 din Carta Organizaţiei Unităţii Africane în vederea reglementării paşnice a diferendelor dintre statele membre. Regulile de funcţionare a Comisiei au fost definite prin Protocolul aprobat (1964) de conferinţa şefilor de state şi guvern. Conform Protocolului, Comisia de mediere, conciliere şi arbitraj este alcătuită din 21 de membri, aleşi pentru o perioadă de cinci ani de Adunarea şefilor de state şi de guverne la propunerea statelor membre. *Comisia* este condusă de un preşedinte şi doi vicepreşedinţi, care alcătuiesc biroul. Biroul este singurul organ care funcţionează permanent, restul membrilor întrunindu-se după necesităţi. Competenţa *Comisiei* se extinde numai la diferendele dintre statele membre ale O.U.A., sesizarea sa putînd fi făcută atît de statele-părţi la diferend sau de cele interesate în diferend, cît şi de anumite organe ale O.U.A. Recursul la *Comisie* este facultativ, statele avînd libertatea să recurgă sau să nu recurgă la ea pentru soluţionarea diferendelor dintre ele, precum şi libertatea de a-şi alege oricare dintre cele trei mijloace preconizate — mediere, conciliere sau arbitraj. În cazul mediaţiunii, sarcina mediatorilor este de a reconcilia opiniile şi pretenţiile părţilor, prin propuneri (scrise) sugerate de ei. Acceptarea sugestiilor este facultativă; ea se consemnează într-un protocol de aranjamente încheiat între părţile în litigiu. Concilierea în sistemul O.U.A. se realizează de un consiliu de conciliatori, care funcţionează atît ca o comisie de anchetă, cît şi ca o comisie de conciliere, încercînd să realizeze un acord între părţi. Procedura arbitrală se realizează de un tribunal, care judecă diferendele supuse de părţi în baza unui compromis. Tribunalul judecă în baza tratatelor încheiate între părţi, a dreptului internaţional, a Cartei O.U.A., a Cartei O.N.U. şi, dacă părţile sînt de acord, *ex aequo et bono.*

Comisia dezarmării a Naţiunilor Unite, organism creat de Adunarea Generală a O.N.U., constituit din membrii Consiliului de Securitate, inclusiv Canada. Principal organ de negocieri în domeniul dezarmării, Comisia pregătea propuneri vizînd realizarea unui tratat sau a unor tratate pentru reglementarea, limitarea şi reducerea echilibrată a tuturor armamentelor, eliminarea tuturor armamentelor care puteau fi folosite ca arme de distrugere în masă, interzicerea armelor atomice şi folosirea energiei nucleare în scopuri paşnice. Comisia dezarmării urma să raporteze asupra activităţii sale atît Consiliului de Securitate cît şi Adunării Generale a O.N.U. Ulterior, dintre membrii Comisiei a fost desemnat un subcomitet din care făceau parte reprezentanţi ai Angliei, Canadei, Franţei, S.U.A. şi U.R.S.S. După cîţiva ani de negocieri sterile, Adunarea Generală a O.N.U. a hotărît (1957) lărgirea numărului de membri ai Comisiei cu 14 state, iar în 1958 s-a hotărît ca din aceasta să facă parte toate statele membre ale O.N.U. Totuşi, rolul Comisiei s-a diminuat constant (între 1958 şi 1977 a ţinut doar două sesiuni). Adunarea Generală a O.N.U., întrunită în 1978 în sesiune specială pentru a examina problemele dezarmării, a hotărît înfiinţarea unui nou organism, purtînd aceeaşi denumire dar avînd o altă structură şi alte servicii. Noua comisie este un organ deliberativ al Adunării Generale a O.N.U. cu rolul de a examina diferite probleme vizînd dezarmarea şi de a face recomandări în legătură cu acestea, de a da curs hotărîrilor şi recomandărilor sesiunii speciale a Adunării Generale a O.N.U.

Comisia drepturilor omului, organ subsidiar al Consiliului Economic şi Social al O.N.U., creat în baza art. 68 din Carta Naţiunilor Unite în iun. 1946, cu scopul „de a facilita tuturor, fără discriminare de rasă, sex, limbă sau religie, accesul la drepturile omului şi libertăţile fundamentale". **C.d.o.,** compusă din reprezentanţii a 32 de state membre, aleasă de Consiliul Economic Social pe trei ani, se reuneşte în fiecare an timp de 4-5-6 săptămîni. *Comisia* efectuează studii, pregăteşte recomandări de proiecte de convenţii internaţionale privind drepturile omului; îndeplineşte, de asemenea, anumite sarcini speciale încredinţate de Consiliul Economic şi Social; anchetează reclamaţiile privind violările drepturilor omului şi examinează comunicările relative la aceste violări. Comisia cooperează strîns cu toate celelalte organe ale O.N.U. competente în domeniul drepturilor omului. **C.d.o.** a creat o serie de organe subsidiare, printre care subcomisia de luptă contra măsurilor discriminatorii şi a protecţiei minorităţilor, Comitetul special de rapoarte periodice asupra drepturilor omului, grupul special de experţi din Africa Australă şi alte grupuri de lucru însărcinate cu misiuni speciale.

Comisia Dunării, organism creat prin Convenţia de la Belgrad (1948), cu privire la regimul navigaţiei pe Dunăre. Este constituită din reprezentanţii următoarelor state dunărene: Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, România, Ungaria şi U.R.S.S. La sesiunile Comisiei sau la reuniunile de experţi ai statelor membre participă, fără drept de vot, experţi ai Ministerului de Transport al R. F. Germania. Sediul Comisiei este la Budapesta. Comisia adoptă recomandări sau, după caz, hotărîri care sînt puse în aplicare potrivit legislaţiei interne a fiecărui stat membru. Atribuţiile Comisiei sînt fixate de art. 8 al Convenţiei: 1) Supraveghează îndeplinirea prevederilor Convenţiei; întocmeşte, pe baza propunerilor şi proiectelor statelor riverane, planul general şi bugetele de cheltuieli pentru principalele lucrări legate de îmbunătăţirea navigaţiei; 2) Se consultă cu ţările dunărene în diferite probleme ale navigaţiei; 3) Stabileşte un sistem unitar de navigaţie; 4) Unifică drepturile de supraveghere şi control fluvial, coordonează serviciile hidro-meteorologice pe Dunăre, publică îndrumări pentru navigaţie, hărţi de navigaţie, ghiduri etc. *Comisia* nu are putere legislativă sau jurisdicţională; infracţiunile cu privire la regulile de navigaţie sînt sancţionate de organele statelor riverane. Diferendele dintre statele semnatare ale Convenţiei cu privire la aplicarea sau interpretarea ei sînt supuse unei comisii de conciliere. Aceasta este formată din cîte un reprezentant al fiecărei părţi în litigiu şi un membru desemnat de preşedintele comisiei, dintre cetăţenii unui stat care nu este parte în diferend. *Comisia* are personalitate juridică, iar membrii şi

funcționarii ei se bucură de imunitate diplomatică.

Comisia europeană a drepturilor omului, organism creat cu scopul de „a asigura respectul angajamentelor rezultînd pentru Înaltele Părți Contractante" din Convenția europeană a drepturilor omului (art.19). Comisia se compune dintr-un număr egal de membri cu acela al Părților Contractante (21). Membrii Comisiei sînt aleși de Comitetul Miniștrilor din Consiliul Europei de pe o listă întocmită de Biroul Adunării Consultative pe baza propunerilor făcute de fiecare grup de reprezentanți ai Părților Contractante. Aleși pentru o perioadă de șase ani, membrii Comisiei statuează cu titlu individual, ceea ce, principial, le asigură o independență față de țările de origine. Comisia își are sediul la Strasbourg iar procedura sa se desfășoară cu ușile închise. Competența Comisiei se apreciază după patru criterii: geografic, după obiectul unei cauze, în timp, și în raport cu statul pus în cauză. Astfel, Comisia este competentă să judece: 1) Toate faptele survenite în sfera de jurisdicție a Părților contractante (inclusiv în teritoriile dependente și coloniale); 2) Orice violare a unuia din drepturile recunoscute în Convenție și în Protocoalele adiționale I și IV; 3) Toate faptele posterioare intrării în vigoare a Convenției (adică după 1953). Comisia poate să judece atît cauzele introduse de statele membre, cît și plîngerile ce provin de la o persoană fizică, de la o organizație neguvernamentală sau de la un grup de particulari, cu condiția ca statul pus în cauză să fi recunoscut printr-o declarație expresă competența Comisiei de a putea judeca astfel de cereri individuale. (Din cele circa 400 de cauze judecate de Curte pînă la 31 dec. 1981, numai 12 au fost introduse de state.) Procedura în fața Comisiei comportă două faze: examinarea admisibilității cererii și examinarea în fond a unei cereri declarate admisă. În această ultimă fază Comisia încearcă reglementarea amiabilă a afacerii printr-o tentativă de conciliere. Dacă o asemenea tentativă eșuează, Comisia redactează un raport în care constată faptele și formulează un aviz în sensul de a ști dacă faptele constatate constituie sau nu din partea statului incriminat o violare a Convenției. Raportul Comisiei, facultativ pentru părți, are un caracter confidențial; el poate fi publicat numai dacă afacerea este adusă în fața Curții europene a drepturilor omului, dacă Comitetul Miniștrilor decide astfel, sau, în ipoteza excepțională, cînd Comisia decide astfel după retragerea unei cereri declarată admisă. Raportul conținînd avizul Comisiei constituie punctul de plecare a unei noi proceduri care, de astă dată, va duce la o decizie cu caracter obligatoriu. Raportul este prezentat Comitetului Miniștrilor din Consiliul Europei. Două situații pot apărea: 1) Cauza poate fi deferită Curții europene a drepturilor omului de către Comisie sau de catre un stat interesat; 2) Dacă ea nu a fost deferită Curții într-un termen de trei luni, Comitetul Miniștrilor este competent să decidă asupra cauzei. V. și **Curtea europeană a drepturilor omului; Convenția europeană a drepturilor omului.**

Comisia Europeană a Dunării, organism creat prin Tratatul de la Paris (1856), alcătuit din reprezentanții Angliei, Franței, Prusiei și Sardiniei (țări neriverane), la care se adăugau și reprezentanții a trei țări riverane: Rusia, Turcia, Austria. Principala sarcină a comisiei consta în: proiectarea și asigurarea executării lucrărilor de dragare a locurilor invadate de nisipuri; degajarea obstacolelor care impietau asupra navigației; menținerea în stare de navigație permanentă a Dunării maritime. Prin Tratatul de la Paris (1856) și celelalte tratate ulterioare, **C.E.D.** i s-au conferit următoarele atribuții: 1) *Legislative:* elaborarea regulamentului de navigație și poliție fluvială la gurile Dunării (art. 7 al Actului Public din 1856), precum și de la gurile Dunării pînă la Porțile de Fier (art. 55 al Tratatului de la Berlin din 1878); 2) *Judecătorești* (art. 153 și 154 din Regulamentul de navigație): a) judecarea, în primă instanță, a contravențiilor săvîrșite pe Dunăre; b) judecarea apelului împotriva acestor hotărîri, fără drept de recurs; 3) *Administrative:* a) stabilirea și perceperea taxelor de la vasele în trecere pe Dunăre, pentru acoperirea cheltuielilor de amenajare și întreținere a fluviului (art. 16 al Tratatului de la Paris din 1856); 4) *Imunități și privilegii:* a) **C.E.D.** se bucura de neutralitate atît în timp de pace cît și în timp de război (art. 21 al Actului Public din 1856); b) personalul tehnic și administrativ al **C.E.D.** se bucura de imunitate (art. 70 al Tratatului de la Londra din 1871); c) **C.E.D.** avea pavilion propriu (art. 8 al Actului adițional din 1881); d) **C.E.D.** se bucura de imunitate fiscală. După primul război mondial, regimul navigației pe Dunăre a fost reglementat prin Convenția de la Paris (1921). S-au înființat două comisii internaționale de supraveghere: Comisia Internațională a Dunării și Comisia Europeană a Dunării. **C.E.D.** a fost formată din reprezentanții Angliei, Franței, Italiei și României, pentru Dunărea maritimă. Așa-numitul „statut definitiv" al Dunării (1921) a suferit modificări în 1938, cînd a fost încheiată Convenția de la Sinaia. Principalele atribuții ale **C.E.D.** au fost transferate autorităților românești. Acordul de la București (1939) a modificat componența **C.E.D.**, prin includerea, în această comisie, a Germaniei. După al doilea război mondial, Conferința de la Paris (1946) a hotărît convocarea unei conferințe internaționale pentru reglementarea regimului de navigație pe Dunăre. Pe baza hotărîrii Conferinței de pace de la Paris a fost convocată Conferința de la Belgrad (1948), care a adoptat Convenția asupra regimului navigației pe Dunăre. V. și **Comisia Internațională a Dunării; Dunărea, regimul juridic.**

Comisia Internațională a Dunării, organism creat prin Tratatul de la Versailles (1919) și Convenția de la Paris (1921), format din reprezentanții Angliei, Franței, Italiei și ai țărilor riverane, pentru Dunărea fluvială (de la Ulm la Brăila). Comisia avea sediul la Bratislava. Între sarcinile sale se numărau cele vizînd aplicarea prevederilor regimului de navigație pe Dunăre consacrat prin Tratatul de la Versailles (1919) și prin Convenția internațională a Dunării (1921). Conferința de la Viena (1940) a hotărît dizolvarea **C.I.D.** și înființarea a două noi organisme: Consiliul Dunării fluviale și Comitetul special al Consiliului Dunării fluviale. La Conferința de la Paris (1946) s-a hotărît convocarea unei conferințe internaționale pentru reglementarea regimului de navigație pe Dunăre. Tratatele de pace (1947) semnate de statele din Coaliția antifascistă, cu Bulgaria, România și Ungaria au

consacrat principiul libertății de navigație pe Dunăre, fără să prevadă restabilirea vechiului regim internațional de navigație aplicat acestui fluviu. Pe baza hotărîrii Conferinței de pace de la Paris (1946) a fost convocată Conferința de la Belgrad (1948) care a adoptat Convenția asupra regimului navigației pe Dunăre. V. și **Comisia Europeană a Dunării; Dunărea, regimul juridic.**

Comisia pentru armamente convenționale a Națiunilor Unite, organism creat la 13 febr. 1947 de Consiliul de Securitate al O.N.U. avînd ca sarcini elaborarea de propuneri privind reglementarea generală și reducerea armamentului și forțelor armate, precum și măsuri practice și efective de control. Din fuziunea sa cu Comisia pentru Energia Atomică a Națiunilor Unite, în 1952 s-a născut Comisia dezarmării a Națiunilor Unite.

Comisia pentru energia atomică a Națiunilor Unite (United Nations Atomic Energy Commission — U.N.A.E.C.), primul organism de negociere în problema dezarmării, creat de Adunarea Generală a O.N.U. la 24 ian. 1946. Sarcina principală a acestui organism era de a face recomandări și propuneri în vederea eliminării armelor nucleare din arsenalele statelor. El trebuia să se ocupe, totodată, de toate problemele ce decurgeau din descoperirea energiei atomice. Proiectele de planuri prezentate în acest sens de S.U.A. și U.R.S.S. (planul Baruch, planul Gromiko ș.a.) în cadrul comisiei au fost succesiv respinse, aceasta ajungînd în impas. La 11 ian. 1952, Adunarea Generală a O.N.U. a hotărît dizolvarea U.N.A.E.C.

comisie (în dreptul internațional), denumire dată unui grup de oameni desemnat din membrii unui colectiv mai mare (de ex.: plenul unei conferințe internaționale; Adunarea Generală a O.N.U. etc.) spre a îndeplini anumite activități sau sarcini speciale. În unele cazuri **c.** poate fi constituită de reprezentanții a numai două state, spre a răspunde unor sarcini speciale (de ex.: **c.** pentru bornarea, demarcarea sau redemarcarea frontierei; pentru examinarea împrejurărilor în care s-a produs un incident de frontieră etc.). De cele mai multe ori, activitatea **c.** este supusă, spre hotărîre sau spre luare de cunoștință, celor ce au desemnat-o. De regulă **c.** nu are de hotărît fondul problemelor.

comisie internațională de anchetă, mijloc auxiliar de reglementare pașnică a diferendelor internaționale, care constă în verificarea de către persoane particulare sau de către organele desemnate în comun de părțile litigante ori de către o organizație internațională a aserțiunilor părților și în lămurirea unor probleme de fapt (uneori și de drept), concluziile desprinse ca urmare a anchetei întreprinse avînd un caracter facultativ pentru părțile în litigiu. Obiectul **c.i. de a.** este limitat la litigii, de regulă minore, determinate de divergențe de apreciere asupra unor chestiuni de fapt. Declanșarea mecanismului **c.i. de a.** este precedată de încheierea unei înțelegeri speciale, în cuprinsul căreia sînt stipulate categoriile de fapt ce urmează a fi lămurite, componența **c.i. de a.**, termenul de alcătuire al acesteia, împuternicirile membrilor (de a efectua audieri, deplasări, expertize etc.), statutul membrilor **c.i. de a.**, obligațiile acestora, obligațiile părților aflate în litigiu (de a pune la dispoziție materiale, date, de a înlesni deplasările membrilor **c.i. de a.**, de a facilita audiențele, expertizele, consultările) etc. **C.i. de a.** sînt alcătuite din persoane particulare care acționează cu titlu oficial (cîte unul din fiecare stat litigant, plus un terț). În afară de comisari sau asesori, părțile litigante au dreptul să numească în **c.i. de a.** agenți speciali, cu misiunea de a le reprezenta și a servi drept mijlocitori între ele și comisie, să însărcineze consilieri și avocați, care să le apere interesele în fața comisiei. Astfel constituite **c.i. de a.** au rolul de a stabili materialitatea faptelor pentru a crea premisele în vederea ajungerii la înțelegere, fără însă a fi împuternicite să se pronunțe în vreun fel asupra responsabilităților uneia din părți, care se degajă din analiza obiectivă a faptelor. **C.i. de a.**, ca mijloc pașnic de reglementare, au fost create pentru prima dată la sfîrșitul secolului trecut, prin Convenția de la Haga (1899). Datorită rezultatelor obținute de această procedură în reglementarea unor diferende, prima Convenție de la Haga (1907) îi consacră un spațiu mult mai larg, perfecționîndu-i, mai ales, procedura, care s-a impus în forma sa clasică, în practica internațională și în sistemul Societății Națiunilor. În baza art. 12 și 15, par. 1 și 2, Consiliul Societății funcționa în calitatea de **c.i. de a.** În cazul apariției unui diferend susceptibil a antrena o ruptură, ele (părțile) urmau a-l supune fie procedurii arbitrale, fie examinării Consiliului (art. 12). În acest caz, Secretarul general putea lua, în numele Consiliului, orice dispoziție „în vederea efectuării unei anchete și a unei examinări complete" (art. 15 par. 2). **C.i. de a.** au fost incluse și în sistemul Cartei Națiunilor Unite (art. 33). Organul împuternicit de Cartă a efectua anchete este Consiliul de Securitate. El poate ancheta orice diferend sau orice situație care ar putea duce la fricțiuni între națiuni sau ar putea da naștere unui diferend, în scopul de a stabili dacă continuarea diferendului sau situației ar putea primejdui menținerea păcii și securității internaționale (art. 34 din Carta O.N.U.). Abia după constatările **c.i. de a.**, și în funcție de acestea urmează să se recurgă la un mijloc de reglementare pașnică adecvat. Astfel, în sistemul Cartei O.N.U. ancheta internațională nu este decît o metodă pregătitoare, un preludiu al unei reglementări. Numeroase organizații internaționale, instituții specializate (O.I.M., O.M.S., I.M.C.O. ș.a.) și organizațiile regionale (O.U.A., O.S.A. etc.) au prevăzut, direct sau indirect, ancheta printre mijloacele de reglementare pașnică a diferendelor. Problema metodelor de stabilire a faptelor în cazul unor diferende între state a fost dezbătută și la O.N.U. Statele occidentale, inițiatoare a acestei dezbateri, preconizau crearea unui organ permanent, în atribuțiile căruia urma să intre lămurirea laturii faptice a diferendelor ce s-ar ivi între ele. Deși lipsită pînă în prezent de o largă aplicare practică, ancheta internațională este unul din instrumentele care poate avea un rol însemnat în pregătirea soluționării diferendelor dintre state. În primul rînd, ea este un mijloc de întîrziere a declanșării conflictelor. În al doilea rînd, raportul anchetatorilor poate oferi elemente care să convingă părțile să-și soluționeze diferendul cu tact și în condiții de calm. Fiind limitată numai la examinarea faptelor și la întocmirea unui raport, **c.i. de a.** a avut un rol limitat; ele nu furnizează părților decît materiile brute din care acestea trebuie să

construiască edificiul înțelegerii comune. V. și **ancheta internațională.**

comisie internațională de conciliere, mijloc pașnic de reglementare a litigiilor dintre state ce constă în examinarea diferendului de către un organ prestabilit (sau stabilit după izbucnirea conflictului), alcătuit din particulari numiți dintre persoanele agreate de state care, deliberînd după o procedură contradictorie, în absența părților, le propun o soluție neobligatorie. **C.i. de c.** sînt alcătuite, de regulă, din cinci membri: cîte doi desemnați de fiecare parte (unul dintre naționali, iar altul dintre cetățenii unui stat terț), al cincilea, președintele, este desemnat de cele două părți de comun acord. Uneori, **c.i. de c.** cuprind numai trei membri. **C.i. de c.** se pot constitui fie imediat ce tratatul prin care s-a convenit recurgerea la conciliațiune a intrat în vigoare, fie după ivirea unui litigiu concret. Procedura **c.i. de c.** cuprinde două faze: ascultarea părților și administrarea de probe. În atribuțiile acestor comisii intră: examinarea probelor de fapt și verificarea aserțiunilor părților (funcționează în același timp ca o comisie internațională de anchetă); deliberarea și formularea concluziilor, fără participarea directă a părților în cauză; întocmirea raportului în care examinează și apreciază faptele litigioase (poate da părților un sfat asupra modului în care ar putea fi tranșat diferendul). Recomandările sau avizele sale, adoptate cu majoritate de voturi, sînt facultative; ele nu constituie decît o propunere, a cărei acceptare sau respingere depinde exclusiv de voința părților. În forma sa clasică, procedura concilierii internaționale impunea în sarcina statelor obligația de a nu recurge la forță pînă cînd comisia nu și-a depus raportul și încă un timp după depunerea lui. Astfel, conciliere constituie un moratoriu de război, un procedeu prin care se cîștigă timp. În prezent, obligația statelor de a nu recurge la forță izvorăște din norme imperative de drept internațional. Apărută în anii imediat următori Conferințelor de la Haga (1899 și 1907), concilierea internațională a cunoscut o rapidă perfecționare (printr-o detașare din ancheta internațională). Prima formă mai evoluată se găsește în Tratatele Bryan și Knox. Ulterior, ea a făcut obiectul a numeroase tratate bi- și multilaterale. De o mare atenție s-au bucurat **c.i. de c.** în cadrul Societății Națiunilor, care dorea să facă din ele instituții internaționale de prim ordin. La 22 sept. 1922 o rezoluție a Adunării recomanda statelor procedura concilierii, oferindu-le în acest scop un „Regulament model". La cea de-a IX-a sesiune a sa (1938), Adunarea a adoptat Actul general privitor la reglementarea pașnică a diferendelor internaționale, al cărui capitol 3 reglementa **c.i. de c.** El prevedea două categorii de **c.i. de c.**: permanente (prestabilite) și speciale (înființate ad-hoc). Competența **c.i. de c.** era recunoscută, în principiu, pentru toate categoriile de diferende. Hotărîrile, neobligatorii pentru părți, se adoptau cu votul a 2/3 din numărul membrilor săi. Actul general de conciliere, arbitraj și reglementare judiciară semnat la 21 mai 1929 de statele Micii Înțelegeri prevedea, ca și Actul general din 1928, două categorii de **c.i. de c.**: permanente și speciale, ambele avînd o largă competență. Ele puteau fi sesizate pentru o largă arie de diferende: juridice (pentru care părțile puteau, de comun acord, și prealabil oricărei acțiuni judiciare sau arbitrale să recurgă la conciliere); nejuridice (pentru care concilierea era obligatorie). În ciuda numeroaselor tratate de conciliere, procedura, ca atare, nu a avut în practică decît o aplicare mai puțin decît modestă, numărul diferendelor supuse **c.i. de c.** fiind foarte mic. Cauza constă în caracterul excesiv de tehnic al procedurii, în alunecarea sa spre arbitraj. Neajunsul tehnicizării a fost accentuat și de numeroasele rezerve pe care le conțineau tratatele de conciliere. Institutul de drept internațional, în sesiunea sa de la Salzburg (1959—1961), a încercat să detehnicizeze această procedură, punînd accentul pe caracterul său de negocieri. O încercare de revitalizare a **c.i. de c.** a avut loc și la Conferința de la Viena (1968—1969) privind dreptul tratatelor. Militînd pentru stingerea focarelor de încordare și conflict, pentru soluționarea pe cale pașnică, într-un cadru democratic a problemelor litigioase, România a inițiat o serie de acțiuni, ce își au izvoarele în documentele noastre de partid și care vizează consolidarea eficacității mijloacelor pașnice de reglementare, inclusiv a **c.i. de c.** Printre acestea se numără propunerea din 1975 privind crearea unei comisii permanente a Adunării Generale a O.N.U. care să îndeplinească funcții de mediere și conciliere. V. și **concilierea internațională.**

comisie mixtă (în tehnica relațiilor internaționale), denumire dată unor colective formate din reprezentanții celor două sau, după caz, mai multe state, avînd drept sarcină rezolvarea unor probleme concrete în cadrul și pe baza prevederilor înțelegerii dintre statele în cauză. **C.m.** se compun dintr-un număr egal de reprezentanți ai acestor state, se reunesc la cererea și în modurile prevăzute în convenția de bază, avînd, după caz, sarcina să investigheze faptele care au dus la anumite incidente (de ex.: **c.m.** de frontieră), să rezolve prin bună înțelegere litigiile și diferendele, iar dacă aceasta s-ar dovedi a nu le fi cu putință, să refere statelor pe care le reprezintă, pentru ca problema respectivă să fie rezolvată pe cale diplomatică. De o deosebită utilitate sînt **c.m.** create în cadrul înțelegerilor de colaborare internațională tehnică și comercială. România, care militează cu consecvență pentru promovarea în relațiile internaționale a colaborării între state, promovează instituția și tehnica **c.m.** atît în problemele frontaliere, cît și în cele privind colaborarea și cooperarea comercială, tehnică, științifică etc. Un exemplu în această privință îl constituie **C.m.** româno-iugoslavă pentru Porțile de Fier, creată pe baza acordurilor încheiate între cele două state pentru realizarea și menținerea în funcțiune a sistemului hidroenergetic și de navigație „Porțile de Fier"

comisie mixtă de arbitraj, organ arbitral alcătuit dintr-un număr impar de membri: 3—5, cîte unul, respectiv doi pentru fiecare parte în litigiu, plus un supraarbitru. Aceste comisii își au originea în Tratatul Jay dintre S.U.A. și Marea Britanie (1794). Eficacitatea lor a fost relativ redusă, fiind înlocuite cu tribunale arbitrale.

comisie rogatorie (de la cuvintele lat. *committere* — a da o însărcinare — și *rogare* — a ruga), mandatul încredințat sub formă de rugăminte de către un organ judiciar al unui stat, organului judiciar din alt stat sau unui organ de poliție judiciară de a proceda la efectuarea unui act de investigație, de înștiințare sau într-un alt mod legat de mersul

normal al activității judiciare. Pot face obiectul c.r., între altele: citarea sau audierea de martori; angajarea și ascultarea unor experți; interogarea unui învinuit; percheziționarea și ridicarea unor obiecte; cercetarea la fața locului (descindere); remiterea unor obiecte, în special a unor documente; remiterea unui arestat; căutarea și stabilirea identității unei persoane; informații asupra unor persoane (de ex.: adnotările din anumite registre de stare civilă, judiciare); executarea unei sentințe penale. Cererea de c.r. poate fi transmisă pe cale diplomatică, consulară sau direct de la instanța interesată către instanța corespunzătoare din celălalt stat. R.S. România se pronunță în principiu pentru calea diplomatică, întrucît este cea mai indicată de a preveni o nesocotire a principiilor fundamentale ale relațiilor și legalității internaționale — respectul suveranității și independenței naționale, neamestecul în treburile interne ale statului etc.

comitas gentium v. **curtoazia internațională.**

Comitetul celor zece state pentru dezarmare, organism creat în 1959 în urma hotărîrii miniștrilor de externe ai Marii Britanii, Franței, S.U.A. și U.R.S.S. pentru negocieri în domeniul dezarmării. A fost alcătuit în concepția blocurilor din zece state: Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, U.R.S.S., Marea Britanie, Canada, Franța, Italia și S.U.A. Scopul *Comitetului* era de a pune în aplicare rezoluția Adunării Generale a O.N.U. din 20 nov. 1959 cu privire la dezarmarea generală și totală, elaborînd în acest sens măsuri concrete. Interpretîndu-se în mod diferit sarcinile acestui organ de către statele sale membre, nu s-a putut ajunge la rezultatele scontate. La 27 iun. 1960 statele socialiste și-au întrerupt participarea la lucrările Comitetului, aducînd problema dezarmării în dezbaterea Adunării Generale a O.N.U. Ulterior, printr-o rezoluție a Adunării Generale a O.N.U. s-a creat Comitetul celor 18 state pentru dezarmare.

Comitetul celor 18 state pentru dezarmare, organism de negocieri în problema dezarmării, creat în urma acordului realizat între U.R.S.S. și S.U.A., în locul Comitetului celor 10 state pentru dezarmare, pe baza concepției de bloc. Din Comitet făceau parte state din N.A.T.O., din Tratatul de la Varșovia și state nealiniate: Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, U.R.S.S., Marea Britanie, Canada, Franța, Italia, S.U.A., Birmania, Brazilia. Egipt, Etiopia, India, Mexic, Nigeria și Suedia. Franța a refuzat să participe la lucrările Comitetului. În 1969, Comitetul și-a lărgit componența, în el fiind incluse și alte state: Argentina, Iugoslavia, Japonia, Maroc, R.P. Mongolă, Pakistan, Olanda, Ungaria schimbîndu-și, totodată, și denumirea în *Comitetul pentru dezarmare de la Geneva,* care se va întruni pentru negocieri sub forma conferințelor. În 1975, noi state au fost incluse în *Comitet:* Iran, Perú, R.D. Germană, R.F. Germania și Zair. *Comitetul* a lucrat, începînd din 1962, sub conducerea a doi copreședinți: reprezentanții U.R.S.S. și S.U.A. În prima perioadă a activității sale, *Comitetul* și-a concentrat activitatea asupra sarcinii sale prioritare, ajungînd la un acord asupra dezarmării generale și complete sub un strict control internațional. Din păcate, cu timpul Comitetul și-a orientat activitatea tot mai mult către o serie de măsuri colaterale dezarmării, punîndu-se pe primul plan neproliferarea armelor nucleare. În 1968 s-a ajuns la realizarea Tratatului cu privire la neproliferarea armelor nucleare și la încheierea altor cîteva convenții în probleme colaterale. În ciuda recomandărilor din partea Adunării Generale a O.N.U. și a voinței majorității statelor lumii, în special a celor mici și mijlocii, Comitetul pentru dezarmare de la Geneva nu și-a orientat activitatea către problemele reale ale încetării cursei înarmărilor. Sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U. privind dezarmarea, care a avut loc în 1978, a hotărît crearea unui organ nou de negocieri în domeniul dezarmării în locul celui existent — Comitetul pentru dezarmare.

Comitetul de decolonizare v. **Comitetul special însărcinat cu studierea situației în ceea ce privește aplicarea Declarației asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale.**

Comitetul Internațional al Crucii Roșii v. **Crucea Roșie Internațională.**

Comitetul pentru dezarmare, organism creat în urma sesiunii speciale a Adunării Generale a O.N.U. privind dezarmarea (1978), în vederea purtării negocierilor de dezarmare, odată cu desființarea Conferinței Comitetului pentru dezarmare de la Geneva. Comitetul cuprinde un număr de 40 de state membre, între care și România.

Comitetul special însărcinat cu studierea situației în ceea ce privește aplicarea Declarației asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale, organism creat în 1961 de Adunarea Generală a O.N.U., alcătuit inițial din 17 membri și sporit în 1962 la 24 de membri (de aici și denumirea de Comitetul celor 24 sau Comitetul de decolonizare). *Comitetul* are misiunea de a identifica mijloacele cele mai adecvate pentru a grăbi aplicarea *Declarației asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale,* de a propune măsuri concrete în acest sens, pe baza cărora Adunarea Generală adoptă hotărîri în problema lichidării colonialismului, întocmirea de rapoarte care sînt prezentate Adunării Generale. Comitetul întreține relații cu O.U.A. și cu mișcările de eliberare națională.

Commonwealth, expresie engleză însemnînd în mod literal „bogăție comună", folosită pentru a desemna o uniune de state. (În timpul protectoratului lui Cromwel (1649—1660), statul englez s-a numit oficial C.) După 1926 denumirea de C. a fost folosită spre a desemna „Comunitatea Britanică de Națiuni", din care făceau parte: Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Canada, Uniunea Australiană (care, de asemenea, se numește C.), Noua Zeelandă, precum și o serie de foste colonii britanice ce au căpătat statut de țară independentă și pe care Marea Britanie încerca să le mențină, și prin participarea la „Comunitatea de Națiuni", sub influența și dominația sa. După cel de-al doilea război mondial denumirea C. a devenit „Comunitate de Națiuni" (C. *of Nation*). Statele membre ale C. sînt independente, fiecare dintre ele este reprezentat în străinătate prin diplomații săi (ambasadorii Marii Britanii în diferite state membre ale C. și ai acestora în relațiile lor reciproce nu poartă titlul de ambasador, ci de înalt Comisar). Relațiile dintre statele membre ale C. au fost reglementate prin Declarația Conferinței Im-

periale (1926), apoi prin Statutul de la Westminster (1931). Între anii 1907 și 1937, organul suprem al C. a fost Conferința Imperială a C.

competența (în dreptul internațional), capacitatea juridică conferită sau recunoscută unui stat, unei organizații internaționale sau unui organ jurisdicțional de a face un act, a lua o decizie, sau a judeca o pricină. Se recunoaște c. statelor de a adopta acte ce țin de atributul lor suveran, sau c. unei organizații internaționale, conferită de actul său constitutiv, de a dezbate și a adopta hotărîri asupra anumitor probleme, precum și c. C.I.J. sau a unui organ arbitral de a judeca anumite pricini și a le soluționa. În practica C.I.J., termenul c. este uneori echivalent cu acela de jurisdicție.

competența C.I.J., capacitatea conferită C.I.J. prin Carta O.N.U. și Statutul C.I.J. de a judeca în conformitate cu normele dreptului internațional diferendele între state de care este sesizată (c. *contencioasă*) și de a da, la cerere, avize consultative asupra problemelor juridice (c. *consultativă*). C. *contencioasă* se extinde numai la state, doar ele putînd fi părți în litigiile judecate de C.I.J. C. *consultativă*, adică dreptul de a da avize consultative o are C.I.J., cît privește Adunarea Generală și Consiliul de Securitate, precum și alte organe ale O.N.U. și instituții specializate, autorizate în acest sens de Adunarea Generală. V. și **aviz consultativ.**

competența exclusivă, dreptul unui stat de a se ocupa de anumite probleme, de a hotărî, de a îndeplini anumite acte sau acțiuni, fără ca vreun alt stat sau for din afara să se poată amesteca. În acest sens, Carta O.N.U., prin art. 2, alin. 7, exclude intervenția O.N.U. „în afaceri care țin în mod esențial de competența națională a statelor". Cînd un alt stat sau o organizație internațională intervine în chestiuni care intră în competența exclusivă a unui stat, aceasta constituie un amestec în treburile statului respectiv.

competența facultativă și competența obligatorie a C.I.J., puterea conferită C.I.J. de a judeca o cauză în anumite condiții. Din cele două condiții pe care se întemeiază competența Curții Internaționale de Justiție (care dealtfel sînt valabile pentru orice jurisdicție internațională) — existența unui diferend și acordul de voință al părților pentru ca acesta să-i fie supus spre judecare — rezultă că aceasta are un caracter facultativ. Nimic în afară de propria lor voință nu poate obliga părțile să supună diferendele dintre ele spre judecarea Curții Internaționale de Justiție. Părțile au libertatea de a încredința rezolvarea neînțelegerilor lor și altor tribunale, în conformitate cu acordurile ce sînt în vigoare sau care pot fi încheiate în viitor. Rezultînd din voința expresă a părților, caracterul facultativ al justiției internaționale se poate transforma în opusul său — devenind obligatoriu — cînd această voință este exprimată înainte de nașterea diferendului. Deși în practică jurisdicția obligatorie cunoaște în prezent o anumită dezvoltare în unele părți ale globului — în Europa occidentală și pe continentul american — întinderea acestei jurisdicții este mult limitată de o serie de rezerve. Modul în care statele acceptă, dinainte, să supună diferendele lor Curții Internaționale de Justiție îmbracă forme diverse. Acordul de voință poate interveni sub forma unei declarații de acceptare a clauzei opționale prevăzută în art. 36 alin. 2 din Statutul Curții, poate fi dat printr-un tratat bisau multilateral de reglementare pașnică a diferendelor sau printr-o clauză compromisorie, în acest caz avînd un caracter accesoriu.

compromis (în dreptul internațional), act prin care părțile supun un diferend determinat — după apariția lui — judecătorilor, arbitrilor și în ultimul caz organizează, în detaliu, de comun acord, procedura ce urmează a fi aplicată în soluționare. Mult timp c. a constituit singurul document juridic pe care se funda arbitrajul. Apoi, el a început să completeze un angajament anterior, luat de părți fie pe baza unui tratat multilateral, fie al unui act bilateral. C., fiind un tratat internațional, este supus acelorași reguli de formă și de fond ca oricare alt tratat internațional; el poate avea un caracter special sau un caracter general, putînd să se refere la un anume diferend sau, dimpotrivă, la o categorie de diferende. Statele pot stabili în mod detaliat elementele c., sau pot să se limiteze numai la o reglementare de principiu. Ca formă, c. este totdeauna scris, fiind intitulat, după caz, c., convenție de arbitraj, convenție, acord etc. Totodată, c. poate rezulta și dintr-o rezoluție a Adunării Generale a O.N.U. sau a Consiliului de Securitate, care recomandă recursul la arbitraj sau la justiția internațională, precum și dintr-un schimb de scrisori sau note. Efectele juridice ale c. constau în aceea că el creează dreptul; părțile sînt obligate să-l respecte cu bună-credință. Odată cu executarea stipulațiilor prevăzute în c., efectele acestuia încetează.

comunicat comun, document de drept internațional prin care reprezentanții a două sau mai multe state ce au avut o întrevedere informează în mod oficial opinia publică cu privire la rezultatele negocierilor ce au avut loc. C.c. poartă uneori semnătura reprezentanților statelor care au luat parte la întîlnire și la tratative. România folosește adeseori c.c. pentru a informa popoarele despre rezultatele întîlnirilor oficiale ale șefului statului, ale primului ministru al guvernului, ale ministrului afacerilor externe și altor demnitari, cu omologii lor. Poziția adoptată în comun cu privire la unele probleme internaționale în care țările respective sînt interesate are o înrîurire certă asupra modului cum privesc popoarele problemele de politică externă și totodată comportă elementele utile de angajament moral, politic și — într-o măsură crescîndă și juridic — al țărilor de la ai cărui reprezentanți emană c.c., cooperînd astfel la cauza dezvoltării progresiste a legalității și eticii internaționale contemporane.

Comunitatea Economică Europeană (Piața comună) (C.E.E.), grupare economică închisă creată de statele membre ale C.E.C.O. (Franța, R.F. Germania, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg) prin tratatul de la Roma din 25 mart. 1957. Scopul C.E.E., definit de tratat, este: crearea unei uniuni economice și monetare la finele unei perioade de tranziție de 12 ani, începînd de la 1 ian. 1958, data intrării în vigoare a tratatului de la Roma, în care se va realiza desființarea taxelor vamale și a restricțiilor cantitative la comerțul dintre partenerii din C.E.E.; fixarea unui tarif comun și a unei politici comerciale comune față de terți; libera circulație a forței de muncă, serviciilor și capitalurilor

stabilirea unei politici comune în domeniul agriculturii, energeticii, transportului etc. şi crearea unei uniuni vamale prin liberalizarea treptată a schimburilor comerciale reciproce şi aplicarea unui tarif vamal comun faţă de terţi începînd de la 1 iul. 1968. Tratatul de la Roma prevede două statute distincte pentru membrii C.E.E.: a) *membrii cu drepturi depline.* În afară de „cei 6" care sînt membri originari ai Comunităţii pot adera la C.E.E. şi alte state europene prin consimţămîntul unanim al primilor (la 1 ian. 1973 au dobîndit acest statut Marea Britanie, Irlanda şi Danemarca); b) *membrii asociaţi.* Acest statut l-au dobîndit în 1958 cele 18 state foste colonii franceze din Africa, Kenya, Uganda şi Tanzania în 1971, precum şi ţările europene — Grecia (1962), — care de la 1 ian. 1981 a devenit membru cu drepturi depline —; Turcia (1964) şi Malta (1971). De asemenea, C.E.E. a încheiat acorduri preferenţiale cu o serie de state — Maroc şi Tunisia (1969), Spania şi Israel (1971), Cipru, Egipt şi Liban (1972) — precum şi un acord nepreferenţial cu Iugoslavia (1973). Cu 46 de state în curs de dezvoltare din Africa, Marea Caraibilor şi Pacific a încheiat în 1975 Convenţia de la Lomé, care prevede măsuri concrete de colaborare şi cooperare economică în domeniul schimburilor comerciale. *Structura organizatorică.* C.E.E. are patru organe: 1) *Comisia executivă,* alcătuită din nouă membri aleşi pe o perioadă de patru ani, ce se ocupă de conducerea executivă a organizaţiei; 2) *Consiliul ministerial,* în care fiecare stat membru este reprezentat de către un ministru, care se ocupă de problemele de politică economică curentă; 3) *Parlamentul comunitar;* 4) *Curtea de Justiţie a* C.E.E. Au mai fost înfiinţate: *Comitetul economic şi social* şi *Comitetul monetar,* ca organisme consultative; *Banca Europeană de Investiţii; Fondul Social European.* În 1967 a fost încheiat la Paris un tratat de fuziune în baza căruia C.E.C.O. şi Euratomul s-au contopit cu C.E.E., toate cele trei organisme avînd organe de conducere comune. În 1971 Consiliul ministerial al C.E.E. a adoptat un program vizînd înfiinţarea pînă în 1980 a *Uniunii economice şi monetare;* se urmăreşte integrarea economică şi politică prin concentrarea politicilor economice ale statelor membre la nivel comunitar, prin hotărîri adoptate în comun, crearea unei pieţe comune a capitalurilor şi înfăptuirea unei politici bugetare comune, transferarea centrelor de decizie de la nivel naţional pe plan comunitar şi dezvoltarea cooperării politice în vederea realizării unui suprastat vest-european.

Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului (C.E.C.O.), organizaţie monopolistă cu caracter suprastatal creată prin Tratatul de la Paris din 18 apr. 1951, semnat de următoarele şase state: Franţa, R.F. Germania, Italia, Belgia, Olanda şi Luxemburg. Scopul C.E.C.O. era crearea unei pieţe comune a cărbunelui şi oţelului, repartizarea judicioasă a producţiei şi creşterea productivităţii muncii. Tratatul de creare a C.E.C.O. a intrat în vigoare în aug. 1952, şi pînă în 1954 au fost eliminate treptat contingentările, taxele vamale şi celelalte restricţii. Cei şase au instituit controlul practicilor restrictive în comerţul reciproc cu cărbune şi produse siderurgice, iar în 1958 au adoptat taxe vamale comune în schimburile comerciale cu aceste produse. Organele C.E.C.O. sînt: Înalta *Autoritate* — organul suprem — are o competenţă foarte largă vizînd aprobarea de carteluri şi concerne, reglementarea producţiei, stabilirea preţurilor, acordarea de credite, problema salariilor etc. În 1967 a fost încheiat la Paris un tratat de fuziune în baza căruia organele de conducere ale C.E.C.O. — Adunarea, Consiliul ministerial şi Curtea de Justiţie — au fuzionat cu organele de conducere ale Comunităţii Economice din Europa şi cu cele ale Euratomului.

Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (Communauté européene de l'énergie atomique — **EURATOM),** organizaţie creată la Roma, la 25 mart. 1957, odată cu Piaţa comună, printr-un tratat separat, de către aceleaşi state semnatare ale Comunităţii Economice Europene (R.F. Germania, Franţa, Italia, Belgia, Olanda şi Luxemburg). Scopul **Euratom**-ului este înfiinţarea unei pieţe comune pentru materialele şi produsele nucleare nemilitare ale statelor membre, coordonarea cercetărilor ştiinţifice şi dezvoltării industriei nucleare, aprovizionarea cu materiale fisionabile. **Euratom**-ul are un caracter supranaţional dispunînd de dreptul de control asupra activităţii statelor membre în domeniul său de activitate precum şi asupra personalului şi întreprinderilor respective. **Euratom**-ul are o structură organizatorică identică cu a Comunităţii Economice Europene şi funcţionează pe baza aceloraşi principii. Din 1961, în cadrul **Euratom**-ului funcţionează un centru de informare şi documentare, care dispune, de asemenea, de un centru comun de pregătire a proiectelor de construcţie a centralelor atomoelectrice.

concertul european, denumire folosită pentru a desemna unele înţelegeri între state europene în scopul de a reglementa anumite probleme de interes comun, împotriva intereselor altor state europene. Denumirea de **c.e.** era menită să evoce ideea de armonie. În decursul războaielor antinapoleoniene un asemenea **c.e.** a fost încheiat între Austria, Prusia, Rusia şi Anglia, constituind faza iniţială a ceea ce în 1815 trebuia să devină Sfînta Alianţă — la care a devenit parte şi Franţa —, faimoasa pentarhie („domnia celor cinci") care a încercat să-şi supună toate celelalte state europene şi prin aceasta să-şi constituie o poziţie dominantă şi cu privire la restul lumii. Contradicţiile de interese pe care **c.e.** nu a fost în stare să le înlăture au dus la eşecul acestei politici.

concesiune (în dreptul internaţional) **1.** Denumire a unor teritorii în care puteri imperialiste îşi exercitau dominaţia (de ex.: Shanghai, Canton şi Tienthin, în China, sau Settlements-urile, în Extremul Orient). Procesul decolonizării a pus capăt acestei forme a colonialismului. **2.** Acţiunea de acordare unei persoane, fizice sau juridice, de către un stat, printr-o lege sau printr-un contract, a dreptului de a exercita pe teritoriul statului respectiv o activitate economică, în mod exclusiv (ex.: exploatarea unor bogăţii ale subsolului — petrol, uraniu etc.; exploatarea unor terenuri; exercitarea unei anume activităţi care tinde, de regulă, să asigure concesionarului o situaţie de monopol). **C.** constituie, în fapt, mijloace de realizare a asupririi şi exploatării coloniale, invocată adesea, în operaţiunile de suc-

cesiune ca „drepturi cîștigate". C. de tip colonial sînt incompatibile cu dreptul internațional contemporan care a consacrat principiul suveranității permanente asupra resurselor și bogățiilor naționale — element integrant al dreptului poporului de a-și hotărî singur soarta. Nu pot exista și nu există drepturi cîștigate împotriva dreptului poporului în cauză de a-și hotărî singur destinele, de a fi stăpînul suveran al propriilor resurse. Rezolvarea problemelor de drept internațional ce se pun în acest context face parte din sarcinile edificării unei noi ordini economice internaționale, pentru care R.S. România militează neabătut. Interesele colonialiste și neocolonialiste ale cercurilor de afaceri imperialiste explică numărul relativ mare al jurisprudențelor internaționale care privesc c. V. și cazurile: **Anglo-Iranian Oil Co. (Anglia-Iran); Abu Dhabi Petroleum (Anglia-Abu Dhabi); Mavrommatis; El Triunfo; Societatea de Electricitate de la Beyrut; Societatea de electricitate Sofia** ș.a.

concilierea internațională, mijloc pașnic de reglementare a diferendelor dintre state, care se caracterizează prin examinarea diferendului de către un organ prestabilit, sau stabilit după ivirea disensiunilor, alcătuit din persoane particulare numite cu acordul statelor părți la diferend: se deliberează după o procedură contradictorie, în absența părților, propunîndu-le o soluție fără caracter obligatoriu. Născută din experiența dobîndită în activitatea comisiilor internaționale de anchetă și a preocupării de a înlătura, în măsura posibilului, dificultățile constatate în funcționarea acestora, c.i. urmărește două obiective: rezolvarea punctelor în litigiu și împăcarea părților. În sistemul mijloacelor pașnice de reglementare a diferendelor dintre state, **c.i.** reprezintă o procedură distinctă de-sine-stătătoare, cu caracteristici specifice, care o situează la granița dintre procedurile diplomatice și cele cu caracter jurisdicțional. În forma sa clasică, **c.i.**, consacrată în anii premergători primului război mondial, crea în sarcina statelor obligația de a nu recurge la forță pînă cînd comisia internațională de conciliere nu și-a depus raportul, și încă un timp după depunerea lui. Astfel, **c.i.** constituie un moratoriu de război, un procedeu prin care se cîștigă timp. V. și **comisie internațională de conciliere.**

concordat, înțelegere încheiată între guvernul unui stat și Vatican, cu scopul de a reglementa: exercitarea cultului catolic; învățămîntul confesional; statutul clerului; drepturile și obligațiile patrimoniale ale bisericii; trimiterea unui nunțiu apostolic etc. Încheierea **c.** este supusă normelor dreptului tratatelor, deși, conform sistemului juridic contemporan, **c.** au ca obiect esențial raporturi juridice ce aparțin dreptului intern al unui stat. La începutul sec. 12 au fost încheiate primele **c.**: la 1106, **c.** de la Londra; la 1122, **c.** de la Worms; autoritatea monarhului asupra populației de pe teritoriul său era principial limitată de autoritatea bisericii. **C.** încheiate în sec. 19 și 20 (începînd cu **c.** încheiat (1801) de Napoleon Bonaparte cu Papa Pius VII) au marcat, în general, despărțirea tot mai accentuată a statului de biserică.

condiția (în dreptul internațional) **1.** Element indispensabil dobîndirii unei calități, a existenței unei instituții (ex.: un stat pentru a putea deveni membru al unei organizații internaționale cu caracter închis — C.E.E. — sau al O.N.U. trebuie să îndeplinească anumite **c.**: A) Poate deveni membru al Națiunilor Unite orice stat pașnic care acceptă obligațiile Cartei și care, după aprecierea organizației, este capabil și dispus să le îndeplinească; **B)** Admiterea ca membru al Națiunilor Unite a oricărui stat care îndeplinește aceste **c.** se face prin hotărîrea Adunării Generale la recomandarea Consiliului de Securitate — art. 4 din Carta O.N.U.). **2.** (la tratatele internaționale) Element indispensabil validității unei înțelegeri internaționale. Nerespectarea **c.** de către una din părțile contractante constituie o violare a principiului *pacta sunt servanda.* Dacă **c.** este interzisă de principiile fundamentale ale dreptului internațional, ea nu obligă părțile. Dacă acea **c.** constituie scopul pentru care s-a încheiat tratatul, acesta din urmă este nul. Dacă **c.** în cauză a devenit contrară dreptului internațional coercitiv (*jus cogens gentium*) după încheierea tratatului, acesta devine caduc (excepțînd faptul că statele renunță la **c.** respectivă). **3.** Folosită la singular, expresia are sens de statut, regim (de ex.: **c.** străinilor; **c.** femeii etc.).

condiții de pace, prevederi care urmează să fie introduse în textul unui tratat de pace. Ele se pot formula mai înainte de începerea tratativelor de pace, cu scopul de a influența opinia publică a țărilor aflate în război precum și opinia publică mondială în favoarea statelor care susțin aceste **c. de p.** și împotriva statelor care ar refuza acceptarea acestora. Uneori, statul sau statele învinse nu au dreptul de a discuta **c. de p.,** ci trebuie să le accepte pur și simplu. În cazul tratatelor de pace care au marcat sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, statele învinse fuseseră silite să capituleze necondiționat — ceea ce implica obligația lor de a accepta toate **c. de p.** elaborate de statele învingătoare. Aceste **c. de p.** au fost precizate în decursul tratativelor care au avut loc în cadrul Consiliului miniștrilor de externe ai Angliei, Franței, S.U.A. și U.R.S.S. și au intrat în vigoare prin semnarea respectivelor tratate de pace de la Paris (1946) urmată de ratificarea din partea tuturor statelor contractante (1947).

condominiu (de la cuvintele lat. *cum* — „împreună" și *dominium* „stăpînire"), exercitare a suveranității asupra unuia și aceluiași teritoriu de către două sau mai multe state străine. C. reprezintă astăzi o formă relativ rar folosită a colonialismului și o aplicare a tehnicii împărțirii zonelor de dominație asupra unui teritoriu străin (de ex.: Noile Hebride, **c.** al Franței și Marii Britanii prin Tratatul din 20 oct. 1906 și Protocolul din 6 aug. 1914; la 30 iul. 1980 Noile Hebride au devenit stat independent; insulele Canton și Enderbury, **c.** anglo-american instituit în 1939). O rămășiță de pe timpul feudalismului o constituie Andorra, **c.** al președintelui Republicii Franceze — ca succesor al contelui francez de Foix (1278), apoi al regelui Franței (1589) — și al episcopului (spaniol) de Urgel.

confederație, formă de asociere a mai multor state, fiecare dintre ele rămînînd subiect distinct de drept internațional. Statele membre ale **c.** au organe legislative și executive proprii, organul comun fiind

o dietă sau un congres. C. este creată pe baza unui tratat internațional încheiat între statele membre și urmărește scopul apărării comune și menținerea păcii între ele. La relațiile internaționale, într-o anumită măsură, participă și c. (de ex.: declară război, încheie pace în numele statelor membre, primește și acreditează agenți diplomatici). Astfel de c. au fost: pînă în 1848, Confederația elvețiană; între 1778 și 1787, S.U.A.; între 1815—1866, Confederația germană. C. constituie, în general, o etapă de trecere spre constituirea unui stat federal și chiar unitar. V. și **federație.**

conexitate (în dreptul internațional), situația a două sau mai multe pricini (acțiuni judiciare), prezentînd legătură între ele, așa încît grija pentru o bună administrare a justiției legitimează și sugerează ca să fie judecate împreună, de aceeași instanță.

conferință internațională I. Termen folosit în dreptul diplomatic pentru a desemna o reuniune internațională cu caracter oficial, întrunită pentru a dezbate și a reglementa anumite probleme internaționale. Reuniunea poate fi: 1) A plenipotențiarilor îndrituiți să negocieze și să semneze unul sau mai multe documente internaționale. Reuniunea poate avea ca obiect: a) reglementarea unor probleme politice importante (de ex.: Conferința de la Berlin (1885); Conferințele păcii de la Haga (1899 și 1907); Conferința internațională de la Alger (1906); Conferința preliminariilor de la Paris (1919 și 1920); Conferința interamericană de la Ciudad de Mexico (1945); Conferința internațională americană (1929) de la Ciudad de Mexico); b) reglementarea unor activități cu caracter administrativ, tehnic sau juridic (de ex.: Conferința antisclavagistă de la Bruxelles (1890); Conferința de la Haga (1930) pentru codificarea dreptului internațional; Conferința panamericană de la Washington (1929), a mărcilor de fabrică; Conferința panamericană de la Buenos Aires (1935), pentru comerț); 2) A ministrului afacerilor străine al unui stat, cu reprezentanții diplomatici acreditați în statul respectiv, pentru a examina împreună anumite aspecte ale relațiilor internaționale. (De ex.: Conferința de la Londra cu privire la problemele Belgiei (1838—1839). O reuniune de acest fel, ținută la Paris, unde au participat ministrul afacerilor străine al Franței și ambasadorii Principalelor Puteri Aliate și Asociate, ce acționau în virtutea puterilor conferite acestor state prin Tratatele de pace de la Paris (1919 și 1920), a fost denumită Conferința ambasadorilor; 3) A delegaților guvernamentali, care — deși nu au puterea de a semna un tratat, ei avînd îndatorirea de a întocmi studii și a elabora proiecte — rezultatele activității lor sînt supuse aprobării guvernelor respective (ex.: Conferința de drept internațional privat de la Haga); 4) A experților desemnați fie de către guverne, fie de către un organ internațional, cu scopul de a întocmi studii și rapoarte asupra unor probleme internaționale. II. Termen folosit în relațiile internaționale pentru a desemna un organ deliberativ al unei instituții internaționale, organ a cărui componență, mod de funcționare și atribuții sînt determinate de normele care guvernează această instituție (ex.: Conferința internațională a muncii; Conferința generală a U.N.E.S.C.O.). III. Denumire folosită, uneori, pentru a desemna o reuniune de reprezentanți ai organizațiilor private la care participă, eventual, delegați guvernamentali (de ex.: Conferința internațională a Societăților de Cruce Roșie). Regulile de organizare și de desfășurare a **c.i.** s-au dezvoltat treptat, începînd din sec. al XVII-lea. Bazele au fost puse de Congresele de la Münster, Osnabrück (pacea de la Westphalia, 1648) și cel de la Viena (1815). **C.i.** poate fi convocată de un grup de state sau de o organizație internațională. Statul care nu ia parte la o **c.i.** are dreptul să nu recunoască hotărîrile adoptate. La ședința de deschidere se procedează la schimbul deplinelor puteri și se adoptă regulamentul conferinței. Regulamentul stabilește: regulile de procedură; atribuțiile și drepturile președintelui, vicepreședinților, ale comisiilor și subcomisiilor; publicitatea sau nepublicitatea lucrărilor; ordinea participării la discuții; limba oficială și de lucru a conferinței; modul de scrutin pentru alegeri și votări; ordinea de desfășurare a discuțiilor, precum și disciplina interioară a ședințelor. Statele participante la **c.i.** sînt egale din punct de vedere juridic. Concluziile conferinței referitoare la soluționarea problemelor dezbătute se consemnează în actele ce se adoptă: tratat, convenții, protocoale, pacte, acorduri, declarații, rezoluții etc.

conferință de pace, denumirea reuniunilor reprezentanților a două sau mai multe state aflate în război unele împotriva altora, menite să statorniceacă încetarea stării de război între ele și restabilirea păcii. Statele participante la **c. de p.** pot să folosească prilejul terminării războiului spre a reglementa pașnic nu numai raporturile direct legate de starea de război, ci și alte probleme internaționale de interes comun. Nu arareori **c. de p.** a marcat progrese în istoria dreptului internațional (de ex.: **c. de p.** de la Münster și Osnabrück (1648); **c. de p.** de la Paris 1815, 1918—1919 etc.).

conferințele țărilor nealiniate, reuniuni ale șefilor de stat și de guvern din Africa, America Latină și Europa la care s-au pus bazele mișcării de nealiniere și s-a stabilit programul de acțiune pînă la 1 ian. 1982. Au avut loc șase conferințe: 1961 (Belgrad); 1964 (Cairo); 1970 (Lusaka); 1973 (Alger); 1976 (Colombo); 1979 (Havana).

Conferința de la Haga, reuniune internațională convocată din inițiativa Rusiei, cu scopul de a reglementa războiul și folosirea mijloacelor pașnice, ale cărei lucrări s-au desfășurat între 18 mai și 29 iul. 1899 în capitala Olandei. La dezbaterile conferinței au participat 26 de state, dintre care 20 din Europa, două din America și 4 din Asia. Lucrările conferinței s-au desfășurat în trei comisii: prima a dezbătut problemele dezarmării, a doua, legile și obiceiurile războiului, și ultima, mijloacele pașnice de reglementare a diferendelor internaționale. În cadrul primei comisii au fost elaborate o declarație generală, care proclamă limitarea cheltuielilor militare și trei declarații speciale: declarația privind interzicerea, pentru o perioadă de cinci ani, de a lansa proiectile și explozive din baloane șau prin mijloace analoage; declarația interzicînd lansarea de proiectile care au ca scop răspîndirea de gaze asfixiante; declarația privind interdicția folosirii gloanțelor care se turtesc sau se fragmentează în corpul uman. A doua comisie a adoptat Convenția

referitoare la adaptarea războiului maritim la principiile cuprinse în Convenția de la Geneva (1864) cu privire la protecția victimelor de război și Convenția privind legile și obiceiurile războiului terestru. Lucrările celei de-a treia comisii s-au încheiat prin adoptarea Convenției asupra aplanării pe cale pașnică a conflictelor internaționale, cel mai important document al conferinței. Această convenție, alcătuită din 61 de articole, a reglementat procedurile de aplanare a neînțelegerilor dintre state — bunele oficii, mediațiunea, a instituit comisiile internaționale de anchetă și a organizat arbitrajul internațional, creînd Curtea Permanentă de Arbitraj. Fără a fi reușit să găsească soluțiile cele mai potrivite marilor probleme care frămîntau omenirea în acea perioadă, Conferința de la Haga (1899) a constituit, prin rezultatele obținute, un imbold pentru dezvoltarea, precizarea și concretizarea pe mai departe a ideilor conturate în documentele adoptate. Astfel, o amplă mișcare în vederea promovării mijloacelor pașnice a luat naștere pe continentul american, deși statele din această zonă, cu excepția Mexicului și a S.U.A., nu au participat la Conferința de la Haga. Numai în cîțiva ani după Conferința de la Haga, statele latino-americane au încheiat numeroase tratate de arbitraj și au creat prima Curte Internațională de Justiție. Ideea reglementării pașnice a diferendelor a prins rădăcini și pe continentul european, mai ales în urma succesului obținut de Comisia internațională de anchetă în soluționarea diferendului anglo-rus de la Dogger-Bank.

Conferința de la Haga, reuniune internațională, ale cărei lucrări s-au desfășurat între 15 ian.—18 oct. 1907, cu scopul de a continua opera începută de prima Conferință de la Haga (1899). Au participat 45 de state: 21 din Europa, 20 din America și 4 din Asia. Conferința și-a desfășurat lucrările în cadrul a patru comisii: 1) Comisia I s-a preocupat de ameliorarea Convenției privitoare la mijloacele pașnice de aplanare a conflictelor internaționale; 2) Comisia a II-a, de Convenția referitoare la războiul terestru și cele trei declarații adoptate la Conferința de la Haga (1899), precum și de adoptarea unei Convenții privind drepturile și datoriile neutrilor în războiul terestru; 3) Comisia a III-a, de probleme referitoare la războiul naval — bombardamentul naval, folosirea torpilelor și minelor submarine, regimul navelor beligerante în porturile neutrilor etc.; 4) Comisia a IV-a, de transformarea navelor comerciale în nave de război, regimul proprietății private în războiul maritim, contrabanda de război, blocusul, distrugerea prizelor maritime neutre în caz de forță majoră etc. La această conferință au fost elaborate 14 convenții, care cuprindeau o gamă largă de reglementări privind folosirea forței armate în relațiile internaționale, inclusiv obligativitatea declarației de război, limitarea folosirii forței pentru recuperarea creanțelor contractuale etc. Pentru prima dată, problema neutralității este codificată, iar inițiativele cu caracter umanitar, cum ar fi interzicerea bombardării localităților neapărate, ameliorarea condițiilor echipajelor capturate, au fost consacrate în documente internaționale. Marea majoritate a reglementărilor adoptate la conferință se refereau la legile și obiceiurile războiului — terestru și naval —, 12 din cele 14 convenții adoptate abordînd această problemă. Conferința s-a pus de acord și asupra unor principii referitoare la limitarea mijloacelor de vătămare a inamicului, la interzicerea tehnicii de luptă care ar produce distrugeri peste limitele necesităților militare, la distincția între beligeranți și neutri, între populația civilă și combatanți, între obiective militare și obiective nemilitare. Conferința de la Haga a codificat astfel în mare măsură legile și obiceiurile războiului, însă, în prezent, multe din reglementările respective au căzut în desuetudine. V. și **Convențiile de la Haga.**

Conferința asupra dreptului mării, reuniune internațională convocată la inițiativa Marii Britanii ale cărei lucrări s-au desfășurat la Londra între 4 dec. 1908—26 febr. 1909. La dezbateri au participat, în afară de țara gazdă, Austro-Ungaria, Franța, Germania, Italia, Japonia, Olanda, Rusia, Spania și S.U.A. Scopul conferinței era de a elabora regulile universal recunoscute ale războiului maritim și, în special, regulile după care să se ghideze Curtea Internațională de Prize prevăzută a lua ființă prin convenția a XII-a adoptată (1907) de cea de-a doua Conferință pentru pace de la Haga. Conferința a adoptat, în unanimitate și fără rezerve, „Declarația cu privire la dreptul de război maritim".

Conferința de la Barcelona asupra libertății comunicațiilor și tranzitului, reuniune internațională convocată între 10 mart.—21 apr. 1921, sub auspiciile Societății Națiunilor, care a adoptat următoarele documente de drept internațional: Convenție și Statut asupra libertății tranzitului (1921); Convenție și Statut asupra regimului căilor navigabile de interes internațional (1921); Protocol adițional la Convenție asupra regimului căilor navigabile de interes internațional (1921); Declarația asupra recunoașterii dreptului de pavilion al statelor lipsite de litoral maritim (1921).

Conferința de la Washington, reuniune internațională convocată din inițiativa S.U.A., ale cărei lucrări s-au desfășurat între 12 nov. 1921—6 febr. 1922, cu participarea Franței, Italiei, Japoniei, Marii Britanii și S.U.A. (la dezbaterea unor probleme au luat parte și Belgia, Olanda, Portugalia și China). Conferința avea la ordinea de zi: dezarmarea navală; problemele Extremului Orient și Pacificului; statutul juridic al noilor mijloace de luptă etc. Conferința a adoptat următoarele documente de drept internațional: 1) Tratatul de neagresiune pentru Pacific, denumit și Tratatul celor patru puteri (S.U.A., Marea Britanie, Franța și Japonia), care prevedea: respectarea reciprocă a drepturilor dobîndite de statele respective în zonă; organizarea de consultări în caz de diferend. Tratatul avea o valabilitate de 10 ani; 2) Tratatul cu privire la înghețarea înarmărilor navale, denumit și Tratatul celor cinci puteri (S.U.A., Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia). Tratatul prevedea: proporțiile între navele de linie; *statu-quo* în ceea ce privește fortificarea posesiunilor insulare ale S.U.A., Marii Britanii și Japoniei în Pacific; 3) Tratatul celor nouă puteri (Belgia, China, Franța, Japonia, Italia, Marea Britanie, Olanda, Portugalia și S.U.A.), care prevedea: respectarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a Chinei: sprijinirea Chinei să-și constituie un guvern stabil, care să

promoveze politica „porților deschise"; cedarea de către China a căii ferate de vest unui grup financiar internațional; angajamentul Japoniei de a începe negocieri cu China și în vederea retrocedării Shandungului. Conferința a mai adoptat și alte documente: 1) Tratatul dintre S.U.A., Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia relativ la folosirea submarinelor și a gazelor toxice în timp de război; 2) Patru rezoluții privind necesitatea amendării legilor și obiceiurilor războiului; 3) Crearea unui birou de informații pentru chestiunile Extremului Orient; 4) Diverse probleme referitoare la China, cum ar fi: extrateritorialitatea, agențiile poștale străine, forțele armate străine staționate în această țară, staționile T.F.F., reducerea forțelor armate chineze etc.

Conferința de la Haga pentru codificarea dreptului internațional, reuniune internațională convocată sub auspiciile Societății Națiunilor (1927) cu scopul de a codifica dreptul internațional în următoarele trei domenii: 1) Naționalitatea (cetățenia); 2) Marea teritorială; 3) Răspunderea statelor. Conferința, denumită „prima conferință pentru codificarea progresivă a dreptului internațional", nu a dat rezultate. Documentele elaborate — un proiect de convenție asupra statutului juridic al mării teritoriale și mai multe protocoale cu privire la cetățenie — nu au intrat în vigoare.

Conferința panamericană de la Havana, reuniune internațională care și-a desfășurat lucrările între 6 ian.—20 febr. 1928, la ea participînd toate statele continentului. Abordînd problemele păcii și ale războiului, Conferința a adoptat următoarele documente de drept internațional: 1) Convenția asupra dreptului internațional privat; 2) Convenția relativă la aviația comercială; 3) Convenția asupra constituirii Uniunii panamericane; 4) Convenția asupra condiției străinilor; 5) Convenția asupra regulilor privind încheierea tratatelor; 6) Convenția cu privire la agenții diplomatici; 7) Convenția cu privire la agenții consulari; 8) Convenția asupra neutralității maritime; 9) Convenția asupra dreptului la azil; 10) Convenția asupra drepturilor și datoriilor statelor în caz de război civil. Totodată, Conferința a adoptat o serie de rezoluții, dintre care cele mai importante sînt cele ce se referă la arbitraj și la condamnarea războiului.

Conferința de la Montreux (22 iun.—20 iul. 1936), reuniune internațională inițiată de guvernul Turciei, la care au participat reprezentanții următoarelor state: România, Bulgaria, Franța, Grecia, Iugoslavia, Japonia, Marea Britanie, Turcia, U.R.S.S. Deschiderea Conferinței a prilejuit delegaților să facă unele considerații privind examinarea revizuirii prevederilor Convenției de la Lausanne (1923) sub unghiul intereselor fiecărui stat reprezentat. După dezbateri prelungite, Conferința a revizuit prevederile Convenției de la Lausanne referitoare la strîmtori, care lezau suveranitatea Turciei și amenințau, totodată, securitatea statelor riverane. V. și **Convenția internațională privitoare la regimul strîmtorilor** (1936).

Conferința de la Dumbarton Oaks, întrunire internațională (21 aug.—7 oct. 1944, în apropiere de Washington), cu scopul de a materializa hotărîrile Conferinței de la Moscova (1943), referitoare la crearea unei organizații internaționale generale, pentru menținerea păcii și securității în relațiile dintre state. Conferința s-a desfășurat în două faze: 21 aug.—28 sept. 1944, discuții între U.R.S.S., S.U.A. și Anglia; 29 sept.—9 oct., convorbiri între S.U.A., Anglia și China. Ansamblul acestor negocieri a fost denumit „convorbirile de la Dumbarton Oaks", spre a se sublinia caracterul lor neformal, explorator. Documentul rezultat din negocieri a fost intitulat: „Propuneri pentru stabilirea unei organizații internaționale generale" sau „Propunerile de la Dumbarton Oaks". Acestea erau simple recomandări ale grupurilor de experți — tehnicieni și diplomați — către guvernele statelor pe care le reprezentau. Redactate în termeni generali și urmărind să pună în lumină principiile fundamentale ale structurii și funcționării noii organizații, propunerile de la Dumbarton Oaks evidențiau existența unei coordonări a concepțiilor marilor puteri cu privire la viitoarea organizație. Coordonarea s-a reflectat și în forma, destul de amplă, a documentului, care conținea 12 capitole privitoare la: scopuri; principii; calitatea de membru; organele principale; Adunarea Generală; Consiliul de Securitate; Curtea Internațională de Justiție; aranjamente pentru menținerea păcii și securității, inclusiv prevenirea și reprimarea agresiunii; aranjamente pentru cooperarea economică și socială; Secretariatul; amendamente; aranjamente pentru faza de tranziție.

Conferința de la San Francisco, reuniune internațională, convocată în temeiul hotărîrii Conferinței de la Ialta și a lucrărilor pregătitoare ale Conferinței de la Dumbarton Oaks (1944) care s-a desfășurat de la 25 apr. la 26 iun. 1945, cu scopul de a adopta: a) propunerile premergătoare pentru constituirea unei organizații internaționale de securitate; b) statutul organizației respective. Au luat parte la lucrările conferinței 50 de state, adoptînd la 26 iun. 1945 Carta Națiunilor Unite, care a intrat în vigoare la 24 oct. 1945. Conferința a avut de examinat circa 1 250 de amendamente față de textele elaborate la Dumbarton Oaks. Nu s-au adus modificări de esență textelor de la Dumbarton Oaks, cu excepția materiei regimului de tutelă, precizîndu-se că scopul acestui regim este „evoluția progresivă" a teritoriilor supuse tutelei O.N.U. „spre autoguvernare sau independență". V. și **Carta O.N.U.; Organizația Națiunilor Unite.**

Conferința Dunării (30 iul.—18 aug. 1948), reuniune internațională ținută la Belgrad, la care au participat: România, Bulgaria, Cehoslovacia, Franța, Iugoslavia, Marea Britanie, Ungaria, U.R.S.S., S.U.A., R.S.S. Ucraineană. Austria a participat ca invitată, cu titlu consultativ, deoarece nu se semnase tratatul de pace cu acest stat. În prealabil, problema Dunării fusese ridicată atît la Conferința de la Potsdam (1945), cît și la sesiunea de la Paris a Consiliului Miniștrilor Afacerilor Externe și la Conferința de pace de la Paris (1946). La aceste conferințe, Puterile occidentale au cerut să se introducă în tratatele de pace cu România, Bulgaria și Ungaria clauza cu privire la libertatea și internaționalizarea navigației pe Dunăre. O atitudine similară a fost adoptată de puterile occidentale și la Conferința de la Belgrad (1948). La

conferință s-au manifestat divergențe între statele occidentale, care continuau să susțină valabilitatea, în continuare a principiilor Convenției Dunării (1921), și statele socialiste, care considerau caducă această convenție. La 18 august, conferința a adoptat Convenția despre regimul navigației pe Dunăre, cu șapte voturi, unul împotrivă (S.U.A.), iar două state (Franța și Marea Britanie) nu au participat la vot. V. și **Convenția despre regimul navigației pe Dunăre** (1948).

Conferința diplomatică pentru elaborarea convențiilor privind protecția victimelor de război, reuniune internațională ale cărei lucrări s-au desfășurat la Geneva (21 apr.—21 aug. 1949) cu participarea a 63 de state, inclusiv România. Conferința a adoptat patru convenții, pregătite de reuniuni ale experților, convocate de Comitetul Internațional al Crucii Roșii: 1) Convenția privind îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie; 2) Convenția privind îmbunătățirea soartei răniților, bolnavilor, naufragiaților din forțele armate pe mare; 3) Convenția cu privire la tratamentul prizonierilor de război; 4) Convenția cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război. V. și **Conferința asupra reafirmării și dezvoltării dreptului internațional aplicabil în caz de conflict armat.**

Conferințele O.N.U. asupra dreptului mării, reuniuni interguvernamentale inițiate în vederea elaborării unor principii și norme juridice și instituționale menite să reglementeze problemele legate de explorarea și exploatarea mărilor și oceanelor. *Prima Conferință* a avut loc la Geneva, între 26 febr. și 29 apr. 1958, și ea a adoptat cinci convenții: asupra mării teritoriale și zonei contigui; platoului continental; mării libere; pescuitului oceanic și resurselor biologice ale mării libere, și reglementarea obligatorie a diferendelor, urmărind: 1) problematica zonelor naționale, cu drepturile și obligațiile statelor riverane, ca și a celorlalte state din zonă și 2) ansamblul problemelor mării libere, în care se recunoaște libertatea de navigație, libertatea de pescuit, libertatea de a pune cabluri și conducte, libertatea de survol. *A doua Conferință,* care și-a desfășurat lucrările la Geneva, în 1960, a avut ca obiect stabilirea unei limite uniforme întinderii apelor teritoriale și problema zonelor de pescuit. Dezbaterile conferinței nu s-au soldat cu rezultate palpabile. *A treia Conferință,* convocată în baza unei rezoluții a Adunării Generale a O.N.U. din 1970, își desfășoară lucrările începînd din 1973 avînd următoarele obiective: stabilirea unui regim internațional echitabil vizînd explorarea și exploatarea resurselor existente pe fundul mărilor și oceanelor ca și în subsolul acestora dincolo de limitele jurisdicției naționale; stabilirea unei limite comune pentru apele teritoriale; conservarea resurselor biologice din largul mării; drepturile țărilor riverane în materie de pescuit oceanic; drepturile și interesele statelor cu platou continental restrîns sau cu litoral întins și ale statelor fără litoral; protecția mediului marin; probleme legate de cercetarea științifică în acest domeniu. Dezbaterile celei de-a treia conferințe asupra acestor probleme au avut ca rezultat elaborarea și publicarea la 7 sept. 1981 a proiectului de Convenție asupra dreptului mării, care urmează să fie adoptat și semnat în 1982. La elaborarea acestui document România a adus o valoroasă contribuție. Documentul respectiv trebuie să constituie cadrul juridic și instituțional al relațiilor dintre state în acest domeniu și, totodată, unul din documentele fundamentale ale unei noi ordini internaționale maritime.

Conferința Națiunilor Unite asupra relațiilor și imunităților diplomatice, reuniune internațională ale cărei lucrări s-au desfășurat la Viena (2 mart.—14 apr. 1961), la dezbateri luînd parte 81 de state, inclusiv România. Conferința, în care s-au discutat numeroase probleme privind relațiile și imunitățile diplomatice, misiunile speciale etc., a adoptat Convenția asupra relațiilor diplomatice, precum și două protocoale facultative privind obținerea cetățeniei și reglementarea obligatorie a diferendelor. V. și **Convenția cu privire la relațiile diplomatice.**

Conferința șefilor de stat și de guvern ai țărilor nealiniate de la Belgrad, prima reuniune a mișcării de nealiniere, care s-a desfășurat între 1—6 sept. 1961, la ea participînd 25 de state cu drepturi depline și trei state cu statut de observator. Conferința a adoptat trei documente: 1) Primejdia de război și apelul pentru pace; 2) Declarația șefilor de stat și de guvern ai țărilor nealiniate; 3) Un mesaj adresat președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. și președintelui S.U.A.

Conferința cu privire la relațiile consulare, reuniune internațională convocată sub auspiciile Națiunilor Unite, ale cărei lucrări s-au desfășurat la Viena (8 și 24 apr. 1963), la ea luînd parte plenipotențiari din 92 de state, inclusiv din România. Conferința a adoptat Convenția cu privire la relațiile consulare. împreună cu două protocoale facultative vizînd dobîndirea cetățeniei și reglementarea obligatorie a diferendelor internaționale. V. și **Convenția cu privire la relațiile consulare.**

Conferința la nivel înalt a țărilor africane, reuniune internațională desfășurată în capitala Etiopiei, Addis Abeba (22—25 mai 1963), la care au luat parte șefi de state și de guverne din 30 de țări ale continentului. Conferința a creat Organizația Unității Africane și a adoptat o serie de rezoluții privind decolonizarea, apartheidul, discriminarea rasială, nealinierea, problemele economice, dezarmarea, Organizația Națiunilor Unite etc.

Conferința șefilor de stat și de guvern ai țărilor nealiniate de la Cairo, a doua reuniune a mișcării de nealiniere care și-a desfășurat lucrările între 5—10 oct. 1964, la ea participînd 48 de state cu drepturi depline și zece în calitate de invitate. Conferința a adoptat documentul intitulat „Programul de pace și cooperare internațională".

Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (United Nations Conference on Trade and Development — U.N.C.T.A.D.), organ special permanent creat de Adunarea Generală a O.N.U. (1964) cu scopul de a defini principiile care trebuie să guverneze relațiile și politicile comerciale ale statelor și a contribui la găsirea mijloacelor de apărare a lor în practică. Principalele direcții de acțiune ale U.N.C.T.A.D. sînt: dezvoltarea comerțului internațional și, în special, accelerarea schim-

burilor dintre țările în curs de dezvoltare și celelalte state; facilitarea coordonării activității altor instituții din sistemul Națiunilor Unite în domeniul comerțului internațional și al problemelor conexe dezvoltării economiei; adoptarea de măsuri, în colaborare cu organele competente ale O.N.U., în vederea negocierilor și a adoptării instrumentelor juridice multilaterale în domeniul comerțului; utilizarea sa ca centru de armonizare a politicilor statelor și grupărilor economice regionale în materie de comerț și dezvoltare etc. U.N.C.T.A.D. are următoarea structură organizatorică: 1) *Conferința*, ca organ suprem, în care sînt reprezentate toate statele membre, se întrunește în sesiuni ordinare o dată la patru ani; 2) *Consiliul pentru Comerț și Dezvoltare*, compus din 68 de state, printre care și România, desemnate potrivit unor criterii geografice, este organul permanent al U.N.C.T.A.D., avînd rolul de a urmări aplicarea recomandărilor și a deciziilor Conferinței, de a întreprinde studii și a întocmi rapoarte în domeniul comerțului și asupra problemelor conexe ale dezvoltării. În cadrul Consiliului au fost create comisii subsidiare — *Comisia produselor de bază; Comisia transporturilor maritime; Comisia comerțului invizibil și a finanțărilor legate de comerț; Comisia articolelor manufacturate;* 3) *Secretariatul Conferinței*, cu sediul la Geneva (avînd și un birou de legătură, cu sediul la O.N.U. — la New York), este condus de un secretar general, numit de Secretarul general al O.N.U. și confirmat de Adunarea Generală. Secretariatul are ca principale atribuții pregătirea de studii analitice și date statistice necesare lucrărilor sesiunii, pregătirea, în ajutorul expertizelor, a unor rapoarte specializate, menținerea de contacte de lucru cu autoritățile competente dintr-o serie de state în scopul facilitării lucrărilor sesiunii etc. Membră a U.N.C.T.A.D. încă de la crearea sa, România a militat neobosit pentru transpunerea în viața a obiectivelor stabilite printr-o serie de inițiative și contribuții valoroase cum ar fi: la elaborarea principiilor fundamentale ale acordurilor economice și comerciale vizînd efectuarea de lucrări de echipamente industriale pe credit rambursabil prin cote părți din producție realizată; la formarea de personal tehnic specializat în domeniul promovării exporturilor țărilor în curs de dezvoltare etc. Ca membră a Grupului „celor 77", a participat, începînd din 1976, la elaborarea și promovarea inițiativelor țărilor în curs de dezvoltare.

Conferința pentru codificarea dreptului tratatelor, reuniune internațională convocată conform rezoluției 2166 (XXI) a Adunării Generale a O.N.U. din 5 dec. 1966 și a rezoluției 2287 (XXII) din 6 dec. 1967. A ținut două sesiuni la Viena, prima de la 26 mart.—24 mai 1968 și a doua de la 9 apr.—22 mai 1969. Conferința a elaborat, pe baza unui proiect întocmit de Comisia de drept internațional a O.N.U., Convenția asupra dreptului tratatelor, precum și Actul final al conferinței și o serie de rezoluții și declarații. V. și **Convenția cu privire la dreptul tratatelor.**

Conferința internațională a drepturilor omului, reuniune care și-a desfășurat lucrările la Teheran între 22 apr.—13 mai 1968, în cadrul celebrării Anului internațional al drepturilor omului. A avut ca obiectiv: trecerea în revistă a realizărilor înregistrate în domeniul drepturilor omului de la adoptarea Declarației din 1948; evaluarea eficacității metodelor folosite de O.N.U. în domeniul drepturilor omului, formularea și pregătirea unui program de noi măsuri. La lucrările Conferinței au luat parte reprezentanți din 84 de state, care au adoptat Proclamația de la Teheran, precum și un număr de 26 de rezoluții. V. și **Proclamația de la Teheran.**

Conferința Națiunilor Unite pentru explorarea și folosirea pașnică a spațiului extraatmosferic, reuniune internațională care a avut loc la Viena între 14 și 27 aug. 1968, la lucrările sale participînd 78 de state, inclusiv România. Obiectivul conferinței a fost evaluarea beneficiilor efective în urma programelor spațiale. În acest sens Conferința a examinat utilizările practice ale programelor spațiale și posibilitățile oferite diferitelor state, mai ales țărilor în curs de dezvoltare de a participa la cooperarea spațială internațională.

Conferința șefilor de stat și de guvern ai țărilor nealiniate de la Lusaka, a treia întrunire a mișcării de nealiniere care și-a desfășurat lucrările între 8—10 sept. 1970, la ea participînd 53 de state cu drepturi depline și 12 state în calitate de observatori. Conferința a adoptat „Declarația asupra păcii, independenței, dezvoltării, colaborării și democratizării relațiilor internaționale" și „Declarația privind nealinierea și dezvoltarea economică", precum și un număr de rezoluții privind discriminarea rasială și apartheidul, nealinierea și Națiunile Unite, situația din Orientul Apropiat, decolonizarea, întărirea rolului țărilor nealiniate etc.

Conferința Națiunilor Unite pentru mediul înconjurător, reuniune internațională care s-a desfășurat la Stockholm, între 5—16 iun. 1972, cu participarea a 114 state, între care și România. Este prima întrunire mondială care a examinat necesitatea adoptării unei concepții și a unor principii comune pentru ocrotirea și îmbunătățirea mediului ambiant. Ordinea de zi a Conferinței a cuprins între altele: planificarea și gestiunea așezărilor umane în vederea asigurării calității mediului înconjurător; gestiunea resurselor naturale din punct de vedere al mediului înconjurător; determinarea poluanților de importanță internațională; aspectele educative, sociale și culturale ale problemelor de mediu, inclusiv informarea opiniei publice asupra acestor probleme; dezvoltarea și mediul; incidențele internaționale ale acțiunilor în domeniul mediului. În final, Conferința a adoptat „Declarația asupra mediului înconjurător", care cuprinde 26 de principii privind drepturile și obligațiile statelor în domeniul protecției mediului; căile și mijloacele de dezvoltare a cooperării internaționale în acest domeniu. Printre aceste principii se înscriu: dreptul fundamental al omului la libertate, egalitate și condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate îi permite să trăiască în mod demn; datoria sacră a sa de a proteja și îmbunătăți mediul înconjurător pentru generațiile prezente și viitoare; resursele naturale ale globului pămîntesc trebuie ocrotite în interesul generațiilor prezente și viitoare, printr-o gospodărire atentă; problemele internaționale privind protecția mediului înconjurător trebuie abordate în spirit de cooperare între toate statele, în condiții de egalitate; omul și me-

diul înconjurător trebuie cruțați de efectele armelor nucleare și de toate celelalte mijloace de distrugere în masă. De asemenea, se subliniază legătura organică între protecția mediului și progresul economic și social al popoarelor și necesitatea eliminării efectelor negative ale subdezvoltării asupra mediului. Știința și tehnica trebuie folosite numai pentru apărarea mediului înconjurător. Sub aspectul dreptului internațional, se subliniază necesitatea dezvoltării normelor sale referitoare la răspunderea statelor pentru prejudiciile aduse mediului înconjurător, în special sub forma poluării și obligația acestora de a despăgubi victima poluării. Astfel, se conturează un nou domeniu al dreptului internațional public — *dreptul mediului înconjurător,* apărut ca urmare a importanței și actualității cooperării statelor pentru protejarea mediului. *Conferința* a adoptat și un „Plan de acțiune privind mediul înconjurător", care cuprinde 109 recomandări adresate statelor pentru protecția mediului. Pe baza recomandării Conferinței, Adunarea Generală a O.N.U. a creat un *Consiliu de administrație a programelor pentru mediul înconjurător,* ca organ subsidiar al ei, format din 54 de membri. De asemenea, a fost creat un *Secretariat* al Conferinței pe lîngă O.N.U. și un *Fond pentru protejarea mediului înconjurător.* Ziua de *5 iunie* a fost proclamată ca ziua mondială a mediului înconjurător. Lucrările Conferinței ca și documentele adoptate au o însemnătate deosebită întrucît au influențat în mod hotărîtor atît legislațiile naționale privind mediul înconjurător cît și conținutul convențiilor internaționale încheiate după această reuniune mondială.

Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (C.S.C.E.), reuniune internațională ale cărei lucrări s-au desfășurat în perioada 1972—1975, constituind o etapă importantă pe calea edificării securității în Europa și în lume. A fost convocată la inițiativa statelor socialiste care în *Declarația cu privire la întărirea păcii și securității în Europa,* adoptată la București la 6 iul. 1966, au propus organizarea unei asemenea întruniri. În urma unor consultări prealabile, guvernul Finlandei a adresat la 25 nov. 1970 tuturor guvernelor statelor europene, precum și S.U.A. și Canadei un aide-memoire sugerînd organizarea unei reuniuni pregătitoare a C.S.C.E. Lucrările pregătitoare și conferința propriu-zisă s-au desfășurat în patru etape: 1) Consultările multilaterale, la Dipoli (Helsinki), la nivel de ambasadori, între 22 nov. 1972 și 8 ian. 1973. Au participat reprezentanți a 32 de state europene, ai S.U.A. și Canadei; 2) Faza întîi, desfășurată la Helsinki la nivelul miniștrilor de externe, între 3 și 7 iul. 1973, la care s-au adoptat recomandările finale ale consultărilor multilaterale; 3) Faza a doua, care s-a desfășurat la Geneva, între 29 aug. 1973 și 20 iul. 1975, la nivel de experți și care a elaborat documentele conferinței; 4) Faza a treia, desfășurată la Helsinki, între 27 iul. și 1 aug. 1975, la nivel de șefi de state sau guverne, participînd înalți reprezentanți a 33 de state europene, ai S.U.A. și Canadei, care au semnat Actul final al C.S.C.E. La Conferință statele au participat ca entități independente și suverane, în condiții de deplină egalitate, indiferent de sistemul lor social, de mărimea, de nivelul de dezvoltare ori de apartenența la diferite alianțe. Conferința a promovat noi forme democratice ale lucrărilor, între care rotația și consensul la propunerea cărora România a adus o contribuție importantă.

Conferința șefilor de stat sau de guvern ai țărilor nealiniate de la Alger, a patra reuniune a mișcării de nealiniere care și-a desfășurat lucrările între 5—9 sept. 1973. A adoptat „Declarația politică", „Declarația economică", „Programul de acțiune" și un număr de rezoluții.

Conferința Națiunilor Unite asupra interzicerii sau limitării folosirii anumitor arme clasice, reuniune internațională ale cărei lucrări s-au desfășurat în două sesiuni: la Lucerna, 24 sept.—10 oct. 1974 și Lugano — 28 ian.—29 febr. 1976. Lucrările Conferinței au la bază principiile fundamentale conținute în Declarația de la Petersburg (1868), în virtutea căreia armele trebuie astfel concepute încît efectele lor să se limiteze la scoaterea combatanților în afara luptei; armele trebuie să fie folosite împotriva inamicului, iar nu împotriva populației civile. Conferința a urmărit interzicerea armelor clasice care cauzează răni și suferințe „excesive", adică a acelor arme moderne ale căror efecte sînt nu numai de a scoate din luptă pe membrii forțelor armate inamice, ci din cauza suferinței suplimentare, care de regulă generală provoacă un grad excesiv de invaliditate, o distrugere permanentă a elementelor fizice sau mentale ale victimei. Conferința a studiat, în vederea interzicerii sau limitării utilizării, următoarele categorii de arme: armele incendiare (în special napalmul), armele de fragmentație (încărcături compuse din diferite materii care explodează deasupra obiectivului vizat, mărind considerabil efectul rănilor și suprafețelor atinse), explozivele, aerosolii, armele și munițiile de mic calibru, muniții cu efect întîrziat etc. Conferința, care își continuă lucrările și în anii următori, urmează să adopte proiectele de convenție pregătite de grupurile de lucru: proiectul de protocol asupra interdicției sau limitării folosirii minelor, capcanelor sau a altor dispozitive; proiectul de protocol asupra interzicerii sau limitării folosirii armelor incendiare și proiectul de protocol asupra interzicerii armelor al căror efect primar este de a cauza răni prin fragmente care nu pot fi descoperite cu raze X în corpul uman. Conferința a studiat, de asemenea, proiectul unei convenții generale care va trebui să comporte clauze generale și la care vor fi anexate protocoalele menționate.

Conferința diplomatică asupra reafirmării și dezvoltării dreptului internațional aplicabil în caz de conflict armat, reuniune internațională convocată de guvernul elvețian, ale cărei lucrări s-au desfășurat la Geneva între anii 1974—1977. Au participat la dezbateri peste 125 de state, inclusiv România, 10 mișcări de eliberare națională recunoscute de O.U.A. și Liga Statelor Arabe, precum și observatori a 35 de organizații internaționale, guvernamentale și neguvernamentale. Lucrările au fost axate pe completarea dispozițiilor Convențiilor de la Geneva (1949) cu privire la victimele de război cu norme care să întregească protecția beneficiarilor și, în special, a populației civile pînă la asigurarea unei imunități totale a vieții și bunurilor acesteia, precum și protecția ziariștilor aflați în misiuni periculoase. Conferința a fost precedată de două

reuniuni internaționale de experți, convocate la Geneva de Comitetul Internațional al Crucii Roșii (1971 și 1972), care au elaborat două proiecte de protocoale adiționale. Conferința a adoptat la 10 iul. 1977 Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva (1949) relativ la protecția victimelor și conflictelor armate internaționale (Protocolul I) și Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva (1949) relativ la protecția victimelor conflictelor armate neinternaționale (Protocolul II).

Conferința pentru codificarea succesiunii statelor la tratatele internaționale, reuniune internațională convocată în baza rezoluțiilor 3496 (XXX) din 15 dec. 1975 și 31/18 din 24 nov. 1976 ale Adunării Generale a O.N.U. Ea și-a desfășurat lucrările la Viena, în două sesiuni, prima între 4 apr. și 6 mai 1977, iar a doua între 31 iul. și 23 aug. 1978. Conferința a dezbătut proiectul de articole adoptat în această materie de Comisia de drept internațional și a elaborat, cu participarea activă a reprezentanților statelor participante, o convenție internațională, prima în această materie. V. și **Convenția cu privire la succesiunea statelor la tratate** (1978).

Conferința șefilor de stat sau de guvern ai țărilor nealiniate de la Colombo, a cincea reuniune internațională a mișcărilor de nealiniere care și-a desfășurat lucrările între 16—19 aug. 1976, la ea participînd 86 de state în calitate de membri, 21 ca observatori și 7, între care și România, ca invitați, precum și 12 reprezentanți ai mișcărilor de eliberare națională și ai unor organizații internaționale și regionale. Conferința a adoptat „Declarația politică", „Declarația economică", „Programul de acțiune", precum si un număr de 16 rezoluții.

Conferința șefilor de stat și de guvern ai țărilor nealiniate de la Havana, a șasea reuniune internațională la nivel înalt a țărilor nealiniate, care și-a desfășurat lucrările între 3—10 sept. 1979, la ea participînd 95 de delegații, din care 55 conduse de șefi de stat sau de guvern, reprezentanți ai unor organizații internaționale și mișcări de eliberare națională. În actul final al Conferinței sînt înscrise o serie de obiective ale mișcării de nealiniere, cum ar fi: înfăptuirea dezarmării generale și totale și, în primul rînd, a dezarmării nucleare; instaurarea unei noi ordini economice internaționale; participarea, în condiții de deplină egalitate, a tuturor națiunilor la soluționarea problemelor vieții internaționale; întărirea rolului O.N.U. ca instrument de menținere a păcii și securității; prevenirea și soluționarea prin negocieri diplomatice a tuturor conflictelor și litigiilor internaționale. În declarația politică adoptată de conferință se prevede că nealinierea își găsește forța de acțiune în principiile: apărării independenței, libertății naționale și a dezvoltării sociale a tuturor statelor, asigurării securității și autodeterminării popoarelor, intensificării luptei împotriva colonialismului, imperialismului, dominației străine, politicii de forță și a sferelor de influență, eliminării sistemului perimat al relațiilor bazate pe inegalitate și spoliere.

confiscare (în dreptul internațional) **1.** Însușirea, în timp de conflict armat, a unor bunuri proprietate inamică, fără despăgubire, în baza unei hotărîri judecătorești sau a unei dispoziții administrative. **2.** Transformarea posesiunii în proprietate, prin trecerea definitivă a unui bun inamic în patrimoniul statului care l-a sechestrat. Astfel în războiul naval, c. este actul prin care curtea de prize a statului captor validează prada de război. În războiul terestru, c. proprietății private este, în principiu, interzisă; în schimb, pot fi c. bunurile mobile aparținînd statului inamic care pot servi necesităților militare (depozitele de arme, mijloacele de transport, magaziile de provizii, munițiile ș.a.). V. și **sechestrare.**

conflict armat internațional, forma de luptă armată între două sau mai multe entități cu personalitate internațională — state, mișcări de eliberare națională — care nu implică recunoașterea formală a stării de război. Implicat în art. 2 și 4 din Convențiile de la Geneva (1949) privind victimele de război și în primul articol din Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 relativ la protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 10 iulie 1977, termenul **c.a.i.** este mult mai cuprinzător decît acela de „război" și are un conținut juridic diferit de acesta: dreptul de beligeranță a fost extins și la entitățile nestatale și, implicit, a fost lărgit și cercul combatanților, incluzîndu-se în această categorie și luptătorii din mișcările de eliberare națională, cei care luptă împotriva dominației străine și rasiste. V. și **dreptul conflictelor armate; beligerant; combatant.**

conflict armat neinternațional, lupta armată intervenită între guvernul legal al unui stat și anumite forțe insurgente interne generată de cauze politice, economice, sociale, religioase etc. Criteriul avut în vedere în determinarea unui asemenea conflict este ca acțiunea ostilă dirijată împotriva unui guvern legal să prezinte un caracter colectiv și un minim de organizare. Elementele care pot conduce la o asemenea apreciere sînt: durata conflictului, numărul și încadrarea grupurilor rebele, instalarea sau acțiunea lor pe o parte a teritoriului, gradul de insecuritate, existența victimelor, a mijloacelor puse în mișcare de către guvernul legal pentru a restabili ordinea. Regulile juridice care guvernează asemenea conflicte sînt cuprinse în *Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva din 12 aug. 1949 relativ la protecția victimelor conflictelor armate neinternaționale* (Protocolul II) din 10 iul. 1977. *Ratione materiae,* regulile cuprinse în Protocol se aplică la toate conflictele armate neacoperite de Protocolul I adoptat la aceeași dată și care se desfășoară pe teritoriul uneia din părțile contractante, între forțele sale armate și forțele armate dizidente sau grupurile armate organizate care, sub conducerea unui comandant responsabil, exercită pe o parte a teritoriului său un control care să le permită să ducă operațiuni armate continue și concentrate și să aplice prevederile Protocolului. *Ratione personae,* ele se aplică tuturor persoanelor afectate de un conflict armat neinternațional, fără nici o discriminare. Părțile implicate într-un astfel de conflict au obligația să respecte un minim de reguli de protecție, care exclud excesul de violențe, dezlănțuirea pasiunii oarbe etc. Asemenea reguli sînt prevăzute, în afară de protocolul sus-amintit, care dezvoltă dispozițiile conținute în art. 3 comun din cele 4 convenții de la Geneva (1949) cu privire la protecția victimelor de război, în Pactele inter-

naționale ale drepturilor omului, precum și în rezoluțiile Adunării Generale a O.N.U. 2444/XXIII și 2675/XXV, ambele intitulate „Respectul drepturilor omului în perioada de conflict armat", în Rezoluția Adunării Generale nr. 3452/XXX intitulată „Declarație asupra protecției tuturor persoanelor contra torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante".

conflict internațional (de la cuvîntul lat. *conflictus* — „a se ciocni") **1.** Situație gravă apărută între state ca urmare a disputării unui drept pe care acestea și-l contestă reciproc și care riscă să dea naștere la folosirea forței. În documentele de drept internațional nu se face nici o distincție între diferend, litigiu sau conflict internațional. În cadrul aceluiași text ele se folosesc fie cumulativ, fie separat pentru a defini aceeași situație. Astfel, în Convenția I de la Haga (1907) cu privire la reglementarea pașnică a diferendelor internaționale, după ce în preambul se enunță hotărîrea părților „de a favoriza prin toate eforturile reglementarea amiabilă a conflictelor internaționale", în art. 1 se dispune: „În vederea prevenirii pe cît posibil a recurgerii la forță în raporturile între state, puterile contractante convin a depune toate eforturile pentru a asigura reglementarea pașnică a diferendelor". **2.** Situație apărută între două sau mai multe state ca urmare a începerii ostilităților între ele. V. **dreptul conflictelor armate.**

congres internațional, reuniune internațională multilaterală, de regulă cu caracter științific sau profesional (congresele mondiale ale păcii, populației, petrolului, ale geologiei, de istorie etc.), organizată sub egida unei organizații guvernamentale sau neguvernamentale. Procedura de desfășurare a lucrărilor **c.i.** se stabilește prin înțelegerea participanților, la propunerea și inițiativa, de obicei a delegației statului gazdă. În trecut denumirea de **c.i.** era dată reuniunilor reprezentanților diplomatici, cele mai importante din punct de vedere al relațiilor internaționale (de ex.: **C.** de la Münster și Osnabrück (1648); **C.** de la Viena (1815); **C.** de la Paris (1856); **C.** de la Berlin (1878) ș.a.). Cu timpul a fost preferată pentru reuniunile diplomatice multilaterale denumirea de conferință.

Congresul de la Viena, întrunire internațională la nivel european, convocată în urma terminării victorioase a războaielor purtate de armatele unor puteri europene împotriva Franței napoleoneene, care a avut loc între oct. 1814—ian. 1815. La lucrările Congresului au participat statele învingătoare — Austria, Marea Britanie, Prusia și Rusia, precum și statele invitate — Franța, Portugalia și Suedia. Scopul Congresului a fost restabilirea rînduielilor feudale, preîntîmpinarea unor noi mișcări revoluționare burgheze, revenirea la configurația teritorială anterioară revoluției franceze. (Franța a fost redusă la frontierele sale din 1792; dinastia Burbonilor a fost restaurată în Franța, în Spania și în regatul celor două Sicilii; alte dinastii, în statele în care domniseră înaintea războaielor napoleoneene; s-a recunoscut cucerirea de către Marea Britanie a unor colonii olandeze și spaniole; s-a recunoscut anexarea Finlandei, Basarabiei și Ducatului Varșoviei la Rusia; Austriei i s-a recunoscut suveranitatea asupra Triestului, Iliriei, Dalmației, Tirolului, Galiției, Lombardiei și Veneției, pierdute în timpul războaielor napoleoneene, precum și asupra orașului Salzburg; Prusiei i s-a atribuit partea de nord din Saxonia, Poznan-ul, Danzig-ul, Renania și o parte din Westfalia; numărul statuletelor germane a fost redus— de la 360 la 38 — și s-a format din statele germane Confederația germană, pusă sub conducerea Austriei; Belgia, atribuită Olandei, formîndu-se regatul Țărilor de Jos; Regatului Danemarcii i s-a atribuit provincia germană Schleswig—Holstein; Piemontul, denumit regatul Sardiniei, a căpătat Savoia și Nisa; s-a recunoscut independența și neutralitatea permanentă a Elveției.) Pentru permanentizarea noii configurații politice a Europei, Rusia, Austria și Prusia au adoptat (26 sept. 1815) actul de constituire a „Sfintei Alianțe", la care au aderat cu timpul și alte mari puteri. La 8 febr. 1815 a fost adoptată „Declarația cu privire la desființarea comerțului cu negri", la 19 mart. 1815, „Regulamentul cu privire la rangurile reprezentanților diplomatici"; la 9 iun. 1815 a fost semnat de marile puteri, Portugalia și Suedia, Actul final al Conferinței de la Viena care prevedea (art. 108—116) regulile de bază ale dreptului internațional contemporan cu privire la navigația pe fluviile internaționale pentru o serie de fluvii internaționale, printre care nu figurează Dunărea, asupra căreia Austria intenționa să-și stabilească drepturi exclusive. Procesul de formare a statelor europene naționale a distrus reglementările statornicite la **C. de la V.**

Congresul de la Paris, reuniune internațională desfășurată între 25 febr. și 30 mart. 1856, prin care s-a pus capăt războiului Crimeii. La lucrările congresului au participat: Rusia, Turcia, Anglia, Franța, Austria, Piemont-Sardinia (Italia) și Prusia. Dezbaterile s-au încheiat cu luarea următoarelor hotărîri: libertatea de navigație comercială pe Dunăre; crearea Comisiei Europene a Dunării; principiile Declarației de la Paris cu privire la dreptul maritim; „închiderea" Dardanelelor; „neutralizarea", adică demilitarizarea Mării Negre; limitarea numărului și puterii vaselor de război pe care Rusia și Turcia erau în drept să le mențină în Marea Neagră; garantarea independenței și integrității teritoriale a Turciei de către Austria, Anglia și Franța; demilitarizarea insulelor Aaland; asigurarea situației locuitorilor creștini din Turcia. Rusia pierdea poziția sa dominantă în Principatele române (Muntenia și Moldova), care rămîneau sub suzeranitatea Turciei și sub garanția puterilor semnatare ale Tratatului de pace de la Paris. Principiile statornicite cu privire la libertatea navigației comerciale a Dunării și la războiul maritim continuă a fi în vigoare.

Congresul de la Berlin, întrunire internațională la nivel european, la care au luat parte cele șapte puteri semnatare ale Tratatului de la Paris (1856), ale cărei lucrări s-au desfășurat între 13 iun.—13 iul. 1878, cu scopul de a reglementa situația creată prin înfrîngerea Turciei în războiul de la 1877. Congresul a atribuit Rusiei cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail, Bolgrad), teritoriile Ardahan, Kars și Batum — care urma să devină port franc. Austro-Ungariei i s-au admis ocuparea și administrarea Bosniei și Herțegovinei, precum și a sandjacului Novibazar, district turcesc situat în-

tre Serbia și Muntenegru. S-a recunoscut independența României, Serbiei și Muntenegrului, Dobrogea, gurile Dunării și Insula Șerpilor fiind recunoscute ca parte a României. Bulgaria a fost declarată principat autonom, tributar Turciei — ca stat suzeran, limitîndu-i-se întinderea spre sud la linia munților Balcani. La sud de Balcani a fost creată provincia Rumeliei Orientale, înzestrată cu autonomie administrativă și condusă de un guvernator general creștin numit de către Poarta otomană pe cîte o durată de cîte cinci ani cu asentimentul celorlalte Puteri contractante, dar rămînînd sub autoritatea politică și militară nemijlocită a sultanului. Macedonia era atribuită Turciei. Turcia a fost scutită de obligația de a plăti despăgubiri de război. S-a decis distrugerea tuturor fortificațiilor de-a lungul Dunării de la Porțile de Fier și pînă la vărsarea fluviului în Marea Neagră. S-au extins drepturile Comisiei Europene a Dunării pînă la Galați. La C. de la B. reprezentanții României (I. C. Brătianu și M. Kogălniceanu), Serbiei, Muntenegrului și Greciei au fost primiți numai în cîte o ședință, spre a expune cererile țărilor lor, fără a avea drept de vot fiind, după expresia lui Bismarck, «audiați» dar nu «ascultați». Cu toată inegalitatea de tratament aplicat noilor state independente de către marile puteri, Congresul marchează o etapă pe drumul cuceririi de către popoarele balcanice a independenței lor de stat, al realizării dreptului lor la autodeterminare.

consens, mod de adoptare a deciziilor în forumuri internaționale — conferințe, congrese, reuniuni —, care se caracterizează prin absența oricărei obiecții exprimate de un reprezentant și prezentate de el ca un obstacol la adoptarea deciziei în cauză. C., ca nouă modalitate de adoptare a hotărîrilor, se înscrie în practica internațională ca instrument al voinței de cooperare între state de natură să ajungă la un acord general. În ultima vreme se constată în practica internațională o tendință spre c. Repertoriul practicii Națiunilor Unite evidențiază frecvența crescîndă a adoptării unui document în unanimitate, fără vot sau prin aclamații. Într-o serie de organisme internaționale — în Comitetul pentru spațiul extraatmosferic, în Comitetul O.N.U. pentru operațiile de menținere a păcii, în Comisia pentru dreptul comercial internațional etc. — s-a hotărît ca lucrările să se desfășoare în așa fel încît să se obțină acordul general fără a mai fi nevoie să se voteze, iar în acordul din 16 nov. 1973 realizat la Conferința asupra dreptului mării s-a menționat chiar obiectivul c. C. s-a adoptat la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa. În proiectul românesc de aranjament de procedură, depus la Dipoli, se prevedea că „deciziile privind toate chestiunile de fond și toate chestiunile de procedură sînt adoptate prin c. C. se definește prin absența oricărei obiecții exprimate de un reprezentant cu privire la adoptarea deciziei respective".

Consensul de la Viña del Mar, act juridic care consacră platforma politico-economică comună adoptată în mai 1969 de miniștrii de externe ai statelor latino-americane împotriva dependenței economice față de statele industrializate și care urmărește statornicirea unui nou tip de relații între statele respective și S.U.A. Documentul consacră dreptul inalienabil al acestor state asupra bogățiilor lor naționale și exprimă hotărîrea fermă a guvernelor respective de a așeza relațiile lor economice și comerciale cu statele dezvoltate pe baza strictei respectări a principiilor fundamentale ale dreptului internațional. El conține poziții de principiu și propuneri concrete vizînd, în special, raporturile economice cu S.U.A.; controlul național asupra activităților economice și financiare a firmelor străine; degrevarea creditelor provenite din S.U.A. de condiția cheltuirii în această țară; revizuirea restricțiilor care limitează accesul produselor de proveniență latino-americană pe piața S.U.A.; acordarea unor tarife vamale preferențiale, care să compenseze, cel puțin parțial, deteriorarea prețurilor la materiile prime, principalul capitol al exporturilor țărilor latino-americane.

consilier (în dreptul internațional) **1.** Rangul și denumirea unui membru al misiunii diplomatice, după ambasador și ministru extraordinar și plenipotențiar, în ordinea de precădere și mai mare decît secretarul. C. de ambasadă trece înaintea c. unei legații. **2.** Denumirea și rangul unui funcționar al centralei Ministerului Afacerilor Externe. Cîteodată, c. mai capătă și rangul de ministru (ministru c.), ceea ce îi dă precădere față de ceilalți c. ai Ministerului Afacerilor Externe.

consiliu (în dreptul internațional) **1.** Denumirea unor organizații internaționale guvernamentale (de ex.: Consiliul de Ajutor Economic Reciproc), sau neguvernamentale (de ex.: Consiliul Mondial al Păcii). **2.** Organ al unei organizații internaționale cu un număr redus de membri avînd atribuțiuni special determinate prin statutul organizației (de ex.: Consiliul de Securitate; Consiliul Economic și Social). **3.** Denumirea unui organ internațional creat prin acordul statelor care își trimit reprezentanții în c. în vederea exercitării unor atribuții speciale (de ex.: Consiliul Aliat de Control pentru Germania, creat la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial în temeiul Acordului din 5 iun. 1945 dintre U.R.S.S., S.U.A., Anglia și Franța).

Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.), organizație internațională guvernamentală, deschisă tuturor statelor care acceptă statutul C.A.E.R., creat de Consfătuirea economică a statelor socialiste de la Moscova din 5—8 ian. 1949. Statele participante la consfătuire au fost: Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Ungaria și U.R.S.S. Ulterior, au fost primiți ca membri: Albania (1949), R.D. Germană (1950), R. P. Mongolă (1962), Republica Cuba (1972), R.S. Vietnam (1978). Din anul 1961 Albania nu mai participă la activitatea C.A.E.R. Fiind organizație internațională deschisă, la activitatea Consiliului mai participă la anumite organe și Iugoslavia (din 1965), Finlanda (din 1973), Irak și Mexic (din 1975). Membrii Consiliului se pot retrage din organizație, cu un preaviz de 6 luni. Statutul C.A.E.R. a fost adoptat la 14 dec. 1959 și modificat prin Protocolul din 21 iun. 1974. Scopul organizației este de a contribui, prin unirea și coordonarea eforturilor țărilor membre, la dezvoltarea planică a economiei lor naționale, la accelerarea progresului economic și tehnic în aceste țări, la ridicarea nivelului de in-

dustrializare a țărilor cu industrie mai puțin dezvoltată, la creșterea continuă a productivității muncii și la ridicarea neîncetată a bunăstării popoarelor din țările membre (art. I, pct. 1 din Statut). Statutul **C.A.E.R.** proclamă următoarele principii de bază ale organizației: egalitatea deplină în drepturi a statelor membre, al suveranității de stat, independenței și intereselor naționale, al neamestecului în treburile interne ale altui stat, al avantajului reciproc și întrajutorării tovărășești (art. I, pct. 2). Statele membre ale organizației au următoarele obligații prevăzute în Statut: să asigure îndeplinirea recomandărilor organelor Consiliului; să acorde Consiliului și funcționarilor săi sprijinul necesar îndeplinirii atribuțiunilor lor; să prezinte Consiliului materialele și informațiile necesare; să informeze Consiliul asupra modului în care se îndeplinesc recomandările sale. Principalele atribuțiuni ale **C.A.E.R.** sînt: organizarea colaborării economice și tehnico-științifice multilaterale a statelor membre pentru folosirea cît mai rațională a resurselor lor naturale și accelerarea dezvoltării forțelor de producție; să contribuie la perfecționarea diviziunii internaționale socialiste a muncii pe calea coordonării planurilor de dezvoltare a economiilor naționale, specializării și cooperării în producție; să întreprindă măsuri pentru studierea problemelor economice și tehnico-științifice care prezintă interes pentru țările membre; să sprijine țările membre în elaborarea, convenirea și înfăptuirea de măsuri comune în domeniile dezvoltării industriei, agriculturii, transporturilor, schimburilor de mărfuri și servicii, al schimbului de informații privind realizările tehnico-științifice și în producție; să contribuie la folosirea mai eficientă a investițiilor alocate de țările membre pentru construirea de obiective ce prezintă interes pentru două sau mai multe state membre (art. III, pct. 1). Organele principale ale **C.A.E.R.** sînt: a) *Sesiunea Consiliului,* organ suprem, care se întrunește în sesiuni anuale și este format din delegații tuturor statelor membre. La sesiunile ei pot participa și alte state, în calitate de observatori (de ex., la ședința a XXIV-a a Sesiunii Consiliului din 1980 au participat ca observatori delegații din: R.D. Afghanistan, R.P. Angola, Ethiopia, R.D.P. Laos, R.P. Mozambic, R.D.P. Yemen); b) *Comitetul executiv,* format din reprezentanții tuturor statelor membre (la nivel de locțiitori ai șefilor de guverne). Este principalul organ executiv al **C.A.E.R.** și se întrunește trimestrial. El conduce ansamblul lucrărilor legate de înfăptuirea sarcinilor care stau în fața organizației și urmărește felul în care țările membre îndeplinesc recomandările sau hotărîrile **C.A.E.R.**; c) *Comitetele consiliului,* create de Sesiunea Consiliului pentru examinarea și soluționarea celor mai importante probleme ale colaborării dintre statele membre. Își desfășoară activitatea pe baza propriilor lor regulamente de funcționare. Astfel de comitete sînt: Comitetul pentru colaborarea în domeniul activității de planificare, Comitetul pentru colaborarea științifică și tehnică etc.; d) *Comisiile permanente* sînt organe create tot de Sesiunea Consiliului pentru coordonarea colaborării statelor în diferite domenii (pe ramuri de activitate economică sau pe probleme); e) *Secretariatul* **C.A.E.R.** este organul executiv-administrativ al organizației. Are sediul la Moscova și este condus de secretarul consiliului. Organele **C.A.E.R.** pot adopta recomandări și hotărîri și să încheie convenții internaționale cu țările membre ale Consiliului, cu alte state sau organizații internaționale (art. III, pct. 2). Recomandările se adoptă în problemele privind colaborarea economică și tehnico-științifică, iar hotărîrile se adoptă în problemele organizatorice și de procedură. Recomandările și hotărîrile se adoptă numai cu acordul statelor interesate (art. IV, pct. 3). Recomandările Consiliului sînt transmise statelor membre pentru examinarea și aprobarea lor de catre organele competente ale fiecărui stat, conform cu legislația sa internă. Rezultatul examinării recomandărilor de organele naționale ale statelor membre se comunică, în decurs de 60 de zile, Secretariatului **C.A.E.R.** Recomandările și hotărîrile Consiliului nu se extind asupra țărilor care nu și-au declarat interesul în problemele respective. Aceste state pot însă să se alăture ulterior acestor recomandări sau hotărîri. **C.A.E.R.** are personalitate juridică internațională, în limitele prevăzute în Statutul său și în Convenția privind capacitatea juridică, privilegiile și imunitățile **C.A.E.R.**, din 1959 (modificată în 1974). Principalele forme de colaborare în cadrul organizației sînt: coordonarea planurilor economice naționale ale statelor membre; specializarea și cooperarea în producție; dezvoltarea relațiilor comerciale ale statelor membre. Un document important pentru activitatea **C.A.E.R.** este Programul complex al adîncirii și perfecționării în continuare a colaborării și dezvoltării integrării economice socialiste a țărilor membre, adoptat de sesiunea a XXV-a a Consiliului de la București din 1971. În acest document se precizează că procesul de integrare economică socialistă „se desfășoară pe baza liberului consimțămînt deplin și nu este însoțit de crearea de organe supranaționale". Programul complex favorizează extinderea colaborării economice și tehnico-științifice dintre țările membre, contribuie la dezvoltarea economiei naționale a fiecărei țări, și, astfel, la creșterea influenței socialismului în lume. România socialistă participă în mod activ la cooperarea și colaborarea din cadrul **C.A.E.R.**, acționînd pentru perfecționarea acestei cooperări și colaborări în domeniul economic și tehnico-științific.

Consiliul de Securitate, organ principal de acțiune al Organizației Națiunilor Unite a cărui funcție primordială este menținerea păcii și securității internaționale. **C. de S.** se compune din 15 membri ai Organizației, cinci dintre ei fiind membri permanenți (R.P. Chineză, Franța, Marea Britanie, S.U.A. și U.R.S.S.), ceilalți 10 fiind membri nepermanenți, aleși de Adunarea Generală pentru o perioadă de doi ani, după criteriul repartiției geografice. Fiecare membru al **C. de S.** dispune de un vot; hotărîrile sînt luate, în chestiuni de procedură, printr-un vot afirmativ a cel puțin 9 din 15 membri. În alte probleme decît cele de procedură, hotărîrile sînt luate de votul afirmativ a nouă membri, în care trebuie să figureze votul afirmativ al celor cinci membri permanenți. (Aceasta este regula „unanimității marilor puteri", denumită curent „veto".) Abținerea unui membru permanent de la vot nu este considerată un veto. În baza Cartei toți membrii Organizației Națiunilor Unite au

convenit să accepte şi să respecte hotărîrile C. de S. Consiliul este singurul organ al Naţiunilor Unite care are puterea de a adopta hotărîri pe care membrii organizaţiei au obligaţia de a le aplica. *Funcţiile şi puterile* C. de S.: a) în domeniul reglementării paşnice a diferendelor dintre state: examinează orice diferend sau orice situaţie care riscă să ducă la fricţiuni între două sau mai multe state; anchetează orice diferend sau orice situaţie care ar putea să antreneze un dezacord între naţiuni; recomandă metodele de aplanare a unui astfel de diferend sau termenii unei reglementări; oferă bunele sale oficii sau mediaţiunea sa; b) în domeniul menţinerii păcii şi securităţii internaţionale: constată existenţa unei ameninţări contra păcii sau a unui act de agresiune şi face recomandări sau ia măsuri pentru a stinge conflictul; invită părţile interesate să se conformeze măsurilor provizorii pe care le apreciază necesare; decide măsuri, fără folosirea forţei armate, împotriva statului agresor, cum ar fi întreruperea completă sau parţială a relaţiilor economice şi a comunicaţiilor feroviare, maritime, aeriene, poştale, telegrafice, radioelectrice şi a altor mijloace de comunicaţie, precum şi ruperea relaţiilor diplomatice; poate întreprinde, prin forţe aeriene, navale sau terestre, orice acţiune pe care o consideră necesară, cum ar fi demonstraţii, măsuri de blocadă etc. Un stat membru împotriva căruia C. de S. a luat măsuri preventive sau măsuri executorii poate fi lipsit de Adunarea Generală, la recomandarea Consiliului, de exercitarea drepturilor şi privilegiilor sale de membru al O.N.U. Orice stat membru care persistă în violarea principiilor enunţate în Cartă, poate, la recomandarea C. de S., să fie exclus din O.N.U. de către Adunarea Generală. C. de S. acţionează în numele tuturor membrilor organizaţiei, care s-au angajat să accepte şi să aplice hotărîrile sale, să pună la dispoziţia Consiliului forţele armate, asistenţa şi facilităţile necesare menţinerii păcii şi securităţii internaţionale; c) alte funcţii şi puteri: elaborează planuri în vederea stabilirii unui sistem de reglementare a armamentelor; recomandă admiterea de noi membri în O.N.U. şi condiţiile în care statele pot deveni parte la Statutul Curţii Internaţionale de Justiţie; exercită funcţiile de tutelă ale O.N.U. în „Zonele strategice"; recomandă Adunării Generale numirea secretarului general şi alege, împreună cu Adunarea Generală, membrii Curţii Internaţionale de Justiţie; prezintă rapoarte anuale şi rapoarte speciale Adunării Generale. C. de S. este organizat astfel încît să-şi poată exercita funcţiile în permanenţă; fiecare din membrii săi trebuie să aibă un reprezentant tot timpul la sediul O.N.U. C. de S. se poate reuni, dacă consideră util, în orice alt loc decît la sediu (în 1972 el a ţinut o sesiune la Addis Abeba, iar în 1973 s-a reunit în Panamá). Orice membru al O.N.U. care nu este membru al C. de S. poate să participe, fără drept de vot, la dezbaterile acestuia cînd apreciază că interesele acestui stat sînt în mod special afectate. Statele, atît cele membre cît şi cele nemembre ale Organizaţiei, sînt invitate să ia parte, fără drept de vot, la discuţiile C. de S. cînd sînt parte la un diferend examinat de Consiliu. C. de S. determină condiţiile de participare ale unui stat nemembru. În cunoscutele sale propuneri din 1975, România a apreciat necesitatea măririi numărului de membri ai C. de S., a considerat necesară acordarea prin rotaţie a drepturilor de care se bucură membrii permanenţi şi altor state aparţinînd diferitelor regiuni geografice, a sugerat ca dreptul de veto să nu fie utilizat de membrii permanenţi ai C. de S. care sînt părţi la anumite conflicte şi a cerut sa se asigure participarea neîngrădită la şedinţele C. de S. a statelor interesate, nemembre ale Consiliului.

Consiliul de Tutelă, organ principal al O.N.U. creat în vederea supravegherii teritoriilor sub tutelă. Se compune din două părţi numeric egale, şi anume: a) din membrii O.N.U., pe de o parte, care administrează teritorii sub tutelă, precum şi din membrii Consiliului de Securitate, care nu administrează asemenea teritorii; b) dintr-un număr egal de membri ai organizaţiei aleşi de Adunarea Generală pentru o perioadă de trei ani, dintre statele care nu administrează asemenea teritorii. În atribuţiile acestui organ, care funcţionează sub autoritatea Adunării Generale, intră: examinarea rapoartelor prezentate de autoritatea administrantă; primirea petiţiilor din teritoriile sub tutelă şi examinarea lor; organizarea de vizite periodice de inspecţie în teritoriile respective, precum şi alte acţiuni asemănătoare conforme cu prevederile din fiecare acord de tutelă. În afară de aceste atribuţiuni, C. de T. întocmeşte un chestionar privitor la progresul economic, politic, social şi al învăţămîntului locuitorilor din fiecare teritoriu sub tutelă pe baza căruia redactează anual rapoarte către Adunarea Generală. Tot în acest organism se dezbat şi problemele referitoare la teritoriile neautonome. adică ale coloniilor. V. şi **tutela internaţională.**

Consiliul Economic şi Social (ECOSOC), organ principal al Organizaţiei Naţiunilor Unite, care coordonează activitatea economică şi socială a O.N.U., a instituţiilor sale specializate şi a altor organisme din sistemul Naţiunilor Unite. ECOSOC se compune din 54 de membri ai Organizaţiei Naţiunilor Unite, aleşi de Adunarea Generală pentru un mandat de trei ani. *Funcţiuni:* asigură, sub autoritatea Adunării Generale, îndeplinirea sarcinilor de ordin economic şi social care incumbă Organizaţiei Naţiunilor Unite; face sau determină studii, rapoarte şi recomandări asupra problemelor internaţionale în domeniile economic (al dezvoltării comerţului mondial, industrializării, resurselor naturale), social (condiţiei femeii, problemelor demografice, prevenirii crimei), educativ, cultural, al sănătăţii publice şi în alte domenii conexe; face recomandări în scopul asigurării respectului efectiv al drepturilor omului şi al libertăţilor fundamentale pentru toţi; convoacă conferinţe internaţionale asupra problemelor care ţin de competenţa sa şi pregăteşte proiecte de convenţii pentru a le supune Adunării Generale; încheie acorduri cu instituţiile specializate, stabilind condiţiile în care aceste instituţii vor fi legate de Organizaţia Naţiunilor Unite; face, cu aprobarea Adunării Generale, servicii care îi sînt cerute de membrii O.N.U. sau de instituţiile specializate; consultă organizaţiile neguvernamentale interesate asupra chestiunilor care intră în competenţa sa. ECOSOC ia hotărîri cu majoritate simplă; fiecare membru dispune de un vot. ECOSOC se reuneşte, de regulă, de două ori pe an pentru o lună, la New

York și Geneva. În cursul anului, la sediul O.N.U. sau în altă parte au loc reuniuni ale comitetelor permanente, ale comisiilor și ale altor organe ale ECOSOC. ECOSOC are următoarea structură organizatorică: 1) *Comitetele permanente:* pentru organizații neguvernamentale; pentru negocieri cu instituțiile interguvernamentale; pentru locuințe, construcții și planificare; pentru programe și coordonare; pentru resurse naturale; pentru examinarea și evaluarea lucrărilor; pentru știință și tehnică în serviciul dezvoltării; pentru prevenirea și lupta contra delincvenței; pentru planificare și dezvoltare și pentru societățile transnaționale; 2) *Comisii tehnice:* Comisia de statistică; Comisia populației; Comisia dezvoltării sociale; Comisia drepturilor omului; Comisia condiției femeii; Comisia stupefiantelor; Comisia societăților transnaționale; 3) *Comisiile economice regionale:* Comisia Economică pentru Africa (Addis Abeba); Comisia economică și socială pentru Asia și Pacific (Bangkok); Comisia economică pentru Europa (Geneva); Comisia economică pentru America Latină (Santiago); Comisia economică pentru Asia occidentală (Beirut). Comisiile economice regionale studiază problemele din regiunile respective și recomandă guvernelor membre precum și instituțiilor specializate măsuri pe care le consideră necesare, participînd și la executarea unor proiecte de dezvoltare. ECOSOC poate să consulte organizațiile neguvernamentale asupra problemelor care le privesc și care intră în competența Consiliului. România a fost aleasă în ECOSOC în anii 1965—1967; 1974—1976; 1978—1980. În vederea exercitării mai active a rolului O.N.U. în procesul instaurării unei noi ordini economice internaționale, România a propus, între altele, ca ECOSOC să urmărească și să coordoneze modul în care instituțiile ce compun sistemul O.N.U. transpun în practică obiectivele înscrise în programele economice privind instaurarea noii ordini economice, sprijinirea dezvoltării mai rapide a țărilor în curs de dezvoltare, convocarea de către ECOSOC a unor sesiuni ministeriale periodice consacrate examinării generale a situației economice internaționale și mai ales a problemelor comerciale, monetare și financiare privind dezvoltarea.

Consiliul Nordic, organizație internațională de cooperare economică creată în febr. 1952 de Danemarca, Finlanda, Islanda, Norvegia și Suedia. Crearea C.N. a fost hotărîtă în aug. 1951 la sesiunea delegațiilor interparlamentare a țărilor respective. Proiectul de statut al C.N. a fost supus în nov. 1951 parlamentelor țărilor membre. El a fost adoptat astfel: de Parlamentul suedez la 17 mai 1952; de Folketingul danez la 28 mai 1952; de Stortingul norvegian la 25 iun. 1952; de Altingul islandez la 10 dec. 1952 și de Parlamentul finlandez la 28 dec. 1956. În baza Statutului elaborat de statele membre, scopul C.N. este de a promova cooperarea în toate domeniile de activitate, cu excepția relațiilor externe și apărarea. C.N. este format din reprezentanți ai parlamentelor și guvernelor. Recomandările adoptate la sesiunile Consiliului sînt adresate guvernelor statelor membre. În 1971, în cadrul C.N., a fost creat un organism nou, Consiliul ministerial, cu misiunea de a pregăti și orienta adîncirea cooperării economice a țărilor membre.

consimțămînt (în dreptul internațional), forma de manifestare a voinței unui stat de a fi legat printr-un tratat internațional. C. poate fi exprimat prin semnătură, prin schimbul instrumentelor care constituie un tratat, prin ratificare, acceptare, aprobare sau aderare, ori prin oricare alt mijloc convenit.

consimțămîntul la căsătorie, manifestarea de voința a viitorilor soți, în vederea încheierii căsătoriei, precum și — în cazul cînd unul dintre soți, sau amîndoi ar fi minor(i), sau în alte cazuri excepționale, din partea părinților, tutorelui etc. la căsătoria în cauză. În principiu, legile fiecărui stat determină regulile privitoare la c. **la c.,** iar atunci cînd încheierea căsătoriei prezintă un element de extraneitate, se aplică regulile aferente ale *dreptului internațional privat.* Pentru dreptul internațional public, **c. la c.** prezintă interes în legătură cu incidențele acestuia în materia combaterii colonialismului, a traficului cu femei, a încălcării drepturilor omului. Dovada liberului **c. la c.** se face prin înregistrarea lui de către autoritatea competentă potrivit legii locului căsătoriei. V. și **Convenția asupra consimțămîntului la căsătorie; vîrsta minimă a căsătoriei și înregistrarea căsătoriilor** (1962).

Consolato del Mar v. **Consulatul Mării.**

constrîngerea (în dreptul internațional) **1.** Acțiunea pe care o exercită un stat sau un grup de state asupra altui stat în vederea obținerii unei anumite conduite din partea acestuia. C. joacă un rol important în asigurarea legalității internaționale, în sancționarea statului care o încalcă. Respectarea principiilor și normelor dreptului internațional public nu este asigurată de un aparat centralizat, așa cum este cazul în interiorul statului care garantează respectarea dreptului său intern, ci prin acțiunea individuală sau colectivă, mai ales, a statelor sau și a unor organizații internaționale (de ex.: O.N.U.). În prezent, statele pot recurge, în mod individual, la c. numai în cazuri extreme și conform prevederilor dreptului internațional public. După cel de-al doilea război mondial, în cadrul Organizației Națiunilor Unite a fost creat un organ principal — Consiliul de Securitate, împuternicit să aplice măsuri de c. împotriva statului care încalcă pacea, violează legalitatea internațională. Conform Cartei O.N.U. (art. 41 și 42), Consiliul de Securitate poate aplica măsuri de c. fără folosirea forței (de ex.: întreruperea completă sau parțială a relațiilor economice, a comunicațiilor feroviare, maritime, aeriene, poștale și a altor mijloace de comunicație, sau ruperea relațiilor diplomatice cu statul vinovat de către statele membre ale O.N.U.). El poate aplica și măsuri de c. cu caracter militar, atunci cînd apreciază că măsurile de c. fără folosirea forței ar fi inadecvate ori s-au dovedit ca atare. Măsurile de c., cu caracter militar, aplicabile de Consiliul de Securitate sînt: demonstrații de forță, măsuri de blocadă sau alte operațiuni ale unor forțe aeriene, navale sau terestre ale O.N.U. **2.** În practica relațiilor internaționale c. apare ca expresie a politicii imperialiste de dictat. Astfel de acțiuni sînt contrare dreptului internațional, intereselor păcii și colaborării democratice între state și popoare.

consul 1. Şef de post consular a cărui circumscripţie se limitează, de regulă, la un oraş sau regiune. C. sînt subordonaţi ierarhic consulilor generali. **2.** (în evul mediu) Nume dat, în anumite oraşe, magistraţilor municipali. Judecători aleşi dintre negustori însărcinaţi cu soluţionarea unor cauze. V. şi **funcţionar consular.**

consulat 1. Reprezentanţă oficială a unui stat într-un oraş sau regiune străină, a cărei misiune este de a asigura, pe lîngă autorităţile locale ale statului de reşedinţă, protecţia intereselor economice, administrative şi juridice ale statului trimiţător, precum şi pe acelea ale resortisanţilor acelui stat. **2.** Localul unde îşi are birourile consulul.

Consulatul Mării (în limba catalană „Consolato del Mar"), lucrare editată la Barcelona pe la mijlocul sec. al XV-lea, probabil de către grefierul unui tribunal maritim, cuprinzînd o culegere de uzanţe şi vechi reguli de jurisprudenţă aplicabile în domeniile comercial şi maritim atît în timp de război cît şi în timp de pace. În această lucrare au fost cuprinse primele reguli ale războiului maritim. Făcînd o distincţie între navele şi bunurile inamice şi acelea ale neutrilor, **C.M.** a prevăzut regula că bunurile proprietate neutră capturate odată cu navele inamice trebuie predate proprietarilor lor, iar navele neutre care transportă bunuri inamice trebuie, de asemenea, restituite proprietarilor, dar bunurile pe care le transportă pot fi confiscate. Deşi regulile prevăzute în **C.M.** nu erau unanim acceptate, lucrarea depăşeşte în importanţă toate sursele de drept maritim ale evului mediu. Lucrarea a avut o largă circulaţie, fiind tradusă, începînd din 1949, în limba italiană, răspîndindu-se apoi în întreg bazinul Mediteranei, substituindu-se regulilor locale.

consul general, şef de post consular care conduce un consulat general situat, de regulă, în regiunile cele mai importante ale statului de reşedinţă. **C. g.** îşi pot exercita funcţiile şi în mai multe circumscripţii consulare. V. şi **funcţiuni consulare; circumscripţie consulară.**

consultare (de la cuvîntul lat. *consultare* — a lua sfatul, avizul cuiva) **1.** (În viaţa internaţională), consfătuirea în comun, între organele de politică externă a două sau mai multe state ori alte entităţi dispunînd de capacitate juridică potrivit dreptului internaţional. C. poate avea drept obiect statornicirea unei politici comune sau a unei poziţii puse de acord între statele sau entităţile reprezentate faţă de alte state şi entităţi, înlesnirea rezolvării unor divergenţe de păreri sau conflicte etc. C. poate avea loc ori de cîte ori părţile în cauză hotărăsc aşa, de la caz la caz, sau poate să constituie obiectul unor obligaţii decurgînd din tratate bi- sau multilaterale. R.S. România este parte la numeroase asemenea tratate, menite să promoveze colaborarea paşnică între Părţi. Uneori obligaţia de consultare poate constitui un mijloc de întărire a predominării unei foarte mari puteri asupra altor state (de ex.: art. 4 din Tratatul Atlanticului de Nord — 4 apr. 1949). C. poate fi şi un mijloc de menţinere sau întărirea asupririi şi exploatării unui popor mai slab; statul care exercită realmente puterea organizează, de exemplu, un referendum sau un plebiscit care să-i asigure pretextul pentru menţinerea stăpînirii sale. C. poate fi efectuată în scris, prin schimb de note, sau oral, convorbiri bilaterale sau conferinţe internaţionale. Dacă în relaţiile dintre părţi există o înţelegere cu privire la c., nerespectarea acesteia de către o parte într-un diferend dă părţii celeilalte dreptul de a se opune judecării unei acţiuni privind diferendul în faţa unei instanţe de judecată sau de arbitraj. Aceeaşi situaţie şi în cazul cînd înţelegerea prevede negocieri diplomatice spre a se rezolva anumite diferende. La baza c. trebuie să stea în mod neabătut respectul egalităţii depline în drepturi a tuturor statelor, fără condiţii, excepţii şi ştirbiri de nici un fel. **2.** Cererea unui aviz juridic asupra unei probleme internaţionale în litigiu (adresată unui jurisconsult sau unei instanţe judiciare, de ex. cererea de aviz consultativ adresată C.I.J.).

contencios internaţional 1. (în sens general) Totalitatea diferendelor, litigiilor şi conflictelor existente între două state. **2.** (în accepţie strict juridică) Procedura în cadrul unei jurisdicţii internaţionale, a Curţii Internaţionale de Justiţie, în special, prin care se reglementează diferendele dintre state pe baza unei hotărîri obligatorii. Ca adjectiv calificativ, termenul defineşte materiile cuprinse în acest domeniu al jurisdicţiei. Astfel, în art. 68 din Statutul **C.I.J.** se spune: „În exerciţiul funcţiilor sale consultative, Curtea se va mai călăuzi şi după dispoziţiile prezentului Statut, care se aplică în materie contencioasă, în măsura în care le consideră aplicabile".

contiguitate (de la cuvintele lat. *cum* — „împreună" şi *tangere* — „a atinge") (în dreptul internaţional), termen ce defineşte regimul zonelor contigue, care recunoaşte statului riveran anumite drepturi de pescuit, control vamal şi sanitar în această zonă. Problema c. în dreptul internaţional se pune şi în ce priveşte regimul în zonele limitrofe dintre spaţiul aerian şi spaţiul extraatmosferic şi se va pune, atunci cînd progresele tehnice vor actualiza problema, şi cu privire la spaţiile subterane în imediata apropiere a straturilor terestre asupra suveranităţii teritoriale a statelor. V. şi **zonă contiguă.**

contrabandă de război, trecerea peste frontieră a unor obiecte şi mărfuri care, datorită utilităţii lor pentru război, nu pot fi transportate pe un vas inamic sau neutru (în contul unui beligerant), sancţiunea acestei interdicţii fiind confiscarea lor. Elementele **c. de r.** sînt: natura obiectelor şi a mărfurilor transportate (utilitatea lor pentru război); destinaţia lor — un stat inamic. Interdicţia pentru naţionalii unui stat aflat în război sau neutru de a transporta, în contul unui inamic, respectiv a unui beligerant, obiecte care ar contribui la sporirea potenţialului militar al acestuia constituie un obicei străvechi în practica statelor, el fiind consemnat pentru prima dată în bulele papale şi în deciziile celor două Concilii de la Lateran (1179 şi 1215). Totuşi, ideea **c. de r.** nu a apărut decît în prima jumătate a sec. al XIV-lea odată cu apariţia noţiunii de neutralitate. Conferinţele şi tratatele internaţionale al căror scop era reglementarea acestei materii n-au reuşit decît să o complice. Tot în acest sens au acţionat actele legislative interne ale statelor care au încercat să incrimineze **c. de r.** De-abia în febr. 1909, prin cele 25 de articole ale Declara-

ţiei navale de la Londra (art. 22 la 47) consacrate acestei probleme, s-a putut opera o reglementare a **c. de r.** În ce priveşte primul element al **c. de r.** — natura obiectelor şi mărfurilor transportate — Declaraţia de la Londra distinge: **c.** ***absolută;*** **c.** ***condiţională*** şi obiecte care nu pot avea niciodată caracterul de **c. de r.** Obiectele şi mărfurile de **c.** ***absolută*** se caracterizează prin faptul că se folosesc exclusiv şi necesarmente pentru război. Acestea sînt, după art. 22 al Declaraţiei, armele, muniţiile, aparatele de fabricat muniţii, materialele explozive, obiectivele de campanie, echipamentul militar, vase şi ambarcaţiuni de război, harnaşamente, animale, blindajele etc. Lista poate fi completată, conform art. 24 — pe cale de declaraţie notificată. Cînd sînt destinate teritoriilor inamice sau ocupate de inamic, aceste mărfuri pot face obiectul capturării şi confiscării. **C.** ***condiţională,*** denumită uneori şi relativă, adică obiectele „susceptibile de a servi atît în timp de pace cît şi în timp de război", cuprinde, în termenii art. 24 al Declaraţiei navale de la Londra din 1909: alimente, combustibili şi materiale lubrifiante, îmbrăcăminte, ţesături, metale preţioase, hîrtii monedă, nave, materiale pentru căile ferate, pulberi şi explozivi nemilitare etc. Ca şi în cazul **c.** absolute, această listă poate fi completată de state pe cale de declaraţie notificată (art. 25). Obiectele din această categorie pot fi capturate şi confiscate numai în cazul în care : a) sînt destinate nevoilor forţelor armate sau administraţiei inamicului (art. 33); b) dacă transportul este adresat autorităţilor inamice, unui furnizor „notoriu" al acestor autorităţi; c) dacă ele sînt „destinate unui loc fortificat sau servind drept bază forţelor armate inamice" (art. 34). În ce priveşte calificarea **c.** ***absolute,*** Declaraţia stabileşte drept criteriu destinaţia mărfurilor (la inamic), pe cîtă vreme în cazul **c.** ***condiţionale*** se are în vedere destinaţia navelor (art. 33). Mărfurile, articolele şi obiectele considerate de un stat drept **c. de r.** trebuie publicate în actele sale interne şi notificate pe cale diplomatică tuturor statelor. Mărfurile care nu pot face obiectul **c. de r.**, aşa-zisa listă liberă, sînt: bumbacul brut, seminţele oleaginoase, piei, diverse minereuri, porţelanuri, sticlărie, maşini agricole, articole de modă, pietre preţioase, mobilă etc., precum şi obiectele şi mărfurile ce servesc la îngrijirea răniţilor şi bolnavilor. Asemenea obiecte nu pot fi declarate **c. de r.** şi nici confiscate, ci numai rechiziţionate, în caz de imperioasă necesitate militară, în schimbul unei despăgubiri.

contra bonos mores, locuţiune lat. însemnînd „împotriva bunelor moravuri", care se foloseşte în dreptul internaţional privat spre a justifica neaplicarea unei instituţii sau soluţii pe care ar comporta-o legea străină în principiu aplicabilă în speţă, sub cuvînt că aceasta ar fi împotriva bunelor moravuri ale statului pe teritoriul căruia ar urma să se aplice instituţia sau soluţia în cauză (de ex.: poligamia într-un stat care o interzice). După Revoluţia din Octombrie, justiţia multor state capitaliste refuza să recunoască dreptul statului sovietic asupra avutului naţionalizat al unor resortisanţi ruşi din aceste state, susţinînd că naţionalizarea ar fi **c.b.m.** În dreptul internaţional public, aplicarea principiilor fundamentale ale dreptului internaţional face inutilă recurgerea la noţiunea **c.b.m.** pentru soluţionarea justă a oricărei probleme juridice internaţionale.

contractant, *stat~,* expresie ce desemnează statul care a consimţit să devină parte la un tratat internaţional, indiferent dacă tratatul respectiv a intrat sau nu în vigoare. V. şi **parte** ***(la un tratat).***

contract de vînzare-cumpărare, înţelegere prin care o parte — vînzătorul — transferă proprietatea unui obiect celeilalte părţi — cumpărătorul — în schimbul unui preţ constînd într-o sumă de bani. **C. de v.-c.** intervenit între două state este cîrmuit, ca orice înţelegere interstatală, de regulile dreptului internaţional public. Cînd într-un **c. de v.-c.** prezentînd cel puţin un element de extraneitate, una din părţi nu este un stat, ci o persoană, fizică sau juridică, **c. de v.-c.** este reglementat de dispoziţiile dreptului internaţional privat.

contra proferentem, formă prescurtată a regulii de interpretare ***in dubiis contra proferentem,*** adică în caz de îndoială, împotriva celui care a proferat, a formulat sau a impus clauza despre a cărei semnificaţie este vorba şi care este susceptibilă de două sau mai multe interpretări. Buna-credinţă cere ca acea parte care formulează, propune, introduce sau impune anumiţi termeni, anumite clauze sau prevederi în textul unei înţelegeri, să arate clar ceea ce urmăreşte şi ceea ce partenerul acceptă. Dacă acesta din urmă ar fi ştiut că propunătorul are în vedere o interpretare mai dură, mai oneroasă pentru partenerul căruia i s-a propus sau impus clauza, poate că nu ar fi acceptat-o.

contribuţie de război, sumă de bani impusă de un beligerant autorităţilor locale sau populaţiei unui teritoriu ocupat cu titlu de echivalent, total sau parţial, al unor rechiziţii neefectuate de ocupant, represalii, amenzi sau acoperirea cheltuielilor de întreţinere a trupelor de ocupaţie. Practica statornicirii şi încasării **c. de r.** a constituit un mijloc de spoliere a populaţiei teritoriului ocupat. În trecut, statul învingător impunea adeseori prin tratatul de pace statului învins şi plata unor **c. de r.,** sub pretextul acoperirii cheltuielilor de purtare a războiului. Tratatele de pace încheiate după primul şi al doilea război mondial nu prevăd plata unor **c. de r.,** dar au menţinut sistemul reparaţiilor pentru compensarea pagubelor provocate de război statelor învingătoare. V. şi **reparaţii de război.**

convenţie consulară, înţelegere încheiată între state prin care se definesc obiectivele şi finalitatea activităţilor consulare asigurînd cadrul juridic adecvat pentru protecţia drepturilor şi intereselor statelor contractante şi ale cetăţenilor lor, precum şi pentru dezvoltarea relaţiilor economice, comerciale, tehnice, ştiinţifice şi culturale dintre ele. **C. c.** reglementează, totodată, în mod detaliat condiţiile de înfiinţare a oficiilor consulare ale unei părţi contractante pe teritoriul celeilalte părţi, funcţiile şi îndeletnicirile consulare, facilităţile, privilegiile acordate oficiilor consulare şi personalului lor. Toate **c. c.** conţin dispoziţii referitoare la asistenţa ce se acordă de către oficiul consular cetăţenilor statului trimiţător, exercitarea funcţiilor consulare în materie de stare civilă, notarială, succesiuni, navigaţie maritimă şi aeriană pe teritoriul statului de

reședință etc. C. c. este unul din izvoarele dreptului consular, care și-a făcut apariția în relațiile internaționale în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. R.S. România a încheiat c.c. cu toate țările socialiste europene, precum și cu Republica Cuba, R.P.D. Coreeană și R.P. Mongolă. Consecventă politicii sale de colaborare cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, România a încheiat c. c. și cu alte peste 20 de state. Multe din prevederile cuprinse în c.c. ale României au un caracter novator, îndeosebi în privința funcțiilor, privilegiilor și imunităților consulare (sînt amplificate funcțiile consulare în domeniul navigației maritime, fluviale și aeriene, activitățile de transporturi internaționale, funcțiile în materie de succesiuni etc.). În cea mai mare parte c. c. încheiate cu țările socialiste înscriu prevederi prin care funcționarilor consulari li se acordă privilegiile și facilitățile reprezentanților diplomatici, iar reglementările cu unele țări occidentale — Austria, Belgia, Finlanda, Marea Britanie, S.U.A. — conferă șefului oficiului consular privilegiile și imunitățile acordate șefului misiunii diplomatice. Relațiile consulare sînt reglementate și de Convenția de la Viena (1963) care stipulează, în principal, modul de stabilire și întreținere a relațiilor consulare, înființarea oficiilor consulare, numirea, admiterea și clasificarea șefilor acestor oficii, funcțiile consulare și modalitatea de exercitare, privilegiile și imunitățile consulare. V. și **Convenția cu privire la relațiile consulare** (1963).

convenție de asistență juridică, înțelegere bilaterală conținînd, de regulă, două feluri de dispoziții: a) *generale,* ce prevăd categoriile de persoane — fizice sau juridice — care se bucură pe teritoriul celeilalte părți contractante de ocrotirea juridică; modul de acordare a asistenței juridice; obiectivul acestei asistențe; valabilitatea actelor etc.; b) *speciale,* în care sînt indicate asistența juridică în cauzele civile și familiale (scutiri de cheltuieli de judecată, scutiri de garanții procesuale etc.); statutul personal și dreptul familiei (încheierea de căsătorii, divorțul, raporturile juridice dintre părinți și copii, tutela și curatela etc.); transmiterea actelor de stare civilă și a altor acte; dispoziții cu privire la succesiuni; recunoașterea și exercitarea hotărîrilor patrimoniale; arestarea în vederea extrădării; dispoziții finale. Uneori asemenea înțelegeri poartă denumirea de tratat privind asistența juridică în cauzele civile, familiale sau penale, alteori acord. România a încheiat convenții în acest domeniu cu toate statele socialiste europene, cu R.P.D. Coreeană și R.P. Mongolă, precum și cu alte state: Austria, Grecia, Italia, Maroc, Tunisia, Turcia.

convenție de frontieră, înțelegere bilaterală încheiată între statele limitrofe care reglementează linia de frontieră și modul de cercetare și soluționare a unor probleme de frontieră. România a încheiat c. de f. cu Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria și U.R.S.S.

convenție internațională 1. Termen prin care se desemnează o înțelegere intervenită între două sau mai multe state sau organizații internaționale, pentru reglementarea anumitor probleme internaționale, determinarea drepturilor și obligațiilor părților, stabilirea regulilor de conduită pe care părțile contractante se obligă să le respecte. **2.** Termen folosit, uneori, într-un sens mai precis, echivalînd cu acela de tratat, pentru a desemna un acord internațional încheiat într-o formă care comportă ratificarea sau adeziunea statelor contractante. Prin intermediul c. i. se reglementează diverse probleme: general-politice, economice, tehnico-științifice, sanitare, culturale etc. V. și **tratat internațional.**

convenție privind desființarea vizelor, înțelegere bilaterala care are ca scop facilitarea reciprocă a călătoriilor cetățenilor lor. În esență, în astfel de convenții se prevede dreptul cetățenilor fiecărui stat contractant de a tranzita sau intra în teritoriul celuilalt stat contractant pentru o ședere temporară, fără viza acestuia, categoriile de persoane scutite de vize, termenele maxime de ședere pe teritoriul statului respectiv fără viză, punctele de frontieră accesibile, libertatea de deplasare, procedura în caz de pierdere sau distrugere a pașaportului, condițiile de suspendare temporară a prevederilor convenției, termene de valabilitate a convenției etc. România a încheiat convenții de acest gen, care uneori sînt denumite acord pentru desființarea vizelor, înțelegere prin schimb de note cu peste 30 de state, între care cu toate țările socialiste din Europa, Asia și America Latină.

Convenția pentru îmbunătățirea soartei militarilor răniți din armatele în campanie, semnată la Geneva la 22 aug. 1864. Convenția a stabilit că ambulanțele și spitalele militare vor fi recunoscute neutre și, în consecință, protejate și respectate de către beligeranți, atîta timp cît se vor găsi în ele bolnavi sau răniți. Neutralitatea înceta în momentul în care ambulanțele sau spitalele erau păzite de către o forță militară. Personalul spitalelor și al ambulanțelor beneficia de statutul de neutru pe perioada exercitării funcțiilor. Aceste persoane puteau să-și exercite atribuțiile lor în spitale sau ambulanțe, chiar după ocuparea de către inamic; ele se puteau retrage pentru a se reuni cu unitățile de care aparțineau. Art. 6 îndrituia pe comandanții trupelor de a remite imediat, cînd circumstanțele permiteau și cu consimțămîntul ambelor părți, avanposturilor inamice, pe militarii răniți în timpul luptelor. Un steag distinctiv și uniform, însoțit de steagul național, era arborat pentru spitale și ambulanțe. Convenția cere, de asemenea, să se asigure protecție și respect ambulanțelor și spitalelor militare, precum și personalului și materialului acestor formațiuni și creează o emblemă a Crucii Roșii, semnul protector al personalului și materialelor. Convenția a jucat un rol însemnat în formarea dreptului internațional umanitar, constituind o inovație în practica diplomatică, prin faptul că a introdus reguli noi care, spre deosebire de normele anterioare care apărau, în principal, interesele politice ale statelor, reglementează de astă dată protecția persoanelor. V. și **Convențiile de la Haga** (1899 și 1907).

Convenția pentru protecția cablurilor submarine, adoptată la Paris, la 14 mart. 1884, de către 26 de state, inclusiv România. Convenția, care nu se aplică decît în timp de pace și numai în afara apelor teritoriale, angaja statele părți să adopte măsuri de ordin legislativ care să incrimineze distru-

gerea sau deteriorarea cablurilor submarine și autoriza navele de război să inspecteze vasele comerciale bănuite de săvîrșirea unor asemenea fapte. Convenția a intrat în vigoare la 1 mai 1888, fiind încheiată pe o perioadă de cinci ani cu posibilitatea prelungirii prin tacita reconducțiune. Fiind suspendată pe timpul primului război mondial, *Convenția* a fost repusă în vigoare prin art. 282 al Tratatului de la Versailles (1919).

Convenția destinată a garanta libera folosire a Canalului maritim Suez, semnată la Constantinopol, la 29 oct. 1888 de Austro-Ungaria, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Olanda, Prusia, Rusia, Spania și Turcia, cu scopul de a consacra „printr-un act convențional stabilirea unui regim definitiv destinat să garanteze în toate timpurile și tuturor puterilor libera folosire a Canalului maritim Suez..." (Preambul). Convenția are 17 articole și în partea dispozitivă prevede: 1) Canalul va fi întotdeauna liber și deschis, în timp de război ca și în timp de pace, oricărei nave de comerț sau de război, fără distincție de pavilion; el nu va fi niciodată supus exercitării dreptului de blocadă; 2) Statele părți se angajează să respecte materialul, stabilimentele, construcțiile și lucrările Canalului maritim și al canalului de apă dulce; 3) În timp de război, Canalul maritim este deschis pentru trecerea liberă și a navelor militare ale beligeranților, părților fiindu-le interzisă comiterea vreunui act de ostilitate care ar avea ca scop împiedicarea liberei navigații pe Canal și în porturile sale, precum și pe o rază de trei mile marine ale acestor porturi; bastimentele de război ale beligeranților nu vor putea să se alimenteze sau să se aprovizioneze în Canal sau în porturile sale de acces decît în limita strict necesară; tranzitul acestor bastimente se va efectua în cel mai scurt termen, fără altă oprire decît cea rezultată din necesitățile serviciului; șederea lor la Port Said și în raza Suezului nu va putea depăși 24 de ore, în afară de forță majoră; 4) În timp de război puterile beligerante nu vor debarca și nu vor lua în Canal și în porturile sale de acces nici trupe, nici muniții, nici material de război; ele nu vor menține în apele Canalului nici un bastiment de război, iar prizele vor fi supuse aceluiași regim ca și navele de război ale beligeranților. V. și **Canalul Suez; prize maritime.**

Convențiile de la Haga, denumire dată documentelor internaționale adoptate de Conferința de la Haga (1899). La 17 iul. au fost semnate trei convenții, trei declarații și un act final, o rezoluție și șase recomandări. Convențiile se refereau la: reglementarea pașnică a conflictelor internaționale; legile și obiceiurile războiului pe uscat; aplicarea la războiul maritim a principiilor Convenției de la Geneva (1864). *Prima convenție* conține angajamentul statelor semnatare de a depune toate eforturile pentru a asigura reglementarea pașnică a diferendelor internaționale. În caz de neînțelegere gravă sau de conflict, înainte de a se fi ajuns la arme, puterile semnatare se obligau să recurgă „cît le vor permite circumstanțele" la bunele oficii sau la mediațiunea uneia sau a mai multor puteri amice. Art. 3 stipulează posibilitatea pentru una sau mai multe puteri din afara conflictului de a-și oferi bunele oficii sau mediațiunea statelor în conflict. Acest drept aparține puterilor din afara conflictului, chiar în timpul desfășurării ostilităților. Rolul mediatorului este precizat de art. 4 din convenție: a concilia pretențiile și a împăca neînțelegerile care s-ar fi putut ivi între statele în conflict. Bunele oficii și mediațiunea, precizează art. 6, au caracterul unui sfat și nu au niciodată putere obligatorie. Art. 20 a prevăzut organizarea unei Curți permanente de arbitraj, pentru soluționarea cazurilor susceptibile de a fi supuse arbitrajului, cu excepția situațiilor cînd ar fi existat o înțelegere între părți, pentru a stabili o jurisdicție specială. *Prin a doua* convenție Părțile contractante se obligau să dea instrucțiuni forțelor lor armate de uscat, care să fie conforme cu Regulamentul privitor la legile și obiceiurile războiului pe uscat. Art. 2 stipulează că dispozițiile conținute în Regulament nu sînt obligatorii decît pentru Puterile contractante, în caz de război între două sau mai multe state. Aceste dispoziții încetau să fie obligatorii de îndată ce într-un război, între Puterile contractante, o Putere necontractantă s-ar fi raliat la unul din beligeranți. La Convenție este anexat „Regulamentul privitor la legile și obiceiurile războiului pe pămînt, care tratează despre calitatea de beligerant, statutul prizonierilor de război, modul de purtare a ostilităților, încheierea armistițiului, autoritatea militară în teritoriul statului inamic etc. *A treia* convenție conține reglementări cu privire la bastimentele-spitale militare. S-a stabilit ca acestea să fie respectate și să nu poată fi capturate în timpul ostilităților. Ele urmau să fie anunțate la începerea sau în cursul desfășurării ostilităților. V. și **Convențiile de la Haga** (1907).

Convențiile de la Haga, denumire sub care sînt cunoscute cele 13 convenții, plus o declarație, adoptate de Conferința internațională a păcii de la Haga (1907). La sfîrșitul conferinței, reprezentanții statelor participante au semnat următoarele acte internaționale: 1) *Convenția pentru reglementarea pașnică a conflictelor internaționale;* 2) *Convenția relativă la deschiderea ostilităților;* 3) *Convenția referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru;* 4) *Convenția referitoare la drepturile și obligațiile puterilor și persoanelor neutre în caz de război terestru;* 5) *Convenția relativă la regimul vaselor de comerț inamice la începutul ostilităților;* 6) *Convenția referitoare la transformarea vaselor de comerț în vase de război;* 7) *Convenția referitoare la punerea minelor submarine automate în timp de război;* 8) *Convenția referitoare la adaptarea la războiul maritim a principiilor Convenției de la Geneva din 1864;* 9) *Convenția relativă la anumite restricții în exercitarea dreptului de pradă în războiul maritim;* 10) *Convenția referitoare la drepturile și obligațiile puterilor neutre în caz de război maritim;* 11) *Convenția referitoare la stabilirea unei Curți internaționale de prize;* 12) *Convenția privind bombardarea prin forțe navale în timp de război;* 13) *Convenția pentru delimitarea folosirii forței în scopul recuperării creanțelor contractuale;* 14) *Declarația referitoare la interdicția de a lansa proiectile și explozive din baloane.* Dintre aceste convenții, o însemnătate deosebită a avut-o Convenția cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru. Ea a reprezentat, în esență, dreptul cutumiar în vigoare în ceea ce privește dreptul aplicabil în timp de război, fiind parțial înlocuită după cel de-al doilea război mondial.

prin Convențiile de la Geneva pentru ameliorarea soartei victimelor războiului (1949). V. și **Convențiile de la Haga** (1899).

Convenția și Statutul asupra regimului căilor navigabile de interes internațional, încheiată la Barcelona, la 20 apr. 1921, în cadrul unei Conferințe diplomatice convocată sub egida Societății Națiunilor. Prin Convenție, Părțile contractante se angajau să accepte Statutul referitor la regimul căilor navigabile de interes internațional adoptat de Conferința de la Barcelona (1921). În primul articol, Statutul definea conceptul de „căi navigabile de interes internațional" (toate părțile în mod natural navigabile către și de la mare, a unei căi de apă care, în cursul său natural navigabil, înspre și de la mare, separă sau străbate diferite state, precum și orice parte a unei alte căi de apă natural navigabile, spre și de la mare, legînd cu marea o cale de apă naturală navigabilă care separă sau străbate diferite state), iar în art. 3 statele părți se angajau să acorde pe părțile de căi navigabile supuse suveranității sau autorității lor liberul exercițiu al navigației pentru navele celorlalte state. Prin Convenție, micul cabotaj era rezervat statului riveran, la fel și dreptul de a edicta dispoziții și de a lua măsurile necesare privitoare la poliția generală a teritoriului și la aplicarea legilor și regulamentelor referitoare la vămi, la sănătatea publică etc. În porturile situate pe o cale navigabilă de interes internațional, supușii, bunurile și pavilioanele tuturor statelor părți se bucură, în principiu, de un tratament egal cu al celor naționali. Statutul nu se aplică decît navelor comerciale, nu și bastimentelor de război, navelor de poliție, de control etc. Un protocol adițional anexat la Convenție precizează că, în afară de libertatea comunicațiilor, statele acordau, sub rezerva reciprocității, în timp de pace, o egalitate perfectă de tratament pentru pavilioanele oricărui stat semnatar al Protocolului, cît privește transportul pentru import și export, fără transbordare. Convenția a intrat în vigoare la 31 oct. 1922. România a aderat la Convenție și Statut la 9 mai 1924.

Convenția și Statutul asupra libertății de tranzit, încheiată la Barcelona, la 20 apr. 1921. Prin Convenție Părțile se angajau să accepte Statutul referitor la libertatea tranzitului, adoptat la Conferința de la Barcelona (1921). În articolul prim Statutul definea conceptul de tranzit (sînt considerate în tranzit prin teritoriile de sub suveranitatea sau autoritatea unui stat contractant persoanele, bagajele, mărfurile, precum și navale, vapoarele, vagoanele sau alte mijloace de transport al căror trafic prin aceste teritorii îndeplinit cu sau fără transbordare, cu sau fără depunere în antrepozit, cu sau fără schimbare de mod de transport, nu reprezintă decît fracțiunea unui trafic total conceput și care trebuie să se sfîrșească în afară de frontierele statului pe teritoriul căruia se efectua tranzitul). Mărfurile în tranzit erau scutite de orice fel de drepturi sau taxe speciale, cu excepția celor de supraveghere și de administrație pe care le necesită acest tranzit. Toate înțelegerile internaționale în materie, anterioare Statutului, urmau să fie puse în concordanță cu prevederile Statutului. Convenția și Statutul asupra libertății de tranzit au intrat în vigoare la 31 oct. 1922. România le-a ratificat la 5 sept. 1923.

Convenția și Statutul privind regimul internațional al Căilor ferate, adoptată la Geneva la 9 dec. 1923. Prin Convenție statele părți s-au angajat să accepte Statutul referitor la regimul internațional al căilor ferate, adoptat de cea de-a doua Conferință generală a comunicațiilor și tranzitului de la Geneva (1923). Statutul anexat Convenției tratează despre: Partea I — Schimburi internaționale pe căile ferate; Partea a II-a — Utilizarea reciprocă a materialului rulant și unitatea tehnică; Partea a III-a — Legăturile dintre căile ferate și cei care se folosesc de ele; Partea a IV-a — Tarife; Partea a V-a — Înțelegeri financiare între administrații în interesul traficului internațional. Un protocol de semnătură anexat, de asemenea, Convenției precizează că orice deosebire de tratament între națiuni, întemeiată exclusiv pe considerații naționale, trebuie privită ca o discriminare răuvoitoare. Convenția a intrat în vigoare la 23 mart. 1926, iar România a ratificat-o la 7 dec. 1925.

Convenția generală de conciliațiune interamericană, adoptată de Conferința extraordinară interamericană de conciliere și arbitraj de la Washington din 10 dec. 1928—5 ian. 1929. Convenția prevede, în esență, condamnarea războiului ca instrument al politicii internaționale, supunînd procedurii concilierii toate diferendele, de orice natură, ce apăreau între statele semnatare și care nu puteau fi rezolvate pe cale diplomatică. Prin Convenție a fost creat, totodată, un organism permanent de menținere a păcii — Comisia de anchetă și conciliere.

Convenția pentru represiunea falsificatorilor de monede, încheiată la Geneva, la 20 apr. 1929, la propunerea Franței, pe baza unui proiect întocmit de juristul român Vespasian Pella. Convenția incriminează următoarele fapte chiar în situațiile în care ele sînt săvîrșite în scopuri politice: a) manoperele frauduloase constînd în a fabrica sau altera monede, oricare ar fi mijloacele folosite în acest scop; b) punerea în circulație frauduloasă de monedă falsificată; c) faptele săvîrșite cu scopul de a pune în circulație, de a introduce în țară, de a primi sau de a procura monedă falsă, știind că aceasta este falsificată; d) tentativa și participarea cu intenție la aceste infracțiuni; e) faptele frauduloase de a fabrica, primi sau de a-și procura instrumente sau alte obiecte destinate prin natura lor la fabricarea de monedă falsă. Convenția a intrat în vigoare la 22 febr. 1931. Codul penal român interzice și penalizează falsificarea de monedă națională sau relativă la monede sau timbre ale altor state ori alte valori străine (art. 282—284). Tentativa se pedepsește.

Convenția pentru unificarea unor reguli privitoare la transportul aerian internațional, încheiată la Varșovia, la 12 oct. 1929. Prin această convenție s-a urmărit să se dea o reglementare unitară condițiilor pentru efectuarea transportului aerian internațional, a documentelor utilizate în acest transport și a răspunderii transportorului. România a ratificat Convenția la 4 apr. 1931. A fost modificată prin Protocolul din 28 sept. 1955, ratificat de Prezidiul M.A.N. al României, în 1958.

Convenţiile pentru definirea agresiunii, semnate la Londra, la 3 şi 4 iul. 1933. Prima Convenţie, sub forma unui pact regional de neagresiune, a fost semnată la 3 iul. 1933 de reprezentanţii României, U.R.S.S., Estoniei, Letoniei, Poloniei, Turciei, Iranului şi Afghanistanului. A doua Convenţie a fost semnată la 4 iul. de reprezentanţii U.R.S.S., Micii Înţelegeri (România, Cehoslovacia şi Regatul sîrbilor, croaţilor şi slovenilor) şi Turciei care, fiind încheiată sub forma unui pact general de neagresiune, era deschisă spre aderare tuturor statelor. Avînd conţinut identic şi pornind de la recunoaşterea prevederilor Pactului Briand-Kellogg, care interziceau orice agresiune, convenţiile stabileau împrejurările şi actele care, comise de un stat, erau privite ca agresiune. Prin aceste convenţii era recunoscut ca agresor, într-un conflict internaţional, sub rezerva acordurilor aflate în vigoare între părţile în conflict, statul care, cel dintîi, săvîrşise una din următoarele acţiuni: a) declaraţie de război făcută unui alt stat; b) invadarea cu forţe armate, chiar fără o declaraţie de război, a teritoriului unui alt stat; c) atac prin forţele sale terestre, navale sau aeriene, chiar fără declaraţie de război, în contra teritoriului, a navelor sau a aeronavelor unui alt stat; d) blocada navală a coastelor sau a porturilor unui alt stat; e) sprijin dat bandelor înarmate care, de pe teritoriul lor, ar fi năvălit pe teritoriul unui alt stat sau refuzul, cu toată cererea statului invadat, de a lua pe teritoriul propriu toate măsurile necesare, pentru a lipsi acele bande de orice ajutor sau ocrotire. Potrivit art. 3, nici o consideraţie de ordin politic, militar, economic sau alt fel nu putea justifica sau scuza actele de agresiune. După cel de-al doilea război mondial, în cadrul O.N.U., la 12 apr. 1974, Comitetul Special creat de Adunarea Generală a adoptat, prin consens, „Proiectul de definire a agresiunii". La 14 dec. 1974, proiectul a fost votat de cea de-a XXIX-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U., sub formă de rezoluţie. Document de mare însemnătate, rezoluţia, care conţine numeroase prevederi ce reflectă puncte de vedere promovate şi de România, califică agresiunea drept „cea mai gravă şi periculoasă formă a folosirii ilegale a forţei". Pe lîngă preambul, rezoluţia mai conţine o serie de articole cu privire la: definiţia agresiunii, dreptul Consiliului de Securitate de a determina şi alte acte care, în conformitate cu Carta O.N.U., intră în categoria de agresiune. Rezoluţia precizează că „nici un considerent, de orice natură ar fi el, politică, economică, militară sau de alt fel, nu poate servi ca o justificare a agresiunii" şi că nici o achiziţie teritorială sau avantaj special, „rezultînd de pe urma unei agresiuni", nu sînt şi nu trebuie să fie recunoscute ca fiind legale. V. şi **definiţia agresiunii.**

Convenţia internaţională privitoare la regimul strîmtorilor, semnată la Montreux, la 20 iul. 1936. Înlocuind Convenţia de la Lausanne (1923), Convenţia de la Montreux recunoaşte şi afirmă principiul libertăţii de trecere şi de navigaţie maritimă prin strîmtori. *În timp de pace.* Vasele de comerţ se bucură de deplina libertate de trecere şi de navigaţie în strîmtori, ziua şi noaptea, oricare ar fi pavilionul şi încărcătura, fără nici o formalitate (art. 2), sub rezerva dispoziţiilor art. 3: „orice vas care pătrunde în strîmtori, prin Marea Egee sau prin Marea Neagră, se va opri la un post sanitar, lîngă intrarea strîmtorilor, în vederea controlului sanitar stabilit de regulamentele turceşti, în cadrul prescripţiilor sanitare internaţionale". *În timp de război.* În cazul în care Turcia nu este beligerantă, vasele de comerţ, oricare ar fi pavilionul şi încărcătura, se bucură de libertatea de trecere şi de navigaţie în strîmtori, în condiţiile prevăzute la art. 2 şi 3. În cazul în care Turcia este beligerantă, vasele de comerţ, neaparţinînd unei ţări în război cu Turcia, se bucură de libertatea de trecere şi de navigaţia în strîmtori, cu condiţia de a nu ajuta în nici un fel pe inamic (art. 5). Vasele vor pătrunde în strîmtori în timpul zilei şi trecerea va avea loc, respectîndu-se indicaţiile date de autorităţile turceşti, pentru fiecare caz în parte. Dacă Turcia s-ar considera ameninţată de o primejdie iminentă de război, dispoziţiile art. 2 vor rămîne în vigoare, dar vasele vor pătrunde în strîmtori, în timpul zilei, trecerea fiind efectuată în conformitate cu dispoziţiile autorităţilor turceşti, pentru fiecare caz în parte (art. 6). *În timp de pace.* Vasele uşoare de suprafaţă, vasele mici de luptă şi vasele auxiliare, aparţinînd sau nu unor puteri riverane ale Mării Negre, se bucură de libertatea de trecere prin strîmtori, ziua, şi sub condiţiile prevăzute la art. 13 şi următoarele (art. 10). Vasele de război, altele decît cele vizate la alineatul precedent, nu au drept de trecere decît în condiţiile prevăzute prin art. 11 şi 12. Potrivit stipulaţiilor art. 11, puterile riverane ale Mării Negre sînt autorizate a-şi trece prin strîmtori vasele lor de linie, de un tonaj superior tonajului prevăzut prin alineatul 1 al art. 14, sub condiţia ca aceste vase să nu străbată strîmtorile decît unul cîte unul, însoţite, cel mult, de două torpiloare. Conform prevederilor art. 12, puterile riverane ale Mării Negre au dreptul de a-şi trece prin strîmtori, în vederea reîntoarcerii la bază, submarinele lor, construite sau cumpărate în afara Mării Negre, dacă un aviz de punere în şantier sau de cumpărare a fost dat Turciei, în timp util. Submarinele aparţinînd acestor puteri pot, de asemenea, trece prin strîmtori pentru a fi reparate în şantiere situate în afara Mării Negre, sub condiţia ca Turciei să-i fie date explicaţiile necesare. În ambele cazuri, submarinele trebuie să navigheze în timpul zilei, la suprafaţă, şi să străbată strîmtorile în mod izolat. Articolul 13 precizează că pentru trecerea prin strîmtori a vaselor de război, va trebui dat guvernului turc un preaviz, pe cale diplomatică. Durata normală a preavizului va fi de 8 zile; „este de preferat ca ea să fie ridicată la 15 zile, pentru puterile neriverane ale Mării Negre". Intrarea în strîmtori, pentru trecerea la dus, trebuie să aibă loc într-un termen de cinci zile, cu începere de la data indicată în preavizul iniţial. La trecere, comandantul forţei navale va comunica, fără a fi nevoie să staţioneze, unei staţii de semnalizare la intrarea în Dardanele sau Bosfor, compunerea exactă a forţei ce se află în subordinele sale. Prin art. 14 s-a stabilit ca tonajul global maxim al tuturor forţelor navale străine, ce se pot afla în curs de tranzit prin strîmtori, să nu depăşească 15 000 tone, afară de cazurile prevăzute prin art. 11 şi anexa a III-a a Convenţiei. A fost ratificată de România la 23 iul. 1936. A intrat în vigoare, definitiv, la 9 nov. 1936.

Convenția asupra privilegiilor și imunităților Națiunilor Unite, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 13 febr. 1946 (Rezoluția 22 AM). Convenția invită membrii Organizației Națiunilor Unite să adere la ea, conferind acesteia calitatea de persoană juridică, fapt ce implică pentru organizația mondială dreptul de a încheia contracte, a dobîndi și vinde bunuri mobile, a sta în justiție etc. Prin Convenție i se conferă O.N.U. o serie de imunități și privilegii: imunitatea și jurisdicția pentru bunurile și activul său, inviolabilitatea sediilor și a arhivelor, dreptul de a deține fonduri, aur sau devize și de a face operații în orice monedă, scutirea de impozite a activului, veniturilor și proprietăților, scutirea de taxe vamale, de interdicții și restricții a obiectelor importate sau exportate de organizație în scopuri oficiale, precum și a publicațiilor sale, facilitarea comunicărilor oficiale etc. Reprezentanților membrilor organizației, funcționarilor organizației și experților în misiuni pentru O.N.U. le sînt, de asemenea, recunoscute imunități de jurisdicție penală și civilă și privilegii. România a aderat la Convenție la 26 apr. 1956.

Convenția cu privire la privilegiile și imunitățile instituțiilor specializate, aprobată de Adunarea Generală a O.N.U. la 21 nov. 1947 (Rezoluția 179/II) cu scopul de a facilita activitatea acestor instituții și a funcționarilor acestora. Convenția reglementează pe de o parte statutul juridic al instituțiilor specializate (recunoașterea personalității lor juridice, capacitatea acestora de a încheia contracte, de a poseda bunuri mobile și imobile, imunitatea de jurisdicție), iar pe de altă parte consacră o serie de privilegii în favoarea lor (scutiri de impozite și taxe vamale etc.), precum și imunități recunoscute reprezentanților statelor membre acreditați pe lîngă instituțiile specializate sau participanți la reuniunile acestora, funcționarilor internaționali etc. România, care și-a diversificat și amplificat activitatea în cadrul instituțiilor specializate și a organizat o serie de reuniuni ale lor pe teritoriul țării noastre, a aderat la Convenție la 14 iul. 1970.

Convenția despre regimul navigației pe Dunăre. A fost elaborată la Conferința Dunării de la Belgrad (30 iul.—18 aug. 1948), la care au participat reprezentanții Bulgariei, Cehoslovaciei, Franței, Iugoslaviei, Marii Britanii, României, Ungariei, U.R.S.S. și R.S.S. Ucrainene. A fost semnată numai de reprezentanții statelor socialiste; a intrat în vigoare la 11 mai 1949. Convenția conține următoarele prevederi: a) navigația pe Dunăre este liberă și deschisă supușilor, vapoarelor comerciale și mărfurilor tuturor statelor, în condiții de egalitate cu privire la drepturile portuare și taxele asupra navigației, precum și condițiile cărora este supusă navigația comercială. Aceste dispoziții nu se aplică traficului între porturile aceluiași stat; b) navigația pe Dunăre este interzisă navelor de război ale statelor nedunărene. Navele de război ale statelor dunărene pot naviga numai pe porțiunea de fluviu inclusă în propriile granițe, iar în afara acestora numai cu acordul statului respectiv; c) stabilirea regulilor de navigație pe Dunăre, precum și supravegherea fluvială, sanitară și polițienească, împreună cu efectuarea lucrărilor hidrotehnice, necesare menținerii Dunării în stare de navigație sînt de competența statelor limitrofe ale sectoarelor respective; d) pentru sectoarele unde navigația prezintă dificultăți, se instituie administrații speciale, compuse din reprezentanți ai statelor limitrofe, care funcționează pe principiul deplinei egalități în drepturi a statelor membre în aceste administrații; e) pentru unificarea regimului de navigație pe Dunăre și pentru reglementarea unitară a problemelor legate de navigație, care interesează toate statele dunărene, se înființează o Comisie a Dunării, alcătuită din reprezentanții statelor riverane, cîte unul din fiecare țară. Comisia Dunării este însărcinată numai cu atribuții de conducere, informare reciprocă și de executare a unor lucrări de interes comun. Regimul consacrat prin Convenția din 1948 se aplică părții navigabile a Dunării, de la Ulm la Marea Neagră, prin brațul Sulina. Convenția, împreună cu cele două anexe și Protocolul adițional, au fost ratificate de România prin Decretul 298, publicat în M. Of. nr. 253 din 30 oct. 1948.

Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid. Adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 9 dec. 1948 (Rezoluția 260/III), convenția declară genocidul, comis în timp de pace sau de război, drept crimă internațională. Este prima dintr-un număr de documente internaționale elaborate de O.N.U. în scopul de a proteja drepturile omului în fața actelor cu caracter rasist, șovin sau discriminatoriu. Prin genocid, în accepția convenției, se înțeleg acțiunile săvîrșite cu intenția de a distruge, total sau parțial, un grup național, etnic, rasial sau religios, prin: a) omorîrea membrilor grupului respectiv; b) vătămarea gravă a integrității fizice sau mintale a membrilor grupului; c) supunerea unei colectivități sau a unui grup la condiții de existență sau tratament de natură să ducă la distrugerea lui fizică; d) luarea de măsuri care urmăresc împiedicarea nașterilor în sînul unui grup social; e) transferarea forțată a membrilor aparținînd unui grup social, altui grup social. Toate statele participante la convenție sînt obligate să prevadă, în legislația lor, măsuri eficace pentru pedepsirea celor care s-au făcut vinovați de crima de genocid și de celelalte crime enumerate în convenție. Convenția stipulează că genocidul nu poate fi considerat ca infracțiune politică și, în consecință, se aplică extrădarea. În ansamblul lor, prevederile acestei convenții constituie un important act internațional, de natură a contribui la triumful luptei împotriva crimelor de genocid. R. S. România, care este parte la convenție, a prevăzut crima de genocid în Codul penal. Convenția a intrat în vigoare la 12 ian. 1951. România a devenit parte la această convenție prin decretul de aderare nr. 236 din 11 oct. 1951.

Convenția internațională pentru pescuitul în Nord-Vestul Oceanului Atlantic, adoptată la 8 febr. 1949 (și modificată ulterior prin Protocoalele din 25 iun. 1956, 15 iul. 1963 și 29 nov. 1965) cu scopul de a studia, proteja și conserva zonele de pescuit din această parte a Oceanului Atlantic în vederea menținerii în mod constant a unei producții maxime de pescuit. Convenția se aplică tuturor apelor din N.-V. Oceanului Atlantic, cu excepția apelor teritoriale, zona respectivă fiind împărțită în cinci subzone. În vederea aplicării Convenției statele au convenit să înființeze Comisia interna-

țională pentru pescuit în N.-V. Oceanului Atlantic și cîte o subcomisie pentru fiecare din cele cinci subzone. Comisia este alcătuită din cîte trei comisari, numiți de fiecare stat și din unul sau mai mulți experți și consilieri. Comisia lucrează în sesiuni anuale și adoptă hotărîri cu o majoritate de două treimi. În atribuțiile Comisiei intră efectuarea de cercetări asupra menținerii rezervelor de pește, a istoriei naturale sau ecologiei speciilor acvatice, a metodelor folosite pentru conservarea și sporirea rezervelor de pește și publicarea de informații, statistice și științifice, privind zonele de pescuit. Pentru asigurarea unei colaborări eficace și a coordonării lucrărilor respective, Comisia stabilește și menține legături cu alte organisme publice internaționale, în special cu Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură, cu Consiliul internațional pentru exploatarea mării etc. România a aderat la Convenție la 30 ian. 1967.

Convențiile de la Geneva cu privire la protecția victimelor de război, semnate la 22 aug. 1949, sînt: Convenția pentru îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie; Convenția pentru îmbunătățirea soartei răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare; Convenția privitoare la tratamentul prizonierilor de război; Convenția privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război. Parte componentă a dreptului internațional umanitar, convențiile consacră ca principiu fundamental respectarea, protejarea și tratarea cu umanism a populației civile și a persoanelor scoase din luptă, extinzînd protecția dreptului internațional la toate cazurile de conflict armat și nu numai la războaiele internaționale. Convențiile analizează și lărgesc statutul prizonierilor de război, incluzînd în categoria acestora și pe membrii mișcărilor de rezistență și consolidează, în același timp, măsurile de control asupra aplicării acestor convenții. România, care a participat la toate fazele negocierilor aducînd contribuții esențiale la elaborarea lor, le-a ratificat la 14 mai 1954.

Convenția asupra circulației rutiere, adoptată la Geneva la 19 sept. 1949. Scopul Convenției a fost de a înlesni dezvoltarea circulației rutiere internaționale și de a-i asigura securitatea stabilind reguli uniforme. Convenția, recunoscînd statelor dreptul de a reglementa folosirea drumurilor lor, stabilește condiții de folosire a acestor drumuri pentru circulația internațională. Convenția conține reguli aplicabile circulației rutiere, dispoziții privind semnalizarea, reguli aplicabile automobilelor, remorcilor și conducătorilor de automobile în circulație internațională, condiții ce trebuie îndeplinite de autovehicule și conducătorii auto în circulația internațională. La Convenție este anexat un Protocol relativ la semnalizarea rutieră. România a aderat la Convenție și la Protocol la 5 dec. 1960, iar Convenția modificată a fost ratificată de România la 20 oct. 1980.

Convenția europeană a drepturilor omului, semnată la Roma la 4 nov. 1950 de toate statele membre ale Consiliului Europei, a fost concepută în perspectiva unificării statelor din Europa Occidentală, ea consacrînd anumite drepturi ale omului, multe dintre acestea „putînd face obiectul limitărilor necesare pentru motive ca protecția ordinii, securitatea publică sau protecția drepturilor și libertăților altuia". Drepturile prevăzute de Convenție sînt: dreptul la viață; dreptul la libertate și securitate și interzicerea condamnării la închisoare pentru datorii; dreptul la o bună administrare a justiției; dreptul la respectarea vieții particulare și familiale; la domiciliu și la corespondență; libertatea de exprimare a opiniei; libertatea de reuniune și libertatea de asociație; dreptul de a se căsători și a forma o familie; dreptul la recurs în fața instanțelor naționale în caz de violare a drepturilor recunoscute prin Convenție; dreptul la proprietate; interdicția de a exila propriii naționali; interdicția de expulzare colectivă a străinilor; interdicția torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante; interzicerea sclavajului, servituții, a muncii forțate și obligatorii; interzicerea oricărui fel de discriminare. Convenția a instituit un mecanism judiciar de garantare internațională a drepturilor și libertăților consacrate, alcătuit dintr-o Comisie și o Curte europeană a drepturilor omului (cu sediul la Strasbourg) și un Comitet al miniștrilor din Consiliul Europei. Convenția a fost completată cu cinci protocoale adiționale (care atribuie Curții europene a drepturilor omului competența de a da, în anumite împrejurări, avize consultative, modifică procedura în fața Comisiei și consacră anumite drepturi și libertăți neincluse în textele anterioare).

Convenția relativă la statutul refugiaților, adoptată la 28 iul. 1951 de Conferința plenipotențiarilor asupra statutului refugiaților și a apatrizilor, convocată de O.N.U. în aplicarea Rezoluției 429 (V) a Adunării Generale din 14 dec. 1950. Convenția este alcătuită dintr-un preambul (care afirmă principiul că ființele umane, fără discriminare, trebuie să se bucure de drepturile omului și libertățile fundamentale) și 46 de articole. Convenția are la bază două principii: 1) Discriminarea trebuie să fie cît mai limitată posibil între naționali și refugiați; 2) Nici o discriminare întemeiată pe rasă, religie sau țară de origine nu trebuie să fie făcută între refugiați. Statele părți la Convenție s-au angajat să acorde refugiaților, așa cum sînt ei definiți în primul articol, „tratamentul național", adică un tratament asemănător cu al propriilor cetățeni în ce privește anumite drepturi civile (dreptul de a sta în justiție, învățămînt elementar și asistență publică). În ce privește alte drepturi (exercitarea unei activități profesionale salariate și dreptul de asociație), refugiații vor beneficia de clauza națiunii celei mai favorizate, adică de tratamentul cel mai favorabil acordat resortisanților unui stat străin. În ce privește alte categorii de drepturi (exercitarea unei profesii nesalariate și alte categorii de drepturi de învățămînt decît cel elementar) refugiații vor beneficia de un tratament cît mai favorabil cu putință și în orice caz nu mai puțin favorabil decît cel acordat străinilor în general. Convenția a intrat în vigoare la 22 apr. 1954 și pînă în 1967 ea nu se aplica decît persoanelor care au dobîndit calitatea de refugiat înainte de 1 ian. 1951. La 4 oct. 1967 a intrat în vigoare *Protocolul relativ la statutul refugiaților,* în baza căruia noi grupuri de refugiați beneficiază de aceeași protecție ca și persoanele vizate în convenția din 1951. V. și **refugiat.**

Convenția internațională pentru facilitarea importului de mostre comerciale și material publicitar. Elaborată de părțile contractante ale Acordului general pentru tarife și comerț (G.A.T.T.) la Geneva la 7 nov. 1952, Convenția simplifică condițiile de import ale mărfurilor și scutește de taxe vamale unele produse ca: mostre, ambalajele mărfurilor transportate, materialul profesional, produsele prezentate la tîrguri internaționale, expoziții, congrese etc. Convenția reglementează importul de mostre pe următoarele principii: mostrele de mică valoare se scutesc de taxe de import, celelalte putînd fi importate temporar cu scutirea plății taxelor de import, cu condiția exportării lor. În baza Convenției, statele au dreptul de a impune anumite interdicții, folosite în practica internațională, cu scopul de a asigura protecția moralității publice, securității statului, a sănătății și vieții oamenilor și animalelor. Convenția a intrat în vigoare la 20 nov. 1955. România a aderat la ea la 4 iul. 1968.

Convenția relativă la dreptul internațional de rectificare, deschisă spre semnare și ratificare de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția sa 630 (VII) din 16 dec. 1952. Este inspirată din dorința de a înlătura pericolul pe care-l reprezintă pentru menținerea relațiilor prietenești între popoare și pentru pace publicarea de informații inexacte. În acest sens Convenția prevede că în cazul în care un stat contractant pretinde ca falsă sau deformată o știre transmisă de un stat prin corespondenții sau agențiile sale de presă și difuzată în străinătate și care ar risca să înrăutățească relațiile sale cu alte state sau să aducă atingere prestigiului sau demnității sale naționale, el poate să transmită spre publicare versiunea sa statelor pe teritoriul cărora informația a fost publicată sau difuzată. Statul căruia i-a fost transmisă această versiune este dator să o remită corespondenților și agențiilor de informații care-și exercită activitatea pe teritoriul său. Convenția nu impune nici presei, nici altui mijloc de informație obligația juridică de a publica aceasta versiune. Obligația de a face publică această versiune există totuși pentru statul căruia i-a fost transmisă această versiune, indiferent de punctul de vedere al acestuia asupra faptelor evocate în versiunea destinată să rectifice informațiile anterioare. Statul care se plînge are, între altele, dreptul de a sesiza Secretariatul general al O.N.U., acesta trebuind să dea publicității, prin mijloacele de care dispune, versiunea respectivă însoțită de informația pretins falsă sau deformată. Convenția a intrat în vigoare la 24 aug. 1962, ea fiind semnată numai de un număr foarte restrîns de state (15).

Convenția privind drepturile politice ale femeii, deschisă spre semnare și ratificare de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 640 (VII) din 20 dec. 1952, este alcătuită dintr-un preambul (în care se recunoaște că orice persoană are dreptul să ia parte la conducerea afacerilor publice ale țării sale fie direct, fie prin intermediul reprezentanților liber aleși și că statele contractante se angajează să egalizeze statutul femeilor și bărbaților în exercitarea drepturilor politice) și 11 articole. Dispozitivul Convenției precizează că femeile vor avea drept de vot în aceleași condiții cu bărbații, fără discriminare, și că femeile vor fi eligibile în toate funcțiile publice alese; ele vor avea dreptul să ocupe funcții publice și să exercite toate funcțiile publice fixate de dreptul intern, în aceleași condiții cu bărbații, fără discriminare. Convenția a intrat în vigoare la 7 iul. 1954. România a ratificat-o la 9 iun. 1954.

Convenția internațională pentru prevenirea poluării apelor mării prin hidrocarburi, încheiată la Londra, la 12 mai 1954. Este prima convenție internațională încheiată sub egida Organizației Interguvernamentale Consultative pentru Navigația Maritimă — I.M.C.O., în scopul prevenirii poluării mărilor prin hidrocarburi. Convenția se bazează pe un sistem de zone de interdicție în interiorul cărora vasele nu au permisiunea să curețe sau să golească balastul din cisterne, iar deșeurile trebuie eliminate în afara acestor perimetre. Inițial, ca regulă generală, Convenția a stabilit o zonă de interdicție de 50 mile marine distanță față de coastă, ce putea fi însă redusă, sau, dimpotrivă, extinsă pînă la maximum 100 mile. Convenția consacră principiul răspunderii pentru degradarea mediului marin prin poluare, potrivit legislației statului în care nava este înregistrată, cu excepția situațiilor constatate în marea teritorială în care este reafirmată competența statului riveran. Convenția recomandă ca penalitățile aplicabile în apele teritoriale ale unui stat să nu fie superioare celor prevăzute în cazuri similare, produse în marea liberă, pentru a nu favoriza indirect deversările de hidrocarburi în zona internațională. Orice stat interesat poate informa statul de pavilion despre diferite încălcări ale Convenției, comise de navele care îi aparțin. Convenția mai prevede, printre altele, obligația montării pe nave a unor dispozitive în scopul de a evita anumite scurgeri de combustibil. Potrivit Convenției, s-a creat un registru de hidrocarburi în care se consemnează natura, motivul, locul și ora deversărilor de hidrocarburi ce ar putea avea efect poluant. Registrul de hidrocarburi poate fi controlat de autoritățile oricărui stat contractant, dacă nava se găsește într-un port aflat sub jurisdicția sa. Prevederile sale au fost modificate prin Convenția de la Londra (1962). Cu acest prilej se extind considerabil perimetrele în care deversarea petrolului este interzisă și, totodată, se creează noi interdicții de deversări în Mediterana, Marea Roșie, precum și în jurul Indiei și Madagascarului, adică pe rutele pe care se prevede o intensificare a navigației maritime. Pentru navele de peste 20 000 tdw se instituie un regim special, în sensul că li se interzice orice deversare de hidrocarburi, în oricare parte a mării. Prin excepție, însă, anume cînd se dovedește că păstrarea la bord a deșeurilor nu este posibilă, deversarea poate avea loc în afara zonelor de interdicție, dar cu obligația ca aceste deversări voluntare de hidrocarburi să fie comunicate guvernului de care aparține nava și totodată I.M.C.O.

Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, încheiată la Haga, la 14 mai 1954. Este alcătuită dintr-un preambul (în care se constată că în cursul ultimelor conflicte armate bunurile culturale au suferit daune grave, că pagubele aduse patrimoniului cultural, aparținînd oricărui popor, constituie pagube aduse patrimoniului cultural al întregii umanități) și 40 de articole. În partea dispozitivă, Convenția definește categoria de bunuri culturale și angajează părțile, statele

părți să le asigure o protecție generală și, în unele situații, una specială, pregătită încă din timp de pace împotriva efectelor posibile ale unui conflict armat. În acest sens, Convenția cuprinde reguli referitoare la imunitatea bunurilor culturale, la semnalizare și control, la transporturile de bunuri culturale, la respectarea personalului afectat protecției unor astfel de bunuri etc. Convenția a intrat în vigoare la 7 aug. 1956. Dînd expresie sentimentelor de umanitate și justiție ale poporului nostru, R. S. România, care a ratificat Convenția și Protocolul acesteia la 28 ian. 1958, a prevăzut în articolul 360 din C.P. pedeapsa cu închisoarea de la 5 la 15 ani, interzicerea unor drepturi și confiscarea parțială a averii pentru daune aduse sub orice formă, fără necesități militare, bunurilor culturale în caz de conflict armat. V. și **bunuri culturale.**

Convenția relativă la statutul apatrizilor, adoptată la 28 sept. 1954 de o conferință a plenipotențiarilor reunită în aplicarea dispozițiilor Rezoluției 526 A (XVII) a Consiliului Economic și Social din 26 apr. 1954. Convenția este alcătuită dintr-un preambul (în care se enunță dorința de a se ameliora condiția apatrizilor într-un acord internațional) și 42 de articole grupate în șase capitole. În primul capitol, în care se definește termenul de apatrid și se precizează domeniul de aplicare a convenției, sînt consacrate obligațiile apatrizilor (de a se conforma legilor și regulamentelor statului pe teritoriul căruia se găsesc), precum și obligațiile statelor față de apatrizii care se află pe teritoriul lor (de a aplica Convenția fără nici o discriminare de rasă, religie sau țară de origine, de a aplica apatrizilor același tratament ca și naționalilor în ce privește libertatea de a-și practica religia; de a le acorda cel puțin regimul aplicat străinilor etc.). Condiția juridică a apatrizilor, consacrată în cap. II, conține în esență următoarele prevederi: statutul personal va fi guvernat de legea țării în care se află domiciliul sau reședința; drepturile personale dobîndite anterior, în special prin căsătorie, vor fi respectate; apatrizii au aceleași drepturi ca și străinii de a dobîndi proprietăți mobiliare și imobiliare; vor beneficia de protecție în ce privește proprietatea industrială (invenții, desene, modele, mărci de fabrică, proprietăți literare, artistice și științifice) în aceleași condiții ca și naționalii; dreptul de a se asocia în scopuri nepolitice și nelucrative; acces liber în fața tribunalelor și asistență judiciară. În ce privește drepturile civile, apatrizii se vor bucura de un tratament cel puțin echivalent cu al străinilor în ce privește exercitarea unei activități profesionale salariate și nesalariate (în industrie, agricultură, comerț etc.). Ei se vor bucura de o serie de avantaje sociale: locuințe (cel puțin în aceleași condiții ca cele acordate străinilor); dreptul la învățămîntul primar (ca și naționalilor); accesul la studii; recunoașterea certificatelor de studii, diplome și titluri universitare etc.; asistență și ajutoare publice; remunerații și alocații familiale; aplicarea legislației sociale în ce privește accidente de muncă, boli profesionale, maternitate, invaliditate, bătrînețe etc. Apatrizilor li se vor acorda ajutoare administrative (documente sau certificate), dreptul de a circula liber și a-și alege o reședință, acte de identitate, titluri de călătorie peste granițe etc. Statele contractante nu vor expulza apatrizii decît pentru motive temeinice și le vor facilita, în măsura posibilului, asimilarea și naturalizarea. Convenția, deschisă semnării la sediul Organizației Națiunilor Unite pînă la 31 dec. 1955, a intrat în vigoare la 6 ian. 1960. V. și **apatrid, apatridie, Convenția asupra reducerii cazurilor de apatridie.**

Convenția suplimentară relativă la abolirea sclavajului, a traficului de sclavi și instituțiilor și practicilor analoage sclavajului, adoptată la conferința plenipotențiarilor, reunită în aplicarea dispozițiilor Rezoluției 608 (XXI) a Consiliului Economic și Social din 30 apr. 1956. Convenția este alcătuită dintr-un preambul și 15 articole. Convenția interzice anumite instituții și practici analoage sclavajului: servitutea pentru datorii, robia, cumpărarea de soții și exploatarea muncii copiilor. Ea încurajează statele părți să fixeze o vîrstă minimă pentru căsătorii și subliniază caracterul criminal al traficului cu sclavi, prevăzînd sancțiuni penale pentru alte practici, cum ar fi mutilarea sau însemnarea (cu fierul roșu sau cu alte mijloace) a sclavilor și a altor persoane de condiție servilă. Prin Convenție statele părți se angajează să comunice Secretarului general textele de lege, regulamentele sau hotărîrile administrative adoptate și puse în vigoare pentru a da efect dispozițiilor Convenției. Convenția, adoptată la Geneva la 7 sept. 1956, a intrat în vigoare la 30 apr. 1957. România a devenit parte la Convenție prin ratificare, la 1 aug. 1957.

Convenția privind cetățenia femeii căsătorite, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 1040 (XI) din 29 ian. 1957 și deschisă spre semnare și ratificare la aceeași dată. Convenția este alcătuită dintr-un preambul (care recunoaște că „conflictele de legi și practicile în materie de naționalitate au la originea lor dispoziții relative la pierderea sau la dobîndirea naționalității de către femeie prin căsătorie, desfacerea căsătoriei sau schimbarea naționalității soțului în timpul căsătoriei") și 12 articole. În partea sa dispozitivă Convenția stabilește următoarele reguli: 1) Celebrarea sau dizolvarea căsătoriei între resortisanții unui stat și străini, sau schimbarea naționalității soțului în timpul căsătoriei nu pot avea *ipso facto* efect asupra naționalității femeii; 2) Dobîndirea voluntară de către unul din resortisanții statului a naționalității unui alt stat, sau renunțarea de către acesta la naționalitatea sa nu împiedică soția respectivului să-și păstreze naționalitatea; 3) O străină căsătorită cu un resortisant dobîndește, la cererea sa, naționalitatea soțului (acordarea acestei naționalități poate fi supusă unor restricții impuse de considerente de securitate națională sau ordine publică). Se prevede, de asemenea, că această Convenție nu trebuie interpretată ca afectînd vreo lege sau regulament și nici o practică judiciară care permite unei străine căsătorite cu unul din resortisanții unui stat să dobîndească deplin drept, la cererea sa, naționalitatea soțului. Convenția a intrat în vigoare la 11 aug. 1958, România aderînd la ea la 22 sept. 1962.

Convenția asupra abolirii muncii forțate, adoptată la Geneva de Conferința Generală a Organizației Internaționale a Muncii, la cea de-a 40-a sesiune din 25 iun. 1957. Convenția este alcătuită dintr-un preambul și 10 articole. Statele părți la convenție se angajează să suprime munca forțată sau obliga-

torie și să nu recurgă sub nici o formă la ea: a) ca măsură de constrîngere sau de educație politică, ori cu titlu de sancțiuni față de persoanele care au exprimat anumite opinii politice sau care și-au manifestat opoziția ideologică la ordinea politică, socială sau economică stabilită; b) ca metodă de mobilizare sau de utilizare a mîinii de lucru în scopul dezvoltării economice; c) ca măsură de disciplină a muncii; d) ca pedeapsă pentru participarea la greve; e) ca măsură de discriminare rasială, socială, națională sau religioasă. Convenția reprezintă un progres față de instrumentele similare adoptate anterior; în timp ce acestea din urmă angajau statele să asigure „progresiv și în cel mai scurt timp posibil" abolirea sau abandonarea instituțiilor și practicilor condamnabile, prin Convenția din 1957 părțile s-au angajat să ia măsuri efective în vederea abolirii „imediate și complete" a muncii forțate sau obligatorii. Convenția a intrat în vigoare la 17 ian. 1959.

Convenția asupra mării teritoriale și zonei contigui, adoptată la Geneva în cadrul Conferinței Organizației Națiunilor Unite asupra dreptului mării, la 29 apr. 1958, pe baza unui proiect elaborat de Comisia de drept internațional a O.N.U. Convenția stabilește, în esență, modul de exercitare a suveranității de către fiecare stat asupra unei zone a mării adiacentă coastelor sale, denumită mare teritorială, precum și asupra spațiului aerian de deasupra mării teritoriale și asupra fundului mării și subsolului ei. Convenția definește limitele mării teritoriale, fără a determina dimensiunea acesteia, și regimul său juridic. Ea precizează că marea teritorială face parte din teritoriul acvatic al statelor, ele fiind în drept a reglementa modul de folosire a acestor ape. De la această regulă generală s-a admis o derogare, care diferențiază statutul acestor ape de al celorlalte ape interioare: recunoașterea pentru navele comerciale străine a dreptului „de trecere inofensivă" prin apele teritoriale, adică de a le traversa fără a intra în apele interioare, ori de a intra în apele interioare, fie pentru a se îndrepta spre larg, venind din apele interioare, fără a aduce atingere securității statelor ori intereselor sale economice. Statele care au o mare teritorială mai mică de 12 mile marine pot să-și stabilească și o zonă contiguă, unde pot să-și exercite controlul în sensul: de a preveni contravențiile la legile sale de poliție vamală, fiscală, sanitară și de a reprima contravențiile la aceste legi comise pe teritoriul său sau în marea sa teritorială. Convenția a intrat în vigoare la 10 sept. 1964. România a ratificat Convenția asupra mării teritoriale și zonei contigui prin Decretul nr. 253, publicat în B. Of. nr. 25 din 14 oct. 1961.

Convenția asupra mării libere, adoptată la Geneva de Conferința Organizației Națiunilor Unite asupra dreptului mării la 29 apr. 1958, pe baza unui proiect elaborat de Comisia de drept internațional a O.N.U. Convenția consacră principiul libertății mărilor (libertatea de navigație; libertatea de pescuit, inclusiv pentru statele lipsite de litoral; libertatea de a pune cabluri și conducte petroliere submarine și libertatea de survolare); angajamentul statelor de a adopta măsuri privind asigurarea securității navigației (statele se angajează prin Convenție să ia măsurile necesare, mai ales în ce privește: folosirea semnalelor, întreținerea comunicațiilor și prevenirea abordajelor, componența și condițiile de muncă ale echipajelor, construcția și echiparea navelor etc.). Convenția obligă totodată statele să emită reguli cu privire la evitarea poluării mărilor prin hidrocarburi, deșeuri radioactive etc. și să coopereze cu organizațiile internaționale competente. Pentru rezolvarea problemelor tehnice privind navigația maritimă a fost creată Organizația Maritimă Consultativă interguvernamentală (I.M.C.O.), instituție specializată a O.N.U. Convenția a intrat în vigoare la 30 sept. 1962. România a ratificat Convenția asupra mării libere prin Decretul nr. 253, publicat în B. Of. nr. 25 din 14 oct. 1961.

Convenția asupra pescuitului și conservării resurselor biologice în marea liberă, adoptată la Geneva în cadrul Conferinței Organizației Națiunilor Unite pentru dreptul mării, la 26 apr. 1958, pe baza unui proiect alcătuit de Comisia de drept internațional. Convenția, al cărei scop este întărirea cooperării internaționale în prevenirea exploatării neraționale a resurselor vii în acea parte a oceanului planetar care nu aparține apelor teritoriale sau celor interioare ale unui stat, consacră dreptul tuturor statelor și al cetățenilor lor de a pescui în marea liberă. Ea statuează, totodată, obligația generală a statelor de a adopta, individual sau în cooperare, măsuri de conservare a resurselor vii, precum și alte măsuri suplimentare, dreptul statului riveran de a lua parte la orice cercetare și reglementare privind consacrarea acestor resurse în marea liberă adiacentă apelor sale teritoriale. Regimul juridic elaborat este subordonat unei proceduri obligatorii de reglementare a diferendelor izvorîte din interpretarea și aplicarea convenției; în cazul imposibilității de a-și soluționa divergențele în baza art. 33 din Carta O.N.U., părțile trebuie să recurgă obligatoriu la serviciile unei comisii speciale, alcătuită din cinci membri, a cărei procedură de funcționare este reglementată prin Convenție. Din această cauză un număr relativ mare de state, între care și România, nu a aderat la ea. Convenția a intrat în vigoare la 20 mart. 1966.

Convenția asupra platoului continental, adoptată la Geneva în cadrul Conferinței Organizației Națiunilor Unite pentru dreptul mării, la 29 apr. 1958, pe baza unui proiect alcătuit de Comisia de drept internațional a O.N.U. Convenția reglementează regimul juridic al platoului continental stabilind trei principii de bază: a) statul suveran are drepturi suverane și exclusive asupra platoului continental, aceste drepturi nefiind condiționate de ocupația efectivă sau de vreo declarație expresă și nici de existența unor mijloace necesare de exploatare a bogățiilor naturale ale platoului; b) obiectul drepturilor suverane ale statului asupra platoului continental vizează exploatarea resurselor minerale și a altor resurse fără viață de pe fundul mării și din subsolul acesteia, cît și a organismelor vii care își păstrează în mod constant contactul fizic cu solul marin; c) obligația statelor de a asigura respectarea libertăților mării, în sensul de a nu aduce atingere regimului juridic al apelor de deasupra platoului continental sau al spațiului aerian, nici dreptului altor state de a instala sau întreține cabluri sau

conducte petroliere pe platoul continental și nici să împiedice, într-un mod nejustificat, navigația, pescuitul sau conservarea resurselor biologice ale mării, ori cercetările oceanografice fundamentale sau ale altor cercetări. Convenția a intrat în vigoare la 10 iun. 1964. România a aderat la Convenția asupra platoului continental prin Decretul nr. 253, publicat în B. Of. nr. 25 din 14 oct. 1961.

Convenția între guvernele României, Bulgariei și U.R.S.S. privind pescuitul în Marea Neagră, adoptată de reprezentanții celor trei state în localitatea Varna, la 7 iul. 1959. Convenția are ca scop dezvoltarea pescuitului marin și folosirea rațională a resurselor piscicole ale Mării Negre. În vederea aducerii la îndeplinire a prevederilor Convenției a fost constituită o comisie mixtă, în care este reprezentată fiecare parte contractantă. România a ratificat Convenția la 16 ian. 1960.

Convenția privind capacitatea juridică, privilegiile și imunitățile Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, adoptată la Sofia, la 14 dec. 1959, de statele membre C.A.E.R. Convenția recunoaște C.A.E.R. capacitate juridică, îi acordă dreptul de a încheia convenții internaționale, de a dobîndi, închiria și înstrăina bunuri și de a se prezenta în justiție. Convenția stabilește, totodată, privilegiile și imunitățile C.A.E.R., precizînd că bunurile, activul și documentele organizației sînt inviolabile și apărate față de orice forme de imixtiune administrativă sau judecătorească. C.A.E.R. este scutită de toate impozitele și taxele directe, atît cele de stat cît și cele locale, de taxele vamale și de orice restricții în aducerea și expedierea obiectelor destinate folosirii în serviciu. C.A.E.R. se bucură de aceleași facilități privind telecomunicațiile ca și reprezentanțele diplomatice. Convenția cuprinde, de asemenea, privilegiile și imunitățile de care se bucură reprezentanții țărilor membre și funcționarii Consiliului. România a ratificat Convenția la 7 mai 1960.

Convenția privind lupta contra discriminării în domeniul învățămîntului, adoptată la Paris de către Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, la 14 dec. 1960. Convenția este alcătuită dintr-un preambul și 19 articole. În partea dispozitivă, Convenția conține angajamentul statelor părți de a abroga toate dispozițiile legislative și administrative și să înceteze toate practicile administrative care antrenează o discriminare în domeniul învățămîntului. Ele se angajează să ia toate măsurile necesare, la nevoie pe calea legislației, pentru a nu exista nici o discriminare în ce privește admiterea elevilor în instituțiile de învățămînt și să acorde străinilor rezidenți pe teritoriul lor acces la învățămînt în aceleași condiții cu propriii cetățeni. Printre măsurile prevăzute în acest scop de Convenție se numără: obligativitatea și gratuitatea învățămîntului elementar; generalizarea învățămîntului secundar și posibilitatea pentru toți de a urma cursurile acestui învățămînt; accesul la învățămîntul superior în condiții de deplină egalitate și în funcție de capacitățile fiecăruia. Convenția a intrat în vigoare la 22 mai 1962. România a ratificat Convenția prin Decretul nr. 148, publicat în B. Of. nr. 5 din 20 apr. 1964.

Convenția unică asupra stupefiantelor, adoptată la New York, la 31 mart. 1961, de Conferința Națiunilor Unite. Convenția sintetizează într-o reglementare unitară dispozițiile referitoare la stupefiante, înlocuind dispozițiile cuprinse în tratatele internaționale încheiate în acest domeniu în perioada 1912—1953. La 25 mart. 1972 s-a încheiat la Geneva Protocolul privind modificarea Convenției unice asupra stupefiantelor, din 1961, prin care au fost aduse amendamente unor prevederi ale acestei Convenții. Elaborată în scopul apărării societății umane, Convenția limitează folosirea stupefiantelor la scopuri medicale și științifice, definește substanțele stupefiante, prevede reguli asupra folosirii și comerțului internațional cu stupefiante. De asemenea, reglementează controlul asupra substanțelor stupefiante de către organele O.N.U. Prevederile Protocolului din 1972 privind amendamentele la Convenția unică asupra stupefiantelor întăresc considerabil capacitatea colectivității internaționale de a limita activitatea cu stupefiante numai în scopuri legitime medicale și științifice și contribuie la o îngrădire a activității ilegale în această materie. Convenția a intrat în vigoare în anul 1964. România a aderat la Convenția unică asupra stupefiantelor prin Decretul nr. 626, publicat în B. Of. nr. 213 din 31 dec. 1973.

Convenția cu privire la relațiile diplomatice, adoptată la Viena în cadrul unei Conferințe internaționale convocată sub egida Organizației Națiunilor Unite, la 18 apr. 1961. Convenția codifică și dezvoltă normele cutumiare și convenționale cu privire la statutul misiunilor diplomatice permanente, prevăzînd că la baza stabilirii relațiilor diplomatice și a schimbului de misiuni stă consimțămîntul mutual al statelor respective. Convenția statuează, totodată, că misiunile diplomatice, prin funcțiile pe care le îndeplinesc sînt chemate să exercite un rol activ în dezvoltarea relațiilor internaționale. După ce reglementează procedura acreditării șefului misiunii diplomatice și a atașaților militari, cetățenia personalului diplomatic, intrarea în funcțiune a misiunii diplomatice, clasele șefilor misiunii, Convenția stabilește imunitățile și privilegiile diplomatice și ale personalului acestora și a familiilor lor, îndatoririle misiunii diplomatice față de statul de reședință și, corelativ, îndatoririle acestuia din urmă pentru a înlesni îndeplinirea funcțiilor misiunii. Convenția este însoțită de două protocoale facultative privind jurisdicția obligatorie a C.I.J., precum și dobîndirea cetățeniei. România a participat activ la elaborarea Convenției atît în cadrul sesiunilor Adunării Generale a O.N.U. cît și la Conferința internațională de la Viena. Convenția a intrat în vigoare la 25 apr. 1965, România ratificînd-o prin Decretul nr. 566, publicat în B. Of. din 8 iul. 1968.

Convenția relativă la reducerea cazurilor de apatridie, adoptată la 30 aug. 1961 de o Conferință a plenipotențiarilor, reunită în aplicarea Rezoluției 896 (IX) a Adunării Generale a O.N.U. din 4 dec. 1954. Convenția este alcătuită dintr-un preambul (în care se exprimă dorința de a se reduce cazurile de apatridie) și 21 de articole. În partea sa dispozitivă Convenția prevede: Orice stat contractant va acorda naționalitatea sa: a) individului născut pe teritoriul său, care altfel va fi considerat apatrid

(la naștere sau la cerere); b) copilului găsit pe teritoriul statului respectiv, bănuit, pînă la proba contrarie, că s-a născut pe acest teritoriu sau la bordul unei nave sau aeronave care poartă pavilionul său; c) persoanei care nu este născută pe teritoriul statului respectiv, și care altfel ar fi apatridă dacă în momentul nașterii unul din părinți poseda naționalitatea statului respectiv; d) dacă legislația unui stat prevede pierderea naționalității ca urmare a schimbării stării civile (căsătorie, desfacerea căsătoriei, adoptare etc.), această pierdere să fie subordonată posedării sau dobîndirii naționalității altui stat; e) dacă legislația unui stat contractant prevede repudierea, aceasta nu va antrena pentru un individ pierderea naționalității sale decît dacă el posedă sau dobîndește alta; f) statele nu vor lipsi de naționalitatea lor nici un individ dacă aceasta îl va face apatrid; g) statele nu vor lipsi un individ sau un grup de indivizi de naționalitatea lor pentru motive de ordin rasial, etnic, religios sau politic etc. Convenția, deschisă spre semnare la sediul O.N.U. între 30 aug. 1961—31 mai 1962, a intrat în vigoare la 13 dec. 1975. V. și **Convenția relativă la statutul apatrizilor** (1954); **apatrid.**

Convenția asupra consimțămîntului la căsătorie, vîrsta minimă a căsătoriei și înregistrarea căsătoriilor, deschisă spre semnare și ratificare de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 1763 (XVII) din 7 nov. 1962. Convenția urmărește, mai ales, să interzică căsătoriile dintre minori și salvgardarea principiului liberului consimțămînt la căsătorie. Convenția stipulează că nici o căsătorie nu va putea fi contractată legal fără liberul și deplinul consimțămînt al celor două părți, acest consimțămînt trebuind să fie exprimat de ele personal în prezența autorității competente, după o publicitate suficientă, conform dispozițiilor legii. Toate căsătoriile vor fi înscrise de autoritatea competentă într-un registru oficial. Statele vor adopta măsurile legislative necesare pentru a specifica o vîrstă minimă pentru căsătorie. Convenția a fost completată cu „Recomandările asupra consimțămîntului la căsătorie, vîrsta minimă a căsătoriei și înregistrarea căsătoriilor" (Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 2018/XX din 1 nov. 1965), ale căror dispoziții esențiale sînt aceleași cu ale Convenției și care se adresează statelor ce nu sînt în măsură să devină părți la Convenție. Una din principalele diferențe între cele două instrumente este că „Recomandările" precizează că vîrsta minimă a căsătoriei nu poate fi mai mică de 15 ani. Recomandările invită statele membre să comunice la intervale regulate rapoarte asupra legislației și practicilor lor în raport cu „Recomandările". Convenția a intrat în vigoare la 9 dec. 1963. România a semnat Convenția la 27 dec. 1963.

Convenția cu privire la relațiile consulare, adoptată la Viena în cadrul Conferinței internaționale convocată de Organizația Națiunilor Unite, la 24 apr. 1963. Convenția reglementează modul de stabilire și întreținere a relațiilor consulare, înființarea oficiilor consulare, numirea și admiterea șefilor oficiilor consulare și a membrilor acestor oficii, precum și funcțiile consulare, privilegiile și imunitățile consulare. Convenția codifică și consacră normele generale admise în practica internațională în domeniul relațiilor consulare, norme care oferă un cadru pentru încheierea convențiilor bilaterale între țări, reprezentînd astfel un instrument juridic corespunzător promovării relațiilor consulare între statele părți la Convenție. Convenția a intrat în vigoare la 19 mart. 1967. România, care a aderat la Convenție la 20 dec. 1971, a încheiat 22 de convenții consulare bilaterale cu state situate pe toate continentele.

Convenția referitoare la infracțiuni și la anumite acte săvîrșite la bordul aeronavelor, încheiată la Tokio, la 14 sept. 1963, urmărește asigurarea securității aeronavelor, a persoanelor și bunurilor aflate la bordul aeronavelor, oferind un cadru favorabil colaborării internaționale în domeniul prevenirii și combaterii infracțiunilor și a altor acte ce se pot săvîrși la bordul aeronavelor în zbor. Convenția consacră o serie de norme privind sfera de aplicare, prevederi referitoare la capturarea ilicită a aeronavelor, menite a înlătura, în cadrul unei colaborări internaționale, consecința acestora. Convenția a intrat în vigoare la 4 dec. 1969, iar România a aderat la ea la 21 nov. 1973. În decretul de aderare, țara noastră a inscris o rezervă în legătură cu procedura diferendelor în fața Curții Internaționale de Justiție, solicitînd să se prevadă că asemenea diferende vor fi supuse C.I.J. numai cu consimțămîntul părților în litigiu, pentru fiecare caz în parte.

Convenția referitoare la contractul de transport internațional de mărfuri pe șosele (C.M.R.), întocmită la Geneva, la 19 mai 1965. Convenția are drept obiect uniformizarea condițiilor generale în care se execută contractul de transport internațional de mărfuri pe șosele. Ea reglementează relațiile ce decurg din executarea contractului de transport cu mijloace auto în trafic internațional, stabilind răspunderi precise, precum și documentele de transport uniforme necesare în acest scop. Convenția stabilește, de asemenea, garanțiile pentru executarea transportului în bune condiții și modalitățile de soluționare a eventualelor diferende ce pot apărea pe parcurs. România a aderat la Convenție prin Decretul nr. 451, publicat în B. Of. nr. 145 din 6 dec. 1972.

Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată și deschisă spre semnare și ratificare de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 2106 A (XX) din 21 dec. 1965. Reafirmînd că discriminarea între ființele umane pe motive fondate pe rasă, culoare sau origine etnică este un obstacol în calea relațiilor amicale și pașnice între națiuni, Convenția definește expresia *discriminare rasială* (ca „orice deosebire, excludere, restricție sau preferință intemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională ori etnică, făcută cu scopul de a distruge sau compromite folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social și cultural, sau în orice alt domeniu al vieții publice") și condamnă discriminarea rasială, segregația rasială și apartheidul, precum și orice propagandă și organizație ori teorie bazate pe superioritatea unei rase sau unui grup de o anumită culoare sau origine etnică. Convenția consacră egalitatea tuturor oamenilor în baza legii și dreptul la o pro-

tecție egală a legii împotriva oricăror discriminări sau incitări la discriminare. Afirmînd necesitatea de a se elimina toate formele și manifestările de discriminare rasială în toate părțile lumii, manifestări susceptibile să tulbure pacea și securitatea popoarelor și conviețuirea popoarelor în cadrul aceluiași stat, statele părți ale Convenției se obligă să condamne orice propagandă și să prevadă ca infracțiuni, prin lege, difuzarea de idei bazate pe superioritatea sau ura rasială, să interzică organizațiile care incită la discriminare rasială și să nu permită autorităților publice sau instituțiilor naționale sau locale să incite la discriminare rasială sau să o încurajeze. Convenția a intrat în vigoare la 4 ian. 1969. România, care militează pentru înlăturarea oricăror forme de discriminare rasială, a aderat la Convenție la 14 iul. 1970 și a adoptat măsuri menite să elimine orice fel de discriminări încă înainte de aderare la Convenție, interzicînd prin lege propaganda șovină și atițarea urii de rasă (art. 317 C.P.).

Convenția pentru instituirea Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale, adoptată la Conferința diplomatică de la Stockholm, din 11—12 iul. 1967, la care a participat și o delegație din România. Convenția a creat Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale (O.M.P.I.), menită a promova colaborarea între state în avantajul reciproc, pe baza respectului suveranității și egalității în drepturi, a asigura protecția proprietății industriale și literar-artistice în întreaga lume și a instiui o formă nouă de cooperare administrativă între uniunile de proprietate intelectuală. În baza Convenției, Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale este abilitată a încuraja, cu consimțămîntul statelor interesate, armonizarea legislației naționale în domeniul creației intelectuale, precum și încheierea de acorduri în acest scop. România a ratificat Convenția la 6 ian. 1969.

Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității, adoptată și deschisă spre semnare, ratificare și aderare de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția sa 2391 (XXIII) din 26 nov. 1968. Pornind de la convingerea că reprimarea efectivă a crimelor de război și a crimelor contra umanității este un element important al prevenirii unor asemenea fapte, al protecției drepturilor omului și libertăților fundamentale, de natură a încuraja încrederea, a stimula cooperarea între popoare și a favoriza pacea și securitatea internațională, Convenția consacră principiul imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității, asigurîndu-i o aplicabilitate universală. În Convenție sînt definite crimele de război și crimele contra umanității, inclusiv crima de apartheid și crima de genocid, precizîndu-se domeniul de aplicare a acestora: a) la reprezentanții autorității de stat și la particulari care participă la comiterea acestor crime atît ca autori cît și în calitate de complici; b) la cei care se fac vinovați de incitarea directă sau care participă la o înțelegere în vederea comiterii în vreun fel oarecare a acestora, precum și la reprezentanții autorității de stat care tolerează comiterea lor. Prin Convenție statele se angajează să ia măsuri interne de ordin legislativ sau de altă natură pentru a permite extrădarea persoanelor vinovate, precum și măsuri în vederea asigurării imprescriptibilității acestor crime și pedepsirea vinovaților. Convenția a intrat în vigoare la 11 nov. 1970. România a ratificat-o prin Decretul nr. 547, publicat în B.Of. nr.83 din 30 iul. 1969.

Convenția cu privire la dreptul tratatelor, adoptată la 23 mai 1969, de o Conferință diplomatică internațională, pe baza proiectului elaborat de Comisia de drept internațional a O.N.U. Convenția consacră normele și principiile care trebuie să călăuzească relațiile contractuale dintre state. Convenția cu privire la dreptul tratatelor este unul din cele mai importante instrumente de codificare, el avînd rolul de a așeza la loc central norma scrisă, clară și concretă, dezvoltată în raport de exigențele raporturilor interstatale. În partea dispozitivă, Convenția reglementează condițiile de încheiere și intrare în vigoare a tratatelor internaționale, procedura de formulare, acceptare și retragere a rezervelor, intrarea în vigoare a tratatelor, respectarea, aplicarea și interpretarea lor, modalitatea de amendare și modificare, nulitatea, stingerea și suspendarea aplicării etc. Convenția a intrat în vigoare la 27 ian. 1980.

Convenția privind cooperarea în materie de luptă împotriva poluării apelor Mării Nordului prin hidrocarburi, încheiată la 9 iul. 1969 la Bonn, în scopul realizării unei cooperări între statele riverane pentru prevenirea și combaterea poluării prin hidrocarburi a Mării Nordului. Această cooperare se realizează, în principal, pe calea schimbului de informații referitoare la surse de poluare și situații de poluare între autoritățile naționale competente. Pentru asigurarea eficacității acordului, Marea Nordului a fost divizată în zone cu responsabilitatea în sarcina unui stat sau responsabilitatea comună a două state riverane. Partea contractantă în zona căreia apare o situație de poluare va face evaluările necesare privind natura și importanța accidentului, tipul și calitatea aproximativă a hidrocarburilor care plutesc pe mare, apreciind totodată și direcția și viteza peliculelor de hidrocarburi. Constatînd situația de poluare, partea contractantă responsabilă în zona respectivă va informa neîntîrziat celelalte state părți la Convenție, comunicîndu-le în același timp toate datele ce le deține referitoare la poluarea prin hidrocarburi.

Convenția internațională asupra intervenției în marea liberă în caz de accident maritim antrenînd sau putînd antrena o poluare prin hidrocarburi, încheiată sub egida I.M.C.O., la Bruxelles, la 29 nov. 1969, creează o nouă instituție de drept internațional — *dreptul de intervenție* — opus principiului libertății ce se aplică în cazul mării libere. Prevederile sale urmăresc atît interesele țărilor de coastă, cît și cele ale statului de pavilion. Fiind o excepție de la regulă, condițiile de exercitare a dreptului de intervenție au fost circumscrise cu minuțiozitate. Acest drept de intervenție în marea liberă nu se poate exercita decît într-un accident care s-a produs sau care este iminent. Prin accident maritim Convenția înțelege un abordaj, o eșuare ori alt incident de navigație sau eveniment intervenit la bord sau în afara navei, care are urmări grave, lezînd considerabil interesele unui stat sau unor state riverane (activitățile maritime de

coastă, inclusiv cele de pescuit, turismul, sănătatea populației sau integritatea resurselor biologice ale mării). Înainte de intervenție statul riveran trebuie să se consulte cu celelalte state interesate în prevenirea accidentului maritim — îndeosebi cu statul de pavilion al navei — și să notifice fără întîrziere măsurile proiectate a fi luate persoanelor fizice sau juridice ce-i sînt cunoscute sau care i-au fost indicate în cursul consultărilor ca avînd interese ce ar putea, după toate aparențele, să fie compromise sau afectate prin aceste măsuri. Dacă situația reclamă o intervenție urgentă, statul riveran poate acționa fără notificarea sau consultarea prealabilă. Dreptul de intervenție se poate exercita numai în marea liberă, nu și în marea teritorială, unde toate drepturile se exercită în virtutea suveranității statului respectiv. Convenția se aplică tuturor navelor din marea liberă, cu excepția navelor militare și a navelor guvernamentale afectate unui scop necomercial. Convenția a intrat în vigoare la 6 mai 1975, România semnînd-o la 30 dec. 1970.

Convenția internațională asupra răspunderii civile pentru daunele produse de poluare, încheiată sub egida I.M.C.O., la Bruxelles, la 29 nov. 1969, urmărește asigurarea unei despăgubiri echitabile a daunelor provocate victimelor poluării. În acest sens, se prevede că răspunderea civilă pentru toate daunele cauzate pe teritoriul sau în marea teritorială a unui stat contractant, ca urmare a unui accident în marea liberă provocat de această navă, aparține proprietarului sau armatorului navei ce transportă hidrocarburi. Răspunderea, în principiu, este obiectivă și limitată. Prezumția de culpă prevăzută de Convenție nu operează însă cînd proprietarul navei face dovada existenței unor acte de război, război civil, insurecție, fenomene naturale excepționale și inevitabile, fapta exclusivă a unui terț care a acționat sau a omis să acționeze cu intenție, precum și neglijența autorităților responsabile de asigurarea condițiilor optime de navigație.

Convenția exonerează de răspundere pe proprietarul navei și în situația în care aceasta dovedește că dauna se datorește victimei, care din neglijență sau cu intenție a acționat sau a omis să acționeze producînd astfel daune. De această limitare a răspunderii proprietarul navei beneficiază numai dacă a asigurat nava ori a constituit o garanție financiară în limita valorii răspunderii globale. Asigurarea sau garanția financiară constituită potrivit Convenției va fi confirmată de un certificat ce se află la bordul navelor ce transportă hidrocarburi. Statele părți la Convenție s-au obligat ca în lipsa acestui certificat să nu autorizeze navigația pentru navele de sub pavilionul lor și nici să nu permită intrarea în porturile lor a navelor străine. Convenția se aplică tuturor navelor care transportă mai mult de 2 000 tone de hidrocarburi, cu excepția navelor militare și a navelor guvernamentale utilizate pentru servicii necomerciale. Convenția a intrat în vigoare la 19 iun. 1975. România a semnat Convenția la 30 dec. 1970.

Convenția cu privire la misiunile speciale, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U., la 16 dec. 1969, prin Rezoluția 2530/XXIV, pe baza unui proiect pregătit de Comisia de drept internațional. Convenția definește conceptul de misiune specială, prevede normele referitoare la trimiterea, acceptarea, funcțiile, activitatea și componența acestora și stabilește, totodată, privilegiile și imunitățile misiunilor speciale, care sînt identice celor acordate misiunilor diplomatice permanente. Convenția precizează că pentru funcționarea unei misiuni speciale nu este nevoie ca statele respective să întrețină între ele relații diplomatice. La aceeași dată a fost adoptat și protocolul privind reglementarea diferendelor ivite în legătură cu interpretarea și aplicarea Convenției.

Convenția pentru reprimarea capturării ilicite a aeronavelor, adoptată la Conferința internațională de drept aerian de la Haga la 16 dec. 1970. Convenția definește infracțiunea de capturare ilicită a aeronavelor civile și impune statelor contractante obligația de a lua măsurile necesare în vederea anchetării și stabilirii faptelor privind capturarea ilicită a aeronavelor și a actelor de violență săvîrșite împotriva pasagerilor și a echipajelor. Convenția impune, de asemenea, statelor obligația de a-și acorda reciproc asistență, în vederea judecării și pedepsirii vinovaților, a restituirii navelor și înlesnirii pasagerilor de a-și continua călătoria. Statele au, de asemenea, obligația de a extrăda pe autorul prezumat al infracțiunii în vederea exercitării acțiunii penale. România a ratificat Convenția la 19 apr. 1972.

Convenția pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate contra securității aviației civile, încheiată la 23 sept. 1971, la Montreal (Canada). Elaborată în scopul favorizării cooperării internaționale în domeniul prevenirii diverselor forme de intervenție ilicită în activitatea aviației civile, Convenția incriminează actele de violență săvîrșite împotriva unei persoane aflate la bordul unei aeronave în zbor, distrugerea sau deteriorarea unei aeronave în serviciu, plasarea la bordul acesteia a unor dispozitive sau substanțe de natură a o distruge sau a o deteriora, ori a perturba funcționarea unor instalații sau servicii de navigație aeriană. Prin Convenție statele se angajează să acționeze cu severitate împotriva unor asemenea infracțiuni și să ia toate măsurile necesare asigurării reintrării cît mai urgente cu putință în funcțiune a aeronavei. România a ratificat Convenția la 30 mai 1975.

Convenția pentru prevenirea poluării marine prin operațiuni de imersiune efectuate de către nave și aeronave, încheiată la Oslo, la 15 febr. 1972. Convenția obligă părțile contractante să întreprindă toate măsurile posibile pentru evitarea poluării mediului oceanic, în special a nord-estului Oceanului Atlantic, prin imersiunea unor substanțe nocive. Originalitatea acestei Convenții constă în aceea că ea nu vizează numai petrolul și derivatele sale, ci și toate celelalte substanțe nocive care ar putea perturba echilibrul biologic al mediului oceanic. Substanțele, în funcție de nocivitatea lor, sînt grupate în trei categorii, denumite, potrivit Convenției, „lista neagră, lista gri și lista albă". Imersiunea substanțelor nocive enumerate în lista neagră este cu desăvîrșire interzisă, pe cînd a celor din lista gri este permisă, de la caz la caz, pe baza unui permis special elaborat de o autoritate națională competentă sau fără acest permis special, dar cu aprobarea autorităților naționale competente,

cum este cazul substanțelor specificate în lista albă. Obiectul de reglementare a acestui tratat se regăsește într-o formă completă în Convenția de la Londra, încheiată la 29 dec. 1972.

Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producerii și stocării armelor bacteriologice (biologice) și toxice și la distrugerea lor, semnată la Londra, Moscova și Washington, la 10 aprilie 1972, a intrat în vigoare la 26 mart. 1975. Este alcătuită dintr-un preambul, care stabilește scopul convenției (excluderea completă a posibilității utilizării agenților bacteriologici (biologici) și toxici ca arme) și 15 articole. În partea dispozitivă, Convenția statuează următoarele obligații pentru părți: 1) Ca niciodată și în nici o împrejurare să nu dezvolte, producă, stocheze sau să obțină ori să rețină în alt fel: a) agenți microbieni sau alt fel de agenți biologici sau toxici; b) arme, echipament sau mijloace de răspîndire menite a utiliza asemenea agenți sau toxine pentru scopuri ostile sau în conflicte armate; 2) Să distrugă sau să convertească spre scopuri pașnice, cel tîrziu la nouă luni de la intrarea în vigoare a Convenției, toți agenții, toxinele, armele, echipamentul și mijloacele de răspîndire aflate în posesia, sub jurisdicția sau controlul lor; 3) Să nu transfere nici unui beneficiar, direct sau indirect, și să nu sprijine, încurajeze sau să determine vreun stat, grup de state sau organizații internaționale să folosească sau să dobîndească vreunul din agenții, toxinele, armele, echipamentul sau mijloacele de răspîndire menționate mai sus; 4) Să adopte măsuri legislative și administrative de acest gen; să se consulte reciproc și să coopereze în soluționarea oricărei probleme ce poate apărea în legătură cu obiectul sau cu aplicarea prevederilor Convenției. Orice încălcare a prevederilor Convenției îndreptățește orice stat parte să înainteze o plîngere Consiliului de Securitate, care va trebui să întreprindă imediat investigații în acest sens. Convenția obligă statele părți să participe la un schimb de informații științifice și tehnice, precum și de echipament, materiale pentru utilizarea agenților bacteriologici (biologici) în scopuri pașnice, fără a stingheri dezvoltarea economică sau tehnică a statelor. Fiind considerată doar o verigă în procesul de înfăptuire a dezarmării generale și complete, Convenția prevede că după trecerea unui an de la intrarea sa în vigoare sau mai devreme să se organizeze la Geneva o conferință a statelor părți, pentru a se evalua eficiența acesteia și să procedeze eventual la o revizuire a ei în raport de evoluțiile științifice sau tehnice. Convenția este deschisă spre semnare tuturor statelor, și orice stat are dreptul de a se retrage dacă apreciază că evenimente extraordinare legate de participarea sa la Convenție îi afectează interesele supreme. La Convenție sînt parte 80 de state, inclusiv România, care a semnat-o la 10 apr. 1972 și a ratificat-o prin Decretul nr. 253, publicat în B. Of. nr. 98 din 10 dec. 1979.

Convenția referitoare la prevenirea poluării mărilor rezultînd din imersiunea deșeurilor, încheiată la Londra, la 29 dec. 1972, este cea mai completă în privința prevenirii poluării apelor mării, întrucît se inspiră atît din Declarația de la Stockholm cît și din Convenția de la Oslo. Este primul document internațional care enunță obligația generală a statelor contractante de a favoriza, individual sau colectiv, controlul efectiv al tuturor surselor de poluare din mediul marin, precum și angajamentul statelor contractante de a lua toate măsurile posibile pentru evitarea unei poluări a mediului marin prin imersiunea unor substanțe. Convenția se aplică de către părțile contractante tuturor navelor, aeronavelor și platformelor înmatriculate pe teritoriul părților contractante sau celor care încarcă pe teritoriul lor deșeuri ce urmează să fie scufundate. Convenția are trei anexe în care sînt grupate substanțele nocive. În privința răspunderii internaționale, Convenția invită părțile contractante să elaboreze procedurile de reglementare a responsabilității în materie de daune cauzate de imersiunea unor substanțe.

Convenția pentru prevenirea poluării cauzate de către nave, încheiată la Londra, la 2 nov. 1973, sub auspiciile I.M.C.O., codifică măsurile menite să prevină poluarea mediului marin de către nave. Convenția conține dispoziții privind construcțiile petroliere și obligația statelor contractante în privința creării în porturile lor de zone terminale de încărcare și descărcare petrolieră, cu instalații de recepționare a reziduurilor. Totodată, Convenția creează noi zone speciale în care se interzice orice evacuare de hidrocarburi. Astfel de zone au devenit Marea Mediterană, Marea Neagră, Marea Baltică, Marea Roșie și Golful Persic. Potrivit Convenției, toate tancurile petroliere, precum și alte tipuri de nave al căror tonaj depășește 10 000 tdw vor trebui să fie echipate cu dispozitive de înregistrare automată a descărcărilor. Convenția mai conține dispoziții referitoare la evacuarea de pe nave a apelor uzate, a resturilor și a altor gunoaie, a căror eliminare este interzisă într-o zonă de trei mile, calculate de la coastă, iar în cazul materialelor flotante această zonă se extinde pînă la 25 mile. Aruncarea materialelor plastice se interzice în toate zonele maritime. Substanțele lichide sînt clasate în patru categorii în funcție de nocivitatea lor, iar navele care vor transporta astfel de lichide vor poseda un certificat eliberat de o autoritate națională competentă prin care se garantează faptul că, în toate cazurile, construcția, echiparea și exploatarea navei-cisternă se vor face în conformitate cu normele adoptate de I.M.C.O. Convenția se aplică tuturor navelor cu excepția celor militare și guvernamentale utilizate pentru servicii necomerciale.

Convenția internațională asupra eliminării și reprimării crimei de apartheid, adoptată și deschisă spre semnare și ratificare de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 3068 (XXVIII) din 30 nov. 1973. Convenția este alcătuită dintr-un preambul (în care se confirmă convingerea că adoptarea acestei Convenții va permite să se ia noi măsuri mai eficace pe plan național și internațional în vederea eliminării și reprimării crimei de apartheid) și 19 articole. În partea dispozitivă, după ce declară că apartheidul este o crimă contra umanității, Convenția definește crima de apartheid, precizînd că sînt penal responsabile pe plan internațional persoanele, organizațiile, instituțiile și reprezentanții statelor care comit asemenea crime. În baza Convenției statele se angajează: să ia toate măsurile legislative sau de altă natură pentru a îm-

piedica comiterea de crime de apartheid sau politici segregaționiste asemănătoare și să pedepsească pe vinovații de această crimă; să adopte măsuri legislative, judiciare și administrative pentru a urmări, judeca și pedepsi persoanele responsabile sau acuzate a fi comis asemenea crime; să accepte și să execute hotărîrile luate de Consiliul de Securitate al O.N.U. avînd ca scop prevenirea, eliminarea și reprimarea apartheidului; să supună periodic grupului creat prin Convenție rapoarte asupra măsurilor legislative, judiciare, administrative sau de altă natură luate pentru transpunerea în practică a prevederilor Convenției. Convenția a intrat în vigoare la 18 iul. 1976. România a ratificat Convenția prin Decretul nr. 254, publicat în B. Of. nr. 64 din 17 iul. 1978. V. și **apartheid.**

Convenția pentru protecția mediului marin în zona Mării Baltice, încheiată la Helsinki, la 22 mart. 1974, de către statele riverane ale Balticii — U.R.S.S, Polonia, Suedia, R.D.G., R.F.G., Danemarca și Finlanda. În ansamblul ei, Convenția constituie o „regionalizare" a dispozițiilor Convenției I.M.C.O. din 1973, care declara Baltica, Marea Neagră și Mediterana zone speciale în ceea ce privește protecția mediului marin împotriva poluării. Ca regulă generală, Convenția interzice evacuarea reziduurilor nocive în acest perimetru. Excepțiile sînt puține și strict delimitate. Părțile contractante s-au obligat să aplice dispozițiile Convenției navelor și aeronavelor înmatriculate pe teritoriul lor sau arborînd pavilionul lor celor care încarcă în limitele teritoriilor lor sau apelor lor teritoriale materiale destinate a fi scufundate sau celor bănuite de a efectua evacuări în marea teritorială. Totodată, părțile contractante s-au angajat să întreprindă toate măsurile necesare pentru a preveni în zona Mării Baltice poluarea mediului ca urmare a activităților de explorare a fundului și a subsolului marin. În vederea conlucrării eficiente a statelor contractante, prin această Convenție s-a înființat o comisie pentru protecția mediului marin în zona Mării Baltice. Fiind un organ de cooperare a statelor părți la Convenție, comisia constituie principalul organ chemat să aplice și să adapteze permanent prevederile documentului la realitățile practice. În privința responsabilității pentru daunele cauzate, Convenția prevede că părțile contractante se angajează să realizeze și să adopte în comun norme relative la această responsabilitate. Convenția are șase anexe care fac parte integrantă din ea. Primele două conțin liste de substanțe a căror deversare este interzisă sau supusă unui regim special; în cadrul anexei a III-a sînt prevăzute obiectivele, criteriile și măsurile referitoare la poluarea telurică. Celelalte anexe prevăd: prevenirea poluării cauzate de către nave (anexa IV.), excepțiile la interdicția generală de aruncare a reziduurilor și a altor materiale în zona Mării Baltice (anexa V.), cooperarea în lupta împotriva poluării mărilor (anexa VI.).

Convenția internațională pentru prevenirea poluării maritime de origine telurică, încheiată la Paris, în 1974, de către țările Europei Occidentale. Convenția urmărește coordonarea politicilor naționale în domeniul luptei împotriva poluării, avînd ca sursă poluanți de pe uscat sau cursuri de apă ce se varsă în mare, implantarea de laboratoare de analiza poluării la distanțe de 200 km de-a lungul coastei, întocmirea unei liste negre, interzicînd evacuările de pesticide în special D.D.T., motorina și mercurul. Convenția se referă la Marea Nordului, Canalul Mînecii și Atlanticul de Nord-Est. Convenția a înființat o comisie cu largi atribuții în vederea atingerii obiectivelor stabilite.

Convenția cu privire la interzicerea utilizării în scopuri militare sau în alte scopuri ostile a mijloacelor de modificare a mediului înconjurător, semnată la Geneva, la 18 mai 1977. Convenția este alcătuită dintr-un preambul (în care se exprimă dorința de a elimina pericolele pe care le prezintă pentru omenire o astfel de utilizare) și 10 articole. Convenția consacră obligația statelor părți: 1) De a nu se angaja în utilizarea în scopuri militare sau în oricare alte scopuri ostile a tehnicilor de modificarea mediului înconjurător cu efecte larg răspîndite, de lungă durată sau grave, cu mijloace de distrugere. 2) Să nu acorde asistență, să nu încurajeze sau să incite un alt stat sau grup de state sau organizații internaționale la angajarea în activități contrare prevederilor tratatului. În baza Convenției, statele părți se angajează să participe la schimburi de informații științifice și tehnice cu privire la utilizarea în scopuri pașnice a tehnicilor de modificare a mediului; să ia măsurile pe care le consideră necesare pentru a interzice și preveni orice activitate contrară prevederilor Convenției; să se consulte și să coopereze în soluționarea oricăror probleme care ar putea apărea în legătură cu obiectivele sau aplicarea Convenției etc. Convenția a intrat în vigoare la 5 oct. 1978, România semnînd-o la 18 mai 1977.

Convenția cu privire la succesiunea statelor la tratate a fost adoptată la 23 aug. 1978 de o Conferință a plenipotențiarilor care și-a desfășurat lucrările în două sesiuni (1977 și 1978) la Viena. Pornind de la cerința respectării dreptului la autodeterminare al popoarelor, ea permite unelor subiecte de drept internațional, formate prin decolonizare, să adopte o atitudine critică față de tratatele aplicabile anterior (principiul „tabulei rasa"). Ținînd seama de necesitatea asigurării stabilității relațiilor dintre state și a asigurării continuității relațiilor convenționale, ea consacră însă ideea succesiunii, în cazurile de fuziuni și dezmembrări de state.

Convenția asupra poluării atmosferice transfrontiere pe distanță lungă, încheiată în nov. 1979, la Geneva, ca urmare a apelului conținut în Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, de a coopera în vederea combaterii poluării aerului și a efectelor acestei poluări, în special transportul poluanților atmosferici pe distanțe lungi și la elaborarea unui program vast de supraveghere și de evaluare a transportului pe distanțe lungi a poluanților aerului. Convenția înțelege prin *„poluare atmosferică"* introducerea în atmosferă de către om, direct, sau indirect, de substanțe sau energie care au o acțiune nocivă de natură să pună în pericol sănătatea omului, să dăuneze resurselor biologice și ecosistemelor, să deterioreze bunurile materiale și să aducă atingere sau să păgubească valorile de agrement și altor utilizări legitime ale mediului înconjurător; *„poluarea atmosferică trans-*

frontiere pe distanțe lungi" este definită ca poluarea atmosferică a cărei sursă fizică este cuprinsă total sau parțial în zona supusă jurisdicției naționale a unui stat și care are efecte dăunătoare într-o zonă supusă jurisdicției unui alt stat la o distanță la care nu este în general posibil să se distrugă contribuțiile surselor individuale sau grupurilor de surse de emisie. Părțile contractante, ținînd seama că obiectul Convenției, care este de a proteja omul și mediul său înconjurător contra poluării atmosferice, se vor strădui să limiteze și, în măsura posibilului, să reducă în mod treptat și să prevină poluarea atmosferică, inclusiv poluarea atmosferică transfrontiere pe distanțe lungi. Totodată, ele s-au angajat să elaboreze, pe calea schimbului de informații, consultații și activități de cercetare și de supraveghere, politici și strategii care le vor servi să combata dejecțiile de poluanți atmosferici, ținînd seama de eforturile deja întreprinse la nivelul național și internațional. Pentru combaterea poluării atmosferice, în special a celei provenind din instalațiile noi sau transformate, fiecare parte contractantă s-a angajat să elaboreze cele mai bune politici și strategii, inclusiv sisteme de control al calității aerului și, în cadrul acestor sisteme, măsuri de control care să fie compatibile cu o dezvoltare echilibrată, recurgînd în special la cele mai bune tehnologii disponibile și aplicabile din punct de vedere economic și la tehnici care produc puține sau nici un fel de deșeuri. Părțile contractante s-au obligat să pună accent pe acele măsuri care vor asigura aplicarea *„Programului concertat de supraveghere și evaluare a transportului pe distanțe lungi a poluanților atmosferici în Europa"*, denumit E.M.E.P. Pentru aceasta se prevăd măsuri de cercetare, programe de supraveghere, schimbul de date și informații etc. Reprezentanții părților contractante vor constitui, în cadrul consilierilor guvernamentali ai țărilor C.E.E./O.N.U. pentru problemele mediului înconjurător, *organul executiv al Convenției* și se vor reuni cel puțin o dată pe an cu scopul principal de a examina punerea în aplicare a Convenției.

convoi de nave, vase comerciale care, în timp de conflict armat, navighează în grup, de regulă escortate de nave de război neutre. C. de n. se bucură de protecție, navele respective fiind scutite de dreptul de vizită din partea navelor militare beligerante inamice, toate informațiile necesare fiind furnizate de comandantul convoiului. În cazul în care comandantul navei de război beligerante, în drept a efectua vizite, are motive să bănuiască drept netemeinice datele furnizate de comandantul convoiului, îi comunică aceste bănuieli și acesta din urmă procedează la verificări. Dacă faptele constatate justifică bănuielile, navelor în culpă li se ridică protecția convoiului. V. și **vizita.**

Convenția internațională contra luării de ostatici, adoptată la 17 dec. 1979 de Adunarea Generală a O.N.U., califică drept infracțiune gravă luarea de ostatici, autorii acesteia urmînd a fi urmăriți, sancționați cu pedepse corespunzătoare gravității faptelor sau extrădați. În sensul acelei convenții, săvîrșește infracțiunea de luare de ostatici oricine răpește libertatea unei persoane sau o reține și o amenință cu moartea, cu rănirea, sau continuă să o dețină în scopul constrîngerii unei terțe părți, de pildă un stat, o organizație internațională interguvernamentală, o persoană fizică sau morală sau un grup de persoane să îndeplinească un anumit act sau să se abțină de la acesta, ca o condiție explicită sau implicită a eliberării persoanei ostatice. Tentativa și complicitatea la una din faptele amintite se consideră de asemenea drept infracțiune. Statele sînt obligate să reprime infracțiunile de luare de ostatici cu pedepse care să țină seama de natura gravă a unor astfel de fapte. Convenția consideră ca o necesitate urgentă ca statele să dezvolte în acest domeniu o cooperare internațională privind elaborarea și adoptarea unor măsuri eficace destinate să prevină, să reprime și să sancționeze toate actele de luare de ostatici, considerîndu-le ca manifestări de terorism internațional. Rezultatele proceselor penale pornite pe teritoriul statelor părți pentru asemenea infracțiuni trebuie comunicate statelor și organizațiilor internaționale interesate. Sînt prevăzute restricții la satisfacerea unor eventuale cereri de extrădare pentru cazul în care astfel de cereri ar putea duce la urmăriri penale sau aplicări de pedepse pentru motive de rasă, naționalitate, religie sau opinii politice ori la posibilitatea unei împiedicări a statului protector al persoanei în cauză de a-și exercita dreptul de protecție. Statele părți vor crea toate facilitățile judiciare posibile în legătură cu procedura penală privind urmărirea infracțiunilor menționate, comunicîndu-și toate elementele de probă, necesare îndeplinirii actelor de procedură. Se prevede ca soluționarea litigiilor apărute între state în legătură cu aplicarea prevederilor Convenției să se facă pe calea negocierilor sau facultativ, a arbitrajului internațional. În cazul în care părțile, în termen de 6 luni de la cererea de arbitraj, nu pot cădea de acord cu privire la organizarea arbitrajului, competența de soluționare aparține, pe baza introducerii unei plîngeri, Curții Internaționale de Justiție. Se mai prevede că orice stat semnatar al Convenției poate face rezerve în ceea ce privește competența de soluționare a diferendelor, implicit de la acceptarea jurisdicției obligatorii a Curții Internaționale de Justiție. V. și **ostatic; terorism internațional.**

copreședinte, denumirea și funcția unuia din doi sau mai mulți președinți ai uneia și aceleiași adunări de reprezentanți ai unor state (de ex.: în mai 1954, la Conferința miniștrilor de externe pentru Indochina, de la Geneva, au fost aleși în funcția de c. miniștrii de afaceri externe ai U.R.S.S. și Marii Britanii, care au condus, pe rînd, ședințele conferinței. U.R.S.S. și S.U.A. au fost, pînă în 1978, copreședinții conferinței Comitetului pentru dezarmare de la Geneva, și au fost copreședinții Conferinței de la Geneva pentru problema Orientului Mijlociu).

corespondent de presă (în dreptul internațional), persoană folosită de către o întreprindere de informații, care are ca profesie culegerea și răspîndirea de documente informative și care, cînd se găsește în străinătate, este identificată ca atare fie printr-un pașaport în cuvenită formă, fie printr-un document analog avînd o valoare internațională

recunoscută. V. și **Convenția relativă la dreptul de rectificare** (1952).

corespondent de război v. **statutul ziariștilor în zone de conflict armat.**

corespondență diplomatică, comunicările oficiale scrise între guverne, direct sau prin reprezentanții lor în străinătate, între un guvern și reprezentantul său acreditat în afara țării, sau între misiunile diplomatice acreditate în capitala aceluiași stat. **C.d.** cuprinde forme variate: note, memorandumuri, memorii, mesaje, scrisori personale, telegrame, rapoarte, circulare etc. Potrivit principiilor unanim admise ale dreptului internațional, **c.d.**, indiferent de formele pe care le îmbracă, trebuie să exprime egalitatea suverană a statelor, considerație și respect reciproc. În redactarea **c.d.** trebuie să se țină seama atît de normele generale ale **c.d.**, cît și de uzanțele locale. Ea se redactează în limba statului trimițător și este însoțită, în semn de curtoazie, de o traducere neoficială în limba statului destinatar. Redactarea **c.d.** este guvernată de o serie de reguli de protocol referitoare la stil, ortografie, calitatea hîrtiei, acuratețea documentului etc. **C.d.** poate fi înmînată personal sau transmisă prin curier special sau prin poștă.

corp consular 1. Totalitatea funcționarilor consulari care-și exercită funcțiile într-o anumită localitate — oraș, port, regiune. **C.c.** îndeplinește o serie de atribuții, în special de ordin protocolar: felicită autoritățile locale cu diverse prilejuri, prezintă condoleanțe, participă la anumite festivități etc. În atribuțiile **c.c.** înlăuntrul căruia precăderea se stabilește în raport de rang (clasă), iar în cadrul aceluiași rang, după vechimea în funcție, intră și protecția drepturilor și intereselor funcționarilor consulari acreditați în localitatea respectivă. **2.** (în sens restrîns) Totalitatea funcționarilor consulari numiți de către un stat în străinătate. Astfel, fiecare stat are corpul său consular, a cărui ierarhie este determinată de legile și regulamentele sale interne. V. și **decanul c.c.**

corp diplomatic 1. Totalitatea membrilor personalului diplomatic acreditați în același stat. **C.d.** are ca funcțiuni esențiale de a asista la ceremonii politice în statul acreditar, de a prezenta, după uzanțele locale, felicitări și condoleanțe cu diverse prilejuri, de a asigura în colectiv protecția membrilor săi și apărarea privilegiilor lor (în acest ultim caz, **c.d.** îndeplinește acte cu consecințe juridice). În anumite situații **c.d.** are și funcții cu caracter administrativ (de ex. cf. art. 49 al primei Convenții de la Haga (1907) cu privire la reglementarea pașnică a diferendelor internaționale, **c.d.** acreditat la Haga constituie, sub președinția ministrului de externe al Olandei, Consiliul administrativ permanent însărcinat a conduce și controla biroul administrativ al Curții Permanente de Arbitraj. **2.** (în sens larg) Ansamblul membrilor personalului diplomatic și membrii lor de familie. **3.** (în sens restrîns) Expresia **c.d.** se folosește pentru a defini numai pe șefii misiunilor diplomatice. **4.** Totalitatea persoanelor din serviciul diplomatic al unui stat atît cele aflate în centrală, cît și cele acreditate în străinătate.

corpul atașaților militari, totalitatea atașaților militari, navali și aero, precum și adjuncții acestora, acreditați într-un stat străin. **C.a.m.** îndeplinește, în special, atribuții de ordin protocolar — felicită autoritățile militare ale statului gazdă cu diverse prilejuri, participă la ceremonii etc.

corsar, termen de origine italiană — *corsaro* —, care desemnează navele înarmate de particulari în timp de război cu autorizația unuia dintre statele beligerante, sub controlul și responsabilitatea acelui stat în scopul de a participa, pe riscul și în profitul armatorului și a echipajului navei corsare, la operațiuni de război maritim, în special împotriva navelor comerciale. Autorizația în baza căreia navele particulare sînt înarmate poartă denumirea „scrisoare de marcă" sau „comision în cursă". Deși acționează sub controlul unui stat, navele c. nu sînt în solda acestuia. Ele rămîn nave particulare lucrînd pe propriile cheltuieli și riscuri. Operațiunile navelor c. erau considerate licite, iar membrii echipajelor lor aveau dreptul să fie tratați ca prizonieri de război. Această instituție a fost abolită prin Declarația de la Paris din 1856. Dar și după această dată, unele state au continuat să folosească operațiuni cu nave corsar (Mexic, Spania și S.U.A., iar mai tîrziu (1871) Germania).

C.P.A., v. **Curtea Permanentă de Arbitraj.**

C.P.J.I. v. **Curtea Permanentă de Justiție Internațională.**

crime contra păcii, infracțiuni internaționale deosebit de grave care aduc atingere păcii și securității internaționale. Potrivit art. 6, lit. a din Statutul Tribunalului internațional de la Nürnberg constituie **c.c.p.** „...planuirea, pregătirea, declanșarea sau purtarea unui război de agresiune prin violarea tratatelor, a garanțiilor sau acordurilor internaționale, precum și participarea la un plan deliberat sau la un complot cu scopul de a comite oricare dintre acțiunile enumerate". Cea mai gravă **c.c.p.** este agresiunea. „Dezlănțuirea războiului de agresiune, se spune în Statutul Tribunalului militar internațional de la Nürnberg, nu este o simplă crimă cu caracter internațional, ci este cea mai gravă crimă internațională..." „Constituie crimă contra păcii și propaganda de război incriminată ca infracțiune internațională". Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 110/III din 3 nov. 1947 condamnă „propaganda de război în orice formă și în orice țară, care are ca scop sau care poate crea sau mări o amenințare a păcii, o violare a ei sau un act de agresiune". Unele țări au adoptat legi prin care se incriminează propaganda de război. În R.S. România, Codul penal a inclus propaganda de război printre infracțiunile contra păcii și omenirii. În proiectul de Cod al crimelor contra păcii și securității omenirii, pregătit de Comisia de drept internațional pe baza Rezoluției 177/II a Adunării Generale O.N.U. se spune: Crimele împotriva păcii și securității omenirii definite în prezentul Cod sînt crime de drept internațional și că „indivizii responsabili de asemenea crime vor putea fi pedepsiți. Datorită gravității lor deosebite, **c.c.p.** sînt imprescriptibile". V. și **Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității** (1968).

crime contra umanității, infracțiuni internaționale comise atît în timp de pace, cît și în timp de răz-

boi: asasinarea, exterminarea, sclavia, deportarea, pentru muncă forțată sau orice alt act inuman, comis față de populația civilă, înainte sau în timp de război, din motive politice, sociale, rasiale sau religioase de către autoritățile unui stat ori de către particulari care acționează la instigarea sau cu consimțămîntul acelor autorități. În categoria **c.c.u.** intră și deposedarea prin atac armat sau ocupația și actele inumane decurgînd din politica de apartheid, precum și crima de genocid, indiferent de faptul dacă aceste acte constituie sau nu o violare a dreptului intern în țara în care au fost comise. Acțiunile enumerate se referă numai la crime îndreptate împotriva populației civile atît din propria țară, cît și a cetățenilor unui alt stat și nu împotriva forțelor armate. Caracteristica **c.c.u.** o constituie pluralitatea de acte ilicite, acestea fiind socotite ca cele mai grave crime contra individului sau contra unui grup uman. Genocidul și folosirea armelor nucleare, chimice, biologice precum și a tuturor armelor de distrugere în masă, sînt calificate **c.c.u.** Orice stat care folosește arme nucleare și termonucleare se spune în Rezoluția Adunării Generale O.N.U. nr. 1953 din 24 nov. 1961, va trebui să fie considerat că încalcă Carta Națiunilor Unite, acționează cu ignorarea legilor umanității și săvîrșește o **c.c.u.** și a civilizației sale. **C.c.u.** sînt imprescriptibile, ele fiind incriminate în dreptul penal intern al unor state. Codul penal al R.S. România prevede sancțiuni severe împotriva autorilor unor astfel de infracțiuni cu caracter internațional, care merg pînă la pedeapsa cu moartea dacă faptele sînt săvîrșite în timp de război. V. și **Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității** (1968); **imprescriptibilitatea crimelor de război și a crimelor contra umanității.**

crime de drept internațional, infracțiuni care prezintă un pericol social prin faptul că ating bazele coexistenței națiunilor și statelor, dezvoltarea lor pașnică. Statele care comit astfel de crime poartă răspunderea politică, materială și morală, iar persoanele fizice, răspunderea penală. Expresia **c. de d.i.** a fost folosită pentru prima dată în Statutul Tribunalului militar internațional de la Nürnberg, adoptat în baza Convenției de la Londra (1945), semnată de U.R.S.S., S.U.A., Anglia și Franța, la care au aderat alte 19 state. Prin această expresie se desemnează crimele contra păcii, crimele de război și crimele contra umanității. Între cele două războaie mondiale expresia **c.i.** a fost folosită în unele documente internaționale cu o accepție oarecum diferită, aceea de a stigmatiza războiul de agresiune. Astfel, în preambulul Protocolului de la Geneva (1924) pentru reglementarea pașnică a diferendelor internaționale se spunea: „Războiul de agresiune constituie... o crimă internațională". De asemenea, în preambulul Rezoluției Adunării Generale a Societății Națiunilor (1927) este stipulat că: „Adunarea... constatînd că războiul nu trebuie să servească niciodată ca mijloc de reglementare a diferendelor dintre state... din această cauză el constituie crimă internațională". Convenția (1948) cu privire la prevenirea și reprimarea crimei de genocid consacră și ea noțiunea de **c.i.** Cu o asemenea valoare de condamnare politico-morală a războiului de agresiune, expresia **c.i.** se găsește inclusă și în alte documente internaționale.

crime de război, infracțiuni internaționale ce constau în încălcarea legilor și obiceiurilor războiului. Potrivit art. 6 lit. b a Statutului Tribunalului internațional de la Nürnberg sînt considerate **c. de r.** „...violările legilor și obiceiurilor războiului", adică asasinatul, relele tratamente sau deportarea pentru muncă forțată, sau în alt scop a populației civile din teritoriile ocupate, asasinarea sau relele tratamente aplicate prizonierilor de război sau persoanelor care se află pe mare, executarea ostaticilor, jefuirea bunurilor publice sau private, distrugerea fără motiv a orașelor și satelor sau devastarea nejustificată de exigențe militare. Această enumerare nu este limitativă. Deși conținutul juridic al **c. de r.** este precizat abia în 1945, în Statutul Tribunalului de la Nürnberg (și Tokio), conceptul a căpătat o mare importanță încă în timpul celui de-al doilea război mondial; în 1942 a fost instituită o comisie de anchetă asupra crimelor de război. Ulterior, au mai fost adoptate și alte convenții internaționale în care conceptul de **c. de r.** a dobîndit noi valențe. În 1949 a fost elaborată Convenția de la Geneva privind victimele de război, care precizează că în conflictele armate sînt interzise: luarea de ostatici, execuții fără judecată, tortura și orice tratament crud și dezonorant. În 1968 s-a adoptat Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității, iar în 1973, Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 3070 (XXVIII) conținînd „Principiile cooperării internaționale în ceea ce privește depistarea, arestarea, extrădarea și pedepsirea indivizilor vinovați de crime de război și crime contra umanității. Din documentele de drept internațional rezultă că pentru săvîrșirea unor **c. de r.**, statele poartă răspunderea politică, materială și morală, iar persoanele fizice vinovate de asemenea **c.** răspunderea penală, fără să poată invoca în apărare dispozițiile guvernului lor sau ale comandanților ierarhici sau nemijlociți. **C. de r.** săvîrșite în cel de-al doilea război mondial nu au fost prescrise, iar poziția multor state — printre care și România — este ca asemenea crime să nu beneficieze niciodată de prescripție.

criminali de război, reprezentanți ai autorității de stat și/sau persoane particulare care participă la comiterea de crime de război și crime contra umanității, atît ca autori sau complici, cît și prin incitare directă la comiterea unora dintre aceste crime sau prin participare la o înțelegere în vederea comiterii ei, indiferent de gradul de executare al acesteia. În categoria **c. de r.** intră și reprezentanții autorității de stat care tolerează comiterea de crime de război și crime contra umanității. Conform normelor dreptului internațional contemporan, **c. de r.** vor fi extrădați pentru a fi judecați, faptele lor fiind imprescriptibile. V. și **Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității** (1968).

Crucea Roșie Internațională, mișcare cu caracter umanitar instituită în 1863 cu scopul de a contribui la ameliorarea soartei victimelor conflictelor armate. Ca formă organizatorică, **C.R.** este o asociație fără caracter oficial. Ea cuprinde: *Comitetul Internațional al Crucii Roșii* (C.I.C.R.); *Liga Societăților de Cruce Roșie* (Federația) și *societățile naționale de Cruce Roșie, Semilună Roșie, Leul și Soarele Roșu. C.I.C.R.*, fondat în 1863, este o in-

stituție independentă cu caracter privat, neutră pe plan politic, ideologic și religios, alcătuit exclusiv din cetățeni elvețieni, cel mult 25. În timp de război, război civil sau tulburări interne, *C.I.C.R.* acționează pe lîngă părțile beligerante sau adverse în calitate de instituție neutră și se preocupă ca victimele civile și militare ale acestor conflicte să primească protecție și asistență. Promotor al Convențiilor de la Geneva privind protecția victimelor de război, *C.I.C.R.* acționează în vederea perfecționării dreptului internațional umanitar al conflictelor armate, organizînd în acest scop reuniuni ale experților pentru studierea problemelor care se ridică, făcînd recomandări guvernelor, inițiind rezoluții la O.N.U. și în alte foruri internaționale. *Liga Societăților de Cruce Roșie, Semilună Roșie, Leul și Soarele Roșu* a fost creată la 5 mai 1919, la Conferința medicală internațională de la Cannes. Ea este federația internațională a societăților naționale și are ca scop încurajarea și facilitarea acțiunilor umanitare ale acestora. Liga acționează cu eficacitate, prin rolul său operațional în domeniul ajutoarelor internaționale în caz de dezastre naturale, precum și în realizarea obiectivelor Programului de dezvoltare al **C.R.** *Conferința Internațională* a **C.R.**, convocată la intervale de patru ani, este forul suprem deliberator care reunește pe reprezentanții organizațiilor naționale de **C.R.** și ai guvernelor semnatare ale Convențiilor de la Geneva.

cruțare, regulă de drept internațional în baza căreia părților beligerante le este interzis de a ordona să nu existe supraviețuitori, de a amenința adversarul sau de a conduce ostilitățile în funcție de această decizie („nu se vor lua prizonieri"). Această interdicție implică atît declarația de intenție, în sensul că prohibește amenințările preferate de beligeranți de a lichida unele categorii de combatanți sau un anumit grup etnic, cît și fapta în sine, adică punerea în aplicare a unor asemenea declarații de intenție.

cult, ansamblu de ritualuri ale unei religii, apoi însăși religia, confesiunea cuiva (de ex. **c.** catolic, **c.** ortodox etc.). Art.18 al Declarației Universale a Drepturilor Omului (1948), care atestă conținutul principiilor dreptului internațional în vigoare în această privință, prevede: „Fiecare om are dreptul la libertatea de gîndire, conștiință și religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau credința și libertatea de a manifesta, singur sau în comun cu alții, în public sau în particular, religia sau credința sa în învățămînt, practici, ritualuri". Statele pot interzice și împiedica cultele sau acele practici ale acestora care contravin ordinii publice sau bunelor moravuri, în conformitate cu legislația lor. Dacă anumite legislații sau practici ale statelor implică o crimă internațională, de exemplu genocidul, dreptul internațional public reglementează consecințele, precum și modalitățile menite să-i pună capăt. Dreptul internațional asigură protecția lăcașurilor de **c.** ca și altor edificii și obiective în caz de conflict armat, precum și practicanților cultelor care se află în misiune în astfel de situații.

curier diplomatic 1. Persoană a cărei funcție este de a transmite corespondența diplomatică între ministerul de externe al unui stat și misiunile sale diplomatice acreditate în străinătate. **C.d.** trebuie să posede un document oficial atestînd calitatea sa și precizînd numărul de colete care constituie valiza diplomatică. În exercitarea funcțiilor sale, el este protejat de statul acreditar: se bucură de inviolabilitate și nu poate fi supus nici unei forme de arestare sau deținere. De aceeași protecție se bucură și **c.d.** ad-hoc numiți de către statul acreditant sau de către misiunea diplomatică, cu precizarea că imunitățile acestora vor înceta în momentul în care valiza diplomatică va fi remisă deținătorului. 2. Corespondența diplomatică transportată în cursul unui voiaj de către **c.d.**

cursa (în dreptul internațional), operațiuni de război maritim efectuate de corsari. Foarte des practicată în trecut, **c.** a fost interzisă prin Declarația de la Paris (1856) care stipulează: „cursa este și rămîne abolită". După primul război mondial **c.** a fost practicată de nave de război sau de nave comerciale transformate în nave de război.

Curtea europeană a drepturilor omului, instanță jurisdicțională creată prin Convenția europeană a drepturilor omului din 1950 (art. 19), compusă dintr-un număr de judecători egal cu cel al statelor membre ale Consiliului Europei, aleși de Adunarea Consultativă a Consiliului Europei de pe o listă de candidați prezentați de statele membre, fiecare stat avînd dreptul să prezinte trei candidați, dintre care cel puțin doi de naționalitatea sa. Judecătorii sînt aleși pe nouă ani și sînt reeligibili. Curtea își are sediul la Strasbourg (la sediul Consiliului Europei). Competența Curții de a judeca o cauză este condiționată de recunoașterea prealabilă ca obligatorie de către părțile contractante interesate (pînă în prezent numai 13 din cele 21 de state contractante au recunoscut ca obligatorie jurisdicția sa). În termenii Convenției europene a drepturilor omului, Curtea poate fi sesizată fie de Comisie fie de un stat parte (art. 48). Curtea își exercită de regulă funcția sa jurisdicțională cu ajutorul unei camere de șapte judecători. Procedura în fața sa comportă două faze — faza scrisă, în cursul căreia Părțile sau Comisia europeană a drepturilor omului (care nu este parte la proces, dar joacă rolul unei instituții asemănătoare procuraturii în dreptul intern) schimbă memorii și concluzii, și faza orală, în cursul căreia cauza este examinată în prezența părților și a delegaților Comisiei în cursul unei audiențe care este publică. Hotărîrile Curții, ca ale oricărei jurisdicții internaționale, sînt definitive și fără apel, executarea acesteia fiind plasată sub supravegherea Comitetului Miniștrilor din Consiliul Europei. Pînă în prezent Curtea a judecat numai un număr redus de cazuri, 11. V. și **Comisia europeană a drepturilor omului; Convenția europeană a drepturilor omului** (1950).

Curtea Internațională de Justiție (C.I.J.), organ judiciar principal al O.N.U. Statutul său, parte integrantă din Cartă, reproduce cu puține modificări Statutul Curții Permanente de Justiție Internațională, creată sub egida Societății Națiunilor. Toți membrii O.N.U. sînt, *ipso facto*, părți la Statutul Curții. Alte state pot adera la Statutul Curții, dacă sînt admise de Adunarea Generală, la recomandarea Consiliului de Securitate. Statele parte într-un litigiu supus Curții sînt obligate să se conformeze hotărîrii ei. Statutul Curții conține dispoziții referi-

toare la organizarea, competența și funcționarea Curții; este completat de un regulament de procedură. Curtea este alcătuită din 15 judecători, aleși concomitent pe timp de nouă ani de către Adunarea Generală și Consiliul de Securitate, dintre persoanele cu înalte calități morale, calificate să ocupe cele mai înalte funcții judecătorești în țara lor, juriști de competență recunoscută în domeniul dreptului internațional. În componența Curții nu pot figura, în același timp, doi cetățeni ai aceluiași stat. Sînt alese persoanele care întrunesc majoritatea absolută de voturi, fără a se aplica, în Consiliul de Securitate, principiul unanimității. Curtea trebuie să asigure reprezentarea principalelor forme de civilizație și sisteme judiciare din lume. C.I.J. se bucură de privilegii și imunități diplomatice. C.I.J. își alege dintre membrii săi un președinte și un vicepreședinte, pe termen de trei ani. Sediul Curții este la Haga. Curtea judecă acele litigii dintre state, asupra cărora ele au căzut de acord să i le supună. Sînt de competența Curții toate cauzele pe care i le supun părțile, precum și toate cazurile prevăzute, în mod special, în tratatele și convențiile în vigoare. În judecarea diferendelor, C.I.J. aplică: convențiile internaționale, cutuma internațională, principiile generale de drept; de asemenea, Curtea poate face referiri la jurisprudența și doctrina dreptului internațional. Curtea dă și avize consultative, în care își exprimă opinia într-o problemă de drept privind aplicarea Cartei și funcționarea organelor O.N.U. Procedura C.I.J. prezintă un ansamblu de reguli care guvernează buna administrare a justiției internaționale. Sub raportul obiectului ea se împarte în două mari diviziuni — procedura contencioasă și procedura consultativă. Fazele procedurii contencioase principale sînt: sesizarea Curții, reprezentarea părților, intervențiile în proces, dezbaterile, probele, deliberarea și pronunțarea sentinței. Procedura subsidiară este alcătuită din următoarele acte: măsurile conservatorii, excepțiile preliminare, cererile reconvenționale, aranjamentele amiabile și desistările. Prin natura lor, preponderent politică, diferendele dintre state în lumea de azi sînt susceptibile a fi soluționate cu precădere prin mijloace politice, mai puțin pe cale jurisdicțională.

Curtea Internațională de prize maritime, jurisdicție internațională prevăzută de Convenția a XII-a de la Haga (1907), ca instanță de recurs, avînd competența de a judeca acțiunile împotriva hotărîrilor date de tribunalele naționale de prize maritime ale beligeranților. Curtea nu a putut fi constituită, deoarece Convenția de la Londra (1909), care trebuia să-i reglementeze organizarea și funcționarea, nu a fost ratificată. Competența în această materie a rămas, în continuare, de resortul tribunalelor naționale de prize maritime. V. și **prize maritime; tribunal de prize.**

Curtea Permanentă de Arbitraj, for al arbitrajului internațional instituit prin Convenția de la Haga din 1899 și menținut prin cea din 1907. Noțiunea de Curte, în accepția Convenției, nu desemnează decît o simplă listă de arbitri de pe care statele în litigiu își pot alege persoanele care vor compune tribunalul ce urmează a tranșa diferendele dintre ele. Lista este alcătuită astfel: fiecare stat parte la Convenția de la Haga desemnează cel mult patru persoane avînd o competență recunoscută în probleme de drept internațional și care se bucură de cea mai înaltă considerație morală. Persoanele desemnate sînt înscrise, cu titlu de membri ai Curții, numiți pe o perioadă de șase ani, pe o listă care va fi notificată tuturor statelor contractante. Această listă cuprinde între 130—150 de membri, printre care și patru specialiști din R.S. România, care este membră a Convenției de la Haga din 1907. Singurul element într-adevăr permanent al Curții este Biroul Internațional, care se află la Haga și are atribuții de grefă. El păstrează arhivele, gestionează afacerile administrative și joacă rolul de intermediar al comunicărilor referitoare la reuniunile sale. Biroul internațional este condus și controlat de consiliul permanent administrativ, alcătuit din reprezentanții diplomatici ai puterilor contractante acreditați la Haga și ministrul de externe al Olandei, care îndeplinește funcțiile de președinte și exercită conducerea și supravegherea Biroului Internațional. Sediul Curții este la Haga, în aceeași clădire cu C.I.J. De la crearea sa, C.P.A. nu i-au fost supuse spre judecare decît 20 de cauze: 14 pînă la începutul primului război mondial și 6 după aceea.

Curtea Permanentă de Justiție Internațională (C.P.J.I.), organ jurisdicțional internațional, înființat în baza art. 14 din Pactul Societății Națiunilor. C.P.J.I. și-a inaugurat oficial lucrările la 15 febr. 1922 și a funcționat independent pe baza statutului său aprobat de Adunarea Societății Națiunilor la 13 dec. 1920. Potrivit prevederilor inițiale ale statutului, C.P.J.I. era formată din 15 judecători titulari și 4 supleanți, aleși pe timp de nouă ani. La întocmirea statutului și la organizarea Curții, România a desfășurat o vie activitate, unul din reprezentanții săi, Dimitrie Negulescu, fiind ales judecător supleant la primele alegeri. În cei 17 ani de existență efectivă, între 1922 și 1939, C.P.J.I. a fost sesizată cu 83 de cauze, dintre care 31 contencioase. După cel de-al doilea război mondial, în locul C.P.J.I. a fost creată Curtea Internațională de Justiție.

curtoazie internațională, totalitatea regulilor fără caracter juridic, apărute în practica relațiilor internaționale. Se referă, îndeosebi, la formele procedurale în care au loc contactele dintre reprezentanții diferitelor state. Fac parte din c.i. anumite uzanțe, precum ceremoniile diplomatice, practica salutului navelor în marea liberă etc. Se aplică în relațiile dintre state, pe bază de reciprocitate. Uzanțele internaționale nu sînt izvor de drept internațional; anumite reguli de drept internațional public s-au transformat în simple reguli de c.i. Imunitățile și privilegiile diplomatice, la origine simple acte de curtoazie, s-au transformat, ulterior, în norme de drept internațional (la început pe cale cutumiară, iar apoi consacrate în convenții internaționale); imunitatea de captură a navelor de pescuit în războiul maritim, la început o uzanță internațională, s-a transformat, cu timpul, într-o regulă de drept internațional. Unele norme ale dreptului internațional, precum ceremonialul maritim (așa-numitul salut naval), dar și anumite reguli de ceremonial aplicate diplomaților au încetat de a mai avea caracterul de normă juridică, transformîndu-se în re-

guli de c.i. Nerespectarea lor nu angajează răspunderea intenţională a statelor.

cutuma internaţională, cel mai vechi izvor de drept internaţional, format printr-o practică generală, constantă, relativ îndelungată şi repetată a statelor şi considerată de ele ca avînd forţă juridică obligatorie. Statutul C.I.J. defineşte c.i. ca „dovadă a unei practici generale, acceptată ca drept". Elementul esenţial în formarea c.i. îl constituie recunoaşterea obligativităţii ei, de către state, ca normă juridică. Există cutuma universală, cu aplicaţie generală în relaţiile internaţionale, şi cutuma regională sau bilaterală. Prima face parte din dreptul internaţional general; a doua se naşte din practica unui numar restrîns de state, chiar din practica a două state. Deosebirea care se face în doctrină a fost întărită prin hotărîrea C.I.J. din 12 aprilie 1960: „Curtea nu vede raţiunea de a refuza o practică îndelungată şi cotinuă dintre state, practică acceptată de ele ca reglementînd relaţiile lor". Cutumele, care sînt în contradicţie cu principiile dreptului internaţional contemporan şi cu conştiinţa juridică a popoarelor, încetează, prin însăşi acest fapt, să mai fie izvor de drept internaţional. Imperativele relaţiilor internaţionale contemporane au consacrat rolul prioritar al tratatelor, ca izvor al dreptului internaţional. Activitatea de codificare a dreptului internaţional duce treptat la diminuarea rolului c.i. ca izvor de drept internaţional.

D

Daimler contra Continental Tyre and Rubber Co., *cazul* ~, Continental Tyre and Rubber Company Ltd., societate creată de capitaliști germani în 1905, care posedau la începutul primului război mondial aproape 24 000 din totalul de 25 000 de acțiuni ale societății. Din cei trei directori ai **C.T. a R.C.L.,** trei locuiau în Germania, al patrulea a sosit la Londra în preajma izbucnirii războiului. Cînd **C.T. a R.C.L.** a dat în judecată societatea Daimler pentru datorii contractate anterior războiului, aceasta a invocat caracterul inamic al reclamantei spre a refuza judecata și, în fond, plata. Justiția engleză a respins la 30 ian. 1916 acțiunea, pe considerația că societatea reclamantă era sub control inamic. Această sentință a făcut jurisprudență.

daună (în dreptul internațional public), pagubă sau un prejudiciu suferit de un stat sau de o altă entitate cu capacitate de drept internațional. Cine a cauzat **d.** este dator să o repare. În evaluarea **d.** se are în vedere atît paguba directă, efectivă — *damnum emergens* —, cît și eventuala lipsire a celui păgubit de avantajele de care în mod normal s-ar fi bucurat dacă nu se producea **d.** — *lucrum cessans* —. Pentru ca entitatea păgubită să aibă drept la despăgubire, **d.** trebuie să-i fi fost cauzată printr-un act ilicit, de exemplu prin neîndeplinirea prevederilor unui tratat.

de auditu, expresie lat. însemnînd „din auzite". Ea se opune expresiei *„de visu"*. În drept, nu este admisibil să se ia drept dovedite fapte afirmate *de auditu;* martorilor li se cere să ateste ceea ce știu *de visu.*

debellatio (de la cuvîntul lat. bellum, război), totala nimicire, ca rezultat al unui război pierdut, a statului învins al cărui teritoriu este însușit de către statul învingător. Dreptul de a porni război — *jus ad bellum* — recunoscut statelor de dreptul internațional în vigoare pînă după primul război mondial, cuprindea și dreptul la **d.,** iar acesta, unit cu dreptul statelor de a dezlănțui razboi, a constituit un temei juridic al instăpînirii colonialiste a statelor imperialiste asupra țărilor și popoarelor din America, Asia și Africa. Dreptul internațional contemporan, recunoscînd și promovînd dreptul popoarelor la autodeterminare, consacră dreptul statelor la pace, incriminează războaiele de agresiune și orice acțiune, fățișă sau camuflată, de înrobire a unui popor.

decanul corpului ataşaților militari, ataşatul militar cu cel mai înalt grad și cel mai vechi în funcție în statul acreditat. **D.c.a.m.** îndeplinește funcții de reprezentare (reprezintă corpul ataşaților militari pe lîngă autoritățile statului de reședință), de protocol (participă la ceremonii oficiale, transmite felicitări etc.) și de protecție. În practica diplomatică există și funcția de decan adjunct al ataşaților militari, care este îndeplinită de ataşatul militar imediat următor în ordinea de precădere.

decan al corpului consular, denumire atribuită consulului cu cel mai înalt rang și cel mai vechi în funcție, în circumscripția consulară, care se află în fruntea corpului consular. **D.c.c.** reprezintă corpul consular în problemele de ordin protocolar, în fața organelor de stat locale.

decan al corpului diplomatic, denumire dată agentului diplomatic cu rangul cel mai înalt și cu cea mai mare vechime de acreditare în statul de reședință. În statele unde sînt acreditați nunții papali, ei îndeplinesc funcția de **d.c.d.,** indiferent dacă întrunesc sau nu aceste condiții. Reprezentanții țărilor care nu au relații diplomatice cu statul pe care-l reprezintă **d.c.d.** mențin contactul cu acesta prin intermediul unui diplomat al cărui stat întreține relații diplomatice cu țara sa și care urmează în rang și acreditare imediat după decan. Funcțiile **d.c.d.** sînt de ordin protocolar. Ele sînt exercitate cu consimțămîntul celorlalți membri ai corpului diplomatic. În general, funcțiile **d.c.d.** se materializează în: a) prezintă felicitări în numele corpului diplomatic sau, după caz, exprimă condoleanțe guvernului sau șefului statului de reședință; b) conduce corpul diplomatic la diferite ceremonii; c) dă informații și consultații membrilor corpului diplomatic asupra practicii protocolare din statul de reședință; d) informează corpul diplomatic asupra dorințelor exprimate de Ministerul Afacerilor Externe al țării de reședință, sau cu privire la diverse dispoziții protocolare; e) informează pe reprezentanții diplomatici, nou-sosiți în țară, despre legile și obiceiurile diplomatice ale țării de reședință; f) arbitrează, cînd este solicitat, diferitele neînțelegeri ivite între membrii corpului diplomatic etc. **D.c.d.** trebuie să se abțină de la intervenții în afacerile interne ale țării de reședință, de la exercitarea de presiuni asupra guvernului și de la orice acțiuni incompatibile cu normele dreptului internațional. V. și **corpul diplomatic.**

deciziile C.I.J., în sensul definit în Carta O.N.U., Statutul și Regulamentul C.I.J., totalitatea actelor emise de Curte — ordonanțe, avize și hotărîri. După funcția pe care o îndeplinesc în proces, unele decizii au caracter pregătitor — se referă la mersul și conducerea procesului —, altele au un caracter provizoriu — reglementează incidentele de procedură, excepțiile preliminare etc., iar altele sînt definitive — statuează asupra fondului. Același criteriu — funcția — determină și forma pe care o îmbracă deciziile, precum și modul lor de pronunțare. Deciziile cu caracter pregătitor, de pildă ordonanțele, nu reclamă nici o formă specială de exprimare, iar pentru avizele consultative se cere numai să se prevadă numărul judecătorilor majoritari. Hotărîrile, în schimb, avînd în vedere rolul lor în soluționarea conflictului respectiv, trebuie să îndeplinească două condiții de formă: să fie motivate și să indice numele judecătorilor care au participat la pronunțarea lor. În cazul că există opinii individuale sau dizidente, acestea se vor anexa la hotărîre. În ce privește pronunțarea deciziilor, Statutul operează următoarea distincție: hotărîrile sînt citite în ședință publică după ce agenții părților au fost înștiințați în modul cuvenit (originalul hotărîrii, care poartă semnătura președintelui, se păstrează în arhivele Curții, în timp ce copii după acesta sînt comunicate de grefier fiecăreia dintre părți, statelor membre ale O.N.U., precum și statelor care au calitatea de a se judeca la Curte); *avizele consultative* sînt pronunțate de Curte în ședință publică, secretarul general al O.N.U. și reprezentanții membrilor Națiunilor Unite, ai altor state și ai organizațiilor internaționale direct interesate fiind înștiințați; *ordonanțele* nu sînt supuse nici unei formalități. Comunicarea lor către părți se face, de regulă, prin intermediul grefei. Efectele juridice ale **d. C.I.J.** sînt: *forța obligatorie* și *caracterul definitiv*. Forța obligatorie a **d. C.I.J.** derivă din caracterul jurisdicțional al Curții; ea este chemată să pronunțe dreptul și, ca atare, decizia pe care o va da are un caracter obligatoriu pentru părțile care i-au acceptat jurisdicția. Observația nu se aplică *mutatis mutandis* tuturor **d. C.I.J.** În ce privește *hotărîrile*, ele au întotdeauna forță obligatorie față de părți. Forța obligatorie a hotărîrilor Curții are un caracter relativ, care se traduce prin aceea că ele nu sînt obligatorii decît pentru părțile în litigiu și numai cu privire la cauza care a fost rezolvată. Hotărîrea este considerată ca avînd forță obligatorie din ziua în care a fost citită în ședință publică. Din acest moment hotărîrea este definitivă și nu poate fi atacată. Curtea fiind desesizată nu mai poate reveni asupra hotărîrii sale. Fiind definitivă, hotărîrea pronunțată de C.I.J. posedă autoritate de lucru judecat.

declarație 1. Act al unui guvern prin care aduce la cunoștință o constatare, o poziție, o intenție, un angajament. Cu această accepție **d.**, deși este un act politic, are efecte juridice (**d.** de război; **d.** de neutralitate; **d.** blocus). **2.** Act unilateral cu valențe de acord internațional, prin care guvernul unui stat recunoaște sau acceptă un regim juridic sau o înțelegere internațională anterioară (**d.** de acceptare a clauzei opționale a C.I.J., art. 36, par. 2 din statut; **d.** de aderare (sau acceptare) la un tratat internațional). **3.** Denumirea unui tratat internațional (Declarația de la Paris (1856) privind războiul naval; Declarația de la Londra (1909) cu privire la războiul naval; Declarația de la Petersburg (1868) privind interzicerea utilizării anumitor proiectile; Declarația de la Haga (1899) asupra interzicerii folosirii gazelor asfixiante). **4.** Denumirea unor acte ale O.N.U. și altor organizații și reuniuni internaționale, care, deși nu au propriu-zis forță juridică obligatorie, au contribuit la dezvoltarea dreptului internațional, la formarea noilor principii ale relațiilor dintre state. (Declarația privind acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale (1960); Declarația cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1963); Declarația privind promovarea în rîndul tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare (1963); Declarația de principii guvernînd fundul mărilor și oceanelor și subsolul acestora dincolo de limitele jurisdicției naționale (1970); Declarația asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state conform Cartei O.N.U.; declarațiile adoptate în cadrul conferințelor la nivel înalt ale părților nealiniate.)

declarație a stării de război, act intern, de competența organului suprem al puterii de stat, prin care este adus la cunoștința publică faptul că statul în cauză se află în război. O asemenea declarație are drept urmare modificările prevăzute în legiuirea statului în vederea unei mai bune apărări a securității statului, a intereselor populației. Potrivit Constituției Republicii Socialiste România numai Marea Adunare Națională (art. 43, punctul 23) și în intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale și, în caz de urgență, Consiliul de Stat (art. 64, punctul 8) pot declara starea de război. „Starea de război poate fi declarată numai în cazul unei agresiuni armate împotriva Republicii Socialiste România sau împotriva unui alt stat față de care Republica Socialistă România are obligații de apărare mutuală asumate prin tratate internaționale, dacă s-a produs situația pentru care obligația de declarare a stării de război este statornicită".

declarație de blocus, condiție de fond pentru recunoașterea caracterului obligatoriu al blocusului, care constă în notificarea făcută statelor interesate despre măsurile instituite de un stat în scopul împiedicării comunicațiilor cu porturile și litoralul altui stat. **D. de b.** este o măsură de publicitate care izvorăște din principiul de drept internațional conform căruia blocusul nu este opozabil neutrilor decît după ce aceștia au luat cunoștință de el. Există două feluri de **d. de b.**: **d. de b.** *generală*, adresată pe cale diplomatică statelor terțe, și **d. de b.** *pe loc*, efectuată de comandantul forței navale care conduce blocada autorităților locale ale zonei blocate. Aceste autorități au obligația de a aduce faptul blocării la cunoștința reprezentanțelor consulare care-și desfășoară activitatea în zona blocată. **D. de b.**, indiferent de forma în care este făcută, trebuie să cuprindă: data și ora începerii blocusului; limitele geografice ale litoralului blocat, exprimate exact în latitudine și longitudine; termenul de ieșire acordat navelor neutre aflate în zona supusă blocadei (indult). V. și **blocadă; efectele blocusului.**

declarație de neutralitate, notificare emanînd de la

organul competent al unui stat prin care acesta își precizează poziția față de un anumit conflict armat, în sensul neparticipării la el, sau față de toate conflictele. În ultimul caz este vorba de declarația de neutralitate permanentă (de ex., la 26 oct. 1955 Austria, printr-o lege federală, declară că „... nu se va alătura pe viitor nici unei alianțe militare și nu va admite constituirea pe teritoriul său a unor organisme aparținînd unor state străine").

declarație de război, regulă străveche de drept internațional, care constă în avertizarea inamicului înainte de a începe ostilitățile împotriva lui. **D. de r.** constă într-o comunicare oficială adresată de către un stat unuia sau mai multor state că starea de pace între ele a încetat, fiind înlocuită cu starea de război. Pînă la cea de-a doua Conferință de pace de la Haga (1907), **d. de r.** constituia numai o uzanță determinată mai degrabă de necesitatea de a justifica recurgerea la război prin refuzul inamicului de a da satisfacția cerută. Conferința de la Haga (1907) a adoptat „Convenția privind începerea ostilităților", care a creat o normă juridică obligatorie. „Puterile contractante — se arată în art. 1 al Convenției — recunosc că ostilitățile între ele nu trebuie să înceapă fără un avertisment prealabil și neîndoielnic, care va avea fie forma unei declarații de război motivate, fie forma unui ultimatum cu declarație de război condiționată". După adoptarea Convenției numeroase state au declanșat războiul fără o declarație prealabilă (Germania, de pildă, împotriva U.R.S.S., la 22 iunie 1941; Japonia împotriva S.U.A., la 7 decembrie 1941 etc). După adoptarea Cartei O.N.U., care interzice folosirea forței și a amenințării cu forța (art. 2 par. 4), **d. de r.** a fost ilegalizată. Datorită acestui fapt, unele state au recurs la acte de agresiune fără avertizarea prealabilă a victimei. V. și **definiția agresiunii.**

declarație solemnă (în practica C.I.J.), actul prin care judecători ad-hoc ai C.I.J. își iau, în baza Statutului Curții și a Regulamentului, angajamentul solemn de a-și exercita mandatul în mod imparțial și onest.

declarație solemnă comună, acord internațional, de o deosebită însemnătate politică și juridică, prin care statele contractante proclamă înțelegerea lor comună de a pune la baza relațiilor lor reciproce, precum și a relațiilor lor cu toate celelalte state principiile generale, fundamentale ale dreptului internațional, reafirmînd totodată poziția lor, conformă acestor principii, față de principalele probleme ale vieții internaționale. Prin adoptarea acestor **d.s.c.,** statele contractante tind să creeze un sistem de angajamente obligatorii atît moral cît și strict juridic, de natură a asigura ca în viața internațională să fie respectate, de fiecare stat față de toate statele: dreptul fiecărui stat la existență liberă, independență și suveranitate; dreptul inalienabil al fiecărui popor de a-și alege și dezvolta liber sistemul său politic, economic și social, corespunzător voinței și intereselor sale proprii; egalitatea în drepturi a tuturor statelor, fără deosebire după mărime, putere, nivel de dezvoltare și sistem politic, economic și social; abținerea de la folosirea forței și de la amenințarea cu forța; neamestecul în treburile ce țin de atributul suveranității altui stat; respectarea integrității teritoriale și a inviolabilității frontierelor; soluționarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state; dreptul și datoria statelor de a coopera între ele în scopul promovării păcii și securității internaționale, a progresului economic și social. În **d.s.c.,** semnate de România la cel mai înalt nivel, se reafirmă anumite luări de poziții în probleme însemnate ale vieții internaționale, cum sînt întărirea rolului O.N.U. în menținerea și consolidarea păcii și securității internaționale, dezarmarea, condamnarea colonialismului și a neocolonialismului, a rasismului, edificarea unei noi ordini economice internaționale, realizarea unei diviziuni juste a muncii și altele. **D.s.c.** semnate de România au fost, în cea mai mare parte, aduse la cunoștința O.N.U. și difuzate ca documente ale acesteia, asigurîndu-se astfel larga cunoaștere a conținutului lor de către state. **D.s.c.,** importante documente internaționale politice, constituie o însemnată contribuție la precizarea conținutului principiilor de bază ale dreptului internațional contemporan, la dezvoltarea lor progresistă, la realizarea scopului fundamental al dreptului internațional contemporan: asigurarea păcii, securității, cooperării și progresului tuturor popoarelor.

declarație unilaterală (în dreptul internațional), declarația unui stat menită și de natură a crea obligații și drepturi atît în privința acestuia cît și a altor state. Astfel un stat poate, prin declarația sa de acceptarea jurisdicției obligatorii a C.I.J., să oblige statele care au făcut declarații de aceeași natură să accepte să se judece în fața acestei instanțe, dacă autorul **d.u.** le-ar chema în judecată. Statele folosesc tehnica **d.u.** pentru a-și preciza întinderea mării teritoriale, precum și anumite drepturi — sau pretenții — cu privire la zonele maritime limitrofe mării lor teritoriale. Astfel S.U.A. au luat inițiativa constituirii, printr-o **d.u.,** a platoului său continental (1945), și multe state au declarat drepturi exclusive asupra unei zone largi de 200 de mile marine, ceea ce a contribuit la modificarea conceptelor dreptului mării într-un sens ce se discută acum în cadrul celei de-a treia Conferințe a O.N.U. pentru codificarea dreptului maritim.

Declarația cu privire la dreptul de război maritim, adoptată la Paris, la 16 apr. 1865, de Prusia, Rusia, Sardinia, Turcia, Austria și Franța. Declarația, care reprezintă prima tentativă de unificare a dreptului maritim, consacră următoarele patru principii: a) cursa este și rămîne abolită; b) pavilionul neutru acoperă marfa inamică, cu excepția contrabandei de război; c) marfa neutră, cu excepția contrabandei de război, nu se confiscă sub pavilion inamic; blocada, pentru a fi obligatorie față de neutri, trebuie să fie efectivă. V. și **cursa, contrabanda de război, blocada.**

Declarația privitoare la interzicerea gloanțelor explozibile în timp de război, adoptată la Petersburg la 11 dec. 1868, interzice folosirea oricărui proiectil cu greutate mai mică decît 400 de grame, care ar fi explozibil sau încărcat cu materii fulminante sau inflamabile. Importanța declarației constă deopotrivă în faptul că a interzis cea mai eficace armă

pentru acea vreme și a definit scopul războiului, stabilind un principiu fundamental în dreptul războiului. El a fost astfel formulat: „Considerînd... că singurul scop legitim pe care statele trebuie să și-l propună în timpul războiului e slăbirea forțelor militare ale inamicului, că în acest sens este suficient de a scoate în afara luptei un număr cît mai mare posibil de oameni, că acest scop ar fi depășit prin folosirea armelor care ar agrava inutil suferințele oamenilor scoși în afara luptei sau ar face moartea lor inevitabilă; că folosirea unor asemenea arme ar fi, de atunci, contrară legilor umanității". Convenția își păstrează și astăzi valabilitatea.

Declarația privitoare la interzicerea întrebuințării gloanțelor care se lățesc sau se turtesc ușor în corpul omului, cum sînt gloanțele cu cămașă tare, a căror cămașă n-ar acoperi în întregime miezul glonțului sau care ar fi prevăzut cu tăieturi, adoptată la prima Conferință de pace de la Haga, la 29 iul. 1899. Declarația, care interzice folosirea așa-numitelor gloanțe dum-dum, nu este obligatorie decît pentru părțile contractante, în caz de război, încetînd să mai fie obligatorie în momentul în care, într-un război dintre părțile contractante, o putere necontractantă s-ar alia cu unul din beligeranți. România a devenit parte la Declarație la 4 sept. 1900 prin ratificare.

Declarația pentru interzicerea gazelor înăbușitoare sau vătămătoare, adoptată de prima Conferință de pace de la Haga, la 29 iul. 1899. Declarația interzice folosirea de gloanțe care au drept singur scop răspîndirea de gaze înăbușitoare sau vătămătoare. Declarația nu este obligatorie decît pentru părțile contractante în caz de război, ea încetînd de a mai produce efecte cînd într-un război dintre părțile contractante, o parte necontractantă s-ar alia cu unul din beligeranți. România a devenit parte la Declarație la 4 sept. 1900, prin ratificare.

Declarația de la Petersburg, convenție de anchetă internațională încheiată între Rusia și Marea Britanie, în dec. 1904, în vederea soluționării „incidentului de la Hull", izbucnit în urma scufundării din eroare de către marina rusă de război (în noaptea de 21 spre 22 octombrie 1904) a unor nave de pescuit britanice, luate drept torpiloare japoneze. Declarația prevedea constituirea unei comisii internaționale de anchetă care, după două luni de activitate, a redactat un raport ce a dus la stingerea diferendului. Acest fapt a exercitat o influență pozitivă asupra Conferinței de la Haga (1907) care, în Convenția privind reglementarea pe cale pașnică a conflictelor internaționale, a dezvoltat mult procedura anchetei internaționale. V. și **ancheta internațională; comisiile internaționale de anchetă.**

Declarația cu privire la dreptul de război maritim, adoptată la 26 febr. 1909 la Conferința de la Londra asupra dreptului mării. Puterile semnatare, se spune în declarație, sînt de acord să constate că regulile cuprinse în capitolele următoare corespund în esență principiilor generalmente recunoscute ale dreptului internațional, ceea ce înseamnă că era vorba de o codificare a dreptului cutumiar în materie: Declarația tratează despre dreptul prizelor, blocada, contrabanda de război, asistența ostilă, distrugerea de prize neutre, schimbarea pavilionului, proprietatea inamică, convoiul, rezistența la vizită etc. Parlamentul britanic a refuzat să ratifice Declarația (dec. 1911), întrucît socotea că dispozițiile referitoare la determinarea contrabandei ar defavoriza Anglia. În această situație nici unul din celelalte state părți nu au ratificat Declarația, care este însă considerată ca o codificare neoficială a dreptului cutumiar.

Declarația Universală a Drepturilor Omului, document adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 10 dec. 1948, primul act internațional prin care se consacră drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Declarația nu are caracterul de tratat internațional dar constituie un document cu o deosebită forță moral-politică. Stă la baza întregului edificiu de norme ale dreptului internațional referitoare la drepturile fundamentale ale omului. Preambulul Declarației proclamă „recunoașterea demnității proprii tuturor membrilor familiei umane, iar drepturile lor, egale și inalienabile, constituie temelia libertății, dreptății și păcii generale". Declarația proclamă trei categorii de drepturi și libertăți fundamentale: 1) Drepturile și libertățile elementare ale persoanei umane. Fac parte din această categorie: a) libertatea și egalitatea tuturor oamenilor, fără discriminare; b) dreptul la viață, la libertate și la inviolabilitatea persoanei sale; c) egalitatea tuturor oamenilor în fața legii și dreptul lor de a fi ocrotiți de lege. 2) Drepturile civile și politice. Din această categorie fac parte: a) dreptul de azil, cu excepția persoanelor urmărite pentru infracțiuni de drept comun sau pentru fapte contrare scopurilor și principiilor O.N.U.; b) dreptul la cetățenie; c) libertatea de gîndire, conștiință și religie; d) dreptul de vot universal etc. 3) Drepturile sociale și economice. Sînt înscrise în această categorie: a) dreptul la muncă și la remunerarea egală pentru muncă egală; b) dreptul de a înființa sindicate; c) dreptul la odihnă și asigurări sociale; d) dreptul la învățătură și de participare la viața culturală a societății. Alături de aceste drepturi și libertăți fundamentale, Declarația a înscris și obligația pentru fiecare om ca, în realizarea lor, să respecte drepturile și libertățile altora. De asemenea, se stipulează că înfăptuirea drepturilor fundamentale ale omului nu trebuie să contravină scopurilor și principiilor Cartei O.N.U.

Pentru a se da un caracter obligatoriu prevederilor Declarației, în cadrul O.N.U. au fost elaborate două pacte internaționale: a) referitor la drepturile economice, sociale și culturale; b) cu privire la drepturile civile și politice. Cele două pacte aduc un element nou față de Declarația universală: proclamarea dreptului la autodeterminare al popoarelor, inclusiv a dreptului lor de a fi stăpîne pe bogățiile și resursele lor naturale. Pactul privind drepturile civile și politice prevede și interzicerea oricărei propagande în favoarea războiului. Cele două pacte afirmă drepturile proclamate în Declarația universală și consacră caracterul lor de obligativitate pentru state și de universalitate.

Declarația de la Bandung cu privire la promovarea păcii și colaborării internaționale, document internațional adoptat de Conferința de la Bandung la 24 apr. 1955, prima conferință a țărilor Asiei și ale Africii. Declarația enunță principiile fundamentale

ale drepturilor omului, ale autodeterminării popoarelor și națiunilor, condamnînd politica și practica segregației și discriminării rasiale. Țările semnatare, care au adoptat principiile coexistenței pașnice ca bază a relațiilor dintre state, au lansat un apel pentru dezarmare și pentru interzicerea producției, experimentării și folosirii armei atomice și termonucleare, precum și pentru reglementarea, prin mijloace pașnice, a tuturor problemelor internaționale litigioase. Declarația impune obligația statelor de a se abține de la folosirea acordurilor cu privire la apărarea colectivă, în interesele particulare ale vreuneia din marile puteri, abținerea de la exercitarea de presiuni împotriva altor țări. Declarația exprimă convingerea că colaborarea prietenească, în conformitate cu aceste principii, ar contribui la menținerea și întărirea păcii și securității internaționale, iar cooperarea pe plan economic, social și cultural ar contribui la realizarea unei stabilități generale.

Declarația drepturilor copilului, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 20 nov. 1959 (Rezoluția 1386/XIV), reia și completează dispozițiile Cartei O.N.U. relative la drepturile omului și ale Declarației din 10 dec. 1948. Declarația enunță, sub formă de principii, un cod menit să asigure bunăstarea tuturor copiilor, fără excepție. În baza Declarației, copilul trebuie să beneficieze de o protecție specială, lui trebuind să i se acorde posibilități și facilități prin efectul legii sau prin alte mijloace pentru a se dezvolta sănătos și normal pe plan fizic, intelectual, moral, spiritual și social în condiții de libertate și demnitate. Copilul are dreptul, de la naștere, la un nume și la o naționalitate. Declarația precizează, de asemenea, dreptul copilului la securitate socială, el avînd dreptul la o alimentație, locuință și îngrijiri medicale adecvate. Dispoziții speciale sînt prevăzute pentru copiii dezavantajați din punct de vedere fizic, mental sau social. Declarația proclamă dreptul copilului la o educație gratuită și obligatorie, cel puțin la un nivel elementar, el trebuie să fie protejat contra oricărei forme de neglijență, cruzime sau exploatare. Copilul nu trebuie să fie constrîns nici autorizat să exercite o ocupație sau o muncă care să-i vatăme sănătatea sau educația și care să aibă urmări asupra dezvoltării sale fizice, mentale sau morale. Copilul trebuie să fie protejat contra practicilor care pot să ducă la discriminări, el trebuie crescut în spirit de înțelegere, toleranță, prietenie între popoare și pace. Dispoziții mai detaliate asupra acestui aspect al protecției copiilor și tinerilor au fost înscrise în Declarația asupra promovării în rîndul tineretului a idealurilor de pace, de respect mutual și înțelegere între popoare.

Declarația asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale (Rezoluția 1514 (XV) a Adunării Generale a O.N.U. din 14 dec. 1960), adoptată pe baza proiectului a 43 de state afro-asiatice. Declarația consacră un principiu fundamental, conform căruia „supunerea popoarelor la o subjugare, dominație și exploatare străine constituie o încălcare a drepturilor fundamentale ale omului, este contrară Cartei Națiunilor Unite și compromite cauza păcii și cooperării mondiale". Enunțînd o definiție a teritoriilor neautonome, ca teritorii geografice separate sau distincte din punct de vedere etnic sau cultural de statele care le administrează, Declarația condamnă colonialismul și proclamă că „toate popoarele au dreptul la autodeterminare; în virtutea acestui drept ele își determină liber statutul lor politic și continuă liber dezvoltarea lor economică, socială și culturală". Ea subliniază că „lipsa de pregătire în domeniul politic, economic sau social, sau în cel al învățămîntului, nu poate constitui niciodată un pretext pentru a întîrzia independența" și stipulează că „toate statele trebuie să observe fidel și strict dispozițiile Cartei Națiunilor Unite, ale Declarației Universale a drepturilor omului și ale prezentei declarații. pe bază de egalitate, neamestec în afacerile teritoriale ale statelor și respectarea Drepturilor suverane și integrității teritoriale ale tuturor popoarelor". În 1961, Adunarea Generală a O.N.U. a instituit un mecanism internațional pentru a asigura aplicarea Declarației — un comitet special din 17 membri (care în 1962 a fost lărgit cu încă 7 membri) pentru a examina situația în ce privește această aplicare —, iar la 24 oct. 1970, cu ocazia sesiunii sale jubiliare, Adunarea Generală a adoptat Programul de acțiune în vederea aplicării integrale a Declarației privind acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, în baza căruia a fost creat un comitet special pentru decolonizare.

Declarația Națiunilor Unite asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială, proclamată de Adunarea Generală a O.N.U. la 20 nov. 1963 (Rezoluția 1904/XXVIII), afirmă că discriminarea între ființele umane pe motive de rasă, culoare și origine etnică este o ofensă la adresa demnității umane, un dispreț al principiilor Cartei, o violare a drepturilor afirmate în Declarația universală a drepturilor omului și un obstacol în calea relațiilor amicale și pașnice între națiuni, care riscă să tulbure pacea și securitatea între popoare. Declarația, care se adresează deopotrivă statelor și instituțiilor, grupurilor și indivizilor, reia și aprofundează dispozițiile Declarației Universale a drepturilor omului și completează multe situații neprevăzute în aceasta. Ea afirmă solemn necesitatea eliminării rapide a tuturor formelor și a tuturor manifestărilor de discriminare rasială în toate părțile lumii și a asigurării înțelegerii și respectului demnității persoanei. Declarația enunță un număr de principii menite să ducă la eliminarea discriminării: orice persoană va avea acces, în condiții de egalitate, în toate locurile și serviciile de uz public și toate statele vor lua măsuri eficace pentru a abroga legile și regulamentele care contravin acestor principii. Declarația prevede că orice propagandă și organizație fondată pe ideea sau teoria superiorității unei rase sau unui grup de persoane, vizînd să justifice sau să încurajeze discriminarea rasială, vor fi sever condamnate și orice incitare la violență sau la orice act de violență contra unei rase sau grup de persoane vor fi pasibile de sancțiuni penale. Declarația invită toate statele să declare ilegale organizațiile care încurajează discriminarea rasială, sau care incită la violență sau face uz de violență în scopul discriminării fondată pe rasă, culoare sau origine etnică. La elaborarea acestei Declarații, România și-a adus o prețioasă contribuție. V. și **Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială** (1965).

Declarația privind promovarea în rîndul tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 2037/XX din 7 dec. 1965, pe baza unui punct înscris la propunerea României pe ordinea de zi a celei de-a XX-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. Declarația, alcătuită dintr-un preambul și șase principii, precizează anumite norme imperative înscrise în: Carta O.N.U.; Declarația Universală a drepturilor omului; Declarația drepturilor copilului; Declarația asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale; Declarația Națiunilor Unite asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială și în alte documente ale Națiunilor Unite, care condamnă orice propagandă destinată sau de natură a provoca sau a încuraja orice amenințare a păcii, în special cea care prevede educația tinerilor în spiritul păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare. În Declarație, Adunarea Generală face apel la guverne, la organizații neguvernamentale și la mișcări de tineret să asigure respectarea acestor principii. Declarația are ca scop să promoveze egalitatea în drepturi a tuturor persoanelor și a tuturor națiunilor, progresul economic și social, dezarmarea și menținerea păcii și securității internaționale. Declarația încurajează schimburile, călătoriile, turismul, întîlnirile, studiul limbilor străine și înfrățirea orașelor și a universităților fără discriminare. Ea cere organizațiilor de tineret să contribuie la educația tinerei generații, conform idealurilor enunțate în Declarație, și subliniază importanța rolului pe care trebuie să-l joace familia în realizarea acestor obiective. Pe baza acestei Declarații și alte instituții specializate au adoptat programe concrete de acțiune și au fost organizate numeroase manifestări și reuniuni, un rol principal în inițierea și organizarea acestora avîndu-l România.

Declarația asupra eliminării discriminării față de femei, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 7 nov. 1967 (Rezoluția 2263/XXII) este alcătuită dintr-un preambul (în care se arată că „discriminarea ce se exercită contra femeilor este incompatibilă cu demnitatea umană și cu bunăstarea familiei și a societății, împiedică femeile să participe la viața politică, socială, economică și culturală a țărilor lor în condiții de egalitate cu bărbații, și să-și servească țara lor și umanitatea cu întreaga măsură a posibilităților") și 11 articole. Declarația cere adoptarea de măsuri care să asigure principiul egalității în drepturi a femeii cu bărbatul, mai ales măsuri în ce privește abolirea legilor, obiceiurilor, regulamentelor și practicilor în vigoare ce constituie o discriminare față de femei și pentru a asigura protecția juridică adecvată de egalitate în drepturi cu bărbatul, orice măsură pentru a educa opinia publică și a inspira în toate țările dorința de a aboli prejudecățile și a suprima toate practicile fondate pe ideea de inferioritate a femeii. Declarația proclamă principiul egalității în drepturi politice: egalitatea de drepturi între bărbați și femei de a dobîndi o naționalitate, de a o schimba sau păstra; egalitatea de drepturi între bărbați și femei în fața drepturilor civile. Ea precizează că toate dispozițiile codurilor penale care constituie o discriminare față de femei vor fi abrogate și că orice măsură necesară trebuie luată, inclusiv dispoziții legislative, pentru a combate traficul de femei și exploatarea prostituției femeilor sub toate formele. Declarația cere măsuri de natură să asigure tinerelor fete și femeilor căsătorite sau necăsătorite drepturi egale cu ale bărbaților în ceea ce privește educația la toate nivelurile: dreptul de a primi o formație profesională, de a munci, de a-și alege liber profesiunea, dreptul la egalitate de tratament pentru muncă egală. Declarația cheamă guvernele, organizațiile internaționale și indivizii să facă totul pentru a promova aplicarea principiilor conținute în Declarație.

Declarația asupra azilului teritorial, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 14 dec. 1967 (Rezoluția 2312/XXII), pe baza unui proiect întocmit de Comisia drepturilor omului. Declarația este alcătuită dintr-un preambul și patru articole. Declarația recunoaște că acordarea azilului este un act pașnic și umanitar și prevede că, fără prejudiciul instrumentelor existente care tratează problema azilului și a statutului refugiaților și apatrizilor, statele se vor inspira din următoarele principii: azilul acordat de un stat în exercitarea suveranității sale trebuie să fie respectat de către toate celelalte state; dreptul de a căuta azil și a beneficia de el nu poate să fie invocat de persoanele despre care există motive serioase să se creadă că au comis o crimă contra păcii, o crimă de război sau o crimă contra umanității; aparține statului care acordă azil dreptul de a califica cauzele care-l motivează; cînd un stat întîmpină dificultăți în a da sau a continua să dea azil, statele trebuie, individual sau în colectiv, sau prin intermediul O.N.U., să adopte măsuri, în spiritul solidarității internaționale, pentru a ușura sarcina acestui stat; statele care acordă azil nu trebuie să permită ca persoanele cărora li s-a acordat azil să se dedea la activități contrare scopurilor și principiilor Națiunilor Unite. V. și **azil; drept de azil.**

Declarația asupra progresului și dezvoltării în domeniul social, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 11 dec. 1969 prin Rezoluția nr. 2542/XXIV. Declarația este alcătuită dintr-un preambul (în care este exprimată convingerea că „aportul științei și tehnicii poate să reprezinte satisfacerea nevoilor comune ale întregii umanități", și că „sarcina primordială a tuturor statelor și organizațiilor internaționale este de a elimina din societate toate flagelurile și toate obstacolele care se opun progresului social, și mai ales inegalitatea, exploatarea, războiul, colonialismul și rasismul") și 27 de articole. În partea dispozitivă, Declarația enunță principiile care guvernează acest domeniu și obiectivele ce urmează a fi atinse, mijloacele și metodele recomandate în acest scop. Printre principii sînt enunțate: dreptul fiecărui popor, al fiecărei ființe umane fără discriminare, de a trăi în demnitate și a se bucura liber de rezultatele progresului social și de a contribui la acest progres; eliminarea imediată și definitivă a tuturor formelor de inegalitate, exploatare, colonialism, rasism, inclusiv nazism și apartheid etc. Condițiile primordiale ale progresului și dezvoltării în domeniul social sînt: independența națională fondată pe dreptul popoarelor la autodeterminare; neamestecul în treburile interne; respectul suveranității și integrității teritoriale, suveranitatea permanentă a fiecă-

rei națiuni asupra bogățiilor și resurselor naturale; coexistența pașnică, pacea, relațiile amicale și cooperarea între state, indiferent de orînduirea socială ș.a. Ca obiective Declarația prevede: creșterea continuă a nivelului de viață material și spiritual al tuturor membrilor societății; asigurarea dreptului la muncă pentru toți; eliminarea foametei și malnutriției, eliminarea sărăciei și asigurarea unei distribuiri echitabile a veniturilor; eliminarea analfabetismului și garantarea dreptului la cultură și învățămînt; procurarea de locuințe; asigurarea unor sisteme depline de securitate socială; protecția dreptului mamei și copilului etc. Declarația prevede, de asemenea, crearea de condiții pentru o dezvoltare economică și socială rapidă, în special pentru țările în curs de dezvoltare, eliminarea tuturor formelor de discriminare și exploatare, eliminarea tuturor formelor de exploatare economică străină, mai ales cea practicată de monopolurile internaționale, repartizarea echitabilă a avantajelor decurgînd din progresul științific și tehnologic. Pentru realizarea principiilor și obiectivelor enunțate, Declarația recomandă următoarele mijloace și metode: planificarea în vederea progresului și dezvoltării în domeniul social; elaborarea și aplicarea de politici și programe sociale și încurajarea unei dezvoltări regionale planificate; promovarea cercetării fundamentale și aplicative; adoptarea de măsuri vizînd creșterea participării populației la viața economică, socială, culturală și politică a fiecărei țări; mobilizarea la maximum a tuturor resurselor naționale și utilizarea lor rațională și eficace; adoptarea de măsuri vizînd accelerarea progresului de industrializare, în special în țările în curs de dezvoltare; adoptarea de măsuri legislative, administrative și altele pentru a asigura atît drepturile civile și protecția, cît și cele economice, sociale și culturale, fără discriminare etc.

Declarația asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state, conform Cartei Națiunilor Unite, document adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 24 oct. 1970 (Rez. 2625/XXV), pe baza unui proiect pregătit de un comitet special din care a făcut parte și România, care codifică principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan consacrate în art. 2 din Carta O.N.U., precizîndu-le conținutul și înțelesul. Astfel, Declarația codifică următoarele principii: a) principiul conform căruia statele trebuie să se abțină, în relațiile lor internaționale, de la amenințarea cu forța sau de la folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau a independenței politice a oricărui stat, ori în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite; b) principiul potrivit căruia statele trebuie să rezolve diferendele lor internaționale prin mijloace pașnice, astfel încît pacea și securitatea internațională, precum și justiția să nu fie puse în pericol; c) principiul referitor la obligația de a nu interveni în afacerile ce țin de competența națională a unui stat în conformitate cu Carta; d) îndatorirea statelor de a coopera unele cu altele conform Cartei; e) principiul egalității în drepturi a popoarelor și dreptului lor de a-și hotărî singure soarta; f) principiul egalității suverane a statelor; g) principiul potrivit căruia statele trebuie să îndeplinească cu bună-credință obligațiile ce și le-au asumat conform Cartei. Declarația enunță legătura de intercondiționare dintre principiile enunțate, iar în final proclamă, în baza unei propuneri românești, că „principiile Cartei, care sînt înscrise în prezenta *Declarație,* constituie principii fundamentale ale dreptului internațional și obligă, prin urmare, toate statele să se inspire din aceste principii în conduita lor internațională și să-și dezvolte relațiile reciproce pe baza respectării riguroase a sus-menționatelor principii". Ca membră a Comitetului special O.N.U. pentru codificarea principiilor dreptului internațional, România a adus, în decursul celor șapte ani de activitate al acestuia, substanțiale contribuții la formularea cît mai exactă și mai clară a acestor principii, și a militat, totodată, pentru generalizarea lor în practica internațională, pentru sporirea eficacității lor.

Declarația de principii guvernînd fundul mărilor și oceanelor și subsolul acestora dincolo de limitele jurisdicției naționale, document adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 17 dec. 1970, care prevede că zona situată pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul acestora dincolo de limitele jurisdicției naționale, și care urmează să fie delimitată ulterior, împreună cu resursele ei constituie patrimoniul comun al umanității. În această zonă nici un stat nu va putea pretinde sau exercita suveranitatea sau drepturi suverane, toate activitățile desfășurate în această zonă fiind guvernate de un regim ce urmează a fi stabilit și conform căruia zona va fi deschisă în mod exclusiv pentru scopuri pașnice tuturor statelor fără nici o discriminare. Explorarea și utilizarea zonei se va face în beneficiul întregii omeniri. Declarația prevede că la elaborarea regimului juridic al zonei sus-menționate o atenție deosebită se va acorda intereselor și necesităților țărilor în curs de dezvoltare.

Declarația universală pentru eliminarea definitivă a foametei și malnutriției, adoptată la 16 nov. 1974 de Conferința mondială a alimentației, convocată de O.N.U., definește mijlocul prin care comunitatea internațională poate să întreprindă o acțiune specifică pentru a rezolva problema alimentară mondială. Recunoscînd că grava criză alimentară care afectează popoarele din țările în curs de dezvoltare, în care trăiește marea majoritate a celor care suferă de foame și subalimentație, are grave repercusiuni economice și sociale și aduce atingere principiilor și valorilor fundamentale care se materializează în dreptul la viață și demnitate umană, Declarația proclamă: 1) Fiecare bărbat, femeie și copil are dreptul inalienabil de a fi eliberat de foame și malnutriție; 2) Guvernele au datoria de a colabora pentru creșterea producției alimentare și a ajunge la o repartiție echitabilă a produselor alimentare; 3) Fiecare stat are datoria să elimine obstacolele care împiedică dezvoltarea producției alimentare; 4) Să se favorizeze și să se asigure utilizarea rațională a resurselor mării și a apelor interioare, în special pentru consumul uman direct; 5) Să se împiedice prin toate mijloacele risipa de produse alimentare; 6) Statele dezvoltate și alte state să întreprindă de urgență o acțiune internațională eficace vizînd acordarea unui ajutor suplimentar susținut țărilor în curs de dezvoltare, atît tehnic cît și financiar și care să nu aducă nici un fel de atingere suveranității statelor care o primesc; 7) Toate

țările, în special cele industrializate, să promoveze dezvoltarea tehnologiei producției alimentare și să furnizeze transferul, adaptarea și difuzarea tehnologiei adecvate în materia și producția agricolă în beneficiul țărilor în curs de dezvoltare; 8) Toate statele trebuie să colaboreze pentru a facilita protecția mediului ambiant; 9) Toate statele să-și reorienteze politicile, acordînd prioritate producției alimentare; 10) Toate statele trebuie să coopereze, în spiritul solidarității internaționale, pentru instituirea unui sistem eficace de securitate alimentară mondială prin: participare și ajutor la funcționarea sistemului mondial de informare și de alarmă rapidă asupra sistemului alimentar și agricol; aderare la obiectivele și politicile care figurează în Proiectul de angajament internațional asupra securității alimentare mondiale aprobat de Conferința mondială a alimentației; rezervarea de stocuri și credite pentru a face față necesităților alimentare de urgență la nivel internațional etc.

Declarația asupra protecției femeilor și copiilor în perioadă de urgență și de conflict armat, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 14 dec. 1974, prin Rezoluția nr. 3318/XXIX. Exprimînd profunda preocupare față de suferințele femeilor și copiilor aparținînd populației civile care, în perioade de urgență și de conflict armat, autodeterminare, eliberare națională și independență, sînt adesea victimele actelor inumane și suferă grave prejudicii și, ținînd seama de necesitatea de a le asigura protecție specială în astfel de situații, Declarația cere tuturor statelor să vegheze și să respecte cu strictețe următoarele norme: 1) Să interzică: atacarea și bombardarea populației civile, utilizarea de arme chimice și bacteriologice în cursul operațiunilor militare; 2) Să respecte în întregime obligațiile decurgînd din Protocolul de la Geneva (1925), din Convențiile de la Geneva (1949), precum și din alte instrumente internaționale referitoare la respectarea drepturilor omului în perioada de conflict armat; 3) Statele angajate în conflict armat, în operațiuni militare pe teritorii străine sau în operații militare pe teritorii aflate încă sub dominație colonială să depună eforturi pentru a feri femeile și copiii de ravagiile războiului și să adopte dispozițiile necesare pentru a asigura interzicerea unor măsuri, cum ar fi persecuții, torturi, represalii, tratamente degradante și violente, în special în ce privește femeile și copiii. Declarația prevede, de asemenea, că toate formele de represiune și de tratament crud și inuman aplicat femeilor și copiilor, mai ales întemnițarea, tortura, împușcarea, arestările în masă, pedepsele colective, distrugerea locuințelor, deplasările forțate pe care le comit beligeranții în timpul operațiunilor militare sau în teritoriile ocupate vor fi considerate ca acte criminale. Femeile și copiii aparținînd populației civile care participă în condițiile perioadei de urgență și de conflict armat la lupta pentru pace, autodeterminare, eliberare națională și independență sau care locuiesc în teritoriile ocupate, nu vor fi privați de adăpost, hrană, asistență medicală și de drepturile inalienabile prevăzute în documentele internaționale adoptate sub auspiciile O.N.U.

tehnicii în interesul păcii și în profitul umanității, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 10 nov. 1975 (Rezoluția 3384/XXX). Apreciind că progresul științei și tehnicii a devenit în prezent unul din factorii cei mai importanți ai dezvoltării societății umane și constatînd cu neliniște că „realizările științei și tehnicii pot fi utilizate pentru accelerarea cursei înarmărilor, reprimării mișcărilor de eliberare națională și pentru privarea indivizilor și popoarelor de drepturile omului și libertățile fundamentale", Declarația proclamă solemn că: 1) Toate statele trebuie să favorizeze cooperarea internațională în scopul asigurării utilizării rezultatelor progresului științei și tehnicii în interesul întăririi păcii și securității internaționale, libertății și independenței, precum și al dezvoltării economice și sociale a popoarelor: 2) Să adopte măsurile necesare pentru a împiedica ca progresele științei și tehnicii să fie utilizate pentru a limita sau împiedica exercitarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale; 3) Să ia măsuri pentru a veghea ca realizările științei și tehnicii să fie utilizate pentru satisfacerea nevoilor materiale și spirituale ale întregii populații; 4) Să se abțină de la orice acțiune care ar antrena utilizarea realizărilor științei și tehnicii în scopul violării suveranității și integrității teritoriale a altor state, de a interveni în treburile lor interne, de a duce războaie de agresiune, de a reprima mișcările de eliberare națională sau de a practica o politică de discriminare rasială; 5) Să coopereze la stabilirea, întărirea și dezvoltarea potențialului științific și tehnic al țărilor în curs de dezvoltare; 6) Să ia măsuri menite a face să beneficieze întreaga populație de binefacerile științei și tehnicii, să ia măsuri adecvate, inclusiv legislative, pentru a asigura ca realizările științei și tehnicii să contribuie la realizarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, fără nici o discriminare.

Declarația asupra protecției tuturor persoanelor contra torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată la Adunarea Generală a O.N.U. la 9 dec. 1975 (Rezoluția 3452/XXX) constituie o dezvoltare și precizare a art. 5 și 7 din Declarația universală a drepturilor omului și, respectiv, din Pactul internațional referitor la drepturile civile și politice care prescriu că nimeni nu va fi supus la tortură, pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. Convenția definește termenul „tortură", precizînd că orice act de tortură și orice altă pedeapsă sau tratament crud, inuman sau degradant constituie un ultragiu la demnitatea umană și trebuie să fie condamnat ca o negare a scopurilor Națiunilor Unite și o violare a drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Nici un stat nu are dreptul să tolereze, în nici o împrejurare, astfel de acte. El trebuie să ia măsuri pentru ca tortura și alte pedepse sau tratamente crude și inumane să nu fie practicate sub jurisdicția sa. În formarea personalului însărcinat cu aplicarea legilor și a altor funcționari care pot avea responsabilitatea persoanelor private de libertate trebuie să se vegheze ca aceștia să fie informați că le este interzis să recurgă la asemenea acte, această interdicție trebuind să figureze în regulile și instrumentele edictate pentru aceste categorii de funcționari. Convenția obligă statele să vegheze asupra practicilor și metodelor de interoga-

torii şi să incrimineze în legislaţia lor penală asemenea acte. V. şi **tortura.**

decolonizare, proces de lichidare a sistemului colonial al imperialismului, prin eliberarea naţională a popoarelor coloniale, de afirmare a noilor state independente, de lichidare a urmărilor politice, sociale, economice şi culturale ale colonialismului. D. constituie o trăsătură caracteristică a epocii postbelice şi, totodată, un factor însemnat în schimbarea raportului de forţe la scară mondială în favoarea forţelor păcii şi progresului social. O.N.U. a jucat şi joacă un rol de seamă în realizarea d. Printre numeroasele hotărîri adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. în sprijinirea d. prezintă o importanţă deosebită: Declaraţia din 14 dec. 1960 privind acordarea independenţei ţărilor şi popoarelor coloniale; Hotărîrea din 1970 care adopta Programul de acţiune pentru îndeplinirea integrală a acestei Declaraţii; Declaraţia din 1 mai 1974 cu privire la stabilirea unei noi ordini economice internaţionale; Carta drepturilor şi obligaţiilor economice ale statelor din 12 dec. 1974. În anii 1945—1982 s-au constituit circa o sută de noi state independente din foste colonii, teritorii dependente sau neautonome. Actualmente este în curs procesul de d. al ultimelor teritorii aflate sub dominaţie străină, lichidarea urmărilor colonialismului şi neocolonialismului. România a acordat şi acordă sprijinul său activ politic, diplomatic, moral şi material tuturor popoarelor coloniale şi noilor state independente, se manifestă pe deplin solidară cu lupta popoarelor pentru realizarea dreptului lor la autodeterminare, pentru lichidarea definitivă a colonialismului şi neocolonialismului, a rasismului şi politicii de apartheid, pentru egalitatea în drepturi a tuturor popoarelor.

de facto, expresie lat. cu înţelesul „de fapt", prin care se indică aspectele faptice ale unei situaţii, spre deosebire de aspectele ei juridice, de drept. V. şi **de jure.**

definiţia agresiunii, folosirea forţei armate de către un stat împotriva suveranităţii, integrităţii teritoriale sau independenţei politice a unui alt stat sau în orice alt mod incompatibil cu Carta Naţiunilor Unite. Unul dintre principiile de bază ale relaţiilor dintre state este neagresiunea. Dreptul internaţional interzice agresiunea, aşa cum, în general, interzice războiul ca mijloc de reglementare a diferendelor dintre state. Întrucît săvîrşirea unui act de agresiune implică elementul de iniţiativă, termenul de agresiune nu include acţiunile de ripostă în cadrul exercitării de către statul atacat a dreptului la autoapărare individuală sau colectivă, care se poate manifesta şi în efectuarea unor operaţiuni ofensive, împotriva statului agresor şi nici acţiunile cu caracter de sancţiuni în conformitate cu Carta O.N.U. Agresiunea a fost definită pentru prima oară la 15 aug. 1923 de către o comisie a Societăţii Naţiunilor într-un proiect de tratat de asistenţă mutuală care prevedea interzicerea războiului agresiv. La 2 oct. 1924 Adunarea Societăţii Naţiunilor a adoptat un act cunoscut sub denumirea de „Protocolul de la Geneva", potrivit căruia „războiul agresiv reprezintă o crimă internaţională", statele trebuie să rezolve pe cale paşnică diferendele dintre ele; aceste idei sînt reluate în acordurile de la Locarno din 16 oct. 1925, sub formularea „recurgerea la război este prohibită", cu excepţia autoapărării, cînd un stat este obligat să se opună cu forţa armată unei agresiuni. La 24 sept. 1927, Adunarea Societăţii Naţiunilor a adoptat o declaraţie specială în care se arată că „orice război agresiv este şi rămîne interzis" şi „reprezintă o crimă internaţională". Rămînînd în stadiul de rezoluţii ale Adunării Societăţii Naţiunilor sau de proiecte de tratat care nu au intrat în vigoare, nefiind ratificate de state, acestea n-au avut o valoare obligatorie pentru state, ci doar însemnătatea unor acte internaţionale care au relevat ideea necesităţii interzicerii războiului de agresiune în relaţiile dintre state. Importanţa practică a acestora a fost redusă şi prin faptul că Pactul Societăţii Naţiunilor, nu numai că nu interzicea războiul de agresiune, dar, dimpotrivă, admitea recurgerea la război sub rezerva îndeplinirii unor condiţii formale, procedurale. Primul tratat internaţional care a interzis războiul ca instrument „al politicii naţionale" şi „ca mijloc de rezolvare a conflictelor internaţionale" a fost pactul Briand-Kellogg sau Pactul de la Paris, care, semnat la 27 aug. 1928 şi intrat în vigoare la 24 iul. 1929, a întrunit participarea a 63 de state. Pactul Briand-Kellogg nu a formulat în mod expres, ci în termeni generali, principiul neagresiunii ca principiu al dreptului internaţional contemporan. În art. 1 din acest Pact se prevede că „Înaltele părţi contractante declară solemn, în numele popoarelor lor, că ele condamna recurgerea la război pentru rezolvarea diferendelor internaţionale şi renunţă, în relaţiile lor reciproce, la război ca instrument al politicii lor naţionale", în art. 2 înscrie obligaţia părţilor de a soluţiona diferendele internaţionale numai prin mijloace paşnice. România a semnat la 9 febr. 1929, la Moscova, Protocolul încheiat cu U.R.S.S. şi alte cîteva state est-europene, privitor la intrarea în vigoare anticipată a Pactului Briand-Kellogg. În perioada 1929—1933 definirea agresiunii a fost analizată la Conferinţa pentru reducerea şi limitarea armamentelor. Propunerea a fost făcută în Comisia Generală a Conferinţei de către delegaţia sovietică şi susţinută cu fervoare de N. Titulescu, ministrul de externe al României. Actul elaborat nu a putut fi însă adoptat datorită opoziţiei Angliei, Germaniei şi Italiei, dar prevederile sale au fost încorporate în unele convenţii internaţionale încheiate în 1933 în cadrul Conferinţei economice mondiale de la Londra. În Carta O.N.U. interzicerea agresiunii a căpătat însemnătatea unui principiu unanim recunoscut al dreptului internaţional contemporan. „Toţi membrii organizaţiei — se arată în art. 2, paragraful 4 al Cartei — se vor abţine, în relaţiile lor internaţionale, de a recurge la ameninţarea cu forţa sau la folosirea ei, atît împotriva integrităţii teritoriale ori a independenţei politice a vreunui stat, cît şi în orice alt mod incompatibil cu scopurile Naţiunilor Unite". Acest principiu a fost formulat şi în statutele Tribunalelor internaţionale de la Nürnberg (1945) şi Tokio (1946). La Conferinţa de la Dumbarton Oaks şi la cea de la San Francisco, a fost din nou dezbătută problema definirii agresorului fără a se cădea de acord asupra unui text. Nici în statutul Tribunalului de la Nürnberg, adoptat la Londra la 8 aug. 1945, nu se precizează ce se înţelege prin termenul agresor, deşi acest do-

cument se referea la un agresor tipic, fascismul german, care declanșase și dusese un război mondial de agresiune cu distrugeri umane și materiale nemaiîntîlnite pînă atunci. Lipsa unei definiții unanim acceptabile a agresorului nu a împiedicat însă Tribunalul de la Nürnberg să judece, să condamne și să trimită la spînzurătoare pe membrii guvernului celui de-al III-lea Reich. Eforturile pentru definirea agresiunii au continuat în cadrul O.N.U. și al organismelor sale specializate. Astfel, potrivit Rezoluției nr. 378 a Adunării Generale, problema **d.a.** a fost transmisă Comisiei de drept internațional a O.N.U. Între 1952—1954, **d.a.** a figurat pe agenda unui comitet special O.N.U., după care a fost transferată unui alt comitet fără ca în nici unul dintre aceste organisme să se poată ajunge la un rezultat concret. În 1959, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat Rezoluția nr. 1181 prin care se amîna examinarea acestei probleme, ea fiind reluată abia în 1967 în baza Rezoluției nr. 2330 a Adunării Generale a O.N.U. Prin această ultimă rezoluție s-a stabilit un colectiv format din 35 membri, între care figura și România, cu sarcina specială să definească agresiunea. Comitetul a elaborat în apr. 1974 textul definiției agresiunii armate, adoptat în același an și de către Adunarea Generală O.N.U. (Rezoluția nr. 3314/XXIX), încununîndu-se cu succes nu numai eforturile susținute ale unor state de a defini agresiunea și pe agresor ci și dorința unanimă a popoarelor de a determina rezolvarea diferendelor pe calea tratativelor și nu a agresiunii armate. **D.a.** este compusă dintr-un Preambul și o parte dispozitivă (art.8) în care sînt cuprinse elementele constitutive ale agresiunii armate. Preambulul subliniază rolul preventiv al definirii agresiunii. În partea dispozitivă se definește agresiunea. Definiția generală a agresiunii se referă numai la agresiunea săvîrșită prin forță armată și nu cuprinde agresiunea luată în accepția sa mai largă (agresiunea indirectă, economică sau ideologică). Agresiunea, în accepția textului adoptat, poate fi săvîrșită de către un stat sau un grup de state împotriva unui stat sau a unui grup de state, dar se precizează că ea poate fi îndreptată și împotriva popoarelor, atentîndu-se la dreptul lor la independență, libertate și autodeterminare. Astfel, în concepția definiției agresiunii se află în ipoteză de agresor și statul colonialist care nesocotește dreptul de libertate și independență, la autodeterminare al popoarelor din colonii. În definiția generală sînt precizate și acele elemente în baza cărora se poate stabili dacă s-a săvîrșit sau nu un act de agresiune, care poate contribui la calificarea acestuia și la stabilirea agresorului: statul care a recurs primul la forța armată, a comis un act de agresiune putînd fi calificat ca agresor. Se au în vedere actele comise cu intenție (latura subiectivă) de o anumită gravitate („nu incidente minore" la frontieră, la care se referea art. 4). Expresia „primul recurs la forță", consfințește principiul anteriorității, potrivit căruia statul care a atacat primul cu forța armată un alt stat a săvîrșit o agresiune. În definiția generală sînt enumerate cazurile tipice de agresiuni: invadarea sau atacarea teritoriului unui alt stat; bombardarea, blocarea porturilor sau coastelor sale de către forțele armate ale altor state etc. Folosirea armelor de distrugere în masă — arma nucleară, chimică, bacteriologică etc. — nu figurează printre actele calificate ca agresiune, ceea ce scade substanțial din valoarea acestui important document adoptat de O.N.U. Documentul califică agresiunea drept crimă împotriva păcii internaționale, comiterea ei atrăgînd răspunderea internațioală, fără a putea fi aduse justificări de ordin politic, economic sau militar. Ocuparea de teritorii străine pe calea agresiunii trebuie considerată nulă *ab initio*. Forța poate fi folosită numai în exercitarea dreptului la autoapărarea individuală sau colectivă sau pe baza unei decizii a Consiliului de Securitate ca acțiune internațională de constrîngere a agresorului.

de jure, expresie lat. cu înțelesul „de drept" și indicînd luarea în considerare a laturii juridice, legale, a unei situații și nu aspectele ei faptice. V. și **de facto.**

de lege ferenda, expresie lat. însemnînd „despre legea ce urmează a fi adoptată", adică „despre dreptul ce ar trebui să intre în vigoare". În dreptul internațional termenul se folosește spre a desemna direcția în care dreptul în vigoare ar trebui modificat spre a da satisfacție. V. și **de lege lata.**

de lege lata, expresie lat. însemnînd „despre legea adoptată", adică „în ceea ce privește dreptul în vigoare". Cînd este vorba de a se schimba o lege, se are în vedere că legea în vigoare nu dă satisfacție, că este nevoie de o normă juridică nouă, „legea ce trebuie adoptată". În dreptul internațional termenii *„de lege lata"* și *„de lege ferenda"* se folosesc pentru a desemna respectiv dreptul în vigoare și dreptul astfel cum ar trebui să fie modificat. V. și **de lege ferenda.**

delicta juris gentium v. **delicte de dreptul gînților.**

delicte de dreptul gînților, infracțiuni săvîrșite de persoane particulare care lezează, în ansamblu, interesele tuturor statelor. Printre infracțiunile de acest gen se numără: comerțul cu copii și femei; difuzarea de publicații obscene; falsificarea de monedă; pirateria; sclavajul și comerțul cu sclavi; traficul cu stupefiante; terorismul internațional. Statele, printr-o serie de convenții, tratate și acorduri le-au calificat ca atare și s-au angajat, totodată, ca prin legea lor internă să le incrimineze și, implicit, să le sancționeze.

delict internațional, faptă internațională ilicită săvîrșită de un stat, o organizație internațională sau o persoană particulară și care nu constituie o crimă internațională. **D.i.** este o formă a infracțiunii internaționale și este mai puțin grav pentru state și popoare. Datorită acestui considerent faptele respective n-au fost incluse în categoria crimelor internaționale. Fapta internațională delictuoasă se poate manifesta fie printr-o acțiune ilegală (delicta commissiva), fie printr-o inacțiune (delicta ommissiva). În ambele cazuri ea atrage răspunderea internațională a celui care a săvîrșit-o. Calificarea unei fapte internaționale ilicite ca **d.i.** se face de state prin convenții încheiate de ele pentru reprimarea acestor fapte. Această calificare poate fi dată și de o instanță de judecată internațională sau de statele interesate. Fac parte din **d.i.** în special:

pirateria maritimă și aeriană; traficul cu femei și copii; difuzarea de publicații obscene; falsificarea de monede; comerțul cu sclavi; traficul de stupefiante; deturnarea ilicită de aeronave etc. În literatura de specialitate se folosește și termenul de „delicte de dreptul ginților" (delicta juris gentium), prin care se înțeleg **d.i.** săvîrșite de persoane particulare. **D.i.** sînt incriminate în legislația internă a statelor, iar competența pentru a le judeca și pedepsi pe cei vinovați revine instanțelor judecătorești naționale ale statelor.

delimitarea frontierei, operațiune de stabilire, prin tratate, încheiate între două sau mai multe state, a frontierei, cuprinzînd descrierea traseului și indicarea ei pe hartă. Activitatea de delimitare este încredințată unei comisii, a cărei competență este stabilită prin acordul încheiat de către state. Clauzele referitoare la **d.f.** fac parte, de obicei, din tratatele care stabilesc frontierele între state sau din tratatele de pace. V. și **demarcarea frontierei; regim de frontieră.**

demarcarea frontierei, operație tehnică de fixare pe teren, cu ajutorul unor semne de demarcare, a liniei de frontieră pe baza indicațiilor din documentele de delimitare. **D.f.** este efectuată de comisii mixte de demarcare, constituite din reprezentanți numiți de statele interesate, care stabilesc pe teren traseul frontierei și o marchează prin semne speciale, denumite borne. Comisiile redactează și documentele speciale de demarcare: proces-verbal de descriere a traseului frontierei; hărțile care marchează frontiera stabilită; proces-verbal al descrierii semnelor de frontieră etc. V. și **delimitarea frontierei; regim de frontieră.**

demers diplomatic, acțiune întreprinsă de guvernul unui stat prin Ministerul Afacerilor Externe sau prin misiunile sale diplomatice acreditate în străinătate ori prin alte organe de relații externe, pe lîngă guvernul altui stat. **D.d.,** care poate îmbrăca forma scrisă — memorandumuri, note, declarații etc. — sau verbală constă în comunicarea sau solicitarea de informații, formularea de propuneri sau adresarea unui protest etc. (corespondentul englez al acestui termen este *representation,* iar cel francez *démarche).*

demilitarizare, raport juridic de drept internațional reglementat prin convenții sau tratate, al cărui conținut îl formează obligația statelor de a nu avea forțe militare, armament, muniții, instalații militare de orice gen și fortificații pe un teritoriu determinat. În raport cu întinderea teritoriului la care se referă, **d.** poate fi *parțială* (cînd privește o parte dintr-un teritoriu, situat de obicei la frontieră) sau *totală* (cînd se referă la un întreg teritoriu sau regiune geografică). **D.** *parțială* a fost instituită prin: Tratatul de la Utrecht din 1713, prin care Franța a fost obligată să distrugă toate fortificațiile din regiunea Dunkerque și să se abțină de la efectuarea altor lucrări cu caracter militar în aceste regiuni; Convenția de la Paris din 1856 prin care Rusia a fost obligată să **d.** malurile Mării Negre; Tratatul de la Versailles din 1919, prin care Germania a fost obligată să **d.** ambele maluri ale Rinului, precum și o fîșie de teren lată de 50 de km de-a lungul malului drept; Tratatul de la Sèvres din 1921, care obliga Turcia să **d.** zona strîmtorilor Mării Negre; Tratatul de pace cu Italia din 10 febr. 1947, prin care Italia era obligată să **d.** zona frontierelor cu Franța și Iugoslavia, precum și o parte din teritoriul Sardiniei și Siciliei etc. **D.** *totală* a fost impusă prin Tratatele din 1921 și 1940 privind **d.** *totală* a insulelor Aaland, teritoriu finlandez; Tratatul din 1920 referitor la **d.** *totală* a insulelor Spitzberg și Urșilor; Acordul de la Potsdam din 1945, care instituia obligația **d.** *totale* a Germaniei (această obligație a fost încălcată prin Acordurile de la Paris din oct. 1954, care conferea R.F. Germania dreptul de a avea o armată de 500 000 de oameni cu mari unități de aviație și tancuri și State Majore), Tratatul de la Washington din 1 dec. 1959 prin care s-a stabilit ca întregul continent al Antarcticii să aibă statut de teritoriu **d.** și denuclearizat. În raport cu întinderea obligației impuse și asumate, **d.** poate fi *deplină* (cînd nu se permite nici o fortificație, forță armată etc.) sau limitată (cînd se permite menținerea unor forțe armate reduse, a unor fortificații etc.). V. și **zonă demilitarizată.**

demonstrație navală, concentrare, staționare sau trecere de forțe navale militare pe lîngă coastele unui stat cu scopul de a face presiuni asupra lui pentru a acționa într-un anumit mod. **D.n.** este o amenințare cu forța din partea unui stat față de un alt stat, ceea ce contravine principiului nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forța în relațiile internaționale. Statele imperialiste au practicat și mai practică **d.n.** În dreptul internațional contemporan folosirea **d.n.** este de competența Consiliului de Securitate al O.N.U. și se exercită numai în cazuri precis determinate. Carta O.N.U., în articolul 42, prevede dreptul Consiliului să întreprindă **d.n.** în vederea menținerii sau restabilirii păcii și securității internaționale.

denegare de dreptate 1. Refuzul organelor judiciare ale unui stat de a primi și judeca plîngerile adresate de un cetățean străin sau adoptarea unei hotăriri judecătorești în defavoarea unui cetățean străin, bazată pe o încălcare evidentă de către judecător a normelor în vigoare. Prin extindere, în practica internațională au fost considerate **d. de d.** și întîrzierile repetate și culpabile în administrarea justiției, cu nesocotirea solicitărilor unui cetățean străin. **D. de d.** angajează răspunderea internațională a statelor. **2.** Refuzul unei instanțe jurisdicționale — curte de justiție sau tribunal arbitral — de a se pronunța, fără motiv legal, într-o cauză cu care este sesizată. **3.** (În sens larg) Refuzul de a recunoaște și spune adevărul, încercarea de a tăgădui situații sau relații evidente.

denuclearizare, instituție a dreptului internațional public apărută după cel de-al doilea război mondial, care cuprinde un ansamblu de reguli în temeiul cărora în anumite zone geografice sau regiuni spațiale ale Pămîntului este prohibită prezența armelor nucleare (zone denuclearizate). În temeiul acestor reguli, anumite state se angajează, ca pe teritoriul lor sau într-o anumită regiune a lumii (de ex.: Antarctica, America Latină) să nu producă, să nu obțină pe altă cale astfel de arme și să nu permită altor state staționarea de arme nucleare în regiunea respectivă, iar statele nucleare se obligă să nu introducă arme nucleare în aceste

regiuni şi nici să le folosească împotriva lor. V. şi **zonă denuclearizată.**

denumirea tratatelor internaţionale, titulatura pe care o posedă înţelegerile internaţionale. Cele mai frecvente denumiri de înţelegeri întîlnite în practica juridico-diplomatică sînt: *acord,* care poate a fi circumstanţiat de o serie de adjective — cultural, de frontieră, comercial, de sediu, de tutelă, economic, în formă simplificată, regional etc.; *act,* de asemenea într-o varietate de forme, *aranjament, avenant, cartă, cartel, compromis, comunicat comun, convenţie* consulară, de frontieră, privind desfiinţarea vizelor, de asistenţă juridică etc., *declaraţia* — de blocus de neutralitate, de război, solemnă comună unilaterală etc., — *gentlemen's agreement, modus vivendi, pact, protocol, schimb de note, statut* şi *tratat.* Între aceste denumiri nu există deosebiri de esenţă, întrucît, aşa cum precizează Convenţia de la Viena cu privire la dreptul tratatelor, tratatul este un acord internaţional încheiat în scris între state şi guvernat de dreptul internaţional. Ele corespund diversităţii relaţiilor internaţionale, fiecare dintre acestea desemnînd un anumit gen de raporturi pe care le reglementează sau nivelul la care se încheie, fără a exista însă întotdeauna criterii precise în acest sens.

denunţare a tratatelor internaţionale, act unilateral al unei părţi contractante prin care face cunoscut că nu se mai consideră legată de acel tratat. Intenţia de a denunţa un tratat trebuie să fie notificată celeilalte părţi contractante cu cel puţin 12 luni înainte (pentru tratatele bilaterale) sau statului depozitar (în cazul tratatelor multilaterale). Denunţarea este posibilă şi legală cînd este stipulată în textul tratatului sau cînd toate celelalte părţi contractante sînt de acord. Un tratat care nu prevede posibilitatea denunţării, poate fi denunţat numai dacă se stabileşte că era în intenţia părţilor contractante de a admite denunţarea sau dreptul de a-l denunţa poate fi dedus din natura tratatului. Organul de stat competent de a denunţa tratatele internaţionale se stabileşte prin legislaţia internă a părţilor contractante. În R.S. România dreptul de a denunţa tratatele internaţionale îl are Consiliul de Stat.

depline puteri, document diplomatic prin care se conferă anumite împuterniciri persoanei căreia i se încredinţează. Prin **d.p.** persoana indicată este abilitată, după caz, să reprezinte statul la negocieri, adoptarea sau autentificarea textului unui tratat, pentru a exprima consimţămîntul statului de a fi legat printr-un tratat sau pentru a îndeplini oricare alt act cu privire la tratat, de a participa la congrese şi conferinţe internaţionale. **D.p.** se emit, de obicei, în numele şefului statului pentru semnarea unui tratat ce urmează a fi supus ratificării şi în numele guvernului pentru semnarea unui tratat ce nu urmează a fi supus ratificării. De obicei, Ministerul Afacerilor Externe eliberează **d.p.** necesare participării la conferinţe sau sesiuni ale organizaţiilor internaţionale. Agenţii diplomatici pot fi prevăzuţi şi cu **d.p.** sub formă de scrisoare închisă, scrisoare de consiliu sau de cabinet. **D.p.** sînt redactate în mod curent în limba naţională a statului în al cărui nume sînt eliberate. În cuprinsul documentului, şeful de stat se exprimă la persoana întîi plural şi face cunoscut, sumar, scopul în care a înţeles să-l trimită pe plenipotenţiarul purtător al **d.p.**; el îi conferă apoi plenipotenţiarului desemnat deplină şi absolută putere pentru a conveni, a redacta, a încheia şi semna, cu plenipotenţiarul pe care celălalt şef de stat îl va desemna, toate acordurile, promiţînd că le va agrea şi le va considera ferme şi stabile, va îndeplini şi executa tot ceea ce va fi promis sau semnat de plenipotenţiarul său în virtutea **d.p.** Documentul se termină prin formula: „În virtutea căreia, noi am semnat prezentele şi le-am învestit cu sigiliul de stat. Făcut în oraşul... la... (data)". **D.p.** sînt schimbate reciproc, în cazul negocierilor bilaterale, sau sînt depuse în scopul verificării, în cazul conferinţelor internaţionale. Verificarea **d.p.** este menţionată în preambulul tratatului cu specificarea că ele au fost găsite în „bună şi cuvenită formă". Cînd din practica statelor participante rezultă împuternicirea delegaţilor statelor de a participa la elaborarea unui tratat, ei sînt dispensaţi de obligaţia de a prezenta **d.p.** Practica internaţională recunoaşte şi altor categorii de reprezentanţi, dreptul de a participa la elaborarea tratatelor internaţionale, fără a fi obligaţi să prezinte deplinele puteri. Conform Convenţiei de la Viena (1969), sînt consideraţi ca reprezentînd statul lor, fără a fi obligaţi să prezinte **d.p.**: a) şefii de state, şefii guvernelor şi miniştrii afacerilor externe, pentru toate actele referitoare la încheierea unui tratat; b) şefii de misiune diplomatică, pentru adoptarea textului unui tratat ce se încheie între statul acreditant şi statul acreditar; c) reprezentanţii acreditaţi de state la o conferinţă internaţională, pe lîngă o organizaţie internaţională, ori pe lîngă un organ al acesteia, pentru adoptarea textului unui tratat. Dreptul de a emite **d.p.** aparţine organului de stat, competent să angajeze statul respectiv prin tratatul care urmează să fie elaborat. Neprezentarea **d.p.** sau inexistenţa acestora pentru cazurile amintite are drept consecinţă neproducerea de efecte juridice a actului internaţional elaborat, faţă de statul al cărui reprezentant n-a prezentat **d.p.** Statul respectiv are posibilitatea de a confirma, ulterior, actele îndeplinite de reprezentantul său, care nu şi-a prezentat **d.p.** În R.S. România **d.p.** se emit în numele Consiliului de Stat, al Consiliului de Miniştri sau al Ministerului Afacerilor Externe.

depozitare a tratatelor, remiterea spre păstrare a textului original al unui tratat multilateral, ministrului afacerilor externe al unui stat sau unui organ internaţional, desemnaţi în acest scop prin tratat. Tratatele multilaterale încheiate în cadrul unor organizaţii internaţionale sînt depuse la acea organizaţie sau la principalul funcţionar administrativ al acesteia. Pentru tratatele încheiate în cadrul O.N.U., depozitarul este secretarul general al organizaţiei. Părţile contractante pot să prevadă ca funcţia de depozitar să fie exercitată de mai multe state (de ex.: Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare, din 1968, la care au fost depozitari U.R.S.S., S.U.A. şi Marea Britanie; Tratatul cu privire la interzicerea experienţelor nucleare în aer, în spaţiul cosmic şi în apă (1963) cu aceiaşi depozitari). În acest caz, fiecare dintre depozitari poate primi declaraţiile referitoare la tratate din partea statelor interesate, avînd datoria de a înştiinţa toate celelalte părţi. Depozitarul are o serie de

atribuții privind păstrarea exemplarului original al tratatului și al deplinelor puteri, primirea oricăror notificări relative la tratat și comunicarea acestora tuturor părților, precum și alte atribuții ce-i sînt conferite prin tratat. Funcția de depozitar are un caracter internațional; ea trebuie îndeplinită cu imparțialitate. **D.a.t.** are mare importanță pentru determinarea intrării în vigoare a tratatelor.

depunere a instrumentelor de ratificare, operațiunea de remitere a instrumentelor de ratificare practicată în cazul tratatelor multilaterale. Plenipotențiarii abilitați de state în acest scop depun la ministerul de externe al statului depozitar, desemnat prin tratat, instrumentul de ratificare. Cu ocazia **d.i. de r.** se încheie un proces-verbal de constatare care, împreună cu instrumentul de ratificare, se anexează la originalul tratatului. Statul depozitar emite fiecărei părți contractante cîte o copie după procesul verbal de depunere a instrumentelor de ratificare. După cel de-al doilea război mondial s-a încetățenit practica ca și organizațiile internaționale să fie depozitare ale instrumentelor de ratificare. V. și **alternatul.**

depunere a scrisorilor de acreditare v. **acreditare.**

derogare, excepție de la o normă a dreptului internațional public sau de la un regim juridic. Se poate **d.** numai de la normele supletive ale dreptului internațional public, iar nu de la cele imperative. Statele pot **d.** de la anumite norme sau regimuri juridice numai pe baza unor convenții încheiate de ele în acest scop (de ex.: Convenția privind protecția cablurilor submarine din 1884 care admite derogarea de la „legea pavilionului").

desistare 1. Renunțarea din partea unei părți sau a părților într-un litigiu la soluționarea lui cu ajutorul unei instanțe internaționale (de ex.: Curtea Internațională de Justiție). **2.** Renunțarea la o pretenție sau un drept. V. și **renunțare.**

despăgubire, reparare materială a daunelor provocate de un subiect de drept internațional public altui subiect printr-un act internațional ilicit sau ca urmare a unei activități care implică riscuri. **D.** poate îmbrăca forma unei sume de bani sau restituirea bunurilor sau a altor valori ridicate de statul agresor de pe teritoriul statului victimă a agresiunii.

despăgubiri datorate de S.U.A., *cazul ~,* diferend între Norvegia și S.U.A. născut ca urmare a rechiziționării de către guvernul nord-american, înainte și imediat după intrarea S.U.A. în primul război mondial, nu numai a navelor, care exercitau navigația, dar și a vaselor aflate în fază de construcție, măsură care a lovit și 15 firme norvegiene care comandaseră construcția multor vase și plătiseră însemnate aconturi. După ce negocierile dintre Norvegia și S.U.A. au eșuat, cele două guverne au încheiat compromisul din 30 iun. 1921, pe baza căruia a fost constituit un tribunal, în cadrul Curții Permanente de Arbitraj. Acesta și-a pronunțat sentința la 13 oct. 1922, condamnînd S.U.A. la plata unor însemnate despăgubiri. Sentința arbitrală a recunoscut că despăgubirile datorate de S.U.A. urmau să acopere atît restabilirea situației *quo ante,* cît și plata cîștigului de care creditorii fuseseră lipsiți.

despăgubire de război, modalitate de exprimare a răspunderii materiale ca formă a răspunderii internaționale a statelor agresoare ce constă într-o dezdăunare bănească la care se recurge numai atunci cînd prejudiciul cauzat prin război nu poate fi acoperit prin restituire. **D. de r.** se stabilește fie prin tratat de pace (de ex.: tratatele de pace de după cel de-al doilea război mondial, semnate la 10 febr. 1947), fie prin alte acte încheiate între părțile beligerante. Obligația unui stat de a plăti **d. de r.** rezultă din dezlănțuirea de către el a unui război de agresiune împotriva altui stat. Pînă la interzicerea războiului de agresiune în dreptul internațional public, **d. de r.** era pretinsă de statul învingător statului învins, în temeiul așa-numitului „drept al învingătorului", considerat un corolar al „dreptului de a face război". Pe cale de consecință, statul învingător putea să impună cuantumul **d. de r.** după bunul său plac. În tratatele de pace încheiate după cel de-al doilea război mondial în Europa, **d. de r.** apar sub forma de *reparații.*

desuetudine (din lat. *desuetudo),* încetarea ființării unei instituții sau norme de drept ca urmare a unui uz constant, general, în acest sens urmat de multă vreme *(inveterata consuetudo, diuturnus usus)* cu convingerea că așa este drept *(opinio juris).* În dreptul internațional contemporan, în care tratatul a devenit izvorul principal al dreptului, rolul **d.** scade în mod corespunzător, modificarea și desființarea instituțiilor și normelor acestui drept tinzînd să se facă din ce în ce mai mult pe calea încheierii de tratate cu vocație de universalitate. Cu toate acestea, influența crescîndă a moralei și echității în formarea dreptului internațional contemporan, afirmarea voinței popoarelor de a li se asigura condițiile necesare de progres și colaborare contribuie în însemnată măsură la desființarea și prin **d.** a vechilor instituții și norme, de natură și menite să legitimeze politica de forță, dictat și agresiune, de dominație și intervenție.

de visu, expresie lat. însemnînd „văzînd cu ochii". O mărturie este concludentă numai cînd atestă fapte cunoscute „de visu", nicidecum dacă se referă la acele aflate *„de auditu".*

dezacord, lipsă de acord, neînțelegere, disensiune între state sau alte entități înzestrate cu capacitate de drept internațional. V. și **diferend internațional.**

dezanexare, acțiune de restabilirea situației juridice cu privire la un teritoriu anexat astfel cum ea se prezenta mai înainte de anexiune.

dezangajare militară, măsuri și acțiuni menite să separe forțele armate ale unor state sau grupuri de state opuse, constituite în alianțe politice-militare, și să diminueze, astfel, riscul unor conflicte armate. Necesitatea și actualitatea unor măsuri de **d.m.,** mai ales în Europa, au fost subliniate tot mai mult în ultima vreme, dat fiind că aici se află concentrate cele mai mari efective armate și arsenale militare — convenționale și nucleare. În concepția României un program complex de **d.m.** în Europa cuprinde: reducerea și, în cele din urmă, retragerea tuturor trupelor străine de pe teritoriul altor state în limitele frontierelor lor naționale; lichidarea bazelor militare aflate pe teritoriile altor state; renunțarea la manevre militare, la demon-

straţii de forţă, la concentrarea de trupe la frontierele altor state; crearea de zone denuclearizate în diferite părţi ale Europei şi asumarea de către puterile posesoare de arme nucleare şi a obligaţiei de a nu folosi aceste arme împotriva statelor care fac parte din asemenea zone; pregătirea condiţiilor pentru desfiinţarea blocurilor militare şi, în ultimă instanţă, lichidarea acestora.

dezavuare, în relaţiile internaţionale, faptul de a nu recunoaşte că anumite acţiuni sau declaraţii făcute în numele unui stat, sau de către cineva care, din cauza funcţiilor sale, poate fi considerat a vorbi în numele statului, sînt exacte sau corespund poziţiei statului în cauză. **D.** unui diplomat poate avea drept urmare rechemarea acestuia, eventual şi sancţionarea lui, **d.** unui înalt funcţionar, destituirea lui (în 1980, preşedintele S.U.A. a dezavuat poziţia reprezentantului acestei ţări la O.N.U. în problema Orientului Mijlociu, ceea ce a avut ca efect demisia acestuia).

dezertor (în dreptul internaţional), militar care în mod nejustificat părăseşte unitatea din care face parte, locul unde îşi face serviciul sau cîmpul de luptă. De multe ori **d.** se refugiază în rîndurile inamicului cu care ţara sa se află în război (transfugul), sau fuge pe un teritoriu străin. Sînt consideraţi **d.** şi prizonierii de război ce se pun de bunăvoie la dispoziţia statului care îi deţine prizonieri, sau care refuză să fie repatriaţi. Beligerantul este în drept să acorde azil **d.** din armata inamică. Institutul de drept internaţional a proclamat în 1880, într-o rezoluţie, principiul neextrădării dezertorilor. Pe de altă parte nu există vreo obligaţie pentru un stat de a primi pe teritoriul pe care îl stăpîneşte **d.** străini. Dacă un **d.** a fost primit pe teritoriul stăpînit de un stat, acesta îl poate expulza dar nu se obişnuieşte ca expulzarea să se facă spre statul din serviciul căruia persoana în cauză a dezertat. Statul neutru nu este obligat să interneze pe un **d.** care pătrunde pe teritoriul său, deoarece se poate presupune că acesta nu va participa la alte acţiuni de luptă. Dacă statul neutru lasă pe **d.** în libertate, nu încalcă nici o regulă a dreptului internaţional. Dar statul neutru poate să interneze pe **d.** dacă socoteşte că aceasta este în interesul securităţii sale, ceea ce ar putea să fie cazul mai ales atunci cînd grupe mai mari de **d.** trec graniţa statului neutru. Legile interne ale statelor pedepsesc sever faptul dezertării.

dezmembrare, în relaţiile interstatale, una dintre modalităţile de încetare a existenţei unui stat şi, concomitent, uneori, de formare de noi state. Astfel, după dezmembrarea în 1918 a Imperiului austro-ungar s-au format mai multe state naţionale (Austria, Ungaria, Cehoslovacia), iar părţi din teritoriul acestui imperiu s-au unit cu ţările din care popoarele în cauză doreau să facă parte (unirea Transilvaniei cu România, constituirea Iugoslaviei). Principiul potrivit căruia popoarele au dreptul la autodeterminare implică interzicerea oricărei acţiuni menite să ducă sau să încurajeze ori să ajute să ducă la **d.** totală sau parţială a integrităţii sau unităţii politice a unor state suverane şi independente care posedă un guvern reprezentativ. V. şi **Declaraţia cu privire la principiile de drept internaţional privind relaţii amicale şi cooperarea între state în conformitate cu Carta Naţiunilor Unite** (Revoluţia 2625/XXV din 24 oct. 1970 a Adunării Generale a O.N.U.).

dezminţire v. **Convenţia relativă la dreptul internaţional de rectificare.**

dictat, act prin care un stat sau grup de state îşi impune voinţa altui stat, în ce priveşte activitatea sa internă sau externă, sau în legătură cu soluţionarea unui diferend internaţional. Practica **d.** este specifică statelor imperialiste, politicii lor de inegalitate în drepturi a statelor şi de dominaţie. România socialistă condamnă cu hotărîre practica **d.** Renunţarea la **d.** în relaţiile internaţionale este o premisă esenţială pentru democratizarea acestor relaţii. Ca exemple de **d.** în relaţiile internaţionale se pot cita **d.** de la München (1938), prin care Cehoslovaciei i-a fost răpită regiunea sudetă, sau **d.** de la Viena (1940) prin care România a fost obligată de statele fasciste să cedeze o parte din Transilvania, Ungariei hortiste. Acest ultim **d.** a fost anulat prin Tratatul de pace cu România (1947).

diferend internaţional, neînţelegere, opoziţie între două sau mai multe state care au atins stadiul în care părţile şi-au format pretenţii sau contrapretenţii şi care constituie un element de tulburare a relaţiilor dintre ele. În numeroase convenţii internaţionale termenul **d.i.** este folosit fie singur, cu accepţia definită mai sus, fie alături de termenii litigiu, conflict, disentiment, fără ca o distincţie de nuanţă să se opereze. Astfel, după ce în art. 1 al Convenţiei I de la Haga (1907) se spune: „În scopul de a preveni pe cît posibil recurgerea la forţă în raporturile dintre state, puterile contractante convin să depună toate eforturile pentru a asigura reglementarea paşnică a diferendelor internaţionale", celelalte articole ale Convenţiei fac referire la „divergenţă gravă sau conflict" (art. 2), la „conflict grav" (art. 48), la „litigiu de ordin internaţional" (art. 9), la „conflict ascuţit" (art. 48) etc. În acest sens termenul este folosit şi în alte documente internaţionale: în Pactul Societăţii Naţiunilor (art. 12—15); în Tratatul de arbitraj permanent; în Actul general de la Geneva (1928); în Acordurile de la Locarno (1925); în capitolul VI din Carta O.N.U. În Cartă se vorbeşte atît de „diferend", cît şi de „situaţii a căror prelungire riscă să ameninţe menţinerea păcii şi securităţii internaţionale". Într-o serie de documente diplomatice, termenul este luat şi în accepţia de opoziţie între organizaţii internaţionale sau între o organizaţie şi unul dintre funcţionarii săi. În sfîrşit, în art. 30 al Regulamentului Curţii Internaţionale de Justiţie, termenul **d.** se referă la cauzele de care Curtea este sesizată pe cale contencioasă.

difuzarea publicaţiilor obscene, delict de dreptul gintilor care constă în tipărirea şi traficul, prin orice mijloace, a tipăriturilor constînd din fotografii, desene, filme şi literatură cu caracter obscen. Pentru prevenirea şi combaterea unor astfel de fapte s-a încheiat la 4 mai 1910, la Paris, Aranjamentul relativ la reprimarea circulaţiei de publicaţii obscene. În baza acestui Aranjament, la 12 sept. 1923, o serie de state, între care şi România, au adoptat la Geneva o nouă convenţie internaţională cu privire la reprimarea punerii în circulaţie şi traficului de publicaţii pornografice. Această

convenție incriminează următoarele fapte: fabricarea și deținerea de scrieri, desene, gravuri, picturi, imprimate, imagini, afișe, embleme, fotografii, filme cinematografice cu conținut obscen sau alte obiecte de acest fel, cu scopul de a face comerț, de a le distribui sau expune public; importul, transportul și exportul, direct sau prin interpuși, sau punerea în circulație a obiectelor enumerate; comerțul și orice operație de distribuire, expunere publică, dare în locație; favorizarea circulației sau traficului direct sau indirect. Legislația internațională în acest domeniu a fost completată cu Protocolul semnat la Lake Success (New York), la 4 mai 1949, care a amendat Aranjamentul din 1910. Codul penal român, în art. 325 incriminează infracțiunea de răspîndire de materiale obscene, care constă în faptul de a vinde sau răspîndi, precum și de a confecționa în vederea răspîndirii, obiecte, desene, scrieri sau alte materiale cu caracter obscen.

din oficiu, acțiune din proprie inițiativă, iar nu la cererea cuiva. Astfel, anumite organe ale O.N.U. se pot sesiza **d.o.** de existența unui diferend sau situație internațională, care pune în pericol pacea și securitatea internațională, iar nu numai la sesizarea celor în cauză sau a altor state membre (de ex. Consiliul de Securitate al O.N.U.). Instanțele de judecată internaționale au datoria ca **d.o.** să dezbată aspectele de drept imperativ ale diferendului.

diplomat (în dreptul internațional), reprezentantul oficial al unui stat în relațiile pașnice ale acestuia cu state străine fie în cadrul unei misiuni diplomatice, în cadrul centralei Ministerului Afacerilor Externe, fie în cadrul unei misiuni speciale. **D.** se bucură de anumite privilegii și imunități diplomatice în țara unde are să-și îndeplinească misiunea, în țările prin care trece, nu însă și în patrie. Practica deosebește mai multe clase sau ranguri diplomatice. V. și **diplomația ad-hoc.**

diplomație (de la cuvîntul grec *diploma* — tăbliță încredințate în Grecia antică solilor ca semn al împuternicirii lor), în dreptul internațional, totalitatea metodelor, mijloacelor și activităților operative pașnice desfășurate în mod oficial de state în vederea realizării obiectivelor și sarcinilor acestora în domeniul relațiilor internaționale. Ca parte a suprastructurii politice, **d.** este determinată de relațiile sociale specifice diferitelor formații social-economice, de natura de clasă a statului. **D.** s-a născut odată cu apariția statului în orînduirea sclavagistă, germenii ei apărînd însă în orînduirea gentilică. De la începuturile sale și pînă în sec. al XV-lea, **d.** care, ca mijloc al politicii externe, avea un rol secundar în comparație cu războiul, prezenta următoarele caracteristici: *era itinerantă* — se trimiteau soli (ambasadori) pentru reglementarea diferitelor probleme (pentru declarația de război, pentru încheierea tratatelor de pace sau de alianță etc.); *era neorganizată* — raporturile dintre state fiind sporadice, **d.** nu poseda reguli fixe; *era limitată sub raport geografic.* Formele moderne ale **d.** au început să se perfecționeze după sec. al XVI-lea, și mai ales după cel de-al XVII-lea, odată cu crearea statelor centralizate și cu pacea de la Westfalia (1648), care a promovat pentru prima dată ideea de egalitate juridică a statelor. Atunci au început să apară și primele reprezentanțe diplomatice permanente, deservite de laici. Pe măsură ce acestea s-au dezvoltat a început să ia ființă în fiecare stat un organism specializat însărcinat cu dirijarea activității misiunilor diplomatice și care, perfecționîndu-se, va deveni mai tîrziu ministere ale afacerilor externe. Astfel, activitatea diplomatică a început să se diversifice — alături de **d.** bilaterală ia naștere **d.** multilaterală (congrese, conferințe, etc), iar mai tîrziu **d.** capătă o asemenea activitate încît se vorbește de o **d.** economică, culturală ș.a.m.d. Ea începe să fie guvernată de uzanțe, norme și principii de drept internațional (de ex.: respectul suveranității de stat, neamestecul în treburile interne etc.), precum și de regulile dreptului diplomatic, cum sînt cele relative la privilegiile și imunitățile diplomatice, rangurile și clasele diplomaților. De acum înainte **d.** începe să joace un rol din ce în ce mai important în activitatea statelor, deservind mai competent scopurile politicii externe a acestora. **D.** se realizează prin mijloace variate, cele mai importante fiind: negocierile, corespondența diplomatică, participarea la congrese și conferințe internaționale, reuniunile la nivel înalt, misiunile diplomatice ș.a. Activitatea **d.** a statelor se realizează prin organele de stat pentru relațiile externe, și anume: șeful statului, guvernul, ministerul afacerilor externe (în interior) și misiunile diplomatice, reprezentanțele comerciale și consulatele (în exterior). Structura și formele organelor de stat pentru relațiile externe se stabilesc în raport cu interesele statului și cu necesitățile relațiilor internaționale. În practica statelor reprezentarea supremă în relațiile externe aparține șefului statului, care poate fi organ unipersonal — președinte, monarh — sau organ colegial — Prezidiu, de exemplu. În exercitarea atribuțiilor sale de reprezentare a țării în relațiile externe, șeful statului acționează potrivit prevederilor constituției statului respectiv. Guvernul înfăptuiește conducerea generală a relațiilor externe ale statului, iar în această privință șeful guvernului are un rol important. Ministerul Afacerilor Externe exercită conducerea permanentă operativă a reprezentanțelor diplomatice și consulare, prezintă spre examinare guvernului toate problemele importante ale politicii externe, apără interesele statului și ale cetățenilor săi în străinătate. Potrivit Decretului nr. 589 din 21 aug. 1969 privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Externe al României, M.A.E. înfăptuiește politica externă a Republicii Socialiste România pe baza liniei generale stabilite de Partidul Comunist Român și a măsurilor generale adoptate de organele supreme ale puterii și administrației de stat. În acest sens el are următoarele atribuții: a) aduce la îndeplinire sarcinile ce-i revin pentru înfăptuirea liniei generale a politicii externe stabilite de Partidul Comunist Român și a măsurilor adoptate de organele supreme ale puterii și administrației de stat, în domeniul politicii externe; b) asigură înfăptuirea unitară a politicii externe a României în acțiunile întreprinse în relațiile internaționale de celelalte ministere și organe centrale; c) informează conducerea Partidului Comunist Român și Consiliul de Miniștri cu privire la evenimentele internaționale și prezintă propuneri în legătură cu acestea; d) urmărește evoluția relațiilor României cu celelalte state și prezintă conducerii partidului și guvernului propuneri cu privire la evoluția acestor relații; e) asi-

gură înfăptuirea politicii externe a statului în relațiile cu Organizația Națiunilor Unite, instituțiile sale specializate și cu alte organizații internaționale; f) contribuie la înfăptuirea politicii țării noastre în domeniul relațiilor economice cu statele străine; g) coordonează activitatea privind schimburile culturale, științifice, artistice și de presă ale României cu statele străine; sprijină celelalte ministere și alte organe centrale în realizarea acțiunilor pe care acestea le desfășoară în domeniul relațiilor externe; i) apără în străinătate drepturile și interesele statului român, ale cetățenilor români și ale persoanelor juridice române; asigură exercitarea funcțiilor consulare; j) îndrumă, urmărește și controlează realizarea acțiunilor culturale ale țării în străinătate; k) apără interesele Republicii Socialiste România, ale instituțiilor, întreprinderilor, organizațiilor economice și cetățenilor români în străinătate; l) dă aviz celorlalte ministere și instituții în problemele ce interesează relațiile externe ale Republicii Socialiste România. Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale îndeplinește, împreună cu organele corespunzătoare ale Ministerului Afacerilor Externe, sarcinile economice care rezultă din monopolul de stat al comerțului exterior, efectuează operațiunile de import-export prin intermediul întreprinderilor de comerț (Mașiniimport, Industrialexport, Petrolexport etc.) și agenților economice din străinătate. Alături de aceste organe, la realizarea activității diplomatice participă și o serie de organe exterioare (misiunile diplomatice). **D.** României socialiste este o **d.** calitativ nouă, care duce o luptă consecventă pentru pace, pentru respectarea suveranității și independenței naționale, pentru egalitatea în drepturi a tuturor statelor mari și mici și pentru respectarea neabătută de către state a obligațiilor asumate, a principiilor dreptului internațional. Trăsăturile esențiale ale **d.** românești: este o **d.** a păcii, prieteniei și colaborării dintre toate statele; este o **d.** deschisă — se adresează opiniei publice; este militantă, activă — are mereu inițiativă; este principială și constantă — militează pentru respectarea obligațiilor internaționale; este elastică. V. și **drept diplomatic.**

diplomație ad-hoc, termen folosit pentru prima dată de Comisia de drept internațional și în dezbaterile Comisiei juridice (a VI-a) a Adunării Generale a O.N.U., care se referă la activitatea a unei largi categorii de persoane, cum sînt delegații la conferințele internaționale, trimișii itineranți, adică delegați guvernamentali însărcinați cu o misiune în mai multe state, delegații la conferințele diplomatice, inclusiv cele desfășurate în cadrul unor organizații internaționale, precum și misiunile speciale. În ceea ce privește rangurile sau clasele persoanelor care practică **d.a.-h.** acestea pot fi de un nivel superior diplomaților de carieră (de ex. misiuni speciale la nivel înalt). În principiu **d.a.-h.** comportă privilegiile și imunitățile diplomatice practicate în cazul diplomației permanente. V. și **Convenția referitoare la misiunile speciale.**

discreționar (în dreptul internațional), calificativ al puterii recunoscute statelor de a lua hotărîri sau adopta măsuri în probleme interesînd și alte state, fără a fi legate de vreo regulă, alta decît impusă de dreptul internațional coercitiv (jus cogens gentium). Astfel, statele au dreptul **d.** de a îngădui sau nu cetățenilor lor emigrarea, de a admite sau interzice diferite activități etc.

discriminare rasială, expresie care vizează orice distincție, excludere, restricție sau preferință fondată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională ori etnică, care are ca scop sau ca efect de a distruge sau compromite recunoașterea, beneficierea, sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social și cultural, sau în orice domeniu al vieții publice. Manifestările de **d.r.,** care există încă în anumite regiuni ale lumii și politicile unor guverne fondate pe superioritatea și ura rasială, cum ar fi politica de apartheid și de segregare, sînt incompatibile cu dispozițiile Cartei O.N.U. care prevede că unul din scopurile Națiunilor Unite este „dezvoltarea și încurajarea respectului universal și efectiv al drepturilor omului și al libertăților fundamentale pentru toți, fără distincție de rasă, sex, limbă sau religie". **D.r.** este, de asemenea, incompatibilă cu normele și principiile dreptului internațional contemporan, întrucît constituie un obstacol în calea relațiilor prietenești și pașnice între națiuni, fiind susceptibilă de a tulbura pacea și securitatea între popoare, precum și coexistența armonioasă a persoanelor în cadrul unui stat. V. și **apartheid; segregație; Declarația Națiunilor Unite asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială** (1963) și **Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială** (1965).

diseminare nucleară, numele dat în doctrina de specialitate măririi numărului de state care dispun de arsenale nucleare. Actualmente numeroase state, denumite „aproape-nucleare", au dobîndit capacitatea de a produce arme nucleare fie în mod autonom, fie prin transferul de cunoștințe tehnico-științifice, de material sau instalații nucleare din partea unui stat „nuclear" către un stat „nenuclear". În vederea împiedicării **d.n.** a fost încheiat Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare (1968).

dispariția statelor, mod de încetare a existenței statale, prin pierderea calității lor de subiect al dreptului internațional. Practica vieții internaționale consemnează următoarele modalități de **d.s.:** a) dezmembrarea unui stat și formarea, pe teritoriul său, a noi state, subiecte ale dreptului internațional (de ex.: descompunerea Imperiului austro-ungar și formarea, pe teritoriul său, de state independente); b) fuziunea a două sau mai multe state într-un singur stat (de ex.: formarea statului centralizat al Italiei (1870) și Germaniei (1871)); c) anexarea teritoriului său de către alt stat, sau alte state (de ex.: desființarea statului polonez, prin dezmembrarea, de către Rusia, Austria și Prusia, în 1772). Ca instituție a dreptului internațional, **d.s.** aparține, în mare măsură, trecutului istoric. Aceste practici și metode nemaiavînd valabilitate. V. și **achiziție de teritorii; integritate teritorială.**

dispozitiv, parte finală a unei hotărîri judiciare sau arbitrale internaționale, sau a unei rezoluții adoptată de un organ internațional, în care se prevede

hotărîrea adoptată. **D.** este o parte distinctă de cea a motivării hotărîrii respective.

doctrina Calvo, formulata de juristul argentinian Calvo (1868) sub influența resentimentelor provocate în America Latină de intervenția puterilor europene în Argentina, Uruguay și Mexic, afirma teza, potrivit căreia nu trebuie admisă nici un fel de intervenție, inclusiv cea diplomatică, pentru recuperarea daunelor provocate cetățenilor străini în urma unui război civil, deoarece o astfel de intervenție contravine egalității în drepturi a statelor. Această doctrină s-a materializat în așa-numita „clauză Calvo", care constă într-o prevedere inclusă în contractele încheiate de statele latino-americane cu diferiți concesionari străini, potrivit căreia aceștia renunță, în cazul litigiilor ivite cu ocazia executării contractelor, la protecția guvernelor lor și acceptă ca soluționarea unor asemenea litigii să se facă numai de către instanțele interne ale țării cu care au încheiat contractele respective.

doctrina Drago, elaborată ca urmare a intervenției comune întreprinse de Anglia, Germania și Italia împotriva Venezuelei (1902), pentru a o constrînge să plătească datoriile pe care această țară le avea față de cetățenii celor trei state. Doctrina, care poartă numele ministrului de externe al Argentinei, Louis Maria Drago, a fost formulată în nota adresată la 29 dec. 1902 guvernului S.U.A. Potrivit acestei doctrine, trebuie exclusă orice intervenție cu folosirea forței pentru a constrînge un stat să-și plătească datoriile publice față de creditorii străini, de la care a contractat împrumuturi. **D.D.** și-a găsit ulterior consacrarea, cu unele rezerve, în Convenția a II-a adoptată la Haga în 1907, sub denumirea de Convenția Drago-Porter. Conform Convenției, folosirea forței nu era însă complet interzisă, ea fiind admisă atunci cînd statul debitor refuza să accepte arbitrajul, ori cînd, după ce a acceptat arbitrajul, refuză să execute sentința arbitrală. Prevederile Convenției Porter, care admite, în unele cazuri, folosirea forței, sînt contrare dreptului internațional contemporan, ce interzice orice formă de intervenție.

doctrina Estrada, concepție potrivit căreia nici un guvern străin nu are dreptul să se pronunțe asupra legalității sau ilegalității unui guvern și nici să intervină împotriva lui. Această doctrină, care poartă numele ministrului de externe al Mexicului, Cojigal Estrada, a fost formulată — ca un răspuns pentru combaterea doctrinei Tobar — în declarația oficială a Mexicului din 27 sept. 1930. **D.E.,** fiind concepută într-o perioadă de frămîntări revoluționare cu caracter agrar și antiimperialist din Mexic, tindea să exprime preocuparea acestui stat de a-și apăra suveranitatea sa națională față de amenințările Statelor Unite. **D.E.** față de doctrina Tobar este mai progresistă, dar minimalizează importanța instituției recunoașterii ca mijloc de normalizare a relațiilor dintre state. **D.E.** a fost însușită de către statele africane după cel de-al doilea război mondial. **D.E.,** ca și cea Tobar, nu se bucură de o acceptare unanimă.

doctrina Harmon, reprezintă o transpunere a teoriei suveranității absolute într-un diferend ivit între S.U.A. și Mexic în legătură cu utilizarea apelor fluviului Rio Grande. Potrivit acestei doctrine, statele, în limitele teritoriilor lor, pot folosi cursurile de apă în orice scop, fără a se preocupa de eventualele repercusiuni ale acestei utilizări asupra statelor din aval. Harmon, procurorul care apăra interesele S.U.A. în rezolvarea diferendului, a susținut că regulile internaționale nu impun Statelor Unite ale Americii nici o obligație de a interzice locuitorilor lor folosirea apelor lui Rio Grande pe porțiunea situată în S.U.A., chiar dacă această folosire ar avea ca urmare reducerea debitului în aval de punctul în care fluviul încetează de a se afla în întregime pe teritoriul S.U.A. Această teorie a stat la baza unor tratate încheiate de S.U.A. cu Mexicul (cel din 1906, privind utilizarea fluviului Rio Grande) și cu Canada (cel din 1909, referitor la apele de frontieră). În momentul cînd a fost însă invocată de Canada în detrimentul S.U.A. pentru reglementarea utilizării apelor fluviului Columbia (Canada fiind de data aceasta stat riveran situat în amonte, iar S.U.A. stat riveran în aval), doctrina Harmon a fost abandonată și chiar combătută tocmai de către S.U.A.

doctrina Monroe, concepție formulată de președintele S.U.A., James Monroe, în mesajul său adresat Congresului la 2 dec. 1823 care era îndreptată împotriva intervenției proiectată de Sfînta Alianță în lupta dintre Spania și statele din America Latină. Mesajul — prezentat sub forma unei Declarații de principii — conținea, în esență, următoarele teze de bază: a) continentele americane nu pot fi supuse colonizării din partea vreunei puteri europene. Orice amestec în treburile interne ale statelor din această regiune este considerat ca o manifestare a unei atitudini neamicale față de Statele Unite; b) Statele Unite nu au intervenit și nu vor interveni în războaiele dintre țările europene și în problemele acestor țări; c) Statele Unite nu vor permite puterilor europene aliate să extindă sistemul lor politic în vreo parte a Americii și să încerce să intervină împotriva independenței republicilor sud-americane. Afirmînd principiul neamestecului în treburile interne, în opoziție cu principiile intervenționiste ale Sfîntei Alianțe, **d.M.** a avut, pentru perioada istorică în care a fost formulată, un caracter progresist. Scopul său real, însă, a ieșit la iveală ulterior în relațiile dintre S.U.A. și statele latino-americane. Conținutul său complex și contradictoriu a permis ca, în virtutea ei, Statele Unite să-și aroge „hegemonia" asupra întregului continent american. La scurt timp după proclamarea ei, **d.M.** a fost folosită pentru justificarea intervenției S.U.A. în treburile interne ale statelor din America Latină. **D.M.** însă nu s-a bucurat și nici nu se va bucura de o acceptare internațională întrucît, datorită modului în care a fost folosită, contravine principiilor fundamentale ale dreptului internațional.

doctrina Stimson, afirmată de secretarul de stat al S.U.A., Henry Stimson, în 1932, în legătură cu agresiunea Japoniei împotriva Chinei. Conform acestei doctrine, Statele Unite nu recunoșteau nici o situație, tratat sau înțelegere realizate prin folosirea forței în relațiile internaționale, deoarece era contrar prevederilor Pactului Briand-Kellogg (1928). **D.S.** exprima preocuparea S.U.A. de a-și

apăra interesele în China, în fața agresiunii japoneze.

doctrina Tobar, concepție potrivit căreia statele trebuie să refuze recunoașterea unui guvern ajuns la putere pe căi neconstituționale (cum sînt: lovituri de stat, insurecție, război civil etc.), pînă cînd nu va fi aleasă în mod liber o reprezentanță populară potrivit constituției țării respective. Această doctrină, care poartă numele ministrului de externe al Ecuadorului (1907), a fost îndreptată împotriva regimurilor democratice din America Latină permițînd și justificînd amestecul în treburile interne ale altei țări. **D.T.** și-a găsit consacrarea în Tratatul din 20 dec. 1907, încheiat între Costa Rica, Guatemala, Honduras, Nicaragua și El Salvador, și respectiv, în Tratatul din 1923, încheiat între aceleași state. Într-o altă variantă, această doctrină a mai fost aplicată de S.U.A., sub președinția lui Wilson (1913—1920) și apoi, împreună cu Anglia, față de guvernele apărute în statele socialiste din sud-estul Europei imediat după cel de-al doilea război mondial. **D.T.** însă nu s-a bucurat niciodată — nici măcar pe continentul American — de o recunoaștere unanimă, întrucît ea contravine principiului fundamental al dreptului internațional — al neamestecului în treburile interne. Recunoașterea unui nou guvern trebuie să aibă loc independent de „legitimitatea" sa, fiind suficient ca acesta să exercite o activitate stabilă și efectivă. Pentru combaterea acestei doctrine s-a formulat așa-numita doctrină Estrada — după numele ministrului de extene al Mexicului, Cojigal Estrada (1930) — care tindea să exprime preocuparea acestui stat de a-și apăra suveranitatea sa. V. și **doctrina Estrada.**

doctrină de drept internațional 1. Totalitatea scrierilor de drept internațional sau a scrierilor asupra unei anumite probleme ori privind o anumită materie a acestui drept. **2.** Părerile concordante ale specialiștilor de drept internațional asupra unei anumite probleme. În acest sens se spune că „o doctrină s-a format", respectiv „încă nu s-a format". **D. de d.i.** nu este izvor de drept internațional, doctrinarii fiind împuterniciți numai să-l studieze, să-l expună sistematic, să-l comenteze, să-l explice, însă nu să-l creeze. Art. 38 din Statutul C.I.J. (par. 1 lit. a) prevede: „Curtea a cărei misiune este de a soluționa conform dreptului internațional diferendele care îi sînt supuse va aplica... doctrina celor mai calificați specialiști în dreptul public al diferitelor națiuni, ca mijloace de determinare a regulilor de drept". Cu alte cuvinte, în rezolvarea unui litigiu se poate recurge la **d. de d.i.** ca la un mijloc auxiliar de determinare a cuprinsului regulii de drept aplicabile. Firește, în condițiile contemporane, ale existenței de state cu sisteme social-politice diferite, asupra multor probleme importante părerile doctrinarilor sînt divergente și opuse. **D. de d.i.** apare astfel ca o arenă de luptă între vechi și nou.

Dogger Bank, *cazul ~,* diferend ivit între Rusia și Marea Britanie, în timpul războiului ruso-japonez, cînd flota rusă din Marea Baltică a deschis focul în noaptea de 21—22 oct. 1904, în timp ce era în drum spre teatrul de război din Asia, asupra unei flotile de pescari englezi, care pescuiau lîngă Dogger Bank, în Marea Nordului. Doi pescari au fost uciși, alții răniți; au fost cauzate și daune materiale. Anglia a cerut o declarație de scuze, plata de despăgubiri și pedepsirea ofițerului răspunzător — amiralul Rosdestvenskii. După negocieri, Rusia și Anglia s-au înțeles să numească o comisie de anchetă care să stabilească cine răspunde de daunele cauzate și despre gradul de vină a Părților. Comisia, compusă din cinci ofițeri superiori de marină din Anglia, Rusia, S.U.A., Franța și Austria, a constatat că nu existau distrugătoare japoneze în apropiere, cum susținuse guvernul rus, dar că evenimentele nu dovedeau lipsă de omenie din partea comandantului rus și a personalului escadrei sale. Rusia a plătit despăgubiri celor lezați și familiilor celor uciși. Incidentul de la Dogger Bank a fost punctul de plecare spre dezvoltarea dreptului de război maritim la a doua Conferință a păcii de la Haga (1907) și, în special, a procedurii anchetei internaționale.

donație de teritorii, practică medievală care consta în oferirea de către un stat a unei părți din teritoriul său național drept recompensă pentru unele servicii (în 1960, Sardinia a dăruit Franței orașele Savoia și Nisa drept recunoștință pentru sprijinul politic și militar acordat luptei pe care Sardinia o ducea împotriva Austriei pentru unificarea Italiei).

Drago-Porter, doctrina ~ v. **doctrina Drago-Porter.**

drept aerian, ansamblu de norme juridice elaborate de state, chemate să reglementeze activitatea lor, internă sau externă, în domeniul aeronavigației. Aceste norme au ca obiect, în special, navigația aeriană civilă, mai puțin cea militară, care cade sub incidența legilor și obiceiurilor de purtare a războiului. **1. D.a.** *intern* este elaborat în cadrul legislației naționale a statelor, mai ales sub forma unor coduri aeriene. El reglementează aeronavigația în spațiul aerian al statului respectiv, ca expresie a suveranității sale asupra acestui spațiu. Codul aerian al R.S. România, adoptat în 1953, modificat în decursul anilor, consacră suveranitatea statului român asupra spațiului său aerian. El împarte acest spațiu în trei zone: a) spațiul de circulație aeriană, care este deschis navigației tuturor aeronavelor; b) zonele rezervate pentru lucrul aerian destinate unor activități speciale (școli de pilotaj, încercări a aeronavelor, etc.); c) zone interzise circulației aeronavelor. Actele și faptele juridice petrecute la bordul aeronavelor civile înmatriculate în România sau a celor străine aflate în spațiul aerian al României sînt supuse dispozițiilor legii române. La bordul aeronavelor române aflate în afara frontierelor României se aplică legea națională. Aeronavele străine pot pătrunde în spațiul aerian al României numai pe baza unei autorizații prealabil dată, în general, prin acorduri aeriene încheiate de statul român cu alte state. **D.a.** *internațional,* parte a dreptului internațional public, dar și cu aspecte de drept internațional privat, format din ansamblul normelor cuprinse în tratatele bi- și multilaterale încheiate de state cu privire la aeronavigația civilă internațională. Convențiile internaționale multilaterale referitoare la aeronavigația civilă internațională sînt: Convenția de la Paris (1919); Convenția de la Havana (1928); Convenția de la Varșovia (1929); Convenția de la Chicago (1944). Toate aceste acte internaționale consacră

principiul fundamental al **d.a.** internațional — principiul suveranității statului subiacent asupra spațiului său aerian. „Statele contractante — se spune în Convenția asupra aviației civile internaționale de la Chicago (1944) — recunosc că fiecare stat are suveranitatea completă și exclusivă asupra spațiului aerian de deasupra teritoriului său" (art. 1). Pe bază de acorduri încheiate în temeiul suveranității lor, statele își pot acorda anumite facilități necesare dezvoltării aeronavigației civile internaționale, care poartă denumirea de „libertăți ale aerului". Acordurile bilaterale ale statelor privind aeronavigația civilă internațională vin să concretizeze și să completeze prevederile convențiilor multilaterale. Prin aceste acorduri bilaterale statele reglementează dreptul de tranzit al aeronavelor străine în spațiul lor aerian, drepturile de trafic aerian (dreptul aeronavelor străine să facă escale comerciale pe teritoriul lor), rutele de zbor, capacitatea de transport, tarifele, etc.

drept consular, parte a dreptului internațional public, format din totalitatea normelor sale care reglementează relațiile consulare dintre state, organizarea, funcționarea și statutul juridic al oficiilor consulare, precum și al personalului lor. Normele **d.c.** sînt cuprinse în tratate multilaterale (de ex.: Convenția de la Viena (1963) cu privire la relațiile consulare) și în convenții bilaterale ale statelor, precum și în reguli cutumiare și în legislația internă a statelor referitoare la consulate. Astfel, **d.c.** are o bază juridică dublă: ordinea juridică internațională și ordinea juridică internă a statelor. El reprezintă un exemplu grăitor al legăturii dintre dreptul internațional public și dreptul intern al statelor. D.c. reglementează modul de stabilire și încetare a relațiilor consulare dintre state, funcțiile consulatelor organizarea lor interna, imunitățile și privilegiile oficiilor consulare și ale personalului lor etc. V. și **Convenția de asistență juridică; Convenția consulară; Convenția privind desființarea vizelor; Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare** (1963).

drept cosmic *(spațial),* ansamblul normelor juridice create de state pentru reglementarea relațiilor dintre ele sau cu organizații internaționale în domeniul explorării și folosirii spațiului cosmic (extraatmosferic) și a corpurilor cerești. **D.c.** este parte a dreptului internațional public ale cărui izvoare principale sînt: Tratatul cu privire la principiile care guvernează activitatea statelor în explorarea și folosirea spațiului extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești, din 27 ian. 1967 (act de bază pentru nașterea și existența **d.c.**); Acordul privind salvarea astronauților, reîntoarcerea astronauților și restituirea obiectelor spațiale, din 22 apr. 1968; Convenția asupra răspunderii internaționale pentru daunele provocate de obiectele spațiale, din 29 mart. 1972; Convenția privind înmatricularea obiectelor lansate în spațiul extraatmosferic, din 12 nov. 1974; Acordul guvernînd activitățile statelor pe Lună și alte corpuri cerești, din 5 dec. 1979. Ele sînt completate de numeroase tratate bilaterale de **d.c.** încheiate de statele care participă la activitatea cosmică (de ex.: Acordul sovieto-american privind cooperarea în domeniul explorării și folosirii spațiului cosmic în scopuri pașnice, din 1972). Cutuma internațională are un rol limitat, redus în consacrarea normelor de **d.c.** Această parte a dreptului internațional public, **d.c.** prezintă anumite caracteristici, care sînt: a) universalitatea sa, deoarece activitatea cosmică a statelor interesează și se implică în viața omenirii întregi; b) un pronunțat caracter umanitar, el admițînd numai activitățile cosmice pașnice și desfășurate în folosul întregii omeniri; c) un grad mai mare de autonomie în cadrul dreptului internațional public. Dezvoltarea **d.c.** contribuie la îmbogățirea conținutului de norme ale dreptului internațional public și la adîncirea caracterului său de drept al păcii.

drept de azil, prerogativă a statului suveran de a acorda intrarea și stabilirea pe teritoriul său a unor persoane străine, cetățeni ai altor state sau apatrizi urmăriți pentru activitatea lor politică, științifică etc. și refuzul de a le extrăda. **D. de a.** a fost proclamat (1789) de revoluția burgheză din Franța, recunoscut apoi de celelalte state. Este prevăzut în Declarația universală a drepturilor omului: „Persoana fizică persecutată în țara sa, are dreptul să caute și să beneficieze de azil într-o altă țară, exceptînd situația în care ea este urmărită pentru infracțiuni de drept comun sau acțiuni contrare scopurilor și principiilor Națiunilor Unite". Declarația asupra azilului teritorial, elaborată în cadrul O.N.U., prevede că azilul, expresie a unui spirit de solidaritate și umanitar, se acordă oricărei persoane urmărite în țara unde-și are domiciliul, pe considerente rasiale, religioase, naționale, apartenența la un grup social, pentru opiniile sale politice, lupta dusă împotriva apartheidului și colonialismului. Nu se acordă azil persoanelor pasibile de a fi pedepsite pentru că au comis crime împotriva păcii, umanității sau de război, crime de drept comun, sau au acționat contrar scopurilor și principiilor Națiunilor Unite, sau celor care caută acest azil numai din considerente pur economice. Fiind caracterizat ca un act pacifist și umanitar, **d. de a.** trebuie respectat de către toate statele. R.S. România acordă drept de azil cetățenilor străini urmăriți pentru activitatea lor în apărarea intereselor celor ce muncesc, pentru participarea la lupta de eliberare națională sau de apărare a păcii (art. 38 din Constituția R.S. România din 1965). V. și **azil.**

drept de azil, *cazul* ⤻, v. **Haya de la Torre,** *cazul* ⤻.

drept de captură, drept recunoscut de normele dreptului războiului de a reține bunuri mobile sau imobile aparținînd statului inamic, resortisanților sau persoanelor juridice ale acestuia. **D. de c.** este aplicabil și în cazul încălcării regulilor neutralității față de cei ce le-au încălcat. În domeniul maritim, capturarea navelor inamice de comerț sau a navelor ce suferă această sancțiune ca urmare a practicării contrabandei de război sau încălcării regulilor neutralității se face în cadrul unei proceduri speciale prevăzută în normele interne ale statului ce se prevalează de **d. de c.** V. și **tribunal de prize.**

drept de legație, prerogativă pe care o au statele de a trimite și de a primi agenți diplomatici, indiferent de titlul și rangul acestuia. **D. de l.** este *activ* (constînd în trimiterea de reprezentanți diplomatici în alte state) și *pasiv* (acceptînd primirea reprezentanților diplomatici ai altor state). **D. de l.,** care

constituie o prerogativă exclusivă a statelor independente şi suverane, este recunoscut şi Organizaţiei Naţiunilor Unite în ceea ce priveşte dreptul de a primi misiuni diplomatice ale statelor membre.

drept de navigaţie (în dreptul internaţional), dreptul unui stat ca vasele ce-i poartă pavilionul să poată naviga pe ape care nu-i aparţin. Astfel, pe rîurile internaţionale, statele se bucură de dreptul de navigaţie nemilitară; cît priveşte vasele lor militare, este nevoie de autorizaţia stăpînului teritorial al apei respective. În marea internă a unui stat, statele străine nu au drept de navigaţie decît în măsura în care stăpînul teritorial o îngăduie. În marea teritorială a altor state, fiecare stat are dreptul de a pătrunde cu vasele sale comerciale, în condiţiile trecerii inofensive în părţile indispensabile navigaţiei internaţionale — intrarea şi ieşirea din porturi —, să traverseze marea teritorială fără a intra în apele interioare ale statului riveran. Potrivit legiuirii române, traversarea se permite pe ruta obişnuită a vaselor sau pe căile uzuale de navigaţie. În caz de forţă majoră — avarii sau adăpostire de furtună etc. — se face excepţie de la această regulă. **D. de n.** cuprinde şi dreptul de a opri şi ancora vasul comercial străin în marea teritorială, în măsura în care aceasta constituie un incident obişnuit al navigaţiei sau se impune vasului aflat în derivă sau în primejdie. Statul riveran poate institui pilotajul obligatoriu în zonele deosebit de periculoase pentru navigaţie şi este dator să facă cunoscute pericolele care, la cunoştinţa sa, pot ameninţa navigaţia în marea teritorială. Nu se pot percepe taxe sau dări pentru trecerea prin marea teritorială, cu excepţia celor ce reprezintă remunerarea unor servicii prestate, ca remorcajul, pilotajul etc. În marea liberă toate statele se bucură de **d. de n.**, ceea ce constituie un argument de drept în plus împotriva manevrelor militare care folosesc arme nucleare, de natură a împiedica statele să se bucure, pe întinse părţi ale „mării libere", de **d. de n.** pentru o vreme îndelungată.

drept de navigaţie în marea liberă, drept al navelor oricărui stat, riveran sau neriveran la o mare sau un ocean, de a naviga în marea liberă, sub un anumit pavilion (art. 4 al Convenţiei (1958) de la Geneva privind marea liberă). Acest drept al navelor tuturor statelor în marea liberă a fost afirmat şi în Tratatul de pace de la Versailles (1919). El decurge din faptul că fiecare stat posedă, în totalitatea lor, drepturile şi obligaţiile consacrate de dreptul internaţional public. **D. de n. în m. l.** este expresia egalităţii în drepturi a statelor. Pentru ca statele neriverane să aibă acces la o mare sau ocean şi să poată folosi o flotă maritimă proprie, ele încheie acorduri speciale cu anumite state riverane, prin care reglementează aceste probleme.

drept de navigaţie în marea teritorială, dreptul navelor comerciale ale tuturor statelor, riverane sau neriverane, de a putea trece inofensiv prin marea teritorială a altui stat. Convenţia de la Geneva asupra mării teritoriale şi zona contiguă (1958) stabileşte obligaţia statelor riverane de a nu împiedica trecerea inofensivă a navelor comerciale străine prin marea lor teritorială. Nava comercială străină poate naviga în marea teritorială a unui stat, pentru a intra în apele sale interioare maritime, a le părăsi şi a ieşi în marea liberă, sau pentru a traversa marea teritorială. În toate cazurile, trecerea navei comerciale străine prin marea teritorială a unui stat trebuie să fie *inofensivă,* adică să nu aducă atingere păcii, ordinii şi securităţii statului riveran. Nava comercială străină aflată în trecere inofensivă prin marea teritorială a unui stat trebuie să respecte legile şi instrucţiunile acestuia şi să nu efectueze anumite acţiuni (de ex. cercetări hidrologice). Statul riveran are obligaţia să informeze navele străine care trec prin marea sa teritorială asupra unor zone periculoase din această mare. El nu poate percepe taxe de la navele comerciale străine care trec prin marea sa teritorială. Statul riveran poate aplica măsuri de execuţie sau conservatorii faţă de navele comerciale străine, aflate în marea sa teritorială, dacă sînt proprietate particulară. Navele comerciale proprietate de stat beneficiază de imunitate de jurisdicţie civilă. În general, statul riveran nu-şi poate exercita jurisdicţia penală asupra navelor comerciale străine aflate în trecere inofensivă prin marea sa teritorială. Se admite, ca excepţii de la această regulă, cazul cînd infracţiunea petrecută la bordul navei, prin consecinţele sale aduce atingere ordinii juridice a statului riveran, sau cînd intervenţia statului riveran este cerută de căpitanul navei, sau cînd acţiunea statului riveran se bazează pe anumite obligaţii internaţionale referitoare la reprimarea anumitor infracţiuni internaţionale (de ex.: reprimarea traficului ilicit cu droguri sau cu sclavi). Navele militare străine nu beneficiază de dreptul de trecere inofensivă prin marea teritorială a unui stat. Ele pot pătrunde în marea teritorială a altui stat numai cu aprobarea acestuia.

drept de priză v. **prize maritime.**

drept de trecere (în dreptul internaţional), trecerea prin marea teritorială a unui stat, spaţiul aerian care aparţine statului, sau spaţiul terestru al acestuia. În toate cazurile este vorba de a se asigura, prin **d. de t.**, o aplicare a normelor dreptului internaţional, menite să întărească respectul suveranităţii teritoriale a statelor şi cooperarea lor în spiritul bunei vecinătăţi. Dreptul internaţional recunoaşte **d. de t.** inofensivă prin apele teritoriale a navelor străine; vasele de război străine nu au dreptul să treacă prin marea teritorială a altui stat decît cu autorizaţia acestuia; România cere existenţa unei autorizaţii prealabile. În cazul unui stat anclavat, se admite în mod universal că problemele tranzitului dinspre şi spre acesta, spre a i se asigura legăturile necesare cu căile maritime de comerţ, trebuie reglementate prin înţelegerile dintre statele interesate. Practica internaţională recunoaşte dreptul statelor de a lansa aparate cosmice menite să intre în spaţiul extraatmosferic prin spaţiul aerian al statelor vecine. În rest, dreptul aeronavelor de a trece prin spaţiul aerian al altor state este reglementat prin convenţii internaţionale multilaterale (de ex.: Convenţia de la Chicago, 1944) sau convenţii bilaterale. În principiu, aeronavele militare ale unui stat nu au voie să treacă prin spaţiul aerian al altor state fără învoirea acestora. Probleme speciale privesc **d. de t.** prin strîmtori. Această materie specială este reglementată prin convenţii internaţionale, iar normele generale, aplicabile în lipsa unor asemenea înţelegeri, se codifică în pre-

zent în cadrul Conferinței Națiunilor Unite pentru codificarea dreptului mării (UNCLOS III), programată a lua sfîrșit în 1982 prin semnarea convenției, cu vocație de universalitate, la Caracas. În trecut, se recunoștea statelor neutre dreptul de a îngădui forțelor armate ale statelor beligerante de a trece prin teritoriul acestora. Astăzi acest drept poate fi considerat ca existînd numai în ceea ce privește forțele armate ale statelor care duc o luptă justă, de autoapărare, individuală sau colectivă, împotriva unui stat agresor. Art. 43, par. 1 din Carta O.N.U. prevede: „Toți membrii Națiunilor Unite, spre a contribui la menținerea păcii și securității internaționale, se obligă să pună la dispoziția Consiliului de Securitate, la cererea acestuia, și în conformitate cu un acord sau acorduri speciale, forțele armate, asistența și înlesnirile, inclusiv *dreptul de trecere* (subl. ns), necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale". În lipsa statornicirii calității de agresor a unuia dintre statele beligerante, statul neutru este dator să dezarmeze forțele armate ale oricărui stat beligerant care ar fi pătruns pe teritoriul său. O excepție se admite în ceea ce privește trecerea răniților și bolnavilor din forțele armate ale unui stat beligerant. Dreptul de trecere al statelor enclavate prin teritoriul statelor vecine se reglementează prin înțelegeri bilaterale. V. și **canaluri internaționale; strîmtori internaționale; teritorii cu regim special.**

drept de trecere prin teritoriul Indiei, *cazul* ~, diferend între Portugalia și India ivit ca urmare a faptului că guvernul indian a interzis Portugaliei să tranziteze pe teritoriul său mărfuri și persoane între posesiunile coloniale portugheze. Portugalia a cerut C.I.J. la 22 dec. 1955 să oblige India să permită Portugaliei dreptul de a trece mărfuri, persoane, arme, muniții și forțe armate între posesiunile portugheze din India (Goa și enclavele Dadră și Nagar-Aveli). După ce a respins incidentele ridicate de partea Indiei împotriva competenței C.I.J. — prin sentința din 26 nov. 1957 — C.I.J. a respins cererea Portugaliei în fond, la 12 apr. 1960. Decizia de fond a C.I.J. face parte din șirul de evenimente marcînd decolonizarea Asiei și Africii.

drept de urmărire, dreptul de a continua urmărirea în marea liberă a unei nave străine, începută în apele de sub suveranitatea și jurisdicția unui stat de către o navă militară a acestuia. **D. de u.** este recunoscut de normele în vigoare ale dreptului mării (art. 23 din Convenția de la Geneva din 1958 referitoare la marea liberă) și se exercită cu îndeplinirea anumitor condiții: 1. Motive întemeiate pentru a se considera că nava urmărită a contravenit legilor și regulamentelor statului riveran; 2. Urmărirea să înceapă în apele interioare, marea teritorială sau zona contiguă și să aibă pînă în marea liberă un caracter neîntrerupt; 3. Urmărirea să fie efectuată numai de nave sau aeronave militare sau nave aparținînd serviciului public special afectate sau autorizate în acest scop. Dacă nava străină se găsește în zona contiguă, urmărirea nu poate să fie începută decît pentru o cauză de violare a drepturilor care urmau să fie protejate prin instituirea acestei zone.

drept diplomatic, totalitatea normelor juridice care reglementează activitatea diplomatică a subiectelor dreptului internațional și definesc statutul organelor de relații externe. **D.d.** este o parte a dreptului internațional, la baza lui stînd principiile fundamentale ale acestuia. El are ca obiect reglementarea raporturilor juridice dintre state cu privire la unele aspecte ale activității diplomatice și a conferințelor și organizațiilor internaționale. Izvoarele **d.d.** sînt cutuma și tratatul. Pînă la încheierea Convenției de la Viena (1961) asupra relațiilor diplomatice, normele **d.d.** aveau un caracter precumpănitor cutumiar, după această dată el tinde să se transforme într-un drept cu caracter convențional. Tratatele, izvor de **d.d.** sînt de două categorii: bilaterale și multilaterale. Tratatele bilaterale pot avea ca obiect stabilirea de relații dintre state, tratamentul misiunilor diplomatice, modificarea rangului acestora etc. Principalul scop al tratatelor multilaterale este codificarea cutumei ca sursă de drept diplomatic. Printre tratatele multilaterale care reglementează această materie se numără: Regulamentul de la Viena adoptat la 19 mart. 1815 (anexa nr. XVII a actelor Congresului); Protocolul Conferinței de la Aix-la-Chapelle din 21 nov. 1818 (ambele nu reglementează decît un singur aspect de drept diplomatic — ordinea cu precădere a agenților diplomatici); Convenția de la Havana (1928) asupra agenților diplomatici (Convenție limitată la anumite state americane, fiind ratificată de numai 15 dintre ele, cuprinde cinci secțiuni cu privire la șefii de misiuni, la personalul misiunii, la datoriile agenților diplomatici, la imunitățile lor și la sfîrșitul misiunilor diplomatice); Convenția de la Viena (1961) asupra relațiilor diplomatice. În afara acestor două izvoare ale **d.d.** — tratatul și cutuma —, un rol important în dezvoltarea lui (fără a fi izvor de drept) îl are și legea internă. Ea prezintă importanță și pentru faptul că precizează care este dreptul diplomatic în vigoare în ordinea internă a statelor. V. și **Convenția asupra relațiilor diplomatice** (1961).

drept internațional fluvial, ansamblul normelor de drept internațional public care reglementează relațiile dintre state cu privire la folosirea apelor fluviale cu regim internațional. **D.i.f.** reglementează, în primul rînd, navigația pe aceste fluvii, dar și alte activități ale statelor pe fluviile cu regim internațional, cum sînt: folosirea lor ca surse de energie, pentru irigații, pescuit, evitarea poluării apelor lor etc. Principiul de bază al **d.i.f.** este libertatea de navigație pe fluviile cu regim internațional pentru navele comerciale ale tuturor statelor. El este consacrat în numeroase tratate internaționale (de ex.: Convenția asupra regimului de navigație pe Dunăre, din 1948). Datorită anumitor particularități ale fluviilor internaționale, regimul lor juridic este fixat prin tratate speciale, lipsind o reglementare generală. Stabilirea unor norme generale de **d.i.f.** este un proces mai lent. De codificarea unor astfel de norme se ocupă Comisia de drept internațional a O.N.U. Statele riverane la fluviile cu regim internațional încheie numeroase tratate bilaterale cu privire la folosirea, în diferite scopuri, a acestora (de ex.: complexul de acorduri încheiate între R.S. România și R.S.F. Iugoslavia cu privire la construirea și exploatarea Sistemului hidroenergetic și de navigație de la Porțile de Fier).

drept internațional al mării, ansamblul normelor și principiilor de drept internațional public care reglementează activitatea statelor în spațiile maritime și stabilește statutul juridic al diferitelor zone ale acestor spații. **D.i. al m.** a apărut ca un drept, cu precădere, cutumiar și abia în epoca contemporană el a fost transformat în drept convențional. Codificarea **d.i. al m.** s-a realizat, în general, cu ocazia Conferinței asupra dreptului mării de la Geneva (1958), care a adoptat convențiile următoare: Convenția asupra mării teritoriale și zonei contigue; Convenția asupra platoului continental; Convenția asupra mării libere și Convenția privind pescuitul și conservarea resurselor biologice ale mării. Normele cuprinse în aceste convenții reprezintă principalul conținut al **d.i. al m.**, pînă la noua reglementare a sa de Conferința a III-a a O.N.U. asupra acestui drept. Alte convenții multilaterale reglementează pescuitul maritim, evitarea poluării apelor maritime, regimul spațiilor submarine din zona internațională, prevenirea abordajelor, protecția cablurilor submarine etc. Convenția de la Geneva asupra platoului continental (1958) a reglementat o nouă instituție a **d.i. al m** — platoul continental. Datorită importantelor schimbări care au intervenit după Conferința de la Geneva din 1958 și cea din 1960 în practica maritimă a statelor și în dezvoltarea tehnicii maritime, s-a impus necesitatea înlocuirii vechilor reglementări ale **d.i. al m.** În ultimul timp s-au conturat noi instituții ale **d.i. al m.**, cum sînt: spațiile submarine aflate dincolo de jurisdicția națională a statelor (zona internațională), sau zona economică a mării. Pe arena internațională au apărut numeroase state în curs de dezvoltare, care, alături de statele socialiste, militează pentru realizarea unei noi ordini internaționale și în domeniul maritim. Conferința a III-a asupra **d.i. al m.** (UNCLOS III) are mandatul să elaboreze o convenție menită să reglementeze toate chestiunile privind **d.i. al m.**, asigurînd folosirea oceanului planetar în interesul întregii omeniri, în primul rînd, al statelor în curs de dezvoltare. În literatura de specialitate se face uneori deosebirea între **d.i. al m.** și dreptul maritim, care este conceput ca fiind format din dreptul comercial maritim, dreptul administrativ maritim, dreptul penal maritim etc. În mod obișnuit, și în lucrările Conferinței a III-a asupra dreptului mării nu se face o asemenea distincție. V și **Conferințele O.N.U. asupra dreptului mării.**

drept internațional penal, ansamblu de norme cu forță obligatorie, stabilite și acceptate de către state, prin care se definesc principiile și modalitatea răspunderii penale și reprimării infracțiunilor internaționale săvîrșite cu încălcarea dreptului internațional contemporan. **D.i.p.** este o ramură relativ nouă, în dezvoltarea dreptului internațional contemporan, constituită atît pe cale cutumiară cît și convențională, reprezentînd azi, datorită dispozițiilor sale privind prevenirea și sancționarea infracțiunilor internaționale, un instrument eficace pentru protecția securității și a păcii. **D.i.p.** incriminează, în primul rînd, faptele acelor persoane fizice care, acționînd în calitate de organe ale unui stat, săvîrșesc în numele, ori cu aprobarea lui, dar nesocotind și încălcînd flagrant normele și principiile dreptului internațional, acte care sînt calificate ca infracțiuni internaționale. Așa, de exemplu, Tratatul de la Versailles (1919) a prevăzut înființarea unui Tribunal internațional competent (art. 227) pentru a judeca pe Wilhelm al II-lea pentru crimele de război. Excluderea din punct de vedere juridic a războiului de agresiune din relațiile între state prin Pactul Briand-Kellogg (1928) a dus la formarea normelor care sancționează pe cei vinovați de pregătirea, declanșarea și purtarea războiului de agresiune. La 8 aug. 1945, Marea Britanie, Franța, S.U.A. și U.R.S.S. au redactat și semnat la Londra actul cu privire la pedepsirea principalilor criminali de război. În acest scop s-a hotărît constituirea Tribunalului militar internațional de la Nürnberg, avînd competența de a judeca și pedepsi pe cei răspunzători de crimele contra păcii, crimele contra umanității și crimele de război. Prin asimilarea principiilor a fost creat și Tribunalul militar internațional de la Tokio, pentru judecarea principalilor criminali de război din Asia. Principiile de drept internațional recunoscute prin Statutul Tribunalului de la Nürnberg, ca și sentințele acestui for, au fost confirmate și aprobate de Adunarea Generală a O.N.U. prin rezoluția adoptată la 11 dec. 1946. La evoluția rapidă a dreptului internațional penal a contribuit mult elaborarea, în anul 1954, a unui Proiect de cod al crimelor contra păcii și securității umanității de către Comisia de drept internațional (proiectul nu a fost definitivat pînă-n prezent), precum și o serie de alte documente, cum ar fi: Convenția cu privire la prevenirea și reprimarea genocidului (1948), Declarația universală a drepturilor omului (1948), Proiectul de statut al unei jurisdicții criminale internaționale (1953), Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și crimelor contra umanității (1969), Convenția pentru reprimarea capturării ilicite a aeronavelor (1970) și altele. Aceste convenții, care constituie izvoarele principale ale **d.i.p.**, cuprind incriminarea infracțiunilor respective și obligația statelor semnatare de a le include în legislația lor penală, prin stabilirea unor pedepse corespunzătoare. Neexistînd o jurisdicție penală internațională, infracțiunile respective sînt de competența instanțelor naționale (singura excepție a constituit-o judecarea marilor criminali de război naziști de către Tribunalele militare internaționale de la Nürnberg și Tokio). **D.i.p.** sancționează și unele fapte săvîrșite de persoane particulare, cum sînt: traficul de sclavi, traficul de stupefiante, traficul de femei și copii, pirateria maritimă sau aeriană, falsificarea de monede, difuzarea de publicații obscene, terorismul internațional, distrugerea cablurilor submarine, distrugerea valorilor culturale etc. În general, aceste fapte au căpătat calificarea de infracțiuni internaționale prin acorduri și tratate, prin care statele semnatare s-au obligat să le incrimineze în legislațiile lor penale și să le sancționeze ca atare.

drept internațional privat, ansamblul normelor care reglementează raporturile juridice între persoane, fizice sau juridice, raporturi prezentînd cel puțin un element de extraneitate (cetățenie, obiectul raportului juridic se află în străinătate, locul încheierii actului juridic care stă la baza raportului, sau locul unde urmează a fi executat actul, se află în străinătate etc.). Majoritatea regulilor și instituții-

lor **d.i.p.** privesc determinarea legii naționale care urmează a fi aplicată raportului juridic prezentînd un element de extraneitate. Se mai numește de multe ori dreptul conflictual, adică dreptul care determină, în cazul unui conflict între legile naționale care ar putea fi aplicate raportului în legătură cu diferitele sale elemente, legea cărui anume stat urmează să fie aplicată. **D.i.p.** cuprinde și normele și instituțiile juridice determinînd calitatea de cetățean sau străin a persoanelor, precum și drepturile străinilor. Izvoarele **d.i.p.** sînt legile naționale ale statelor, tratate și cutume internaționale. Legi și convenții încheiate de Republica Socialistă România cu alte state, pe baza monopolului de stat al comerțului exterior — instituție caracteristica relațiilor internaționale ale unui stat socialist — reglementează relațiile de comerț exterior ale României, situația proprietăților române peste hotare, drepturile civile și de familie ale străinilor în Republica Socialistă România, precum și ale cetățenilor români în străinătate, drepturile și îndatoririle străinilor în fața instanțelor judiciare române. La baza **d.i.p.** trebuie așezate reguli fundamentale, generale, obligatorii ale dreptului internațional public — *jus cogens gentium* —, respectul suveranității și independenței statelor, neamestecul în treburile lor interne sau externe, egalitatea lor în drepturi, nerecurgerea la folosirea forței și la amenințarea cu forța ca instrument al relațiilor internaționale.

drept internațional public contemporan, ansamblu de principii și norme, create prin consensul statelor suverane și egale în drepturi, care reglementează relațiile lor bilaterale și multilaterale, în spiritul colaborării și respectului reciproc, în direcția edificării unei noi ordini economice și politice mondiale, a căror traducere în viață este asigurată printr-un sistem democratic de angajamente și garanții internaționale, prin forța opiniei publice mondiale, prin dreptul inalienabil de autoapărare a independenței și ființei naționale, precum și prin măsuri de constrîngere adoptate în cazul unor agresiuni sau a altor încălcări ale păcii. Principala funcție a **d.i.p.c.** este asigurarea păcii și cooperării internaționale. **D.i.p.c.** a apărut odată cu statele și relațiile dintre ele. Principalele sale izvoare sînt tratatele internaționale și cutuma internațională. Normele **d.i.p.c.** se împart în: a) *norme imperative* (jus cogens), obligatorii pentru toate subiectele de **d.i.p.c.** și de la care nu se admite nici o derogare; b) *norme supletive,* de la care statele pot deroga prin tratate încheiate de ele. Normele **d.i.p.c.** se mai împart în: a) *norme generale*, obligatorii pentru toate subiectele de **d.i.p.c.** și ele constituie parte esențială a acestui drept. Din această categorie de norme fac parte, în primul rînd, principiile fundamentale ale **d.i.p.c.**; b) *normele cu caracter regional,* care se aplică numai relațiilor dintre anumite state. **D.i.p.c.** prezintă anumite particularități în raport cu dreptul intern (național) al statelor. Aceste particularități sînt: a) absența unui aparat centralizat internațional care să asigure constrîngerea în vederea respectării **d.i.p.c.**; b) inexistența unui organ legislativ internațional care să edicteze normele **d.i.p.c.** Statele sînt cele care elaborează aceste norme juridice, ca puteri suverane și egale în drepturi. De aceea, **d.i.p.c.** este un drept coordonator, iar nu subordonator, cum este dreptul intern; c) persoana fizică sau juridică de drept intern nu este subiect al **d.i.p.c.** Specificul sistemului de sancțiuni care se pot aplica în relațiile internaționale este că statele nu pot recurge la orice forme de constrîngere, ci numai cele prevăzute de **d.i.p.c.** Aplicarea de sancțiuni se poate face de state în mod individual sau colectiv (în special prin Consiliul de Securitate al O.N.U.); d) instanțele de judecată internaționale au o competență facultativă, dar hotărîrile lor sînt obligatorii pentru statele care au acceptat competența lor. **D.i.p.c.** se află în plin proces de schimbare și dezvoltare, de democratizare a lui ca urmare a acțiunii statelor socialiste, a statelor lumii a treia, a țărilor nealiniate și alte forțe sociale progresiste. El suferă și influența revoluției științifice și tehnice pe care o traversează omenirea. În evoluția sa istorică, **d.i.p.c.** a purtat diferite denumiri, ca: jus gentium (dreptul ginților), jus inter gentes (dreptul între popoare), sau jus inter civitate (dreptul între cetăți). Din secolul al XVIII-lea s-a încetățenit termenul de **d.i.p.c.**, împărțit în două ramuri principale: **d.i.p.c.** și **d.i.** *privat.*

drept internațional umanitar, ansamblu de norme și principii juridice menite să asigure protecția și tratamentul persoanelor scoase din luptă și al acelora care nu participă direct la ostilități, denumite printr-un termen consacrat victime de război. La originea **d.i.u.** au stat o serie de idei umanitare, propagate de vizionari generoși sau de idealiști utopici, unele dintre ele transformîndu-se cu timpul în norme cutumiare și apoi convenționale. Primele norme convenționale cu caracter umanitar au fost consacrate în Convenția de la Geneva (1864) pentru ameliorarea soartei militarilor răniți în armatele în campanie (tot la această dată a fost creată și Crucea Roșie Internațională). Convenția de la Geneva, deși cu un caracter limitat (se aplica numai în războaiele terestre, nu și în cele navale), a pus bazele întregului **d.i.u.** Cu timpul, aria de cuprindere a reglementărilor din domeniul umanitar s-a lărgit, extinzînd protecția dreptului internațional la categorii din ce în ce mai diverse de beneficiari (în 1899 a fost elaborată Convenția pentru adaptarea la războiul maritim a principiilor Convenției de la Geneva (1864), la această dată și ulterior fiind adoptate și alte convenții în domeniul dreptului internațional al războiului, care urmărea același scop: temperarea violenței și protecția, pe cît posibil, a persoanei umane). Elementul cel mai valoros al reglementărilor îl constituie interzicerea forței și a amenințării cu forța prin Carta O.N.U., care a condus la consolidarea edificiului **d.i.u.** Pe această bază a avut loc Conferința de la Geneva (1949) pentru codificarea **d.i.u.**, care a adoptat patru convenții: Convenția pentru îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie; Convenția pentru îmbunătățirea soartei răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare; Convenția cu privire la tratamentul prizonierilor de război și Convenția cu privire la protecția persoanelor civile în caz de război. În 1954 a fost adoptată Convenția cu privire la protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat. Realizarea acestor instrumente juridice, alcătuite din circa 500 de articole, constituie un moment

important în dezvoltarea **d.i.u.**, care introduce, pentru prima dată, în corpul său, un vibrant apel în favoarea păcii. Astfel, el a enunțat, ca unul din principiile sale fundamentale, respectarea, protejarea și tratarea cu umanism a populației civile (aflată pe un teritoriu ocupat de inamic), a extins protecția dreptului internațional la toate cazurile de conflict armat și nu numai la războaiele clasice, cum era situația pînă atunci, a consolidat statutul prizonierilor de război, incluzînd în cercul beneficiarilor protecției sale și pe membrii mișcărilor de rezistență, a consacrat norme care interzic atacarea și distrugerea bunurilor culturale consolidînd, în același timp, măsurile de control asupra aplicării convențiilor. Pe parcursul aplicării lor, aceste convenții au devenit aproape universale, la ele devenind părți, prin ratificare, aderare sau declarații de continuitate, circa 140 de state. Convențiile au adus umanității prețioase servicii în cursul numeroaselor conflicte care au izbucnit în sfertul de veac scurs de la adoptarea lor. Totuși, datorită unor lacune și imperfecțiuni, dar mai ales condițiilor în care trebuiau aplicate, ele nu au reușit să promoveze supremația dreptului asupra forței, să înlăture toate suferințele umane. Acțiunea lor s-a redus, mai degrabă, la limitarea răului nu și la înlăturarea cauzelor sale. Or, **d.i.u.** trebuie să tindă, acesta fiind scopul său fundamental, la suprimarea armelor și războiului, să facă efectivă exercitarea dreptului la autodeterminare a popoarelor, a națiunilor și a dreptului lor de a dispune de ele însele, respectarea necondiționată a suveranității și independenței naționale. Punerea în concordanță a principiilor și normelor **d.i.u.** cu finalitatea dreptului internațional contemporan, care este menținerea și consolidarea păcii s-a materializat în ultimii ani în adoptarea unor documente internaționale — convenții, declarații, rezoluții, în care sînt incluse tot mai frecvent norme și reguli ce nu sînt direct legate de conflictele armate, ci de protecția persoanei umane față de alte pericole și nedreptăți sociale (Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid (1949); Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității (1968); Convenția internațională asupra eliminării crimei de apartheid (1973); Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială (1965); Pactele internaționale ale drepturilor omului (1966); Rezoluțiile 2444/XXIII din 1968; 2597/XXIV din 1969, intitulate Respectul drepturilor omului în perioada conflictelor armate; Rezoluția 2673/XXV din 1975, intitulată Protecția ziariștilor în misiune periculoasă în zone de conflict armat; Rezoluția 2675/XXV, intitulată Principii fundamentale privind protecția populației civile în perioada de conflict armat). Ciclul convențional al **d.i.u.** a marcat o nouă etapă la 10 iul. 1977 prin adoptarea de către Conferința diplomatică de la Geneva a Protocolului adițional la Convențiile de la Geneva (1949) cu privire la protecția victimelor de război în conflictele armate internaționale, a unor documente similare privind conflictele armate neinternaționale. Obiectivele urmărite de **d.i.u.** sînt: elaborarea de noi norme specifice tipurilor de conflicte armate care în ultima vreme au ocupat ponderea cea mai mare în viața internațională sau extinderea celor existente la aceste conflicte, urmărindu-se prin aceasta facilitarea luptei popoarelor împotriva dominației coloniale și străine, afirmarea dreptului acestora de a dispune de ele însele; elaborarea de norme noi care să completeze **d.i.u.** și să-l orienteze spre țelul propus; extinderea regulilor de **d.i.u.** la noi domenii ale conflictelor armate, în primul rînd la domeniul mijloacelor și metodelor de luptă. Prin însăși rațiunea sa, acest drept presupune *eo ipso*: ilegalizarea *de lege lata* a armelor de distrugere în masă, interzicerea sau limitarea unor arme convenționale, în raport de efectele lor; lărgirea și consolidarea protecției acordate, includerea în cercul beneficiarilor săi a populației civile și a bunurilor acestora, a unor noi categorii de combatanți și de victime de război; definirea conceptelor de bază ale **d.i.u.**, problemă neabordată pînă în prezent; limitarea operațiunilor de război exclusiv la obiectivele militare; universalizarea instrumentelor juridice adoptate în acest sens, astfel că la ele să devină părți toate statele lumii, toate părțile beligerante.

drept penal internațional, ansamblul normelor de drept național intern privind competența statului de a pedepsi infracțiuni comise în afara jurisdicției sale naționale, ori săvîrșite de cetățenii săi pe teritoriile altor state, precum și acelea care au fost comise în detrimentul statului sau al cetățenilor săi în străinătate. Denumirea de **d.p.i.** este, de fapt, improprie, întrucît în realitate este vorba de norme de drept penal național a căror aplicare în spațiu a fost stabilită în mod unilateral de fiecare țară. Calificativul de drept penal „internațional" se justifică deci numai datorită apariției, în raportul juridic penal intern, a unui element de extraneitate, cum ar fi: naționalitatea infractorului sau a victimei, locul unde s-a comis fapta sau rezultatele sale. Potrivit unei opinii contrare exprimate în literatura de specialitate se susține că denumirea exactă ar fi nu de **d.p.i.**, ci de drept internațional penal. Cele două denumiri exprimă însă un conținut diferit. **D.p.i.**, după cum s-a arătat mai sus, constă din norme de drept penal intern stabilite în mod unilateral de către state, pe cînd, în cazul dreptului internațional penal este vorba de o nouă ramură a dreptului internațional contemporan, reunind reguli juridice cutumiare sau convenționale, stabilite ori acceptate de state în relațiile dintre ele.

dreptul conflictelor armate internaționale, ansamblu de reguli enunțate în acordurile internaționale la care participă părțile la conflict, precum și principiile și regulile de drept internațional generalmente recunoscute ca aplicabile în conflictele armate. Conceptul de **d.c.a.i.**, care înlocuiește termenul de „dreptul războiului", apare ca urmare a mutațiilor petrecute în dreptul internațional general, al relațiilor internaționale. Acest drept tinde să confere efectivitate dreptului la autodeterminare a popoarelor, să apere popoarele contra dominației coloniale și a regimurilor rasiste iar statele împotriva ocupației străine. Astfel, pornind de la principiul fundamental al dreptului internațional general care interzice statelor să recurgă la folosirea forței și a amenințării cu forța împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui stat sau în orice mod incompatibil cu Carta O.N.U.,

d.c.a.i. reglementează, în noile condiții, statutul beligeranților, al combatanților, al metodelor și mijloacelor de luptă etc. *Beligeranții.* Aceștia sînt după **d.c.a.i.**, în primul rînd, statele care, în baza normelor dreptului internațional general în vigoare pot recurge la forța armată în exercitarea dreptului lor la autoapărare, colectivă sau individuală, în cazul în care devin victime ale unei agresiuni armate sau pentru a se elibera de o dominație străină, cînd aceasta le-a fost impusă în vreun mod oarecare. Codificînd o regulă cu caracter cutumiar, Protocolul I de la Geneva (1977) consacră dreptul de beligeranță și popoarelor aflate sub dominația colonială, precum și celor care luptă împotriva regimurilor rasiste. Acesta este un însemnat pas înainte, o importantă poziție cîștigată de omenire, întrucît cei care luptă pentru o cauză dreaptă, pentru a scăpa de dominație și asuprire au dobîndit un statut de drept internațional, în baza căruia pot fi tratați pe picior de egalitate cu combatanții legali ai statelor. *Caracterul internațional al războaielor de eliberare națională.* **D.c.a.i.** conferă războaielor de eliberare națională statut de conflict internațional desfășurat între două subiecte de drept internațional, între un agresor și victima agresiunii. Acest caracter decurge din dreptul de suveranitate al popoarelor la autodeterminare și independență asupra teritoriului pe care-l locuiesc și care a fost consacrat în Declarația relativă la principiile dreptului internațional privind relațiile amicale și cooperarea între state, conform Cartei O.N.U., adoptată prin Rez. 2625/XXV a Adunării Generale O.N.U. în 1970, care prevede că „Teritoriul unei colonii sau al unui alt teritoriu neautonom posedă, în virtutea Cartei, un statut separat și distinct de cel al teritoriului statului care îl administrează; acest statut separat și distinct în virtutea Cartei există în permanență, chiar dacă popoarele coloniei sau ale teritoriului neautonom nu își exercită dreptul lor de a dispune de ele însele". Dispunînd de un drept de suveranitate asupra propriului său teritoriu, poporul respectiv constituie o entitate cu vocație statală, un stat în devenire și, ca atare, el este învestit cu dreptul de a purta război împotriva puterii coloniale și a se bucura de protecția **d.c.a.i.** Pe cale de consecință, pentru popoarele colonizate lupta pentru decolonizare este recunoscută ca un drept, în sens juridic, drept care preexistă ostilităților și pe care acestea nu fac decît să-l transpună în viață. Pentru realizarea acestui drept, popoarele respective sînt autorizate să recurgă la lupta armată împotriva statului colonial, pentru a se autoapăra. „Orice stat — se arată în Declarația O.N.U. referitoare la principiile dreptului internațional (1970) — are obligația de a se abține să recurgă la orice măsură de constrîngere care ar lipsi popoarele menționate mai sus, în cuprinsul acestui principiu, de dreptul lor la autodeterminare. În cazul în care ele reacționează și rezistă la o astfel de măsură de constrîngere, în exercitarea dreptului lor de a decide de ele însele, aceste popoare au dreptul să caute și să primească un sprijin, conform scopurilor și principiilor Cartei Națiunilor Unite". Ca atare, conform **d.c.a.i.** aceste popoare au dreptul de a primi ajutor din partea altor state și organizații internaționale, iar acestea au obligația de a le acorda ajutor; mișcările de eliberare națională au dreptul de a fi recunoscute de state pentru a negocia, a participa, în condiții de egalitate, la activitatea organizațiilor internaționale, a încheia tratate internaționale, a deveni părți la acestea, precum și de a dispune de resursele lor naționale, orice însușire de către o putere colonială a bunurilor și resurselor naționale ale teritoriului respectiv fiind cu desăvîrșire interzisă, întrucît, din punct de vedere juridic, are caracter de jaf. **D.c.a.i.**, conferind statut de beligerantă și unor entități nestatale, a dezvoltat o practică deja încetățenită ținînd seama de mutații calitative în curs de desăvîrșire în transformarea societății internaționale. Corelativ, au apărut o serie de reguli noi care stabilesc *statutul combatanților,* care vizează două aspecte: a) categoriile de persoane care, în timp de conflict armat, pot lua parte în mod legal la luptă; b) protecția care li se asigură acestora. Astfel, Protocolul I de la Geneva, care a dat o definiție nouă categoriei de combatant, consacrînd în art. 43 un principiu fundamental (care modifică radical definiția de la Haga din 1907), a acordat fiecărui stat dreptul de a defini categoriile de combatant. În baza acestei reguli, statele sînt în drept să includă în categoria de combatant întreaga populație a țării, fapt ce evidențiază noile tendințe din viața internațională de a recunoaște războiul întregului popor împotriva unei eventuale ocupații străine. Combatanții și organizațiile mișcărilor de eliberare națională, la fel ca și toți combatanții legali, se bucură de protecția **d.c.a.i.**, care interzice folosirea mercenarilor de către puterile coloniale. Definind categoriile de luptători care pot beneficia de statutul de combatant, **d.c.a.i.** face o delimitare între combatanți și populația civilă, cu scopul de a o pune la adăpost pe aceasta din urmă de efectele nefaste ale conflictelor armate. *Metode și mijloace de război.* **D.c.a.i.** a reafirmat o serie de norme ale dreptului războiului aplicabile în raporturile dintre combatanți și a consacrat o serie de reguli noi. Astfel, reiterînd regulile fundamentale conținute în Declarația de la Petersburg (1868) și în Regulamentul de la Haga (1907), **d.c.a.i.** consacră, în Protocolul de la Geneva din 1977, următoarele reguli fundamentale: 1. În orice conflict armat, dreptul părților la conflict de a alege metodele sau mijloacele de război nu este nelimitat. 2. Este interzis a folosi arme, proiectile și materii, precum și metode de război de natură a cauza rău superfluu. 3. Este interzis a utiliza metode sau mijloace de război care sînt concepute pentru a cauza, sau de la care se pot aștepta că vor cauza, pagube extinse, durabile și grave mediului înconjurător. O noutate în materie de reguli aplicabile în caz de conflict armat o constituie și dispoziția art. 36 din Protocolul de la Geneva (1977) intitulată „arme noi", în care se prevede: „În studierea, punerea la punct, achiziționarea sau adoptarea unei arme noi, a noi mijloace sau a unei noi metode de război, Înalta Parte Contractantă are obligația de a determina, dacă utilizarea acesteia este interzisă, în anumite împrejurări sau în toate împrejurările, prin dispozițiile prezentului Protocol sau prin orice alte reguli de drept internațional aplicabil acestei Înalte Părți Contractante". **D.c.a.i.**, manifestînd grijă pentru menținerea statelor terțe în afara conflictelor, aduce cîteva inovații în instituția perfidiei, interzicînd, între altele, folosirea într-un conflict armat a drapelelor sau pavilioanelor, a simbolurilor,

insignelor, sau uniformelor militare ale statelor neutre sau ale altor state neparticipante la conflict. **D.c.a.i.**, spre deosebire de vechiul drept al războiului, ale cărui norme începeau odată cu declanşarea ostilităţilor şi îşi încetau acţiunea la sfîrşitul acestora, conţine şi norme care acţionează chiar înainte de începerea ostilităţilor. Este vorba de declaraţiile de intenţie ale beligeranţilor că nimeni nu va fi cruţat, care frizează genocidul. Precizată în Protocolul de la Geneva din 1977, în ideea protejării vieţii combatanţilor, această normă este astfel formulată: „Este interzis de a ordona să nu existe supravieţuitori, de a ameninţa adversarul în acest sens sau de a conduce ostilităţile în funcţie de această decizie". O altă normă înscrisă în Protocolul de la Geneva se referă la protecţia combatantului advers scos din luptă. Astfel, nici o persoană recunoscută, sau care trebuie să fie recunoscută, în anumite împrejurări ca fiind în afara luptei, nu trebuie să constituie obiectul unui atac. Regula a fost completată cu cîteva exemple de situaţii în care o persoană este în afara luptei: cînd se află în puterea unei părţi adverse; cînd îşi exprimă clar intenţia de a se preda, sau cînd şi-a pierdut cunoştinţa, ori se află în stare de incapacitate datorită unei răni sau îmbolnăviri, cu condiţia de a se abţine, în toate cazurile, de la orice act de ostilitate şi a nu încerca să evadeze. Reguli noi, consacrate de **d.c.a.i.**, se referă la statutul aviatorilor în primejdie. Prima dintre aceste reguli precizează că nici o persoană care sare cu paraşuta dintr-o aeronavă avariată nu trebuie să constituie obiectul unui atac în timpul coborîrii, iar în cea de-a doua, că atingînd solul unui teritoriu controlat de o parte adversă, persoana care a sărit cu paraşuta dintr-o aeronavă avariată trebuie să aibă posibilitatea de a se preda înainte de a face obiectul unui atac, cu excepţia cazului cînd există indicii că ea se dedă la un act de ostilitate. În această formulare, trupele aeropurtate nu se bucură de nici o protecţie. Amplele eforturi desfăşurate pe plan internaţional în vederea reafirmării şi dezvoltării regulilor **d.c.a.i.** vizînd limitarea violenţei, restrîngerea posibilităţilor de desfăşurare a acestora, protecţia drepturilor popoarelor de a dispune de ele însele şi a statelor împotriva unei agresiuni se înscrie în acţiunea de alcătuire a unei lumi mai bune, mai drepte, a edificării unei noi ordini internaţionale. Evident, realizările de pînă acum sînt foarte modeste, departe de cerinţele vieţii internaţionale contemporane care reclamă măsuri viguroase, de natură să reducă la minimum posibilitatea recurgerii la violenţă, să o descurajeze. **D.c.a.i.** trebuie pus în consonanţă cu normele şi principiile dreptului internaţional general, cu realităţile lumii contemporane. Astfel, dacă ţelul dreptului internaţional contemporan este de a elimina violenţa din viaţa internaţională şi a asigura statelor dreptul la prosperitate, ţelul **d.c.a.i.** este de a limita violenţa, cînd aceasta s-a declanşat,şi a transpune în viaţă drepul de libertate al statelor şi popoarelor.

dreptul la autodeterminare v. **autodeterminare.**

dreptul mării v. **dreptul internaţional maritim.**

dreptul natural *(jus naturale)*, expresie indicînd un asamblu de norme ale dreptului internaţional, care ar ţine de însăşi natura umană sau de cea a relaţiilor internaţionale, fiind independente de voinţa statelor, dar s-ar impune lor. Doctrina **d.n.** susţine fie că toate normele dreptului internaţional sînt norme de **d.n.**, fie numai o parte a lor, argumentînd că acest drept ar prevala în raport cu normele de drept pozitiv. Deşi doctrina **d.n.** conţine şi unele elemente raţionale (ideea unor drepturi inalienabile ale statelor, referirea la marile valori ale suveranităţii, egalităţii popoarelor ca un corespondent al egalităţii în drepturi) este un fapt cert că în ansamblul său exprimă o concepţie nerealistă asupra naturii principiilor şi normelor dreptului internaţional public, care iau naştere pe baza acordului de voinţă al statelor şi în consecinţă existenţa şi viabilitatea lor depinde de acest acord. V. şi **jus naturale.**

dreptul războiului, ansamblu de norme cu caracter internaţional, care reglementează comportamentul şi responsabilitatea statelor şi combatanţilor în timp de război, cunoscute sub denumirea de legile şi obiceiurile războiului. Izvoarele **d.r.** le constituie următoarele documente internaţionale: Declaraţia de la Paris (1856) cu privire la războiul pe mare; Declaraţia de la Petersburg din (1868) cu privire la interzicerea gloanţelor explozibile în timp de război; Convenţia pentru adaptarea la războiul maritim a principiilor Convenţiei din 22 aug. 1864 (Haga 1899); Convenţia privind legile şi obiceiurile războiului terestru (Haga 1899); Declaraţia cu privire la interzicerea lansării de proiectile şi explozibile din baloane (Haga 1899); Declaraţia relativă la interzicerea de a folosi anumite gloanţe (care în contact cu corpul omenesc se fragmentează în mici particule, provocînd răni incurabile), Haga 1899. De asemenea, următoarele 12 convenţii adoptate la Haga, în 1907: Convenţia privind începerea ostilităţilor; Convenţia privind legile şi obiceiurile războiului terestru; Convenţia privind drepturile şi obligaţiile puterilor şi persoanelor neutre în războiul terestru; Convenţia privind regimul navelor comerciale inamice la izbucnirea ostilităţilor; Convenţia privind transformarea navelor comerciale în nave de război; Convenţia privind instalarea de mine ancorate de contact; Convenţia privind bombardarea de către forţele maritime în timp de război; Convenţia privind adaptarea la războiul maritim a principiilor Convenţiei din 1864; Convenţia privind anumite restricţii referitoare la exercitarea dreptului de captură în războiul maritim; Convenţia privind crearea unei Curţi internaţionale de prize maritime; Convenţia privind drepturile şi obligaţiile puterilor neutre în războiul maritim şi Declaraţia relativă la interzicerea de a lansa proiectile şi explozive din baloane. La 17 iun. 1925, la Geneva a fost adoptat Protocolul cu privire la interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, otrăvitoare şi a altor gaze, precum şi a mijloacelor bacteriologice de război. După cel de-al doilea război mondial au mai fost adoptate o serie de acte internaţionale încorporate în **d.r.**, cum ar fi Statutele tribunalelor militare internaţionale de la Nürnberg şi Tokio (1946); Convenţia pentru prevenirea crimei de genocid (9 dec. 1948) etc. **D.r.** a reglementat starea de fapt existentă pînă la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial şi a perioadei de

colonizare. Pentru perioada de după această dată, v. **dreptul conflictelor armate internaţionale.**

drepturile fundamentale ale omului, ansamblul de drepturi, libertăţi şi obligaţii ale omului recunoscute ca atare pe plan internaţional, în perioada de după cel de-al doilea război mondial. Unul dintre scopurile O.N.U., înscris în Cartă, este realizarea cooperării internaţionale „în promovarea şi încurajarea respectării drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale pentru toţi, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie" (art. 1, al. 3). În vederea realizării acestui scop, în cadrul O.N.U. au fost adoptate documente prin care se proclamă **d.f. ale o.** (Declaraţia universală a drepturilor omului din 1948, Pactul internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale şi Pactul internaţional privind drepturile civile şi politice din 1966). Aceste documente proclamă, în general, **d.f. ale o.** şi obligaţiile sale fundamentale. O.N.U. a adoptat şi o serie de documente internaţionale care vin să întregească prevederile actelor sale de bază referitoare la **d.f. ale o.**, cum sînt: Convenţia pentru prevenirea şi reprimarea crimei de genocid (1948); Convenţia pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1965); Convenţia privind drepturile politice ale femeii (1952); Declaraţia privind promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc şi înţelegere între popoare (1965); Convenţia privind eliminarea crimei de apartheid (1973); Declaraţia (1975) asupra protejării tuturor persoanelor împotriva torturii şi a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante etc. De respectarea şi realizarea **d.f. ale o.** se ocupă şi Actul final al Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, de la Helsinki, din 1975. **D.f. ale o.** constituie, în prezent, o instituţie a dreptului internaţional public. După cum se precizează în Declaraţia universală a drepturilor omului, aceste drepturi reprezintă „idealul comun pe care să-l atingă toate popoarele şi naţiunile". Aplicarea şi garantarea **d.f. ale o.** se face prin măsuri naţionale ale statelor (în special, prin legislaţia lor internă), iar cooperarea lor internaţională în acest domeniu apare ca un element complementar, care trebuie să se desfăşoare cu respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internaţional public (îndeosebi cel al suveranităţii statelor şi al neamestecului în treburile altui stat). Aceasta este concepţia care stă la baza documentelor O.N.U. în această materie. Declaraţia universală a drepturilor omului cere tuturor oamenilor şi organelor societăţii „să se străduiască ca, prin învăţămînt şi educaţie, să dezvolte respectul acestor drepturi şi libertăţi şi să asigure, *prin măsuri progresive, naţionale şi internaţionale,* recunoaşterea şi aplicarea lor universală şi efectivă" (subl. ns.). În cazul unor încălcări flagrante şi sistematice a **d.f. ale o.** (de ex.: politica de discriminare rasială şi de apartheid), O.N.U. poate adopta anumite măsuri în conformitate cu prevederile Cartei sale, deoarece astfel de violări ale **d.f. ale o.** pun în pericol pacea şi securitatea internaţională, împiedică colaborarea între state şi popoare.

drepturile resortisanţilor S.U.A. în Maroc, *cazul* ~ diferend ivit între S.U.A. şi Franţa în legătură cu resortisanţii americani din Maroc. C.I.J., prin sentinţa din 27 aug. 1952, a respins pretenţii ale Statelor Unite ale Americii, formulate împotriva Franţei ca „protectoare" a Marocului în temeiul regimului capitulaţiilor în vigoare la acea dată. În speţă, C.I.J. a statuat că: 1) Un decret al rezidentului general francez (din 30 dec. 1948), care dădea un regim preferenţial importurilor marocane din Franţa şi Comunitatea franceză, era potrivnic actului de la Algesiras (1906), care prevedea „libertatea economică fără nici o inegalitate", iar instituirea protectoratului Franţei asupra Marocului nu a putut modifica obligaţia de a trata toate statele în Maroc, în mod egal. 2) Tribunalul consular american este competent în pricinile de drept privat între cetăţenii americani, nu însă şi în alte cazuri cînd un american este pîrît, întrucît clauza naţiunii celei mai favorizate nu cuprindea, la acea dată, un asemenea drept în favoarea nici unui alt stat. 3) Prevederile legale marocane se aplică, în principiu, şi resortisanţilor americani din Maroc, întrucît regimul capitulaţiilor a fost abolit. 4) S.U.A. nu pot pretinde ca resortisanţii săi din Maroc să fie scutiţi de impozitele marocane, întrucît toate celelalte state renunţaseră la scutirea de impozite a resortisanţilor lor, şi S.U.A. nu puteau să pretindă, în temeiul clauzei naţiunii celei mai favorizate, o situaţie privilegiată pentru propriii săi resortisanţi. 5) Pentru aprecierea valorii (în scopuri vamale) a mărfurilor importate din Maroc trebuie luate în considerare toate elementele şi criteriile de valoare.

drepturile şi obligaţiile fundamentale ale statelor, ansamblu de drepturi şi obligaţii care revin statelor din principiile fundamentale ale dreptului internaţional public. Decurgînd din normele imperative ale acestui drept, **d. şi o.f. ale s.** sînt inerente tuturor statelor, indiferent de sistemul lor social-politic, mărime, stadiu de dezvoltare etc. Între **d. şi o.f. ale s.** există o legătură organică, de condiţionare reciprocă, ca şi între principiile fundamentale ale dreptului internaţional public. **D. şi o.f. ale s.** trebuie să fie respectate de către toate statele lumii. Prin aceasta se aduce o contribuţie substanţială la asigurarea legalităţii internaţionale. În cadrul O.N.U. a fost declanşat un proces de codificare a **d. şi o.f. ale s.**, prin adoptarea mai multor acte (de ex.: proiectul Declaraţiei asupra drepturilor şi îndatoririlor statelor, din 1949, sau Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor, din 1974). Preocupată de întărirea legalităţii internaţionale şi a păcii, de realizarea unei noi ordini internaţionale, România socialistă a propus la sesiunea a XXX-a a Adunării Generale a O.N.U. elaborarea şi adoptarea unui „Cod de conduită cu caracter universal", care să consacre **d. şi o.f. ale s.** Proiectul de cod propus de România cuprinde următoarele **d.f.** ale statelor: dreptul sacru al fiecărui stat la existenţă liberă, la independenţă şi suveranitate naţională, la pace şi securitate; dreptul inalienabil al fiecărui popor de a-şi decide de-sine-stătător soarta, de a-şi alege şi dezvolta liber sistemul politic, economic şi social, corespunzător voinţei şi intereselor proprii, fără amestec din afară; egalitatea deplină în drepturi a tuturor statelor, indife-

rent de mărime, situație geografică, nivel de dezvoltare, orînduire socială, apartenență sau neapartenență la alianțe militare (respectiv un „drept de egalitate"); dreptul fiecărui popor la dezvoltare și progres, la exercitarea suveranității depline asupra resurselor naturale; dreptul inerent al fiecărui stat de a se apăra, cu toate mijloacele, împotriva oricărui atentat la adresa suveranității și independenței sale naționale, inclusiv cu cele militare, în cazul că este supus unei agresiuni armate; dreptul fiecărui stat de a participa, în condiții de deplină egalitate, la examinarea și soluționarea problemelor internaționale de interes comun; dreptul statelor de a avea deplin acces la cuceririle științei și tehnicii; dreptul și îndatorirea statelor, indiferent de orînduirea socială, de a coopera între ele, pe baza avantajului reciproc, în toate domeniile, în scopul menținerii păcii și securității internaționale, al favorizării progresului tuturor națiunilor, în primul rînd, al celor în curs de dezvoltare. Ca **o.f. ale** statelor se propun: obligația statelor de a nu interveni, sub nici o formă, sub nici un pretext și în nici o împrejurare, în treburile interne și externe ale altor state; respectarea inviolabilității frontierelor și a integrității teritoriale a fiecărui stat, abținerea de la orice tentativă îndreptată împotriva unității naționale sau integrității teritoriale a altui stat; obligația fiecărui stat de a milita pentru lichidarea totală a colonialismului; obligația statelor de a se abține, în relațiile internaționale, de la amenințarea cu forța sau folosirea forței, sub orice pretext, în orice împrejurare și sub orice formă, precum și de la orice fel de constrîngere de ordin militar, politic, economic sau de altă natură împotriva altui stat; obligația statelor de a reglementa toate diferendele internaționale numai prin mijloace pașnice; obligația statelor de a-și îndeplini cu bună-credință angajamentele asumate în conformitate cu dreptul internațional public. Tot ca **o.f. ale s.** mai pot fi: obligația de a întări pacea și securitatea internațională și obligația de a înfăptui dezarmarea lor generală și totală. Conduita internațională a tuturor statelor lumii trebuie să fie în deplină concordanță cu **d. și o.f.**, ceea ce corespunde respectării principiilor fundamentale ale dreptului internațional public și al legalității internaționale. Recunoașterea și aplicarea tot mai largă a **d. și o.f. ale s.** în relațiile internaționale contribuie la realizarea și dezvoltarea unor raporturi noi între state, la consolidarea păcii și la progresul omenirii.

dubla cetățenie (bipatridie), situația unei persoane care este, în același timp, cetățean a două state. De cele mai multe ori **d.c.** apare ca rezultat al nașterii copilului unei persoane a cărei legislație practică „legea sîngelui" *(jus sanguinis)* pe teritoriul unui stat care practică „legea solului" *(jus soli)*, sau din cauză că cetățeanul unui stat primește cetățenia unui al doilea stat, fără a fi pierdut cetățenia sa de origine. Fiecare stat consideră o persoană ca avînd cetățenia sa, sau fiind străină în conformitate cu propria sa lege și, ca atare, le poate pretinde fidelitate, respectarea legilor naționale, în primul rînd a celor cu privire la serviciul militar. Statele terțe sînt suverane în a considera persoanele în cauză ca avînd cetățenia oricăruia dintre statele de a căror cetățenie se bucură. Pentru înlăturarea dificultăților și conflictelor ce se pot ivi ca urmare a situațiilor create de dubla cetățenie, statele încheie de multe ori convenții internaționale. Republica Socialistă România a încheiat asemenea convenții cu diferite state. Aceste convenții permit persoanelor care au cetățenia celor două state contractante să opteze pentru una din cele două cetățenii, punînd astfel capăt situației lor de bipatridie și complicațiilor rezultate din aceasta. V. și **apatridie.**

due diligence, expresie engleză însemnînd „diligența datorată, obligatorie" („grija cuvenită") folosită în Convenția de la Washington (1871) pentru formularea celor trei „reguli de la Washington" menite să stea la baza arbitrajului asupra reclamațiilor Statelor Unite ale Americii împotriva Angliei cu privire la înarmarea, în porturi și ape engleze, în timpul războiului de secesiune, a unor vase corsar ale statelor sudiste. Noțiunea de diligență datorată de state în relațiile lor internaționale este însă mult mai largă decît aceea determinată în regulile de la Washington și în sentința arbitrală din 14 sept. 1872 care a pus capăt litigiului dintre S.U.A. și Anglia privind îndatoririle neutrului în caz de război maritim: ele privesc îndatorirea oricărui stat, în orice situație, de a uza de drepturile sale *civiliter*, adică ținînd seama de faptul că există într-o comunitate de state și, în consecință, este dator să aibă „cuvenita grijă" de a nu cauza altui stat pagube nemeritate. Pînă în prezent nu s-a putut ajunge la o definiție unanim recunoscută și acceptată a noțiunii de *„due diligence"*, în fiecare caz concret și pentru fiecare situație de drept internațional în parte urmînd a se stabili dacă statul în cauză a făcut dovadă de diligența obligatorie în exercitarea drepturilor sale. V. și **regulile de la Washington.**

Dunărea, regimul juridic, ansamblul reglementărilor juridice naționale și internaționale care statornicesc modalitățile de desfășurare a navigației pe fluviu precum și a altor activități conexe. Tratatul dintre Austria și Turcia (1616) constituie începutul reglementării juridice a navigației pe Dunăre. Este primul tratat internațional care s-a ocupat în mod special de problema Dunării. Tratatul a prevăzut pentru supușii Austriei libertatea navigației pe Dunăre aflată atunci în stăpînirea Turciei. Tratatele de la Karlowitz (1699), Passarowitz (1718), dintre Austria și Turcia de la Kuciuk-Kainargi (1774) și București (1812), dintre Rusia și Turcia au stipulat pentru navele celor două țări dreptul la liberă navigație pe Dunăre. La Congresul de la Viena (1815), Anglia a obținut recunoașterea Dunării ca fluviu internațional. Dar reglementarea juridică n-a avut aplicație în Imperiul otoman. Prin Tratatul de pace de la Adrianopol (1829), Rusia și-a asigurat gurile Dunării și deplina libertate de navigație pe fluviu. Pe baza Convenției de la Petersburg (1840), dintre Rusia și Austria, acest drept a fost acordat tuturor statelor. Prin Tratatul de la Paris (1856), Anglia, Franța, Turcia și Prusia și-au asigurat stăpînirea asupra Dunării, în detrimentul drepturilor și intereselor legitime ale țărilor riverane. Pentru Dunărea de Jos a fost înființată C.E.D.; prin componența sa, aceasta era mai mult un organ al statelor neriverane. După primul răz-

boi mondial s-a elaborat, la Paris (1921), „Statutul definitiv al Dunării". Au fost înființate două comisii: C.E.D. și C.I.D., în care intrau, pe lîngă statele riverane, și marile puteri membre ale C.E.D. Prin Convenția de la Viena (1940), C.I.D. a fost desființată; în locul ei au luat ființă alte două organe: *Consiliul Dunării fluviale* și *Comitetul special al Consiliului Dunării fluviale.* Regimul juridic al Dunării a fost discutat la Conferința de la Potsdam (1945), dezbătut la sesiunea de la Paris a Consiliului miniștrilor afacerilor externe și la Conferința de pace de la Paris (1946). Conferința de la Belgrad (1948) a adoptat Convenția despre regimul de navigație pe Dunăre. V. și **Comisia Europeană a Dunării, Comisia Internațională a Dunării.**

durante bello, expresie lat. însemnînd „cît timp durează războiul", „pe timpul războiului", și care indică natura limitată în timp, la durata războiului, a unei anumite situații, aplicabilității unor anumite măsuri, norme, obligații și drepturi.

E

echidistanță (în dreptul internațional) **1.** Punct sau linie egal depărtate de alte puncte, linii sau planuri. **2.** Punct egal depărtat de cele mai apropiate puncte de pe țărmuri maritime, sau linii de bază care delimitează apele interioare aparținînd unor state maritime. Linia de e. între două state despărțite de frontiere maritime este linia închipuită care trebuie să se păstreze pe tot traseul sau la egală distanță de cele mai apropiate puncte de coastă sau linii de bază care delimitează apele aparținînd altor state. **3.** Metodă de delimitare a spațiului maritim și a platoului continental, recunoscută în dreptul internațional.

echipaj **1.** Expresie ce desemnează personalul care deservește o navă de război, inclusiv piloții și elevii marinei militare. **2.** (În sens restrîns) Expresie care se referă numai la forțele îmbarcate. În caz de operații militare între forțele terestre și aeriene și cele maritime, numai forțelor îmbarcate li se aplică prevederile Convenției a III-a de la Geneva (1949) cu privire la tratamentul bolnavilor, răniților și naufragiaților din forțele armate pe mare.

echitate (în dreptul internațional și relațiile internaționale) **1.** Termen care, în sens general, înseamnă respectarea dreptății în relațiile internaționale și în aplicarea dreptului internațional public. În perspectiva unei noi ordini economice și politice internaționale e. reprezintă mai ales corectarea unor situații inechitabile pe care o simplă aplicare a egalității juridice formale între state le-ar putea genera (neacordarea de preferințe, tratament egal pentru țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, deși acestea din urmă nu dispun de aceleași posibilități etc.). **2.** Termen ce definește modul în care un stat sau un organ internațional adoptă o hotărîre, face o propunere sau duce negocieri internaționale. **3.** E. apare în justiția internațională ca element al hotărîrii adoptată de un tribunal arbitral sau de Curtea Internațională de Justiție. Statutul C.I.J. prevede dreptul Curții să soluționeze o cauză supusă ei și „ex aequo et bono" ceea ce înseamnă soluționarea cauzei pe baza echității, dacă părțile la acea cauză sînt de acord. Recurgerea la e. în soluționarea diferendelor internaționale nu înseamnă neglijarea sau chiar încălcarea normelor imperative ale dreptului internațional public. E., ca expresie a dreptății în viața internațională, are un rol important în realizarea unei noi ordini internaționale.

efectele juridice ale blocadei, consecințele instituirii blocadei militare. E.b. sînt guvernate de trei idei: a) efectul imediat — blocada interzice orice comunicație cu locurile împresurate; b) încălcarea acestei interdicții constituie delictul de ruptură a blocadei; c) violarea blocadei antrenează pentru autorul acesteia o sancțiune, care constă în captura navei și a mărfurilor. Astfel, pot fi confiscate toate navele, sub pavilion neutru, aliat sau național care forțează blocada, în afară de cazul cînd se dovedește că proprietarul mărfii n-a cunoscut intenția echipajului. Sînt exceptate de la captură navele care forțează blocada din cauză de forță majoră, avarii, reaua stare a mării, precum și navele de război aparținînd statelor neutre sau aliate care primesc o autorizație în acest sens. V. și **blocadă de război.**

efectele juridice ale ocupației militare, drepturile și obligațiile recunoscute de dreptul războiului puterii de ocupație asupra unui teritoriu ocupat. Primele reguli juridice cu privire la ocupația militară au fost elaborate la sfîrșitul sec. al XIX-lea și, mai ales, la începutul celui de-al XX-lea, fiind consacrate în Regulamentul anexă la cea de-a IV-a Convenție de la Haga (1907) cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru, precum și în Convenția cu privire la protecția populației civile în timp de război (1949). Principiul fundamental înscris în aceste documente este acela că ocupația militară nu antrenează nici un fel de suveranitate teritorială asupra puterii ocupante. Suveranul teritorial continuă să-și conserve drepturile sale de suveranitate, ocupantul neexercitînd decît unele competențe cu caracter limitat la următoarele obiective: a) în vederea menținerii ordinii publice în teritoriul ocupat; b) în interesul populației civile; c) în interesul securității armatei de ocupație. Neavînd nici un drept de suveranitate asupra teritoriului ocupat, puterea de ocupație nu are, implicit, dreptul de a anexa teritoriul respectiv; de a-l proclama independent; de a crea organe statale cărora să le atribuie prerogative suverane. În trecut ocupantului îi erau recunoscute unele competențe în: *1. Administrarea teritoriului ocupat.* Ocupantul avea obligația să asigure o funcționare normală a vieții colective, prin garantarea activității locuitorilor, menținerea funcționarilor publici în funcțiile lor (cei aleși putînd fi înlocuiți), asigurarea, pe cît posibil, a celor trebuincioase traiului pentru populația teritoriului respectiv, respectarea vieții

locuitorilor, a onoarei şi drepturilor familiilor etc. Se interzicea ocupantului să constrîngă locuitorii să ia parte la operaţiile de război sau să servească în forţele sale auxiliare, de a servi ca ghid în forţele armate sau a furniza date despre armata sau mijloacele de apărare ale statului lor. Erau de asemenea, interzise transferările forţate, în masă sau individual, precum şi deportările de persoane protejate din teritoriul ocupat în teritoriul puterii ocupante sau în al oricărui alt stat. Nici un locuitor nu putea fi deţinut ostatic sau prizonier dacă nu a comis vreo infracţiune prevăzută în legile şi regulamentele în vigoare. Se interzice, de asemenea, pedepsele colective împotriva populaţiei civile, torturile şi relele tratamente, actele contrare demnităţii umane, execuţiile arbitrare. Ocupantul este obligat să asigure funcţionarea şcolilor şi instituţiilor de instrucţie publică. Populaţia civilă avea, la rîndul său, o serie de îndatoriri faţă de autoritatea de ocupaţie: de a da ascultare ordinelor sale, de a plăti impozite şi taxe pentru a acoperi cheltuielile puterii de ocupaţie. *2. Regimul proprietăţii mobiliare şi imobiliare în teritoriul ocupat.* Se interzice puterii ocupante de a distruge bunurile mobiliare şi imobiliare aparţinînd persoanelor particulare, individual sau colectiv, statului sau altor autorităţi publice, organizaţiilor sociale sau cooperatiste etc. În ce priveşte proprietatea de stat, ocupantul nu era considerat decît un administrator şi uzufructuar al edificiilor publice, imobilelor, pădurilor şi fermelor agricole. Bunurile imobiliare susceptibile de utilizare directă pentru necesităţile militare, cum ar fi fortificaţiile, docurile, depozitele, căile ferate, podurile etc. intrau în posesiunea ocupantului, fără ca acesta să devină proprietarul lor. Nu deveneau proprietate mamică nici bunurile statului ce nu erau susceptibile a fi folosite în luptă: construcţii şi birouri publice, parcuri, ferme, cariere, uzine, fabrici etc. Bunurile mobile proprietate de stat, apte a servi necesităţilor militare, ca depozite de armamente, mijloacele de transport, magazii, fonduri etc. puteau fi confiscate fără indemnizaţie. *3. Administrarea legislaţiei.* În principiu, administrarea teritoriului trebuie făcută după legile edictate de suveranul teritorial. Astfel, ocupantul nu avea dreptul de a modifica ordinea constituţională a teritoriului. La acest principiu s-au adus unele derogări. Astfel, în caz de necesitate militară, ocupantul putea suspenda aplicarea unor legi sau a le modifica. Această prerogativă avea trei limitări: se referea numai la anumite domenii (în dreptul penal, de exemplu); este determinată de împrejurări excepţionale: exercitarea sa este condiţionată de respectarea ordinii legale interne, mai ales cînd necesităţile militare nu impun suspendarea legii. *4. Administrarea jurisdicţională.* O practică aplicată în toate războaiele a fost aceea că, alături de tribunalele locale, care au continuat să existe fiind competente în cauzele dintre civili şi aplicînd codurile şi legile naţionale în vigoare, au fiinţat şi tribunale ale ocupantului, care au judecat faptele ce aduceau atingere armatei de ocupaţie. Pentru a asigura protecţia armatei sale, ocupantul a edictat şi legi marţiale pe care le-au aplicat tribunalele militare. În acest sens, puterea de ocupaţie putea, în caz de infracţiune la legile penale promulgate de ea, să defere pe inculpaţi tribunalelor sale militare nepolitice cu condiţia ca acestea să funcţioneze în teritoriul ocupat. Convenţia de la Geneva (1949) stipulează că atunci cînd ţapta este comisă numai în scopul de a păgubi puterea de ocupaţie, fără a aduce însă atingere vieţii şi integrităţii corporale membrilor forţelor armate şi ai administraţiei sau vreo atingere serioasă bunurilor şi instituţiilor acestor forţe, făptuitorul este pasibil numai de internare sau simplă închisoare. Sînt interzise arestarea sau condamnarea pentru acte comise sau opinii exprimate înainte de ocupaţie sau în timpul unei întreruperi a acesteia cu excepţia infracţiunilor la legile şi obiceiurile războiului, care fac obiectul unei urmăriri judiciare. Pedepsele privative de libertate se vor executa numai în teritoriul ocupat. La sfîrşitul ocupaţiei persoanele inculpate sau condamnate vor fi predate autorităţilor suveranului teritorial împreună cu dosarul respectiv. Convenţia prevede şi posibilitatea ca ocupantul, din motive imperioase de securitate, să impună populaţiei acelui teritoriu ocupat domiciliu forţat sau să procedeze la internare. O hotărîre în acest sens trebuie să fie luată conform unei proceduri regulate şi care să prevadă dreptul la apel al celor internaţi. În lumina principiilor dreptului internaţional contemporan, în special a principiului nefolosirii forţei şi a ameninţării cu forţa, în baza cărora ocupaţia militară şi invadarea unui teritoriu constituie un act de agresiune, o crimă contra păcii, efectele juridice ale ocupaţiei militare au devenit inoperante. V. şi **ocupaţia militară.**

efectele juridice ale războiului, consecinţe ale declanşării războiului. Războiul produce efecte de ordin juridic atît în relaţiile dintre beligeranţi cît şi între aceştia şi statele neutre. Odată cu începerea războiului, relaţiile diplomatice şi consulare dintre statele beligerante sînt rupte. Membrii misiunilor diplomatice şi consulare părăsesc statul inamic, iar localurile şi arhivele diplomatice sînt sigilate şi date în custodia unui stat terţ. Tratatele bilaterale încheiate între statele beligerante sînt considerate caduce. Cu excepţia convenţiilor menite să fie aplicate tocmai în caz de război (de exemplu convenţiile privind tratamentul prizonierilor şi răniţilor etc.), celelalte convenţii multilaterale sînt suspendate în relaţiile dintre beligeranţi, ele rămînînd în vigoare în relaţiile acestora cu celelalte state. Cetăţenii inamici, aflaţi pe teritoriul unui stat beligerant, pot fi internaţi, dacă securitatea statului beligerant impune o asemenea măsură. Bunurile statului inamic aflate pe teritoriul unui stat beligerant pot fi confiscate, iar bunurile aparţinînd cetăţenilor inamici pot fi puse sub sechestru. Soarta acestor bunuri urmează a fi reglementată definitiv la încheierea păcii. Beligeranţii aveau dreptul să interzică orice relaţii comerciale cu statul inamic, precum şi cu cetăţenii statului inamic şi să anuleze contractele comerciale încheiate cu acest stat sau cu cetăţenii lui înainte de război. Relaţiile statelor beligerante cu statele neutre şi cu cetaţenii acestora, sînt, în principiu, menţinute, cu respectarea drepturilor şi obligaţiilor rezultînd din regulile neutralităţii aplicabile în caz de război.

efectele tratatelor internaţionale, îndeplinirea de către părţile contractante, pe teritoriul lor, a obligaţiilor asumate prin tratatele internaţionale. Sînt obligatorii pentru părţi şi trebuie respectate numai

tratatele încheiate conform principiilor şi normelor dreptului internaţional. Tratatele impuse, inegale nu au eficacitate juridică. Orice tratat în vigoare trebuie să fie executat de părţile contractante cu bună-credinţă. Principiul bunei-credinţe are un caracter general; el priveşte toate aspectele comportării statelor în relaţiile externe. Statele trebuie să pună de acord legislaţia lor internă cu obligaţiile asumate în relaţiile internaţionale. Această regulă ridică problema aplicării tratatelor în dreptul intern al statelor. 1) *Tratatul şi legea internă.* Tratatele produc efecte numai asupra statelor, nu şi asupra cetăţenilor. Cînd un tratat conţine drepturi şi obligaţii pentru persoane fizice sau juridice, ele nu se pot realiza direct; sînt necesare acte interne pe care statele le adoptă în vederea executării tratatelor. Fiecare stat reglementează modul prin care asigură aplicarea tratatelor în dreptul intern. Conflictul între lege şi tratat este rezolvat de tribunalele interne, care aplică principiile în materia conflictului dintre legile interne; 2) *Principiul „pacta tertiis nec nocent nec prosunt"* (convenţiile nu pot aduce nici prejudicii, nici beneficii terţilor). Din această regulă, unanim recunoscută în dreptul internaţional, se desprind următoarele situaţii: a) *obligaţii în sarcina statelor terţe.* Dreptul internaţional interzice ca printr-un tratat încheiat între două sau mai multe state să se impună unui stat terţ o anumită obligaţie. Opozabilitatea unui tratat faţă de state terţe reclamă examinarea lui, pentru a se observa dacă normele enunţate în tratat au devenit obligatorii faţă de statele terţe, deoarece au avut sau au dobîndit caracterul unor norme cutumiare de drept internaţional. Potrivit Cartei O.N.U., art. 2, par. 6 „Organizaţia va asigura ca statele care nu sînt membre ale ei să acţioneze în conformitate cu aceste principii, în măsura necesară menţinerii păcii şi securităţii internaţionale; b) *drepturi în favoarea statelor terţe.* Prin tratatele bilaterale sau multilaterale statele pot acorda anumite drepturi în favoarea altor state, fără ca ele să fie părţi la acele tratate; c) *asigurarea executării tratatelor.* Jurămîntul în societatea sclavagistă şi feudală; de asemenea, folosirea pe scară largă a sistemului ostaticilor în feudalism; ocuparea unui teritoriu; angajamentul unor state (state garante) de a asigura îndeplinirea obligaţiilor decurgînd dintr-un tratat încheiat între alte state. În prezent asigurarea executării tratatelor implică un mecanism mult mai complex (mijloace individuale sau colective ale statelor, sancţiuni internaţionale, acţiunea opiniei publice etc.); d) *durata efectelor tratatelor.* Efectele se întind pe durata prevăzută de dispoziţiile tratatului. Excepţia apare în cazul cînd termenul de aplicare se prelungeşte, ori intervin, fie pentru toate părţile, fie pentru unele dintre ele, situaţii în care tratatul îşi încetează aplicarea. Sub aspectul duratei unui tratat distingem între tratatele încheiate cu termen şi tratate încheiate fără termen. Tratatele cu termen sînt încheiate pentru o perioadă de timp determinată. Tratatele de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală dintre ţările socialiste sînt încheiate pe termen de 20 de ani. De obicei, tratatele politice sînt încheiate pe o durată de 10, 15, 20 de ani; acordurile economice, pe 1—5 ani. O categorie specială de tratate cu termen sînt acelea încheiate pe 99 de ani, care, de fapt, reprezintă tratate fără termen. Pentru asemenea tratate durata de aplicabilitate nu este limitată de ajungerea la un anumit termen; ele nu au durată determinată. Fac parte din această categorie tratatele de pace. În unele tratate se prevede expres că se încheie „pe veci" (de ex.: Tratatul de pace de la Paris (1856); sînt tratate fără termen: Pactul Briand-Kellogg (1928); Convenţia Poştală Universală (1934), Carta O.N.U.; Convenţia de la Belgrad (1948). V. şi **tratat internaţional.**

efectivitatea ocupaţiei militare, condiţie cerută de dreptul războiului pentru a recunoaşte puterii de ocupaţie competenţa exercitării anumitor prerogative asupra unui teritoriu ocupat de inamic. Astfel, un teritoriu se consideră ocupat de inamic, atunci cînd a fost evacuat de armata adversă şi a căzut în puterea actuală şi efectivă a forţelor armate ale inamicului. Odată teritoriul efectiv ocupat se crea o situaţie juridică nouă, care implica noi drepturi şi noi obligaţii de ordin internaţional atît pentru ocupant, pentru populaţia civilă de pe acest teritoriu, cît şi pentru statele terţe. Aceste reguli sînt depăşite în condiţiile actuale, cînd populaţia unui stat care este obiectul unei agresiuni armate are dreptul şi datoria să ducă războiul întregului popor pînă la eliberarea completă a teritoriului cotropit, aceasta chiar şi în cazul unei aşa-zise ocupaţii efective. V. şi **efectele juridice ale ocupaţiei militare; ocupaţia militară.**

efectul util, regulă de interpretare a tratatelor internaţionale care impune să se atribuie cuvintelor şi frazelor din tratat înţelesul în care inserarea lor în text să nu constituie ceva superfluu, o simplă redondanţă de limbaj: părţile nu vorbesc pentru a nu spune nimic. Principiul bunei-credinţe, care guvernează materia interpretării, îşi găseşte aplicarea şi prin regula **e.u.** care interzice tălmăcirea unei expresii litigioase în sensul în care tratatul ar fi avut acelaşi sens şi în absenţa expresiei în cauză. În aplicarea aceleiaşi reguli, textul se interpretează în sensul în care tratatul va avea un cuprins licit, iar nu într-un înţeles în care ar fi ilicit şi deci nevalabil, *ut res magis valeat quam pereat.* Nu este însă admisibil ca să i se atribuie textului, sub pretextul de a-i asigura eficacitatea („efecte utile"), un înţeles care ar produce efecte pe care autorii tratatului nu le-au consimţit: interpretul nu are dreptul de a revizui sau modifica tratatul.

efort de război (în dreptul internaţional), ansamblul activităţilor care, din apropiere sau de la distanţă, contribuie la continuarea ostilităţilor. Activităţile respective cuprind atît operaţiunile militare propriu-zise, cît şi producţia de materiale de război. După normele în vigoare ale dreptului internaţional aplicabil în caz de conflict armat, populaţia civilă este în drept să participe la **e. de r.** fără a pierde prin aceasta dreptul la protecţie.

egalitatea în drepturi a statelor, principiu fundamental al dreptului internaţional contemporan, care postulează neadmiterea ca un stat sau un grup de state să beneficieze, în relaţiile internaţionale, de mai multe drepturi decît celelalte state. **E. în d. a s.** presupune eliminarea din relaţiile inter-

naționale a oricăror privilegii, discriminări sau inegalități create ca urmare a politicii imperialiste de dominație și dictat. **E. în d. a s.** este consacrată în numeroase acte internaționale. Declarația O.N.U. asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state, conform Cartei, indică elementele următoare ca definitorii pentru conținutul acestui principiu: a) statele sînt egale din punct de vedere juridic. Dacă sub alte aspecte (mărimea teritoriului sau a populației, putere economică sau militară, sistem social-politic etc.) statele nu sînt egale între ele, fiecare fiind o „individualitate", din punct de vedere juridic ele sînt egale în temeiul suveranității lor. Acest fapt este exprimat în principiul „egalității suverane" a statelor; b) fiecare stat se bucură de drepturile inerente suveranității sale; c) fiecare stat are obligația de a respecta personalitatea altor state; d) integritatea teritorială și independența politică ale statului sînt inviolabile; e) fiecare stat are dreptul să-și aleagă în mod liber sistemul său politic, economic și cultural; f) fiecare stat are datoria de a îndeplini cu bună-credință obligațiile sale internaționale și de a trăi în pace cu celelalte state. Respectarea principiului **e. în d. a s.** este deosebit de importantă pentru existența și dezvoltarea unor relații noi, democratice între state. România socialistă s-a pronunțat și se pronunță cu consecvență pentru ca raporturile dintre națiuni și state să se întemeieze pe egalitatea reală în drepturi.

egalitatea suverană a statelor, formulare adoptată, în primul rînd, de Carta O.N.U. (art. 2, al. 1) și de alte documente internaționale, prin care se reunesc două principii fundamentale ale dreptului internațional public: principiul suveranității și cel al egalității în drepturi a statelor. Prin aceasta se subliniază legătura strînsă care există între aceste două principii. Fiecare stat trebuie să se bucure, în mod egal, de toate drepturile inerente suveranității sale. Principiul egalității suverane a statelor asigură însă numai egalitatea acestora în ceea ce privește suveranitatea. El nu este suficient pentru a asigura statelor depline egalități în drepturi. Astfel, în O.N.U. unde numai cinci state sînt membre permanente ale Consiliului de Securitate nu se aplică egalitatea deplină în drepturi, deși statele sînt egal suverane. România militează pentru egalitatea deplină în drepturi a tuturor statelor, fără nici o deosebire, condiție sau diferențiere. V. și **egalitatea în drepturi a statelor; principiul suveranității.**

egalitate de tratament (în dreptul internațional), lipsa oricăror discriminări în relațiile dintre state, în special, în relațiile lor economice. **E. de t.** presupune ca statele să-și recunoască aceleași drepturi și obligații în relațiile lor reciproce. **E. de t.** decurge din principiul egalității în drepturi a statelor, unul din principiile fundamentale ale dreptului internațional public. **E. de t.** nu exclude existența în relațiile dintre state a tratamentului preferențial.

electricitate, Société~de Beyrut, *cazul ~,* litigiu între guvernul libanez și o societate franceză — Société d'Electricité de Beyrouth — transformat în diferend internațional în urma intervenției de partea societății a guvernului francez care, la 14 aug. 1954 a cerut C.I.J. ca guvernul Libanului să fie obligat să înceapă tratative cu Société d'Electricité de Beyrouth și s-o despăgubească pentru daunele pricinuite prin decretele sale care aveau drept obiect și rezultat să reducă prețul curentului furnizat de societatea franceză în temeiul a patru concesiuni din 1925, pe care decretele din 1954 (mart. și apr.) le-au declarat anulate. C.I.J. nu a avut ocazia să se pronunțe asupra cererii, întrucît la 26 mart. 1954 Franța și Libanul s-au înțeles în sensul răscumpărării concesiunii privind furnizarea electricității în Liban de către guvernul libanez, astfel încît guvernul francez și-a retras acțiunea.

electricitate, Societatea de ~ din Sofia, *cazul ~,* diferend între Bulgaria și Belgia, ivit ca urmare a acordării de către guvernul belgian a protecției societății de electricitate care acționa pe teritoriul bulgar. Între orașul Sofia și societatea „Compagnie de l'Electricité de Sofie et de Bulgarie", resortisantă a Belgiei, exista o înțelegere de concesiune, potrivit căreia C.d.l.E.d.S.e.d.B. avea să asigure furnizarea electricității pentru orașul Sofia. Trei hotărîri ale tribunalului arbitral mixt belgo-bulgar instituit conform Tratatului de pace de la Neuilly sur Seine (1919), date în 1923 și 1925, au prelungit concesiunea pînă la anul 1960, schimbînd modalitățile de calculare a prețului electricității. În anii 1923—1936 s-au ivit divergențe cu privire la calcularea prețului electricității. S-a ajuns la o acțiune a Belgiei în fața C.P.J.I., din 26 ian. 1938, care cerea condamnarea Bulgariei la plata de daune, în timp ce Bulgaria susținea incompetența C.P.J.I. Bulgaria a sesizat la rîndul ei instanțele bulgare cu o cerere de daune adresată Societății belgiene. Din cauza intrării trupelor germane în Belgia, procesele nu s-au mai judecat. După terminarea războiului, guvernul belgian și-a retras, la 24 oct. 1946, cererea.

elementele teritoriului de stat, părțile componente ale teritoriului pe care este constituit un stat. Teritoriul de stat este compus din mai multe părți, cum ar fi: teritoriul terestru, maritim, lacustru, aerian, glacial, polar, subteran, submarin, etc. a) *Teritoriul terestru* al unui stat se compune din partea de uscat, indiferent de locul unde este situată. Astfel, există state ale căror părți componente se află la distanță una de alta (de exemplu S.U.A. față de Alaska). Nu fac parte din teritoriul terestru al statului administrant coloniile, teritoriile sub tutelă și protectoratele. b) *Teritoriul subteran și submarin,* care se întinde în lărgime pînă la limitele teritoriului terestru și maritim, iar în adîncime pînă la limitele oferite de tehnica modernă se află sub jurisdicția efectivă a statului. În exercitarea suveranității sale statul este în drept a explora și exploata toate bogățiile existente aici și de a executa orice fel de lucrări — tunele, canale, de a instala cabluri etc. c) *Teritoriul acvatic,* care cuprinde rîurile, lacurile, canalele, porturile, radele, băile, plus marea teritorială, aparținînd, de asemenea, statului. d) *Platoul continental,* care este considerat ca prelungire a teritoriului terestru pe fundul mării pînă la

o adîncime a acesteia face parte din teritoriul de stat. e) *Spațiul aerian* este parte componentă a teritoriului de stat și este alcătuit din coloana de aer de deasupra teritoriului terestru și acvatic. f) Din teritoriul unui stat fac parte și *sectoarele polare ale Arcticii.* Acestea sînt spații cuprinse între coordonatele geografice care pornesc de la extremitățile teritoriului unui stat și se unesc la Polul Nord. V. și **Arctica, regim juridic.**

elementele tratatelor internaționale, părțile componente ale înțelegerilor internaționale. E.t.i. sînt de două feluri: esențiale sau de fond și auxiliare sau accesorii. *Elementele esențiale,* indispensabile validității juridice a unui tratat sînt: subiectele, obiectul și voința părților, iar *elementele auxiliare* — termenul și condiția. *Subiectele tratatelor internaționale* sînt subiectele dreptului internațional — statele, națiunile care luptă pentru crearea statului național și organizațiile interguvernamentale cărora li se recunoaște această calitate prin actele lor constitutive (Convenția de la Viena asupra dreptului tratatelor (1969) are aplicabilitate numai la tratatele încheiate între state). Dreptul statelor de a încheia tratate internaționale este o prerogativă a suveranității, care se realizează de șeful statului, șeful guvernului, ministrul de externe, șeful misiunii diplomatice, precum și de alte persoane împuternicite de organele de stat. Constituția fiecărui stat conține prevederi cu privire la organele competente a încheia tratate. Nu sînt considerate tratate internaționale înțelegerile intervenite între persoane fizice și juridice și un stat. Națiunile dobîndesc calitatea de subiect de drept internațional implicit pe aceea de subiect al tratatului international numai în măsura în care întrunesc caracteristicile unui stat, printre care crearea unui organ reprezentativ — guvern provizoriu, comitet național etc. care se manifestă în numele națiunii. De asemenea, unele organizații internaționale, care sînt subiecte de drept internațional cu caracter derivat, secundar, au o capacitate juridică limitată de a încheia tratate internaționale (ex. O.N.U.). *Obiectul tratatului internațional* îl constituie raporturile internaționale reglementate prin tratat. Un stat care a semnat un tratat are obligația de a se abține de la săvîrșirea unor acte care ar lipsi acest tratat de obiectul și scopul său. *Voința părților* este unul din elementele fără de care nici un tratat internațional nu poate fi legalmente valabil. Voința trebuie să fie exprimată liber, clar și precis. Orice tratat a cărui încheiere a fost obținută prin amenințare sau prin folosirea forței cu violarea principiilor de drept internațional prevăzute în Carta O.N.U. este nul. *Termenul* este elementul viitor și sigur de care depinde intrarea în vigoare sau expirarea unui tratat, iar *condiția,* evenimentul viitor și nesigur de care depinde începutul și încetarea executării unui tratat. După Convenția de la Viena asupra dreptului tratatelor, un tratat intră în vigoare la data și după modalitatea ce s-a fixat prin dispozițiile sale sau prin acord între statele ce au participat la negocieri. În lipsa unor asemenea dispoziții sau a unui asemenea acord, un tratat intră în vigoare deîndată ce consimțămîntul de a fi legat prin tratat a fost stabilit pentru toate statele care au participat la negociere. V. și **vicii de consimțămînt: a quo; ad quem.**

El Triunfo, *cazul* ~, Guvernul Republicii El Salvador a acordat în anul 1894 o concesiune unor cetățeni americani spre a exercita navigația cu aburi în portul El Triunfo, cu condiția de a crea în acest scop o societate conform dreptului local. Concurenții salvadorieni au reușit să pună mîna pe conducerea societății și să-l influențeze pe președintele statului, care a fost personal „interesat", să desființeze concesiunea. Un tribunal arbitral, constituit la cererea S.U.A., a condamnat El Salvadorul la plata de daune (în 1902).

embargo, măsură cu caracter preventiv, prin care un stat interzice importurile, exporturile sau ieșirea din porturile sale a navelor străine, sau ordonă reținerea bunurilor de orice fel ce aparțin unui terț, pe care le sechestrează. Posibilitatea stabilirii e. este prevăzută de Carta O.N.U., ca măsură colectivă de constrîngere, față de statele ale căror acțiuni constituie o amenințare pentru pacea și securitatea internațională. De obicei, e. se constituie la începutul unui conflict armat. Dreptul internațional interzice folosirea e. ca mijloc de constrîngere exercitat de către state.

emigrație, părăsire a propriei țări cu intenția de a se stabili definitiv într-o altă țară. Reglementarea e. constituie o prerogativă a statelor naționale suverane.

enclavă 1. Teritoriu care aparține unui stat înconjurat complet de teritoriul altui stat. Comunicarea teritoriului enclavat, cu statul căruia îi aparține sau cu alte state, are loc pe baza unor acorduri încheiate între statele interesate (de ex.: statul San Marino este o e. pe teritoriul Italiei; pînă în 1971, Pakistanul de est). **2.** Stat care nu are ieșire la mare. Principalele enclave în Europa sînt: Austria, Cehoslovacia, Elveția, Luxemburg, Ungaria. Ele beneficiază de libertatea de navigație pe mare, avînd dreptul de a avea nave proprii, la fel ca și țările cu litoral maritim.

erga omnes, expresie lat. însemnînd „față de toți" care exprimă opozabilitatea unei situații, a unei hotărîri, a unui fapt, nu numai cît privește anumite părți, ci față de toate părțile în general. Astfel, decizia unui stat de a lărgi sau micșora întinderea mării sale teritoriale, înlăuntrul limitelor recunoscute de dreptul internațional, deși luată în mod unilateral, este valabilă și opozabilă *erga omnes.* În principiu, înțelegerile părților sînt considerate a-și produce efectele numai între aceste părți, potrivit dictonului *res inter alios acta aliis nec nocet nec prodest* (lucru convenit între unii nici nu dăunează nici nu profită altora). Se înțelege că ceea ce este opozabil **e.o.** poate fi invocat de orice parte împotriva tuturor celorlalte părți, inclusiv împotriva autorului deciziei, acțiunii, situațiunii în cauză. Este cazul, între altele, a stării de război, de neutralitate, a blocadei de război ș.a.m.d.

eroarea V. **vicii de consimțămînt.**

estopel 1. Excepție cu caracter peremptoriu, statornicită în dreptul englez, în temeiul căreia se interzice ca o parte la proces să adopte o poziție în contrazicere cu susținerile sale anterioare. Astfel, o persoană nu poate să nege propria sa declarație, făcută anterior sau fapte a căror existență a admis-o fie expres, fie tacit, ori care sînt stabilite împotriva sa printr-o hotărîre judecătorească. 2. Principiu de procedură conform căruia unei părți la un proces în fața unei instanțe internaționale i se interzice să adopte o poziție care ar contrazice fie ceea ce ea a admis în prealabil în speța respectivă, în mod expres sau tacit, fie ceea ce a susținut în acea instanță. V. și **forcluziune.**

Estrada, doctrina v. **doctrina Estrada.**

EURATOM v. **Comunitatea Europeană a Energiei Atomice.**

Europa centrală — zonă denuclearizată. Inițiativa guvernului polonez prezentată la 2 oct. 1975 la cea de-a XII-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U., în baza căreia se angaja să interzică fabricarea și stocarea de arme nucleare și termonucleare pe teritoriul său, dacă R.D. Germană și R.F. Germania consimțeau să pună simultan în vigoare o interdicție analoagă pe teritoriul lor. La propunerea polonezã s-au asociat Cehoslovacia, R.D. Germană și U.R.S.S. La 14 febr. 1958 guvernul polonez a elaborat un plan în acest sens, care prevedea angajamentul statelor situate în zonă: 1) de a nu fabrica, deține sau poseda arme nucleare de orice tip și de a nu permite ca asemenea arme să fie amplasate pe teritoriul lor; 2) de a nu admite pe teritoriul lor instalații sau echipamente destinate să deservească arme nucleare, inclusiv material de lansare a rachetelor. Planul prevedea, de asemenea, obligația U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii și Franței de a nu deține arme nucleare în forțele armate staționate pe teritoriile statelor din zonă, nici să posede sau să construiască în aceste teritorii instalații destinate să deservească arme nucleare, inclusiv materiale de lansat rachete; de a nu transfera aceste arme sau echipament statelor din zonă; de a nu folosi armele nucleare împotriva zonei. Un sistem de control — terestru și aerian — trebuia să facă obiectul negocierilor între părți. După ce în febr. 1958 guvernul sovietic a anunțat sprijinul său deplin pentru crearea unei asemenea zone, în iul. același an el a propus încheierea unui tratat de prietenie și cooperare între statele europene, conținînd o dispoziție referitoare la crearea în Europa Centrală a unei zone libere de arme nucleare. La 4 nov. 1958, guvernul polonez, ținînd seama de obiecțiile ridicate de unele state occidentale, a propus o nouă versiune a planului său, conform căreia el urma să fie pus în aplicare în două etape: o înghețare a armamentelor nucleare în zona propusă și o reducere a forțelor de tip clasic, efectuate simultan cu o denuclearizare completă a zonei. O a treia versiune a planului a fost prezentată de Polonia la 28 mart. 1962 în Comitetul celor 18 state pentru dezarmare. În această versiune se face apel și la alte state europene, în afară de cele prevăzute inițial, să adere la acordul relativ la această zonă.

Europa septentrională — zonă denuclearizată. Inițiativa președintelui Finlandei, Urho Kekkonen, care, constatînd că nici unul dintre statele europene nordice nu au dobîndit arme nucleare și nici nu au acceptat pe teritoriul său arme nucleare aparținînd unei puteri străine, a sugerat în mai 1963 crearea de către țările respective a unei zone lipsite de arme nucleare, ceea ce nu ar face decît să confirme prin angajamente reciproce situația de fapt a absenței armelor nucleare. Sugestia a fost reiterată de Finlanda la sesiunile din 1971 și 1973 ale Adunării Generale a O.N.U. și, în 1973, la conferința privind securitatea și cooperarea în Europa. Inițiativa finlandeză a fost sprijinită de Uniunea Sovietică care, la 15 oct. 1974, a anunțat că este gata să garanteze, împreună cu celelalte state nucleare, statutul unei asemenea zone.

ex aequo et bono, principiu de drept care conferă judecătorului internațional sau arbitrului puteri excepționale de a pronunța o hotărîre „echitabilă și bună", depărtîndu-se de normele juridice. În sens literal, expresia *ex aequo et bono* se referă la două noțiuni: **„ex aequo"** care definește noțiunea de echitate (sau echitabil în sensul dreptului) și **„bono"**, care semnifică o sentință bună, în sensul că răspunde la considerente de utilitate sau de oportunitate, în funcție de interesele morale în cauză. Noțiunea de **„bono"** vizează și ideea că părțile, prin acordul lor, consimt la lărgirea dreptului aplicat de arbitru sau judecător (pînă la îndepărtarea completă de la el), precum și suplinirea eventualelor lui lacune. Expresia este prevăzută și în art. 38 din Statutul Curții Internaționale de Justiție. „Această dispoziție — se spune în par. 2 al acestui articol — nu va restrînge dreptul Curții de a rezolva o cauză **ex aequo et bono** dacă părțile sînt de acord cu aceasta".

excepții preliminare, mijloace de apărare, susceptibile de a pune capăt procedurii în fața C.I.J. înainte de a se intra în fondul cauzei. **E.p.** se divid în două categorii: **e.** *de incompetență* și **e.** *de neadmitere.* **E.** de *i.*, cele mai importante dintre excepții și cele mai des invocate în fața C.I.J., pot fi definite ca o contestare a competenței tribunalului de a intra în fondul cauzei de către pîrît, în timp ce **e.** de *n.* fac referire la condițiile care, după aprecierea împricinatului, ar face inadmisibilă cererea. Printre condițiile ce pot fi invocate în sprijinul **e.** de *n.* se numără: neepuizarea tratativelor diplomatice, existența unei tranzacții, autoritatea lucrului judecat, litispendența, neepuizarea căilor interne, lipsa caracterului național al reclamației etc. **E.** de *i.* este, de regulă generală, ridicată de pîrît, care invocă necesitatea consimțămîntului său.

exces de putere, depășirea de către un funcționar, un magistrat, o instanță judecătorească a competenței sale. În relațiile lor internaționale, statele răspund de daunele provocate altor state sau resortisanților acestora prin **e. de p.** al funcționarilor și instanțelor lor juridice. Dacă într-o cauză deferită unui tribunal internațional sau unui arbitraj internațional, judecata sau instanța de arbitraj depășește competența pe care părțile i-au atribuit-o

sau se întemeiază pe acte ce nu au fost puse în discuţia părţilor, partea care este dezavantajată prin acest e. de p. este legitimată în a nu executa cele hotărîte. V. şi **ultra petita.**

excludere, sancţiune aplicabilă în conformitate cu prevederile actului constitutiv al unei organizaţii internaţionale faţă de statul membru care violează într-o asemenea măsură obligaţiile asumate prin calitatea sa de membru, încît i se retrage statutul de membru al organizaţiei date. **E.** este o măsură extremă luată faţă de un stat membru, care poate fi decisă de forul competent al organizaţiei în cauză. În istoria diplomaţiei s-au produs cazuri de e. a unui stat membru cu violarea dispoziţiilor actului constitutiv al organizaţiei.

exequatur consular, autorizaţie de intrare în funcţiune prin care guvernul unui stat recunoaşte şefului de post consular străin calitatea sa oficială şi i se aprobă executarea funcţiilor consulare în circumscripţia sa consulară, acordîndu-i privilegiile şi imunităţile conferite prin tratate, legi sau cutume. Orice stat este liber să acorde sau să refuze o cerere de **e.c.** Admiterea unui consul străin este un atribut suveran şi inalienabil al statului de reşedinţă, iar libertatea de apreciere este dreptul său discreţionar. Convenţia de la Viena (1963) înscrie *expressis verbis* această regulă: statul care refuză să elibereze un **e.c.** nu este obligat să comunice statului trimiţător motivele refuzului său. **E.c.** se eliberează, de regulă, funcţionarilor consulari care conduc posturi consulare independente — consulilor generali, consulilor, viceconsulilor şi agenţilor consulari; celorlalţi funcţionari consulari care nu conduc asemenea posturi nu li se eliberează **e.c.** decît în cazuri foarte rare, în funcţie de practica ţării care numeşte sau primeşte funcţionarul consular respectiv. De asemenea, nu se eliberează **e.c.** nici şefilor de secţii consulare din cadrul reprezentanţelor diplomatice. Forma **e.c.** este reglementată prin legea sau practica statului de reşedinţă. **E.c.** poate lua forma unui document separat, a unei menţiuni sau a unei simple semnături a ministrului de afaceri externe, pe patenta consulară. În unele state, **e.c.** emană de la şeful statului; în alte ţări, consulul începe exercitarea funcţiilor sale după ce autorităţile centrale i-au acordat permisiunea, în acest sens, publicînd-o în presă, ceea ce înlocuieşte **e.** Dreptul intern al fiecărui stat determină organul competent de a elibera **e.c.** Prin acordarea e., consulul şef de oficiu consular este autorizat să desfăşoare o activitate oficială, producătoare de efecte juridice şi, totodată, prin aceasta beneficiază de imunităţile şi privilegiile care constituie statutul consular. Dacă **e.c.** este retras, funcţia consulară încetează. Statul acreditar are dreptul să declare, oricînd, un funcţionar consular *persona non grata.* În Republica Socialistă România **e.c.** se dă sub forma unui act oficial semnat de ministrul afacerilor externe. Crearea unui **e.c.** se face pe cale diplomatică.

executarea tratatelor, aducerea la îndeplinire de către toate părţile contractante a obligaţiilor asumate prin tratate. Respectarea tratatelor constituie un principiu fundamental al dreptului internaţional. Tratatele trebuie executate cu bună-credinţă, respectîndu-se spiritul şi litera lor (art. 2 par 2. din Carta O.N.U.). Multitudinea de sisteme constituţionale atrage după sine reglementări diferite cu privire la modul de **e.t.** În R.S. România tratatele sînt executate fără să fie nevoie de emiterea unor acte normative speciale; actele care conferă tratatelor forţă juridică obligatorie emană de la aceleaşi organe ale puterii de stat, care edictează şi normele de drept intern. În alte state este necesară adoptarea unor acte normative speciale. Statul execută prevederile tratatului în virtutea competenţei şi responsabilităţii sale, fără imixtiuni din afară; el este răspunzător pe planul dreptului internaţional faţă de părţile contractante, de executarea obligaţiilor asumate prin tratate. V. şi **tratat internaţional.**

ex gratia, expresie lat. însemnînd „din bunăvoinţă", care se foloseşte pentru a sublinia că un stat acţionînd într-un anumit fel nu o face în vederea executării unei obligaţii juridice, ci pentru a-şi manifesta bunăvoinţa. Afirmarea că o anumită declaraţie, luare de poziţie, acţiune ş.a.m.d. s-a făcut sau se va face **ex gratia,** adică dintr-un sentiment de bunăvoinţă sau de curtoazie, are de scop să evidenţieze intenţia autorului acestei declaraţii de a nu se socoti legat ca în alte cazuri similare să ia aceeaşi atitudine, intenţia sa de a nu crea un precedent în acest sens. În special afirmarea că o acţiune sau declaraţie se face **ex gratia** are drept scop să împiedice interpretarea ei ca o recunoaştere a pretenţiilor altei părţi, o achiesare la susţinerile acesteia. Prin declaraţia că a lucrat **ex gratia** partea respectivă tinde să-şi rezerve libertatea deplină de apreciere şi de acţiune. Cînd însă asemenea atitudini se repetă, este posibil ca ele să fie interpretate ca o recunoaştere: *non valet protestatio facto contraria.*

exil (de la cuvîntul lat. *exilium),* situaţia celui care nu poate trăi pe teritoriul patriei sale, fie din cauza unei pedepse care i-a fost aplicată de obicei în legătură cu delicte politice şi constînd în obligaţia pentru cetăţeanul în cauză de a-şi părăsi ţara şi a nu se întoarce, fie din cauza unei decizii luate de cel în cauză pentru a scăpa de prigoană, sau pentru a lua poziţie împotriva regimului social-politic din ţara sa. Consecinţele **e.** asupra situaţiei patrimoniale şi civile a celui exilat au variat de-a lungul istoriei. Legea română nu cunoaşte pedeapsa **e.**

ex nunc, expresie lat. însemnînd „începînd de acum", folosită în dreptul internaţional spre a arăta că o anumită prevedere a unei convenţii sau a dreptului internaţional se aplică începînd din momentul în care a intrat în vigoare, iar nu şi retroactiv, de ex. începînd din momentul în care raportul juridic la care convenţia sau regula de drept se referă a luat naştere. În principiu, în lipsa unor prevederi contrare exprese ale convenţiei sau regulii de drept în cauză, prevederile lor se aplică **ex nunc.**

ex officio, expresie lat. cu sensul „din iniţiativa autorităţii; din oficiu", care se foloseşte pentru a

arăta că o autoritate internațională ia o hotărîre sau îndeplinește un act din proprie inițiativă, în virtutea dreptului ce i-l conferă actul său constitutiv, și nu la cererea părților interesate. Consiliul de Securitate, de exemplu, se sesizează e.o. în situația prevăzută în art. 34 din Carta O.N.U. Astfel, „Consiliul de Securitate — se spune în sus-zisul articol — poate examina orice diferend sau situație de natură a provoca încordare sau diferende internaționale, spre a vedea dacă prelungirea diferendului sau situației poate primejdui menținerea păcii și a securității internaționale". De asemenea, cf. art. 7 din Regulamentul C.I.J., Curtea are dreptul de a-și asocia e.o. asesori fără drept de vot în anumite cazuri.

experiențele nucleare franceze, *cazul* ~, diferend între Australia și Noua Zeelandă, de o parte, și Franța pe de altă parte, ca urmare a experiențelor nucleare în atmosferă pe care Franța își propunea să le efectueze în Pacificul de Sud. La 9 mai 1973, Australia și Noua Zeelandă au introdus, fiecare separat, o instanță în fața C.I.J. spre a declara continuarea experiențelor nucleare franceze în zona Pacificului de Sud drept contrare dreptului internațional și a ordona Franței încetarea experiențelor sale. Prin ordonanțele din 22 iun. 1973, Curtea a indicat măsurile conservatorii cerînd ca, în așteptarea hotărîrii definitive, Franța să se abțină să efectueze experiențe nucleare care ar provoca căderi radioactive pe teritoriul australian și neozeelandez. Prin două hotărîri, la 20 dec. 1974, Curtea a zis că cererile Australiei și Noii Zeelande sînt de acum fără obiect și că nu mai este cazul să statueze. Curtea s-a fondat pe faptul că obiectivul Australiei și Noii Zeelande a fost atins întrucît Franța a anunțat, prin mai multe declarații publice, că va înceta să mai efectueze experiențe nucleare după seria din 1974.

expertiză, lucrare efectuată de un expert, singur sau în colaborare cu alții, și al cărui rezultat poate servi ca mijloc de probă în fața unei instanțe internaționale.

ex post facto, locuțiune lat. însemnînd „din ce s-a făcut după aceea". De multe ori interpretarea unei declarații unilaterale, a unui tratat bi- sau multilateral poate fi determinată din fapte ulterioare, de natură a arăta, a învedera care a fost înțelesul pe care partea sau părțile l-au avut în vedere rostind sau folosind anumite cuvinte, expresii sau prevederi. Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor (1969) prevede în acest sens (art. 31, par. 3): „Se va ține seamă, odată cu contextul: a) de orice acord ulterior intervenit între părți cu privire la interpretarea tratatului sau la aplicarea dispozițiilor sale; b) de orice practică urmată ulterior în aplicarea tratatului prin care este stabilit acordul părților în privința interpretării tratatului". Jurisprudența internațională este de mult statornicită în acest sens. De asemenea, un fapt ulterior încheierii unui tratat internațional poate avea drept urmare de a-i afecta validitatea, în tot sau în parte. Astfel, dacă prevederile tratatului, licite la data încheierii lui, ajung să fie incompatibile cu un principiu nou, general, imperativ al dreptului internațional, aceste prevederi — și dacă ele sînt esențiale pentru tratat — întreg tratatul încetează de a mai produce efecte juridice.

expressio unius est exclusio alterius, expresie lat. exprimînd o regulă de interpretare restrictivă a tratatelor internaționale, după care afirmarea unui lucru exclude celălalt lucru: *qui dicit de uno negat de altero.* Acest concept este aplicabil numai în cazul cînd ideea formulată exprimă o excepție, iar nu regula.

expropriere, actul unui stat prin care preia de la unul sau mai mulți proprietari bunurile acestora. E. poate fi efectuată cu sau fără plata unor despăgubiri. E. hotărîtă de un stat își poate produce efectele și cu privire la bunuri aflate pe teritoriul altor state care aparțin cetățenilor vizați de actul de expropriere. De asemenea e. poate să se aplice bunurilor cetățenilor străini sau aparținînd unor state străine dacă aceste bunuri se află pe teritoriul statului expropriator.

expulzare (în dreptul internațional), act prin care un stat obligă un străin să părăsească, într-un timp determinat sau imediat, teritoriul său, cu interdicția de a reveni. Dreptul de e. al statelor decurge din suveranitatea lor și se aplică numai străinilor nu și propriilor cetățeni. Acest drept nu se aplică străinului căruia statul respectiv i-a acordat azil. E. este un act administrativ, reglementat de legislația internă a statelor. Ea nu trebuie motivată. Pot fi e. și diplomații sau consulii care au fost declarați, în prealabil, *persona non grata* și dacă refuză să părăsească teritoriul statului de reședință în timpul definit în acest scop.

exteritorialitate, ficțiune admisă în vechiul drept internațional public prin care se încerca explicarea naturii juridice a imunităților diplomatice și consulare, precum și a celor de care se bucură șefii de state, guverne, miniștrii de externe etc. atunci cînd se află pe teritoriul altui stat, în vizită oficială. Tot prin e. se încerca explicarea imunității de jurisdicție penală și civilă de care se bucură navele de război ale statelor, sau unele persoane cetățeni ai altui stat (în cazul regimului capitulațiilor). Conform acestei ficțiuni, cei care beneficiau de e., deși se află în mod obiectiv pe teritoriul unui stat, juridicește sînt considerați în afara lui. În realitate imunitățile pe care statele le acordă anumitor persoane, nave etc. au la baza lor acordul dintre statele suverane și dorința lor ca prin aceste statute speciale să favorizeze îndeplinirea în condiții cît mai bune a funcțiilor lor. De asemenea, aceste statute speciale, în cazul navelor proprietate de stat, comerciale sau militare sînt expresia egalității în drepturi a statelor.

extrădare, actul prin care un stat remite altui stat un individ urmărit sau condamnat pentru o infracțiune la legile țării reclamante. Spre deosebire de expulzare e. presupune în mod necesar existența unui delict sau act criminal, precum și o convenție prealabilă între statul reclamant și cel căruia i se solicită transferarea. În dreptul internațional nu

există norme unanim recunoscute privind regulile de fond și de formă ale **e.** În lipsa lor, problema este rezolvată de unele acorduri speciale încheiate între statele interesate. Instituția extrădării intră în practica generală a statelor în sec. XVIII, sfera sa de cuprindere fiind limitată la transferarea condamnaților la muncă silnică și a dezertorilor. Conform unei practici consacrate, statele nu extrădează o persoană refugiată pe teritoriul lor decît numai în cazul în care infracțiunea respectivă este prevăzută în convențiile de **e.** sau în legislația statului și numai dacă infracțiunea în legătură cu care s-a făcut cererea este penalizată potrivit legilor ambelor state. După cel de-al doilea război mondial au fost încheiate o serie de convenții internaționale care prevăd obligativitatea **e.** criminalilor de război și a celor vinovați de crime contra umanității, printre care genocidul, crima de apartheid, precum și a persoanelor care au comis infracțiuni contra securității aviației civile, a agenților diplomatici etc. Infractorul extrădat poate fi judecat numai pentru infracțiunea prevăzută în cererea de extrădare și el nu poate fi supus la executarea unei alte pedepse decît cea pentru care a fost obținută. În România este reglementată în secțiunea a VII-a din Titlul II al Codului penal. În conformitate cu Codul penal român, **e.** unei persoane nu este admisă dacă: a) fapta pentru care a fost cerută extrădarea nu este prevăzută ca infracțiune și de către legea română și b) dacă pedeapsa prevăzută pentru acea infracțiune, potrivit legilor ambelor state, ar fi o pedeapsă privativă de libertate mai mică de un an. De asemenea, nu se acordă **e.** în cazul cînd infractorul a fost deja judecat, condamnat și și-a executat pedeapsa pentru infracțiunea respectivă, sau în cazul în care a fost amnistiat sau judecat și achitat. În baza legii nr. 4 din 18 mart. 1971 privind **e.** nu pot fi extrădate persoanele care au obținut dreptul de azil în România și nici persoanele fără cetățenie domiciliate pe teritoriul român. Dispoziții cu privire la **e.** sînt cuprinse și în unele tratate de asistență juridică încheiate în România cu alte state. V. și **Crime de război; crime contra umanității; Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității (1968); Convenția pentru reprimarea capturării ilicite a aeronavelor (1970); Convenția pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate contra securității aviației civile (1971).**

ex tunc, expresie lat. însemnînd „cu începere de atunci", folosită în dreptul internațional spre a arăta că o anumită prevedere a unei convenții sau a dreptului internațional urmează a se aplica încă din momentul în care a luat naștere raportul juridic la care convenția sau norma de drept se referă. În mod normal normele dreptului internațional și prevederile convenționale se aplică nu *ex tunc,* ci din momentul intrării în vigoare a convenției sau a nașterii normei de drept; de aceea aplicarea **e.t.** este admisibilă numai în cazul cînd ea este prevăzută expres în convenție sau de norma în cauză.

F

falsificare de monedă, infracţiune internaţională care constă din contrafacerea sau alterarea, în orice mod, a monedelor sau a altor titluri pentru efectuarea de plăţi sau punerea lor în circulaţie, în mod fraudulos. **F. de m.** fiind o infracţiune care interesează toate statele, ele cooperează pe plan internaţional în reprimarea ei. Astfel, a fost încheiată „Convenţia pentru reprimarea falsificatorilor de monede", de la Geneva din 1929. Ea obligă statele să sancţioneze, prin dreptul lor penal, pe falsificatorii de monede. Convenţia incriminează: a) manoperele frauduloase de a fabrica sau altera monede; b) punerea în circulaţie frauduloasă de monedă falsă; c) faptele săvîrşite cu scopul de a pune în circulaţie, de a introduce în ţară, de a primi sau procura monedă falsă; d) tentativa şi participarea intenţionată; e) fabricarea, primirea sau procurarea instrumentelor sau a altor obiecte destinate fabricării de monedă falsă. **F. de m.** este infracţiune chiar şi atunci cînd ea se săvîrşeşte în scopuri politice. Potrivit Convenţiei de la Geneva (1929) autorii infracţiunii de **f. de m.** pot fi extrădaţi. Statele au obligaţia de a informa reciproc asupra acţiunilor întreprinse de ele pentru reprimarea acestei infracţiuni. România a ratificat Convenţia de la Geneva la 17 mart. 1939. Infracţiunea de **f. de m.** este incriminată în Codul penal al ţării noastre (art. 282, 283 şi 284). Codul penal al R.S. România extinde această infracţiune şi asupra falsificării de timbre sau altor valori circulatorii, proprii sau ale altor state.

fals pavilion, în dreptul de război maritim, termen care desemnează pavilionul străin arborat de o navă de război pentru a-şi ascunde identitatea. În baza normelor de drept internaţional navele de război pot naviga în timp de război sub **f.p.,** însă nu au dreptul să comită acte de beligeranţi sub un asemenea pavilion. V. şi **perfidia; şiretenii de război.**

F.A.O. v. **Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Alimentaţie şi Agricultură.**

farurile, cazurile ~ , diferend între Grecia şi Franţa, născut ca urmare a preluării de către Grecia a unor teritorii turceşti afectate de unele servituţi. În 1860 guvernul Turciei a dat firmei franceze Collas & Michel o concesiune spre a exploata sistemul de faruri de pe coastele Imperiului otoman şi spre a percepe taxe de far de la toate vasele comerciale în trecere. Concesiunea a fost prelungită în repetate rînduri, ultima oară la 14 apr. 1923 pentru perioada 1924—1949. După războaiele balcanice şi primul război mondial, Turcia a cedat prin Tratatele de pace de la Atena (1913) şi de la Lausanne (1923) anumite teritorii Greciei, care s-a obligat să respecte concesiunile acordate de guvernul turc. Grecia nu a recunoscut însă prelungirea mai sus-menţionată a concesiunii farurilor, întrucît în momentul prelungirii trupele greceşti se aflau deja în stăpînirea teritoriilor în cauză, iar parlamentul turc aprobase cedarea lor mai înainte de prelungire. În 1931, Franţa şi Grecia s-au înţeles ca să supună litigiul C.P.J.I., care, prin sentinţa sa din 17 mart. 1934, a dat cîştig de cauză Franţei. Motivul sentinţei a fost că Protocolul XII recunoaşte validitatea tuturor concesiunilor acordate de Turcia înaintea unor anumite termene, ceea ce în fapt acoperea şi prelungirile concesiunilor referitoare la farurile litigioase. În 1936, Franţa şi Grecia s-au înţeles să supună C.P.J.I. şi problema de a se şti dacă considerentele determinante ale sentinţei din 17 mart. 1934 se aplică şi în cazul farurilor din Creta şi Samos. Grecia susţinea că aceste faruri aparţineau de teritorii autonome la data ultimelor prelungiri ale concesiunilor în cauză. C.P.J.I., prin sentinţa din 8 oct. 1937, a hotărît că aceste insule nu încetaseră să facă parte din Imperiul otoman, aşa încît, prelungirile concesiunilor le priveau şi pe ele. După exprimarea ultimelor prelungiri ale concesiunilor un tribunal arbitral franco-grec urma să hotărască unele probleme litigioase legate de aceste concesiuni, statornicind, în special, că scutirea de taxa farurilor acordată de insula Creta unei societăţi de navigaţie greceşti a fost ilicită şi obliga Grecia la daune.

fazele încheierii tratatelor, etape succesive avînd ca finalitate semnarea tratatului internaţional. Fazele care preced semnarea tratatului se clasifică în: A) *Negocierea tratatului.* Cuprinde activitatea reprezentanţilor statelor la stabilirea clauzelor tratatului, inclusiv elaborarea textului. Negocierile se poartă între guverne, prin organe de stat externe şi interne ale relaţiilor internaţionale. În practica internaţională a statelor, negocierile se poartă pe următoarele căi: 1) diplomatice obişnuite; 2) persoane special împuternicite în acest scop; 3) conferinţe şi congrese internaţionale; 4) organizaţiile internaţionale. B) Redactarea *textului tratatului.* Elaborarea textului tratatului cuprinde: 1) părţile textului unui tratat (preambul, partea principală, conţinutul sau fondul tratatului, partea finală sau clauze finale, încheierea sau partea protocolară);

2) anexele la tratat; 3) limba tratatelor. C) *Semnarea tratatului.* Din acest punct de vedere distingem: 1) tratate care, potrivit voinței părților, urmează să dobîndească forța juridică obligatorie numai printr-o procedură ulterioară distinctă de semnare, cum ar fi ratificarea; 2) tratate care, potrivit voinței părților, dobîndesc forță juridică prin semnarea lor. D) *Ratificarea.* Se realizează printr-un instrument scris, denumit instrument de ratificare, a cărui formă este reglementată prin dreptul intern. Prin ratificare un stat devine parte la tratat dacă acesta este în vigoare ori intră în vigoare, ca efect al ratificării. E) *Acceptarea și aderarea.* În practica internațională aceste două termene se folosesc, în general, în mod analog cu ratificarea. Intervin îndeosebi atunci cînd statele participante la elaborarea unui tratat nu au semnat sau au semnat numai *ad referendum* tratatul sau se alătură unui tratat deschis pentru semnare. F) *Rezervele la tratat.* Această problemă se pune numai în cazul tratatelor multilaterale. O rezervă în privința unui tratat bilateral echivalează cu o nouă propunere de negocieri între cele două state. V. și **tratat internațional.**

federație, formă de organizare statală constituită prin asocierea mai multor state, în care fiecare păstrează o organizare proprie. Are și organe permanente ale puterii și administrației de stat, ce aparțin uniunii, putînd să emită norme obligatorii pentru toate statele care o compun. Subiect de drept internațional poate fi atît federația, cît și statele membre, într-o măsură limitată sau deplină. Statele Unite ale Americii, federație (1787), este singurul subiect de drept internațional, statele membre neputînd participa la relațiile internaționale. Cantoanele Elveției, federație (1848), au dreptul de a încheia tratate, atît între ele, cît și cu state străine, în probleme de interes limitat. În federațiile constituite după al doilea război mondial (India, 1949; Pakistan, 1949; Uniunea Birmană, 1947), singurul subiect de drept internațional este federația, statele membre nu au dreptul de a participa la relațiile internaționale. Există tipuri de federații: socialiste (U.R.S.S.; R.S.F. Iugoslavia; R.S. Cehoslovacă) și federații burgheze (S.U.A.; Elveția; Australia; R.F. Germania etc.). Din punctul de vedere al calității de subiect de drept internațional, f. se prezintă, în general, ca fiind subiect unic al acestui drept. Prin modificarea Constituției U.R.S.S. din 1936, republicile unionale au primit dreptul să întrețină relații cu alte state, să încheie tratate internaționale, să participe la activitatea organizațiilor internaționale. În practică, numai republicile unionale, Ucraina și Bielorusia, exercită unele din aceste drepturi. Ele au participat la Conferința de pace de la Paris (1946) și sînt membre fondatoare ale O.N.U. Totuși, ca subiect deplin al dreptului internațional rămîne federația sovietică — U.R.S.S. V. și **confederație.**

F.I.D.A. v. **Fondul Internațional de Dezvoltare Agricolă (F.I.D.A.).**

fideicomis (în dreptul internațional), denumire dată, foarte rar, situației unui teritoriu, încredințat spre administrare din partea unui stat, unei organizații sau unei persoane străine. Astfel, în Tratatul de la Versailles (1919) se vorbește despre un f. al Societății Națiunilor cu privire la bazinul Saar, arătîndu-se că acesta nu se bucură de suveranitate și nu se autoguvernează. În Carta O.N.U. sistemul de administrare a teritoriilor neautonome sau care nu se autoguvernează se numește sistemul internațional de tutelă. Cu realizarea principiului după care popoarele au dreptul să-și hotărască singure destinele, libere de orice amestec din afară, f. va dispărea atît ca denumire cît și ca realitate.

fine de neprimire (în dreptul diplomatic), expresie de origine franceză „fin de non recevoir" cu sensul de „rațiuni pentru a refuza pur și simplu de a se ocupa de problemă", care definește refuzul unui organ, al unei instituții (de ex. Ministerul Afacerilor Externe) căruia i s-a adresat un demers diplomatic de a lua în considerație chestiunea supusă atenției.

fluviu internațional, curs navigabil al unei căi naturale de apă pînă la vărsarea în mare, care traversează sau separă teritoriile a două sau mai multe state și, în temeiul unei convenții internaționale, este deschis navigației navelor comerciale ale tuturor statelor. Statele sînt suverane asupra porțiunii din aceste fluvii care-l traversează sau formează frontiera fluvială. Tratatul de la Osnabrück (1648) a enunțat pentru prima dată principiul libertății navigației pentru navele comerciale ale tuturor statelor pe anumite fluvii. Aplicarea acestui principiu s-a făcut prin mai multe documente internaționale: Tratatul de pace de la Paris (1814), care a stipulat libertatea de navigație pe Rin; Tratatul de la Paris (1856), care a stabilit regimul internațional de navigație pe Dunăre; Tratatul de la Versailles (1919), care a formulat libertatea de navigație pe fluviile Escaut și Meuse (Maas). Prin „Actul general" de la Berlin (1885) s-a stabilit libertatea de navigație pe fluviile africane Congo și Niger. O importanță deosebită prezintă Actul final al Congresului de la Viena (1815); el a proclamat libertatea de navigație pe unele fluvii europene; reglementarea concretă a regimului internațional de navigație pe aceste fluvii este de competența statelor riverane. Documentele elaborate de Conferința de la Barcelona (1921) recomandă libertatea de navigație pentru navele comerciale ale tuturor statelor, în condiții de egalitate de tratament, pe fluvii cu regim internațional. Actul final al Congresului de la Viena (1815) și celelalte convenții menționate au stabilit reguli, în general, asemănătoare, cu privire la navigația pe cele 21 de fluvii internaționale existente. Ele pot fi rezumate astfel: a) statele riverane își exercită suveranitatea asupra porțiunii de fluviu situată între frontierele lor. Prin acordul lor, statele riverane reglementează navigația pe fluviile internaționale; b) libertatea de navigație pe fluviile internaționale, în timp de pace, pentru toate navele comerciale, indiferent de pavilionul lor. Navele militare ale statelor riverane au drept de navigație numai în limitele sectorului lor național; în sectoarele ce aparțin altor state pot naviga numai cu permisiunea acestora. Navele militare ale statelor neriverane nu au dreptul de a naviga pe aceste fluvii; c) statele riverane au obligația de a asigura fluviului o permanentă stare de navigabilitate, cu dreptul de a percepe, în acest scop, taxe, în cuantumul necesar efectuării lucrărilor de întreținere și amenajare; d) pentru fluviile europene cu regim internațional au fost create comisii internaționale de supraveghere.

Principiul suveranității statelor riverane și al cooperării între ele trebuie să stea la baza tuturor reglementărilor de drept internațional, privind folosirea multilaterală a fluviilor internaționale. V. și **Dunărea, regimul juridic; Convenția și Statutul asupra căilor navigabile de interes internațional** (1921).

F.M.I. v. **Fondul Monetar Internațional.**

Fondul Internațional de Dezvoltare Agricolă (F.I.D.A.), instituție specializată a O.N.U. înființată în ian. 1976 cu scopul de a mobiliza și furniza resurse suplimentare pentru finanțarea dezvoltării agriculturii țărilor în curs de dezvoltare. Formele sub care F.I.D.A. furnizează mijloace financiare în vederea realizării scopului său sînt programele privind crearea și dezvoltarea sistemelor de producție alimentară; ameliorarea sistemului nutrițional și al condițiilor de viață a celor mai dezavantajate țări; stimularea politicilor naționale ale statelor în acest domeniu. **F.I.D.A.**, care întreține relații cu O.N.U., cu instituțiile sale specializate și cu unele organizații internaționale neguvernamentale, are sediul la Roma. România, care de la început a sprijinit ideea creării **F.I.D.A.** sprijinind-o ca o inițiativă menită să contribuie la soluționarea problemei alimentației în lume, este membră a sa de la înființare.

Fondul Monetar Internațional (F.M.I.), instituție specializată a O.N.U. care a început să funcționeze de la 27 dec. 1945, creată cu scopul de: a favoriza cooperarea monetară internațională și expansiunea comerțului internațional; a favoriza stabilitatea schimburilor; a menține aranjamentele de schimb ordonate între membri și a evita cursa deprecierii schimburilor; a ajuta la stabilirea unui sistem multilateral de plăți în ce privește operațiunile curente între membrii săi și la eliminarea restricțiilor de schimb care împiedică dezvoltarea comerțului mondial. În aceste scopuri, **F.M.I.** vinde aur sau devize membrilor săi pentru a facilita astfel comerțul lor internațional și acordă consultații guvernelor cu privire la problemele lor financiare, propune măsuri de luptă contra inflației. În 1976, printr-o rezoluție a consiliului guvernatorilor, au fost aduse o serie de amendamente statutului **F.M.I.** Amendamentele vizează adaptarea Fondului și a operațiunilor sale la condițiile actuale. **F.M.I.** dispune de un capital, constituit de statele membre (25 la sută în aur și 75 la sută în monedă națională), după o serie de criterii (venitul național, rezervele valutare, situația balanței comerciale etc.). Numărul de voturi ale unui stat și drepturile sale de tragere sînt în raport direct cu mărimea cotei sale la fond. Tranzacțiile cu **F.M.I.** iau forma cumpărărilor (tragerilor) valutelor altor țări membre pentru volumul echivalent al propriilor lor contribuții în valute. Statul care primește asistență financiară plătește **F.M.I.** echivalentul în moneda sa națională, la paritatea stabilită, pentru volumul de valută străină pe care dorește să-l cumpere (tragă). În același timp, se angajează ca într-un interval de 3—5 ani să-și răscumpere propria sa monedă, plătind în aur sau într-o valută liber convertibilă acceptată de Fond. **F.M.I.** are următoarea structură: *Consiliul guvernatorilor,* compus dintr-un guvernator și un supleant, numiți de fiecare din statele membre. El este învestit cu toate puterile Fondului; *administratorii,* în număr de 20 din care cinci sînt numiți de membrii ale căror cote-părți sînt cele mai ridicate, și 15 sînt aleși de guvernele reprezentînd alți membri. Ei au sarcina de a conduce operațiunile generale ale **F.M.I.**; *directorul general,* ales de administratori, ale căror reuniuni le prezidează. El este șeful personalului. Fondul are sediul la Washington. România a aderat la **F.M.I.** la 15 dec. 1972.

Fondul Națiunilor Unite pentru copii (United Nations Children's Fund — UNICEF), organizație internațională creată la 11 dec. 1946 în baza Rezoluției nr. 57/1 a Adunării Generale a O.N.U. cu scopul de a ajuta copiii, în special pe cei din țările lovite de război, furnizîndu-le alimente, îmbrăcăminte și medicamente (în baza acestei rezoluții s-a acordat ajutor copiilor din 14 state, inclusiv România). La 1 dec. 1950, prin Rezoluția 417/V, Adunarea Generală a O.N.U. a hotărît transformarea Fondului într-un program de lungă durată, menit a ajuta guvernele, în special pe cele ale statelor în curs de dezvoltare, să îmbunătățească condițiile de viață ale copiilor și adolescenților, iar prin Rezoluția 802/VIII din 6 oct. 1953 programul dobîndește un caracter de permanență. **UNICEF** este un organism cu statut semiautonom în sistemul Națiunilor Unite, care nu posedă membri *par se.* Resursele sale provin din contribuția guvernelor, precum și din diverse donații din partea unor organizații și persoane particulare. Organele **UNICEF** sînt: Consiliul executiv, secretariatul și birourile. *Consiliul executiv* este organul de conducere, alcătuit din reprezentanții a 30 de state aleși de Consiliul Economic și Social al O.N.U. (ECOSOC). El se reunește o dată pe an și hotărăște politica Fondului, examinează stadiul lucrărilor, cererile de asistență etc. În fruntea *Secretariatului* este un director general, numit de secretarul general al O.N.U. **UNICEF** are, de asemenea, 8 birouri regionale, 26 de birouri de zonă și 10 birouri auxiliare. Fondul acordă asistență în domeniile alimentației, sănătății, situației sociale, educației, participînd la proiecte răspîndite în peste 110 țări sau teritorii în care trăiesc peste 800 de milioane de copii în vîrstă pînă la 15 ani. Pentru contribuția adusă la ameliorarea condițiilor de viață a copiilor, **UNICEF** a fost distins, în 1956, cu Premiul Nobel pentru pace. În România a fost înființat, din sept. 1971. Comitetul Național Român pentru **UNICEF** ca organ cu caracter consultativ menit a contribui la dezvoltarea colaborării dintre România și **UNICEF** și comitetele naționale similare din alte țări. În anii 1972—1974 România a fost membră a Consiliului executiv al **UNICEF.**

forcluziune (în dreptul internațional), termen de procedură care definește imposibilitatea unui stat de a invoca un drept în fața unei instanțe internaționale, fie din cauză că acest drept nu a fost invocat la momentul oportun, fie că titularul acestui drept a renunțat la el. V. și **estopel.**

forță majoră, termen împrumutat din dreptul intern care definește un obstacol invizibil, rezultînd din împrejurări exterioare ce fac imposibilă executarea unei obligații internaționale asumate sau respectarea unei reguli de drept internațional. Acest

obstacol poate fi invocat de state pentru a fi scutite de răspunderi ce le-ar reveni pe plan internațional. În dreptul intern, noțiunea **f.m.** este bine precizată și desemnează imposibilitatea *absolută* care ar rezulta dintr-un obstacol de netrecut, neprevăzut și imprevizibil, cum ar fi cutremurele de pămînt, războaiele, furtunile, trăznetul etc. În dreptul internațional, aprecierea condițiilor care caracterizează o situație de **f.m.** constituie o problemă extrem de dificilă. În practică statele invocă cel mai des argumentul că îndeplinirea obligației respective ar pune în pericol însăși existența lor.

forță probantă, termen de procedură care desemnează valoarea unui document sau a unei mărturii pentru dovedirea unei situații de fapt.

forțe armate (în dreptul internațional aplicabil în caz de conflict armat), termen care definește toate forțele, toate grupele și toate unitățile armate și organizate care sînt supuse unui comandant responsabil de conduita subordonaților săi; față de această parte, chiar dacă aceasta este reprezentată de un guvern sau autoritate nerecunoscută de partea adversă. Aceste **f.a.** trebuie să fie supuse unui regim de disciplină internă care asigură, *inter alia,* respectarea regulilor de drept internațional aplicabil în conflictele armate. Membrii **f.a.** ale unei părți în conflict (alții decît personalul sanitar și religios) sînt combatanți, adică au dreptul de a participa direct la ostilități. Statul, parte la un conflict armat, care încorporează în forțele sale armate o organizație paramilitară sau un serviciu armat însărcinat cu respectarea ordinii, trebuie să notifice acest fapt celorlalte părți la conflict. V. și **combatant.**

forțe armate aeriene (în dreptul internațional), termen care definește aeronavele militare, precum și personalul care le deservește. În categoria aeronavelor militare intră atît cele din dotarea forțelor armate, cît și aeronavele aflate la bordul navelor de război sau pe nave militare. Normele dreptului internațional aplicabile transformării navelor comerciale în nave militare se aplică și aeronavelor civile transformate în aeronave militare. Din punct de vedere al dreptului internațional, aeronavele militare trebuie să poarte semnul distinctiv pentru naționalitate și caracter militar. Aeronavele militare inamice pot fi atacate în zbor, cît și pe sol. O regulă nouă în această materie a fost înscrisă în Protocolul de la Geneva din 1977, în sensul că, nici o persoană care sare cu parașuta dintr-o aeronavă avariată nu trebuie să facă obiectul unui atac în timpul coborîrii. Atingînd solul unui teritoriu controlat de o parte adversă, persoana care a sărit cu parașuta dintr-o aeronavă avariată trebuie să aibă posibilitatea să se predea înainte de a face obiectul unui atac, în afară de cazul în care ea manifestă intenția de a se deda la un act de ostilitate. În schimb, trupele aeropurtate nu se bucură de protecție. Aeronavele militare au dreptul de a ataca numai obiective militare, fie că se află pe front sau în spatele frontului, pe acestea din urmă cu rezerva de a proteja populația civilă. În timp de război, navele de stat pot fi confiscate, iar pentru cele particulare captura trebuie validată de un tribunal de prize. Personalul militar navigant este protejat de legile și obiceiurile războiului întocmai ca și combatanții din forțele armate terestre și maritime. Regulile dreptului internațional umanitar referitoare la regimul prizonierilor de război și la tratamentul răniților, bolnavilor și naufragiaților se aplică și în războiul aerian. V. și **aeronavă de stat; aeronavă sanitară; bombardament aerian.**

forțe armate maritime, *regim juridic,* parte componentă a forțelor armate alcătuită din navele de război ale unui stat și echipajele acestora. În această categorie intră toate unitățile marinei militare aparținînd statului, indiferent de construcție sau dimensiuni, armament sau destinație în luptă, precum: portavioanele, cuirasatele, crucișătoarele, torpiloarele, vedetele, fregatele, distrugătoarele, dragoarele de mine, submarinele etc., cu echipaj de marinari instruiți și supuși disciplinei militare, sub conducerea unui comandant, nava purtînd pavilionul respectiv al statului național. Regimul juridic al **f.a.m.** este în funcție de locul în care își desfășoară acțiunile, precum și de momentul în care acționează — în timp de pace sau în timp de război. 1. *În timp de pace:* a) *în mare liberă.* **F.a.m.** ale unui stat se bucură de imunitate completă de jurisdicție față de orice stat, cu excepția, firește, a statului al cărui pavilion îl poartă nava. Ele au dreptul de a naviga liber în apele internaționale, nefiind supuse decît legilor statului național. **F.a.m.** au, de asemenea, dreptul de a controla navele comerciale care poartă același pavilion ca și ele. Cînd întîlnește în marea liberă o navă comercială străină, nava militară o supune controlului numai dacă există motive întemeiate a bănui că această navă: a) se ocupă cu pirateria; b) se ocupă cu vînzarea de sclavi și c) că este de aceeași naționalitate cu nava de război, însă arborează un pavilion străin sau refuză să arboreze pavilionul național. De asemenea, dacă există motive să se creadă că o navă comercială străină a contravenit legilor și regulamentelor unui stat în apele căruia se află, navele de război ale acestuia au dreptul să o urmărească (cu condiția ca urmărirea să înceapă cînd nava bănuită se află în apele interioare, în marea teritorială sau în zona contiguă ale statului care întreprinde urmărirea). Dreptul de urmărire încetează cînd nava urmărită intră în apele teritoriale ale țării căreia îi aparține, sau ale unui stat terț. b) *În porturi.* Condițiile de intrare, ședere și ieșire a **f.a.m.** în porturile unui stat străin sînt determinate prin legislația internă a fiecărui stat. În principiu, ele pot intra în porturile unui stat străin numai în următoarele situații: a) dacă au obținut o autorizație în acest sens; b) dacă au făcut o notificare (în cazul în care legislația statului gazdă nu prevede o autorizație); c) cînd au fost surprinse de furtună sau au fost avariate. Nu au nevoie de autorizație sau de notificare navele de război la bordul cărora se află șeful statului sau reprezentantul diplomatic care se prezintă la post în statul acreditar. În porturile R.S. România **f.a.m.** străine pot pătrunde numai pe baza unei aprobări obținute de la guvernul român pe cale diplomatică. La sosirea în port, aceste nave sînt obligate să ancoreze la locul indicat, să se supună pilotajului, iar debarcarea echipajului să se facă numai cu aprobarea organelor portuare. Persoanele înarmate care sînt invitate la diferite solemnități sau ceremonii oficiale pot debarca numai cu aprobarea comandantului

garnizoanei. **F.a.m.** găzduite în porturile R.S. România le sînt interzise manevrele, instrucția, fotografierea, să facă hărți ori măsurători etc. Cele care nu respectă legislația statului român pot fi invitate să părăsească portul, putîndu-se solicita statului pavilionului să aplice sancțiuni vinovaților sau, dacă este cazul, să repare pagubele pricinuite. c) *În marea teritorială.* În baza Convenției de la Geneva (1958) cu privire la marea teritorială și zona contiguă, navele de război se bucură, în general, de dreptul de trecere inofensivă prin marea teritorială, cu condiția de a respecta regulile statului riveran. Navele submarine sînt obligate să navigheze numai la suprafață și să arboreze pavilionul lor național. În cazul în care nu respectă regulile statului riveran, pot fi invitate să părăsească apele teritoriale. România, precum și alte state, au făcut o rezervă la această regulă în sensul că statul riveran are dreptul de a stabili că trecerea navelor de război străine prin apele sale teritoriale să fie subordonată unei aprobări speciale. d) *În strîmtorile internaționale.* Strîmtorile internaționale fiind considerate prelungiri ale mării libere, **f.a.m.** se bucură de libertate de navigație în condiții de egalitate atît în timp de pace, cît și în timp de război. În cazul strîmtorilor care fac legatura între o mare deschisa și una închisă, navele de război ale riveranilor se bucură, în principiu, de libertate de navigație. e) *În canalele internaționale.* Navele de război ale tuturor statelor au dreptul de navigație, în condiții de egalitate, atît în timp de pace, cît și în timp de război, cu condiția ca trecerea să se facă fără oprire, fără debarcare de trupe sau de materiale de război. f) *În fluviile internaționale.* Navigația forțelor armate maritime ale neriveranilor este, în principiu, interzisă pe porțiunile de fluvii aparținînd statelor riverane. Cele ale riveranilor pot naviga numai pe porțiunile de fluviu incluse în granițele statelor respective, iar în afara acestora numai cu aprobarea statelor respective. 2 Statutul **f.a.m.** *în timp de război.* **F.a.m.** au dreptul de a duce lupta, uzînd de toate mijloacele admise de legile și obiceiurile aplicabile în caz de conflict armat. Astfel, lor le este permis de a naviga sub pavilion fals, adică de a folosi pavilionul inamic pentru a se apropia și a se depărta de navele acestuia, de a folosi nave capcană (nave camuflate în scopul de a provoca apropierea navelor inamice și a le captura sau scufunda), atacurile simulate, folosirea insemnelor inamicului ș.a. Ele au dreptul, de asemenea, de a efectua bombardamentul naval, de a lansa mine marine, de a efectua blocusul, de a institui zone maritime de război, de a exercita dreptul de pradă. Legile și obiceiurile aplicabile în caz de conflict armat impun beligeranților obligația ca, în desfășurarea operațiunilor lor militare, să nu împiedice libertatea de navigație a neutrilor. În acest sens, le este interzis să mineze sau să întreprindă orice alt fel de acțiune care ar împiedica libertatea de navigație pe mări și oceane. În marea liberă, **f.a.m.** ale unui stat beligerant au dreptul de a captura, iar în anumite condiții, de a scufunda navele comerciale ale inamicului. De asemenea, ele pot distruge sau demonta conductele și cablurile submarine care leagă două state beligerante sau un stat beligerant de unul neutru. **F.a.m.** ale beligeranților le este interzis de a comite acte de ostilitate în apele neutre, de a viola apele acestora și de a captura nave inamice în aceste ape. Statutul **f.a.m.** ale beligeranților în apele statelor neutre este determinat de aceste din urmă state. Dacă statele neutre admit **f.a.m.** ale beligeranților, acestea beneficiază, în condiții de egalitate, de dreptul de trecere inofensivă prin apele lor teritoriale. Statele neutre au dreptul de a admite ședereа **f.a.m.** beligerante în porturile lor, durata șederii fiind limitată în principiu la 24 de ore, și la trei nave pentru un stat. Prelungirea șederii peste această limita poate fi determinată numai de reaua stare a mării sau de necesitatea reparării unei avarii. **F.a.m.** ale beligeranților pot staționa în porturile neutrilor și pentru a se aproviziona; ele pot lua combustibil numai atît cît le este necesar pentru a ajunge în cel mai apropiat port al țării lor sau pentru a-și completa hrana. Reîmprospătarea aprovizionării într-un port al aceleiași țări nu se poate face decît după trei luni. Navele beligerante care nu respectă indicațiile puterilor neutre sau încalcă neutralitatea acestora pot fi reținute împreună cu întregul lor echipaj. V. și **echipaj; navă de război; perfidie; șiretenie de război.**

forțe de urgență ale Națiunilor Unite, forțe militare puse la dispoziția O.N.U. sau plasate sub autoritatea sa de statele membre cu scopul de a asigura și supraveghea încetarea ostilităților, într-o zonă de conflict și de a contribui la stabilizarea situației. După rapoartele secretarului general al O.N.U., A/3289 din 4 nov. 1956; A/3308 din 6 nov. 1956 și A/3943 din 9 oct. 1958 intitulate „Studiu sumar asupra experienței dobîndite în crearea și funcționarea Forței", regulile de constituire și utilizare a acestor forțe sînt: forțele de urgență ale O.N.U. pot fi trimise într-o țară numai cu acordul acesteia; sînt furnizate numai de statele care nu sînt membre ale Consiliului de Securitate; sînt recrutate de secretarul general al O.N.U. din statele care nu sînt implicate direct în conflict. Forțele de urgență trebuie recrutate din state reprezentînd toate zonele geografice și sînt constituite prin contribuția voluntară de contingente și mijloace financiare ale unor state membre, operînd numai cu consimțămîntul acestora. Pînă în prezent, cazurile în care s-a hotărît constituirea unor forțe militare ale O.N.U., statutul lor s-a determinat pentru fiecare situație în parte de către Consiliul de Securitate, fără a exista criterii precise adoptate de Adunarea Generală. Prin rezoluția 2006/XIX din 18 febr. 1965, Adunarea Generală a O.N.U. a hotărît crearea unui Comitet special alcătuit din 33 de state — printre care și România — a cărui misiune este de a studia, sub toate aspectele, operațiile de menținere a păcii. Comitetul a adoptat o serie de rezoluții: 2053/XX din 15 dec. 1965; 2249-SV din 23 mai 1967; 2308/XXII din 13 dec. 1967; 2451/XXIII din 19 dec. 1068; 2670/XXV din 8 dec. 1970; 2835/XXVI din 17 dec. 1971 ș. a. fără a ajunge la o soluție finală. Față de această situație și ținînd seama de rolul care revine O.N.U. în apărarea păcii și securității internaționale, România consideră că acest Comitet pentru forțele de menținere a păcii trebuie să accelereze elaborarea de propuneri concrete cu privire la modul de constituire, atribuțiile și cadrul juridic de funcționare a acestor forțe; să se consacre dreptul ca în conformitate cu principiul rotației, toți membrii O.N.U. să participe la alcătuirea forțelor militare ale organizației. Să se recunoască prin Cartă drep-

tul Adunării Generale de a da îndrumări cu privire la utilizarea forțelor militare aflate sub egida O.N.U.; să se prevadă, de asemenea, în Cartă necesitatea acordului prealabil al statelor aflate în conflict față de compoziția națională a forțelor O.N.U.

fosfați, *cazul ~*, diferend franco-italian născut ca urmare a însușirii de către Franța a unor zăcăminte miniere de fosfați din Maroc, descoperite de cetățeni italieni. La 30 mart. 1936, Italia a introdus o instanță la C.P.J.I. contra Franței. Franța a ridicat o excepție preliminară de incompetență a C.P.J.I. de a statua, motivată pe faptul că declarația sa de a se supune jurisdicției acestei instanțe, din 25 apr. 1931, privea numai litigiile ivite cu privire la evenimente ulterioare acestei date. C.P.J.I. și-a însușit excepția de incompetență ridicată de Franța și, prin hotărîrea din 14 iun. 1938, a respins cererea Italiei.

franchiză, termen utilizat în unele convenții internaționale cu sensul de exceptare de impozite și taxe a unor organizații internaționale și instituții specializate, a bunurilor și veniturilor acestora și a funcționarilor lor, precum și exonerarea de anumite formalități vamale, de poliție etc.

Frontiera din Anzi, *cazul ~*, diferend între Argentina și Chile privind traseul frontierei lor comune în Anzi între bornele 16 și 17, alcătuită de rîul Rio Palena. Diferendul a fost soluționat la 9 dec. 1966 prin sentința dată de regina Elisabeta a II-a a Marii Britanii. O sentință arbitrală dată în aceeași cauză de regele Eduard VII, la 20 nov. 1902, se bizuise pe confuzii privind denumirea unor rîuri curgînd din Anzi în apropiere. Compromisul pe baza căruia regina Elisabeta a statuat fusese stabilit de Anglia în temeiul consimțămîntului ambelor state, care au acceptat, în esență, sentința, dar continuă să fie în dezacord cu privire la canalul Beagle.

frontieră de stat, linie reală sau imaginară trasată între diferite puncte pe suprafața terestră, prin care se delimitează teritoriul statelor între ele sau față de marea liberă și spațiul extraatmosferic și în cadrul căreia statul își exercită suveranitatea sa deplină și exclusivă, iar națiunea dreptul său la autodeterminare. Frontierele dintre statele vecine se stabilesc prin tratate, iar frontiera mării teritoriale prin declarații unilaterale ale statelor. Dreptul internațional clasifică frontierele în: a) *naturale* (linia lor urmează particularitățile reliefului); b) *geometrice* (linii convenționale drepte care despart teritoriile celor două state). Există și categoria frontierelor *astronomice,* care coincid, după direcția lor, cu paralela sau meridianul geografic (de ex.: frontiera dintre S.U.A. și Canada sau dintre sectoarele polare arctice). După elementele componente ale teritoriului de stat, frontierele se împart în: *terestre, fluviale, maritime* și *aeriene.* Pentru linia de frontieră stabilită cu ajutorul apelor curgătoare, se face deosebirea între apele navigabile și cele nenavigabile. La apele navigabile, linia de frontieră urmează linia celor mai mari adîncimi (talvegul); cînd apa nu este navigabilă, frontiera urmează linia mediană (mijlocul apei); cînd frontiera este delimitată printr-un lanț de munți, în general linia ei urmează linia crestelor munților. Dreptul internațional contemporan consacră regula inviolabilității frontierelor statelor. Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (1975) precizează că „Statele participante consideră inviolabile, fiecare, toate frontierele celuilalt, precum și frontierele tuturor statelor din Europa și, în consecință, ele se vor abține acum și în viitor de la orice atentat împotriva acestor frontiere". Statele participante consideră că „frontierele lor pot fi modificate în conformitate cu dreptul internațional, prin mijloace pașnice și prin acord". Frontierele stabilite prin convenții internaționale nu pot fi modificate, în mod unilateral, de către statele vecine. V. și **delimitarea frontierei; demarcarea frontierei; regim de frontieră.**

frontieră vamală, linia unde începe sau se termină teritoriul a două state vecine, inclusiv punctele vamale situate în porturi, orașe, autostrăzi și alte locuri ale frontierei terestre, unde se exercită controlul mărfurilor de import, export și în tranzit, al bunurilor, mijloacelor de transport etc. și se percep taxele stabilite prin legile fiecărui stat. F.v. se confundă, de regulă, cu cea de stat, fiind mai largă decît aceasta din urmă în sensul că în locuri (puncte) precis determinate prin legile statului sau prin convenții bilaterale pe unde tranzitează, ori sînt depozitate o mare cantitate de mărfuri se exercită controlul vamal și se percep taxele corespunzătoare.

funcții ale misiunilor diplomatice, atribuții îndeplinite de agenții diplomatici care constau, în esență, în: a) reprezentarea statului acreditant în statul acreditar; b) ocrotirea în statul acreditar a intereselor statului acreditant și ale resortisanților acestuia, în limitele prevăzute de dreptul internațional; c) purtarea de tratative cu guvernul statului acreditar; d) informarea prin toate mijloacele legale, adică licite, a guvernului statului acreditant despre condițiile și evoluția evenimentelor din statul acreditar; e) promovarea relațiilor de prietenie și dezvoltarea raporturilor economice, culturale, științifice ș.a.m.d. între statul acreditant și statul acreditar. Aceste funcții trebuie exercitate cu respectarea legilor și dispozițiilor statului acreditar, fără amestec în treburile acestui din urmă stat. Reprezentanțele diplomatice pot îndeplini și funcții consulare și în acest caz să întrețină relații directe cu organe locale ale statului acreditar. V. și **misiune diplomatică; ambasadă; legație; consulat.**

funcții consulare, atribuții îndeplinite de funcționarii consulari în statul de reședință și care constau în reprezentarea și ocrotirea unor interese cu caracter economic, cultural și științific ale statului reprezentat, precum și ale cetățenilor acestuia aflați pe teritoriul statului de reședință, în limitele admise de dreptul internațional. F.c. referitoare la ocrotirea intereselor statului sînt: favorizarea dezvoltării relațiilor comerciale, economice, culturale și științifice între statul de trimitere și statul de reședință și promovarea în orice alt mod a relațiilor prietenești între ele; informarea prin toate mijloacele licite, despre condițiile și evoluția vieții comerciale, economice, culturale și științifice a statului de reședință; exercitarea drepturilor de control

și inspecție, prevăzute de către legile și regulamentele statului de trimitere, asupra navelor maritime și a vaselor fluviale avînd naționalitatea statului de trimitere și asupra avioanelor înmatriculate în acest stat, precum și asupra echipajelor lor, cu respectarea legilor statului de reședință; acordarea de asistență navelor și avioanelor sus-menționate, precum și echipajelor lor, și primirea de declarații asupra voiajului acestor nave și aeronave, și examinarea și vizarea hîrtiilor de bord; exercitarea a oricăror altor funcții încredințate unui post consular de către statul de trimitere care nu sînt interzise de legile și regulamentele statului de reședință sau la care statul de reședință nu se opune sau care sînt menționate în acordurile internaționale în vigoare între statul de trimitere și statul de reședință. Printre f.c. referitoare la protecția unor interese ale resortisanților statului reprezentat se numără: eliberarea de pașapoarte și documente de călătorie cetățenilor acestui stat; acordarea de vize persoanelor care doresc să viziteze statul de trimitere; acordarea de ajutor și asistență cetățenilor statului de trimitere; îndeplinirea unor atribuții de notar și ofițer de stare civilă, precum și anumite atribuții de ordin administrativ pentru cetățenii statului reprezentat; protejarea intereselor cetățenilor statului în succesiunile deschise pe teritoriul statului de reședință; reprezentarea lor în justiție; ocrotirea intereselor minorilor și incapabililor și, în sfîrșit, transmiterea de acte judiciare și extrajudiciare sau executarea de comisii rogatorii conform acordurilor internaționale în vigoare. Funcționarii consulari exercită aceste funcții în circumscripțiile lor consulare; în situații speciale, ei pot, cu consimțămîntul statului de reședință, să-și exercite f.c. și în exteriorul circumscripției lor consulare chiar și într-un stat terț. Un post consular poate exercita f.c. în statul de reședință, dacă acesta nu se opune, și în contul unui stat terț. În exercitarea acestor f.c., funcționarii consulari se pot adresa atît autorităților locale competente, cît și autorităților centrale ale statului de reședință, dacă și în măsura în care acest lucru este permis în statul respectiv. F.c. pot fi exercitate și de către o misiune diplomatică, în acest caz numele membrilor misiunii diplomatice atașați secțiunii consulare trebuie notificate Ministerului Afacerilor Externe al statului de reședință sau autorității desemnate de către acest minister. În exercitarea acestor f.c., misiunea diplomatică se poate adresa autorităților locale ale circumscripției consulare și autorităților centrale ale statului de reședință.

funcționar consular, persoană oficială numită de guvernul unui stat ca reprezentant permanent în anumite regiuni, orașe sau porturi, ale altui stat pentru a îndeplini funcțiuni consulare potrivit regulilor și instrucțiunilor stabilite în țara respectivă. Expresia f.c. se referă la orice persoană, inclusiv șeful postului consular, însărcinat în această calitate cu exercitarea funcțiilor consulare. Dreptul de a numi f.c., rangul acestora, precum și procedura de numire ține de legislația internă a statului care trimite. F.c. trebuie să aibă, în principiu, naționalitatea statului trimițător. Recrutarea lor din rîndul cetățenilor statului de reședință nu se poate face decît cu consimțămîntul expres al acestui din urmă stat, care și-l poate retrage în orice moment. De asemenea, el are dreptul de a nu admite ca f.c. cetățeni ai unui stat terț. Două sau mai multe state pot numi, cu consimțămîntul statului de reședință, aceeași persoană în calitate de f.c. în acest stat. În afară de îndeplinirea funcțiilor consulare, f.c. pot, în situația în care statul de trimitere nu este reprezentat de o misiune diplomatică, și cu consimțămîntul statului de reședință, să fie însărcinați să îndeplinească acte diplomatice, fără ca statutul lor să fie afectat și fără să i se confere dreptul la imunități și privilegii diplomatice. De asemenea, ei pot, după notificarea statului de reședință, să fie însărcinați să reprezinte statul lor pe lîngă orice organizație guvernamentală, acordîndu-li-se în acest caz toate privilegiile și imunitățile corespunzătoare. F.c. sînt de două categorii: f.c. *de carieră* — numiți de statul trimițător dintre cetățenii săi, și f.c. *onorifici* — de obicei cetățeni ai statului de reședință care exercită sau pot exercita aici altă profesie. Numirea și primirea de f.c. onorifici este facultativă. În Republica Socialistă România nu sînt admiși consulii onorifici. În general în cadrul consulatelor țărilor socialiste din străinătate, cît și în consulatele străine din aceste țări funcționează numai f.c. de carieră. F.c., la fel ca și orice alt membru al personalului consular, pot fi declarați în orice moment de către statul de reședință *persone non gratae*, respectiv neacceptabile, fără ca statul să fie obligat să comunice motivele hotărîrii sale. În această situație, statul de trimitere va rechema persoana în cauză sau va pune capăt funcțiilor sale în acest post consular. V. și **funcții consulare; imunități consulare.**

funcționar diplomatic v. **agent diplomatic.**

funcționar internațional, termen introdus în epoca contemporană pentru a desemna persoana care exercită în mod permanent și exclusiv o funcție oficială în aparatul unei organizații internaționale, în interesul ansamblului statelor care compun organizația (de ex.: funcționarii Secretariatului O.N.U., ai instituțiilor specializate ale O.N.U.). Sînt numiți dintre persoanele care au calitate corespunzătoare funcției ce o îndeplinesc, cetățeni ai statelor membre ale organizației, conform prevederilor statutului acesteia. Pentru exercitarea atribuțiilor lor de serviciu, f.i. nu trebuie să primească instrucțiuni de la nici un guvern sau autoritate exterioară organizației; trebuie să manifeste o atitudine imparțială, fiind răspunzători numai față de organizația în care activează. F.i. nu pot ocupa alte posturi în afara organizației. Ei trebuie să se abțină de la orice manifestare incompatibilă cu calitatea pe care o au și sînt obligați să respecte secretul informațiilor ce le dețin în calitatea lor oficială. F.i. beneficiază, în timpul îndeplinirii atribuțiilor lor, de anumite imunități și privilegii, precum: imunitate de jurisdicție pentru actele săvîrșite în calitatea lor oficială, scutiri de impozit pentru salariul primit din partea organizației, scutiri de taxe vamale pentru efectele personale etc. Imunități și privilegii similare cu cele ale agenților diplomatici se acordă funcționarilor internaționali cu sarcini de mare răspundere, cum sînt conducătorii organizațiilor internaționale. Drepturile și privilegiile funcționarilor internaționali din Secretariatul

O.N.U. sînt precizate în Convenţia privind privilegiile şi imunităţile Naţiunilor Unite, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. (1946).

fuziunea statelor, modalitate de unificare a două sau mai multe state, avînd ca rezultat fie formarea unui alt stat unitar, fie a unui stat compus (uniune reală, confederaţie de state sau federaţie). În cazul formării unui stat unitar avem de-a face cu un nou subiect de drept internaţional, pe cînd la apariţia unui stat compus, statele componente îşi păstrează uneori calitatea de subiecte distincte ale dreptului internaţional. Este cazul statelor fuzionate care au dat naştere unei confederaţii. În situaţia creării unei federaţii, există cazuri cînd statele fuzionate se menţin în comunitatea internaţională ca subiecte distincte şi altele în care ele pot fi reprezentate numai de către statul federal. De pildă, în cazul U.R.S.S., prima federaţie socialistă constituită în anul 1922, fiecare republică unională putea avea calitatea de subiect de drept internaţional. Exemple contrare oferă R.S.F. Iugoslavia şi S.U.A., unde singurul subiect de drept internaţional este statul federal. F.s. a dat naştere, în practica internaţională, la următoarele reguli: tratatele politice legate de existenţa politică a statului anterior îşi încetează aplicarea, odată cu dispariţia statului care le-a încheiat; tratatele de comerţ, de extrădare, ca şi tratatele multilaterale generale, îşi continuă, în general, aplicarea şi pentru noul stat, afară de cazul cînd el îşi manifestă expres voinţa de a le denunţa; tratatele de aplicare teritorială, precum convenţiile de frontieră, privind navigaţia pe un anumit fluviu etc. se aplică, în continuare, de către statul succesor; bunurile statului anterior, indiferent dacă se găsesc pe teritoriul său sau în străinătate, se transmit automat noului stat; în privinţa datoriilor statului anterior, faţă de state sau creditori străini, nu există norme de drept internaţional unanim acceptate. Dacă statul anterior continuă să existe, va fi, în principiu, mai departe debitor, în contractele încheiate de el cu state sau cetăţeni străini. Dacă statul anterior dispare, statul sau statele succesoare au fost obligate, uneori, prin tratatele de pace, să plătească datoriile contractate de acesta, fără a se putea deduce, din aceste tratate, că ar exista vreun principiu general. Pentru datorii locale, contractate de autorităţi locale sau de autorităţile centrale în folosul unei părţi anumite de teritorii, ele trec, în general, pentru „motive de echitate", asupra statului succesor. V. şi **succesiunea statelor.**

G

gaj, instituție veche a dreptului internațional public, preluată din dreptul civil, care constă din afectarea unui bun al unui stat către alt stat drept garanție a menținerii unei situații sau a îndeplinirii unei obligații internaționale de către primul stat. 1) **G.** *asupra unor bunuri mobile* ale unui stat drept garanție a îndeplinirii de către el a unor obligații față de un alt stat (de ex.: în sec. al XVIII-lea, diamantele Coroanei Poloniei au fost date Rusiei în gaj pentru garantarea unor datorii). 2) **G.** *financiar,* formă specială a **g.,** care constă în afectarea unor venituri ale statului debitor (de ex.: Germania a gajat o serie de venituri ale ei drept garanție a plății reparațiilor de război, datorate după primul război mondial aliaților). 3) *Afectarea unei zone teritoriale* a unui stat drept garanție pentru executarea de către acel stat a unei obligații internaționale. (de ex.: ocuparea temporară de puterile Antantei a malului stîng al Rinului, pe baza prevederilor Tratatului de pace de la Versailles (1919).

garant (în dreptul internațional), stat obligat să garanteze alt stat împotriva unor eventualități contrare prevederilor dreptului internațional. În trecut **g.** era adeseori în realitate protectorul statului garantat, situație incompatibilă cu principiul egalității în drepturi, al egalității suverane a statelor. V. și **garantarea unui tratat.**

garantarea unui tratat, asigurarea de către părțile contractante a obligațiilor care decurg pentru ele dintr-un tratat internațional. **G.t.** poate fi făcută de statele care l-au încheiat sau de un stat terț, care nu este parte la acel tratat internațional. În evoluția relațiilor internaționale, **g.t.** s-a făcut prin diferite mijloace cum sînt: jurămîntul, luarea de ostatici, instituirea gajului, ipotecarea unui oraș sau a unei regiuni, ocuparea unei zone din teritoriul unui stat. În prezent, se folosește sistemul **g.** *mutuale* dată de statele garante. Sînt și cazuri cînd statele părți la un tratat (de ex.: Tratatul de la Tlatelolco din 1967, privind denuclearizarea Americii Latine) cer altor state să garanteze că vor respecta prevederile tratatului. Astfel, Protocolul adițional II al Tratatului de la Tlatelolco cere statelor care dețin arma nucleară să respecte denuclearizarea Americii Latine. În aplicarea măsurilor de **g. unui t.** trebuie să se respecte principiile fundamentale ale dreptului internațional public.

garanție (în dreptul internațional), mijloc de asigurare a unei situații, a unui regim juridic sau a îndeplinirii unei obligații internaționale.

garanție colectivă, formă a **g.** la care participă mai multe state și care trebuie să acționeze împreună în vederea asigurării unei situații sau a îndeplinirii unei obligații internaționale. Această cerință de solidaritate a statelor garante poate, în anumite condiții, să devină o piedică în îndeplinirea îndatoririi lor (de ex.: dacă unul dintre statele garante refuză să acționeze). De aceea, s-a formulat **g.** *comună și individuală* prin care se înțelege că, în principiu, statele garante trebuie să acționeze împreună, dar faptul că unul dintre aceste state refuză să acționeze nu absolvă de aceste obligații pe celelalte părți la **g.c.** (de ex.: în 1914 Germania a violat neutralitatea Belgiei. Austria, unul dintre statele garante ale neutralității Belgiei, a refuzat să acționeze, fapt care n-a împiedicat acțiunea celorlalte state garante). O **g.c.** este cea acordată Elveției de către statele semnatare ale Actului final al Congresului de la Viena din 20 nov. 1815, privind neutralitatea sa permanentă și integritatea și inviolabilitatea teritoriului ei.

garanție internațională, angajamentul asumat de un stat sau mai multe state sau de o organizație internațională, în temeiul unui act internațional, de a asigura menținerea unei situații în relațiile internaționale sau a îndeplinirii unei obligații internaționale de către un alt stat (de ex.: **g.** dată de Societatea Națiunilor privind Danzigul ca avînd statutul de oraș liber). **G.i.** dată de anumite state privind statutul de neutralitate permanentă a unui stat. **G.i.** poate fi: 1) *Unilaterală,* cînd este acordată de un stat altuia în mod unilateral (de ex.: **g.** acordate de Anglia și Franța în 1939 Poloniei, României și Greciei); 2) *Bilaterală,* cînd este reciprocă între două state (de ex.: printr-un tratat de neagresiune); 3) *Multilaterală (colectivă),* cînd la realizarea ei participă mai multe state sau organizații internaționale (respectiv membrii lor). Statul care acordă **g.i.** are obligația de a acorda statului garantat ajutorul prevăzut în actul de garanție. La rîndul său, statul garantat are dreptul să ceară acest ajutor din partea garantului. Ajutorul garantului (stat sau organizație internațională) trebuie să se desfășoare cu respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional public.

garanție mutuală (în dreptul internațional), angajament luat de două sau mai multe state, pe bază de reciprocitate, de a respecta în relațiile dintre ele sau față de state terțe anumite situații (de ex.: frontierele existente), sau anumite principii (de ex.: principiile Cartei O.N.U.), sau de a acționa într-un

anumit mod (de ex.: să asigure securitatea şi cooperarea în Europa). **G.m.** sînt consacrate în diferite acte internaţionale (tratate, declaraţii comune, acte finale, etc.). O formă specială a **g.m.** este cea din tratatele de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală încheiate de statele socialiste referitoare la securitatea acestor state.

garanţii de securitate, ansamblu de măsuri pe care statele posesoare de arme nucleare le acordă statelor ce nu deţin aceste arme, părţi la Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare. Printre aceste măsuri se numără, în primul rînd, acţiunea Consiliului de Securitate şi a tuturor membrilor permanenţi ai Consiliului în cazul în care s-ar comite o agresiune cu folosirea armelor nucleare sau o ameninţare cu o atare agresiune la adresa unui stat nedotat cu arme nucleare. Pînă în prezent o serie de state, printre care U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie, şi-au exprimat intenţia de a acorda sau a sprijini o asistenţă imediată oricărui stat neposesor de arme nucleare, parte la Tratatul de neproliferare, care ar fi victima unui atac ori ar fi obiectul unei ameninţări cu folosirea armelor nucleare.

G.A.T.T. v. **Acordul General pentru Tarife şi Comerţ (General Agreement on Tariffs and Trade — G.A.T.T.).**

gaz de luptă, substanţă chimică folosită ca mijloc de luptă de către beligeranţi. El se întrebuinţează, mai ales, sub formă gazoasă, gazele de luptă fiind cunoscute şi sub denumirea de gaze asfixiante, datorită efectelor lor. O declaraţie semnată la Haga (1899) interzice folosirea proiectilelor, care au ca scop unic de a răspîndi gaze asfixiante sau distrugătoare. Este interzisă, de asemenea, folosirea în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare, precum şi a oricăror lichide, materii sau procedee similare, prin Tratatul de la Washington (1922) şi prin Protocolul de la Geneva (1925). O rezoluţie a Conferinţei pentru reducerea şi limitarea armamentelor, din 23 iul. 1932, enunţă interzicerea războiului chimic. Într-o rezoluţie asemănătoare, Adunarea Societăţii Naţiunilor din sept. 1938 afirmă din nou că folosirea mijloacelor chimice în purtarea războiului este contrară dreptului internaţional. Adunarea Generală a O.N.U. prin rezoluţia 2162 B (XXI) invită toate statele să se conformeze cu stricteţe principiilor Protocolului de la Geneva, condamnînd, în acelaşi timp, orice act contrar obiectivelor sale. Ca urmare, numeroase state au aderat la Protocol. Printr-o altă rezoluţie, din 19 dec. 1968, Adunarea Generală a Naţiunilor Unite face un nou apel la statele care n-au făcut-o încă, să devină părţi la Convenţiile de la Haga din 1899 şi 1907, la Protocolul de la Geneva din 1925 şi la Convenţiile de la Geneva din 1949. V. şi **arme chimice; Convenţiile cu privire la protecţia victimelor de război** (1949).

genocid, crimă de drept internaţional, comisă atît în timp de pace, cît şi în timp de conflict armat, care constă în comiterea unuia din următoarele acte, cu intenţia de a distruge, parţial sau în întregime, un grup naţional, etnic, rasial sau religios: exterminarea membrilor grupului; atingeri grave aduse integrităţii fizice sau mentale membrilor grupului; crearea, cu premeditare, a unor condiţii de viaţă care sînt menite să antreneze distrugerea fizică totală sau parţială; măsuri vizînd împiedicarea naşterilor în sînul grupului; transferarea forţată a copiilor dintr-un grup în altul. Complotul pentru săvîrşirea **g.**, tentativa şi instigarea directă la comiterea **g.**, indiferent de funcţia pe care o ocupă făptaşii — persoane cu posturi de răspundere, funcţionari publici sau persoane particulare — sînt interzise. Interzicerea crimei de **g.** este prevăzută atît în statutul Tribunalelor militare internaţionale de la Nürnberg şi Tokio, cît şi în Convenţia pentru prevenirea şi reprimarea crimei de **g.** din 1948. Codul penal al Republicii Socialiste România a incriminat **g.**, prevăzînd pentru săvîrşirea acestuia pedeapsa capitală. V. şi **Convenţia pentru prevenirea şi reprimarea crimei de genocid (1949).**

gentlemen's agreement, formă a tratatului internaţional care constă într-o înţelegere pe cuvînt de onoare, de obicei nescrisă, ce se încheie între şefii statelor, primii miniştri sau miniştrii afacerilor externe asupra unei probleme internaţionale. În practică au existat situaţii în care **g.a.** a fost expus în scris: spre exemplu cel încheiat în 1937 între Italia şi Anglia referitor la statutul Mării Mediterane. Motivele pentru care se preferă uneori forma verbală sînt multiple. În special se recurge la ea atunci cînd părţile socotesc necesar, din considerente de oportunitate, să păstreze secret pentru moment conţinutul înţelegerii. Cazurile cînd se recurge la **g.a.** sînt foarte rare. În concepţia modernă a dreptului internaţional **g.a.** are aceeaşi valoare juridică şi produce aceleaşi efecte ca şi tratatele scrise. Principiul unanim recunoscut al dreptului internaţional — pacta sunt servanda — se aplică în egală măsură şi **g.a.** Validitatea juridică a tratatelor internaţionale nu depinde de forma lor, întrucît nu există o formă obligatorie a tratatelor internaţionale. Singurul inconvenient este că acestea nu pot fi înregistrate — conform art. 102 din Carta O.N.U. — la Secretariatul Naţiunilor Unite şi ca atare, în caz de litigiu, ele nu pot fi invocate în faţa organelor O.N.U. Datorită formei sale nescrise, interpretarea şi executarea **g.a.** prezintă unele greutăţi practice, facilitînd încălcarea lui.

golf v. **băi şi golfuri.**

golf istoric, spaţiul marin cuprins în adîncitura unui litoral avînd o întindere prea mare (peste 24 mile marine) pentru a putea constitui, potrivit normelor de drept internaţional, o parte a apelor interioare şi care, deşi ar trebui să aibă regim de mare teritorială sau mare liberă, este totuşi considerat, prin uz imemorial, ca aparţinînd statului riveran, care invocă în acest sens motive de securitate economică şi strategică (de exemplu golfurile Bristol în Marea Britanie, Granville în Franţa, Riga şi Petru cel Mare în U.R.S.S.).

grad diplomatic v. **clasele şefilor misiunilor diplomatice.**

grefă 1. Termen care defineşte secretariatul unei jurisdicţii internaţionale — C.I.J., C.P.A. — şi care serveşte ca intermediar între această jurisdicţie şi părţi şi păstrează arhivele şi administrează activităţile acesteia. **2.** Secretariatul unei comisii internaţionale de anchetă, prevăzute în Convenţia de la Haga cu privire la reglementarea paşnică a diferendelor internaţionale (1907).

grefier, funcționar internațional însărcinat să conducă o grefă în cadrul unui organism judiciar — C.I.J., C.P.A. —, sau a oricărei instituții jurisdicționale internaționale. Funcția de g. este prevăzută expres în Statutul Curții Internaționale de Justiție (art. 21 par. 2).

Groenlanda, *cazul* ~, litigiu între Danemarca și Norvegia privind stăpînirea Groenlandei de Est. Danemarca susținea că acest ținut se găsește sub suveranitatea sa și că, în consecință, declarația Norvegiei din 10 iul. 1931 de luarea în stăpînire a acelei regiuni, precum și toate măsurile luate în acest sens trebuiau declarate drept nule și neavenite. Norvegia susținea că regiunea litigioasă ar fi fost o *terra nullius.* Sentința C.P.J.I. din 5 apr. 1933 a dat dreptate Danemarcei, pentru motive de fapt pe larg dezvoltate, precum și în temeiul declarației orale din 22 iul. 1919 a ministrului afacerilor de externe norvegian făcută ambasadorului Danemarcei, în sensul că Norvegia se obliga să nu conteste suveranitatea teritorială a Danemarcei asupra integralității Groenlandei și să nu ia în posesie vreo parte a Groenlandei.

grup național al Curții Permanente de Arbitraj, persoane numite de un stat ca membri ai C.P.A. în baza art. 44 al Convenției de la Haga cu privire la reglementarea pașnică a diferendelor internaționale (1907). Fiecare stat are dreptul să-și desemneze patru persoane pentru o perioadă de șase ani, din rîndul cărora statele părți la un diferend internațional pot să-și aleagă arbitrii. Pe lista C.P.A. figurează și g.n. român.

guvern, organul central suprem al administrației de stat. G. joacă un rol precumpănitor în conducerea relațiilor internaționale ale statului său, adoptă cele mai multe și însemnate hotărîri în această privință, dă directive departamentului însărcinat cu asigurarea legăturilor diplomatice cu celelalte state (de obicei denumit Ministerul Afacerilor Externe), reprezentanților diplomatici din străinătate. În Republica Socialistă România g. îi revine numirea delegațiilor însărcinate cu ducerea tratativelor și încheierea acordurilor internaționale nesupuse ratificării, precum și semnarea acestor acorduri. Primul ministru al g. participă deseori la reuniuni internaționale guvernamentale, face și primește vizite spre a duce tratative diplomatice, poate încheia acorduri internaționale, fără să aibă nevoie de depline puteri. Declarațiile de politică externă a unui g. au mare însemnătate în configurarea relațiilor internaționale ale statului respectiv și al comunității internaționale în general, exercitînd o înrîurire care tinde să crească pe măsura influenței și acțiunii crescînde a mijloacelor de informare în masă (mass-media) asupra climatului internațional, fie în sensul pozitiv, contribuind la micșorarea și, în cele din urmă, lichidarea unor încordări în relațiile dintre state, la crearea și promovarea de relații de încredere, cooperare și bună vecinătate între state, fie în sensul negativ, urmărind sau contribuind la tulburarea relațiilor internaționale, la crearea sau agravarea încordării raporturilor interstatale. Însemnătatea g. pentru reprezentarea statelor în relațiile lor internaționale explică rolul g. în recunoașterea statelor, care în fapt pornește întotdeauna de la existența și recunoașterea existenței unui g. al statului în cauză. Practica internațională deosebește între guverne *de drept (de jure)* și g. *de fapt (de facto),* g. *în exil.* G. de drept poate fi un guvern definitiv sau un guvern provizoriu, adică avînd caracter temporar, de ex. g. unui stat nou format înainte de adoptarea constituției etc. G. provizoriu poate acționa în ceea ce privește raporturile internaționale ca orice g. de drept, poate încheia tratate, acredita reprezentanți diplomatici și primi pe reprezentanții diplomatici străini ș.a.m.d. G. de drept este cel constituit conform prevederilor constituției — scrise sau nescrise —, de ex. constituția engleză. De obicei nu există dificultăți în a determina caracterul unui g. de a fi g. de drept, pentru că nu există o altă formațiune politică de natură a reclama titlul și a exercita funcțiile unui g. Cînd însă un asemenea caz există, trebuie deosebit între g. de drept și un g. de fapt, ceea ce pune problema obligației statelor de a nu se amesteca în treburile interne ale altui stat și de a evita ca, invocînd necesitatea de a deosebi între g. de drept și g. de fapt al unui anumit stat, să stabilească natura actelor prin care g. în cauză a ajuns și se menține la putere. G. de fapt este un guvern, de regulă insurecțional, care, deși a fost constituit în mod neconstituțional, în fapt exercită în statul respectiv funcțiile guvernamentale și este recunoscut de alte state spre a reprezenta statul în cauză. De obicei g. de fapt se constituie printr-o lovitură de stat, o insurecție ș.a.m.d. G. *militar* este condus și format din personalități provenite din cadrele armatei. G. militar poate fi de drept sau de fapt, după cum a fost constituit în conformitate sau cu nesocotirea prevederilor constituționale. G. *în exil* este cel stabilit pe teritoriul unui stat străin din cauza ocupării teritoriului național de către un alt stat. Funcțiile g. în exil se referă în special la problemele privind desfășurarea războiului. Statul ocupant nu poate constitui un guvern în teritoriul ocupat. V. și **doctrina Estrada; doctrina Tobar.**

H

Harmon, doctrina ~, v. **doctrina Harmon.**

Haya de la Torre, *cazul* **~**, diferend între Perú şi Columbia asupra dreptului de azil diplomatic. Peruanul Victor Raul Haya de la Torre, unul din conducătorii unei rebeliuni neizbutite împotriva guvernului peruan (3 oct. 1948), pus sub acuzare de autorităţile peruane, s-a ascuns şi apoi a cerut şi primit azil (la 3 ian. 1949) la ambasada Columbiei din Lima (Convenţia panamericană de la Havana din 1928 asupra dreptului de azil prevede că, în anumite condiţii, azilul poate fi acordat în ambasadele străine unui delincvent politic resortisant al statului teritorial). Perú şi Columbia s-au înţeles, la 31 aug. 1949, să supună C.I.J. chestiunea de a se şti dacă în speţă se aplică dreptul de azil diplomatic, dacă da, cînd ia acesta sfîrşit, precum şi cum trebuie interpretate regulile convenţiei semnate la 20 febr. 1928 la Conferinţa internaţională a statelor americane, la Havana, cu privire la regulile de aplicare în cazul acordării azilului. Columbia a sesizat C.I.J. la 15 oct. 1949, susţinînd că este în drept să decidă unilateral şi în mod obligatoriu dacă cel ce cere azil este urmărit pentru un delict politic sau de drept comun şi cerînd ca Perú să garanteze libertatea plecării din Perú a lui Haya de la Torre. C.I.J., prin sentinţa din 20 nov. 1950, a respins cererea Columbiei, motivînd că numai în cazul azilului de drept comun statul pe teritoriul căruia se află cel urmărit dispune de suveranitate teritorială, în timp ce în cazul azilului diplomatic statul care acordă azilul nu este stăpînul teritoriului unde se găseşte cel urmărit şi deci nu dispune de supremaţia teritorială. Curtea a precizat, totodată, că Perú n-a dovedit că Haya de la Torre a fost un delincvent de drept comun. În legătură cu cererea reconvenţională a Perului, care aprecia că azilul acordat lui Haya de la Torre s-a făcut cu încălcarea Convenţiei de la Havana, C.I.J. a decis că în speţă era vorba de un delict politic, dar că Columbia nu trebuia să acorde azil în cazul dat, deoarece nu era vorba de un caz „urgent" — aşa cum prevede art. 2 din convenţia panamericană aplicabilă. Columbia a cerut imediat o interpretare a sentinţei de către C.I.J., în special clarificarea chestiunii de a se şti dacă Haya de la Torre trebuie predat autorităţilor peruane. C.I.J. a respins cererea ca inadmisibilă, la 27 nov. 1950. La 13 dec. 1950 Columbia a supus C.I.J. o nouă cerere în sensul că nu era obligată să-l predea pe refugiat autorităţilor peruane. Peru a cerut C.I.J. să statueze că azilul ar fi trebuit să fie terminat imediat după prima sentinţă a C.I.J. Prin sentinţa sa din 13 iun. 1951 C.I.J. a hotărît că nu există o obligaţie în sarcina Columbiei pentru a-l preda pe Haya de la Torre Perului, dar a solicitat să se pună capăt azilului. C.I.J., care admisese cu acest prilej şi o cerere de intervenţie a Cubei care cerea interpretarea Convenţiei respective de la Havana, a subliniat că o ieşire din situaţia creată ar promova o înţelegere politică a Părţilor, în spiritul bunei vecinătăţi.

hegemonie (în relaţiile internaţionale), acţiune a unui stat sau grup de state de a-şi impune rolul de conducător în raport cu celelalte state. **H.** este expresia politicii de dominaţie şi dictat, de inegalitate în drepturi şi de forţă practicată de anumite state în relaţiile internaţionale, în condiţiile împărţirii lumii în blocuri militare şi în sfere de influenţă. Sesiunea a XXXIV-a a Adunării Generale a O.N.U. a adoptat rezoluţia 34/103 din 14 dec. 1979, intitulată: „Inadmisibilitatea politicii de **h.** în relaţiile internaţionale". Rezoluţia condamnă politica de **h.** mondială, regională sau subregională ca fiind o gravă ameninţare pentru pacea şi securitatea internaţională. H. este contrară principiilor fundamentale ale dreptului internaţional public, fiind o încălcare a acestora, în special a egalităţii în drepturi a statelor, precum şi a libertăţii lor. Rezoluţia O.N.U. cere statelor să respecte principiile Cartei O.N.U. în relaţiile internaţionale. De asemenea, ea cere retragerea tuturor forţelor militare de pe teritoriul altor state, să se permită popoarelor să-şi hotărască liber propriul destin. Rezoluţia O.N.U. cheamă statele să respecte cu stricteţe dreptul tuturor ţărilor de a hotărî singure asupra sistemului lor social-economic şi de a-şi urma politica lor naţională economică, socială etc. fără opoziţie, amestec sau intimidări externe. Eliminarea **h.** din viaţa internaţională presupune realizarea unei noi ordini internaţionale şi a unor relaţii între state şi popoare cu adevărat democratice, de egalitate în drepturi şi respect reciproc.

heimathos, termen de origine germană cu sensul „fără patrie", desemnează persoana care nu este cetăţean al nici unui stat. V. şi **apatrid.**

hotărîrile C.I.J., acte prin care C.I.J. soluţionează diferendele supuse de statele-părţi. **H.C.I.J.** trebuie

să cuprindă următoarele elemente: menţiunea că sînt date de Curte sau de Camera acesteia; data la care au fost pronunţate; numele judecătorilor care au compus Curtea; indicarea părţilor; numele agenţilor; expunerea procedurii; concluziile părţilor; împrejurările de fapt; motivarea în drept; dispozitivul; hotărîrea referitoare la cheltuieli; numele judecătorilor majoritari. Ele sînt citite în şedinţă publică după ce agenţii părţilor au fost înştiinţaţi în modul cuvenit. Originalul **h.**, care poartă semnătura preşedintelui, se păstrează în arhivele Curţii, în timp ce copii după acestea sînt comunicate de grefier fiecăreia din părţi, statelor membre ale O.N.U., prin intermediul secretarului general al Naţiunilor Unite, precum şi statelor care au calitatea de a se judeca la Curte. **H.C.I.J.** au întotdeauna forţă obligatorie faţă de părţi. Forţa obligatorie a acestora are un caracter relativ în sensul că ele nu sînt obligatorii decît pentru părţile la diferend şi numai cu privire la cauza care a fost soluţionată. **H.C.I.J.** este considerată ca avînd forţa obligatorie din ziua în care a fost citită în şedinţă publică. Din acel moment **h.** este definitivă şi nu mai poate fi atacată. Curtea fiind desesizată nu mai poate reveni asupra **h.** sale nici din oficiu, nici la cererea părţilor. Fiind definitivă **h.** pronunţată de Curte posedă puterea de lucru judecat V. şi **deciziile C.I.J.**

hovering acts, termen englez utilizat în practica maritimă internaţională pentru a desemna măsurile de poliţie adoptate de către statele riverane faţă de navele străine care circulă în apropierea coastelor lor, dar în afara apelor teritoriale şi care prin comportamentul lor suscită bănuiala că urmaresc sa efectueze operaţiuni de contrabandă.

I

I.D.I. v **Institutul de Drept Internaţional.**

I.I.S.L. v. **Institutul Internaţional de Drept Spaţial (I.I.S.L.).**

ilegalitate (în dreptul internaţional), termen folosit, prin analogie cu dreptul intern, spre a desemna un act contrar prevederilor principiilor dreptului internaţional. Termenul de ilicit este mai corect.

ilicit, termen de origine lat. *(illicitus),* care desemnează un fapt sau un act contrar normelor şi principiilor dreptului sau angajamentelor asumate. În dreptul internaţional **i.** este sinonim cu delictul internaţional. Calificativul de delict internaţional se aplică unei încălcări care constituie violarea unor norme deosebit de importante sau contrare sentimentelor de umanitate şi care, spre deosebire de actul **i.,** atrag în mod necesar răspunderea penală a autorilor. V. şi **delict internaţional.**

I.M.C.O. v. **Organizaţia Maritimă Consultativă Interguvernamentală (I.M.C.O.).**

imigrare, acţiunea unei persoane care îşi părăseşte ţara proprie, intrînd într-o ţară străină cu intenţia de a se stabili acolo. Intrarea într-o ţară cu intenţia de a se stabili acolo este reglementată de legislaţia acestei ţări, ca o problemă internă a sa. În unele cazuri statele au căutat să atragă imigranţi, avînd nevoie de braţe de muncă pentru a exploata vaste teritorii nelocuite sau puţin locuite, alteori legislaţia statului de imigrare caută să îngreuieze **i.** (de ex. pentru a nu crea sau mări şomajul) sau, pentru motive rasiste, creează anumite limite imigrării străinilor „de culoare". V. şi **emigraţie.**

imprescriptibilitatea crimelor de război şi a crimelor contra umanităţii, principiu de drept internaţional conform căruia indivizii care comit crime de război şi crime contra umanităţii nu pot beneficia de prescripţie, indiferent de timpul scurs de la data comiterii acestor crime. Principiul imprescriptibilităţii acestor crime a fost consacrat într-o serie de documente politico-juridice: acordurile interaliate încheiate de statele coaliţiei antifasciste (între 1941 şi 1945), legea nr. 10 a Consiliului de Control din Germania (20 dec. 1945), Statutul Tribunalului militar internaţional de la Nürnberg ş.a. De asemenea, de la crearea sa Organizaţia Naţiunilor Unite a acţionat în vederea urmăririi şi pedepsirii indivizilor vinovaţi de crime de război şi crime contra umanităţii, recomandînd statelor să adopte măsuri corespunzătoare în acest sens (de ex.: rezoluţiile Adunării Generale nr. 3 (I) şi 170 (II), din 13 febr. 1946 şi, respectiv, 31 oct. 1947 privind extrădarea şi pedepsirea criminalilor de război; Rezoluţia 95 (I) din 11 dec. 1946, care confirmă principiile dreptului internaţional consacrate prin Statutul Tribunalului militar internaţional de la Nürnberg, precum şi Rezoluţia 2164 (XXI) din 12 dec. 1966 şi 2202 (XXI) din 16 dec. 1966, prin care Adunarea Generală a condamnat violarea drepturilor economice şi politice ale populaţiei indigene şi politica de apartheid, pe care le-a calificat drept crime contra umanităţii. La 26 nov. 1968 Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat şi deschis spre ratificare sau aderare Convenţia asupra imprescriptibilităţii crimelor de război şi a crimelor contra umanităţii care stipulează că astfel de crime sînt imprescriptibile; în 1973, considerînd că este necesar să intensifice acţiunea internaţională în vederea asigurării şi pedepsirii indivizilor vinovaţi de astfel de crime, Adunarea Generală a adoptat şi proclamat nouă principii ale cooperării internaţionale în ceea ce priveşte depistarea, arestarea, extrădarea şi pedepsirea indivizilor vinovaţi de crime de război şi crime contra umanităţii. Semnificaţia largă, politică şi umană a acestor instrumente juridice, care resping ideea de prescripţie a crimelor de război naziste nu constă numai în faptul că statele de pretutindeni au adoptat prin hotărîrea lor comună diverse mijloace pentru combaterea şi reprimarea crimelor de război, dar şi în aceea că exprimă cu claritate rolul lor activ, poziţia fermă de a nu lăsa nesancţionate asemenea fapte. Existenţa în dreptul internaţional a unor numeroase acte învestite cu autoritatea naţiunilor lumii, unite în lupta pentru pace — prin care se condamnă săvîrşirea crimelor de război — creează un cadru legal eficient pentru urmărirea şi pedepsirea tuturor criminalilor nazişti, pentru împiedicarea acestora de a se sustrage de la dreapta judecată a umanităţii. Prin adoptarea acestor documente, forţele progresiste au mai cîştigat o poziţie în lupta împotriva forţelor negre ale trecutului, împotriva celor care se opun şi în prezent unei evoluţii sănătoase a relaţiilor internaţionale. Potrivit prevederilor Codului penal român, crimele de război sînt imprescriptibile. V. şi **crime de război; crime contra umanităţii; Convenţia asupra imprescriptibilităţii crimelor de război şi a crimelor contra umanităţii (1968); principiile cooperării internaţionale în ceea ce priveşte depistarea, arestarea, extrădarea şi pedepsirea indivizilor vinovaţi de crime de război şi contra umanităţii** (1973).

imunitate, exceptare a persoanelor care exercită activitate diplomatică şi a bunurilor lor de jurisdicţia penală şi civilă a statului pe teritoriul căruia se găsesc. V. şi **imunităţi şi privilegii diplomatice.**

imunitate de jurisdicţie, principiu potrivit căruia un stat străin nu poate fi chemat — împotriva voinţei sale — într-un proces civil, în calitate de pîrît. Fundamentul acestui principiu se găseşte în principiile suveranităţii şi egalităţii suverane a statelor. Egalul asupra egalului nu are autoritate *(par in parem non habet imperium, non habet iurisdictionen).* În literatura juridică burgheză, unii autori susţin teoria imunităţii funcţionale, potrivit căreia ar trebui să se distingă două categorii de acte pe care le poate săvîrşi statul: acte *jure imperii,* adică cele făcute în virtutea puterii sale de stat suveran; acte *jure gestionis,* adică cele cu caracter economic, de exemplu comerciale, în care statul ar apărea ca o persoană particulară, ca un comerciant. Actele juridice încheiate de agenţiile economice sau de reprezentanţele comerciale ar fi acte făcute de stat în calitate de comerciant.

imunităţi şi privilegii consulare, totalitatea drepturilor şi avantajelor speciale acordate de către state oficiilor consulare şi membrilor acestora, pentru a-şi îndeplini funcţiile proprii în condiţii cît mai bune. Convenţia de la Viena (1963) cu privire la relaţiile şi imunităţile consulare împarte **i. şi p.c.** în două categorii: 1) *Privilegiile şi imunităţile oficiului consular* (de ex.: folosirea drapelelor şi a stemelor naţionale; inviolabilitatea localurilor consulare; scutirea de taxe fiscale şi impozite; inviolabilitatea arhivelor şi a documentelor consulare; libertatea de comunicare; inviolabilitatea corespondenţei şi a valizei consulare etc.); 2) *Privilegiile şi imunităţile personalului consular* (de ex.: inviolabilitatea personală; imunitatea de jurisdicţie pentru actele îndeplinite în exercitarea funcţiilor consulare; scutirea de obligaţii ce decurg din legislaţia statului acreditar în materia înregistrării străinilor; scutirea de prestaţii personale şi de alte obligaţii; scutirea de taxe vamale şi control vamal; scutire fiscală limitată etc.). Membrii oficiului consular au următoarele obligaţii: de a depune ca martor (dar nu în probleme care privesc activitatea lor oficială); respectarea legilor şi obiceiurilor statului acreditar; neamestec în treburile interne ale statului acreditar. Membrii oficiului consular beneficiază de aceste **i. şi p.c.** din momentul intrării lor pe teritoriul statului de reşedinţă, iar cînd se găsesc deja pe acest teritoriu, din momentul intrării lor în funcţie. **I. şi p.c.** agentului consular încetează în momentul cînd el părăseşte teritoriul statului acreditar, sau după scurgerea unui anumit termen.

imunităţi şi privilegii diplomatice, totalitatea drepturilor, înlesnirilor şi avantajelor acordate diplomaţilor şi misiunii diplomatice pe teritoriul statului unde îşi desfăşoară activitatea. (Deşi între cele două noţiuni — imunitate şi privilegiu — nu există o delimitare juridică precisă, din punct de vedere al sensului curent ele diferă. Astfel, termenul imunitate desemnează o exceptare a persoanei diplomatului şi a bunurilor sale de la jurisdicţia civilă şi penală a statului acreditar, în timp ce termenul privilegiu se referă la diverse avantaje acordate agenţilor şi misiunilor diplomatice). Este una dintre cele mai vechi instituţii ale dreptului internaţional. Convenţia de la Viena (1961) cu privire la relaţiile diplomatice împarte **i. şi p.d.** în două categorii: 1) **I. şi p.** *ale misiunii diplomatice:* a) inviolabilitatea misiunii diplomatice (obligaţia statului acreditar de a se abţine de la orice acţiune de constrîngere faţă de misiunea diplomatică; obligaţia de a acorda o protecţie specială, materială şi juridică celor care beneficiază de această imunitate). Din inviolabilitatea misiunii diplomatice se desprinde inviolabilitatea sediului misiunii diplomatice; aceasta se referă atît la birourile misiunii cît şi la locuinţele agenţilor diplomatici. Autorităţile statului acreditar nu pot pătrunde în aceste clădiri, fără aprobarea şefului misiunii diplomatice. Această imunitate se aplică din momentul ocupării sediului misiunii de către oficiul diplomatic pînă în momentul evacuării sale complete. Imunitatea misiunii diplomatice se menţine şi în cazul: ruperii relaţiilor diplomatice între state; rechemării temporare sau definitive a personalului misiunii diplomatice de către statul acreditant; izbucnirii unui conflict armat între statul acreditant şi statul acreditar; b) inviolabilitatea arhivei şi a documentelor diplomatice. Convenţia consacră o inviolabilitate absolută a arhivei diplomatice (obligaţia statului acreditar de a apăra arhiva şi documentele misiunii diplomatice împotriva oricăror atentate); c) inviolabilitatea corespondenţei diplomatice (obligaţia pentru statul acreditar de a facilita comunicaţiile misiunii diplomatice cu guvernul său); d) inviolabilitatea bunurilor misiunii diplomatice — mobilă, conturi la bancă, mijloace de transport etc.; e) scutirea de plata impozitelor şi a taxelor, cu excepţia acelora privind prestarea unor servicii concrete, precum şi scutirea de taxele vamale pentru obiectele necesare îndeplinirii sarcinilor oficiale ale misiunii; f) dreptul de a purta permanent stema naţională şi de a arbora drapelul naţional; g) dreptul la liberă comunicare cu guvernul său prin orice mijloace. 2) **P. şi i.** *ale personalului misiunii diplomatice:* a) inviolabilitatea persoanei diplomatice (statul acreditar trebuie să se abţină de la orice acţiune de constrîngere împotriva unui diplomat). De inviolabilitatea personală se bucură şi curierii diplomatici. Statul acreditar are datoria să protejeze pe diplomaţi împotriva oricăror acţiuni ale unor persoane particulare, precum şi împotriva violenţelor morale; b) imunitatea de jurisdicţie a personalului diplomatic (diplomatul nu poate fi urmărit în faţa tribunalelor statului acreditar şi nici anchetat de vreo autoritate judecătorească sau poliţienească a statului respectiv). Convenţia de la Viena prevede imunitatea de jurisdicţie penală a agentului diplomatic. Ea este absolută, se aplică atît pentru actele oficiale ale diplomatului, cît şi pentru actele sale particulare. Diplomaţii beneficiază şi de imunitatea de jurisdicţie civilă (un diplomat nu poate fi acţionat în faţa unui tribunal al statului acreditar pentru cauze de drept civil; diplomatul nu este obligat să depună ca martor într-un proces civil). La imunitatea de jurisdicţie civilă şi administrativă, Convenţia de la Viena din 1961 prevede următoarele excepţii: în acţiunile reale, în acţiunile succesorale, precum şi în acţiunile referitoare la orice activitate profesională exercitată de agentul diplomatic; c) scutire de impozite şi taxe personale şi asupra bunurilor. În

această categorie nu intră impozitele indirecte, taxele și impozitele pe bunuri imobile particulare, impozitele pe succesiuni și cele pe venituri particulare, taxele judiciare etc.; d) scutirea de taxe vamale asupra obiectelor destinate uzului personal al diplomatului și a familiei sale. Membrii personalului administrativ și tehnic al misiunii diplomatice și familiile lor beneficiază de privilegiile și imunitățile prevăzute pentru agenții diplomatici, cu excepția imunității de jurisdicție civilă și administrativă pentru actele îndeplinite în afara funcțiilor lor. Personalul de serviciu al misiunii diplomatice se bucură de imunitate numai pentru actele efectuate în exercitarea funcțiilor lor; sînt scutiți de impozite și taxe pe venit, dacă nu sînt cetățeni ai statului acreditar sau nu au reședința permanentă pe teritoriul acestuia. Orice persoană care beneficiază de privilegii și imunități diplomatice se bucură de ele din momentul intrării pe teritoriul statului acreditar. La încetarea activității unui diplomat, el beneficiază de statutul său special pînă în momentul cînd părăsește teritoriul statului acreditar. Diplomatul beneficiază de **i. și p.d.** în timp ce traversează state terțe pentru a se prezenta la postul său; de asemenea, cînd se reîntoarce în statul său.

inamic (în dreptul internațional) **1.** Statul cu care un alt stat se află în stare de război și împotriva căruia desfășoară operațiuni militare. Situația aceasta se naște în momentul în care se face o declarație de război sau se declanșează operațiunile militare și încetează odată cu încheierea păcii sau a altui act similar; **2.** Forțele armate ale unui stat adversar; **3.** Cetățenii statului cu care se află în stare de război.

incident, eveniment ivit între două sau mai multe state, ca urmare a încălcării de către unul dintre state a unei norme a dreptului internațional public, sau a intereselor celuilalt stat (de ex.: încălcarea de către un stat a imunităților diplomatice ale misiunii diplomatice a altui stat). **I.** duce la înrăutățirea relațiilor dintre statele implicate.

incident aerian (S.U.A. contra Ungariei; S.U.A. contra U.R.S.S.), *cazul* ~ , diferend între S.U.A., pe de o parte și Ungaria și U.R.S.S. pe de altă parte, născut ca urmare a faptului că, la 19 ian. 1951, un avion sovietic a silit un avion al S.U.A. să aterizeze pe teritoriul ungar (cei patru membri ai echipajului au fost condamnați de un tribunal ungar la amenzi, iar avionul a fost confiscat. S.U.A. au obținut eliberarea echipajului contra sumei de 123 000 dolari). La 3 martie 1954 S.U.A. au introdus două instanțe contra Ungariei și U.R.S.S. fondînd jurisdicția Curții pe art. 36 par. 1 din Statutul C.I.J. care prevede că competența Curții se extinde la toate cauzele pe care părțile i le supun. S.U.A. declarau că acceptă jurisdicția Curții în cele două cauze. Prin scrisoarea din 30 apr. 1954, U.R.S.S. a informat Curtea că ea consideră S.U.A. ca responsabile de incident și apreciază ca inacceptabilă propunerea de a se judeca la Curte. Prin scrisoarea din 14 ian. 1954, Ungaria a informat Curtea că nici ea nu acceptă competența Curții. În aceste condiții, Curtea a constatat că nu este competentă să judece cele două cazuri și, prin ordonanța din 12 iul. 1954, ele au fost radiate de pe rol.

incident de frontieră, violarea frontierei unui stat si a regimului ei. **I. de f.** sînt: trecerea ilegală de persoane sau bunuri peste frontiera unui stat; trecerea ilegală a frontierei unui stat de către un avion străin; distrugerea semnelor de frontieră etc. **I. de f.** sînt acte prin care se încalcă principiul inviolabilității frontierelor statelor. Ele pot duce la înrăutățirea relațiilor dintre statele vecine, mai ales cînd **i. de f.** sînt consecința folosirii forței armate. România se pronunță pentru rezolvarea tuturor **i. de f.** ivite pe cale pașnică. Expresie a acestei preocupări a României este și rezoluția inițiată de ea în cadrul sesiunii a XXXIV-a a Adunării Generale a O.N.U. din 1979 privind „Dezvoltarea și întărirea bunei vecinătăți între state". Pentru rezolvarea eventualelor **i. de f.,** România a încheiat cu statele vecine acorduri speciale, în temeiul cărora acționează, ca primă instanță, instituția „împuterniciților de frontieră". Acești împuterniciți sînt numiți de statele vecine, pentru fiecare sector de frontieră. Dacă împuterniciții de frontieră nu reușesc să soluționeze un **i. de f.,** ei transmit acest caz organelor centrale ale statelor lor, pentru soluționarea lui pe cale diplomatică. În practica relațiilor internaționale se constată numeroase **i. de f.** ca urmare a politicii imperialiste de presiuni sau chiar de folosire a forței în relațiile dintre state.

incognito, expresie lat. cu sensul „fără a fi cunoscut", folosită pentru a desemna că un șef de stat sau o personalitate de rang înalt călătorește în străinătate, fără a face cunoscută sau a invoca poziția sa oficială și astfel, fără a pretinde să i se facă onorurile ce i se cuvin. Secretul călătoriei și al identității persoanei poate fi păstrat din curtoazie. În mod obișnuit, șeful de stat sau persoana de rang înalt, care călătorește **i.,** folosește un titlu temporar, care poate fi foarte îndepărtat de adevărata sa calitate. Chiar atunci cînd călătorește **i.,** șeful de stat se bucură de imunitățile cuvenite funcției ce o deține.

incompetența (în dreptul internațional) **1.** Lipsa puterii juridice a unui stat, organizații sau instituții internaționale sau a vreunuia dintre organele acestora de a îndeplini un anumit act juridic. **2.** Lipsa puterii (calificării) unui organ jurisdicțional internațional de a judeca anumite diferende sau categorii de diferende. Actele îndeplinite fără competență, ca și hotărîrile pronunțate fără competență, nu sînt valabile. Partea interesată poate obține înlăturarea unor asemenea acte și hotărîri în modul prevăzut, după caz, de legile statului în cauză, de tratatele internaționale sau de principiile dreptului internațional. V. și **excepții preliminare.**

indemnizație 1. Formă a reparației des uzitată în trecut, care consta într-o compensație pecuniară pentru daunele pe care cetățenii unui stat le-au suferit ca urmare a unui act contrar dreptului internațional. **2.** Compensație pecuniară pentru despăgubirea unor cetățeni în caz de însușire ilegală a bunurilor lor. **3.** Retribuție pe care o primește un judecător ad-hoc al C.I.J. (art. 32, par. 4 din Statutul C.I.J.). **4.** Suma, de regulă forfetară, plătită funcționarilor internaționali pentru unele cheltuieli de reprezentare, plata locuinței, întreținerea familiei etc. **5.** (dreptul războiului) Compensație bănească pe care un stat era obligat să o plătească la sfîrșitul războiului pentru bunurile rechiziționate de pe un teritoriu inamic ocupat sau pentru distru-

gerea unor bunuri, cum ar fi cablurile submarine care leagă un stat neutru de unul beligerant.

indemnizație de război, sume percepute, în trecut, de la unul sau mai multe state la sfîrșitul unui război de către statul învingător sub pretextul despăgubirii totale sau parțiale pentru cheltuielile ocazionate de conflict. Obligația de a plăti **i. de r.** rezulta din „dreptul" învingătorului și constituia un mijloc de spoliere a statului învins. Practica percepării **i. de r.**, care este foarte veche, ea găsindu-se și în antichitate sub forma tributului, a fost pentru ultima oară prevăzută în tratatele de pace de la Paris din 1919—1920. V. și **contribuții de război.**

independență (în dreptul internațional), situația unui stat sau a unui popor de a nu depinde de altul. Respectarea **i.** de stat este unul dintre principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan, aplicarea cea mai importantă a principiului autodeterminării popoarelor în viața internațională. Mișcarea de eliberare națională urmărește să asigure fiecărui popor **i.** sa într-un stat propriu, suveran. Respectul **i.** constituie o condiție esențială a legalității oricărei politici și acțiuni internaționale. Art. 14 din Constituția R.S. România enumeră **i.** printre principiile de bază ale politicii externe a statului nostru, iar acțiunile acestei politici au drept esență comună promovarea acestui principiu.

indult, termen de origine lat. — *indultum* — care desemnează răgazul ce poate fi acordat unei nave de comerț aparținînd unui stat beligerant surprins la începutul ostilităților într-un port inamic sau în apele teritoriale ale acestuia spre a le părăsi pentru a scăpa de captură sau de confiscare. Această regulă, care își are sorgintea în Tratatul de la Utrecht (1713) a fost prevăzută în cea de-a VI-a Convenție de la Haga cu privire la statutul navelor de comerț inamice la izbucnirea ostilităților (1907), ca o îngăduință, o posibilitate ce poate fi acordată navelor respective care se presupune că nu cunoșteau izbucnirea stării de război.

infestare ostilă 1. Termen care, după doctrina tradițională în materie de prize maritime consacrată în Declarația de la Londra din 1909 (art. 42), definește articolele de contrabandă de război și alte mărfuri aparținînd aceluiași proprietar și transportate pe aceeași navă. **2.** Termen care definește extinderea caracterului confiscabil de la nava inamică la mărfurile neutre pe care le transportă și de la mărfurile inamice la nava neutră care le transportă.

informator, persoană care dă informații, îmbrăcată în uniformă militară, și care, în caz de conflict armat, pătrunde în spatele frontului inamic cu misiunea de cercetare pentru a culege informații, spre a le transmite forțelor sale armate. În cazul în care cade în puterea inamicului, **i.** se bucură de regimul prizonierului de război (art. 29 al Regulamentului celei de-a IV-a Convenții de la Haga cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru).

infracțiune internațională, faptă contrară principiilor și normelor dreptului internațional public săvîrșită de catre state (organe centrale sau locale), organizații internaționale sau persoane particulare. Savîrșirea unei **i.i.** atrage răspunderea internațională a celui vinovat. **I.i.** se împart în: 1) *Crime internaționale,* care sînt fapte internaționale ilicite rezultate din violarea unor obligații internaționale esențiale pentru apărarea intereselor fundamentale ale comunității internaționale și care sînt recunoscute, ca atare, de dreptul internațional public; 2) *Delicte internaționale,* **i.i.** mai puțin grave, neîncadrate în categoria crimelor internaționale. În proiectul de articole al Comisiei O.N.U. de drept internațional privind răspunderea internațională a fost introdusă o noțiune nouă cu privire la temeiul existenței unei **i.i.** și anume aceea de „obligație internațională". Violarea unei obligații internaționale înseamnă săvîrșirea unei **i.i.** Conform proiectului Comisiei de drept internațional a O.N.U., obligația internațională este concepută într-un sens larg. Ea cuprinde obligațiile statelor, organizațiilor internaționale sau a persoanelor particulare care decurg din principiile și normele dreptului internațional public, dintr-un act juridic al unui stat, dintr-o hotărîre a unei instanțe de judecată internațională sau dintr-o hotărîre a unei organizații internaționale, competentă să adopte hotărîri. Încălcarea oricăreia dintre aceste obligații constituie o **i.i.**

in limine litis, locuțiune lat. care înseamnă „pe pragul procesului", adică la începutul lui. În interesul desfășurării procesului judiciar internațional s-a stabilit practica de a se cere părții pîrîte ca anumite motive de a refuza judecata de către instanța în fața căreia a fost citată să le invoce **i.l.l.** sub sancțiunea decăderii din dreptul de a invoca aceste motive. Astfel de motive sînt litispendența, conexitatea, lipsa de obligație de a accepta să se judece cu reclamantul în cauza la care se refera procesul, lipsă de interes a reclamantului ș.a.m.d. Mijloacele de apărare care privesc fondul pricinii pot să nu fie invocate **i.l.l.**

Institutul de drept internațional (I.D.I.), creat la Gand (Belgia) în 1873, ca asociație științifică, cu caracter neguvernamental. Institutul este format din membri deplini (în număr de 60) și membri asociați (în număr de 72). Membrii **I.D.I.** sînt aleși dintre specialiștii de drept internațional, care au adus o contribuție deosebită la dezvoltarea acestei ramuri de drept, a doctrinei sale și la aplicarea lui. Activitatea **I.D.I.** este orientată spre dezvoltarea și consolidarea dreptului internațional, ca mijloc juridic care poate contribui la asigurarea păcii. În activitatea sa el acordă atenție codificării progresive a dreptului internațional, asigurării triumfului principiilor de dreptate și umanitate în relațiile dintre state și popoare. Institutul elaborează rezoluții care contribuie la elucidarea conținutului anumitor principii, norme sau instituții ale dreptului internațional și cuprind elemente de „lege ferenda". **I.D.I.** își desfășoară activitatea în sesiuni, care se țin o dată pe an.

Institutul internațional de drept spațial (I.I.S.L.), creat în cadrul Federației Internaționale de Astronautică, în 1960, înlocuind Comisia juridică permanentă a Federației, înființată în 1958. În cele peste două decenii de activitate, **I.I.S.L.** și-a perfecționat formele și metodele de lucru. Principala formă de activitate a Institutului sînt colocviile organizate anual. La aceste colocvii internaționale

participă membrii institutului cu comunicări asupra celor mai importante probleme ale dreptului cosmic. **I.I.S.L.** urmăreşte şi modul în care se predă dreptul cosmic în învăţămîntul superior din diferite state şi organizează, în mod periodic, simpozioane internaţionale pe această temă. Institutul e format din membri individuali aleşi din peste 40 de state, printre care şi România.

Institutul Naţiunilor Unite pentru Formare şi Cercetare (U.N.I.T.A.R.), organism autonom în sistemul Naţiunilor Unite creat în mart. 1965, în baza Rez. Adunării Generale a O.N.U. nr. 1 827 (XVII) din 1962 şi nr. 1 934 (XVIII) din 1963. Obiectul **U.N.I.T.A.R.** este de a ajuta Organizaţia Naţiunilor Unite în înfăptuirea obiectivelor sale fundamentale: menţinerea păcii şi securităţii internaţionale şi promovării bunăstării economice şi sociale. Mijloacele de acţiune ale institutului sînt formarea şi cercetarea. Obiectivul esenţial al programelor de formare al institutului este de a ajuta la pregătirea de funcţionari naţionali şi funcţionari de afaceri externe la toate nivelele, în special la nivel mediu şi de a-i familiariza cu activităţile Naţiunilor Unite. O atenţie deosebită se acordă problemelor legate de instaurarea unei noi ordini economice internaţionale. **U.N.I.T.A.R.** facilitează posibilitatea unor schimburi de experienţă între funcţionarii superiori ai diferitelor organizaţii internaţionale în cadrul seminariilor, cursurilor şi al burselor. Programul de *cercetare* este fondat pe probleme care interesează direct comunitatea internaţională şi Organizaţia Naţiunilor Unite. El ia, mai ales, forma de studii asupra reglementării paşnice a diferendelor, a structurilor şi funcţiilor organismelor Naţiunilor Unite, a rolului organizaţiilor neguvernamentale în cooperarea internaţională pentru dezvoltarea cooperării între state cu sisteme sociale diferite, a problemei statelor fără litoral, a cooperării regionale şi a funcţiei publice internaţionale. **U.N.I.T.A.R.** este condus de un consiliu de administraţie alcătuit din 28 de membri în frunte cu un director executiv. Institutul îşi are sediul la New York şi un birou la Geneva.

instituţii specializate, expresie folosită în Carta O.N.U. (art. 57 şi 63) pentru a desemna diverse organizaţii create prin acordul dintre state ce funcţionează în baza statutelor proprii şi care îşi exercită atribuţiile internaţionale în domeniul economic, social, cultural, educativ, al sănătăţii şi în alte domenii conexe acestora, avînd raporturi de coordonare cu O.N.U., precum şi între ele. Colaborarea dintre Organizaţia Naţiunilor Unite şi **i.s.** este reglementată printr-un „acord de colaborare" încheiat de Consiliul Economic şi Social al O.N.U. cu oricare dintre instituţiile definite mai sus. În baza acestui acord şi după aprobarea lui de Adunarea Generală a O.N.U., se conferă organizaţiei respective statut de **i.s.** În anumite condiţii, prevăzute în „acordul de colaborare", Consiliul Economic şi Social poate coordona activitatea **i.s.** consultîndu-se cu ele şi facîndu-le recomandări. Totodată, în „acordurile de colaborare" se prevede şi procedura de colaborare dintre Consiliul Economic şi Social şi **i.s.** Această procedură se referă, în esenţă, la dreptul reciproc de reprezentare la sesiuni ale organismelor respective; de participare la deliberări; de consultarea **i.s.** de către C.E.S. prin secretarul general, asupra problemelor referitoare la obiectul activităţii acestora etc. În baza acordului de colaborare **i.s.** pot participa, fără drept de vot, la anumite lucrări ale C.E.S. şi ale comitetelor şi comisiilor sale tehnice, au dreptul să facă propuneri şi invers, reprezentanţii O.N.U. pot participa, în aceleaşi condiţii, la şedinţele, conferinţele generale şi reuniunile **i.s.** În sfîrşit, **i.s.** pot cere înscrierea pe ordinea de zi a C.E.S. a unor anumite probleme, iar C.E.S. primeşte, anual, dările de seamă ale **i.s.,** precum şi rapoarte privind măsurile întreprinse în executarea recomandărilor sale şi a recomandărilor Adunării Generale în probleme de competenţa Consiliului. În prezent există următoarele **i.s.:** Organizaţia Internaţională a Muncii (O.I.M.); Uniunea Poştală Universală (U.P.U.); Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură (U.N.E.S.C.O.); Organizaţia Mondială a Sănătăţii (O.M.S.); Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Alimentaţie şi Agricultură (F.A.O.); Uniunea Internaţională de Telecomunicaţii (U.I.T.); Organizaţia Meteorologică Mondială (O.M.M.); Organizaţia Aviaţiei Civile Internaţionale (I.C.A.O.); Fondul Monetar Internaţional (F.M.I.); Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (B.I.R.D.); Organizaţia Interguvernamentală Consultativă pentru Navigaţia Maritimă (I.M.C.O.); Acordul General pentru Tarife şi Comerţ (G.A.T.T.); Societatea Financiară Internaţională (S.F.I.); Organizaţia Mondială a Turismului (O.M.T.); Organizaţia Mondială a Proprietăţii Industriale (O.M.P.I.); Asociaţia Internaţională pentru Dezvoltare (A.I.D.). **I.s.** au structură organizatorică asemănătoare, alcătuită dintr-o conferinţă generală, un comitet executiv şi un secretariat. Prin convenţia adoptată la 21 nov. 1947 de Adunarea Generală a O.N.U., **i.s.** se bucură de imunităţile şi privilegiile diplomatice acordate O.N.U.

instrucţiune (în dreptul internaţional) **1.** Procedura menită a încunoştinţa un arbitru sau judecător internaţional asupra unor fapte şi consideraţii referitoare la o speţă care-i este supusă. Convenţia I de la Haga (1907) referitoare la reglementarea paşnică a conflictelor internaţionale stipulează în art. 63: „Procedura arbitrală cuprinde, de regulă generală, două faze distincte: instrucţiunea scrisă şi dezbaterile. Instrucţiunea scrisă constă în comunicarea făcută de către agenţii respectivi membrilor Tribunalului şi Părţii adverse, memorii, contramemorii şi la nevoie replici..." **2.** În Carta O.N.U. termenul este folosit în accepţie de dispoziţie. „În îndeplinirea îndatoririlor lor, se spune în art. 100, secretarul general şi personalul Secretariatului nu trebuie să ceară sau să primească instrucţiuni de la vreun guvern sau vreo autoritate exterioară organizaţiei..."

instrument de ratificare, document prin care se confirmă ratificarea unui tratat bi- sau multilateral de către statul care l-a încheiat. **I. de r.** se compune din trei părţi: *preambulul,* în care se specifică organul care a făcut ratificarea şi se face cunoscut că tratatul a fost ratificat; *dispozitivul,* care constituie însuşi textul tratatului ratificat; *partea finală,* ce conţine declaraţia prin care organul ce ratifică

face cunoscut, în numele statului respectiv, că tratatul va fi pus în aplicare şi îndeplinit, precum locul şi data ratificării şi semnăturile celor în drept. **I. de r.** este destinat să fie remis fie guvernului celuilalt stat contractant, fie unui alt guvern anume indicat în tratat. În practica internaţională remiterea se face pe două căi: prin schimbul **i. de r.** în cazul tratatelor bilaterale şi prin depunerea **i. de r.** în cazul tratatelor multilaterale.

insule artificiale, termen nou în dreptul internaţional maritim ce desemnează instalaţii şi dispozitive ce pot fi construite şi plasate de statul riveran pe platoul său continental şi în zona economică exclusivă în scopul explorării şi exploatării, conservării şi gestiunii resurselor naturale ale fundului mării, ale subsolului acestuia şi ale apelor de deasupra, pentru explorarea şi exploatarea zonei în scopuri economice (de ex.: pentru producerea energiei cu ajutorul apei, al curenţilor şi al vîntului ş.a.m.d.). Statul riveran are jurisdicţia exclusivă asupra insulelor sale artificiale, inclusiv în ceea ce priveşte reglementarea în materie vamală, fiscală, sanitară, de securitate şi de imigrare. Statul riveran poate, dacă consideră necesar, să creeze în jurul **i.a.** o zonă de securitate ce nu poate depăşi o distanţă de 500 metri, măsurată de la fiecare punct al marginilor exterioare. Toate navele sînt obligate să respecte aceste zone de securitate create în jurul **i.a.** De reţinut că statul riveran poate crea **i.a.** şi zone de securitate în jurul lor numai dacă prin aceasta nu împiedică folosirea culoarelor de navigaţie recunoscute ca esenţiale pentru navigaţia internaţională. **I.a.** nu au mare teritorială proprie şi prezenţa lor nu influenţează delimitarea mării teritoriale, a zonei economice exclusive sau a platoului continental.

integrare, proces de apropiere economică, politică sau militară între state, concretizat în rezolvarea pe o bază comună acceptată a unor probleme şi apariţia unor organe şi organisme care îndeplinesc atribuţiuni stabilite de participanţi. **1.** (în capitalism) Fuziunea unor state şi organizaţii supranaţionale care preiau atribute de suveranitate ale statelor componente, în vederea atingerii scopurilor pe care acele organizaţii îşi propun să le realizeze. **2.** Integrarea economică socialistă şi organizaţia exponentă a acesteia (C.A.E.R.) îşi propune extinderea colaborării între statele membre pornind de la deplina egalitate în drepturi, respectarea suveranităţii şi intereselor naţionale, avantajul reciproc şi întrajutorarea tovărăşească. Aşa cum se arată în „Programul complex": „Integrarea economică socialistă se desfăşoară pe baza liberului consimţămînt deplin şi nu este însoţită de crearea de organe supranaţionale, nu afectează problemele planificării interne, ale activităţii financiare şi de gestiune economică a organizaţiilor". Spre deosebire de integrarea de tip capitalist şi organizaţiile sale cu caracter închis, integrarea socialistă preconizează un caracter deschis pentru organizaţiile de acest tip şi o largă cooperare cu toate ţările lumii, indiferent de orînduirea lor socială.

integritate teritorială, principiu de bază, cu caracter imperativ, al dreptului internaţional public, care decurge din principiul suveranităţii statelor. Implică atributul suveran al statului de a exercita, în limitele frontierelor sale, supremaţia deplină şi exclusivă în ceea ce priveşte organizarea politico-administrativă a teritoriului, exploatarea liberă a bogăţiilor şi resurselor naturale, stabilirea statutului juridic al persoanelor aflate în cuprinsul jurisdicţiei sale. Corelativ, el determină şi obligaţia celorlalte state de a se abţine în relaţiile lor cu alte state, de la orice acţiune care ar constitui o încălcare a inviolabilităţii teritoriale şi, înainte de toate, de a nu folosi forţa împotriva teritoriului altui stat. Respectarea **i.t.** este o condiţie importantă a menţinerii păcii, a unor relaţii normale între state. Principiul **i.t.** este consacrat în numeroase acte internaţionale, cum sînt: Carta O.N.U.; Declaraţia asupra principiilor dreptului internaţional privind relaţiile prieteneşti şi cooperarea între state, conform Cartei; Actul final al Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, din 1975. În acest ultim act se afirmă obligaţia statelor de a „respecta **i.t.** a fiecăruia dintre statele participante" şi de a se abţine de la acţiuni îndreptate împotriva **i.t.**, independenţei politice sau unităţii celorlalte state. Dreptul internaţional contemporan nu mai recunoaşte statelor dreptul de a ocupa, în primul rînd prin forţă, teritoriul altui stat. În Actul final de la Helsinki se precizează: „Nici o ocupaţie sau dobîndire de această natură nu va fi recunoscută ca legală". În promovarea principiului **i.t.** a statelor şi în elucidarea conţinutului său, un rol important îl joacă declaraţiile solemne comune încheiate de România cu alte state, precum şi tratatele ei bilaterale.

intercesiune, acţiune fără caracter de constrîngere a unui guvern, a unei organizaţii internaţionale sau a unui agent diplomatic pe lîngă un alt guvern pentru a-l convinge să adopte o anumită atitudine în favoarea unei persoane, partid politic etc. **I.** care se manifestă prin solicitare, sfaturi amicale, discrete şi respectuoase, nu trebuie să încalce dreptul guvernului respectiv de a hotărî liber în problema politicii sale interne şi externe.

interese (în dreptul internaţional), denumirea ţelurilor şi mobilurilor care determină comportarea statului în relaţiile sale internaţionale, a uniunilor organizaţiilor, alianţelor de state în raporturile lor reciproce, a popoarelor, a oamenilor. **I.** pot fi: legitime, atunci cînd ele sînt conforme cu principiile dreptului internaţional, ale eticii şi echităţii; ilegitime, cînd contravin acestor principii. Printre principalele **i.** pot fi enumerate: promovarea păcii şi securităţii internaţionale, apărarea existenţei, independenţei, suveranităţii, integrităţii teritoriale, bunăstării economice, apărarea personalităţii. **I.** fiecăruia pot şi trebuie să fie armonizate cu interesele întregii omeniri, în condiţiile respectării normelor legalităţii internaţionale. Cînd se ivesc divergenţe între diferitele **i.**, ele pot şi trebuie să fie rezolvate prin mijloace politice, paşnice, nu pe calea recurgerii la folosirea armelor — prin metode diplomatice, negocieri, prin acţiunea de mediere şi conciliere etc. a organizaţiilor internaţionale, în primul rînd O.N.U. — pe baza principiilor dreptului internaţional.

Interhandel (Elveţia contra Statelor Unite) *cazul ~*, diferend între Elveţia şi S.U.A. apărut ca urmare a faptului că în 1942 după ce au intrat în război

S.U.A. au pus sub sechestru acțiunile societății General Aniline and Film Corporation (înregistrată în S.U.A.) pe motiv că aceste acțiuni, care aparțineau societății Interhandel (înregistrată la Bâle, în Elveția) erau în realitate sub proprietatea sau controlul societății germane I.G. Farben Industrie cu sediul la Frankfurt. La 1 oct. 1957, Elveția a introdus o instanță în fața C.I.J. cerînd Curții să decidă că S.U.A. sînt obligate să restituie societății I. bunurile sechestrate sau subsidiar, că diferendul dintre Elveția și Statele Unite asupra acestui subiect trebuie să fie supus jurisdicției, arbitrajului sau concilierii. La 3 oct. 1957, Elveția cere Curții să dispună, cu titlu de măsură conservatorie, că Statele Unite nu pot să dispună de aceste bunuri atîta timp cît instanța în fața C.I.J. nu s-a terminat. La 24 oct. 1957, Curtea a dat o ordonanță prin care constată că, în lumina informațiilor furnizate Curții, nu este necesar să dispună măsuri conservatorii. S.U.A. au ridicat o excepție de incompetență a Curții. Prin hotărîrea sa din 21 mart. 1959, Curtea a declarat că cererea Elveției este inacceptabilă, pe motiv că I. nu a epuizat căile de recurs interne.

internare, termen folosit în dreptul conflictelor armate pentru a desemna o măsură luată de autoritățile unui stat în baza căreia o persoană este constrînsă de a nu părăsi o anumită țară, localitate sau lagăr. Măsura de i. se aplică în următoarele cazuri: 1. *Prizonierilor de război.* Convențiile internaționale în vigoare, la care este parte și țara noastră, prevăd că prizonierii de război urmează să fie internați în lagăre situate în afara zonei de luptă. Prizonierilor li se poate impune obligația de a nu se îndepărta peste o anumită limită de lagărul în care sînt internați, iar dacă lagărul este îngrădit, să nu treacă peste îngrădire. Clădirile în care sînt internați prizonierii să fie situate pe uscat și să prezinte toate garanțiile în igienă și de salubritate. În genere, prizonierii vor fi grupați în lagăre sau secțiuni de lagăre ținînd seama de naționalitate, de limbă și de obiceiurile lor. Ei nu pot fi trimiși sau reținuți în regiuni în care să fie expuși focului din zonele de luptă. Prizonierii vor folosi, la fel ca și populația civilă, adăposturi contra bombardamentelor aeriene sau a altor pericole de război. Situația geografică a lagărelor de prizonieri de război va fi comunicată părții adverse, prin intermediul puterii protectoare, acestea urmărind a fi semnalizate în timpul zilei prin literele P.G sau P.W., în așa fel încît să poată fi identificate de la înălțime. 2. *Cetățenilor statului inamic aflați pe teritoriul unui stat beligerant sau pe un teritoriu ocupat de acesta.* În prima situație, autoritățile statului respectiv pot aplica civililor măsura i., asimilîndu-i prizonierilor de război. I. cetățenilor unui teritoriu ocupat de inamic nu se poate face decît în anumite condiții: dacă este reclamată de necesități imperioase militare sau față de persoane care au comis anumite acte ostile față de puterea de ocupație. Măsura i. trebuie ordonată de autoritățile competente ale puterii de ocupație și să permită persoanei împotriva căreia a fost luată să facă recurs împotriva ei. 3. *Elementele unei armate beligerante care s-a refugiat pe teritoriul unui alt stat neutru.* Dreptul statului neutru de a recurge la i. forțelor armate ale unui stat beligerant care au căutat adăpost pe teritoriul său este prevăzut în art. 11 al celei de-a V-a Convenții de la Haga (1907) cu privire la drepturile și îndatoririle puterilor și persoanelor neutre în caz de război terestru. 4. *Navelor de război beligerante care refuză să părăsească portul unui stat neutru* în care nu au dreptul de a rămîne (art. 24 al Convenției de la Haga (1907) privitoare la drepturile și îndatoririle puterilor neutre în războiul pe mare).

internarea prizonierilor de război, operațiune de cazare a prizonierilor de război, care are loc imediat după capturarea lor. Convenția de la Geneva din 1949, cu privire la tratamentul prizonierilor de război, la care și România este parte, prevede că după capturare, prizonierii vor fi internați în lagăre situate în afara zonei de luptă, în regiuni cu climat mai sănătos, ținîndu-se seama de regiunile climaterice din care provin prizonierii. Evacuarea să se facă cu omenie și în condiții asemănătoare celor create trupelor proprii. Deplasările pe jos se vor face în etape și în limita a 20 km pe zi, exceptînd cazul cînd necesitatea ajungerii la depozitele de hrană sau surse de apă impune etape mai lungi. În timpul internării, puterea deținătoare poate impune prizonierilor de război obligația de a nu se îndepărta de lagăr peste o anumită limită. Locurile de detenție, precum și clădirile sau baracamentele trebuie să ofere toate condițiile de igienă și salubritate. În ce privește dormitoarele — suprafața, cubajul aerului, amenajarea și materialul de culcat — condițiile vor fi egale cu acelea ale trupelor statului ce i-a capturat și care se găsesc cantonate în regiunea în care sînt lagărele de prizonieri. În timpul internării, autoritățile lagărelor de prizonieri trebuie să se ocupe și de nevoile intelectuale ale prizonierilor, să încurajeze organizarea distracțiilor culturale și sportive, primirea de cărți pentru lectură. (Regimul prizonierilor de război este conceput ca un domiciliu forțat în limitele căruia ei au o anumită libertate de mișcare.) Condițiile de hrană și îmbrăcăminte trebuie să fie satisfăcătoare. Rația zilnică de hrană trebuie să fie calitativ și ca variație în măsură să mențină starea de sănătate și să împiedice pierderea în greutate. Cei care lucrează vor primi rații suplimentare. Apa potabilă le va fi furnizată în cantități suficiente, li se va permite folosirea tutunului. Se interzice orice fel de măsuri disciplinare colective asupra hranei. În lagăr pot fi instalate cantine de la care prizonierii își pot procura, la preț de comerț local, produse alimentare sau obiecte de uz personal. Beneficiile obținute de cantină vor fi folosite în profitul prizonierilor. Îmbrăcămintea prizonierilor va fi asigurată în principal din capturile de uniforme inclusiv încălțămintea și lenjeria, ale armatei inamice, dacă aceasta corespunde anotimpului și climei în care se află lagărul de prizonieri. Prizonierilor li se vor asigura instalații conforme cu regulile de igienă și care vor fi menținute în permanență în stare de curățenie. Ei vor primi apă și săpun în cantități suficiente, inclusiv instalațiile și timpul necesar pentru spălatul lor zilnic și pentru spălatul rufelor. Fiecare lagăr va dispune de o infirmerie, iar bolnavii de maladii contagioase sau mentale vor fi izolați în pavilioane speciale. Toți prizonierii se vor bucura de un tratament medical corespunzător cu starea sănătății fiecăruia. Lunar se vor organiza

inspecții medicale ale prizonierilor pentru a se constata starea lor generală de sănătate, depistarea bolilor contagioase, curățenia, nutriția. Disciplina în lagăr se bazează pe următoarele principii: prizonierii, exceptînd pe ofițeri, sînt obligați la salut și la semnele exterioare de respect, prevăzute în regulamentele militare din propria armată. Ofițerii prizonieri nu sînt obligați să salute decît pe ofițerii de grad superior și pe comandantul lagărului. Ordinele, regulamentele, avertismentele vor fi comunicate prizonierilor într-o limbă pe care aceștia o înțeleg, aceleași reguli fiind valabile și la interogatorii. Textele convenției referitoare la regimul prizonierilor de război vor fi afișate, în limba prizonierilor și în locuri vizibile. *Reguli privind prizonierii ofițeri:* la începutul ostilităților, beligeranții își vor comunica titlurile și gradele în uz în armatele lor pentru a asigura egalitatea de tratament între ofițerii de grad echivalent, și vor fi tratați cu toată considerația gradului și vîrstei lor. Pentru deservirea lagărelor de ofițeri, vor fi detașați soldați prizonieri aparținători aceleiași armate.

internaționalizare, regim juridic de drept internațional public stabilit prin încheierea unor tratate internaționale. El presupune anumite drepturi și obligații pe seama statelor și a altor subiecte de drept internațional public. 1) **I.** unor spații: a) orașe (de ex.: Tanger, Danzig, Triest, etc.); b) fluvii (de ex.: Dunărea, Rin, etc.); c) spațiile submarine dincolo de limitele jurisdicției naționale a statelor; d) canale maritime (de ex.: Canalul de Suez sau Canalul Panama); e) spațiul cosmic și corpurile cerești; f) Antarctica. 2) Regim stabilit pentru anumite resurse sau servicii, care sînt folosite în comun de anumite state sau organizații internaționale. 3) **I.** unui război intern (civil) prin intervenția unui alt stat. 4) **I.** unei probleme interesînd o țară prin intervenția unui alt stat sau a unei organizații internaționale, pentru soluționarea ei.

inter partes, expresie lat. care înseamnă „între părți". Tratatele internaționale produc, în principiu, efecte **i.p.** (principiul relativității efectelor tratatelor internaționale). Ideea este exprimată și în fraza *res inter alios acta alios nec nocet nec prodest* (lucrul convenit sau făcut între alții nici nu dăunează nici nu folosește celui de-al treilea). În mod excepțional, tratatele pot prevedea efecte favorabile terților — de exemplu stipulația pentru altul — dar numai sub condiția ca statul terț să-și manifeste acordul cu aplicarea tratatului în cauză și în ceea ce îl privește. Un caz frecvent de aplicare a acestei excepții la ideea efectului tratatelor numai **i.p.** îl constituie clauza națiunii celei mai favorizate.

interpretarea tratatelor, precizarea sensului, și deci a cuprinsului tratatelor. **I.t.** este menită să asigure menținerea relațiilor între statele contractante în conformitate cu prevederile tratatului de interpretat. Cînd înseși statele contractante încheie o înțelegere cu privire la înțelesul tratatului, în tot sau în parte, această interpretare *autentică* leagă părțile, ca orice tratat, chiar dacă, sub pretextul interpretării, statele în cauză ar fi modificat prevederile tratatului. **I.** *judiciară* este cea dată într-un caz supus aprecierii instanței respective, tratatului sau anumitor părți ale acestuia. **I.t.** *doctrinală* este aceea dată tratatului de către oamenii de știință. Ea este de mare însemnătate întrucît, de cele mai multe ori, premerge interpretării judiciare a tratatelor, este ținută în seamă de instanțele judiciare internaționale și de obicei determină conținutul **i.t.** judiciare. Importanța unei juste interpretări a tratatelor a făcut să se cristalizeze o serie de reguli în această privință. Cea mai însemnată este aceea a bunei credințe, potrivit sensului obișnuit ce urmează să fie atribuit termenilor tratatului în contextul lor și în lumina obiectului și scopului său. În acest scop pot și trebuie folosite toate metodele utile, anume regulile gramaticale, logica, luarea în considerare a scopului tratatului (așa-zisa i. teleologică), istoria încheierii tratatului și a raporturilor dintre statele contractante, precum și a termenilor folosiți în tratat. Numai cu titlu subsidiar, dacă altfel nu este cu putință a se desluși **i.t.** în cauză, se poate recurge și la lucrările pregătitoare ale tratatului. Cînd există texte autentice în mai multe limbi, fiecare din ele poate fi folosit în scopul interpretării, iar în caz de neconcordanță a textelor, trebuie preferat textul indicat de statele contractante în acest scop, iar în lipsa unei asemenea indicații, textul al cărui sens se potrivește cel mai bine ambelor versiuni, avîndu-se în vedere obiectul și scopul tratatului. Dintre numeroasele reguli de **i.t.** elaborate în decursul secolelor poate fi amintită în special prezumția dată sensului obișnuit al cuvintelor, afară numai dacă este vorba de termeni de specialitate; interpretarea cuvintelor după sensul lor la data încheierii tratatului; interpretarea lor gramaticală; interpretarea prin „context" (adică în legătură cu fraza din care face parte cuvîntul de interpretat, cu alte alineate ale aceluiași articol, cu partea din tratat din care articolul face parte, cu preambulul, cu ansamblul tratatului); scopul tratatului; efectul util — *ut res magis valeat quam pereat;* tratatele anterioare și ulterioare etc., precum și regulile auxiliare sau subsidiare de interpretare, cum sînt cele autorizînd, în anumite împrejurări și sub anumite condiții, interpretarea extensivă, respectiv restrictivă, interpretarea *per a contrario,* interpretarea prin analogie, interpretarea *contra proferentem,* interpretarea după regula *in dubio quod minimum in dubio quod mitius.* Sarcina celor ce au de redactat tratate internaționale este de a veghea nu numai la o reglementare de fond acceptabilă pentru toate părțile, conform principiilor fundamentale ale dreptului internațional, dar și la o redactare de o desăvîrșită claritate a celor stipulate, astfel încît tratatele încheiate să nu fie un izvor de neînțelegeri, ci tot atîtea instrumente utile pentru dezvoltarea unor relații internaționale trainice, de încredere reciprocă și prietenie, întemeiate pe interpretarea și aplicarea cu bună-credință a prevederilor asupra cărora părțile au căzut de acord.

interpretare prin context, metodă de interpretare a tratatelor internaționale care constă în interpretarea unei anumite prevederi cu referire la cuprinsul întregului tratat. Metoda **i.p.c.** se folosește în situația cînd în textul unui tratat există termeni sau expresii cu mai multe sensuri uzuale sau mai multe sensuri tehnice ale acestor termeni sau expresii. În utilizarea **i.p.c.** nu trebuie să se ia cuvîntul sau ex-

presia în cauză în mod izolat, ci trebuie să se țină seama de contextul în care a fost folosit. Dacă un termen, exprimat într-un loc în mod obscur a fost spus în altă parte clar, termenul exprimat obscur trebuie interpretat în așa fel încît să concorde cu termenii clari. Firește, nu se poate exclude posibilitatea ca același termen să fie folosit în același tratat, de exemplu, în înțelesuri diferite. Nu există o prezumție în favoarea identității de semnificație a aceloraşi expresii în același tratat; dar se poate admite, afară numai dacă o clauză cuprinde o definiție a expresiilor folosite în cuprinsul tratatului, că, cu cît un termen are o semnificație mai limitată, tehnică, particulară, cu atît mai puțin este probabil să fi fost folosit în același tratat în înțelesuri diferite. În general, în **i.p.c.** trebuie să se aibă în vedere următoarele elemente: a) fraza din care face parte cuvîntul sau expresia în cauză; b) elementele articolului din care cuvîntul de interpretare face parte; c) partea din text în care se află termenul de interpretat; d) preambulul; e) ansamblul supus interpretării (tratat). Regulile **i.p.c.** sînt unanim acceptate de doctrină și urmate de jurisprudența instanțelor internaționale, ele fiind consacrate și în Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor, în care se prevede: „1. Un tratat trebuie să fie interpretat cu bună-credință potrivit sensului obișnuit ce urmează a fi atribuit termenilor tratatului în contextul lor și în lumina obiectului și scopului său. 2. În vederea interpretării unui tratat, contextul cuprinde, în afară de text, preambulul precum și: a) orice acord în legătură cu tratatul și care a intervenit între toate părțile cu prilejul încheierii tratatului; b) orice instrument stabilit de către una sau mai multe părți cu prilejul încheierii tratatului și acceptat de celelalte părți ca instrument avînd legătură cu tratatul. 3. Se va ține seama, odată cu contextul: a) de orice acord ulterior intervenit între părți cu privire la interpretarea tratatului sau la aplicarea dispozițiilor sale; b) de orice practică urmată ulterior în aplicarea tratatului prin care este stabilit acordul părților în privința interpretării tratatului; c) de orice regulă pertinentă de drept internațional aplicabil relațiilor dintre părți. Un termen va fi înțeles într-un sens special dacă este stabilit că aceasta a fost intenția părților" (art. 31).

intervenție (în dreptul internațional), acțiunea unui stat de a lua parte la examinarea și soluționarea unei probleme cu caracter internațional. În raport cu forma pe care o îmbracă **i.** este de două feluri: *legală*, cînd are loc în limitele dreptului internațional, și ilicită, cînd are loc cu încălcarea normelor acestui drept. **I.** licită este acțiunea unui stat care propune bunele sale oficii sau medierea unor state în conflict sau cînd intervine într-un proces internațional — în fața C.I.J. sau a unui organ arbitral. **I.** unui stat într-o instanță arbitrală sau judiciară prevăzută în art. 84 par. 2 din Convenția I de la Haga (1907) și art. 62 și 63 din Statutul C.I.J. este un incident de procedură. **i.** *ilegală* constă în ingerința executată, direct sau indirect fie prin intermediul reprezentanților diplomatice, fie prin forța armată sau prin orice alt mijloc coercitiv cu scopul de a face să prevaleze voința sa asupra voinței altui stat. În această ultimă accepție, **i.** reprezintă o călcare a normelor și principiilor Cartei O.N.U., în special a principiului neamestecului, prevăzute în art. 2 par. 7 din Carta O.N.U. în următoarea formulare: „Nici o dispoziție din prezenta Cartă nu autorizează Organizația Națiunilor Unite să intervină în afaceri care țin în mod esențial de competența națională a unui stat".

intervenție armată, acțiune întreprinsă la unul sau mai multe state prin folosirea forței armate cu scopul de a-și impune voința sau punctul de vedere asupra altui stat într-o chestiune de ordin intern a acestuia. **I.a.** implică invazia unei țări asupra unui teritoriu, o demonstrație de forță navală sau aeriană, blocadă, amenințare cu folosirea forței etc. Dreptul internațional contemporan interzice intervenția în treburile altui stat și deci și a **i.a.**, violarea frontierelor internaționale ale unui stat, încălcarea liniilor internaționale de demarcație stabilite într-o înțelegere internațională, recurgerea la represalii care implică folosirea forței armate. Totodată, statelor le este interzis de a organiza sau a încuraja organizarea de forțe neregulate sau de bande înarmate, de bande de mercenari în scopul săvîrșirii de incursiuni pe teritoriul unui alt stat. Ele trebuie să se abțină de a organiza și încuraja acte de război civil sau acte de terorism pe teritoriul altui stat, de a sprijini sau de a participa la ele sau de a tolera pe teritoriul lor activități organizate în scopul comiterii unor astfel de acte, cînd acestea implică o amenințare cu forța sau folosirea forței. Folosirea forței pentru a lipsi popoarele de identitatea lor națională este, de asemenea, interzisă. Toate statele trebuie să se abțină de a organiza, ajuta, incita, finanța, încuraja sau tolera activități armate subversive sau teroriste destinate să schimbe prin violență regimul unui alt stat, precum și de a interveni în luptele interne ale unui alt stat. **I.a.**, semnificînd un război de agresiune, constituie o crimă internațională și angajează răspunderea în virtutea dreptului internațional. România condamnă cu hotărîre **i.a.** în practica internațională a statelor ca o gravă infracțiune internațională, care pune în pericol pacea și securitatea statelor.

intervenție diplomatică, formă a intervenției unui stat sau grup de state în treburile altui stat. Specificul **i.d.** este că ea se realizează prin intermediul misiunilor diplomatice ale statelor. Ea poate îmbrăca forma presiunilor exercitate de șeful unei misiuni diplomatice pe lîngă organele conducătoare ale statului acreditar, pentru a impune voința și interesele statului său, sau amestecul direct al unui diplomat în viața politică, socială a statului acreditar (mai ales în timpul campaniei electorale dintr-un stat, al unei insurecții, revolte etc.). **I.d.** este contrară dreptului internațional public, principiilor sale fundamentale și constituie o infracțiune internațională. Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice (1961) prevede ca o obligație principală a misiunilor diplomatice ale statelor de a nu se amesteca în treburile interne ale statului acreditar (art. 41).

intrarea în vigoare a tratatelor, momentul de la care drepturile și obligațiile stipulate în tratat devin obligatorii pentru părțile contractante în raporturile lor reciproce. Dreptul internațional lasă părților libertatea de a stabili momentul de la care

tratatul intră în vigoare. În majoritatea cazurilor, modul și data intrării în vigoare a unui tratat este prevăzut în însuși textul tratatului. Practica convențională a statelor cunoaște diferite metode de a stabili data intrării în vigoare a tratatelor: a) data prevăzută în textul tratatului sau într-un acord separat; b) momentul semnării pentru tratatele nesupuse ratificării; c) momentul schimbului instrumentelor de ratificare, în cazul tratatelor bilaterale; d) momentul primirii de către depozitar a ultimului document de ratificare, în cazul tratatelor multilaterale; e) momentul cînd un număr determinat de state au depus documentele de ratificare. Dacă tratatul nu reglementează data intrării lui în vigoare, această dată va fi, la tratatele bilaterale, semnarea sau, după caz, schimbul instrumentelor de ratificare; la tratatele multilaterale, momentul cînd toate statele participante la negocieri au depus documente de ratificare, acceptare sau aprobare la depozitar. Convenția de la Viena prevede că în lipsa unei prevederi în tratat sau alt acord „un tratat intră în vigoare, de îndată ce consimțămîntul de a fi legat prin tratat a fost stabilit pentru toate statele care au participat la negociere". În cazul aderării, tratatul intră în vigoare pentru statul care aderă în momentul comunicării documentului de aderare. Uneori, statul care aderă indică o dată ulterioară de la care consimțămîntul său va produce efecte juridice. Tratatele, în special cele multilaterale, cuprind unele dispoziții cu privire la diferite măsuri ce trebuie luate de părți, înainte de intrarea în vigoare a tratatului, cum sînt: cele ce reglementează autentificarea textului, modul prin care se va stabili consimțămîntul părților de a fi legate de tratat, apoi modalitatea sau data intrării în vigoare, rezervele, funcțiile depozitarului sau altele. Aceste prevederi vor fi aplicabile din momentul adoptării textelor respective. V. și **tratat internațional.**

invazie, pătrunderea, fără voia statului căruia îi aparține teritoriul, a forțelor armate ale altui stat fie în timp de război fie în timp de pace, o asemenea acțiune constituind o agresiune armată, cu toate consecințele juridice, politice și morale ale acestei crime internaționale. **I.** se deosebește de un simplu atac prin proporțiile considerabile ale forțelor armate invadatoare. Statul vinovat de **i.** își angajează răspunderea internațională în calitate de agresor. Potrivit definiției agresiunii cuprinsă în Declarația Adunării Generale a O.N.U. din 14 dec. 1974, ocuparea temporară a teritoriului în cauză constituie o agresiune armată.

inviolabilitate 1. Imunitate conferită de dreptul internațional anumitor categorii de persoane — șefi de stat, șefi de guvern, membrii misiunilor diplomatice, membrii forțelor armate și bunurilor aflate în străinătate și care scapă oricărui act de jurisdicție din partea autorităților statului pe care se află. **Localurile** misiunii sînt **i.** — dispune art. 22 din Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice (1961). Nu este permis agenților statului acreditar să pătrundă în ele decît cu consimțămîntul șefului misiunii. Statul acreditar are obligația specială de a lua toate măsurile potrivite pentru a împiedica invadarea sau deteriorarea localurilor misiunii, tulburarea liniștii misiunii sau știrbirea demnității acesteia. Localurile misiunii, mobilierul și celelalte obiecte care se găsesc acolo, precum și mijloacele de transport ale misiunii, nu pot face obiectul nici unei percheziții, rechiziții, sechestru sau măsuri executorii. Art. 22 din aceeași convenție prevede: Persoana agentului diplomatic este **i.** El nu poate fi supus nici unei forme de arest sau detențiune. Statul acreditar îl tratează cu respectul care i se cuvine și ia toate măsurile corespunzătoare pentru a împiedica orice atingere adusă persoanei, libertății sau demnității sale. Locuința particulară a agentului diplomatic se bucură de aceeași **i.** și de aceeași ocrotire ca și localurile misiunii (art. 30). Documentele, corespondența și, sub rezerva paragrafului 3 al art. 31, bunurile sale se bucură, de asemenea, de **i. 2.** Protecția specială de care se bucură, din partea dreptului internațional, suveranitatea de stat, supremația teritorială și frontierele de stat. În această accepție termenul **i.** apare circumstanțiat de adjectivele „teritorială", „frontierelor", și are valoarea de normă imperativă (jus cogens gentium). Cu această valoare de normă imperativă, termenul este prevăzut ca un caz de nulitate în Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor (1969). Este nul orice tratat a cărui încheiere a fost obținută prin amenințarea sau folosirea forței, cu violarea principiilor de drept internațional prevăzute în Carta Națiunilor Unite (art. 52). **3.** (În dreptul războiului). Protecția specială a unor categorii de combatanți sau bunuri. Art. 32 din anexa la cea de-a IV-a Convenție de la Haga din 1907 cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru prevede **i.** parlamentarului, împreună cu trompetistul, toboșarul, port-drapelul și interpretul care l-ar întovărăși. Cu valoare cu normă cutumiară, termenul desemnează obligația beligeranților de a respecta proprietatea privată în războiul terestru (proprietatea este **i.**). Prin anologie, **i.** se poate referi și la protecția anumitor bunuri și obiective în caz de conflict armat — a spitalelor, școlilor, bunurilor culturale, populației civile etc.

ipotecă, expresie folosită în trecut în dreptul internațional pentru a indica cedarea temporară de către un stat a unui teritoriu drept garanție pentru plata unui împrumut pe care l-a contractat.

izvoarele dreptului internațional public, forme specifice de exprimare a normelor acestui drept, care rezultă din acordul de voință al statelor. **I.d.i.p.** sînt: *tratatul internațional* și *cutuma internațională.* Tratatul și cutuma au valoare egală cu **i.d.i.p.** Cu toate acestea, în prezent, *tratatul internațional* a dobîndit o importanță majoră în crearea și precizarea normelor dreptului internațional public. El este instrumentul cel mai adecvat de realizare și exprimare a voinței statelor în făurirea normelor juridice internaționale. Tratatul — sub forme și denumiri diferite — îndeplinește acest rol prin crearea de noi norme ale dreptului internațional public, sau de adaptare a unor norme ale acestui drept la noile condiții din viața internațională sau prin precizarea normelor apărute pe cale cutumiară. În doctrina de drept internațional public se confruntă două opinii cu privire la tratatul internațional ca izvor al acestui drept. Una consideră

toate tratatele internaționale ca fiind izvoare ale dreptului internațional public, cealaltă opinie împarte tratatele în: tratate-legi (normative), prin care se creează noi norme ale dreptului internațional public, considerînd că numai aceste tratate sînt **i.d.i.p.**, și tratate-contracte (nenormative), care nu creează norme noi și nu sînt **i.d.i.p.** *Cutuma internațională* este cel mai vechi izvor al dreptului internațional public, care, timp îndelungat, a dominat procesul de formare a normelor sale și care îndeplinește și în prezent un rol important în procesul de elaborare a normelor dreptului internațional public. În doctrina dreptului internațional public se discută dacă alături de **i.d.i.p.** (considerate izvoare principale) n-ar putea fi admise și alte **i.d.i.p.** (ca izvoare auxiliare). Această discuție pornește, de obicei, de la prevederile articolului 38, al.1 al Statutului Curții Internaționale de Justiție. În acest articol se prevede că în soluționarea diferendelor internaționale Curtea va aplica și principiile generale de drept recunoscute de națiunile civilizate, hotărîrile judecătorești și doctrina celor mai calificați specialiști. Toate aceste categorii nu constituie **i.d.i.p.** De asemenea, se discută și valoarea hotărîrilor organizațiilor internaționale, în special ale Adunării Generale a O.N.U., ca **i.d.i.p.** Cu toată importanța rezoluțiilor Adunării Generale a O.N.U., în prefigurarea de noi principii și norme ale dreptului internațional public, ele nu pot fi considerate ca un izvor propriu-zis al acestuia, deoarece au doar un caracter de recomandare către statele membre. Ori de cîte ori Adunarea Generală a O.N.U. a urmărit transformarea regulilor proclamate în actele sale în norme obligatorii pentru state, ea a inițiat încheierea unor tratate internaționale care să le consacre ca norme ale dreptului internațional public. România a propus în 1975 la O.N.U. introducerea în Cartă a unor prevederi speciale care să stabilească că rezoluțiile Adunării Generale adoptate prin consens sau în unanimitate de voturi constituie angajamente obligatorii pentru statele membre și în consecință **i.d.i.p.** Este un fapt cert însă că în actualul sistem, rezoluțiile O.N.U. pot aduce o contribuție însemnată la formularea unor norme ale dreptului internațional cutumiar. În ceea ce privește legile naționale ale statelor, care se referă la chestiuni internaționale (de ex.: stabilirea întinderii mării teritoriale, sau adoptarea statutului de neutralitate permanentă), în anumite condiții, acestea pot exercita o influență în formarea unor norme de drept internațional public, dacă regula de conduită consacrată în ele este transpusă într-un tratat internațional, sau consacrată pe cale de obicei internațional.

Î

Î.C.R. v. *Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați.*

împuternicire v. **depline puteri.**

înalt comisar, denumire acordată în practica internațională unor funcționari cu rang înalt, însărcinați de o instituție internațională, de un stat sau de mai multe state cu atribuții politice (de ex.: Înaltul comisar al Societății Națiunilor pentru orașul Danzig; Înaltul comisar britanic în Egipt, sub regimul ocupației engleze; Înaltul comisar al O.N.U. pentru refugiați etc.). Termenul este folosit și în relațiile dintre unele state care fac parte din Comunitatea britanică (British Commonwealth), reprezentantul unui stat acreditat pe lîngă guvernul altui stat membru al Comunității, fiind numit î.c. Avînd rang de ambasadori, î.c. se bucură de imunități și privilegii.

Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru refugiați (Haut Commissariat des Nations Unies pour les réfugiés — H.C.R.) a fost înființat printr-o rezoluție a Adunării Generale a O.N.U. și și-a început activitatea la 1 ian. 1951, înlocuind Organizația Internațională pentru Refugiați. În materie de protecție internațională, **H.C.R.** are misiunea de a promova și apăra drepturile fundamentale ale refugiaților. El ajută guvernele, la cererea acestora, să soluționeze problemele refugiaților participînd la finanțarea, pregătirea și coordonarea măsurilor de asistență. Sub ocrotirea juridică a Înaltului Comisariat se află aproximativ 2,5 milioane de refugiați: 1 milion în Africa; 160 de mii în Asia; 750 de mii în Europa și 665 de mii pe alte continente. Mandatul său, fixat de Adunarea Generală, se extinde asupra persoanelor situate în afara fostei lor patrii, ca urmare a unor temeiuri justificate de persecuție, pentru motive de rasă, religie, naționalitate, opinie politică, sau apartenență la un anumit grup social; aceste persoane nu pot sau nu doresc să se folosească de protecția guvernului țării lor sau să se reîntoarcă în patrie. Urmărind asigurarea protecției internaționale, Înaltul Comisariat consultă statele membre ale O.N.U. în toate problemele care privesc emigrarea, stabilirea refugiaților într-o altă țară și sprijinirea acelora care doresc să se repatrieze. Sediul **H.C.R.** este la Geneva.

încălcare a păcii v. **violare a păcii.**

începerea ostilităților, expresie care desemnează începerea stării de război între două sau mai multe state. Această expresie este folosită în titlul celei de-a III-a Convenții de la Haga (1907) cu privire la începerea ostilităților.

încetarea captivității prizonierilor de război, momentul în care prizonierii de război sînt puși în libertate. În baza normelor de drept internațional în vigoare, captivitatea prizonierilor de război încetează în două situații: în timpul ostilităților și la sfîrșitul acestora. În raport cu gradul de invaliditate fizică sau mentală, prizonierii de război pot fi repatriați în țările lor sau spitalizați în state neutre și în timpul ostilităților. Astfel, pot fi repatriați direct în țările lor: a) prizonierii răniți sau bolnavi incurabil; b) prizonierii răniți și bolnavi care, după aprecierea medicilor, nu sînt susceptibili de însănătoșire în decurs de un an; c) prizonierii răniți și bolnavi ale căror facultăți intelectuale și fizice par a suferi o scădere importantă și permanentă. Pot beneficia de spitalizare în state neutre: a) prizonierii răniți și bolnavi apți a fi vindecați în anul următor, prin tratamente aplicate în țara neutră; b) prizonierii a căror sănătate mentală și fizică ar fi serios amenințată prin menținerea în captivitate. Pot beneficia, de asemenea, de repatriere directă sau de spitalizare într-o țară neutră prizonierii de război victime ale unor accidente, precum și prizonierii propuși de consiliile medicale. La încetarea ostilităților active între părțile în conflict toți prizonierii de război trebuie repatriați în țările lor.

încetare a efectelor tratatelor, curmare a obligației de respectare a prevederilor unui tratat, datorită expirării termenului sau a executării sale complete, a voinței părților contractante, a denunțării tratatului, a intervenției unor evenimente, a anulării tratatului. De asemenea, un tratat internațional poate fi suspendat în ceea ce privește aplicarea lui. Convenția de la Viena (1969) stipulează că stingerea unui tratat sau retragerea unei părți contractante dintr-un tratat poate avea loc, în conformitate cu prevederile sale, sau cu consimțămîntul părților contractante.

încetare a funcțiilor agenților consulari, curmare a atribuțiilor consemnate în Convenția de la Viena (1963) cu privire la relațiile consulare. **Î.f.a.c.** intervine: a) prin demisie; b) prin deces; c) prin înlăturarea din funcție de către organul care i-a numit; d) prin retragerea exequaturului; e) prin ruperea

relațiilor consulare între statul trimițător și statul de reședință; f) uneori, în caz de conflict armat între aceste state.

încetare a ostilităților, operațiune care poate interveni în orice moment al desfășurării luptelor, ducînd la încetarea temporară și locală a ostilităților sau la suspendarea lor, sau la încetarea lor definitivă și generală. Î.o. între beligeranți nu înseamnă încetarea stării de război, însă, în anumite condiții, ea pregătește acest lucru. Î.o. se înfăptuiește pe următoarele căi: a) cartelul (înțelegere de scurtă durată între combatanții unităților beligerante din anumite sectoare ale frontului, în vederea suspendării temporare a ostilităților). Se încheie pentru ridicarea răniților, îngroparea morților sau efectuarea unui schimb de prizonieri. Cartelul nu reglementează probleme politice; b) capitularea (actul prin care se pune capăt, cu sau fără condiții, ostilităților dintre beligeranți). Celor care capitulează li se aplică regimul prizonierilor de război. Capitularea poate fi locală și generală. Se face deosebire între capitularea statului agresor și capitularea statului victimă a agresiunii. În ultimul caz, capitularea este un act nul și neavenit. Capitularea condiționată este rezultatul unor tratative purtate între beligeranți. Capitularea necondiționată a fost practicată pentru încetarea ostilităților din timpul celui de-al doilea război mondial; c) armistițiul (înțelegere mai generală care intervine între beligeranți, cu privire la suspendarea sau încetarea ostilităților dintre ei). În conținutul armistițiului intră și unele probleme politice. Regulamentul de la Haga (1907) prevede că armistițiul suspendă operațiile militare de război, printr-un acord mutual al părților beligerante. Armistițiul nu pune capăt stării de război, dar poate pregăti sfîrșitul ei.

încetare a stării de război, curmarea ostilităților pentru totalitatea forțelor lor armate și pentru întreaga zona de desfășurare a războiului. Starea de război încetează, de regulă, prin încheierea tratatului de pace. Ca o excepție de la această regulă avem și situația încetării stării de război prin acte unilaterale ale statelor beligerante. Acest mod de a pune capăt stării de război a fost folosit după cel de-al doilea război mondial. Efectul principal și general al unui tratat de pace constă în restabilirea stării de pace între foștii beligeranți. Din momentul în care tratatul este ratificat sau intră în vigoare pe altă cale, toate drepturile și obligațiile existente în timp de pace între state sînt restabilite, *ipso facto,* între statele participante la război. Tratatul de pace este o convenție bi- sau multilaterală, prin care statele beligerante declară în mod solemn încetarea stării de război dintre ele și fixează condițiile de restabilire a relațiilor pașnice. Tratatul de pace este supus ratificării părților contractante; poate fi precedat de o convenție de armistițiu general. Ostilitățile dintre beligeranți încetează în momentul încheierii armistițiului. Cînd nu există o convenție de armistițiu, atunci ostilitățile dintre beligeranți încetează în momentul încheierii sale. Unele tratate de pace sînt precedate de preliminarii ale păcii, în care se stabilesc anumite clauze din tratatele de pace. Tratatul de pace cuprinde, de obicei, două categorii de clauze: a) clauze ordinare; b) clauze speciale. Primele se referă la încetarea războiului, la renunțarea de către una dintre părțile beligerante la pretențiile sale anterioare, la eliberarea și repatrierea prizonierilor de război, repunerea în vigoare a tratatelor internaționale etc. Clauzele speciale sînt cele referitoare la problemele teritoriale, de frontieră, de despăgubiri etc. Tratatele de pace pot avea și unele anexe. În literatura juridică occidentală este menționată și subjugarea *(debellatio)* ca mod de încetare a războiului. Este un mod contrar principiilor fundamentale ale dreptului internațional, care nu admite cucerirea de teritorii străine. Desființînd dreptul statelor la război, dreptul internațional contemporan a desființat *ipso facto* „dreptul învingătorului". Astfel, terminarea războiului prin subjugarea statului învins, adică prin desființarea lui ca stat, nu poate fi licită.

încheierea tratatelor internaționale v. **fazele încheierii tratatelor.**

închiriere de teritorii v. **arendare de teritorii.**

înregistrarea tratatelor, operație care urmează fazelor negocierii, semnării și ratificării tratatelor sau acordurilor internaționale, concretizat în obligația de înscriere a acestora la Secretariatul O.N.U. Elementele de identificarea unui tratat înscrise în registru sînt: titlul, numele părților, data semnării, ratificării, aderării sau aprobării tratatului, a intrării în vigoare, durata tratatului. Ideea î.t. a apărut imediat după primul război mondial ca o reacție împotriva tratatelor secrete, diplomația secretă fiind considerată drept cauză a războaielor. Între cele două războaie mondiale, tratatele se înregistrau la Secretariatul Societății Națiunilor. Pactul Societății Națiunilor a prevăzut sancțiunea nulității tratatelor neînregistrate. Articolul 18 al Pactului prevedea că „orice tratat ori angajament internațional încheiat în viitor de către un membru al Societății va trebui înregistrat imediat prin Secretariat și publicat de îndată ce aceasta este posibil. Nici unul din aceste tratate sau angajamente internaționale nu va fi obligatoriu înainte de a fi înregistrat". Într-o formulare nouă instituția î.t. a fost înscrisă și în art. 102 din Carta O.N.U., în care se spune: „**1.** Orice tratat sau orice acord internațional, încheiat de orice membru al Organizației Națiunilor Unite, după intrarea în vigoare a prezentei Carte, trebuie cît mai curînd posibil să fie înregistrat la Secretariat și publicat de acesta. **2.** Nici una din părțile la un tratat sau acord internațional, care nu a fost înregistrat în conformitate cu dispozițiile paragrafului 1 din prezentul articol, nu va putea invoca numitul tratat sau acord în fața vreunui organ al Organizației". Pot înregistra tratate și acorduri internaționale toate statele membre ale O.N.U., cele nemembre, cînd încheie acorduri cu primele, precum și unele organizații internaționale. Printre acestea se numără Organizația Națiunilor Unite, care a căpătat facultatea de a-și înregistra tratatele prin rezoluția Adunării Generale a O.N.U. din 10 februarie 1946 și instituțiile specializate, în cazul în care constituțiile lor prevăd acest lucru sau dacă au fost autorizate de Organizația Națiunilor Unite. Sancțiunea neînregistrării tratatelor este inopozabilitatea lor în fața organelor O.N.U.; tratatele neînregistrate pot fi însă invocate în fața tribunalelor arbitrale sau jurisdicționale. În practică, nu au existat situații de respingere a unor

tratate de către Curtea Permanentă Internațională de Justiție sau de Curtea Internațională de Justiție pe motivul neînregistrării (de ex.: afacerea concesiunilor Mavromatis (C.P.J.I.), afacerile referitoare la compromisul cu privire la Strîmtoarea Corfu și la cel privitor la dreptul de azil (C.I.J.)).

însărcinat cu afaceri, șef al unei misiuni diplomatice acreditat pe lîngă ministrul afacerilor externe al țării de reședință și care intră în cea de-a treia clasă prevăzută în Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice (1961). Numirea **î. cu a.** se face de către ministrul afacerilor externe al statului acreditant printr-o scrisoare de cabinet. El este numit și **î. cu a.** *en pied.*

însărcinat cu afaceri ad-interim, membru al unei misiuni diplomatice pe care șeful misiunii respective îl desemnează, printr-o comunicare făcută ministrului afacerilor externe al țării de reședința pentru a conduce în absența sa misiunea diplomatică și reprezenta statul său în numele șefului misiunii. Numirea unui **î. cu a.-i.** are loc, de regulă, cînd șeful misiunii părăsește, în interes de serviciu, țara de reședință, cînd pleacă în concediu de odihnă sau într-o excursie mai îndelungată sau în caz de deces. De asemenea, în caz de acreditare multiplă, statul acreditant poate numi în fiecare dintre aceste misiuni, cu excepția aceleia în care șeful de misiune își are reședința un **î. cu a.-i.** În asemenea situații, șeful de misiune transmite ministrului afacerilor externe al țării de reședință o scrisoare prin care-i comunică numele colaboratorului ce-i va ține locul pe timpul absenței sale. Această practică a fost consacrată în par. 1 al art. 19 al Convenției de la Viena (1961) unde se spune: Numele **î. cu a. a.-i.** va fi notificat fie de șeful misiunii, fie, în cazul în care acesta este împiedicat să o facă, de către ministrul afacerilor externe al statului acreditant, ministrului afacerilor externe al statului acreditar, sau unui alt minister la care s-a convenit. În situația în care **î. cu a.a.-i.** este nevoit să-și părăsească postul în virtutea principiului *delegatus non potest delegare* el nu mai are dreptul să delege alt **î. cu a.a.-i.** În acest caz, Ministerul Afacerilor Externe al țării rămase fără reprezentant diplomatic deleagă un alt **î. cu a.a.-i.** În timpul absenței șefului de misiune, **î. cu a.a.-i.** se bucură de aceleași drepturi ca și acesta, cu excepția ordinii de precădere (urmează după însărcinații cu afaceri permanenți), iar între **î. cu a.a.-i.**: ordinea sa de precădere este determinată de gradul său diplomatic, iar la rang egal, de vechimea în funcția de **î. cu a.a.-i.**

însărcinat cu afaceri curente, persoană fără rang diplomatic însărcinată a rezolva, în absența șefului misiunii diplomatice și a altor membri ai personalului diplomatic și cu consimțămîntul statului acreditar, problemele curente ale misiunii, cum ar fi corespondența cu ministerul de externe din statul acreditar, primirea curierului diplomatic, acordarea de vize etc.

întreruperea relațiilor diplomatice v. **suspendarea relațiilor diplomatice.**

înțelegere (în dreptul internațional), denumirea dată uneori unor tratate internaționale. Pentru interpretarea și realizarea unei î. se aplică toate regulile în vigoare cu privire la tratatele în general.

înțelegere regională v. **acord regional.**

înzestrare (în dreptul internațional), practica medievală care se caracteriza prin faptul că o porțiune din teritoriul unui stat era dată drept zestre cu ocazia căsătoriei, în familiile domnitorilor. Carol al II-lea al Spaniei, de pildă, a primit zestre Tangerul de la soția sa, prințesa Portugaliei. S-a făcut, la adresa Habsburgilor, care își măreau imperiul prin zestrea dată soțiilor arhiducilor, zicala *Bella gerant alii tu felix Austria nube.*

J

Japonia, impozit asupra străinilor, *cazul*, diferend între Japonia, pe de o parte, şi Franţa, Germania, Marea Britanie, pe de altă parte, în legătură cu anumite drepturi reale acordate de Japonia acestor state. Astfel, după 1854 Japonia a deschis o serie de porturi şi localităţi unor cetăţeni străini, prin tratate de pace, prietenie şi comerţ care porneau de la ideea că terenul aparţine împăratului, dar că anumite drepturi reale, practic echivalente, pot fi acordate străinilor, aceste drepturi întinzîndu-se atît asupra terenului cît şi asupra construcţiilor ridicate pe ele. Între anii 1894 şi 1899 Japonia a încheiat noi tratate cu Germania, Marea Britanie, Franţa care foloseau cuvintele „terenuri", „proprietate". Japonia susţinea că termenii folosiţi nu cuprindeau şi construcţiile aflate sau care urmau a fi construite în viitor; în schimb, statele străine susţineau că nu se schimbase sensul cuvintelor uzitate în vechile tratate şi deci drepturile lor, care implicau imposibilitatea pentru Japonia de a cere arenzi etc. pentru clădirile ridicate pe terenurile în cauză — nu fuseseră modificate, adică micşorate. Cazul a fost supus C.P.J.I. care a decis, la 22 mai 1925, că tratatele în cauză trebuie interpretate conform cu vederile statelor europene.

judecător ad-hoc, judecător ales de către un stat, parte într-o cauză judecată în faţa Curţii Internaţionale de Justiţie, pentru a statua în acea cauză în conformitate cu art. 31 din Statutul C.I.J. Numirea unui **j.a.-h.** este permisă în situaţia în care în completul de judecată nu figurează nici un judecător naţional al părţii respective. **J.a.-h.** ales de partea respectivă poate avea sau nu cetăţenia statului care l-a ales.

judecător internaţional, persoană care îndeplineşte atribuţiile de judecată ce revin instanţelor judecătoreşti internaţionale. Criteriile care guvernează alegerea **j.i.** sînt: a) să fie aleşi dintre persoane cu înalte calităţi morale, care îndeplinesc condiţiile cerute în ţările lor pentru a fi numiţi în funcţiile judiciare cele mai înalte sau sînt jurişti de o înaltă competenţă recunoscută în dreptul internaţional; b) atît individual cît şi în totalitate, corpul magistraţilor dintr-o instanţă judiciară internaţională trebuie să reprezinte principalele sisteme juridice ale lumii. Statutul **j.i.** prevede: *independenţa* acestora (să-şi exercite atribuţiile imparţial şi conştiincios, interdicţia de a participa la judecarea unor cauze în care sînt implicate interese ale statelor ai căror cetăţeni sînt etc.); *inamovibilitatea* **j.i.** (nu pot fi înlăturaţi din funcţie decît în cazuri excepţionale — cînd încetează de a mai îndeplini condiţiile cerute pentru alegerea lor); acordarea de largi imunităţi şi privilegii (în principiu, **j.i.** le este recunoscut statutul şefilor misiunilor diplomatice).

Junghans, *cazul*, diferend între România şi Germania născut ca urmare a faptului că prin Tratatul din 10 nov. 1928 România s-a obligat faţă de Germania să nu facă uz de drepturile sale decurgînd din art. 297 b. al Tratatului de pace de la Versailleş (1919) privind lichidarea drepturilor germane în România, în schimbul plăţii unei sume forfetare de către Germania. Unul din bunurile în chestiune era o pădure aparţinînd cetăţeanului german Junghans, în valoare de 15 milioane lei. Dat fiind că această pădure fusese naţionalizată în temeiul legiuirii române pentru reforma agrară (30 iul. 1921), România a ţinut seamă de valoarea pădurii rezultînd din operaţia aferentă, anume un milion de lei. Tratatul româno-german din 10 nov. 1928 a instituit un tribunal arbitral româno-german, care la 7 iul. 1939 a obligat România să plătească „valoarea reală" a pădurii reclamantului J. Pentru precizarea cuantumului de plată a fost constituit un alt tribunal arbitral care a decis, la 29 oct. 1940, că România trebuia să plătească o sumă de bani care să corespundă valorii pădurii în lei, ţinîndu-se seama de faptul că pădurea era supusă exproprierii, şi a obligat România la plata unei sume de bani corespunzătoare la cinci optimi din valoarea ei antebelică. Evident, această sentinţă este nejustă, ea avînd un caracter părtinitor.

jurămînt (în dreptul internaţional), mijloc folosit în antichitate pentru garantarea obligaţiilor internaţionale asumate de state, care constă într-o făgăduială solemnă pentru respectarea unor angajamente făcute într-o anumită formulă. Către sfîrşitul secolului al XVIII-lea, **j.** a dispărut din practica internaţională; ultima oară el a fost folosit în 1777, pentru garantarea unui tratat încheiat între Elveţia şi Franţa.

jurisdicţie consulară, competenţă recunoscută în trecut prin unele tratate, în special sub regimul capitulaţiilor, de a judeca pricinile dintre proprii lor cetăţeni, iar în anumite cazuri, şi pe cele dintre aceştia şi resortisanţii statului de reşedinţă. **J.c.** era o formă de ştirbire a suveranităţii statului în care se aplica, ea dispărînd odată cu capitulaţiile al cărui atribut au fost.

jurisdicție internațională, expresie care desemnează un organ instituit prin acordul dintre state în scopul de a tranșa în drept un diferend apărut între ele. Organele care intră în accepția acestei expresii sînt: Curtea Permanentă de Justiție Internațională, Curtea Internațională de Justiție, Curtea Internațională de Prize, Tribunalul Administrativ al O.N.U., Tribunalul Administrativ al Organizației Internaționale a Muncii ș.a. Expresia mai are și sensul de împuternicire acordată de state unui tribunal internațional de a judeca un litigiu existent între ele: de a desemna un organ cu caracter instituțional, adică prestabilit și permanent etc.

jurisdicție obligatorie (în dreptul internațional), dreptul unei instanțe preconstituite de a judeca diferende internaționale ale unor state chiar dacă în legătură cu cazul concret ce urmează a fi judecat amîndouă statele litigante sau unul din ele nu și-a manifestat voința de a se supune judecății instanței în cauză, sau în genere unei instanțe judiciare. În principiu statele, fiind suverane, au dreptul de a decide, pentru fiecare caz în parte, dacă înțeleg să fie judecate de instanța judiciară în cauză, instanță care atunci nu are decît un drept de jurisdicție facultativă. În articolul 36 al Statutului Curții Internaționale de Justiție se prevede modul în care statele-părți la Statut pot învesti, în ce le privește, C.I.J. cu **j.o.**

jurisdicție penală internațională, competența unei instanțe penale internaționale de a judeca și sancționa autorii unor infracțiuni deosebit de grave (de regulă crime împotriva păcii, crime împotriva umanității și crime de război), ale căror efecte nimicitoare nu pot fi localizate într-o anumită zonă geografică și sînt resimțite de întreaga comunitate internațională. Ideea înființării unei **j.p.i.** este veche. Materializarea ei s-a făcut însă abia prin Tratatul de pace de la Versailles (1919), cînd s-a instituit un tribunal interaliat pentru judecarea kaiserului Wilhelm II (art. 227 din Tratatul de pace). Fostul împărat al Germaniei n-a compărut însă niciodată în fața acestui tribunal întrucît Olanda, pe teritoriul căreia se refugiase, a refuzat extrădarea sa. Singurele exemple de realizare a unei jurisdicții penale internaționale sînt Tribunalele militare internaționale de la Nürnberg și Tokio, înființate ad-hoc și cu caracter temporar, cu competența de a judeca pe principalii criminali de război pentru crime săvîrșite în al doilea război mondial împotriva păcii, umanității și de război. Adunarea Generală a O.N.U. și-a însușit ideea creării unui tribunal internațional penal cu caracter permanent și de-sine-stătător și a decis, în dec. 1950, instituirea unui comitet special (denumit comitetul de la Geneva) compus din reprezentanții a 17 state în vederea elaborării unor propuneri de texte. Deși s-au elaborat mai multe proiecte de statut, pînă în prezent nu s-a obținut însă nici un rezultat concret. Constituirea unor tribunale internaționale ad-hoc pentru judecarea anumitor crime este posibilă oricînd, pe baza acordului dintre state. Lipsa unei jurisdicții penale internaționale permanente n-a împiedicat tragerea la răspundere a principalilor criminali de război după cel de-al doilea război mondial.

jurisprudență (în dreptul internațional) **1.** Termen provenit din lat. *jurisprudentia* (de la *jus, jurio,* și *prudentia,* cunoaștere), care desemnează totalitatea hotărîrilor date de către o instanță judiciară internațională. **2.** Într-un alt sens prin **j.** se înțeleg regulile de drept care se desprind din hotărîrile instanțelor judiciare internaționale. **3.** Hotărîrea rostită într-un anumit proces de o anumită instanță. V. și **izvoarele dreptului internațional.**

jus ad bellum v. **jus belli.**

jus belli, expresie lat. cu sensul „dreptul statului de a porni război", care desemna, în dreptul internațional clasic, competența primară, generală și abstractă a unui stat de a recurge la forță în raporturile internaționale. **J.b.** era astfel considerat ca un atribut al suveranității. Dreptul internațional contemporan, care a consacrat principiul nefolosirii forței și a amenințării cu forța a repudiat dreptul statelor de a porni război — **j.b.** —, recunoscîndu-le, în schimb, un drept la pace. Termenul este sinonim cu *jus ad bellum,* care, din punct de vedere lingvistic, este mai corect, „jus belli" însemnînd, în traducerea fidelă, dreptul războiului adică totalitatea regulilor care trebuie respectate în caz de război. V. și **jus in bello.**

jus cogens gentium, expresie lat. însemnînd „dreptul internațional imperativ", desemnînd totalitatea principiilor și normelor de drept internațional universal valabile, obligatorii pentru toate statele, în așa fel încît prin convențiile lor nu pot deroga de la ele. Fac parte din **j.c.g.** principiile fundamentale ale dreptului internațional, cum sînt respectul suveranității și independenței statelor, egalitatea în drepturi a statelor, interzicerea recurgerii la folosirea forței și la amenințarea cu forța ca instrumente ale politicii externe, neamestecul în treburile care țin de exercițiul suveranității statului independent, dreptul popoarelor de a dispune ele însele de ele, fără amestec din afară, regula *pacta sunt servanda,* principiul bunei credințe. Fac parte, de asemenea, din **j.c.g.** normele dreptului internațional menite să apere valori sociale și umane unanim recunoscute de state, interzicerea genocidului, a sclavajului, a pirateriei, a violării legilor și obiceiurilor războiului. Un rol însemnat în formarea normelor **j.c.g.** revine tratatelor internaționale multilaterale, în special celor cu vocație de universalitate, precum și codificării dreptului internațional prin Carta O.N.U., Convenția de la Geneva privind dreptul tratatelor (1969), Convențiile de la Haga privind soarta victimelor războiului (1899 și 1907), Convențiile de la Geneva (1949) etc. Pe măsură ce sub înrîurirea crescîndă a socialismului, a acțiunii statelor noi independente, a acțiunii tuturor celorlalte forțe progresiste dreptul internațional își însușește tot mai multe comandamente ale echității și eticii, conținutul și influența normelor lui **j.c.g.** se măresc.

jus dispozitivum, totalitatea normelor de drept internațional care sînt de natură supletivă, lăsînd părților libertatea de a decide ele despre consecințele actelor și înțelegerilor lor. Numai normele care fac parte din *jus cogens gentium* se impun părților, statelor, în mod coercitiv, în sensul că acestea nu pot, prin înțelegerile lor, să deroge de la aceste norme.

jus in bello, expresie lat. cu sensul „dreptul aplicabil în război". Termenul se mai folosește și în prezent, avîndu-se în vedere posibilitatea ca, în condițiile cînd mai există state imperialiste, deși agresiunea armată este interzisă, un război să fie dezlănțuit și pentru această eventualitate este necesar să se statorniceaască norme pe care beligeranții să le respecte în purtarea ostilităților. De asemenea, dreptul internațional contemporan recunoaște statelor dreptul de autoapărare, individuală și colectivă, în caz de agresiune armată, iar popoarelor, dreptul de a lupta cu arma în mînă în exercitarea dreptului lor la autodeterminare. V. și **dreptul războiului; dreptul conflictelor armate.**

jus naturalismul, curent juridic, reprezentat de Louis le Fur, J.T. Delos, J. Kosters, G. Salvioli, James Brown Scott, care susține că dreptul internațional ar avea un fundament obiectiv, în afara voinței și intereselor statelor suverane. Dreptul natural, susțin adepții **j.n,** este fundamentul acestui drept, întemeiat pe filozofia așa-zisului bine comun, pe care dreptul internațional l-ar stabili și concretiza în formule juridice adecvate.

jus repraesentationis omnimodae, expresie lat. cu sensul de „dreptul de reprezentare generală", care se folosește, de regulă, în legătură cu șeful statului care, pe baza prerogativelor constituționale, reprezintă statul pe arena internațională în cele mai importante probleme.

jus sanguinis, expresie lat. cu sensul „dreptul sîngelui"; mod de dobîndire a cetățeniei după criteriul sîngelui. Potrivit regulii **j.s.,** noul născut va primi cetățenia părinților săi, indiferent de locul și țara unde se va naște. Legea cetățeniei române (Legea 24/1971) prevede că sînt cetățeni români, copiii născuți din părinți de cetățenie română pe teritoriul României, precum și copiii care s-au născut pe teritoriul statului român, chiar dacă numai unul dintre părinți este cetățean român, ori cei care s-au născut în afara țării și ambii părinți sau numai unul dintre ei are cetățenia română. De obicei, în legislația statelor se aplică sisteme mixte, care îmbină cele două criterii. V. și **jus soli.**

jus soli, expresie lat. cu sensul „dreptul pămîntului", mod de dobîndire a cetățeniei după criteriul „dreptul solului". Conform regulii statornicite prin **j.s.,** noul născut va primi cetățenia în funcție de locul nașterii, oricare ar fi cetățenia părinților. În virtutea „dreptului solului" sînt cetățeni ai unui stat toate persoanele care se nasc pe teritoriul acelui stat. În legislațiile statelor se aplică sisteme mixte, care îmbină cele două criterii. În general, acest mod de dobîndire a cetățeniei și-a găsit aplicarea în sistemele de drept ale statelor anglo-saxone, precum și ale unor state din America Latină. Potrivit legii române a cetățeniei (Legea 24/1971) este cetățean român și copilul născut pe teritoriul României din părinți necunoscuți. V. și **jus sanguinis.**

justiția internațională, mijloc pașnic de reglementare a diferendelor internaționale care constă în existența unui organism permanent, în care judecători independenți aleși după o procedură specială pentru o anumită perioadă de timp, pronunță o hotărîre cu forță juridică obligatorie pentru părți. **J.i.** este reprezentată de o serie de organe de această natură, în cadrul cărora rolul principal îl deține Curtea Internațională de Justiție. În afară de aceasta, în practica internațională mai ființează: tribunalele administrative internaționale, Curtea europeană a drepturilor omului, Comisia europeană a drepturilor omului, Comisia internațională a drepturilor omului ș.a. Reglementările internaționale în vigoare conferă **j.i.** statutul unui mijloc pașnic cu caracter facultativ. O serie de state occidentale încearcă să confere acestui mijloc un caracter obligatoriu. Lupta principală pentru impunerea acestei idei s-a dus pentru a conferi împuterniciri largi Curții Internaționale de Justiție, mult peste limitele stabilite de statut și de a face din aceasta un organ situat deasupra statelor. Mijloacele preconizate pentru atingerea acestor țeluri se pot împărți în două categorii: o primă categorie care are în vedere solicitarea Curții pentru sarcini ce depășesc competența sa și, o a doua, care preconizează extinderea automată a jurisdicției obligatorii a C.I.J. și la statele care n-au subscris la clauza opțională a art. 36 din Statut. Apreciind că negocierile diplomatice constituie mijlocul cel mai eficace de soluționare a diferendelor și disensiunilor dintre state, România consideră, totodată, că toate mijloacele și procedurile prevăzute în art. 33 din Carta O.N.U. sînt instrumente utile, statele putînd conveni să recurgă la oricare dintre ele, pe care le apreciază potrivit împrejurărilor și intereselor lor. Aceste mijloace și proceduri, inclusiv cele jurisdicționale, pot fi avute în vedere și acceptate, în funcție de natura litigiilor, de voința și interesele părților. În consonanță cu aceste poziții de principiu, România consideră că modalitățile optime de recurs la **j.i.** sînt determinate de acordul părților la un diferend concret. Această poziție corespunde practicii generale a statelor, egalității lor în drepturi.

L

largul mării v. **marea liberă.**

legalitate internațională 1. Raportarea atitudinii și acțiunilor statelor și organizațiilor internaționale la normele și principiile dreptului internațional. 2. Totalitatea normelor și principiilor dreptului internațional. Respectarea obligațiilor asumate în relațiile dintre state constituie un principiu de bază al dreptului internațional. În relațiile dintre state, l.i. semnifică o anumită ordine, bazată pe respectarea dreptului internațional și, în primul rînd, a principiilor sale fundamentale: suveranitatea și independența națională, egalitatea în drepturi, nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța, neamestecul în treburile interne.

legat, reprezentant al bisericii catolice, trimis al papei. Legații sînt de trei feluri: a) *legatus a latere* (sau *lateralis),* cardinal care reprezintă personal pe papă, însărcinat cu anumite misiuni temporare; b) *legatus missus,* reprezentant care îndeplinește funcții analoage ambasadorilor; astăzi poartă denumirea de „nunțiu apostolic"; c) *legatus natus,* prelat catolic care primește în mod tradițional acest titlu onorific, în virtutea funcției sale, ca, de pildă, arhiepiscopul Coloniei sau al Salzburgului.

legație, termen de origine lat., *legatio,* care desemnează o misiune diplomatică, de rang inferior ambasadei, acreditată într-un stat străin. Primele l. moderne au fost înființate în secolul al XVI-lea. Ele sînt organizate la fel ca și ambasadele. L. sînt conduse de un trimis extraordinar și ministru plenipotențiar sau de un însărcinat cu afaceri. Celelalte ranguri diplomatice au aceleași denumiri ca în cazul ambasadei. Personalul l. este de obicei mai redus decît cel al ambasadelor.

legație activă, drept al statului de a întreține relații diplomatice sau consulare cu un alt stat sau organizație internațională. El se realizează prin trimiterea de misiuni diplomatice (ambasade sau legații) în alte state, sau misiuni permanente pe lîngă organizațiile internaționale, sau de a înființa oficii consulare pe teritoriul altor state. În temeiul dreptului de l.a., statele pot trimite și diplomați ad-hoc în celelalte state.

legație pasivă, drept al statului sau al unor organizații internaționale de a primi misiuni diplomatice permanente sau ad-hoc ale altor state.

legile lui Manu, cel mai important cod de legi al Indiei antice, atribuit de tradiția hindusă lui Manu. S-au păstrat într-o versiune datînd din sec. II î.e.n.—II e.n. Conțin unele reguli care interzic folosirea armelor otrăvite și atacarea celor lipsiți de apărare, precum și numeroase precepte etico-religioase, avînd autoritatea unor norme juridice. Conform acestor legi, arta diplomației constă în iscusința de a împiedica războiul și a consolida pacea. Potrivit regulilor din l. lui M., cele mai complicate probleme ale vieții internaționale pot și trebuie să fie rezolvate pe cale diplomatică, forța fiind numai un mijloc subsidiar de soluționare a disputelor dintre state. Codul a contribuit la consolidarea sistemului social bazat pe caste.

legile și obiceiurile războiului, expresie care desemnează normele cutumiare și convenționale ce trebuie respectate de beligeranți în desfășurarea operațiunilor militare. Încă din cele mai vechi timpuri au apărut anumite reguli cu privire la modul de purtare a războiului, reguli a căror principală caracteristică era interzicerea folosirii de către beligeranți a acelor arme care ar produce distrugeri masive și suferințe inutile: „Legile lui Manu", monument indian din primul mileniu al erei noastre și epopeile lui Ramayana și Mahabharata, conțin unele reguli privind mijloacele interzise în purtarea războiului: folosirea armelor otrăvite, atacarea celor lipsiți de apărare, distrugerea recoltelor, a arborilor etc. În practicile de război ale evreilor antici erau interzise uciderea femeilor și distrugerea pomilor fructiferi. În Grecia antică — sec. III — I î.e.n. au apărut unele reguli de purtare a războiului, cum ar fi interzicerea folosirii armelor otrăvite, a atacării vecinilor fără o declarație de război ș.a., a căror încălcare era considerată drept barbarie. Chiar și romanii, ale căror reguli de război se caracterizau printr-o mare cruzime, considerau inadmisibil să se recurgă, în caz de ostilități militare, la substanțe otrăvitoare și acordau inamicului un armistițiu pentru îngroparea morților. Unii gînditori greci din această perioadă au formulat diferite păreri despre umanizarea războiului. De pildă, istoricul Polibius arăta că scopul războiului este restabilirea dreptului, iar învingătorul trebuie să aibă o atitudine moderată și să nu recurgă la cruzimi. În cursul evului mediu au continuat să apară asemenea reguli, dintre care mai importante sînt cele elaborate de consiliul de la Late-

ran (1139), prin care s-a interzis folosirea armelor de foc, a arcurilor şi a arbaletelor. Deşi cu aplicaţiune restrînsă — numai între feudali — apare în această perioadă principiul cavalerismului, care introduce un anumit respect reciproc şi corectitudine în luptă în scopul de a se împiedica manifestările de cruzime faţă de răniţi, prizonieri şi populaţia civilă. În epoca modernă **l. şi o.r.** se îmbogăţesc cu noi principii, cum ar fi principiul necesităţii şi cel al umanitarismului. Potrivit primului, beligeranţii nu au dreptul să folosească forţa peste limitele necesare realizării scopului războiului care este numai obţinerea victoriei asupra inamicului şi nu completa lui nimicire. În conformitate cu principiul umanitarismului, beligeranţilor le este interzisă comiterea acelor acte de violenţă care nu sînt necesare pentru obţinerea victoriei. Asemenea reguli şi principii au fost, în ultimii 100 de ani, consacrate într-o serie de documente juridico-diplomatice: Declaraţia de la St. Petersburg (1868) stabileşte anumite limite în utilizarea unor mijloace de luptă. Părţile semnatare se angajează să nu folosească proiectile explozive (sau încărcate cu substanţe inflamabile, precum şi proiectile cîntărind mai puţin de 400 gr); Declaraţia Conferinţelor de la Haga (1899 şi 1909), care limitează beligeranţilor posibilitatea alegerii mijloacelor de vătămare a inamicului şi interzice utilizarea anumitor arme şi metode de luptă; Declaraţia de la Haga (1899) şi Convenţia de la Washington (1922), care interzic folosirea de gaze asfixiante, otrăvitoare şi a unor substanţe toxice asemănătoare; Protocolul de la Geneva (1925), care prohibeşte folosirea de gaze asfixiante, toxice şi a altor substanţe asemănătoare, precum şi armele bacteriologice. Între cele două războaie mondiale au mai fost adoptate încă trei documente în acest sens: două la Geneva (1929), privind îmbunătăţirea soartei răniţilor şi bolnavilor din armatele din campanie şi alta referitoare la tratamentul prizonierilor de război, iar cel de-al treilea, Protocolul de la Londra (1936) cu privire la folosirea submarinelor împotriva navelor comerciale. După cel de-al doilea război mondial au mai fost adoptate următoarele patru Convenţii la Geneva (1949): Convenţia pentru îmbunătăţirea soartei răniţilor şi bolnavilor din forţele armate din campanie (I); Convenţia pentru îmbunătăţirea soartei răniţilor, bolnavilor şi naufragiaţilor forţelor armate marine (II); Convenţia cu privire la tratamentul prizonierilor de război (III); Convenţia cu privire la protecţia persoanelor civile în timp de război (IV); o convenţie şi un protocol la Haga (1954) cu privire la protecţia valorilor culturale în caz de conflict armat. Întrucît aceste convenţii nu pot cuprinde întreaga materie vizată, iar tehnica militară se dezvoltă rapid, dînd naştere la noi situaţii, în preambulul Convenţiilor de la Haga a fost introdusă o clauză, „clauza Martens", după numele autorului ei, juristul rus F. Martens, în care se prevede că pînă la elaborarea unui corp mai complet al legilor războiului, înaltele părţi contractante declară că, în cazurile în care n-au fost prevăzute în reglementările adoptate de ele, locuitorii şi beligeranţii rămîn sub protecţia şi sub reglementarea principiilor dreptului ginţilor, aşa cum rezultă ele din obiceiurile stabilite de popoarele civilizate, din legile umanităţii şi din imperativele conştiinţei publice. Într-o altă formulare această clauză a fost cuprinsă şi în Convenţiile de la Geneva din 1949 (art. 63 din prima convenţie şi art. 158 din cea de-a IV-a). În condiţiile de după cel de-al doilea război mondial, cînd folosirea forţei şi a ameninţării cu forţa au fost interzise prin Carta O.N.U., devenind unul din principiile fundamentale ale dreptului internaţional contemporan şi cînd, datorită revoluţiei ştiinţifice şi tehnice metodele şi mijloacele de război devin prin natura şi efectele lor din ce în ce mai crude şi mai distrugătoare, **l. şi o.r.** au dobîndit noi dimensiuni şi valenţe: ele se află într-o strînsă interdependenţă cu normele şi principiile dreptului internaţional contemporan, cu regulile dreptului internaţional umanitar şi cu lupta pentru dezarmarea generală. Astfel, în prezent, **l. şi o.r.** au ca finalitate, ca şi dreptul internaţional contemporan, excluderea conflictelor din viaţa omenirii şi înfăptuirea dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare, iar în cazul izbucnirii unui conflict armat, prevalenţa normelor şi principiilor cu caracter umanitar. În această idee, **l. şi o.r.** se află în prezent într-un proces de codificare, de dezvoltare şi reafirmare, astfel ca în final ele să constituie un instrument eficace de întărire a păcii şi securităţii internaţionale. V. şi **dreptul internaţional aplicabil în caz de conflict armat.**

legi şi obiceiuri aplicabile în caz de conflict armat v. **reguli de drept internaţional aplicabil în conflictele armate.**

legitimă apărare, principiu juridic care postulează dreptul unui stat de a reacţiona imediat şi spontan cu forţele armate în cazul unei agresiuni. Este înscris în art. 51 din Carta O.N.U. în următoarea formulare: „Nici o dispoziţie din prezenta Cartă nu va aduce atingere dreptului inerent de autoapărare individuală sau colectivă în cazul unui atac armat împotriva unui membru al Naţiunilor Unite, pînă cînd Consiliul de Securitate nu va fi luat măsurile necesare pentru menţinerea păcii şi securităţii internaţionale". Acest drept se aplică pentru identitate de motive şi în cazul cînd statul împotriva căruia se execută atacul armat nu este membru al O.N.U. **L.a.,** care este o acţiune licită şi necesară, înlătură răspunderea internaţională a statului care reacţionează cu forţa armată la o agresiune armată. V. şi **autoapărare.**

legitimismul, curent juridic din perioada evului mediu ce considera ca nelegitime guvernele care înlăturaseră de la putere dinastiile şi rînduielile monarhice, refuzînd, totodată, să recunoască schimbările teritoriale sau de altă natură intervenite în perioada războaielor revoluţionare.

Leticia, *cazul ~,* diferend între Columbia şi Perú născut ca urmare a invadării, la 2 sept. 1932, a portului fluvial Leticia, capitala districtului columbian al Amazonului, de indivizi veniţi din Perú. Pentru soluţionarea incidentului, Perú a propus Columbiei să recurgă la o comisie de conciliere. Motivînd că este vorba de o problemă internă, Columbia a respins propunerea. Brazilia şi-a oferit bunele oficii, pe care Columbia le acceptă, însă cu o condiţie: teritoriul ocupat să-i fie retrocedat în maximum două săptămîni. Perú se opune, propunînd, în schimb, ca teritoriul, după ce va fi eliberat, să fie reţinut de Brazilia pînă ce o conferinţă

a statelor riverane Amazonului va hotărî cui să-i fie atribuit. La 26 ian. 1933 Columbia sesizează Consiliul Societății Națiunilor, iar acesta adresează Perúlui o notă solicitîndu-i să se abțină de la orice act de ostilitate. Diferendului i s-a pus capăt în 1934 pe cale pașnică prin retragerea trupelor peruane.

lex posterior derogat de legi priori, regulă de drept internațional de origine lat. cu sensul „legea din urmă derogă de la cea anterioară", care se aplică în cazul în care două tratate conțin dispoziții incompatibile între ele. În dreptul internațional se aplică în acest sens regula **l.p.d.l.p.** cînd două tratate apar ca fiind, în principiu, aplicabile într-o anumită situație, spre a se da curs prevederilor tratatului nou, afară numai dacă anumite prevederi din tratatul vechi, avînd o sferă de aplicare mai restrînsă, trebuie considerate ca menținute în temeiul regulii **lex specialis derogat legi generali.**

lex specialis derogat legi generali, regulă de drept internațional de origine lat. cu sensul „legea specială derogă de la cea generală", în baza căreia atunci cînd dispoziția mai veche are un caracter special, iar dispoziția nouă un caracter general, să se mențină aplicarea dispoziției vechi, concomitent cu aplicarea, în general, a dispoziției noi.

libertatea aerului, teorie dominantă pînă la începutul secolului al XX-lea, privind regimul juridic al spațiului aerian, potrivit căreia statele subiacente ar avea asupra spațiului lor aerian drepturi strict necesare autoapărării. La baza acestei teorii stătea vechea concepție din dreptul roman, care privea spațiul aerian ca *res communnis omnium* (lucru care aparține tuturor). Odată cu apariția și dezvoltarea navigației aeriene, teoria **l.a.** își pierde din adepții săi și cedează locul principiului suveranității statelor asupra spațiului aflat deasupra teritoriului lor. Acest principiu și-a găsit consacrarea și reglementarea în Convenția de la Paris din 13 oct. 1919 (art. 1), Convenția panamericană de la Havana din 28 febr. 1928 și în Convenția asupra aviației civile internaționale de la Chicago, din 7 dec. 1944 (art. 1). În acest ultim document, la care este parte și România, se stipulează următoarele cinci libertăți ale aerului: 1. Dreptul de survol, adică dreptul unei nave străine de a străbate spațiul aerian al unui stat, fără să aterizeze; 2. Libertatea pentru o aeronavă străină de a ateriza, în scopuri necomerciale, pe teritoriul unui stat; 3. Dreptul de trafic, adică dreptul unei aeronave străine de a debarca pasageri și mărfuri pe teritoriul unui stat, provenind din statul a cărui naționalitate o are aeronava; 4. Dreptul unei aeronave străine de a îmbarca pasageri și mărfuri dintr-un stat cu destinația statului a cărui naționalitate o are aeronava; 5. Dreptul unei aeronave de a face transporturi între statul care acordă această libertate și state terțe. Admiterea acestor libertăți ale aerului nu înseamnă desființarea sau negarea suveranității statului asupra spațiului său aerian. Cu toate acestea, nu toate statele recunosc, în totalitatea lor, cele cinci libertăți ale aerului. Întrucît spațiul aerian face parte din teritoriul de stat, statul exercitîndu-și suveranitatea deplină asupra lui, reglementarea juridică generală a acestei zone se găsește în legislațiile interne ale statelor.

libertatea de a instala cabluri și conducte petroliere, dreptul statelor, inclusiv al celor lipsite de litoral, ce decurge din principiul libertății mării de a instala asemenea obiective pe fundul mărilor și oceanelor, dincolo de jurisdicția lor națională. Cablurile și conductele submarine sînt proprietatea statului sau a statelor care le instalează, iar în exercitarea acestor libertăți statul respectiv trebuie să aibă în vedere interesele celorlalte state în marea liberă. Statelor le revine obligația de a nu împiedica instalarea și întreținerea acestor cabluri și conducte, după cum le este interzis să le înlăture sau să le cauzeze daune. Prin convenția de la Paris (1884), statele contractante s-au obligat să incrimineze și să pedepsească acțiunile de distrugere sau deteriorare a cablurilor telegrafice submarine și au acordat navelor lor de război dreptul de a opri și a inspecta navele comerciale bănuite a fi săvîrșit asemenea fapte. V. și **cabluri și conducte petroliere.**

libertatea de comunicare a misiunii diplomatice, privilegiu al reprezentanților diplomatice și al misiunilor permanente de pe lîngă organizațiile internaționale. Libertatea de comunicare dintre misiuni și guvernele care le acreditează este deplină. Pentru asigurarea libertății de comunicare, corespondența diplomatică și valiza diplomatică se bucură de inviolabilitate. Persoanele care transportă corespondența diplomatică, curierii diplomatici nu pot fi reținuți și nici percheziționați. Misiunile diplomatice pot folosi scrisori, telegrame sau radiograme cifrate. Instalarea posturilor de radioemisie la misiunile diplomatice presupune însă autorizația statului de reședință.

libertatea de navigație 1. Drept al statelor riverane și neriverane ce decurge din principiul libertății mării, în virtutea căruia navele aflate în largul mării sînt supuse jurisdicției exclusive a statului sub al cărui pavilion navighează, avînd naționalitatea statului care le-a autorizat să-i poarte pavilionul. **L. de n.** se exercită de către state în condiții de egalitate și de aceea navele unui stat nu au dreptul să oprească, să inspecteze ori să aplice măsuri de constrîngere decît asupra navelor de naționalitate proprie. Convențiile internaționale prevăd și unele excepții de la principiul **l. de n.** Acestea se referă la comerțul cu sclavi, pirateria, traficul ilicit de stupefiante și de substanțe psihotrope, difuzarea emisiunilor neautorizate de pe marea liberă. **2.** Libertatea de navigație pe diferite fluvii internaționale a fost proclamată pentru prima oară de burghezia în ascensiune și a fost recunoscută într-o serie de acte internaționale multilaterale încă din secolul al XIX-lea, dintre care: Tratatul de la Paris (1814) cu privire la navigația pe Rin; Actul final al Congresului de la Viena (1815), prin care s-a extins libertatea de navigație la o serie de fluvii europene; Tratatul de la Paris (1856) asupra navigației pe Dunăre; Actul general de la Berlin (1885) cu privire la navigația pe fluviile Congo și Niger. În secolul al XX-lea principiul a fost reafirmat în mai multe convenții internaționale ca: Tratatul de la Versailles (1919) cu privire la navigația pe Elba, Oder, Nieman, Dunăre; Convenția Dunării (1921); Convenția și Statutul privind regimul căilor navigabile de interes internațional, adoptate la Conferința de la Barcelona (1921); Convenția cu privire

la regimul navigației pe Dunăre, încheiată la Belgrad (1948) etc. Tot prin convenții a fost consacrată libertatea de navigație pe fluviile Zair, Niger, Senegal, Rio Uruguay, Amazon și altele. De precizat că **l. de n.** pe fluvii a fost recunoscută numai pe cale convențională, adică cu acordul expres al statelor riverane, întrucît în acest caz navigația se realizează prin teritorii naționale, supuse jurisdicției statelor riverane. Rațiunea **l. de n.** fluvială constă în servirea unor interese pașnice, legate de necesitatea și obligativitatea cooperării internaționale. De aceea **l. de n.** pe fluvii internaționale se referă numai la navele comerciale, nu și la cele de război. Exercitarea acestei libertăți în condițiile respectării principiilor fundamentale ale dreptului internațional, îndeosebi a principiilor suveranității, integrității teritoriale și egalității în drepturi a statelor suverane, nu privează statul riveran de suveranitatea sa asupra domeniului fluvial ce constituie o parte integrantă a teritoriului său de stat.

Liga Națiunilor v. **Societatea Națiunilor.**

Liga Statelor Arabe, organizație interguvernamentală cu caracter regional înființată la 22 mart. 1945 în baza art. 52—54 din Carta O.N.U. cu scopul de a favoriza dezvoltarea relațiilor și a cooperării dintre statele arabe membre, pe plan politic, economic, militar, social, cultural etc. și a reglementa eventualele diferende dintre ele, de a promova conlucrarea pe planul vieții internaționale în lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, pentru alcătuirea unei lumi a păcii și securității. **L.S.A.** transpune în viață aceste obiective printr-o serie de mijloace: adoptarea de rezoluții, prin convocarea de congrese, conferințe, colocvii, seminarii etc., prin crearea de organe specializate și încheierea de convenții cu caracter tehnic. La crearea sa, Liga cuprindea, potrivit Statutului, trei categorii de organe: *Consiliul,* format din reprezentanții tuturor statelor membre; *Comisiile permanente,* pentru fiecare din domeniile de cooperare prevăzute de Pactul Ligii, și *Secretariatul General,* format dintr-un secretar general, mai mulți secretari adjuncți și un număr de funcționari numiți de secretarul general al Ligii cu aprobarea Consiliului. Evenimentele desfășurate în regiunea de care se ocupă Liga au determinat o multiplicare și diversificare a organelor sale. Astfel, în 1964 a fost instituită *Conferința regilor și șefilor de state arabi,* ca organ suprem, care se reunește anual în sesiune ordinară și la cererea de 2/3 a membrilor Ligii, în sesiune extraordinară. Ca organ de execuție a fost creat *Comitetul de control,* cuprinzînd reprezentanții personali ai regilor și șefilor de stat. Întrunit la nivel de prim-miniștri sau adjuncți ai acestora, acest comitet se transformă în supercomitet și are puteri de decizie. În 1946 a fost creată *comisia politică,* compusă din miniștrii Afacerilor Externe ai statelor membre, subordonată Consiliului Ligii. În 1950 a fost adoptat Tratatul de apărare comună și cooperare economică care prevede crearea următoarelor organe: *Consiliul economic* format din miniștrii economiei statelor membre sau reprezentanții acestora; *Consiliul comun al apărării; Comitetul militar permanent; organismul militar consultativ* și *secretariatul militar permanent.* Sediul **L.S.A.** a fost la Cairo, iar din 1979 s-a mutat la Tunis.

limba de lucru, limba diplomatică în care se poartă discuțiile în cadrul unei conferințe internaționale. V. și **limba diplomatică.**

limba diplomatică, limba în care se fac comunicările și se poartă convorbiri în practica diplomatică. Limba diplomatică poate fi limbă oficială sau limbă de lucru. În evul mediu, în Europa de apus, limba diplomatică obligatorie era limba latină; cu trecerea timpului, a fost înlocuită cu limba franceză, devenită de la jumătatea sec. al XVIII-lea, limbă diplomatică unanim recunoscută. La Congresul de la Viena (1815) și la Congresul de la Paris (1856), în întreaga activitate diplomatică s-a folosit limba franceză. În sec. al XX-lea, alături de limba franceză a început să fie folosită, ca **l.d.** și limba engleză, apoi și limbile spaniolă și rusă. La Conferința de pace de la Paris (1946) au fost folosite ca **l.d.,** engleza, franceza și rusa. În toate organele O.N.U., în afară de Curtea Internațională de Justiție, sînt recunoscute ca **l.d.**: engleza, franceza, spaniola, rusa, chineza și araba. Egalitatea suverană a statelor impune în prezent ca, în cadrul discuțiilor, negocierilor sau comunicărilor, limba folosită de oricare dintre părți să fie considerată **l.d.** Fiecare diplomat are dreptul de a se exprima în limba țării sale, fiind obligat, dacă această limbă nu este limba oficială sau de lucru, să asigure traducerea. Notele diplomatice se pot redacta în limba națională, dar pentru considerente de curtoazie, se alătură traducerea lor neoficială. Aplicarea acestui principiu nu este posibilă în cazul unor conferințe internaționale ținute cu participarea unui mare număr de state. În astfel de ocazii se stabilesc anumite limbi de lucru și limbi oficiale. În prezent, nu există o limbă unanim admisă pentru purtarea contactelor diplomatice oficiale și pentru redactarea tratatelor internaționale. V. și **limba de lucru.**

limba tratatului, termen pentru a desemna limba în care se redactează textul unui tratat internațional. Dreptul internațional nu conține norme obligatorii cu privire la limba de redactare a tratatului. El poate fi încheiat în orice limbă acceptată de părțile contractante. Tratatele bilaterale se redactează, de regulă, în două versiuni, conform limbilor naționale ale părților contractante. Uneori, însă, părțile, de comun acord, pot stabili ca ele să fie redactate într-o altă limbă. Tratatele internaționale multilaterale se redactează în una sau mai multe limbi de mare circulație. Tratatele multilaterale de interes general se redactează, de obicei, în toate cele șase limbi oficiale folosite la O.N.U.: chineză, engleză, franceză, rusă, spaniolă și arabă. Cînd un tratat este redactat în mai multe limbi, el prevede ce text și ce limbă vor fi considerate autentice. Dacă o asemenea prevedere lipsește sînt considerate ca autentice textele redactate în limba părților contractante, în special în cazul tratatelor bilaterale. Cînd tratatul este redactat într-o singură limbă, alta decît aceea a statelor participante, textul în această limbă este socotit ca fiind cel autentic. Tratatele încheiate în evul mediu, între statele europene occidentale, erau redactate în limba latină, considerată limbă diplomatică oficială (de ex.: Tratatele de la Westfalia din 1648). La sfîrșitul sec. al XVII-lea, locul limbii latine a fost luat de limba franceză, recunoscută ca limbă a diplomației pînă

în sec. al XX-lea (de ex.: lucrările Congreselor de la Viena, din 1815 şi de la Paris, din 1856). La începutul sec. al XX-lea, limba engleză a fost recunoscută ca limbă internaţională, alături de limba franceză (de ex.: Tratatul de la Versailles a fost redactat în limbile franceză şi engleză). V. şi **tratat internaţional.**

linie de bază, linie normală sau închipuită de la care se măsoară lăţimea mării teritoriale. L. **de b.** normală este linia refluxului de-a lungul coastei aşa cum este indicată pe hărţile marine la scară mare, recunoscute oficial de statul riveran. Dacă linia coastei maritime a unui stat prezintă crestături şi sinuozităţi adînci sau dacă există grupuri de insule de-a lungul coastei şi în imediata apropiere a acesteia, **l. de b.** poate fi considerată aceea formată din mai multe linii drepte ce unesc între ele puncte apropiate de pe coastă sau de pe ţărmurile insulelor respective. Traseul **l. de b.** nu trebuie să se depărteze în mod apreciabil de direcţia generală a coastei.

linie de demarcaţie (în dreptul internaţional) **1.** Traseul de teren al frontierei între două state, marcat prin borne, repere sau anumite semne, pe uscat şi pe apă. **2.** (În caz de conflict armat) Linie care separă forţele beligerante în momentul cînd au acceptat încetarea ostilităţilor. De ex. în Convenţia de la Geneva din 1954 privitoare la încetarea operaţiunilor miliare în peninsula Indochineză **l. de d.** dintre R.D. Vietnam şi Vietnamul de Sud a fost stabilită paralela 17°. De asemenea, în Convenţia de armistiţiu general între Egipt şi Israel a fost stabilită, conform rezoluţiilor Consiliului de Securitate din 4 şi 16 nov. 1948 **l. de d.** a armistiţiului. În această ipoteză, ea nu are semnificaţia unei frontiere politice sau teritoriale şi nu aduce prejudicii drepturilor teritoriale ale părţilor, urmînd ca acestea să fie valorificate cu ocazia reglementării definitive a raporturilor dintre părţile beligerante. **3.** În tratate mai vechi, termenul era utilizat pentru a delimita zonele de influenţă dintre două state. De ex. în preambulul Aranjamentului din 1891 dintre Franţa şi Anglia se prevedea „...stabilirea **l. de d.** a zonelor de influenţă respective ale celor două puteri în regiunea care se întinde la Vest şi la Sud de Nigerul Superior". V. şi **demarcare.**

linie de frontieră, linie care delimitează teritoriul unui stat. Delimitarea **l. de f.** se face, de regulă, prin tratate de pace sau prin tratate speciale care au ca obiect modificări teritoriale. **L. de f.** se trasează în funcţie de particularităţile terenului. În cazul frontierelor terestre, care trec prin lanţuri de munţi, **l. de f.** urmează, de regulă, linia crestelor. Frontierele care trec prin păduri, stepe, mlaştini sînt determinate cu ajutorul coordonatelor geografice printr-un sistem combinat — coordonate geografice şi forme de relief. Pentru frontierele fluviale, în practica internaţională s-au folosit două sisteme: sistemul liniei mediane, adică mijlocul geometric al fluviului, după care suprafaţa apei este împărţită în două părţi egale şi sistemul talvegului (mediana şenalului). După acest sistem, linia de frontieră se determină în funcţie de cea mai mare adîncime a apei (acest ultim sistem a fost utilizat şi în practica statelor socialiste). În cazul unui fluviu cu două talveguri, **l. de f.** se stabileşte pe cel cu adîncimea cea mai mare, iar în cazul în care ambele talveguri au aceeaşi adîncime, pe linia mediană a fluviului. Criteriul medienal se aplică şi în cazul apelor stătătoare — lacuri, mări închise, strîmtori etc. În cazul în care un fluviu este traversat de un pod (podul prieteniei româno-bulgare care leagă Giurgiu şi Ruse) **l. de f.** este stabilită la jumătatea distanţei dintre capetele podului. În cazul frontierelor maritime, fiecare stat are libertatea de a-şi fixa **l. de f.** la 3 sau 12 mile marine, începînd de la linia celui mai mare reflux de-a lungul coastei, iar în cazul frontierelor aeriene, **l. de f.** marchează limita inferioară a spaţiului cosmic, determinarea în fapt a acestora nefiind precizată pînă în prezent.

lista de contrabandă, în dreptul războiului, tabel întocmit de un stat sau conţinut într-un document internaţional în care sînt enunţate obiectele şi materialele considerate de acel stat drept contrabandă de război (fie absolută, fie condiţională). **L. de c.** se notifică tuturor statelor neutre. V. şi **contrabandă de război.**

lista liberă, în dreptul războiului, tabel întocmit de un stat care cuprinde o enumerare a obiectelor şi materialelor care nu sînt considerate de acesta drept contrabandă de război. V. şi **contrabandă de război.**

litigiu internaţional, termen provenit din limba lat. (litigium), care desemnează contestaţia supusă spre soluţionare unei instanţe internaţionale — arbitrale sau judiciare — asupra unei probleme de fond sau de procedură, referitoare la neînţelegerile intervenite între state ivite în cursul aplicării tratatelor internaţionale sau cu alt prilej.

litispendenţa (în dreptul internaţional), termen de procedură desemnînd situaţia cînd diferendul adus în faţa unei instanţe arbitrale sau judiciare competente este în acelaşi timp înaintat sau în curs de soluţionare în faţa altei instanţe, de asemenea, competente. Prin extensiune, termenul poate fi aplicat situaţiei cînd un diferend internaţional este adus sau susceptibil de a fi adus: a) înaintea unei comisii internaţionale de conciliere, unui tribunal arbitral sau C.I.J.; b) înaintea unei comisii de conciliere sau C.I.J., sau unui tribunal arbitral.

localităţi neapărate, suprafeţe locuite care se găsesc în apropierea sau în interiorul unei zone unde forţele armate sînt în contact şi care sînt deschise ocupaţiei de către partea adversă. **L.n.** pot fi declarate ca atare de către autorităţile competente ale unei părţi în conflict sau prin acord între beligeranţi, şi ele trebuie să îndeplinească următoarele condiţii: toţi combatanţii, precum şi armele şi materialul militar mobil vor trebui să fie evacuaţi; nu trebuie să se facă uz ostil de stabilimentele sau aşezămintele militare fixe; nici o activitate în sprijinul operaţiilor militare nu trebuie să fie întreprinsă. **L.n.** se bucură de protecţie, atacarea lor, prin indiferent ce mijloc, fiind interzisă. O localitate îşi pierde statutul de **l.n.** cînd nu mai îndeplineşte condiţiile sus-menţionate sau pe cele prevăzute în acordul între beligeranţi.

localuri ale misiunii diplomatice, expresie care desemnează clădirile sau părţile din clădiri şi din te-

renul aferent care, indiferent de proprietar, sînt folosite în scopurile misiunii, inclusiv reşedinţa şefului de misiune. Statul acreditar are îndatorirea de a înlesni achiziţionarea pe teritoriul său, de către statul acreditant, a localurilor necesare misiunii sale, sau să-i procure localuri în alt fel, precum şi de a obţine locuinţe pentru membrii misiunii. **L.m.d.** sînt inviolabile. Autorităţilor statului acreditar nu le este permis să pătrundă în ele decît cu consimţămîntul şefului misiunii. Statul acreditar are obligaţia specială de a lua toate măsurile adecvate pentru a împiedica invadarea sau deteriorarea localurilor misiunii, tulburarea liniştii misiunii sau micşorarea demnităţii acesteia. **L.m.d.**, mobilierul lor şi celelalte obiecte care se găsesc acolo, precum şi mijloacele de transport ale misiunii nu pot face obiectul nici unei percheziţii, rechiziţii, sechestru sau măsuri executorii.

localuri consulare, expresie care desemnează clădirile sau părţile de clădiri şi terenul aferent care, indiferent în a cărui proprietate se află, sînt folosite exclusiv pentru postul consular. Statul de reşedinţă are îndatorirea de a facilita dobîndirea pe teritoriul său, în cadrul legilor şi regulamentelor sale, de către statul trimiţător, a localurilor necesare postului consular sau să-l ajute să le dobîndească în alt mod, precum şi obţinerea de locuinţe pentru membrii postului. **L.c.** se bucură de inviolabilitate. Autorităţile statului de reşedinţă nu pot pătrunde în partea **l.c.** pe care postul consular o foloseşte exclusiv pentru nevoile muncii sale, decît cu consimţămîntul şefului postului consular sau al şefului misiunii diplomatice. **L.c.**, împreună cu mobilierul lor şi bunurile postului consular, ca şi mijloacele sale de transport nu pot face obiectul vreunei forme de rechiziţii în scopuri de apărare naţională sau de utilitate publică.

locus regit actum, expresie lat. însemnînd că legislaţia locului unde este încheiat un act juridic îi reglementează condiţiile de formă şi efectele. Făcînd parte din *jus dispositivum*, părţile pot deroga de la această regulă şi să stabilească aplicabilitatea legislaţiei altei ţări, fie condiţiile de formă ale actului în cauză, fie efectele sale juridice. Regula **l.r.a.** este consacrată, cu anumite excepţii, şi de dreptul internaţional privat român. Astfel, contractele de export şi import încheiate de organizaţiile socialiste româneşti care desfăşoară activitate de comerţ exterior trebuie întocmite, sub sancţiunea nulităţii, în formă scrisă, chiar şi în cazul cînd actul a fost încheiat într-o ţară a cărei legislaţie admite încheierea verbală a înţelegerii în cauză. Regula *locus regit formam actus* restrînge aplicabilitatea regulii **l.r.a.** numai la problemele formei încheierii actului, lăsînd nerezolvată problema legii care urmează a guverna efectele juridice ale actului.

Lotus, *cazul ~*, diferend între Franţa şi Turcia în legătură cu abordajul dintre nava franceză Lotus cu vasul turc, de transport de cărbuni, Boz-Kourt, la 2 aug. 1926 în apropiere de Cap Mytilene, în marea liberă. Boz-Kourt s-a scufundat şi 8 resortisanţi turci au murit cu acest prilej. În ziua următoare, L. a ancorat la Istanbul, unde autorităţile turceşti l-au condamnat pe căpitanul vasului turc, Hassan Bey şi pe ofiţerul francez de cart, Demons, la pedepse privative de libertate şi la amenzi relativ reduse, prin sentinţa din 15 sept. 1926. Guvernul francez a apreciat că instanţele turceşti nu erau competente să-l judece pe Demons, întrucît ciocnirea avusese loc în marea liberă — lucru necontestat — şi ca atare membrii echipajului unui vas purtînd pavilion francez nu ar putea fi traşi la răspundere decît în faţa tribunalelor statului pavilionului, adică a instanţelor franceze. Compromisul franco-turc din 12 aug. 1926 a dus la introducerea unei instanţe la C.P.J.I. în ziua de 4 ian. 1927. C.P.J.I., prin sentinţa din 7 sept. 1927, a decis că Turcia nu nesocotise principiile dreptului internaţional, întrucît dacă este adevărat că delictele săvîrşite pe bordul unui vas în marea liberă sînt justiţiabile de legile şi instanţele judecătoreşti ale statului pavilionului, nu este mai puţin adevărat că un stat suveran poate judeca în faţa propriilor sale instanţe delicte săvîrşite pe teritoriul altui stat — în speţă vasul străin în marea liberă — împotriva unor cetăţeni ai săi. (Hotărîrea dată de şase judecători „pentru" şi şase „contra", preşedintele Max Huber decizînd prin votul său afirmativ, potrivit regulamentului de procedură a C.P.J.I.) Cazul L. a dus la iniţierea mai multor acţiuni de codificare a dreptului internaţional maritim cu privire la chestiunea de a se şti cum se poate reglementa cel mai bine concurenţa de jurisdicţii între statul pavilionului şi statul victimei delictului.

Louisiana, *cazul ~*. În mart. 1915 mai multe firme americane au trimis pe vase neutre nutreţ spre porturi suedeze. Conosamentele indicau numele unor negustori suedezi, dar au fost trimise de încărcătorii americani direct pe numele unei firme daneze din Copenhaga. Patru din aceste vase, printre care şi Louisiana, au fost oprite şi duse în porturi engleze, unde nutreţul a fost declarat capturat, ca fiind contrabandă relativă. Instanţele engleze de priză maritimă au decis că era vorba de contrabandă relativă destinată, după toate circumstanţele concrete, Germaniei (sentinţa din prima instanţă la 9 iun. 1916 şi a instanţei superioare — *Judicial Committee* al lui *Privy Council* din 1 febr. 1918). Instanţele engleze au hotărît — şi au creat o jurisprudenţă care s-a menţinut — că o contrabandă relativă este susceptibilă de captură deşi pe bordul unui vas neutru, dacă marfa este trimisă „la ordin", sau dacă hîrtiile de bord nu arată cine este consignatarul mărfii sau arată că acesta se află pe teritoriul aparţinînd unui inamic sau ocupat de acesta. În practică s-a instaurat uzul navicert-ului, adică al unui certificat emis de reprezentantul beligerantului în statul neutru exportator, arătînd că este vorba realmente de o marfă neutră, adică redestinată inamicului sau cuiva rezident pe teritoriul inamic sau ocupat de inamic. V. şi **contrabandă de război; navicert**

luptători fără uniformă, combatanţi voluntari constituiţi în detaşamente cvasimilitare organizate, care acţionează, în timp de război, în spatele frontului inamic sau pe un teritoriu ocupat de inamic. Ei nu fac parte din rîndurile armatei regulate, însă au statut de combatanţi, aplicîndu-li-se legile şi obiceiurile războiului dacă respectă prevederile art. 1 din Regulamentul de la Haga aplicabil miliţiilor şi corpurilor de voluntari. Noţiunea **l.f.u.** cuprinde mai multe categorii de luptători: partizanii sau

luptătorii de guerilă, luptătorii din mișcările de eliberare națională ș.a. Cunoașterea regulilor referitoare la activitatea acestora, **l.f.u.,** prezintă o importanță deosebită, dat fiind că reprezintă astăzi cele mai caracteristice tipuri de combatanți în războaiele susținute de unele popoare pentru eliberarea națională. Mișcarea de partizani ca formă a luptei împotriva asupritorilor maselor populare de către regimurile corupte dictatoriale (exemplu detașamentele de partizani cubaneze împotriva regimului dictatorial al lui Batista) sau teritoriului ocupat de forțele armate ale unui alt stat sau grup de state, face parte din categoria războaielor juste. Pe teritoriul României sorgintea ei o găsim în rezistența populației băștinașe din Dacia, continuind pe filiera haiducilor, îmbrăcînd forme superioare (partizani) de luptă în spatele liniei frontului, în primul și cel de-al doilea război mondial. Această formă de luptă a fost cunoscută aproape în toate țările, intensificîndu-se mai ales începînd cu sec. al XIX-lea. Între anii 1804—1814, este cunoscut așa-numitul „război mic" sau „guerilla", purtat de partizanii spanioli împotriva trupelor napoleoniene. In campania din Rusia (1812) armatele franceze au întîmpinat, în spatele frontului, rezistența puternică a detașamentelor de partizani. În cel de-al doilea război mondial, mișcarea de partizani a cunoscut cea mai largă dezvoltare, detașamentele de partizani transformîndu-se în unele țări ca Iugoslavia, Albania, U.R.S.S. etc. în armate regulate, instaurîndu-și puterea și administrația în spații vaste din teritoriile ocupate de inamic. **L.f.u.,** trebuie să poarte armele pe față, să poarte semne distinctive și vizibile de la distanță, să aibă în fruntea lor un comandant pentru a putea fi tratați ca prizonieri de război în cazul căderii lor în captivitate. Cu toate aceste reglementări, Marele Stat-Major german, în timpul celui de-al doilea război mondial, a emis ordonanțe prin care nu recunoștea ca licită mișcarea de partizani din țările ocupate, prevăzînd pedeapsa cu moartea pentru orice persoană care, fără a face parte din forțele armate inamice, se deda la acte de ostilitate împotriva armatei germane de ocupație. Pe această bază, contrară legilor și obiceiurilor războiului, au fost executați zeci de mii de partizani.

M

Maas, *cazul ~*, diferend între Belgia şi Olanda, născut din interpretarea Tratatului din 12 mai 1863 cu privire la folosirea apelor rîului Maas, pentru alimentarea canalelor de navigaţie şi de irigaţie, ale cărei prevederi odată cu progresul tehnologic, au devenit insuficiente. La 1 aug. 1936, Olanda a cerut C.P.J.I. să declare inadmisibilă din punct de vedere al dreptului internaţional anumite lucrări de canalizare şi irigaţie începute de Belgia, la care aceasta a făcut la 28 ian. 1937 o cerere reconvenţională simetric opusă celor susţinute prin acţiunea Olandei. C.P.J.I. prin hotărîrea din 28 iun. 1937 a respins ambele cereri, întemeindu-se nu pe principiile generale ale dreptului internaţional (drept de vecinătate), ci strict numai pe prevederile tratatului din 1863. Hotărîrea caută să aplice ideea egalităţii în drepturi a statelor contractante, a reciprocităţii drepturilor şi obligaţiilor părţilor contractante, cerinţele echităţii.

majoritate, în practica diplomatică, numărul de voturi necesar, potrivit regulilor de procedură ale unei organizaţii internaţionale sau ale unei reuniuni diplomatice internaţionale, pentru adoptarea unei hotăriri într-un colectiv de lucru al unei organizaţii sau conferinţe internaţionale (adunare generală sau plenară, comitet, comisie, subcomisie, consiliu ş.a.m.d.). Aceste reguli pot face parte din actele constitutive ale organizaţiei internaţionale în cauză sau să fie adoptate în mod special. Sînt practicate următoarele sisteme de **m.**: 1) **M.** *absolută,* numărul voturilor fiind raportat la totalul membrilor forului; uneori — de ex. în cadrul O.N.U. — calculul se face pe baza majorităţii celor prezenţi şi votanţi, cei ce se abţin neintrînd în calcul; 2) **M.** *relativă,* constituită din cel mai mare număr de voturi exprimat în acelaşi sens; acest sistem permite să se ajungă la o hotărîre chiar dacă propunerea votată nu întruneşte majoritatea absolută a membrilor prezenţi şi votanţi; 3) **M.** *simplă,* hotărîrea considerîndu-se adoptată dacă a întrunit votul „pentru" al majorităţii voturilor exprimate şi luate în consideraţie la calculul majorităţii absolute sau relative; 4) **M.** *calificată,* o **m.** mai mare decît cea simplă. **M.** calificată trebuie să fie prevăzută în mod expres în regulile de procedură aplicabile votării. Astfel, art.18, pct.2 din Carta O.N.U. dispune că hotărîrile Adunării Generale se vor lua cu majoritatea de două treimi a membrilor prezenţi şi votanţi în probleme importante, printre care nominalizează problemele bugetare, admiterea de noi membri, excluderea unui membru, anumite alegeri etc. Consiliul de Securitate al O.N.U. îşi adoptă rezoluţiile în probleme procedurale cu majoritatea de 9 voturi (din totalul de 15 membri), iar în problemele neprocedurale — de fond, „politice" — din cele 9 voturi trebuie să facă parte voturile celor cinci membri permanenţi (art.27 din Cartă). V. şi **vot**.

mala fides, expresie lat. care înseamnă „rea-credinţă". Dat fiind că statele sînt obligate ca în relaţiile lor reciproce să se comporte cu bună-credinţă — de exemplu, în aplicarea acestei obligaţii — în articolul 2 punctul 2 al Cartei O.N.U. se prevede că „Toţi membrii Organizaţiei, spre a asigura tuturor drepturile şi avantajele ce decurg din calitatea lor de membru, trebuie să-şi îndeplinească cu bună-credinţă obligaţiile asumate potrivit prezentei Carte" — actele de rea-credinţă ale statelor constituie delicte ale acestora şi atrag răspunderea celor vinovaţi faţă de cei vătămaţi.

mandat internaţional, formă de dependenţă în relaţiile internaţionale, aplicată de puterile învingătoare din primul război mondial, coloniilor şi teritoriilor care au aparţinut ţărilor învinse şi instituită prin intermediul Societăţii Naţiunilor. Pactul Societăţii Naţiunilor, prin art. 22, a stabilit următoarele principii pentru **m.i.**: a) mandatul se aplică teritoriilor care, după primul război mondial, au încetat să mai fie sub autoritatea statelor ce le-au guvernat; b) Societatea Naţiunilor trebuie să asigure bunăstarea şi dezvoltarea acestor popoare; c) puterile mandatare sînt responsabile de activitatea lor faţă de Societate; d) conţinutul mandatului diferă după gradul de dezvoltare a populaţiei respective. Teritoriile puse sub **m.i.** au fost împărţite în trei categorii: mandatele tip *A* (Siria şi Liban, mandat francez; Palestina, Irak şi Transiordania, mandat englez); mandat de tip *B* (Camerun şi Togo, mandat francez şi englez; Tanganica, mandat englez; Ruanda-Burundi, mandat belgian); mandate de tip *C* (insula Nauru, Marea Britanie; Africa de Sud-Vest, Uniunea Sud-Africană; Noua Guinee şi fostele colonii germane la sudul ecuatorului, Australia; Insula Samoa, Noua Zeelandă şi Insulele Mariane, Marshall şi Caroline, Japonia). Mandatele de tip *B* şi *C* nu făceau nici o referire formală la independenţă; teritoriile sub mandatele de tip *B* erau puse sub administrarea statului man-

datar; teritoriile sub mandatele de tip *C* erau integrate în teritoriul statului mandatar. Statele mandatare erau stăpîni deplini în aceste teritorii, iar controlul exercitat de Liga Națiunilor asupra lor era pur formal. Pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, ca urmare a luptei de eliberare națională, teritoriile care făceau parte din categoria mandatelor de tip *A* și-au cucerit independența; celelalte teritorii au fost incluse sub regimul tutelei internaționale, organizate de O.N.U. Teritoriile încadrate în categoria mandatelor de tip *B* și-au obținut independența în decursul celor două decenii care au urmat celui de-al doilea război mondial. V. și **Carta O.N.U.; Organizația Națiunilor Unite; Tutela internațională.**

manifest 1. Document diplomatic, redactat pe un ton înflăcărat, energic, adresat de șeful statului, șeful guvernului sau ministrul afacerilor externe, unui stat cu care este în conflict ori opiniei publice mondiale prin care își expun poziția în legătură cu anumite evenimente sau măsuri adoptate. **2.** Document care atestă starea generală a încărcăturii unui vas.

Marea Baltică (regimul juridic), mare continentală în N. Europei, ce comunică cu Marea Nordului și scaldă coastele următoarelor state: U.R.S.S., Finlanda, Polonia, R.D. Germană, R.F. Germania, Suedia și Danemarca. Pînă la jumătatea sec. 17 Danemarca avea dreptul, exclusiv, de a îngădui sau nu accesul navelor străine în **M.B.**, percepînd taxe speciale de navigație. Prin Convenția încheiată între Rusia și Suedia (1759), la care a aderat și Danemarca (1760), **M.B.** a fost declarată mare închisă. Vasele comerciale ale acestor țări aveau libertate deplină de navigație. Convenția încheiată la Copenhaga (1857) a desființat taxele de navigație pentru trecerea prin strîmtori (Skagerrak și Kattegat), fiind declarate libere pentru navigația internațională, atît a navelor comerciale, cît și a navelor de război. În timpul primului război mondial, Danemarca a amplasat baraje de mine în strîmtori și a interzis accesul navelor în **M.B.** Tratatul de la Versailles (1919) a confirmat principiul libertății de navigație în **M.B.** Conferința de la Londra (1973) cu privire la poluarea apelor mărilor și oceanelor a adoptat două documente cu privire la preîntîmpinarea poluării apelor mărilor și oceanelor: „Convenția pentru prevenirea poluării apelor de către nave" și „Protocolul privind intervenția în marea liberă în caz de poluare". Conferința a hotărît interzicerea deversării de substanțe toxice de pe nave în cinci zone maritime, și anume: Marea Mediterană, Marea Neagră, Marea Baltică, Marea Roșie și Golful Persic. Toate aceste cinci mări au fost declarate zone speciale, în care navele nu au dreptul să deverseze hidrocarburi sau alte substanțe dăunătoare mediului marin și țărmurilor statelor riverane. Un alt tratat special este „Convenția privind protecția apelor Mării Baltice" (1974). Principala ei prevedere se referă la obligația părților contractante de a controla și reduce poluarea apelor acestei mări. V. și **Convenția pentru protecția mediului marin în zona Mării Baltice** (1974).

Marea Neagră (regimul juridic), mare cu regim special stabilit prin tratate internaționale, mărginită cu țărmurile României, U.R.S.S., Turciei și Bulgariei; comunică cu Marea Egee prin strîmtorile Bosfor și Dardanele. A fost recunoscută ca mare închisă prin Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi (1774). Convenția de la Montreux (1936), la care România este parte, a stabilit un regim special de navigație pentru **M.N.**: libertatea de navigație comercială în favoarea tuturor pavilioanelor; vasele de război ale puterilor riverane pot staționa în **M.N.** atît în timp de pace, cît și în timp de război; pentru celelalte puteri, acest drept este limitat la 30 000 de tone, greutate care poate fi majorată, în anumite condiții, pînă la cel mult 45 000 de tone; nici o putere neriverană nu poate menține în **M.N.** vase de război de un tonaj mai mare de două treimi din tonajul mai sus indicat. Vasele de război ale unei puteri neriverane nu pot staționa mai mult de 21 de zile în **M.N.** Dacă Turcia este parte beligerantă, trecerea vaselor de război prin strîmtori, din sau spre **M.N.**, este lăsată la discreția guvernului turc. Statele riverane la **M.N.** au încheiat unele tratate internaționale, care reglementează colaborarea dintre ele în domeniul bogățiilor naturale ale acestei mări. **M.N.** a fost declarată de Convenția I.M.C.O. (1973), referitoare la combaterea poluării mediului marin, drept mare cu regim special. V. și **Convenția între guvernele României, Bulgariei și U.R.S.S. privind pescuitul în Marea Neagră** (1958); **strîmtorile Mării Negre.**

mare cu regim special (închisă), golf, bazin sau o mare înconjurată de țărmuri care aparțin unuia sau cîtorva state, comunicînd cu restul mărilor printr-o strîmtoare sau canal (de ex.: Marea Neagră și Marea Baltică), sau care nu comunică (de ex.: Marea Caspică). Mările închise care nu comunică cu alte mări se află în folosința statelor riverane; lor li se aplică regimul apelor de frontieră reglementat prin convenții încheiate între statele riverane. Cele care au comunicații cu alte mări sînt libere pentru navigația comercială; regimul lor este influențat de acela al strîmtorii sau canalului prin care se face această comunicare. În cazul mărilor închise se admite, în general, libertatea de navigație pentru navele comerciale ale tuturor statelor și se aplică anumite restricții pentru navigația navelor militare ale statelor neriverane. La a III-a Conferință O.N.U. asupra dreptului mării s-a evidențiat necesitatea dezvoltării cooperării statelor riverane, în ce privește explorarea și conservarea resurselor biologice, apărarea mediului marin, cercetarea științifică, cît și a acestor țări cu alte state, pe baza unor înțelegeri, pentru efectuarea de activități și programe concrete, prin aplicarea, la condițiile specifice mărilor respective, a regulilor generale ce vor fi stipulate în viitoarea convenție.

mare deschisă v. **mare liberă.**

mare interioară, un bazin sau o mare înconjurată complet de teritoriul terestru al unui stat, sau al cărui țărm și ieșire spre altă apă este cuprinsă în teritoriul unui singur stat (de ex.: Marea Aral, Marea de Azov, Marea Albă). Conform reglementărilor existente, explorarea și exploatarea bogățiilor biologice și minerale, cercetarea științifică, navigația etc. se organizează de către statul pe al cărui teritoriu se află **m.i.**

mare liberă, parte a mărilor şi oceanelor care nu aparţine mării teritoriale sau apelor interioare maritime şi se află în folosinţa tuturor statelor, nefiind supusă suveranităţii lor. Regimul juridic al **m.i.** este guvernat de principiul libertăţii mării pentru navele comerciale şi militare ale tuturor statelor, în timp de pace şi de război. A fost formulat de Hugo Grotius în lucrarea *Mare liberum* (1609), consacrat ca principiu de drept internaţional în sec. al XVIII-lea, menţionat în Convenţia de la Barcelona (1921), afirmat în Carta Atlanticului (1941) şi în Convenţia de la Geneva (1958) privind marea liberă. Principalele drepturi ale statelor, decurgînd din principiul libertăţii mării, enumerate de Convenţia de la Geneva, sînt: a) libertatea de navigaţie; b) libertatea pescuitului; c) libertatea de a instala cabluri şi conducte petroliere submarine; d) libertatea de survol pentru aeronavele tuturor statelor în spaţiul aerian de deasupra mării libere. Aceste libertăţi sînt stipulate şi în beneficiul statelor lipsite de litoral. În acest sens, Tratatul de la Versailles (1919), Convenţia de la Barcelona (1921) şi Avizul consultativ al C.I.J. (1949) precizează că fiecare stat posedă drepturile şi obligaţiile internaţionale, în totalitatea lor. Principalele probleme pe care le ridică libertatea de navigaţie se referă la statutul juridic al navelor în largul mării şi asigurarea securităţii navigaţiei. Regula care guvernează această materie postulează că navele aflate în largul mării sînt supuse exclusiv puterii statului al cărui pavilion îl arborează. În acest sens, Convenţia de la Geneva face următoarea precizare: „navele navighează sub pavilionul unui singur stat şi sînt supuse jurisdicţiei exclusive a acestuia în marea liberă, în afara cazurilor excepţionale prevăzute în mod expres de tratatele internaţionale sau prin prezentele articole". De asemenea, Convenţia precizează că navele militare ale statelor se bucură în marea liberă de imunitatea completă de jurisdicţie faţă de orice stat străin. În virtutea Convenţiei, navele comerciale proprietate de stat s-ar bucura de o imunitate completă de jurisdicţie faţă de celelalte state numai în cazul cînd sînt afectate serviciului guvernamental necomercial. Această formulare este în contradicţie cu principiul egalităţii în drepturi a tuturor statelor. Cu ocazia ratificării, R.S. România a făcut următoarea rezervă la ea: „principiul de drept internaţional după care o navă este supusă în marea liberă numai jurisdicţiei statului sub al cărui pavilion navighează se aplică la toate navele de stat, indiferent de scopul pentru care sînt folosite". Pavilionul navei indică naţionalitatea ei. Fiecare navă are dreptul la un singur pavilion, la o singură naţionalitate. Navele au naţionalitatea statului care le-a autorizat să poarte pavilionul său. De la principiul libertăţii de navigaţie în marea liberă, Convenţia de la Geneva admite următoarele derogări: a) Pe baza unui tratat internaţional special, se poate da dreptul navelor militare ale statelor contractante să oprească navele comerciale ale acestor state în marea liberă; b) Cînd o navă comercială străină să virşeşte o infracţiune în apele interioare maritime ale unui stat sau în marea teritorială. În acest caz, ea poate fi urmărită de navele militare ale statului riveran şi în marea liberă, cu condiţia ca urmărirea să înceapă în apele interioare sau marea teritorială, sau din zona contiguă a statului riveran şi să fie neîntreruptă. Dreptul de urmărire şi oprire a navei străine încetează în momentul în care ea pătrunde în marea teritorială a statului propriu sau a unui stat terţ. Pot fi oprite, reţinute sau chiar scufundate navele care au săvîrşit acte de piraterie, chiar dacă se află în marea liberă. V. şi **Convenţia cu privire la marea liberă** (1958); **forţele armate maritime.**

mare patrimonială v. **zona economică.**

mare teritorială, parte a apelor mării sau oceanului adiacentă ţărmului unui stat şi aflată, pe o anumită lăţime în larg, împreună cu spaţiul său aerian, cu solul şi subsolul său, sub suveranitatea statului riveran. Lăţimea mării teritoriale se stabileşte prin acte unilaterale, între 3 şi 12 mile marine. Tendinţa este ca un număr tot mai mare de state să fixeze limita la 12 mile marine, ceea ce îndreptăţeşte constatarea că este pe cale a se forma o normă cutumiară generală care stabileşte lăţimea de 12 mile ca limită a mării teritoriale. R.S. România a stabilit la 12 mile lăţimea mării sale teritoriale. Lăţimea mării teritoriale se măsoară de la o linie de bază determinată de linia celui mai mare reflux, cînd ţărmul este lin. Cînd ţărmul prezintă crestături şi sinuozităţi adînci, cu stînci şi insule în larg, se adoptă metoda liniilor de bază drepte care uneşte punctele apropiate, aflate în suficientă legătură cu uscatul. În dreptul portului, lăţimea apelor teritoriale se măsoară pornind de la o linie determinată de instalaţiile portuare ale mării avansate în larg. În cadrul suveranităţii sale, statul riveran exercită drepturi depline privitoare la supraveghere, vamă şi control, pescuit, cercetare, navigaţie şi cabotaj. Dreptul internaţional consacră, pentru navele străine, cu excepţia navelor militare, dreptul de trecere inofensivă prin marea teritorială a oricărui stat. Navele militare străine nu pot intra în apele teritoriale ale unui stat decît în baza unei permisiuni acordate de statul riveran. Regimul juridic al mării teritoriale este cuprins în Convenţia de la Geneva din 1958 asupra mării teritoriale şi zonei contigui.

Mavrommatis, concesiune, *cazul* ~, diferend între Grecia şi Marea Britanie în legătură cu un contract de concesiune încheiat la 27 ian. 1914 de cetăţeanul grec Mavrommatis cu oraşul Ierusalim, care-i acorda acestuia dreptul de a construi şi exploata instalaţii pentru alimentarea populaţiei cu energie electrică şi apă. După ce Marea Britanie a devenit mandatara Societăţii Naţiunilor pentru administrarea Palestinei, **M.** a cerut să-şi înceapă lucrările conform concesiunii (la 16 apr. 1921), însă guvernul englez a încheiat cu un alt întreprinzător, Rutenherg, la 21 sept. 1921, contracte de concesiune avînd acelaşi obiect ca şi cele ale lui **M.** Guvernul grec, preluînd cauza resortisantului său, a sesizat, la 13 mai 1924, C.P.J.I. cu o acţiune împotriva Angliei. Excepţia de incompetenţă a Curţii, ridicată de Anglia, a fost respinsă de C.P.J.I. prin hotărîrea din 30 aug. 1924, care a făcut jurisprudenţa în sensul că statul naţional poate valorifica nesocotirea drepturilor unui resortisant al său pe calea exercitării dreptului de protecţie diplomatică ca o lezare a propriilor sale drepturi în faţa instanţelor judiciare, naţionale şi internaţionale. C.P.J.I. a respins apoi, prin hotărîrea din 26 mart. 1925,

cererea Greciei pe motiv că s-ar fi cauzat lui **M.** pagube. Grecia a cerut la 28 mai 1927 C.P.J.I. să condamne Anglia la plata unor despăgubiri în sumă de peste 200 000 lire sterline, pentru că nu rezolvase noi cereri ale lui **M.** referitoare la noi planuri de lucrări. C.P.J.I., la cererea Angliei, s-a declarat de astă dată incompetentă, prin hotărîrea din 10 oct. 1927, întrucît nu ar exista o obligație generală a C.P.J.I. de a supraveghea executarea concesiunilor.

măsură conservatorie (în dreptul internațional), mijloc adoptat de C.I.J., din oficiu sau la cererea uneia dintre părți, pentru a proteja drepturile sale litigioase în condițiile în care se ivește o iminentă amenințare a acestora. Cererea de **m.c.** cuprinde, de regulă, drepturile a căror conservare se cere a fi asigurată. Dreptul C.I.J. de a hotărî **m.c.** este independent de procedura de fond. **M.c.** adoptate se comunică părților și Consiliului de Securitate. Ele au un caracter provizoriu, durînd pînă la terminarea procesului.

măsuri de constrîngere v. **constrîngerea.**

mediator (de la lat. *mediator*, a se interpune), stat, organizație internațională sau persoană oficială care conduc în mod direct tratativele dintre statele în litigiu, pe baza soluțiilor propuse de el. V. și **mediațiune.**

mediațiune, mijloc pașnic de soluționare a diferendelor internaționale ce se caracterizează prin acțiunea un stat terț, organizație internațională sau persoană oficială care urmărește, prin crearea unui cadru adecvat, să ajute părțile la examinarea în profunzime a diferendului dintre ele în vederea găsirii unei soluții echitabile și reciproc avantajoase. **M.** este o procedură autonomă de reglementare pașnică, cu un obiect clar definit: examinarea fondului diferendului; un scop precis: descoperirea unei formule de înțelegere necesarmente tranzacțională și un mijloc adecvat pentru atingerea acestui scop: terțul cu prerogativele lui (de a conduce negocierile dintre părți, de a sugera baza de soluționare). **M.** poate avea loc în orice fază a litigiului, atît înainte de izbucnirea ostilităților, cît și după aceea. De regulă **m.** are un triplu caracter facultativ: în ce privește inițiativa celui care își oferă **m.** Convenția I de la Haga (1907)) consacră „dreptul pentru puterile străine conflictului de a oferi bunele oficii și **m.**"; în ce privește atitudinea părților, în orice moment ele pot respinge oferta (semnatarii Convenției I de la Haga (1907) se angajează să recurgă la **m.** numai „dacă împrejurările permit") și, în sfîrșit, în ce privește rezultatul, niciodată **m.** nu are forță obligatorie. **M.** este de două feluri: **m.** *cerută,* care are loc la cererea părților în litigiu și **m.** *oferită,* care se declanșează din inițiativa uneia sau mai multor puteri neparticipante la conflict. Dreptul internațional nu impune nici un fel de reguli de procedură m. Reglementarea procedurii are deseori un caracter ad-hoc. Detaliile de desfășurare, locul, termenele, data ședințelor, participanții etc., se stabilesc de părți, cu concursul mediatorului, nu întotdeauna în prealabil, ci și pe parcurs. În acest mod se asigură un foarte larg cîmp de acțiune pentru găsirea soluției. Mediatorul discută uneori cu ambele părți aflate în prezență, el conducînd discuțiile, alteori separat cu fiecare. El poate să-și prezinte propunerile oral, însă nimeni nu-l împiedică să le enunțe în scris. Se poate începe prin a negocia verbal cu reprezentanții statelor, după care se recurge la note scrise. Propunerile mediatorului trebuie, în principiu, să fie scrise și comunicate simultan părților în cauză. Sub raportul efectelor juridice, **m.** are în mod exclusiv însemnătatea unui sfat; soluția mediatorului nu poate fi impusă părților, care își conservă întreaga libertate de a o accepta sau refuza. **M.** ia sfîrșit fie în momentul în care părțile reușesc să ajungă la un acord în baza propunerilor mediatorului, fie în momentul în care impasul constatat în discuțiile dintre părți vădește că prin continuarea acțiunii de **m.** nu s-ar ajunge la soluționarea diferendului. **M.** este cunoscută și în practica O.N.U. (în 1948, Adunarea Generală a numit un mediator în problema palestiniană; Consiliul de Securitate a însărcinat un mediator cu soluționarea problemei cipriote, iar secretarul general al O.N.U. a delegat un mediator pentru conflictul din Orientul Apropiat). În 1979 România a propus crearea în cadrul O.N.U. a unei Comisii permanente de mediere, bune oficii și conciliere, ca organism permanent al Adunării Generale a O.N.U.

membri ai personalului consular, expresie care desemnează funcționarii consulari, cu excepția șefului postului consular, angajații consulari și membrii personalului de serviciu.

membri ai personalului de serviciu (în dreptul internațional), expresie care desemnează orice persoană afectată serviciilor casnice ale unui post consular.

membri ai postului consular, expresie care desemnează funcționarii consulari, angajații consulari și membrii personalului de serviciu.

membru al O.N.U., stat admis să facă parte din Organizația Națiunilor Unite. Poate deveni **m.** al O.N.U. orice stat pașnic care acceptă obligațiile înscrise în Cartă, și care, după aprecierea organizației, este capabil și dispus să le îndeplinească. Admiterea unui stat la O.N.U. se face prin hotărîrea Adunării Generale la recomandarea Consiliului de Securitate. Un **m. al O.N.U.** împotriva căruia Consiliul de Securitate a întreprins o acțiune preventivă sau coercitivă poate fi suspendat din exercițiul drepturilor și privilegiilor inerente calității de membru de către Adunarea Generală la recomandarea Consiliului de Securitate. Exercițiul acestor drepturi și privilegii poate fi restabilit de Consiliul de Securitate. În cazul în care un stat încalcă sistematic principiile Cartei poate fi exclus din Organizație la recomandarea Consiliului de Securitate. La 31 dec. 1981 Organizația Națiunilor Unite număra 157 membri.

membru al personalului particular (în dreptul internațional), expresie care desemnează o persoană folosită în mod exclusiv în serviciul particular al unui membru al postului consular.

memorandum 1. Act de corespondență diplomatică cu caracter confidențial adresat, de regulă, de șeful unui stat, în care sînt expuse fapte sau argumente juridice privind o problemă internațională. El poate fi prezentat de un agent diplomatic guvernului statului acreditar, fiind adesea însoțit și de o

justificare adresată de un guvern unui alt guvern, cu privire la actul ce face obiectul **m. M.** se poate prezenta atît ca document de-sine-stătător, cît şi ca anexă la o notă personală sau verbală. **2.** Expozeu de motive în cadrul unei organizaţii internaţionale.

memoriu 1. Act de corespondenţă diplomatică, cu redactare precisă, clară, concisă, menit a justifica conduita unui guvern, a motiva măsurile adoptate de acesta, ori a preciza atitudinea faţă de o problemă controversată. **M.** nu sînt, de regulă, semnate, ele putînd fi conţinute într-o notă diplomatică. **M.** pot fi remise în cadrul unei audienţe. **2.** Document care conţine o expunere de fapt şi de drept făcută de părţile la un diferend şi care se prezintă după depunerea actului introductiv într-o instanţă arbitrală sau jurisdicţională. La instanţele introduse prin compromis în faţa C.I.J., fiecare parte în litigiu poate depune un **m.** în termenul fixat de Curte. În cazul instanţelor introduse prin cerere unilaterală, reclamantul prezintă un **m.** care conţine expunerea faptelor pe care este fondată plîngerea, susţinerile de drept şi concluziile, iar partea pîrîtă depune un contramemoriu.

mercenar, persoană care, în baza art. 47 din Protocolul adiţional al Convenţiei de la Geneva (1949) relativ la protecţia victimelor conflictelor armate internaţionale, este special recrutată în ţară sau străinătate pentru a lupta într-un conflict armat; ia parte direct la ostilităţi; urmăreşte un avantaj personal şi care îi este efectiv promis de către o parte în conflict sau în numele acesteia; remuneraţia primită sau promisă este mult superioară aceleia plătite sau promise combatanţilor care au un rang şi o funcţie asemănătoare în forţele armate ale acelei părţi; nu este resortisant al unei părţi în conflict, nici rezident pe teritoriul controlat de către o parte în conflict; nu este membru al forţelor armate a unei părţi în conflict; nu este trimis de un stat, altul decît partea în conflict, în misiune oficială în calitate de membru al forţelor armate ale acelui stat. **M.** nu are dreptul la statutul de combatant sau de prizonier de război, lui fiindu-i asigurate numai unele condiţii minime de protecţie prevăzute în art. 6 din Protocolul sus-menţionat, cum ar fi: să nu fie condamnat fără judecată prealabilă făcută de un tribunal competent; pedeapsa capitală să nu fie pronunţată împotriva minorilor şi a femeilor însărcinate; să i se asigure dreptul la recurs etc.

mijloace de înşelare a inamicului v. **şiretenie de război.**

mijloace de luptă (în dreptul internaţional), procedee, modalităţi şi metode de care uzează beligeranţii pentru a obţine victoria asupra adversarului. În baza legilor şi obiceiurilor aplicabile în caz de conflict armat, consacrate în convenţiile de la Haga şi Geneva, utilizarea **m. de l.** este guvernată de două principii: **1.** Beligeranţii n-au un drept nelimitat în folosirea mijloacelor de vătămare a inamicului, şi **2.** Beligeranţilor le este interzis să folosească arme, proiectile sau materii apte a cauza suferinţe inutile. Aceste limitări, care postulează interzicerea mijloacelor barbare şi perfide de luptă, au o dublă origine: mai întîi rezultă din reglementări stabilite prin convenţii speciale şi, în al doilea rînd, din normele şi principiile dreptului internaţional contemporan. Printre interdicţiile rezultate din convenţii speciale se numără: folosirea proiectilelor explozibile sau încărcate cu materii fulminante sau inflamabile mai uşoare de 400 g (prohibite prin Declaraţia de la Petersburg din 1868); folosirea proiectilelor încărcate cu gaz asfixiant sau vătămător (Convenţia a IV-a de la Haga din 1907), folosirea gloanţelor explozive (Convenţia a IV-a de la Haga din 1899); interzicerea generală a oricăror produse toxice (Convenţia de la Washington din 1922); interzicerea războiului chimic (Protocolul de la Geneva din 1925) şi bacteriologic (Convenţia de la Geneva din 1972); interzicerea armelor noi, a perfidiei şi a mijloacelor de război ecologic (Protocolul adiţional de la Geneva din 1977). După art. 23 al Convenţiei de la Haga (1907) este interzis: a) a întrebuinţa otrăvuri şi arme otrăvite; a ucide sau a răni prin perfidie persoane aparţinînd naţiunii sau armatei inamice; a ucide sau a răni un inamic care, predînd armele sau nemaiavînd mijloace de apărare, s-a predat fără condiţii; a declara că nimeni nu va fi cruţat; a folosi arme, proiectile sau materiale destinate a cauza suferinţe inutile; a folosi fără drept pavilionul parlamentarilor, insignele militare, uniforma inamicului sau semnul distinctiv al Crucii Roşii; a distruge sau sechestra proprietatea inamică fără o necesitate imperioasă de război; a declara stinse, suspendate sau neprimite în justiţie drepturile şi acţiunile naţiunilor adverse. De asemenea, este interzis unui beligerant de a forţa cetăţenii inamici să ia parte la operaţii de război contra ţării lor, chiar cînd angajamentul în armată este anterior declanşării războiului. Este interzisă, totodată, bombardarea oraşelor, satelor, locuinţelor neapărate, jefuirea localităţilor. În baza normelor şi principiului dreptului internaţional contemporan este interzisă folosirea mijloacelor de nimicire în masă (arme nucleare, chimice, bacteriologice, napalm etc.). *În războiul naval* este interzisă: beligeranţa sub fals pavilion (a deschide ostilităţile sau a exercita dreptul de vizită sub pavilionul inamicului), a bombarda cu forţele navale porturi, oraşe, sate, locuinţe sau clădiri neapărate. Se interzice beligeranţilor să folosească mine marine de contact plutitoare, dacă după o oră de la lansare nu devin inofensive, iar submarinelor le este interzisă lupta contra navelor comerciale. Este interzisă, de asemenea, crearea zonelor maritime de război. *În războiul aerian,* beligeranţilor le este interzis să atace localităţile neapărate, clădiri şi locuinţe, să bombardeze obiective nemilitare, să efectueze bombardamente asupra populaţiei civile în scopul de a o teroriza.

mijloace diplomatice de reglementare paşnică a diferendelor, proceduri care cuprind negocierile diplomatice, bunele oficii, mediaţiunea, ancheta internaţională şi concilierea internaţională. Aceste mijloace se caracterizează prin faptul că toate îşi au originea în tratativele diplomatice, fiind ele însele mijloace diplomatice, iar, pe de altă parte, hotărîrile adoptate în cadrul lor nu sînt obligatorii pentru părţi. Mijloacele diplomatice, avînd ca principal scop facilitarea unui contact între părţile în conflict, permit acestora să ajungă, direct sau prin intermediari, la un compromis negociat. Între aceste mijloace există şi unele diferenţieri: în timp ce în cazul negocierilor diplomatice şi al bunelor

oficii părţile litigante sînt cele care caută de comun acord soluţia, în cazul mediaţiunii şi al concilierii internaţionale, sfatul pe care-l dau terţii, deşi neobligatoriu pentru părţi, are caracterul unei analize prealabile, al unei judecăţi prealabile.

mijloace paşnice cu caracter jurisdicţional, proceduri care se caracterizează prin soluţionarea diferendelor de către o instanţă de arbitraj sau judecătorească pe baza normelor de drept în vigoare, printr-o hotărîre juridiceşte obligatorie. În această categorie de mijloace paşnice se includ arbitrajul internaţional şi justiţia internaţională. Decizia pronunţată are autoritatea de lucru judecat; ea pune capăt definitiv diferendului. Atît arbitrajul internaţional, cît şi justiţia internaţională sînt instituţii cu caracter convenţional. Fără convenţie între părţi ele nu pot exista.

mijloace paşnice de soluţionare a diferendelor internaţionale, instituţii de drept internaţional la care statele au obligaţia să recurgă pentru rezolvarea diferendelor dintre ele, fără a folosi forţa sau ameninţarea cu forţa. Ele sînt consacrate într-o serie de documente juridico-diplomatice: Carta O.N.U.; Actul final al Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa; Carta O.U.A.; Pactul Ligii Statelor Arabe; Carta O.S.A. etc. Unele dintre ele (tratativele diplomatice, arbitrajul) sînt cunoscute din cele mai vechi timpuri. Reglementarea pe cale paşnică a diferendelor internaţionale, ca unica modalitate legală de a le pune capăt, constituie unul din principalele obiective ale dreptului internaţional contemporan. Chiar şi atunci cînd în sprijinul războiului de agresiune se utiliza o bogată argumentare juridică, încercînd să se acrediteze ideea că el ar fi un mijloc legal de apărare a drepturilor statelor şi singurul eficace în soluţionarea diferendelor, credinţa în utilitatea soluţiilor paşnice era destul de puternică. Ideea de reglementare paşnică, opusă aceleia de violenţă, a apărut din cele mai îndepărtate timpuri, ca o statornică năzuinţă a oamenilor. Dacă la început s-a aplicat în mod sporadic, treptat ea a cîştigat teren, luînd forma convingerii generalizate, materializate, pe de o parte în convenţii şi tratate internaţionale, iar pe de altă parte, într-un principiu fundamental cu valoare universal obligatorie. În decursul istoriei, înainte de elaborarea unor documente internaţionale — tratate, convenţii, acorduri — în care să se fi stabilit modalităţi şi mecanisme de reglementare paşnică a diferendelor dintre state, oameni luminaţi le-au gîndit, preconizîndu-le în diverse planuri. Odată cu sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui de-al XIX-lea, ca urmare a progreselor tehnice, a dezvoltării căilor de comunicaţie etc., relaţiile dintre state s-au intensificat, au început să se afirme o serie de principii de drept internaţional (respectarea suveranităţii, egalitatea în drepturi, neintervenţia în treburile interne etc.), creîndu-se astfel o bază pentru promovarea mijloacelor paşnice de soluţionare a diferendelor internaţionale. Ideea de reglementare paşnică începe astfel să se afirme pe un plan superior, apărînd într-o serie de tratate şi convenţii internaţionale ca personificare a voinţei statelor. Omenirea se afla, aşadar, cu evoluţia reglementării paşnice la hotarul dintre două perioade: prima, în care mecanismele şi mijloacele de reglementare intrau în acţiune sporadic, numai dacă serveau interesele uneia dintre părţi, a celei mai puternice şi, o a doua, evident superioară, în care posibilitatea recurgerii la mijloacele paşnice începe să fie prevăzută dinainte în convenţii şi acorduri internaţionale. Transformarea acestei posibilităţi de folosire a mijloacelor paşnice într-o obligaţie generală şi exclusivă, în virtutea căreia numai mijloacele paşnice vor trebui utilizate în soluţionarea diferendelor între state, va antrena nu numai modificarea radicală a instituţiei reglementării paşnice, dar şi a însuşi dreptului internaţional. Aceasta se va produce în special după cel de-al doilea război mondial, odată cu consacrarea definitivă a principiului reglementării paşnice a diferendelor internaţionale în Carta O.N.U.

Prin Tratatul de pace de la Paris (1856), care a pus capăt războiului Crimeii şi a adus Turciei „beneficiile dreptului public european" (art.7), a fost consacrat un nou mijloc paşnic de reglementare — mediaţiunea obligatorie („a tuturor puterilor semnatare în cazul oricărei neînţelegeri ce s-ar ivi pe viitor, între vreuna dintre aceste puteri şi Sublima Poartă", art.8). Un pas înainte pe calea afirmării ideii de reglementare paşnică s-a făcut la cele două Conferinţe de pace de la Haga din 1899 şi 1907. Unul din rezultatele cele mai însemnate ale Conferinţei de la Haga (1899) l-a constituit Convenţia pentru aplanarea conflictelor internaţionale, care a reuşit să codifice procedurile sporadic practicate pînă atunci. Nu mai puţin important a fost şi faptul că mediaţiunea, metodă obligatorie potrivit Tratatului de la Paris (1856), a devenit facultativă prin introducerea amendamentului conform căruia părţile vor recurge la ea „atît cît vor îngădui împrejurările" (art.8). Totodată, convenţia a consacrat un nou mijloc de reglementare paşnică: *ancheta internaţională.* Rezultatele obţinute la prima Conferinţă de la Haga (1899) în domeniul reglementării paşnice a diferendelor a constituit un puternic imbold pentru dezvoltarea, precizarea şi concretizarea pe mai departe a ideilor conturate. O amplă mişcare în vederea promovării lor a luat naştere pe continentul latino-american. Dintre ideile enunţate la Haga, pe Noul Continent, rădăcini mai puternice au prins cele referitoare la arbitraj, ele fiind favorizate şi de tradiţiile acestui mijloc în această zonă. După prima Conferinţă de la Haga, statele latino-americane au încheiat numeroase tratate de arbitraj şi au creat prima curte internaţională de justiţie din lume. Cea de-a doua Conferinţă de la Haga a avut în centrul atenţiei sale problema anchetei internaţionale, a cărei procedură a cunoscut o reglementare mult mai detaliată: în loc de numai cinci articole, cîte îi fuseseră rezervate în convenţia anterioară, s-a ajuns acum la 28 de articole. Discuţii ample s-au purtat în jurul problemei arbitrajului obligatoriu, preconizat de unele delegaţii, teza arbitrajului facultativ fiind apărată de statele mici şi fiind consacrată în convenţie. Fără a crea o normă obligatorie de reglementare paşnică a diferendelor internaţionale, cele două Conferinţe de pace de la Haga au un merit incontestabil în promovarea acestei instituţii, merit care-şi găseşte reflectarea îndeosebi în codificarea unor reguli în uz pînă atunci şi în crearea unor noi mijloace de reglementare, care au cunoscut o largă dezvoltare în anii imediat următori. După cea de-a

doua Conferință de pace de la Haga, ancheta internațională a luat o mare amploare în tratatele Knox, evoluînd în mod imperceptibil și dînd naștere astfel, prin diferențiere, unui nou mijloc de reglementare pașnică: *concilierea internațională.*

Odată cu adoptarea Pactului Societății Națiunilor a luat naștere un alt mijloc de reglementare pașnică a diferendelor: *justiția internațională.* Împreună cu arbitrajul, reglementarea judiciară a constituit principala cale de reglementare pașnică în sistemul Societății Națiunilor. Pînă la sfîrșitul deceniului trei al secolului nostru asistăm, așadar, la o proliferare a ideilor de reglementare pașnică și a tentativelor de a stabili proceduri corespunzătoare.

Dar, în ciuda acestei evoluții, rolul mijloacelor pașnice în reglementarea diferendelor rămîne limitat, recurgerea la ele fiind, juridiceşte, facultativă, iar principala garanție a protejării intereselor contestate rămînînd în continuare recurgerea la forță. Evoluția anevoioasă a impunerii în practica statelor a mijloacelor pașnice se datorește faptului că în acea perioadă forțele politice și sociale care se opuneau efectiv violenței în viața internațională erau încă slabe. Totodată, recurgerea frecventă la folosirea forței era înlesnită și de faptul că dreptul internațional nu conținea norme care să interzică efectiv războiul. Primul document internațional care condamnă în mod solemn folosirea războiului pentru soluționarea diferendelor și impune statelor obligația ca în asemenea situații să se apeleze numai la mijloace pașnice a fost Tratatul general de renunțare la război, cunoscut și sub numele de Pactul Briand-Kellogg, sau Pactul de la Paris (1928). Pactul Briand-Kellogg a procedat la o separare a mijloacelor violente de cele pașnice, creînd o normă nouă de drept internațional — interzicerea războiului de agresiune — și enunțînd un principiu cu valoare universală — principiul reglementării pașnice a diferendelor internaționale.

Dar simplul enunț al acestui principiu, neînsoțit de un sistem de garanții care să-i asigure eficacitatea aplicării nu putea constitui o stavilă efectivă în calea războiului, în calea agresiunii dezlănțuite de statele fasciste. Consacrarea și punerea în valoare a acestui principiu au devenit posibile abia odată cu adoptarea Cartei O.N.U., care l-a plasat în centrul unui ansamblu de principii eficiente, bineînțeles, doar în condițiile respectării lor întocmai de către toate statele. Consacrînd principiul reglementării pașnice a diferendelor internaționale, Carta O.N.U. și alte documente juridico-diplomatice au pus la dispoziția statelor o varietate de mijloace pașnice, unele cu caracter nejurisdicțional — tratativele diplomatice, bunele oficii, mediațiunea, ancheta, concilierea — altele cu caracter jurisdicțional — arbitrajul și justiția internațională, consacrînd totodată și posibilitatea reglementării pașnice a diferendelor în sistemul O.N.U. și în cadrul organizațiilor regionale. Concepția României despre rolul mijloacelor pașnice în soluționarea diferendelor internaționale se materializează în efortul constant de a conferi eficacitate principiului care guvernează acest domeniu; în acțiunea de consolidare a mecanismelor și mijloacelor de reglementare a disensiunilor dintre state, în preocuparea de a găsi soluții juste și echitabile marilor probleme ale umanității prin proceduri și modalități inspirate din respectul necondiționat al normelor imperative ale dreptului internațional contemporan. Începuturile afirmării pe plan internațional a poziției țării noastre în domeniul reglementării pașnice a diferendelor se identifică din primul moment al dobîndirii independenței de stat, România manifestînd un viu interes și avînd un rol activ în cadrul căutărilor menite să dea substanță recurgerii la mijloacele pașnice. Din asemenea rațiuni a fost inspirată poziția delegațiilor române la cele două Conferințe de la Haga (1899 și 1907), unde s-a pronunțat cu hotărîre pentru promovarea principiului arbitrajului și anchetei facultative și împotriva unor reglementări contrare acestui principiu. În condițiile de după primul război mondial, cînd atenția generală a omenirii era îndreptată spre interzicerea războiului de agresiune și căutarea de noi mijloace de soluționare pașnică a diferendelor, România a participat activ la crearea Societății Națiunilor și la elaborarea noului mijloc de reglementare pașnică creat odată cu aceasta — Curtea Parmanentă de Justiție Internațională. Eminentul reprezentant al diplomației românești din perioada interbelică, Nicolae Titulescu, susținător activ al ideii de justiție internațională, avea aprecieri pozitive la adresa C.P.J.I., fiind totodată de părere că jurisdicția acesteia nu poate fi acceptată în toate cazurile, în special atunci cînt statele, în virtutea suveranității lor, refuză să participe la o asemenea formă de soluționare a litigiilor (de exemplu, în cunoscuta afacere a „optanților"). În această perioadă România a contribuit, dealtfel, la consacrarea și încorporarea principiului reglementării pașnice în instrumente internaționale bi- și multilaterale și a militat pentru transpunerea lui în viață. În condițiile de după cel de-al doilea război mondial, și cînd în practica internațională a început să se degaje o tendință generală de găsire a unor instrumente și de elaborare a unor mecanisme de reglementare pașnică a diferendelor, România s-a numărat printre acele state care au participat la toate conferințele și reuniunile, unde s-au dezbătut asemenea probleme și și-a adus o contribuție nemijlocită la aceste acțiuni. O contribuție de o deosebită importanță, teoretică și practică, în această direcție au constituit-o dezvoltările de politică externă din cadrul Congreselor (al IX-lea, al X-lea, al XI-lea și al XII-lea) și al Conferințelor Naționale ale Partidului Comunist Român, care au evidențiat și fundamentat cu o deosebită forță și claritate poziția de principiu a partidului nostru privind excluderea definitivă din viața internațională a forței și amenințării cu forța, astfel încît toate problemele relațiilor dintre state să se rezolve exclusiv prin mijloace pașnice. Rolul important ce se acordă în aceste documente soluționării pe cale pașnică a diferendelor internaționale constituie un element deosebit de prețios în promovarea folosirii mijloacelor pașnice, atît sub raportul înscrierii și concretizărilor în instrumente internaționale la care țara noastră este parte, cît și în ce privește alegerea și recurgerea la aceste mijloace. Valoroase inițiative ale României, între care cea promovată la sesiunea a XXXIV-a a Adunării Generale a O.N.U. în 1979 privind „Reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state", își au sediul în aceste documente. O contribuție nemijlocită a partidului și statului la promovarea unor raporturi noi, democratice și a unui nou spirit în viața internațională o constituie consecvența cu

care au acționat și acționează pentru stingerea focarelor de încordare și conflict, pentru soluționarea pe cale pașnică, într-un cadru democratic a problemelor litigioase, pentru instaurarea unui climat de pace și cooperare. Poziția României izvorăște din convingerea nestrămutată a poporului român că reglementarea pașnică a tuturor diferendelor dintre state, abordarea problemelor complexe ale lumii contemporane prin negocieri și discuții constituie singura cale ce corespunde intereselor reale ale omenirii, cauzei înțelegerii și prieteniei între popoare.

mijloc de transport sanitar, expresie care definește orice mijloc de transport, militar sau civil, permanent sau temporar, afectat exclusiv transportului sanitar sau plasat sub conducerea unei autorități competente a unei părți în conflict. V. și **transport sanitar.**

miliții și corpuri de voluntari, unități combatante care, deși nu fac parte din armata regulată, sprijină pe unul dintre beligeranți și desfășoară acțiuni de luptă independente sau în cooperare cu unitățile armatei regulate; Membrii **m. și c. de v.** sînt supuși legilor și obiceiurilor războiului. Conform articolului 1 din Regulamentul Convenției a IV-a de la Haga (1907) și articolului 12 din Convenția I de la Geneva (1949), sînt asimilate combatanților milițiile și corpurile de voluntari. „Legile și obiceiurile războiului — dispune documentul citat — nu se aplică numai armatei, ci și milițiilor și corpurilor de voluntari care îndeplinesc condițiile următoare: 1) să aibă în fruntea lor o persoană responsabilă pentru subordonații ei; 2) să aibă un semn distinctiv fix și vizibil de la distanță; 3) să poarte armele pe față și 4) să se conformeze în operațiile lor legilor și obiceiurilor războiului. În țările unde milițiile sau voluntarii formează armata ori fac parte din ea, ele se cuprind în denumirea de „armată". Mișcarea organizată de rezistență consacrată în dreptul internațional sub denumirea de „miliții și corpuri de voluntari" a apărut, în forma sa clasică, în Franța, în 1870, în timpul războiului franco-prusian (franc-tirorii). Printr-o declarație a cancelarului Bismarck și proclamația generalului von Werden, lor le-a fost refuzată recunoașterea calității de combatant. În cel de-al doilea război mondial această mișcare purta în Franța numele de „Forțele franceze libere" (F.F.L.). Deși regimul lor era reglementat de astă dată printr-o normă de drept internațional (prevăzută în Regulamentul de la Haga, art. 1), în fapt el a fost anulat în mod ilegal prin art.10 al Convenției de armistițiu franco-german (1940), care stipula că resortisanții francezi care vor continua lupta contra Germaniei vor fi tratați ca „franc-tirori", ceea ce în interpretarea germană însemna tîlhari. Aceasta constituia o încălcare flagrantă a unei norme unanim recunoscute a dreptului internațional, și, din nefericire, ea nu avea să fie nici singura și nici cea mai gravă încălcare. În afară de militarii forțelor armate regulate, ai milițiilor și corpurilor de voluntari pot participa licit la operațiuni militare și alte categorii de persoane: populația civilă și partizanii. V. și **combatant; populația civilă.**

mină marină (regim juridic), armă de luptă, cu încărcătură explozivă, destinată, de regulă, acțiunilor defensive, folosite de către un beligerant împotriva acțiunilor de luptă ale celuilalt beligerant pentru a stinge intrarea navelor inamice în porturile proprii, sau aflate sub ocupație, a face impracticabilă o porțiune din cîmpul de luptă etc. După destinația lor, **m.m.** se împart în mai multe subdiviziuni: **m.m.** *de contact;* **m.m.** *ancorate;* **m.m.** *plutitoare;* **m.m.** *magnetice* etc. Prevederile Convenției a VIII-a de la Haga (1907), intitulată „Convenție privind instalarea de mine ancorate de contact", distinge două subcategorii: mine fixe și mine plutitoare. În principiu, folosirea **m.m.** ancorate de contact este licită, însă numai cu condiția ca imediat ce s-au smuls din baraj să devină inofensive. Folosirea **m.m.** plutitoare este interzisă; însă tot în principiu, deoarece, dacă ele sînt construite astfel încît după o oră să devină inactive, folosirea lor este admisă. Totodată, convenția interzice folosirea torpilelor care nu devin inactive după ce n-au lovit ținta, precum și lansarea minelor în fața litoralului și a porturilor inamice numai cu singurul scop de a împiedica navigația comercială. Convenția impune beligeranților ca, în momentul în care exigențele militare permit, să întreprindă tot ce este posibil pentru a face inofensive minele într-un termen scurt și a indica guvernelor, pe cale diplomatică, zonele de pericol. La sfîrșitul războiului, **m.m.** vor fi dragate, iar foștii beligeranți trebuie să-și comunice reciproc locurile unde au lansat mine ancorate. Dacă prin lansarea de **m.m.** se urmărește distrugerea forțelor navale inamice, instituirea embargoului are drept țel distrugerea comerțului inamic. În acest scop, lansarea **m.m.** este permisă în apele proprii ale beligeranților (pentru a împiedica apropierea navelor inamice de coastă) și în apele neutrilor de către aceștia pentru a-și apăra neutralitatea. Convenția are un caracter limitat, perimat, întrucît ea reglementează numai lansarea minelor în marea teritorială a statelor, nu și în marea liberă, și se referă numai la minele ancorate de contact, nu și la celelalte categorii, mai perfecționate, care au apărut în dotarea armatelor. Această reglementare a apărut ca o ripostă la adresa Japoniei care, în timpul războiului purtat cu Rusia, în 1904—1905, a uzat pe scară largă de acest mijloc de luptă, fapt ce a pus în pericol navigația comercială, în special a neutrilor. Dar cea de-a VIII-a Convenție (1907) și-a pierdut în mare măsură eficacitatea, ea reclamînd o completare și o precizare pentru a fi în consonanță cu starea tehnică în acest domeniu și cu noile principii ale dreptului internațional.

ministru consilier, rang sau funcție diplomatică, în cadrul unei misiuni diplomatice sau în centrala Ministerului Afacerilor Externe. Are rang după miniștrii plenipotențiari și înaintea consilierilor.

ministru plenipotențiar, agent diplomatic care, potrivit Regulamentului de la Viena (1815) și Protocolului de la Aachen (1818), referitoare la rangurile diplomatice, era considerat ca făcînd parte din clasa a II-a, imediat după ambasador. Convenția de la Viena (1961) cu privire la relațiile diplomatice a menținut rangul de ministru, situîndu-l, imediat, după ambasador. El este numit de șeful statului acreditant, pe lîngă șeful statului acreditar. **M.p.** îndeplinește, în mod permanent, funcția de șef al unei misiuni diplomatice cu rang de legație.

În R.S. România, gradul diplomatic de **m.p.** se acordă prin decret prezidențial.

ministru rezident, rang diplomatic, al treilea în ierarhia claselor de șefi ai misiunilor diplomatice, prevăzut în Convențiile de la Viena (1815) și Aix la Chapelle (1818). În prezent, acest rang nu mai figurează în Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice (1961).

minorități naționale, comunități sau grupare din populația unui stat ai cărei membri se diferențiază de majoritatea populației prin anumite particularități de limbă și cultură, religie, rasă sau origine etnică. Pe plan internațional nu s-a ajuns încă la o concepție unanim acceptată, deși s-au făcut mai multe încercări, chiar și în Comitetul pentru drepturile omului din cadrul O.N.U. Originea și conceptul **m.n.** în țările Europei centrale sînt diferite de cele din țările occidentale sau din statele recent eliberate, unde poate fi vorba cel mult de o minoritate tribală. În cazul S.U.A. sau al Braziliei nici nu se vorbește de **m.n.**, întrucît aici ar exista un proces de asimilare în națiunea unică nord-americană sau braziliană. Chiar dacă nu există un concept unitar pentru definirea acelei părți a populației unui stat care se diferențiază de majoritatea populației prin anumite particularități de rasă, origine etnică, limbă sau religie, pe plan internațional există o preocupare pentru asigurarea protecției lor. O astfel de preocupare în vederea asigurării protecției **m.n.** a fost înscrisă în Tratatele de pace de la Paris (1919) și reafirmată printr-o serie de alte acte internaționale cum sînt: Convenția pentru reprimarea și prevenirea crimei de genocid (1948); Convenția UNESCO cu privre la lupta împotriva discriminării în domeniul învățămîntului (1960); Convenția O.I.M. privind populațiile aborigene și tribale (1957) etc. În cadrul Comitetului pentru drepturile omului funcționează, începînd din anul 1949, o subcomisie pentru apărarea drepturilor minorităților naționale. În R.S. România, unde legea fundamentală a țării — Constituția — garantează egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, fără excepție, prescriind că nu este permisă nici o îngrădire a acestor drepturi și nici o deosebire în exercitarea lor pe temeiul naționalității, rasei, sexului sau religiei s-a renunțat la termenul de **m.n.** în favoarea celui de *naționalități conlocuitoare,* concept ce reflectă mai fidel condițiile de egalitate, garanțiile economice, politice, sociale și culturale reale în care trăiesc și muncesc naționalitățile conlocuitoare laolaltă cu poporul român.

Minquiers și Ecrehous, *cazul* ~, diferend între Franța și Marea Britanie asupra suveranității celor două insule britanice (situate între Jersey și coasta franceză). Prin compromisul din 22 dec. 1950, cele două state au introdus o instanță în fața C.I.J., invitînd-o să decidă care din ele deține un titlu juridic asupra **M. și E.** (Ins. au fost cucerite de Anglia în 1066, fiind incluse în ducatul de Normandia pînă în 1204 cînd acesta a fost desființat. Apoi, ele au fost cucerite de Franța). Marea Britanie susținea că insulele au rămas unite cu ea și după cucerirea lor de francezi, acest fapt fiind consacrat din punct de vedere juridic prin tratate încheiate ulterior de cele două state. Franța, la rîndul său, susținea că cele două insule îi aparțin după 1204 și invoca aceleași tratate încheiate în Evul Mediu cu Anglia. În hotărîrea sa din 12 nov. 1953, Curtea a constatat că nici unul din tratatele invocate nu precizează cui aparțin aceste insule. Pe de altă parte, Curtea precizează că nu presupunerile indirecte fondate pe date din Evul Mediu, ci probele directe privind posesiunea și exercitarea efectivă a suveranității asupra insulelor contează. În concluzie, Curtea a hotărît că suveranitatea asupra **M. și E.** aparține Marii Britanii.

misiune consulară, denumire dată uneori unui post consular. **M.c.** are sarcina de a îndeplini, în limitele circumscripției consulare în cauză, funcțiile consulare, definite prin Convenția de la Viena (1963) cu privire la relațiile și imunitățile consulare.

misiune de bunăvoință (în dreptul internațional), misiune specială cu caracter temporar, trimisă de un stat în alt stat cu scopul de a strînge relațiile dintre cele două țări. De obicei **m. de b.** implică vizita unor înalți demnitari ai statului care întreprinde misiunea la demnitarii de rang sau funcție corespunzător ai statului vizitat (șefi de stat, de guvern, miniștri ș.a.m.d.), ceea ce constituie, totodată, și un gest de curtoazie. Nu arareori tehnica **m. de b.** se folosește și în vederea ducerii de tratative privind probleme de relații ale celor două țări.

misiune diplomatică, organ de stat cu caracter permanent instituit într-un alt stat sau pe lîngă o organizație internațională în vederea menținerii relațiilor diplomatice dintre acestea. **M.d.** se creează pe baza acordului dintre state ca urmare a stabilirii relațiilor diplomatice între ele. Aceste acorduri prevăd, de regulă generală, rangurile **m.d.**, efectivul acestora, categoriile de funcționari care fac parte din ele, facilități speciale etc. **M.d.** sînt de două categorii: ambasade și legații. În ultima vreme acestora li s-au adăugat oficiile permanente (misiunile permanente pe lîngă organizațiile internaționale) și misiunile unei organizații internaționale pe lîngă state. Rangul sau clasa **m.d.** se stabilește, de regulă, de statul care constituie misiunea, pe principiul reciprocității. Structura **m.d.** se stabilește, de asemenea, de state, în funcție de interesele lor. Șeful **m.d.** este numit într-un mod special prin acreditare. Colaboratorii **m.d.** formează personalul misiunii. **M.d.** cuprinde mai multe secții sau birouri, împărțite după natura problemelor care intră în competența lor. Ea se bucură de imunitate diplomatică. Funcțiile unei **m.d.** sînt reglementate de dreptul diplomatic, îndeosebi în Convenția de la Viena (1961) asupra relațiilor diplomatice și ele constau în: reprezentarea statelor acreditante pe lîngă statul acreditar; protejarea, în statul acreditar, a intereselor statului acreditant; informarea, prin toate mijloacele legale, asupra tuturor condițiilor și evoluției evenimentelor în statul acreditar și raportarea în acest sens guvernului statului acreditant; promovarea de relații amicale și dezvoltarea relațiilor economice, culturale și științifice între statul acreditant și statul acreditar. O particularitate a **m.d.** ale țărilor socialiste constă în faptul că ele includ, din punct de vedere juridic, ca o parte componentă a lor, reprezentanța sau agenția comercială. Activitatea **m.d.** are un caracter bidirecțional: cu statul acreditant și cu statul acreditar.

Ea se realizează prin următoarele mijloace: prin instrucțiunile primite din partea guvernului statului acreditant; prin demersurile făcute pe lîngă statul acreditar și prin rapoartele întocmite pentru guvernul statului acreditant. În cursul existenței lor, **m.d.** pot suferi diverse modificări: se pot transforma dintr-o **m.d.** de rang inferior într-una de rang superior (mai rar invers) pe baza acordului dintre cele două state interesate; pot fi suspendate și își pot înceta existența. Încetarea **m.d.** poate avea loc în următoarele situații: în caz de rupere a relațiilor diplomatice, dispariției calității de subiect de drept internațional a unuia dintre cele două state.

misiune diplomatică temporară, activitate desfășurată de o misiune diplomatică specială, trimisă de un stat pe lîngă un alt stat, cu consimțămîntul acestuia din urmă, pentru a trata cu el probleme determinate sau pentru a îndeplini, pe lîngă el, o anumită sarcină. Drepturile și obligațiile **m.d.t.** sînt reglementate de Convenția privind statutul misiunilor speciale, adoptată de O.N.U. (1969). Din categoria **m.d.t.** fac parte: a) *delegațiile la conferințe și organizații internaționale.* Acestea au un statut apropiat de cel al diplomaților. Beneficiază de imunitatea locului unde se ține conferința, de facilitări în domeniul comunicării cu guvernul lor, de inviolabilitatea persoanei, a reședinței și a arhivei, de imunitatea de jurisdicție penală absolută și de cea civilă pentru actele oficiale; b) *misiunea specială.* Reprezintă forma cea mai importantă a diplomației temporare. Este trimisă de un stat pe lîngă un alt stat, cu consimțămîntul acestuia din urmă, pentru a îndeplini, pe lîngă el, o sarcină determinată. Atribuțiile misiunii speciale se stabilesc de către statele interesate. Misiuni speciale pot fi trimise și între state care nu au relații diplomatice sau consulare. Convenția cu privire la misiunile speciale consacră posibilitatea ca două sau mai multe state să trimită o singură misiune diplomatică ad-hoc într-un alt stat, pentru a le reprezenta. Numirea personalului misiunii speciale aparține statului care o trimite. Statul trimițător are datoria să informeze statul de primire asupra efectivului misiunii și a persoanelor care o compun. Statul care primește misiunea specială are dreptul să declare, în orice moment, și pe oricare dintre membrii ei, *persona non grata; trimisul itinerant* este un diplomat ad-hoc trimis de un stat, în mai multe state, cu o misiune specială, fără să fie acreditat în vreunul din aceste state; *birouri temporare.* Sînt deschise de un stat într-un alt stat, în scopuri diferite: comerciale, organizarea unor expoziții, în scopuri culturale etc.

misiune permanentă, reprezentanța unui stat pe lîngă o organizație internațională, asigurînd o legătură permanentă între acel stat și organizația respectivă. **M.p.** a apărut în perioada Societății Națiunilor, statutul lor fiind asimilat cu acela al misiunilor diplomatice. Numărul **m.p.** a crescut după al doilea război mondial ca urmare a sporirii numărului organizațiilor internaționale și a creșterii rolului acestora în realizarea diferitelor forme de colaborare dintre state. Pe lîngă O.N.U. își desfășoară activitatea peste 150 de **m.p.** Membrii **m.p.** au un statut asemănător cu cel acordat agenților diplomatici, beneficiind de aceleași privilegii și imunități diplomatice.

misiune specială, misiune temporară, avînd caracter de reprezentare, trimisă de un stat pe lîngă un alt stat, cu consimțămîntul acestuia din urmă, pentru a îndeplini pe lîngă el o sarcină determinată. Statutul **m.s.** este guvernat de Convenția, cu același nume, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. (1969). **M.s.** s-a dezvoltat în practica vieții internaționale, alături de reprezentanțele diplomatice permanente. Trimiterea **m.s.** nu este condiționată de existența relațiilor diplomatice sau consulare între statele respective. Două sau mai multe state pot trimite o singură misiune diplomatică, ad-hoc, într-un alt stat, pentru a le reprezenta; de asemenea, două sau mai multe state pot trimite fiecare, în același timp, **m.s.** într-un anumit stat. Numirea personalului **m.s.** aparține statului care o trimite; el are datoria să informeze statul primitor despre efectivul misiunii și al personalului care o compun. Statul care primește misiunea are dreptul să declare *persona non grata* pe oricare dintre membrii ei. **M.s.** este formată din a) personal diplomatic; b) personal tehnico-administrativ; c) personal de serviciu. Convenția reglementează imunitățile și privilegiile **m.s.** ale personalului care o compun. Cladirile **m.s.** sînt scutite de impozite și taxe naționale, regionale sau comunale. **M.s.** beneficiază de inviolabilitatea clădirii, a arhivei, de libertatea de comunicare cu statul ei. Convenția stipulează următoarele imunități și privilegii pentru personalul misiunii: libertatea de circulație, în conformitate cu legile și regulamentele statului de reședință; imunitatea de jurisdicție civilă și administrativă. Cînd din **m.s.** face parte șeful statului trimițător, el se bucură atît în statul primitor, cît și în statele terțe de imunități și privilegii așa cum sînt recunoscute de dreptul internațional în cazul vizitelor oficiale ale șefilor de state. La fel, *mutatis mutandis,* în cazul șefului guvernului, ministrului afacerilor externe și altor oficialități de rang înalt, făcînd parte din **m.s.** Personalul **m.s.** are obligația de a respecta legile și regulamentele statului de reședință și de a nu se amesteca în treburile sale interne. Activitatea **m.s.** încetează în următoarele cazuri: a) ca urmare a unei înțelegeri intervenite între statele interesate; b) prin îndeplinirea sarcinii pentru care a fost trimisă; c) în urma notificării din partea statului ce trimite adresată statului de reședință; d) în urma notificării statului de reședință către statul **m.s.** Ruperea relațiilor diplomatice sau consulare între două state nu duce în mod automat la încetarea activității **m.s.**

mișcarea de eliberare națională (în dreptul internațional), ansamblu de acțiuni (sociale, politice, economice, diplomatice, militare etc.) organizate de popoarele și națiunile din colonii și semicolonii, îndreptate împotriva dominației colonialiste și neocolonialiste, pentru cucerirea suveranității și independenței de stat. Apariția mișcării de eliberare națională coincide cu apariția unor forțe sociale înaintate pe teritoriile aflate sub dominație colonială. **M. de e.n.** a dus la prăbușirea sistemului colonialist al imperialismului, la apariția unui mare număr de state independente și suverane. **M. de e.n.** reprezintă azi una din marile forțe ale frontului antiimperialist, un factor activ al procesului re-

voluționar mondial, al democratizării lumii contemporane. În dreptul internațional, națiunile sau popoarele care luptă pentru eliberarea lor se bucură de anumite drepturi chiar și înainte de a se constitui în state independente, cum ar fi de pildă: dreptul la autodeterminare, dreptul la protecție internațională împotriva crimei de genocid și a regulilor de purtare a războiului prevăzute în Convențiile de la Geneva din 1949 și în Protocolul de la Geneva (1977). Dreptul popoarelor de a-și hotărî singure soarta este nelimitat și indivizibil. În dreptul internațional contemporan, statele au obligația de a asigura respectarea universală a acestui drept și să se abțină de la orice măsură de constrîngere împotriva altui popor prin care s-ar împiedica exercitarea dreptului său la autodeterminare, precum și obligația să sprijine mișcările de eliberare națională. Dreptul internațional dă, totodată, dreptul **m. de e.n.** să recurgă și la forță, în situația în care statul asupritor se opune cu forța realizării dreptului lor la autodeterminare. Din momentul în care lupta de eliberare cunoaște un anumit grad de organizare, adică de cînd este condusă de un organ reprezentativ propriu (guvern provizoriu, comitet național etc.), **m. de e.n.** este considerată ca subiect de drept internațional, avînd aptitudinea de a fi parte la raporturi juridice internaționale, de a contribui la crearea și apărarea normelor acestui drept. În prezent își desfășoară activitatea următoarele **m. de e.n.**: în Africa de Sud — Congresul Național African (A.N.C.), înființat încă în anul 1912, în Namibia — Organizația Poporului din Africa de Sud-Vest (S.W.A.P.O.); în Orientul Mijlociu, Organizația pentru Eliberarea Palestinei (O.E.P.), toate aceste organizații fiind considerate din punctul de vedere al dreptului internațional reprezentanți unici, avînd deci capacitatea nelimitată de a-și asuma anumite obligații și de a-și exercita drepturile ce revin pe plan internațional popoarelor respective. V. și **autodeterminare.**

mișcarea nealiniaților, gruparea unui mare număr de state (peste 100), în special a țărilor în curs de dezvoltare, care urmăresc o politică externă de nealiniere. Inițial, **m.n.** a avut drept scop repudierea blocurilor militare și politice, promovarea coexistenței pașnice, a destinderii și cooperării internaționale. Astăzi, conceptul de nealiniere, în esența sa, reprezintă opoziția față de blocurile militare și politice, urmărind totodată întărirea independenței și securității statelor, lichidarea colonialismului și a relațiilor economice inechitabile, asigurarea păcii și securității internaționale, dezarmarea generală și completă, dezvoltarea colaborării pe bază de egalitate în spiritul coexistenței pașnice active între state, indiferent de orînduirea lor socială. Specific mișcării țărilor nealiniate este neconstituirea lor într-un grup închis de state sau într-o organizație internațională cu forme instituționalizate, rigide și impermeabile. Mișcarea este deosebit de eterogenă, întrucît din ea fac parte o mare diversitate de state (țări socialiste ca Iugoslavia, R.P.D. Coreeană, Cuba; monarhii ca: Arabia Saudită sau Iordania; țări sărace ca: Bangladesh, Benin ș.a. și țări bogate ca Kuweitul, care are cel mai mare venit național pe cap de locuitor din lume ș.a.m.d.). Datorită acestei diversități, statele care fac parte din mișcare deși aderă la unele principii cu caracter general au o concepție, o interpretare proprie despre politica de nealiniere în funcție de relațiile, concepțiile ideologice, politice și sociale respective. Prima conferință a țărilor nealiniate a avut loc în anul 1961 la Belgrad, iar următoarele conferințe la nivel înalt la Cairo (1964), Lusaka (1970), Alger (1973), Lima (1975), Colombo (1976) și Havana (1979). Din documentele adoptate menționăm Declarația politică a Conferinței la nivel înalt a țărilor nealiniate de la Colombo în care se subliniază că „nealinierea simbolizează năzuința omenirii spre pace și securitate între țări și hotărîrea sa de a instaura o nouă ordine economică, socială și politică internațională echitabilă. Ea este o forță vitală în lupta împotriva imperialismului în toate formele și manifestările lui și a tuturor celorlalte forme de dominație străină". Conținutul politicii de nealiniere, adică drepturile și obligațiile statelor nealiniate însă nu și-a găsit încă o reglementare deplină în dreptul internațional contemporan. România, avînd numeroase puncte de contact și zone de interferență între politicile, preocupările sale și cele ale țărilor nealiniate, a stabilit și a dezvoltat constant relații bilaterale de strînsă prietenie și colaborare multilaterală cu aproape toate țările participante la mișcarea nealiniaților. Datorită acestei politici, Conferința miniștrilor afacerilor externe ai statelor nealiniate, desfășurată la Lima (1975), a aprobat participarea țării noastre ca invitat la lucrările sale, iar Conferința la nivel înalt de la Colombo (1976) a acordat, prin consens, României statutul de invitat la activitatea mișcării de nealiniere.

modificarea Cartei **O.N.U.,** modalitate de punere în concordanță a prevederilor Cartei cu realitățile internaționale. Potrivit articolelor 108 și 109 din Carta O.N.U., modificarea Cartei poate fi efectuată fie prin amendamente adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. cu o majoritate de două treimi din statele membre, fie prin revizuirea Cartei, hotărîtă cu aceeași majoritate, convocarea Conferinței de revizuire trebuind să fie hotărîtă de o majoritate a două treimi din membrii Adunării Generale, în care să intre și nouă membri ai Consiliului de Securitate. Modificările hotărîte astfel intră în vigoare numai după ratificarea lor de către două treimi dintre statele membre, care trebuie să includă și pe toți membrii permanenți ai Consiliului de Securitate. Pînă în prezent modificările Cartei O.N.U. au constat în mărirea numărului membrilor Consiliului de Securitate de la 11 la 15 (1965), ai ECOSOC de la 18 la 27 (1965) și apoi de la 27 la 54 (1973).

modus procedendi, expresie lat. cu sensul „mod de a proceda", folosită în relațiile diplomatice pentru a indica modul și ordinea în care trebuie îndeplinite anumite angajamente juridice sau acțiuni.

modus vivendi, expresie lat. cu sensul „mod de existență", folosită pentru a desemna un acord temporar, cu intenția de a-l înlocui ulterior printr-un tratat sau convenție, conținînd clauze mai detaliate și încheiat pe o durată mai lungă (de ex.: **m.v.** din 13 mart. 1932 cu privire la competența Comisiei Europene a Dunării; **m.v.** din 15 iun. 1949 încheiat la sesiunea de la Paris a Consiliului miniștrilor afacerilor externe ai U.R.S.S.,

Marii Britanii şi S.U.A. cu privire la situaţia din Germania). În general, statele recurg la **m.v.** atunci cînd: a) nu au ajuns decît la o soluţionare parţială a problemelor negociate; b) problemele care fac obiectul tratativelor impun ca, pînă la realizarea unui acord complet sau de lungă durată, să existe o reglementare, chiar şi provizorie. **M.v.** are aceeaşi forţă juridică, ca oricare alt acord internaţional. Efectele juridice ale **m.v.** încetează odată cu intrarea în vigoare a înţelegerii menite să reglementeze definitiv problema respectivă.

mondialism (în dreptul internaţional), teorie care neagă realitatea statelor, afirmînd că în fapt fiinţează numai oamenii, care alcătuiesc anumite colective-societăţi, organizaţii, state, că orice normă sau instituţie de drept, inclusiv de drept internaţional, are drept făuritori şi destinatari în ultima analiză omul, că în consecinţă omul este singurul subiect de drept, intern sau internaţional. **M.** tinde să servească interesele imperialismului, să justifice nesocotirea drepturilor suverane ale statelor independente, amestecul statelor puternice în treburile interne ale statelor mici şi mijlocii. În epoca noastră, cînd naţiunea şi statul naţional mai au de jucat un rol progresist foarte însemnat, **m.** constituie o încercare de a răpi popoarelor arma patriotismului, de a insufla omului credinţa că nu este şi nu trebuie să acţioneze ca un cetăţean al patriei sale, ci ca un cosmopolit, ca un „cetăţean al lumii". Socialismul respinge **m.** ca o unealtă ideologică a imperialismului.

monism (de la cuvîntul grec „monos" — *unul*), în dreptul internaţional, teorie doctrinală care susţine că dreptul internaţional şi dreptul intern alcătuiesc un singur drept. **M.** are două variante: 1) După unii autori, ca H. Kelsen, dreptul internaţional care ar avea o forţă juridică superioară stabileşte competenţa statelor de a legifera, deci determina dreptul intern; 2) După alţi autori, de ex. Zorn, Lasson, Kaufmann, dreptul internaţional ar fi o simplă ramură a dreptului intern, un drept extern de stat (äusseres Staatsrecht). În ambele variante, **m.** constituie o expresie a nihilismului în dreptul internaţional, întrucît porneşte de la „incompatibilitatea" suveranităţii de stat cu dreptul internaţional. În timp ce în prima variantă **m.** neagă suveranitatea de stat, instituţia fundamentală a dreptului internaţional, în a doua variantă **m.** afirmă atotputernicia statului, incompatibilă cu existenţa unui drept internaţional. În ambele sale variante **m.** serveşte în ultima analiză interesele imperialismului, ale politicii de forţă şi dictat.

Monroe, doctrina ∼ v. **doctrina Monroe.**

morala internaţională, ansamblul regulilor de comportare în relaţiile dintre state care, potrivit sentimentelor de dreptate şi echitate ale popoarelor, ar trebui să fie respectate de acestea, de fiecare din ele faţă de toate statele. Potrivit dreptului internaţional tradiţional, regulile **m.i.** nu sînt obligatorii, ca atare, din punct de vedere juridic. Art. 38 din Statutul Curţii Internaţionale de Justiţie prevede că această Curte poate rezolva o pricină după regulile **m.i.** *„ex aequo et bono"*, ceea ce în sensul acestui text înseamnă altfel decît conform dreptului internaţional, „dacă părţile sînt de acord cu aceasta". Această despărţire între drept şi morală tinde să dispară sub influenţa crescîndă a opiniei publice mondiale, a acţiunii forţelor progresiste de pretutindeni, a tendinţei promovate de aceste forţe, ca dreptul internaţional să-şi integreze tot mai multe din cerinţele **m.i.**

moratoriu (de la cuvîntul lat. *mora* — întîrziere), amînare a îndeplinirii unei obligaţii. **M.** se referă de multe ori la plata obligaţiilor financiare ale unui stat, în urma unor evenimente de forţă majoră (război, catastrofe naturale etc.) şi se declară printr-o lege sau o hotărîre a guvernului statului în cauză, indicîndu-se durata **m.**, obligaţiile la care se referă, teritoriul la care se aplică. **M.** *de război* se declară deseori, privind obligaţiile interne sau externe ale statului, din cauza situaţiei excepţionale datorită războiului. Expresia **m.** *de război* a fost folosită în legătură cu prevederile Pactului Societăţii Naţiunilor care interziceau recurgerea la război timp de trei luni începînd de la data la care într-un diferend internaţional intervenise o sentinţă arbitrală sau un raport al Consiliului Societăţii.

munca prizonierilor de război (în dreptul internaţional), activitatea practică la care sînt obligaţi prizonierii de război în cadrul regimului stabilit prin Convenţia de la Geneva (1949) privitoare la tratamentul prizonierilor de război. În principiu, prizonierii de război valizi pot fi folosiţi ca muncitori cu condiţia de a fi menţinuţi într-o bună stare fizică şi mintală. Nu pot fi constrînşi la muncă decît soldaţii, subofiţerii pot fi folosiţi numai pentru supraveghere, iar ofiţerii şi persoanele asimilate pot primi, numai la cerere, o muncă care le convine. Prizonierii de război nu pot fi supuşi decît la anumite munci: în administraţie, amenajarea sau întreţinerea lagărului în care sînt internaţi, în agricultură, în industria legată de producerea sau extragerea materiilor prime, în industria prelucrătoare (cu excepţia industriei metalurgice, mecanice şi chimice, a lucrărilor de construcţii cu caracter militar sau cu destinaţie militară). Prizonierii nu pot fi obligaţi la munci cu caracter nesănătos sau periculos sau la munci umilitoare. Pe timpul prestării acestor munci, prizonierii de război vor beneficia de condiţii similare cu ale cetăţenilor puterii deţinătoare folosiţi în munci similare; ei vor beneficia de ocrotirea legilor statului de deţinere cu privire la protecţia muncii. Pentru munca prestată, prizonierii vor primi indemnizaţii. Lunar ei vor fi supuşi unor examene medicale pentru a li se verifica capacitatea de muncă.

mutatis mutandis, expresie lat. cu sensul „schimbînd ceea ce trebuie schimbat", care desemnează preluarea unui proiect de lege, a unui articol, a unui text etc. cu efectuarea schimbărilor de rigoare. Spre exemplu, art. 20 din Convenţia referitoare la misiunile speciale (Arhivele şi documentele misiunii speciale sînt inviolabile în orice moment şi în orice loc se găsesc) este reprodus **m.m.** din art. 24 al Convenţiei de la Viena asupra relaţiilor diplomatice (Arhivele şi documentele misiunii sînt inviolabile în orice moment şi în orice loc se găsesc) şi din art. 33 al Convenţiei de la Viena asupra relaţiilor consulare (Arhivele şi documentele consulare sînt inviolabile în orice moment şi orice loc se găsesc).

N

Namibia, *cazul* ~ , diferend între Liberia şi Etiopia, pe de o parte, şi Republica Sud-Africană, pe de altă parte, în legătură cu mandatul acesteia din urmă asupra Sud-Vestului African, azi Namibia. Această ţară a fost colonizată de Germania în 1874. Marea Britanie a anexat în 1878 regiunea de la Walwis Bay pe care a pus-o sub conducerea coloniei Capului. Potrivit art. 119 din Tratatul de pace de la Versailles (1919), Germania a trebuit să renunţe la Africa de Sud-Vest, adică la Namibia, care a fost pusă sub mandatul coroanei britanice, reprezentată de Africa de Sud (fosta colonie a Capului) ca un mandat al Societăţii Naţiunilor. După desfiinţarea Societăţii Naţiunilor Namibia a trecut de drept sub mandatul O.N.U., care ar fi trebuit s-o transforme într-un teritoriu supus tutelei sale. Dar Republica Sud-Africană a încercat în mod constant să transforme mandatul asupra Namibiei într-o adevărată anexiune şi în consecinţă a refuzat şi refuză să recunoască drepturile O.N.U. cu privire la Namibia, şi, cu atît mai mult, drepturile poporului namibian la independenţă. Avizul consultativ al C.I.J. din 17 iul. 1950 a constatat că mandatul asupra Namibiei continuă să existe, că Republica Sud-Africană are obligaţia să o administreze în interesul locuitorilor şi să raporteze anual Adunării Generale a O.N.U., să încheie un tratat de tutelă cu O.N.U. cu privire la Namibia, dreptul de control al O.N.U. netrecînd dincolo de drepturile Societăţii Naţiunilor. Avizele consultative din 7 iun. 1955 şi 1 iun. 1956 ale C.I.J. au confirmat avizul din 1950. La 4 nov. 1960 Etiopia şi Liberia au introdus, în mod separat, o instanţă la C.I.J. contra Republicii Sud-Africane. Curtea era invitată să decidă că Namibia rămîne un teritoriu sub mandat, că Africa de Sud a violat obligaţiile impuse prin mandat şi că acest mandat, implicit autoritatea mandatarului, erau supuse supravegherii Naţiunilor Unite. La 20 mai 1961 Curtea a dat o ordonanţă prin care a constatat că Etiopia şi Liberia făceau cauză comună şi a unit plîngerile formulate de cele două guverne. Africa de Sud a ridicat patru excepţii preliminare de incompetenţă a Curţii şi la 21 dec. 1962 Curtea a dat o hotărîre respingînd excepţiile R.S.A. şi s-a declarat competentă. După ce piesele procedurii scrise asupra fondului au fost depuse în termenele cerute de părţi, s-au ţinut audienţe publice între 15 mart. şi 29 nov. 1965 pentru audierea pledoariilor şi martorilor. Hotărîrea a fost dată de Curte la 18 iul. 1966. C.I.J. a respins plîngerile Etiopiei şi Liberiei împotriva Republicii Sud-Africane (cu 6 voturi pentru, 6 voturi contra, votul „pentru" al preşedintelui Curţii, australianul Percy Spender, fiind decisiv), apreciindu-se că reclamantele n-au putut dovedi existenţa în profitul lor a unui drept sau interes juridic cu privire la obiectul cererilor lor. Această hotărîre a determinat vii critici şi a adus serioase prejudicii prestigiului C.I.J., în special în rîndul tinerelor state independente. Ca urmare a largului curent de opinii ce s-a formulat, Adunarea Generală a O.N.U. prin rezoluţia din 27 oct. 1966 a retras Republicii Sud-Africane mandatul ce-i fusese conferit de Societatea Naţiunilor. Lupta poporului namibian pentru libertate şi independenţă, ca şi rezistenţa opusă de puterile imperialiste — fără sprijinul cărora este evident că de mult ocupaţia Namibiei de către Republica Sud-Africană ar fi luat sfîrşit — ilustrează tenacitatea cercurilor colonialiste în încercarea lor, al cărei eşec este totuşi inevitabil, de a menţine dominaţia şi exploatarea lor în Africa australă.

naşterea statelor v. **stat.**

N.A.T.O. v. **Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord.**

naturalizare, modalitate de dobîndire a cetăţeniei, condiţionată de voinţa expresă a viitorului cetăţean şi de îndeplinirea anumitor condiţii prevăzute de legislaţia statului a cărui cetăţenie este solicitată. Cazurile de dobîndire a cetăţeniei prin naturalizare — într-un sens larg — sînt următoarele: a) *prin căsătoria* unui cetăţean al unui stat cu o cetăţeană a altui stat sau viceversa; b) *prin înfierea* unui copil fără cetăţenie sau de cetăţenie străină; c) *prin redobîndire* sau *reintegrare;* d) *prin opţiune* (în cazul modificărilor teritoriale prin transferarea de teritorii de la un stat la altul); e) *prin transfer de populaţie;* f) *prin acordarea* cetăţeniei (naturalizare în sens restrîns) la cererea persoanei interesate. V. şi **schimbarea cetăţeniei.**

naţionalizare, trecerea unor bunuri şi, în primul rînd, a mijloacelor de producţie în proprietatea statului. În ţările socialiste, **n.** a fost una din primele acţiuni întreprinse pe calea construirii socialismului. În ţările în curs de dezvoltare **n.** resurselor naturale, a bunurilor aparţinînd unor firme străine şi societăţilor multinaţionale reprezintă pu-

ternice afirmări ale independenței naționale. Dreptul statelor de a **n.** bunurile aflate pe teritoriul lor, inclusiv cele aparținînd unor străini, a fost recunoscut de Adunarea Generală a O.N.U.

națiune v. **subiect de drept internațional.**

naufragiați (în dreptul internațional), termen care definește persoanele militare sau civile ce se găsesc într-o situație periculoasă pe mare sau în alte ape ca urmare a unei nenorociri care s-a abătut asupra lor sau asupra navei sau aeronavei care-i transporta și care se abțin de la orice act de ostilitate. N. fac parte din categoria victimelor de război. Aceste persoane, cu condiția de a se abține de la orice act de ostilitate, vor continua să fie considerate **n.** din momentul salvării pînă cînd au dobîndit alt statut în virtutea Convențiilor de la Geneva (1949) cu privire la victimele de război, sau a Protocolului adițional de la Geneva (1977). Ei se bucură de o protecție specială în temeiul Convențiilor internaționale cu caracter umanitar. Protecția de care se bucură este aceeași cu a bolnavilor și răniților.V. și **bolnavi și răniți; Convențiile de la Geneva cu privire la victimele de război** (1949); **victime de război.**

navă, vehicul construit, amenajat și echipat pentru a pluti și a se deplasa pe apă sau sub apă. Din punctul de vedere al dreptului internațional, navele se clasifică în mai multe categorii: a) *navă corsar,* vas înarmat de particulari în timp de război, cu aprobarea guvernului unui stat beligerant, participînd pe riscul și profitul său la operațiuni navale. Chiar dacă acționau sub controlul unui stat, pe baza unei autorizații denumite „scrisoare de marcă" sau „comision în cursă", **n.c.** rămîneau particulare acționînd pe propriile cheltuieli, în schimbul unei părți de pradă. Membrii echipajului erau considerați beligeranți, avînd dreptul de a fi tratați ca prizonieri de război. Instituția a fost abolită definitiv prin Declarația de la Paris (1856). Totuși, unele state au continuat, sub diferite forme, acțiunile de corsari; b) *navă comercială,* navă destinată transportului de mărfuri sau de pasageri, aparținînd fie unui stat, fie unor resortisanți, persoane juridice sau fizice; c) *navă de linie,* denumire dată celor mai puternice nave de luptă din punctul de vedere al artileriei și al protecției prin cuirasă; d) *navă poștală,* navă destinată transportului poștei și căreia, pe baza acordurilor internaționale, statele îi recunosc diferite imunități (interzicerea dreptului de a fi reținute, confiscate etc.), uneori și în timp de conflict armat; e) *navă spital,* vase construite sau amenajate în mod special în scopul de a da ajutor răniților, bolnavilor și naufragiaților, a-i trata și transporta. N.s. se bucură de o protecție specială, ele neputînd fi atacate sau capturate, cu condiția ca denumirea și caracteristicile lor (tonajul brut, lungimea, numărul catargelor și coșurilor) să fi fost comunicate părților beligerante cu cel puțin 10 zile înaintea folosirii lor. Sînt trei categorii de **n.s.** a) militare; b) particulare din statele beligerante, și c) neutre. Primele sînt construite de beligeranți cu scopul exclusiv de a asista, trata și transporta răniți, bolnavi și naufragiați. N.s. inamice particulare sînt cele folosite de societățile naționale de Cruce Roșie și de alte societăți ajutătoare recunoscute oficial, precum și de persoanele particulare. Pentru a se bucura de protecția specială, navele din această categorie trebuie să fi primit o însărcinare oficială de la guvernul de care depind sau să fie puse sub conducerea uneia din părțile beligerante, cu asentimentul propriului guvern (dacă sînt neutre), în ambele situații cerîndu-se condiția de notificare. N.s. se bucură de imunitate de captură și atac, fiind supuse numai dreptului de vizită și control. Pentru a fi recunoscute ele trebuie să aibă toată suprafața exterioară vopsită în alb, gravate pe părțile laterale, precum și pe partea orizontală cu una sau mai multe cruci roșii ca să poată fi ușor distinse de la distanță din aer sau de pe mal. N.s. particulare se disting printr-o pictură exterioară albă sau o bandă orizontală roșie. N.s. nu trebuie să jeneze acțiunile militare. Personalul care deservește n.s. nu va putea fi făcut prizonier. Navele comerciale, iahturile și ambarcațiunile neutre care iau la bord răniți, bolnavi și naufragiați ai părților beligerante nu vor putea fi capturate; f) *navă de război,* vas care face parte din forțele armate ale unui stat, este manevrat de un echipaj militar aflat sub comanda unui ofițer de marină, și care arborează pavilionul marinei militare. Sub rezerva unor condiții inserate în Convenția a VII-a de la Haga (1907), statele au dreptul de a transforma navele comerciale în vase de război. Aceste condiții sînt: să fie puse sub autoritatea și răspunderea statului al cărui pavilion îl poartă; să arboreze insemnele exterioare distinctive ale vaselor de război purtate de statul pavilionului; comandantul vasului să fie în serviciul statului, iar numele său să figureze pe tabelul ofițerilor flotei militare; să respecte legile și obiceiurile aplicabile în caz de conflict armat, iar echipajul să fie supus regulilor disciplinei militare; g) *navă de stat* (navă cu destinație specială), navă destinată unor scopuri necomerciale (pentru salvarea naufragiaților, controlul vamal, efectuarea de cercetări științifice etc.). Navele militare și celelalte nave proprietate de stat (necomerciale) se bucură de imunitate de jurisdicție civilă și penală cînd se află în apele interioare și teritoriale ale unui stat terț; ele trebuie să respecte însă legile statului riveran privind navigația în apele sale teritoriale. Navele de stat comerciale se bucură de imunitate de jurisdicție civilă. Navele proprietate particulară se supun jurisdicției statului străin în ale cărui ape se găsesc. Ordinea de pe bordul tuturor navelor este reglementată de legile statului al cărui pavilion îl poartă nava. V. și **echipaj; forțe armate maritime.**

navă de ambarcațiune sanitară (în dreptul internațional), expresie care definește orice mijloc de transport sanitar pe apă. V. și **navă-spital; transport sanitar.**

navă de comerț înarmată v. **navă de război.**

nave fluviale, maritime, nave care se deosebesc după destinație, de a efectua transporturi pe mare sau pe fluvii. În raport de destinația navei se aplică și regulile de navigație, al căror suport îl constituie fie dreptul intern, fie convențiile internaționale.

navicert (de la cuvintele engleze „navy", vas, și „certificate", certificat), document utilizat de către Puterile aliate, începînd din primul război mon-

dial, pentru a înlesni comerțul maritim al neutrilor în condițiile războiului. N. (numit inițial și „Letters of Assurance" — scrisori de asigurare) este un certificat emanînd de la reprezentanța unui stat beligerant în țara neutră și specificînd că mărfurile expediate din anumite porturi neutre au realmente o destinație „neutră", adică nu vor fi transmise de către destinatarul încărcăturii — un neutru — unei puteri ostile Puterilor aliate. V. și **affidavit.**

neagresiune, principiu fundamental al dreptului internațional contemporan, formulat pentru prima dată în 1928, în Pactul Briand-Kellogg și consacrat în Carta O.N.U. în următoarea redactare: „Toți membrii organizației se vor abține, în relațiile lor internaționale, de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, atît împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, cît și în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite" (art. 2/4). Avînd ca finalitate ocrotirea acelor elemente care prezintă cea mai mare importanță pentru suveranitatea statului — integritatea teritorială și independența politică — principiul neagresiunii interzice nu numai folosirea forței armate, ci toate formele de presiune sau constrîngere economică, politică sau de altă natură care, sub o formă sau alta, pot aduce atingeri suveranității teritoriale sau independenței politice. El interzice deopotrivă actele directe și cele indirecte de folosire a forței și a amenințării cu forța. Actul fiind al C.S.C.E. precizează: „Nici o considerație nu poate fi invocată drept justificare pentru a recurge la folosirea forței sau la amenințarea cu forța în contradicție cu acest principiu". Interzicerea forței și a celorlalte forme de constrîngere, ca parte componentă a principiului neagresiunii, prezintă o mare importanță, deoarece, în relațiile internaționale actuale, asigurarea unei independențe reale a statelor este indispensabil legată de deplina independență economică, de înfăptuirea dreptului exclusiv al fiecărui stat de a-și dezvolta viața politică, economică, culturală, a exploata resursele și bogățiile naturale ale propriului teritoriu, în conformitate cu interesele sale. Principiul neagresiunii include, totodată, și interzicerea propagandei de război, ca una din formele amenințării cu forța și de pregătire a războiului de agresiune. De asemenea, el impune statelor obligația de a se abține de la folosirea forței, sub orice formă, împotriva popoarelor care luptă pentru cucerirea independenței naționale, pentru eliberarea de sub jugul colonial. Interzicînd folosirea forței în scopuri de agresiune, de cotropire, dreptul internațional contemporan permite, totodată, statelor folosirea, individual sau colectiv, cf. art. 51 al Cartei O.N.U., a forței armate în cadrul dreptului lor la autoapărare, împotriva unui atac armat, precum și cu caracter de sancțiuni colective, întreprinse de Consiliul de Securitate, în conformitate cu articolele 41 și 42 din Carta O.N.U. Apariția și consacrarea acestui principiu a însemnat transformarea dreptului internațional dintr-un drept al războiului și păcii (jure belli ac pacis) într-un drept al păcii (jus ad pacem). Actul final al C.S.C.E. este primul document internațional care prevede unele măsuri de natură să garanteze aplicarea acestui principiu. Printre acestea se numără: obligația statelor de a face efectiv acest principiu; de a se abține de la orice manifestare de forță; de a se abține de la orice acte de constrîngere economică; de a adopta măsuri efective de dezarmare generală și completă; de a promova un climat de încredere și respect între popoare; de a rezolva toate diferendele internaționale numai prin mijloace pașnice. Principiul neagresiunii a determinat eliminarea unor norme și instituții retrograde din dreptul internațional și transformarea în sens democratic a altora. De asemenea, el favorizează apariția de noi norme și instituții ale acestui drept. A luat statelor dreptul la beligeranță, a interzis „dreptul învingătorului" și odată cu el dreptul la cuceriri teritoriale, conferă protecție victimei agresiunii etc. Încălcarea principiului neagresiunii constituie cea mai gravă crimă internațională, care angajează răspunderea statului vinovat. R.S. România, care a consemnat acest principiu în documentele sale de stat și în acorduri încheiate cu alte state, militează neabătut pentru transpunerea sa în viață, aducîndu-și contribuția la cristalizarea lui. V. și **autoapărare.**

nealiniere, obiectiv de politică externă urmărit de un număr însemnat de state — în special țări în curs de dezvoltare — care în esența sa reprezintă opoziția față de blocurile militare și politice, care urmărește întărirea independenței și suveranității statelor, sprijinirea mișcărilor de eliberare națională, lichidarea colonialismului și a relațiilor economice inechitabile și împărțirea lumii în țări bogate și țări sărace, asigurarea păcii și securității internaționale, dezarmarea generală și completă, dezvoltarea colaborării internaționale pe bază de egalitate între state indiferent de orînduirea lor socială. În cadrul acestor jaloane generale, fiecare țară nealiniată își definește politica sa de nealiniere pornind de la propriile realități sociale și de la concepțiile ideologice, politice, filozofice proprii. Datorită acestei diversități, politica de nealiniere nu și-a găsit încă o reglementare deplină în dreptul internațional contemporan. Politica de nealiniere este urmată de peste 100 de state care formează cunoscuta *mișcare de nealiniere,* adevărată forță progresistă pentru democratizarea vieții internaționale, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, pentru legalitatea internațională. V. și **mișcarea nealiniaților.**

neamestecul în treburile interne, principiu fundamental al dreptului internațional care constă în obligația de a nu se amesteca în treburile care țin de suveranitatea altor state, precum și în obligația de a nu întreprinde nici o acțiune care ar amenința sau ar împiedica exercitarea de către fiecare popor a dreptului său la autodeterminare. Principiul neintervenției asigură, așadar, protecția suveranității statului și a dreptului la autodeterminare de orice amestec din afară, fie că este vorba de o intervenție armată, fie că este vorba de orice altă formă de amestec — politic, economic, direct sau indirect. Avînd o funcție de protecție a suveranității de stat împotriva oricărei încălcări a acesteia, principiul neintervenției implică, totodată, și obligația statelor de a nu întreprinde nici o acțiune care ar amenința sau ar împiedica exercitarea de către fiecare popor a dreptului său la autodeterminare. Cu această accepție largă, absolută, principiul neamestecului a fost consacrat într-o serie de documente de drept internațional cum ar fi: Carta O.N.U. (art.2/7); Carta O.S.A. (art. 15); Carta

O.U.A., precum și în Declarațiile unor conferințe internaționale: Declarația de la Bandung (1955); Declarația de la Belgrad (1961); Declarația Adunării Generale a O.N.U. privind acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale (1960) ș.a. Principiul neamestecului în treburile interne și externe, al interzicerii oricăror imixtiuni sau ingerințe în treburile interne ale statelor și popoarelor este consacrat fără excepție în toate tratatele de prietenie și declarațiile solemne semnate de România la nivelul cel mai înalt.

nebeligerantă, termen care definește situația unui stat ce nu ia parte directă la ostilități, dar care susține — diplomatic, politic și chiar militar — una din părți. N. este o instituție mai nouă a dreptului internațional, fiind creată la începutul celui de-al doilea război mondial, pentru a desemna regimul juridic al unor state — Spania, Italia, S.U.A., ce rămăseseră temporar în afara războiului, dar care nu-și asumaseră obligațiile ce decurg din starea de neutralitate. Dealtfel, Italia și S.U.A. au devenit ulterior beligerante, numai Spania (prin Decretul din 12 iun. 1940) și-a menținut statut de **n.** pe toată durata războiului, însă ea a furnizat Germaniei materii prime strategice și a înarmat și trimis pe frontul de răsărit „Divizia albastră". Nu există norme unanim recunoscute ale **n.**

necesitate militară, în dreptul războiului, principiu care postulează exonerarea de răspundere a persoanei care, în îndeplinirea unei misiuni sau în exercitarea atribuțiilor încredințate, comite acte incompatibile cu legile și obiceiurile războiului. Fiind de strictă interpretare, **n.m.** trebuie să fie justificată de cauze imperioase care impuneau a se lua asemenea măsuri, acțiunea abuzivă constituind o infracțiune. Astfel, art. 359 din Codul penal al României pedepsește cu închisoarea de la 5—15 ani, interzicerea unor drepturi și confiscarea parțială a averii, însușirea, sub orice formă, nejustificată de necesitate militară, a mijloacelor sau materialelor destinate ajutorării sau îngrijirii bolnavilor căzuți în puterea adversarului, precum și distrugerea ori însușirea oricăror altor bunuri. La conferințe de codificare din ultima vreme s-a încercat înlăturarea **n.m.** din sfera dreptului, apreciindu-se că în condițiile actuale cînd dreptul internațional își propune menținerea păcii și securității internaționale acest principiu ar avea o funcție contrară, constituind o scuză pentru încălcarea normelor de purtare a războiului consacrate în dreptul internațional.

necombatanți (în dreptul internațional), subdiviziune a forțelor armate stabilită prin Regulamentul anexă a celei de-a IV-a Convenții de la Haga (1907) care cuprinde persoanele ce fac parte din serviciile armatei, dar care nu participă la operațiunile militare (de ex.: personalul din serviciile administrative, de aprovizionare ale armatei, personalul medical, confesorii etc.).În rîndul **n.** mai intră și persoanele care însoțesc armata, dar nu aparțin cadrelor ei, precum: corespondenții de presă, furnizorii etc. Atunci cînd sînt capturați de inamic ei au dreptul să fie tratați ca prizonieri de război. În sens larg, denumirea de **n.** se folosește pentru populația civilă. V. și **combatant.**

negocieri diplomatice (în dreptul internațional), principalul mijloc pașnic de reglementare a diferendelor dintre state, care constă în dezbateri directe între membri egali ai comunității internaționale, purtate pe căi diferite și în forme variate în vederea găsirii unei noi soluții reciproc acceptabile. Din complexitatea funcțiilor pe care le îndeplinesc în practica internațională **n.d.** se degajă cele de mijloc, de reglementare pașnică a diferendelor, de latură fundamentală a diplomației prin care se realizează colaborarea dintre state, procedeu de creare a normelor dreptului internațional și a organizațiilor internaționale și, în sfîrșit, de fază a elaborării tratatelor internaționale. **N.d.** constituie mijlocul cel mai lesnicios, mai suplu și mai eficace de soluționare a problemelor internaționale litigioase. Datorită multiplelor posibilități pe care le oferă, precum și supleței lor, **n.d.** au devenit un mijloc adecvat de aplanare a neînțelegerilor, reprezentînd în prezent cea mai importantă cale de reglementare a diferendelor internaționale: el corespunde cel mai bine necesităților impuse de cerințele principiilor fundamentale ale dreptului internațional, și în special de principiile suveranității și egalității în drepturi a statelor. Metodă prin excelență pașnică, **n.d.** constituie, prin supleța și caracteristicile lor, o cale universală de reglementare a oricăror diferende dintre state, de evitare a soluțiilor violente, esența lor constînd în dezbaterea pe bază de argumente a tuturor problemelor în cauză. Prin natura lor specifică, **n.d.** satisfac necesitățile unei reglementări prompte și flexibile; statele pot recurge în orice moment la ele, atît în timp de pace, cît și în timp de război, pentru aceasta nefiind necesar decît acordul lor asupra oportunității, obiectului, nivelului și caracterului negocierii. Totodată, **n.d.** au un caracter universal, toate diferendele, de orice natură, pretîndu-se la această procedură. Importanța procedurii **n.d.** este sporită și de faptul că ea pune față în față părțile litigante care, exprimîndu-și nemijlocit pozițiile și pretențiile, exclud contactul cu elementele străine diferendului și, implicit, influențele pe care acestea le-ar putea exercita. Voința părților se manifestă suveran, iar prin excluderea terților, secretul negocierilor poate fi, la nevoie, păstrat mai ușor. Acest aspect conferă posibilitatea de a adopta o poziție mai suplă, mai maleabilă. De asemenea, prin confruntarea nemijlocită, în timpul negocierilor, a argumentelor, a punctelor de vedere, a pozițiilor care separă părțile în litigiu, devin posibile determinarea mai exactă a conținutului diferendului, înlăturarea treptată a exagerărilor, evidențierea eventualelor erori de interpretare, precum și a elementelor constructive menite să concure la elaborarea unei rezolvări. Sub raport procedural, **n.d.** reprezintă mijlocul cel mai lesnicios și mai economicos de reglementare pașnică a diferendelor. Procedura **n.d.** creează cadrul adecvat soluționării: pune față în față părțile interesate, le oferă *posibilitatea* de a analiza realist și cu bună credință problemele divergente. Pentru aceasta este necesar ca părțile să fie animate de *dorința* de a înlătura neîncrederea reciprocă, de a găsi soluții eficace și echitabile. Ele trebuie să dea dovadă de elasticitate, receptivitate, spirit de conciliere și inițiativă. Succesul negocierilor depinde, în mare măsură, de răbdarea, perseverența, atmosfera de respect în care sînt purtate, de

grija ca posibilitățile de reglementare pașnică a problemelor controversate să nu fie epuizate. **N.d.** pot fi cu adevărat rodnice și, mai ales, echitabile dacă se bazează pe deplina egalitate în drepturi a statelor participante, pe respectarea strictă a suveranității și independenței acestora, pe avantajul reciproc și neamestecul în treburile interne. Impunerea **n.d.** prin forța armelor sau exercitarea unor presiuni de orice natură în cadrul unor tratative începute la buna înțelegere depășește cadrul instituției, înscriindu-se în acțiunile cunoscute sub denumirea de dictat. Metoda **n.d.** a ocupat dintotdeauna un loc central în politica externă a Partidului Comunist Român. Militînd activ pentru creșterea eficienței practice a oricăror căi sau mijloace de natură a facilita instaurarea unui climat real de pace și securitate, a stimula conlucrarea rodnică între popoare, în spiritul respectului și înțelegerii reciproce, România consideră că schimburile de vederi, contactele bi- și multilaterale, îndeosebi cele la nivel înalt, pot și trebuie să joace un rol esențial în rezolvarea acelor probleme arzătoare care condiționează în prezent progresul umanității, viitorul ei pașnic.

neintervenție v. **neamestecul în treburile interne.**

neocolonialism, politica, precum și totalitatea metodelor folosite în promovarea acesteia, de a adapta esența politicii colonialiste, de asuprire și exploatare a unor popoare străine, condițiilor epocii postbelice caracterizate prin prăbușirea sistemului colonial al imperialismului. N. tinde spre menținerea dominației asupra fostelor țări coloniale, spre menținerea sau reînvierea pozițiilor colonialiste în aceste țări în forme noi, mai rafinate, mascate — pe tărîm militar, economic, social, ideologic. Printre aceste metode sînt folosite mai des amestecul militar sau și economic, odată cu ingerințe politice; politica sferelor de influență, includerea noilor state independente în zona monetară a fostei metropole; „ajutorul" militar sau și economic sub forma exportului de capital „în participație", în vederea acaparării de poziții economice și strategice-cheie; impunerea de acorduri economice în condiții inechitabile; prețuri inechitabile — reduse la materiile prime provenite din țara fostă colonie și mari la produsele importate de aceasta din fosta metropolă; impunerea unor „planuri de dezvoltare" care să permită presiuni politice și economice; obținerea de concesii pe termen îndelungat și în condiții oneroase pentru țara care „acordă" concesia; instaurarea de guverne-marionetă, de regimuri dictatoriale manevrate de fosta metropolă; crearea unor „federații" sau „comunități" artificiale prin fărîmițarea noilor state, pentru cultivarea disensiunilor în legăturile dintre unitățile componente; menținerea sau instalarea de baze militare pe teritoriile fostei colonii, menținerea sau introducerea acesteia în blocuri militare dirijate de fosta metropolă; corupția, comploturi, conspirații etc. Prin metodele **n.**, imperialismul tinde să controleze pîrghiile economiei, resursele țărilor în curs de dezvoltare, să mărească decalajul dintre aceste țări și statele dezvoltate economic și astfel să mențină stăpînirea asupra resurselor fostelor colonii.

nerecurgere la forță și la amenințarea cu forța. v. **neagresiune.**

neretroactivitatea legii penale, principiu al dreptului penal, a cărui respectare face parte din drepturile omului. Potrivit art. 15 pct. 1 al Pactului internațional privind drepturile civile și politice ale omului, adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. (1966), la care România a devenit parte, „Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau un act delictuos potrivit dreptului național sau internațional în clipa cînd au fost săvîrșite. De asemenea, nu se va aplica o pedeapsă mai mare decît aceea care era aplicabilă în momentul cînd infracțiunea a fost săvîrșită...". V. și **principiul legalității infracțiunilor și pedepselor.**

neutralitate (în dreptul internațional), situația statului care nu participă la războaie, ci continuă să întrețină relații pașnice cu toate statele, inclusiv cu cele beligerante. **N.** este fondată pe suveranitate: orice stat suveran are dreptul de a hotărî să rămînă neutru într-un război purtat de alte state, cel puțin dacă el nu este legat printr-un angajament convențional contrar. În accepția sa clasică **n.** presupune o stare de război între state sau grupuri de state, în care statutul juridic al statelor neutre, pe de o parte, și obligațiile și drepturile statelor nebeligerante, pe de altă parte, erau definite de dreptul internațional. **N.** începea la deschiderea ostilităților și se termina cu încheierea lor. O astfel de **n.** admitea războiul. **N.** era de cele mai multe ori rezultată din dorința micilor state de a rămîne în afara politicii marilor puteri și de a nu fi antrenate în conflict. Termenul **n.** apărea uneori circumstanțiat de adjectivele „convențională", „temporară" sau „provizorie", „armată" etc., adjective care exprimau mai degrabă un colorit politic decît un conținut juridic. Născută odată cu războiul, **n.** a evoluat împreună cu evoluția acestuia. În condițiile actuale, un război cu folosirea întregii game a tehnicii de luptă, inclusiv a armelor nucleare, prezintă pericolul nu numai al distrugerii statelor participante la ostilități, ci și a celor neutre. Ideea care se conturează în această situație este aceea că securitatea în fața războiului nuclear nu mai poate fi asigurată printr-o poziție de imparțialitate, ci numai prin angajarea tuturor statelor pentru a împiedica dezlănțuirea agresiunii. Conceptul de **n.** creat de dreptul internațional pentru timpul de război s-a extins și la perioada de pace. Noțiunile de „abținere" și de „imparțialitate", pe care le implica **n.**, se opun noțiunii de securitate internațională. **N.** reprezintă acum statutul sau poziția unui stat care preconizează pacea, se opune oricărei politici de agresiune și care refuză orice alianță militară. Acest proces de transformare a instituției neutralității a început imediat după primul război mondial. Pactul Societății Națiunilor prevedea chiar în preambul obligația părților de a nu recurge la război. Orice stat care ar fi încălcat această obligație era considerat că a consimțit la adoptarea împotriva lui a măsurilor prevăzute în art. 16 (sancțiuni economice, în primul rînd, care aveau un caracter obligatoriu). În ce privește ajutorul militar acordat victimei agresiunii, Consiliul Societății avea datoria să-l recomande, însă statele membre nu aveau nici o obligație de a-l furniza. Astfel, fiecare membru putea rămîne **n.** Era vorba de o **n.** *sui generis,* întrucît statele neutre erau obligate să aplice sancțiuni economice. **N.** *absolută,* care își avea funda-

mentul juridic în dreptul absolut al unui stat suveran de a recurge la război, a fost înlocuită în sistemul Societății Națiunilor cu o **n.** care își avea fundamentul în dreptul statelor de a face război, drept limitat la cele patru situații prevăzute în Pact. După introducerea în dreptul internațional a Pactului de la Paris (Pactul Briand-Kellogg), prin care cele 63 de state-părți se angajau în mod solemn să renunțe la război și să caute soluționarea oricărui conflict între ele pe căi exclusiv pașnice, conceptul de **n.** a suferit schimbări importante. O serie de autori au apreciat că acest pact ar fi distrus fundamentul noțiunii de neutralitate absolută întrucît, în caz de război, o discriminare din partea unui stat membru în defavoarea agresorului și acordarea de asistență victimei agresiunii s-ar fi încadrat în scopurile tratatului. Dar, în practică numeroase state și-au menținut neutralitatea chiar în timpul ultimului război mondial. Dacă instrumentele sus-menționate au adus unele amendamente conceptului de **n.**, Carta Națiunilor Unite l-a transformat radical. Sancționînd recursul la folosirea forței sau la amenințarea păcii și a securității internaționale, Carta Națiunilor Unite a repus în cauză însăși instituția n. Carta O.N.U. prevede că în caz de conflict între obligațiile impuse statelor neutre de Cartă și cele care decurg din orice alt acord internațional vor prevala primele. În timp ce Convențiile de la Haga cu privire la **n.** impun abținerea și imparțialitate Carta O.N.U., dimpotrivă, creează în sarcina statelor datoria de a acorda asistență Organizației Națiunilor Unite în orice acțiune întreprinsă de aceasta pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale. Cu toate acestea, participarea unui stat neutru la O.N.U., nu numai că nu antrenează abolirea statutului său de **n.**, ci, dimpotrivă, ea contribuie la întărirea **n.** sale, precum și a organizației, asigurîndu-i îndeplinirea scopurilor de către toate statele. Practica a demonstrat, dealtfel, că nu există o incompatibilitate între statutul de neutralitate și calitatea de membru al Organizației. Pe de altă parte, acțiunile militare întreprinse împotriva unui agresor, conform art. 42 din Cartă, nu constituie decît măsuri de sancțiune împotriva celor care violează pacea. Mai mult, participarea la sancțiuni militare nu este obligatorie pentru statele neutre. Consiliul de Securitate desemnează, printr-o rezoluție specială, statele care trebuie să participe la acțiunile întreprinse cu care el încheie, cf. art. 25, acorduri speciale. Date fiind schimbările radicale ale conceptului de **n.**, condițiile specifice în care acționează ea în prezent impun cu necesitate reevaluarea prevederilor Convențiilor a V-a și a XIII-a de la Haga care în mare măsură au căzut în desuetudine. În primul rînd, ar fi de neconceput să se mai pretindă statelor neutre să observe o strictă imparțialitate față de toți beligeranții, știut fiind că în prezent datoria menținerii păcii și securității internaționale reclamă acțiuni comune din partea tuturor statelor lumii. Ca atare, neutrilor le revine datoria de a distinge pe agresori de victime și de a sprijini, prin toate mijloacele de care dispun, victimele agresiunii, fără ca prin aceasta statutul lor juridic să sufere vreo modificare. V. și **neutralitate diferențiată.**

neutralitate absolută v. **neutralitate.**

neutralitate armată, expresie folosită în trecut pentru a defini situația unui stat care, fără a participa direct la război, adopta măsuri cu caracter militar pentru a-și apăra neutralitatea. Expresia a căzut în desuetudine, întrucît construcția gramaticală era pleonasmică (neutralitatea trebuia să fie totdeauna armată, deoarece statul neutru are obligația să-și apere statutul de neutralitate, la nevoie cu forța armelor, în caz contrar un asemenea stat riscînd să-și piardă statutul).

neutralitate condiționată, termen care definește avertismentul dat beligeranților de un stat neutru prin care li se atrage atenția asupra condițiilor în care înțelege să-și mențină poziția de **n.** adoptată inițial față de ei. N.c. era, totodată, și *temporară,* întrucît ea se menținea numai atîta vreme cît condițiile prevăzute ar fi fost respectate de beligeranți.

neutralitate diferențiată, regim juridic conform căruia statele care promovează o politică de neutralitate nu mai sînt obligate să respecte principiile imparțialității și neamestecului în conflictul dintre părțile beligerante, ci au datoria de a face deosebire între statul agresor și victima agresiunii și de a sprijini pe aceasta din urmă. Astfel, statul neutru are dreptul și datoria, totodată, de a acorda ajutor victimei agresiunii prin orice mijloace, care nu implică participarea directă la conflict (de a permite vînzarea de arme și alte materiale militare, și, implicit, să interzică furnizarea unor asemenea materiale statului agresor, de a accepta tranzitarea teritoriului său de trupe care vin în ajutorul victimei agresiunii etc.). V. și **neutralitate.**

neutralitate în timp de război, situație născută din starea de război, care implică anumite drepturi și datorii pentru neutri, proprii stării de neutralitate și care apare ca un reflex față de drepturile beligeranților. Statutul **n. în t. de r.** era guvernat de două principii: datoria statelor neutre de a fi imparțiale față de beligeranți și obligația de neamestec în ostilitățile dintre ei. Aceste principii au fost consacrate în Convențiile de la Haga, a V-a și a XIII-a (1907), în care neutralitatea apărea ca un act de liberă decizie și ca un regim juridic ce comportă un ansamblu de drepturi și obligații. În baza convențiilor, drepturile neutrilor vizau două planuri: inviolabilitatea teritorială (care privește în special războiul terestru) și libertatea relațiilor comerciale și de altă natură (care vizează, în special, războiul maritim), iar drepturile lor au la bază un dublu principiu: *al abținerii* — de a acorda orice fel de ajutor vreuneia din părțile beligerante și *al imparțialității,* care implică o strictă egalitate de tratament. **N. în t. de r.** este reglementată în raport de anumite medii în care se desfășoară ostilitățile — terestru, maritim, aerian. 1. *Neutralitatea în războiul terestru,* reglementată în Convenția de la Haga (1907) privind drepturile și obligațiile puterilor și persoanelor în războiul terestru, este guvernată de următoarele principii: a) libertatea neutrilor de a menține relații cu toate statele; b) dreptul neutrilor la inviolabilitatea teritoriului; c) obligația de a se abține de la orice amestec în acțiunile militare ale beligeranților; d) observarea unei stricte imparțialități față de beligeranți; e) obligația de apărare a propriei neutralități, la nevoie cu forța armelor. Puterea neutră care primește pe teritoriul

său trupe aparţinînd armatelor beligerante le va interna în lagăr sau în locuri potrivite, iar tratamentul aplicat internaţilor este asemănător cu acela al prizonierilor de război. În ce priveşte cetăţenii unui stat neutru, aceştia sînt beneficiarii drepturilor şi avantajelor care decurg din statutul ţării lor, ei fiind, în schimb, obligaţi să menţină o atitudine de rezervă şi imparţialitate faţă de statele beligerante. (Un neutru nu se poate prevala de neutralitatea sa: a) dacă comite acte ostile contra unui beligerant; b) dacă comite acte în favoarea unui beligerant, mai ales dacă primeşte voluntar un serviciu în rîndul forţelor armate ale uneia din părţile aflate în luptă.) 2. *Neutralitatea în războiul maritim* are, după Convenţia de la Haga (1907), privind drepturile şi obligaţiile puterilor neutre în războiul maritim (XIII), următoarele aspecte principale: a) *în ce priveşte neutrii:* libertatea de navigaţie şi comerţ; obligaţia de a respecta o strictă egalitate faţă de toate părţile beligerante; obligaţia de a nu se amesteca în acţiunile militare ale beligeranţilor; b) *în ce priveşte beligeranţii:* interdicţia de a comite acte de ostilitate în apele neutre (captura, dreptul de vizită, constituirea de tribunale de prize, folosirea porturilor şi a apelor neutre pentru operaţiuni navale, instalarea de mijloace de comunicaţie), obligaţia de a respecta reglementările interne ale neutrilor, precum şi pe cele internaţionale (privind şederea navelor beligerante în apele şi porturile statelor neutre, aprovizionarea cu combustibil şi alimente). 3. *Neutralitatea în războiul aerian* nu este reglementată pe cale convenţională, însă din practica internaţională se degajă următoarele principii: inviolabilitatea teritoriului neutru cu toate părţile sale componente (interzicerea survolării teritoriului statului neutru), obligaţia statelor neutre de a-şi apăra neutralitatea împotriva aeronavelor beligerante care le-ar survola teritoriul; internarea aviatorilor care au violat teritoriul neutru şi confiscarea navei. Regulamentul de la Haga, elaborat de un comitet de juriştі în 1922, care codifică regulile cutumiare în materie, dar care nu a fost ratificat de state, reglementează şi problema rechiziţiei aeronavelor neutre de către beligeranţi, contrabanda de război, opoziţia la control, asistenţa ostilă, folosirea de insemne ori acte de bord false, nerespectarea, fără motive întemeiate, a rutelor de mers stabilite, încercarea de forţare a blocadei, efectuarea schimbului de naţionalitate etc. (Pentru toate aceste situaţii regulamentul prevede capturarea navei neutre în culpă cînd a fost interceptată de un beligerant, însă înainte de a ajunge la destinaţie). De la adoptarea acestor reguli şi pînă în prezent, tehnica şi, implicit, mijloacele de luptă au evoluat, a evoluat totodată şi dreptul internaţional în ansamblul său, repunînd în cauză nu numai compatibilitatea regulilor adoptate la Haga cu starea actuală de fapt, ci şi neutralitatea ca instituţie a dreptului internaţional. V. şi **neutralitatea.**

neutralitate limitată v. **neutralitate.**

neutralitate permanentă, situaţia statelor care, prin acte oficiale, consacrate prin legislaţia lor internă (ex. Austria, 1955), ori hotărîrile unor conferinţe internaţionale (Elveţia, 1815, Belgia, 1831 şi 1937, Luxemburg, 1867 etc.) şi-au asumat obligaţia de a nu lua parte niciodată la un război. **N.p.** s-a format şi s-a dezvoltat ca o instituţie caracteristică exclusiv perioadei războiului. Pe lîngă obligaţia de a nu participa la război, statele cu statut de **n.p.** au şi pe aceea de a se abţine, în timp de pace, de la acte care, în cazul izbucnirii unui conflict armat, le-ar putea atrage la lupte. Astfel, **n.p.** presupune neparticiparea la alianţe militare, refuzul de a accepta instalarea pe teritoriul lor de baze militare străine. **N.p.** nu este limitată în timp şi nu este legată de vreun anumit război. Un stat cu statut de **n.p.** are dreptul de a menţine forţe armate, construcţii de apărare etc., iar în caz de încălcare a neutralităţii sale el este obligat să folosească forţa în scop de autoapărare. Conţinutul **n.p.** a suferit modificări în decursul timpului. Astfel, cînd normele dreptului internaţional recunoşteau statelor un *jus ad bellum* (dreptul de a face război), **n.p.** s-a cristalizat ca o instituţie corespunzătoare exclusiv perioadei războiului, pentru ca în momentul cînd normele imperative ale dreptului internaţional au interzis statelor dreptul de a declanşa războiul de agresiune, fizionomia sa să se modifice; a apărut instituţia **n.p.** *diferenţiate,* iar conţinutul **n.p.** s-a extins de la situaţia de război şi la perioada de pace. Paralel cu acestea a apărut o nouă instituţie, cu un conţinut deosebit — neutralitatea pozitivă. V. şi **neutralitate.**

neutralitate temporară, v. **neutralitate condiţionată.**

neutralizare, regim juridic statornicit prin acorduri internaţionale unui spaţiu geografic, potrivit căruia statele semnatare se obligă ca în timp de război să nu desfăşoare în acest spaţiu operaţiuni militare şi să nu-l transforme într-o bază militară. **N.** s-a aplicat, începînd din sec. al XIX-lea, în special unor căi de navigaţie maritime de interes internaţional. Au fost astfel **n.** Canalul de Suez (prin Convenţia de la Constantinopol din 1888), Canalul Panama (prin Tratatul dintre S.U.A. şi Panama din 1903), Strîmtoarea Magellan (prin Tratatul dintre Argentina şi Chile din 1881). De obicei **n.** este însoţită de demilitarizarea teritoriului respectiv. De ex. Antarctica, prin Tratatul din 1959 este **n.,** demilitarizată şi denuclearizată. În prezent se tinde spre **n.** spaţiului extraatmosferic.

neutralizarea cosmosului, una din sarcinile şi problemele noi ale dreptului internaţional şi ale relaţiilor internaţionale care urmează a se înfăptui. Unele convenţii internaţionale, elaborate sub egida O.N.U., marchează un moment de evoluţie, în direcţia formulării şi consacrării unui principiu nou de drept internaţional, prevăzînd şi impunînd folosirea cosmosului exclusiv în scopuri paşnice. O convenţie internaţională prevede în acest sens interzicerea instalării în spaţiul extraatmosferic, pe Lună şi pe celelalte corpuri cereşti de baze şi arme nucleare (1967). Dar încă nu este interzisă lansarea de bombe, rachete etc. de pe suprafaţa Terrei spre un alt punct al acestei suprafeţe prin spaţiul extraatmosferic.

ne varietur, expresie lat. cu sensul „cu condiţia ca nimic să nu fie schimbat", care se referă în dreptul internaţional la textul unui tratat care, încă înainte de a intra în vigoare, a primit o redactare definitivă şi a fost înzestrat cu menţiunea **n.v.** pentru ca statele în cauză să poată să hotărască dacă înţeleg

să încheie tratatul cu textarea astfel definitivată.

nihilismul (de la cuvîntul lat. „nihil", nimic), în doctrina occidentală a dreptului internațional, curent și teorie care neagă existența dreptului internațional. Privit în evoluție istorică, **n.** a susținut: a) statele nu se gasesc unele față de altele în relații juridice; totul între ele se rezolvă exclusiv prin forță; b) dreptul internațional este un drept în sens juridic, numai în cazul și în măsura în care este un drept de stat. Reluată de ideologia fascistă, teoria nihilistă a susținut că ordinea de drept a relațiilor externe poate fi înțeleasă numai dacă este considerată ca fiind dreptul de stat extern al unui stat. După al doilea război mondial, **n.** a fost susținut, în special, de două curente: „sociologic" și „realist". Primul afirmă că singura garanție împotriva razboiului ar constitui-o „statul mondial", în care ar trebui să se transforme în viitor „actuala comunitate a statelor suverane". Al doilea curent înlătură dreptul internațional din reglementarea relațiilor dintre state, considerîndu-l ca inadecvat condițiilor actuale ale vieții internaționale; este înlocuit printr-o politică ce nu trebuie să se conformeze nici unui principiu de drept și care, în cele din urmă, trebuie să ducă la crearea unei organizații internaționale suprastatale.

non liquet, expresie lat. cu sensul „nu e limpede", care se referă la faptul că arbitrul sau judecătorul internațional nu sînt suficient informați în speța ce o judecă, sau că dreptul în vigoare între părți nu-i furnizează suficiente elemente pentru a lua o hotărîre. În prezent se apreciază că judecătorul sau arbitrul nu au dreptul să pronunțe **n.l.**, decizia sau sentința urmînd a fi motivate în temeiul principiilor fundamentale ale dreptului internațional contemporan. V. și **denegare de dreptate.**

normativism, curent juridic, reprezentat de adepții „școlii de la Viena", in frunte cu Hans Kelsen și avînd ca principali adepți pe A. Verdross, J. Kunz ș.a., care susțineau că izvorul dreptului internațional trebuie căutat în afara vieții sociale, într-o normă juridică ipotetică (grundnorm), unică atît pentru dreptul intern, cit și pentru dreptul internațional. Această teorie neagă suveranitatea, considerînd-o o dogma perimată; afirmă că individul este subiect de drept internațional; admite războiul de agresiune ca „sancțiune împotriva unui delict".

normă 1. Regulă generală și impersonală de conduită obligatorie, susceptibilă de a fi adusă la îndeplinire, în caz de nevoie, prin constrîngerea de stat. Norma juridică în dreptul intern exprimă întotdeauna voința de stat a clasei dominante, iar în orînduirea socialistă, voința clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii, a întregului popor muncitor. Norma juridică reglementează raporturi sociale, adică relații între oameni, stabilind drepturile și obligațiile participanților la categoria de relații pe care le reglementează și care devin astfel raporturi juridice. **2.** *Norma de drept internațional* ia naștere însă prin acordul de voință dintre state, exprimat în tratate și cutume pentru a reglementa relațiile dintre însișsi creatorii ei, adică statele naționale, suverane. Normele dreptului internațional care prescriu conduita statelor participante la un raport internațional exprimă nu numai voința unui singur stat, ci a diferitelor state, putînd avea în cazul participării unor state de tip diferit un conținut de clasă complex. Norma de drept internațional este, de asemenea, susceptibilă, în caz de nevoie, să fie adusă la îndeplinire prin constrîngerea colectivă sau individuală exercitată de state. Normele de drept internațional pot fi norme imperative, cunoscute și sub denumirea de jus cogens și supletive.

normă conflictuală, normă juridică de drept internațional privat care indică statul a cărui legislație este competentă a cîrmui nemijlocit un raport juridic, prezentînd un element de extraneitate pentru a cărui rezolvare ar putea fi aplicate, virtual, legile a două sau mai multe state. **N.c.** este deci o normă de trimitere sau de fixare care se mărginește să determine, dintre legislațiile interne aflate în conflict, legislația aplicabilă raportului juridic cu element de extraneitate. După soluționarea conflictului de legi, rolul **n.c.** încetează și intră în acțiune norma de drept intern a țării care va cîrmui direct, nemijlocit, drepturile și obligațiile participanților la raportul juridic în cauză. **N.c.** poate exista numai în acele raporturi în care apar conflicte de legi, întrucît ea presupune luarea în considerare și aplicarea legii străine. În materia penală, administrativă, fiscală etc., întrucît raporturile juridice respective sînt cîrmuite în exclusivitate de legea forului, nu pot apărea conflicte de legi și nu este cazul să se aplice legea străină. În funcție de conținutul lor, **n.c.** se pot referi: la persoane *(lex patriae);* la proprietate *(lex rei sitae);* la forma actelor juridice *(locus regit actum);* la condițiile lor de fond *(lex loci contractus* și *lex loci executionis);* la procedura judiciară și arbitrară *(lex fori);* la moștenire; la raporturile de familie etc. **N.c.** sînt create fie prin dispoziții ale legislației naționale, fie prin tratate internaționale, cu scopul de a contribui la îmbunătățirea și dezvoltarea relațiilor economice, tehnico-științifice, culturale și de altă natură dintre state.

norme de procedură (în dreptul internațional) **1.** Reguli după care statele și organizațiile internaționale, precum și organele acestora se conduc în vederea exercitării atribuțiilor ce le sînt conferite prin voința statelor. **N. de p.** pot fi prestabilite pentru o activitate permanentă (ex.: Carta O.N.U., Statutul C.I.J.) sau pot fi elaborate în vederea anumitor acțiuni sau reuniuni internaționale (de ex.: Conferința mondială a populației; Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa). **2.** În relațiile lor, statele se conduc după anumite uzanțe internaționale, inclusiv **n. de p.** Tratatele internaționale bi- sau multilaterale cuprind de cele mai multe ori și unele **n. de p.**

North-Eastern Boundary, *cazul* , diferend între S.U.A. și Marea Britanie în legătură cu stabilirea granței de nord-est a Canadei (la data conflictului sub dominația britanică). Pentru soluționarea diferendului a fost instituită mai întîi o comisie mixtă, care și-a încetat lucrările în 1822, fără a fi ajuns la rezultat. Anglia și S.U.A. au încheiat atunci un compromis, la 29 sept. 1827, hotărînd ca un suveran prieten să fixeze granița de nord-est a S.U.A., în executarea Tratatului de pace de la Paris din 1783 dintre cele două state. Părțile l-au desemnat drept arbitru pe regele Olandei, Wilhelm I, care

și-a pronunțat sentința la 10 ian. 1831. Apreciind că nu există documente de natură să precizeze traseul liniei de frontieră în zona disputată, arbitrul propunea o nouă trasare a frontierei, care ar fi urmat să lase două treimi din teritoriul litigios S.U.A., iar o treime Angliei. Reprezentantul diplomatic al S.U.A. la Haga a protestat împotriva acestei sentințe la 12 ian. 1831, considerînd că arbitrul își depășise împuternicirile ce i se dăduseră prin compromis. Guvernul american susținea că regele Olandei a acționat nu ca un arbitru, ci în calitate de conciliator, de sfatul căruia părțile sînt libere să nu țină seamă. Au urmat o serie de ciocniri armate în teritoriul aflat în litigiu. În cele din urmă Anglia a consimțit să participe la noi negocieri, care au dus la încheierea convenției Webster-Ashburton din 9 aug. 1842 (North Eastern Boundary Convention), prin care granița a fost definitiv statornicită.

notă circulară v. **circulară.**

notă colectivă, act de corespondență diplomatică adresat de reprezentanții mai multor guverne unui alt guvern pentru a sublinia astfel pozițiile concordante ale semnatarilor și a exercita presiuni asupra guvernului căruia îi este adresată (de ex.: **n.c.** adresată la 14 nov. 1818 de plenipotențiarii Austriei, Marii Britanii, Prusiei și Rusiei guvernului francez pentru a-l informa de încetarea ocupației militare a teritoriului francez prevăzută în Tratatul din 20 nov. 1815). La **n.c.** se răspunde printr-o notă scrisă a Ministerului de Externe al guvernului care a primit **n.c.** V. și **corespondență diplomatică.**

notă confidențială, act de corespondență diplomatică care prin caracterul său urmează să rămînă secretă. **N.c.** poate să îmbrace forma unui aide-memoire, a unei note diplomatice sau a notei verbale și este transmisă, de regulă, în cadrul unei audiențe. **N.c.** se folosește rar și numai în probleme cu caracter secret (de ex.: cereri de agrement pentru acreditarea unui șef de misiune). V. și **corespondență diplomatică.**

notă de audiență, document care se întocmește după audiențe și în care se consemnează conținutul convorbirii avută de agentul diplomatic, autor al notei, cu autoritățile țării de reședință, cu alte personalități din această țară, precum și cu reprezentanții altor state sau ai organizațiilor internaționale etc.

notă diplomatică, document de corespondență diplomatică utilizat pentru comunicări între Ministerul de Externe al unui stat și o misiune diplomatică străină și invers. **N.d.** este adresată, de regulă, de ministrul de externe sau de șeful de misiune, se redactează la persoana a III-a și se semnează. V. și **corespondență diplomatică.**

notă identică, document de corespondență diplomatică cu conținut similar pe care îl trimit, separat, reprezentanții mai multor guverne unui destinatar comun, pentru a exercita o influență mai mare, prin repetare. **N.i.** se notifică separat de fiecare reprezentant diplomatic al statelor care semnează **n.i.** V. și **corespondență diplomatică.**

notă verbală, document de corespondență diplomatică scrisă, dar nesemnată, foarte uzitată în relațiile dintre ministrul de externe și misiunile diplomatice străine. **N.v.** se redactează la persoana a III-a, pe hîrtie mare cu en-tête și începe cu o formulă de politețe (Ministerul Afacerilor Externe al... prezintă salutul său Ambasadei... și are onoarea a-i face cunoscut următoarele...), după care urmează conținutul (care cuprinde obiectul cererii sau notificării), data emiterii și sigiliul. **N.v.** poate avea ca obiect o varietate de probleme — cerere de vize, prezentarea de felicitări, anunțarea sosirii unui diplomat în cadrul misiunii, o problemă consulară, de repatriere, o problemă de relații etc. V. și **corespondență diplomatică.**

notificare (în dreptul internațional), comunicare cu caracter oficial, făcută sub forma notei diplomatice, prin care se aduc la cunoștința unui stat terț diferite situații, propuneri, informații, conținutul unui document, aderarea la un tratat multilateral etc., astfel ca conținutul acestei comunicări să fie considerat ca juridicește cunoscut de destinatar. **N.** este un act producător de efecte juridice. O serie de convenții internaționale prevăd obligativitatea **n.** (Convenția de la Haga din 18 oct. 1907 cu privire la începerea ostilităților prevede: „Starea de război va trebui să fie notificată fără întîrziere puterilor neutre și nu va produce efecte față de ele decît după primirea unei notificări care va putea să fie făcută chiar pe cale telegrafică"). Este, de asemenea, obligatorie **n.** blocadei etc.

Nottebohm, *cazul ~*, diferend între Liechtenstein și Guatemala în legătură cu internarea și confiscarea de către guvernul guatemalez a averii lui Friedrich Nottebohm (N. era cetățean german, născut în 1881 în Germania). În 1905 s-a stabilit în Guatemala, menținîndu-și în continuare relațiile de familie și de afaceri cu Germania. Puțin timp înainte de începerea celui de-al doilea război mondial, cu prilejul unui voiaj în Europa, el a obținut cetățenia Liechtensteinului pe cale de naturalizare (13 oct. 1939). După izbucnirea, la 11 dec. 1941, a războiului între Guatemala și Germania, N. a fost arestat (21 nov. 1943), transferat în S.U.A. și internat, unde a stat pînă în 1946 cînd a fost eliberat. Pe baza decretului din 25 mai 1949 averea lui N. în Guatemala a fost confiscată sub pretext că aparține unei persoane care, la 7 oct. 1938, era cetățean al unui stat cu care Guatemala a fost în stare de război. La 17 dec. 1951 Liechtensteinul a introdus o instanță în fața C.I.J. împotriva Guatemalei cerînd restituiri și reparații pentru măsuri contrare dreptului internațional, pe care acest guvern le-ar fi luat contra lui Nottebohm. Guatemala a ridicat o excepție de incompetență, însă Curtea a respins-o prin hotărîrea din 18 nov. 1953. Într-o a doua hotărîre (fond) din 6 apr. 1955 Curtea a declarat inacceptabilă cererea Liechtensteinului, considerînd că interesatul nu era legat de Liechtenstein printr-o legătură suficientă, efectivă pentru ca naturalizarea sa să poată produce efecte în dreptul internațional și ca Liechtensteinul să fie calificat să-i acorde protecție diplomatică; hotărîrea Curții prezintă interes doctrinal, întrucît principiul efectivității a avut prioritate în acest caz față de principiul, conform căruia nimeni nu are dreptul să cenzureze actele unui stat suveran de acordarea cetățeniei unei persoane străine.

noua ordine economică internațională, sistem de relații internaționale destinat să soluționeze treptat problema lichidării fenomenului subdezvoltării și a decalajelor în dezvoltarea economică a statelor lumii. Înfăptuirea unei noi ordini internaționale are loc în cadrul unor adînci transformări ale actualelor relații internaționale, cu implicații vaste nu numai pe plan economic, ci și pe acela al relațiilor politice, culturale, umanitare care se constituie într-un proces de durată, începînd însă prin opoziția acelor state care doresc să păstreze neschimbată structura actuală a relațiilor economice internaționale. În mod firesc, noua ordine presupune o altă fundamentare juridică a schimbărilor intervenite în relațiile internaționale odată cu instaurarea noii ordini. Pentru prima oară, termenul a apărut în documentele celei de-a VI-a sesiuni extraordinare a Adunării Generale a O.N.U. (9 apr.-2 mai 1974): Declarația privitoare la instaurarea unei noi ordini economice internaționale și Programul de acțiune privitor la instaurarea unei noi ordini economice internaționale (Rezoluțiile 3201/S.VI și 3202/S.VI). După adoptarea prin consens a acelor documente, **n.o.e.i.** a continuat să constituie unul din subiectele principale ale dezbaterilor din Adunarea Generală și altor organisme ale O.N.U. Astfel, căile de realizare a noii ordini au format obiectul celei de-a VII-a sesiuni extraordinare a Adunării Generale a O.N.U. (sept. 1975), iar între cele două sesiuni extraordinare, Adunarea Generală a adoptat la sesiunea a XXIX-a ordinară „Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor", document de cea mai mare însemnătate pentru o nouă fundamentare juridică a orînduirii economice a lumii (Rezoluția A.I.R.E.S./3281 din 12 dec. 1974). Necesitatea, principiile și mijloacele înfăptuirii noii ordini sînt necontenit ridicate, formînd una din cele mai importante preocupări din dezbaterile și reuniunile internaționale din anii '80 și începutul actualului deceniu. Printre acestea, se amintesc acelea organizate în cadrul „Deceniului dezvoltării" și tratativele Nord-Sud. În toamna anului 1980 a avut loc o sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată **n.o.e.i.** Trebuie spus că, deși ideea unor transformări a actualului sistem de relații internaționale, pornind de la relațiile economice, este declarativ aprobată de toate statele, progresele înregistrate în această direcție nu sînt pe măsura așteptărilor țărilor în curs de dezvoltare, care promovează necesitatea instaurării unei noi ordini economice în relațiile dintre statele lumii contemporane. Mai multe state capitaliste dezvoltate exprimă rezerve față de doleanțele statelor subdezvoltate în legătură cu instituirea unei noi ordini economice. Pe de altă parte, chiar unele state socialiste au rămas în afara preocupării de schimbare a actualelor relații economice internaționale pe motiv că problemele subdezvoltării și ale noii ordini trebuie să stea mai ales în preocuparea țărilor ce au avut colonii, care în deceniile trecute și-au recăpătat independența și care astăzi formează marea majoritate a statelor în curs de dezvoltare. Cu toate aceste opoziții sau rezerve, declarate sau tacite, principiile noii ordini economice internaționale au pătruns și pătrund din ce în ce mai accentuat în numeroase documente internaționale bi- și multilaterale, prefigurînd astfel viitoarea așezare juridică a relațiilor dintre state, în primul rînd în domeniul economic. Principiile de bază ale noii ordini se referă în esență la lichidarea fenomenului subdezvoltării, ale cărei consecințe conțin o gravă și permanentă amenințare pentru pacea lumii. Aceste noi principii tind să guverneze relațiile economice dintre toate statele, iar reprezentanții acestora le înscriu în tratate și convenții ca o motivare firească a acțiunilor asupra cărora cad de acord în vederea dezvoltării relațiilor economice și politice interstatale, precum și în scopul propriei lor dezvoltări. Se poate spune astfel că principiile noii ordini au intrat în patrimoniul dreptului internațional, fiind recunoscute ca atare și din ce în ce mai larg aplicate în relațiile ce se stabilesc între statele lumii de azi. Lichidarea stării de subdezvoltare și a decalajelor existente între statele și popoarele lumii formează scopul final, rațiunea instaurării unei noi ordini economice internaționale. Normele enunțate în documentele amintite, repetate ulterior constant în numeroase reuniuni și care sînt instituite treptat în universalitatea relațiilor internaționale, prevăd astfel respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe bogățiile țării sale, de a decide suveran și independent asupra folosirii acestora potrivit intereselor proprii și cu cerințele cooperării internaționale. Așadar, suveranitatea asupra resurselor naționale este un principiu component al noii ordini, principiu de drept internațional universal recunoscut. Încălcările care pot fi aduse acestui principiu, prin însușirea de către alte state fie direct, fie acoperit, de pildă prin activitatea societăților multinaționale, reprezintă implicit violări aduse dreptului internațional contemporan. În același sens, respectarea unor raporturi juste în ceea ce privește prețurile de pe piețele mondiale, cu referire specială la raportul care trebuie stabilit între prețurile materiilor prime și acelea ale produselor industriale reprezintă un alt principiu al noii ordini internaționale. Favorizarea dezvoltării țărilor producătoare de materii prime trebuie corelată cu asigurarea unor venituri raționale pentru țările producătoare industriale, stimulînd totodată activitatea productivă în toate statele. Nerespectarea acestui principiu, inclusiv prin stabilirea unor prețuri exorbitante pentru anumite materii prime de producătorii acestora, împiedică sau îngreuiază stabilirea noii ordini, reprezintă totodată o încălcare a dreptului internațional, a principiilor și idealurilor acesteia. Dealtminteri, în contemporaneitate are loc un vast proces de elaborare a unor noi principii și norme de drept internațional, corespunzătoare schimbărilor ce se produc în lume și care tind să asigure cadrul juridic al unei noi ordini economice și politice internaționale. Un principiu fundamental al noii ordini este acela al dreptului de larg succes, fără discriminări sau bariere al tuturor statelor la cuceririle științei și tehnicii contemporane. Transferul de tehnologie și mijloace tehnice către statele slab dezvoltate, potrivit nevoilor acestora și în scopul valorificării resurselor de care dispun, asistența tehnică în toate domeniile de dezvoltare, promovarea și stimularea cercetării științifice în țările în curs de dezvoltare reprezintă tot atîtea cerințe de bază ale noii ordini. Dimpotrivă, împiedicarea acelor transferuri, monopolizarea în interese speculative sau de exclusivitate ale unor mijloace, descoperiri, invenții destinate să

ajute sau să grăbească dezvoltarea aduc prejudicii instaurării unei noi ordini internaționale, principiilor acesteia. Colaborarea largă pe tărîm economic și tehnico-științific între toate țările, atragerea în această activitate a țărilor subdezvoltate și în curs de dezvoltare sînt factori esențiali, cu caracter principial, ai instaurării noii ordini, ai progresului întregii civilizații. Cooperarea economică internațională, promovarea unor relații cît mai largi în domeniul schimburilor economice și comerciale este unul din scopurile expres înscrise în Carta Națiunilor Unite. Apariția în lume a unui mare număr de state prin recîștigarea, în ultimele decenii, a independenței politice de către popoarele acestora și totodată starea de subdezvoltare în care se zbat cele mai multe dintre acele țări dă o dimensiune mult sporită necesității de rezolvare prin cooperare internațională problemelor interne cu caracter economic ce se pun în prezent comunității mondiale. Cooperarea internațională este un principiu al noii ordini, principiu călăuzitor, care trebuie să conducă statele pe calea lichidării subdezvoltării și a decalajelor. Promovarea unor raporturi cît mai largi de schimburi comerciale și cooperare economică internațională trebuie să se înfăptuiască în spiritul unei depline echități și egalități în drepturi și al avantajului reciproc. Eliminarea restricțiilor și a barierelor artificiale, a oricăror forme de discriminări și obstacole tarifare și netarifare, desfășurarea pe baze stabile a relațiilor financiar-valutare, excluderea oricăror presiuni și amestec al unor țări în treburile interne ale altora sînt condiții de primă importanță pentru dezvoltarea unor relații de cooperare economică internațională cu rezultate practice pentru realizarea noii ordini. Între principiile noii ordini internaționale există o legătură strînsă de interdependență. Pentru respectarea lor în practică, statele lumii vor trebui să adopte noi reguli de conduită, organizațiile internaționale avînd obligația ca, în cadrul competenței lor prestabilite, să asigure controlul aplicării hotărîrilor, acordurilor și înțelegerilor dintre state. Una din condițiile de importanță primordială a noii ordini este înfăptuirea dezarmării generale și totale, problemă esențială a timpurilor noastre. Limitarea bugetelor de război, securitatea pe continentul european, continent în care există state și blocuri de state cu sisteme sociale diferite, precum și concentrări de arme cu o forță de distrugere fără precedent, continuarea destinderii ca factor necesar al întăririi păcii și securității în lume, reprezintă tot atîtea condiții de înfăptuire a unei noi ordini internaționale bazate pe echitate și justiție.

nulitate, în dreptul internațional, termen care desemnează lipsa de valoare juridică a unui document internațional — tratat, convenție, act etc. — sau a unei decizii dată de o organizație sau organ internațional. Sînt lovite de **n.** actele care conțin angajamente, obligații, prevederi contrare principiilor fundamentale ale dreptului internațional contemporan. Anumite acte internaționale încheiate în condiții anormale, lovite de vicii de consimțămînt (eroare, dol, violență) pot fi declarat nule, la cererea părții a cărei voințe a fost astfel viciată. Pot deveni nule și acte care au fost considerate valabile atunci cînd au fost încheiate (de ex.: Convenții cu caracter colonialist, imperialist), dar care în prezent sînt nule de drept. Art. 64 din Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor (1969) prevede: „Dacă o normă coercitivă nouă de drept internațional general apare, orice tratat în ființă care este în conflict cu această normă devine nul și încetează să existe". În caz de contestație cu privire la **n.** unui tratat, a unui angajament, a unei obligații internaționale, părțile în conflict sînt datoare să rezolve diferendul prin mijloace pașnice.

nulla poena sine lege v. **principiul legalității infracțiunilor și pedepselor.**

nullum crimen sine lege v. **principiul legalității infracțiunilor și pedepselor.**

nunțiu, reprezentant diplomatic al Vaticanului de rang superior. N. fac parte, împreună cu ambasadorii, din prima clasă a șefilor de misiune diplomatică. În țările catolice **n.** este, de regulă, decan al corpului diplomatic, indiferent de vechimea în grad.

O

O.A.C.I. v. **Organizația Aviației Civile Internaționale (O.A.C.I.).**

obiective militare (în dreptul internațional), bunuri care, prin natura, amplasamentul, destinația sau utilizarea lor aduc o contribuție efectivă acțiunii militare și a căror distrugere totală sau parțială, capturare sau neutralizare oferă un avantaj militar precis. Din punct de vedere juridic, **o.m.** se caracterizează prin trei elemente esențiale: a) natura bunurilor, amplasarea lor și destinația eminamente militară; b) contribuția efectivă, directă și imediată pe care acestea o aduc la acțiunea militară și c.) avantajul militar precis. Potrivit legilor și obiceiurilor aplicabile în caz de conflict armat, numai **o.m.** pot fi atacate de beligeranți. În caz de dubiu asupra caracterului unui bun care este în mod normal afectat uzului civil este prezumat a nu fi utilizat pentru a aduce o contribuție efectivă acțiunii militare. V. și **bunuri cu caracter civil.**

obiective nemilitare v. **bunuri cu caracter civil.**

obiectul dreptului internațional, principalele domenii sau direcții ale colaborării statelor în legătură cu care se desfășoară acțiunea de influență și de reglementare pe care o exercită dreptul internațional. Reglementarea urmărește: a) dezvoltarea legăturilor pașnice, de colaborare între state și popoare; b) apărarea statelor și popoarelor împotriva agresiunii sau amenințării cu forța; c) asigurarea condițiilor pe plan internațional pentru dezvoltarea fiecărei națiuni sau popor, în conformitate cu aspirațiile sale naționale. Nu constituie obiect al reglementării internaționale acele probleme care, potrivit art. 2, alin. 7 al Cartei „aparțin în mod esențial competenței interne a unui stat". Prin acordul lor de voință, două sau mai multe state pot să reglementeze aspecte de interes comun ale cooperării lor în domenii care, prin natura și esența lor, sînt ori rămîn în sfera drepturilor lor suverane (de ex.: determinarea regimului juridic al străinilor, a regimului vamal etc.). În condițiile și limitele determinate de state, în sfera reglementării juridice intră și raporturile altor entități cu statut de drept internațional. Formează **o.d.i.** poziția și raporturile pe plan internațional ale popoarelor care luptă pentru eliberarea lor. Sub incidența dreptului internațional public cad și relațiile organizațiilor internaționale cu alte organizații sau cu state. Raporturile externe ale acestor entități formează obiectul reglementării internaționale numai în măsura în care statele recunosc, prin acordul lor de voință, acestor entități un statut juridic determinat de subiecte ale dreptului internațional (unele organizații internaționale, popoarele care luptă pentru eliberare), fie anumite atribute ale acestui statut în legătură cu exercitarea atribuțiilor lor funcționale.

obiectul tratatului internațional, denumire prin care se consacră raporturile internaționale pe care prevederile tratatului le reglementează în conformitate cu voința liber exprimată a părților contractante. **O.t.i.** trebuie să îndeplinească două condiții: a) să fie posibil (realizabil); b) să fie licit (să respecte principiile și normele unanim admise ale dreptului internațional). Obiectul trebuie să exprime concordanța cu principiile fundamentale ale dreptului internațional: respectarea suveranității și a integrității teritoriale, a egalității în drepturi și a avantajului reciproc, a neamestecului în treburile interne. V. și **tratat internațional.**

obiter dictum, expresie lat. însemnînd „spus în treacăt", folosită spre a desemna un pasaj dintr-o motivare a unei hotărîri judecătorești, care nu este în legătură directă cu sentința dată: considerentul în cauză ar putea să și lipsească din motivarea hotărîrii, fără ca aceasta să ducă la schimbarea soluției. Spre deosebire de considerentele pe care se sprijină soluționarea speței, și care constituie cu adevărat „motivarea" sentinței, un **o.d.** nu are forță obligatorie față de părțile în cauză, nu constituie „lucru judecat". **O.d.** are însă importanță întrucît exprimă vederile forului judiciar respectiv și ca atare consemnează starea jurisprudenței cu privire la o problemă a dreptului.

obligație internațională, legătură juridică, guvernată de normele dreptului internațional, prin care un stat sau organizație internațională sînt obligate față de alte state sau organizații internaționale la anumite prestații, acțiuni sau abțineri. Nerespectarea de către un stat a **o.i.** atrage după sine răspunderea internațională, inclusiv obligația de a repara eventualele daune produse. În cazul unor contradicții între diferite **o.i.** ale aceluiași stat sau organizație internațională trebuie dată întîietate celor izvorîte din principiile dreptului internațional coercitiv, *jus cogens gentium*, idee conținută în art. 103 din Carta O.N.U., după care în caz de conflict în-

tre obligațiile statelor membre, asumate prin alte acorduri internaționale și cele rezultînd din Cartă, acestea din urmă trebuie să aibă precădere.

observator 1. Persoană împuternicită oficial de un stat sau de o organizație internațională de a le reprezenta la o reuniune internațională. **O.** nu au drept de vot și nici calitatea de a-și asuma vreun angajament sau semna actele adoptate. Ei pot, în schimb, dacă membrii reuniunii respective sînt de acord, să ia parte la discuții. Statele trimit de regulă **o.** la acele reuniuni care dezbat probleme ce interesează statul respectiv sau la conferințele din care fac parte cu drepturi depline, însă la care nu doresc să-și asume vreun angajament. Organizațiile internaționale, în special cele neguvernamentale și instituțiile specializate, trimit **o.** la unele organisme ale O.N.U. (Art. 70 din Carta O.N.U. împuternicește Consiliul Economic și Social să ia măsuri pentru participarea, fără drept de vot, a reprezentanților instituțiilor specializate, la dezbaterile sale sau ale comisiilor înființate de el, precum și pentru participarea reprezentanților Consiliului la dezbaterile instituțiilor specializate.) **2.** Reprezentant al Organizației Națiunilor Unite în anumite regiuni unde există tulburări internaționale pentru a culege informații, sau în teritoriile coloniale pentru a urmări desfășurarea unei acțiuni (referendum, alegeri etc.).

O.C.D.E. v. **Organizația Pentru Cooperare și Dezvoltare Economică.**

Oceanul Indian — zonă a păcii. Inițiativa declarării Oceanului Indian ca zonă a păcii aparține statului Sri Lanka, căreia i s-a alăturat ulterior Republica Tanzania, care a propus înscrierea pe agenda de lucru a celei de-a XXVI-a sesiuni a Adunării Generale a unui punct în acest sens. Un proiect de rezoluție, avînd ca obiect declararea Oceanului Indian ca zonă a păcii, a fost supus Adunării Generale de 13 state nealiniate. El prevedea în esență: a) Declararea Oceanului Indian, în cadrul unor limite ce urmau a fi hotărîte, ca zonă a păcii; b) Cererea adresată marilor puteri să înceapă consultări cu statele ce au ieșire la Oceanul Indian, în vederea stopării prezenței lor militare în acest ocean și a eliminării din zonă a tuturor bazelor, instalațiilor militare, armelor clasice și de distrugere în masă; c) Cererea statelor riverane și interioare Oceanului Indian adresată membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate și altor state care utilizează căile maritime din acest ocean tinzînd să asigure că: vasele de război și aviația militară nu vor utiliza Oceanul Indian pentru menținerea sau folosirea forței împotriva vreunuia din statele sale riverane; dreptul de liberă și nestînjenită utilizare a zonei; realizarea unor demersuri pentru a se ajunge la un acord internațional asupra acestei probleme. La 17 dec. 1971, Adunarea Generală a adoptat proiectul de rezoluție cu majoritatea de voturi, sub formă de declarație. Problema a fost dezbătută și la sesiunea următoare a Adunării Generale a O.N.U, creîndu-se un comitet ad-hoc însărcinat să studieze implicațiile propunerilor respective, fără a se reuși să se convoace o conferință mondială care să adopte documentul prin care să se declare Oceanul Indian zonă a păcii.

ocuparea teritoriului 1. Mod de garantare a executării obligațiilor internaționale. Această formă de garantare a fost frecvent folosită în practica internațională. „Ca garanție a îndeplinirii de către Germania a prezentului tratat — se prevede în art. 428 al Tratatului de pace de la Versailles (1919) — teritoriile germane aflate la apus de Rin vor fi ocupate de armatele puterilor aliate și asociate în decursul unei perioade de 15 ani, socotite de la data intrării în vigoare a prezentului tratat". După cel de-al doilea război mondial, în baza actului de capitulare necondiționată a forțelor armate germane din 9 mai 1945, teritoriul Germaniei a fost ocupat de către puterile aliate. **2.** Mod de dobîndire a teritoriului de stat conturat în practica statelor și în doctrina dreptului internațional în perioada trecerii de la feudalism la capitalism. Într-o primă perioadă **o.t.** era fundamentată pe teoria primului descoperitor, stabilirea, chiar formală sau simbolică, a puterii statului ocupant fiind recunoscută ca temei juridic pentru dobîndirea teritoriului respectiv. Această concepție pornea de la faptul că teritoriile în cauză erau considerate „fără stăpîn" (res nullius), ceea ce nu corespundea realității, deoarece stăpînul lor legitim era populația autohtonă. În a doua jumătate a sec. al XIX-lea, teoria ocupației fictive a fost revizuită. Astfel, Actul general de la Berlin (1885) stabilea, în art. 34 și 35, ca una din condițiile esențiale ale **o.t.**, efectivitatea acesteia, constînd în luarea în posesie a teritoriului și stabilirea unor autorități responsabile. Concepția efectivității **o.t.** a apărut ca o reacție față de practica interioară, a ocupației „fictive" sau „oculare", ca o cerință a tinerelor state capitaliste care năzuiau să dobîndească colonii asupra unor teritorii aflate sub ocupația fictivă a altor state, ca Portugalia și Spania. În dreptul internațional contemporan, care consacră dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, ocupația fictivă sau efectivă nu mai poate servi drept titlu valabil de dobîndire de teritorii.

ocupația militară (în limba latină „ocupatio bellica"), situația unui teritoriu aflat sub puterea armatei inamice (după încetarea operațiunilor militare), care exercită asupra lui, în mod efectiv, o autoritate temporară. Regimul **o.m.** este reglementat prin anexa din Convenția a IV-a de la Haga (1907) și prin Convenția a IV-a de la Geneva (1949) cu privire la protecția populației civile în timp de război (94 de articole din această Convenție — între 47—141 reglementează în detaliu situația populației civile în teritoriul ocupat). Pînă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, între **o.m.** și anexarea unui teritoriu nu se făcea nici o distincție. Orice teritoriu ocupat în timpul operațiunilor militare era considerat ca aparținînd ocupantului, care-l putea folosi cum credea de cuviință. În aceeași măsură el dispunea și de soarta locuitorilor acestui teritoriu. Ulterior, o asemenea concepție a căzut în desuetudine, dreptul internațional clasic conferind un alt statut **o.m.** Astfel, **o.m.** producea, sub raport juridic, numai efecte temporare asupra populației și a teritoriului respectiv. Regimul **o.m.** presupunea, pe de o parte anumite drepturi pentru ocupant, iar pe de altă parte și anumite restricții pentru acesta. Dreptul puterii ocupante se concretiza într-o serie de măsuri pe care aceasta le putea lua în vederea asigurării securității trupelor sale și

a realizării scopurilor sale de război. Printre aceste măsuri se numără: edictarea unor legi penale a căror aplicare (neretroactivă) putea fi încredințată unor tribunale militare proprii înființate în teritoriul ocupat; modificarea legilor penale existente în acest teritoriu care i-ar fi amenințat securitatea; obligarea populației din teritoriul ocupat la prestarea anumitor munci (remunerate echitabil) în folosul armatei de ocupație sau pentru serviciile de utilitate publică; destituirea unor funcționari considerați indezirabili; dreptul de a percepe impozite și taxe, de a ridica unele contribuții pentru nevoile armatei, de a face unele rechiziții în natură (în raport cu resursele țării), de a-și însuși fonduri, depozite de muniții, mijloace de transport, magazine, rezerve alimentare și orice proprietate a statului ce putea fi folosită în scopuri militare; dreptul de a prelua și distruge, în caz de strictă necesitate, cablurile submarine ce legau teritoriul statului beligerant cu un stat neutru etc. Puterea ocupantă nu avea dreptul de a anexa sau de a proclama independența teritoriului ocupat și nici de a deporta în masă populația civilă de pe acest teritoriu; ea trebuia să asigure ordinea și securitatea teritoriului ce-l administra și să respecte drepturile de familie, onoarea și convingerile religioase ale populației de pe acest teritoriu. Normele dreptului internațional clasic interziceau, de asemenea, puterii administrante de a forța populația din teritoriul ocupat să dea informații asupra forțelor armate ale statului respectiv sau asupra mijloacelor sale de apărare ori de a servi în forțele armate sau auxiliare ale acestuia; de asemenea, el nu putea constrînge populația din acest teritoriu de a-i depune jurămînt de fidelitate, nu putea ordona împotriva populației civile nici o pedeapsă colectivă pecuniară sau de altă natură pentru fapte individuale, trebuia să ia măsuri pentru a interzice săvîrșirea de jafuri etc. Aceste reguli sînt depășite în condițiile actuale, cînd populația unui stat care este obiectul unei agresiuni armate are dreptul și datoria să ducă războiul întregului popor pînă la eliberarea completă a teritoriului cotropit. Dreptul internațional contemporan interzice **o.m.** sub orice formă s-ar manifesta. Astfel, Declarația din 24 oct. 1970 asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state stipulează că: „Teritoriul unui stat nu poate face obiectul unei **o.m.** rezultînd din folosirea forței contrar Cartei". De asemenea, rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 3314/XXIX din 14 dec. 1974 asupra definiției agresiunii prevede că „teritoriul unui stat nu poate fi încălcat și nu poate constitui, fie chiar și temporar, obiectul unei **o.m.** sau al altor măsuri de forță". Acest document include în termenul de agresiune „orice ocupație militară chiar temporară", rezultînd dintr-o invazie sau atac sau orice anexiune, prin folosirea forței, a teritoriului sau unei părți a teritoriului altui stat. V. și **efectele juridice ale ocupației militare; efectivitatea ocupației.**

ocupația oculară v. **res nullius.**

ocupația străină, concept nou de drept internațional introdus în Protocolul I de la Geneva din 1977 și în unele rezoluții ale O.N.U., care definește modalitățile posibile de pătrundere cu trupe străine pe teritoriul unui stat fie, de exemplu, la invitația unor autorități în cazul unui conflict intern, fie sub forma unei pretinse invitații, fie chiar în baza unui acord sau tratat impus cu forța. **O.s.** este, indiferent de forma pe care o îmbracă și de motivele invocate, un act ilegal, incriminat de normele și principiile fundamentale ale dreptului internațional.

Oder, comisia, *cazul* ∿, diferend între Polonia, pe de o parte, și Cehoslovacia, Danemarca, Franța, Marea Britanie, Prusia și Suedia, pe de altă parte, ivit ca urmare a interpretării art. 341 al Tratatului de pace de la Versailles (1919) în baza căruia fluviul Oder a fost supus administrației unei Comisii Internaționale (Cehoslovacia, Danemarca, Franța, Anglia, Polonia, Prusia, Suedia). Comisia trebuia, între altele, să delimiteze porțiunile fluviului, precum și afluenții lui care erau supuși administrației internaționale. În 1920 Comisia a încercat să delimiteze sectoarele afluenților Warthe și Netze, însă Polonia s-a opus susținînd că acestea nu pot fi internaționalizate decît de la confluența lor cu Oder și pînă la granița Poloniei; celelalte delegații au susținut că și sectoarele acestor afluenți situate în Polonia fac parte din sistemul fluvial internaționalizat. Statele membre ale Comisiei, în temeiul unui compromis, au sesizat C.P.J.I. cu această problemă. C.P.J.I., prin hotărîrea din 10 sept. 1929, a recunoscut că competența **C.O.** se întinde asupra întregii rețele internaționalizate. Regula *in dubiis quod minimum* trebuie aplicată numai în subsidiar, cînd lipsesc argumente deduse din scopul convenției de interpretat pentru a hotărî că intenția statelor contractante a fost să organizeze cooperarea lor cu o oarecare restrîngere a drepturilor cuvenite lor, în principiu, în temeiul suveranității teritoriale.

O.E.C.E. v. **Organizația Europeană de Cooperare Economică.**

O.I.M. v. **Organizația Internațională a Muncii.**

O.M.M. v. **Organizația Meteorologică Mondială.**

O.M.P.I. v. **Organizația Mondială a Proprietății Industriale.**

Onassis, *cazul* ∿, diferend între Perú, pe de o parte, și Marea Britanie, S.U.A. și Panamá, pe de altă parte, în legătură cu regimul mării teritoriale (la 1 aug. 1947, un decret prezidențial peruan a proclamat că platoul continental al acestei țări se întinde pînă la 200 mile marine de la țărm, zonă în care își rezervă dreptul de a ocroti resursele piscicole maritime. La 18 aug. 1952 Chile, Perú și Ecuador și-au proclamat suveranitatea și jurisdicția exclusivă asupra unei zone avînd o întindere de 200 mile marine de la țărm). Danemarca, Anglia, S.U.A., Olanda, Suedia și alte state au protestat împotriva acestei acțiuni; unele state latino-americane au sprijinit-o. În nov. 1954 cinci baleniere ale armatorului Onassis și-au făcut apariția la circa 110 mile marine depărtare de coasta peruană. Vasele au fost oprite și cu folosirea forței armate duse în portul peruan Paita. Prin sentința autorității portuare din 26 nov. 1954, căpitanii celor cinci baleniere, armatorii și proprietarii lor au fost condamnați la plata în total a 3 milioane dolari

S.U.A., vasele fiind confiscate pînă la achitarea sumei. Panamá, sub al cărei pavilion balenierele navigau, precum și Anglia și S.U.A., unde vasele erau asigurate împotriva confiscării, au protestat și au propus un arbitraj. Perú a respins atît protestele, cît și ideea unui arbitraj, întrucît i s-ar fi încălcat drepturi inerente suveranității. La 13 dec. 1954 s-a plătit întreaga sumă fixată de Perú, la dispoziția lui Onassis și a firmei de asigurare din Anglia, după care balenierele au fost eliberate.

O.N.U. v. **Organizația Națiunilor Unite.**

O.N.U.D.I. v. **Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială.**

Opanal, organism pentru interzicerea armelor nucleare în America Latină creat prin Tratatul de la Tlatelolco (1967). Scopul **Opanal** este de a organiza consultările periodice sau extraordinare între statele membre pe tema propunerilor, măsurilor și procedurilor enunțate în tratat și a controlului executării obligațiilor decurgînd din tratat, să încheie acorduri cu statele membre, precum și cu alte organizații și organisme internaționale. În cadrul **Opanal** a fost creată o *Conferință generală* ca organ suprem, care va examina și rezolva toate problemele prevăzute în tratat și va stabili modalitățile sistemului de control; un *Consiliu,* organ cu acțiune permanentă alcătuit din cinci membri, aleși de conferința generală pentru o perioadă de patru ani, și un *secretariat,* compus dintr-un secretar general ales pentru patru ani, care este cel mai înalt funcționar al **Opanal**-ului, și din personalul aferent, desemnat de secretarul general.

O.P.E.C. v. **Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol.**

operațiuni O.N.U. de menținere a păcii, acțiuni autorizate de Consiliul de Securitate sau, în mod excepțional, de Adunarea Generală de comun acord cu părțile, pentru a permite Organizației Națiunilor Unite să obțină încetarea ostilităților, evitarea reluării lor și normalizarea situației în anumite zone conflictuale. Asemenea operațiuni îmbracă două forme: a) forțe armate însărcinate cu menținerea păcii; b) misiuni de observatori militari. *Forțele însărcinate cu menținerea păcii* sînt alcătuite din trupe armate furnizate de statele membre, care ajută la evitarea reluării luptelor, restabilirea și menținerea ordinii, facilitarea reîntoarcerii la o situație normală. Mijloacele lor de acțiune sînt: negocierile, convingerea, observarea și examinarea faptelor. La nevoie, ele pot interveni între părțile aflate pe punctul de a se confrunta. N-au însă dreptul de a recurge la forță decît în caz de legitimă apărare. Ele trebuie să păstreze o strictă imparțialitate și să se abțină de la orice acțiune de natură a influența revendicările sau atitudinea politică a părților în conflict. Asemenea forțe au fost trimise în Orientul Mijlociu, în Congo și în Cipru. *Misiunile de observatori militari* se compun din funcționari neînarmați puși la dispoziția O.N.U., la cererea secretarului general, de către statele membre. Sarcinile acestor misiuni sînt de a face observații asupra situației de natură a amenința menținerea păcii și a prezenta un raport secretarului general (care informează la rîndul său Consiliul de Securitate) în ceea ce privește menținerea păcii, a examina violările eventuale și a contribui la ameliorarea situației. Asemenea misiuni de observatori au fost trimise în Orientul Mijlociu, Kashmir etc. Operațiunile pentru menținerea păcii nu au fost prevăzute în Carta O.N.U., ci ele sînt instituite ad-hoc. Pentru instituționalizarea acestor acțiuni și crearea unui regim juridic unitar, în 1965 a fost creat Comitetul special pentru operațiunile de menținerea păcii, alcătuit din 33 de state, inclusiv România.

opinie dizidentă, expresie utilizată în practica C.I.J. și a unor tribunale internaționale care desemnează expunerea oficială a votului negativ al unuia din membrii acestor jurisdicții față de o soluție adoptată cu majoritate, precum și motivele pe care el își fondează votul. „Orice judecător poate, dacă dorește — prevede Regulamentul C.I.J. art. 74 par. 2. — să alăture la hotărîre fie expunerea opiniei sale individuale sau dizidente, fie simpla constatare a disentimentului său". **O.d.** se publică în culegerile de hotărîri ale Curții Internaționale de Justiție.

opinie individuală, expresie utilizată în practica C.I.J. și a unor tribunale internaționale care desemnează expunerea oficială prezentată de unul din membrii acestor jurisdicții în care, fiind de acord cu hotărîrea pronunțată de Curte însă nu și cu motivarea acesteia, prezintă rațiunile care l-au determinat să voteze pentru adoptarea soluției respective. Posibilitatea exprimării **o.i.** este prevăzută în art. 57 din Statutul C.I.J., care dispune: „Dacă hotărîrea nu exprimă, în întregime sau în parte, opinia unanimă a judecătorilor, fiecare judecător va avea dreptul să-și formuleze opinia sa individuală".

optanții unguri, *cazul* ~, diferend între România și Ungaria în legătură cu efectele reformei agrare făcute de autoritățile române imediat după primul război mondial. După realizarea statului național unitar român, s-a purces la legiferarea împroprietăririi țăranilor, ceea ce a implicat și exproprierea moșierilor, în schimbul unei indemnizații. Această legiuire a fost aplicată în mod uniform în toate părțile statului român, tuturor moșierilor, fără deosebire de naționalitate. O serie de locuitori unguri ai Transilvaniei, care potrivit prevederilor art. 63 din Tratatul de pace de la Trianon (1920) își păstraseră cetățenia ungară, au sesizat Tribunalul arbitral mixt româno-maghiar, constituit în temeiul art. 239 al menționatului tratat de pace, cu cererea de a se constata că exproprierea moșiilor lor ar contraveni prevederilor art. 250 din tratatul de pace, care interzicea exproprierea bunurilor optanților. Guvernul român a invocat incompetența tribunalului de a statua în materie, întrucît nu era vorba de a se expropria bunuri ale optanților, adică de a se lua o măsură îndreptată împotriva acestora ca atare, ci de o măsură generală aplicată în același mod și proprietarilor de naționalitate română. La 10 ian. 1927 tribunalul și-a declinat competența, România și-a rechemat judecătorul și a supus problema Consiliului Societății Națiunilor, potrivit art. 11, punctul 2 din Pactul Societății, poziția României fiind susținută în fața Consiliului de Nicolae Titulescu. Prin Convenția din 28 apr. 1930, „procesul optanților unguri" a fost lichidat

în cadrul reglementării generale a datoriei de reparație incumbînd Ungariei. Tribunalul arbitral mixt săvîrșise un exces calificat de putere.

opțiune a cetățeniei, manifestare de voință a persoanelor care locuiesc pe un teritoriu transferat unui alt stat, prin care acestea, într-un anumit termen, indică cetățenia pe care și-au ales-o. În vechiul drept internațional, în cazul anexării de teritorii, domina regula, potrivit căreia, persoanele aflate pe teritoriul cucerit sau anexat deveneau *ipso facto* cetățeni ai statului anexant, pierzînd vechea cetățenie. Dreptul de opțiune a fost recunoscut în numeroase tratate internaționale, stabilind cesiuni teritoriale, precum și în tratatele de pace din 1919—1920 și 1947. Potrivit prevederilor majorității acestor tratate, alegerea uneia dintre cele două cetățenii atrage obligația persoanei optante de a-și fixa domiciliul în statul a cărui cetățenie a ales-o. În cazul transferului unei populații dintr-un stat în altul, tratatele care reglementează aceste operații stabilesc, de obicei, că populația transferată primește cetățenia statului pe al cărui teritoriu este deplasată (de ex.: Convenția de la Lausanne (1925) cu privire la schimbul de populații între Turcia și Grecia; hotărîrea Conferinței de la Potsdam (1945), referitoare la transferul populației germane din Polonia, Cehoslovacia și Ungaria în Germania).

oraș deschis (în dreptul internațional), localitatea asupra căreia, în caz de conflict armat, inamicul trebuie să se abțină de la orice atac, precum și de la orice operațiune militară care are ca obiect ocuparea acestuia. **O.d.** pentru a se putea bucura de protecție trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să nu fie apărat și să nu aibă în teritoriul său nici o forță armată; să înceteze orice raporturi cu forțele armate naționale sau aliate; să înceteze orice activitate cu caracter sau cu destinație militară în instalațiile sau industriile sale, care ar putea fi considerate ca obiective militare; să interzică orice tranzit pe teritoriul său. Stabilirea de **o.d.** se face prin înțelegere între părțile beligerante.

oraș liber, formațiune politico-administrativă independentă cu un regim internațional special. **O.l.** iau naștere pe baza unor acorduri internaționale încheiate între părțile interesate în aplanarea conflictului intervenit cu privire la aceste teritorii. Primele **o.l.** au fost create în Evul Mediu, cînd o serie de localități germane — Hamburg, Bremen, Lübeck, Regensburg, Frankfurt-pe-Main — pentru a sublinia situația lor de independență față de principatele feudale, erau denumite „orașe libere". Sensul acestei noțiuni era diferit de cel actual, statutul lor nefiind rezultatul unei reglementări internaționale. Primele **o.l.**, în accepția modernă a cuvîntului, au apărut prin secolele XIX-XX. Istoria consemnează, în ordinea apariției lor, următoarele **o.l.**: *Cracovia,* al cărui regim a fost stabilit prin Tratatul de la Viena (1815). El a ființat timp de aproape 30 de ani; *Danzigul* (Gdansk), care a primit statut de „stat liber" în urma primului război mondial, prin Tratatul de la Versailles. În această calitate, el avea propria sa constituție, organe legislative și administrative proprii, precum și cetățenia sa, el depinzînd însă, într-o mare măsură, de Polonia, pe teritoriul căreia se află. Polonia avea mandat de a reprezenta Gdansk-ul în relațiile internaționale. Pe de altă parte, Danzigul se afla și sub ocrotirea Societății Națiunilor. Cu regimul stabilit de oraș liber, Danzigul s-a menținut pînă în toamna anului 1939, cînd orașul a fost ocupat de Germania hitleristă. În 1945 Danzigul a fost eliberat și a revenit adevăratei sale patrii, R. P. Polonă. Numele său este azi Gdańsk; *Triestul,* prin Tratatul de pace cu Italia, din 1947 (anexa a VI-a), trebuia să primească statutul permanent de „teritoriu liber". În această calitate, el trebuia să stabilească singur relațiile externe, să bată monedă etc. Prin același tratat s-a interzis orice activitate militară pe teritoriul său. În calitate de girant fusese desemnat Consiliul de Securitate al O.N.U. Acest statut nu a intrat niciodată în vigoare. Diferendul privind acest teritoriu a fost rezolvat printr-un tratat bilateral între Iugoslavia și Italia. Regimuri de **o.l.** au mai avut: orașul marocan *Tanger,* între 1923 și 1940; *Saar*-ul, între 1919 și 1935 și 1945 și 1955. O rezoluție a Adunării Generale a O.N.U. (care însă nu a fost pusă în aplicare) stabilea un regim asemănător pentru orașul *Ierusalim.* În 1958, U.R.S.S. și R. D. Germană au propus acordarea statutului de **o.l.** *Berlinului occidental.*

ordine de drept (în dreptul internațional), expresie care desemnează un sistem juridic aplicabil înlăuntrul unui stat sau al comunității de state. **O. de d.** presupune că nu există impunitate pentru acte samavolnice, arbitrare, impunerea voinței celui mai puternic — din punct de vedere al forței militare, sau al forței fizice, ori al forței economice etc. Cu excepția cazului în care **o. de d.** a unui stat este incompatibilă cu prevederile dreptului internațional (de ex.: practica genocidului în Reichul hitlerist), amestecul din afară în **o. de d.** a unui stat suveran este interzis de principiul neintervenției.

ordinul ierarhic, principiu de drept penal conform căruia persoana ce acționează la ordinul unui superior poate fi absolvită de răspundere penală. Acest principiu a fost invocat de apărare și de acuzații la procesele criminalilor de război, după al doilea război mondial. Tribunalele militare de la Nürnberg și Tokio au dat următoarea interpretare principiului **o.i.**: „faptul că acuzatul a acționat conform dispozițiilor guvernului sau ordinului comandantului nu-l exonerează de răspundere, dar poate fi privit numai ca un argument pentru atenuarea pedepsei, dacă tribunalul recunoaște că o cer interesele justiției" (art. 8 din statut). Comisia de Drept Internațional a O.N.U., îndepărtîndu-se de la regula înscrisă în articolul 8 al statutului Tribunalului militar internațional, consideră ordinul superior o cauză ce absolvă de răspundere dacă, în împrejurările concrete, executantul nu a avut posibilitatea să evite traducerea în fapt a ordinului respectiv.

ordonanță, decizie luată în cursul procesului în fața C.I.J. (sau a altor organe de jurisdicție internațională) în probleme procedurale ca: fixarea termenului pentru depunerea memoriilor, contramemoriilor, replicilor și duplicilor, încuviințarea probelor cu martori sau înscrisuri. „Curtea dă ordonanțe — prevede art. 48 din statutul C.I.J. — pentru conducerea procesului, determinarea formelor și a termenelor în care fiecare parte trebuie, în fine, să le încheie". **O.** au importanță pentru

crearea unei practici constante în procedura instanțelor judecătorești internaționale.

organe arbitrale, forme ale arbitrajului internațional create de state, prin acordul lor de voință, pentru a judeca eventualele diferende care se ivesc între ele. În evoluția sa istorică, arbitrajul internațional, ca formă a justiției internaționale, a trecut, sub raportul organizării, prin trei etape: arbitraj prin șef de stat, arbitraj prin comisie mixtă și arbitraj prin tribunal. Indiferent de forma pe care o îmbracă, o.a. prezintă cîteva caracteristici comune: inexistența permanenței (instanțele arbitrale sînt organisme ad-hoc cu durată limitată; arbitrajul fiind facultativ, iar judecătorul fiind ales de părți pentru o durată determinată, după pronunțarea sentinței, menținerea tribunalului este fără obiect); stabilirea o.a. se face, de regulă, prin compromis, iar în cazuri mai rare, printr-o clauză compromisorie sau tratat de arbitraj permanent.

organele O.N.U., denumire sub care sînt cunoscute cele șase organe principale ale O.N.U.: Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Consiliul de Tutelă, Curtea Internațională de Justiție și Secretariatul. Potrivit art. 7, par. 2 din Cartă, organele principale pot înființa, după necesități, organe subsidiare; ele ajută organele principale la îndeplinirea atribuțiilor lor; nu au competență proprie, ci o competență delegată de organul principal. Pot fi compuse fie din reprezentanți ai statelor membre — ca și organele principale — fie din persoane care participă cu titlu personal (de ex.: Comisia de Drept Internațional). Carta O.N.U. reglementează, pentru fiecare organ principal în parte, compunerea, funcțiile și puterile, procedura și votul. Pe baza Cartei, fiecare organ principal și-a elaborat un regulament de funcționare (reguli de procedură) și și-a creat numeroase organe.

organe (interne, externe) pentru relații internaționale, autorități care, potrivit normelor constituționale ale unui stat, îndeplinesc atribuțiile legate de relațiile externe cu alte state sau cu organizații internaționale. Organe interne de regulă sînt: *șeful statului,* care poate fi un organ unipersonal (președinte al republicii sau monarh) sau un organ colegial (prezidiu) și care are drept de reprezentare generală a statului în relațiile internaționale (jus representationis omnimodae); *parlamentul,* care de regulă aprobă cele mai importante tratate, declară starea de război și încheie pacea etc.; *guvernul,* care de fapt realizează conducerea și coordonarea generală a relațiilor externe ale unui stat cu alte state și organizații internaționale. Șeful guvernului are atribuții de reprezentare și deci poate negocia și încheia acorduri, angajînd statul său fără vreo împuternicire specială. Organizarea și înfăptuirea *directă* a relațiilor externe ale unui stat îi revine *Ministerului Afacerilor Externe,* care are următoarele atribuții principale: reprezintă statul fără a avea nevoie de împuterniciri speciale; transmite instrucțiuni reprezentanților diplomatici aflați în străinătate; supraveghează și controlează activitatea misiunilor diplomatice și oficiilor consulare în străinătate; eliberează depline puteri pentru încheierea de acorduri (în unele cazuri contrasemnează deplinele puteri semnate de șeful statului); menține legătura cu reprezentanții diplomatici străini acreditați în țara sa; poartă negocieri cu ei, întocmește proiecte de acorduri și participă activ la negocierea acordurilor internaționale. În multe țări — în special în țările socialiste — și alte ministere de profil economic pot negocia și aplica acorduri internaționale, organiza și îndruma reprezentanțele comerciale, stabili relații directe cu misiunile diplomatice și oficiile consulare străine. Astfel, în R.S. România, Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale îndeplinește un rol deosebit în înfăptuirea politicii partidului și statului în domeniul comerțului exterior și cooperării economice și tehnice internaționale. Organe externe pentru relații internaționale sînt: *misiunile, reprezentanțele diplomatice* și *oficiile consulare.* V. și **șef de stat; guvern.**

Organizația Aviației Civile Internaționale (O.A.C.I.), instituție specializată a O.N.U. care urmărește dezvoltarea principiilor și tehnicilor navigației aeriene internaționale, promovarea planificării și dezvoltării transporturilor aeriene internaționale, asigurarea condițiilor de securitate a zborurilor, crearea și exploatarea aeronavelor în scopuri pașnice etc. **O.A.C.I.** și-a început activitatea la 4 apr. 1947, dată la care a intrat în vigoare Convenția pentru Aviația Civilă Internațională, semnată la Chicago la 7 dec. 1944. Organele principale ale **O.A.C.I.** sînt: *Adunarea,* alcătuită din toate statele membre și care se reunește în sesiuni ordinare din trei în trei ani, fiecare stat avînd dreptul la un vot, iar hotărîrile fiind luate cu majoritate de voturi exprimate; *Consiliul,* este de fapt organul permanent al organizației, compus din reprezentanții a 30 de state, numiți pe o perioadă de trei ani. Activitatea **O.A.C.I.** este coordonată de *secretarul general.* **O.A.C.I.** are 134 de state membre (1977). R. S. România este membră în **O.A.C.I.** din anul 1966. Are sediul la Montreal (Canada).

Organizația Europeană de Cooperare Economică (O.E.C.E.), organizație interguvernamentală cu caracter economic, creată la 16 apr. 1948 cu scopul de a înfăptui planul de „ajutorare economică a Europei" (Planul Marshall). Din **O.E.C.E.** au făcut parte Austria, Belgia, Danemarca, Elveția, Franța, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Olanda, Portugalia, Suedia și Turcia. În 1949 în organizație au intrat și R. F. Germania, iar în 1959 Spania. Obiectivul **O.E.C.E.** era de a promova dezvoltarea producției și a schimburilor internaționale de mărfuri și servicii, reducerea taxelor vamale și a altor obstacole în calea comerțului, menținerea stabilității valutelor naționale și echilibrului balanțelor de plăți. În cadrul **O.E.C.E.** a fost creat Acordul de plăți intraeuropean care, în 1950, s-a transformat în Uniunea Europeană de Plăți. **O.E.C.E.** era alcătuită din următoarele organe: *Consiliul,* organ suprem, în care erau reprezentate toate statele membre. El putea adopta hotărîri obligatorii pentru toți membrii organizației cu majoritatea simplă de voturi; *Comitetul executiv,* alcătuit dintr-un număr de șapte membri aleși de Consiliu pe timp de un an, și *Secretariatul,* condus de un secretar general. A avut sediul la Paris. În sept. 1961, statele membre ale O.E.C.E., împreună cu S.U.A. și Canada, au încheiat un acord privind crearea Organizației

pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (O.C.D.E.), care a preluat funcțiile O.E.C.E.

Organizația Intergovernamentală Consultativă a Navigației Maritime (Interguvernamental Maritime Consultative Organisation — I.M.C.O.), organizație interguvernamentală cu statut de instituție specializată a O.N.U., creată în 1948 pe baza Convenției adoptate de Conferința maritimă a O.N.U. de la Londra. Practic, ea nu funcționează însă decît din 17 mart. 1959. Se ocupă de probleme maritime, îndeosebi cu cele referitoare la navigația comercială internațională. Scopurile principale ale organizației sînt: instituirea unui sistem de colaborare interguvernamentală în domeniile tehnice ale navigației maritime comerciale; adoptarea de către state a unor norme generale privind securitatea maritimă, eficacitatea navigației în problemele salvării vieții omenești pe mare, în privința protecției mediului marin și în prevenirea poluării acestuia de către nave. I.M.C.O. se ocupă, totodată, și de unele probleme juridice referitoare la transporturile maritime internaționale și acordă asistență tehnică în acest domeniu țărilor în curs de dezvoltare. Fiind o organizație deschisă, statele membre ale O.N.U. pot deveni membre ale I.M.C.O. prin semnarea fără rezervă privind aderarea, prin semnarea sub rezerva aderării urmată de aderare, prin aderare. Structura organizației este următoarea: *Adunarea,* principalul organ deliberativ care se întrunește în sesiuni ordinare la un interval de doi ani și în care sînt reprezentate toate statele membre, avînd dreptul fiecare la un vot; *Consiliul,* compus din 24 de state membre alese de Adunare pe o perioadă de doi ani. Consiliul controlează executarea programului de lucru al organizației și îndeplinește între sesiunile Adunării rolul de organ executiv; *Comitetul securității maritime,* organ tehnic compus din reprezentanții tuturor statelor membre, ce se întrunește, de regulă, de două ori pe an; *Comitetul juridic,* ce funcționează ca un organ subsidiar permanent al Consiliului; *Comitetul pentru protecția mediului marin,* organ subsidiar al Adunării, deschis participării tuturor statelor membre ale I.M.C.O., precum și statelor-părți la Convențiile adoptate de organizație în scopul protejării mediului marin împotriva poluării și potrivit cărora Comitetul ar exercita anumite funcții; *Comitetul pentru simplificarea formalităților,* organ subsidiar al Consiliului cu sarcina de a oferi acestuia soluții referitoare la simplificarea transporturilor maritime; *Comitetul cooperării tehnice,* deschis participării tuturor statelor membre ale organizației, care exercită funcții consultative în cadrul programului de asistență tehnică ale I.M.C.O pentru țările în curs de dezvoltare; *Secretariatul,* compus din: secretarul general, adjunctul acestuia, directorul cabinetului și dintr-un anumit număr de funcționari internaționali. I.M.C.O. are sediul la Londra. România este membră a organizației din 1965.

Organizația Internațională a Muncii (O.I.M.), organizație interguvernamentală cu statut de instituție specializată a O.N.U. (din 1946) înființată la 11 apr. 1919 cu scopul de a ocroti demnitatea muncitorilor, a contribui la îmbunătățirea condițiilor lor de muncă și la ridicarea nivelului de trai, a realiza bunăstarea economică și folosirea deplină a forței de muncă, a ocroti sănătatea muncitorilor, protecția mamei și a copilului, a asigura posibilități egale în domeniul învățămîntului și pregătirii profesionale etc. În O.I.M. poate deveni membru orice stat membru al O.N.U. care acceptă prevederile Convenției, precum și state nemembre, în temeiul unei hotărîri a Conferinței internaționale a muncii adoptată cu o majoritate de 2/3, inclusiv 2/3 din delegații guvernamentali. O.I.M. desfășoară următoarele activități: elaborează convenții și recomandări care stabilesc normele internaționale ale muncii (pînă în prezent O.I.M. a adoptat circa 150 de convenții și cam tot atîtea recomandări, care împreună formează *Codul internațional al muncii);* formulează principii și programe internaționale în scopul îmbunătățirii condițiilor de muncă și de trai, sporirii posibilităților de plasament și promovării drepturilor fundamentale ale omului; stabilește norme internaționale de muncă pentru orientarea autorităților naționale în vederea realizării acestor obiective; organizează un program de cooperare tehnică internațională pentru sprijinirea guvernelor în aplicarea practică a acestor principii; desfășoară activitate de instruire, învățămînt și de cercetare pentru sprijinirea celorlalte acțiuni; elaborează un program mondial pentru asigurarea posibilităților de muncă, în vederea sprijinirii eforturilor naționale și internaționale pentru a asigura populației mondiale apte de muncă un plasament în producție; cooperează cu alte instituții, în vederea sprijinirii țărilor membre de a-și formula o politică de ansamblu pentru utilizarea forței de muncă. *Funcționarea* O.I.M. Organele și organismele O.I.M. funcționează după principiul tripartismului — reprezentanți ai muncitorilor, reprezentanți guvernamentali și reprezentanți ai celor care angajează după formula 1-2-1. Astfel, *Conferința internațională a muncii,* care este organul suprem al organizației, este alcătuită din cîte patru delegați din fiecare țară — unul din partea muncitorilor, doi din partea guvernului și unul din partea celor care angajează, fiecare avînd dreptul la vot. Conferința este forul internațional ce dezbate problemele de muncă și sociale și stabilește normele internaționale minime și obiectivele generale ale organizației. Conferința adoptă, din doi în doi ani, programele de lucru ale O.I.M. și bugetul bienal care este finanțat de statele membre. Între conferințe, activitatea O.I.M. este dirijată de *Consiliul de Administrație,* ce cuprinde 24 de delegați guvernamentali, 12 delegați ai muncitorilor și 12 ai celor care angajează. El este organul de execuție care se întrunește în trei sesiuni ordinare anuale. Întocmește și execută programele tehnice și se ocupă cu problemele relațiilor cu O.N.U. și alte organizații internaționale. *Biroul Internațional al Muncii* este secretariatul organizației. El coordonează activitatea de cooperare tehnică, centrul de cercetări și editura organizației. Consiliul de Administrație și B.I.M. sînt ajutate de comisii tripartite reprezentînd principalele sectoare ale industriei și de comisii de experți în următoarele probleme: învățămîntul profesional, perfecționarea cadrelor de conducere, protecția și îngrijirea muncii, educația muncitorilor și problemele speciale privind munca femeilor și a tinerilor. În vederea examinării problemelor de interes deosebit pentru țările din diferite regiuni ale lumii au loc periodic conferințe regionale ale statelor

membre ale O.I.M. și întruniri ale comisiilor consultative regionale. Pentru meritele recunoscute, O.I.M. i-a fost acordat Premiul Nobel pentru pace, în 1969. Are sediul la Geneva. România este membră în O.I.M. de la înființarea acesteia (între 1942 și 1955 ea nu a participat la activitatea organizației), aducînd contribuții importante la lucrările ei. Printre inițiativele României la O.I.M. se numără: Comerțul internațional și utilizarea forței de muncă (1963); Anul internațional al cooperării internaționale (1964); punerea în valoare a resurselor umane (1965) etc.

Organizația Internațională pentru Refugiați v. **Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați.**

Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale (O.M.P.I.), organizație interguvernamentală cu statut de instituție specializată, creată la 14 iul. 1967 (succedînd Birourilor internaționale reunite pentru protecția proprietății intelectuale (B.I.R.P.I.), înființată în 1893). *Scopuri:* promovarea protecției proprietății intelectuale pe plan mondial; asigurarea cooperării administrative între state pentru punerea în vigoare a diverselor acorduri internaționale privind mărcile de fabrică, invențiile industriale, clasificarea mărfurilor și serviciilor, protecția denumirilor de origine, a operelor literare și artistice, a producătorilor de discuri și a organismelor de radiodifuziune, protecția noilor varietăți de plante etc. *Funcția* O.M.P.I. încurajează încheierea de noi convenții și tratate internaționale și facilitează armonizarea legislației existente. Ea furnizează asistență juridică și tehnică țărilor în curs de dezvoltare, vizînd ameliorarea industrializării și modernizarea sistemelor de proprietate industrială și drepturile rezervate; redactează modele de legi pentru țările în curs de dezvoltare; oferă burse; organizează cicluri de studii; le oferă documentație științifică. O.M.P.I. adună și difuzează informații și întreține servicii pentru înregistrarea internațională sau alte forme de cooperare administrativă internațională între statele membre. *Structura: Conferința,* care grupează toate statele membre, este organul suprem; *Adunarea generală* compusă din statele membre ale Uniunilor de la Paris sau Berna; *Biroul internațional,* care este secretariatul organizației. O.M.P.I. a început să funcționeze în noua structură la 26 apr. 1970; are sediul la Geneva. La 17 dec. 1974 a devenit instituție specializată a O.N.U. România este semnatară a Convenției de constituire a O.M.P.I. și unul dintre primele state care au ratificat-o; a devenit membră a organizației la 26 apr. 1970, însă activitatea sa în domeniul protecției creației intelectuale în cadrul unei convenții internaționale multilaterale datează din 1920 (la 6 oct. 1920 România a aderat la Convenția de la Paris, iar la 1 ian. 1927 la Convenția de la Berna).

Organizația Mondială a Sănătății (O.M.S.), organizație interguvernamentală cu statut de instituție specializată a O.N.U., creată prin semnarea Constituției de înființare la 22 iul. 1946, dată la care s-au încheiat la New York lucrările Conferinței internaționale a sănătății. Întrunind la 7 apr. 1948, 26 de ratificări ale Constituției, O.M.S. și-a început efectiv activitatea. Țelul O.M.S. constă în promovarea cooperării internaționale în vederea ridicării tuturor popoarelor la cel mai înalt grad de sănătate. Pentru realizarea acestor deziderate O.M.S. acționează ca o autoritate conducătoare și coordonatoare în domeniul sănătății, în lucrările cu caracter sanitar internațional, acordă ajutor guvernelor pentru întărirea serviciilor lor de sănătate, înființează și întreține servicii administrative și tehnice, servicii epidemiologice și de statistică, contribuie la desfășurarea acțiunilor vizînd eradicarea bolilor epidemice, endemice și a oricăror alte boli, propune convenții, acorduri și regulamente referitoare la diferite probleme internaționale privind sănătatea, facilitează cooperarea între grupurile științifice și profesionale care contribuie la progresul sănătății etc. Sînt membre ale O.M.S. statele care au semnat, aderat sau acceptat în orice alt mod actul constitutiv al organizației — Constituția — precum și cele care au solicitat admiterea în organizație, iar cererea lor a fost aprobată cu majoritatea simplă de către Adunarea mondială a sănătății. O.M.S. are 150 de membri plini și doi membri asociați. Structura O.M.S. este următoarea: *Adunarea mondială a sănătății,* reunind reprezentanți calificați ai tuturor statelor membre și care se întrunește anual în sesiuni ordinare și, după caz, în sesiuni extraordinare; *Consiliul executiv,* alcătuit din 30 de persoane desemnate pe o perioadă de trei ani și condus de un președinte, se întrunește cel puțin de două ori pe an; *Secretariatul* cuprinde personalul tehnic și administrativ al organizației, avînd în frunte pe directorul general numit de Adunarea mondială a sănătății. O.M.S. are sediul la Geneva și dispune totodată de o rețea de șase birouri regionale: pentru Europa, inclusiv Algeria și Maroc, cu sediul la Copenhaga; pentru Africa fără Algeria, Maroc, Libia și Egipt, cu sediul la Brazzaville; pentru Mediterana orientală, inclusiv Libia și Egipt, cu sediul la Alexandria; pentru Asia de sud-est, cu sediul la New Delhi; pentru Pacificul occidental, inclusiv R.P. Chineză și țările insulare dintre Australia și Japonia, cu sediul la Manila; pentru America de Nord și de Sud, cu sediul la Washington. România este membră a O.M.S. de la 8 iun. 1948.

Organizația Națiunilor Unite (O.N.U.), organizație interguvernamentală cu vocație de universalitate, cel mai reprezentativ forum al popoarelor în epoca contemporană, creată la 25 iun. 1945, cînd a fost semnată Carta organizației. I. *Origini.* Carta Organizației Națiunilor Unite. Actul constitutiv al Organizației a fost elaborat la Conferința de la San Francisco, pe baza lucrărilor pregătitoare ale reprezentanților Chinei, Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii și U.R.S.S. de la Dumbarton Oaks (1944). Carta a fost semnată la 25 iun. 1945 și a intrat în vigoare la 24 oct. 1945, cînd O.N.U. a început să funcționeze oficial. La 24 oct. este sărbătorită în fiecare an „Ziua Națiunilor Unite". II. *Scop și principii.* Scopurile O.N.U. sînt: menținerea păcii și securității internaționale; dezvoltarea de relații amicale între națiuni; realizarea cooperării internaționale, rezolvînd problemele internaționale de ordin economic, social, cultural sau umanitar, și dezvoltînd respectarea drepturilor omului și libertăților cetățenești; organizația să devină un centru unde se armonizează eforturile națiunilor spre aceste scopuri comune. O.N.U. acționează con-

form principiilor următoare: egalității suverane a tuturor membrilor săi; îndeplinirii cu bună-credință a obligațiilor asumate conform Cartei; reglementării tuturor diferendelor internaționale pe cale pașnică, astfel ca pacea și securitatea internațională să nu fie puse în pericol, iar justiția să fie respectată; nefolosirii forței și a amenințării cu forța în relațiile internaționale; neamestecului în treburile care relevă esențialmente de competența națională a unui stat. Statele membre au obligația să acorde asistență Organizației în orice acțiune întreprinsă de ea conform dispozițiilor Cartei, și să se abțină să acorde asistență unui stat contra căruia Organizația întreprinde o acțiune preventivă sau coercitivă. III. *Calitatea de membru în O.N.U.* Pot deveni membre ale Organizației toate statele iubitoare de pace care acceptă obligația Cartei și care, după aprecierea Organizației, sînt capabile și dispuse să le aducă la îndeplinire. IV. *Limbi.* Limbile oficiale ale O.N.U. sînt: araba, chineza, engleza, franceza, rusa și spaniola. V. *Organele principale ale O.N.U.* sînt: Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Consiliul de Tutelă, Curtea Internațională de Justiție și Secretariatul. VI. *Natura juridică a O.N.U.* Organizația Națiunilor Unite este un instrument al colaborării multilaterale dintre state. Ea este un subiect de drept internațional derivat, cu capacitate juridică limitată. O.N.U. are personalitate juridică internațională cu caracter funcțional, calitate în care dispune de anumite drepturi. VII. *Funcții și atribuții. 1. Menținerea păcii și securității internaționale.* Scopul primordial al O.N.U., enunțat încă din preambulul Cartei, îl constituie ferirea generațiilor viitoare de flagelul războiului, care a provocat omenirii suferințe nespuse. În acest scop, semnatarii Cartei s-au angajat să practice toleranța, să trăiască în pace și securitate și să acționeze astfel încît forța armată să nu fie folosită altfel decît în interesul comun. Sarcina menținerii păcii și securității internaționale revine, în primul rînd, Consiliului de Securitate. Datorită mecanismului său de funcționare și a condițiilor în care a acționat, Consiliul nu a reușit să constituie întotdeauna un instrument eficace în calea numeroaselor conflicte armate cu care omenirea a fost confruntată în perioada postbelică. Adunării Generale i s-a încredințat misiunea să studieze principiile generale de cooperare în acest domeniu, să discute toate problemele relative la menținerea păcii internaționale și să facă în acest sens recomandările necesare. Exercitîndu-și misiunea încredințată, Adunarea Generală a reafirmat și precizat principiile Cartei privind menținerea păcii, a condamnat propaganda de război (1947), a invitat statele să se abțină de la amenințarea cu războiul și folosirea forței, contrar Cartei și de la orice amenințare privind încălcarea independenței unui stat sau incitarea la conflicte civile (1949), a condamnat orice ingerință în afacerile interne ale unui stat (1950), a invitat statele să dezvolte între ele relații amicale de cooperare și să-și soluționeze diferendele pe cale pașnică (1957). În 1965 a adoptat Declarația cu privire la inadmisibilitatea intervenției în treburile interne ale statelor în care se insistă asupra protecției independenței și suveranității lor, iar în 1970 Adunarea Generală adoptă Declarația asupra întăririi securității internaționale. În dorința de a perfecta legislația internațională privind relațiile pașnice, Adunarea Generală a adoptat în 1970 Declarația relativă la principiile dreptului internațional privind relațiile amicale și cooperarea între state conform Cartei, iar în 1974 definiția agresiunii. *2. Reglementarea pașnică a diferendelor dintre state.* În Carta O.N.U. a fost consacrat un principiu fundamental de drept internațional — principiul reglementării pașnice a diferendelor — și a fost instituit un mecanism în acest sens. Patru dintre organele principale ale Organizației — Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Secretariatul și Curtea Internațională de Justiție — au fost învestite cu atribuții în acest sens. Mecanismele prevăzute în Cartă au un caracter complementar, fapt prevăzut în art. 33 care stipulează: „Părțile la orice diferend a cărui prelungire este susceptibilă de amenințare a păcii și securității internaționale trebuie să-i caute soluționarea, înainte de toate, prin negocieri, anchetă, mediație, conciliere, arbitraj, reglementare judiciară, recursul la organizații și acorduri regionale, sau la alte mijloace pașnice la alegerea lor". În decursul existenței sale, Organizația a fost deseori sesizată cu o serie de diferende pe care a încercat să le soluționeze prin cele patru organe principale împuternicite în acest sens — Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Secretariatul și Curtea Internațională de Justiție. Diferendele care afectează pacea și securitatea internațională sînt, în principiu, de competența Consiliului de Securitate. *3. Dezarmarea.* Organizația Națiunilor Unite are o responsabilitate specială în domeniul dezarmării. Carta învederează un sistem de reglementare a armamentelor care să nu permită „deturnarea spre armamente decît a unui minim din resursele umane și economice ale lumii". Încă de la crearea sa, O.N.U. s-a preocupat de eliminarea armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă și să pună stavilă cursei înarmărilor, ea fiind în acest sens o tribună de discuții și negocieri și o sursă de recomandări. În cadrul O.N.U. au fost create și o serie de organe — Comisia de energie atomică și Comisia armamentelor de tip clasic, care, în 1952, au fost înlocuite prin Comisia dezarmării, însărcinată să pregătească propuneri pentru reglementarea, limitarea și reducerea echilibrată a tuturor forțelor armate și a tuturor armamentelor; eliminarea principalelor arme de distrugere în masă, controlul efectiv al energiei nucleare etc. În 1954 Comisia a creat un subcomitet, alcătuit din Canada, Franța, Marea Britanie, S.U.A. și U.R.S.S. În 1959 Adunarea Generală a declarat că dezarmarea generală și completă este problema cea mai importantă căreia omenirea trebuie să-i facă față. În 1961, ea a sprijinit crearea de către S.U.A. și U.R.S.S. a unui organism de negociere — Comitetul celor 18 state pentru dezarmare, în care, în 1969 și 1974, au fost cooptate noi state. Eforturile desfășurate în cadrul O.N.U. s-au materializat în cîteva rezultate, limitate, sub forma unor acorduri internaționale; Tratat privind interzicerea de experiențe nucleare în atmosferă, în spațiul extraatmosferic și sub apă (1963); Tratatul privind interzicerea de arme nucleare în America Latină (1967); Tratatul privind neproliferarea armelor nucleare (1968); Tratatul privind interzicerea plasării de arme nucleare și alte arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul aces-

tora (1971); Convenția privind interzicerea perfecționării, fabricării și stocării de arme bacteriologice (biologice) și cu toxine și distrugerea lor (1971); Convenția asupra interzicerii utilizării tehnicilor de modificare a mediului în scopuri militare sau în orice alte scopuri ostile (1976). În 1969 Adunarea Generală a declarat perioada 1970—1980 — Deceniul dezarmării. Cu toate eforturile desfășurate, O.N.U. nu a reușit să pună capăt cursei înarmărilor, cheltuielile consacrate în acest scop ridicîndu-se, la sfîrșitul anului 1980, la peste 550 de miliarde de dolari. *4. Progresul economic și social.* Una dintre cele mai importante funcții ale O.N.U. vizează cooperarea economică internațională și ameliorarea condițiilor de viață pentru toate popoarele. Principiul acestei activități este enunțat în art. 55 din Carta O.N.U., conform căruia stabilitatea și bunăstarea sînt condiții indispensabile relațiilor pașnice amicale între națiuni. În baza acestui articol, O.N.U. favorizează creșterea nivelului de trai, deplina folosire a forței de muncă și condițiile de progres și dezvoltare în domeniul economic și social, al sănătății publice și cooperarea internațională în domeniul culturii și educației. Pentru realizarea acestor obiective, O.N.U. a creat un sistem diversificat de organisme și organizații, ce acționează împreună cu Consiliul Economic și Social, care are rolul unui organ de legătură între Națiunile Unite și celelalte organizații care urmăresc scopuri similare. Printre acestea se numără: instituțiile specializate și unele organizații neguvernamentale. În acest scop a fost creată, ca organ subsidiar al Adunării Generale, Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (U.N.C.T.A.D.), Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială (O.N.U.D.I.), Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (P.N.U.D.), Institutul pentru Formare și Cercetare (U.N.I.T.A.R.), Universitatea O.N.U. ș.a. În 1961, Adunarea Generală a O.N.U. a proclamat anii 1961—1971 „Deceniul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare" și a invitat statele membre să-și intensifice eforturile, printr-o acțiune concertată, în favoarea țărilor în curs de dezvoltare. De asemenea, O.N.U. a elaborat o strategie internațională a dezvoltării pentru „al doilea Deceniu al Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (1970—1980)", ale cărui scopuri și obiective erau: ajutorarea țărilor în curs de dezvoltare pentru a atinge o creștere a produsului național brut de cel puțin 6%; procentul mediu de creștere anuală pe locuitor urmînd să fie de 3,5%; repartiția mai echitabilă a veniturilor și a bogăției; întinderea și ameliorarea învățămîntului, a sănătății publice, alimentației, locuințelor, protecției sociale ș.a. În 1974, Adunarea Generală a ținut prima sesiune extraordinară consacrată problemelor economice și, în special, problemei materiilor prime și dezvoltării și a adoptat Declarația și „Programul de acțiune pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale". În 1975, o nouă sesiune extraordinară a aceluiași organ, consacrată dezvoltării și cooperării economice internaționale, s-a încheiat cu o rezoluție care recomandă măsurile ce trebuie adoptate în acest domeniu. În 1974, Adunarea Generală a adoptat „Carta drepturilor și îndatoririlor economice a statelor". O.N.U. se preocupă de problemele mediului, ale populației, de stupefiante și substanțe psihotrofe ș.a. O serie de activități ale O.N.U. privesc protecția copiilor (în care scop a fost creat U.N.I.C.E.F.-ul), a refugiaților (Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați), catastrofele naturale (U.N.D.R.O.). Ea se preocupă, de asemenea, de problema drepturilor omului, elaborînd o serie de documente internaționale (Declarația drepturilor omului — 1948, Pactul relativ al drepturilor civile și politice, Pactul relativ la drepturile economice, sociale și culturale — 1966, și multe altele). *5. Decolonizare.* Organizației Națiunilor Unite i s-a încredințat un rol important în încurajarea aspirațiilor popoarelor dependente, în fixarea scopurilor și obiectivelor pentru a grăbi accesiunea lor la independență. Funcțiile O.N.U. în procesul de decolonizare sînt inspirate din Cartă, care enunță principiul „egalității în drepturi și autodeterminarea popoarelor", precum și din capitolele XI, XII, XIII referitoare la teritoriile neautonome, regimul internațional al tutelei și, respectiv, la organul creat în acest scop — Consiliul de Tutelă. În acest domeniu, O.N.U. a adoptat o serie de acte internaționale, între care un loc important îl ocupă „Declarația asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale" (1960) considerată „Carta decolonizării", precum și o serie de rezoluții conținînd recomandări și măsuri de natură să ducă la eliberarea popoarelor de sub dominația colonială, precum și de sancțiuni împotriva statelor coloniale. Totodată, O.N.U. a creat unele organisme, printre care, Comitetul special de decolonizare (1961), din care face parte și România, și a recunoscut o serie de mișcări de eliberare națională — O.E.P., S.W.A.P.O., A.C.N., ș.a. — pe care le-a invitat să participe la lucrările sale. De la crearea O.N.U, în 1945, peste 100 de țări ale căror popoare erau supuse dominației coloniale au devenit membre ale O.N.U. ca state suverane și independente. Dar cu toate succesele obținute în acest domeniu, circa 10 milioane de persoane din diferite regiuni ale globului mai trăiesc încă sub dominație străină. *6. Necesitatea adaptării* O.N.U. *la realitățile lumii contemporane.* Într-o evaluare globală a activității O.N.U. se poate aprecia că în decursul celor peste trei decenii și jumătate de existență, Organizația și-a manifestat constant vocația spre o lume mai bună și a desfășurat eforturi permanente pentru a se adapta la cerințele lumii contemporane. Problemele fundamentale au fost nelipsite de pe agenda Organizației; ea a fost tribuna de afirmare a voinței popoarelor de a fi stăpîne pe destinele lor, a fost forul de dezbatere a marilor probleme politice (pacea, securitatea, dezarmarea ș.a.) și economico-sociale, în acest ultim caz făcînd operă de pionierat: a fost punctul de convergență a o serie de transformări revoluționare — în domeniile tehnologiei și tehnicilor de informare și comunicații, a schimbărilor în fizionomia politico-socială mondială — care a afectat într-o măsură sau alta întreaga omenire. O.N.U. a contribuit la perimarea raporturilor de subordonare și inegalitate și nașterea conceptului de responsabilitate colectivă pentru destinele umanității. Dar, în același timp, Organizația a înregistrat și o serie de neîmpliniri: principiile generoase înscrise în actul său fundamental nu s-au statornicit pe deplin în relațiile dintre state; multe din hotărîrile sale nu au fost realizate sau au fost înfăptuite doar în

parte; în unele cazuri, mai ales în acelea ale unor conflicte, ea a adoptat hotărîri nejuste, care i-au știrbit prestigiul și au avut repercusiuni negative asupra dezvoltării vieții internaționale. Organizația nu a reușit să țină pasul cu ritmul viguros al schimbărilor care au avut loc pe plan mondial. Cauzele sînt atît de ordin obiectiv cît și subiectiv. Astfel, multe din prevederile Cartei, elaborată în urmă cu trei decenii, sînt, după cum se știe, în contradicție cu evoluțiile contemporane. Carta cuprinde formulări în care se pornește de la acceptarea și recunoașterea drepturilor unor țări de a domina pe altele, de a avea colonii și a ține sub tutelă alte popoare, precum și formulări căzute azi în desuetudine, cum sînt, de pildă, cele conținute în art. 73—74, care lasă să se înțeleagă că ar exista popoare ce nu-și pot rezolva singure problemele de conducere, și art. 107, în care se vorbește de „state inamice". Menținerea unor asemenea prevederi în cel mai important document al erei noastre este de natură a favoriza recunoașterea și perpetuarea relațiilor de dominație, de inegalitate și amestec în treburile interne. Guvernul român a propus de aceea ca în Cartă să se înscrie fără echivoc abolirea deplină și definitivă a colonialismului, neocolonialismului și rasismului, hotărîrea comunității internaționale de a eradica toate practicile generate de acestea, astfel ca ea să devină o Cartă a lichidării colonialismului, rasismului și neocolonialismului, a oricăror forme de dominație și asuprire, de inechitate și inegalitate în raporturile dintre state. Țara noastră a apreciat că este necesar ca astăzi Carta O.N.U. să devină o Cartă a drepturilor națiunilor și statelor, a drepturilor fundamentale ale omului, un document care să asigure afirmarea multilaterală și nestingherită a fiecărui popor, să deschidă o perspectivă măreață de progres și pace pentru întreaga lume. De asemenea, România a propus elaborarea unui cod de conduită cu caracter de universalitate care să stipuleze drepturile și îndatoririle fundamentale ale statelor, măsuri de intensificare a eforturilor organizației pentru sporirea rolului O.N.U. și instaurarea unei noi ordini internaționale, crearea, în cadrul Adunării Generale, a unei Comisii permanente de mediere, bune oficii și conciliere, includerea în atribuțiile și competențele Organizației a problemelor dezarmării. Creșterea rolului O.N.U. în viața internațională, întărirea prestigiului și a autorității sale sînt intim legate de desăvîrșirea universalității, de îmbunătățirea structurii, organizării și funcționării acesteia. În primul rînd se impune reevaluarea competenței diverselor sale organe, pentru a le pune de acord cu sarcinile ce stau în fața Organizației, cu imperativele proceselor ce au loc pe plan mondial. În acest context, un rol sporit trebuie să dobîndească Adunarea Generală, organul cel mai reprezentativ al popoarelor, care trebuie să asigure participarea, în condiții de deplină egalitate, a tuturor statelor la activitățile sale și să creeze condiții celorlalte state membre și mișcărilor de eliberare națională să-și exprime punctele de vedere în problemele care le interesează. De asemenea, Consiliul de Securitate, organul de acțiune cu importante atribuții în menținerea păcii și securității internaționale, trebuie să-și lărgească competența, să-și sporească operativitatea, să-și perfecționeze modul de elaborare și adoptare a deciziilor, astfel ca acestea să țină seama de pozițiile exprimate de statele membre. Faptul că una din carențele manifestate constant în activitatea **O.N.U.** privește nerespectarea rezoluțiilor adoptate de Adunarea Generală impune, așa cum s-a cerut deseori în acest for, adoptarea unor măsuri de natură a spori autoritatea acestora, cum ar fi instituționalizarea consultărilor dintre state în toate fazele elaborării documentelor, consacrarea regulii consensului în adoptarea deciziilor, crearea unui mecanism de urmărire a aplicării rezoluțiilor ș.a. Pentru a se putea aborda cu succes marile probleme pe care interdependența le pune în fața națiunilor se impune, de asemenea, o anumită reevaluare a sistemului organismelor subsidiare și o mai echitabilă reprezentare a statelor în Secretariatul **O.N.U.** Republica Socialistă România, membră în O.N.U. de la 15 dec. 1955, își manifestă în mod constant încrederea în această organizație, avînd ferma convingere că ea este o instituție necesară și utilă, că se cuvine să se depună eforturi sporite de către toate statele în vederea unei și mai depline realizări a țelurilor și principiilor Cartei. Sînt binecunoscute și apreciate în acest sens inițiativele țării noastre, printre care: „Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre state europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite" (19 aug. 1960 și 25 sept. 1963); „Măsuri pentru promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare" (19 aug. 1960); „Rolul științei și tehnologiei moderne în dezvoltarea națiunilor și necesitatea de a întări cooperarea economică și tehnico-științifică dintre state" (13 iul. 1970); „Consecințele economice ale cursei înarmărilor și efectele sale profund dăunătoare asupra păcii și securității în lume" (13 iul. 1970); „Creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite în menținerea păcii și securității internaționale, în dezvoltarea cooperării între toate națiunile în promovarea normelor dreptului internațional în relațiile dintre state" (27 nov. 1972) ș.a. La 12 nov. 1975, România a prezentat Adunării Generale a O.N.U. documentul intitulat „Poziția României cu privire la îmbunătățirea și democratizarea activității Organizației Națiunilor Unite, la întărirea rolului său în realizarea colaborării între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, a unei lumi mai bune și mai drepte, a unei păci trainice", iar la 1 iul. 1979, cererea de înscriere pe ordinea de zi a celei de-a 34-a sesiuni a Adunării Generale a punctului intitulat „Reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state", care s-a materializat în rezoluția cu același titlu din 14 dec. 1979, precum și în rezoluții similare în 1980 și 1981.

Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (Food and Agriculture Organization of the United Nations — F.A.O.), instituție specializată a O.N.U. înființată la 16 oct. 1945; are un caracter preponderent tehnic, urmărind ridicarea condițiilor de trai ale popoarelor statelor membre, sporirea randamentului producției și repartiției tuturor produselor alimentare și agricole, îmbunătățirea condițiilor de existență a populațiilor rurale, expansiunea economiei mondiale și rezolvarea problemei subnutriției de pe Terra. Pentru îndeplinirea funcțiilor sale **F.A.O.** desfășoară o serie de ac-

tivități, dintre care: culege, analizează, interpretează și difuzează membrilor săi date privind hrana, alimentația și agricultura; acordă asistență tehnică în vederea realizării unor programe naționale; promovează și, acolo unde este indicat, recomandă întreprinderea unor acțiuni pe plan național și internațional (de ex.: în legătură cu cercetări științifice, tehnologice, sociale și economice privind hrana, alimentația și agricultura); facilitează conservarea resurselor naturale și adoptarea unor metode perfecționate de producție agricolă; asigură adoptarea unor sisteme satisfăcătoare de credit agricol pe plan național și internațional etc.; răspunde de campania mondială lansată în 1960 împotriva foametei; încheie acorduri cu instituțiile de dezvoltare guvernamentale cu privire la crearea unor fonduri cu destinație specială. **F.A.O.** are legături strînse și programe comune cu celelalte instituții specializate ale O.N.U. (B.I.R.D.; O.M.S.; O.I.M.; U.N.C.T.A.D.; UNESCO; P.N.U.D. etc.). **F.A.O.** organizează Congresele alimentare mondiale, îndeplinește o activitate de documentare și de informare dispunînd de o bibliotecă de specialitate agrară, cea mai cuprinzătoare din lume. Principalele organe ale **F.A.O.** sînt: *Conferința* (compusă din toate statele membre), care se reunește din doi în doi ani; *Consiliul* (alcătuit din 34 de state), ca organ executiv de conducere a activității între două conferințe; *Directorul general*, numit de Conferință. Pe lîngă consiliul **F.A.O.** activează *șapte comitete specializate*, organizate pe domenii specifice. Pe lîngă aceste organe principale, **F.A.O.** dispune de numeroase organe subsidiare (comisii, comitete, grupuri de lucru, liste și grupuri de experți) constituite independent sau în colaborare cu diferite organizații internaționale. Sediul **F.A.O.** este la Roma și are birouri regionale pentru Africa, Asia și Orientul Îndepărtat, Orientul Apropiat, America Latină și birouri de legătură pentru America de Nord și Națiunile Unite. R.S. România a devenit membră a **F.A.O.** în anul 1962.

Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială (O.N.U.D.I.), organizație interguvernamentală cu statut de instituție specializată creată de Adunarea Generală a O.N.U. la 1 ian. 1967 cu scopul de a promova dezvoltarea industrială și a ajuta țările în curs de dezvoltare în accelerarea industrializării lor. **O.N.U.D.I.** coordonează toate activitățile organismelor O.N.U. în acest domeniu. În calitate de organizație participantă și agent de execuție a Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (P.N.U.D.), **O.N.U.D.I.** furnizează asistență țărilor în curs de dezvoltare care doresc să-și elaboreze politici industriale, să-și creeze noi industrii sau să-și perfecționeze industriile existente. **O.N.U.D.I.** acționează pe două planuri: a) *al activităților operaționale* și b) *al organizării de studii și cercetări*. Printre activitățile operaționale se numără Programul serviciilor industriale speciale (S.I.S.), al cărui scop este de a completa alte forme de asistență menite a rezolva problemele industriale urgente. Pînă în prezent, peste 1 000 de cereri de asistență au fost primite de **O.N.U.D.I.**, serviciile solicitate mergînd de la sfaturi pentru modernizarea industriei siderurgice, pînă la ajutor pentru crearea de zone industriale (de ex.: întreținerea instalațiilor de rafinare a trestiei de zahăr; ameliorarea muncii în industria cuprului din țările Americii Latine; fabricarea de mașini agricole în Iordania; fabricarea săpunului și a glicerinei în Iran; industria de materii plastice în Filipine și Malaysia). **O.N.U.D.I.** a ajutat la repararea uzinelor după cutremurele de pămînt și inundațiile din România și Iugoslavia. Programul de studii și cercetări ale **O.N.U.D.I.**, orientat spre practică, constă în organizarea de colocvii, seminarii și programe de formare în domeniul anumitor industrii și tehnici industriale. Reuniunile cu caracter tehnic organizate de **O.N.U.D.I.**, la care au participat deopotrivă reprezentanți ai țărilor în curs de dezvoltare și ai statelor dispuse să promoveze anumite proiecte industriale, au abordat întreaga gamă de probleme industriale privind atît industriile mecanice speciale, cît și tehnicile industriale în general, anumite reuniuni constînd în seminarii consacrate administrării și programării industriei, dezvoltării industriei destinate exportului, finanțării și investițiilor. Organul suprem al **O.N.U.D.I.** este *Conferința internațională*, care examinează programul organizației și face recomandări asupra finanțării și activităților viitoare. Prima conferință internațională a avut loc în 1971, la Viena, la ea participînd 108 state membre. A doua Conferință, reunită la Lima (Peru) în mart. 1975, a adoptat Declarația și „Planul de acțiune", prevăzînd ca obiectiv atingerea în anul 2000 de către statele în curs de dezvoltare a unei producții industriale reprezentînd 25% din producția mondială față de 7% cît era la acea dată. Conferința a propus să se acorde **O.N.U.D.I.** statut de instituție specializată și să se creeze un fond de dezvoltare industrială. **O.N.U.D.I.** are în structura sa organizatorică și un *Consiliu de dezvoltare industrială*, compus din 45 de membri, aleși de Adunarea Generală a O.N.U. pe criteriul reprezentării geografice echitabile, care are sarcina de a elabora politica **O.N.U.D.I.**, și un *Secretariat*, în frunte cu un director executiv, care este responsabil de ansamblul administrației și activităților organizației. **O.N.U.D.I.** are sediul la Viena. Republica Socialistă România, care este membră a organizației de la crearea acesteia, sprijină activitățile sale, aducîndu-și contribuția la realizarea obiectivelor **O.N.U.D.I.**

Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization — UNESCO), organizație interguvernamentală cu statut de instituție specializată, creată la 4 nov. 1946. Scopul organizației: de a contribui la menținerea păcii și securității internaționale, prin educație, știință, cultură și comunicație; de a dezvolta colaborarea între națiuni pentru a asigura respectul universal al justiției și legii, precum și drepturile omului și libertățile fundamentale pe care Carta Națiunilor Unite le recunoaște tuturor popoarelor fără discriminare de rasă, sex, limbă sau religie. Pentru atingerea acestui scop, **UNESCO** își desfășoară activitatea pe mai multe planuri: a) *Prin acțiuni cu caracter normativ* — elaborarea de proiecte de convenții internaționale și rezoluții pe care le propune statelor spre adoptare. Printre acestea se numără Convenția privind dreptul de autor (1952); Convenția cu privire la bunurile culturale în caz de conflict armat (1954); Convenția privind schimbul de pu-

blicații (1958); Convenția referitoare la lupta împotriva discriminărilor în învățămînt (1960); Rezoluția privind problemele păcii și responsabilitățile organizației în acest domeniu (1966); Rezoluția privind sarcinile UNESCO în promovarea și apărarea păcii etc.; b) *prin repunerea în funcțiune a sistemelor de învățămînt dezorganizate în urma ostilităților,* redeschiderea instituțiilor culturale — muzee, biblioteci — și restabilirea legăturilor științifice și culturale; c) *prin organizarea de acțiuni pilot,* cum ar fi trimiterea de misiuni de experți, furnizarea de materiale și credite, acordarea de burse; d) *prin difuzarea de directive în domeniul educației,* care să permită popoarelor din fiecare țară să se ocupe de propria dezvoltare într-un mod mai eficace, să le ajute la stabilirea bazelor științifice și tehnice, să încurajeze valorile culturale naționale și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea comunicațiilor pentru a promova un schimb echilibrat de informații etc. *Membrii:* orice membru al O.N.U. devine automat membru al **UNESCO.** Nemembrii O.N.U. pot deveni membri ai **UNESCO** prin votul a 2/3 din membrii organizației. *Structura organizatorică.* **UNESCO** cuprinde: *Conferința generală,* compusă din reprezentanții statelor membre. Ea se reunește o dată la doi ani și determină orientarea, fixează programele și votează bugetul organizației; *Consiliul executiv,* compus din 41 de membri aleși de Conferința generală. Consiliul se întrunește de cel puțin trei ori pe an și are ca sarcină de a controla executarea programului adoptat de conferință; *Secretariatul,* compus dintr-un director general și personal internațional. Secretariatul este însărcinat cu executarea programului. Sediul **UNESCO** este la Paris. România a devenit membră în **UNESCO** în 1956. Din 1964 în România se înființează Comisia națională pentru **UNESCO.** Țara noastră a inițiat în cadrul **UNESCO** o serie de acțiuni, printre care: activități generale în problema tineretului (1964); cooperarea cultural-științifică pe plan european (1966); formarea și utilizarea resurselor umane (1966); cooperarea europeană în domeniul științei; valorificarea resurselor umane (1968); cooperarea europeană (1969, 1970, 1972) etc. Totodată, România a fost gazda a numeroase reuniuni organizate sub egida **UNESCO**

Organizația pactului balcanic, alianță cu caracter militar-politic prin care statele membre procedează la consultări reciproce în problemele ce prezintă un interes comun și analizează periodic aspectele care privesc securitatea lor, inclusiv cele legate de pregătirea și luarea unor măsuri militare comune în caz de război. Din organizație fac parte Iugoslavia, Grecia și Turcia, în urma încheierii între ele a Tratatului de prietenie și colaborare (Ankara, 28 febr. 1953) și a Tratatului de alianță, colaborare politică și ajutor reciproc (Bled, 9 aug. 1945). Organismele create prin aceste tratate nu s-au întrunit însă niciodată.

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (O.C.D.E.), organizație interguvernamentală cu caracter economic înființată la 30 sept. 1961, care a înlocuit Organizația Europeană pentru Cooperare Economică **(O.E.C.E.).** Scopul organizației este dezvoltarea economică a țărilor membre, utilizarea forței de muncă și ridicarea nivelului de trai, dezvoltarea comerțului pe bază multilaterală și nediscriminatorie, menținerea stabilității monetare și prin aceasta crearea unui climat economic sănătos, atît în statele membre, cît și în țările în curs de dezvoltare. Are o structură organizatorică asemănătoare predecesoarei sale, la care s-au adăugat unele comisii, la activitatea cărora participă și alte state nemembre. Hotărîrile și recomandările se adoptă prin acordul mutual al tuturor membrilor. Abținerea unui membru face ca hotărîrea respectivă să nu-i fie opozabilă. Din **O.C.D.E.** fac parte 24 de state membre. Are sediul la Paris.

Organizația Statelor Americane (O.S.A.), organizație interguvernamentală cu caracter regional înființată la 2 mai 1948, la cea de-a IX-a Conferință internațională americană de la Bogotá. *Scopuri:* a garanta pacea și securitatea continentului; a preveni cauzele posibile de criză și a asigura rezolvarea pașnică a diferendelor care s-ar ivi între statele membre; a organiza o acțiune solidară în caz de agresiune; a găsi soluții problemelor politice, juridice și economice care ar apărea între ele și a promova, printr-o acțiune de cooperare, dezvoltarea economică, socială și culturală. *Principii:* dreptul internațional este norma călăuzitoare a statelor în relațiile lor reciproce; ordinea internațională este bazată în principal pe respectarea personalității, suveranității și independenței statelor și pe îndeplinirea întocmai a obligațiilor ce rezultă din tratate sau alte izvoare ale dreptului internațional; buna-credință trebuie să guverneze relațiile dintre ele; solidaritatea statelor americane și înaltele scopuri urmărite prin aceasta reclamă organizarea lor politică pe baza exercitării efective a democrației reprezentative: statele americane condamnă războiul de agresiune; agresiunea față de un stat american constituie o agresiune față de toate celelalte state americane; diferendele cu caracter internațional care se ivesc între două sau mai multe state americane trebuie rezolvate prin mijloace pașnice; justiția și securitatea socială constituie baza unei păci trainice; cooperarea economică este esențială pentru bunăstarea și prosperitatea comună a popoarelor continentului; statele americane proclamă drepturile fundamentale ale omului, fără deosebire de rasă, naționalitate, religie sau sex; unitatea spirituală a continentului se bazează pe respectarea personalității culturale a țărilor americane și cere o strînsă cooperare în înaltele idealuri ale culturii umane; educația popoarelor trebuie să fie îndreptată spre justiție, libertate și pace. *Membrii* **O.S.A.** Poate deveni membru al organizației orice stat american care ratifică Carta, în baza unei comunicări adresate secretarului general, în care se specifică dorința de a semna și a ratifica Carta organizației, precum și acceptarea obligațiilor pe care le presupune calitatea de membru, în special cele privind securitatea colectivă (art. 27 și 28 ale Cartei). Admiterea în organizație se face prin votul a 2/3 a Adunării Generale, la recomandarea Consiliului permanent. *Drepturile și obligațiile fundamentale ale statelor membre.* Statele membre ale **O.S.A.** sînt din punct de vedere juridic egale și se bucură de drepturi egale și de o egală capacitate în exercițiul lor; ele au obligații egale. Redate succint, drepturile și obligațiile statelor membre sînt: de a res-

pecta drepturile celorlalte state, conform dreptului internațional; drepturile fundamentale ale statelor membre nu sînt susceptibile de vreo diminuare; existența politică a unui stat este independentă de recunoașterea sa de către alte state; jurisdicția statelor, în limitele teritoriului național, se exercită în mod egal asupra tuturor locuitorilor naționali sau străini; fiecare stat are dreptul să-și desfășoare liber viața sa culturală, politică și economică; tratatele și acordurile dintre state, a căror respectare și aplicare întocmai constituie norme în dezvoltarea relațiilor pașnice între state, trebuie să fie publice; nici un stat sau grup de state nu are dreptul să intervină direct sau indirect, indiferent de motiv, în afacerile interne sau externe ale altui stat; nici un stat nu va aplica măsuri de constrîngere cu caracter economic sau politic spre a influența voința suverană a altui stat sau a obține astfel avantaje de orice natură; teritoriul unui stat este inviolabil; nu poate fi obiect de ocupație militară și nici al altor măsuri de forță luate de alt stat, direct sau indirect; statele americane se obligă să nu recurgă în relațiile internaționale la utilizarea forței afară de cazul legitimei apărări. *Rezolvarea pașnică a diferendelor.* Toate diferendele ivite între statele americane vor fi soluționate pe cale pașnică prin tratative directe; bune oficii; mediere; anchetă și conciliere; procedură juridică; arbitraj, precum și prin alte mijloace asupra cărora statele vor cădea de acord. Mecanismul de reglementare a diferendelor este prevăzut în Tratatul cu privire la reglementarea pașnică a diferendelor interamericane (1948). *Securitatea colectivă.* Orice agresiune a unui stat împotriva integrității sau inviolabilității teritoriului sau împotriva suveranității sau independenței politice a altui stat american va fi considerată ca un act de agresiune împotriva tuturor statelor americane. În cazul în care inviolabilitatea sau integritatea teritorială ori suveranitatea sau independența politică a oricărui stat american vor fi afectate de un atac armat sau de agresiune, de un conflict extracontinental sau de un conflict între două sau mai multe state americane, de oricare alt fapt sau situație care ar pune în pericol pacea Americii, statele americane vor aplica măsurile și procedurile stabilite în tratatele speciale existente în materie. *Norme economice.* Acest capitol a fost introdus în Carta O.S.A. după reforma acesteia din 1967 și cuprinde: angajamentul statelor americane de a-și uni eforturile pentru a promova dreptatea socială pe continent, a atinge, pentru popoarele lor, o dezvoltare economică dinamică și armonioasă; angajamentul statelor americane de a-și mobiliza resursele proprii naționale, umane și materiale, și a asigura o cooperare interamericană eficace; a depune eforturi maxime pentru realizarea următoarelor obiective: creșterea substanțială și susținută a produsului național pe cap de locuitor; distribuirea egală a venitului național; sisteme de impunere adecvate și egale; modernizarea vieții rurale și reforme; dezvoltarea accelerată și diversificată a industriei; salarii juste, posibilități de lucru și condiții de muncă adecvate pentru toți; lichidarea rapidă a analfabetismului; alimentație și locuințe adecvate pentru toate categoriile populației. Totodată, statele americane se angajează să contribuie împreună la rezolvarea problemelor urgente sau grave, beneficiind în acest scop de știință și tehnologie, promovînd schimbul și avantajul cunoștințelor de acest gen; să acționeze spre a lichida barierele economice de orice fel în comerțul interamerican. Statele cu o mare dezvoltare economică, care în acorduri internaționale de comerț efectuează concesii în beneficiul țărilor în curs de dezvoltare, nu trebuie să solicite din partea acestor țări concesii economice. Statele membre recunosc că integrarea țărilor în curs de dezvoltare ale continentului este unul din obiectivele sistemului interamerican și, ca urmare, își vor orienta eforturile și vor lua măsurile necesare pentru accelerarea procesului de integrare. În Carta O.S.A. au fost consacrate atît *norme sociale* (dreptul la bunăstarea materială și dezvoltarea socială; munca este un drept și o datorie socială etc.), cît și *norme privitoare la educație, știință și cultură. Structura organizatorică.* O.S.A. este dotată cu următoarele organe: *Adunarea generală,* organ suprem, care stabilește politica generală a Organizației și coordonează activitatea acesteia; *Consfătuirea consultativă a miniștrilor afacerilor externe,* organism a cărui principală misiune este de a analiza problemele cu caracter urgent și de interes comun, funcționînd ca organ de consultare; *Consiliul* O.S.A., în care sînt reprezentate toate statele membre ale O.S.A.; *Consiliul permanent al Organizației,* compus din cîte un reprezentant al fiecărui stat membru, numit de guvernul respectiv cu grad de ambasador și care se ocupă de orice problemă transmisă de Adunarea Generală sau Consfătuirea consultativă a miniștrilor de externe; *Consiliul interamerican economic și social,* avînd ca scop promovarea cooperării economice interamericane, propune programe și măsuri de acțiune, promovează și coordonează activitățile de resort ale O.S.A., precum și activitățile acesteia cu alte organizații internaționale etc.; *Consiliul interamerican pentru educație, știință și cultură.* Are ca scop promovarea relațiilor de prietenie și înțelegere mutuală între popoarele americane, prin cooperare și schimburi între statele membre. În cadrul O.S.A. mai funcționează *Comitetul juridic interamerican; Comisia interamericană a drepturilor omului; Secretariatul general, precum și conferințele specializate, organismele specializate.* Anii scurși de la crearea O.S.A. au dovedit că Organizația nu s-a dovedit organismul viabil, apt a soluționa marile probleme cu care au fost confruntate statele membre, iar intervenția S.U.A. în Republica Dominicană, afacerea guatemaleză, deprecierea situației interne din statele continentului latino-american au demonstrat lacunele existente în activitatea acestei organizații, pe care statele latino-americane doresc s-o îmbunătățească. În ultimii ani se manifestă însă cu tot mai multă putere tendințele realiste și novatoare în cadrul acestei organizații (admiterea „pluralismului ideologic", opoziția față de tendințele de dominație nord-americană, extinderea schimburilor economice, ideea „securității economice colective" ș.a.).

Organizația Tratatului Asiei de Sud-Est (South-East Asia Treaty Organization) S.E.A.T.O., organizație interguvernamentală cu caracter militar creată pe baza Tratatului de la Manila din 8 sept. 1954, avînd ca membri originari: Australia, Filipine, Franța, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Pakistan, S.U.A și Thailanda. Produs al „războiului rece",

S.E.A.T.O. avea în concepția cercurilor imperialiste, care au inițiat-o, menirea de a umple „vidul" creat prin înfrîngerea colonialismului francez în Indochina. S.E.A.T.O. a fost creată ca o organizație regională în baza art. 51 și 52 din Carta O.N.U. În realitate era o organizație militară a cărei înființare a însemnat o violare a prevederilor Cartei. Printre membrii săi figurau state care nu făceau parte din regiunea Asiei de Sud-Est — S.U.A., Marea Britanie, Australia și Noua Zeelandă; sfera sa de acțiune s-a extins și la alte state nemembre ale organizației — Laos și Kampuchia, la teritoriul administrat atunci de autoritățile de la Saigon; în timp ce Carta O.N.U. legitimează autoapărarea, colectivă și individuală, exclusiv în caz de conflict armat, Tratatul de la Manila prevedea că statele membre pot interveni „pentru a preveni" activitățile subversive din afară. Cinci din cele șase membre și-au trimis trupe în Vietnamul de Sud: S.U.A., Thailanda, Noua Zeelandă, Filipinele și Australia; Organizația s-a amestecat, direct sau indirect, în treburile interne ale Kampuchiei și Laosului; a militarizat cele mai importante poziții din Asia de Sud-Est. Confruntată încă de la crearea sa cu puternice divergențe între membrii săi, S.E.A.T.O. a fost supusă unui puternic proces de erodare de-a lungul timpului, accentuat după anii '70. Astfel, după retragerea, în 1972, din organizație a Australiei, Noii Zeelande și Thailandei, după schimbarea orientării politice a Pakistanului și a schimbării atitudinii Franței față de S.E.A.T.O., în 1975 Consiliul miniștrilor de externe al Pactului, organul său suprem, a hotărît desființarea acesteia.

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (North Atlantic Treaty Organization — N.A.T.O.), organizația politico-militară a alianței atlantice, creată în baza Tratatului de la Washington din 4 apr. 1949, avînd ca membri fondatori: Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Olanda, Norvegia, Portugalia și S.U.A., la care au mai aderat ulterior Turcia și Grecia (25 febr. 1952), iar la 6 mai 1955, R.F. Germania. În baza actului său constitutiv, N.A.T.O. își desfășoară activitatea pe două planuri: politic și militar. *Pe plan politic,* organizația își propune „dezvoltarea relațiilor atît între membrii săi, cît și pe arena mondială, precum și menținerea păcii și securității internaționale". *Pe plan militar,* ea declară că „urmărește întărirea capacității de apărare a membrilor organizației pentru a rezista unui atac armat". Creație și, în același timp, instrument al „războiului rece", organizația a avut și continuă să aibă un rol nefast în perpetuarea împărțirii Europei în Est și Vest, în întreținerea cursei înarmărilor, susținînd și stimulînd totodată tendințele contrare destinderii și cooperării internaționale. În contrasens cu imperativele internaționale, S.U.A. urmăresc în prezent extinderea N.A.T.O. prin includerea Spaniei în organizație. Structura organizatorică a N.A.T.O. tinde să-i dea în mai multe privințe un caracter suprastatal, ceea ce are drept urmare încălcarea suveranității și independenței naționale a statelor membre. Tendința unor state, în special a S.U.A., de a-și asigura o situație privilegiată rezultă dintr-o serie de prevederi ale Tratatului, precum și din activitățile desfășurate de organizație. Inegalitatea dintre membrii N.A.T.O. se deduce și din faptul că majoritatea posturilor de comandă din organizație sînt deținute de S.U.A., iar în majoritatea statelor membre au fost create baze militare nord-americane. În iun. 1966, Franța, iar în 1974, Grecia, s-au retras din organele militare integrate ale N.A.T.O. Consecventă politicii sale de destindere și colaborare, România se pronunță pentru desființarea tuturor blocurilor politico-militare, ca una din căile cele mai importante de stimulare a colaborării dintre state, de așezarea relațiilor internaționale pe baze noi, democratice, de consolidare a păcii.

Organizația Tratatului Central (Central Treaty Organization) CENTO, organizație interguvernamentală cu caracter politico-militar, care a succedat Pactului de la Bagdad (încheiat în 1955). CENTO a debutat prin încheierea unor acorduri bilaterale: la 2 apr. 1954, Turcia și Pakistanul au semnat Tratatul de apărare mutuală; la 24 febr. 1955, Turcia și Irakul semnează la Bagdad un pact similar. La acest nucleu a aderat Marea Britanie (la 4 apr. 1955), Pakistanul (la 23 sept. 1955) și Irakul (în nov. 1955), el luînd denumirea de pactul de la Bagdad (The Bagdad Pact). S.U.A., care au inspirat Pactul, concepîndu-l ca o filială a N.A.T.O. în Orientul Apropiat, nu făceau parte nominal din el, ci au aderat numai la anumite comitete. În plus, S.U.A. au încheiat acorduri militare separate cu Iranul, Turcia și Pakistanul. La 21 aug. 1959, după retragerea Irakului din acest pact, s-a hotărît și schimbarea numelui Organizației în CENTO. Marile mutații care au avut loc în ultimul timp în lume, inclusiv în zona Orientului Apropiat, schimbarea orientării politice a unor state membre au transformat CENTO într-un organism inoperant, ceea ce a dus, în 1979, la desființarea sa.

Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (Organization of the petroleum Exporting Countries — O.P.E.C.), organizație interguvernamentală, înființată în sept. 1960 de unele țări în curs de dezvoltare, exportatoare de petrol, care urmărește unificarea politicilor petroliere ale țărilor membre și stabilește căile de apărare a intereselor lor individuale sau colective. Obiectivele hotărîrilor luate de O.P.E.C. constau în: a) sporirea veniturilor realizate din exploatarea și comercializarea țițeiului, prin majorări ale prețului afișat, a redevențelor și a impozitelor cuvenite statelor producătoare de petrol etc.; b) preluarea controlului asupra propriilor resurse și valorificarea lor în interesul național, prin acțiuni de naționalizare, înlăturarea treptată a sistemului concesiunilor acordate companiilor petroliere și prin introducerea „prețului unic" etc. În prezent O.P.E.C. reunește 13 țări în curs de dezvoltare exportatoare de țiței (țările fondatoare: Arabia Saudită, Kuwait, Irak, Iran, Venezuela, la care s-au alăturat Indonezia, Libia, Algeria, Qatar, Emiratele Arabe Unite, Nigeria, Ecuador și Gabon). Aceste țări dispun de 74% din rezervele de petrol ale lumii capitaliste. Structura: *Conferința* O.P.E.C., ce se întrunește de două ori pe an cu participarea tuturor membrilor. Hotărîrile sînt luate în unanimitate; *Comitetul de direcție,* care se reunește tot de două ori pe an și este condus de un președinte numit de Conferința O.P.E.C. Organul său permanent este *Secretariatul,* condus de un

secretar general numit de Conferință — într-o anumită ordine prestabilită — dintre reprezentanții țărilor membre. Sediul O.P.E.C. se află la Viena.

Organizația Unității Africane (O.U.A.), organizație interguvernamentală cu caracter regional, creată la 25 mai 1963 de Conferința la nivel înalt de la Addis Abeba (Etiopia), în baza art. 52—54 din Carta O.N.U. O.U.A., la care sînt membri toate statele independente din Africa, are ca scop promovarea unității și solidarității tuturor statelor membre; coordonarea și intensificarea eforturilor și cooperarea în vederea îmbunătățirii condițiilor de viață ale tuturor popoarelor africane; apărarea suveranității teritoriale; abolirea tuturor formelor de colonialism de pe continentul african; promovarea cooperării internaționale. În atingerea obiectivelor propuse, O.U.A. va acționa pe baza următoarelor principii, inspirate de Carta O.N.U. și Declarația drepturilor omului: principiul egalității suverane, neamestecul în treburile interne, respectarea suveranității și integrității teritoriale și a dreptului inalienabil la existența liberă, reglementarea pe cale pașnică a diferendelor internaționale, prin negocieri diplomatice, mediere, conciliere și arbitraj. Asocierea statelor africane în O.U.A. s-a făcut pe principiul *inter alia* a vecinătății, comunității de interese și afinități. Ca structură organizatorică, O.U.A. are: *Adunarea șefilor de state și de guverne,* ca organ suprem; *Consiliul organizației; Secretariatul permanent* și comisii speciale pe diverse probleme. În decursul existenței sale, O.U.A. s-a înscris ca un instrument util în unirea eforturilor statelor membre în lupta pentru înfăptuirea aspirațiilor popoarelor africane — abolirea definitivă a colonialismului, a politicii neocolonialiste și de discriminare rasială, pentru cucerirea și apărarea dreptului fiecărui popor de a-și hotărî de sine stătător soarta. O.U.A. a acordat sprijin multilateral — politic, diplomatic și material — mișcărilor de eliberare națională, a promovat o serie de instrumente politico-juridice, între care: „Noua strategie a eliberării depline a Africii" (în 1973), „Declarația asupra denuclearizării Africii" (1964), „Declarația privind cooperarea, dezvoltarea și independența economică a Africii" (1963) și a jucat un rol important în soluționarea unor conflicte apărute între statele continentului, precum și în problemele dezarmării și a instituirii unei noi ordini internaționale. O.U.A. întreține relații de cooperare cu O.N.U. și cu alte organizații internaționale. Are sediul la Addis Abeba. V. și **Carta O.U.A.; Comisia de mediere, conciliere și arbitraj a O.U.A.**

organizație internațională, formă de coordonare a colaborării internaționale între state în diferite domenii de activitate, avînd un cadru juridico-organizatoric (instituțional) permanent, creat printr-un statut elaborat de comun acord, în care se prevăd obiectul și scopurile organizației, organele și funcțiile lor. Privite în evoluție istorică, formele organizatorice cu caracter temporar ale colaborării dintre state se înfățișeaza astfel: în sec. 19, congresele și conferințele internaționale; la sfîrșitul sec. al XIX-lea, uniunile administrative, organizații internaționale cu caracter permanent, avînd ca scop asigurarea unor interese economice sau tehnice, în anumite domenii speciale [de ex.: Uniunea Poștală Universală (1875); Uniunea de Comunicații Telegrafice (1865); Institutul Internațional de Agricultură (1905); Oficiul Internațional de Statistică Internațională (1913)]; după primul război mondial a fost creată Societatea Națiunilor, prima organizație internațională cu caracter general; concomitent au funcționat și alte organizații internaționale, cu un caracter specializat în anumite probleme (de ex.: Organizația Internațională a Muncii; Institutul Internațional de Colaborare Intelectuală; Biroul Internațional de Educație etc.). După al doilea război mondial, organizațiile internaționale au căpătat o amploare deosebită, marcîndu-se, totodată, o nouă etapă în dezvoltarea lor. Numărul organizațiilor internaționale a crescut; amploarea, importanța și varietatea problemelor care intră în activitatea acestora s-au dezvoltat. Astăzi există circa 1 900 de organizații internaționale, dintre care 410 sînt organizații guvernamentale, iar restul organizații neguvernamentale sau mixte. Membrii organizațiilor guvernamentale (sau interstatale) pot fi numai state suverane, care participă la lucrări prin reprezentanți împuterniciți (de ex.: O.N.U.; instituțiile specializate). Membri ai organizațiilor neguvernamentale sînt diverse organizații, asociații sau persoane particulare din diferite țări (de ex.: Federația Sindicală Mondială; Uniunea Interparlamentară etc.). În componența organizațiilor mixte pot intra state cît și asociații sau persoane particulare. Asemenea organizații se creează, în special, în domenii tehnice, transporturi etc. (de ex.: Asociația Internațională a Congreselor de Cale Ferată; Asociația Internațională Permanentă a Congreselor de Navigație etc.). O.I. au un rol important în dezvoltarea colaborării internaționale, contribuind, într-o măsură însemnată, la întărirea relațiilor pașnice, a progresului cultural și tehnic al popoarelor. România este membră în peste 70 de organizații internaționale guvernamentale. Ea face parte din toate organizațiile ce compun sistemul O.N.U.

organizație regională, formă de coordonare a colaborării internaționale dintre state în diferite domenii de activitate, cu acțiune limitată la o anumită regiune geografică (de ex.: Liga Statelor Arabe; Organizația Unității Africane; Organizația Statelor Americane; o.r. poate avea un obiect general (de ex.: Organizația Unității Africane), sau un obiect special (de ex.: organizațiile interstatale de colaborare economică).

Orientul Mijlociu — zonă denuclearizată. Inițiativă a Iranului care, la 16 sept. 1974, adresează secretarului general al O.N.U. o scrisoare în care s-a referit la primejdiile unei răspîndiri rapide a tehnologiei nucleare în zonă și cere înscrierea pe agenda Adunării Generale a punctului intitulat „Crearea unei zone denuclearizate în regiunea Orientului Mijlociu". Împreună cu Egiptul, Iranul a supus Adunării Generale un proiect de rezoluție care a fost adoptat la 9 dec. 1974, devenind Rezoluția 3 263 (XXIX). În baza rezoluției, Adunarea Generală ia în considerare ideea creării unei zone denuclearizate în regiunea Orientului Mijlociu; face apel la statele interesate din regiune să-și proclame imediat intenția lor de a se abține, pe bază reciprocă, să producă sau să obțină pe alte căi arme nucleare și să adere la Tratatul de neproliferare a

armelor nucleare; Adunarea cere secretarului general să confirme punctele de vedere ale părților interesate cu privire la punerea în aplicare a rezoluției și să raporteze Consiliului de Securitate și Adunării Generale, la a XXX-a sesiune a acesteia.

original (autentic) text ~, înscris elaborat și semnat de autor sau autori. El este textul de pe care se pot elibera copii. Practica actuală a statelor cunoaște sistemul redactării unor tratate într-un singur exemplar, semnat de părțile contractante, care se depune la depozitar și de pe care depozitarul eliberează părților copii certificate. **T.o. (autentic)** prezintă importanță pentru interpretarea tratatelor internaționale, în special a tratatelor plurilingve. Convenția de la Viena asupra dreptului tratatelor (1969) prevede că în cazul interpretării unui tratat plurilingv, el trebuie să se facă pe baza **t.o. (autentic)**. **T.o.** are prioritate în fața tuturor celorlalte texte ale tratatului.

Orinoco Steamship, *cazul* ~, diferend între S.U.A. și Venezuela care au încheiat la 17 febr. 1903 un compromis spre a judeca o serie de pretenții ale firmei nord-americane The Orinoco Steamship Company împotriva guvernului Venezuelei, totalizînd 1,4 milioane dolari. Arbitrul olandez Barge, prin sentința din 22 febr. 1904, a nemulțumit guvernul S.U.A., care a susținut că arbitrul nu a judecat după echitate și a săvîrșit erori esențiale în drept și în fapt. Un nou compromis, încheiat la 13 febr. 1909, a supus Curții Permanente de Arbitraj examinarea sentinței arbitrale de mai sus. Sentința Curții din 25 oct. 1910 a anulat unele puncte din sentința anterioară și a condamnat S.U.A. la plata a 53 000 dolari despăgubiri, mai mult decît cei 28 000 recunoscuți prin sentința lui Barge. Pentru a ajunge la acest rezultat, C.P.A. a decis că dacă sentințele arbitrale sînt în principiu definitive, ele pot fi reexaminate dacă părțile sînt de acord; dacă sentința a transat mai multe puncte de sine stătătoare, anularea sentinței cu privire la unele puncte nu influențează validitatea celorlalte părți ale sentinței; printre cauzele care pot duce la anularea unei sentințe arbitrale se găsește excesul de putere; în schimb o eroare esențială nu reprezintă o cauză de nulitate a sentinței arbitrale: este riscul litiganților ca judecătorul arbitral să greșească în fapt.

O.S.A. v. **Organizația Statelor Americane.**

ostatic (în dreptul internațional) **1.** Persoana care face parte din populația civilă a unui teritoriu ocupat de inamic, reținută cu forța de autoritățile de ocupație sau transferată în țările lor cu scopul de a exercita presiuni, a obține unele garanții sau a realizării altor interese. Normele dreptului internațional interzic luarea de **o.** de către ocupanții unui teritoriu străin sub orice pretext. **2.** Persoana reținută sub pază de către un stat drept garanție pentru îndeplinirea obligațiilor asumate de către țara căreia îi aparține persoana respectivă. Practica luării **o.** era foarte larg răspîndită în Evul Mediu, ea fiind urmată și de Țările Române: domnitorii români garantau îndeplinirea obligațiilor față de Poarta otomană prin trimiterea fiilor lor ca **o.** la Constantinopol. Această practică a căzut în desuetudine către sfîrșitul sec. al XVIII-lea.

ostaticii din Iran, *cazul* ~, „Afacerea cu privire la personalul diplomatic și consular al S.U.A. din Teheran", cum este denumită de C.I.J., a venit spre soluționare la Curtea Internațională de Justiție de la Haga, ca urmare a unei plîngeri a guvernului nord-american, îndreptată la 29 nov. 1979 împotriva Republicii Islamice Iran, în legătură cu luarea la 4 nov. 1979 și deținerea în continuare ca ostatici a membrilor personalului diplomatic și consular aflați în Iran. La 15 dec. 1979, C.I.J. a dat, la cererea S.U.A, o ordonanță prin care a indicat ca măsuri conservatorii eliberarea ostaticilor, repunerea în posesia autorităților S.U.A. a localurilor ambasadei și consulatelor din Iran ale acestei țări, plenitudinea protecției, privilegiilor și imunităților la care personalul amintit avea dreptul potrivit tratatelor în vigoare dintre cele două state și dreptului internațional, cerînd totodată celor două guverne să se abțină de la orice măsură de natură să agraveze tensiunea dintre țările lor. Guvernul iranian nu a dat nici o urmare ordonanței menționate. Printr-o scrisoare din 9 dec. 1979, guvernul Iranului ceruse însă Curții să nu examineze „așa-numita problemă a ostaticilor de la ambasada americană de la Teheran", susținînd că această chestiune nu reprezintă decît un element marginal și secundar al unei probleme de ansamblu, care cuprinde mai bine de 25 ani de ingerințe continui ale S.U.A. în afacerile interne ale Iranului, exploatarea țării și multiple crime săvîrșite împotriva poporului iranian. Nici un reprezentant al Iranului nu s-a prezentat la vreun termen în fața Curții, dar la 16 mart. 1980, printr-o nouă scrisoare, guvernul Iranului, invocînd aceleași motive din scrisoarea precedentă, a cerut Curții să se desisteze de la judecarea cauzei. La 24 mai 1980, Curtea Internațională de Justiție a pronunțat decizia de fond. În prealabil, Curtea se declarase competentă să judece diferendul, întemeindu-și competența pe convențiile de la Viena, din 1961, asupra relațiilor diplomatice și pe aceea din 1963 asupra relațiilor consulare, precum și pe protocoalele aferente celor două convenții care prevăd acceptarea prealabilă a jurisdicției C.I.J. pentru diferendele ivite în legătură cu conținutul celor două convenții, protocoalele fiind semnate de reprezentanții ambelor state. În unanimitate, Curtea Internațională de Justiție a decis că guvernul Iranului trebuie să ia imediat toate măsurile necesare pentru eliberarea personalului diplomatic și consular al S.U.A. În majoritate, C.I.J. a decis că guvernul iranian trebuie să răspundă materialicește față de S.U.A. pentru prejudiciile cauzate prin faptele care au avut loc la 4 nov. 1979 și urmările acestora. În cuprinsul hotărîrii se relevă că acele fapte constituie încălcări ale convențiilor amintite, a altor convenții bilaterale, precum și ale dreptului internațional.

ostilități, în dreptul războiului, termen de origine lat. *(hostilis* — dușmănos), care definește starea de fapt, ce indică un ansamblu de acțiuni militare pornite de unul sau mai multe state împotriva unuia (unor) state. **O.** presupun operații militare organizate, precedate cel mai adesea de o stare de tensiune politico-diplomatică. Incidentele de frontieră, chiar dacă sînt însoțite de acțiuni militare locale, nu pot fi considerate drept deschidere de **o.** De cele mai multe ori începerea, deschiderea **o.**, a

acțiunilor militare, semnifică în fapt trecerea de la pace la o stare de război, care, în drept, trebuie precedată de declarația de război. Potrivit Convenției de la Haga (1907), o. dintre state nu trebuie să înceapă fără un avertisment prealabil și neîndoielnic, care va avea fie forma unei declarații de război motivată, fie pe aceea a ultimatumului cu declarație de război condiționată. Această regulă a fost încălcată de conducerea statului fascist german, agresor în al doilea război mondial, împotriva altor state europene. Declarațiile de război ale acelui stat au fost înmînate statelor atacate după deschiderea o. În mod similar a procedat și Japonia militaristă cînd a dezlănțuit fără declarație de război ostilitățile în Pacific. Acțiunile militare, o. pot fi oprite printr-o suspendare temporară sau prin încetarea lor. Suspendarea temporară a o. poate să aibă loc într-un spațiu limitat, poate să fie rezultatul unui acord valabil pentru o perioadă scurtă, precis determinată, de pildă, pentru ridicarea morților și răniților dintr-o anumită zonă a frontului sau pentru efectuarea unor măsuri de protejare, retragere etc. a populației civile din zona frontului. Această zonă este denumită uneori și teatru al o. Suspendarea o. poate să fie și consecința unui acord de armistițiu, ale cărei condiții și durată sînt stabilite de părțile în conflict sau, mai rar, prin arbitrajul unei terțe puteri sau al unei organizații internaționale. Suspendarea o. poate fi stabilită și printr-un acord, care să preceadă tratative de pace și revenire la relații normale între statele-părți în conflict. În acest din urmă caz, suspendarea echivalează cu încetarea o., nefiind condiționată de o durată anumită.

O.U.A. v. **Organizația Unității Africane.**

P

pact, termen de origine lat. — pactum — care desemnează o înțelegere internațională cu caracter deosebit de solemn menită, în special, să asigure pacea și securitatea internațională. **P.** este cel mai vechi tratat internațional. Printre cele mai cunoscute pacte se numără Pactul Societății Națiunilor, Pactul Briand-Kellogg, Pactul Ligii Statelor Arabe, Pactul de la Bogota etc. În ultimul timp sensul **p.** a fost lărgit, el definind și instrumente internaționale referitoare la drepturile omului (de ex.: Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice; Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale). Uneori prin această denumire se desemnează înțelegeri care nu au nimic comun cu menținerea păcii, cum ar fi Pactul N.A.T.O., Pactul S.E.A.T.O. etc.

pacta sunt servanda, expresie latină cu sensul „tratatele trebuie să fie respectate", care definește un principiu fundamental al dreptului internațional". Este consacrat în documentele internaționale adoptate după primul și cel de-al doilea război mondial, însă el a apărut încă din antichitate, fiind cel mai vechi principiu de drept internațional. Preambulul Pactului Societății Națiunilor prevede că, în scopul promovării cooperării internaționale și al realizării păcii și securității internaționale, este necesar un respect strict pentru toate obligațiile decurgînd din tratate. Carta O.N.U. formulează acest principiu, prevăzînd că „toți membrii organizației, în scopul de a asigura tuturor drepturile și avantajele ce decurg din calitatea lor de membri, trebuie să-și îndeplinească cu bună-credință obligațiile asumate potrivit prezentei Carte" (art. 2 pct. 2). Convenția de la Viena (1969) privind dreptul tratatelor prevede expres că „orice tratat în vigoare leagă părțile și trebuie executat de ele cu bună-credință". Convenția precizează că părțile la un tratat internațional nu pot invoca prevederile legilor interne ca justificare a neîndeplinirii tratatului. Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa dă o formulare mai completă a principiului cînd precizează: „Statele participante își vor îndeplini cu bună-credință obligațiile ce le revin în conformitate cu dreptul internațional, atît obligațiile care decurg din principiile și normele generale recunoscute ale dreptului internațional, cît și obligațiile care decurg din tratate sau alte acorduri, în conformitate cu dreptul internațional, la care ele sînt părți". Declarația O.N.U. (1970) menționează următoarele obligații care rezultă din acest principiu pentru state: a) de a îndeplini cu bună-credință obligațiile care incumbă statelor în virtutea principiilor și regulilor generale recunoscute ale dreptului internațional; b) de a îndeplini cu bună-credință obligațiile care rezultă din acordurile internaționale încheiate de state, în conformitate cu principiile fundamentale ale dreptului internațional. Declarația mai precizează că în situația unui conflict între obligațiile statelor care rezultă din tratate internaționale și cele ce decurg din Carta O.N.U., acestea din urmă prevalează. Respectarea cu bună-credință a unui tratat internațional trebuie înțeleasă în sensul că nu poate fi denunțat în mod unilateral, că nu i se poate înceta aplicarea decît în baza prevederilor sale sau potrivit normelor dreptului internațional general. **P.s.s.** se referă la tratate, în sens larg, cuprinzînd toate instrumentele internaționale care exprimă acordul de voință al statelor de a crea raporturi juridice între ele și care au intrat în vigoare îndeplinind condițiile de validitate cerute de dreptul internațional. Principiul **p.s.s.** nu are, însă, un caracter absolut. Nu orice tratat trebuie respectat, ci numai acelea încheiate în mod licit, în conformitate cu dreptul internațional. Tratatele inegale, înrobitoare, care stabilesc condiții de subordonare a unui stat față de altul, care încalcă principiile fundamentale ale dreptului internațional, pot fi anulate de statele care au fost silite să le încheie. V. și **regula rebus sic stantibus.**

pacta tertiis nec nocet nec prosunt, regulă de drept internațional de origine lat. cu sensul „terților, tratatele nu le pot aduce nici prejudicii, nici foloase", după care înțelegerile internaționale, producînd efecte numai între statele-părți nu trebuie să afecteze interesele, drepturile sau obligațiile terților. Această regulă este stipulată și în Convenția de la Viena cu privire la drepturile tratatelor (1969) în următoarea formulare: „un tratat nu creează nici obligații, nici drepturi pentru un stat terț, fără consimțămîntul său". Rolul acestei reguli este de a proteja suveranitatea statelor, egalitatea lor în dreptul de a-și asuma angajamente internaționale.

Pactul Briand-Kellogg v. **Tratatul general de renunțare la război (1928).**

Pactul de apărare al Pacificului v. **A.N.Z.U.S.**

Pactul de la Bogotá v. **Tratatul interamerican cu**

privire la reglementarea pașnică a conflictelor (1948).

Pactul de la Saadabad v. **Tratatul de neagresiune între Afghanistan, Irak, Iran și Turcia (1937).**

Pactul de neagresiune și conciliațiune de la Rio de Janeiro (Pactul Saavedra-Lamas), tratat internațional încheiat la 10 oct. 1933, între Argentina, Brazilia, Chile, Mexic, Paraguay și Uruguay. Pactul condamnă războiul de agresiune și achiziția de teritorii prin forța armelor și prevede, totodată, soluționarea diferendelor de orice natură prin mijloace pașnice, consacrate de dreptul internațional. Pactul a prevăzut modalitatea constituirii și funcționării unei comisii de conciliere, căreia trebuiau să-i fie supuse, în mod obligatoriu, toate diferendele care nu puteau fi rezolvate într-un termen rezonabil pe căi diplomatice. Pactul era conceput ca o completare a Pactului Briand-Kellogg, stabilind o procedură de conciliere în concordanță cu recomandările făcute în sept. 1928 de Adunarea Societății Națiunilor. Fiind deschis aderării tuturor statelor (pînă în 1936 au devenit părți la Pact 32 de state din America și Europa, printre care România și celelalte state ale Micii Înțelegeri), P.S.-L. s-a numărat printre instrumentele cu caracter antirevizionist. România a aderat la Pact prin nota din 12 dec. 1934, adresată de Nicolae Titulescu ambasadorului argentinian la Roma.

Pactul Ligii Statelor Arabe, tratat internațional semnat la Cairo la 22 mart. 1945 de șapte state arabe (Siria, Iordania, Irak, Arabia Saudită, Liban, Egipt și Yemen) prin care a fost creată Liga Statelor Arabe. Pactul enunță crearea Ligii, obiectul acesteia (asigurarea de relații mai strînse între statele membre, coordonarea acțiunilor lor politice în vederea salvgardării independenței și suveranității lor, a preocupării față de problemele statelor arabe și de interesele lor), structura Ligii și funcțiile organelor create în cadrul acesteia, principiile care guvernează activitatea statelor membre în cadrul organizației lor regionale, sediul organizației (Cairo) și clauze finale. La Pact au mai fost atașate ca anexe: a) *Rezoluția relativă la Palestina,* în care se arată că „de la sfîrșitul ultimului război mondial Palestina a fost, la fel ca și alte state arabe, detașată de Imperiul otoman, eliberată de dominația otomană. Devenită autonomă ea nu mai depinde de nici un alt stat. Însă, dacă Palestina n-a putut să dispună de destinele sale, nu este mai puțin adevărat că numai pe baza recunoașterii independenței sale Pactul Societății Națiunilor din 1919 a reglementat statutul său. Existența și independența sa internațională nu pot fi deci puse în cauză *de jure,* cu atît mai mult nu ar putea fi pusă în cauza independența față de alte state arabe. Dacă pentru motive independente de voința sa această existență nu s-a putut exterioriza, această imprejurare nu constituie un obstacol la participarea Palestinei la lucrările Consiliului Ligii". În aceste circumstanțe statele membre ale Ligii Statelor Arabe hotărăsc ca Consiliul Ligii să desemneze un reprezentant pentru Palestina, care să participe la lucrările sale; b) *Rezoluția relativă la cooperarea cu statele nemembre ale Ligii,* prin care statele membre ale Ligii împuternicesc Consiliul Ligii să aibă în vedere cea mai strînsă cooperare posibilă si să invite, cînd este cazul, statele nemembre să participe la lucrările sale. Prin rezoluție a fost numit secretarul general al Ligii. După intrarea în vigoare a Pactului, statele membre au încheiat „Pactul de apărare comună" (1950), prin care s-a instituit un sistem militar de securitate colectivă.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, tratat internațional multilateral cu vocație de universalitate în care este înscris dreptul tuturor popoarelor de a dispune de ele însele, de bogățiile și de resursele lor naturale, și de a-și determina, în virtutea acestui drept, în mod liber, statutul politic și dezvoltarea economică, socială și culturală. Pactul prevede obligația statelor-părți de a recunoaște și garanta, prin legislația lor internă, cît și prin cooperare internațională, drepturile menționate în document, fără nici un fel de discriminare întemeiată pe rasă, sex, limbă, religie, opinie politică, originea națională sau socială ș.a.m.d. Dintre drepturile economice, sociale și culturale recunoscute de statele-părți menționăm: dreptul la muncă și la o remunerație corespunzătoare activității defășurate, asigurarea securității și igienei muncii, dreptul la asociere în organizații sindicale, dreptul la asigurări sociale, ocrotirea familiei, a mamelor și a copiilor, dreptul la învățătură, dreptul de a participa la viața culturală etc. Statele-părți s-au obligat totodată să prezinte periodic secretarului general al O.N.U. rapoarte despre progresele obținute în aplicarea și garantarea drepturilor enunțate, raportul urmează să fie trimis spre examinare Consiliului Economic și Social. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale a fost elaborat de Comisia drepturilor omului și apoi a fost adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 16 dec. 1968, împreună cu Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice — ambele fiind cunoscute sub denumirea de *Pactele drepturilor omului.* România a semnat Pactul la 27 iun. 1968 și l-a ratificat prin Decretul nr. 212 din 31 oct. 1974.

Pactul internațional cu privire la drepturile politice și civile, tratat internațional multilateral cu vocație de universalitate care prevede principii și norme importante pentru dezvoltarea dreptului internațional, consacrarea pe plan internațional a drepturilor omului și care declară că respectarea dreptului omului, fără nici o discriminare, constituie fundamentul libertății, justiției și păcii în lume. Pactul conține prevederi cu privire la dreptul popoarelor de a-și hotărî singure soarta, la obligația statelor de a recunoaște și garanta, prin legislația lor internă, drepturile înscrise în acest document cum ar fi: dreptul la viață, interzicerea torturilor, a tratamentelor inumane, a sclaviei, a muncii forțate, dreptul la libertate și securitate personală, interzicerea arestării și deținerii ilegale, libertatea de gîndire și a conștiinței, interzicerea propagandei de război, dreptul de participare la viața politică a țării, de a alege și a fi ales prin vot universal, egal și secret, egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, dreptul pentru minoritățile naționale de a folosi limba maternă, dreptul la apărare, interzicerea oricăror imixtiuni arbitrare în viața particulară a unei persoane, dreptul de asociere etc. Pactul a instituit și un *Comitet al drepturilor omului* și a prevăzut

obligația statelor-părți de a prezenta rapoarte secretarului general al O.N.U. despre modul de aplicare a convenției semnate. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice a fost elaborat de Comisia drepturilor omului și apoi adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 16 dec. 1968, împreună cu Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale — ambele fiind cunoscute sub denumirea de *Pactele drepturilor omului*. R. S. România a semnat Pactul la 27 iun. 1968 și l-a ratificat prin Decretul nr. 212 din 31 oct. 1974.

Pactul Societății Națiunilor, act fundamental pe baza căruia a fost creată și a desfășurat activitatea Societatea Națiunilor. A fost elaborat la Conferința de pace de la Paris (1919—1920). Pactul a constituit partea I din Tratatele de pace de la Versailles (cu Germania), de la Saint Germain (cu Austria), de la Neuilly-sur Seine (cu Bulgaria), de la Trianon (cu Ungaria) și de la Sèvres (cu Turcia). Membrii fondatori ai Societății Națiunilor au fost 32 de state, printre care și România. Totodată, potrivit prevederilor Pactului putea fi admis orice alt stat, prin votul de 2/3 al Adunării, dacă își declara în mod efectiv dorința de a accepta obligațiile decurgînd din Pact. Scopurile Societății Națiunilor erau astfel proclamate în preambulul Pactului: promovarea colaborării internaționale și realizarea păcii și securității internaționale, prin acceptarea de obligații de a nu recurge la război, prin dezvoltarea unor relații juste între națiuni, prin respectarea dreptului internațional și a obligațiilor decurgînd din tratate și prin menținerea justiției. Organele principale ale Societății Națiunilor au fost: *Adunarea* și *Consiliul* asistate de un Secretariat cu caracter permanent. Pe lîngă Societate, ca instituții distincte, dar strîns legate de ea, a funcționat Organizația Internațională a Muncii și Curtea Permanentă de Justiție Internațională. Adunarea era alcătuită din reprezentanții tuturor statelor membre. Era competentă să examineze orice problemă ce intra în sfera de activitate a Societății sau care afecta pacea lumii. Consiliul constituia organul executiv al Societății. Era alcătuit din reprezentanții principalelor puteri aliate și asociate (Anglia, Franța, Italia, Japonia) și din 4 membri nepermanenți, aleși pe termen între 1 și 3 ani de către Adunare. În Pact nu se face o delimitare între funcțiile Adunării și cele ale Consiliului, care era, de asemenea, competent să examineze orice probleme ce intrau în sfera de activitate a organizației. Consiliul avea atribuții exclusive în formularea de planuri privind reducerea armamentelor, în rezolvarea pașnică a diferendelor, ca și în aplicarea sancțiunilor. Atît în Adunare cît și în Consiliu, deciziile de fond erau luate cu unanimitatea statelor membre. Secretariatul cuprindea secretarul general, precum și secretarii și personalul necesar. Aceștia erau numiți de către secretarul general. Primul secretar general a fost desemnat chiar într-o anexă la Pact, următorul fiind numit de Consiliu, cu aprobarea Adunării. Secretariatul îndeplinea numai funcții de ordin administrativ. Pactul Societății nu interzicea recursul la război, care putea fi declarat, în anumite termene, dacă procedura de rezolvare pașnică a diferendelor eșua; iar garanția colectivă contra agresiunii n-a fost aplicată niciodată în practică, deși, în 1932, China, și, în 1935, Abisinia, victime ale agresiunii japoneze și italiene, au cerut aplicarea art. 10 care prevedea această garanție colectivă. Se observă, totuși, un progres față de dreptul internațional anterior creării Societății, prin faptul că în Pact se stabilea o distincție între agresor și victima agresiunii. Această distincție reieșea și din prevederile art. 16, în legătură cu sancțiunile cu caracter economic și financiar, constînd în ruperea relațiilor de această natură dintre statele membre, și statele care recurgeau la război cu încălcarea dispozițiilor Pactului. Reține și obligația Consiliului de a fixa contingente ale forțelor armate, aeriene și navale, pe care statele membre să le pună la dispoziție pentru a asigura respectarea obligațiilor Societății Națiunilor. Deși necesitatea recurgerii la sancțiunile militare a fost evidentă în multe cazuri, problema aplicării lor nu a figurat pe ordinea de zi a Societății Națiunilor. În ajunul celui de-al doilea război mondial, majoritatea statelor membre interpretau art. 16 în sensul că aplicarea sancțiunilor depindea de hotărîrea fiecărui stat în parte. V. și **Societatea Națiunilor.**

pactum de contrahendo, expresie de origine lat. cu sensul „pact de a contracta", definește o înțelegere internațională a statelor de a încheia un tratat pentru reglementarea unor probleme în suspensie. În temeiul **p. de c.** statele respective se obligă să nu întreprindă nimic de natură a îngreuia sau a face cu neputință încheierea tratatului în cauză. **P. de c.** se deosebește de *pactum de negotiando* prin aceea că statele în cauză recunosc că este cazul ca problema în suspensie să fie rezolvată prin încheierea unui tratat, în timp ce în cazul pactului de a negocia, ele recunosc numai obligativitatea de a rezolva pe cale pașnică, anume pe calea tratativelor directe, greutățile care le despart. Se poate spune că un pact de a negocia implică obligația pentru statele în cauză de a face totul pentru încheierea unui tratat care să reglementeze de comun acord pricina.

pactum de negotiando, înțelegere internațională a statelor de a începe negocieri în vederea reglementării unei probleme în suspensie între ele. Statele-părți la acest pact sînt obligate să se abțină de la orice acțiune de natură a îngreuia sau a face inutile sau fără obiect negocierile în cauză. Se poate aprecia că în unele cazuri obligația de a negocia implică, atunci cînd posibilitatea încheierii unui tratat este evidentă, și obligațiile esențiale unui *pactum de contrahendo*. Astfel, prevederile Tratatului pentru neproliferarea armelor nucleare (1968), care impun părților „nucleare" obligația de a negocia cu bună-credință dezarmarea nucleară, nu admite altă interpretare decît în sensul inițierii și ducerii la bun sfîrșit de bună-credință a unor negocieri încununate de încheierea unui tratat de dezarmare nucleară.

Pajsz-Csaky-Eszterhaz — *cazul* ~, diferend între Ungaria și Iugoslavia, născut ca urmare a exproprierii de către autoritățile iugoslave a pămînturilor aparținînd moșierilor unguri pajsz-Csaky-Esztergázy. Guvernul ungur, preluînd cazul cetățenilor săi, a chemat în judecată statul iugoslav în fața Tribunalului Arbitral Mixt ungaro-iugoslav. Prin

sentința din 21 apr. 1933, tribunalul a respins acțiunile ca fiind intentate prea tîrziu. Cererile de despăgubire intentate de cei trei moșieri au fost respinse de același tribunal la 22 iul. 1935, întrucît convențiile speciale din 21 ian. 1930 relative la obligațiile rezultînd din Tratatul de la Trianon, intrate în vigoare la 9 apr. 1931, excludeau asemenea acțiuni. Ungaria a dat în judecată Iugoslavia la 6 dec. 1935 în fața C.P.J.I. C.P.J.I. a respins acțiunea Ungariei, consfințindu-se cele hotărîte anterior de Tribunalul Arbitral Mixt.

Palmas, *cazul* ∼, diferend între Olanda și S.U.A. în legătură cu posesiunea insulei Palmas care, în baza Tratatului de pace de la Paris (1898) încheiat de S.U.A. cu Spania în urma războiului dintre ele, părea inclusă în teritoriul cedat Statelor Unite. În 1906, **P.** este revendicată de Olanda ca parte a imperiului său colonial. În urma unui schimb de note diplomatice, cele două state au încheiat (1925) un compromis privind supunerea diferendului procedurii arbitrale, arbitru fiind ales președintele de atunci al Curții Permanente de Arbitraj, Max Huber. Prin ședința din 4 apr. 1928, arbitrul a decis că insula **P.** aparține în întregime Olandei. Soluția a fost motivată pe considerentul că de la sfîrșitul secolului 17, Compania Olandeză a Indiilor de est, lucrînd pentru coroana olandeză, apoi guvernul olandez, a întreținut cu **P.** acțiuni de stat, exteriorizînd autoritatea statală continuu și pașnic un timp îndelungat, în timp ce Spania nu putea invoca decît faptul descoperirii insulei **P.**, precum și continuitatea geografică a insulei cu arhipelagul filipinez. Iar tratatul de pace din 1898 nu a putut transfera **P.** Statelor Unite, întrucît nimeni nu poate da ceea ce nu are, și, în orice caz, un tratat încheiat între două state nu poate modifica drepturile unui al treilea stat, chiar dacă i s-a modificat statutul. Sentința în afacerea **P.** a creat jurisprudență, în sensul cerinței efectivității posesiunii ca bază a drepturilor teritoriale cîștigate de puterile coloniale.

parafare, etapă intermediară, premergătoare semnării unui tratat internațional, care constă în semnarea de către plenipotențiarii statelor a tratatului sau a unor părți ale acestuia numai cu inițiale, rezervînd guvernelor respective libertatea de a le mai examina înainte de semnarea definitivă. **P.** are rolul de a certifica conținutul proiectului de tratat negociat și de a garanta că textul negociat nu va fi modificat de către împuterniciți, fapt ce nu exclude dreptul guvernelor respective de a-i aduce modificări. **P.** poate avea valoarea unei semnături definitive: a) cînd părțile au convenit în prealabil în acest sens; b) în cazul **p.** anexelor unui tratat (acest ultim gen de parafare intervine atunci cînd tratatul are numeroase anexe și procedura semnării fiecărei anexe devine extrem de greoaie).

paralelă geografică 1. linie imaginară alcătuind un cerc în jurul Pămîntului. Cea mai lungă **p.g.**, numerotată 0_0, este Ecuatorul. Pămîntul este împărțit în 90 de **p.g.** la S și 90 **p.g.** la N de Ecuator, ele servind la determinarea latitudinii pe glob și a frontierelor astronomice. **2.** Metodă folosită pentru delimitarea spațiilor maritime și a platoului continental.

par in parem non habet imperium, dicton lat. care înseamnă „egalul nu are drept de a porunci egalului său". Se citează de obicei împreună cu dictonul *par in parem non habet jurisdictionem.* În dreptul internațional ideea exprimată în dicton impune imunitatea de jurisdicție a statului, a organelor sale, a bunurilor sale pe teritoriul oricărui alt stat.

par in parem non habet jurisdictionem, dicton lat. care înseamnă „egalul nu are drept de jurisdicție asupra egalului său". Se citează de obicei împreună cu dictonul *par in parem non habet imperium.* În dreptul internațional ideea exprimată în dicton impune imunitatea de jurisdicție a statului pe teritoriul oricărui alt stat, imunitatea de jurisdicție a reprezentanților săi diplomatici, imunitatea de jurisdicție a navelor și a celorlalte bunuri aparținînd statului. Convenția de la Bruxelles (1926), precum și Convenția de la Geneva (1958) asupra mării teritoriale și zonei contigui exceptează (nesocotind dictonul) vasele comerciale ale statului de la aplicarea lui, deosebind actele făcute de state *jure imperii* și cele făcute *jure gestionis.* România, parte la Convenția din 1958, a făcut rezerve asupra acestei părți a Convenției.

parlamentar (în dreptul internațional), persoană împuternicită să facă comunicări, să ducă tratative de armistițiu, de pace etc., cu inamicul. El primește împuternicirea de la comandantul unui sector de luptă (subunitate, unitate, mare unitate), de la statul major al armatei sau de la guvernul uneia dintre țările beligerante. **P.** poate fi un militar — de regulă un ofițer — sau o persoană civilă (de exemplu, reprezentanții unui oraș, ai unor forțe politice etc.). El este obligat să aibă ca semn distinctiv un drapel alb și să nu poarte arme; are dreptul la imunitate la fel ca și trompetistul, gornistul sau toboșarul, purtătorul drapelului și interpretul însoțitor. **P.** nu are dreptul să culeagă informații din tabăra inamică; ei pot fi legați la ochi după ce trec linia inamică, pînă la întoarcerea lor peste această linie. Atacarea, și cu atît mai mult uciderea **p.**, constituie o crimă de război. Potrivit mandatului, **p.** au dreptul să facă comunicări, să poarte negocieri, să înmîneze o somație sau un ultimatum. **P.** poate fi reținut dacă se constată că a încercat să obțină informații spre a le transmite comandamentului forțelor sale armate, potrivit art. 32—34 din Regulamentul la Convenția a IV-a de la Haga (1907).

Parlement Belge, *cazul* ∼. La 14 februarie 1878 s-au ciocnit în portul englez Dover vasul de poștă belgian Parlement Belge — proprietatea statului belgian — cu remorcherul englez Daring, care a fost grav avariat. **P.B.**, cu un echipaj de marinari militari belgieni, asigura serviciul poștal pe ruta Ostende-Dover. Proprietarii remorcherului englez au cerut despăgubiri. Guvernul belgian a invocat imunitatea vaselor de stat și a cerut respingerea cererii. Cererea a fost totuși admisă în prima instanță, dar la apelul guvernului englez, Court of Appeal a respins cererea, în 1880, arătînd că de vreme ce vasul este proprietatea unui stat și folosit de acesta ca un vas de stat, **P.B.** se bucură de imunitatea de jurisdicție a statului. Sentința a făcut jurisprudență. Trebuie observat că practica Angliei și a statelor capitaliste este de a respecta imunitatea numai a vaselor de stat cu funcții necomerciale

(art. 21 și 22 din Convenția de la Geneva (1958) cu privire la marea teritorială și zona contiguă). România, printr-o rezervă la această convenție, militează pentru respectarea imunității de jurisdicție a tuturor vaselor de stat.

parte 1. (la un tratat internațional) Expresie care desemnează statul care a consimțit să se lege printr-un tratat internațional și față de care tratatul a intrat în vigoare. **2.** (la un diferend) Statul sau organizația internațională care se găsește în divergență asupra unei probleme internaționale cu un alt stat sau cu o organizație internațională. Persoanele fizice sau juridice care pot fi interesate în diferendele internaționale nu au această calitate. Cînd un stat, care nu este **p.** la un diferend, are interes să-și susțină poziția într-un proces judiciar deschis între alte state, el poate, potrivit Statutului Curții Internaționale de Justiție, să fie autorizat să intervină în cauza respectivă și Curtea va aviza asupra acestei cereri. V. și **contractant (stat).**

partizani (în dreptul internațional), combatanți voluntari constituiți în detașamente organizate care acționează, în timp de război, în spatele frontului inamic (însă în propria lor țară); ei nu fac parte din rîndurile armatei regulate, însă li se aplică legile și obiceiurile războiului dacă, în conformitate cu art. 1 din Regulamentul-anexă la Convenția a IV-a de la Haga și art. 12 din Convenția I de la Geneva (1949), îndeplinesc următoarele condiții: să fie organizați, adică să aibă în frunte un comandant care să răspundă de ei; să poarte semne distinctive (nu uniformă) pentru a putea fi recunoscuți; armele să le poarte în mod vizibil; să respecte legile și obiceiurile războiului (să nu ucidă prizonieri etc.). Aceste condiții impuse formațiilor de partizani le crea acestora o situație de inferioritate față de armata regulată. Prin Protocolul I de la Geneva (1977) statutul lor s-a modificat, ei fiind incluși în categoria de combatanți legali, bucurîndu-se de protecția deplină a dreptului conflictelor internaționale și a dreptului internațional umanitar. Mișcarea de partizani, ca formă de rezistență a poporului invadat, constituie un fenomen care caracterizează războaiele juste. Începînd din secolul al XIX-lea, acțiunile partizanilor se intensifică, ele culminînd în timpul celui de-al doilea război mondial. Astfel, între 1808 și 1814 este cunoscut așa-numitul „război mic" sau „guerilla", purtat de partizanii spanioli împotriva trupelor napoleoniene; în campania din Rusia, din 1812, Napoleon a întîmpinat în spatele frontului rezistența puternică a detașamentelor de partizani; poporul mexican, între 1861—1867, a purtat un război de partizani, pentru a împiedica impunerea la tronul Mexicului, de către Napoleon al III-lea, a împăratului Maximilian de Habsburg; de asemenea, au desfășurat operații de partizani și franctirorii francezi, între 1870 și 1871, în timpul războiului franco-prusian. În cursul celui de-al doilea război mondial mișcarea de partizani a fost folosită pe scară largă într-o serie de țări, cum ar fi U.R.S.S., Franța (aici mișcarea de partizani este cunoscută sub numele de *maquis*), Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia etc. Acțiunile partizanilor vizează, în primul rînd, căderea potențialului armatei invadatoare prin dezorganizarea și distrugerea acesteia, prin împiedicarea aprovizionării, distrugerea căilor de comunicații etc. Principala caracteristică a operațiunilor desfășurate de partizani o constituie atacul prin surprindere. V. și **combatant; forțe armate.**

pașaport, document de călătorie internațională, eliberat unui cetățean de către autoritatea competentă a statului său, prin care se certifică identitatea și cetățenia posesorului. Datele și mențiunile din **p.** sînt scrise în limba națională și într-una sau mai multe limbi de circulație internațională. Conform legislației R. S. România, se eliberează: a) pașapoarte diplomatice (personalului cu grad diplomatic sau consular, funcționarilor Ministerului Afacerilor Externe trimiși în misiuni oficiale temporare, înalților demnitari și membrilor de familie); b) pașapoarte de serviciu (delegaților ministerelor și ai altor organe centrale care călătoresc în interes de serviciu); c) pașapoarte simple (persoanelor care călătoresc pentru studii, tratamente speciale, ca turiști sau pentru alte interese personale). Persoanelor fără cetățenie (apatrizi) li se eliberează un document de călătorie denumit „certificat de călătorie".

pașaport Nansen, pașaport creat sub auspiciile Societății Națiunilor (1922) pentru a se dovedi identitatea refugiaților care nu mai puteau recurge la serviciile statului pe care-l părăsiseră. Recunoscut de cele mai multe state, **p.N.** acorda titularului său dreptul de a rămîne în țara care l-a emis, avînd deplina libertate de circulație. Oficiul internațional Nansen pentru refugiați a fost dizolvat în 1936.

patenta consulară, document oficial semnat de șeful statului sau de ministrul afacerilor externe în care se indică numele statului de reședință, circumscripția consulară, gradul, precum și titlul și puterile conferite persoanei abilitate a îndeplini funcția de șef de post consular pe lîngă autoritățile locale ale statului emițător al **p.c.** Cu acordul statului de reședință, numirea unui șef de post consular poate fi făcută și printr-o procedură mai simplă — notificarea — care conține indicațiile prevăzute în par. 1, art. 11 din Convenția de la Viena (1963). „1. Șeful postului consular — se spune în art. citat — primește de la statul trimițător un document sub formă de patentă sau un act similar, întocmit pentru fiecare numire, atestînd calitatea sa și indicînd, ca regulă generală, numele și prenumele, categoria și clasa, circumscripția consulară și sediul postului consular". **P.c.,** care îndeplinește aproximativ funcții similare cu scrisorile de acreditare a reprezentantului diplomatic, se trimite statului de reședință fie pe cale diplomatică, fie personal de către șeful postului consular. Acceptarea de către statul de reședință a persoanei respective de a funcționa în calitate de șef de post consular se face printr-un act numit exequatur consular. Refuzul de a accepta numirea reprezentantului consular nu se motivează. V. și **exequatur consular.**

patrimoniul comun al omenirii 1. Instituție nouă în dreptul internațional contemporan, ce se referă la zona internațională a teritoriilor submarine, cuprinzînd fundul mărilor și al oceanelor, precum și subsolul lor, dincolo de limitele jurisdicției naționale. Această instituție are în vedere numai teritoriile submarine, coloana de apă de deasupra urmînd a avea în continuare regim de mare liberă.

Dezvoltarea științei și tehnicii, preocuparea pentru descoperirea a noi surse de materii prime și energie, au dus la posibilitatea reală a explorării și exploatării imenselor bogății aflate pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul lor. Răspunzînd acestui interes general al comunității internaționale, Adunarea Generală a O.N.U. a declarat prin rezoluția nr. 2749 (XXV) din 17 dec. 1970 că teritoriile submarine, inclusiv subsolul lor, aflate sub marea liberă, dincolo de limitele prezente ale jurisdicției naționale, sînt rezervate exclusiv scopurilor pașnice, iar resursele lor urmează a fi utilizate în folosul întregii umanități. Tot prin această rezoluție s-a hotărît ca zona respectivă să fie supusă unui regim internațional de administrare pentru care urmează să se creeze un mecanism adecvat, denumit Autoritate internațională. În acest sens au fost elaborate mai multe proiecte. Rolul, atribuțiile și funcțiile noii autorități, ca și ale întreprinderii internaționale ce urmează a fi creată, sînt însă chestiuni deosebit de controversate. În concepția României, împărtășită de majoritatea statelor, noul mecanism trebuie să aibă un caracter consecvent democratic, prin asigurarea reprezentării tuturor statelor ca entități suverane și egale în drepturi și să funcționeze astfel încît, luîndu-se în considerare interesele tuturor țărilor, în primul rînd ale celor în curs de dezvoltare, să se garanteze gospodărirea **p.c. al o.** în folosul tuturor popoarelor. Definitivarea regimului juridic internațional al **p.c. al o.** urmează să se facă în cadrul celei de a III-a Conferințe a dreptului mării. **2.** Spațiul cosmic este, de asemenea, considerat ca patrimoniu comun al omenirii, zonă ce nu este supusă suveranității statelor și este deschisă, în condiții de egalitate, explorării și exploatării din partea tuturor statelor, fără nici o discriminare, în condiții de egalitate și conform cu dreptul internațional. Prin Tratatul asupra principiilor care guvernează activitatea statelor în explorarea și utilizarea spațiului extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești (1967), s-a consacrat principiul de bază conform căruia statele și organizațiile internaționale au dreptul să desfășoare în cosmos numai activități pașnice, civile spre binele întregii omeniri și pentru asigurarea păcii și colaborării internaționale. La sesiunea sa din 1979, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat Acordul guvernînd activitatea statelor în legătură cu Luna și alte corpuri cerești, care prevede că explorarea și folosirea Lunii și a celorlalte corpuri cerești constituie „domeniul întregii omeniri" și vor fi desfășurate în beneficiul și interesul tuturor statelor, indiferent de gradul lor de dezvoltare economică și științifică (rezoluția 34/36 din 5 dec. 1979).

pavilion 1. Drapel, steag, care poartă semnele distinctive ale unui stat. Potrivit uzanțelor internaționale, drapelul unui stat se arborează cu ocazia vizitelor șefilor de state, organizării de manifestări internaționale etc. **2.** Semn distinctiv, avînd forma unui steag, arborat în anumite împrejurări (de ex. drapelul alb arborat de parlamentari). **3.** Drapel arborat pe navele militare și de comerț, atestînd apartenența lor la un anumit stat. Fiecare stat fixează condițiile în care acordă vaselor naționalitatea și dreptul de a purta **p.** său. Un vas are dreptul să arboreze un singur **p.**; de asemenea, el are dreptul la o singură naționalitate.

pavilion de complezență, pavilion arborat de un vas spre a arăta că se găsește sub suveranitatea statului pavilionului, deși în realitate nu are calitățile cerute, potrivit legislației acelui stat și a normelor generale ale dreptului maritim, spre a putea naviga în mod legitim sub acest **p.** Scopul acestei practici este, în ceea ce privește statul care permite armatorului în cauză arborarea pe vas a **p. de c.**, încasarea unor sume de bani, iar în ceea ce privește pe armator sau proprietarul vasului, neplata impozitelor către statul de care ține realmente vasul, eludarea regulilor cu privire la salarizarea și tratamentul salariaților de pe bord, neluarea măsurilor — uneori foarte costisitoare — de prevenire a anumitor avarii sau chiar a naufragiului etc.

părțile unui tratat, elementele componente ale unui tratat care, în totalitatea lor, definesc structura acestuia. Un tratat internațional se compune din trei părți: a) preambulul sau partea introductivă, care indică părțile contractante, numele reprezentanților ce au semnat tratatul și scopurile urmărite prin încheierea lui; b) cuprinsul, structurat în capitole și pe articole; c) clauze finale, conținînd prevederi referitoare la intrarea în vigoare, prelungirea, ratificarea etc. Pot exista și anexe la tratat. V. și **tratat internațional.**

Peleus, *cazul* ~. Vasul comercial grec Peleus a fost scufundat în noaptea de 13/14 mart. 1944 de submarinul german U 852, care a deschis focul — rămînînd la fața locului încă 5 ore după scufundarea lui **P.** — asupra echipajului ce încerca să se salveze pe plute și resturi ale vasului. Comandantul submarinului, Eck, și cîțiva membri ai echipajului german au fost judecați ca criminali de război și condamnați de un tribunal militar englez, întrucît prezența îndelungată la locul scufundării dovedea că nu exista nici o primejdie pentru submarin, și în orice caz nu era permisă scufundarea vasului dacă nu exista posibilitatea de a i se salva echipajul.

perfidie (în dreptul internațional), acte constînd în apeluri făcute, cu intenția de a înșela buna-credință a unui adversar, lăsîndu-l să creadă că are dreptul de a primi sau obligația de a acorda protecția prevăzută de regulile dreptului internațional aplicabil în caz de conflict armat. Sînt considerate acte de **p.**: a) simularea intenției de a negocia sub acoperirea pavilionului parlamentar, sau simularea predării; b) simularea unei incapacități datorate rănirii sau îmbolnăvirii; c) simularea de a avea un statut de civil sau de necombatant; d) simularea de a avea un statut de protejat folosind semne, embleme sau uniforme ale Națiunilor Unite, ale statelor neutre sau ale altor state neparticipante la conflict. Normele dreptului internațional în vigoare interzic, în timp de conflict armat: să se ucidă, rănească sau captureze un adversar recurgînd la **p.**; să se folosească, fără drept, de semnul distinctiv al Crucii Roșii sau alte embleme, semne sau semnale protectoare recunoscute pe plan internațional, inclusiv emblema O.N.U., de pavilionul de parlamentar și de emblema protectoare a bunurilor culturale; să se utilizeze drapelele sau pavilioanele, simbolurile sau uniformele militare ale statelor ne-

utre sau ale altor state neparticipante la conflict; utilizarea drapelelor sau pavilioanelor, simbolurilor, insignelor sau uniformelor militare ale părților adverse în timpul atacurilor pentru a disimula, favoriza, proteja sau împiedica operațiunile militare.

persoană civilă, orice persoană aflată pe teritoriul părților în conflict care nu face parte din forțele armate și nu participă direct la ostilități. Urmărind cu precădere un scop umanitar, de a ține la adăpost de efectele ostilităților **p.c.**, actele normative de drept internațional au căutat să depășească dificultățile ivite în practică de a distinge un combatant de un civil, prezumînd civil orice persoană asupra căreia există un dubiu, și a-l trata ca atare.

persoană fizică (în dreptul internațional), normele dreptului internațional public reglementează raporturi sociale, iar varietatea raporturilor reglementate de aceste norme și amănunțimea reglementării sporește necontenit datorită interdependenței crescînde pe care revoluția tehnico-științifică și cooperarea internațională o creează între locuitorii globului. Potrivit specificului lor, normele amintite nu atribuie direct **p.f.** calitatea de subiect al dreptului internațional, ci instituie între state suverane anumite obligații reciproce referitoare la tratamentul pe care îl vor acorda **p.f.** sau juridice care sînt subiecte ale respectivelor sisteme de drept intern. Acest fapt iese în evidență mai ales în domenii ca: *regimul juridic al strămutărilor;* colaborarea internațională pentru protecția *drepturilor omului; dreptul umanitar; răspunderea penală internațională;* statutul juridic al *funcționarilor internaționali* etc. În asemenea domenii **p.f.** este, în mod vădit, destinatara normei de drept internațional, fără ca aceasta să implice calitatea de subiect al dreptului internațional. Unele tratate internaționale acordă **p.f.** un drept de petiționare individuală sau colectivă (de ex.: dreptul de petiționare al locuitorilor din teritoriile sub regim internațional de tutelă prevăzut în art. 87 (b) al Cartei O.N.U.; reclamațiile și plîngerile pe care au dreptul să le înainteze puterii deținătoare sau puterii protectoare prizonierii de război, în virtutea art. 78 al Convenției de la Geneva (1949), la care România este parte). Dobîndirea însă a unor drepturi, precum și protecția lor juridică sînt acordate de state persoanelor pe baza unor convenții internaționale și deci iau naștere din raporturile juridice dintre state. Normele dreptului internațional referitoare la **p.f.** nu creează drepturi și obligații în mod direct pentru aceasta, ci pentru statele sub a căror jurisdicție ea se află. Nici situația de autor al unor crime internaționale nu conferă **p.f.** calitatea de subiecte de drept internațional, întrucît răspunderea penală în acest caz este o consecință a răspunderii statelor care au săvîrșit acte ilicite. În astfel de cazuri **p.f.** răspund și sînt judecate în calitate de subiecte de drept intern, nu de drept internațional. Teoriile care încearcă să confere **p.f.** calitatea de subiect de drept internațional sînt îndreptate împotriva suveranității statelor și tind să justifice amestecul în treburile interne ale altor state.

persoană juridică (în dreptul internațional), formațiune colectivă căreia i se recunoaște, de o ordine juridică dată — internă sau internațională — aptitudinea de a fi titulară de drepturi și de obligații. Pentru a deveni **p.j.**, o formațiune colectivă trebuie să întrunească anumite *condiții de fond* (o structură organizatorică adecvată, care să permită formarea și exteriorizarea unei voințe proprii; un patrimoniu de sine stătător, servind la desfășurarea unei activități specifice; o finalitate determinată, în concordanță cu interesul obștesc) și anumite cerințe *formal-juridice*, adică o anumită procedură de constituire — care ar consta după caz în obținerea unei hotărîri judecătorești, în solicitarea unei autorizații prealabile, în încheierea unui tratat — procedură ce diferă în funcție de specificul **p.j.** **P.j.** poartă denumirea stabilită prin actul care a înființat-o sau prin statut. Ea își exercită drepturile și își îndeplinește obligațiile — corespunzătoare scopului în vederea căruia a fost înființată — prin organele sale. Deosebim **p.j.** care țin: a) *de o ordine de drept intern* (adică **p.j.** română, franceză, bulgară ș.a.m.d.) cum sînt, de pildă, organizațiile economice, instituțiile, societățile comerciale etc.; b) cele care se încadrează în *ordinea de drept internațional.* Dintre **p.j.** aparținînd ordinii juridice internaționale pot fi menționate, în primul rînd, statele suverane, apoi O.N.U. și instituțiile sale specializate și alte organizații internaționale. Aparțin ordinii juridice internaționale **p.j.** înființate printr-un tratat internațional prin care statele fondatoare le-au înzestrat pentru realizarea unui scop internațional, cu anumite drepturi și obligații, pentru a putea participa la raporturile de drept internațional ca entități distincte. **P.j.** care se încadrează în ordinea de drept internațională se împart în subiecte de *drept originare, directe* și *nemijlocite* — însușire ce o au numai statele suverane — și *subiecte de drept derivate* (secundare), categorie în care se includ organizațiile internaționale ce întrunesc condițiile de a fi **p.j.** și urmăresc înfăptuirea unor scopuri compatibile cu legalitatea internațională. Statele avînd voință suverană se constituie prin putere proprie, pe cînd organizațiile internaționale sînt create de către state, pe baza voinței lor concordante, întruchipată în statutul organizației respective. **P.j.** aparținînd ordinii de drept internațional sînt instrumente în mîinile statelor, drepturile lor și autonomia lor funcțională fiind determinată de statele fondatoare prin funcțiile atribuite organizației. Din punct de vedere al personalității juridice, orice stat este subiect de drept, pe cînd numeroase organizații internaționale pot fi lipsite de o asemenea însușire (de ex.: Comitetul internațional al Crucii Roșii cu sediul la Geneva, Societatea de căi ferate din Luxemburg etc.). O organizație internațională are calitatea de subiect de drept internațional, adică are **p.j.**, dacă ea întrunește următoarele condiții: a) este o organizație interguvernamentală creată pe baza unui tratat internațional; b) scopurile și conținutul statutului ei și activitatea desfășurată de ea sînt în concordanță cu principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan; c) prin actul ei constitutiv statele fondatoare i-au conferit împuterniciri care să-i permită să acționeze, în relațiile internaționale, în nume propriu, dobîndind anumite drepturi și asumîndu anumite obligații. Subiectele de drept internațional au capacitatea de a participa la raporturi juridice de drept civil (în sens larg), care include următoarele: a) dreptul de a angaja salariați; b) dreptul de a încheia contracte cu persoane

fizice şi juridice în vederea întreţinerii sediului, cumpărării de furnituri etc.; c) dreptul de a dobîndi şi de a înstrăina bunuri mobile şi imobile; d) dreptul de a sta în justiţie. Potrivit art. 1 al Convenţiei (1946) privind privilegiile şi imunităţile Naţiunilor Unite, în calitatea sa de **p.j.**, O.N.U. are dreptul: a) să încheie contracte; b) să dobîndească şi să vîndă bunuri mobile şi imobile; c) să stea în justiţie. Prevederi asemănătoare conţin şi statutele celorlalte organizaţii internaţionale cu **p.j.** Însemnătatea **p.j.** în cadrul relaţiilor internaţionale contemporane este în creştere, întrucît multe din relaţiile internaţionale, şi din raporturile politice, economice, culturale, sociale ori umanitare se realizează prin ele. V. şi **subiecte ale dreptului internaţional.**

persoană strămutată (în dreptul internaţional), cetăţean al unui stat deportat într-o altă ţară sau regiune de autorităţile sau de armatele străine de ocupaţie. Cauzele strămutării pot fi: operaţiunile de război, munca forţată, persecutarea persoanelor de o anumită rasă, religie sau convingeri politice etc. În cursul celui de-al doilea război mondial armatele hitleriste au deportat milioane de oameni din teritoriile ţărilor ocupate ducîndu-i în Germania, sau în alte ţări, unde au fost supuşi la un regim de muncă forţată şi de exterminare. Deportarea diferă în mod esenţial de celelalte forme de migraţiuni de popoare, cum sînt invaziile, emigrările sezoniere, exoduri etc. Convenţia de la Geneva (1949) relativă la protecţia persoanelor civile în timp de război şi Protocolul de la Geneva (1977) interzic cu desăvîrşire deportările şi transferurile de populaţie din teritoriile ocupate.

persoane dispărute (în dreptul internaţional), indivizi care au participat la un conflict armat sau care s-au aflat pe un teritoriu ocupat de inamic şi despre a căror soartă nu se mai cunoaşte nimic. După normele în vigoare ale dreptului internaţional umanitar, în momentul în care împrejurările permit şi cel mai tîrziu la sfîrşitul ostilităţilor active, fiecare parte în conflict trebuie să caute persoanele a căror dispariţie a fost semnalată de o putere adversă şi să comunice orice informaţie utilă asupra acestor persoane.

persona grata, expresie lat. cu sensul „persoană agreată", folosită în practica diplomatică, prin care se desemnează o persoană pentru a cărei numire, în calitate de şef al misiunii diplomatice, statul de reşedinţă şi-a dat agrementul. Orice alt membru, care face parte din personalul diplomatic al misiunii, devine **p.g.** după obţinerea vizei diplomatice de intrare pe teritoriul statului de reşedinţă, sau după ce numirea sa a fost adusă la cunoştinţa Ministerului Afacerilor Externe al statului de reşedinţă şi acesta nu a manifestat opunere într-un termen rezonabil. Devenind **p.g.**, diplomatul este numit şi poate pleca la post, pentru a-şi exercita funcţiile încredinţate în statul de reşedinţă al misiunii diplomatice. Statul de reşedinţă poate oricînd să declare că un diplomat a devenit persona non grata. V. şi **acreditare; persona non grata.**

personal al misiunii diplomatice, expresie care cuprinde membrii personalului diplomatic, membrii personalului administrativ şi tehnic şi membrii personalului de serviciu al misiunii. În categoria *personalului diplomatic* intră membrii misiunii care au calitatea de diplomaţi — şeful misiunii diplomatice, consilierii, secretarii şi ataşaţii. *Consilierii,* care sînt de două grade — gr.I şi gr. II — sînt colaboratorii cei mai apropiaţi ai şefului de misiune, ei conducînd activitatea cîtorva secretari. *Secretarii:* secretar I, secretar II şi secretar III (cu cîte două grade fiecare — gradul I şi gradul II) au în competenţa lor anumite domenii din cadrul misiunii — probleme de cancelarie, consulare, culturale, de presă, de protocol etc. În cadrul misiunilor diplomatice cu un personal numeros, secretarii II şi III îndeplinesc sarcini de mai mică importanţă, ei ajutînd pe primii secretari. *Ataşatul diplomatic,* este membru cu cel mai mic grad diplomatic. Ierarhia personalului diplomatic al misiunilor diplomatice a statelor socialiste este, în regulă generală, următoarea: şeful misiunii, consilierul, ataşatul militar, ataşatul naval, ataşatul aeronautic, reprezentantul comercial, primul secretar, locţiitorul reprezentantului comercial, secretar II, secretar III, ataşatul. În cadrul misiunilor diplomatice ale unor state socialiste ordinea de precădere a ataşaţilor militari, naval şi al aerului urmează după reprezentantul comercial. Expresia *membri ai personalului administrativ şi tehnic* se referă la membrii personalului misiunii folosiţi în serviciul administrativ şi tehnic al misiunii. Printre aceştia se numără: şeful cancelariei, contabili, casieri, cifrori, dactilografi, translatori, secretari tehnici etc. Categoria *membri ai personalului de serviciu* cuprinde membrii personalului misiunii folosiţi în serviciul casnic al misiunii. În această grupă intră portarii, curierii, intendenţii, lucrătorii, grădinarii, şoferii, mecanicii, liftierii, oameni de serviciu etc. Ultimele două categorii — personalul administrativ şi tehnic şi personalul de serviciu — alcătuiesc personalul neoficial al misiunii.

personal sanitar (în dreptul internaţional), persoane efectiv afectate de către una din părţile în conflict fie scopurilor sanitare, fie administrării unităţilor sanitare, fie funcţionării sau administrării mijloacelor de transport sanitar. Aceste afectări pot fi permanente sau temporare. Expresia defineşte: **p.s.** militar sau civil ai unei părţi în conflict, inclusiv cel care este menţionat în Convenţiile I şi a II-a de la Geneva (1949) cu privire la victimele de război şi cel care este afectat organismelor de protecţie civilă; **p.s.** al societăţilor naţionale de Cruce Roşie şi altor societăţi naţionale de ajutor voluntar valabil recunoscute şi autorizate de o parte în conflict; **p.s.** al unităţilor sau mijloacelor de transport sanitar. P.s. exercită atribuţii cu caracter umanitar şi se bucură de o protecţie specială în temeiul convenţiilor internaţionale. În caz de captură, **p.s.** nu va fi repatriat şi va putea fi reţinut pentru îngrijirea prizonierilor de război, fără ca membrii **p.s.** să fie consideraţi prizonieri de război. Pentru a fi identificat, **p.s.** trebuie să poarte pe braţul stîng o brasardă pe care se află semnul distinctiv, eliberat de autoritatea militară de care aparţin; vor avea asupra lor un act de identitate constînd fie dintr-o inscripţie pe livretul militar, fie dintr-un document special. Sanitarii civili vor purta asupra lor un certificat de identitate cu fotografie.

personalul de serviciu al misiunii diplomatice v. **personalul misiunii diplomatice.**

personalul tehnic şi administrativ al misiunii diplomatice v. **personal al misiunii diplomatice.**

persona non grata, expresie lat. cu sensul „persoană neagreată", folosită în relaţiile diplomatice prin care se desemnează o persoană pentru a cărei numire, în calitate de şef al misiunii diplomatice, nu s-a primit agrementul statului de reşedinţă al misiunii. Este considerat **p.n.g.** şi diplomatul căruia statul de reşedinţă al misiunii i-a cerut să părăsească teritoriul său, fie ca urmare a comportării ofensatoare la adresa guvernului, a intervenţiei în afacerile interne ale acestei ţări, a nerespectării legilor şi obiceiurilor locale, a folosirii abuzive a privilegiilor şi imunităţilor diplomatice, a încălcării normelor generale de comportare a diplomaţilor, fie ca o retorsiune împotriva declarării ca **p.n.g.** a unui diplomat al statului de reşedinţă de către statul acreditant. Declararea unui agent diplomatic **p.n.g.** nu trebuie motivată de către statul acreditar. În urma declarării ca **p.n.g.,** diplomatul trebuie să părăsească în cel mai scurt timp posibil teritoriul statului străin. Declararea unui agent diplomatic străin pe teritoriul unui stat ca indizerabil, adică **p.n.g.** este o măsură de natură a înrăutăţi relaţiile diplomatice dintre state, şi de aceea, nu se recurge la aplicarea ei decît în împrejurări excepţionale. V. şi **persona grata.**

pescăriile islandeze, *cazul ∼* , diferend între Islanda, pe de o parte, şi Marea Britanie şi R.F. Germania, pe de altă parte, avînd ca obiect extinderea, de la 12 la 50 de mile marine a limitei zonei de competenţă exclusivă, hotărîtă de Islanda în 1972 şi considerată de celelalte două state ca contrară dreptului internaţional. Marea Britanie (la 14 apr. 1972) şi R.F. Germania (la 5 iun. 1972) au introdus o instanţă în faţa Curţii Internaţionale de Justiţie cerîndu-i să declare măsura de extindere a limitelor teritoriale incompatibilă cu normele dreptului internaţional. Islanda a ridicat o excepţie de incompetenţă a Curţii şi s-a abţinut să fie reprezentată la audienţe şi să producă probele de procedură. La cererea celor două state reclamante, Curtea a stabilit, în 1972 şi confirmat în 1973, măsuri conservatorii, indicînd ca Islanda să nu aplice noul regulament la navele de pescuit britanice şi vest-germane, stabilind pentru acestea un anumit plafon de peşte în zona contestată. Prin hotărîrea din 2 febr. 1973, Curtea s-a declarat competentă în cele două cauze, iar prin hotărîrea din 25 iul. 1974, după ce a subliniat că întrucît au încetat lucrările unei noi conferinţe a dreptului mării şi că nu poate să enunţe dreptul pe care legislatorul l-a edictat, urmînd să ţină seamă de regulile actuale ale dreptului internaţional, Curtea a declarat că regulamentul islandez privind extinderea unilaterală a dreptului de pescuit exclusiv al Islandei pînă la 50 de mile marine nu este opozabil celor două state; că Islanda nu era în drept să excludă în mod unilateral din zona contestată navele de pescuit ale celor două state; că părţile au obligaţia reciprocă de a începe negocieri cu bună-credinţă pentru a ajunge la o soluţie echitabilă a divergenţelor lor, ţinînd seamă de gradul lor de dependenţă de pescuit şi de necesităţile de conservare.

pescăriile norvegiene, *cazul ∼*, diferend între Norvegia şi Marea Britanie cu privire la anumite bancuri de peşte situate în partea septentrională a Norvegiei. La 12 iul. 1935 guvernul norvegian a adoptat un decret prin care îşi rezerva drepturi exclusive de pescuit într-o zonă maritimă situată în dreptul coastei sale din interiorul cercului polar şi determinată prin linii de bază drepte — ca bază de pornire a unei lărgimi de patru mile a mării sale teritoriale, măsurate de la anumite stînci, insule şi puncte înaintate ale coastei, cea mai lungă dintre ele fiind de 44 de mile marine. La 28 sept. 1949, Marea Britanie s-a adresat Curţii Internaţionale de Justiţie cerîndu-i să declare că metoda adoptată de decretul norvegian pentru delimitarea mării teritoriale este incompatibilă cu dreptul internaţional. Prin hotărîrea din 18 dec. 1951, C.I.J. a respins cererea Marii Britanii. În motivarea hotărîrii sale, Curtea a apreciat că nici metoda de delimitare, nici liniile fixate nu contravin dreptului internaţional. Ea a stabilit în acest sens trei criterii: a) traseul liniilor de bază nu trebuie să se îndepărteze în mod apreciabil de direcţia generală a coastei; b) întinderile de mare situate în interiorul acestor linii trebuie să fie suficient de legate cu domeniul terestru pentru a fi supuse regimului apelor interioare; c) ele pot fi trasate ţinînd cont de interesele economice specifice ale regiunii considerate şi a cărei realitate şi importanţă sînt clar atestate de o folosinţă îndelungată. C.I.J. a respins, de asemenea, opinia după care, în dreptul internaţional, bazinele care au o deschizătură de mai mult de zece mile marine n-ar putea fi considerate ca ape interioare. V. şi **golf istoric.**

pescuit, *dreptul de ∼*, drept al statelor de a practica pescuitul în ape interne şi internaţionale. Acest drept este exercitat în raport de regimul juridic al apelor respective. Astfel: *în apele sale fluviale,* în cele *maritime interne sau teritoriale,* statul riveran reglementează dreptul de a practica **p.** În *marea liberă,* **p.** este reglementat prin convenţii încheiate între statele interesate, acesta fiind unul din principalele drepturi ce decurg pentru toate statele din principiul libertăţii mărilor. Prin Convenţia de la Geneva (1958) cu privire la exploatarea şi protejarea resurselor vii ale mării libere se prevede că fiecare stat are dreptul să permită cetăţenilor săi şi practicarea pescuitului în marea liberă, cu condiţia respectării drepturilor legitime ale celorlalte state. Prin această convenţie statele şi-au asumat obligaţia de a lua măsuri pentru apărarea resurselor vii ale mării libere. Convenţia de la Washington cu privire la vînătoarea de balene (1946), la care sînt părţi 15 state, stabileşte o anumită cotă pentru vînătoarea anuală de balene, sezoanele de vînătoare şi ocroteşte unele specii de balene. În 1949 a fost încheiată Convenţia de la Roma cu privire la crearea unui consiliu general pentru reglementarea pescuitului în nord-vestul Oceanului Atlantic, la care România a aderat în 1967. În 1952, Chile, Peru şi Ecuador au creat o comisie permanentă pentru exploatarea şi apărarea resurselor maritime ale Pacificului de Sud. La 28 iul. 1962 a fost încheiat acordul de colaborare în domeniul pescuitului maritim între Bulgaria, R.D. Germană, Polonia şi U.R.S.S., la care a aderat şi România.

Peter **Pázmány** — universitate — *cazul* ~. Universitatea ungară Peter Pázmány era, între altele, proprietara mai multor terenuri în acea parte a Ungariei, care, conform Tratatului de pace de la Trianon, trecuse sub jurisdicția Cehoslovaciei. Cehoslovacia a expropriat aceste terenuri. U.P.P. a dat în judecată Cehoslovacia cerînd, în temeiul art. 250, par. 2 din tratat, restituirea terenurilor în cauză. Acțiunea a fost admisa de Tribunalul arbitral mixt la 3 febr. 1933. Cehoslovacia a făcut recurs împotriva acestei sentințe la C.P.J.I. care, prin sentința din 15 dec. 1933, a respins recursul, considerînd că terenurile aparțineau U.P.P., iar nu statului ungar.

Piața comună v. **Comunitatea Economică Europeană (C.E.E.).**

piraterie aeriană, act ilicit de violență, săvîrșit în aer, în scop de a prăda, captura sau doborî aeronave, în interes personal sau pentru realizarea unor interese politice. **P.a.,** fiind o crimă de drept internațional deosebit de gravă, putînd cauza încordare în relațiile internaționale, aeronavele oricărui stat sînt în drept a urmări pe pirații aerului indiferent de naționalitatea acestora, spre a-i supune justiției statului captor. Pe calea convențiilor încheiate între state se poate atribui dreptul de a-i judeca și statului ai cărui naționali sînt pirații în cauză. România a incriminat **p.a.** în art. 212 din Codul penal. V. și **Convenția de la Tokio referitoare la infracțiuni și la anumite alte acte săvîrșite la bordul aeronavelor** (1963); **Convenția de la Haga pentru reprimarea capturării ilicite a aeronavelor** (1970).

piraterie maritimă, termen care desemnează actele ilicite de violență săvîrșite pe mare fie de persoane particulare, fie de navele unor state, în scopul de a prăda, captura și scufunda navele capturate. **P.** este considerată, printr-o serie de documente internaționale (Tratatul de la Nyon (1937), Convenția de la Geneva (1958) cu privire la marea liberă etc.), o crimă de drept internațional. Navele sau aeronavele de război ale fiecărui stat au dreptul de a urmări navele pirat în marea liberă și a-i traduce pe pirați în fața instanțelor de judecată ale statului captor. Convenția de la Nyon a încadrat între actele de **p.** și atacul navelor submarine, de suprafață și al aeronavelor militare împotriva vaselor comerciale ale beligeranților. Deși Convenția de la Geneva (1958) cu privire la marea liberă reglementează, în art. 14—21, numai **p.** comisă de navele particulare, doctrina în marea ei majoritate, iar cea din țările socialiste, în unanimitate, include în această categorie și **p.** săvîrșită de navele de stat. În acest mod trebuie menționată rezerva făcută de România cu prilejul ratificării acestei convenții. „România consideră că definiția pirateriei, astfel cum este formulată în art. 15 din Convenția asupra mării libere, nu cuprinde unele acțiuni care, potrivit dreptului internațional contemporan, trebuie să fie socotite ca fiind acte de piraterie". În legislația română **p.m.** incriminată încă din 1907, în legea pentru organizarea marinei comerciale, este pedepsită, ca infracțiune, de Codul penal.

platou continental, porțiune de teritoriu situată în continuarea solului de sub apele teritoriale și care constituie parte componentă a teritoriului național al statului riveran. Din punct de vedere juridic, regimul solului și subsolului marin din apropierea coastelor statelor ridică două probleme: a) delimitarea întinderii jurisdicției naționale a statelor asupra acestui spațiu; b) stabilirea regimului juridic al teritoriilor submarine care se află dincolo de jurisdicția națională a statelor. Potrivit Convenției de la Geneva (1958) asupra platoului Continental, limita exterioară a acestuia ar fi izolată de 200 m sau adîncimea pînă la care este posibilă exploatarea resurselor naturale. Întinderea spre larg a **p.c.** face obiect de negociere la Conferința O.N.U. pentru dreptul mării. Regimul juridic al **p.c.** a fost guvernat la început de legislația internă a statelor. Convenția de la Geneva (1958) asupra **p.c.** a dat o primă reglementare internațională acestui regim. Delimitarea **p.c.** se face prin convenții internaționale încheiate de către statele riverane vecine (limitrofe) sau de cele care se află față în față la aceeași mare (de ex.: Tratatul privind delimitarea **p.c.** în Golful Gdansk și sud-estul Balticii, semnat de U.R.S.S. și R.P. Polonă, la 29 aug. 1969; Tratatul de delimitare a **p.c.** dintre R.F. Germania, Olanda și Danemarca, din 21 ian. 1971). Aceste convenții trebuie să se întemeieze pe dreptul internațional, și să ia în considerare toate împrejurările și toți factorii pertinenți, în scopul ajungerii la soluții echitabile. Delimitarea se realizează prin folosirea mai multor metode, între care: echidistanța și mediana (art. 6 alin. 1 din Convenția de la Geneva asupra **p.c.**), coordonate geografice (de ex. Acordul de delimitare a **p.c.** încheiat de Republica Indonezia și Malaysia la 7 oct. 1972) etc. Linia prin care se delimitează **p.c.** nu constituie o frontieră propriu-zisă între statele respective. Potrivit Convenției de la Geneva (1958) asupra **p.c.,** statul riveran are obligația ca prin activitatea sa de exploatare a **p.c.** să nu aducă atingere libertății în apele de deasupra, el nu poate împiedica alte state să plaseze cabluri submarine pe solul platoului său continental (art. 4). Statul riveran nu exercită o suveranitate deplină asupra platoului său continental; el exercită numai anumite drepturi suverane cu scopul exploatării lui (art. 2, al. 1). Drepturile suverane ale statului riveran asupra platoului său continental sînt următoarele: dreptul de jurisdicție; de a elabora acte normative cu privire la platoul său continental; de explorare și folosire exclusivă a bogățiilor **p.c.** Statul riveran poate să admită participarea și a altor state sau a cetățenilor lor la activitatea sa de exploatare a **p.c.** Statul riveran are drept de control și de reprimare a infracțiunilor în acest domeniu. Drepturile statului riveran asupra platoului său continental au un caracter exclusiv, sînt independente de ocuparea efectivă sau fictivă a **p.c.** și nu sînt condiționate de vreo proclamare expresă a lor (art. 2, al. 2 și 3). Statul riveran are în proprietatea sa bogățiile **p.c.** Convenția de la Geneva consacră dreptul statului riveran de a construi, întreține și folosi în **p.c.** instalații și alte dispozitive necesare pentru explorarea resurselor sale naturale, precum și să stabilească în jurul acestor instalații „zone de securitate" (art. 5, al. 2). Zonele de securitate pot avea o întindere de 500 m în jurul instalațiilor. Navele străine au obligația de a respecta aceste zone de securitate despre care statul riveran are obligația de a informa toate cele-

lalte state. Zonele de securitate nu trebuie să fie instituite în regiunile pe unde trec căile maritime obișnuite (art. 5, al. 5 și 6). Instalațiile construite de statul riveran pentru exploatarea platoului sau continental nu pot fi considerate ca insule; în consecință, statul riveran nu are dreptul de a crea în jurul lor o mare teritorială (art. 5, al. 4). V. și **platoul continental al Mării Nordului,** *cazul* ∼.

platoul continental al Canalului Mînecii, *cazul* ∼, diferend între Franța și Marea Britanie referitor la delimitarea platoului continental din vestul Canalului Mînecii. Prin compromisul de la Paris, din 10 iul. 1975, cele două state s-au înțeles să supună arbitrajului acest diferend. Sentința tribunalului arbitral, din 30 iun. 1977, a dat satisfacție în mare măsură Franței, continuînd practica inaugurată prin sentința C.I.J. în problema delimitării platoului continental în raporturile dintre R.F.G., Danemarca și Olanda, cu privire la aplicarea conceptului de echitate.

platoul continental al Mării Nordului, *cazul* ∼, diferend între R.F. Germania, pe de o parte, și Danemarca și Olanda, pe de altă parte, privind delimitarea acestui platou. Cele trei state au înaintat Curții Internaționale de Justiție o instanță, pe cale de compromis, cerîndu-i să decidă care sînt principiile și regulile de drept internațional aplicabile, angajîndu-se să procedeze apoi la delimitări pe această bază. Prin ordonanța din 26 apr. 1968 Curtea, constatînd că Danemarca și Olanda fac cauză comună, a unit cele două instanțe. Prin hotărîrea din 20 febr. 1969, Curtea a hotărît că delimitările în cauză trebuie să se opereze prin acord între părți, conform principiilor echitabile și a indicat factorii ce trebuie luați în considerare. Curtea a subliniat astfel că noțiunea fundamentală după care statul riveran posedă drepturi asupra zonelor platoului sau continental o constituie prelungirea naturală a teritoriului său sub mare. Principiile dreptului internațional care guvernează delimitarea platoului continental sînt acelea conform cărora această delimitare trebuie să facă obiectul unui acord între statele interesate și că acordul trebuie să se realizeze după principiile echitabile. Curtea a conchis că delimitarea în cauză trebuie să se opereze după aceste principii, ținînd cont de toate circumstanțele pertinente și de manieră a atribui fiecărei părți, în măsura posibilului, totalitatea zonelor platoului continental constituind prelungirea naturală a teritoriului său sub mare. V. și **platou continental.**

plebiscit, modalitate de consultare directă și liberă, prin vot, a unui popor, pentru rezolvarea problemei independenței și organizării statale a unei națiuni, a apartenenței unor anumite părți dintr-un teritoriu de stat, sau a altor probleme ale relațiilor internaționale. Ca instituție a dreptului internațional, **p.** a apărut ca o reacție împotriva anexiunilor forțate și a subjugării unor națiuni, devenind una din formele de exprimare a dreptului popoarelor și națiunilor la autodeterminare. În practica internațională **p.** a fost folosit în multe situații; pentru prima dată, în 1791, cînd, pe baza consultării libere a populației, regiunea Avignon a fost alipită Franței. Tot **p.** stă la baza creării statului Italian unitar (1859—1870) ș.a.m.d. Uneori însă așa-zise **p.** au fost efectuate sub teroare, alterînd vădit voința populației respective. Un astfel de **p.** e organizat de Germania hitleristă în anul 1938, pentru anexarea Austriei. Asemenea practici constituie însă o încălcare gravă a dreptului internațional și îndeosebi a principiului autodeterminării popoarelor. Pentru evitarea unor încălcări ale legalității internaționale, la organizarea **p.** tind să fie respectate următoarele reguli: a) **p.** nu trebuie să fie o ratificare a cesiunii de teritoriu, ci el trebuie să premeargă acestui act; b) **p.** să fie organizat pe baza votului secret și nu a votului deschis; c) **p.** trebuie efectuat sub un control internațional îndeplinit fie de o comisie internațională, fie de un stat neutru, fie de către observatori internaționali.

plenipotență 1. Împuternicire dată unei persoane — plenipotențiar — de a reprezenta un stat la o conferință sau reuniune internațională, la negocierea unui acord internațional etc. 2. Documentul care atestă această împuternicire. V. și **depline puteri.**

plenipotențiar 1. Persoană împuternicită printr-un document denumit „depline puteri", de a duce tratative, a reprezenta un stat, a participa la reuniuni internaționale, a semna un act internațional (tratat, convenție etc.), a depune instrumente de ratificare ș.a. În „depline puteri" se indică cu exactitate cine este plenipotențiarul (numele și pronumele, gradul), pentru ce este împuternicit, numele organizației internaționale sau al tratatului. Depășirea mandatului încredințat unui **p.** duce la lipsirea de valoare juridică a actului în cauză. În mod curent, la semnarea tratatelor internaționale, șefii de state sau guverne, precum și miniștrii de externe sînt **p.** fără a avea nevoie de „depline puteri". 2. Rang diplomatic recunoscut prin Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice (1961) șefilor de misiuni diplomatice. Această calitate este înscrisă în rangul lor: „ambasador extraordinar și plenipotențiar" sau „trimis extraordinar și ministru plenipotențiar".

pod fluvial, în dreptul internațional, pod peste un fluviu care desparte teritoriile a două state. Regimul juridic al podurilor care traversează un curs de apă formînd frontiera între două state este, de obicei, stabilit prin acordul statelor respective. În lipsă de altă înțelegere, frontiera **p.f.** care traversează un fluviu nenavigabil trece de-a lungul mijlocului geometric al fluviului (linia mediană). În cazul unui pod peste fluviu navigabil, frontiera pe pod, în lipsă de altă înțelegere, trece de-a lungul mijlocului șenalului navigabil. Fiecare stat este considerat proprietar al porțiunii de pod ce-i revine, pînă la punctul de frontieră. Întreținerea și repararea podului se efectuează de către fiecare stat, pe porțiunea sa. În caz de necesitate, coordonarea lucrărilor se stabilește prin intermediul organelor de frontieră.

poluare (în dreptul internațional), modificare a calității mediului ambiant natural datorită intervenției directe sau indirecte a omului, a cărui acțiune asupra uscatului, aerului sau apei constituie o amenințare pentru echilibrul ecologic al mediului unei țări, regiuni geografice sau Terrei. În funcție de sfera în care intervine, **p.** poate fi terestră, marină, atmosferică ș.a.m.d. În dreptul internațional

nu există încă o definiție unanim acceptată în privința noțiunii de **p.** Problema este deosebit de complexă datorită varietății surselor de poluare și a multiplelor funcțiuni ale mediului deoarece, în ultima instanță, orice utilizare a mediului (a apei de ex.) implică o oarecare modificare a calității lui. Conflictul de interese este foarte direct și aplicarea regulii de drept nu ar fi, desigur, pe deplin pe placul oricărui stat interesat, motiv pentru care pe plan internațional statele sînt precaute în acceptarea unei definiții a noțiunii de **p.**, ceea ce firește ar însemna și asumarea unor obligații pe plan internațional. Cu toate acestea s-au formulat unele definiții. Astfel, Regulile de la Helsinki, adoptate de I.L.A. la cea de-a 52-a sesiune a sa, înțeleg prin **p.** *apelor* orice modificare dăunătoare a structurii naturale, a conținutului ori a calității apelor datorate unei activități umane. În proiectul de convenție elaborat la cea de-a treia Conferință a O.N.U. asupra dreptului mării **p.** *mediului marin* este definită ca „introducerea de către om, direct sau indirect, de substanțe sau energie în mediul marin (inclusiv estuarele) care au sau ar putea avea efecte dăunătoare, cum sînt afectarea resurselor biologice, a faunei și a florei marine, riscuri pentru sănătatea umană, obstacole pentru activitățile marine, inclusiv pescuitul sau alte folosiri legitime ale mării, diminuarea calității în întrebuințare a apei marine și reducerea binefacerilor acesteia". Așa cum s-a evidențiat cu prilejul Conferinței de la Stockholm (1972) asupra mediului înconjurător, poluarea a devenit o problemă majoră a timpului nostru cu implicații și consecințe asupra întregului mediu al Terrei. Din punct de vedere al dreptului internațional, se consideră **p.** numai acea modificare a proprietății și calității mediului ambiant natural care se datorează unei activități umane imputabile statului și prin care s-a produs o pagubă substanțială altui stat sau state ori într-o zonă internațională. În virtutea principiului bunei vecinătăți și a suveranității teritoriale, statele pot folosi liber resursele lor, dar atunci cînd o activitate ar produce daune statului sau statelor vecine ori unei zone internaționale, ele au obligația să negocieze cu cei interesați și să contribuie la prevenirea și, la nevoie, înlăturarea efectelor negative asupra mediului ambiant, produse de activitatea lor. Printr-o serie de convenții internaționale s-au adoptat măsuri de natură a împiedica **p.** mediului.

popor (în dreptul internațional), totalitatea cetățenilor unui stat. Preambulul Cartei O.N.U. începe cu cuvintele „Noi, popoarele Națiunilor Unite...". Potrivit principiului care definește dreptul popoarelor la autodeterminare orice popor, indiferent de numărul persoanelor care îl alcătuiesc, de așezare geografică, de stadiul de dezvoltare — stadiul de națiune independentă care și-a alcătuit o organizare proprie de stat sau stadiul supunerii la o formă de stăpînire străină, de ex. dominația colonială — sau orice alt criteriu de diferențiere, are dreptul de a-și hotărî singur destinele, fără nici un amestec din afară.

populația civilă (în dreptul internațional), expresie care definește, în genere, persoanele care nu fac parte din forțele armate și nu participă direct și imediat la operațiile militare. Protocolul de la Geneva din 1977 definește populația civilă pornind de la două criterii: un criteriu umanitar și unul funcțional. Art. 50 din Protocol este astfel formulat: „Definiția persoanelor civile și a populației civile. 1. Este considerată civilă orice persoană care nu aparține unei categorii vizate în art. 4 A. 1, 2, 3 și 6 din cea de-a III-a Convenție (de la Geneva din 1949) și art. 43 din prezentul Protocol. În caz de dubiu, respectiva persoană va fi considerată civilă. 2. Populația civilă cuprinde toate persoanele civile. Prezența în sînul populației civile a persoanelor izolate care nu corespund definiției persoanei civile nu privează această populație de calitatea sa". Protocolul definește astfel, atît persoanele civile luate individual, cît și populația civilă în colectiv. În categoria de „civil", Protocolul include toate persoanele aflate pe teritoriul părților în conflict care nu fac parte din forțele armate. Acest fapt rezultă din trimiterea la art. 4 A din cea de-a III-a Convenție de la Geneva din 12 aug. 1949 privind statutul prizonierilor de război, care nu se referă decît la categoriile de persoane protejate contra arbitrariului puterii de ocupație și nu la populația civilă considerată ca un tot, și la implicarea art. 43 din Protocol, care definește conceptul de forțe armate. Deci toate persoanele care beneficiază de protecție în baza art. 4 A din Convenția a III-a de la Geneva, precum și acelea care nu sînt cuprinse în categoria de forțe armate în baza art. 43 din Protocol sînt *persoane civile.* Toate acestea laolaltă alcătuiesc **p.c.** Urmărind cu precădere un scop umanitar, de a pune la adăpost persoanele civile din efectele ostilităților, Protocolul a încercat să înlăture dificultățile ce se pot ivi în practică de a distinge un combatant de un civil, prezumînd civil orice persoană asupra căreia există un dubiu, și a-l trata ca persoană civilă. Cel de-al treilea paragraf este inspirat din considerentul că este practic inevitabil, într-o situație de conflict armat, ca elemente izolate din rîndul forțelor armate să fie amestecate printre civili. Într-o asemenea situație, statutul **p.c.** rămîne neschimbat, menținîndu-se dreptul la protecție. În cazul însă cînd în mijlocul **p.c.** se află unități și formațiuni militare complete protecția **p.c.** încetează. V. și **protecția** (în dreptul internațional).

populația civilă ca parte combatantă, expresie care definește acea categorie de persoane civile, ce nu fac parte din forțele armate, dar care, în anumite împrejurări, recurg spontan la arme pentru a respinge o agresiune. „Populația unui teritoriu neocupat, stipulează art. 2 din Anexa la cea de-a IV-a Convenție de la Haga (1907) cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru care, la apropierea inamicului, ia spontan armele pentru a lupta împotriva trupelor năvălitoare fără a fi avut timpul să se organizeze potrivit articolului întîi, va fi socotită ca beligerantă, dacă poartă armele pe față și respectă legile și obiceiurile războiului". Persoanele din această categorie, cînd sînt capturate de inamic, au statut de prizonier de război. Cînd pericolul de invazie a trecut sau cînd teritoriul apărat a fost ocupat, civilii care au luat armele în mînă nu mai beneficiază de statutul de combatant.

port (în dreptul internațional), partea unui mal de fluviu sau a țărmului maritim, destinată staționării vaselor și operațiilor de încărcare și descărcare pe

acestea de pasageri şi/sau mărfuri. În incinta **p.** pot fi instalate depozite, căi ferate, ateliere de reparaţie a vaselor, dane, instalaţii în vederea încărcării şi descărcării etc. **P.** *de refugiu* este denumirea tehnico-juridică a **p.** în care intră un vas spre a se adăposti de furtună sau, dacă a suferit avarii, spre a fi reparat. **P.** *liber* sau *porto franco* este acea parte a unui port unde nu se aplică legislaţia vamală a statului teritorial şi în limitele căruia mărfurile intrate pot fi înmagazinate, păstrate — fără limită în timp —, prelucrate, reambalate şi reexpediate, suportînd cheltuielile ocazionate de efectuarea operaţiilor în cauză, nu însă şi taxe vamale. **P.** liber poate cuprinde bazinele cu apă, cheiurile şi porţiunile malului pe care se găsesc depozitele, atelierele, fabricile etc. Apele **p.** fac parte din apele interioare (naţionale) pînă la linia unind instalaţiile permanente cele mai înaintate în larg ale sistemului portuar.

port militar, loc situat pe malul unei ape navigabile amenajat pentru desfăşurarea de activităţi cu caracter militar. Accesul navelor străine în **p.m.** este permis numai cu aprobare specială şi prealabilă. În R.S. România este **p.m.** portul Mangalia. Delimitarea şi reglementarea accesului, pe apă şi pe uscat, la acest port se stabileşte prin hotăriri ale guvernului. Navele străine pot pătrunde aici numai cu aprobarea prealabilă a autorităţilor militare române, respectiv a ministrului Apărării Naţionale. În baza legislaţiei în vigoare, accesul străinilor în jurul acestui port — Arsa, Albesti, Limam şi Hagieni — este interzis.

posesiune (în dreptul internaţional), termen ce caracterizează autoritatea pe care un stat o exercită asupra unui teritoriu situat în afara metropolei. Această autoritate are de cele mai multe ori un specific colonial. Termenul este adesea folosit în loc de colonie.

post consular, expresie care desemnează orice consulat general, consulat, viceconsulat sau agenţie consulară. Stabilirea unui **p.c.** pe teritoriul statului de reşedinţă se face numai cu consimţămîntul acestui stat, consimţămîntul fiind necesar şi pentru stabilirea sediului **p.c.,** a rangului şi circumscripţiei fixate de către statul trimiţător. Consimţămîntul statului de reşedinţă se cere, de asemenea, în cazul în care statul trimiţător doreşte să aducă modificări sediului **p.c.,** în situaţia în care un consulat general sau un consulat vrea să deschidă un viceconsulat sau o agenţie consulară într-o altă localitate decît aceea în care este stabilit el însuşi, precum şi pentru deschiderea unui birou făcînd parte dintr-un consulat existent.

post liminium 1. În dreptul roman, ficţiune juridică, potrivit căreia un cetăţean roman, întorcîndu-se din prizonierat pe teritoriul Romei, era considerat că nu-şi pierduse niciodată drepturile sale şi în consecinţă îşi relua toate drepturile pe care le avusese mai înainte de a cădea prizonier. **2.** În dreptul internaţional, instituţie potrivit căreia toate raporturile juridice, de stat şi particulare, a căror stare fusese modificată ca urmare a ocuparii teritoriului de către un stat inamic — *ocupatio bellica* — sînt repuse de plin drept în starea anterioară ocupaţiei. Prin analogie, instituţia **p.** se aplică şi în cazul în care un stat fusese anexat de altul, iar această stare, de anexiune şi ocupaţie, a încetat. Statul şi resortisanţii săi care fuseseră lipsiţi în timpul duratei anexiunii (ocupaţiei) de drepturile lor, le reiau integral, aşa cum existaseră mai înainte de anexare.

pradă de război 1. Termen care defineşte însuşirea de către o parte beligerantă a bunurilor aparţinînd inamicului. **2.** În războiul maritim, actul prin care un stat îşi însuşeşte, fără judecata unui tribunal de prize, navele şi încărcătura aparţinînd navelor inamice. Sînt supuse acestui regim, în special, navele de război, care, după ce sînt capturate, sînt încredinţate unui ofiţer pentru conducerea lor în cel mai apropiat port. V. şi **priză maritimă.**

preambul (în dreptul internaţional), partea introductivă a unui document internaţional (tratat, declaraţie etc.). De obicei, **p.** cuprinde menţiuni relative la identificarea statelor participante la documentul în cauză, numele reprezentanţilor lor care l-au încheiat, precizarea obiectului la care se referă, motivele sau scopul urmărit prin încheierea lui. **P.,** făcînd parte din document, este obligatoriu pentru părţi ca şi prevederile „de fond". De obicei, atunci cînd documentul în cauză este de o deosebită însemnătate, **p.** este mai dezvoltat. Întotdeauna **p.** este de natură a indica însemnătatea morală, juridică şi politică a documentului în cauză.

preaviz (în dreptul internaţional), notificare făcută partenerului la un tratat de către alt partener de a pune capăt valabilităţii acestui tratat. Cînd tratatul a fost încheiat fără indicarea unui termen dincolo de care îşi încetează valabilitatea, acesta iese din vigoare de la data înştiinţării, a avizării. **P.** este un act unilateral şi ca atare îşi produce efectele independent de împrejurarea că cealaltă parte îl acceptă sau nu. Dacă tratatul cuprinde o clauză care reglementează problema **p.,** părţile contractante se obligă reciproc să accepte denunţarea făcută de către partea cealaltă prin **p.**

precădere diplomatică, instituţie a dreptului diplomatic, conform căreia se stabilesc ordinea sau locul aşezării diplomaţilor cu ocazia primirilor oficiale, a festivităţilor şi solemnităţilor. Astfel: 1) La adunări sau festivităţi publice, corpului diplomatic i se asigură un loc de onoare, în imediata apropiere a şefului statului sau guvernului statului acreditar, acelaşi pentru toţi membrii corpului diplomatic; 2) Precăderea între şefii misiunilor diplomatice se stabileşte conform rangului lor, iar în cadrul fiecărui rang după vechimea în acreditare în acest rang. Prin excepţie, în unele ţări catolice, nunţiul papal are **p.d.** faţă de ceilalţi şefi de misiune; 3) Ambasadorii străini, reprezentanţi ai şefului statului lor, urmează imediat după şeful statului acreditar, dar cedează din curtoazie acest loc primului ministru al statului acreditar; 4) Precăderea diplomaţilor din cadrul unei misiuni diplomatice străine se stabileşte de statul reprezentat de această misiune şi este comunicată statului acreditar (direcţiei protocolului al Ministerului Afacerilor Externe).

precedent, modul cum s-a rezolvat o problemă asemănătoare celei care se pune în prezent. **P.** se poate invoca, dar nu este neapărat obligatoriu, pentru rezolvarea unor situaţii sau probleme ase-

manătoare. Cînd **p.** respectiv a fost repetat, fără ca între soluțiile care s-au succedat să se iveaască și rezolvări în sens contrar, el poate fi considerat ca reprezentînd o uzanță, un uz, o cutumă, și atunci devine exponentul unei obligații internaționale — după caz diplomatice, consulare, general-juridice. Cînd **p.** nu a ajuns pînă la acest grad de importanță, poate constitui un prilej de manifestare a curtoaziei internaționale.

precedent diplomatic, modul cum a mai fost rezolvat, în trecut, o dată sau de mai multe ori, o problemă, o situație, o dificultate în legătură cu raporturile diplomatice. **P.d.** nu este obligatoriu nici între statele care au fost parte la el, nici, cu atît mai puțin, față de alte state. Totuși **p.d.** poate fi invocat, ca un element al practicii diplomatice, în vederea soluționării unor situații, probleme sau dificultăți asemănătoare.

prelungirea tratatului, menținerea în vigoare a prevederilor unui tratat după ce termenul statornicit în acesta a expirat, precum și măsurile luate de părțile contractante în acest scop. **P.t.** poate fi convenită printr-o înțelegere specială, sau prin efectul unei clauze de prelungire — dacă ea este prevăzută în tratat sau în mod tacit prin acte ale părților contractante de natură a învedera consensul lor de a menține tratatul în cauză în vigoare. V. și **tacita reconductiune.**

prerogativă (în dreptul internațional), avantaj special legat de calitatea persoanei care se bucură de acesta, de a fi diplomat, consul, șef al statului, șef al guvernului etc. Termenul cuprinde imunitățile, privilegiile și facilitățile cuvenite membrilor misiunilor diplomatice, ai oficiilor consulare, unor reprezentanți și funcționari internaționali.

prescripție, mijloc de dobîndire sau pierdere a unui drept prin trecerea timpului. **P.** este o instituție a dreptului intern. Doctrinarii burghezi enumeră **p.** printre modurile de dobîndire de teritorii străine, transpunînd prescripția din dreptul civil în dreptul internațional. Condițiile **p.,** după acești autori, sînt cele din dreptul intern, cu deosebire însă că în dreptul internațional burghez nu s-a stabilit durata ei. Acest „mod de dobîndire" de teritorii a fost deseori invocat de colonialiști spre a-și justifica opoziția lor față de mișcarea națională de eliberare și firește este în totală contradicție cu dreptul popoarelor la autodeterminare și incompatibil cu legalitatea internațională. Dreptul popoarelor la autodeterminare este un drept inalienabil și imprescriptibil.

prescripție achizitivă, mod de dobîndire a proprietății în dreptul civil intern în cazul în care se întrunesc următoarele condiții: posesia să fie utilă, adică lipsită de vicii; posesorul să posede pentru sine în cursul intervalului de timp cerut de lege. S-a încercat transpunerea și în ordinea de drept internațional a teoriei **p.a.** Dar în această sferă se aplică principiul autodeterminării popoarelor, ceea ce face inadmisibilă aplicarea **p.a.** în relațiile internaționale.

prescripție extinctivă, mod de stingere a obligației prin pierderea dreptului la acțiune ori la executare prin neexecutarea acestuia în termenul stabilit de lege. **P.e.** este o instituție a dreptului intern. Unii teoreticieni au încercat însă să transpună instituția **p.e.** și în dreptul internațional, afirmînd că pînă și suveranitatea teritorială poate fi prescrisă. Spre deosebire însă de prescripția din dreptul civil, bazată pe o posesiune legitimă, acești doctrinari consideră ca valabilă prescripția de drept internațional, chiar dacă, „luarea în posesie", inițial s-a făcut cu încălcarea dreptului internațional, avînd ca „punct de plecare" un act ilicit (război de agresiune, anexări forțate etc.). Un astfel de raționament urmărește justificarea atitudinii statelor colonialiste față de mișcările de eliberare națională. Se știe că **p.e.** are aplicabilitate și în dreptul penal național, unde înlătură, după caz, răspunderea penală sau executarea pedepsei. În dreptul internațional penal însă **p.e.** nu-și găsește aplicabilitate în cazul crimelor contra păcii, contra umanității și pentru crimele de război. V. și **imprescriptibilitatea crimelor de război.**

prima facie, expresie lat. cu sensul „la prima vedere", folosită în legătură cu citările sau probele care, sub rezerva demonstrațiilor contrare, par la prima vedere întemeiate.

principiile cooperării internaționale în ceea ce privește depistarea, arestarea, extrădarea și pedepsirea indivizilor vinovați de crime de război și crime contra umanității, document adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 3 dec. 1973, prin Rezoluția 3074/XXVIII. Inspirîndu-se din principiile și scopurile enunțate în Carta O.N.U., în ceea ce privește dezvoltarea cooperării între popoare și menținerea păcii și securității internaționale, Adunarea Generală proclamă următoarele principii: 1. Crimele de război și crimele contra umanității, indiferent de locul sau momentul unde și cînd au fost comise, trebuie să facă obiectul unei anchete și indivizii contra cărora există probe că ar fi comis astfel de crime trebuie să fie căutați, arestați, traduși în justiție și, dacă sînt recunoscuți culpabili, pedepsiți; 2. Orice stat are dreptul să judece propriii resortisanți pentru astfel de crime; 3. Statele vor coopera pe o bază bi- și multilaterală pentru a face să înceteze și să prevină crimele de război și crimele contra umanității și să ia în acest scop măsuri naționale și internaționale indispensabile; 4. Statele își vor acorda reciproc concursul în vederea depistării, arestării și judecării indivizilor bănuiți a fi comis astfel de crime; 5. Indivizii împotriva cărora există probe că ar fi comis crime de război și crime contra umanității trebuie să fie traduși în justiție și dacă sînt recunoscuți vinovați, pedepsiți, de regulă generală, în statele în care au comis crimele; 6. Statele vor coopera în vederea strîngerii de informații și documente care să faciliteze judecarea făptașilor; 7. Statele nu vor acorda azil indivizilor asupra cărora există bănuieli temeinice că au comis o crimă contra păcii, o crimă de război sau o crimă contra umanității; 8. Statele nu vor lua nici o măsură legislativă sau de altă natură care ar putea să aducă atingere obligațiilor lor internaționale asumate, în ceea ce privește depistarea, arestarea, extrădarea și pedepsirea indivizilor vinovați de crime de război și crime contra umanității. V. și **Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității** (1968); **imprescriptibilitatea crimelor de război**

și a crimelor contra umanității; crime de război; crime contra păcii; crime contra umanității.

principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan, reguli de maximă generalitate, recunoscute, tacit sau expres, de toate statele lumii ca obligatorii pentru acestea în relațiile de cooperare dintre ele. Principiile fundamentale au apărut în diferite perioade istorice, generate de necesitățile dezvoltării colaborării dintre state pe baza unor reguli care, devenind generale și universale, constituie cadrul juridic de ansamblu al oricăror relații de cooperare a statelor. Aceste principii formează, totodată, temelia întregului sistem de norme și instituții ale dreptului internațional contemporan, toate statele fiind obligate să acționeze în sfera vieții internaționale pe baza respectării stricte a principiilor fundamentale. Principiile fundamentale formează un sistem organic închegat de reguli de conduită care reclamă din partea fiecărui stat respectarea lor în ansamblu. Încălcarea unuia din aceste principii duce la violarea tuturor celorlalte, generînd prejudicii păcii și cooperării internaționale. În centrul acestui sistem se află principiul suveranității, dreptul popoarelor la autodeterminare, toate celelalte principii constituind consacrarea în dreptul internațional a unor aspecte esențiale sau forme de proteguire a acestora, creînd condițiile necesare exercitării drepturilor esențiale ale statelor, ale popoarelor în relațiile lor reciproce. În documentele de stat ale Republicii Socialiste România sînt evocate în acest sens respectarea suveranității de stat și a independenței naționale, neamestecul în treburile interne sau externe ale altui stat, cooperarea, egalitatea în drepturi a tuturor statelor, avantajul reciproc, nerecurgerea la forță și la amenințarea cu folosirea forței ca instrument al politicii externe, rezolvarea politică, prin mijloace pașnice, pe calea tratativelor, a diferendelor dintre state, dreptul popoarelor de a-și hotărî singure, fără nici un amestec din afară, destinele, respectarea tratatelor internaționale, buna-credință în relațiile dintre state. Printre actele internaționale multilaterale care tind să precizeze conținutul principiilor fundamentale se impun Carta O.N.U. (art. 2.), Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. din 24 oct. 1970 cu privire la principiile dreptului internațional privind relațiile internaționale și cooperarea între state, Actul final al conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (1 aug. 1975) care a consacrat „decalogul" principiilor fundamentale. Principiile fundamentale nu sînt imuabile, date odată pentru totdeauna. Pe măsură ce relațiile internaționale evoluează, sub influența acțiunii forțelor progresiste, aceste principii se îmbogățesc, se adîncesc, se dezvoltă necontenit în direcția făuririi acelui sistem de principii care vor constitui cadrul legalității internaționale de mîine. Între timp, și în relațiile dintre statele socialiste se aplică, pe lîngă principii specifice naturii statelor în cauză — de ex. principiul întrajutorării frățești — toate principiile fundamentale. Respectarea neclintită în relațiile lor reciproce de către statele socialiste a acestor principii este de natură a constitui un element de deosebită însemnătate în promovarea socialismului la scară mondială. Prin întreaga sa activitate România militează neabătut pentru a contribui la promovarea principiilor fundamentale în relațiile dintre state, precum și la dezvoltarea lor progresistă. Un exemplu în această direcție îl constituie cele peste 40 de declarații solemne comune, acte bilaterale încheiate la cel mai înalt nivel între România și alte state, în care aceste principii sînt enumerate și puse la baza legalității internaționale, precum și tratatele de prietenie și colaborare.

principiile generale de drept *(recunoscute de națiunile civilizate)*, expresie folosită de Statutul Curții Internaționale de Justiție în art. 38, care indică dreptul pe care urmează să-l aplice Curtea în rezolvarea diferendelor ce îi sînt supuse. După majoritatea doctrinei occidentale, această formulă s-ar referi la principii de drept „intern" cuprinse în principalele sisteme juridice existente în lume. Ținînd însă seama de faptul că însuși Statutul Curții Internaționale de Justiție prescrie ca aceasta să soluționeze diferendele în conformitate cu dreptul internațional, trebuie adoptată concluzia că regula de mai sus, fără să o spună în mod explicit, se referă la principiile generale ale dreptului internațional, cum sînt de pildă: principiul suveranității statelor, regula „pacta sunt servanda", principiul neintervenției etc. Cuvintele „recunoscute de popoarele civilizate" constituie o rămășiță preluată din Statutul Curții Permanente de Justiție Internațională, înființată după primul război mondial pe lîngă Societatea Națiunilor. Această expresie a fost folosită în trecut în literatura juridică occidentală care făcea distincție între națiunile „civilizate", prin care se înțelegeau statele capitaliste occidentale, și popoarele „primitive", „înapoiate", pentru a se justifica exploatarea colonialistă a celor din urmă de către cele dintîi. În dreptul internațional contemporan, care consacră egalitatea în drepturi a statelor și popoarelor, cuvîntul „civilizate" trebuie considerat ca prescris; principiile generale de drept sînt cele recunoscute prin consensul popoarelor, al statelor.

principiile relațiilor dintre țările socialiste, regulile de bază ale colaborării multilaterale dintre aceste state și care determină aspectul juridic nou al relațiilor dintre ele. În tratatele de prietenie, colaborare și asistență mutuală, în tratatele bi- sau multilaterale încheiate de statele socialiste, în Statutul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (art. 2, pct. 2) și în declarațiile comune semnate de țările socialiste se proclamă următoarele principii: principiul suveranității și independenței naționale, al deplinei egalități în drepturi a statelor, neamestecului în treburile altui stat, avantajului reciproc și întrajutorării tovărășești. Afirmarea cu precădere a acestor principii în relațiile dintre statele socialiste nu înseamnă că aceste state nu respectă și celelalte principii fundamentale ale dreptului internațional public, ale Cartei O.N.U. În preambulul tratatelor internaționale încheiate de statele socialiste și în declarațiile comune se afirmă cu toată claritatea atașamentul lor față de principiile Cartei O.N.U. P.r. **dintre ț.s.** sînt aplicate și promovate cu consecvență de România în relațiile sale cu toate celelalte state socialiste. Pe baza lor se dezvoltă continuu relațiile de prietenie și colaborare multilaterală dintre România și celelalte state socialiste. Aceste relații au fost și sînt centrul activității ex-

terne a Partidului Comunist Român și a Republicii Socialiste România.

principiul cavalerismului v. **legile și obiceiurile războiului.**

principiul cooperării internaționale, principiu fundamental, nou al dreptului internațional public, apărut ca urmare a interzicerii războiului de agresiune și a dezvoltării interdependenței statelor. El exprimă, în prezent, o necesitate obiectivă determinată de participarea tuturor statelor și popoarelor la diviziunea mondială a muncii. **P.c.i.** a fost consacrat în Carta O.N.U., care stabilește că unul dintre scopurile organizației este realizarea cooperării internaționale în domeniul economic, social, cultural și umanitar (art. 1, pct. 3). În Declarația O.N.U. referitoare la principiile dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare între state, din 1970, **p.c.i.** este definit astfel: „statele, oricare ar fi deosebirile existente între sistemele lor politice, economice și sociale, au obligația de a coopera unele cu altele în diversele domenii ale relațiilor internaționale, pentru a menține pacea și securitatea internațională și a favoriza progresul și stabilitatea economică internațională, precum și bunăstarea generală a națiunilor și o cooperare internațională care să fie lipsită de discriminare...". Cooperarea multilaterală a statelor trebuie să se realizeze cu respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional public, în special cu cel al egalității suverane a statelor și al neamestecului în treburile altui stat. Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, din 1975, reafirmă **p.c.i.** Cooperarea dintre state se realizează în diferite domenii: economic, politic, social-cultural, tehnico-științific etc. În ce privește conținutul **p.c.i.** în domeniul economic, o precizare importantă o aduce Carta drepturilor și obligațiilor economice ale statelor, în care sînt precizate drepturile și obligațiile economice ale statelor de natură să contribuie la promovarea cooperării internaționale și la realizarea unei noi ordini economice internaționale. România socialistă apără și promovează **p.c.i.**, militînd cu consecvență pentru amplificarea continuă a raporturilor politice, economice, tehnico-științifice și în alte domenii cu toate țările, fără deosebire de orînduire socială, aceasta corespunzînd, în concepția țării noastre, intereselor progresului economic și social multilateral al poporului român, cît și propășirii celorlalte popoare, cauzei generale a progresului și păcii în întreaga lume.

principiul egalității în drepturi a popoarelor și dreptul lor de a-și hotărî singure soarta v. **autodeterminare.**

principiul egalității suverane a statelor v. **egalitatea suverană.**

principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, principiu de bază în dreptul penal, potrivit căruia nu există o infracțiune cît timp nu există o lege, în clipa săvîrșirii acesteia, care să interzică fapta și să edicteze o sancțiune pentru săvîrșirea ei — *nullum crimen sine lege* — nimeni nu poate fi pedepsit fără ca pedeapsa — pentru fapta săvîrșită — să existe în lege — *nulla poena sine lege.* Principiul face parte și din dreptul internațional (de ex.: Declarația universală a drepturilor omului din 10 dec. 1948, art. II, par. 2, precum și Pactul cu privire la drepturile politice și civile ale omului (1966), art. 15, pct. 1). Infracțiunile internaționale sînt incriminate în convențiile internaționale — de ex. Convenția pentru prevenirea și reprimarea terorismului (Geneva, 1937), Convenția asupra mării libere (Geneva 1958), care califică drept crimă internațională pirateria, Convenția pentru reprimarea capturării ilicite de aeronave (Haga 1970) etc. Tribunalele internaționale militare de la Nürnberg și Tokio au respins susținerile apărărilor principalilor criminali de război hitleriști și japonezi, în sensul că la data săvîrșirii infracțiunilor de care erau acuzați acești criminali, crimele împotriva păcii, umanității și crimele de război prevăzute de art. 6 din Statutul Tribunalelor militare internaționale citate nu erau încă incriminate. În realitate, la data săvîrșirii crimelor în cauză, acestea erau incriminate prin numeroase documente internaționale care incriminau războiul de agresiune.

principiul neintervenției în afacerile interne v. **neamestecul în treburile interne.**

principiul nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța v. **neagresiune.**

principiul reciprocității, regulă imperativă de drept internațional, implicată în toate principiile fundamentale ale dreptului internațional, care postulează respectarea mutuală a suveranității și independenței naționale, a integrității teritoriale, renunțarea reciprocă la amestecul în treburile interne, în temeiul relațiilor internaționale bi- și multilaterale de egalitate în drepturi și avantaj reciproc. **P.r.** tinde să asigure că în relațiile dintre state fiecare stat trebuie să recunoască celuilalt stat un tratament egal sau echivalent celui pe care acesta din urmă i-l acordă. **P.r.** nu poate fi invocat pentru a justifica încălcări ale dreptului internațional; acțiunea ilicită a unui stat nu duce la justificarea unor acțiuni ilicite sub pretextul aplicării **p.r.** Considerat vreme îndelungată ca fiind norma fundamentală, cu aplicabilitate în materia legilor și obiceiurilor războiului, **p.r.** începe să-și restrîngă sfera de acțiune. Convențiile de la Geneva (1949) privind protecția victimelor de război și Convenția de la Haga (1954) referitoare la protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat nu admit încălcarea prevederilor lor sub pretextul aplicării **p.r.** că aceste convenții vizează salvgardarea drepturilor cu caracter umanitar. **P.r.** nu exclude posibilitatea de a se acorda unui stat avantaje care nu sînt acordate cocontractanților; este cazul preferințelor nereciproce, nediscriminatorii în favoarea statelor contractante în curs de dezvoltare în relațiile lor cu statele partenere industrializate. Preferințele nereciproce vor constitui un element însemnat al edificării noi ordini economice internaționale. **P.r.** cunoaște o largă răspîndire în dreptul internațional privat unde cîrmuiește, de regulă, situația juridică a străinilor. În această materie, regimul r. poate fi, după izvoarele sale, diplomatic sau legislativ. Este *diplomatic* atunci cînd acordarea reciprocă a drepturilor și obligațiilor pentru cetățenii aflați pe teritoriile statelor contractante se face în baza unor tratate internaționale, iar *legislativ,* atunci cînd în legea sa internă

se prevede că străinii se vor bucura pe teritoriul statului respectiv de aceleași drepturi de care se vor bucura naționalii acelui stat pe teritoriul statului ai cărui resortisanți sînt străinii respectivi. Din punct de vedere al conținutului, r. — atît cea diplomatică, cît și cea legislativă — se împarte în două categorii: *materială*, cînd se acordă persoanelor (fizice și juridice) aparținînd statului străin aceleași drepturi de care se bucură resortisanții acestuia pe teritoriul statului în cauză, și *formală*, cînd se acordă resortisanților străini unele drepturi care decurg din legislația statului de reședință, cu condiția ca cetățenii statului care acordă acest regim să se bucure în statul contractant de drepturile care decurg din legislația acestuia din urmă. Practica Republicii Socialiste România, cu privire la regimul juridic al străinilor, are la bază regimul r. formale. Principiul r. are o largă arie de aplicație și în dreptul internațional public, în special în dreptul diplomatic, precum și în acea parte a dreptului care reglementează regulile și obiceiurile aplicabile în caz de conflict armat. V. și **regimul străinilor.**

principiul reglementării prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state v. **reglementarea pașnică a diferendelor dintre state.**

principiul respectării cu bună-credință a obligațiilor internaționale v. **pacta sunt servanda.**

principiul suveranității, principiu fundamental al dreptului internațional contemporan ale cărui funcții sînt materializate în dreptul pentru toate statele de a-și exercita, în mod liber, drepturile lor suverane (dreptul de a-și manifesta personalitatea internațională), putința de a-și exercita pe deplin și exclusiv supremația asupra teritoriului său și a populației, dreptul de a-și stabili independent politica internă și externă etc. Totodată, în virtutea **p.s.**, statul are dreptul de a lua toate măsurile pentru apărarea integrității teritoriale și independenței politice. În componența suveranității de stat intră și dreptul fiecărui stat de a dispune în mod liber de bogățiile și resursele sale naturale. Corelativ, statul este obligat să respecte personalitatea, integritatea teritorială și independența politică a altor state, să-și îndeplinească cu bună-credință angajamentele internaționale asumate în mod liber. **P.s.**, apărut încă în relațiile dintre statele feudale și recunoscut în fapt doar pentru statele mai puternice, și-a îmbogățit conținutul în sens democratic sub influența forțelor sociale și politice progresiste, căpătînd în zilele noastre caracterul unui principiu unanim recunoscut al dreptului internațional de nedespărțit de dreptul popoarelor la autodeterminare. **P.s.** corespunde cerințelor obiective ale epocii contemporane de dezvoltare a popoarelor și statelor. El își găsește consacrarea convențională, împreună cu alte principii fundamentale, în formula egalității suverane, din Carta O.N.U. (art. 2 și art. 78) și în alte acte de drept internațional. Aceasta reflectă evoluția suveranității în condițiile contemporane, cînd statele, indiferent de mărimea populației, de potențialul economic și militar, de sistemul lor social-politic sînt în mod egal suverane, avînd dreptul să se manifeste în relațiile internaționale ca entități suverane, ca subiecte egale ale dreptului internațional. România a adus și aduce o contribuție importantă la promovarea și respectarea de către toate statele a acestui principiu. Statul socialist român promovează cu consecvență principiul suveranității în relațiile de colaborare și întrajutorare tovărășească cu toate statele socialiste și, totodată, cu statele având alt sistem social-politic. V. și **suveranitate.**

prior tempore potior jure, principiu în dreptul roman, potrivit căruia „cel ce a venit întîi în timp, trece înainte în drept". Aplicat mai ales în dreptul cu privire la gajuri, ipoteci etc., principiul este invocat, uneori fără temei, de regulă de puterile colonialiste, spre a justifica pretenții teritoriale prin faptul că cel ce le susține ar fi stăpînit — el sau strămoșii săi — teritoriul în cauză mai înaintea actualului posesor (sau a înaintașilor acestuia).

privilegii (în dreptul internațional), termen folosit pentru a desemna anumite avantaje juridice acordate agenților și reprezentanților diplomatici pe teritoriul și din partea statului unde își desfășoara activitatea (de ex.: scutiri de impozite și taxe vamale, dreptul de a folosi drapelul, anumite mijloace de comunicație etc.). V. și **imunități diplomatice.**

privilegii consulare v. **imunități și privilegii consulare.**

privilegii diplomatice v. **imunități și privilegii diplomatice.**

privilegii vamale ale diplomatului v. **imunități și privilegii diplomatice.**

privilegii vamale ale misiunii diplomatice v. **imunități și privilegii diplomatice.**

priză maritimă (în dreptul internațional), metoda de război care constă în capturarea, în timpul unui conflict armat, a unei nave de comerț inamice sau neutre, care a încălcat legile neutralității. Din punct de vedere al conținutului, **p.m.** presupune următoarele operațiuni: oprirea și vizitarea navei, captura acesteia *manu militari*, întocmirea actelor de captură și judecată. *Ratione temporis*, **p.m.** se poate exercita exclusiv în timp de război, din momentul declarației de război sau începerii ostilităților pînă la încheierea păcii. Sînt supuse regimului **p.m.** și navele de comerț care se opun la vizită și nu prezintă la cerere documentele de bord (Convenția a XIII-a de la Haga 1907). **P.m.** se pot exercita în marea liberă (de către forțele navale ale adversarului), în porturi (de către autoritățile maritime), în apele teritoriale ale beligeranților, precum și pe uscat — docuri, cheiuri, antrepozitele —, în apele interioare deschise navigației maritime, în porturi și bazine fluviale. *Nave supuse* **p.m.** Regula cutumiară este aceea că sînt supuse **p.m.** orice navă inamică, inclusiv epavele și corpurile navelor în construcție. În unele situații pot fi supuse **p.m.** și navele neutre: a) dacă violează blocada; b) dacă acordă asistență ostilă unui beligerant; c) dacă transportă mărfuri de contrabandă; d) dacă transportă mărfuri neînregistrate în documentele de bord; e) daca deviază de la ruta prevăzută în jurnalul de bord fără un motiv plauzibil. Convenția a XI-a de la Haga (1907) relativă la anumite restricții în exercitarea dreptului de captură în războiul maritim excepteză de la priză: navele inamice afectate exclusiv pescuitului de coastă și micii na-

vigații locale, inclusiv armele, aparatele și încărcătura aflată pe ele; navele cu misiuni științifice, filantropice sau religioase; navele-spital; navele care transportă prizonieri de război; navele care au la bord parlamentari sau personal diplomatic. Sînt exceptate de la captură și navele inamice care transportă încărcături în contul statului captor în baza unui angajament anterior începerii ostilităților; navele naufragiate sau adăpostite la țărm din cauză de forță majoră (avarii, lipsă de provizii, de combustibil, epidemii etc); navele proprietarilor inamici care navighează sub pavilion neutru, sau sub pavilionul statului captor; navele rechiziționate sau închiriate de statul captor înainte de începerea ostilităților. *Mărfurile supuse dreptului de pradă.* După o veche normă cutumiară, sînt supuse **p.m.** mărfurile inamice aparținînd statului sau particularilor (de regulă caracterul inamic sau neutru al unei mărfi se determină după naționalitatea proprietarului). Sînt exceptate de la **p.m.** hrana și obiectele personale ale echipajului (dacă nu au caracter de marfă și nu fac parte din inventarul navei). Efectuarea **p.m.** implică trei operațiuni: vizita, captura și judecarea prizei. *Vizita* este operațiunea prin care agentul captor somează o navă să oprească și să cerceteze caracterul navei și al încărcăturii acesteia. *Captura* este o consecință a vizitei în cazul în care se constată caracterul inamic al navei. *Judecata* are efectul de a transforma confiscarea, care nu are decît valoarea unei posesiuni forțate, fără titlu juridic, în proprietate. Dreptul de a judeca **p.m.** aparține exclusiv statului captor. V. și **asistență ostilă; blocadă; contrabandă de război.**

prizonier de război, combatant căzut în puterea unei părți adverse. Un combatant căzut în puterea adversarului pentru a fi considerat **p. de r.** trebuie ca în situații de conflict armat în care, din cauza naturii ostilităților nu se poate distinge de populația civilă să poarte armele pe față: a) în timpul fiecărui angajament militar și b) în timpul în care este expus vederii adversarului atunci cînd ia parte la o desfășurare militară care precede lansarea unui atac la care el participă. Dacă nu îndeplinește aceste condiții, combatantul respectiv cînd cade în puterea adversarului pierde statutul de **p. de r.**, însă beneficiază de protecții echivalente celor acordate de Convenția de la Geneva din 12 aug. 1949 cu privire la tratamentul **p. de r.** (el putînd să fie condamnat pentru infracțiunile comise). Tratamentul **p. de r.** a cunoscut, în decursul istoriei, un proces evolutiv de îmbunătățire. În orînduirea sclavagistă, de pildă, prizonierii de război aflați în puterea personală a armatei care i-a capturat depindeau exclusiv de voința acesteia, care-i putea ucide sau transforma în sclavi. Acest tratament discreționar a dăinuit pînă către sfîrșitul evului mediu, cînd **p. de r.** în mod legal nu mai puteau fi uciși. Dealtfel, în această perioadă începe să se producă și unele schimbări în concepția privitoare la regimul lor; mai întîi în sensul că **p. de r.** nu mai sînt considerați ca aparținînd armatei care i-a făcut prizonieri, ci aflîndu-se în puterea suveranului acesteia, iar ceva mai tîrziu, prin sec. al XVIII-lea, prizonieratul începe să fie considerat ca avînd numai un caracter preventiv, adică de a împiedica alăturarea prizonierilor de război la armatele de care au aparținut. Din această perioadă datează și primul tratat internațional care reglementează tratamentul **p. de r.** Este vorba de Tratatul de prietenie dintre S.U.A. și Prusia din 1875, care prevede, printre altele, că **p. de r.** trebuie tratați cu omenie, în care să se bucure de condiții sănătoase de viață etc. Secolul al XIX-lea este dominat de o nouă idee în această materie: **p. de r.** trebuie să beneficieze de un tratament similar cu cel al trupelor care i-a capturat. Aceasta și-a găsit materializarea în cea de-a IV-a Convenție de la Haga (1907). După fiecare din cele două războaie mondiale a fost adoptată cîte o convenție specială consacrată tratamentului **p. de r.** — prima, la Geneva, în 1929, iar cea de-a doua, tot la Geneva, în 1949. În cele 143 de articole, Convenția de la Geneva (1949) cuprinde, pe de o parte, principii cu caracter general, iar pe de altă parte o reglementare amănunțită privitoare la protecția **p. de r.** Principiile enunțate de Convenție sînt: **p. de r.** se află sub autoritatea puterii inamice care răspunde de tratamentul lor (acest principiu general este rezultatul unui alt principiu după care războiul se duce între state); atenuarea suferințelor cauzate de război; persoana făcută **p. de r.** este garantată de orice atingere, ea bucurîndu-se de protecție și respect; asistență și îngrijire **p. de r.** bolnavi fără nici o discriminare pe considerente de rasă, naționalitate, religie etc.; sancționarea infracțiunilor comise împotriva principiilor sus-menționate. În protecția generală a **p. de r.** se pornește de la principiul că acesta se află în puterea autorității statului inamic și nu a armatelor care l-au capturat. Convenția din 1949 cuprinde o serie de prevederi referitoare la obligațiile statelor în acest sens. Printre acestea se numără obligația statelor de a respecta persoana și onoarea **p. de r.**, a capacității sale civile. Mutilările fizice, experiențele medicale și științifice, nejustificate de necesitatea tratamentului medical, sînt interzise. De asemenea, sînt interzise omuciderea intenționată, torturile și tratamentele inumane. Convenția prevede, totodată că **p. de r.** nu vor putea renunța la drepturile conferite de aceasta sau de acordurile speciale. Această prevedere are la bază două idei: prima, că voința acestora poate fi ușor influențată prin presiuni și măsuri coercitive; și a doua, că acest drept aparține statului și nu prizonierilor. Statul care a capturat **p. de r.** are dreptul de a-i interna într-un lagăr de prizonieri. Acest lagăr, care trebuie să fie situat în afara zonelor de luptă, trebuie să ofere toate condițiile de igienă și sănătate. Lagărul trebuie pus sub autoritatea unui ofițer din forțele armate regulate proprii care răspunde de disciplina prizonierilor internați. El va aplica convenția sub controlul direct al guvernului său. Art. 17 din Convenție prevede că informațiile pe care sînt obligați să le dea **p. de r.** sînt limitate la indicarea numelui și prenumelui, la data nașterii, la numărul purtat în armată și la rangul său. În tot timpul captivității **p. de r.** vor beneficia de un tratament similar cu al trupelor statului captiv (art. 21-28). Pe perioada cît se află în captivitate **p. de r.** pot fi puși să presteze anumite munci. Însă aici convenția prevede anumite restricții: munca prestată de ei să nu aibă legătură directă cu operațiile de război; nu trebuie să fie folosiți la munci umilitoare sau periculoase etc. Statul respectiv este obligat să le asigure condiții egale de muncă cu ale cetățenilor proprii care prestează

munci asemănătoare. O parte din retribuția corespunzătoare este reținută pentru îmbunătățirea condițiilor lor de trai. Convenția de la Geneva (1949) conține și o serie de prevederi referitoare la dreptul **p. de r.** de a comunica cu familiile lor (prin intermediul Crucii Roșii Internaționale), precum și cu oficiul central al **p. de r.**; la dreptul de a se adresa autorităților în legătură cu condițiile prizonieratului (alimentație, îmbrăcăminte, localuri de cazare); la procedura de urmat în cazul judecării sau aplicării de sancțiuni disciplinare. Spre deosebire de reglementările anterioare care prevedeau eliberarea și repatrierea **p. de r.** după încheierea păcii, Convenția de la Geneva (1949) prevede că eliberarea și repatrierea vor avea loc după încetarea ostilităților active (persoanele grav rănite și bolnave pot fi repatriate chiar în timpul ostilităților). Repatrierea este un drept, dar și o obligație a tuturor prizonierilor față de patria lor, în ale cărei forțe armate au luptat și din care continuă, chiar în prizonierat, să facă parte. Statele pot reține **p.de r.**, urmăriți pe cale judiciară pentru crimele săvîrșite pînă la încheierea procedurii și pînă la expirarea pedepsei. O serie de dispoziții ale Convenției se referă la evadarea sau moartea **p. de r.**, la obligația statelor părți la Convenție de a înființa, pe teritoriul lor la începutul ostilităților, birouri oficiale de informații pentru **p. de r.**, precum și la raspunderea statului deținător pentru tratamentul aplicat acestora. În sfîrșit, Convenția cere statelor părți să-și completeze legislațiile naționale cu măsuri de reprimare a acțiunilor contrare prevederile acesteia. În afară de meritul pe care-l are această Convenție prin faptul că reglementează în detaliu toate problemele legate de regimul prizonierilor de război, reprezentînd astfel un progres față de toate reglementările anterioare, trebuie subliniat două inovații ale acesteia care prezintă o importanță deosebită. Prima, că include în cadrul persoanelor protejate de aceasta pe membrii „mișcărilor de rezistență organizată", adică pe partizani, și a doua, că regulile stipulate în dispozitivul său se aplică nu numai conflictelor cu caracter internațional, ci și conflictelor cu caracter civil, colonial etc. O serie de îmbunătățiri ale regimului **p. de r.** au fost aduse și prin Protocolul de la Geneva din 1977. Astfel, a fost lărgit cercul persoanelor care beneficiază de acest regim și s-a prevăzut că orice persoană care, luînd parte la ostilități, nu are dreptul la statutul **p. de r.** și nu beneficiază de un tratament mai favorabil conform Convenției a IV-a de la Geneva din 1949, are dreptul la protecția art. 75 din Protocol. Articolul interzice atingerile aduse vieții, sănătății sau integrității corporale, uciderea, tortura, fizică și mintală, pedepsele corporale, mutilările, tratamentele umilitoare și degradante, luarea de ostateci, asigurarea unei judecăți echitabile ș.a.

probe (în dreptul internațional) **1.** Termen care definește dovezile de natură a stabili adevărul unei aserțiuni, realitatea unui fapt. De ex., un abuz de drept nu se prezumă, ci acela care-l invocă trebuie să furnizeze **p.** existenței lui. **2.** Procedeu prin care se face această demonstrație. Regulamentul Curții Internaționale de Justiție (art. 49) prevede că fiecare parte face cunoscut mijloacele de probă pe care le înțelege să le invoce. **3.** Elemente utilizate pentru a face această demonstrație și a clarifica Curtea. **P.** *documentară*, scrisă, literală, în scris, este demonstrarea celor susținute prin prezentarea unui document care face credință despre ele. **P.** *testimonială*, prin martori, este demonstrarea unui fapt susținut prin declarațiile celor care au asistat la ele. **P.** *circumstanțială*, prin prezumție, este demonstrarea realității unui fapt prin deducerea lui din circumstanțe cunoscute.

procedură arbitrală, ansamblu de reguli elaborate de state în scopul bunei desfășurări a procesului arbitral. În forma lor clasică, regulile de procedură sînt stipulate în cap. III al primei Convenții de la Haga (1907), intitulat „Despre procedura arbitrală". Printre regulile de procedură se numără: egalitatea părților în proces; reprezentarea lor echitabilă; deplina libertate în prezentarea cazului etc. Părțile pot să însărcineze cu apărarea intereselor lor înaintea tribunalului agenți speciali, ca reprezentanți oficiali, și consilieri sau avocați, care servesc drept intermediari între tribunal și părți. **P.a.** se compune dintr-o fază scrisă (în cadrul căreia se depun piesele de procedură) și din dezbateri.

procedură diplomatică, totalitatea practicilor diplomatice uzuale în raporturile dintre misiunile diplomatice, între diplomați, între misiunile diplomatice și autoritățile statului de reședință. În cea mai mare parte această procedură este rezumată în anumite reguli cutumiare — de ex. cu privire la vizite, la recepții, la depunerea cărților de vizită — sau chiar convenționale — de ex. precăderea diplomatică. A recurge, în cazul unor divergențe internaționale, mai întîi la **p.d.**, iar nu la cea judiciară (arbitraj sau justiție) constituie un procedeu deosebit de util spre a împiedica aceste divergențe să ia proporții, să îngreuieze atmosfera internațională și prin aceasta și rezolvarea reciproc acceptabilă a greutăților ivite.

procedură internațională, ansamblul normelor și instituțiilor menite să cîrmuiască relațiile dintre state din punct de vedere procedural, adică tehnic-formal. Conținutul **p.i.** este esențialmente politic. În condițiile epocii postbelice se vădește necesitatea de a asigura **p.i.** un conținut democratic. România, stat socialist în curs de dezvoltare, promovează activ democratizarea **p.i.** prin propunerile privind creșterea rolului O.N.U. în relațiile internaționale, prin acțiunea sa în vederea consacrării în practica statelor a unor metode democratice de lucru, cum sînt excluderea abordării problemelor de la bloc la bloc, aplicarea sistemului rotației în compunerea organelor de conducere a lucrărilor, luarea deciziilor nu prin vot, ci prin consens — metode pe care a reușit să le vadă instaurate în procedura Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa și care constituie o contribuție de seamă la democratizarea **p.i.**

procedură în organizațiile internaționale, ansamblul normelor și instituțiilor care cîrmuiesc modul de funcționare a acestor organizații, în esență constituirea și modificarea, convocarea, întrunirea și desfășurarea reuniunilor organelor acestor organizații, activitatea lor ca forme de cooperare internațională multilaterală. Urmînd să asigure aplicarea principiilor fundamentale ale dreptului internațio-

nal contemporan, în primul rînd egalitatea în drepturi a statelor membre — direct în cazul organizațiilor internaționale guvernamentale, indirect în cazul organizațiilor internaționale neguvernamentale — regulile de **p. în o.i.** stabilesc modul în care delegațiile iau cuvîntul, fac propuneri, prezintă și adoptă propuneri, constată adoptarea propunerilor sau respingerea lor, propun, adoptă sau resping amendamente și subamendamente și constată admiterea sau respingerea lor, folosesc dreptul la răspuns etc. În diferitele organizații internaționale, normele de procedură pot fi și de multe ori sînt diferite. De asemenea, procedura aplicabilă în diferite organe ale aceleiași organizații internaționale se poate deosebi una de alta. Astfel, în Adunarea Generală a O.N.U. hotărîrile se adoptă în principiu cu o majoritate de două treimi a membrilor prezenți și votanți; în Consiliul de Securitate cu majoritatea de 9 membri din totalul de 15, în probleme politice („neprocedurale") din majoritatea de 9 trebuind să facă parte voturile concordante ale celor cinci membri permanenți ai Consiliului. România, în rînd cu alte state, depune eforturi ca în Adunarea Generală și în Consiliul de Securitate hotărîrile să fie adoptate prin consens, asigurîndu-li-se astfel eficiența. În unele organe ad-hoc al O.N.U. a fost adoptată metoda consensului ca mod de formare a voinței colectivului în cauză. **P. în o.i.** mai reglementează și modul de verificare a deplinelor puteri ale delegaților (de la cine emană, cine le verifică, cum se constată situația constatată); modul de primire a noilor membri; organizarea reuniunilor diferitelor organe colective (data, loc, notificare), sesiuni extraordinare, alegerea și atribuțiile președintelui, vicepreședinților, compunerea și atribuțiile biroului, limbile oficiale și limbile de lucru, procesele-verbale, caracterul public sau secret al ședințelor, alcătuirea și păstrarea proceselor-verbale de ședință, alegerea în organele cu compunere restrînsă ale organizației, durata mandatelor, reeligibilitatea, numirea secretarului general sau al directorului, angajarea de cheltuieli, examinarea și stabilirea bugetului organizației etc.

procesul de la Nürnberg, desfășurat între 20. nov. 1945 și 1. oct. 1946 în fața Tribunalului internațional — primul de acest fel în istorie — constituit la Nürnberg pentru judecarea și condamnarea principalilor criminali de război naziști. Inițiativa tragerii la răspundere penală a principalilor vinovați de declanșarea războiului de agresiune, de antrenarea lumii în cea de-a doua conflagrație mondială, ca și de exterminarea populației civile din considerente politice, rasiale, religioase, s-a conturat încă de la începutul războiului. Numeroase documente internaționale au consfințit dreptul și obligația puterilor aliate de a chema în fața justiției pe criminalii naziști. Dintre acestea amintim: Declarația comună adoptată la Londra în 18 dec. 1942 de reprezentanții guvernelor a 12 state; Declarația de la Moscova a guvernelor U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, dată publicității la 2 nov. 1943; Hotărîrile Conferinței de la Yalta, din febr. 1945, ale acelorași trei puteri; Declarația comună, făcută în numele Națiunilor Unite la 23 apr. 1945 de guvernele U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, adusă la cunoștință comandamentului german; Hotărîrile Conferinței de la Potsdam din iul.-aug. 1945. Tribunalul militar internațional, în fața căruia s-a desfășurat procesul de la Nürnberg a fost constituit prin Acordul încheiat la Londra la 8 aug. 1945, de cele patru puteri, „Cu privire la judecarea și pedepsirea principalilor criminali de război din țările europene ale Axei". Tot prin acest acord s-a înființat și Comitetul pentru anchetarea cauzelor și pentru inculparea principalilor criminali de război. Tribunalul a fost alcătuit din patru membri și locțiitorii lor, desemnați de cele patru puteri semnatare ale Acordului. Ei nu puteau fi recuzați, dar guvernele ce i-au numit aveau dreptul de a-i rechema și înlocui. Completul de judecată putea funcționa legal numai cu participarea tuturor celor patru membri sau a locțiitorilor titulari. Președintele completului era ales dintre membrii înaintea fiecărei ședințe a procesului, iar ulterior s-a introdus principiul rotației. Hotărîrile se adoptau cu majoritate de voturi, iar cînd voturile erau egal împărțite, președintele avea votul decisiv. Excepție de la această regulă se făcea în privința recunoașterii vinovăției și stabilirii pedepsei, pentru care statutul cerea o majoritate de cel puțin trei voturi. Tribunalul, potrivit art. 6 din statut, era chemat să judece și să pedepsească persoanele care, activînd în interesul țărilor europene ale Axei, au săvîrșit individual sau ca membri ai unor organizații, una dintre următoarele fapte: a) crime împotriva păcii; b) crime de război; c) crime împotriva umanității. Potrivit statutului, tribunalul avea dreptul să judece în lipsa acuzaților, cînd aceștia n-au fost descoperiți și să-i condamne la pedeapsa cu moartea sau la orice altă pedeapsă considerată corespunzătoare. În intervalul cît a avut loc procesul s-au ținut 403 ședințe publice, au fost audiate 116 martori, 19 acuzați și pledoariile apărătorilor. La 1 oct. 1946 s-a pronunțat sentința prin care 12 dintre criminali au fost condamnați la moarte prin spînzurare (Goering, Ribbentrop, Keitel, Kaltenbrunner, Rosemberg, Frank, Frick, Streicher, Sanckel, Jodl, Seiss-Inquart și Bormann, ultimul în contumacie); trei acuzați (Funk, Hess și Redel) la închisoare pe viață; patru (Doenitz, Schirach, Speer și Neurath) la închisoare pe termen de 10-12 ani, iar trei (Schacht, Papen și Fritsche) au fost achitați. Sentința, în urma respingerii cererilor de grațiere, a fost executată la 16 oct. 1946.

procesul de la Tokio, desfășurat în capitala Japoniei între anii 1946-1948, la care au fost judecați 28 dintre principalii criminali de război japonezi. Procesul a fost judecat de un tribunal internațional, alcătuit în baza declarației de la Londra din 1946, în a cărui componență au intrat militari reprezentanți ai Australiei, Canadei, Chinei, Filipinelor, Franței, Indiei, Marii Britanii, Noii Zeelande, Olandei, S.U.A. și U.R.S.S. Acuzațiile s-au referit la pregătirea agresiunii Japoniei în cel de-al doilea război mondial și la grave încălcări ale legilor și obiceiurilor războiului. 25 de acuzați au fost condamnați, dintre care 7 la moarte, iar 18 la detențiune pe diverse termene.

procesul prizonierilor de război pakistanezi, *cazul* ~, diferend între Pakistan și India supus de Pakistan spre judecarea Curții Internaționale de Justiție. În mai 1973, printr-o cerere unilaterală, Pakis-

tanul acuza India că ar fi cerut Bangladeshului să-i predea 195 de prizonieri de război pakistanezi cu intenția de a-i judeca pentru acte de genocid și crime contra umanității. India a ridicat o excepție de incompetență a Curții, apreciind că cererea este lipsită de fundament juridic. Pakistanul a depus, de asemenea, o cerere de măsuri conservatorii și a facilitat negocieri. Înainte ca Curtea să treacă la instrucțiunea scrisă, Pakistanul a informat-o că a început negocierile între cele două părți și o roagă să ia notă de desistarea sa. Afacerea a fost radiată de pe rol prin ordonanța din 15 dec. 1973.

proces-verbal (în dreptul internațional), document încheiat de o autoritate competentă de a constata oficial un fapt al vieții internaționale. Astfel, în practica conferințelor internaționale se încheie un **p.-v.** pentru a consemna dezbaterile reuniunilor sau sesiunilor organizațiilor internaționale. **P.-v.** respectiv poate conține fie reproducerea stenografică a dezbaterilor, fie numai un rezumat al acestora. Cînd **p.-v.** poartă semnătura participanților la conferință, sau a celor ce atestă îndeplinirea unor anumite acțiuni, interesînd relațiile internaționale, ca depunerea instrumentelor de ratificare a unui tratat, el poartă, de obicei, denumirea de protocol. **P.-v.** *de semnătură* consemnează încălirea unui acord internațional de către reprezentanții statelor contractante, inclusiv diferitele declarații, rezerve etc. făcute cu acest prilej.

proclamația (în dreptul internațional), document al organului competent al unui stat prin care se aduce la cunoștință o măsură importantă sau o poziție a statului respectiv. Scopul **p.** este de a da o explicație publică asupra unui act înfăptuit de șeful statului. **P.** poate privi lărgimea mării teritoriale a statului, starea de necesitate (cauzată, de ex.: de catastrofe naturale în anumite regiuni ale țării), încetarea acestei stări, schimbarea de regim, armistițiul, mobilizarea, declarația de război ș.a.m.d. Prin **p.** un stat poate adresa chemări, propuneri altui stat sau altor state, folosind mijloacele moderne de comunicare a știrilor spre a le aduce la cunoștință altor popoare. Ca orice act unilateral, **p.** atrage răspunderea internațională a statului de la care emană față de celelalte state.

proclamația de la Teheran, document adoptat la Conferința internațională a drepturilor omului din capitala Iranului, la 13 mai 1968, care proclamă solemn: 1. Toți membrii comunității internaționale au datoria imperioasă de a se achita de obligația solemn acceptată de a promova și încuraja respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără nici o discriminare; 2. Constituie o obligație pentru toți membrii comunității internaționale de a respecta principiul conform căruia popoarele din lumea întreagă au drepturi inerente și inalienabile; 3. Toate națiunile trebuie să se conformeze normelor și obligațiilor prevăzute în Pactele drepturilor omului, în Declarația asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale, în Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială și în alte documente internaționale adoptate de O.N.U.; 4. Toate statele trebuie să acorde cetățenilor lor drepturi și libertăți fundamentale pentru ca obiectivul fundamental al O.N.U. să fie realizat, anume de a atinge maximum de libertate și demnitate; 5. Comunitatea internațională să folosească toate mijloacele pentru a stîrpi flagelul apartheidului (lupta contra apartheidului este o luptă legitimă); 6. Toate popoarele lumii să fie informate asupra răului pe care-l produce discriminarea rasială și să se unească pentru a lupta contra ei; 7. Toate statele să coopereze cu organele competente ale O.N.U. pentru a aplica în practică Declarația asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale; 8. Întreaga comunitate internațională să coopereze pentru a elimina agresiunea și conflictele armate din viața societății; 9. Trebuie să se depună un maximum de eforturi pentru a înlătura decalajele din viața internațională; 10. Să se inițieze de urgență o acțiune internațională pentru a elimina analfabetismul și a promova învățămîntul la toate nivelurile; 11. Să se pună capăt discriminării față de femei; 12. Să se încurajeze la maximum tinerii în aspirațiile lor la o lume mai bună, dezarmarea generală și completă fiind una din cele mai înalte aspirații ale popoarelor.

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (P.N.U.D.), organizație interguvernamentală cu statut de instituție specializată, creată în nov. 1965 în urma fuzionării Programului lărgit de asistență tehnică (E.P.T.A.) cu Fondul special al Națiunilor Unite. **P.N.U.D.,** care este cel mai vast mecanism de asistență tehnică multilaterală și de preinvestiții în țările cu venit național redus, acționează, practic, în toate sectoarele economice și sociale: agricultură și creșterea vitelor, pescuit, silvicultură, industriile minieră și manufacturieră, producția de energie, transporturi și comunicații, construcții, comerț, turism, sănătate, mediu înconjurător, învățămînt și pregătire profesională, planificare, administrație etc. Cele peste 8 000 de proiecte de preinvestiții și asistență tehnică executate cu sprijinul **P.N.D.U.** au ca obiectiv principal ajutorarea țărilor cu venit național redus să creeze condiții de natură a mobiliza mijloacele materiale și umane necesare dezvoltării, să faciliteze folosirea eficace a acestor investiții și a altor resurse disponibile în vederea dezvoltării economiei și îmbunătățirii condițiilor de viață. Pentru atingerea acestor obiective **P.N.U.D.** desfășoară următoarele activități: efectuează anchete și studii pentru a determina potențialul resurselor naturale de care dispun țările cu venit național redus, în vederea descoperirii de posibilități pentru obținerea unei producții sporite; urmărește dezvoltarea și consolidarea sistemelor de învățămînt, de la școala primară pînă la universități, a învățămîntului tehnic și profesional, acordarea de burse de studii, alfabetizare etc.; furnizează echipamente care să permită aplicarea de metode de cercetare a tehnologiei moderne la problemele dezvoltării; desfășoară activități de natură a ameliora condițiile de viață și a favoriza crearea de locuri de muncă noi; înființează servicii consultative și de formare, specializate în domeniul planificării și a altor sarcini guvernamentele esențiale. Ajutorul **P.N.U.D.,** care este furnizat la cererea guvernelor interesate în conformitate cu urgența nevoilor acestora, se integrează în eforturile de dezvoltare făcute la nivel național sau regional. Acest ajutor este asigurat prin O.N.U. și prin cele 24 de instituții din sistemul acesteia. La activitatea **P.N.U.D.** România participă intens, prin furnizarea de ex-

perți țărilor în curs de dezvoltare, prin specializarea în țara noastră a bursierilor proveniți din aceste țări, prin executarea de lucrări pe baza subcontractelor încheiate cu agențiile de execuție ale P.N.U.D. etc. La rîndul său, România, țară în curs de dezvoltare, beneficiază de asistență tehnică din partea P.N.U.D. în realizarea unor proiecte. P.N.U.D. este finanțat prin contribuții benevole furnizate de aproape toate statele membre ale O.N.U. sau ale instituțiilor specializate. Sediul programului este la New York. În România funcționează un centru comun P.N.U.D./România.

Programul Națiunilor Unite pentru Mediul Înconjurător (United Nation Environment Programme — U.N.E.P.), organism specializat al O.N.U. care urmărește dezvoltarea cooperării între state în vederea ameliorării mediului ambiant. U.N.E.P. a fost creat ca urmare a Conferinței de la Stockholm privind mediul înconjurător (iun. 1972), cînd statele participante au pus bazele unui ansamblu de măsuri și acțiuni de cooperare din care amintim: Declarația asupra mediului uman, care cuprinde principiile și responsabilitățile statelor în privința protecției mediului; Planul de acțiune cu cele 109 de recomandări etc. Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat la 15 dec. 1972 structura organizatorică a programului. Astfel, activitatea U.N.E.P. este coordonată de un *Consiliu directorial* și de un *Secretariat.* Datorită activității desfășurate de U.N.E.P. și a caracterului său mondial, problemele mediului ambiant sînt înscrise pe agenda fiecărei sesiuni a Adunării Generale a O.N.U.

prohibire (în dreptul internațional), acțiunea unui stat care interzice producția, circulația sau comercializarea unor bunuri, din motive de natură economică, sanitară, socială sau politică. Cînd **p.** se referă la importuri, ea se mai numește și interdicția de import.

pro memoria, în practica relațiilor diplomatice, document cuprinzînd expunerea faptelor sau redarea unor texte care privesc obiectul unei convorbiri diplomatice, fără semnătură, fără formule de politețe și care se înmînează de un diplomat celeilalte părți „pentru memorie".

promulgare, act prin care organul de stat competent potrivit Constituției statului în cauză face cunoscut în modul prescris de lege publicului că o lege a fost adoptată de către forul legislativ (Parlament, Mare Adunare Națională etc.). Prin **p.** legea devine executorie.

propagandă de război, crimă împotriva păcii, constituind un act pregătitor în vederea dezlănțuirii unui război de agresiune sau a continuării unui asemenea război. **P. de r.** este incriminată în legislațiile penale ale diferitelor state. Rezoluția 110 (II) din 3 nov. 1947 a Adunării Generale a O.N.U. condamnă „propaganda de război în orice formă și în orice țară, care are ca scop sau care poate crea sau mări o amenințare a păcii, o violare a ei sau un act de agresiune". Prevederi analoage sînt înscrise și în Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (1 aug. 1975). Codul penal al României pedepsește **p. de r.** ca o infracțiune împotriva păcii și umanității.

prorogare (în dreptul internațional) **1.** Menținerea în vigoare a unui tratat internațional peste termenul convenit inițial. **P.** este prevăzută, de regulă, chiar în textul tratatului respectiv. **2.** Termenul are și sensul de „amînare", „prelungire". De ex., amînarea datei fixate pentru convocarea unei conferințe internaționale ori pentru încheierea unui act internațional, prelungirea lucrărilor unei reuniuni internaționale peste datele stabilite.

prorogare de competență, acordarea către o instanță de jurisdicție a dreptului de a rezolva cereri sau litigii pe care în cadrul competenței sale normale nu le-ar putea soluționa. **P. de c.** este numită *legală,* cînd operează în temeiul unei dispoziții normative (de ex., în caz de conexitate sau de cereri accesorii sau incidentale); *voluntară,* cînd este consecința convenției intervenite între părți de a învesti instanța cu o competență pe care în principiu nu ar avea-o; *judiciară,* cînd competența instanței este consecința hotărîrii altei instanțe (de ex., comisia rogatorie sau casarea cu trimitere la o altă instanță decît aceea care judecase inițial fondul pricinii).

protectorat, formă de dependență colonială în cadrul căreia un stat era constrîns să cedeze altui stat, în temeiul unui tratat, conducerea afacerilor sale externe, menținîndu-și în afacerile interne o anumită autonomie. Scopul declarat al tratatului de **p.** era apărarea și asigurarea intereselor statului protejat. În fapt, însă, prin el se urmărea să se dea o bază juridică asupririi statelor mici și slabe de către țările mai puternice. Deseori **p.** a constituit o formă tranzitorie către anexarea statului protejat (de ex., anexarea de către Franța a Madagascarului în 1896 și a Coreei de către Japonia în 1910). **P.** a dus, de regulă, la ocuparea militară a statului protejat și la amestecul în treburile sale interne, atît prin supravegherea organelor administrative, cît și prin desființarea unor organe statale. În prezent, **p.** este pe cale de dispariție. Cîteva rămășițe de **p.** se mai mențin și în Europa (sub. **p.** Italiei se găsește, din 1862, San Marino, sub **p.** Franței — Monaco, din 1861, iar sub **p.** Elveției — Liechtensteinul). Pînă în 1956 Franța avea sub **p.** Tunisia (prin Tratatul de la Bardo din 21 mai 1881) și Marocul (prin Tratatul de la Algesiras, din 1812). **P.** este în contradicție cu principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan, deoarece el nesocotește dreptul popoarelor la autodeterminare.

protecția (în dreptul internațional contemporan), funcție primordială a **d.i.c.,** înfăptuită printr-un ansamblu de norme, principii fundamentale și instituții, care au ca scop ocrotirea: a) marilor valori ale umanității — pacea, securitatea, progresul economic și social, demnitatea umană ș.a.; b) ființei naționale a statelor; c) dreptului popoarelor de a dispune de ele însele; d) anumitor categorii de persoane — agenți diplomatici, funcționari consulari, funcționari internaționali; e) celor care au nevoie specială de ajutor — copii, femei și refugiați; f) mediului înconjurător etc. Protecția, în această accepție, exprimă esența **d.i.c.,** care este pus în slujba păcii, progresului și umanității. În trecut se materializa într-o relație de tip colonialist între o metropolă, care își asuma rolul de „protector", și țara supusă exploatării colonialiste, denumită pro-

tectorat. *Protecția în caz de conflict armat.* Urmărind evitarea excesele de violență în caz de conflict armat, d.i.c. a instituit o protecție specială a anumitor persoane, locuri și bunuri. 1. *Regulile generale ale protecției în caz de conflict armat.* Au ca principal obiectiv protecția persoanelor civile, ca atare, și populația civilă în ansamblu, precum și a bunurilor acestora în situațiile determinate de toate tipurile de conflicte armate, atît împotriva efectelor directe ale ostilităților, cît și împotriva abuzurilor posibile ale puterii de ocupație. A fost înscrisă astfel, pentru prima dată în dreptul internațional pozitiv, o regula fundamentala cu valoare de principiu, în baza căreia beligeranții au obligația de a face, în toate împrejurările, o distincție între populația civilă și combatanți, precum și între bunurile cu caracter civil și obiectivele militare, și de a nu-și îndrepta atacurile decît împotriva acestora din urmă. 2. *Protecția populației civile în caz de conflict armat.* În reglementarea protecției populației civile s-a pornit de la situațiile specifice în care se pot afla civilii în condițiile unui conflict armat, și anume: a) pe teritoriul național, situație în care sînt expuși direct operațiunilor militare — bombardamente, atacuri etc.; b) pe teritoriul național ocupat de inamic, cînd pot fi expuși abuzurilor puterii de ocupație — deportări, internări, luare de ostatici etc. și c) pe teritoriul inamic, la începutul ostilităților — turiști, persoane în misiune etc. — sau rezidenți. *Protecția populației civile pe teritoriul național.* Dreptul internațional umanitar conferă o protecție generală populației civile și persoanelor civile contra pericolelor care rezultă din operațiunile militare (persoanele civile care participă direct la ostilități nu beneficiază de protecție pe durata acestei participări). Astfel, în Protocolul I de la Geneva 1977 au fost incluse cîteva reguli noi care interzic atacarea în mod intenționat a populației civile, actele de violență sau amenințarea cu violența al căror principal scop este de a răspîndi teroarea în rîndul populației, atacurile fără discriminare și cele cu titlu de represalii. Se interzice, totodată, folosirea populației civile sau a persoanelor civile pentru a pune la adăpost de operațiunile militare anumite puncte sau zone ori pentru a acoperi, favoriza sau jena operațiunile militare. Înfometarea civililor ca metodă de război este cu desăvîrșire interzisă. Una din reguli se referă la operațiunile militare maritime și aeriene. În baza acestora, părțile în conflict vor trebui să ia toate precauțiunile rezonabile pentru a evita pierderile de vieți omenești în rîndul populației civile și daune în bunurile cu caracter civil. Multe din prevederile noi menționate au preluat, în mare măsură, formulările propuse de delegația română la prima conferință a experților guvernamentali, asupra reafirmării și dezvoltării dreptului internațional aplicabil în caz de conflict armat (1974). *Protecția populației civile pe teritoriul național ocupat de inamic.* Statutul persoanelor civile pe un teritoriu ocupat de inamic a făcut obiectul Regulamentului de la Haga din 1907 (secțiunea a III-a), a celei de-a IV-a Convenții de la Geneva din 12 aug. 1949 privitoare la protecția persoanelor civile în caz de război, precum și a Protocolului I de la Geneva din 1977. Acest ultim document cuprinde două secțiuni în cap. al IV-lea, secțiunea a II-a intitulată „Ajutoare în favoarea populației civile", care completează, în principiu, art. 23, 55, 60, 61 și 62 din Convenția a IV-a, și secțiunea a III-a, intitulată „Tratamentul persoanelor în puterea unei părți în conflict", care completează, în special, titlurile I și III ale convenției sus-amintite. *Protecția populației civile pe teritoriul inamic.* (V. **efectele juridice ale războiului).** 3. *Protecția bunurilor cu caracter civil.* Inspirate din ideea umanitară de a proteja tot ceea ce nu are o legătură directă și imediată cu ostilitățile, Protocolul I de la Geneva a consacrat o normă, conform căreia „bunurile cu caracter civil nu trebuie să facă obiectul nici al atacurilor, nici al represaliilor". Măsurile de protecție reglementate sînt diferențiate, în raport cu natura categoriei de bunuri protejate și de rolul acestora în viața spirituală a popoarelor, unele bucurîndu-se de o protecție generală, altele de una specială. V. **bunuri cu caracter cultural, bunuri indispensabile supraviețuirii populației civile, bunuri cu caracter civil.** 4. *Protecția unor bunuri și localități special amenajate.* Urmărind să confere o reală imunitate populației civile împotriva efectelor războiului, Protocolul I de la Geneva a consacrat două articole protecției localităților populate sau a celora care reprezintă o importanță specială din punct de vedere economic, cultural, istoric, științific. Reconfirmînd prevederile Regulamentului de la Haga (1907) care interzice atacarea sau bombardarea, prin orice mijloace a orașelor, satelor, locuințelor sau clădirilor care nu sînt apărate, precum și ale Convenției de la Haga (1907) referitoare la bombardarea de către nave în timp de război, Protocolul I reglementează modalitatea de constituire a localităților neapărate și a zonelor denuclearizate. V. și **ocupația militară, persoane civile, populația civilă, protecția femeilor și a copiilor în caz de conflict armat.**

protecția bunurilor cu caracter civil, ansamblul de principii și norme menite să protejeze bunurile persoanelor civile, ca atare, și ale populației civile, în ansamblu, în situațiile determinate de toate tipurile de conflicte armate, atît împotriva efectelor directe ale ostilităților, cît și împotriva abuzurilor posibile ale puterii de ocupație. Măsurile de protecție reglementate prin Protocolul de la Geneva din (1977) sînt diferențiate în raport cu natura categoriei de bunuri protejate și de rolul acestora în viața materială și spirituală a popoarelor, unele bucurîndu-se de o protecție generală, altele, de una specială. Astfel este interzisă: comiterea oricărui act de ostilitate îndreptat împotriva monumentelor istorice, operelor de artă sau a bunurilor de cult, care constituie patrimoniul cultural sau spiritual al popoarelor; de a utiliza aceste bunuri în sprijinul efortului militar; de a face din ele obiecte de represalii. Sînt interzise metodele de război economice, care constau în distrugerea bunurilor indispensabile supraviețuirii populației civile cu scopul de a o înfometa. De asemenea, se bucură de o protecție specială, neputînd face obiectul atacurilor directe sau al represaliilor (nici în cazul în care ele constituie obiective militare), bunurile a căror distrugere ar putea avea efecte catastrofale sau imprevizibile, cum ar fi lucrările și instalațiile care conțin forțe periculoase, barajele, digurile și centralele nucleare care produc energie electrică. **P. b. cu c. c.** este asigurată numai contra atacurilor directe, nu însă și

împotriva riscurilor indirecte rezultate din atacurile dirijate asupra obiectivelor militare.

protecția combatanților, ansamblu de măsuri cu caracter juridic menit să ferească combatanții de excese de violență. Combatanții fiind principalele victime ale conflictelor armate, dreptul internațional umanitar consacră o serie de măsuri de protecție în favoarea acestora. O primă serie de măsuri garantează statutul lor de luptători în propriile armate, în timp ce o altă serie se referă la statutul lor cînd se află în puterea inamicului. Astfel, Protocolul de la Geneva (1977) stipulează că deși combatanții au obligația să respecte normele aplicabile în caz de conflict armat, violarea acestor norme nu-i lipsește de dreptul lor de combatanți sau dacă cad în puterea inamicului, de statutul de prizonier de război în afară de cazul în care ar comite crime de război, crime împotriva păcii și umanității și ar încălca cu premeditare legile și obiceiurile aplicabile în caz de conflict armat. O persoană care ia parte la ostilități și cade în puterea inamicului este prezumată prizonier de război și în consecință se află protejată de cea de-a treia Convenție de la Geneva (1949) cînd revendică statutul de prizonier de război sau cînd partea de care depinde revendică pentru ea acest statut. Dacă o persoană căzută în puterea unei părți adverse nu este deținută ca prizonier de război și trebuie să fie judecată de această parte pentru o infracțiune legată de ostilități, ea este împuternicită să facă dovada drepturilor sale de prizonier de război în fața unui tribunal judiciar. Orice persoană care luînd parte la ostilități nu are dreptul la statutul de prizonier de război și nu beneficiază de un tratament mai favorabil conform celei de-a IV-a Convenții, are dreptul la o protecție stipulată în art. 75 din Protocolul de la Geneva din 10 iul. 1977. În teritoriul ocupat de inamic, o asemenea persoană beneficiază, de asemenea, de dreptul de comunicație cu familia, în afară de cazul cînd este bănuită de spionaj.

protecția consulară, funcție esențială a consulatelor, care constă în acțiunea consulului pe lîngă autoritățile locale ale statului de reședință pentru apărarea intereselor statului reprezentat sau ale cetățenilor acestui stat (persoane fizice sau juridice). **P.c.** este una dintre cele mai vechi instituții de drept internațional și exprimă dorința statelor de a-și asigura protecția cetățenilor lor care se află în străinătate. Ea a fost consacrată în Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare (1963), care prevede printre funcțiile consulatelor: a proteja în statul de reședință interesele statului trimițător și ale cetățenilor săi, persoane fizice sau juridice, în limitele admise de dreptul internațional (art. 5, lit. a). Ca aspecte ale **p.c.** și asistenței pe care o poate acorda consulul, Convenția de la Viena mai prevede: „a acorda ajutor și asistență cetățenilor, persoane fizice sau juridice, ai statului trimițător" (art. 5, lit. e); „a apăra interesele cetățenilor statului trimițător, persoane fizice sau juridice, în succesiunile pe teritoriul statului de reședință..." (art. 5, lit. g); „a apăra în limitele fixate de legile și regulamentele statului de reședință interesele minorilor și incapabililor, cetățeni ai statului trimițător..." (art. 5, lit. h) și „a acorda asistență navelor și aeronavelor..., precum și echipajelor lor..." (art. 5, lit. l). **P.c.** se materializează în demersurile funcționarilor consulari pe lîngă autoritățile locale, pentru a se plînge împotriva încălcării drepturilor cetățenilor statului trimițător aflați pe teritoriul statului de reședință, drepturi consacrate în tratatele internaționale ale celor două state, sau în legislația internă a statului de reședință. Funcționarii consulari au dreptul să acorde și *asistență consulară,* care este un complex de acțiuni de natură să faciliteze șederea pe teritoriul statului de reședință a cetățenilor statului trimițător. Activitatea de asistență are un conținut bogat și se realizează sub două forme: a) contactele pe care le poate stabili funcționarul consular cu conaționalii săi aflați în circumscripția consulară, b) acțiunea acestuia pe lîngă autoritățile locale în vederea obținerii cooperării lor pentru apărarea conaționalilor săi. Convențiile consulare încheiate de către state consacră **p.c.** ca una dintre primele prerogative ale funcționarilor consulari (de ex.: convenția consulară româno-belgiană, articolul 12 prevede: „1. Funcționarii consulari au dreptul să acorde cetățenilor statului trimițător asistență și protecția consulară necesară; ei pot să comunice cu cetățenii statului trimițător; să-i viziteze, să-i îndrume și, atunci cînd este necesar, să le acorde sprijin în apărarea drepturilor recunoscute acestora de legile statului de reședință sau decurgînd din acordurile în vigoare între înaltele părți contractante").

protecția diplomatică, expresie ce desemnează capacitatea statului de a proteja interesele cetățenilor săi aflați în străinătate, și pe care acesta și-o exercită, de regulă, prin misiunile sale diplomatice **P.d.** constă mai ales în a proteja în statul acreditat interesele statului acreditant și ale resortisanților săi, în limitele admise de dreptul internațional. În practică, **p.d.** se realizează astfel: cetățenii unui stat, aflați în străinătate, ale căror interese au fost lezate prin acțiunile sau omisiunile imputabile autorităților sau agenților statului străin se pot adresa, după ce au epuizat toate mijloacele legale oferite de legislația statului de reședință fără a obține satisfacție, statului lor cerînd protecție. În măsura în care consideră această cerere îndreptățită, și cu respectarea a o serie de condiții — cei lezați să fie cetățeni ai statului care intervine; să fi avut o conduită corectă etc. — acesta este în drept a iniția o serie de demersuri pe lîngă statul pe al cărui teritoriu se află cetățenii săi lezați, determinîndu-l să ia măsurile necesare în vederea reparării prejudiciilor suferite de aceștia, demersuri care în fond constituie conținutul material al **p.d.** Statul care face demersurile trebuie să aibă grijă ca protecția pe care o acordă cetățenilor săi să nu constituie un mijloc de intervenție în treburile interne ale celuilalt stat și să respecte cu strictețe suveranitatea statului străin și legile acestuia. Deși, de regulă generală, **p.d.** se acordă numai propriilor cetățeni, există și situații particulare cînd aceasta se poate acorda și altor persoane. De pildă, cînd între statul de reședință și acela al cărui cetățeni se află pe teritoriul său nu există relații diplomatice (fie din cauză că nu au fost încă stabilite, fie că au fost rupte ca urmare a războiului sau a altor cauze, fie că, de regulă, nu au reprezentanți diplomatici în alte state, cum este situația ministatelor), acesta din urmă poate încredința protecția cetățenilor săi unui stat terț care întreține relații diplo-

matice cu primul. De menționat că în caz de război între două state, puterii protectoare îi revine, în afară de ocrotirea intereselor prizonierilor de război și ale cetățenilor statului protejat, și obligația de a oferi, ori de cîte ori consideră necesar, bunele sale oficii. Printr-un aviz al Curții Internaționale de Justiție (1949) s-a conferit Organizației Națiunilor Unite dreptul de a exercita dreptul de protecție al funcționarilor săi în situația cînd aceștia suferă pagube în interesul Națiunilor Unite. **P.d.** transformă astfel un litigiu intern, între un cetățean străin și statul de reședință, într-un diferend internațional între două state.

protecția drepturilor omului, ansamblu de măsuri (sociale, politice, economice, juridice etc.), naționale și internaționale, ce au ca obiect dezvoltarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. Colaborarea internațională pentru protecția drepturilor unor grupuri sociale a apărut în Europa încă în sec. al XVIII-lea (de ex.: Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainardgi dintre Rusia și Turcia din 1774 cuprindea și unele clauze referitoare la apărarea creștinilor aflați în Imperiul otoman). Apoi, în sec. următor s-au încheiat o serie de tratate referitoare la protecția pe plan internațional a anumitor minorități (de ex.: Tratatul de la Viena din 1815 stabilea libertatea de conștiință a minorităților; Tratatul de la Paris din 1856 prevedea interzicerea deosebirilor între grupurile sociale pe baza unor criterii rasiale; Congresul de la Berlin din 1878 s-a ocupat de garantarea drepturilor personale, patrimoniale, politice și a libertății conștiinței popoarelor din Imperiul otoman etc.). După primul război mondial s-au încheiat tratate speciale privind garantarea drepturilor egale ale minorităților naționale cu națiunea majoritară din 13 state (Albania, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Estonia, Finlanda, Grecia, Iugoslavia, Letonia, Polonia, România, Turcia și Ungaria), iar garantarea executării prevederilor acestor tratate a fost încredințată Societății Națiunilor, dar procedura stabilită a transformat această garanție într-un element formal. Națiunile Unite constatînd în timpul celui de-al doilea război mondial faptul că nesocotirea flagrantă și sistematică a drepturilor omului pune în primejdie pacea și securitatea internațională au statuat în Carta O.N.U., printre scopurile de bază ale organizației, obligativitatea cooperării internaționale în vederea **p.d.o.** În baza acestei prevederi a Cartei s-au elaborat mai multe documente internaționale, ca de pildă: Declarația universală a drepturilor omului, din 10 dec. 1948; Pactul relativ la drepturile economice, sociale și culturale (1966); Pactul relativ la drepturile civile și politice (1966) și alte 47 de documente internaționale prin care s-a proclamat interzicerea discriminării rasiale, a sclaviei, egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, drepturile copilului etc. În **p.d.o.** un rol important revine și instituțiilor specializate ale O.N.U., cum ar fi O.M.M., UNESCO etc., care au întocmit numeroase proiecte de convenții în acest domeniu. Se fac încercări și pentru încheierea unor convenții regionale, ca de pildă: Convenția europeană încheiată la Roma (1952) și cea americană de la San Jose (1969). Cu toate acestea apărarea internațională a drepturilor omului progresează lent. Dreptul internațional nu poate crea drepturi și obligații în mod direct în favoarea persoanelor fizice, deoarece acestea nu sînt considerate subiecte ale dreptului internațional, ci ale dreptului intern, colaborarea dintre state, în acest domeniu, se limitează la formularea și consacrarea internațională a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În cursul colaborării lor în acest domeniu statele își asumă obligația recunoașterii și garantării acestor drepturi și libertăți prin legislația lor internă, precum și obligația informării periodice a diferitelor organisme internaționale, în special O.N.U., despre progresele obținute pe plan național în privința drepturilor omului. În situația nerespectării flagrante și a încălcării sistematice a drepturilor omului, cazul dobîndește un caracter internațional, amenințînd pacea și securitatea internațională, iar O.N.U. poate și trebuie să întreprindă măsurile prevăzute în art. 41 și 42 din Cartă.

protecția femeilor și copiilor în caz de conflict armat, statutul de drept internațional al acestor categorii de persoane aflate în puterea inamicului. O serie de reguli referitoare la protecția femeilor și copiilor se găsesc în dispozițiile celei de-a IV-a Convenții de la Haga din 1949, precum și în art. 76 al Protocolului I de la Geneva din 1977 privind „protecția femeilor și copiilor în perioada de urgență sau în timp de război, în perioada de luptă pentru pace, eliberare națională și independență". A. *Protecția femeilor.* Protocolul de la Geneva consacră trei reguli speciale femeilor aflate în puterea inamicului sau pe un teritoriu ocupat de inamic: 1. Femeile vor face obiectul unui respect special și vor fi protejate mai ales contra violului, constrîngerii la prostituție și a oricărei alte forme de atentat la pudoare. 2. Femeile însărcinate sau mame cu copii de vîrstă fragedă care sînt arestate, deținute sau internate pentru motive legate de conflictul armat vor fi examinate cu prioritate absolută. 3. Părțile la conflict se vor strădui, în măsura posibilului, să evite pronunțarea pedepsei cu moartea împotriva femeilor însărcinate sau a mamelor cu copii mici, pentru o infracțiune comisă în legătură cu conflictul armat. Condamnarea la moarte contra acestor femei pentru o astfel de infracțiune nu va fi executată. B. *Protecția copiilor.* În soluționarea protecției copilului în caz de conflict armat, Conferința diplomatică de la Geneva, (1974—1977), pornind de la mandatul încredințat secretarului general al O.N.U. prin rezoluția Consiliului Economic și Social XLVIII din aprilie 1970 și de la o propunere a Comitetului Internațional al Crucii Roșii, inspirată din art. 16 a celei de-a IV-a Convenții de la Geneva din 1949, a înscris în Protocolul I de la Geneva din 1977 două articole — 77 și 78 — care consacră cîteva reguli promovînd protecția specială a copilului. Acestea sînt: 1. Copiii trebuie să facă obiectul unui respect special și trebuie să fie protejați contra oricărei forme de atentat la pudoare. Părțile în conflict le vor acorda și ajutorul de care au nevoie datorită vîrstei lor sau pentru orice alt considerent (această regulă reglementează nu numai protecția copiilor aflați pe teritoriul ocupat de o parte adversă, ci protecția tuturor copiilor de pe teritoriul părților în conflict, fără deosebire). 2. Părțile în conflict au obligația

de a adopta toate măsurile posibile pentru ca copiii sub vîrsta de 15 ani să nu participe direct la ostilități și mai ales să nu fie recrutați în forțele armate. 3. Dacă în mod excepțional, și încălcînd interdicția sus-amintită, copiii care n-au împlinit vîrsta de 15 ani cad în puterea adversarului, ei vor continua să beneficieze de protecția specială acordată, indiferent dacă sînt sau nu prizonieri de război. 4. Dacă sînt arestați, deținuți sau internați pentru motive legate de conflictul armat, copiii vor fi separați de adulți, iar dacă împotriva lor s-a pronunțat pedeapsa cu moartea pentru o infracțiune legată de conflict, ea nu va fi executată dacă nu au împlinit vîrsta de 18 ani în momentul comiterii acesteia. 5. Se interzice evacuarea spre o țară străină a copiilor, alții decît resortisanți, cel puțin cînd nu este vorba de o evacuare temporară motivată de o necesitate de ordin medical sau de securitate. În acest ultim caz, evacuarea este condiționată de consimțămîntul părților sau al tutorilor. Regulile privitoare la protecția copilului în caz de conflict armat consacrate în Protocolul I de la Geneva din 1977 vin să completeze dispozițiile celei de-a IV-a Convenții de la Geneva din 1949 (art. 14, alin. 1 — crearea de zone și localități sanitare și de securitate; art. 23, alin. 1 și art. 68, alin. 4). V. și **Declarația drepturilor copilului.**

protecția internațională a minorităților naționale, termen care desemnează preocuparea societății internaționale sau a unora dintre membrii săi față de situația grupurilor sociale care diferă de majoritatea populației unui stat prin rasă, naționalitate, limbă, religie etc. **P. i. a m. n.** urmărește realizarea unui statut de egalitate în drepturi a minorităților naționale, religioase etc. cu populația majoritară dintr-o țară și a proteja aceste minorități împotriva unor acte dicriminatorii din partea statelor ai căror cetățeni sînt. Astfel de preocupări au fost înscrise, în special, în tratatele de pace. De ex., Tratatul de la Paris (1856) prevedea că nu trebuie să se facă distincție între grupuri de cetățeni pe motivul rasei. Actul Congresului de la Berlin (1878) stipula egalitatea în drepturi civile și politice indiferent de rasă, religie sau limbă, posibilitatea de a folosi limba națională, de a crea școli etc. În Tratatele de la Paris (1919-1920) s-au prevăzut, pentru minorități, drepturi egale cu cele ale majorității populației, folosirea limbii materne, școli etc. Totodată, statele semnatare s-au obligat să înscrie astfel de dispoziții în legislația lor, iar Societatea Națiunilor avea atribuția de garant al executării clauzelor respective. După primul război mondial au fost încheiate tratate internaționale speciale privind garantarea drepturilor minorităților naționale majoritare din 14 state europene, printre care și România. În Carta O.N.U. și în Tratatele de pace din 1947 **p. i. a m. n.** face parte din complexul mai larg de măsuri pentru asigurarea drepturilor omului. Tratatele de pace încheiate în 1947 se ocupă doar în mod subsidiar de **p. i. a. m. n.** (de ex.: Tratatul de pace cu Italia (1947) cuprinde unele prevederi referitoare la minoritățile din Tirolul de Sud — Anexa IV). De asemenea, în Tratatul de stat cu Austria (1955) sînt prevăzute drepturile minorităților, croată și slovenă, din această țară (art. 7). Au fost încheiate și unele tratate internaționale speciale referitoare la **p. i. a m. n.** (de ex.: Acordul indiano-pakistanez (1950) privind drepturile minorităților hindusă și pakistaneză din cele două state). Declarația universală a drepturilor fundamentale ale omului (1948), precum și cele două pacte internaționale în această materie cuprind prevederi referitoare la **p. i. a m. n.** Comisia drepturilor omului din cadrul O.N.U. cuprinde o subcomisie pentru lupta împotriva discriminărilor și protecția minorităților.

protecția internațională a plantelor (în dreptul internațional), ansamblu de norme juridice menite a proteja plantele și produsele de bază de boli și dăunători care păgubesc statele. Astfel, în cadrul F.A.O. (Organizația pentru Alimentație și Agricultură) a fost încheiată Convenția pentru ocrotirea internațională a plantelor (1951). Convenția este deschisă aderării tuturor statelor. O organizație regională în cadrul F.A.O. a fost creată la 18 apr. 1951 pentru Europa și Marea Mediterană cu sediul la Paris. Scopul statutar al Convenției și al organelor menite să o aplice este „de a obține o acțiune comună și eficientă în lupta contra introducerii și răspîndirii de boli și dăunători, cît privește plantele și produsele din plante, și de a promova introducerea de măsuri tinzînd spre realizarea acestui scop" (art. 41 al Convenției din 6 dec. 1951).

protecția internațională a proprietății industriale, ansamblu de măsuri prevăzute de Convenția Uniunii de la Paris (1883), revizuită la Bruxelles (1900), la Washington (1911), la Haga (1925), la Londra (1934), la Lisabona (1958) și la Stockholm (1967). Convenția de la Paris asigură protecția proprietății industriale în favoarea naționalilor fiecărui stat membru al Uniunii, cît și a persoanelor care sînt asimilate cu naționalii, datorită faptului că își au domiciliul sau posedă întreprinderi industriale sau comerciale pe teritoriul unuia dintre statele membre ale Uniunii. Protecția constă, în principiu, în acordarea tratamentului național persoanelor arătate, în orice stat unional. Ele se bucură în acest stat de avantajele pe care legile respective le acordă în prezent sau le vor acorda în viitor propriilor cetățeni, de aceeași protecție ca și ei, precum și de aceleași mijloace legale de apărare împotriva oricărei atingeri aduse drepturilor lor, sub rezerva îndeplinirii condițiilor și formalităților impuse propriilor cetățeni. Dispozițiile de drept uniform ale Convenției de la Paris (așa-numitul „regim unional") instituie unele măsuri adiționale de protecție. Persoanele care beneficiază de prevederile acestei Convenții se bucură de un drept de prioritate, în limitele unor termene fixate de Convenție, spre a putea efectua depozitul în oricare dintre celelalte state unioniste. Un asemenea depozit ulterior, efectuat în termenul de prioritate, nu poate fi invalidat de fapte petrecute între timp, precum un alt depozit, publicarea invenției sau exploatarea ei, punerea în vînzare a unor exemplare ale desenului sau modelului ori folosirea mărcii. Atari fapte nu pot să dea naștere nici unui drept în favoarea terților și nici unei posesiuni personale. În domeniul mărcilor de fabrică s-a instituit un sistem de înregistrare internațională a acestora prin aranjamentul de la Madrid (1891), revizuit la Bruxelles (1900), la Washington (1911), la Haga (1925), la Londra (1934), la Nisa (1957) și la Stockholm (1967). Înregistrarea internațională

a mărcii, care trebuie să fie precedată în mod obligatoriu de o înregistrare națională a statului de origine al depunătorului, îi asigură protecția în toate statele membre ale Aranjamentului de la Madrid, producînd în fiecare dintre ele efectele unui depozit național. În raporturile dintre țările socialiste se aplică în materie Acordul încheiat la Moscova (1973), privind protecția juridică a invențiilor, modelelor industriale, metodelor de utilizare și a mărcilor de fabrică realizate în cadrul colaborării economice și tehnico-științifice (aprobat prin H.C.M. nr. 804 din 11 iulie 1973). România a devenit membră a Uniunii la 6 dec. 1920, păstrînd de atunci această calitate.

protecția mediului înconjurător, ansamblu de măsuri întreprinse la nivel național, regional și mondial, avînd ca obiect menținerea echilibrului ecologic, îmbunătățirea factorilor naturali, crearea unor condiții de viață și muncă mai bune pentru generațiile prezente și viitoare. Întrucît **p.m.î.** este o problemă internațională cu caracter mondial, statele au lărgit colaborarea și cooperarea în acest domeniu. Problema **p.m.i.** are implicații internaționale atunci cînd o activitate desfășurată pe teritoriul unui stat produce efecte și pe teritoriul altui stat sau într-o zonă internațională (în marea liberă sau în cosmos). Prevederi internaționale privind **p.m.i.** pot conține hotărîrile unor organizații internaționale, tratate bi- și multilaterale, acte care, în genere, se completează în mod reciproc. Începînd din anii '60 O.N.U. acordă o atenție deosebită aspectelor mediului ambiant. Din inițiativa ei s-a convocat la Stockholm (1972) Conferința interguvernamentală a Națiunilor Unite privind mediul înconjurător. În Declarația adoptată cu acest prilej se atrage atenția opiniei mondiale asupra consecințelor degradării mediului. Ca urmare a acestei conferințe s-a creat Programul Națiunilor Unite pentru Mediul Înconjurător (U.N.E.P.), organism specializat al O.N.U. pentru promovarea cooperării internaționale în domeniul **p.m.î.** Celelalte instituții specializate ale O.N.U. acordă, de asemenea, o atenție deosebită **p.m.î.** Astfel, UNESCO, în 1970, a elaborat un program de cercetare prioritară — „Omul și biosfera"; F.A.O. a întreprins măsuri importante în privința protecției apelor, a solului, a florei și faunei, a pădurilor și parcurilor naționale etc.; O.M.S. participă la diferite programe de constatare a consecințelor poluării mediului; Comitetul de dezarmare s-a ocupat de problema interzicerii schimbării, în scopuri militare, a mediului. Sarcini importante au și o serie de organisme cum sînt: O.C.E.D. și instituțiile Uniunii Europene Occidentale, în primul rînd Consiliul Europei, precum și C.A.E.R. Printre tratate multilaterale amintim Convenția internațională pentru prevenirea poluării apelor cu hidrocarburi; Convenția pentru prevenirea poluării marine prin operațiuni de imersiuni efectuate de către nave; Convenția pentru protecția mediului marin în zona Mării Baltice; Convențiile referitoare la protecția apelor Rinului și ale Dunării etc., precum și nenumăratele convenții bilaterale privind apele de frontieră, ca și cele referitoare la combaterea poluării atmosferice. În Protocolul I de la Geneva (1977) a fost consacrată o normă de **p.m.i.,** în care se prevede: „Art. 55. Protecția mediului natural. 1. Războiul va fi dus veghind la protejarea mediului natural contra pagubelor extinse, durabile și grave. Această protecție include interdicția utilizării de metode sau mijloace de război concepute pentru o cauză sau de la care se poate aștepta să cauzeze astfel de daune mediului natural și să compromită, datorită acestui fapt, sănătatea sau supraviețuirea populației. 2. Atacurile contra mediului natural cu titlu de represalii sînt interzise". Cu toate că dreptul internațional al mediului se află în curs de formare, de cristalizare, s-a evidențiat deja că principiile de bază ale dreptului internațional contemporan își găsesc aplicare și în acest domeniu.

protecția prizonierilor de război v. **prizonier de război.**

protecția resortisanților și protejaților francezi în Egipt, *cazul* ~, diferend între Franța și Egipt în legătură cu măsurile luate de guvernul egiptean împotriva bunurilor și persoanelor unor resortisanți francezi. Guvernul francez a introdus o instanță în fața Curții Internaționale de Justiție invocînd Convenția de la Montreux (1935) asupra abrogării capitulațiilor în Egipt. Cazul nu s-a judecat. Prin ordonanța din 29 mart. 1950, în urma acordului dintre părți, cauza a fost radiată de pe rol.

protecționism, politică comercială caracterizată prin impunerea de taxe vamale mari asupra importului de mărfuri în scopul protejării industriei naționale și asigurării unei balanțe comerciale excedentare. O astfel de politică este practicată de țările capitaliste dezvoltate pentru apărarea intereselor grupurilor monopoliste. Practicarea unei politici discriminatorii, de introducerea de suprataxe vamale de import, folosirea sistemului contingentelor de import ca și recurgerea la alte obstacole netarifare prin încălcarea principiilor de bază ale G.A.T.T. contravine normelor și principiilor de drept internațional.

protest (în dreptul internațional), formă a demersului diplomatic prin care un stat ia poziție împotriva acțiunilor altui stat care încalcă drepturile și interesele sale legitime, atrăgîndu-i atenția asupra responsabilității care îi revine pentru aceste acte sau îi pretinde și reparații, restituție sau satisfacție. **P.** poate fi oral sau să facă obiectul unei note diplomatice. **P.** poate fi adresat deopotrivă statelor și organizațiilor internaționale, destinatarul trebuie să fie cel considerat a purta vina de a fi încălcat sau primejduit drepturile sau interesele protestatarului. De obicei, **p.** este însoțit și de alte manifestări de voință ale protestatarului, cînd acesta intenționează să capete reparații, restituiri, sau alte satisfacții.

protocol (în dreptul internațional) **1.** Denumire dată, de regulă, unui act suplimentar, prin care se stabilește modul de aderare la un tratat preexistent, formularea de rezerve și acceptarea lor, prelungirea, interpretarea tratatului respectiv etc. Caracterul accesoriu al **p.** este subliniat atunci cînd acesta este circumstanțiat de adjectivele: adițional, final (de ex.: Protocolul adițional la Convenția de la Geneva (1949) relativ la protecția victimelor conflictelor armate internaționale). **2.** Denumirea de **p.** se poate da și unui tratat internațional de

sine stătător: Protocolul de la Geneva (1925) pentru interzicerea folosirii gazelor asfixiante, toxice sau altele asemănătoare, ori a mijloacelor bacteriologice. 3. De asemenea, tot **p.** se numesc și unele procese-verbale privind dezbaterile de la conferințele internaționale, precum și documentele în care se consemnează schimbul sau depunerea instrumentelor de ratificare (uneori acestea sînt denumite și procese-verbale). 4. Într-un alt sens, termenul **p.** se referă la ansamblul de reguli privind ceremonialul și eticheta diplomatică.

protocol diplomatic, totalitate a regulilor care stabilesc modul de desfășurare a diferitelor reuniuni diplomatice, precum și formele ceremoniale ale relațiilor dintre diplomații și funcționarii țării de reședință. Congresul de la Viena (1815) a stabilit o serie de reguli protocolare, printre care ordinea de precădere a diplomaților la festivități sau primiri oficiale. În epoca contemporană, regulile de protocol au caracter de uzanțe internaționale și manifestă respectul pe care și-l datorează statele în relațiile lor reciproce. În diferite state există reguli de comportare, mai mult sau mai puțin solemne, specifice statului respectiv. Ele reglementează: acordarea onorurilor diplomaților care sosesc în țara respectivă, ceremonialul înmînării scrisorilor de acreditare și de rechemare, participarea diplomaților la diverse solemnități, parade, banchete, recepții, audiențe diplomatice, transmiterea de felicitări, condoleanțe etc., precum și formele legăturilor dintre diplomați și autoritățile țării de reședință; desfășurarea vizitelor, folosirea formulelor de politețe în conversații sau în scris, ținuta diplomaților la diverse ocazii etc. **P.d.** este dominat, pe de o parte, de principiul egalității suverane a statelor, pe de altă parte de principiul reciprocității.

Protocolul privind reglementarea pașnică a diferendelor internaționale (Protocolul de la Geneva), document adoptat de Adunarea Societății Națiunilor (1924) al cărui principiu fundamental postula că nici un stat nu-și putea face dreptate singur, războiul fiind calificat drept crimă internațională. Avînd menirea de a întregi prevederile Pactului Societății Națiunilor, protocolul preciza ca obligatorie procedura de rezolvare pașnică a conflictelor internaționale, califica agresorul, impunea sancțiunile necesare și fixa cadrul general al unui program de reducere a înarmărilor. Intrarea în vigoare a prevederilor Protocolului urma a se face imediat ce era declanșată agresiunea. Un loc central în dispozitivul Protocolului îl ocupau mijloacele juridice de soluționare a conflictelor, statele angajîndu-se să recunoască drept obligatorie jurisdicția C.P.J.I. și să accepte instituirea unui sistem de arbitraj obligatoriu pentru cazurile care erau de competența Curții. România a adus, mai ales prin Nicolae Titulescu, o contribuție importantă la elaborarea și adoptarea Protocolului, propunînd, la cea de-a V-a sesiune a Adunării Societății Națiunilor, care dezbătea conținutul acestuia, modificarea unui paragraf al art. 4, reformulîndu-l astfel încît să reiasă că revizuirea tratatelor internaționale și integritatea teritorială a statelor semnatare ale Protocolului nu puteau fi supuse arbitrajului. În ciuda adoptării sale de către Adunarea Societății Națiunilor, Protocolul de la Geneva nu a intrat în vigoare, fiind respins de Anglia și de alte state.

Protocolul de la Geneva cu privire la interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice, document internațional încheiat la Conferința internațională de la Geneva (1925) convocată sub auspiciile Societății Națiunilor la care au participat 30 de state, între care și România. Protocolul este alcătuit dintr-o parte preambulară (precizează că folosirea în război a unor astfel de gaze ca mijloace de luptă a fost condamnată de opinia generală a lumii; că interdicția acestei folosiri a fost deja înscrisă în tratate) și o parte dispozitivă (în care părțile contractante recunosc această interzicere, acceptă să o extindă la mijloacele de război bacteriologic și se angajează să depună toate eforturile pentru a face să adere la acest Protocol și celelalte state nesemnatare). Protocolul are valabilitate perpetuă. El a intrat în vigoare la 8 febr. 1928, România ratificîndu-l la 25 aug. 1929. În timpul scurs de la adoptarea sa, Protocolul de la Geneva a adus importante servicii umanității, constituind un factor de descurajare a folosirii unor astfel de arme. Cu timpul, valoarea și eficacitatea Protocolului a sporit, pe de o parte, pentru că un număr din ce în ce mai mare de state, printre care toate puterile nucleare, au devenit părți la el, iar pe de altă parte, pentru că Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat în unanimitate o serie de rezoluții — 2162 b (XXI) din 5 dec. 1966, 2454 A (XXIII) din 20 dec. 1968 ș.a. — prin care invită toate statele să se conformeze strict principiilor și obiectivelor sale. În prezent se depun eforturi pentru a se adopta un nou document internațional care să completeze Protocolul de la Geneva în sensul de a ilegaliza, pe lîngă utilizarea armelor chimice și compușii acestora, și producerea și stocarea lor.

Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva din 12 aug. 1949 relativ la protecția victimelor conflictelor armate internaționale (Protocolul I), document adoptat în cadrul unei conferințe diplomatice (1977), la care au luat parte 125 de state, inclusiv România. Protocolul este alcătuit din șase părți (titluri) și 106 articole. Partea I, intitulată Dispoziții generale, conține principiile fundamentale, cele care asimilează conflictelor armate internaționale conflictele armate ale popoarelor care luptă contra dominației coloniale, ocupației străine și discriminării rasiale. Aceste dispoziții generale sînt aplicabile tuturor victimelor conflictelor armate menționate, ceea ce reprezintă o contribuție importantă la evoluția dreptului internațional umanitar. Dispoziții speciale sînt consacrate în celelalte titluri și ele vizează protecția răniților, bolnavilor și naufragiaților, precum și protecția ansamblului serviciilor sanitare, militare și civile. Dispoziția referitoare la respectul și protecția populației civile și a bunurilor civile este adoptată ca regulă fundamentală, părțile la un conflict armat fiind obligate să-și îndrepte operațiunile numai contra obiectivelor militare. În condiții determinate, protecția se extinde și asupra instalațiilor conținînd energii periculoase, cum ar fi diguri, baraje și centrale nucleare, care nu pot fi ținte ale atacurilor. Cea mai mare lacună a Protocolului constă în faptul că el nu interzice nici una din armele de natură a produce efecte traumatizante excesive. Aceasta privește, în special, arma nucleară și celelalte arme de distrugere

în masă. (La semnarea Protocolului, S.U.A. și Marea Britanie au declarat că ele nu consideră că regulile adoptate ar privi utilizarea armei nucleare.)

Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva din 12 aug. 1949 relativ la protecția victimelor conflictelor armate neinternaționale (Protocolul II), document adoptat la Geneva (1977) care reglementează în detaliu și completează articolele 3, comun din cele patru convenții de la Geneva, cu privire la protecția victimelor de război. Protocolul prevede un tratament uman pentru toate persoanele angajate în conflictele de acest gen, protecția răniților, bolnavilor și naufragiaților, precum și protecția civililor contra pericolelor care rezultă din operațiuni militare. Dispozițiile Protocolului II nu se aplică tulburărilor interne, actelor de violență izolate și sporadice, dat fiind că acestea intră în competența exclusivă a fiecărui stat.

publicarea tratatelor, măsuri tehnico-organizatorice adoptate la nivel guvernamental, atît pe plan intern cît și internațional, pentru ca tratatele încheiate de un stat să fie aduse la cunoștința generală. Pe plan intern, **p.t.** are loc, în general, prin inserarea textului lor în Buletinul oficial al statului respectiv. Ea nu semnifică data intrării în vigoare (ca în cazul unei legi interne); tratatul intră în vigoare la termenul stabilit prin prevederile sale, de obicei la data efectuării schimbului instrumentelor de ratificare. În R.S. România, tratatele se publică în „Buletinul oficial" odată cu decretul Consiliului de Stat prin care se ratifică ori se aderă la ele sau, după caz, odată cu hotărîrea Consiliului de Miniștri pentru aprobarea lor. Pe plan internațional, **p.t.** este reglementată încă din timpul Societății Națiunilor, în prezent fiind consacrată în Carta O.N.U., care prevede că tratatele încheiate de membrii O.N.U. trebuie înregistrate la Secretariatul O.N.U. Convenția de la Viena (1969) cu privire la dreptul tratatelor prevede **p.t.** după intrarea lor în vigoare. V. și **înregistrarea tratatelor; tratat internațional.**

putere de lucru judecat, principiu de drept conform căruia o cauză o dată judecată în fața unei instanțe arbitrale sau jurisdicționale care a pronunțat o sentință sau o hotărîre nu mai poate fi judecată și de altă instanță internațională. Excepție **p. de l.j.** se poate ridica fie de părți, fie din oficiu, în tot timpul cursului instanței de fond și a instanței de recurs. Prin **p. de l.j.** hotărîrile definitive capătă putere de lege, devenind obligatorii pentru părțile în proces.

putere protectoare 1. Stat terț căruia i se încredințează, de către un alt stat, ocrotirea intereselor sale și ale cetățenilor săi pe teritoriul unui alt stat (cu asentimentul acestuia din urmă), cu care el a rupt relațiile diplomatice sau din care și-a rechemat, definitiv sau temporar, o misiune. **2.** Expresie care definește un stat neutru sau un alt stat ce nu ia parte la un conflict armat și care este acceptat de partea adversă, care este dispus să exercite funcțiile conferite de Convenția de la Geneva (1949) cu privire la protecția victimelor de război și prin Protocolul adițional la aceste convenții din 10 iul. 1977. Funcțiile **p.p.** pot fi încredințate și unui organism imparțial, ca substitut al **p.p.,** cum ar fi Comitetul Internațional al Crucii Roșii. **P.p.** funcționează pe baza unui acord tripartit — al părții pe care o reprezintă, al aceleia pe lîngă care este reprezentată și al puterii care exercită misiunea — și el îndeplinește o triplă funcție: de legătură între părțile în conflict (cu privire la aplicarea convențiilor care acționează în caz de conflict armat și a asigurării protecției conferite de acestea); de ajutorare a victimelor de război; de control asupra modului de aplicare a convențiilor. Cu aceste valențe, sistemul **p.p.** a fost consacrat în Convențiile de la Geneva (1949) cu privire la protecția victimelor de război, însă el s-a dovedit foarte ineficient (în fapt nici nu a funcționat în conflictele care au izbucnit în perioada postbelică). Prin Protocolul adițional de la Geneva (1977) instituția **p.p.** a fost consolidată, astfel: încă de la începutul conflictului, părțile beligerante sînt chemate a aplica sistemul **p.p.,** inclusiv desemnarea și acceptarea acestor puteri. Ele vor desemna fără întîrziere o **p.p.** și vor autoriza, de asemenea, autoritatea unei **p.p.** desemnată de partea adversă. În cazul în care părțile nu reușesc să numească o **p.p.,** Comitetul Internațional al Crucii Roșii sau o altă organizație internațională umanitară își va oferi bunele oficii părților în conflict în vederea desemnării **p.p.** Protocolul de la Geneva (1977) a prevăzut două reguli noi: a) desemnarea și acceptarea **p.p.** nu vor avea nici un efect asupra statutului juridic al părților în conflict, nici asupra statutului vreunui teritoriu, inclusiv al unui teritoriu ocupat; b) menținerea relațiilor diplomatice între părțile în conflict sau faptul de a încredința unui stat terț protecția intereselor unei părți și a resortisanților acesteia în conformitate cu regulile dreptului internațional privind relațiile diplomatice nu constituie un obstacol pentru desemnarea unei **p.p.** în scopul aplicării convențiilor cu caracter umanitar. V. și **protecție diplomatică.**

puteri implicate, puteri care deși nu sînt expres formulate, sînt, totuși, în mod firesc, cuprinse în acele puteri care au fost desemnate în mod expres. Principiul interpretării de bună-credință a manifestărilor părților în viața internațională impune recunoașterea și respectarea puterilor nu numai acordate în mod expres unei persoane — de ex. unui plenipotențiar — sau unei organizații, guvernamentale sau neguvernamentale, dar și toate acele drepturi fără de care în mod normal puterile acordate expres nu ar fi practic realizabile. Astfel, în Avizul consultativ (1949) în problema „Reparării daunelor suferite în serviciul O.N.U.", C.I.J. a recunoscut O.N.U. dreptul de a sta în instanță ca reclamantă spre a reclama despăgubiri în legătură cu asasinarea reprezentantului său, Bernadotte, socotind că faptul constituirii O.N.U. implică acordul statelor-membre de a i se asigura toate drepturile necesare îndeplinirii acțiunii în vederea căreia a fost creată.

Q

quid pro quo, expresie lat. cu sensul „ce pentru ce" care se folosește în discuțiile diplomatice și în scrisorile consacrate relațiilor internaționale spre a desemna ce anume concesii face — sau propune să facă — una din părțile la tratativele în vederea încheierii tratatului sau în general la soluția problemei în suspensie, în schimbul concesiei — sau concesiilor — oferite de partea cealaltă, în vederea realizării înțelegerii.

Quirin, *cazul* ~. În timpul celui de-al doilea război mondial, Quirin și alți 7 militari germani au fost aduși pe submarine pe teritoriul statelor nord-americane New York și Florida spre a sabota întreprinderi de război americane. După ce au intrat pe teritoriul american, ei au îngropat uniformele lor și s-au îmbrăcat în haine civile. Au fost arestați, mai înainte de a-și începe actele de spionaj și sabotajele, la Chicago și New York, și judecați, în temeiul unei dispoziții a președintelui S.U.A., de o instanță militară. **Q.** și alți „colegi" ai acestuia s-au adresat justiției americane civile susținînd că președintele S.U.A. nu-i putea sustrage instanțelor ordinare. Recursurile lor au fost respinse de Curtea Supremă prin sentința din 31 iul. 1942, socotind că activitatea unor spioni-sabotori poate fi judecată și pedepsită de instanțele militare. **Q.** și alți 6 au fost executați. Al optulea, care îi trădase serviciului american de contraspionaj, a căpătat o pedeapsă privativă de libertate. V. și **spion.**

qui suo jure utitur neminem laedit, dicton juridic lat. însemnînd că „cine folosește dreptul său nu lezează pe nimeni", concepție care neagă ideea *abuzului de drept.* Formula dură și cinică aici reprodusă este respinsă astăzi de popoare, iar dreptul internațional tinde să se dezvolte în direcția întoarcerii — desigur pe un plan superior — spre concepția umanitară a celor mai mari jurisconsulți romani care prescriau: *sic utere tuo ut alienum non laedas* („să te folosești de ce-i al tău în așa fel, încît să nu lezezi pe altcineva"). Practica internă și externă a statelor bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, pe exploatarea omului de către om a dat naștere constatării amare *summum ius summa iniuria* („dreptul cel mai înalt, nedreptatea cea mai mare").

quorum 1. (În organizații și reuniuni internaționale), numărul de membri a căror prezență este necesară și suficientă pentru a se începe valabil dezbaterile și să procedeze la vot. **2.** (În cadrul unui organ judiciar internațional), numărul de membri a căror prezență este necesară și suficientă, pentru ca organul respectiv să poată, în mod valabil, să asculte părțile, să delibereze și să ia decizii.

R

radă, zonă de apă din jurul unui port, de obicei pînă la cel mult două mile de acesta, unde ancorează navele care aşteaptă să intre în port sau să iasă din acesta. R. sînt considerate ca făcînd parte din marea teritorială a statului, chiar dacă se găsesc, total sau în parte, dincolo de limitele mării teritoriale, întrucît servesc în mod normal încărcării, descărcării şi ancorării navelor. Statele riverane au obligaţia de a delimita precis asemenea r. şi să le însemneze pe hărţile marine cu delimitarea lor.

ranguri consulare, clasele din care fac parte şefii de post consular. Convenţia de la Viena (1963) cu privire la relaţiile consulare stabileşte următoarele clase ale funcţionarilor consulari: a) consul general (conducătorul unui consulat general sau al mai multor circumscripţii consulare); b) consul (fiind subordonat consulului general, desfăşoară activitatea într-un oraş sau circumscripţie consulară; el conduce un consulat); c) viceconsul (conduce un viceconsulat sau este ajutorul unui consul general sau al unui consul); d) agent consular (funcţionar inferior, care îndeplineşte funcţii de mai mică importanţă în cadrul oficiului consular). Rangul (clasa) şefului unui post consular se stabileşte prin acordul statului care îl numeşte şi al statului de reşedinţă.

ranguri diplomatice, trepte în ierarhia diplomatică în cadrul administraţiei centrale a Ministerului Afacerilor Externe şi în cadrul misiunii diplomatice în străinătate. Stabilite pentru prima dată de Congresul de la Viena (1815), rangurile agenţilor diplomatici au fost clasificate astfel: a) ambasador extraordinar şi plenipotenţiar; b) trimis extraordinar şi plenipotenţiar; c) însărcinat cu afaceri. Protocolul de la Aachen (1818) a adăugat o clasă nouă: ministru rezident, situat între clasa ministrului plenipotenţiar şi clasa însărcinatului cu afaceri. Convenţia de la Viena (1961) cu privire la relaţiile diplomatice a modificat rangurile şefilor misiunilor diplomatice, prin eliminarea ministrului rezident. Articolul 14 al Convenţiei prevede următoarele ranguri ale şefilor misiunilor diplomatice: ambasador (sau nunţiu papal), acreditat pe lîngă şeful statului străin; ministru (sau internunţiu), acreditat pe lîngă şeful statului străin; însărcinat cu afaceri, acreditat pe lîngă ministrul afacerilor externe al statului acreditar; consilier, secretar I, secretar II, secretar III, ataşat. Clasele sau rangurile şefilor de misiuni diplomatice interesează, în special, ceremonialul şi precăderea diplomatică. La rang egal are precădere diplomatul unei ambasade faţă de diplomatul unei legaţii şi în cadrul fiecărei instituţii, diplomatul cu vechime mai mare în acest rang în ţara de reşedinţă. Ordinea de precădere a membrilor personalului diplomatic al unei misiuni se notifică de către şeful misiunii Ministerului Afacerilor Externe al statului acreditar, ori, conform indicaţiilor acestuia, altui minister. Rangurile sau clasele diplomatice se determină în acordul dintre cele două state, cu prilejul stabilirii relaţiilor diplomatice, putîndu-se modifica, însă, ulterior. Ierarhia între rangurile diplomatice instituită în trecut exprima, de fapt, ierarhia statelor după mărimea şi forţa lor; schimbul de ambasadori se făcea numai între marile puteri. În prezent se stabilesc tot mai des relaţii diplomatice la rangul ambasadelor, indiferent de puterea statelor, în temeiul egalităţii suverane şi a dezvoltării colaborării dintre state. V. şi **precădere diplomatică.**

Rann de Kurch, *cazul* ~. diferend între India şi Pakistan în legătură cu suveranitatea asupra unor teritorii situate la graniţa dintre cele două state. Diferendul a izbucnit în momentul în care parlamentul englez a stabilit existenţa, cu începere de la 18 iul. 1947, a două state independente — India şi Pakistanul. La 4 mai 1948 statul Kurch s-a unit cu India. Acest din urmă stat pretindea că Rann îi aparţine, în timp ce Sind, stat ce s-a unit cu Pakistanul, considera că Rann îi aparţine lui. Diferendul a fost supus, prin acordul celor două state, unui tribunal arbitral, care, în sentinţa dată la 16 febr. 1968, a stabilit că teritoriul Rann, fiind în întregime înconjurat de teritorii aparţinînd Pakistanului, aparţine acestui stat. India şi Pakistanul au executat sentinţa cu privire la **R. de K.,** care măsoară circa 9 000 de kmp.

ratificare, termen provenit din l. latină — *ratum facere,* care înseamnă „aprobare", „confirmare" şi, în special, de a face valabil, care desemnează acţiunea juridică prin care un stat îşi exprimă consimţămîntul, prin intermediul organelor sale competente, de a fi legat de un tratat internaţional, semnat de plenipotenţiarii săi. **R.** este cunoscuta din epoca medievală, cînd constituia o prerogativa exclusivă a monarhului. Odată cu apariţia parlamentarismului, r. a constituit un mijloc de îngradire şi control asupra acţiunilor întreprinse de monarhi în domeniul relaţiilor internaţionale. Sensul

contemporan al r. implică activitatea a două organe: legislativ — parlamentul, și executiv — șeful statului. În prezent, instituția r. este folosită ca mijloc de exercitare a unui control de către organul suprem al puterii de stat asupra acțiunilor întreprinse în domeniul politicii externe de organele executive — șeful statului, guvernul etc. Supunerea unui tratat spre r. creează, totodată, posibilitatea ca opinia publică să ia atitudine față de scopurile urmărite prin acel tratat. Categoriile de tratate supuse r. se stabilesc prin legislația internă a fiecărui stat. De regulă, sînt supuse r. acele tratate care privesc interesele majore ale statelor — tratatele de pace, de neagresiune, de asistență mutuală, cele care privesc modificări teritoriale etc. În Republica Socialistă România, conform art. 43, pct. 9 din Constituție, Marea Adunare Națională „ratifică și denunță tratatele internaționale care implică modificarea legilor", iar Consiliul de Stat „ratifică și denunță tratatele internaționale, cu excepția acelora a căror ratificare sau denunțare este de competența Marii Adunări Naționale" (art. 63, pct. 8 din Constituția Republicii Socialiste România). Pentru aceste categorii de tratate, r. este o condiție a existenței lor. În lipsa ei, tratatul nu are nici un fel de putere juridică și, ca atare, nu produce nici un fel de efecte față de statul care nu l-a ratificat. **R.**, o dată efectuată nu mai poate fi retrasă. Ea nu poate fi dată, în principiu, decît în mod necondiționat. În afară de cazul în care în tratat ar prevede o asemenea posibilitate, sau dacă celelalte părți acceptă, r. nu poate fi parțială. Constituind un act de suveranitate a statului, r. unui tratat poate fi refuzată, fără a fi necesară motivarea acestui act. Cu prilejul ratificării, statele pot face rezerve la tratatul respectiv. **R.** se face printr-un instrument de r., a cărui formă este reglementată de dreptul intern. V. și **instrumente de ratificare.**

rațiune de stat, expresie care desemnează teoria politică și diplomatică după care interesele de stat — „raison d'Etat" — primează asupra oricăror considerente de drept și morală.

răniți v. **bolnavi și răniți.**

răspunderea internațională a statelor, instituție a dreptului internațional public în temeiul căreia statul sau alt subiect al dreptului internațional, care săvîrșește fapte internaționale ilicite, este răspunzător față de statul lezat prin aceste fapte sau față de toate statele lumii, în cazul crimelor internaționale. Instituția răspunderii internaționale s-a dezvoltat odată cu progresul dreptului internațional public, ca drept al păcii și colaborării. În vechiul drept internațional, răspunderea statelor era considerată în general o răspundere de drept civil. Statul, ale cărui organe provocau prejudiciul, era obligat să-l repare prin plata unei despăgubiri; nu exista o răspundere a statelor pentru dezlănțuirea războiului. În dreptul internațional contemporan, răspunderea statelor are o sferă mai largă, ea cuprinde răspunderea pentru războiul de agresiune, declarat ca cea mai gravă crimă internațională; de asemenea, cuprinde răspunderea pentru alte acte care constituie o amenințare sau o violare a păcii, atrăgînd, astfel, diferite sancțiuni. Temeiul răspunderii internaționale îmbracă un aspect dublu: a) faptele internaționale ilicite săvîrșite de subiectele dreptului internațional; b) unele activități licite ale statelor, însă întemeiate pe risc (de ex.: activitatea nucleară, cosmică etc.). Orice conduită a unui stat, calificată de dreptul internațional ca faptă ilicită, angajează răspunderea sa internațională. Fapta internațională ilicită este nu numai agresiunea, ci oricare altă violare a unui principiu sau normă a dreptului internațional public. Fapta ilicită a unui subiect de drept internațional se poate manifesta fie ca o acțiune (delicta commissiva) sau ca o inacțiune (delicta omissiva). Angajarea răspunderii internaționale a unui subiect de drept internațional reclamă întrunirea cumulativă a următoarelor condiții: a) fapta internațională ilicită să fie săvîrșită de un subiect de drept internațional în mod liber; b) să producă daune materiale sau de altă natură unui alt subiect de drept internațional; prin fapta respectivă să se încalce principiile sau normele acestui drept; c) să existe un raport de cauzalitate între fapta internațională ilicită și prejudiciul cauzat. Statul, ca principalul subiect al răpunderii internaționale, răspunde atît pentru activitatea funcționarilor săi, cît și pentru acțiunile persoanelor particulare. Răspunderea internațională a statelor suferă anumite limitări în cazul războiului civil, dacă insurgenții au fost recunoscuți de către state terțe. Pentru faptele internaționale ilicite, îndeosebi pentru crimele internaționale, răspund atît statele cît și persoanele fizice. În general, răspunderea internațională poate fi angajată sub trei forme: morală, politică și materială. Răspunderea politică cuprinde toate formele răspunderii internaționale, cu excepția celei materiale. În funcție de gravitatea faptei ilicite, statului vinovat i se pot aplica diferite sancțiuni: ruperea relațiilor diplomatice, economice sau de altă natură între el și statul (statele) lezat. În caz de agresiune, statului vinovat i se pot aplica sancțiuni cu caracter militar, precum și limitarea temporară a suveranității sale. Răspunderea materială presupune obligarea pentru statul vinovat de a repara daunele materiale provocate de faptele sale ilicite altui subiect de drept internațional. Această reparare îmbracă un aspect dublu: plata despăgubirilor pentru daunele provocate (reparația) și restabilirea drepturilor încălcate (restituție).

răspunderea penală a persoanelor fizice (în dreptul internațional), consecință directă a răspunderii statelor pentru săvîrșirea unor crime de război, crime împotriva păcii și crime împotriva umanității. Răspunderea penală fiind un atribut al individului, al persoanei fizice, în cazul săvîrșirii unor infracțiuni internaționale de către organele sau agenții statului, răspunderea penală nu incumbă acestuia, ci persoanelor care le-au comis în numele ori cu toleranța lui. Deci persoanele fizice răspund ca organe ale statului, dar sînt judecate de instanțe internaționale în calitate de subiecte de drept intern al statelor vinovate de săvîrșirea unor crime de război împotriva păcii și umanității. Pentru infracțiunile internaționale comise de persoane particulare (terorism internațional, piraterie, trafic ilicit de stupefiante, trafic de femei și copii etc.), răspunderea penală a persoanelor fizice își are temeiul în legile penale naționale, adoptate de state ca urmare a obligațiilor asumate prin convenții internaționale.

războiul (în dreptul internațional), luptă armată între două sau mai multe state pentru a-și realiza, prin forța armelor, scopurile lor politice, economice sau de altă natură. Fenomen social-istoric, războiul a apărut pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății omenești, odată cu împărțirea ei în clase antagoniste, cu nașterea proprietății private și cu formarea statului; el va dispărea din viața societății atunci cînd nu vor mai exista cauzele sociale care îi dau naștere. Războiul este: a) *drept, legitim,* cînd urmărește: apărarea individuală sau colectivă împotriva unei agresiuni externe; eliberarea națională de sub dominația străină; eliberarea de sub exploatare și asuprire socială; b) *nedrept,* cînd urmărește: cotropirea unor teritorii străine; anexiunea prin forța armelor; subjugarea altor popoare; înăbușirea mișcărilor de eliberare națională sau socială. Pactul Briand-Kellogg (1928) este primul document internațional care a interzis războiul ca mijloc de soluționare a diferendelor internaționale. Carta O.N.U. a consacrat, ca un principiu fundamental al dreptului internațional, obligația statelor de a nu recurge la folosirea forței sau la amenințarea cu forța în relațiile dintre ele și de a rezolva diferendele care se pot ivi numai prin mijloace pașnice. Dreptul internațional nu exclude însă cu totul orice folosire a forței armate. Statele au dreptul să recurgă la războiul de autoapărare individuală sau colectivă împotriva unui atac armat din partea unui agresor. Este admisă și lupta armată a unui popor împotriva dominației coloniale, dacă realizarea dreptului său la autodeterminare este împiedicată prin mijloace violente. Dreptul internațional contemporan obligă părțile în conflict să respecte regulile de purtare a războiului, consacrate prin legile și obiceiurile războiului. O codificare amplă a regulilor de purtare a războiului a fost întreprinsă de cele două Conferințe de la Haga (1899 și 1907); au fost încheiate, în această materie, mai multe convenții internaționale. În perioada dintre cele două războaie mondiale și după cel de-al doilea război mondial au fost încheiate și alte convenții ce conțin reguli obligatorii cu privire la modul de purtare a războiului: Convențiile de la Geneva (1949) privind victimele de război; Convenția de la Haga (1954) cu privire la protejarea valorilor culturale în caz de conflict armat. Legile și obiceiurile de purtare a războiului trebuie aplicate și respectate de către toate statele, indiferent dacă sînt sau nu părți contractante la convențiile respective, aceasta datorită faptului că în esență convențiile respective codifică reguli ale dreptului internațional cutumiar. V. și **legile și obiceiurile războiului; dreptul internațional aplicabil în caz de conflict armat; dreptul internațional umanitar.**

rebus sic stantibus, expresie lat. cu sensul „cît timp lucrurile vor sta așa", folosită în dreptul internațional pentru a desemna o regulă, conform căreia schimbările esențiale a împrejurărilor existente la încheierea unui tratat pot constitui motive pentru încetarea aplicării tratatului sau pentru revizuirea tratatului respectiv. Clauza **r.s.s.** constituie o derogare de la principiul *pacta sunt servanda,* ea fiind în corelație cu necesitatea punerii de acord a prevederilor tratatelor internaționale (în special a celor încheiate fără termen sau pe termen lung) cu noile condiții survenite în situația părților. În decursul istoriei, clauza **r.s.s.** a fost deseori folosită în mod abuziv de unele state. Căutînd să scape de obligațiile asumate prin tratate internaționale, acestea au dat o interpretare foarte largă clauzei respective, în sensul că orice schimbare intervenită în relațiile internaționale le-ar da dreptul să anuleze unilateral tratatul. Germania hitleristă, de pildă, a violat la 7 mart. 1936 Tratatul de la Locarno din 1925 și a remilitarizat zona renană pe motivul că Franța ar fi schimbat în mod esențial situația existentă la semnarea acordului de la Locarno prin încheierea, la 2 mai 1935, a pactului de asistență mutuală cu U.R.S.S. Același stat a violat apoi pactul de neagresiune cu Polonia, sub pretextul că aceasta din urmă ar fi schimbat împrejurările prin semnarea unui tratat de alianță cu Anglia. Practica internațională a consacrat concepția după care o modificare fundamentală a împrejurărilor existente la încheierea unui tratat ca element obiectiv, justifică, pentru motive de echitate și dreptate, invocarea sa de către o parte pentru a pune capăt tratatului. Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatului (1969) evită formularea **r.s.s.**, folosind denumirea „schimbarea fundamentală a împrejurărilor". Ea prevede că: 1. Schimbarea fundamentală a circumstanțelor, în raport cu cele care existau în momentul încheierii tratatului, nu poate fi invocată ca motiv pentru a se pune capăt tratatului, afară de cazul în care: a) existența acestor circumstanțe a constituit o bază esențială a consimțămîntului părților de a fi legate prin tratat; b) această schimbare a circumstanțelor are ca efect transformarea în mod radical a conținutului obligațiilor ce re mai trebuie executate în baza tratatului. 2. Schimbarea fundamentală a circumstanțelor nu poate fi invocată: a) ca motiv pentru a pune capăt unui tratat care stabilește o frontieră; b) dacă schimbarea circumstanțelor rezultă dintr-o violare, de către partea care o invocă, fie a tratatului, fie a unei alte obligații internaționale față de celelalte părți la tratat. O modificare fundamentală a împrejurărilor poate fi invocată în aceleași condiții și pentru a suspenda aplicarea unui tratat. Consacrarea regulii **r.s.s.**, în această formă, este însoțită de garanții de procedură, care să evite pe cît posibil abuzurile; astfel, orice parte care dorește să invoce o modificare fundamentală a împrejurărilor trebuie să notifice celorlalte părți pretenția sa și măsura pe care înțelege să o ia, cu trei luni înainte. Dacă alte state părți au obiecții, părțile trebuie să caute o soluție conform mijloacelor de reglementare pașnică a diferendelor prevăzute de art. 33 al Cartei O.N.U. Dacă în termen de 12 luni de la data ridicării obiecției nu se ajunge la o soluție, orice parte poate iniția procedura de conciliere, în cadrul unei comisii de conciliere constituită de secretarul general al O.N.U.

rechemare (în dreptul internațional), mod de a pune capăt funcției unui agent diplomatic în statul acreditar. Convenția de la Viena (1961) cu privire la relațiile diplomatice reglementează cazurile de **r.** a agenților diplomatici. **R.** diplomatului poate avea loc fie la inițiativa statului acreditant, fie la cererea statului acreditar. În cazul r. unui șef de misiune, acesta face, de regulă, anumite vizite oficiale de rămas bun și își prezintă scrisorile de **r.** șefului statului acreditar într-o audiență specială. Dacă

șeful de misiune lipsește în momentul r. sau și-a luat rămas bun de la șeful statului acreditar, mai înainte de a fi primit scrisorile de r., acestea se prezintă de către succesorul său. În ceea ce privește pe ceilalți membri ai personalului diplomatic ai misiunii, în caz de r. misiunea informează Ministerul Afacerilor Externe al statului de reședință că guvernul său a hotărît r. diplomatului în cauză.

rechiziții, actul prin care autoritățile puterii care au ocupat un teritoriu străin pretind să le fie furnizate, în natură, pentru necesitățile armatei, unele bunuri, cum ar fi: hrana, îmbrăcăminte, mijloace de transport ș.a. Reglementările în vigoare pînă la finele celui de-al doilea război mondial autorizau r. cu condiția de a fi efectuate exclusiv pentru nevoile trupelor de ocupație și, pe cît posibil, contra cost sau pe bază de chitanță. În condițiile actuale, cînd cotropirea de teritorii străine este interzisă prin norme imperative de drept internațional, r. făcute de autoritățile de ocupație prezintă caracterul unui jaf. Protocolul de la Geneva (1977) interzice expres rechiziționarea de către puterea de ocupație a unui teritoriu a unităților sanitare civile, a echipamentului, materialului sau personalului atît timp cît acestea sînt necesare pentru satisfacerea necesităților medicale ale populației civile și pentru a asigura continuitatea îngrijirilor răniților și bolnavilor deja sub tratament.

rectificare (în dreptul internațional), îndreptarea unei erori strecurate într-un act unilateral sau bilateral, ori multilateral cu incidențe pe plan internațional. R. unui act bi- sau multilateral cere concursul tuturor statelor părți. R. unei erori dintr-un act unilateral poate fi făcută de statul de la care actul emană, ținîndu-se însă seamă de răspunderea acestuia față de cei care, bizuindu-se pe conținutul inițial al actului, s-ar vedea expuși la anumite pagube sau alte inconveniente. R. *frontierei,* acțiune comună celor două state vecine în cauză și constînd dintr-o modificare limitată a traseului unei frontiere de stat, fie spre a se remedia o eroare săvîrșită cu ocazia delimitării frontierei, fie spre a înlătura unele neajunsuri cauzate între timp de pe urma unor evenimente naturale (apariția unei insule într-o apă frontalieră, schimbarea șenalului navigabil al unei ape care alcătuiește frontiera, prăbușirea unei porțiuni de teren etc.). Modificările de traseu implicate nu se consideră ca o cesiune de teritoriu, ele constituind operații normale, impuse de faptele vecinătății. De regulă, r.f. se realizează printr-un acord bilateral al celor două state vecine, în temeiul constatărilor făcute la fața locului de împuterniciți speciali, care împreună formează o comisie mixtă paritară, care nu poate lua decizii decît în unanimitate. V. și **Convenția cu privire la dreptul de rectificare** (1952).

recunoașterea în dreptul internațional, act unilateral al unui stat prin care constată apariția unui nou subiect de drept internațional sau a altor categorii (guvern, națiune care luptă pentru independență sau insurgenții într-un război civil), manifestîndu-și dorința de a stabili cu ele relații oficiale. Actul recunoașterii precizează, de regulă, caracterul și întinderea relațiilor pe care le stabilește cu statul recunoscut. Schimbarea tipului istoric de stat nu înseamnă, în general, apariția unui nou subiect de drept internațional; recunoașterea rămîne definitivă, independent de schimbările de guvern care pot interveni în acel stat. Întreruperea relațiilor diplomatice între statul care a recunoscut și statul recunoscut, iar apoi reluarea lor, nu necesită o recunoaștere nouă. Recunoașterea emană numai de la state, ca un atribut al suveranității lor; este cerută de existența și dezvoltarea cooperării internaționale. Recunoașterea are efect declarativ, nu constitutiv; ea nu creează drepturile statului, pe care acesta le exercită în virtutea suveranității sale, independent de recunoașterea sa. În raport de volumul și întinderea efectelor, recunoașterea poate fi: de fapt *(de facto)* și de drept *(de jure).* Recunoașterea *de jure* este deplină și definitivă; ea nu poate fi revocată; efectele ei încetează numai dacă statul recunoscut dispare ca subiect de drept. Actul recunoașterii poate îmbrăca forma unei note diplomatice, a unei notificări directe, a unor mesaje, declarații oficiale în presă sau chiar telegrame de felicitare. Recunoașterea statului nou se poate face și prin încheierea unui tratat cu el (de ex.: Tratatul din 8 ian. 1826, prin care Franța a recunoscut Brazilia; Tratatele din 22 mart. 1946 și 17 oct. 1947, prin care Marea Britanie a recunoscut Transiordania și Birmania; Tratatul de pace din 8 sept. 1951, prin care Japonia a recunoscut Coreea). În relațiile internaționale recunoașterea colectivă apare ca o excepție (de ex. Grecia, prin Tratatul de la Londra din 1830; Belgia, prin Tratatul de la Londra din 1831; România, Serbia, Bulgaria, Muntenegru, prin Tratatul de la Berlin din 1878). Recunoașterea *de facto* are un caracter limitat și provizoriu; se stabilesc relații comerciale și unele relații politice și diplomatice limitate; poate fi revocată oricînd. Recunoașterea *de facto* reprezintă, în general, o fază pregătitoare pentru recunoașterea *de jure.* După forma de exprimare recunoașterea poate fi: a) expresă (are loc printr-o declarație specială făcută de statul care a luat inițiativa); b) tacită (se produce prin acte materiale: semnarea unui tratat cu statul nou; efectuarea schimbului de reprezentanți diplomatici sau consulari între cele două state). În dreptul internațional, pe lîngă recunoașterea statelor există și recunoașterea *guvernelor, a calităților de răsculați sau de beligeranți, a națiunii care luptă pentru eliberare.* Recunoașterea guvernelor unor state recunoscute este actul liber prin care unul sau mai multe state constată că o persoană sau un grup de persoane sînt în măsură să angajeze statul pe care pretind că îl reprezintă și manifestă voința lor de a întreține cu el relații. Recunoașterea guvernelor intervine numai atunci cînd, într-un stat existent, puterea este preluată de guvern prin alte mijloace decît pe cale constituțională, ori se schimbă forma de guvernămînt (lovitură de stat, revoluția socială etc.). Cînd schimbările în conducerea statului se fac cu respectarea formelor constituționale, nu este necesară recunoașterea guvernelor sau a șefilor statelor. Acordarea sau refuzul recunoașterii unui guvern ori a unei forme noi de guvernămînt nu privesc recunoașterea statului, care continuă să existe. Recunoașterea unui stat implică însă și recunoașterea guvernului. În epoca postbelică, recunoașterea guvernelor a jucat un rol important, în special în legătură cu participarea la viața internațională a unor guverne revoluționare formate ca urmare a

sprijinului popoarelor în opoziție cu vechile autorități ce invocau criteriul „legitimității" (ex. guvernul R.P. Chineze, guvernul de unitate națională al Kampuchiei Democrate ș.a.). *Recunoașterea calității de răsculați sau de beligeranți,* intervine cînd cei care s-au răsculat împotriva guvernului unui stat au dobîndit o parte din teritoriul statului, au organe de conducere proprii reprezentative, desfășoară operații militare în formă organizată. Recunoașterea poate să fie făcută de guvernul împotriva căruia luptă insurgenții sau de către statele străine. Recunoașterea insurgenților ca parte răsculată are următoarele consecințe: a) insurgenții nu vor mai fi tratați ca infractori de drept comun în cazul capturării; se aplică regimul prizonierilor de război; b) guvernul este absolvit de răspundere pentru daunele provocate de insurgenți statelor terțe sau cetățenilor acestora; c) recunoașterea insurgenților ca parte răsculată de către un stat terț obligă pe acesta să adopte o poziție de neutralitate față de ei și dreptul de a pretinde insurgenților respectarea persoanei și bunurilor cetățenilor săi sau a propriilor bunuri aflate pe teritoriul controlat de insurgenți. Recunoașterea ca parte beligerantă a insurgenților generează efecte juridice mai întinse: ei beneficiază de toate drepturile pe care le are o parte beligerantă în caz de război, aplicîndu-li-se legile de purtare a războiului. Cînd state terțe recunosc calitatea de beligeranți răsculaților, aceștia sînt puși pe picior de egalitate cu guvernul împotriva căruia luptă, dobîndind drepturile și obligațiile asemănătoare cu ale unui stat beligerant. Această recunoaștere echivalează cu o declarație de neutralitate fiind, în fapt, folosită, deseori, în locul unei recunoașteri directe, cu care este asimilată. Pot fi recunoscute nu numai statele și guvernele, dar și *națiunile care luptă pentru eliberarea lor.* Recunoașterea are ca obiect organele conducătoare ale poporului sau națiunii care luptă pentru indepedență (de ex.: recunoașterea, în timpul primului război mondial, a Comitetului național polonez; recunoașterea Comitetului național ceh din străinătate). După al doilea război mondial au fost recunoscute: guvernul revoluționar popular algerian (G.R.P.A.); guvernul revoluționar provizoriu din Vietnamul de Sud; organele conducătoare ale luptei de eliberare a popoarelor din coloniile portugheze etc.

recurs internațional (în dreptul internațional) **1.** Demersul făcut de o parte — stat sau organizație internațională — la o instanță activînd în afara statului. **2.** Procedura prin care o decizie este supusă unei autorități superioare, de regulă judiciare — arbitraj sau justiție — pentru a o înfrînge sau modifica. **3.** Sesizarea unei instanțe nejurisdicționale, de ex. a Consiliului de Securitate.

recurs la forță (în dreptul internațional), faptul pentru o parte într-un conflict internațional de a încerca să-și impună voința, poziția, interesele, nu în mod pașnic, ci prin folosirea forței militare, economice etc. Dreptul internațional contemporan și morala internațională interzic **r. la f.** altfel decît în cadrul autoapărării individuale sau colective (art. 51 din Carta O.N.U.). Statele sînt obligate (art. 2, pct. 3 și art. 33 din Carta O.N.U.), să-și rezolve diferendele internaționale prin mijloace pașnice, astfel încît pacea și securitatea internațională, precum și justiția să nu fie puse în primejdie și să se abțină, în relațiile lor internaționale (art. 2, pct. 4 din Cartă), de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile O.N.U.

recuzare, obiecția ridicată de statele părți la un proces față de participarea unui arbitru sau judecător internațional la judecarea acestuia.

redemarcarea frontierei, operație tehnică constînd în restabilirea demarcării frontierei după ce, indiferent de motiv, demarcarea inițială nu mai există sau nu mai dă satisfacție. **R.f.** presupune existența unei înțelegeri între statele frontaliere cu privire la traseul general al frontierei, precum și a lucrărilor de demarcarea frontierei (procesul-verbal de descrierea traseului frontierei, hărți la scară mare indicînd frontiera stabilită, semne sau fotografii ale unor părți sau semne de frontieră). **R.f.** se efectuează de către comisii mixte, alcătuite din reprezentanții statelor părți, prin fixarea de semne de demarcație (stîlpi de beton sau de lemn, piloni de lemn, borne principale și ajutătoare, eventual — în cazul unui *triplex confinium* — piramide de beton), iar pentru r. unor frontiere maritime — geamandure. **R.f.** se hotărăște prin acordul statelor frontaliere și are drept scop, prin evidențierea traseului în amănunt al frontierei, evitarea unor incidente de frontieră, asigurarea bunelor relații între statele în cauză.

reextrădare, act prin care un stat căruia i-a fost predat un individ de către un stat în vederea unei urmăriri penale sau pentru executarea unei condamnări penale în primul stat, predă acest individ unui stat terț în vederea urmăririi penale sau executării unei condamnări penale în acesta din urmă stat.

referendum v. **plebiscit.**

refugiat (în dreptul internațional), persoană fizică care, ca urmare a evenimentelor de război sau a regimului instaurat în unele state, a fost obligată să părăsească teritoriul statului pe care își avea domiciliu permanent, fără a fi renunțat la cetățenie sau să o fi pierdut. În baza reglementărilor în vigoare pe plan internațional are statut de r. persoana: a) care a fost considerată **r.** în aplicarea Aranjamentelor din 12 mai 1926 și 30 iun. 1928 sau în aplicarea Convențiilor din 28 oct. 1933 și febr. 1938 și a Protocolului din 14 sep. 1939, precum și a Constituției Organizației Internaționale pentru refugiați; b) care, ca urmare a evenimentelor survenite înainte de ian. 1951, apreciindu-se cu temei că sînt persecutate pe considerente de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anume grup social sau pentru opiniile politice, se găsesc în afara țării a cărei naționalitate o au. Asemenea persoane nu pot sau nu doresc să reclame protecția acestei țări, sau dacă nu au naționalitatea respectivă și se găsesc în afara țării în care își au reședința obișnuită ca urmare a acestor evenimente, nu pot sau nu doresc să se reîntoarcă în țară. De reglementarea statutului r. s-a ocupat Societatea Națiunilor Unite, între cele două războaie mondiale. În cadrul ei au fost adoptate mai multe documente internaționale: Acordurile din 1922, 1924, 1926 și Convenția de la Geneva asupra statutului

internațional al refugiaților (1933). După al doilea război mondial, O.N.U. a înființat (1946) Organizația internațională a refugiaților. A fost înlocuită cu Înaltul comisariat pentru refugiați (1951), ales de Adunarea Generală a O.N.U. și răspunzător în fața ei și a Consiliului Economic și Social. În 1950, O.N.U. a adoptat Convenția privind statutul juridic al r., prin care se stabilea obligativitatea de a se acorda acestora drepturi elementare în materia raporturilor civile ca și străinilor. Această Convenție a intrat în vigoare în 1959 și a înlocuit convențiile anterioare. V. și **Convenția relativă la statutul refugiaților (1950); Înaltul Comisariat pentru refugiați.**

regim de frontieră, totalitate a regulilor stabilîte prin legile interne ale statului și prin convenții internaționale cu privire la demarcarea frontierei de stat, întreținerea semnelor de frontieră și paza ei, trecerea frontierei, prevenirea și rezolvarea incidentelor ce se pot produce pe linia granței. Prin legile interne sînt reglementate reguli cu privire la: a) paza frontierei; b) limitarea libertăților de intrare și ședere în localitățile de frontieră; c) folosirea pămîntului și apoi a activității economice a localităților din anumite porțiuni ale frontierei etc. Regimul juridic stabilit prin convenții internaționale încheiate între țările limitrofe se referă la: a) reglementarea întreținerii frontierei; b) utilizarea drumurilor de frontieră; c) trecerea frontierei de către autoritățile grănicerești, vameși, însoțitori de vagoane de căi ferate sau de către muncitorii care posedă loturi de pămînt pe teritoriul celuilalt stat, în scopul cultivării pămîntului. V. și **delimitarea frontierei; demarcarea frontierei.**

regim național, statut juridic prevăzut în acordurile și convențiile economice și comerciale, în virtutea căruia persoanele fizice și juridice ale unui stat străin beneficiază, pe teritoriul unui alt stat, de aceleași drepturi civile, privilegii, reguli etc. care se aplică și naționalilor. R.n. poate fi acordat unilateral, bilateral, reciproc, limitat, nelimitat. Aplicarea poate fi limitată la unele drepturi și înlesniri, sau în timp. Fiind folosit la început pentru a impune statelor mici să acorde firmelor din țările puternice condiții egale cu societățile naționale, punîndu-le pe acestea din urmă în situații de inegalitate, în ultima perioadă se acordă mai curînd regimul națiunii celei mai favorizate, statele cu o economie în curs de dezvoltare rezervîndu-și dreptul de a crea, pentru firmele și cetățenii proprii, un regim mai avantajos, care să favorizeze dezvoltarea economiei naționale.

regim preferențial, formă de regim juridic stipulată în acorduri internaționale prin care se atribuie cetățenilor străini, ce aparțin unui anumit stat, drepturi speciale, mai mari decît cele de care se bucură cetățenii altor state sau chiar naționalii statului teritorial.

regimul de frontieră al R. S. România, totalitate a regulilor stabilite prin legislația internă a țării cu privire la frontiera de stat a R. S. România. **R. de f. al R. S. România** a fost stabilit prin Decretul nr. 678 din 7 oct. 1969. „Paza frontierei de stat a Republicii Socialiste România se asigură, potrivit legii, de trupele de grăniceri sub conducerea Ministerului Forțelor Armate" (art.1). Conform prevederilor decretului este stabilită: o „zonă de frontieră" alcătuită din teritoriul comunelor, orașelor și municipiilor care au limita comună cu frontiera, mai puțin teritoriul Constanța; o „fîșie a trupelor de grăniceri" de-a lungul frontierei, cu excepția litoralului Mării Negre și a porturilor la Dunăre situate la frontieră, lată de 20 m. Prevederile decretului mai reglementează: accesul, șederea, circulația, semănarea culturilor înalte, vînătoarea, pășunatul, lucrările de construcții pe o adîncime de 500 m de la linia de frontieră, modul de folosire a apelor, pescuitul, excursii în „zona de frontieră", stabilirea și sancționarea contravențiilor la regimul de frontieră. Decretul stabilește că accesul în incinta frontierelor, ca și la bordul navelor sub pavilion străin este permis numai în baza unor acte speciale. Trecerea frontierei de stat se face, de asemenea, în baza unor acte speciale (pașapoarte) și prin anumite puncte denumite „puncte de control", care pot fi rutiere, feroviare, portuare sau aeriene. R. S. România a încheiat cu statele vecine o serie de tratate și convenții bilaterale, referitoare la: regimul de frontieră, delimitarea și demarcarea frontierei, trecerea frontierei de către autoritățile grăniceri, vameși, însoțitori de vagoane de cale ferată, de către persoane care posedă loturi de pămînt pe teritoriul celuilalt stat, în vederea cultivării, rezolvarea litigiilor de frontieră etc. Convențiile speciale încheiate de statele socialiste cuprind clauze referitoare și la soluționarea conflictelor de frontieră cu ajutorul instituției „împuterniciților de frontieră". Potrivit acestor prevederi, frontiera dintre statele socialiste este împărțită în sectoare. Pentru fiecare sector sînt numiți împuterniciți de către statele vecine. Acești împuterniciți de frontieră au, în competența lor, soluționarea conflictelor de frontieră ivite în sectorul lor.

regimul juridic al Dunării v. **Dunărea, regim juridic.**

regimul juridic al Mării Baltice v. **Marea Baltică.**

regimul juridic al Mării Negre v. **Marea Neagră.**

regimul juridic al spațiului aerian, totalitatea regulilor stabilite prin convenții internaționale cu privire la spațiul aerian. Ca urmare a progreselor rapide ale aviației după anul 1900, a apărut necesitatea reglementării navigației aeriene și creării unor norme de drept internațional menite să guverneze activitatea statelor în acest mediu. A luat naștere astfel și s-a dezvoltat rapid o nouă ramură a dreptului internațional, respectiv dreptul aerian. În doctrina burgheză au fost formulate două teorii principale cu privire la problema suveranității asupra spațiului aerian: teoria libertății aerului și teoria suveranității statului asupra spațiului aerian. În final a fost consacrat principiul suveranității statului asupra spațiului aerian (Convenția de la Paris din 1919, de la Havana din 1928, de la Chicago din 1944 etc.). Convenția de la Paris din 1919 stipula că fiecare parte are suveranitate completă și exclusivă asupra spațiului aerian de deasupra teritoriului său. Spațiul aerian de deasupra largului mării este liber. Statele contractante admit în relațiile dintre ele și în condiții de egalitate și reciprocitate, libertatea de trecere în timp de pace pentru aeronavele civile ale celorlalte părți contractante pe deasupra teritoriului lor. Convenția de la Paris (1919) a fost înlocuită de prima Convenție de la

Chicago (1944) cu privire la aviația civilă internațională. Conform acestei Convenții avioanele civile, particulare, care nu sînt folosite pentru servicii aeriene internaționale regulate, au dreptul de a zbura peste teritoriul celorlalte părți contractante, precum și dreptul de a face escale în scopuri necomerciale, fără autorizație prealabilă. Alte convenții adoptate la Chicago în anul 1944 au fost: Convenția cu privire la tranzitul serviciilor aeriene internaționale și Convenția cu privire la transportul aerian internațional, la care a aderat și R. S. România. Pe lîngă convențiile multilaterale, există numeroase convenții bilaterale privind navigația și transportul aerian civil. Regimul aeronavelor militare este similar cu regimul navelor maritime de război. V. și **spațiul aerian; libertatea aerului.**

regimul juridic al străinilor v. **străini, regim juridic.**

regimul spațiului aerian al R. S. România, totalitate a regulilor stabilite prin legile interne ale statului român, care consacră suveranitatea completă și exclusivă a R. S. România asupra spațiului ei aerian. **R.s.a. al României** este reglementat prin Codul aerian din 1953 (aprobat prin decretul nr. 516 din 5 decembrie 1953 și modificat prin decretele: nr. 204 din 1956; 212 din 1959 și 342 din 1970). Codul afirmă suveranitatea României asupra spațiului ei aerian. Conform codului, spațiul aerian al R. S. România este împărțit în trei zone: a) *spațiul de circulație aeriană* (reprezintă porțiunea din spațiul aerian unde este permisă, în condițiile regimului de zbor în aer și pe terenurile destinate decolărilor și aterizărilor, circulația tuturor aeronavelor, indiferent de apartenența și natura activității lor de zbor): b) *zone rezervate pentru lucrul aerian* (reprezintă acele porțiuni destinate special unor activități aeronautice determinate, precum zone de școală, de sport aeronautic, de încercare a navelor etc.); c) *zone interzise* (reprezintă porțiunile în care circulația aeronavelor nu este permisă). Actele și faptele juridice petrecute la bordul aeronavelor civile înmatriculate în R. S. România, precum și condiția juridică a încărcăturii în timpul unui zbor internațional, dincolo de granițele țării sînt reglementate de legile R. S. România. Prevederile legilor române se aplică și aeronavelor civile neînmatriculate în R. S. România, precum și echipajelor și celor aflate pe bordul lor, în timpul zborului în spațiul aerian al țării noastre, cu unele derogări stabilite prin acordurile și convențiile aeriene internaționale, încheiate de R. S. România cu alte state. Aeronavele străine pot pătrunde în spațiul aerian al R. S. România numai pe baza unei autorizații prealabile și au obligația să zboare doar prin anumite culoare aeriene deschise lor. Aceste probleme sînt reglementate prin acorduri speciale încheiate către România cu celelalte state privind navigația aeriană.

regimul spațiului cosmic, ansamblul principiilor și normelor dreptului internațional care reglementează statutul spațiului cosmic și al corpurilor cerești. Regimul juridic al spațiului cosmic este comun, în general, cu cel al corpurilor cerești. Legătura organică dintre regimul juridic al spațiului cosmic și al corpurilor cerești rezultă din documentele internaționale, în primul rînd din „Tratatul cu privire la principiile care guvernează activitatea statelor în explorarea și folosirea spațiului extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești", din 27 ian. 1967, la care România este parte. La baza regimului juridic al spațiului cosmic, ca și al corpurilor cerești, stau principiile fundamentale ale dreptului cosmic, și anume: folosirea spațiului cosmic și a corpurilor cerești exclusiv în scopuri pașnice spre binele și interesul tuturor statelor; libertatea de explorare și folosire a spațiului cosmic și a corpurilor cerești de către toate statele; spațiul cosmic și corpurile cerești nu sînt susceptibile de apropriație din partea statelor; statele își păstrează jurisdicția asupra obiectelor, instalațiilor lansate în cosmos și asupra personalului; libertatea de acces a statelor, pe bază de reciprocitate, la instalațiile sau stațiile create de ele pe corpurile cerești; răspunderea internațională a statelor pentru activitatea lor cosmică, indiferent de cine este ea înfăptuită. Între aceste principii de bază ale regimului juridic al spațiului cosmic există o legătură de determinare reciprocă, iar principiul cel mai important pentru determinarea acestui regim este folosirea spațiului cosmic exclusiv în scopuri pașnice. V. și **spațiul cosmic.**

regimul străinilor în R.S.R., totalitatea drepturilor și obligațiilor pe care le au străinii aflați pe teritoriul R. S. România. **R.s. în R.S.R.** este reglementat prin lege (Legea nr. 25 din 17 dec. 1969 privind regimul străinilor în România publicată în Bul. of. nr. 146 din 17 dec. 1969 și republicată în Bul. of. nr. 57 din 18 mai 1972). Potrivit legii noastre sînt străini persoanele care nu au cetățenia română fie avînd o cetățenie străină, fie neavînd nici o cetățenie. În R.S.R. străinii se bucură de drepturile fundamentale ale cetățenilor români — cu excepția celor politice — de drepturile civile, precum și de orice alte drepturi prevăzute în legea română sau în tratate internaționale la care România este parte. Intrarea, șederea sau trecerea străinilor prin țara noastră sînt libere, cu respectarea anumitor dispoziții legale. Ei pot părăsi teritoriul român oricînd, în limita vizei de ședere. Străinii sînt obligați să respecte Constituția și legile române. Cei stabiliți definitiv în R.S.R. trebuie să se prezinte anual la organele de miliție din localitatea de domiciliu pentru viza carnetului de identitate. Sînt exceptați de la obligațiile și formalitățile impuse străinilor posesorii de pașapoarte diplomatice și de serviciu, care urmează regimul stabilit de Ministerul Afacerilor Externe. Străinii care prejudiciază interesele statului român își pot pierde dreptul de ședere în R. S. România.

reglementarea pașnică a diferendelor dintre state, principiu fundamental al dreptului internațional contemporan care implică obligația statelor de a-și soluționa toate diferendele dintre ele numai prin mijloace pașnice. Prevăzut pentru prima dată în Pactul Briand-Kellogg (1928), principiul reglementării pașnice a fost consacrat în Carta O.N.U., în formularea: „Toți membrii organizației își vor rezolva diferendele lor internaționale prin mijloace pașnice, în așa fel încît pacea și securitatea internațională, precum și justiția să nu fie primejduite" (art. 2/3). Corolar al obligației statelor de a se abține în relațiile lor internaționale să recurgă la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, principiul reglementării pașnice răspunde, totodată, și altui

comandament al vieții internaționale: necesității ca statele să dezvolte cooperarea pașnică între ele și să asigure menținerea păcii și securității internaționale. În afară de obligația ca toate diferendele să fie reglementate pe cale pașnică, acest principiu implică și pe aceea de a le reglementa efectiv, astfel încît nici un diferend internațional să nu rămînă nesoluționat. Totodată, el presupune și obligația ca părțile la un diferend să nu întreprindă nici un act de natură a agrava diferendul respectiv, astfel încît pacea și securitatea internațională să nu fie puse în pericol, iar reglementarea diferendelor să se facă în conformitate cu principiile egalității suverane și al liberei alegeri a mijloacelor permise de dreptul internațional. Numeroase instrumente internaționale — statute ale unor organizații regionale, tratate, acorduri bi- și multilaterale, declarații etc. — l-au consfințit sau l-au recunoscut, consacrîndu-l ca principiu fundamental al dreptului internațional contemporan. Printre acestea se numără: Pactul Ligii Arabe (art. 5); Carta Organizației Unității Africane (art. 3/4); Declarația de la Bandung, din 1955; Declarația statelor nealiniate de la Belgrad, din 1961; Programul pentru pace și cooperare internațională adoptat de Conferința de la Cairo, din 1964; Carta O.S.A.; Carta Organizației statelor din America Centrală; Protocolul de mediere, conciliere și arbitraj, adoptat la 21 iul. 1964 de O.U.A. etc.

reglementarea pașnică a diferendelor în cadrul O.N.U., ansamblul mecanismelor și procedurilor stabilite pentru soluționarea disensiunilor dintre state. Obiectivul lor esențial, înscris în actele constitutive, îl constituie reprimarea conflictelor armate și diminuarea posibilităților materiale de izbucnire a lor prin intermediul unor proceduri specifice. Fiecare procedură menționată în articolele Cartei urmărește aceste obiective. Orice agresiune, potențială sau reală, este incriminată, pentru reprimarea sa fiind preconizate măsuri preventive și obligatorii. În afară de procedurile specifice instituite de aceste organizații ele folosesc și mijloacele clasice de reglementare a diferendelor internaționale — negocieri diplomatice, bune oficii, ancheta, concilierea. Procedurile de reglementare a diferendelor internaționale prevăzute în Cartă sînt în deplină concordanță cu principiile fundamentale ale dreptului internațional menționate în art. 2. În primul rînd, ele au un caracter *complementar*, nesubstituindu-se mijloacelor consacrate, la care statele pot recurge liber și *facultativ* (în sensul că nu se poate impune statelor să recurgă la anumite mijloace de reglementare sau să adopte anumite soluții). În al doilea rînd, pentru a răspunde principiului nerecurgerii la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, ele țin seama de specificul diferendelor. Marea însemnătate pe care o are reglementarea pașnică a diferendelor internaționale rezultă și din faptul că patru din cele șase organe principale ale O.N.U. — Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Secretariatul General și Curtea Internațională de Justiție — au fost învestite și cu funcții de reglementare pașnică evident, în mod diferențiat și în raport de specificul lor. Totodată, instituind în forme juridice mecanismele procedurilor de reglementare pașnică a diferendelor structurate gradual în funcție de gravitatea și de faza pe care o parcurge diferendul, în sistemul Națiunilor Unite au fost integrate și funcțiile organizațiilor cu caracter regional în acest domeniu, Consiliul de Securitate fiind invitat să încurajeze „dezvoltarea rezolvării pe cale pașnică a diferendelor locale cu ajutorul unor asemenea acorduri sau organizații regionale fie din inițiativa statelor interesate, fie din propria sa inițiativă" (art. 52, par. 3 din Carta O.N.U.).

reglementarea pașnică a diferendelor în organizațiile regionale, ansamblul mecanismelor și procedurilor prevăzute pentru rezolvarea acestor diferende. Pentru reglementarea pașnică a unui diferend, art. 33 din Carta O.N.U. enumeră printre alte mijloace și recursul la acordurile sau organismele regionale; art. 52 recomandă, pe de o parte statelor membre „să depună toate eforturile pentru a rezolva pe cale pașnică diferendele locale cu ajutorul unor astfel de acorduri sau organizații regionale, înainte de a supune acele diferende Consiliului de Securitate"; pe de altă parte, același text recomandă Consiliului de Securitate „să încurajeze dezvoltarea rezolvării pe cale pașnică a diferendelor locale, cu ajutorul unor asemenea acorduri sau organizații regionale fie din inițiativa statelor interesate, fie din propria sa inițiativă". În principiu, diferendele cu caracter local sînt supuse aceluiași regim de soluționare ca oricare diferend internațional. În primul rînd, părțile la un asemenea diferend vor căuta ele însele soluția lui prin mijloacele prevăzute în art. 33 din Carta O.N.U.: prin negocieri diplomatice, mediațiunea, ancheta, concilierea, C.I.J. sau prin mecanismele instituite în cadrul organizațiilor internaționale sau regionale (această obligație fiindu-le impusă prin art. 2, alin. 3 din Cartă). Dacă o asemenea tentativă eșuează, fără a se aduce atingere prerogativelor Adunării Generale și, mai ales Consiliului de Securitate — întrucît acestea dispun de un drept de prioritate în examinarea și soluționarea diferendelor care constituie o amenințare directă a păcii sau o ruptură a ei, se poate recurge la mecanismele prevăzute în actele constitutive sau special elaborate în acest sens ale organizațiilor cu caracter regional.

regulament de procedură (în dreptul internațional), document cuprinzînd principii, norme și reguli care stau la baza activității organizațiilor și reuniunilor internaționale. Fiecare organizație și reuniune internațională elaborează și adoptă propriul său regulament de procedură, pornind de la obiectivele pe care și le-a fixat, aria participării, nivelul de reprezentare, caracterul, guvernamental sau neguvernamental, al acestora. Problemele de care se ocupă în mod normal **r. de p.** sînt: data, locul și periodicitatea reuniunilor, modul de întocmire și adoptare a ordinii de zi, participanții, componența delegațiilor, deplinele puteri; biroul sesiunii; secretariatul; limbile de lucru și limbile oficiale; procesele-verbale; conducerea dezbaterilor; votul; caracterul, public sau privat, al ședințelor, eventuale particularități de lucru în comisii, înființarea de organe subsidiare etc. În sistemul O.N.U. există mai multe **r. de p.** În afară de regulamentul interior al Adunării Generale, care este, de regulă, modelul **r. de p.** ale conferințelor internaționale convocate sub auspiciile O.N.U., mai există **r. de p.** ale: Consiliului de Securitate; Consiliului Economic și Social; U.N.C.T.A.D.; O.N.U.D.I.;

P.N.U.D.; C.I.J. etc. Conferințele speciale convocate pe probleme speciale își elaborează și adoptă **r. de p.** propriu sau se conduce după un regulament existent care corespunde obiectivelor și profilului conferinței.

regula unanimității v. **unanimitate.**

reguli de drept internațional aplicabil în caz de conflict armat, expresie care definește regulile enunțate în acordurile internaționale la care participă părțile în conflict, precum și principiile și regulile de drept internațional generalmente recunoscute care sînt aplicabile conflictelor armate. V. și **dreptul internațional aplicabil în caz de conflict armat.**

regulile de la Washington, expresie devenită comună în dreptul internațional, prin care au fost consacrate trei reguli fundamentale, privind datoriile statelor neutre în caz de război maritim. Ele au fost formulate în Tratatul între S.U.A. și Marea Britanie, încheiat la Washington (1871), ca principii de drept aplicabile în procedura arbitrală pentru a lichida pretențiile Statelor Unite în legătură cu cazul Alabama privitor la daunele cauzate acestui stat de crucișătorul Alabama ș.a. în cadrul războiului de secesiune. Conținutul acestor reguli, preluat din Convenția a XIII-a de la Haga (1907) privind drepturile și îndatoririle puterilor neutre în caz de război maritim, este următorul: un guvern neutru este obligat: 1. Să acționeze cu grija cuvenită („due diligence") pentru a împiedica ambarcarea echipamentului sau armamentului oricărei nave cît timp există motive temeinice să se creadă că el este destinat supravegherii navigației sau războiului contra unei puteri cu care întreține relații pașnice, sau, de asemenea, să folosească aceeași diligență pentru a împiedica o asemenea navă să părăsească apele, aflate sub jurisdicția sa. 2. Să nu permită și să nu accepte ca unul din beligeranți să folosească porturile și apele sale teritoriale drept bază de operațiuni navale contra celuilalt stat sau să se folosească de ele pentru a spori sau reînnoi proviziile sau armele, ori pentru a recruta oameni. 3. Să exercite orice diligență (grijă) în porturile și apele sale teritoriale și față de orice persoană care se găsește sub jurisdicția sa pentru a împiedica orice violare a obligațiilor și datoriilor enunțate mai sus. Pe baza **r. de la W.** a fost dată sentința arbitrală de la Geneva din 14 sept. 1872. Aceste reguli constituie în prezent dreptul aplicabil în războiul maritim și, dincolo de acest cadru, în general pentru precizarea conținutului și obligației statelor ca în relațiile lor cu alte state să dea dovadă de „cuvenita grijă", de „diligența obligatorie". V. și **Alabama,** *cazul* ~; **due diligence.**

relații consulare, raporturi oficiale, cu caracter permanent pe care două state le întrețin prin intermediul posturilor (oficiilor) consulare. **R.c.** au ca obiect principal ocrotirea intereselor economice și juridice ale statului în cauză, ale cetățenilor acestuia aflați în mod permanent sau temporar în străinătate, precum și exercitarea unor atribuții administrative și judiciare (de ex.: atribuții notariale). **R.c.** s-au stabilit între popoare într-o epocă îndepărtată. Consulatele au apărut, din punct de vedere istoric, ca urmare a dezvoltării schimburilor comerciale între state și a necesității de a acorda ocrotire persoanelor fizice și juridice ale unui stat aflate pe teritoriul altui stat. Spre deosebire de misiunile diplomatice, misiunile consulare nu îndeplinesc funcții de reprezentare politică și nu sînt acreditate pe lîngă guvernul statului de reședință. Consulii stabilesc legături directe numai cu autoritățile locale; funcționarii consulari beneficiază de imunități și privilegii mai restrînse, iar în activitatea lor sînt subordonați șefului misiunii diplomatice din țara de reședință. Principalele aspecte ale **r.c.** sînt reglementate de Convenția de la Viena (1961). Potrivit convenției, stabilirea **r.c.** între state se face pe baza consimțămîntului reciproc. Consimțămîntul dat pentru stabilirea relațiilor diplomatice implică, dacă nu există o indicație contrară, acordul pentru stabilirea de **r.c.** Ruperea relațiilor diplomatice nu atrage după sine, automat, ruperea **r.c.** Înființarea unui consulat presupune în mod obligatoriu existența unui acord între cele două state interesate, referitor la locul unde acestea urmează să funcționeze.

relații diplomatice, raporturi politice, oficiale și cu caracter permanent între state, stabilite pe baza acordului dintre statele care întrețin **r.d.** reciproce. Scopul **r.d.** este dezvoltarea colaborării internaționale, apărarea intereselor fiecăruia dintre statele participante la **r.d.,** precum și ale resortisanților acestuia pe teritoriul celuilalt stat. **R.d.** sînt menite să contribuie la lărgirea și promovarea multilaterală a raporturilor bilaterale dintre state în domeniile politic, economic, cultural-științific, consular etc. **R.d.** trebuie să se bazeze pe respectul reciproc al suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, a principiului neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, al renunțării la folosirea forței și amenințarea cu forța etc. Pornind de la însemnătatea **r.d.** pentru promovarea păcii și securității internaționale, a colaborării popoarelor, România promovează activ **r.d.** cu alte state — participă la asemenea relații cu 140 de state — și nu procedează, din proprie inițiativă, la ruperea **r.d.** chiar atunci cînd se găsește în profund dezacord cu celălalt stat și a condamnat anumite acte ale acestuia. Întreținerea de **r.d.** nu înseamnă acceptarea politicii și punctelor de vedere contrare propriei politici, dar poate contribui la rezolvarea prin mijloace pașnice, în primul rînd, prin tratative, a diferendelor ivite între state, în interesul cauzei păcii și înțelegerii între popoare.

remilitarizare, ansamblul măsurilor prin care o regiune aflată în stare de demilitarizare sau de dezarmare este adusă în stare de înarmare (forțe armate, fortificații, instalații militare etc.).

renunțare, act unilateral prin care un stat abandonează voluntar, total sau parțial, anumite drepturi pe care le dobîndise pe baza unor tratate internaționale. În cazul tratatelor multilaterale **r.** poate avea loc numai cu condiția de a nu prejudicia interesele vreunui cocontractant. **R.** poate fi *expresă,* cînd statul face o declarație în acest sens, sau *tacită,* cînd abandonarea dreptului rezultă din atitudinea statului care nu mai înțelege să se prevaleze de acest drept, deși ar putea s-o facă. **R.** este parțială sau totală.

reparații (în dreptul internațional) **1.** Compensația datorată de un stat pentru prejudiciile cauzate unui alt stat, unei organizații internaționale (guver-

namentale sau neguvernamentale), unei persoane (fizice sau juridice) printr-un act (acțiune sau omisiune) contrar dreptului internațional. Scopul instituției r. este ca cel ce a suferit paguba să fie pus în situația în care s-ar fi aflat dacă actul cauzator al prejudiciului nu ar fi avut loc *(in integrum restitutio)*. Reparația bănească trebuie deci să acopere atît *damnum emergens* (paguba directă), cît și *lucrum cessans* (cîștigul de care a fost lipsit păgubitul). În ultima vreme devine evident că r. pot ajunge să fie datorate și atunci cînd o pagubă a fost cauzată fără intenție, din neglijență, dar prin folosirea, de ex., a unei tehnici noi, comportînd riscuri și pentru alții decît statul direct în cauză sau resortisanții acestuia (de ex.: Convențiile de la Bruxelles (1962) și Viena (1963), precum și Convenția din 1972 adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. asupra răspunderii internaționale pentru pagubele cauzate de obiecte spațiale, convenții care prevăd obligația de a repara daunele cauzate prin acțiuni comportînd riscuri pentru alții). Pe măsură ce se dezvoltă tehnica și știința modernă, este de așteptat ca, pe lîngă repararea daunelor cauzate, statele să prevadă și anumite proceduri internaționale spre a preveni nenorociri ireparabile datorită, de ex., răspîndirii unor deșeuri distrugătoare la distanțe uriașe etc. **2. R.** *de război,* răspunderea materială pentru pagubele cauzate unui stat în caz de război. Plata **r.de r.** se stabilea în sarcina statului (statelor) care a pierdut războiul. După al doilea război mondial, **r. de r.** este considerată drept o formă a răspunderii pentru agresiunea săvîrșită, avînd drept scop acoperirea pagubelor cauzate de agresor (i). Întinderea **r. de r.**, modul lor de achitare, măsurile impuse spre a se asigura plata lor se stabilesc prin tratatele de pace sau prin alte documente internaționale.

repatriere, întoarcere în patrie a cetățenilor sau foștilor cetățeni, a prizonierilor de război, a persoanelor strămutate, a refugiaților etc.

represalii, acte de constrîngere adoptate de un stat, prin derogare de la normele dreptului internațional, împotriva altui stat, în scopul de a-l constrînge să reintre în legalitate și să-i repare prejudiciul cauzat. **R.** pot constitui fie o măsură de răspuns la acțiunile ilegale ale unui stat (**r.** pozitive), fie o reacție la refuzul de a îndeplini un angajament asumat anterior (**r.** negative). **R.** sînt o instituție veche a dreptului internațional. La început ele aveau un caracter privat; pînă în secolul al XVII-lea monarhii împuterniceau, prin niște scrisori, numite *„lettres de marques"* pe cetățenii proprii să exercite **r.** față de străinii aflați pe teritoriul lor, iar între sec. XVII și XVIII se recurgea la pirați în acest scop. Din secolul al XVIII-lea, **r.** private dispar, locul lor fiind luat de **r.** exercitate de state cu caracteristicile pe care i le recunoaște practica contemporană. Aceste caracteristici sînt: a) să fie aplicate numai de state împotriva altor state; b) să constituie o măsură de răspuns la actele ilegale comise de un stat; c) prin ele să se urmărească constrîngerea statului violator al ordinii de drept să repună lucrurile în situația în care au fost înainte de comiterea actelor sale. Dreptul internațional nu recunoaște statelor dreptul de a folosi forța ca mijloc de reglementare a diferendelor internaționale. După interzicerea războiului de agresiune prin Pactul Briand-Kellogg (1928) și, mai ales, după interzicerea amenințării cu forța și a folosirii forței prin Carta O.N.U., **r.** sînt, în principiu, interzise. Pot recomanda aplicarea de **r.** împotriva unui stat care a violat ordinea internațională numai Consiliul de Securitate al O.N.U. și instanțele jurisdicționale internaționale. **R.** constituie actul extrem la care se poate recurge, și atunci numai în anumite condiții: dacă statul care formează obiectul **r.** este autorul unui delict internațional; dacă readucerea statului respectiv la legalitate este imposibil de realizat pe alte căi; dacă se respectă principiul proporționalității (între gravitatea actului comis și măsurile de represalii). **R.** trebuie să fie exercitate, pe cît posibil, în domeniul în care a avut loc încălcarea și să se păstreze proporția între prejudiciul produs și contra-măsurile de **r.** luate. **R.** sînt interzise în domeniile protejate de Convențiile de la Geneva (1949) privind victimele de război, precum și în cele protejate de Convenția de la Haga (1954) referitoare la protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat.

reprezentant consular v. **funcționar consular.**

reprezentanță diplomatică v. **misiune diplomatică.**

reprezentare, *drept de~* **1.** Acțiune de a reprezenta, de a ține locul cuiva, de a vorbi în numele său, de a avea calitatea de a primi comunicări care îi sînt adresate și, în același timp, de a efectua acte juridice, în numele său, care îi angajează valabil în raporturile cu alte persoane. **2.** Funcție principală a misiunilor diplomatice. Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice (1961) stabilește ca prima funcție a unei misiuni diplomatice reprezentarea statului acreditant pe lîngă statul acreditar (art. 3, al. 1, pct. a). Reprezentarea statului acreditant pe lîngă statul acreditar se face prin participarea șefului misiunii diplomatice (sau a altor diplomați) a statului acreditant la diferite ceremonii din statul acreditar, prin ducerea de tratative cu organele statului acreditar etc. Dreptul de **r.** constituie una dintre cele mai vechi și importante funcții diplomatice. Deoarece în exercitarea acestui drept misiunea diplomatică acționează în numele statului ei, ea angajează răspunderea acestuia pentru actele întreprinse. **3.** Folosit la plural, termenul desemnează observațiile adresate de un stat altui stat, și care au un conținut mai slab decît protestul.

repudiere, act unilateral prin care un stat încetează să mai recunoască și să respecte sau să mai execute o obligație asumată anterior. De ex., guvernul german a repudiat la 7 mart. 1936 Pactul renan. **R.** constituie o încălcare a egalității în drepturi a statelor.

res communis, expresie latină — preluată din dreptul roman — ce desemnează un bun destinat folosinței comune a tuturor oamenilor (cum era considerat aerul, apa etc.). În dreptul internațional contemporan conceptul de **r.c.** este sinonim cu patrimoniul comun al omenirii, adică desemnează acele zone ce nu pot fi supuse suveranității statelor și care sînt deschise, în condiții de egalitate, explorării și exploatării pașnice din partea tuturor statelor, fără nici o discriminare, conform cu dreptul internațional (aceste zone sînt: zona internațională a teritoriilor submarine, cuprinzînd fundul mărilor

şi oceanelor, precum şi subsolul lor dincolo de limitele jurisdicţiilor naţionale şi spaţiul cosmic). Zonele considerate **r.c.** sînt unice şi indivizibile, exploatarea lor trebuie să aibă loc în mod democratic cu participarea tuturor statelor, iar beneficiile urmînd să se împartă în mod echitabil.

res extra commercium, locuţiune lat. însemnînd „lucru în afara comerţului", adică nesusceptibil de apropriaţie privativă. În dreptul internaţional se foloseşte spre a desemna acele părţi ale planetei care nu sînt susceptibile de apropriaţie din partea unui stat, cum ar fi mai ales spaţiului cosmic, „patrimoniul comun al omenirii" (the common heritage of mankind) care ar cuprinde actualmente solul şi subsolul mărilor şi oceanelor dincolo de limitele jurisdicţiei teritoriale, Luna şi celelalte astre, precum şi spaţiul extraatmosferic.

res nullius (în dreptul internaţional), expresie împrumutată din dreptul roman cu sensul *„bunul nimănui"*,după care anumite teritorii „nou descoperite", adică pe care nu s-ar exercita nici un fel de suveranitate, pot fi însuşite de primii ocupanţi. Odinioară, pentru a-şi confirma drepturile asupra teritoriilor „nou descoperite" (care în realitate erau populate de indigeni), statele au practicat aşa-numita *ocupaţie oculară*. Ea consta în marcarea pe hartă a teritoriului, iar apoi instalarea pe acesta a unor semne materiale ale „descoperitorului" — arborarea stemei de stat, ridicarea drapelului naţional etc. După Conferinţa de la Berlin din 1885, acestui gen de ocupaţie simbolică, considerat insuficient, i s-a adăugat o condiţie suplimentară: *efectivitatea*.

resortisant, termen folosit în dreptul internaţional, de obicei în sens larg, pentru a desemna atît persoanele fizice, cetăţeni sau supuşi ai statului, cît şi persoanele juridice care au naţionalitatea acestui stat.

respectarea obligaţiilor internaţionale v. **pacta sunt servanda.**

res perit domino, locuţiune lat. de drept civil, însemnînd „lucrul piere pentru stăpînul acestuia", adică dacă piere un bun, păgubaşul este cel ce în momentul pieirii lucrului era proprietarul lui. În dreptul internaţional privat acest principiu se aplică în special în cazul comerţului internaţional: dacă vînzarea opera, conform regulilor aplicabile în speţă, mutaţia de proprietate în favoarea cumpărătorului din momentul încheierii vînzării, riscurile pierderii îl privesc pe cumpărător; în celălalt caz, riscurile îl privesc pe vînzător, care va trebui să-şi procure un alt lucru, echivalent, spre a-l preda cumpărătorului etc.

restitutio in integrum, locuţiune lat. însemnînd „repunere integrală în situaţia de mai înainte". În dreptul internaţional **r.i.i.** desemnează repunerea celui păgubit în situaţia în care s-ar fi aflat dacă fapta (sau imprejurarea) producătoare a pagubei nu ar fi avut loc. Cînd paguba este rezultatul unui act ilicit, **r.i.i.** constituie modalitatea cea mai echitabilă de repararea prejudiciului. Cînd **r.i.i.** nu este posibilă, se impune repararea pagubei — plata de despăgubiri sau vreun alt mod de a repara răul pricinuit — după înţelegerea părţilor în cauză sau, în lipsa înţelegerilor, după aprecierea instanţei judiciare competente.

resursele băneşti ale prizonierilor de război, sume de bani cuvenite combatanţilor căzuţi în puterea adversarului. Conform Convenţiei de la Geneva (1949), prizonierii de război au dreptul de a dispune de anumite sume băneşti care provin: dintr-un avans din solda lunară vărsată de puterea deţinătoare în funcţie de gradul prizonierului; din sumele pe care prizonierii le-au avut asupra lor în momentul în care au căzut în puterea inamicului; din suplimentul de soldă trimis de statul de care aparţin prizonierii; din indemnizaţiile de muncă plătite de autorităţile statului deţinător; din sumele pe care prizonierii le vor primi, individual sau colectiv, de la rude, societăţi de caritate sau orice alt donator. La începutul ostilităţilor, puterea deţinătoare va fixa o sumă maximă de bani lichizi pe care prizonierii de diferite grade vor fi autorizaţi să o poarte asupra lor; restul de bani reţinuţi de la prizonieri, precum şi depunerile ulterioare vor fi înregistrate în contul lor, care vor fi restituite la sfîrşitul captivităţii. Pe timpul captivităţii, prizonierilor de război li se vor crea, pe cît posibil, facilităţi privind transferul acestor sume la bănci sau către particulari din ţările de origine. Convenţia mai prevede şi posibilitatea autorizării prizonierilor de a face cumpărături sau de a primi servicii, contra cost, în afara lagărului.

resurse naturale, rezervele, bogăţiile, mijloacele existente pe solul sau în subsolul unui teritoriu şi care sînt destinate consumului sau prelucrării. **R.n.** sînt reprezentate obiectiv de existenţa unor minereuri, petrol, gaze, etc. în subsolul unor teritorii, dar şi de potenţialul agricol şi alimentar aflat pe solul aceluiaşi teritoriu — floră, faună, posibilităţi de exploatare agricolă. **R.n.** se află sub suveranitatea permanentă a statelor cărora le aparţin. **R.n.** sînt de două feluri: unele care nu se pot reînnoi după consumarea lor, avînd un caracter cantitativ limitat (de ex.: petrolul, gazele etc.); alte **r.n.**, cum sînt cele care alcătuiesc bogăţiile vegetale şi animale se reînnoiesc prin munca oamenilor. **R.n.** alcătuiesc una din condiţiile dezvoltării, iar de exploatarea lor raţională depinde grăbirea ritmului de progres al statului. Repartizarea **r.n.** ale globului formează una din preocupările principale ale statelor în cadrul eforturilor ce se depun pentru instaurarea unei noi ordini economice internaţionale. V. şi **suveranitate permanentă asupra resurselor naturale.**

resurse naţionale, termen care defineşte resursele naturale ale teritoriului unei ţări, precum şi condiţiile sale specifice — aşezare geografică, climat, densitate şi particularităţile populaţiei, gradul de dezvoltare economică, bazinul hidrologic etc. Pe baza **r.n.** existente, statele îşi construiesc propriile căi de dezvoltare şi elaborează planuri de folosire a acestora. În limbajul curent, în reuniuni internaţionale, în tratative diplomatice, expresia este adesea folosită cu un înţeles mai restrîns şi indică resursele naturale ale statelor.

retorsiune, măsurile luate de către un stat în vederea constrîngerii altui stat să pună capăt actelor sale neprieteneşti contrare uzanţelor internaţionale. Atît actul la care se răspunde prin **r.**, cît şi **r.**,

ca atare, nu sînt ilegale. Primul, deşi constă în măsuri legislative, administrative sau judecătoreşti, cum ar fi sporirea taxelor vamale, interzicerea accesului în porturile unui stat pentru cetăţenii şi navele altui stat etc. nu implică violarea normelor dreptului internaţional, ci numai lezarea unui interes juridic neprotejat, de asemenea, este ilegală, ea constînd numai într-o măsură de retaliere.

retragere dintr-un tratat, act unilateral al unui stat parte la un tratat menit să pună capăt legăturilor şi obligaţiilor izvorîte din acesta pentru acel stat. Cînd este vorba de un tratat bilateral, **r.** tinde să-i pună capăt. În cazul unui tratat multilateral, celelalte state rămîn legate prin tratat, în condiţiile prevăzute de acesta pentru acest caz, sau care rezultă din aplicarea regulilor generale. **R.d.t.** poate fi rezultatul unei denunţări. Dacă aceasta este prevăzută prin tratat şi are loc în condiţiile indicate, poziţia juridică a statului care s-a retras şi legăturile sale subsecvente cu foştii săi parteneri sînt reglementate prin tratat. Dacă **r.d.t.** este nejustificată — ceea ce, în caz de divergenţă între statele în cauză, se va putea stabili prin metodele generale, paşnice de rezolvarea diferendelor internaţionale — statul în culpă va răspunde de consecinţele dăunătoare cauzate partenerului sau partenerilor. Dacă un stat avertizează despre intenţia sa de a se retrage din tratat, poate fi utilă revizuirea tratatului.

revizuirea Cartei O.N.U., examinarea Cartei Naţiunilor Unite în vederea modificării sale. Procedura de revizuire este prevăzută în art. 108—109 din Cartă. Ea presupune reunirea unei conferinţe generale a statelor membre ale O.N.U., stabilită cu votul unei majorităţi de două treimi din membrii Adunării Generale şi cu voturile oricăror nouă membri ai Consiliului de Securitate. În această procedură nu se face deosebire între voturile membrilor permanenţi şi voturile membrilor nepermanenţi ai Consiliului de Securitate. Pentru intrarea în vigoare a amendamentelor aduse Cartei sînt însă necesare: a) adoptarea lor cu o majoritate de două treimi din membrii Adunării Generale şi b) ratificarea amendamentelor adoptate de două treimi din statele membre ale O.N.U., inclusiv toţi membrii permanenţi ai Consiliului de Securitate.

revizuirea sentinţelor. În sensul art. 83 al. 2 din Convenţia de la Haga din 1907 privind reglementarea paşnică, revizuirea sentinţelor se face pe calea recursului fondat pe descoperirea unui fapt nou ce ar fi fost de natură să exercite o influenţă decisivă asupra sentinţei şi care la încheierea dezbaterilor era necunoscut tribunalului şi părţii care a cerut revizuirea. Acest fapt nou, pentru a putea fi luat în considerare, trebuie să aducă un prejudiciu real uneia din părţi, în sensul că influenţează în mod decisiv sentinţa. Poate constitui motiv al unei cereri de revizuire descoperirea unei fraude în procedura probatorie, cum ar fi falsificarea de documente, mărturii false (mai ales dacă tribunalul s-a sprijinit pe acestea pentru a-şi motiva sentinţa), o eroare manifestă, ca de pildă fondarea sentinţei pe un tratat care nu mai este în vigoare. Procedura de revizuire nu poate fi deschisă decît printr-o hotărîre a tribunalului. Procedura cuprinde două faze: admisibilitatea cererii şi revizuirea propriu-zisă. În ultima fază, tribunalul analizează noile fapte descoperite, reformulînd, dacă este cazul, sentinţa anterioară.

revizuirea tratatelor, procedură de modificare sau înlocuire a unui tratat internaţional, care priveşte ansamblul prevederilor sale. **R.t.** constituie un mijloc important de a menţine relaţiile dintre state contractante şi normele care le cîrmuiesc la nivelul cerinţelor vieţii internaţionale. Declaraţia Conferinţei de la Londra (1871) a stipulat obligativitatea consimţămîntului tuturor părţilor contractante, pentru a da revizuirii un caracter obligator. Unanimitatea poate să lipsească la revizuirea unui tratat multilateral, dacă textul său conţine o asemenea clauză. În astfel de cazuri se stipulează că statele contractante, care nu sînt de acord cu **r.**, îşi pot retrage adeziunea la tratat sau pot rămîne legate numai de prevederile acestuia, anterioare **r.** Termenul de modificare sau amendament este utilizat atunci cînd se referă numai la un număr restrîns de prevederi ale unui tratat. Nu întotdeauna se face această distincţie, deşi un amendament adus unei singure prevederi are, uneori, mai mare importanţă decît o **r.** de ansamblu a tratatului. **R.** poate să aibă drept rezultat încheierea unui tratat nou, care înlocuieşte tratatul revizuit. Unele tratate prevăd în textul lor posibilitatea **r.** Carta O.N.U. (art. 109) prevede convocarea unei conferinţe generale a membrilor organizaţiei pentru revizuirea Cartei. Convenţia cu privire la dreptul tratatelor (Viena, 1969) se ocupă de **r.t.** în art. 39 şi 40, iar posibilitatea **r.**, din cinci în cinci ani, este prevăzută în Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (art. VIII, pct. 3 din 1 iul. 1968). Este posibilă şi normală **r.** acelor tratate care nu mai corespund noilor cerinţe ale vieţii internaţionale, păcii şi dreptului internaţional. V. şi **tratat internaţional.**

rezerve (la tratatele multilaterale), declaraţia unilaterală, oricare ar fi conţinutul sau denumirea sa, făcută de un stat, atunci cînd semnează, ratifică, acceptă sau aprobă un tratat multilateral ori aderă la acesta; prin **r.**, statul îşi manifestă intenţia de a exclude din tratat anumite dispoziţii, de a modifica efectul juridic al unor prevederi ale tratatului în ceea ce priveşte aplicarea lor în raport de statul respectiv, sau de a limita (în timp, spaţiu şi conţinut) anumite prevederi ale sale. Dreptul statelor de a formula **r.** la tratatele internaţionale decurge din principiile fundamentale ale dreptului internaţional, în special din principiul suveranităţii şi cel al egalităţii suverane. Fiind în drept a încheia sau a refuza încheierea unui tratat, statele au implicit şi dreptul de a fi de acord numai cu anumite prevederi ale unui tratat şi de a refuza altele. Însă, aşa cum un stat are dreptul de a face **r.**, şi celelalte state părţi au dreptul de a nu fi de acord cu aceste **r.** Instituţia **r.** este guvernată de prevederile Convenţiei de la Viena (1969) privitoare la dreptul tratatelor. Pentru a produce efecte juridice **r.** trebuie făcute numai în formă scrisă şi să poarte semnătură. **R.** se poate face numai la un tratat multilateral. La tratatele bilaterale, dacă părţile nu cad de acord cu privire la toate prevederile acestuia, tratatul nu se încheie. Scopul **r.** este de a modifica raportul juridic creat prin prevederile tratatului la care se referă. **R.** pot fi formulate în momentul semnării, ratificării ori aderării unui stat la un tra-

tat multilateral. **R.** are întotdeauna un caracter restrictiv; un stat nu poate ca, prin intermediul **r.**, să aducă o extindere a prevederilor tratatului. **R.** trebuie să fie conformă spiritului tratatului, să nu zădărnicească scopul acestuia. **R.** la tratatele multilaterale își produc efectele lor fără să fie nevoie de consimțămîntul unanim al părților contractante; statul care a formulat rezerva devine parte la tratat, în raport cu toate statele contractante care au acceptat **r.** Între statul autor al **r.** și statele care au acceptat-o, raportul juridic inițial se modifică în sensul prevăzut în **r.** Modificarea privește ambele părți, raportul juridic modificat prin **r.** și acceptarea ei fiind obligatoriu atît pentru statul autor al **r.**, cît și pentru acceptant. Statul care face obiecție la **r.** poate să declare că în condițiile respective nu va considera aplicabil întregul tratat, în relațiile sale cu statul autor al **r.** Cînd obiecția nu este însoțită de o asemenea declarație, între cele două părți tratatul se aplică, exceptînd prevederea afectată de **r.** Dacă tratatul nu dispune altfel, o **r.** poate fi oricînd retrasă, fără să fie nevoie de consimțămîntul statului care a acceptat **r.** Aceeași soluție a fost adoptată de convenție și pentru retragerea obiecției: „dacă tratatul nu dispune altfel, obiecția la o rezervă poate fi retrasă oricînd". Retragerea **r.** începe să producă efecte de la data primirii notificării retragerii r. de către celelalte părți contractante: iar a obiecției, de la data primirii notificării de către autorul **r.** De r. propriu-zise se disting declarațiile; ele însoțesc un tratat sau unele clauze cuprinse în el, cu prilejul semnării, ratificării ori aderării. În general, declarațiile cuprind luări de poziții de principiu față de unele prevederi ale tratatului, fără ca statul respectiv să urmărească prin aceasta modificarea vreunui raport juridic creat prin tratat. Uneori sub formă de declarații se ascund adevărate **r.**, urmărind efecte juridice distincte. În această ipoteză declarațiile trebuie tratate ca **r.** V. și **tratat internațional.**

rezident (în dreptul internațional) **1.** Titlu ce se dădea odinioară reprezentantului unei puteri protectoare pe lîngă statul protejat și, uneori, celui al statului protejat pe lîngă puterea protectoare. Atribuțiile și puterile **r.** erau stabilite prin tratatul de protectorat. **2.** Rang diplomatic inferior celui de ministru, introdus prin protocolul de la Aachen (1818). Rangul de ministru **r.** era superior celui de însărcinat cu afaceri. În Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice (1961) această clasă de agenți diplomatici nu a mai fost menționată. **3.** Ambasador sau ministru plenipotențiar cu reședința în statul în care este acreditat (de ex. ambasador **r.**).

reziliere (în dreptul internațional), desfacerea unui acord sau contract încheiat între două state sau între un stat cu o organizație internațională, sau renunțarea la un asemenea acord sau contract, în domeniul cooperării economice sau tehnice, științifice, încheiate la nivel ministerial sau între întreprinderi din state diferite. **R.** produce efecte *ex nunc* (din momentul intrării în vigoare a hotărîrii de **r.**), iar nu retroactiv, *ex tunc* (nu din momentul încheierii înțelegerii reziliate, ca în cazul anulării).

rezoluție (în dreptul internațional), denumirea curentă a hotărîrii adoptată de un organ colectiv al unei organizații internaționale. Chiar atunci cînd este vorba despre o **r.** a unei adunări generale a unei organizații internaționale guvernamentale — de ex., Adunarea Generală a O.N.U. — **r.** nu are din punct de vedere juridic valoare obligatorie, ci valorează numai ca o recomandare. Aceasta chiar și în cazul adoptării ei în unanimitate. Avînd în vedere interesele progresului legalității și în general al vieții internaționale, România a propus ca atunci cînd Adunarea Generală a O.N.U. adoptă o **r.** prin consens, aceasta să oblige și juridic — moralmente obligativitatea unei asemenea decizii este evidentă — statele în cauză — care astăzi reprezintă imensa majoritate a omenirii.

Rin, regim juridic, fluviu internațional care leagă Elveția, Franța, R.F. Germania, Luxemburg, Belgia și Olanda cu Marea Nordului, al cărui regim de navigație a fost stabilit prin: Actul final al Congresului de la Viena (9 iun. 1815, art. 108—117); Actul de la Mainz cu privire la navigația pe Rin (3 mart. 1831); Convenția de la Mannheim (17 oct. 1868); Tratatul de pace de la Versailles (28 ian. 1919, art. 354—361) și Convenția de la Londra din 4 oct. 1945. Regimul în vigoare al **R.** asigură libertatea de navigație și egalitatea în drepturi a statelor care practică navigația pe **R.**; pentru reglementarea folosirii apelor **R.** și a combaterii poluării acestor ape a fost creată o Comisie Centrală a **R.**, cu sediul la Strasbourg, compusă din 15 membri (5 pentru Franța, 4 pentru R.F.G., cîte doi pentru Belgia și Elveția și cîte unul pentru S.U.A. și Marea Britanie). Fiecare membru al Comisiei Centrale are un vot. În practică se aplica principiul unanimității.

riveran, *stat* ~, stat al cărui teritoriu se află la țărmul unei mări sau a unui curs de apă internațional sau este străbătut de un asemenea curs de apă. Dreptul internațional recunoaște statului **r.** deplina suveranitate asupra mării sale teritoriale, precum și asupra sectoarelor fluviale care îi aparțin în cazul unui fluviu internațional, precum și anumite drepturi dincolo de frontierele sale spre mare și spre partea cealaltă a fluviului internațional.

rol, registru în care sînt notate, în ordinea cronologică, cauzele supuse unei jurisdicții internaționale — tribunal arbitral sau curte de justiție — pentru judecarea unei cauze sau pentru pronunțarea unui aviz consultativ. În cazul C.I.J. **r.** este întocmit și ținut la zi de grefier conform instrucțiunilor și sub autoritatea președintelui.

rupere a relațiilor diplomatice, act unilateral al unui stat prin care se pune capăt misiunii sale diplomatice permanente dintr-un alt stat. **R.r.d.** este urmată de retragerea reciprocă a misiunilor diplomatice. Poate fi cauzată de o politică dușmănoasă a unui stat împotriva celuilalt stat sau a cetățenilor săi, de comiterea unor acțiuni care exclud posibilitatea desfășurării normale a misiunii diplomatice. Acest act, statele îl săvîrșesc în temeiul suveranității lor. Ea trebuie să rezulte din declarații sau acte fără echivoc. **R.r.d.** are loc cînd izbucnește un război între statele respective sau în alte situații în criză internațională. Pentru rezolvarea unor probleme curente, statele pot menține con-

tacte prin intermediul reprezentantului diplomatic al unui stat terț. Spre deosebire de starea de război, **r.r.d.** nu atrage după sine în mod inevitabil denunțarea tratatelor bilaterale între cele două părți; de asemenea, **r.r.d.** nu duce la desființarea tuturor raporturilor bilaterale. Statele pot menține, în continuare, raporturi consulare, legături comerciale, pot trimite și primi misiuni speciale etc. Fiind un act extrem al statului, producînd tulburări în relațiile internaționale și afectînd cooperarea dintre state, recurgerea la acest mijloc reclamă din partea statelor multă atenție și rezervă. **R.r.d.** poate fi inițiată de către state în mod individual sau chiar de unele organizații internaționale. Astfel, art. 41 din Carta O.N.U. împuternicește Consiliul de Securitate al O.N.U. ca, atunci cînd un stat se face vinovat de o încălcare a păcii, o violare a păcii sau de un act de agresiune, să invite statele membre ale organizației să rupă relațiile diplomatice cu acesta. De asemenea, în 1963 Conferința statelor africane de la Addis Abeba a hotărît **r.r.d.** cu Portugalia și Republica Sud-Africană. **R.r.d.** nu implică *ipso facto* și ruperea relațiilor consulare. Prima consecință a **r.r.d.** este retragerea membrilor misiunii diplomatice și a familiilor acestora. Statele respective, precum și acelea pe teritoriul pe care personalul respectiv trebuie să treacă în drum către casă au datoria de a asigura securitatea acestora. Arhivele diplomatice care nu pot fi readuse în patrie se distrug. Localurile misiunilor diplomatice, precum și protecția intereselor resortisanților proprii în celălalt stat se încredințează unui stat terț, prin acordul părților în cauză. Există situații în care relațiile diplomatice dintre două state sînt numai suspendate sau întrerupte, ori coboară nivelul reprezentării (ambasadorii sînt chemați, dar se păstrează un însărcinat cu afaceri **a.i.**). Aceste situații se deosebesc de acelea în care relațiile diplomatice sînt rupte. În primul caz, pentru reintrarea în normal a relațiilor diplomatice dintre statele în cauză este suficientă simpla reluare a activităților obișnuite de către reprezentanții diplomatici respectivi; în cazul **r.r.d.**, restabilirea acestor relații necesită un nou acord între statele în cauză.

ruptură a păcii, termen folosit în articolele 1 și 39 din Carta O.N.U. pentru a defini o situație internațională intermediară între „amenințări la adresa păcii" și „acte de agresiune", cum ar fi, de exemplu, o declarație de război care nu a fost pusă în aplicare. Dreptul internațional contemporan, incriminînd agresiunea armată și interzicînd dezlănțuirea unui război între state, interzice orice act de ruptură a păcii. Potrivit Cartei O.N.U. (art. 39) Consiliul de Securitate are competența și datoria de a constata existența unei amenințări împotriva păcii, a unei încălcări a păcii — adică a unei rupturi a păcii — sau a unui act de agresiune, avînd de luat măsurile ce se impun pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale, evident, agresiunea armată, faptul pentru un stat de a începe război împotriva altui stat.

ruso-turc, litigiul, *cazul* ⌒, diferend izbucnit în 1912 între cele două state în legătură cu despăgubirea resortisanților ruși pentru pagubele suferite în timpul războiului. Prin Tratatul de pace de la Constantinopol (1879), Turcia se obligase ca pe lîngă despăgubirile de război propriu-zise să desdauneze pe resortisanții ruși pentru pagube suferite în timpul războiului și din cauza lui. O comisie a evaluat aceste pagube la 265 000 pfunzi turcești, apreciere ce a fost comunicată Turciei. În 1884 ambasada rusă din Constantinopol a comunicat guvernului turc că dacă nu se va face plata, Rusia va socoti și dobînzi de întîrziere. După ce Turcia a achitat în 1902 datoria în cauză, Rusia a cerut dobînzi de întîrziere foarte mari — cam de trei ori suma inițială datorată. Rusia și Turcia au supus diferendul C.P.A. care, prin sentința din 11 nov. 1912 a respins cererea Rusiei, socotind că prin acceptarea despăgubirii renunțase tacit la dobînzi de întîrziere.

S

sabotor, persoana care, pătrunzînd sau rămînînd pe teritoriul ocupat de inamic, operează sau încearcă să opereze distrugerea unor obiective de interes militar. Nu sînt consideraţi s. membrii forţelor armate în uniformă şi alţi combatanţi legali care se disting în operaţiile lor militare de populaţia civilă şi care, pătrunzînd sau rămînînd pe teritoriul controlat de inamic, operează aici sau încearcă să opereze distrugerea obiectivelor militare. Aceştia nu pot fi urmăriţi pe cale penală ca **s.,** aplicîndu-li-se, în caz de capturare, regimul prizonierilor de război. Conform cutumei internaţionale, un **s.** inamic capturat de un beligerant nu este tratat ca un prizonier de război, ci judecat şi condamnat pe baza legilor statului care l-a capturat. Un s. întors din misiune în rîndurile propriei armate, iar după aceea capturat de inamic pe cîmpul de luptă trebuie tratat ca prizonier de război fără a mai putea fi tras la răspundere pentru actele sale de sabotaj. În legea penală a celor mai multe state — şi în R.S. România — persoana care este cetăţean al statului împotriva căruia şi-a desfăşurat activitatea, se face vinovată nu de sabotaj, ci de trădare, fapta sa fiind calificată, ca atare, judecată şi condamnată după legea penală a ţării sale.

salvconduct (de la cuvîntul francez *saufconduit,* ordine de liberă trecere), act eliberat în unele situaţii de autoritatea competentă a statului spre a asigura ieşirea dintr-o ţară a unei persoane care a primit azil diplomatic. În trecut **s.** era eliberat de către curţile princiare reprezentanţilor diplomatici ai altor state care veneau la principele respectiv sau treceau prin teritoriul de sub stăpînirea acestuia, dar şi unor negustori sau simpli călători. Domnii români au acordat s. pentru trecerea călătorilor făcînd parte din categoriile de mai sus prin ţările române.

sancţiune (în dreptul internaţional), măsuri cu caracter de constrîngere, adoptate de un stat sau de un grup de state, ori de către o organizaţie internaţională împotriva unui (unor) state care au violat normele dreptului internaţional în vederea restabilirii legalităţii internaţionale. S. formulate în primul război mondial şi-au găsit materializarea în Pactul Societăţii Naţiunilor. Acţiunile coercitive ale Societăţii, care cuprindeau măsuri de ordin militar, economic şi financiar, interveneau în următoarele trei situaţii: a) în caz de agresiune din partea unui stat nemembru împotriva unui membru al Societăţii; b) în caz de război ilicit; c) în caz de neexecutare a unei sentinţe arbitrale sau judiciare. În afară de acestea, Societatea Naţiunilor mai putea aplica şi alte **s.** cu caracter *moral* — blamuri, recomandarea ruperii relaţiilor diplomatice, *disciplinar* — excluderea din Societate, *pecuniar* etc. Eficacitatea acestor **s.,** datorită inconsecvenţei cu care s-au aplicat, a fost foarte redusă. Ele nu au împiedicat Germania, Italia şi Japonia să declanşeze cel de-al doilea război mondial. Prin crearea Organizaţiei Naţiunilor Unite s-au pus bazele unui nou sistem de s. S. prevăzute în Carta O.N.U. sînt mai nuanţate, avînd funcţii diferite — restabilirea legalităţii încălcate, înlăturarea actelor inamicale, repunerea în drepturi a statului lezat etc. S. se iau contra unui stat a cărui atitudine constituie o atingere a păcii sau o ameninţare la adresa ei. Astfel, conform art. 39 din Carta O.N.U. s. pot fi luate: a) în caz de ameninţare contra păcii; b) în caz de violare a păcii sau c) în cazul unui act de agresiune. Consiliul de Securitate este acela care apreciază, în fiecare caz în parte, dacă există suficiente elemente pentru o astfel de calificare şi tot el este acela care declanşează măsurile pe care le crede necesare. Orice s. bazată pe forţa armată în afara cadrului O.N.U. este ilicită şi nu afectează dreptul statelor la autoapărare individuală sau colectivă potrivit art. 51 din Carta O.N.U. Consiliul de Securitate dispune în acest sens de numeroase posibilităţi prevăzute în capitolele VI şi VII din Carta O.N.U. El poate adopta atît **s.** cu *caracter preventiv,* cît şi **s.** cu *caracter coercitiv,* cu caracter *economic* (ruperea totală sau parţială a relaţiilor economice, a comunicaţiilor feroviare, maritime, aeriene, poştale, telegrafice etc.), *diplomatice* (ruperea relaţiilor diplomatice), *militare* (demonstraţii, blocadă — cu ajutorul forţelor aeriene, maritime sau terestre etc.). De asemenea, pentru a preveni agravarea situaţiei, Consiliul de Securitate poate dispune adoptarea unor măsuri provizorii, care nu prejudiciază cu nimic drepturile, pretenţiile sau poziţia părţilor. Împotriva statului în contra căruia Consiliul de Securitate a întreprins o acţiune preventivă sau de constrîngere se pot lua şi s. disciplinare. Adunarea Generală, în virtutea art. 5 din Cartă, are dreptul să suspende, la propunerea Consiliului de Securitate, statul respectiv din exerciţiul drepturilor şi privilegiilor sale care decurg din calitatea de membru. Dacă statul respectiv încalcă sistematic principiile Cartei el poate fi exclus

din O.N.U. (art. 6 din Cartă). În afara s. prevăzute în Cartă, statelor care au violat o normă de drept internațional li se pot aplica măsuri de constrîngere și de către tribunalele arbitrale sau jurisdicționale internaționale, însă numai cu condiția ca ele să fi acceptat supunerea diferendului instanțelor respective. După al doilea război mondial, prin statutele tribunalelor internaționale de la Nürnberg și Tokio au fost dezvoltate și precizate și s. penale.

sancțiuni colective, măsuri de natură diplomatică, politică și economică cu caracter de constrîngere exercitate de mai multe state, împreună, atunci cînd consideră lezate drepturile sau interesele lor printr-un act ilicit imputabil statului împotriva căruia este îndreptată sancțiunea. Mijlocul prin care s.c. sînt aplicate, îl constituie organizațiile internaționale, în primul rînd Organizația Națiunilor Unite. Sistemul cel mai complet care există astăzi pentru aplicarea s.c. îl reprezintă dispozițiile capitolului VII din Carta Organizației Națiunilor Unite. Art. 41 din Cartă, referindu-se la măsurile ce pot fi luate pentru a se asigura respectarea hotărîrilor adoptate de Națiunile Unite, prevede că acestea pot cuprinde „întreruperea totală sau parțială a relațiilor economice și a comunicațiilor feroviare, maritime, aeriene, poștale, telegrafice, prin radio și a altor mijloace de comunicație, precum și ruperea relațiilor diplomatice". În practica Organizației Națiunilor Unite asemenea sancțiuni, cu precădere sancțiunile economice, au fost adoptate contra Africii de Sud pentru nerespectarea flagrantă a scopurilor și principiilor Cartei O.N.U. și violarea rezoluțiilor adoptate de această organizație.

sancțiuni disciplinare (în dreptul internațional), măsuri ce pot fi adoptate împotriva prizonierilor de război în caz de încălcare a legilor, regulamentelor și ordinelor puterii captoare. În principiu, prizonierilor nu li se pot aplica decît aceleași **s.d.** prevăzute pentru fapte similare pentru militarii proprii. Normele dreptului internațional umanitar interzic pedepsele corporale, încarcerarea în localuri neluminate natural, precum și orice formă de cruzime. Sînt, de asemenea, interzise pedepsele colective pentru fapte individuale. Nici un prizonier nu poate fi privat de prerogativele izvorîte din gradul său ca **s.d.** Prizonierii vor executa pedepsele disciplinare în localuri separate, după grad — ofițerii într-o parte, soldații în alta. Tentativa de evadare se pedepsește disciplinar. Prizonierul sancționat cu o pedeapsă disciplinară și care se găsește în condițiile prevăzute pentru repatriere nu va putea fi reținut dacă nu și-a efectuat pedeapsa. Cea mai severă **s.d.** aplicată prizonierilor de război este arestul. Celelalte **s.d.** ce pot fi aplicate prizonierilor de război sînt: a) amenda (care poate constitui cel mult 50% din avansul de soldă și al indemnizației de muncă); b) suprimarea avantajelor acordate peste prevederile convențiilor în vigoare; c) corvezi (pînă la trei ore pe zi). Această ultimă **s.d.** nu se poate aplica ofițerilor prizonieri. Condițiile de efectuare a arestului sînt: a) *în ce privește termenul:* durata unei **s.d.** nu poate depăși 30 de zile; două **s.d.** (dacă una din ele depășește zece zile) trebuie să fie separate de o perioadă de cel puțin trei zile; b) *în ce privesc restricțiile* cu titlu agravant, prizonierilor de război li se pot aplica restricții de hrană admise în armata puterii captoare; aplicarea unei asemenea pedepse este subordonată stării de sănătate a prizonierului sancționat; c) *în ce privește locul detenției;* trebuie să răspundă necesităților de igienă. Se interzice transferarea deținutului pentru executarea pedepsei în închisori, penitenciare, ocne etc. Prizonierii sînt obligați să țină curat locul detenției; prizonierilor li se permite să facă gimnastică și plimbări în aer liber, minimum două ore pe zi, să citească și să scrie, să expedieze și să primească scrisori. **S.d.** nu poate fi pronunțată decît de un ofițer împuternicit în acest sens, avînd calitatea de comandant de lagăr, de detașament sau de locțiitorul acestora.

sancțiuni economice (în dreptul internațional) **1.** Măsuri de constrîngere de natură economică hotărîte de organizații internaționale — de ex. Consiliul de Securitate — și executate de statele membre împotriva unui stat sau unor state care încalcă prevederile dreptului internațional. **2.** Măsuri de constrîngere luate de un stat sau de mai multe state față de un alt stat (state) sau persoane — fizice sau juridice — străine ca răspuns la încălcarea unor obligații de natură economică. Astfel de măsuri pot consta în penalizarea, adică aplicarea unei amenzi contravenționale pentru nesocotirea unor obligații asumate prin contract. În practica imperialistă, **s.e.** constituie de multe ori un mijloc de presiune economică. Potrivit condițiilor generale de livrare a mărfurilor între organizațiile țărilor membre ale C.A.E.R., penalizarea nu poate depăși 8% din valoarea mărfii livrate cu întîrziere.

sancțiuni penale (în dreptul internațional), pedepse ce pot fi aplicate prizonierilor de război pentru fapte contrare legilor și obiceiurilor aplicabile în caz de conflict armat. Normele în vigoare ale dreptului internațional recunosc puterii deținătoare dreptul de a judeca prizonierii de război care comit asemenea fapte. În cazul deschiderii unei proceduri judiciare împotriva unui prizonier de război, puterea deținătoare va avertiza, cît mai curînd posibil, puterea protectoare, transmițîndu-i următoarele indicații: starea actuală și gradul prizonierului, locul unde se află, acuzația ce i se aduce și dispozițiile legale aplicabile. Fiecărui prizonier i se va asigura exercitarea dreptului de apărare. Reprezentanții puterii protectoare vor avea dreptul să asiste la dezbateri. În stabilirea pedepsei se va ține seama că acuzatul nu este cetățean al statului deținător și nu este legat de el prin jurămînt de credință. Ca atare, pedeapsa va trebui să fie minimă. În cazul pronunțării pedepsei cu moartea, ea se va notifica și puterii protectoare, pentru ca aceasta s-o transmită statului al cărui cetățean este prizonierul. Executarea nu trebuie să aibă loc la mai puțin de șase luni de la primirea comunicării de către puterea protectoare. V. și **sancțiuni disciplinare.**

satisfacție, reparație de ordin moral obținută de un stat din partea altui stat pentru o acțiune ilicită a acestuia din urmă care i-a angajat răspunderea internațională. **S.** este dată printr-un act al statului vinovat, cum ar fi prezentarea de scuze, pedepsirea celor vinovați, recunoașterea pe cale judiciară sau arbitrală a atingerii aduse pe nedrept statului victimă etc. V. și **răspunderea internațională.**

schimb al instrumentelor de ratificare, operațiunea de transmitere reciprocă a instrumentelor de ratificare practicată în cazul tratatelor bilaterale. De regulă **s. al i. de r.** are loc nu în capitala statului unde s-a semnat tratatul, ci în capitala celuilalt stat, într-un cadru solemn. Cu acest prilej se încheie un proces-verbal, care se anexează la tratat împreună cu instrumentul de ratificare.

schimbarea cetățeniei, modalitate prin care o persoană poate dobîndi o altă cetățenie decît cea pe care o posedă. Cetățenia fiind o legătură politică și juridică permanentă dintre o persoană fizică și un anumit stat, reglementarea tuturor problemelor ce o privesc, inclusiv schimbarea ei, este de competența exclusivă a statului care, prin legislația sa internă, determină atît modurile de dobîndire și de pierdere a cetățeniei, cît și toate drepturile și obligațiile decurgînd din această apartenență. Schimbarea cetățeniei este posibilă în următoarele cazuri: 1. Prin căsătoria cu un cetățean al altui stat; 2. Prin înfierea unui minor de cetățenie străină; 3. Prin redobîndirea sau reintegrarea persoanelor întoarse din emigrație și a acelora ce și-au pierdut cetățenia prin căsătoria cu un străin; 4. Prin opțiune, în cazul unor transferări de teritorii de la un stat la altul, ori a unor strămutări de populații stabilite prin convenții internaționale; 5. Prin strămutări de populație intervenite pe baza unui tratat încheiat între state, cînd populația transferată dobîndește cetățenia statului pe teritoriul căruia se instalează; 6. În urma unei solicitări din partea persoanei interesate, aprobată de către organul competent al statului a cărui cetățenie dorește s-o obțină. V. și **cetățenie.**

schimb de note, una din formele de realizare a unui acord scris între două state, constînd în remiterea reciprocă a unor note diplomatice cu conținut identic și purtînd aceeași dată. **S. de n.** se realizează în practica diplomatică de către Ministerul Afacerilor Externe și misiunea diplomatică a celuilalt stat, participant la acord, acreditată în țara respectivă.

schimb de populație, transfer de populații de pe teritoriul unui stat pe teritoriul altui stat și vice-versa, în temeiul unui acord internațional (de ex.: **s. de p.** efectuat în temeiul Tratatului de la Lausanne din 30 ian. 1923, între Grecia și Turcia). Persoanele transferate în temeiul unui asemenea tratat pierd cetățenia statului din care sînt transferate, devenind cetățeni ai statului în care sînt transferate. **S. de p.** urmărește de obicei normalizarea relațiilor dintre cele două state în cauză, cînd se modifică traseul frontierei lor, sau cînd se transferă o minoritate etnică sau religioasă în statul de care este legată prin sentimente naționale, credință religioasă.

schimb de prizonieri, mijloc de a realiza repatrierea prizonierilor de război. **S. de p.** este reglementat de Convenția de la Geneva (1949) cu privire la tratamentul prizonierilor de război. Prizonierii de război vor fi repatriați în țările lor la încetarea ostilităților active. Înainte de încetarea ostilităților **s. de p.** poate interveni în următoarele situații: a) cînd se încheie un armistițiu, fie general, fie parțial și cînd una din clauzele armistițiului prevede **s. de p.**; b) prizonierii grav răniți sau bolnavi pot fi trimiși direct în țările lor în cazul cînd: sînt răniți și bolnavi incurabili; după părerea medicilor nu sînt susceptibili de însănătoșire în decursul unui an; cînd facultățile lor intelectuale și fizice par a fi suferit o scădere importantă și permanentă. Prizonierii de război grav răniți sau bolnavi pot fi transportați și spitalizați în țări neutre în scopul de a li se acorda o îngrijire mai bună și a elibera pe captor de sarcina tratamentului. Aceștia pot fi repatriați în țările de origine dacă starea sănătății lor s-a agravat, astfel încît îndeplinesc condițiile repatrierii directe, sau cei ale căror facultăți intelectuale și fizice rămîn după tratament deosebit de scăzute. Pot beneficia de repatriere directă sau spitalizare într-o țară neutră prizonierii de război victime ale unor accidente, precum și cei propuși comisiilor medicale mixte de către un medic, compatriot de-al lor, de către puterea de care depind sau de un organism recunoscut de această putere care se ocupă de prizonieri. Toate cheltuielile de repatriere sau de transport într-o țară neutră vor fi suportate începînd de la frontiera puterii deținătoare către puterea de care depind acești prizonieri.

schimb de scrisori, modalitate de încheiere a unui tratat. În cazul **s. de s.,** organele competente ale statelor în cauză — de ex., ministrul de externe al țării-gazdă și șeful misiunii diplomatice a statului contractant acreditat în acea țară — își adresează reciproc cîte o scrisoare, reproducînd integral textul înțelegerii stabilite, menționînd că statul pe care îl reprezintă este de acord cu acest text. V. și **schimb de note.**

schimb de teritorii, unul din modurile practicate în trecut de modificare a teritoriului unui stat. Astfel, în 1890 Anglia a cedat Germaniei insulele Helgoland în schimbul unui teritoriu din Africa orientală. **S. de t.** este incompatibil cu principiul integrității teritoriale a statelor cu dreptul popoarelor la autodeterminare, în temeiul cărora dreptul internațional nu admite modificări ale teritoriului de stat decît cu condiția respectării dreptului popoarelor de a-și hotărî singure destinele. Dreptul internațional permite totuși anumite rectificări de frontieră, cu asentimentul statelor în cauză, în vederea unei cît mai corecte cuprinderi a populației de o anumită naționalitate sau din alte motive (construirea de baraje, obiective comune etc.).

sclavie, starea sau condiția unei ființe omenești asupra căreia se exercită atributele dreptului de proprietate sau numai unele dintre ele. **S.** este expresia unor vremuri revolute, iar actele de punere sau menținere în stare de sclavie, ca și traficul de sclavi, constituie astăzi o crimă de drept internațional. Sub forma muncii forțate **s.** subzistă și azi în unele părți ale lumii. Ținîndu-se seamă de riscurile pe care practicarea **s.** le implică pentru comunitatea internațională, statele s-au obligat să colaboreze în scopul prevenirii și împiedicării comiterii de asemenea fapte. Declarația de la Viena (1815) a fost primul document internațional care a condamnat **s.** Interzicerea traficului de **s.** a fost prevăzută întîia oară în Convenția semnată (1841) de către Rusia, Prusia, Franța, Austria și Anglia. Prin adoptarea acestei convenții, puterile europene urmăreau împiedicarea folosirii pe plantațiile de bumbac din S.U.A. a sclavilor procurați din

Africa şi prin această măsură tindeau să slăbească puternica concurenţă americană pe piaţa de bumbac. Tot în interesul puterilor coloniale s-a prevăzut interzicerea comerţului de sclavi — nu şi **s.** — în documentele Congresului de la Berlin (1885), cît şi în Actul general al Conferinţei de la Bruxelles (1890). La 25 sept. 1926, Adunarea Societăţii Naţiunilor a adoptat Convenţia cu privire la **s.**, care însă nu interzice **s.**, ci se mărgineşte să declare angajamentul statelor semnatare de a „continua înlăturarea progresivă a sclaviei". Desfiinţarea expresă a **s.**, a traficului de sclavi şi a instituţiilor similare sclavajului a fost făcută abia în anul 1956, cînd la Conferinţa de la Geneva, convocată sub egida O.N.U., s-a adoptat Convenţia suplimentară, la care este parte şi România. Convenţia prescrie că nici un stat, nici o organizaţie, indiferent de caracterul ei, precum şi nici o persoană particulară nu au dreptul de a practica **s.**, traficul de sclavi sau comerţul cu femei şi copii. Convenţia interzice totodată o serie de practici asemănătoare **s.**, cum ar fi înrobirea pentru datorii, şerbie, cumpărarea soţiilor şi exploatarea muncii copiilor şi prescrie obligaţia statelor contractante de a fixa o vîrstă minimă convenabilă pentru căsătorie, incriminarea traficului de sclavi, sancţiuni penale pentru mutilarea sau marcarea cu fierul roşu a sclavilor sau a persoanelor înrobite. **S.** a fost trecută în statutul tribunalelor militare de la Nürnberg şi Tokio, printre crimele contra umanităţii. Fenomenul sclavajului care constituie o încălcare flagrantă a drepturilor fundamentale ale omului nu a fost însă nici azi eliminat din toate zonele lumii, motiv pentru care Consiliul Economic şi Social al O.N.U. a decis (1966) ca problema **s.** şi traficului cu sclavi, inclusiv practicile sclavagiste ale apartheidului şi colonialismului, să fie remisă spre studiu comisiei drepturilor omului.

scrisoare (în dreptul diplomatic), document oficial adresat de un stat altui stat prin care se anunţă calitatea unui agent diplomatic de a reprezenta ţara în calitate de ambasador (scrisoare de acreditare), rechemarea unui şef de misiune (scrisoare de rechemare), perfectarea unui tratat internaţional etc. **S.** sînt redactate la persoana întîi şi se adresează în mod personal destinatarului. **S.** angajează statul emitent.

scrisoare de acreditare (denumită în mod curent „scrisori de acreditare"), document prin care statul acreditant aduce oficial la cunoştinţă şefului statului de reşedinţă acreditarea unui agent diplomatic în calitate de şef de misiune. **S. de a.** este semnată de şeful statului care numeşte pe reprezentantul diplomatic şi contrasemnată de ministrul afacerilor externe. **S. de a.** se dă ambasadorilor, trimişilor plenipotenţiari şi ambasadorilor cu misiuni speciale. Însărcinaţii cu afaceri nu primesc **s. de a.**, ci o scrisoare a ministrului afacerilor externe către ministrul de externe al ţării de reşedinţă a misiunii diplomatice. **S. de a.** are importanţa unei împuterniciri cu caracter general dată diplomatului; atunci cînd diplomatul poartă negocieri sau trebuie să semneze un acord, el are nevoie de o împuternicire specială, numită depline puteri. Înmînarea **s. de a.** marchează, de regulă, momentul intrării în funcţie a şefului misiunii diplomatice. Şeful misiunii diplomatice este socotit că şi-a asumat funcţiile în statul acreditar în momentul cînd şi-a prezentat scrisorile de acreditare sau cînd şi-a notificat sosirea şi cînd o copie de pe scrisorile sale de acreditare a fost prezentată la Ministerul Afacerilor Externe al statului acreditar, sau la un alt minister la care s-a convenit, după practica în vigoare în statul acreditar. Ordinea de prezentare a scrisorilor de acreditare sau a unor copii după aceste scrisori este determinată prin data şi ora de sosire a şefului de misiune. Prezentarea **s. de a.** are loc în mai multe situaţii: cu ocazia prezentării pentru prima dată la post a şefului de misiune; cînd şeful misiunii a fost ridicat în rang; cu ocazia schimbării formei de stat sau de guvernămînt într-una din cele două ţări; de cîte ori se schimbă monarhul unui stat. **S. de a.** este înmînată de ambasador sau de trimisul extraordinar şefului statului de reşedinţă. În R.S. România, **s. de a.** se înmînează preşedintelui republicii (la ceremonie asistă ministrul afacerilor externe, secretarul şefului statului). V. şi **acreditare.**

scrisoare de cabinet, document prin care ministrul afacerilor externe al unui stat aduce la cunoştinţă omologului său din alt stat acreditarea unui însărcinat cu afaceri ca şef de misiune. Procedura prezentării **s. de c.** este fără ceremonial.

scrisoare de încredinţare, document de corespondenţă diplomatică uzitat în trecut prin care şeful unui stat arăta pe scurt scopul misiunii trimisului său sau poziţia statului faţă de o problemă internaţională importantă care interesa cele două ţări respective. Cînd era primit de şeful statului gazdă, înainte de a expune oral scopul demersului, solul remitea acestuia **s. de î.** din partea şefului statului pe care-l reprezenta.

scrisoare de marcă, document oficial deschis, eliberat pe vremuri de guvernul unui stat beligerant, în timpul războiului căpitanului unei nave corsar, permiţîndu-i să atace vasele de război sau de comerţ ale statului cu care statul emiţător al **s. de m.** era în război. După ce prin Declaraţia de la Paris (1856) instituţia cursei a fost abolită, **s. de m.** au dispărut din practica internaţională.

scrisoare particulară sau cu caracter semioficial, denumirea scrisorii emanată de la şeful misiunii diplomatice sau adresată lui de către şeful altei misiuni sau către ori de către Ministerul de Externe al statului acreditar. Această formă de corespondenţă diplomatică, universal recunoscută şi practicată, caută să asigure un plus de elasticitate formulărilor poziţiilor celor două state în cauză, constituind un instrument al negocierii diplomatice menit să evite greutăţile inerente afirmării oficiale a unor poziţii care încă nu s-au definitivat. **S. p.** nu pot constitui, prin ele însele, un acord în formă simplificată.

scrisoare de rechemare (denumită în mod curent „scrisori de rechemare"), document prin care şeful statului acreditant aduce oficial la cunoştinţă şefului statului de reşedinţă încetarea funcţiunilor şefului de misiune acreditat pe lîngă acesta. De regulă, în cuprinsul **s. de r.** sînt explicate pe scurt cauzele oficiale ale rechemării (mutarea în alt post, starea sănătăţii, cererea reprezentantului diplomatic de a fi rechemat etc.). **S. de r.** este semnată de şeful statului acreditant şi este înmînată, de regulă, de că-

tre noul şef de misiune şefului statului acreditar cu ocazia depunerii scrisorilor sale de acreditare. În cazuri foarte rare **s. de r.** sînt semnate de ministrul afacerilor externe.

S.E.A.T.O., v. **Organizaţia Tratatului Asiei de Sud-Est** (South-East Treaty Organization).

secesiune, acţiunea unui grup naţional sau etnic ori a unei autorităţi locale de a se separa de colectivitatea, în special de statul din care a făcut parte, spre a alcătui un stat nou sau a intra în compunerea altui stat. Cînd s. este înfăptuită — sau se încearcă a fi înfăptuită — pe calea armelor, ea dă loc la un război civil. În cazul acesta celelalte state pot să recunoască secesioniştilor, după caz, calitatea de insurgenţi sau calitatea de parte beligerantă, în care caz aceste state au în principiu datoria să observe regulile neutralităţii faţă de părţile în luptă. Dacă **s.** s-a realizat, se ridică pentru celelalte state problema recunoaşterii schimbărilor teritoriale, precum şi eventual a noului stat, şi se vor pune problemele succesiunii statului creat prin **s.** sau mărit prin **s.** la drepturile statului împotriva căruia a fost îndreptată **s.** Dreptul internaţional, recunoscînd principiul integrităţii teritoriale a statelor, practica formării unor noi state pe cale de **s.** constituie în prezent o situaţie de excepţie (ex. formarea Republicii Populare Bangladesh).

sechestrare 1. (în războiul naval). Actul prin care un stat hotărăşte în timp de conflict armat reţinerea provizorie a unei nave străine sau a încărcăturii acesteia în vederea judecării capturii de către un tribunal de prize. În caz de validare, bunurile **s.** se confiscă. **2.** (în războiul terestru). Însuşirea bunurilor proprietate particulară, susceptibile a fi utilizate în scopuri militare. La încheierea păcii ele trebuie restituite sau proprietarii să fie despăgubiţi. V. şi **confiscare.**

Secretariatul Naţiunilor Unite, organ principal al Organizaţiei Naţiunilor Unite care îndeplineşte funcţiile administrative ale organizaţiei. El este în serviciul altor organe şi duce la îndeplinire programul şi politicile hotărîte în cadrul O.N.U. la propunerea Consiliului de Securitate. Personalul Secretariatului, compus din funcţionari internaţionali care lucrează la sediu sau în diverse ţări, se ocupă de toate activităţile organizaţiei (membrii Secretariatului provin din peste 130 de state). Ei sînt funcţionari internaţionali care lucrează pentru ansamblul organizaţiei; în baza art. 100 din Carta O.N.U. ei se angajează să nu ceară şi să nu primească nici o instrucţiune de la vreun guvern oarecare sau de la o autoritate exterioară. Activitatea secretarului general şi a personalului Secretariatului este foarte variată şi acoperă practic întreaga activitate a organizaţiei. Astfel, secretarul general poate atrage atenţia Consiliului de Securitate asupra oricărei afaceri care, după părerea sa, ar putea pune în pericol pacea şi securitatea internaţională. El poate oferi bune oficii şi uneori mediaţia oficială, vizînd rezolvarea diferendelor internaţionale; asigură conducerea operaţiunilor de menţinere a păcii; poartă discuţii cu reprezentanţii statelor; face analize asupra evoluţiei tendinţelor şi problemelor economice; efectuează studii în toate domeniile; organizează conferinţe internaţionale; întocmeşte statistici; aduce la îndeplinire hotărîrile Consiliului de Securitate şi a altor organe; asigura interpretarea discursurilor şi traducerea documentelor; asigură servicii de informaţie asupra activităţii organizaţiei pentru presă. Totodată, informează Adunarea Generală în fiecare sesiune ordinară cu problemele privind pacea şi securitatea internaţională; convoacă Adunarea Generală în sesiune extraordinară de urgenţă la cererea Consiliului de Securitate sau a majorităţii membrilor organizaţiei; primeşte informări de la statele care administrează teritorii ce nu se autoguvernează; face comunicări statelor în legătură cu alegerea de judecători la Curtea Internaţională de Justiţie, cu demisia acestora şi completarea locurilor vacante, precum şi cu cauzele aduse în faţa Curţii. El este, totodată, şi secretarul general al Adunării Generale, Consiliului de Securitate, Consiliului Economic şi Social şi Consiliului de Tutelă, precum şi al organelor lor principale şi subsidiare. Secretarul general mai este şi depozitarul convenţiilor internaţionale multilaterale, pe care le înregistrează şi le publică într-un repertoriu. Tot secretarului general îi revine şi îndatorirea de a executa rezoluţiile diferitelor organe şi de a întocmi raportul anual al activităţii O.N.U., pe care-l supune Adunării Generale la fiecare sesiune a sa. Secretarul general îndeplineşte o serie de funcţii de reprezentare pe multiple planuri. De asemenea, el încheie contracte de drept civil pentru furnizarea serviciilor necesare organizaţiei şi contracte de muncă cu angajaţii Secretariatului. Sub directa conducere a secretarului general, Secretariatul realizează funcţia de informare şi documentare a opiniei publice cu privire la activitatea organizaţiei, prin repertorii, anuare, comunicate de presă, filme, fotografii şi alte mijloace informaţionale. *Structura organizatorică.* În cadrul O.N.U. funcţionează două categorii de organe: *oficiile* (birourile) — executiv, pentru probleme juridice, pentru controlul bugetar, personal — direct subordonate secretarului general, şi *departamentele*, ca organe inferioare — pentru problemele politice şi de securitate, economice şi sociale, de tutelă, informaţii publice, conferinţe etc., subîmpărţite la rîndul lor în *divizii* (secţii). Fiecare departament este condus de un secretar general adjunct. În afara sediului, diverşi tehnicieni, experţi şi consilieri economici lucrează direct, pe teren, pentru a ajuta ţările în curs de dezvoltare; uneori trupe însărcinate cu asigurarea menţinerii păcii sau grupe de observatori staţionează în zone de tensiune şi conflicte. România consideră că pentru creşterea rolului Secretariatului general este necesară îmbunătăţirea şi raţionalizarea metodelor de lucru în O.N.U. pe baza criteriilor care decurg din compoziţia actuală a O.N.U., reducerea personalului şi a cheltuielilor sale mereu sporite, perfecţionarea continuă a activităţii sale, o mai judicioasă repartizare a folosirii fondurilor, adoptarea unor măsuri ferme de combatere a fenomenelor de birocratism şi rutină etc.

sectoare, *teoria ~*, concepţie potrivit căreia, în lipsa unor alte temeiuri juridice, teritoriile arctice, situate în triunghiurile dintre polul nord, pe de o parte, şi punctele extreme ale întinderilor teritoriale ale unor state, pe de altă parte, fac parte din teritoriul statului respectiv. Statele care invocă drepturi teritoriale în Arctica în temeiul teoriei s.

sînt U.R.S.S., S.U.A., Canada, Norvegia și Danemarca. Teoria s. a fost folosită mai ales din cauza absenței unei ocupații efective sau chiar numai simbolice efectuate de către statele situate cel mai aproape de polul nord, fapte ce se datorează condițiilor foarte grele de climă, caracteristice acelor ținuturi.

securitate colectivă, concept în temeiul căruia mai multe state își asumă reciproc obligația de a-și acorda ajutor, inclusiv cu mijloace militare, în cazul în care o agresiune ar fi îndreptată împotriva vreunuia dintre ele, considerînd că o atare agresiune constituie o agresiune împotriva tuturor. S.c. se întemeiază în principiul indivizibilității păcii, în fundamentarea ei se pornește de la ideea că agresiunea, indiferent împotriva cui și unde va fi săvîrșită, reprezintă o încălcare a păcii generale. Conceptul s.c. a stat la baza Pactului Societății Națiunilor. S.c. a urmat politicii de echilibru a forțelor și ea implică ideea că nu poate exista pace trainică fără securitate și nici securitate în condițiile în care războiul de agresiune este admis ca mijloc legal de rezolvare a diferendelor internaționale. Garanția colectivă și obligația de asistență instituite prin pactul Societății Națiunilor nu aveau decît un caracter parțial și incomplet, ele neintervenind decît în cazul unei agresiuni prin care se urmărea modificarea statu-quoului teritorial. Conceptul de s.c. consacrat în Pactul Societății Națiunilor Unite a fost consolidat în perioada interbelică prin încheierea a o serie de documente politico-diplomatice: Tratatul general de renunțare la război (Pactul Briand-Kellogg din 1928), convențiile de definire a agresiunii (1933), tratatele multilaterale care au stat la baza Micii Înțelegeri (1920—1938) și a Înțelegerii Balcanice (1934—1940 ș.a.), dar care în practică nu au putut suplini lacunele Pactului Societății Națiunilor și nici nu au constituit o stavilă în calea agresiunii.

securitate europeană (în dreptul internațional), sistem de angajamente, măsuri și garanții de natură să asigure în raporturile dintre statele europene și ale acestor state cu celelalte țări ale lumii un tip de relații care să permită fiecărei entități suverane și tuturor țărilor continentului existența și dezvoltarea liberă în condiții de pace, la adăpost de orice agresiune — militară, economică sau de altă natură —, de orice act de forță sau de amenințare cu folosirea forței. S.e. interzice categoric orice atentat la independența și suveranitatea națională a statelor, la integritatea lor teritorială, asigurîndu-le exercitarea drepturilor lor inalienabile, pe temeiul unui sistem de angajamente internaționale, precum și de măsuri efective, înscrise în documente cu forță obligatorie care să ofere fiecărui popor garanția deplină că se află la adăpost de orice agresiune și încercare de amestec străin în treburile sale și se poate dezvolta liber. S.e. trebuie să fie concepută ca o parte a securității mondiale. Indivizibilitatea păcii și securității internaționale implică și postulează securitatea fiecărei țări, a fiecărui continent, după cum securitatea oricărei țări europene implică și postulează securitatea internațională a oricărei alte țări din Europa sau în afara Europei, a tuturor țărilor din lume. În concepția României s.e. nu poate fi concepută fără măsuri concrete de dezangajare militară și de dezarmare. Totodată este nevoie, pentru realizarea s.e., de adoptarea unui sistem coerent de măsuri practice pentru edificarea în Europa a unui cadru solid al păcii și securității, bazat pe excluderea recurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea forței din instrumentarul de politică externă a statelor europene. Documente de mare însemnătate pentru definirea conținutului de drept internațional al s.e., precum și pentru realizarea efectivă a acesteia sînt Declarația cu privire la consolidarea păcii și securității în Europa (București, 6 iul. 1966), a Consfătuirii Comitetului Politic Consultativ al țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia și Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (1 aug. 1975), care cuprinde, între altele, și „Decalogul de la Helsinki", în care sînt definite zece principii menite să cîrmuiască relațiile dintre statele participante — și ale acestora cu celelalte state din lume; sînt recomandate și adoptate măsuri care să facă efectivă nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța, precum și măsuri promotoare de încredere, atît pe plan militar, cît și pe planul dezvoltării cooperării economice și culturale și a rezolvării unor probleme umanitare. După rezultatele nesatisfăcătoare ale reuniunii de la Belgrad, România, care militează consecvent pentru realizarea s.e., a stăruit pentru reușita reuniunii de la Madrid (11 nov. 1980). S.e. implică dreptul fiecărui popor la dezvoltare liberă, independența reală a fiecărei națiuni de pe continent, o organizare a statelor europene care să asigure măsuri efective de dezangajare militară și de dezarmare, promovarea dezvoltării prin cooperarea tuturor statelor europene la eforturile fiecărui stat european, egalitatea reală în drepturi, rezolvarea tuturor diferendelor dintre statele europene prin mijloace exclusiv pașnice, prin tratative. România stăruie consecvent pentru realizarea s.e., militînd, între altele, pentru convocarea unei conferințe consacrate dezangajării militare și dezarmării europene, avînd drept obiectiv micșorarea potențialului militar adunat pe continent, oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmare în condiții de securitate pentru toate statele; asigurarea continuității cooperării statelor europene prin organizarea de reuniuni periodice de lucru, grupuri de experți, forme de discutare și negociere a problemelor, încheierea unui Tratat general de renunțare la forță și la amenințarea cu forța. În concepția României s.e. va fi în egală măsură un efect și un factor al promovării respectării și dezvoltării progresiste a dreptului internațional.

securitate internațională, mod de organizare a relațiilor internaționale caracterizat prin aceea că toate statele lumii sînt la adăpost de agresiune, de orice alt act de folosire a forței sau de amenințare cu folosirea forței, precum și prin siguranța fiecărui stat în parte că se bucură de protecție colectivă. S.i. presupune participarea, cu drepturi egale, a fiecărui stat la rezolvarea problemelor majore ale contemporaneității, la crearea unui sistem democratic de raporturi între popoare și relații interstatale. S.i. este prin natura sa, reciprocă; fiecare stat trebuie să beneficieze de garanția tuturor. În mod practic, sistemul s.i. se poate realiza pe baza unui acord la care să participe, fără discriminare, toate statele interesate si care ar cuprinde o

serie de clauze referitoare la interzicerea agresiunii, la abținerea de la folosirea forței sau a amenințării cu forța, la rezolvarea problemelor litigioase numai pe cale pașnică — prin tratative, bune oficii, mediere, conciliere, arbitraj etc. — la consultări și schimb de informații pe probleme care prezintă interes reciproc. O condiție fundamentală a înfăptuirii **s.i.** o constituie promovarea între state a unor relații de bună vecinătate în domeniul economico-politic, tehnico-științific, cultural și în alte domenii, avînd la bază principiile suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc. Un asemenea sistem de **s.** implică și realizarea unor măsuri practice privind desființarea concomitentă a alianțelor militare existente, lichidarea bazelor militare străine, retragerea tuturor trupelor de pe teritoriul altor state în limitele frontierelor lor naționale, crearea unor zone denuclearizate și, de asemenea, obligația statelor care posedă arme nucleare de a nu le folosi niciodată, încetarea zborurilor avioanelor încărcate cu bombe nucleare deasupra teritoriilor altor state și a intrării în porturile acestor state a navelor străine care au la bord arme nucleare etc. S.i. se bazează pe principiul indivizibilității păcii; în fundamentarea ei se pornește de la ideea că agresiunea, indiferent împotriva cui și unde va fi săvîrșită, reprezintă o încălcare a păcii generale. După cel de-al doilea război mondial, în urma experienței grele pe care acesta a constituit-o pentru popoare, principiul **s.i.** a fost pus și stă și în prezent la baza O.N.U. Carta O.N.U. situează „menținerea păcii și securității internaționale" pe primul loc atunci cînd enumeră scopurile Organizației Națiunilor Unite (art. 1), preconizînd, de asemenea, un sistem colectiv de **s.i.** Acest sistem obligă statele de a se abține în relațiile lor internaționale de la amenințarea cu forța și folosirea ei împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a vreunui stat, precum și obligația corelativă pentru state de a rezolva diferendele internaționale exclusiv pe cale pașnică. S.i. presupune totodată și respectarea celorlalte principii fundamentale înscrise în Carta O.N.U. — principiul egalității suverane a statelor, dreptul popoarelor de a-și hotărî singure soarta, neamestecul în treburile interne, îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor internaționale, cooperarea dintre state în vederea menținerii păcii, precum și obligația statelor de a sprijini Organizația Națiunilor Unite în acțiunile întreprinse de aceasta în conformitate cu Carta. Sistemul de **s.i.** consacrat de Cartă nu și-a dovedit viabilitatea atît datorită unor cauze obiective — absența mecanismului care să asigure realizarea în practică a măsurilor colective prevăzute; excluderea posibilității unor măsuri colective din partea O.N.U. împotriva vreunuia din membrii permanenți ai Consiliului de Securitate, datorită dreptului de veto acordat acestora — cît și a unor cauze subiective — în special lipsa de voință politică a puterilor occidentale de a coopera în cadrul O.N.U. în spiritul principiilor Cartei. Crearea blocurilor militare, în primul rînd a N.A.T.O., și ca urmare a Tratatului de la Varșovia, a plasat **s.i.** pe principiul echilibrului de forțe, stimulînd cursa înarmărilor și creînd noi și sporite pericole pentru pace și **s.i.** Inițiativa unor state, între care și România, a permis Adunării Generale a O.N.U. să adopte Declarația asupra întăririi **s.i.** (16 dec. 1970) care, reafirmînd validitatea universală și necondiționată a scopurilor și principiilor Cartei O.N.U., „recomandă ca toate statele să contribuie la eforturile de a asigura pacea și securitatea pentru toate națiunile și de a stabili, în conformitate cu Carta, un sistem efectiv de securitate colectivă universală fără alianțe militare". Punînd la baza politicii sale externe principiile suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, desfășurînd o activitate externă susținută, manifestînd inițiativa în diverse organisme internaționale și sprijinind alte acțiuni care contribuie la îmbunătățirea climatului internațional, România se manifestă activ pe arena internațională, aducîndu-și propria contribuție la lupta pentru înfăptuirea unui sistem de **s.i.** organizat pe temeiuri noi, democratice, întemeiat pe respectarea strictă a principiilor fundamentale ale dreptului internațional și care să dispună de un suport material care să se poată realiza pe de o parte prin măsuri efective de dezangajare militară și dezarmare, iar pe de altă parte prin impulsionarea dezvoltării, eradicarea stării de subdezvoltare și asigurarea unui progres rapid al țărilor în curs de dezvoltare. Concepția românească despre **s.i.** și-a găsit o elocventă expresie în activitatea susținută depusă de România în vederea edificării securității europene, precum și în activitatea diplomatică prestigioasă a președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, contribuțiile remarcabile la soluționarea pe cale politică a diferendelor internaționale, pentru normalizarea raporturilor dintre state, pentru stingerea focarelor de conflict și tensiune în diverse regiuni ale lumii. V. și **securitatea europeană; sistem de securitate.**

sediul (în dreptul internațional), localitatea (orașul) și țara în care este stabilită și funcționează o reprezentanță (misiune) diplomatică, precum și o organizație sau un organism internațional, o instituție sau un organ al acestora. România este **s.** citorva centre internaționale, precum: Centrul de informare al O.N.U.; Biroul reprezentantului permanent al P.N.U.D.; Centrul European al UNESCO pentru învățămîntul superior; Centrul comun O.N.U.D.I./România; Centrul demografic O.N.U./România (C.E.D.O.R.). Stabilirea **s.** unei organizații internaționale se face prin acord între statul gazdă și instituția în cauză. Prin acordul de sediu se statornicește și statutul juridic al centrului internațional în cauză, inclusiv privilegiile și imunitățile respective.

segregație rasială, termen care definește separarea unor grupuri de persoane din interiorul aceleiași țări pe criterii de rasă. **S.r.** reprezintă o încălcare flagrantă a drepturilor omului, ea conduce la inegalități în sînul populației unui stat. V. și **apartheid; discriminare rasială.**

semnal distinctiv (în dreptul internațional), expresie care definește orice mijloc de semnalizare destinată exclusiv la identificarea unităților și mijloacelor de transport sanitar.

semnarea tratatului, moment ce încununează procesul de negociere a unui instrument internațional, concretizat în manifestarea voinței reprezentanților statelor contractante de a fi legate prin tratatul în-

cheiat. S.t. se face după anumite reguli de procedură, prin care se exprimă principiul egalității statelor, denumită procedura alternatului. Regulile care caracterizează alternatul sînt: a) cînd sînt mai mulți plenipotențiari, semnăturile se pun pe textul tratatului, față în față, pe partea stîngă și pe partea dreaptă; b) pe partea stîngă, considerată primul loc, semnează plenipotențiarii statului la care va rămîne acel exemplar din tratat; pe exemplarul care va rămîne celeilalte părți, ei vor semna pe locul al doilea, în dreapta; c) cînd tratatul se semnează de către un singur împuternicit de fiecare parte, semnăturile pot fi puse una sub cealaltă; în acest caz, primul loc va fi cel de deasupra; d) la semnarea unui tratat multilateral, plenipotențiarii își așază semnăturile una sub cealaltă, în ordinea alfabetică a denumirii părților. S.t. de către delegați angajează definitiv partea numai dacă acest lucru a fost stabilit în prealabil de ele. Convenția de la Viena (1969) prevede în acest sens: „Consensul unui stat de a fi legat printr-un tratat se exprimă prin semnătura reprezentantului acestui stat: a) cînd tratatul prevede că semnătura va avea acest efect; b) cînd este stabilit pe altă cale că statele participante la negociere conveniseră că semnătura va avea acest efect; c) cînd intenția statului de a conferi semnăturii acest efect rezultă din deplinele puteri sau a fost exprimată în cursul negocierii". În toate celelalte împrejurări, semnătura are ca efect numai autentificarea textului, adică confirmarea că textul semnat reprezintă versiunea definitivă a tratatului, rezultat din negocieri, urmînd ca angajarea juridică a statelor participante să necesite săvîrșirea altor acte juridice — aprobare ori ratificare. V. și **semnătura ad-referendum; tratat internațional.**

semnătura ad-referendum („pentru a se referi, pînă la hotărîrea definitivă"), semnarea provizorie a unui tratat internațional, care intervine atunci cînd împuternicitul are autoritatea să negocieze, dar nu și autoritatea de a semna tratatul. Dacă guvernul confirmă semnătura **ad-referendum** dată de reprezentantul său, atunci aceasta constituie o semnătură definitivă, producînd, efectele specifice.

semn distinctiv (în dreptul internațional), expresie care definește semnul distinctiv al Crucii Roșii, Semilunii Roșii sau a Leului și Soarelui Roșu, pe fond alb, cînd este utilizat pentru protecția unităților și mijloacelor de transport sanitare și a personalului sanitar și religios și a materialului său.

sentința arbitrală, actul prin care un tribunal arbitral se pronunță, cu forță obligatorie pentru părți, asupra diferendului care i-a fost supus spre judecare. **S.a.** se dă cu majoritatea de voturi în formă jurisdicțională. Ea are două părți: o expunere de motive și un dispozitiv. În regulă generală, orice **s.a.** pronunțată de către un arbitru are, sub rezerva conformității sale cu compromisul, o valoare obligatorie pentru părți; acestea trebuie să se supună în prealabil și absolut **s.a.** după pronunțarea sentinței, puterile tribunalului arbitral încetează, iar litigiul dintre părți ia sfîrșit. În cazul în care părțile interpretează diferit sensul și întinderea **s.a.**, acestea pot cere tribunalului un recurs în interpretare. Dacă ele nu se pun de acord asupra creării unei instanțe de recurs, **s.a.** rămîne valabilă. Dacă arbitrii și-au depășit competența, comițînd un exces de putere sau o eroare de fapt, părțile pot cere un recurs în reformare. În situația în care posterior pronunțării **s.a.** se descoperă un fapt nou care dacă ar fi fost cunoscut de arbitri ar fi fost de natură să influențeze decisiv asupra sentinței, se poate cere recursul în revizuire. Executarea **s.a.** are un caracter obligator, ea este încredințată părților pe care acestea trebuie s-o îndeplinească întocmai ca pe orice angajament internațional după principiul „pacta sunt servanda".

sentința arbitrală a regelui Spaniei, *cazul* ∼, diferend între Honduras și Nicaragua. La 7 oct. 1894 cele două state au semnat o convenție pentru delimitarea frontierei. Unul dintre articolele convenției dispunea că, în anumite circumstanțe, orice punct de frontieră care nu ar putea fi determinat de o comisie mixtă desemnată de cele două state va fi supus deciziei guvernului spaniol. În oct. 1904, regele Spaniei a fost invitat să fixeze partea de frontieră asupra căreia comisia mixtă nu s-a putut înțelege. Regele a pronunțat sentința arbitrală la 23 dec. 1906. Nicaragua a contestat validitatea sentinței și, conform unei rezoluții a Organizației Statelor Americane, cele două state au convenit, în iul. 1957, să supună diferendul Curții Internaționale de Justiție. În cererea prin care a introdus instanța în fața Curții (1 iul. 1958), Hondurasul a pretins că neexecutarea sentinței arbitrale de către Nicaragua constituie o violare a obligației internaționale și a cerut Curții să declare că Nicaragua este obligată să dea curs sentinței. În hotărîrea sa din 18 nov. 1960, Curtea a apreciat că Nicaragua a acceptat în mod liber desemnarea regelui Spaniei ca arbitru, că ea a luat parte la procedura arbitrală și a acceptat sentința. În consecință, Curtea a hotărît că sentința este obligatorie și că Nicaragua este obligată să o execute.

serviciul militar al străinilor, regim juridic, conform căruia străinii nu sînt obligați să presteze serviciul militar. Acest regim are la bază ideea că străinul care, de regulă, posedă cetățenia altui stat, are obligația de fidelitate față de statul său, precum și ideea că străinii, fie că au cetățenia unui stat, fie că nu o au (apatrizi), nu beneficiază de drepturi politice și, ca atare, nu este drept să li se impună obligații de această natură. Se cunosc, totuși, situații, cînd un stat supune serviciului militar pe cetățenii altui stat, domiciliați pe teritoriul celui dintîi; dacă statul celălalt a procedat în același mod cu cetățenii primului stat, aflat pe teritoriul său.

servitute internațională, denumire dată în doctrina burgheză unor drepturi pe care un stat suveran le acordă pe teritoriul său unui alt stat sau altor state, pe cale convențională **S.i.** poate fi *activă* (de ex.: dreptul de trecere prin teritoriul altui stat) și *negativă* (de ex.: de a nu exercita anumite perogative, cum ar fi, de pildă, interzicerea luării unor măsuri militare într-o zonă demilitarizată). Așa-zisa **s.i.** nu este identică cu servitutea din dreptul intern, așa cum susțin unii autori occidentali (de ex.: Oppenheim și Lauterpacht). În dreptul intern, servitutea este un drept real accesoriu dreptului de proprietate și presupune existența unui fond dominant și unul servit care să fie contigue, astfel încît însăși natura lucrurilor sau legea să impună crea-

rea servituții. În dreptul internațional, statele exercită în mod exclusiv suveranitatea teritorială, iar așa-zisele „servituți" s-au constituit întotdeauna pe cale *convențională* și ele deci nu sînt altceva decît anumite drepturi pe care un stat suveran le acordă pe teritoriul său unui alt *stat determinat*, de regulă, în condiții de reciprocitate și în interesul dezvoltării relațiilor economice internaționale. Dacă teritoriul — pe care s-a permis exercitarea unui drept de către un alt stat — intră sub suveranitatea unui alt stat, atunci cel care a beneficiat de **s.i.** urmează să încheie o altă convenție cu noul stat suveran. Fără încheierea unei noi convenții **s.i.** nu este valabilă. Țările capitaliste în practica lor internațională au extins mult conținutul noțiunii de **s.i.** pentru a justifica exercitarea anumitor drepturi pe teritoriul altor state obținute în urma unor presiuni (de ex.: dreptul de a înființa și de a folosi baze militare situate pe teritoriul altor state). În acest fel de cazuri este vorba în realitate de limitarea suveranității unui stat mai slab în folosul unui stat mai puternic, practică care contravine legalității internaționale.

sesizarea Curții Internaționale de Justiție, act procedural, prin care, în condițiile prevăzute de normele Regulamentului, Curtea este învestită să cerceteze și să rezolve un diferend interestatal sau să dea un aviz. Modurile de sesizare în materie contencioasă sînt: a) notificarea compromisului, în care trebuie să se arate obiectul litigiului, probele și părțile litigante; b) cererea unilaterală, care se adresează grefierului, atunci cînd părțile au acceptat jurisdicția obligatorie a Curții. Potrivit prevederilor art. 32, par. 2 și art. 35, par. 2 din Regulament, cererea trebuie să fie semnată de reprezentantul misiunii diplomatice al statului reclamant cu sediul la Haga și să cuprindă: indicarea temeiului juridic al competenței Curții, obiectul litigiului, expunerea sumară a faptelor, indicarea dovezilor, numele agentului însărcinat de reprezentantul statului reclamant să răspundă la chemările Curții, precum și ale consilierului și avocaților care îi asistă. La cererea de sesizare a Curții se anexează documentele de care reclamantul înțelege să se servească în dovedirea pretențiilor sale. După sesizarea Curții, modificarea sau completarea cererii este posibilă numai dacă prin acestea nu se transformă diferendul într-un alt diferend, pentru care nu există consimțămîntul părților. Actul sesizării Curții Internaționale de Justiție declanșează procedura de rezolvare a unui diferend interstatal. În materie consultativă, Curtea este sesizată de către organele în drept tot printr-o cerere scrisă. Art. 66 din statutul Curții îndrituiește organizațiile internaționale și statele internaționale să prezinte memorii scrise sau expuneri orale.

S.F.I. v. **Societatea Financiară Internațională (S.F.I.).**

sfîrșitul ocupației militare, momentul trecerii unui stat sau a unui teritoriu în posesia suveranului teritorial. În mod practic, ocupația militară poate lua sfîrșit prin: a) retragerea voluntară a ocupantului; b) recucerirea teritoriului de către suveranul teritorial; c) prin încheierea tratatului de pace. În acest ultim caz efectele juridice sînt în funcție de prevederile tratatului. Dacă, de pildă, tratatul de pace prevede continuarea ocupației, se produce ceea ce în drept se numește *occupatio post bellum* și ne aflăm în fața unei cuceriri teritoriale, a unei anexiuni. În cazul în care tratatul de pace prevede retragerea ocupantului de pe acest teritoriu, înseamnă că ocupația a luat sfîrșit. Prin **s.o.m.** trebuie să se creeze situația *ante bellum*, adică: a) toate legile și regulamentele elaborate de ocupant sînt considerate nule și neavenite; b) toate actele, toate judecățile autorităților de ocupație sînt nule; c) toate actele în curs de execuție devin anulabile. În acest sens a evoluat și practica țării noastre în cursul primului război mondial, cînd o parte a teritoriului său s-a aflat sub regimul ocupației militare germane timp de aproape doi ani. Prin decretul-lege nr. 148 din 9 dec. 1917 au fost declarate nule toate actele făcute de ocupant, fie asupra averii statului, fie în legătură cu averea particulară, prin violarea convențiilor internaționale sau prin abuz de putere. V. și **ocupația militară; efectele juridice ale ocupației militare.**

sfîrșitul războiului, momentul trecerii de la starea de război la starea de pace. În genere, actul formal prin care se pune capăt războiului este tratatul de pace. În fapt, războiul ia sfîrșit prin două operațiuni succesive: prin încetarea ostilităților și prin încheierea păcii. Prin tratatul de pace se pune capăt stării de război și se soluționează problemele rezultate din război. Părțile beligerante au obligația de a notifica tuturor statelor **s.r.** Această obligație este impusă de necesitatea de a se pune capăt tuturor efectelor juridice ca urmare a stării de război, situație care s-a răsfrînt și asupra statelor terțe, inclusiv a celor neutre. Uneori starea de pace s-a restabilit între statele beligerante fără încheierea unui tratat de pace, prin reluarea în fapt a relațiilor normale între statele în cauză.

sic utere tuo ut alienum non laedas, dicton juridic lat. însemnînd „folosește-te de ce-i al tău astfel încît să nu-l lezezi pe altul". Dictonul se referă la posibilitatea abuzului de drept, constînd în folosirea unui drept pentru a face un rău altuia, sau a-i cauza, din nepăsare, acestuia o pagubă disproporționat de mare față de folosul urmărit prin folosirea dreptului în cauză. V. și **abuz de drept.**

sigiliu, pecete (ștampilă) aplicată pe un act oficial — tratat, convenție etc. — care, alăturat semnăturii șefului statului sau guvernului, ori a plenipotențiarului autorizat la aceasta, conferă actului în cauză autenticitate. Pe **s.** este desenată stema statului și este înscrisă denumirea acestuia. Domnii țărilor române aplicau **s.** lor (pecetea) pe tratatele internaționale pe care le încheiau.

sine die, expresie lat. însemnînd „fără termen", folosită spre a se desemna o aminare fără precizarea unui termen oarecare în care acțiunea amînată să fie săvîrșită sau reluată.

sine qua non, expresie lat. care înseamnă „fără de care nu" — se subînțelege cuvîntul „condiție" și care subliniază faptul că pentru una din părțile în cauză — poate pentru fiecare sau unele din ele — o anumită condiție este esențială, de așa fel încît fără îndeplinirea ei întregul angajament, întregul contract, întregul tratat etc. nu prezintă interes și deci cade. Părțile sînt suverane în a atribui această

calitate unei sau unor anumite condiții ale înțelegerii sau angajamentelor lor. Existența unei condiții **s.q.n.** poate fi dedusă și din împrejurările cauzei, dar în principiu nu se presupune, ci trebuie să rezulte o evidență din interpretarea cu bună-credință a raportului în cauză.

sistem de angajamente, ansamblu de obligații, organic legate între ele, asumate de state într-unul sau mai multe domenii ale relațiilor internaționale, pentru realizarea unui scop comun. Astfel, în vederea menținerii și restabilirii păcii, Carta O.N.U. prevede un **s. de a.** incumbînd statelor membre. Expresia s-a încetățenit în vocabularul juridico-diplomatic, în special în cadrul eforturilor pentru edificarea securității în Europa. Ea a fost inclusă pentru prima dată în mesajul adresat de președintele Nicolae Ceaușescu participanților la seminarul științific organizat la București, între 4—6 iun. 1970 de Asociația de drept internațional și relații internaționale, în sensul că „Securitatea europeană reclamă, după convingerea noastră, un sistem de angajamente ferme și măsuri concrete de natură a duce la excluderea folosirii forței și a amenințării cu forța în relațiile dintre state, să ofere tuturor țărilor garanția deplină că se află la adăpost de orice act de agresiune". Noțiunea de **s. de a.** este reluată în același sens în documente ale Comitetului Politic Consultativ al țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia, în Declarația comună româno-franceză din 20 iun. 1970, în Declarația franco-sovietică din 20 oct. 1971 și în alte documente bilaterale și multilaterale. În această concepție, obiectivul comun spre care tinde **s. de a.,** împreună cu măsurile concrete, este excluderea folosirii forței și amenințării cu forța în relațiile dintre state. În acest context pot fi considerate ca angajamente care fac parte dintr-un asemenea sistem principiile adoptate la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa și înscrie în Actul final, semnat de înalții reprezentanți ai statelor participante la Helsinki, la 1 aug. 1975 și, în special, principiile egalității suverane și respectării drepturilor inerente suveranității, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța, inviolabilității frontierelor, integrității teritoriale a statelor, reglementării prin mijloace pașnice a diferendelor internaționale, neintervenției în treburile interne, precum și numeroase alte prevederi ale Actului final. Pentru rezolvarea tuturor problemelor complexe care confruntă omenirea este necesară adoptarea unui **s. de a.,** însoțite de măsuri concrete. Astfel, pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale sînt necesare angajamente privind materiile prime, lichidarea decalajelor, asistența financiară, problemele monetare, dezvoltarea economică a țărilor slab dezvoltate, rezolvarea problemei alimentației, respectarea suveranității asupra resurselor naturale, a egalității depline în drepturi etc.

sistem de securitate, complex de obligații, precum și măsuri de punere în aplicare a angajamentelor asumate de către statele membre ale sistemului, care are drept scop ca fiecare membru să fie asigurat că nu va fi obiectul vreunui atac sau cel puțin că un atac îndreptat împotriva lui nu va avea nici o șansă de succes. În general, efortul de organizare a **s. de s.** s-a rezumat la crearea de alianțe. În fiecare epocă istorică, preocupările respective au purtat amprenta orînduirilor sociale care au predominat în acele timpuri, de multe ori sistemele de alianță încheiate în vederea consolidării securității, transformîndu-se în platforme de agresiune și război. **S. de s.** pot fi regionale sau universale. Primul plan de organizare a unui **s. de s.** regional a fost acela a lui Maximilian Bethune, duce de Sully, care prevedea organizarea Europei în 15 „state egale". Avocatul francez Pierre Dubois recomanda instituționalizarea securității pe continent pe baza arbitrajului obligatoriu. De asemenea, au fost dezvoltate diverse planuri de securitate mondială, care, în ultima instanță, au dus la crearea Societății Națiunilor, ca prima organizație cu vocație universală de asigurare a păcii și securității, pe calea alcătuirii unei forțe colective de reprimare a agresorilor. Tot de la conceptul forței colective au pornit și fondatorii **s. de s.** al Organizației Națiunilor Unite, de astă dată însă rolul hotărîtor revenind celor cinci mari puteri membre permanente ale Consiliului de Securitate care, înscriind principiul unanimității, și-au rezervat dreptul de veto împotriva hotărîrilor cu care nu erau de acord. În condițiile nou create de acumularea unor arme de distrugere în masă capabile să anihileze omenirea de mai multe ori, **s. de s.** bazat pe forță apare drept perimat. Ca urmare, atenția este îndreptată spre crearea unui nou **s. de s.** bazat pe nerecurgere la forță. Acesta presupune însă în mod necesar realizarea dezarmării generale și complete, soluționarea tuturor conflictelor internaționale exclusiv prin mijloace pașnice și dezvoltarea unei largi cooperări reciproc avantajoase, între toate statele, fără discriminări, astfel încît fiecare popor să se poată dezvolta liber, fără nici o amenințare din afară.

sistemul de garanții al A.I.E.A., funcție derivată de aplicare a garanțiilor. Sistemul de garanții al A.I.E.A a fost elaborat în mai multe etape, începînd din 1961, fiind inclus în statutul organizației. Obiectul său fundamental îl constituie prevenirea utilizărilor în scopuri militare a asistenței acordate de către Agenție, ori la cererea sa. Activitățile nucleare desfășurate de un stat fără asistența A.I.E.A. ori obținută prin intermediul său nu pot fi supuse controlului. Sistemul de garanții al A.I.E.A. reprezintă de fapt un mecanism de control care urmărește în principal materialele nucleare (în anumite cantități, în funcție de materialele respective), ca și unele instalații nucleare. **S. de g.** prevede mai multe trepte specifice de control: examinarea planurilor instalațiilor nucleare ce sînt supuse **s. de g.** pentru a se putea constata că acestea nu se pretează unor aplicații cu caracter militar; unificarea evidenței contabile a tuturor instalațiilor și materialelor fisionabile aflate sub control; prezentarea de către state a unor rapoarte de rutină și a unor rapoarte speciale solicitate de A.I.E.A.; efectuarea de inspecții la fața locului. Încălcarea dispozițiilor cuprinse în sistemul de garanții de către un stat se aduce la cunoștință Consiliului guvernatorilor al A.I.E.A., care cere statului respectiv încetarea imediată a unei asemenea stări de lucruri. El poate sesiza despre aceasta și Consiliul de Securitate ori Adunarea Generală a O.N.U. În ultimul timp, mai ales după încheierea Tratatului cu privire la neproliferarea nucleară (1968) care, în art. III, conține noi sarcini în do-

meniul controlului pentru A.I.E.A., activitatea Agenției pe această linie a proliferat într-un mod considerabil, ceea ce poate dăuna obiectului principal al organizației, de a sprijini eforturile statelor, evident, în special a celor neposesoare de arme nucleare, de a dezvolta aplicațiile pașnice ale energiei nucleare. Sistemul nu oferă suficiente garanții împotriva proliferării armelor nucleare, iar unele din prevederi sînt eludate de o serie de state.

sistemul Națiunilor Unite, totalitatea structurilor organizatorice și funcționale instituite de Cartă și create pe baza ei, inclusiv organizațiile conexe. V. și **Carta O.N.U.; Organizația Națiunilor Unite.**

sistemul repartiției geografice a locurilor și posturilor în organizațiile internaționale, modalitate menită a face ca toate statele membre ale unei organizații internaționale să fie egal reprezentate atît la conducerea reuniunilor, cît și în organismele permanente ale organizațiilor internaționale.

situație internațională, stare de lucruri care nu a dobîndit caracterul unui conflict între părți, dar poate produce fricțiuni între state și se poate transforma într-un diferend. Se admite în general că ne aflăm în fața unui diferend cînd există o contestație precisă în care nu se poate face abstracție de individualitatea părților în cauză, ci în fața unei **s.i.** cînd, dimpotrivă, starea de fapt internațională are un caracter obiectiv, ea putînd fi considerată independent de statele direct interesate. Distincția tehnică operată de Carta O.N.U. între diferend internațional și **s.i.** poate fi interpretată ca exprimînd o deosebire de grad, nu de esență; în cazul diferendului, pretențiile contradictorii dintre părți sînt net definite, în timp ce în cazul **s.i.** ele nu au ajuns încă să se cristalizeze.

si vis pacem para bellum, dicton lat. însemnînd „dacă vrei pace pregătește(-te) războiul (de război)" și care a fost folosit și continuă să fie folosit spre a opune cerinței de a se realiza dezarmarea pretinsele imperative ale înarmării statelor. Dat fiind că în condițiile postbelice, caracterizate prin înmulțirea și creșterea puterii de distrugere a armelor moderne — a celor nucleare, în general a armelor de distrugere în masă — cursa înarmărilor, care stă sub semnul dictonului **s.v.p.p.b.,** se vădește tot mai mult a fi o cursă spre sinucidere și spre distrugerea omenirii întregi, ar trebui să se acționeze potrivit ideii *si vis pacem para pacem* — dacă vrei pacea, pregătește pacea —, idee consecvent promovată de România, în conformitate cu dorințele de pace ale tuturor popoarelor.

Societatea Financiară Internațională (S.F.I.), organizație financiară interguvernamentală, creată în iul. 1956 ca filială a Băncii internaționale de reconstrucție și dezvoltare; a devenit la 20 febr. 1957 instituție specializată. **S.F.I.** are ca obiect stimularea dezvoltării economice și favorizarea progresului întreprinderilor particulare cu caracter productiv din statele membre, în special din cele în curs de dezvoltare. În acest scop, **S.F.I.** recurge la investiții directe în domeniul creării de întreprinderi industriale, comerciale, al modernizării sau diversificării activităților existente. Totodată, **S.F.I.** încearcă să asocieze la activitățile sale alte surse de investiții, locale sau străine (fără garanții guvernamentale de rambursare), și să asigure servicii tehnice și administrative necesare executării unui proiect. Structura **S.F.I.** *Consiliul guvernatorilor,* compus din guvernatorii și supleanții numiți la B.I.R.D. de statele care sînt și membre ale **S.F.I.** El este investit cu toate puterile necesare desfășurării activității; *Consiliul de administrație,* compus din administratorii B.I.R.D. ce reprezintă statele care sînt în același timp și membre ale **S.F.I.** El este împuternicit cu gestiunea generală a afacerilor. Sediul **S.F.I.** este la Washington.

Societatea Națiunilor, organizație internațională guvernamentală creată după primul război mondial. Pactul Societății Națiunilor, adoptat la Conferința de pace de la Versailles (1919), a fost inclus ca primă parte în Tratatele de pace. Conform Pactului, printre scopurile **S.N.** figurau menținerea păcii, reglementarea armamentelor, dezvoltarea colaborării între popoare, respectarea dreptului internațional și a obligațiilor decurgînd din tratate etc. Membrii fondatori ai **S.N.** au fost 32 de state, printre care și România. Deși într-un anumit moment al existenței sale **S.N.** a numărat 61 de state membre, universalitatea nu a fost niciodată realizată. Organele principale ale **S.N.** au fost: a) Adunarea, organ principal, alcătuită din reprezentanții tuturor statelor membre, în care fiecare stat membru dispunea de un singur vot. Ea era competentă să examineze toate problemele aflate în sfera de activitate a Societății sau referitoare la pacea mondială. Adunarea ținea sesiuni în fiecare an, în luna septembrie, la Geneva; lua hotărîri pe baza unanimității. Admiterea de noi membri în Societate se făcea cu o majoritate de două treimi; problemele de procedură se adoptau prin majoritate simplă; b) Consiliul, organul executiv al Societății, era compus din reprezentanții principalelor puteri aliate și asociate (Anglia, Franța, Italia, Japonia) și din 4 membri nepermanenți, aleși pe termene fixe. Adunarea, avînd dreptul de a modifica compunerea Consiliului, a ridicat numărul membrilor nepermanenți prin hotărîri succesive, la 6, apoi la 9 și, în sfîrșit, la 11. Ținea sesiuni de 3—4 ori pe an, ședințele putînd fi publice sau închise. Hotărîrile Consiliului erau adoptate cu unanimitate de voturi. Competența sa era asemănătoare cu cea a Adunării. Totuși, Consiliului i se conferau atribuții exclusive în formularea de planuri privind reducerea armamentelor, în rezolvarea pașnică a diferendelor, ca și în aplicarea sancțiunilor; c) Secretariatul, condus de secretarul general și alcătuit din 600 de funcționari. Primul secretar general a fost indicat într-o anexă la Pact, următorul fiind ales de Consiliu, cu aprobarea Adunării. Secretariatul îndeplinea numai funcții de ordin administrativ. Ca organ independent, dar avînd unele legături cu **S.N.,** a fost înființată Curtea Permanentă de Justiție Internațională, pentru rezolvarea diferendelor cu caracter internațional supuse de părți, putînd da avize consultative asupra oricărui diferend ori probleme ce-i erau trimise de Adunare sau Consiliu. Organizația Internațională a Muncii, creată tot prin Tratatul de la Versailles (partea a XIII-a), ca organizație de sine stătătoare, a cooperat strîns cu **S.N.,** devenind, după cel de-al doilea război mondial, instituție specializată a O.N.U. În sistemul **S.N.** și-au desfășurat activitatea și o serie de orga-

nizații tehnice, comitete și comisii, funcționînd în domeniul cooperării economice, financiare, social-umanitare și intelectuale, ale comunicațiilor și transporturilor, al sănătății. Pactul a instituit un sistem de securitate colectivă, destinat să garanteze statu-quo-ul, fiind întemeiat pe obligația statelor membre de a respecta și menține, împotriva oricărei agresiuni din afară, „integritatea teritorială și independența politică prezentă a tuturor membrilor Societății". Pîrghiile sistemului de securitate constau în recurgerea la proceduri de rezolvare pașnică a diferendelor și în aplicarea de sancțiuni statelor care ar fi recurs la război, contrar prevederilor Pactului. Statele membre se obligau să supună diferendele fie arbitrajului și unei proceduri judiciare, fie examinării Consiliului. În cazul cînd diferendul era susceptibil să antreneze o ruptură — deci prezenta o gravitate deosebită — și nu fusese supus procedurii arbitrajului și celei judiciare, statele membre erau obligate să-l aducă în fața Consiliului. Dacă diferendul nu putea fi rezolvat, Consiliul întocmea un raport. Adoptarea raportului cu unanimitatea statelor reprezentate în Consiliu (fără a se calcula voturile părților la diferend) obliga statele membre ale S.N. să se angajeze să nu recurgă la război împotriva părții ce s-ar fi conformat raportului. În lipsa unanimității și în cazul respingerii raportului Consiliului de către ambele părți, statelor membre le era rezervat dreptul de a acționa cum vor socoti necesar pentru menținerea dreptului și justiției. În toate cazurile, statele membre nu puteau să recurgă la război înainte de expirarea a trei luni după pronunțarea deciziei arbitrale ori judiciare sau după expunerea raportului de către Consiliu. Deci Pactul S.N. nu conținea decît unele prevederi tinzînd să limiteze „dreptul la război" al statelor. Acest drept era recunoscut în principiu, putînd fi exercitat într-o serie de cazuri. Sancțiunile constau în ruperea imediată de către membrii Societății a relațiilor comerciale și financiare cu statul care recurgea la război, fără a fi folosită, în prealabil, procedura de rezolvare pașnică a diferendelor instituită în Pact. Consiliul era obligat să adreseze recomandări guvernelor interesate pentru a lua măsuri de ordin militar împotriva statului care a recurs la război cu încălcarea Pactului, urmînd ca statele să decidă dacă vor da sau nu urmare acestei recomandări, de a întreprinde o acțiune militară comună. Prevederile Pactului cu privire la sancțiuni și la dezarmare reprezentau, în realitate, declarații de principiu, aplicarea lor fiind lăsată la aprecierea statelor membre. Pactul conținea și reglementări privind instituirea unui sistem de mandate pentru coloniile și teritoriile ce au aparținut statelor învinse. În ansamblu, Pactul S.N. prezintă imperfecțiuni, ambiguități și imprecizii atît în reglementarea sistemului funcțional al organizației, cît și a mecanismelor securității colective. Prin activitatea ei, care a durat formal pînă în aprilie 1946, dar a încetat practic odată cu izbucnirea celui de-al doilea război mondial, S.N. nu a dovedit capacitatea de a influența substanțial desfășurarea evenimentelor internaționale și de a deveni un instrument adecvat apărării păcii și securității internaționale. S.N. n-a putut preveni sau împiedica conflictele și crizele grave ce au caracterizat viața internațională în deceniul al 4-lea. Astfel, în cazul agresiunilor japoneze împotriva Chinei, în 1931 și 1937, S.N. nu a luat nici o măsură împotriva agresorului. Dacă în urma invaziei Italiei în Etiopia (1935) s-a decis aplicarea de sancțiuni Italiei, ca stat agresor, acestea au avut un caracter limitat. În 1936, cînd cotropirea Etiopiei s-a încheiat, ele au fost ridicate. S.N. nu a reacționat față de violările Tratatului de pace de la Versailles de către Germania (în 1935 și 1936) și intervenția Germaniei și Italiei în războiul civil spaniol. Dezmembrarea și anexarea Cehoslovaciei de către Germania (1938—1939) și Anschlussul impus de aceasta Austriei (1939) au marcat definitiva pierdere a autorității și prestigiului ei. Aflîndu-se printre membrii fondatori ai S.N., România a manifestat o atitudine constantă în activitatea de organizare a securității colective, de apărare și consolidare a ordinii internaționale, pe baza respectării tratatelor și a integrității teritoriale a statelor. Mai tîrziu, alegerea lui N. Titulescu de două ori consecutiv ca președinte al Adunării Națiunilor a însemnat un omagiu adus meritelor excepționale ale diplomatului român, în domeniul acțiunii pătrunderii principiilor Societății în realitatea vieții internaționale. Titulescu a acționat consecvent pentru folosirea tuturor patentelor instituției de la Geneva, în serviciul păcii și securității, considerînd-o un instrument utilizabil în încercarea de a preîntîmpina o nouă conflagrație mondială. El vedea în dobîndirea universalității S.N., prin mărirea numărului statelor membre și prin colaborarea mai intensă și mai continuă cu statele care nu sînt membre, o modalitate care i-ar spori autoritatea și eficiența. Experiența S.N. a oferit posibilitatea de a trage învățăminte în elaborarea actului constitutiv al unei organizații noi și fundamental diferite — Organizația Națiunilor Unite. V. și **Pactul Societății Națiunilor.**

societate mixtă (în dreptul internațional), formă nouă a societății comerciale pentru cooperare economică și tehnico-științifică ce se caracterizează prin aceea că include — pe lîngă participarea națională la capitalul social — și la conducerea societății și participarea străină. **S.m.** are o reglementare specială, coordonatele sale fiind determinate prin lege, dar cu largi posibilități acordate partenerilor ca, prin contractul de societate și statut, să-și organizeze concret întreaga activitate. În România, înființarea, organizarea și funcționarea **s.m.** sînt reglementate prin Legile nr. 1 și nr. 11 din 1971, Decretul 424/1972 și Decretul 52/1973. Potrivit acestor reglementări, **s.m.** pot lua naștere atît pe teritoriul român, cît și în străinătate; ele au naționalitatea țării în care se înființează și sînt supuse legislației țării unde funcționează. În România pot fi constituite **s.m.** în următoarele domenii: industrie, agricultură, construcții, turism, transporturi, cercetare științifică și tehnologică. **S.m.** urmăresc realizarea unor obiective menite să contribuie la dezvoltarea economiei naționale, extinderea, modernizarea și reutilarea unor obiective existente, introducerea unor tehnologii moderne, ridicarea nivelului tehnico-calitativ al producției și serviciilor, promovarea exporturilor, diversificarea produselor pentru export și dezvoltarea activității de cercetare științifică; introducerea metodelor moderne de organizare a producției și a conducerii întreprinderilor; formarea de cadre etc. La consti-

tuirea unor **s.m.** pot participa din partea română unități economice cu personalitate juridică avînd atribuții de comerț exterior și de cooperare economică cu străinătatea, iar din partea străină — atît persoane juridice, cît și persoane fizice. În toate cazurile cînd se constituie **s.m.** în România capitalul social trebuie să aibă o participare română de cel puțin 51%. După naționalitatea lor, distingem: **s.m.** române (cu participare străină) și societăți străine (cu participare română). După forma lor întîlnim: *societatea cu răspundere limitată*, preferată de parteneri datorită unor facilități de constituire (numărul asociaților în acest caz poate fi redus la numai doi parteneri, capitalul minim de înființare este mai mic etc.), și *societatea anonimă pe acțiuni*, care presupune formalități de înființare mai complicate (plafonul capitalului inițial mai ridicat, negociabilitatea acțiunilor cu riscurile ce decurg de aici etc.), dar oferă în schimb posibilitatea unor operații variate. **S.m.** ia ființă printr-un *act constitutiv*, care este contractul de societate și în care se include, ca parte integrantă, și statutul ei. Constituirea societății urmează să fie aprobată prin decret al Consiliului de Stat, iar, în urma înregistrării (înmatriculării), **s.m.** la Ministerul Finanțelor și Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale, societatea dobîndește personalitate juridică (art. 18 din Decretul nr. 424/1972). Organul suprem al societății este *adunarea generală*, formată din totalitatea asociaților sau al acționarilor (în cazul unei societăți pe acțiuni), iar conducerea operativă este asigurată, după caz, fie de un consiliu de administrație, de un comitet de direcție, de administratori sau de directori generali. Modalitatea dizolvării și lichidării societății se face potrivit voinței libere a părților, exprimate prin statutul societății.

societate multinațională, organizație de drept comercial de tip capitalist, ale cărei investiții de capital pot proveni din una sau mai multe țări și care-și desfășoară activitatea în scop lucrativ. **S.m.** au mari posibilități de adaptare, nu sînt legate de o țară anumită și activează în același timp în statele în care găsesc condițiile prielnice scopurilor pe care și le propun. Ele obțin mari beneficii din operații economico-financiare și din achiziționarea, exploatarea și transferarea resurselor naturale, îndeosebi ale statelor în curs de dezvoltare. Aceste state opun **s.m.** dreptul lor de a legifera, de a le reglementa activitatea în interiorul țării mergînd pînă la naționalizare. Adunarea Generală a O.N.U. a recunoscut dreptul statelor de a naționaliza bunurile **s.m.**, cu despăgubiri stabilite de dreptul intern al fiecărei țări. **S.m.** au caracter supranațional; ele sînt cunoscute și sub denumirea de societăți transnaționale. Activitățile **s.m.** pot afecta negativ însăși economia statelor din care-și trag capitalurile, ceea ce uneori generează conflicte cu guvernele statelor de origine. Creșterea rolului **s.m.** are o influență negativă asupra independenței multor state. Dat fiind complexitatea și implicațiile activităților **s.m.**, în cadrul O.N.U. a fost înființat un grup de lucru pentru a elabora un cod de conduită al **s.m.**

Soerfareren, *cazul ~*, Vasul cu pînze norvegian Soerfareren a plecat în iun. 1914 din Noua Caledonie avînd la bord o încărcătură de crom, destinată unei societăți germane. Căpitanul vasului S. a aflat la 6 sept. 1914 despre izbucnirea războiului dintre Marea Britanie și Germania. La 29 oct. 1914 guvernul englez a declarat cromul drept contrabandă absolută. La 2 nov. crucișătoare britanice au capturat S., instalînd un echipaj de priză la bordul său. Instanța engleză de prize a validat priza prin sentința din 8 nov. 1915, interpretînd Declarația de la Londra despre dreptul maritim (1909) în sensul că numai contrabanda absolută cuvenită unui neutru, cînd vasul la plecare nu cunoștea izbucnirea războiului, scapă de confiscare (adică dă drept la restituirea valorii prizei). În speță, contrabanda era destinată inamicului. V. și **prize maritime; contrabandă de război.**

solidarismul, curent juridic, susținut de adepții școlii sociologice, în frunte cu L. Duguit, G. Scelle, N. Politis, Reglade, Bourquin ș.a. care consideră că dreptul internațional nu este expresia acordului de voință al statelor, ci izvorăște din faptele vieții sociale, din „solidaritatea socială". În concepția solidariștilor, dreptul ar fi anterior și deasupra statelor, iar suveranitatea de stat, în contradicție cu noțiunea de drept, în timp ce indivizii și statele sînt subordonate regulilor impuse de solidaritatea socială. S. susține că dreptul internațional progresează numai dacă devine un drept suprastatal, prin lichidarea suveranității statelor.

solul și subsolul marin 1. Zonă reprezentînd fundul mărilor și subsolul regiunilor submarine adiacente coastelor, dar situate dincolo de marea teritorială pînă la o anumită linie spre larg (care face obiect de negociere la cea de-a III-a Conferință O.N.U. asupra dreptului mării), asupra cărora statul riveran exercită drepturile suverane legate de explorarea și exploatarea resurselor naturale. **2.** Zona internațională a teritoriilor submarine cuprinzînd fundul mărilor și al oceanelor, precum și subsolul lor aflat dincolo de limitele jurisdicției naționale, zonă ce a fost declarată de Adunarea Generală a O.N.U. la 17 dec. 1970, *patrimoniu comun al întregii umanități*. Patrimoniul acestei zone este unic și indivizibil, iar statele nu pot în acest perimetru să-și revendice sau să-și exercite suveranitatea sau drepturi suverane. Nici zona și nici o parte oarecare a patrimoniului comun al umanității nu pot să facă obiectul însușirii de către state sau de persoane juridice sau fizice. **S. și s.m.** aflate dincolo de limitele de jurisdicție națională urmează să fie utilizate exclusiv în scopuri pașnice și în avantajul întregii umanități, independent de situația geografică a statelor (riverane sau neriverane), ținînd cont în mod deosebit de interesele și nevoile țărilor în curs de dezvoltare. Regimul juridic internațional, precum și crearea unui mecanism internațional corespunzător în vederea administrării **s. și s.m.** aflat dincolo de limitele jurisdicției naționale formează obiectul celei de-a treia Conferințe pentru dreptul mării V. și **platou continental, patrimoniu comun al întregii umanități; teritoriu submarin.**

spațiu aerian (în dreptul internațional), coloana de aer situată deasupra teritoriului statelor, sau deasupra unor zone terestre și acvatice care nu se găsesc sub suveranitatea unui stat. În altitudine, spațiul aerian se întinde pînă la limita de unde începe spațiul cosmic. **S.a.** de deasupra teritoriului unui

stat face parte din teritoriul său de stat şi se află sub suveranitatea deplină şi exclusivă a statului. Suveranitatea statului se aplică şi asupra **s.a.** situat deasupra mării teritoriale. **S.a.** situat deasupra mării libere constituie un spaţiu asupra căruia nu se exercită suveranitatea nici unui stat. În dreptul roman, **s.a.** era privit ca *res communis omnium* (lucru care aparţine tuturor). În feudalism, **s.a.** a fost privit ca aparţinînd proprietarului pămîntului *(cuius est solum, ejus est usque ad caelum)*. Principiul suveranităţii statului asupra **s.a.** a fost consacrat prin mai multe convenţii internaţionale: Convenţia de la Paris (1919); Convenţia de la Havana (1928); Convenţia de la Chicago (1944). Prin Convenţia de la Paris (1919) „Înaltele părţi contractante recunosc că fiecare putere are suveranitatea completă şi exclusivă asupra **s.a.** de deasupra teritoriului său". Convenţia nu se aplica decît în timp de pace. În caz de război, ea se mărginea să proclame „libertatea de acţiune" a statelor beligerante. Convenţia de la Havana (1928) cuprindea numeroase dispoziţii care coincid cu prevederile Convenţiei de la Paris Conferinţa de la Chicago (1944) a adoptat mai multe convenţii privind **s.a.**: a) Prima convenţie, cu privire la aviaţia civilă internaţională, a înlocuit regimul stabilit prin Convenţia din 1919. Convenţia a proclamat suveranitatea deplină şi exclusivă a statului asupra **s.a.** de deasupra teritoriului său; b) Convenţia cu privire la tranzitul serviciilor aeriene internaţionale, prin care statele contractante recunosc dreptul de survol, fără escală, aeronavelor civile folosite în servicii aeriene internaţionale regulate, precum şi escale în scopuri necomerciale; c) Convenţia cu privire la transportul aerian internaţional cuprinde, pe lîngă drepturile stabilite de Convenţia privind tranzitul şi drepturi de escală pentru scopuri comerciale, în favoarea aeronavelor civile ale statelor contractante, folosite pe liniile internaţionale. Numeroase alte convenţii bilaterale privind navigaţia şi transporturile aeriene stabilesc condiţiile în care aeronavele civile pot survola teritoriile lor, efectua transportul de pasageri şi mărfuri. Cît priveşte aeronavele militare, regimul lor este asimilat cu cel al navelor maritime de război. **S.a.**, făcînd parte din teritoriul de stat, regimul juridic căruia îi este supus este reglementat, în primul rînd, prin legislaţia internă a fiecărui stat. V. şi **regimul spaţiului aerian al R.S. România; libertatea aerului.**

spaţiu cosmic (în dreptul internaţional), termen folosit pentru a desemna spaţiul situat dincolo de atmosfera terestră. **S.c.** nu este supus suveranităţii vreunui stat şi nici nu este susceptibil de apropriere naţională. Tratatul cu privire la principiile care guvernează activitatea statelor în explorarea şi folosirea spaţiului extraatmosferic, inclusiv Luna şi celelalte corpuri cereşti (1967) reprezintă primul document internaţional de drept cosmic. Ulterior, au mai fost încheiate următoarele documente internaţionale: a) Acordul cu privire la salvarea astronauţilor, reîntoarcerea astronauţilor şi restituirea obiectelor lansate în spaţiul extraatmosferic (1968); b) Convenţia asupra răspunderii internaţionale pentru daunele provocate de obiectele spaţiale (1972); c) Convenţia privind înmatricularea obiectelor lansate în spaţiul extraatmosferic (1974). Unele acorduri bilaterale încheiate de către state, cu privire la activitatea cosmică, fac aplicare concretă a principiilor de bază ale dreptului cosmic. Consacrate, în special, prin Tratatul spaţial (1967), aceste principii se referă la: a) folosirea exclusivă, în scopuri paşnice, a spaţiului extraatmosferic şi a corpurilor cereşti; b) folosirea cosmosului spre binele şi interesul tuturor ţărilor; c) libertatea de explorare şi folosire a cosmosului de către toate statele terestre; d) cooperarea în acest domeniu; e) interzicerea contaminării cosmosului şi de a produce schimbări nocive, în mediul terestru, ca urmare a activităţii spaţiale a statelor; f) considerarea astronauţilor ca trimişi ai omenirii întregi. Adunarea Generală a O.N.U. a hotărît elaborarea şi adoptarea următoarelor convenţii internaţionale, pentru concretizarea acestor principii: a) Acordul cu privire la salvarea astronauţilor, reîntoarcerea astronauţilor şi restituirea obiectelor lansate în spaţiul extraatmosferic (1968). Acordul reglementează îndatoririle concrete ce revin statelor, sub aspectul cooperării internaţionale, pentru salvarea astronauţilor aflaţi în primejdie sau care au fost obligaţi să aterizeze pe teritoriul altui stat, decît cel de lansare, sau în zone teritoriale nesupuse suveranităţii statelor; b) Convenţia privind răspunderea internaţională a statelor pentru daunele provocate de obiectele spaţiale (1971). Convenţia consacră, în general, răspunderea absolută pentru daunele provocate de obiectele spaţiale la suprafaţa pămîntului sau aeronavelor aflate în zbor; ea stabileşte, de asemenea, răspunderea solidară a statelor care participă, sub o formă sau alta, la lansarea unui obiect spaţial folosit de către state în acţiuni contrare principiilor dreptului internaţional şi ale Tratatului spaţial din 1967. Ansamblul principiilor şi normelor dreptului internaţional, care reglementează statutul spaţiului extraatmosferic şi al corpurilor cereşti, definesc regimul juridic al cosmosului.

spaţiu maritim (în dreptul internaţional), termen folosit pentru a desemna spaţiul cuprinzînd apele mărilor şi oceanelor, solul şi subsolul acestora. Regimul de drept internaţional al zonelor **s.m.** este reglementat de Convenţiile de la Geneva din 1958, actualmente fiind în curs negocieri, sub egida O.N.U., în vederea rezolvării ansamblului problemelor ce se ridică în legătură cu folosirea, explorarea şi exploatarea apelor, solului şi subsolului mărilor şi oceanelor. **S.m.** se împarte, după regimul juridic aplicabil, în mai multe zone: marea teritorială, zona contiguă, zona economică, marea liberă, platoul continental, zona internaţională a teritoriilor submarine. Convenţii internaţionale multilaterale reglementează anumite utilizări ale **s.m.**, de ex. în domeniul navigaţiei, pescuitului, cercetării oceanografice, evitării abordajului, salvării vieţii pe mare, combaterii poluării.

spioni, categorie de oameni special instruiţi, folosiţi în timp de conflict armat, pentru a culege clandestin date privitoare la planurile inamicului, la potenţialul său militar, la obiectivele militare etc. Ei fac parte din forţele armate, însă nu au statut de combatant legal. Regulamentul celei de-a IV-a Convenţii de la Haga (1907) privitoare la legile şi obiceiurile războiului terestru a reţinut pentru definirea **s.** trei elemente: clandestinitatea, pretextul fals şi intenţia de a comunica informaţii părţii adverse. „Nu poate fi socotit spion — prevede art.

29 al sus-numitului Regulament — decît individul care, lucrînd pe ascuns sau sub pretexte mincinoase — adună ori încearcă să adune informaţii în zona de operaţii a unui beligerant, cu intenţia de a le comunica părţii adverse". În baza acestei reglementări nu sînt consideraţi s. militarii nedeghizaţi care pătrund în zona de operaţii a armatei inamice pentru a culege informaţii şi nici militarii sau civilii care îşi îndeplinesc pe faţă misiunea. Nerecunoscîndu-i-se calitatea de combatant, s., cînd este prins, nu se bucură de protecţia legilor şi obiceiurilor aplicabile în caz de conflict armat, singura garanţie care i se conferă fiind aceea de a beneficia de o judecată prealabilă cînd este prins în flagrant delict. S. care a reuşit să culeagă informaţii fără a fi prins sau cel care a fost prins, dar a reuşit să evadeze şi să se integreze în forţele sale armate, dacă ulterior cade în puterea inamicului nu i se pot imputa actele comise anterior ca s., ci urmează a fi tratat ca prizonier de război, cu statut de combatant legitim. Protocolul de la Geneva (1977) introduce unele elemente noi în reglementarea categoriei de s. Astfel, reţinînd elementul de clandestinitate şi excluzînd aprioric din definiţie pe militarul îmbrăcat în uniforma forţelor sale armate, art. 46 din Protocol prevede, în par. 3, o idee nouă, care constă în faptul că militarul ce locuieşte pe un teritoriu ocupat de inamic şi care culege sau încearcă să culeagă, pentru partea căreia îi aparţine, informaţii de interes militar de pe acest teritoriu, nu va fi considerat s., cel puţin dacă nu acţionează sub pretexte false sau în mod deliberat clandestin. Cel de-al patrulea paragraf al articolului sus-menţionat reglementează situaţia militarului care nu este rezident al unui teritoriu ocupat de partea adversă, şi care se dedă la activităţi de spionaj în acest teritoriu; el nu poate fi considerat spion decît în cazul în care este capturat înainte de a se alătura forţelor armate cărora aparţine.

sponsio, termen de origine lat. folosit în trecut pentru a desemna un tratat internaţional încheiat de plenipotenţiari care nu aveau împuterniciri în acest sens.

stabilirea relaţiilor diplomatice, actul de politică externă, avînd caracter juridic, prin care două state hotărăsc, pe baza consimţămîntului reciproc, să promoveze relaţii politico-diplomatice potrivit normelor şi principiilor dreptului internaţional, procedînd la schimburi de misiuni diplomatice. Face obiectul reglementărilor cuprinse în prevederile Convenţiei de la Viena (1961) cu privire la relaţiile diplomatice. **S.r.d.** decurge din suveranitatea statelor şi corespunde principiului conviețuirii internaţionale. Pot fi stabilite relaţii de reprezentare speciale între state şi unele organizaţii internaţionale, precum şi între organizaţii internaţionale; de asemenea, între state şi organele conducătoare ale popoarelor sau naţiunilor care luptă pentru independenţă. **S.r.d.** şi trimiterea de misiuni diplomatice permanente sînt două acte diferite. **S.r.d.** între state nu implică în mod automat înfiinţarea de misiuni diplomatice pe teritoriul lor. Uneori relaţiile diplomatice stabilite între state sînt întreţinute prin intermediul misiunilor lor diplomatice din state terţe sau prin contacte directe. **S.r.d.** presupune cu necesitate consimţămîntul reciproc al statelor interesate, ceea ce înseamnă şi recunoaşterea reciprocă a lor ca subiecte de drept internaţional. Misiunea diplomatică poate fi creată pe baza unui tratat special, sau în virtutea unui tratat general. Tratatele pot fixa data înfiinţării misiunii diplomatice; de asemenea, ele pot stabili rangul şefului misiunii diplomatice. Misiunile diplomatice fac parte din categoria organelor externe ale statelor pentru desfăşurarea activităţii diplomatice. V. şi **relaţii diplomatice.**

stare de război (în dreptul internaţional), expresie care defineşte perioada cuprinsă între momentul în care s-a făcut o declaraţie de război sau, în absenţa acesteia, de la începutul ostilităţilor şi pînă la încheierea păcii care are loc fie printr-un tratat de pace, fie printr-o declaraţie guvernamentală (de ex., Belgia a pus capăt s. de r. cu Germania la 12 iul. 1951 printr-o declaraţie guvernamentală făcută în faţa camerelor legislative). În perioada **s. de r.** se creează o situaţie juridică nouă, guvernată de legile şi obiceiurile războiului, şi normele dreptului umanitar. Constituţia R.S. România (art. 43, pct. 23 şi 63, pct. 8) determină organele de stat în drept de a declara stare de război (Marea Adunare Naţională şi Consiliul de Stat) în cazul unei agresiuni armate împotriva R.S. România sau împotriva unui alt stat faţă de care R.S. România are obligaţii de apărare mutuală asumate prin tratate internaţionale, dacă s-a produs situaţia pentru care obligaţia de declarare a stării de război este statornicită. V. şi **efectele juridice ale războiului.**

stat (subiect de drept internaţional), titular universal şi originar al drepturilor şi obligaţiilor internaţionale. Statele nu sînt numai purtători de drepturi şi obligaţii, ci ele apar şi în calitatea de creatori şi apărători ai normelor şi principiilor dreptului internaţional contemporan. Calitatea de subiect al dreptului internaţional statul o dobîndeşte din momentul creării sale, adică prin simpla sa înfiinţare, fără a fi nevoie de vreo recunoaştere. Calitatea de subiect de drept internaţional al s. este *originară, deplină* şi *generală.* Statele au deplină capacitate juridică de la înfiinţarea lor — aptitudinea de a fi parte în orice raport juridic internaţional, de a crea şi apăra normele acestui drept. Statul reprezintă cadrul exercitării dreptului fiecărui popor de a-şi hotărî singur soarta. Relaţiile interstatale trebuie să se bazeze pe o deplină egalitate juridică, s. beneficiind de totalitatea atributelor ce izvorăsc din dreptul lor de completă independenţă faţă de celelalte subiecte de drept internaţional. Rezolvarea problemelor internaţionale actuale şi complexe, menţinerea păcii şi securităţii în lume sînt de neconceput fără cooperarea dintre s., fără acordul liber consimţit al s., ca bază a găsirii unor soluţii reciproc avantajoase în relaţiile dintre acestea, întemeiate pe respectul drepturilor suverane şi al egalităţii depline a tuturor părţilor interesate, indiferent de mărime, de potenţialul economic şi militar, de influenţă politică, indiferent de sistemul social. Dreptul internaţional contemporan apare, astfel, însăşi expresia, în sfera relaţiilor internaţionale, a voinţei suverane a **s.**

stat compus, stat alcătuit din două sau mai multe formaţiuni statale, caracterizat prin aceea că formaţiunile statale respective au, pe lîngă organele proprii distincte, şi anumite organe comune, cu

competență pentru întregul teritoriu. Istoria a cunoscut următoarele tipuri de state compuse: uniunea reală, uniunea personală, confederația de state — toate cele trei forme fiind în prezent depășite — și statul federal, care a rămas, dealtfel, în zilele noastre singura formă de stat compus. De regulă, în acest caz, nu statele componente, ci federația apare ca subiect de drept internațional. În acest sens citățm: R.S.F. Iugoslavia, R.S. Cehoslovacă, S.U.A., Elveția, Australia, R.F. Germania etc. Unica excepție o constituie federația sovietică — U.R.S.S. — în care republicile unionale au dreptul să întrețina relații cu alte state, să încheie tratate, să participe la organizații internaționale, deci să figureze în comunitatea internațională ca subiecte distincte de drept. În practică însă, numai Ucraina și Bielorusia își exercită aceste atribute.

stat cu caracteristici geografice deosebite, stat riveran, inclusiv stat riveran la o mare închisă sau semiînchisă, a cărui situație geografică îl face tributar exploatării resurselor biologice ale zonelor economice exclusive ale altor state din subregiune sau regiune a acesteia. În această categorie intră și statele riverane care nu-și pot stabili o zonă economică proprie. Potrivit proiectului de Convenție asupra dreptului mării (1981) elaborat la cea de-a treia Conferință asupra dreptului mării, **s. cu c.g.d.** au dreptul de a participa, pe o bază echitabilă, la exploatarea unei părți corespunzătoare a resurselor biologice excedentare din zonele economice exclusive ale statelor riverane din aceeași regiune sau subregiune, ținînd seamă de caracteristicile economice și geografice pertinente, ale tuturor statelor interesate. Acest drept, însă, nu se poate exercita în situația în care economia statului sau statelor riverane este în mod covîrșitor dependentă de exploatarea resurselor biologice din zona sa economică exclusivă. Conceptul de **s. cu c.g.d.** nu a fost însă definitivat întrucît nici un stat nu se consideră avantajat.

stat fără litoral, statul care nu posedă litoral maritim. Potrivit proiectului de Convenție asupra dreptului mării (28 aug. 1981) al celei de-a treia Conferințe asupra dreptului mării **s. fără l.** au dreptul de a participa pe bază echitabilă la exploatarea unei părți corespunzătoare a resurselor biologice excedentare din zonele economice exclusive ale statelor riverane din aceeași regiune sau subregiune. **S. fără l.** se bucură de drepturile decurgînd din principiul mării libere și din conceptul patrimoniului comun al întregii omeniri. În acest scop, dreptul internațional le recunoaște dreptul de acces spre și de la mare. Exercitarea acestui drept se realizează pe baza acordurilor bilaterale sau regionale încheiate între **s. fără l.** și cele de tranzit.

stat federal, stat compus din mai multe formațiuni statale care își păstrează o organizare proprie, dar care au și organe permanente ale puterii și administrației ce aparțin **s.f.,** fiind competente să emită norme obligatorii pentru toate statele asociate în **s.f.** Subiect de drept internațional poate fi atît federația, participînd numai ea la relațiile internaționale, cît și statele membre. Astfel, în cazul S.U.A. (federație din 1787), singurul subiect de drept internațional este **s.f.,** în schimb, cantoanele Elveției (federație din 1848) au dreptul de a încheia tratate internaționale, în domenii limitate, între ele sau cu state terțe. În cazul R.S.F. Iugoslavia — singurul subiect de drept internațional este federația, republicile federative neavînd această calitate.

stat neutru permanent, statutul politic și juridic al unui stat care adoptă o poziție de neutralitate nelimitată în timp, situîndu-se în afara conflictelor de orice fel a alianțelor sau pactelor militare, iar în caz de război întreținînd relații diplomatice cu fiecare beligerant. Concepția asupra neutralității a suferit modificări după scoaterea războiului de agresiune în afara legii internaționale. Fiind legată de instituția dreptului la pace, ea cere statului neutru să facă deosebire între victima agresiunii și agresor. În lumina acestei concepții, statul neutru are datoria să ajute victima agresiunii; față de agresor, el trebuie să adopte o poziție de neutralitate absolută. Statutul de neutralitate permanentă este instituit, fie printr-un tratat internațional, cu acordul statului interesat, fie printr-o declarație a statului respectiv. Statutul de neutralitate permanentă este garantat, de regulă, pe plan internațional, de către alte state. Garantarea nu constituie o condiție esențială pentru existența și valabilitatea statutului respectiv, primordială fiind manifestarea de voință a statului de a se considera **s.n.p.** În prezent, state cu statut de neutralitate permanentă sînt: Elveția (neutralitatea permanentă a acestei țări a fost proclamată printr-un tratat încheiat la Viena în 1815); Austria (neutralitatea permanentă a fost stabilită printr-o lege internă din 1955 și recunoscută de majoritatea celorlalte state); Laos (s-a proclamat stat neutru permanent în 1962). **S.n.p.** beneficiază de toate drepturile ce decurg din suveranitatea sa, inclusiv dreptul de autoapărare în cazul cînd este victima unei agresiuni din partea altui stat. În același timp, el are următoarele obligații: a) să promoveze, în timp de pace, o politică de neutralitate activă; b) să întrețină bune relații cu toate statele; c) să contribuie la micșorarea pericolului de conflicte armate în relațiile internaționale. În timp de război **s.n.p.** trebuie să adopte o neutralitate diferențiată. Statul neutru mai are obligația de a nu participa la alianțe militare sau la alte acțiuni de pregătire a unui război; să împiedice folosirea teritoriului său de către alte state, în scopuri militare. **S.n.p.** poate fi membru al organizațiilor internaționale ale căror scopuri și principii nu contravin statutului său. Austria este membră a O.N.U., iar Elveția a fost membră a Societății Națiunilor. După cel de-al doilea război mondial, Elveția, pînă în prezent, nu a devenit membră a O.N.U., însă în 1979 a început procedura pentru a deveni membră a acestei organizații. V și **neutralitate permanentă.**

stat sub protectorat, statul care, printr-un tratat, transmite statului protector conducerea generală a relațiilor sale externe. Statul protector reprezintă statul protejat în relațiile externe, încheind în numele lui tratate internaționale, primind și acreditînd agenți diplomatici și consulari, sau stabilește un control strict asupra relațiilor externe ale acestuia, ceea ce în fapt îl lipsește de drepturi privind întreținerea de relații internaționale. Sînt state protejate, de exemplu, Republica Andorra — sub dublul protectorat al Franței și al episcopului de Urgel, principatul de Liechtenstein — sub protecto-

ratul Elveției; principatul de Monaco — sub protectoratul Franței. V. și **protectorat.**

stat unitar, subiect unic de drept internațional, avînd următoarele caracteristici: a) o singură formație statală; b) un singur sistem de organe supreme ale puterii și administrației de stat, chiar dacă o anumită regiune a sa beneficiază de autonomie (de ex.: Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord).

statu-quo, expresie lat. cu sensul „situație în care", ce definește în dreptul internațional o stare de fapt sau de drept ce există sau a existat la un anumit moment și pe care părțile vor s-o mențină. Foarte frecvent este folosită expresia în legătură cu restabilirea unei situații care a existat înainte de izbucnirea unui război — *statu-quo ante bellum* sau *statu-quo ante* (în situația dinainte de război). Spre exemplu, cu ocazia încheierii păcii, părțile pot încheia un acord referitor la revenirea la situația ce a existat înaintea evenimentelor care au determinat schimbarea respectivă: restituirea reciprocă a teritoriilor ocupate, restabilirea frontierelor anterioare ostilităților, reconstituirea unui stat inclus cu forța în granițele altuia etc. Cu privire la ultima situație, un exemplu este oferit de Conferința de la Moscova din 1943 a miniștrilor de externe ai Angliei, S.U.A. și U.R.S.S., care a ajuns la un acord referitor la restabilirea „Austriei eliberate ca stat independent". Noțiunea *statu-quo* se mai folosea și în legătură cu restituirea averii capturate cu ocazia unei incursiuni pe teritoriul altui stat sau confiscate ca măsură de represalii, ca un act care nu convine guvernului respectiv. Astfel, la Conferința de la Potsdam (iulie-august 1945), puterile aliate au stabilit că Germania va fi obligată să restituie integral toate bunurile capturate de pe teritoriile țărilor ocupate de ea.

statut 1. Denumire care se dă actelor consultative ale unei organizații internaționale sau celor care pun baza unui regim de drept. Spre exemplu, Statutul Curții Internaționale de Justiție, Statutul de la Geneva din 9 dec. 1923 care organizează regimul de drept internațional al porturilor maritime etc. **2.** Situația juridică, inclusiv drepturile și obligațiile fundamentale, specifice ale unui subiect de drept internațional, ale unor categorii de persoane (refugiați, prizonieri de război etc.), ale unor teritorii (Antarctica, zone denuclearizate) etc.

statut consultativ (în dreptul internațional) **1.** Facultate conferită unor organizații internaționale neguvernamentale de a fi consultate asupra problemelor care formează obiectul acestora. „Consiliul Economic și Social — se spune în art. 71 din Carta O.N.U. — poate lua orice măsuri utile pentru consultări cu organizații neguvernamentale care se ocupă cu probleme de competența lui. Asemenea măsuri pot fi stabilite cu organizațiile internaționale, și dacă este cazul, cu organizații naționale, după consultarea cu membrul Națiunilor Unite interesat în aceasta". **2.** Regimul care poate fi instituit în relațiile unor organizații internaționale cu anumite state, care nu vor să aibă sau cărora nu dorește să li se recunoască calitatea de membru al organizației.

statut personal, regimul juridic de care se bucură o persoană sau care îi este impus de statul pe teritoriul căruia se află. În dreptul internațional privat se distinge statutul personal, ca totalitatea legilor care îl urmăresc pe individ în orice stat s-ar afla (de ex.: dispozițiile cu privire la majorat, la posibilitatea de a încheia căsătorie, la nume) — de statutul real, totalitatea normelor juridice ce se aplică persoanelor, indiferent de naționalitatea lor, pe teritoriul unui stat, pentru că acesta socotește ca aceste norme trebuie să se aplice atît resortisanților săi proprii cît și străinilor.

statutul Antarcticii v. **Antarctica.**

statutul ziariștilor în zone de conflict armat, totalitatea drepturilor și obligațiilor unui corespondent de presă care își exercită profesia în zone de operațiuni militare. Statutul profesiei de ziarist era guvernat pînă după cel de-al doilea război mondial de prevederile art. 13 din Regulamentul-anexă la Convenția de la Haga cu privire la regulile și obiceiurile războiului terestru (1907), conform căruia corespondenții și reporterii de ziare erau acreditați pe lîngă armată, fiind obligați să urmeze ordinele comandanților militari atît în ce privește locurile de dislocare, cît și informațiile pe care le transmiteau; cînd cădeau în puterea inamicului aveau dreptul la tratamentul prizonierilor de război. În fața pericolelor mult sporite la care sînt expuși ziariștii în noile tipuri de conflicte izbucnite după 1945, protecția asigurată acestora de dreptul internațional s-a dovedit insuficientă. Datorită acestui fapt, mai multe forumuri internaționale au dezbătut această problemă. Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat o serie de rezoluții în această materie (Rez. 2673/XXV, Rez. 2854/XXVI ș.a.), fiind elaborate cu aceste prilejuri și unele documente. Ideile avansate erau foarte ambițioase; se preconiza pentru ziariști, uniforme speciale, însemne distinctive (cască, brasardă, insignă distinctivă), documente de identitate care să ateste calitatea de ziarist *bona fide.* Totodată, se prevedea obligativitatea respectării de către ziariști a unor reguli deontologice, care implicau interdicția de a participa direct sau indirect la ostilități, de a transmite, de la o parte beligerantă la alta, informații cu caracter militar, limitarea la o informare pură, fără a se pronunța asupra justeței sau injustеței cauzei părților beligerante etc. Datorită obstacolelor care s-au ivit, aceste idei nu au fost realizate. Prin art. 79 din Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva (1949) relativ la protecția victimelor de război în conflictele armate internaționale, adoptat la 10 iul. 1977, s-a prevăzut un statut al ziariștilor în caz de conflict armat, guvernat de trei idei: a) ziariști care îndeplinesc misiuni profesionale periculoase în zonele de conflict armat sînt considerați persoane civile; b) ziariștii se vor bucura de protecția asigurată populației civile, cu condiția ca nici direct, nici indirect să nu ia parte la ostilități; c) o carte de identitate eliberată de guvernele respective va atesta calitatea de ziarist. V. și **persoane civile; populația civilă.**

statut unional, totalitatea legilor aplicabile în cadrul unui stat unional indiferent de apartenența persoanei sau persoanelor în cauză la un anumit stat al uniunii: pe măsura unificării dreptului penal, civil etc. aplicabil în diferitele state compo-

nente ale uniunii — de ex., Statele Unite ale Americii, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste — se va diminua utilitatea de a mai distinge dispozițiile **s.u.** de dispozițiile aplicabile pe teritoriul diferitelor state componente ale uniunii.

Stimson, doctrina ~ v. **doctrina Stimson.**

stipulație (în dreptul internațional), prevedere dintr-o înțelegere internațională prin care se reglementează diferite probleme ce fac obiectul înțelegerii în cauză, ca, de exemplu, stabilirea unor anumite norme de conduită, drepturi, obligații etc.

stipulație pentru altul, clauză inserată într-un tratat internațional, care cuprinde dispoziții în beneficiul unuia sau mai multor state terțe. Un tratat nu creează nici drepturi, nici obligații în favoarea statelor terțe fără consimțămîntul lor.

străini, regimul juridic, persoane fizice care se află pe teritoriul unui stat fără să aibă cetățenia acestuia, însă posedă cetățenia altui stat sau este fără cetățenie. S. beneficiază de anumite drepturi și obligații pe timpul cît se află pe teritoriul unui stat. Totalitatea acestor drepturi și obligații prevăzute de legislația unui stat pentru s. aflați pe teritoriul său alcătuiesc condiția (regimul) juridică a străinului. Practica internațională cunoaște următoarele forme de regimuri juridice aplicabile străinilor: a) *regimul național,* potrivit căruia se acordă s. drepturile civile de care se bucură cetățeanul statului respectiv; b) *regimul special,* potrivit căruia se acordă s. drepturile prevăzute în legi sau într-un tratat internațional; c) *regimul clauzei națiunii celei mai favorizate,* prin care se acordă s., cetățeni ai unui stat, drepturi cel puțin egale cu acelea acordate cetățenilor oricărui stat terț; d) *regimul reciprocității* în temeiul căruia cetățenii unui stat (A) se bucură pe teritoriul statului B de regimul aplicat de statul A cetățenilor statului B. Adoptarea unuia dintre aceste regimuri se face prin convenții internaționale între state. Indiferent de forma regimului juridic adoptat, s. nu poate avea drepturi mai mari decît cele recunoscute prin lege cetățenilor statului de reședință, situație caracteristică relațiilor colonialiste. S. se bucură, în general, de drepturile elementare ale persoanei, drepturile civile, de un tratament egal cu al cetățenilor statului pe teritoriul căruia se află în fața organelor de justiție etc. Aceste drepturi însă pot fi limitate de stat, din motive de securitate. S. nu li se acordă, de regulă, drepturi politice sau dreptul de a ocupa funcții publice, întrucît ei păstrează legăturile și obligația de fidelitate față de statul ai cărui cetățeni sînt. Tot din acest motiv ei nu pot fi obligați să satisfacă serviciul militar pe teritoriul statului în care se află. S. au obligația de a respecta legile și regulamentele statului în care se găsesc și de a nu întreprinde nici o acțiune ostilă împotriva acestuia, adică ei trebuie să aibă respect și loialitate față de statul de reședință. Statul de reședință poate impune s. anumite obligații sau restricții speciale, din motive de securitate, de sănătate, de interes general (de pildă, obligația înregistrării la organele de miliție, obligația obținerii unei autorizații prealabile pentru efectuarea unor activități etc.). S. sînt supuși jurisdicției statului de reședință. Regimul capitulațiilor, care permitea ca cetățenii anumitor puteri, aflați pe teritoriul unui stat străin, să fie scoși de sub jurisdicția statului de reședință sub pretextul că acesta ar avea o civilizație inferioară — constituia o știrbire gravă a suveranității statelor, în prezent acest regim a fost abandonat. S., cetățeni ai unui stat, se bucură de protecția diplomatică a statului lor pe timpul cît se află în străinătate. Acest drept la protecție diplomatică — reglementat de Convenția de la Viena privind relațiile diplomatice (1961) — poate fi invocat numai atunci cînd partea lezată a epuizat toate mijloacele oferite de legislația statului străin fără a obține restabilirea dreptului încălcat. În temeiul suveranității sale, fiecare stat are dreptul de a expulza s. aflați pe teritoriul său.

strîmtoarea Corfu, *cazul ~,* diferend între Marea Britanie și Albania, care a avut la origine exploziile survenite la 22 oct. 1946 la bordul navelor de război britanice care treceau, fără autorizație și împotriva avertismentelor, prin apele teritoriale albaneze (strîmtoarea Corfu). Incidentul s-a soldat cu avarierea gravă a navelor respective și cu pierderi de vieți omenești în rîndul echipajelor. Marina de război britanică, după o prealabilă avertizare și în ciuda protestului guvernului albanez, a curățat la 13 nov. 1946 **s.C.** de mine. Diferendul a fost adus, la 22 mai 1947, în fața Organizației Națiunilor Unite și, în urma unei recomandări a Consiliului de Securitate, a fost deferit Curții Internaționale de Justiție, făcînd obiectul a trei hotărîri ale acesteia. Prima hotărîre, din 25 mart. 1948, care a fost contestată de Albania privea problemele competenței Curții. A doua hotărîre, din 9 apr. 1949, privea fondul problemei. Curtea, în ciuda realității, a hotărît că Albania este responsabilă, după normele dreptului internațional, de exploziile care au avut loc în apele teritoriale albaneze și de daunele și pierderile de vieți omenești. Ea nu a reținut ipoteza că Albania ar fi lansat minele, în schimb a reținut faptul că lansarea minelor nu ar fi putut fi efectuată fără cunoștința guvernului albanez. Albania, la rîndul său, a prezentat o cerere reconvențională contra Marii Britanii, în care-i reproșa acesteia că i-a violat suveranitatea, trimițînd flota de război în apele sale teritoriale și procedînd, ulterior, la operațiuni de deminare în aceste ape. Curtea n-a reținut prima reclamație, apreciind că ea se găsea în prezența unei treceri inofensive într-o strîmtoare internațională. Totuși, întrucît operațiunea de deminare a fost efectuată împotriva voinței guvernului albanez, Curtea a apreciat că ea constituie o violare a suveranității albaneze. Într-o a treia hotărîre (15 dec. 1949), Curtea, depășindu-și evident competența, a fixat suma reparațiilor datorate de Albania Marii Britanii (844 000 lire sterline). V. și **aurul monetar,** *cazul ~.*

strîmtorile Mării Baltice, regim juridic al unor strîmtori care leagă Marea Nordului — o mare liberă, cu Marea Baltică — o mare cu regim special (în literatura Uniunii Sovietice și a Republicii Democrate Germane caracterizată ca o mare închisă). **S.M.B.** sînt: Sund, Marele Belt și Micul Belt. Sundul sau Öre-Sund desparte Danemarca de Suedia pe o lungime de 107 km, avînd o lățime variind între 3,75 km (la Helsingoer) și 30 km (între Copenhaga și Malmoe); Marele Belt și Micul Belt

străbat teritoriul danez, Marele Belt avînd o lărgime maximă de 15 km, iar Micul Belt o lățime minimă de 0,625 km. În anii anteriori războiului Crimeii, Danemarca stăpînea toate aceste strîmtori și percepea taxe de trecere — așa-zisele Sund-Zölle (taxele Sundului). În 1857 Danemarca a renunțat printr-un tratat încheiat cu alte 15 state, printre care Anglia, Franța și Rusia, la dreptul acesta în schimbul unei despăgubiri (60 952 650 coroane daneze). Potrivit normelor dreptului internațional privind navigația prin strîmtorile maritime — ele urmează să fie recodificate prin lucrările celei de-a treia Conferințe internaționale de sub egida O.N.U. pentru dreptul mării (UNCLOS III) (1972—1982) — Danemarca poate reglementa trecerea vaselor de război străine prin Marele și Micul Belt. Danemarca și Suedia au acest drept, fiecare pînă la linia mediană a Sund-ului. Trecerea tuturor celorlalte vase, indiferent de pavilion, prin cele trei strîmtori este liberă. În 1961, la inițiativa Republicii Federale Germania a fost constituit un comandament de marină militară „Acces la Marea Baltică", la care participă Danemarca și Republica Federală Germania, menit să asigure forțelor N.A.T.O. intrarea „în caz de nevoie" spre Marea Baltică. În primul război mondial Danemarca amplasase baraje de mine care închideau liberul acces la Marea Nordului și la Marea Baltică prin **s.M.B.**, dar, după caz, îngăduia pilotarea de vase comerciale prin aceste strîmtori. În al doilea război mondial, Danemarca, fiind ocupată de Germania nazistă, numai vasele aparținînd coaliției conduse de Germania au putut trece prin **s.M.B.**

strîmtorile Mării Negre, regim juridic, totalitatea normelor care guvernează statutul de drept internațional al strîmtorilor Bosfor și Dardanele. Regimul juridic al **s.M.N.** este guvernat de prevederile Convenției de la Montreux (1936), care consacră principiul libertății de trecere și navigație pentru navele comerciale ale tuturor statelor. În caz că Turcia este beligerantă, de acest drept beneficiază numai navele statului neutru, cu condiția de a nu colabora cu inamicul. Pentru navele de război, regimul juridic este diferit, un statut au navele de război ale riveranilor și un alt regim cele ale statelor neriverane. În principiu, navele de război au dreptul de trecere prin strîmtori, distingîndu-se două situații: 1) *În timp de pace.* Navele militare de linie ale riveranilor, altele decît cele ușoare de suprafață, navele mici de luptă și cele auxiliare se bucură de dreptul de trecere cu condiția obținerii de la guvernul turc a unui preaviz pe cale diplomatică cu o durată normală de opt zile. Aceste nave pot pătrunde prin strîmtori, una cîte una, însoțite de cel mult două torpiloare și numai în timpul zilei. De asemenea, puterile riverane au dreptul de a-și trece prin strîmtori, în vederea reîntoarcerii la bază, submarinele construite sau cumpărate în afară de această mare, dacă un aviz de punere în șantier sau de cumpărare a fost dat Turciei în timp util, precum și submarinele care urmează a fi reparate în șantiere situate în afara Mării Negre, cu condiția ca lămuriri să fie date Turciei în timp util, în această privință. În ambele cazuri, submarinele trebuie să navigheze la suprafață și în mod izolat. Pentru navele de război ale statului neriveran, condițiile de preaviz, tonaj și ședere sînt diferite. Durata normală a preavizului pentru puterile neriverane este de 15 zile. În el trebuie să se specifice destinația, tipul și numărul navelor, precum și data trecerii pentru dus și întors. La întors, comandantul forței navale va comunica, fără a trebui să se oprească, unei stațiuni de semnalizare la intarea în Dardanele sau Bosfor, compunerea exactă a forței aflate sub ordinele sale. Tonajul global pe care puterile neriverane îl pot avea în această mare este limitat la 30 000, cu putința de a-l spori proporțional pînă la 45 000, în cazul cînd flota riverană cea mai puternică existentă în Marea Neagră în momentul semnării convenției va fi sporit cu cel puțin 10 000 t. Nici un stat neriveran nu poate depăși 2/3 din tonajul global de mai sus. Durata de ședere, indiferent de scopul prezenței lor în Marea Neagră, este de 21 de zile. S-a stabilit un plafon maxim de 15 000 de tone, ce se poate afla în tranzit prin strîmtori (acesta echivala, în condițiile de atunci, cu jumătatea forțelor navale turcești). Excepții la această regulă s-au admis numai: a) pentru statele riverane, care-și puteau trimite spre Mediterana una cîte una, însoțite de cel mult două torpiloare, navele de linie avînd un tonaj de 15 000; b) pentru navele școală ale marinei japoneze care călătoresc împreună, două cîte două; c) pentru navele care efectuau vizite de curtoazie la invitația guvernului turc, precum și d) pentru cele care au suferit o avarie în timpul trecerii (o anexă specială — a II-a — care face parte integrantă din convenție, conține definiția navelor de război, cu specificarea lor pe categorii sau clase și calculul trupelor, volumul tip). 2) *În timp de război.* Se prevăd mai multe situații: a) *Turcia este nebeligerantă.* Navigația prin strîmtori a navelor de război ale beligeranților este interzisă. Navele de război ale neutrilor pot trece liber; b) *Turcia este beligerantă.* Aceasta va proceda cum crede de cuviință. Aceeași regulă este prevăzută și pentru situația în care Turcia apreciază că este amenințată de un pericol iminent de război. V. și **Marea Neagră.**

strîmtori maritime, regim juridic, fîșie îngustă de apă ce leagă două întinderi maritime sau care se află între două porțiuni de uscat. Aceste căi naturale de comunicație, de o mare importanță economică și strategică (datorită faptului că constituie puncte de cea mai mare apropiere dintre două continente, sau dintre un continent și o insulă), nu au, din punct de vedere juridic, un regim unitar de navigație. Regimul lor convențional este determinat de locul pe care-l ocupă în sistemul căilor maritime internaționale și de importanța ce o prezintă pentru navigație. În practica internațională se disting trei categorii de strîmtori, și anume: 1. *Strîmtori care nu prezintă interes pentru navigația internațională.* În această categorie intră strîmtoarea Kerci, care face legătura între Marea Neagră și Marea de Azov, și este situată pe teritoriul U.R.S.S., și strîmtoarea Linschoteh, care permite comunicații între marea internă japoneză cu Oceanul Pacific. Statutul lor juridic, întrucît se află în limitele teritoriale ale unuia și aceluiași stat și nu constituie căi obligatorii de trecere spre sau dintr-o mare deschisă, se stabilește, întocmai ca și regimul apelor interioare, prin legislația internă a statului limitrof. Statul respectiv este suveran să admită sau nu trecerea navelor străine prin strîmtoarea

respectivă. Aceste strîmtori nu prezintă importanță din punct de vedere al dreptului internațional. 2. *Strîmtori care sînt mai înguste decît dublul mării teritoriale a statului stăpîn pe ambele maluri, sau mai înguste decît totalitatea lărgimii mărilor teritoriale ale statelor limitrofe la strîmtoarea respectivă.* Aceste strîmtori sînt asimilate mării teritoriale. Însă regimul lor juridic este oarecum diferit; el nu poate fi în nici un caz stabilit pe cale normativă internă. Mai există o categorie de strîmtori care, deși leagă două mări deschise, nu constituie treceri obligatorii pentru vase (exemplu, strîmtoarea Corfu care face legătura între Marea Mediterană și Marea Adriatică, două mări deschise). Întrucît acestea nu constituie o cale obligatorie de legătură, regimul lor juridic este oarecum diferit: dacă ambele țărmuri ale strîmtorii aparțin aceluiași stat, iar strîmtoarea este mai îngustă decît dublul mării teritoriale, ea se va afla sub jurisdicția statului respectiv, iar dacă malurile aparțin la două state diferite, marea teritorială a statelor riverane se va întinde pînă la mediana strîmtorii. Și într-un caz și în altul strîmtorile vor fi supuse regimului maritim de drept comun. 3. *Strîmtori care fac legătura între două mări deschise.* Principalele strîmtori care fac parte din această categorie sînt: Strîmtoarea Gibraltar și Strîmtoarea Magellan. În sistemul căilor maritime mondiale acestea au o situație juridică deosebită din cauza uriașei lor însemnătăți pentru navigație, fiind drum unic de legătură maritimă. Întrucît aceste strîmtori, din punct de vedere al dreptului internațional, sînt considerate prelungiri ale mării libere, la baza regimului lor trebuie să stea principiul libertății de navigație pentru toate navele comerciale și militare, atît în timp de pace, cît și în timp de război. Regimul juridic al acestor strîmtori trebuie să fie o expresie a acordurilor tuturor țărilor interesate în navigația prin ele, indiferent dacă sînt sau nu sînt riverane. Aceasta este o cerință a principiului egalității suverane a statelor. Regimul de navigație prin Strîmtoarea Gibraltar a fost stabilit prin acordurile dintre Spania, Anglia și Franța (din 1904—1907), iar cel al Strîmtorii Magellan, prin acordul dintre Chile și Argentina (1881). 4. *Strîmtori care fac legătura între o mare deschisă și o mare închisă.* Această categorie de strîmtori, care constituie unicele ieșiri din mări închise în bazine cu apă deschisă — exemplu strîmtorile Mării Negre (Bosfor și Dardanele), Mării Baltice (Belt-ul mare, Belt-ul mic), strîmtorile Coreeană și Sangar avînd o importanță doar regională — regimul lor juridic ar trebui stabilit prin convenții multilaterale încheiate între statele riverane mării închise la care duce strîmtoarea repectivă. La baza regimului unor astfel de strîmtori trebuie să stea următoarele principii: libertatea de navigație — în condiții de egalitate — pentru vasele comerciale ale tuturor statelor (riverane și neriverane); libertatea de navigație pentru navele de război ale statelor riverane și interdicția ei pentru navele de război ale celor neriverane; controlul și apărarea securității acestor strîmtori să fie exercitată de către toate statele riverane la marea închisă. V. și **strîmtorile Mării Negre; strîmtorile Mării Baltice.**

structura C.I.J., modul de organizare al Curții Internaționale de Justiție. Curtea este o jurisdicție permanentă cu sediul la Haga, putînd să-și exercite funcțiile și în alte localități, dacă consideră necesar. Ea își exercită, în mod normal, atribuțiile în ședințe plenare, statuînd cu 11 judecători, cvorumul fiind de 9. Curtea poate statua și cu 13 judecători, cînd statele părți nu sînt prezente la Curte și trebuie să-și numească judecători ad-hoc. În fruntea Curții se află un președinte, asistat de un vicepreședinte. Ei sînt aleși pe o durată de trei ani, fiind reeligibili. Președintele, care trebuie să-și aibă reședința la sediul Curții, îndeplinește și o funcție de reprezentare (el reprezentînd Curtea în relațiile internaționale). Statutul și Regulamentul impun în sarcina lui o serie de atribuții: conducerea lucrărilor și serviciilor Curții, prezidarea ședințelor și conducerea dezbaterilor. El este membru de drept al comitetului însărcinat cu redactarea finală a hotărîrilor și ordonanțelor. Președintele Curții poate fi însărcinat și cu funcții extrajudiciare, cum ar fi desemnarea arbitrilor, supraarbitrilor sau membrilor unei comisii de conciliere. Curtea poate constitui una sau mai multe camere, compuse din trei sau mai mulți judecători, după aprecierea sa. Ea poate, de asemenea, să constituie o cameră pentru o afacere determinată, al cărei număr de judecători va fi fixat de Curte cu acordul părților. De asemenea, Curtea poate crea anual o cameră compusă din 5 judecători care, la cererea părților, să judece și să rezolve cauzele după o procedură sumară. Procedura sumară poate să intervină și în cursul procedurii contencioase, dacă părțile sînt de acord, în orice moment, pînă la încheierea procedurii scrise. Hotărîrile pronunțate de aceste camere au aceeași forță obligatorie ca acelea pronunțate de Curte. În cadrul Curții Internaționale de Justiție funcționează o grefă, care are în frunte un grefier și un grefier adjunct, numiți de aceasta pentru o perioadă de 7 ani. Principala atribuție a grefei este aceea de a asigura serviciile Curții; ea intermediază comunicațiile dintre Curte și părți; păstrează lista cauzelor supuse Curții; pregătește publicațiile acesteia; administrează conturile; asigură traducerile etc. Grefierul, la fel ca și președintele, își are reședința la sediul Curții.

stupefiante (în dreptul internațional), substanțe toxice (opium, heroină, cocaină, morfină, codeină, L.S.D., marihuana etc.), care acționează asupra centrilor nervoși, producînd halucinații, stări de inerție fizică sau morală, decădere, descompunere. Toxicomania și traficul de stupefiante constituie una din principalele probleme de igienă socială ale epocii noastre, motiv pentru care statele au trecut la intensificarea măsurilor naționale și internaționale menite să combată traficul ilicit de stupefiante și de substanțe psihotrope. Prin Convenția semnată la Haga (1912), statele semnatare s-au obligat să controleze producția de opium brut, să reglementeze importul și exportul de opium manufacturat, să supravegheze comerțul cu opium medicinal și derivatele acestuia. La 13 iul. 1931, și apoi în completare, la 26 iun. 1936, s-a încheiat o altă Convenție cu privire la limitarea fabricării și reglementarea distribuirii stupefiantelor. Sub egida O.N.U., în cadrul Consiliului Economic și Social s-a creat Comisia de stupefiante la inițiativa căreia, în 1961, a fost adoptată, la New York, Convenția unică. Convenția unică a urmărit, în princi-

pal, unificarea reglementărilor internaţionale privind sistemul de control asupra stupefiantelor, extinderea controlului asupra culturilor de plante din care sînt extrase stupefiantele „naturale", ca opiumul, haşişul şi frunzele de cocaină, precum şi simplificarea mecanismului de control internaţional. În 1971, la Viena, Conferinţa O.N.U. a adoptat Convenţia asupra substanţelor psihotrope, avînd ca scop să prevină fabricarea şi distribuirea substanţelor psihotrope (stimulatoare, tranchilizante şi halucinogene). Această Convenţie nu face de fapt altceva decît să completeze şi să adapteze la noile condiţii Convenţia unică din 1961. România, fiind parte atît la Convenţia unică, cît şi la celelalte 17 instrumente internaţionale, a adoptat o serie de măsuri interne. Astfel, potrivit art. 312 din Codul penal, este sancţionată ca infracţiune producerea, deţinerea sau orice operaţie servind circulaţiei produselor ori substanţelor stupefiante sau toxice, cultivarea în scop de prelucrare a plantelor care conţin astfel de substanţe, ori experimentarea produselor sau substanţelor toxice fără drept. Prescrierea de către medic, fără a fi necesar, a produselor sau substanţelor stupefiante, precum şi organizarea ori îngăduirea consumului de asemenea produse sau substanţe, în locuri anumite, constituie, de asemenea, infracţiune.

subcomitet, grup restrîns de persoane desemnate dintre membrii unui comitet, care are ca sarcină pregătirea unor documente în probleme ce urmează a fi supuse dezbaterii în plenul Comitetului. De ex., Subcomitetul juridic al Comitetului pentru problemele spaţiului extraatmosferic.

subiecte ale dreptului internaţional, entităţi participante la viaţa internaţională, cu drepturi şi obligaţii directe. Subiectul de drept internaţional cel mai important este statul suveran şi independent. Relaţiile internaţionale se întemeiază pe raporturile dintre state, pe interesele acestora, pe înţelegerile dintre acestea. Un alt subiect al dreptului internaţional este poporul, care este purtătorul dreptului inalienabil şi imprescriptibil de a-şi hotărî singur destinele, fără nici un amestec din afară (dreptul la autodeterminare). De asemenea, sînt subiecte de drept internaţional naţiunile, în procesul luptei de eliberare naţională, această calitate concretizîndu-se prin crearea unor organe care conduc lupta antiimperialistă şi anticolonialistă. Nu sînt **s. ale d.i.** persoanele, fizice sau juridice, deoarece chiar şi atunci cînd ele sînt afectate direct de anumite reglementări, interne sau internaţionale, de ex. colaborarea în vederea asigurării drepturilor fundamentale ale omului, statutul străinilor, reglementarea cetăţeniei — persoanele în cauză îşi pot valorifica drepturile şi interesele numai prin intermediul statului lor. Dreptul internaţional recunoaşte calitatea de subiect „derivat" de drept internaţional şi organizaţiilor internaţionale, însă numai în limitele competenţei lor, definite prin actul constitutiv şi limitată prin obiectivele lor statutare — de ex. O.N.U. şi instituţiile specializate — în raport de scopurile lor şi de activităţile pe care le îndeplinesc. **S. ale d.i.** sînt în principal statele suverane care negociază, încheie şi execută angajamente internaţionale, acceptate în baza liberului consimţămînt şi perfectate potrivit prevederilor constituţionale. Nu sînt **s. ale d.i.** acele state în favoarea cărora tratatul prevede anumite drepturi (stipulaţia pentru altul). În mod excepţional pot fi **s. ale d.i.** organizaţiile internaţionale pentru acordurile pe care le încheie potrivit competenţei lor (de ex. acorduri de sediu) sau mişcările de eliberare naţională. Faptul pentru un stat de a fi devenit parte la un tratat, cu rezerve, nu îi ia sau micşorează calitatea de **s. ale d.i.** În principiu, drepturile **s. ale d.i.** sînt egale. Excepţiile de la acest principiu — de ex., drepturile speciale ale celor cinci membri permanenţi în Consiliul de Securitate al O.N.U. — sînt de restrictivă interpretare. V. şi **stipulaţie.**

submarin (în dreptul internaţional), unul din mijloacele importante ale războiului naval, al cărui regim juridic a fost reglementat în cadrul Conferinţelor de la Washington şi Londra pentru limitarea armelor navale, întrunite în 1922 şi, respectiv, 1930. La prima din aceste conferinţe s-a discutat principiul interzicerii folosirii s. pentru distrugerea navelor de comerţ. Convenţia respectivă nu a fost ratificată şi ea nu a intrat în vigoare. Prin Convenţia de la Londra din 1930 s. au fost asimilate navelor de suprafaţă în acţiunile lor de luptă. Astfel, Convenţia recunoaşte dreptul de acostare şi de vizită şi limitează dreptul s. de a distruge navele comerciale la refuzul persistent de a se opri sau la rezistenţa activă la vizită, după asigurarea securităţii echipajelor şi a documentelor de bord. Prin Protocolul de la Londra (1936), cunoscut şi sub denumirea de protocol pentru umanizarea războiului submarin, s-a permis aderarea la acest instrument şi a statelor terţe, neparticipante la Conferinţa de la Londra. Astfel, la începutul celui de-al doilea război mondial erau părţi la acest tratat 36 de state, printre care toate puterile navale, precum şi România.

sub spe rati, expresie lat. cu sensul „în speranţa" sau „sub rezerva ratificării", care indică rezerva pe care o face un agent diplomatic participant la anumite tratative, în situaţia cînd nu este împuternicit să accepte definitiv, în numele guvernului său, anumite propuneri, cărora el le dă asentimentul personal.

subversiune (în dreptul internaţional), activitatea unui stat urmărind răsturnarea ordinii publice, juridice sau sociale a altui stat, prin incitarea la dezordini, propagarea de ştiri tendenţioase, organizarea şi încurajarea de acte de război civil sau acte de terorism pe teritoriul acestui din urmă stat, tolerarea pe teritoriul propriu de activităţi organizate în scopul săvîrşirii unor asemenea acte, finanţarea activităţii armate subversive sau teroriste, precum şi intervenţia în luptele interne ale celuilalt stat. S. ameninţă independenţa statelor, subminează securitatea lor, poate duce la izbucnirea unor conflicte internaţionale armate şi este, ca atare, contrară normelor dreptului internaţional. V. şi **nefolosirea forţei şi a ameninţării cu forţa.**

succesiune, practică feudală care constă în lăsarea unor porţiuni din teritoriul de stat, prin testament, drept moştenire urmaşilor (la 2 aug. 1889, regele Leopold II „lasă şi transmite după moartea sa Belgiei toate drepturile sale suverane asupra statului independent al Congo-ului"). În prezent, această practică este incompatibilă cu normele şi principi-

ile dreptului internațional contemporan.

succesiunea statelor (în dreptul internațional), expresie care, în accepție clasică, desemnează transmiterea de drepturi și obligații între două state suverane, subiecte de drept internațional. Transmiterea de drepturi și obligații de la un stat la altul poate avea loc fie atunci cînd un subiect de drept internațional este înlocuit cu altul, fie ca urmare a unei modificări teritoriale (de ex.: cesiunea unui teritoriu). Apariția pe harta politică a statelor lumii a peste 100 de state noi, constituite prin decolonizare, a determinat reevaluarea instituției **s.s.** Nu toate cazurile de succesiune își găsesc rezolvarea prin norme generale de drept internațional, însă atît din practica statelor, cît și din tratatele încheiate pentru reglementarea unor situații concrete se desprind o serie de reguli aplicabile acestei materii, majoritatea lor fiind incluse dealtfel și în Convenția încheiată la Viena în 1978. Astfel, se consideră ca norme generalmente acceptate în practica internațională regula „mobilității frontierelor tratatului". De asemenea, practica se pronunță pentru încetarea aplicării tratatelor statului dispărut, a tratatelor încheiate în folosul anumitor dinastii, monarhii sau regim politic, menținerea tratatelor localizate, prin consimțămîntul noului stat suveran, pe bază de reciprocitate ș.a. Întrucît aceste regului au valabilitate în raporturile juridice interne, aplicarea lor solicită manifestarea de voință a statelor suverane respective. Regula generală care guvernează relațiile statelor în materia succesiunii este aceea că, deși între statul vechi și cel nou există o continuitate sub raportul calității de subiect de drept internațional, drepturile și obligațiile primului nu se transmit automat și integral celui de-al doilea: măsura în care are loc această transmitere este în funcție, pe de o parte, de natura acestor drepturi și obligațiuni, iar, pe de altă parte, de modul de formare a statelor. În principiu statul succesor are dreptul de a refuza transmisiunea, iar în caz de acceptare, acesta are dreptul de a examina vechiul angajament și de a înceta aplicarea obligațiilor care nu sînt conforme dreptului internațional contemporan, care contravin suveranității ori dreptului popoarelor de a-și hotărî singure destinele. Astfel, **s.s.** nu operează desființarea deplin drept a tuturor tratatelor anterioare încheiate, dar nici nu implica o prezumție de continuitate între vechiul și noul stat, ca participant al tratatelor anterior încheiate. Această regulă se aplică și în ce privește împrumuturile contractate de statul anterior. Probleme cu totul speciale de succesiune se pun în cazul tinerelor state afro-asiatice. Atunci cînd noile state au accedat la independență, una din problemele fundamentale pe care le-au avut de rezolvat a fost aceea de a-și moderniza economia, de a determina o formă de societate în măsură să asigure înfăptuirea aspirațiilor de libertate, dar și menținerea unor raporturi juridice avantajoase. În cazul formării unor state noi prin fuziune sau dezmembrare, angajamentele contrare principiilor politice ale noului stat dispar odată cu personalitatea statului contractant. Acest principiu se aplică în special la raporturile izvorîte din tratatele cu caracter politic (ex.: tratate de alianță, de garanție etc.). În practica internațională s-a încetățenit principiul transmiterii către statul succesor a obligațiunilor care rezultau, pentru statul dispărut, din delimitarea sa teritorială, cum ar fi acordurile privind navigația pe un anumit fluviu, comunicații feroviare, utilizarea energiei hidroenergetice, convențiile de frontieră etc., ca și orice alte acorduri compatibile cu noua situație și interesele statului succesor. În ce privește bunurile statului anterior, la fel ca și în situația statelor foste colonii, acestea se transmit automat noului stat. În schimb, în problema datoriilor statului anterior nu există reguli de drept sau o practică unanim acceptată, problema fiind încă în studiul Comisiei de drept internațional. În practica internațională au existat numeroase situații cînd o parte din teritoriul unui stat a trecut în suveranitatea altuia. În această situație, pe acel teritoriu, tratatele încheiate de statul cedant își pierd efectele, iar bunurile aflate pe teritoriul cedat trec în proprietatea statului succesor. În ce privește **s.s.** noi la calitatea de membru al unor organizații internaționale, se observă faptul că dacă predecesorul său avusese calitatea de membru al organizației, noul stat nu moștenește în mod direct calitatea de membru al organizației, ci mai curînd vocația de a dobîndi această calitate, vocație ce nu se tansformă în drept decît cu condiția ca celelalte state să-și fi dat acordul (expres sau tacit) și cu îndeplinirea de către statul succesor a condițiilor prevăzute de statutul organizației. În cazul statelor socialiste, identitatea subiectului de drept internațional păstrîndu-se nu are loc de fapt o succesiune de stat, ci o revoluție socială profundă cu urmări pe planul relațiilor internaționale de natură a duce la încetarea aplicațiunii unor tratate incompatibile fie cu principiile generale ale dreptului internațional, fie cu principiile de bază ale noii orînduiri. România a rezolvat, de regulă, de la caz la caz, problema înlocuirii vechilor tratate bilaterale cu altele, corespunzînd mai bine cerințelor cooperării internaționale, în afara ideii de succesiune. V. și **Convenția cu privire la succesiunea statelor** (1978).

supraarbitru, persoană desemnată a face parte dintr-un tribunal arbitral sau dintr-o comisie mixtă de arbitraj, aleasă fie de comun acord de către părți, fie de către arbitrii deja aleși de către aceștia, fie după o procedură convenită, și care va asigura președinția Comisiei sau a tribunalului.

supus, sau sudit (de la lat. *subditus),* în limba germană *Untertan,* resortisantul unui stat care nu se bucură de cetățenia acestuia, adică nu are dreptul de a participa la exercitarea puterii de stat. Situația de supus contravine principiului egalității în drepturi a oamenilor și poate să fie revelatorie pentru lipsirea unui popor de dreptul la autodeterminare. Astfel băștinașii dintr-o colonie sînt supuși ai statului-metropolă, dar nu se bucură de cetățenia acestuia.

supușenie, apartenența unei persoane — numită supus (sudit, de la lat. *subditus,* în limba germană *Untertan)* — la un stat. S. se deosebește de cetățenie prin aceea că nu implică și dreptul de a participa la exercitarea puterii în stat. Exemplul extrem al **s.** îl constituie situația băștinașului din colonie sau protectorat. Astfel, resortisanții unei colonii sau unui protectorat britanic erau supuși britanici — călătoreau în străinătate cu pașaport brita-

nic — dar nu erau cetățeni britanici. V. și **supus.**

suspendarea ostilităților (în dreptul internațional), măsură adoptată de comandanții militari ai unor sectoare ale frontului care constă în încetarea pentru o perioadă de timp a luptelor în sectorul respectiv. Ea are ca scop evacuarea răniților de pe cîmpul de luptă, îngroparea morților, refugierea persoanelor civile din zona frontului, capitularea unei localități, încheierea unui armistițiu. De asemenea, se mai poate conveni asupra **s.o.** cu prilejul unor sărbători tradiționale. **S.o.** se poate face fie prin încheierea unei convenții scrise între comandanții militari (cartel), sau printr-o înțelegere orală.

suspendarea relațiilor diplomatice, încetarea temporară a relațiilor diplomatice. Provocată de o atitudine a unuia dintre cele două state parte la aceste relații, **s.r.d.** nu este nici precedată, nici însoțită de vreo declarație oficială. Aceasta ușurează reluarea relațiilor diplomatice normale și deosebește **s.r.d.** de ruperea acestor relații sau de întreruperea acestora. În timpul **s.r.d.,** corpul diplomatic al misiunii diplomatice nu se află prezent în țara-gazdă. Cînd relațiile diplomatice normale sînt reluate, personalul diplomatic al celor două misiuni diplomatice se întoarce la post, fără ca să se publice vreo declarație sau altă informație oficială în acest sens.

suveranitate, însușire specifică esențială a puterii de stat în virtutea căreia acesta exercită o autoritate necontestată în limitele frontierelor statului și o independență deplină în relațiile sale externe, fapt ce se exprimă în dreptul fiecărui stat de a stabili și duce o politică internă și externă de sine stătătoare, respectînd suveranitatea celorlalte state. S. constituie temeiul politico-juridic al manifestării acestuia ca participant independent la relațiile internaționale și subiect al dreptului internațional. În supremația și independența puterii de stat și-au găsit expresie, în diferite perioade istorice interesele claselor conducătoare, dar și interesele fiecărui popor de a exista în mod independent, în cadrul unei societăți organizate politicește. În virtutea supremației sale, puterea de stat poate acționa în mod deplin și exclusiv în limitele teritoriului de stat cu privire la populația de pe acest teritoriu, dar și în orice domeniu al vieții sociale, politice, economice, culturale, naționale etc. Supremația puterii de stat se manifestă în dreptul statului, ca organizare suverană și unitară a puterii, de a stabili politica internă și externă în concordanță cu interesele naționale de a înfăptui această politică prin măsurile practice elaborate și aplicate de organele de stat. Independența statului înseamnă neatîrnarea acestuia față de orice alt stat, dreptul său de a stabili organizarea vieții sociale interne și a relațiilor sale externe în mod liber, fără amestec din afară. Independența nu înseamnă dreptul statului de a se comporta anarhic, arbitrar în relațiile sale cu alte state, dar, totodată, ea nu poate face obiectul nici unei „limitări" sau „restringeri" în cadrul cooperării internaționale. Independența statului se manifestă pe baza respectului reciproc al suveranității în relațiile de cooperare dintre state și a promovării principiilor fundamentale ale dreptului internațional contemporan. Trăsăturile fundamentale ale **s.** sînt *inalienabilitatea* și *indivizibilitatea.* Inalienabilitatea **s.** înseamnă că statul nu trebuie să cedeze sau să transfere vreuna din funcțiile sale de bază altor state, sau organizații internaționale. În caz contrariu se știrbește propria **s. S.** este indivizibilă, în sensul că ea este exercitată numai de statele respective. În evoluția relațiilor internaționale se cunosc diferite forme de limitare a **s.** în vederea dominării și exploatării lor. Între cele două războaie mondiale, forme de limitare a **s.** au fost: regimul colonial, protectoratul și mandatul internațional. În perioada postbelică o astfel de formă instituționalizată este tutela internațională, și sferele de dominație și influență ale unor mari puteri. În teoria generală a statului, alături de noțiunea de **s.** *de stat,* există și aceea de **s.** *națională a popoarelor,* care este expresia dreptului popoarelor la autodeterminare, fie că poporul respectiv s-a constituit sau nu în stat propriu. În cazul în care un popor își organizează un stat propriu, **s.** sa națională se desăvîrșește împletindu-se cu cea de stat. S. *de stat* are nu numai o latură politico-juridică, ci și una economică, care își găsește expresia în dreptul fiecărui popor și stat de a stăpîni și exploata, în mod liber, bogățiile naturale ale țării sale și de a conduce liber întreaga activitate economică a țării. S. apare pe plan juridic nu numai ca o însușire specifică a puterii de stat, ci și ca unul din principiile fundamentale ale dreptului internațional public. V. și **principiul suveranității; suveranitate permanentă asupra resurselor naturale.**

suveranitatea asupra anumitor parcele de frontieră, *cazul* ~, diferend între Belgia și Olanda în ce privește suveranitatea asupra a două parcele teritoriale situate într-o regiune unde frontiera dintre cele două state prezintă un aspect particular din cauza existenței unui număr de enclave formate de foarte multă vreme de autoritățile locale belgiene din Baerle-Duc și cele olandeze din Baerle-Nassau. Un proces-verbal comunal întocmit între 1836 și 1841 atribuie cele două parcele litigioase comunei olandeze Baerle-Nassau, în timp ce un proces-verbal descriptiv și o hartă anexată la convenția de delimitare a frontierelor din 1843 le atribuiau comunei belgiene Baerle-Duc. Olanda susține că convenția de delimitare a recunoscut existența *statu-quo-ului,* așa cum a fost el determinat de procesul-verbal comunal, că dispozițiile prin care se atribuia Danemarcei cele două parcele erau lovite de viciul erorii și că suveranitatea Olandei asupra acestor parcele a fost stabilită după 1843 prin exercitarea diverselor acte de suveranitate. Diferendul a fost supus Curții Internaționale de Justiție spre judecare. Prin hotărîrea din 29 iun. 1959, Curtea a apreciat că suveranitatea asupra celor două parcele litigioase aparțin Belgiei, întrucît nici o eroare nu a fost dovedită, iar convenția de delimitare a determinat în mod efectiv cărui stat aparțin parcelele litigioase, iar actele invocate de Olanda erau în esență acte curente cu caracter administrativ.

suveranitate aeriană, suveranitatea statului asupra coloanei de aer care se întinde deasupra teritoriului său, inclusiv apele sale teritoriale, fiind țărmurită, lateral de verticalele asupra frontierelor sale (teritoriale, fluviale și maritime), iar în sus de suprafața care desparte spațiul aerian de spațiul extraatmosferic. Convenția de la Chicago (1944) a

recunoscut că asupra spațiului său aerian fiecare stat este suveran, „aer liber" existînd numai deasupra mării libere. Totodată, Convenția de la Chicago a consemnat și întărit dreptul statelor de a acorda anumite libertăți — cele cinci libertăți — și anume: 1. Dreptul de survol fără oprire; 2. Dreptul de a ateriza în scopuri civile necomerciale; 3. Dreptul aeronavei străine de a debarca pasageri, încărca poștă și mărfuri provenind din statul său de origine; 4. Dreptul de a îmbarca pasageri, mărfuri și poștă spre a-i transporta spre statul său de origine; 5. Dreptul de a îmbarca și debarca pasageri, mărfuri și poștă din și spre orice stat. **S.a.** implică dreptul statului de a acorda sau refuza dreptul de survol și aterizare avioanelor militare, vamale și de poliție străine. Statul exercită în spațiul său aerian, în temeiul **s.a.**, în principiu în mod exclusiv dreptul de poliție, de jurisdicție, în general toate drepturile inerente suveranității de stat. Se discută încă în ce măsură este conformă respectului datorat **s.a.**, practica statelor de a lansa rachete spațiale prin spațiul aerian al altui stat, precum și de a le face să se întoarcă, fără autorizația prealabilă a statului prin al cărui spațiu aerian racheta trece. Tratatul cu privire la principiile care guvernează activitatea statelor în spațiul extraatmosferic, inclusiv Luna și alte corpuri cerești (1967), la care România este parte, poate fi considerat ca autorizînd asemenea măsuri — fără autorizație — și ca privind această precizare a **s.a.** ca fiind de drept comun, adică aplicîndu-se și față de state neparticipante la tratat. V. și **spațiul aerian; regimul spațiului aerian; libertățile aerului.**

suveranitate limitată, doctrina, prezentată de unii oameni politici și juriști, potrivit căreia, în condițiile actuale ale relațiilor internaționale, supremația unică, deplină și indivizibilă a puterii de stat în limitele frontierelor și independența în politica internă și externă, adică elementele fundamentale ale suveranității se restrîng datorită unor împrejurări diverse, de natură națională sau internațională. Astfel, pe plan intern, se susține că suveranitatea poate să fie limitată prin însuși caracterul unor anume orînduiri social-politice existente în perioada actuală, prin adoptarea obligatorie de pildă a unor norme de drept comunitar impuse ca urmare a unor angajamente ale statului, care este astfel împiedicat să exercite toate atributele suveranității în granițele sale. În acest mod, dreptul național ar reflecta obligatoriu o anumită limitare a suveranității. Pe plan extern, se susține că limitarea suveranității este o consecință firească a apartenenței la anumite organizații, că statele participă în multe cazuri la organisme internaționale, renunțînd prin voința lor proprie la prerogative ale suveranității, acceptînd deci ca acestea să fie exercitate de organizații suprastatale. Acceptarea edictării, pe baza unei decizii luate cu majoritate într-o anumită organizație internațională, a unor norme juridice aplicabile pe teritoriul statelor membre, ar fi deci rezultatul unei autolimitări a suveranității din partea acelor state. Este aici vorba de forme ale integrării politice sau economice, care se întîlnesc îndeosebi în relațiile dintre anumite state occidentale. Desigur, este dreptul fiecărui stat de a stabili cît de largă să-i fie suveranitatea sau la ce poate renunța din suveranitatea sa. Colaborarea internațională, în cadrul căreia statele, națiunile își fac reciproc anumite concesii, nesilit, în deplină libertate, sînt în esență tocmai manifestări ale independenței și suveranității. Forța lor juridică rezidă însă tocmai în respectarea principiilor de drept internațional, a dreptului la autodeterminare, la independență în politica internă și externă. Dealtminteri, sînt numeroase exemplele ultimelor decenii, în care statele membre ale unor organizații așa-numite suprastatale, integrate politicește sau economic și-au reluat libertatea de acțiune, au luat hotărîri proprii în cazurile în care au apreciat că deciziile organismelor suprastatale le-au prejudiciat în mod grav interesele. Se poate spune că modelul european al integrării nu a înregistrat în ultima perioadă mari progrese în direcția contopirii exercitării atributelor de suveranitate de organizația suprastatală, înregistrînd dimpotrivă notabile tendințe centrifuge. În condițiile lumii de astăzi, susținătorii teoriei suveranității limitate, transferului atributelor acesteia, mai mult sau mai puțin parțial către organisme suprastatale, justifică voit sau nevoit acele fenomene negative ce se ivesc sau se pot ivi în relațiile internaționale, cum sînt zonele de influență, existența unor forțe militare străine pe teritoriul altor state membre, diverse forme de intervenție sau imixtiune politică sau economică în viața altor state și popoare. Așadar, teoria suveranității limitate justifică crearea de avantaje unilaterale în favoarea unor state și în dauna altora.

suveranitate permanentă asupra resurselor naturale, element component al conținutului principiului **s.**, care se cristalizează ca un principiu fundamental al dreptului internațional ce postulează dreptul de suveranitate al fiecărui stat asupra bogățiilor sale naturale, dreptul statelor de a folosi, în mod liber, pentru realizarea progresului lor economic și social, aceste resurse și bogății naturale și dreptul statului de a conduce, sub toate aspectele și în mod liber, întreaga activitate economică de pe teritoriul său. Acest principiu reliefează caracterul ilicit al colonialismului și neocolonialismului care aveau scopul de a lipsi popoarele de dreptul lor inalienabil la suveranitate asupra bogățiilor și resurselor naturale. Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor (1974) prevede dreptul suveran deplin și permanent al fiecărui stat asupra bogățiilor, resurselor naturale și activității economice, inclusiv dreptul de proprietate, de folosință și dispoziție asupra lor (art. 2, pct. 1). De asemenea, se mai prevede și dreptul statelor „de a reglementa investițiile străine din cadrul jurisdicției sale naționale în conformitate cu legile și reglementările sale, cu obiectivele și prioritățile naționale, și de a-și exercita autoritatea asupra lor". România socialistă a adus o contribuție substanțială la afirmarea acestei laturi principale a principiului **s.** Numeroase rezoluții ale Adunării Generale a O.N.U. cer respectarea dreptului suveran al fiecărui stat de a dispune de bogățiile și resursele sale naturale. Acest drept nu exclude, ci, dimpotrivă, promovează colaborarea reciproc avantajoasă a tuturor statelor, fără deosebire de stadiul de dezvoltare, de orice alte criterii de diferențiere.

suveranitate teritorială, principiu de drept internațional care definește caracterul exclusiv al exercitării suveranității de către un stat asupra teritoriului pe care este constituit. **S.t.** cuprinzînd ansamblul

drepturilor suverane ale unui stat asupra teritoriului său este parte integrantă a suveranității și își găsește aplicarea în limitele frontierelor statului respectiv, reglementînd situația persoanelor și bunurile aflate pe acest teritoriu. S.t. presupune, în special, respectarea teritoriului fiecărui stat, acesta neputînd face obiectul unei ocupații militare, al unei dobîndiri de către alt stat prin forță sau amenințarea cu forța. Potrivit normelor dreptului internațional contemporan, fiecare stat are obligația de a se abține de la orice acțiune avînd ca scop distrugerea unității naționale și integrității teritoriale a altui stat. Este interzisă, de asemenea, dezmembrarea sau amenințarea cu dezmembrarea a unității politice sau integrității teritoriale a unui stat. O dezvoltare importantă a cunoscut această instituție a dreptului internațional în Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (1975), unde s.t. este consacrată ca principiu, de sine stătător. În baza acestui principiu, statele participante la C.S.C.E. se angajează să respecte integritatea teritorială a fiecăruia din statele participante, în consecință, să se abțină de la orice acțiune incompatibilă cu scopul și principiile Cartei O.N.U., împotriva integrității teritoriale, a independenței politice sau a unității oricărui stat participant. Totodată statele semnatare ale acestui document s-au angajat să se abțină de a face din teritoriul altui stat obiectul unei ocupații militare sau a altor măsuri de folosire directă sau indirectă a forței în contradicție cu dreptul internațional. Dispunînd de dreptul exclusiv de a-și exercita suveranitatea pe teritoriul său, statul poate, fără a încălca acest principiu, să acorde, prin convenții internaționale și altor state sau organizații internaționale, dreptul să desfășoare activități pe teritoriul său. În Republica Socialistă România, statul, ca exponent autentic al întregului popor, își exercită suveranitatea sa exclusivă asupra întregului teritoriu, care, în accepția articolului 142 din Codul penal, este definit ca *„întinderea de pămînt și apele cuprinse între frontiere, cu subsolul și spațiul aerian, precum și marea teritorială cu solul, subsolul și spațiul aerian ale acesteia"*.

Ş

şef de guvern, persoană aflată la conducerea guvernului unui stat. **Ş. de g.** are un rol important în reprezentarea statului său pe plan internațional. Atribuțiile mai importante ale **ş. de g.** în acest domeniu sînt următoarele: să invite și să primească pe reprezentanții altor state; să încheie acorduri internaționale; să participe la conferințe sau la activitatea organizațiilor internaționale, fără să aibă nevoie de împuterniciri speciale. Pe teritoriul altor state **ş. de g.** beneficiază, în general, de privilegiile și imunitățile care se acordă șefilor de state. V. și **guvern.**

şef de stat, expresie care desemnează fie un organ unipersonal — președinte de republică sau monarh fie un organ colegial — Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. În calitatea sa de cel mai înalt reprezentat al statului în relațiile internaționale, **ş. de s.** se bucură, în limita dispozițiilor constituționale, de dreptul de reprezentare generală *jus repreaesentationis omnimodae.* Printre atribuțiile sale pe plan extern, se numără: dreptul de a încheia tratate internaționale și a emite depline puteri pentru încheierea celor mai importante acorduri internaționale, de a le ratifica și denunța; dreptul de a acredita și rechema pe reprezentanții diplomatici ai țării sale și de a primi scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici străini; dreptul de a declara război și a încheia pacea. În timpul cît se află în străinătate, **ş. de s.** se bucură de imunități diplomatice speciale. Constituția Republicii Socialiste România înscrie pentru **ş. de s.,** care reprezintă puterea de stat în relațiile interne și internaționale ale României, următoarele atribuții principale, în domeniul relațiilor externe, pe care le exercită în mod permanent: acordă dreptul de azil; stabilește rangurile misiunilor diplomatice; acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai R.S. România; primește scrisorile de acreditare și rechemare ale reprezentanților diplomatici ai altor state; încheie tratate internaționale în numele R.S. România; poate da împuterniciri, în acest scop, primului ministru ori unor membri ai Consiliului de Miniștri sau unor reprezentanți diplomatici. În intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale, Consiliului de Stat îi revine atribuția de a declara în caz de urgență, stare de război. Starea de război poate fi declarată numai în cazul unei agresiuni armate împotriva Republicii Socialiste România sau împotriva unui alt stat față de care Republica Socialistă România are obligații de apărare mutuală asumate prin tratate internaționale, dacă s-a produs situația pentru care obligația de declarare a stării de război este statornică. V. și **guvern; organe (interne, externe, de relații internaționale).**

şenal, parte a albiei fluviale permițînd, datorită adîncimii apei, navigația unor vase. În **ş.** este cuprins și talwegul. Statele riverane au obligația să mențină navigabilitatea pe **ş.** fluviilor internaționale și în acest scop să efectueze lucrările curente de curățire și întreținere a navigabilității **ş.** Obligația aceasta incumbă reciproc tuturor statelor riverane. Un stat riveran poate să întreprindă lucrări de îmbunătățire a navigabilității **ş.** sau a ameliorării condițiilor sale naturale de navigabilitate, în care caz cheltuielile respective urmează a fi suportate de cei ce beneficiază de pe urma acestor lucrări, navigînd pe **ş.** De obicei, participarea celorlalte state la acoperirea cheltuielilor făcute cu asemenea lucrări se asigură prin perceperea de taxe asupra navelor care navighează prin **ş.** V. și **Convenția asupra regimului Dunării** (1948).

şiretenie de război (în dreptul internațional), acte care au ca scop inducerea unui adversar în eroare și a-l face să comită imprudențe, însă care nu conțin încălcări ale unei reguli de drept internațional aplicabil în conflictele armate și care, nefăcînd apel la buna-credință a adversarului în ceea ce privește protecția prevăzută de acest drept, nu sînt perfidii. Sînt considerate **ş. de r.** folosirea camuflajului, a momelilor, a operațiunilor simulate, a știrilor false etc. **Ş. de r.** nu sînt interzise în caz de conflict armat. V. și **perfidia.**

şcolile minoritare din Silezia Superioară, *cazul ~*, diferend între Polonia și Germania în legătură cu practica autorităților poloneze în Silezia Superioară, care, în anul 1926, examinînd declarațiile părinților pentru participarea copiilor lor la școlile minorității germane, au respins peste 7 000 din aceste declarații-cereri, pe motiv că în fapt copiii în cauză nu făceau parte din minoritatea germană. Guvernul german susținea că fiecare persoană are dreptul, necontrolabil de statul pe teritoriul căruia persoana se află, de a declara după propria sa conștiință că aparține, după rasă, limbă sau religie de o anumită minoritate și de a alege, în consecință, pentru copiii săi școala. Cazul a fost supus C.P.J.I. care, în hotărîrea din 26. apr. 1928, deși pornește de la teza „polonezã", după care apartenența la o minoritate depinde nu numai de voința persoanei în cauză, ci de situația reală, conchide apoi că potrivit înțelegerii germano-poloneze în cauză, din 15 mai 1922, apartenența la o minoritate națională nu poate fi contestată sau verificată.

T

tacita reconducțiune, expresie care definește prelungirea duratei unui acord internațional prin simplul fapt că la data expirării termenului pentru care a fost încheiat nici una din părțile contractante nu-și manifestă în vreun fel voința de a-i pune capăt.

Tacna și Arica, *cazul ~*, diferend de frontieră între republicile americane Chile și Peru, ce își are originea în Tratatul de la Ancon din 1883 care prevedea ca cele două teritorii — Tacna și Arica — vor rămîne sub administrația chiliană timp de zece ani, la capătul cărora urma să se organizeze un plebiscit care să decidă soarta teritoriilor. Întrucît cele două părți nu au reușit să se pună de acord asupra modului de organizare al plebiscitului au supus diferendul spre soluționare președintelui Statelor Unite ale Americii, în calitate de arbitru unic. Prin sentința arbitrală pronunțată la 8 mart. 1925, președintele S.U.A. a delimitat zona supusă plebiscitului, precum și condițiile participării la vot. Întîmpinînd greutăți în stabilirea datei plebiscitului, cele două părți au apelat din nou la serviciile președintelui S.U.A., de astă dată pentru a presta bune oficii. Acesta a reușit să aducă statele respective la masa negocierilor care, la 3 ian. 1929, au ajuns la o înțelegere materializată în Tratatul de la Lima ce prevedea atribuirea teritoriului Arica statului Chile, iar a teritoriului Tacna, Perului.

tăcerea (în dreptul internațional), absența unei atitudini exprese a unei părți asupra unor fapte juridice care apar în procesul raporturilor juridice. T. nu produce, în principiu, efecte juridice decît în situația în care normele de drept prevăd expres acest lucru. Totuși ea poate să fie interpretată drept o recunoaștere a pretențiilor formulate în public de către un alt stat, dacă o luare de poziție negativă ar fi fost necesară spre a marca dezaprobarea acestor pretenții de către statul care „tace". *Qui tacet, dum loqui potuit ac debuit consentire videtur* (cine tace cînd putea și trebuia să vorbească se consideră a fi de acord). Tăcerea generală a statelor față de activități noi ale unora dintre ele — de exemplu față de trimiterea în spațiul extraatmosferic de rachete care trebuie să treacă prin spațiul aerian al unor alte state — poate fi interpretată ca o recunoaștere a unor noi norme de drept internațional. De asemenea, Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor (1969) consideră acceptată rezerva la un tratat în cazul în care statul căruia îi este comunicată nu formulează obiecții într-un termen de 12 luni începînd de la data comunicării. În general decăderea din drepturi nu poate fi presupusă și de aceea **t.** unui stat față de poziții, declarații și chiar aserțiuni de drepturi din partea altor state nu poate fi interpretată ca o achiesare, ca o renunțare la propriile pretenții, drepturi sau poziții decît cu foarte multă prudență. Renunțările la drepturi și interese sînt de restrictivă interpretare.

teatru de operațiuni militare (sau cîmpul de luptă), zona, terenul pe care se desfășoară acțiuni militare de luptă armată. Mai multe **t. de o. m.** sînt cuprinse într-un teatru de război. Într-un sens larg, **t. de o.m.** cuprinde teritoriul beligeranților cu toate forțele sale componente. Această noțiune este luată în opoziție cu teritoriile statelor neutre sau cu teritoriile neutralizate asupra cărora orice act de beligeranță este interzis. O serie de autori divid, din acest unghi de vedere, teritoriul în două: zona de război (teritoriul în care se fac pregatirile pentru declanșarea ostilităților) și teatru de război (teritorii în care luptele au loc efectiv). Avînd în vedere mijloacele moderne de luptă și în primul rînd a celor de transportare la mare distanță a materialelor explozibile (rachetele intercontinentale), împărțirea aceasta pare că și-a pierdut sensul întrucît în caz de conflict întregul teritoriu al beligeranților se transformă în teatru de operațiuni militare. În practică însă ea poate să corespundă unei stări de fapt. Astfel, noțiunea de zonă de război poate avea o accepție mai largă decît cea de **t. de o.m.** dacă luăm ca bază un anumit moment al desfășurării operațiunilor. În plus, statele beligerante pot conveni să excludă din sfera ostilităților anumite porțiuni din teritoriile țărilor lor. Convenția de la Geneva (1949) specifică în Anexa 1 posibilitatea delimitării unor zone neutre și a unor zone sanitare. Această teză are valoare mai mult teoretică, întrucît în practică s-a manifestat în mod constant tendința de a extinde ostilitățile chiar peste limita licită. În 1904—1905, războiul ruso-japonez s-a desfășurat pe teritoriile Manciuriei și Coreei, pe atunci neutre. La 1 oct. 1915, trupele aliate au ocupat Salonicul, transformîndu-l în **t. de o.m.**, deși Grecia era neutră. De asemenea, cel de-al doilea război mondial s-a caracterizat prin extinderea ostilităților la statele neutre ca Belgia, Luxemburg, Egipt, și neutralizate, fostele teritorii japoneze, aflate sub mandat. Într-un sens restrîns dreptul internațional definește **t. de o.m.** ca spațiul terestru,

aflate sub mandat. Într-un sens restrîns dreptul internațional definește **t. de o.m.** ca spațiul terestru, maritim, fluvial și aerian în limitele căruia forțele armate ale beligeranților duc operațiuni militare la un moment dat. Acest aspect al noțiunii învederează caracterul dinamic, în continuă mișcare al **t. de o.m.** Distincția între cele două accepții — largă și restrînsă — a **t. de o.m.** a prezentat o importanță mai mare în trecut. Normele dreptului internațional au variații în aplicarea lor în funcție de loc: cîmpul de luptă sau spatele frontului, pe teritoriul inamicului. Cu apariția armelor nucleare și a mijloacelor de transportare la țintă a acestora, noțiunea de **t. de o.m.** a căpătat noi valențe, ea extinzîndu-se și la spațiul cosmic. În condițiile actuale, cînd mijloacele și tehnica de luptă cunoaște o dezvoltare importantă și mai ales după apariția aviației de bombardament și a rachetelor, distincția dintre zona de operațiuni și spatele frontului s-a estompat.

telegramă cifrată, act de corespondență diplomatică folosită în raporturile dintre ministerul de externe al unui stat și misiunile sale diplomatice, pentru cazuri foarte urgente sau pentru problemele cu caracter confidențial. Prin **t.c.** se poate solicita, de exemplu, unui șef de misiune diplomatică să sondeze oportunitatea începerii unor negocieri într-o problemă delicată, să studieze condițiile încheierii unei înțelegeri într-un domeniu al colaborării reciproce. **T.c.** poate fi, de asemenea, folosită pentru solicitarea unor informații privind țara de reședință sau în cazul cînd guvernul unui stat cere agrementul pentru numirea unui șef de misiune etc. O astfel de telegramă este, de regulă, astfel formulată. „Ambasada din... Prezentați-vă de urgență la Ministerul de Externe și cereți agrementul din partea guvernului nostru pentru numirea ca ambasador extraordinar și ministru plenipotențiar". Urmează datele biografice ale persoanei pentru care se solicită agrementul și semnătura.

telegramă în clar, act de corespondență diplomatică folosită în relațiile dintre ministerul de externe al unui stat și misiunile sale din străinătate prin care se pot cere relații, trimite instrucțiuni care au caracter de urgență însă nu sînt confidențiale. În mod curent se folosec **t. în c.** în materie consulară, pentru acordarea de aprobări de vize, ca răspuns la telegramele de cerere de vize pentru străini, transmise prin misiunile diplomatice. Tot prin **t. în c.** se pot transmite instrucțiuni pentru trimiterea unei expoziții în cadrul acordului cultural etc.

templul Preah Vihear, *cazul ~*, diferend între Kampuchia și Thailanda în legătură cu ocuparea, în 1954, de către aceasta din urmă a unei părți din teritoriul kampuchian unde sînt situate ruinele templului **P.V.**, lăcaș de cult și de pelerinaj pentru populațiile kampuchiene. Diferendul a fost deferit Curții Internaționale de Justiție spre soluționare de către Kampuchia, cerîndu-i acesteia să declare că suveranitatea teritorială asupra templului îi aparține și că Thailanda este obligată să-și retragă forțele armate din teritoriul respectiv. Totodată, Kampuchia a cerut Curții să țină seamă de negocierile frontaliere franco-thailandeze de la începutul secolului și de un tratat din 1904 (hărțile care indicau traseul frontierei și situarea templului pe teritoriul kampuchian au fost comunicate autorităților thailandeze). Thailanda a ridicat două excepții de incompetență a Curții, care, prin hotărîrea din 26 mai 1961, s-a declarat competentă. În hotărîrea sa de fond, din 15 iun. 1962, Curtea a apreciat că templul **P.V.** este situat pe teritoriul kampuchian și, în consecință, Thailanda este obligată să-și retragă forțele armate și de poliție și să restituie Kampuchiei obiectele care i-au fost luate în 1954. În motivarea hotărîrii, C.I.J. aprecia că Thailanda, care luase oficial la cunoștință conținutul hărților, a continuat să le folosească fără a le contesta exactitatea, ceea ce echivalează cu o recunoaștere tacită. Curtea a considerat dificil de admis că anumite acte cu caracter administrativ invocate de Thailanda ar fi putut să neutralizeze atitudinea uniformă și constantă a autorităților thailandeze și valabilitatea tratatului încheiat între Franța și Kampuchia cu privire la traseul frontierei.

teoria competenței, concepție reacționară menită să justifice încercările de diminuare a rolului suveranității în relațiile internaționale, subordonarea unor teritorii străine prin crearea așa-ziselor sfere de influență, prin încheierea pe termen lung și prin administrare. **T.c.** a fost formulată pentru prima oară de Radnitzky, iar într-o formă dezvoltată a fost transpusă în dreptul internațional de H. Kelsen, A. Verdross, G. Scelle, P. Guggenheim și alții. În esență, această teorie caută să reducă suveranitatea teritorială a statului la o competență locală, la o ordine juridică derivată și delimitată spațial de o altă ordine juridică superioară, ordinea juridică internațională. Deci, **t.c.** tinde spre negarea suveranității ca realitate social-politică și juridică, ca însușire fundamentală a statului. **T.c.** constituie o construcție logică formalistă, bazată pe premise lipsite de temei juridic și politic și are un caracter profund neștiințific. Cunoscutul diplomat român N. Titulescu a fost unul dintre cei mai fermi adversari a acestei teorii, afirmînd că „legea internațională apare în ochii tuturor nu ca o lege de «subordonare», ci drept o lege de «coordonare» și situația fiecărui stat în raport cu celelalte nu drept o situație de «dependență», ci drept o situație de «independență»". **T.c.** nu a fost abandonată nici în prezent în lucrările unor autori burghezi ca: Ch. Rousseau, P. Vellas, J. Kunz etc., cărora le servește ca argument în fundamentarea necesității creării așa-zisului „stat mondial" și „drept mondial", care să determine și să delimiteze „competența" statelor. Astfel de încercări caută, evident, să nege, în ultimă instanță, însuși fundamentul principiilor și normelor dreptului internațional contemporan.

teoria continuității, concepție colonialistă potrivit căreia se admite ocuparea teritoriilor situate de o parte și de alta sau în prelungirea teritoriului ocupat efectiv, cum ar fi de ex. luarea în stăpînire a unui fluviu pînă la izvor, dacă sînt deținute gurile fluviului sau ocuparea întregului arhipeleag după ocuparea unei insule din șirul acestuia etc. **T.c.** este contrară dreptului popoarelor la autodeterminare și, firește, incompatibilă cu normele dreptului internațional contemporan.

teoria hinterlandului, concepție burgheză potrivit

căreia se justifică ocuparea de fapt a teritoriului aflat în spatele teritoriului ocupat efectiv. Teritoriul astfel dobîndit este denumit *„zonă rezervată influenței politice"* a statului ocupat. Un astfel de mod de dobîndire a unui teritoriu este incompatibil cu normele dreptului internațional contemporan.

teoria pluralității subiectelor dreptului internațional, concepție potrivit căreia alături de state și pe același plan cu ele ar exista și alte subiecte ale dreptului internațional (persoanele fizice, diferite organizații internaționale, comunități religioase). O astfel de concepție urmărește să submineze principiul suveranității de stat și să ofere diferite pretexte pentru amestecul în treburile interne ale altor state. În ordinea de drept internațional numai statele sînt subiecte originare, directe și nemijlocite, iar organizațiile internaționale au numai capacitatea de a fi subiecte derivate, capacitate ce le este conferită de către state și deci ele nu pot fi puse pe același plan cu statul, care dispune de voință proprie și suverană. Organizațiile religioase sînt supuse normelor dreptului intern și nu dreptului internațional, statele fiind acelea care stabilesc statutul juridic al bisericii și, firește, raportul dintre biserică și stat. Persoanele fizice sînt subiecte ale dreptului intern; dreptul internațional nu creează drepturi sau obligații în mod direct în favoarea lor, ceea ce însă nu exclude colaborarea internațională între state în vederea dezvoltării și încurajării respectării drepturilor omului. V. și **persoană fizică.**

teoria proximității, concepție colonialistă construită pentru justificarea unor acțiuni de cotropire și de creare a unor sfere de influență, potrivit căreia teritoriile vecine și despărțite de teritoriul aflat sub ocupație efectivă printr-o mare îngustă poate fi și el ocupat. Asemenea teorie și mod de dobîndire a unui teritoriu este contrară dreptului popoarelor la autodeterminare și incompatibilă cu principiile dreptului internațional contemporan.

teritoriu, spațiu geografic determinat, reprezentînd o unitate fizică sau politică. Din punct de vedere al dreptului internațional t. desemnează, de obicei, porțiunea de glob aflată sub suveranitatea deplină și exclusivă a unui stat, incluzînd uscatul, subsolul său, apele teritoriale, coloana aeriană de deasupra lor sau zona geografică care nu aparține nici unui stat avînd un regim internațional (de ex.: solul și subsolul marin aflate dincolo de limitele jurisdicției naționale a statelor, Antarctica, spațiul aerian de deasupra mării libere, spațiul extraatmosferic etc.).V. și **teritoriul de stat.**

teritoriu autonom, zonă geografică dotată cu un statut internațional, dar lipsită de suveranitate. **T.a.** comportă o organizare guvernamentală sau administrativă fără a constitui însă un stat independent (de ex.: spațiul bazinului Sarre potrivit Tratatului de pace de la Versailles din 1919).

teritoriu demilitarizat v. **demilitarizare.**

teritoriu de stat, spațiul geografic supus suveranității unui stat. **T. de s.** constituie cadrul natural în care un popor sau o națiune își exercită dreptul la autodeterminare. **T. de s.** constituie una din premisele materiale, naturale și indispensabile ale existenței statului. **T. de s.** este *stabil,* în sensul că este locuit de o colectivitate socială permanentă și este *limitat,* fiind cuprins între limite precise și fixe, între frontierele statului. Teritoriul unui stat cu toate părțile sale componente (solul, subsolul, apele și spațiul aerian deasupra solului și apelor, iar în cazul statelor învecinate cu Arctica și sectoarele polare ale acestui continent), se află sub puterea exclusivă a acelui stat ce exercită prerogativele suprematiei (suveranității), teritoriale. Statele au obligația de a respecta teritoriul celorlalte state, adică tocmai principiul integrității teritoriale a statelor.

teritoriu neautonom, spațiul geografic care nu se autoguvernează. Potrivit art. 73 din Cartă, membrii Națiunilor Unite și-au asumat răspunderea administrării unor teritorii ale căror popoare nu au atins încă un grad deplin de autoguvernare. Evoluția vieții internaționale tinde să asigure tuturor popoarelor realizarea dreptului lor la autodeterminare și deci să pună capăt fenomenelor legate de existența unor **t.n.**

teritoriu sub mandat, spațiu geografic supus, conform art. 22 al Pactului Societății Națiunilor, administrării uneia dintre puterile învingătoare în primul război mondial. Prin această instituție a „dreptului celui mai puternic", Societatea Națiunilor a „consfințit" supunerea coloniilor și teritoriilor statelor învinse în primul război mondial sistemului mandatului, în loc să le proclame independența. Instituția sistemului mandatelor a fost reluată sub forma tutelei O.N.U. în Carta Națiunilor Unite. Mandatul conferit puterii colonialiste mandatare de Pactul Societății Națiunilor pretexta incapacitatea unor popoare de a se guverna singure. În realitate, toate popoarele au dreptul la autodeterminare, de a se conduce singure, fără nici un amestec străin. V. și **mandatul internațional.**

teritoriu submarin, spațiu geografic reprezentînd fundul și subsolul mărilor și oceanelor. Din punct de vedere al dreptului internațional acest spațiu se împarte în platoul continental, ce se află sub suveranitatea statului riveran, fiind o prelungire a uscatului sub mare pînă la o anumită linie spre larg, precum și în solul și subsolul marin aflate dincolo de jurisdicția națională a statelor, zonă ce a fost declarată patrimoniu comun al umanității.

teritoriu sub tutelă, spațiu geografic supus unui regim internațional pe baza unui acord intervenit între statul administrant și Organizația Națiunilor Unite. Sistemul de tutelă a avut un caracter tranzitoriu, reprezentînd o fază preliminară acordării independenței. În prezent, instituția tutelei este pe cale de dispariție.

termen, eveniment viitor și sigur de care depinde intrarea în vigoare sau încetarea unui act juridic. **T.** este *suspensiv,* dacă de împlinirea lui depinde realizarea unui act juridic (de ex.: intrarea în vigoare a unui tratat internațional) și *rezolutoriu,* dacă de împlinirea lui depinde încetarea acestuia. V. și **ad quem, a quo.**

terorism internațional, forme diverse ale unor acte de violență prin care persoane sau grupuri de persoane a) atentează la viața, integritatea corporală sau bunurile unor demnitari, personalități politice, a membrilor de familie a acestora, b) îndreaptă

asemenea acte împotriva unor grupări politice, unor organizații cu caracter obștesc, unor instituții, unor grupuri de persoane reunite organizat sau aflate întîmplător în locuri sau localuri publice sau private. Scopul acestor grave manifestări de violență poate fi diferit: ele se pot îndrepta împotriva ordinii internaționale sau a regimului social-politic din interiorul statelor. Asemenea acte de violență pun în pericol relațiile internaționale, constituie o amenințare directă pentru pace, pot înrăutăți relațiile dintre state, dintre popoare, prejudiciază climatul internațional. Actele de teroare sînt mai ales metode tipice ale grupărilor neofasciste care, lipsite de aderență politică de masă, caută să atragă atenția lumii asupra existenței lor, încercînd să creeze impresia falsă a unei forțe politice prezente în viața internațională sau în cadrul propriului stat. Un alt scop posibil al unor astfel de acte de teroare, urmărit de autori, de grupuri de indivizi sau de organizații criminale dintre care unele pot avea ramificații în mai multe state este acela al unor foloase materiale: uciderî, răpiri de persoane în vederea răscumpărării, răzbunări care pot merge pînă la schingiuiri sau uciderî, incendieri, explozii sau distrugeri de bunuri valoroase etc. În cazul în care actele de teroare sînt îndreptate împotriva unor conducători politici ai unor state, a unor persoane refugiate pe teritoriul unor state străine, a unor bunuri extrateritoriale, cu ajutorul, aprobarea sau știința altor state, acestea din urmă poartă răspunderea pentru acele acte de terorism internațional. În afara suferințelor fizice sau pagubelor materiale pe care le cauzează direct, consecințele actelor de violență considerate drept acte de **t.i.** sînt multiple. Asemenea acte de teroare pot crea o anumită neîncredere între state, o stare de nesiguranță cu consecințe negative pentru continuarea și dezvoltarea normală a relațiilor politice, economice, de turism etc., precum și pentru climatul intern din orice stat în care actele de teroare se repetă și nu pot fi frînate de puterea de stat. Pe de altă parte, conducerile statelor care-și bazează activitatea din viața internă pe mijloace teroriste poartă o gravă răspundere nu numai față de propriile lor popoare, ci se fac vinovate și de violarea dreptului internațional. De menționat în acest sens că terorismul este considerat de mulți juriști nu numai ca un fapt penal îndreptat împotriva legilor naționale, ci și ca o infracțiune internațională. În ceea ce privește legea română, Codul penal sancționează infracțiunile de atentate care pun în pericol securitatea statului sau contra unor colectivități cu pedeapsa maximă (art. 160, 161 C.p.). Sînt, de asemenea, sever sancționate infracțiunile de piraterie, actele de diversiune etc. Există deci un cadru legal prin care sînt prevăzute pedepse corespunzătoare pentru săvîrșirea unor fapte atît de grave, cum sînt acelea de terorism. Poziția României față de terorismul internațional a fost dintotdeauna o atitudine de hotărîtă condamnare. La întocmirea Convenției pentru prevenirea și reprimarea terorismului, încheiată în 1937 la Geneva, România a desfășurat o activitate susținută. După cel de-al doilea război mondial, în condițiile unei recrudescențe în lume a terorismului internațional, problema a fost și continuă să fie dezbătută în repetate rînduri în diferitele organe principale și organisme ale O.N.U. Astfel, Comisia de drept internațional a O.N.U. a examinat chestiunea într-un proiect de cod în 1954, considerînd drept crimă contra păcii și securității întreprinderea sau încurajarea activității teroriste de către un stat împotriva altuia. Ulterior, Adunarea Generală a O.N.U. a condamnat **t.i.** (Rezoluția nr. 3034/XXVII din 18 dec. 1972). Prin acea rezoluție se atrage atenția asupra distincției care trebuie făcută între actele condamnabile de terorism internațional și lupta popoarelor pentru autodeterminare, luptă îndreptată împotriva unor agresori sau cotropitori, pentru independență și libertate. În prezent, majoritatea statelor lumii sînt pentru încheierea unei convenții internaționale, căutîndu-se un text unanim acceptat, în care să se prevadă îndatoriri și garanții cît mai precise pentru o strînsă colaborare în vederea eliminării **t.i.** Încheierea unei asemenea convenții și problema **t.i.** sînt dezbătute în numeroase reuniuni internaționale, aflîndu-se de mulți ani pe agenda sesiunilor Adunării Generale a O.N.U. În legătură cu încheierea unei convenții multilaterale, la 16 aug. 1973 a fost transmis secretarului general al O.N.U. răspunsul guvernului român în problema **t.i.**, răspuns amănunțit care definește poziția țării noastre față de unul din fenomenele îngrijorătoare care pot conduce la tensiune în relațiile dintre state. Dezaprobînd și condamnînd actele de teroare sub orice formă s-ar manifesta, în răspunsul guvernului român sînt cuprinse mai multe propuneri concrete tinzînd nu numai la combaterea **t.i.**, ci și la înlăturarea cauzelor profunde care îl generează, existente în lumea contemporană.

terț 1. Expresie ce definește un stat care nu este parte la un tratat, la un raport juridic internațional sau la un proces jurisdicțional (arbitral sau judiciar). În principiu, față de **t.** se aplică regula *res inter alios acta, aliis nec prodest nec nocet* (lucrul petrecut între unii, nici nu folosește nici nu vatamă altora). În realitate însă, și mai ales în condițiile interdependenței mereu mai intense ale relațiilor internaționale contemporane, interesele **t.** pot fi foarte sensibil puse în joc prin înțelegerile sau judecata între alte părți. De această realitate ține seamă instituția intervenției în proces — care recunoaște dreptul unui stat ca în anumite condiții să devină parte într-un proces intentat altui stat, precum și liceitatea luării de poziții a statelor în probleme care la prima vedere privesc în mod direct anumite alte state (de ex.: alianțe ofensive ale acestora din urmă; agresiunea unui stat împotriva altuia etc.). 2. Stat, organizație internațională sau persoană oficială (secretarul general al O.N.U., președintele C.I.J. etc.) implicați într-o procedură diplomatică de reglementare pașnică a unui diferend — bune oficii, mediere etc.

text autentic, text oficial al unui document. În dreptul internațional, t.a. al tratatului este declarat de părțile contractante ca text de bază, obligatoriu. Cînd tratatul se redactează în mai multe limbi, în el se prevede, de obicei, care text va fi considerat cel autentic. De ex., textele Cartei O.N.U., redactate în cele cinci limbi oficiale, sînt **t.a.** ale acestui document internațional.

Timor, *cazul* ~, diferend între Portugalia și Olanda cu privire la frontiera dintre cele două

state coloniale în Timor. (Timor este insula cea mai răsăriteană din arhipelagul Sunda. A fost descoperită de portughezi în 1526 şi colonizată în 1613 de către olandezi.) Portugalia şi Olanda şi-au împărţit insula T. printr-un tratat încheiat la 20 apr. 1859, partea de V. a insulei devenind olandeză, cealaltă — portugheză. Cînd s-a trecut la precizarea traseului frontierei, s-au ivit divergenţe, pentru lichidarea cărora s-a numit, printr-un compromis, un arbitru din cadrul C.P.A. (3 apr. 1913), care şi-a pronunţat sentinţa la 25 iun. 1914. Arbitrul a decis că graniţa în cazul unui fluviu de frontieră trebuie să fie constituită de talweg, iar acolo unde frontiera trece prin munţi, de linia celor mai înalte înălţimi.

Tobar, *doctrina* ~, v. **doctrina Tobar.**

tortura (în dreptul internaţional), expresie care defineşte orice act prin care o durere sau suferinţă mare, fizice sau mentale, sînt cauzate deliberat unei persoane prin agenţi ai statului sau la instigarea lor, cu scopul, mai ales, de a obţine de la aceasta sau de la un terţ informaţii sau mărturisiri, de a pedepsi un act pe care ea l-a comis sau se bănuieşte că l-ar fi comis, sau de a intimida ori a intimida alte persoane. T. constituie o formă agravată şi deliberată a pedepselor sau tratamentelor crude, inumane sau degradante. Constituind un act inuman şi degradant, t. este contrară scopurilor Naţiunilor Unite, constituind o violare a drepturilor omului. Nici un fel de împrejurare excepţională, cum ar fi starea de război sau ameninţarea cu războiul, instabilitatea politică internă sau orice stare de excepţie nu poate fi invocată de un stat pentru a autoriza sau tolera t. sau alte pedepse crude, inumane sau degradante. Normele dreptului internaţional impun statelor obligaţia de a adopta măsuri efective pentru a împiedica ca t. să fie practicată în jurisdicţia lor. V. şi **Declaraţia asupra protecţiei tuturor persoanelor contra torturei şi a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante** (1975).

trafic cu femei şi copii, crimă de drept internaţional, constînd în orice act de recrutare, antrenare sau influenţare — prin folosirea fraudei, violenţei, ameninţării, abuzului de autoritate — femei sau fete minore spre a se deda prostituţiei. De asemenea, se consideră **t. cu f. şi c.** şi fapta aceluia care exploatează prostituarea unei persoane, chiar dacă ea se face cu consimţămîntul acesteia. **T. cu f. şi c.** este incompatibil cu demnitatea umană şi lezează profund moralitatea internaţională. Primul act internaţional care urmărea prevenirea comerţului cu femei a fost Aranjamentul de la Paris (1904), în vederea asigurării unei protecţii eficace contra traficului criminal cunoscut sub numele de traficul cu albi, intervenit între 16 guverne. Prima convenţie internaţională relativă la reprimarea traficului cu albi a fost semnată, tot la Paris (1910). Sub auspiciile Societăţii Naţiunilor, în anul 1921 s-a încheiat Convenţia internaţională pentru suprimarea traficului cu femei şi copii de la Geneva, prin care statele semnatare s-au obligat să aplice sancţiuni penale persoanelor care practică comerţul cu femei şi copii, să-şi acorde asistenţă juridică şi să întreprindă măsurile necesare pentru abolirea acestui comerţ, incompatibil cu demnitatea umană. În anul 1933, la Geneva s-a semnat o nouă Convenţie asupra reprimării traficului cu femei majore, prescriind pedepsirea aceluia care, pentru a satisface pasiunile altuia, instigă, antrenează, aduce o femeie sau o fată majoră, chiar cu consimţămîntul ei, în vederea prostituţiei în altă ţară. În anul 1949, sub auspiciile O.N.U., s-a încheiat o nouă Convenţie pentru reprimarea şi abolirea traficului de fiinţe umane şi a exploatării prostituării altuia. Această convenţie asigură o protecţie de ordin penal tuturor fiinţelor umane, fără deosebire de sex, rasă şi vîrstă, inclusiv persoanelor care vor fi consimţit la practica traficului.

trafic de sclavi (în dreptul internaţional), expresie care defineşte orice act de captură, de achiziţie sau de cedare a unei persoane cu scopul de a o reduce la sclavie; orice act de achiziţie a unui sclav pentru a-l vinde sau a-l schimba; orice act de cedare prin vînzare sau schimb a unei persoane dobîndită cu scopul de a fi vîndută sau schimbată, precum şi, în general, orice act de comerţ sau de transport de sclavi. **T. de s.,** ca şi sclavia, este considerat ca o infracţiune internaţională săvîrşită de o persoană particulară. Deşi sclavia a fost condamnată încă prin Declaraţia semnată la Viena (1815), prima convenţie internaţională prin care se interzice comerţul cu sclavi a fost adoptată în 1841, prin acordul intervenit între Marea Britanie, Austria, Franţa, Prusia şi Rusia. Transferul în masă al negrilor sclavi, de pe continentul african pe cel american devenise neavantajos pentru ţările coloniale europene; ele au adoptat (1885), la Congresul de la Berlin, Actul general cu privire la Congo, iar apoi (1890) au încheiat o convenţie specială — Actul general al Conferinţei de la Bruxelles — prin care s-a interzis comerţul cu sclavi. Prin această convenţie s-a interzis **t. de s.,** dar nu şi slavia. Abia în anul 1956, sub egida O.N.U., se organizează Conferinţa de la Geneva privind lupta împotriva sclavajului, cu care prilej s-a semnat o convenţie suplimentară pentru desfiinţarea sclaviei, a traficului de sclavi şi a instituţiilor similare sclavajului, convenţie la care este parte şi România. Sclavia, alături de **t. de s.,** este incriminată de Codul penal român (art. 190). V. şi **sclavia; sclavaj; Convenţia relativă la abolirea sclavajului, a traficului de sclavi şi a instituţiilor şi practicilor anoloage sclavajului.**

trafic de stupefiante (în dreptul internaţional), expresie care defineşte comerţul ilicit cu substanţe toxice (opium, heroină, morfină, cocaină, marijuana, L.S.D. etc.), ce acţionează asupra centrilor nervoşi, producînd inerţie fizică şi morală, decădere, descompunere. În 1912, la Haga, a fost semnată prima convenţie internaţională a opiumului, prin care statele s-au obligat să controleze producţia de opium brut şi să reglementeze importul şi exportul de opium manufacturat, să supravegheze comerţul cu opium medicinal şi cu derivatele acestuia. După ce la 11 febr. 1925 s-a încheiat Acordul relativ la suprimarea fabricării, comerţului interior şi folosirea opiumului preparat, la 13 iul. 1931 s-a încheiat o nouă Convenţie cu privire la limitarea fabricării şi reglementarea distribuirii stupefiantelor, completată apoi cu o altă convenţie semnată la Geneva cu privire la reprimarea traficului ilicit

de droguri vătămătoare, la 26 iun. 1936. Sub auspiciile O.N.U., în cadrul Consiliului Economic și Social s-a constituit Comisia de stupefiante prin inițiativa căreia a fost adoptată în 1961 Convenția unică asupra stupefiantelor. Prin această convenție, statele contractante, ținînd seama de regimurile lor constituționale, juridice și administrative urmează să asigure pe plan național o coordonare a acțiunii preventive și represive contra traficului de stupefiante; își vor acorda reciproc asistență în lupta contra lui; vor coopera îndeaproape între ele și cu organizațiile internaționale competente ale căror membre sînt, în scopul de a duce o luptă coordonată contra acestui trafic. Statele s-au obligat totodată să ia măsuri interne pentru incriminarea și pedepsirea tuturor actelor și faptelor care contravin dispozițiilor Convenției, indiferent dacă au fost comise de naționali sau de străini. **T. de s.** însă nu a putut fi stăvilit. Conferința O.N.U. ținută la Viena în 1971 a aprobat adoptarea unei noi convenții, avînd scopul de a împiedica fabricarea și distribuirea substanțelor psihotrope (stimulatoare, tranchilizante și halucinogene). Acest nou document adaptează de fapt *Convenția unică* din 1961 la noile condiții. România, preocupată permanent de sănătatea și de igiena socială a populației, este parte la Convenția unică din 1961 și își îndeplinește cu strictețe obligațiile asumate în privința prevenirii și reprimării traficului ilicit de stupefiante. V. și **Convenția unică asupra stupefiantelor** (1961).

transfer de populație, strămutarea unei colectivități de oameni avînd o anumită naționalitate de pe teritoriul unui stat pe teritoriul altui stat, în temeiul unei înțelegeri intervenite între cele două state. **T. de p.** se deosebește de schimbul de populație, care se bazează pe reciprocitate, prin faptul că are un caracter unilateral. În temeiul prevederilor Conferinței de la Potsdam (1945), un **t. de p.** de naționalitate germană din Polonia, Cehoslovacia și Ungaria a avut loc spre Germania. **T. de p.** poate fi obligatoriu sau facultativ. În primul caz voința persoanelor transferate nu produce efecte juridice; în al doilea caz fiecare persoană are libertatea de opțiune. Persoanele transferate pierd cetățenia statului pe care îl părăsesc și dobîndesc cetățenia statului în care se transferă. De obicei, **t. de p.** duce la lichidarea bunurilor aparținînd persoanelor strămutate pe teritoriul statului din care pleacă. Modalitățile de efectuare a **t. de p.** se stabilesc de către statele în cauză.

transfer de tehnologie (în dreptul internațional), transmiterea de la o țară dezvoltată din punct de vedere economic către o țară în curs de dezvoltare sau mai slab dezvoltată tehnic de cunoștințe științifice sau de altă natură în scopul dezvoltării. **T. de t.** cuprinde și pregătirea adecvată a cadrelor naționale din țara beneficiară și se cere realizată în condiții neoneroase, fără amestec în treburile interne, asigurîndu-se protecția proprietății industriale și transferul unei tehnici utile și potrivite cu condițiile din țara primitoare. **T. de t.** către țările în curs de dezvoltare constituie un element de bază al realizării noii ordini economice internaționale, după cum se proclamă și în documentele din 1 mai și 12 dec. 1974 (Declarația privind noua ordine economică internațională și Carta drepturilor și obligațiilor economice ale statelor). În cadrul U.N.C.T.A.D. se elaborează un cod de conduită în privința **t. de t.**, care să țină seamă, îndeosebi, de nevoile specifice ale țărilor în curs de dezvoltare.

transfer de teritoriu, modalitate pașnică de modificare teritorială, admisă de dreptul internațional, ce are la bază voința suverană a poporului care locuiește pe acel teritoriu. **T. de t.** este o modalitate de exercitare a dreptului la autodeterminare, în condițiile exprimării voinței pașnice, clare și libere a populației în cauză. **T. de t.** se poate realiza în două feluri: a) *prin adoptarea unui act* corespunzător de către organele legislative supreme, act care exprimă voința liberă a poporului și b) prin consultarea directă a întregului popor, efectuată fără presiuni sau constrîngeri, adică *prin plebiscit.* **T. de t.** ce are loc în urma încălcării brutale a voinței populației (prin exercitarea fățișă a unor acte de violență, prin presiuni, corupții etc.) reprezintă o gravă încălcare a principiului autodeterminării popoarelor și națiunilor, ca și a principiilor egalității suverane, integrității teritoriale, interzicerii agresiunii și recunoașterea rezultatelor ei. Deci în lumina dreptului internațional contemporan, **t. de t.**, ca modalitate pașnică de modificare teritorială, este admisă numai dacă se bazează pe voința liber exprimată a populației care locuiește pe teritoriul respectiv. **T. de t.** efectuat cu respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional constituie un mijloc pașnic de reglementare a eventualelor probleme teritoriale ce se pot ivi între state, putînd contribui astfel la consolidarea păcii și colaborării internaționale.

transport sanitar (în dreptul internațional), expresie care desemnează transportul terestru, pe apă sau prin aer al răniților, bolnavilor și naufragiaților, a personalului sanitar sau religios și a materialului sanitar protejate prin convențiile internaționale cu caracter umanitar. Vehiculele amenajate pentru transportul răniților, bolnavilor — auto, aeriene, navale — care circulă izolat sau în convoi se bucură de protecție, cu următoarele excepții: a) dacă necesitățile militare impun, aceste vehicule vor putea fi oprite și se va disloca convoiul, asigurîndu-se, în toate împrejurările, securitatea răniților și bolnavilor ocupanți ai acestora; vehiculele respective nu vor putea fi utilizate decît în sectorul în care au fost interceptate și exclusiv pentru necesitățile sanitare; după terminarea misiunii locale ele vor trebui restituite. Celelalte mijloace de transport militar, altele decît din serviciul sanitar, vor putea fi capturate, împreună cu atelajul lor. V. **și aeronavă sanitară; mijloc de transport sanitar; navă și ambarcațiune sanitară; vehicul sanitar.**

traseu paralel (în dreptul internațional), metodă utilizată în delimitarea mării teritoriale, care constă în trasarea limitei exterioare a apelor teritoriale urmînd toate sinuozitățile coastei. Metoda **t.p.** se poate aplica deopotrivă unui litoral foarte accidentat și unuia mai puțin accidentat.

tratat de alianță, înțelegere cu caracter politico-militar prin care statele părți se angajează să se apere în comun împotriva pericolului de agresiune din exterior și care cuprinde, în esență, angajamentul semnatarilor de a acționa în comun, condițiile în

care vor acționa și, uneori, măsura participării (cu toate forțele armate sau numai cu o parte a lor). **T. de a.** pot fi bilaterale (tratate de prietenie, colaborare și asistență mutuală încheiate între unele state socialiste europene) sau multilaterale (Tratatul de la Varșovia (1955)). Ele pot fi, de asemenea, generale sau speciale, încheiate pe termen limitat (10-20 de ani) sau fără termen. Proliferate în perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial, în condițiile „războiului rece", **t. de a.** și-au diminuat considerabil în prezent rațiunea de a exista. România militează pentru încetarea efectelor **t. de a.**, în special multilaterale, și desființarea organizațiilor politico-militare pe care le-au creat și înlocuirea lor cu un tratat general de renunțare la folosirea forței și la amenințarea cu forța, care să stea la baza unui sistem trainic în securitatea internațională.

tratat de arbitraj permanent, angajament de principiu privind recurgerea la arbitraj, prin care părțile reglementează, înainte de apariția unui diferend, unele dispoziții cu caracter general privind instanța arbitrală sau procedura de urmat. Obiectul **t. de a.p.** a suferit modificări substanțiale în decursul istoriei. Pînă la primul război mondial natura contestațiilor supuse pe această cale arbitrajului era exclusiv juridică; după această dată s-a diversificat, extinzîndu-se și la diferende cu caracter politic. În practica internațională numărul acestor tratate a scăzut constant, iar rezervele care le însoțesc le reduc substanțial efectele.

tratat de neagresiune, înțelegere prin care statele semnatare se angajează să se abțină de la orice act de agresiune față de contractanți. Ele pot fi bilaterale sau multilaterale. Printre **t. de n.** bilaterale se numără **t. de n.** dintre U.R.S.S. și Franța (1932); printre cele multilaterale, Pactul Briand-Kellogg (1928). Deseori au fost încheiate **t. de n.** pentru a înșela vigilența partenerului împotriva căruia se pregătea o agresiune. Astfel, la 31 mai 1939 Germania a încheiat cu Danemarca un **t. de n.**, iar la 9 apr. 1940 a cotropit-o.

tratat de neutralitate, înțelegere internațională cu caracter bilateral, prin care statele semnatare se angajează să rămînă în afara unui conflict armat în cazul în care cealaltă parte contractantă ar fi antrenată într-un asemenea conflict cu un stat terț. Foarte des încheiate în trecut, **t. de n.** au căzut în prezent în desuetudine. O formă specială a **t. de n.** o constituie înțelegerile prin care se neutralizează un anumit teritoriu, precum și acelea care instituie un statut de neutralitate permanentă pentru un stat. V. și **neutralizare; neutralitate permanentă.**

tratat de pace, instrument juridic care pune capăt stării de război, creînd condițiile stabilirii relațiilor normale între fostele state beligerante. Foarte diferite în conținut, **t. de p.** cuprind de regulă o serie de elemente comune: un preambul (în care se enumeră părțile contractante și se menționează restabilirea păcii, eventual starea de cobeligerant a unui stat), clauze generale referitoare la frontiere, reparații de război, repunerea în vigoare a tratatelor suspendate, clauze economice etc., clauze speciale sau accidentale, anexe (în special referitoare la probleme militare). În **t. de p.**, care se încheie între statele învingătoare în război și statele învinse, acordul de voință al părților, ce constituie elementul esențial pentru validitatea juridică a unui tratat, este viciat. Ca atare, în baza normelor și principiilor fundamentale ale dreptului internațional contemporan pot fi considerate drept licite numai **t. de p.** încheiate în favoarea statelor care au dus războaie juste, tratatele impuse de statele care au declanșat războiul de agresiune victimelor lor fiind contrare normelor acestui drept. V. și **tratat internațional.**

tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală, tratat bi- sau multilateral încheiat de unele state socialiste din Europa pentru reglementarea relațiilor dintre ele și stabilirea asistenței militare. România socialistă a încheiat astfel de tratate, începînd cu anul 1948, cu Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia, Ungaria și U.R.S.S., iar ulterior și cu R.D. Germană. La începutul anilor 1970, aceste tratate au fost reînnoite, deoarece cele anterioare au expirat (ele erau încheiate pe termen de 20 de ani). În general, aceste tratate consacră prietenia și ajutorul reciproc între părțile contractante, precizînd „că solidaritatea internaționalistă a statelor socialiste se întemeiază pe comunitatea orînduirii sociale, pe unitatea țelurilor și aspirațiilor fundamentale, pe interesele comune ale luptei împotriva imperialismului și reacțiunii" (din preambulul Tratatului româno-sovietic, din 1970). **T. de p. c. și a.m.** mai prevăd dezvoltarea colaborării între părțile contractante în domeniile politic, economic, științific, cultural, pe baza principiilor suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile altui stat, al avantajului reciproc, întrajutorării tovărășești, al nefolosirii forței sau amenințării cu forța, rezolvării pe cale pașnică a litigiilor internaționale și a dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta. În ce privește asistența militară se prevede că dacă una dintre părțile contractante va fi supusă unui atac armat din partea altui stat sau grup de state, cealaltă parte contractantă „îi va acorda neîntîrziat ajutor multilateral prin toate mijloacele pe care le are la dispoziție, inclusiv militar, necesar respingerii atacului armat" (art. 8, al. 1 din tratatul citat). **T. de p.c. și a.m.** sînt încheiate, în general, pe termen de 20 de ani. **T. de p.c. și a.m.** cu caracter multilateral este Tratatul de la Varșovia din 14 mai 1955.

tratat de prietenie și colaborare, act bilateral, încheiat de România mai ales cu țările în curs de dezvoltare, dar și cu unele state socialiste din Asia (R.P.D. Coreeană și cu Kampuchia Democrată). Aceste tratate consacră solidaritatea statelor semnatare în promovarea și apărarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional public, ale Cartei O.N.U., pentru promovarea unor relații internaționale democratice, pentru o nouă ordine economică mondială. De asemenea, în ele se condamnă colonialismul și neocolonialismul și se afirmă sprijinul părților contractante față de lupta pentru independență a popoarelor asuprite (de ex., art. VII din Tratatul româno-zairez din 1980). **T. de p. și c.** prevăd dezvoltarea colaborării, pe multiple planuri, între părțile contractante și hotărîrea lor de a milita pentru pace, destindere, securitate și cooperare în lume. Ele mai prevăd că părțile contractante „vor coopera pe plan internațional la

convenirea şi realizarea de măsuri eficiente pentru oprirea cursei înarmărilor şi înfăptuirea dezarmării generale, în primul rînd a dezarmării nucleare" (art. X din Tratatul româno-zairez, din 1980). **T. de p. şi c.** nu conţin clauze referitoare la asistenţa şi alianţa militară între părţile contractante. Unele dintre aceste tratate sînt fără termen (de ex., Tratatul româno-zairez, din 1980), altele sînt încheiate pe termen de 20 de ani (de ex., Tratatul româno-angolez din 1979).

tratatele Bryan, denumire sub care sînt înglobate un număr de circa 30 de tratate de conciliere internaţională, încheiate înaintea primului război mondial la iniţiativa secretarului de stat al S.U.A., William Jennings Bryan (din care numai 20 au fost ratificate), prin care părţile se angajau să supună unei comisii — *Bryan Place Comission* — alcătuită din cinci membri, toate diferendele, de orice natură, care nu puteau fi reglementate prin tratative diplomatice. Inovaţia acestor tratate consta în aceea că instituiau un fel de moratoriu de război, statele părţi se angajau dinainte să nu recurgă la război pînă cînd comisia nu-şi prezenta raportul şi încă o perioadă de timp după aceea. Ideea moratoriului de război a fost preluată şi de Pactul Societăţii Naţiunilor.

tratat internaţional, act juridic încheiat de două sau mai multe state sau alte subiecte de drept internaţional, prin care se determină drepturile şi obligaţiile reciproce şi se stabilesc normele de conduită pe care părţile contractante se obligă să le respecte. *În sens restrîns,* prin tratat se înţelege acordul internaţional încheiat într-o formă solemnă şi care se referă la probleme internaţionale importante (de ex., tratatele de pace); *În sens larg,* orice acord internaţional, indiferent de denumirea sau de conţinutul său (de ex.: acord, convenţie, schimb de note, declaraţie, protocol, compromis, modus-vivendi, act final, act general, aranjament, gentlemen's agreement etc.). **T.i.** reprezintă forma juridică cea mai răspîndită de stabilire a colaborării între state şi de reglementare a problemelor internaţionale; este cel mai important izvor de drept internaţional. Respectarea **t.i.** constituie unul dintre principiile de bază ale dreptului internaţional. **T.i.** multilateral are următoarea structură: a) un preambul sau partea introductivă, în care sînt enumerate: statele contractante; numele şefilor statelor şi al repezentanţilor lor; motivele şi scopurile urmărite; principiile care stau la baza încheierii tratatului; b) partea principală, conţinutul sau fondul tratatului, structurată pe capitole şi articole, conţine: formularea concretă a raportului juridic ce se creează între părţi; drepturile şi obligaţiile statornicite între ele; c) partea finală sau clauze finale, conţinînd: prevederi referitoare la intrarea în vigoare; durata tratatului; posibilitatea de aderare a altor state; clauze de arbitraj; semnăturile; ratificarea etc. Pot exista şi anexe la tratat. Carta O.N.U. obligă statele membre ale organizaţiei să înregistreze, la Secretariatul O.N.U., tratatele sau acordurile de orice natură încheiate între ele şi să transmită textul lor, pentru a fi publicat într-o colecţie specială de tratate a organizaţiei.

tratat politico-militar, formă a tratatelor internaţionale, prin care părţile contractante reglementează relaţiile politice şi cele militare dintre ele. Din această categorie de tratate internaţionale fac parte: tratatele de alianţă, tratatele de asistenţă mutuală, tratatele de neagresiune, pactele de definire a agresorului, tratatele de neutralitate, tratatele de pace. De asemenea, acordurile regionale, care reglementează relaţiile politico-militare dintre statele participante (de ex., Tratatul de la Varşovia din 1955).

tratatul Jay, încheiat la 19 nov. 1794 între Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii pentru reglementarea unor diferende comerciale şi de navigaţie — existente din vremea războiului de independenţă — şi pentru aplanarea unor divergenţe născute din refuzul Marii Britanii de a se retrage din porturile situate pe frontiera americană de NV, aşa cum se stabilise prin Tratatul de pace de la Paris din 1783. Purtînd numele negociatorului american John Jay, tratatul a prevăzut ca o parte din neînţelegerile respective să fie încredinţate spre soluţionare unor comisii arbitrale mixte, pentru a căror componenţă a statornicit, prin art. 6 şi 7, sistemul numirii, alături de comisari naţionali, a unui supraarbitru.

Tratatul de pace de la Paris, încheiat la 18/30 mart. 1856, a prevăzut evacuarea Crimeii de către aliaţi, remiterea, către Imperiul otoman, a cetăţii Kars şi restituirea sudului Basarabiei către Moldova, acordarea unei amnistii, neutralizarea Mării Negre, libertatea de navigaţie pe Dunăre şi instituirea a două comisii dunărene: a) europeană pentru zona Gurilor Dunării; b) riverană. Cu privire la Principatele Române, tratatul a stipulat suzeranitatea otomană, garanţia colectivă a puterilor, deplina lor autonomie, convocarea adunărilor ad-hoc şi instituirea unei comisii de informare a puterilor garante; o convenţie ulterioară urma să fie încheiată între Puterile Garante în privinţa reorganizării lor; „Serbia îşi păstra administraţia independentă şi naţională", iar Poarta „dreptul de garnizoană" pe teritoriul sîrbesc. Tratatul a stabilit şi fixarea traseului frontierei asiatice a Rusiei şi Turciei de către o comisie internaţională. Tratatului i-au fost anexate: a) un tratat al strîmtorilor; b) o convenţie privind neutralizarea Mării Negre; c) o convenţie referitoare la ins. Aland; d) o declaraţie cu privire la dreptul neutrilor.

tratatele Knox, înţelegeri încheiate în 1911 între Franţa şi Marea Britanie, care prevedeau o formă evoluată a comisiilor internaţionale de anchetă. Inovaţia prevăzută în **t.K.** consta în faptul că ele preconizau formarea înainte de naşterea unui diferend între cosemnatari a unei comisii permanente a cărei sarcină era ca, pe lîngă constatarea şi elucidarea faptelor, să facă recomandări şi sugestii părţilor în litigiu pentru soluţionarea diferendului. Aceste tratate nu au fost ratificate şi, ca atare, nu au intrat în vigoare, însă prevederile lor au stat la baza procedurii concilierii internaţionale.

Tratat multilateral pentru renunţarea la război ca instrument de politică naţională (Pactul Briand-Kellogg), semnat la Paris, la 27 aug. 1928. Conform prevederilor art. 1, Părţile contractante condamnau solemn, în numele popoarelor respective, recurgerea la război pentru reglementarea diferendelor internaţionale şi renunţau la el ca instrument de politică naţională în relaţiile lor mutuale. Prin

art. 2, Statele semnatare recunoşteau că reglementarea sau rezolvarea tuturor diferendelor sau conflictelor, de orice natură sau de orice origine ar fi fost, care se puteau ivi între ele, nu trebuiau urmărite decît prin mijloace paşnice. Tratatul rămînea deschis pentru adeziune oricărui alt stat. România a aderat la Tratat în 1929. În 1933 erau părţi la Tratat 63 de state, inclusiv Germania, Italia şi Japonia. Pactul Briand-Kellogg a reprezentat un moment important în istoria dreptului internaţional, întrucît a fost primul document internaţional care a consacrat principiul reglementării paşnice a diferendelor dintre state şi a interzis războiul ca mijloc al politicii naţionale a statelor. Totodată însă, el avea şi serioase limitări: era aplicabil numai în relaţiile dintre statele contractante; interzicea numai recurgerea la război, nu şi la orice alt mod de folosire a forţei, inclusiv la ameninţarea cu forţa; nu prevedea mijloace şi căi de asigurare a respectării prevederilor sale. Cu toate acestea, el se înscrie în istoria dreptului internaţional ca începutul evoluţiei care tinde să statornicească prin acte intergu-vernamentale excluderea forţei din viaţa internaţională. Prevederile Tratatului au fost invocate de Tribunalul internaţional de la Nürnberg în motivarea sentinţei de condamnare a principalilor criminali de război nazişti.

Tratat de neagresiune între Afghanistan, Iran, Irak şi Turcia (Pactul de la Saadabad), semnat la Teheran, la 8 iul. 1937. Tratatul a materializat voinţa părţilor de a asigura, în zona geografică în care erau situate, condiţii de securitate şi colaborare reciprocă, în situaţia în care pericolele agresiunii şi războiului din partea statelor fasciste se profilau din ce în ce mai clar. Părţile s-au angajat să nu se amestece în treburile interne, să respecte inviolabilitatea frontierelor comune, să se consulte reciproc în conflictele ce priveau interesele lor comune, obligîndu-se, totodată, de a nu recurge în nici un caz şi sub nici o formă la vreun act de agresiune îndreptat contra uneia din ele. Ele considerau acest tratat ca pe o prelungire, în Orient, a Înţelegerii Balcanice, punctul de legătură constituindu-l Turcia, membră a ambelor pacte.

Tratatul interamerican de asistenţă mutuală, elaborat la Conferinţa panamericană pentru menţinerea păcii şi securităţii continentului, reunită la Rio de Janeiro între 15 aug. şi 2 sep. 1947. În preambulul tratatului, inspirat din Carta O.N.U., statele părţi, care declarau că acţionează în numele popoarelor şi al guvernelor lor, reafirmau compatibilitatea dispoziţiilor tratatului cu stipulaţiile Cartei O.N.U. şi reiterau adeziunile lor la principiile enunţate prin Actul de la Chapultepec (1945). Tratatul consacră sistemul interamerican al securităţii regionale, părţile angajîndu-se să nu recurgă la folosirea forţei sau la ameninţarea cu forţa într-un mod incompatibil cu prevederile tratatului sau al Cartei O.N.U., să supună diferendele care ar putea apărea între ele mijloacelor de reglementare paşnică prin procedurile în vigoare în sistemul interamerican şi aceasta înainte de a le spune Adunării Generale a O.N.U. şi Consiliului de Securitate. Un atac armat din partea oricărui stat contra unui stat american este considerat ca un atac contra tuturor statelor americane şi fiecare dintre ele are obligaţia de a veni în sprijinul victimei agresiunii în virtutea principiului legitimei apărări (Actul de la Chapultepec impune numai obligaţia consultărilor într-o asemenea situaţie, iar Carta O.N.U. prevede numai dreptul la legitimă apărare, în timp ce Tratatul de la Rio de Janeiro face din acesta o obligaţie). Această obligaţie este definită sub raport teritorial astfel: ea se extinde la o zonă geografică care cuprinde teritoriile americane şi teritoriile neamericane ce se găsesc în apropierea teritoriilor americane. Tratatul prevede şi ipoteza unui conflict între statele americane, situaţie în care ele se vor întruni în consiliu şi vor cere părţilor beligerante să repună lucrurile în starea iniţială, iar unele dintre ele pot acorda ajutor victimei agresiunii. În caz de agresiune tratatul enumeră, în art. 8, ca şi art. 41 din Carta O.N.U., măsurile care pot fi luate, fără folosirea forţei armate contra statului agresor, adăugînd în plus şi recurgerea la forţa armată; tratatul enumeră, de asemenea, anumite cazuri, considerate drept cazuri tipice de agresiune. Din prevederile tratatului rezultă originalitatea conceptului de securitate diferită, în multe privinţe, de cel consacrat din Carta O.N.U., instrument de referinţă în ce priveşte legalitatea acordurilor regionale. Astfel, dacă în Carta O.N.U. (art.51), dreptul la autoapărarea colectivă sau individuală se naşte numai în momentul în care se produce un *atac armat,* în baza Tratatului de la Rio acest drept se naşte şi în cazul în care „inviolabilitatea sau integritatea teritorială, suveranitatea sau independenţa politică a oricărui stat american ar fi periclitate de o agresiune care nu este atac armat sau de un conflict în afara continentului sau din interiorul acestuia, precum şi de orice altă acţiune sau situaţie de natură a pune în primejdie pacea în America" (art.6). O inovaţie, incompatibilă cu prevederile Cartei O.N.U., o constituie şi extinderea zonei de protecţie a tratatului la state şi teritorii care nu făceau parte din Uniunea Panamericană. Iniţiat de diplomaţia nord-americană în perioada „războiului rece", ce urmărea să imprime Uniunii Panamericane un caracter preponderent militar, care să asigure obiectivele politicii S.U.A., Tratatul de la Rio a reprezentat instrumentul care a permis comiterea unor grave ilegalităţi — intervenţii armate (în Guatemala şi Republica Dominicană) —, amestec în treburile interne ale statelor latino-americane, presiuni ş.a. Tot în baza acestui tratat, Cuba a fost exclusă din O.S.A. şi s-a impus celorlalte state membre să rupă relaţiile diplomatice cu ea. La sesiunea Adunării Generale a O.S.A., din primăvara anului 1975, s-a hotărît revizuirea Tratatului.

Tratatul american cu privire la reglementarea paşnică a conflictelor (Pactul de la Bogota), adoptat la cea de-a IX-a Conferinţă interamericană, la 30 apr. 1948. Tratatul, încheiat în scopul aducerii la îndeplinire a art. 23 din Carta O.S.A., cuprinde şase capitole şi 60 de art. El conţine regulile de procedură ale tuturor mijloacelor paşnice şi înlocuieşte cele 15 instrumente încheiate de statele americane de-a lungul timpului. În primul capitol, intitulat „Îndatoririle generale pentru reglementarea conflictelor prin mijloace paşnice", statele părţi, afirmînd în mod solemn îndatoririle lor adoptate la conferinţele şi în declaraţiile internaţionale precedente, precum şi în Carta Naţiunilor Unite, se angajează să se abţină de la ameninţarea

cu forța sau folosirea forței, sau de la orice mijloace de constrîngere în vederea reglementării conflictelor și în toate împrejurările să recurgă la procedura pașnică. Ele recunosc obligația de a reglementa diferendele internaționale prin procedura regională, înainte de a le remite Consiliului de Securitate al O.N.U. Tratatul stabilește ordinea și condițiile care să permită ajungerea la o procedură pașnică, fără ca această ordine să exonoreze statele de dreptul lor de a alege metode sau mijloace pe care le consideră adecvate diferendului în cauză. Tratatul nu are aplicabilitate în cazul problemelor care țin de jurisdicția internă a statului sau pentru reglementarea diferendelor deja soluționate pe cale arbitrală sau printr-o hotărîre a Curții Internaționale de Justiție. Recurgerea la mijloacele pașnice prevăzute în tratat nu poate constitui, în cazul unui atac armat, un motiv de întîrziere a exercitării dreptului de autoapărare individuală sau colectivă, prevăzut în Carta O.N.U. Cap. al II-lea reglementează *procedura bunelor oficii și a medierii,* prevăzînd definiția ambelor mijloace, funcțiile mediatorilor, căile de urmat în caz de eșec, posibilitatea de oferire a medierii, individuale sau colective etc. Cap. al III-lea tratează *procedura anchetei și a concilierii.* Punerea în aplicare a acestor proceduri este strîns legată de două dintre organele O.S.A. — de Uniunea Panamericană, care are sarcina de a stabili cadrul instituțional al concilierii, și de Consiliul O.S.A., singurul organ împuternicit să convoace comisia pentru anchetă și conciliere. Capitolele al IV-lea și al V-lea cuprind *procedura juridică,* în competența căreia intră atît diferendele așa-zise juridice, cît și cele cu caracter politic, și, respectiv, *procedura arbitrală* — care instituționalizează un mijloc pașnic de reglementare cunoscut și practicat în relațiile statelor americane. În ultimul capitol al, VI-lea, sînt prevăzute modalitățile de aducere la îndeplinire a hotărîrilor: dacă una din părți nu aduce la îndeplinire obligațiile decurgînd dintr-o hotărîre a C.I.J. sau a unui tribunal arbitral, cealaltă parte, înainte de a se adresa Consiliului de Securitate al O.N.U., va cere convocarea unei reuniuni consultative a miniștrilor afacerilor externe pentru a examina măsurile ce se impun pentru îndeplinirea hotărîrii judecătorești sau arbitrale. Tratatul a fost încheiat pe termen nedefinit.

Tratatul Atlanticului de Nord, semnat la 4 apr. 1949 de Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Olanda, Norvegia, Portugalia și S.U.A. (la care ulterior au aderat Grecia și Turcia — 22 oct. 1951 și R. F. Germania — 6 mai 1955); a creat Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. Tratatul este alcătuit dintr-un preambul, în care se precizează scopurile alianței și 9 articole, care prevăd angajamentul părților de a soluționa pe cale pașnică toate diferendele în care ar putea fi implicate, de a promova relații pașnice, de a-și dezvolta capacitatea de apărare individuală și colectivă. Tratatul instituie procedura consultărilor în caz de amenințare cu o agresiune și conține clauza si *erga omnes* (un atac armat împotriva unuia din semnatari este considerat un atac împotriva tuturor) și *clauza foederis.* El prevede înființarea unui Consiliu, în care este reprezentat fiecare stat și care se ocupă cu problemele referitoare la punerea în aplicare a tratatului. Deși formal, tratatul stipulează că se inspiră din prevederile Cartei O.N.U., în fapt, efectele sale sînt în contradicție cu imperativele păcii mondiale.

Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală de la Varșovia, înțelegere cu caracter politico-militar, semnat la 14 mai 1955 de către opt state (Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, R. D. Germană, Polonia, România, Ungaria și U.R.S.S.). (La 13 sept. 1968, R. P. Albania a comunicat oficial denunțarea tratatului.) Conform prevederilor Tratatului, scopul său principal îl constituie asigurarea securității statelor semnatare și menținerea păcii în Europa. Încheiat ca urmare a creării la 4 apr. 1949 de către statele occidentale a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, Tratatul de la Varșovia este un instrument de securitate cu caracter strict defensiv, aria sa de acțiune fiind circumscrisă exclusiv la Europa. Tratatul prevede abținerea statelor membre de la folosirea forței și amenințării cu forța, rezolvarea litigiilor internaționale prin mijloace pașnice, precum și angajamentul statelor părți de a acționa în vederea asigurării păcii și securității, pentru reducerea generală a armamentelor și pentru interzicerea armelor atomice și cu hidrogen, precum și a tuturor celorlalte arme de distrugere în masă. Tratatul are o durată limitată (a fost încheiat inițial pe 20 de ani sau pînă la crearea unui sistem general de securitate în Europa). România a declarat în reptate rînduri că își va respecta angajamentul asumat în cadrul Tratatului de la Varșovia, în cazul unei agresiuni imperialiste în Europa împotriva statelor socialiste participante la acest tratat. În același timp, România consideră că realizarea securității și păcii în Europa și în lume presupune, între altele, și desființarea tuturor blocurilor politico-militare și de altă natură, pronunțîndu-se pentru desființarea concomitentă a N.A.T.O. și a **T. de la V.**

Tratat cu privire la Antarctica, semnat la 1 dec. 1959, la Washington, de Argentina, Australia, Belgia, Chile, Franța, Japonia, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Norvegia, Republica Sud Africană, Statele Unite ale Americii și U.R.S.S. Tratatul, care declară Antarctica zonă denuclearizată și demilitarizată, stabilește principiile colaborării între statele membre (statelor le sînt permise numai activități cu caracter pașnic și în condiții de deplină egalitate), precum și formele de colaborare — schimburi reciproce de informații privind programele de cercetare științifică, schimburi de cercetări între expediții și stațiuni, schimbul observațiilor și rezultatelor științifice obținute etc. De asemenea, tratatul stipulează obligația părților de a nu crea fricțiuni și conflicte în această zonă, precum și interdicția de a întreprinde acțiuni cu caracter militar (de a crea baze și fortificații militare, a efectua manevre militare sau a experimenta vreun tip nou de arme, inclusiv explozii cu arme nucleare). Referitor la pretențiile teritoriale ale statelor, tratatul prevede că în perioada sa de menținere în vigoare, statele nu pot enunța noi pretenții în acest domeniu, nici să le extindă pe cele existente. România a aderat la Tratatul cu privire la Antarctica, la 15 sept. 1971.

Tratatul privind interzicerea experienţelor cu arme nucleare în atmosferă, în spaţiul extraatmosferic şi sub apă, încheiat la 5 aug. 1963 de către Marea Britanie, Statele Unite ale Americii şi U.R.S.S. Este alcătuit dintr-un preambul, care enunţă scopul tratatului (înfăptuirea dezarmării generale şi complete şi încetarea tuturor experienţelor nucleare), şi patru articole. Partea dispozitivă conţine angajamentul statelor părţi: a) de a interzice, împiedica şi a se abţine de a produce explozii experimentale cu arme nucleare în cele trei medii şi b) de a se abţine să provoace, să încurajeze sau să participe la efectuarea unor explozii nucleare experimentale care s-ar efectua în alte părţi. Pînă în prezent obiectivul prevăzut în tratat nu a fost înfăptuit, cursa înarmărilor cunoscînd un curs mereu ascendent. Tratatul, care a fost încheiat pe termen nelimitat, a fost deschis spre semnare tuturor statelor şi prevede dreptul de retragere în cazul în care evenimente extraordinare legate de aplicarea sa ar pune în pericol interesele supreme ale statului respectiv. Tratatul a intrat în vigoare la 10 oct. 1963. România a semnat tratatul la 8 aug. 1963 şi l-a ratificat la 31 oct. 1963, depunînd instrumentele de ratificare la 12 dec. 1963.

Tratat cu privire la principiile care guvernează activitatea statelor în explorarea şi folosirea spaţiului extraatmosferic, inclusiv Luna şi a celorlalte corpuri cereşti, încheiat la 27 ian. 1967 la Londra, Moscova şi Washington. Este alcătuit dintr-un preambul, în care se precizează scopul tratatului (de a contribui la dezvoltarea unei largi cooperări internaţionale în ceea ce priveşte aspectele ştiinţifice şi juridice ale explorării şi utilizării spaţiului extraatmosferic în scopuri paşnice), şi 17 articole. În partea dispozitivă, tratatul enunţă principiile după care statele se angajează să acţioneze în acest domeniu: 1) Explorarea şi utilizarea spaţiului cosmic, inclusiv Luna şi celelalte corpuri cereşti se face în interesul tuturor statelor; 2) Toate statele au libertatea de a explora şi utiliza aceste corpuri şi spaţii în condiţii de deplină egalitate, în concordanţă cu normele şi principiile dreptului internaţional; 3) Spaţiul cosmic şi corpurile cereşti nu pot face obiectul însuşirii naţionale prin invocarea suveranităţii; 4) Activitatea statelor în acest domeniu va avea un caracter exclusiv paşnic, tratatul interzicînd plasarea pe orbită în jurul pămîntului a obiectelor de transportare a armelor nucleare sau a altor arme de distrugere în masă, stabilirea de baze militare, instalaţii şi fortificaţii şi experimentarea oricăror tipuri de arme; 5) Astronauţii sînt consideraţi ca „soli ai omenirii" şi ei vor trebui ajutaţi în caz de accident, primejdie sau aterizare forţată; 6) În explorarea şi folosirea spaţiului cosmic şi a corpurilor cereşti, statele se vor ghida după principiile cooperării şi ajutorul mutual, şi vor ţine seama de interesele celorlalte state. Tratatul precizează responsabilitatea statelor pentru activităţile desfăşurate în spaţiul cosmic sau pe corpurile cereşti, inclusiv obligaţia de a înregistra obiectele lansate. Tratatul, încheiat pe termen nelimitat, este deschis tuturor statelor. Tratatul a intrat în vigoare la 10 oct. 1967, la el devenind părţi 78 de state. România a semnat tratatul la 27 ian. 1967 şi l-a ratificat la 2 febr. 1968.

Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare, deschis spre semnare la 1 iul. 1968, în capitalele statelor depozitare — Londra, Moscova şi Washington — a intrat în vigoare la 5 mart. 1970. Tratatul, care a fost negociat în cadrul Comitetului de dezarmare de la Geneva, între anii 1965—1967, este alcătuit dintr-un preambul, care conţine, în esenţă, declaraţii de principiu privind prevenirea răspîndirii armelor nucleare, şi 11 articole. În partea dispozitivă, tratatul stipulează angajamentul puterilor nucleare de a nu transfera arme nucleare sau alte dispozitive de acest gen, inclusiv controlul asupra lor, direct sau indirect, şi de a nu ajuta într-un alt mod statele neposesoare de arme nucleare de a intra în posesia lor şi, corelativ, angajamentul statelor nenucleare de a nu obţine sau fabrica arme atomice sau dispozitive nucleare explozive. De asemenea, tratatul precizează modalităţile de control (această prevedere vizează statele nenucleare, întrucît cele nucleare nu sînt supuse nici unui control), prevede angajamentul statelor de a purta cu bună-credinţă negocieri cu privire la măsuri eficace de încetare a cursei înarmărilor nucleare la o dată apropiată şi de dezarmare nucleară şi cu privire la un tratat de dezarmare nucleară, precum şi dreptul statelor de a crea zone denuclearizate. Acest tratat are o importanţă limitată, în primul rînd pentru că el conţine obligaţii ferme numai în sarcina puterilor nenucleare (de a nu încerca să dobîndească astfel de arme, statele nucleare putînd să-şi dezvolte nestingherit arsenalele lor nucleare) şi, în al doilea rînd, pentru că el nu conţine un angajament solemn al statelor nucleare de a nu folosi niciodată şi sub nici un motiv armele nucleare şi de a nu ameninţa cu folosirea lor statele neposesoare de astfel de arme. România a semnat tratatul la 1 iul. 1968, simultan în cele trei capitale ale statelor depozitare şi l-a ratificat la 30 ian. 1970.

Tratatul cu privire la interzicerea amplasării de arme nucleare şi alte arme de distrugere în masă pe fundul mărilor şi al oceanelor şi în subsolul lor, semnat la Londra, Moscova şi Washington, la 11 febr. 1971, intrat în vigoare la 18 mai 1972. Alcătuit dintr-un preambul, care precizează scopul tratatului (menţinerea păcii, reducerea tensiunilor internaţionale şi întărirea relaţiilor de prietenie între state, şi ca un pas în direcţia dezarmării generale şi totale), şi 11 articole. Tratatul statuează obligaţia părţilor de a nu implanta sau amplasa pe fundul mărilor şi oceanelor, în solul acestora dincolo de limitele exterioare a unei zone din teritoriul submarin nici o armă nucleară sau alt tip de arme de distrugere în masă, precum nici construcţii, instalaţii de lansare sau alte mijloace, proiectate în mod special pentru depozitarea, experimentarea sau utilizarea unor astfel de arme. El defineşte conceptul de „limită exterioară a zonei de teritoriul submarin", precum şi dreptul statelor părţi de a verifica activităţile celorlalte părţi la tratat, implicit măsurile ce pot fi adoptate în caz de încălcare a prevederilor tratatului. Părţile la tratat se obligă să continue cu bună-credinţă negocierile privind măsurile ulterioare în domeniul dezarmării pentru a preîntîmpina o cursă a înarmărilor în acest domeniu, iar la 5 ani de la intrarea în vigoare a tratatului să participe la o conferinţă care

va fi convocată la Geneva, pentru a examina modul de aplicare a tratatului. Încheiat pe timp nelimitat, tratatul este deschis spre semnare tuturor statelor; el prevede dreptul oricărui stat de a se retrage din tratat în cazul în care evenimentele exterioare i-ar afecta interesele supreme. Au devenit părți la tratat un număr de 66 de state, inclusiv România, care l-a semnat la 11 febr. 1971. Țara noastră l-a ratificat la 19 apr. 1972 și a depus instrumentele de ratificare la 10 iul. 1972.

Tratatul între U.R.S.S. și S.U.A. cu privire la limitarea sistemelor de rachete antibalistice, încheiat la Moscova, la 26 mai 1972, cu prilejul vizitei oficiale a președintelui Statelor Unite, Richard Nixon, în Uniunea Sovietică. El stipulează angajamentul celor două state de a-și limita sistemele de rachete antibalistice (A.B.M.) și de a nu instala sistemul A.B.M. pentru apărarea întregului teritoriu al U.R.S.S. și S.U.A. sau a altor regiuni, cu excepția celor admise în mod expres prin tratat (pentru apărarea capitalei naționale și a unor rampe de lansare a rachetelor balistice intercontinentale). Tratatul a intrat în vigoare la 3 oct. 1972.

Tratatul dintre U.R.S.S. și S.U.A. cu privire la exploziile nucleare pașnice, semnat la 28 mai 1976, la Moscova și Washington, de Leonid Brejnev, din partea U.R.S.S., și Gerald Ford, din partea S.U.A. Tratatul prevede obligația părților de a interzice și preîntîmpina, în teritoriile aflate sub jurisdicția sau controlul lor, efectuarea de explozii individuale cu o putere de peste 150 de kilotone și de explozii în grup cu o putere totală de peste 1 500 kilotone. Părțile se angajează, de asemenea, să nu ajute alte state la efectuarea unor asemenea explozii.

tratative diplomatice v. **negocieri diplomatice.**

trădare (în dreptul internațional) **1.** Termen care definește cea mai gravă infracțiune comisă de un cetățean împotriva statului său, care constă în stabilirea de legături cu o putere sau cu o organizație străină sau cu agenții acestora în scopul de a suprima sau știrbi unitatea, suveranitatea ori independența statului, prin acțiuni de provocare de război contra țării sau de înlesnire a ocupației străine, ori de subminare economică, politică a statului, ori de aservire față de o putere străină, sau de ajutorare a unei puteri străine pentru desfășurarea unei activități dușmănoase împotriva securității statului. **2.** Fapta cetățeanului care, în timp de război, predă inamicului teritorii, orașe, poziții de apărare, depozite ori instalații ale armatei sau care servesc apărării; predă nave, aeronave, mașini, aparate, armament sau orice alte materiale ce pot servi ducerii războiului; procură dușmanului oameni, valori și materiale de orice fel; trece de partea inamicului sau efectuează alte acțiuni menite să favorizeze activitatea inamicului ori să slăbească puterea de luptă a armatei proprii; luptă sau face parte din formații de luptă împotriva statului al cărui cetățean este; transmite secrete de stat unui stat sau unei organizații străine ori agenților acestora sau procură documente sau date care constituie secrete de stat. Normele dreptului internațional contemporan interzic statelor să angajeze sau să instige cetățenii unui stat să comită acte de t. împotriva statului lor, iar, în timp de conflict armat, interzice puterii de ocupație a unui teritoriu să folosească locuitorii teritoriului respectiv să recurgă la acte de t. **3.** Termen folosit în Regulamentul anexă a celei de-a IV-a Convenții de la Haga din 1907 (art. 23, lit. b) în formularea: „este interzis a ucide și a răni prin trădare indivizi aparținînd națiunii sau armatei inamice". Termenul t. este aici impropriu, întrucît nu poate fi folosit cu referire la un inamic.

trecere inofensivă, regulă de drept internațional, conform căreia navele comerciale străine beneficiază de un drept de navigație pașnică prin marea teritorială a unui stat riveran, fie pentru a o traversa, fără a intra în apele interioare, fie pentru a intra în apele interioare, fie, în sfîrșit, pentru a se îndrepta spre larg, venind din apele interioare, fără a aduce atingere securității statului sau intereselor sale economice. Dreptul de **t.i.** este prevăzut în Convenția de la Geneva cu privire la marea teritorială și zona contiguă (1958). Navele comerciale care exercită dreptul de **t.i.** sînt obligate să respecte legislația și reglementările adoptate de statul riveran pentru marea sa teritorială, orice încălcare a acestora creînd în favoarea statului riveran dreptul de a invita navele în culpă să părăsească apele sale teritoriale sau de a le aplica, la nevoie, sancțiuni. În scopul protecției securității sale, statul riveran are dreptul de a exclude în anumite zone ale mării sale teritoriale dreptul de **t.i.** Navele de război nu dispun în baza dreptului internațional de un drept al **t.i.**; o prevedere contrară acestei reguli a dreptului internațional, inclusă în Convenția de la Geneva a determinat multe state, printre care și România, să facă rezerve. Astfel că trecerea navelor de război prin marea teritorială este subordonată obținerii unei autorizații prealabile de la statul riveran. Legislația română recunoaște navelor comerciale străine dreptul de **t.i.** prin marea teritorială a R. S. România; trecerea navelor de război este supusă unei autorizații prealabile. V. și **marea teritorială; Convenția cu privire la marea teritorială și zona contiguă** (1958).

tribunal arbitrai, formă a arbitrajului internațional reprezentînd un organ instituit prin acordul părților pentru a judeca un diferend dintre ele și care, statuînd pe baza dreptului, după o procedură jurisdicțională, pronunță sentințe motivate. Inspirate din concepția comisiilor mixte de arbitraj, **t.a.** conțin în rîndul lor arbitri desemnați de statele litigante, cel mai adesea dintre naționalii lor, precum și consilieri și experți. În practica curentă predomină tribunalele arbitrale alcătuite din trei membri, doi naționali (cîte unul pentru fiecare parte) și unul terț, care îndeplinește funcția de supraarbitru.

tribunal arbitrai mixt, denumire atribuită instanțelor internaționale de judecată înființate prin Tratatele de pace încheiate după primul război mondial, ivite pentru a soluționa problemele litigioase, ca urmare a războiului, între fiecare din puterile aliate și asociate, pe de o parte, și fiecare din statele învinse, pe de altă parte. A fost creat astfel **t.a.m.** franco-german, franco-austriac, anglo-german etc. Fiecare **t.a.m.** era alcătuit din trei membri, cîte unul din fiecare parte și un supraarbitru, numit de comun acord de părți.

tribunal de prize maritime, instanță judecătorească internă dotată cu competența de a hotărî asupra confiscării navelor inamice sau neutre ori a încărcăturii inamice sau neutre capturate în cursul ostilităților pe mare. În practica statelor, modul de organizare a **t. de p. m.** este diferit: unele instituie astfel de instanțe-curți de prize, tribunale de prize, consilii de prize — la începutul ostilităților; altele recurg pentru judecarea prizelor la jurisdicțiile preconstituite (de ex., în Marea Britanie prizele sînt judecate de Înalta Curte de Justiție, ca instanță de fond, și de Consiliul privat, ca instanță de apel). Hotărîrile **t. de p. m.** au rolul de a conferi confiscării, care nu are decît valoarea unei posesiuni forțate, titlul juridic de proprietate. În România, primele **t. de p.m.** au fost create la începutul anului 1918 (prin „legea pentru organizarea și funcționarea jurisdicției de prize maritime" și „legea pentru codul jurisdicției de prize maritime", care prevedeau instanțe de două grade: un **t. de p.m.**, cu sediul la Galați, și o Curte superioară de prize maritime, ca instanță de apel, cu sediul la București). Competența celor două instanțe a fost stabilită prin Decretul din 4 nov. 1918, publicat în Monitorul Oficial din 12 nov. 1919. V. și **contrabanda de război.**

tribunale administrative internaționale, organe jurisdicționale instituite de unele organizații internaționale în vederea soluționării litigiilor izvorîte din neobservarea, de către acestea din urmă, a contractului de angajare a funcționarilor săi sau a condițiilor de folosire a acestor funcționari. Există două tribunale administrative internaționale care funcționează, unul pe lîngă Organizația Națiunilor Unite și celălalt pe lîngă Organizația Internațională a Muncii. *Tribunalul administrativ al O.N.U.* (T.A.N.U.), instituit prin Rezoluția 351 (IV) a Adunării Generale, cuprinde 7 judecători, care judecă după o procedură specială prevăzută în statutul adoptat prin această rezoluție. Tribunalul administrativ al O.N.U., cu sediul la New York, este cea mai importantă instanță administrativă internațională. *Tribunalul administrativ al O.I.M.* (T.A.O.I.M.) este succesorul tribunalului administrativ creat în 1927. *Tribunalul administrativ al O.I.M.* este abilitat să judece și litigiile ivite în cadrul altor organizații internaționale — O.M.S., O.M.M., UNESCO, A.I.E.A., O.E.C.E., G.A.T.T. — care îi recunosc jurisdicția. Hotărîrile acestor tribunale, inițial definitive, pot fi reformate de către Curtea Internațională de Justiție după o procedură stabilită de Adunarea Generală a O.N.U.

tribunale militare internaționale, expresie care desemnează cele două tribunale internaționale de la Nürnberg și Tokio create prin Convenția de la Londra (1945) cu scopul de a judeca pe criminalii de război ale căror crime nu comportă o localizare geografică precisă, indiferent dacă au fost acuzați individual sau în calitate de membri ai organizațiilor sau ai grupurilor ori cu acest dublu titlu.

tribunal prin comisie mixtă v. **arbitraj prin comisie mixtă.**

tribunalul administrativ al O.I.M. v. **tribunale administrative internaționale.**

tribunalul administrativ al O.N.U. v. **tribunale administrative internaționale.**

Tribunalul internațional al dreptului mării, instanță jurisdicțională internațională prevăzută a fi constitutivă și a funcționa conform dispozițiilor Convenției asupra dreptului mării, ce va fi adoptată la cea de a treia Conferință a dreptului mării, în 1982, precum și a statutului care face parte integrantă din Convenție. Tribunalul, al cărui sediu a fost fixat în R. F. Germania, are competența de a judeca diferendele supuse de state care sînt prevăzute în părțile XI-XV din Convenție, referitoare la zona internațională a teritoriilor submarine. Tribunalul este alcătuit din 21 de membri, aleși dintre persoane cu înaltă reputație, integritate și competență profesională. Pe ansamblu, compoziția tribunalului trebuie să asigure reprezentarea principalelor sisteme juridice din lume și o repartiție geografică echitabilă. Ca și C.I.J., tribunalul nu poate cuprinde mai mult de un cetățean al aceluiași stat și nu poate să aibă mai puțin de trei membri pentru fiecare grup geografic definit de Adunarea Generală a O.N.U. Procedura de prezentare a candidaților și a alegerii este următoarea: depunerea candidaturii se face în urma unei invitații scrise, trimisă statelor de Secretarul General al O.N.U. cu cel puțin trei luni înainte de data alegerii, dacă este vorba de prima alegere, sau de grefierul tribunalului; fiecare stat poate desemna cel mult două persoane, acestea fiind trecute pe o listă, în ordine alfabetică. Prima alegere va avea loc cel mai tîrziu la șase luni de la data intrării în vigoare a Convenției asupra dreptului mării; alegerile, care au loc în cadrul unei reuniuni a statelor părți la Convenție, se vor face prin vot secret. Membrii tribunalului sînt aleși pentru o perioadă de nouă ani, ei putînd fi realeși. Avînd statut de funcționari internaționali, membrii tribunalului nu pot exercita nici o funcție politică sau administrativă, nici să fie asociați sau interesați din punct de vedere financiar la vreo întreprindere care se ocupă cu explorarea sau exploatarea resurselor mării ori a fundurilor marine sau într-o altă utilizare comercială a acestora. De asemenea, ei nu pot să exercite funcții de agent, de consilier sau de avocat în nici o cauză supusă tribunalului; nu pot să participe la reglementarea nici unei cauze în care ei au participat înainte ca agenți, consilieri sau avocați ai uneia din părți, ca membri ai unui tribunal național sau internațional sau cu orice alt titlu; dacă pentru un motiv special, unul din membrii tribunalului apreciază că nu trebuie să participe la reglementarea unei anumite cauze el aduce aceasta la cunoștința președintelui tribunalului; la rîndul său, președintele cînd consideră că un membru al tribunalului nu trebuie să facă parte dintr-un complet de judecată într-o anume cauză, îl înștiințează; în caz de dubiu asupra acestui punct, tribunalul hotărăște cu majoritatea celorlalți membri prezenți. În exercitarea funcțiilor lor, membrii tribunalului se bucură de privilegii și imunități diplomatice întocmai ca și judecătorii Curții Internaționale de Justiție. Orice membru al tribunalului, înainte de a intra în funcțiune, își va lua, în ședință publică, angajamentul solemn de a-și exercita atribuțiile în deplină imparțialitate și cu toată conștiinciozitatea. Tribuna-

lul alege pentru o perioadă de trei ani un președinte, precum și un grefier. Quorumul tribunalului este de 11 membri. El statuează asupra tuturor deferendelor și cererilor care-i sînt supuse. Convenția prevede și crearea unei camere pentru reglementarea diferendelor referitoare la fundurile marine. De asemenea, în baza statutului său, tribunalul poate constitui camere compuse din cel puțin trei membri, pentru a judeca anumite categorii de diferende; el poate constitui la cererea părților o cameră pentru a judeca un anumit diferend determinat. Alcătuirea acestei camere va fi fixată de tribunal cu asentimentul părților; pentru o operativă soluționare a cauzelor Tribunalul constituie în fiecare an o cameră compusă din cinci membri, chemată să statueze în procedură sumară. Toate camerele enumerate mai sus statuează asupra diferendelor numai la cererea părților. Sentințele pronunțate de aceste camere sînt considerate ca date de tribunal. Tribunalul este competent să adopte propriul său regulament de procedură. În cazul în care un membru al tribunalului este cetățean al unui stat parte la un diferend el va putea face parte din completul de judecată, însă cu condiția ca și partea adversă să-și desemneze o persoană aleasă de ea pentru a face parte din tribunal. Dacă într-un proces, tribunalul nu are în complet nici un judecător avînd cetățenia unui stat parte la diferend, fiecare parte poate să-și desemneze un judecător care să facă parte din complet. La fel se va proceda în cazul în care diferendul se va judeca în camerele constituite de tribunal. Cînd mai multe părți fac cauză comună, ele nu vor desemna decît un singur judecător. Membrii tribunalului astfel desemnați trebuie să îndeplinească condițiile de imparțialitate și competență cerute de statut, ei participînd la adoptarea deciziei tribunalului în condiții de deplină egalitate cu colegii lor titulari. Membrii tribunalului primesc o alocație anuală, precum și o alocație specială pentru fiecare zi în care își exercită funcțiile. Președintele și vicepreședintele primesc o alocație anuală specială. Membrii desemnați ad-hoc primesc o indemnizație pentru fiecare zi în care ei își exercită funcția. Aceste alocații și indemnizații sînt fixate din timp în timp la o reuniune a statelor părți la Convenție, în raport cu volumul de muncă al tribunalului. Cheltuielile tribunalului sînt suportate de statele părți și de Autoritatea Zonei. Competența tribunalului: în principiu, au calitatea de a se judeca la tribunal numai statele părți la Convenție; alte entități decît statele se pot prezenta în fața tribunalului numai în cazurile expres prevăzute în partea a XI-a a Convenției sau în baza unui acord care conferă tribunalului competență în acest sens, și numai dacă este acceptat de toate părțile la diferend; competența tribunalului se extinde la toate diferendele și la toate cererile care-i sînt supuse conform Convenției, precum și la toate cazurile speciale prevăzute în orice acord care conferă competența tribunalului. În ce privește dreptul aplicabil de tribunal, statutul prevede că acesta va statua asupra tuturor diferendelor și asupra tuturor cererilor conform art. 293 al părții al XV-a a Convenției. Diferendele pot fi aduse în fața tribunalului după caz, fie printr-o cerere unilaterală, fie prin modificarea unui compromis intervenit între părți la diferend. Tribunalul și camera pentru reglementarea diferendelor referitoare la fundul mărilor au puterea de a ordona măsuri conservatorii. Dezbaterile sînt conduse de președinte sau, în lipsa acestuia, de vicepreședinte, audiența fiind, de regulă, publică. Tribunalul poate da ordonanțe pentru conducerea procesului și pentru determinarea formelor și termenelor în care fiecare parte trebuie să-și prezinte concluziile. Hotărîrile tribunalului se iau cu majoritatea membrilor prezenți, în caz de balotaj votul președintelui fiind preponderent. Sentința trebuie să fie motivată. Ea va menționa numele membrilor tribunalului, inclusiv cei care au luat parte la judecată. Sentința, putînd cuprinde opiniile dizidente, va fi semnată de președinte și grefier. Hotărîrea tribunalului este definitivă și toate părțile trebuie să i se supună; ea nu este obligatorie decît pentru părțile în litigiu.

trimis, termen care definește persoana împuternicită a reprezenta pe șeful statului sau șeful guvernului în afara țării.

trimis extraordinar, reprezentant diplomatic, avînd grad imediat inferior celui de ambasador, însărcinat cu conducerea unei misiuni diplomatice cu rang de legație. Titulatura oficială a acestuia este: trimis extraordinar și ministru plenipotențiar. V. și **rangurile diplomatice.**

trimis special, reprezentant diplomatic însărcinat cu o funcție specială și temporară, de exemplu, pentru a participa la o conferință internațională sau la o anumită ceremonie.

Troil Smelter, *cazul* ~, diferend ivit între S.U.A. și Canada pentru daunele provocate pe teritoriul S.U.A. (statul Washington) de gaze sulfuroase emanate de la o topitorie situată în Canada. Soluționarea diferendului a fost încredințată unei comisii arbitrale în 1935 și a durat pînă în 1941. Sentința tribunalului în speță a făcut jurisprudență în materie de răspundere a statelor pentru daune ecologice cauzate altor state. Sentința, pornind de la considerația că poluarea aerului trebuie tratată la fel ca și poluarea apei, statuează că nici un stat nu are dreptul să folosească sau să permită folosirea teritoriului său în așa fel încît să producă daune prin gaze toxice altui teritoriu, altor proprietăți sau persoane, cînd cazul are consecințe grave, iar daunele sînt stabilite prin dovezi clare și convingătoare. Cu alte cuvinte, tribunalul constituit pentru rezolvarea acestui diferend interstatal a consacrat principiul de drept internațional că statul poartă răspunderea pentru pagubele extrateritoriale. În speță, S.U.A. au obținut despăgubiri pentru pagubele produse, iar Canada a fost obligată la plata acestora și la luarea măsurilor necesare pentru preîntîmpinarea în viitor a vreunei pagube cauzate de activitățile ce se desfășoară pe teritoriul său.

tutelă internațională, sistem de administrare a unor teritorii dependente, creat prin Carta O.N.U., înlocuind sistemul mandatului internațional. Conform prevederilor Cartei, obiectivele fundamentale ale sistemului de tutelă erau: întărirea păcii și securității internaționale; favorizarea progresului politic,

economic şi social al populaţiilor din teritoriile sub tutelă şi dezvoltarea lor progresivă pe calea autoadministrării sau independenţei, potrivit condiţiilor existente în diferitele teritorii şi dorinţei liber exprimate a populaţiei; încurajarea respectării drepturilor fundamentale ale omului; asigurarea unui tratament egal în chestiunile de ordin social, economic şi comercial. Sistemul de tutelă, instituit potrivit Cartei O.N.U., urma să se aplice: a) teritoriilor aflate sub mandatul Societăţii Naţiunilor; b) teritoriilor desprinse din statele înamice ca urmare a celui de-al doilea război mondial; c) teritoriilor supuse în mod voluntar sistemului de tutelă de către statele care răspund de administrarea lor. Au fost trecute sub tutelă fostele teritorii aflate sub mandatul Societăţii Naţiunilor, cu excepţia Africii de sud-vest, pe care fostul mandatar, Republica Sud-Africană, a încercat ulterior să şi-o anexeze. Pentru fiecare teritoriu în parte s-a încheiat un acord de tutelă între O.N.U. şi statul administrator, confirmat de Adunarea Generală sau de Consiliul de Securitate — dacă teritoriul era considerat regiune strategică. Funcţiile O.N.U. cu privire la acordurile de tutelă, cu excepţia zonelor strategice, sînt exercitate de Adunarea Generală, ajutată de Consiliul de Tutelă; pentru teritoriile strategice, Consiliul de Securitate. Carta a stabilit şi un sistem de supraveghere internaţională a aplicării regimului de tutelă, creînd un organ principal special, avînd competenţă în această materie Consiliul de Tutelă. **T.i.** a fost concepută ca un regim de tranziţie al acestor teritorii spre autoguvernare şi independenţă, statele administrante avînd obligaţia de a favoriza evoluţia progresivă a ţărilor de sub tutelă către capacitatea de a se guverna singure. Din acest punct de vedere, sistemul **t.i.** a reprezentat un progres faţă de sistemul mandatului din cadrul Societăţii Naţiunilor şi faţă de Declaraţia privind teritoriile care nu se autoguvernează din Carta O.N.U., unde specificarea expresă a autodeterminării sau independenţei lipseşte. Sistemul de tutelă a fost aplicat de puterile coloniale contra obiectivelor ce i-au fost stabilite, cu încălcarea dispoziţiilor Cartei O.N.U., constituind o formă a colonialismului. Lupta de eliberare a popoarelor din ţările coloniale şi dependente, reflectată şi în declaraţia Adunării Generale a Naţiunilor Unite cu privire la acordarea independenţei ţărilor şi popoarelor coloniale (1960), a dus la eliberarea majorităţii popoarelor din teritoriile sub tutelă. V. şi **Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite.**

tutela minorilor, *cazul* ~, diferend între Olanda şi Suedia care îşi are originea în Convenţia de la Haga (1902) asupra tutelei minorilor. Autorităţile suedeze au plasat o minoră de naţionalitate olandeză cu domiciliul în Suedia sub regimul educaţiei protectoare instituit prin legea suedeză. Tatăl copilului, şi apoi tutorele olandez au cerut ridicarea acestei măsuri. Diferendul a fost adus în faţa Curţii Internaţionale de Justiţie de către Olanda. Guvernul olandez, care susţinea că hotărîrea autorităţilor suedeze nu erau compatibile cu obligaţia asumată de Suedia în baza Convenţiei de la Haga din 1902, a cerut C.I.J. să desfiinţeze măsurile în cauză. Prin sentinţa din 28 nov. 1958, C.I.J. a respins această cerere, motivînd că dacă tutela ţine de atributele statului naţional, măsurile de ocrotire pot fi luate numai de statul pe teritoriul căruia se află minorul. Suedia a denunţat, o zi după darea sentinţei, Convenţia despre tutela minorilor de la Haga (1902).

U

U.E.O. v. **Uniunea Europei Occidentale.**

U.I.S. v. **Uniunea Internațională a Studenților.**

U.I.T. v. **Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor.**

ultimatum, act prin care un stat prezintă altui stat condițiile irevocabile și hotărîtoare ce trebuie să fie satisfăcute într-un termen scurt sub amenințarea că, în caz contrar, nu va mai duce negocieri, ci va lua măsurile dictate de împrejurări. De regulă, **u.** cuprinde o propunere de lichidare a conflictului, considerată de statul care îl remite ca ultima și irevocabila sa poziție asupra problemei. El este însoțit de o pauză — 24 de ore, 48 de ore sau 3 zile — în care condițiile propuse trebuie îndeplinite, după care sancțiunile prevăzute pot fi aplicate. De multe ori **u.** a fost folosit de marile puteri ca mijloc de presiune față de statele mai mici și mai slabe. U. poate fi: a) *simplu,* cînd nu se indică măsurile la care va recurge statul autor al **u.** dacă nu vor fi îndeplinite cererile lui; b) *calificat,* cînd se precizează acele condiții care pot fi de constrîngere sau de război. Conform celei de-a treia Convenții de la Haga (1907) cu privire la începerea ostilităților, pentru a echivala cu o declarație de război, **u.** trebuia să fie calificat, indicînd expres că în caz de neîndeplinire a condițiilor puse, se va recurge la război. Potrivit prevederilor dreptului internațional contemporan și Cartei O.N.U., care interzice statelor să recurgă la forță sau la amenințarea cu forța în relațiile internaționale, atît declarația condițională de război, cît și **u.** apar ca ilegale, ele constituind una dintre formele agresiunii.

ultra petita (în dreptul internațional), motiv sau temei de revizuire a unei hotărîri definitive a unei jurisdicții internaționale — arbitraj sau Curtea de Justiție — care constă în aceea că instanța de judecată s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut *(extra petita),* ori a dat mai mult decît s-a cerut *(plus petita).*

Ultra vires, expresie latină cu sensul „dincolo de puteri", „în afara împuternicirilor". Expresia este preluată de dreptul intern (civil), anume din dreptul succesoral, potrivit căruia, în principiu, un moștenitor este ținut să plătească datoriile defunctului **u.v.** *hereditatis,* adică dincolo de limitele activului succesoral. Dacă moștenitorul dorește să răspundă *intra vires,* adică în limitele acestui activ, trebuie să accepte moștenirea sub beneficiul de inventar. În dreptul internațional, expresia **u.v.** se referă la cazul cînd împuternicitul a depășit prin activitatea sa împuternicirile acordate, făcînd declarații sau semnînd obligații **u.v.**

unanimitate 1. Metodă de aprobare a unor hotărîri sau acte în cadrul organizațiilor sau conferințelor internaționale prin consimțămîntul tuturor participanților. Metoda **u.**, care-și are fundamentul juridic în principiul egalității suverane a statelor, răspunde imperativelor impuse de interdependența tot mai accentuată dintre fenomenele și problemele vieții internaționale a căror soluționare reclamă acordul tuturor statelor interesate. România a propus ca rezoluțiile și celelalte documente adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. în **u.** să dobîndească forță juridică obligatorie. O formă particulară a **u.** o constituie consensul. **2.** Modalitate de adoptare a hotărîrilor cu caracter politic neprocedural de către Consiliul de Securitate prin votul afirmativ al celor cinci membri permanenți ai Consiliului: R.P. Chineză, Franța, Marea Britanie, U.R.S.S. și S.U.A., cunoscută sub numele de regula **u.** membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate. V. și **consens; vot.**

U.N.C.T.A.D. v. **Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare.**

U.N.E.P. v. **Programul Națiunilor Unite pentru Mediul Înconjurător.**

UNESCO v. **Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură.**

UNESCO, constituția, *cazul* ~. Potrivit constituției UNESCO — art. 5, par.1 — cei 18 membri ai Comitetului Executiv se aleg de Adunarea Generală a organizației dintre membrii delegațiilor numiți de statele membre; iar art. 5, par. 3, prevede posibilitatea realegerii unui asemenea membru îndată ce i-a expirat mandatul. Textele nu cuprind o prevedere expresă în sensul că la data realegerii membrul ales în Comitetul Executiv trebuie să fie membru al delegației unui stat membru. Pentru a lămuri această problemă a fost instituit un tribunal arbitral ad-hoc. Tribunalul a hotărît, la 19 sept. 1949, că realegerea nu este admisibilă decît dacă în momentul realegerii fostul membru al Comitetului Executiv este membrul unei delegații a unui stat membru în UNESCO. S-a arătat, în mo-

tivarea sentinței, că altfel Comitetul Executiv și-ar pierde caracterul reprezentativ, și s-ar ajunge la o știrbire a drepturilor suverane ale statelor membre, întrucît ar ajunge să fie reprezentate de cineva pe care nu l-a menținut în delegația lor la UNESCO.

U.N.H.C.R. (I.C.R.) v. **Înaltul Comisariat al Națiunilor. Unite pentru Refugiați.**

UNICEF v. **Fondul Națiunilor Unite pentru Co ii.**

unilateral, act (în dreptul internațional), act de manifestare a voinței unui singur stat, avînd drept scop producerea de efecte juridice pe planul relațiilor între state. Sînt **a.u.** rezerva, protestul, declarația cu privire la lățimea mării teritoriale, declarația de război, declarația unui oraș ca „deschis" în timp de război, dezavuarea unui ambasador etc.

U.N.I.T.A.R. v. **Institutul Națiunilor Unite pentru Formare și Cercetare.**

unități sanitare (în dreptul internațional), stabilimente și alte formațiuni, militare sau civile, organizate în scopuri sanitare, adică pentru căutarea, evacuarea, transportul, diagnosticul sau tratamentul, inclusiv primele ajutoare răniților, bolnavilor și naufragiaților, și pentru prevenirea bolilor. Expresia acoperă, între altele, spitalele și alte unități similare, centrele de transfuzie sanguină, centrele și instituțiile de medicină preventivă și centrele de aprovizionare sanitară, precum și depozitele de materiale sanitare și de produse farmaceutice ale acestor unități. **U.s.** pot fi fixe sau mobile, permanente sau temporare. **U.s.** se bucură de o protecție specială în convențiile cu caracter umanitar, ele neputînd să facă obiectul unor atacuri din partea inamicului; în cazul capturării de către partea adversă ele vor continua să funcționeze pînă cînd aceasta va putea asigura ea însăși îngrijirea bolnavilor și răniților care se află în aceste stabilimente. Beligeranții trebuie să respecte personalul afectat **u.s.**, cu condiția ca aceștia din urmă să nu participe la acte de ostilitate. V. și **avion sanitar; navespital; transporturi sanitare.**

United States contra Belmont, cazul ~, după recunoașterea Statului sovietic de către guvernul S.U.A. și înțelegerea intervenită între cele două guverne de a restabili relațiile diplomatice (16 nov. 1933), s-a stabilit că cererile firmelor ruseți împotriva unor debitori nord-americani, fiind expropriate de către Statul sovietic, trec asupra guvernului S.U.A. Una din aceste reclamații purta împotriva firmei bancare americane Belmont. Instanțele judiciare inferioare au respins cererea guvernului S.U.A. Dar Curtea Supremă a dat cîștig de cauză guvernului S.U.A., motivîndu-și hotărîrea pe faptul că recunoașterea Guvernului sovietic de către guvernul S.U.A. leagă instanțele judiciare ale S.U.A.

uniune administrativă, organizație internațională de cooperare care ia naștere pe baza unei convenții încheiate de două sau mai multe state, în scopul satisfacerii unor interese, de regulă tehnice sau administrative. **U.a.** este deschisă adeziunii și altor state. Pe baza actului constitutiv, **u.a.** urmărește realizarea și dezvoltarea unor relații de colaborare între administrațiile competente ale statelor părți și dispune de capacitate administrativă în materie (ex., în urma strîngerii unor date poate propune modificarea unor reglementări, poate interveni în reglementarea unor diferende ivite etc.).

Uniunea Europei Occidentale, organizație politică și militară înființată la 6 mai 1955 prin Acordul de la Paris din 23 oct. 1954 intervenit între țările membre ale Pieței comune și Marea Britanie în vederea realizării *„integrării"* Europei Occidentale. **U.E.O.** succede Uniunii occidentale, înființate prin Tratatul de la Bruxelles din 17 mart. 1948, semnat de Franța, Marea Britanie, Belgia, Olanda și Luxemburg. **U.E.O.** a activat în strînsă legătură cu N.A.T.O. **U.E.O.** are un Consiliu ce se întrunește trimestrial, la nivel ministerial și de două ori pe an la nivel de ambasadori. Organul suprem al **U.E.O.** este *Comitetul Europei.* Printre celelalte organe ale acesteia se mai numără: *Agenția pentru controlul armamentelor* (are sarcina de a controla stocurile de armamente ale statelor membre); *Comitetul permanent pentru armamente* (dezvoltă colaborarea în domeniul armelor și forțelor armate ale statelor membre). Activitățile N.A.T.O. tind să diminueze constant rolul și activitatea **U.E.O.** Are sediul la Londra.

Uniunea interparlamentară, organizație neguvernamentală ce urmărește promovarea contactelor personale între parlamentari și antrenarea acestora în acțiuni comune pentru întărirea și dezvoltarea instituțiilor democratice, îndeosebi a celor parlamentare, a păcii și colaborării internaționale. A fost înființată la 30 iun. 1889 și are sediul la Geneva. Statutul său însă a fost adoptat la Conferința de la Viena din 1922. Are ca membri numai grupuri parlamentare naționale, printre care și România. Anual, **U.i.** examinează în reuniunile sale principalele problemele internaționale care sînt succeptibile să fie reglementate prin acțiuni parlamentare, precum și modalitățile de întărire și de dezvoltare a instituțiilor democratice reprezentative. Prin centrul său de documentare parlamentară colecționează informații privind organizarea și funcționarea parlamentelor în diverse țări.

Uniunea Internațională a Studenților (U.I.S.), organizație internațională neguvernamentală care militează pentru școlarizarea primară, secundară și superioară a tineretului lumii indiferent de sex, religie, culoare sau rasă, condiții economice, stare socială, convingere politică, pentru pacea mondială, prietenie între popoare și pentru folosirea cuceririlor științei și culturii spre binele umanității. Pentru atingerea acestor deziderate **U.I.S.** organizează, patronează și sprijină convocarea unor conferințe, seminarii, întîlniri sportive și culturale, schimburi studențești, călătorii, precum și campaniile studențești pentru pace, pentru abolirea politicilor colonialiste și a discriminării rasiale. **U.I.S.** a fost fondată în aug. 1944 cu ocazia primului Congres Mondial al Studenților. Are sediul la Praga. Potrivit Constituției sale pot fi membri: uniunile studențești naționale sau comitetele naționale de coordonare (cazul țărilor în care nu sînt uniuni); una sau mai multe organizații studențești (cazul țărilor în care nu există nici uniuni, nici comitete de coordonare) și reprezentanți ai organizațiilor

studențești. România este membru al U.I.S. din 1948.

Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor (U.I.T.), organizație internațională cu statut de instituție specializată care a luat ființă pe baza a două convenții internaționale multilaterale: a) Convenția internațională de telegrafie, încheiată la Paris, la 17 mai 1865 (revizuită la Viena, în 1868, la Roma, în 1872, și la Petersburg, în 1875), și b) Convenția internațională de radiotelegrafie, încheiată la Berlin, în 1906 (revizuită la Londra, în 1912, și la Washington, în 1927). În 1902, la Madrid s-a hotărît ca în locul celor două convenții, de la Paris și Berlin, să se încheie una singură — Convenția Internațională de Telecomunicație, la care au fost anexate patru regulamente: pentru telecomunicații telefonice, comunicații telegrafice, radiocomunicații și regulamentul suplimentar al radiocomunicațiilor. La Conferința de la Atlantic City (1947) s-a elaborat o nouă convenție privind telecomunicațiile, un regulament pentru radiocomunicații și unele norme privind repartizarea undelor scurte. Regulamentele referitoare la telefonie și telegrafie au fost revizuite la Paris (1948). La 1 ian. 1949, în urma acordului încheiat cu Consiliul Economic și Social, U.I.T. a devenit instituție specializată a O.N.U. pentru telecomunicații. Convenția și regulamentele anexe au fost reînnoite la Buenos Aires (1952) și, ultima dată, la Geneva (1959). Rezoluția adoptată în unanimitate de Adunarea Generală a O.N.U. (1961) cu privire la utilizarea în scopuri pașnice a spațiului extraatmosferic a înlesnit convocarea (1963), la Geneva, a Conferinței U.I.T. pentru studierea radiocomunicațiilor în cosmos. Convenția stabilește că U.I.T. are ca obiectiv: reglementarea, coordonarea și planificarea tuturor formelor de telecomunicații internaționale, mai ales a radiocomunicațiilor spațiale; favorizarea ameliorării, extinderii și utilizării rationale a rețelelor de telecomunicații, telefon, telegraf, radiocomunicații spațiale, aeronautice și maritime, radiodifuziune și televiziune spre a spori randamentul serviciilor de telecomunicații și a mări gradul lor de folosire de către toate statele. Pentru atingerea acestor obiective U.I.T. realizează repartizarea frecvențelor spectrului și înregistrează atribuirile de frecvențe, așa fel încît să se evite interferențe între state ale radiocomunicații ale diferitelor țări, încurajează crearea și perfecționarea instalațiilor și rețelelor de telecomunicații din țările în curs de dezvoltare, hotărăște luarea de măsuri pentru a asigura securitatea vieții omenești prin colaborare între serviciile de telecomunicații și întreprinde studii, strînge și publică informații în probleme de telecomunicații. Organizarea U.I.T. este următoarea: *Conferința plenipotențiarilor* — organ suprem al U.I.T. compus din toate statele membre și care se întrunește o dată la 5 ani determină principiile generale pe care trebuie să le urmeze uniunea pentru realizarea scopurilor menționate. Principalele atribuții ale acestui organ constau în revizuirea convenției, alegerea celor 36 membri ai Consiliului de administrație, alegerea secretarului general, aprobarea bugetului. *Conferințele administrative mondiale* se convoacă odată cu Conferința plenipotențiarilor, în scopul revizuirii, fiecare în domeniul respectiv, a regulamentului anexă la convenție. *Conferințele administrative regionale*, convocate pentru a studia problemele speciale ale telecomunicațiilor pe plan regional. *Consiliul de administrație*, organul executiv de coordonare a U.I.T. U.I.T. are 4 organe permanente: *Secretariatul general*, condus de un secretar general asistat de un vice-secretar general, care duce la îndeplinire atribuțiile administrative ale U.I.T.; *Comitetul internațional pentru înregistrarea frecvențelor; Comitetul consultativ internațional telegrafic și telefonic; Comitetul consultativ internațional pentru radiocomunicații.* U.I.T. întreține relații de colaborare cu Organizația Internațională a Aviației Civile (O.A.C.I.), Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), Organizația Meteorologică Mondială (O.M.M.), Organizația Interguvernamentală Consultativă pentru Navigația Maritimă (I.M.C.O.) etc. Sediul uniunii este la Geneva. România este membră a U.I.T.

Uniunea Panamericană, organ administrativ permanent creat la cea de-a IV-a Conferință Panamericană de la Buenos Aires din 1910, care, prin Cartea de la Bogota din 1948, devine organul central al Organizației Statelor Americane. Prin serviciul său tehnic și de informații U.P. promovează, sub conducerea Consiliului O.S.A., relații culturale, juridice, sociale și economice între statele membre. El avea următoarea competență: să pună, în măsura posibilităților, la dispoziția statului în care se ținea conferința interamericană, material tehnic și personalul solicitat, să servească drept depozitar al documentelor și instrumentelor de ratificare a acordurilor interamericane; să pregătească Conferința interamericană și Consfătuirea consultativă a miniștrilor afacerilor externe și, în măsura posibilităților, conferințele specializate; să prezinte anual Consiliului O.S.A. rapoarte privind activitățile organizației, iar Conferinței interamericane rapoarte asupra activităților desfășurate de organele O.S.A. între conferințe. În fruntea U.P. se afla un secretar general, în atribuțiile căruia intrau: participarea, fără drept, la deliberările organelor și organismelor O.S.A., stabilirea, cu aprobarea Consiliului, a unor servicii tehnico-administrative ale Uniunii în vederea bunei sale funcționări, determinarea numărului de funcționari ai U.P. și stabilirea statutului acestora etc. Secretarul general, împreună cu Secretarul general adjunct, era ales pentru o perioadă de zece ani. Avînd calitatea de funcționari internaționali, Secretarul general, Secretarul general adjunct și ceilalți membri ai U.P. nu puteau cere sau primi nici un fel de instrucțiuni de la vreun guvern sau autoritate în afara U.P. Sediul Uniunii era la Washington. Prin Protocolul de la 27 februarie 1967 U.P. a fost transformată în *Secretariatul general* al O.S.A., menținîndu-și, în esență, funcțiunile, însă reducînd mandatul Secretarului general de la zece la cinci ani. V. și **Organizația Statelor Americane.**

Uniunea Poștală Universală (U.P.U.), organizație interguvernamentală creată la 9 oct. 1874, sub denumirea de Uniunea poștală generală. A dobîndit statut de instituție specializată la 1 iul. 1948, în urma acordului încheiat (1947) cu O.N.U. Conform statutului său, U.P.U. urmărește organizarea și îmbunătățirea diferitelor servicii poștale, precum și încurajarea dezvoltării colaborării internaționale în acest domeniu. Membrii organizației sînt statele

care aveau această calitate la 1 iul. 1948, data la care a intrat în vigoare textul Convenției Poștale Universale, revizuit la Congresul de la Paris (1947), precum și statele a căror cerere de admitere a fost aprobată de cel puțin 2/3 din statele membre. Organele U.P.U. sînt: a) *Congresul,* care se reunește o dată la 5 ani și din care fac parte toți membrii; el stabilește liniile generale de acțiune ale organizației; b) *Consiliul executiv,* compus dintr-un număr limitat de state membre (40 de state) alese de către Congres pe baze geografice, care asigură continuitatea lucrărilor în intervalul dintre congrese; c) *Consiliul consultativ de studii poștale,* compus din 35 de membri aleși de Congres, efectuează studii și furnizează avize asupra problemelor care interesează administrațiile poștale în domeniile tehnic, operațional și economic. Consiliul examinează probleme de cooperare tehnică care se pun în țările în curs de dezvoltare; d) *Biroul internațional* al Uniunii Poștale Universale, care este secretariatul permanent al U.P.U. El este pus sub supravegherea administrației poștale elvețiene și servește ca organ de legătură, informare și consultare pentru administrațiile poștale. Biroul internațional publică informații, furnizează statelor avize și le oferă anumite servicii de ordin financiar. U.P.U. are sediul la Berna (Elveția). România este membră a U.P.U. de la înființarea acesteia, din 1874.

uniune de state v. **uniune personală, uniune reală.**

uniune pentru menținerea păcii, denumire dată Rezoluției 377/V a Adunării Generale a O.N.U. din 3 nov. 1950, adoptate pe baza unui proiect al S.U.A., care împuternicește Adunarea Generală să acționeze în cazul în care Consiliul de Securitate este blocat de veto. În toate cazurile în care pare că există o amenințare iminentă contra păcii, o ruptură a păcii sau un act de agresiune și unde, datorită faptului că unanimitatea n-a putut să se realizeze prin membrii permanenți, Consiliul de Securitate fiind lipsit de posibilitatea de a se achita de responsabilitatea sa principală în menținerea păcii și securității internaționale — se arată în rezoluție — Adunarea Generală va examina imediat problema în scopul de a face membrilor recomandările necesare asupra măsurilor colective ce trebuie luate, inclusiv folosirea forței armate în caz de nevoie, pentru a menține sau restabili pacea și securitatea internațională. Rezoluția stabilește nu numai substituirea Adunării Generale Consiliului de Securitate, inclusiv în caz de agresiune armată, ci și puterile Adunării Generale în astfel de situații. Astfel, pentru a asigura acțiunea promptă a Adunării Generale, rezoluția instituie sesiunea extraordinară de urgență a Adunării Generale, care poate fi convocată, pentru cazurile prevăzute, în următoarele 24 de ore, la cererea fie a Consiliului de Securitate, fie a majorității membrilor săi. Totodată, rezoluția recomandă ca statele membre să mențină, în cadrul forțelor lor armate naționale „elemente astfel pregătite și echipate pentru a putea pune cu promptitudine... la dispoziție Națiunilor Unite detașamente sau unități, la recomandarea Consiliului de Securitate sau a Adunării Generale". Prin această rezoluție s-a permis Adunării Generale ca, dincolo de prevederile Cartei, să se substituie, parțial, Consiliului de Securitate în caz de agresiune armată și să se ocupe de diferende sau situații aflate pe ordinea de zi a Consiliului de Securitate fără ca acestea din urmă să îi solicite, și mai mult, să adopte măsuri cu caracter coercitiv. Pe această bază au fost create „Forțele de urgență ale Națiunilor Unite", precum și comisia de măsuri colective. Rezoluția a fost deseori invocată în practica O.N.U., în „afacerea canalului Suez", în oct. 1956; în august 1958, pentru soluționarea „afacerii libaneze"; în 1960, în „afacerea congoleză". Chiar dacă problema constituționalității rezoluției a dat naștere uneia dintre cele mai aprinse dezbateri asupra Cartei, în prezent există în rîndul majorității statelor membre ale Organizației un curent favorabil în direcția creșterii rolului Adunării Generale în problemele menținerii păcii și securității, inclusiv pe calea revizuirii Cartei O.N.U.

uniune personală, formă de stat compus, aflat sub conducerea unui singur monarh și care se caracterizează prin faptul că fiecare stat component al uniunii are calitatea de subiect de drept internațional. Astfel, fiecare stat membru al **u.p.** are reprezentanți diplomatici proprii; fiecare răspunde de actele săvîrșite de agenții săi; fiecare persoană are cetățenie proprie, ea fiind considerată străină pe teritoriul celuilalt stat membru al **u.p.**, Statutul constituțional, precum și obligațiile internaționale pentru fiecare stat în parte puteau fi diferite. **U.p.**, caracteristice epocii feudale, luau, de obicei, naștere prin jocul combinațiilor dinastice; fie că legea națională a uneia din țări prevedea succesiunea la tron a unui principe care avea drepturi succesorale și într-o altă țară, fie prin obținerea, de către un monarh, a coroanei într-un alt stat — nou format — sau prin chemare etc. Legătura statelor membre ale **u.p.** se stabilea nu printr-un act internațional, ci prin acte normative interne. Printre cele mai cunoscute **u.p.** se numără: cea dintre Anglia și Hanovra — 1714-1837, care s-a descompus în urma succesiunii la tronul Angliei a reginei Victoria (Constituția Hanovrei interzicea accesiunea la tron în linie feminină); între Olanda și Luxemburg — 1815-1890 (desființată dintr-un motiv similar); între Belgia și Congo — 1885-1908 (ia sfîrșit în urma anexării de către Belgia a Congoului). Fiecare din principatele române, între 24 ian. 1859 pînă în 1861, data cînd s-a obținut asentimentul puterilor străine pentru formarea primului guvern unit și a primei Adunări a României, avea o organizare de stat proprie și reprezentanțe diplomatice distincte. În prezent nu mai există asemenea forme de stat. V. și **uniunea reală.**

uniune reală, formă de stat compus aflat sub conducerea unui singur monarh și care se caracterizează prin faptul că statele membre pierd suveranitatea în favoarea uniunii, care, singură, devine subiect de drept internațional. **U.r.** ia ființă în baza unui tratat internațional sau a unor legi interne concordante. Cele mai cunoscute **u.r.** sînt: cea dintre Suedia și Norvegia — 1814-1905, între Austria și Ungaria — 1867-1918 (desființată în urma Tratatelor de la Saint Germain și Trianon); între Danemarca și Islanda — 1918-1944, precum și cea dintre Muntenia și Moldova din anii 1861-1866. V. și **uniune personală.**

universalitate 1. Caracterul normelor de drept internațional care se aplică tuturor statelor, spre deosebire de normele speciale, ce se aplică numai unui grup de state, situate numai într-o anumită zonă geografică (de ex., normele înscrise în Carta O.S.A. sau în Pactul de la Bogota, care au efect numai între statele latino-americane, sau cele consacrate în Carta Organizației Unității Africane, care se aplică numai în relațiile dintre statele continentului african etc.). Au caracter de **u.** principiile fundamentale ale dreptului internațional, precum și normele consacrate în documentele internaționale la care sînt părți cvasiunanimitatea statelor lumii — Carta O.N.U., diverse tratate și convenții internaționale etc. În Declarația asupra dreptului tratatelor (1969) elaborată la Conferința de la Viena (1968—1969) pentru codificarea dreptului tratatelor, statele participante și-au exprimat convingerea că tratatele multilaterale privind codificarea și dezvoltatea progresivă a dreptului internațional sau al cărui obiect și scop interesează comunitatea internațională în ansamblul său, trebuie să fie deschise participării universale. **2.** Caracterul organizațiilor internaționale de a primi ca membri toate statele. **U.** apare în condițiile lumii contemporane ca o tendință a cooperării internaționale multilaterale în cadrul unei forme organizatorice instituționale. Astfel, unele organizații internaționale, cum sînt O.N.U., instituțiile specializate ș.a., create în scopul rezolvării unor probleme care interesează toate statele lumii — pacea, securitatea, progresul economic și social etc. trebuie să fie deschise tuturor statelor. V. și **universalitatea O.N.U.**

universalitatea O.N.U., vocația organizației mondiale de a contribui în mod real la statornicirea în relațiile internaționale a unui nou cod de conduită, la soluționarea problemelor majore cu care este confruntată omenirea. Problema **u. O.N.U.** depășește latura cantitativă, aspectul compoziției sale, ea vizînd, deopotrivă, generalitatea normelor după care trebuie să se conducă statele în înfăptuirea țelurilor proclamate în Cartă, cît și aria de cuprindere a problemelor care intră în competența O.N.U. **U.** a fost concepută ca mod de existență a Organizației, ca un sistem de organizare a relațiilor internaționale avînd la bază principiile fundamentale ale dreptului internațional. Caracterul de **u.** al principiilor Cartei O.N.U. decurge din legitățile specifice relațiilor internaționale, din însemnătatea pe care aceste principii o au pentru asigurarea păcii și securității popoarelor. Indivizibilitatea păcii și securității internaționale își are, astfel, corespondentul în indivizibilitatea, unicitatea și universalitatea principiilor dreptului internațional contemporan. Organizația Națiunilor Unite este deopotrivă universală și prin aria largă de probleme de care se ocupă. Ea a fost concepută, în primul rînd, ca o manifestare de voință universală a omenirii de a salvgarda pacea și securitatea internațională, de a dezvolta cooperarea internațională între toate statele lumii. Conceptul de pace, securitate, cooperare internațională, înscrise în Cartă, ca țeluri ce trebuie atinse, și-a găsit materializarea și în planul activității practice a Organizației, deși nu totdeauna cu rezultate concrete, eficiente. Înfăptuirea dezarmării, reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state, explorarea și exploatarea spațiului extraatmosferic, a teritoriilor submarine, utilizarea în scopuri exclusiv pașnice a energiei nucleare, protecția mediului înconjurător, colaborarea economică, socială și culturală au fost probleme care au stat și continuă să stea în preocuparea Organizației. În felul acesta O.N.U. și-a universalizat continuu activitatea, proliferînd-o pe o gamă vastă de planuri, a pluralizat și diversificat activitatea statelor, fără a se substitui relațiile bilaterale dintre ele. Dată fiind menirea O.N.U., sarcinile care au fost puse în fața ei, în aprecierea activității sale de peste 36 de ani de existență trebuie pornit, totodată, de la măsura în care ea a devenit universală și prin compoziția sa, de la modul în care ea reflectă realitățile social-politice și naționale ale lumii contemporane. În acest sens, se poate constata că procesul de **u.** al O.N.U. s-a manifestat ca o tendință constantă de-a lungul anilor. Astfel, dacă la înființare ea număra numai 51 de membri, care reprezentau în majoritate trei continente — Europa cu 14 și cele două Americi, de Nord și de Sud, cu 22 de țări membre, la sfîrșitul anului 1981, numărul membrilor O.N.U. a ajuns la 157. **U. O.N.U.** nu implică nici un fel de criterii de ordin restrictiv sau discriminatoriu. Organizația Națiunilor Unite este deschisă tuturor statelor, care promovează o politică de pace și colaborare internațională. Fiind de natură să potențeze posibilitatea Organizației, să confere acțiunii sale un plus de vigoare și prestigiu, realizarea **u. O.N.U.**, sub toate aspectele sale, se impune ca un țel firesc, imperios necesar, de prim ordin, reclamat obiectiv de comandamentele vieții internaționale contemporane.

Universitatea O.N.U., instituție de învățămînt superior postuniversitar creată în 1973 pe baza unei Carte elaborată de Adunarea Generală sub auspiciile O.N.U. și UNESCO. Universitatea a început să funcționeze din 1975, printr-o rețea mondială de instituții asociate care se consacră, în baza Cartei, problemelor mondiale presante ale supraviețuirii și dezvoltării umanității. Activitățile sale constau, în esență, în cercetarea noilor mijloace de ameliorare ale condițiilor existente ale omenirii. În acest sens, **U. O.N.U.** urmărește promovarea lucrărilor savanților și oamenilor de știință din lumea întreagă, în special din țările în curs de dezvoltare, în scopul de a crea condiții mai favorabile dezvoltării și încurajării cercetării într-un spirit de cooperare și a servi ca for însărcinat să studieze propuneri tinzînd la remedierea flagelelor care afectează omenirea și de a juca rolul unei surse fiabile de cunoștințe internaționale caracterizate printr-un grad înalt de calitate, exactitate și obiectivitate. Programele de cercetare ale **U. O.N.U.** se referă, mai ales, la coexistența între popoare avînd cultură, limbi și sisteme sociale diferite; relațiile pașnice dintre state și menținerea păcii și securității; drepturile omului; dezvoltarea schimburilor economice și sociale; mediul și exploatarea rațională a resurselor; cercetarea științifică fundamentală și aplicarea rezultatelor științei și tehnologiei în profitul dezvoltării; valorile umane și universale legate de ameliorarea calității vieții. Dintre aceste subiecte au fost alese trei domenii prioritare care să facă obiectul unor studii imediate: formarea în lume; dezvoltarea umană și socială; utilizarea și

gestiunea resurselor naturale. Structura U. O.N.U.: *Rectorul,* care este autoritatea administrativă cea mai înaltă, numit de secretarul general al O.N.U. în acord cu directorul general al UNESCO; *Consiliul Universităţii,* compus din 24 de personalităţi din lumea academică şi cetăţeni eminenţi, aleşi cu titlu personal. U. O.N.U. este finanţată din contribuţii voluntare vărsate de guverne, la care se adaugă o contribuţie iniţială de 100 de milioane de dolari vărsaţi de guvernul japonez. U. O.N.U. a lansat o serie de proiecte în diverse domenii cu ajutorul unor consilieri şi experţi internaţionali şi a creat primele instituţii asociate în mai multe regiuni ale lumii, a numit bursieri ai U. O.N.U., însărcinaţi să efectueze cercetări şi să asigure formarea tinerilor universitari. Pentru a familiariza pe cei interesaţi cu activităţile Universităţii, reprezentanţi eminenţi din institute de învăţămînt şi cercetare, din organisme guvernamentale sau ale Naţiunilor Unite şi diverse personalităţi, au început din 1976 să organizeze o serie de reuniuni consultative internaţionale în diferite zone ale globului. U. O.N.U., care îşi are sediul la Tokio, nu dispune de o facultate centrală.

U.N.R.R.A. v. **Administraţia Naţiunilor Unite pentru Ajutoare şi Reconstrucţie.**

U.N.R.W.A. v. **Agenţia Naţiunilor Unite pentru Ajutor şi Reconstrucţie.**

U.P.U. v. **Uniunea Poştală Universală.**

uti possidetis, expresie împrumutată din dreptul roman, care este o referinţă la stadiul posesiunii, la o situaţie de fapt şi poate fi făcută în legătură cu situaţia existentă sau cu una autentică determinată cu acest efect. Expresia **u.p.** a fost folosită de statele Americii de Sud pentru a desemna, în vederea determinării frontierelor lor respective, limitele administrative existente în 1810 între coloniile spaniole.

utilizarea mărilor în scopuri paşnice, normă de conduită internaţională consacrată în proiectul de Convenţie asupra dreptului mării, conform căreia în exercitarea drepturilor lor şi îndeplinirea obligaţiilor prevăzute în Convenţie, statele părţi se abţin de a recurge la ameninţarea sau la folosirea forţei contra integrităţii teritoriale sau independenţei politice a oricărui stat sau în orice alt mod incompatibil cu principiile dreptului internaţional enunţate în Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite. În această ordine de idei se înscrie şi obligaţia părţilor de a se achita cu bună credinţă de angajamentele asumate conform Convenţiei şi de a-şi exercita drepturile, competenţele şi libertăţile care le sînt recunoscute în convenţie într-o manieră care nu constituie un abuz de drept.

uzanţe diplomatice, ansamblul practicilor folosite în relaţiile diplomatice şi care sînt menite să înlesnească desfăşurarea acestor relaţii în interesul atît al ţărilor reprezentate prin diplomaţii în cauză, cît şi ale ţării-gazdă. Unele **u.d.** sînt generale, fiind practicate în toate ţările. Altele sînt specifice diferitelor ţări-gazdă. Directorul protocolului din Ministerul Afacerilor Externe al ţării-gazdă informează pe şeful nou venit al unei misiuni diplomatice străine cu privire la **u.d.** urmate în ţara-gazdă. Nerespectarea **u.d.,** fără a constitui o infracţiune la regulile dreptului internaţional, reprezintă o gravă nesocotire a obligaţiilor de curtoazie internaţională, putînd da loc la o asemenea nerespectare şi faţă de membrii misiunii diplomatice în culpă şi astfel să ducă la o înrăutăţire a relaţiilor dintre statele implicate, de unde diplomaţia trebuie să îmbunătăţească aceste relaţii.

uzanţe internaţionale, termen care desemnează practicile generalmente urmate de state, indiferent dacă au fost sau nu transferate în reguli cutumiare, ele fiind adesea invocate fără a pretinde prin aceasta existenţa unor cutume. Astfel, în Convenţia a IV-a de la Haga privind legile şi obiceiurile războiului terestru (1907) stipulează că în cazurile necuprinse în reglementările adoptate de state, populaţia şi combatanţii rămîn sub imperiul principiilor dreptului internaţional, aşa cum acestea rezultă din uzanţele stabilite de naţiunile civilizate, din legile umanităţii şi exigenţele conştiinţei publice (clauza Martens). Un alt exemplu de **u.i.** îl constituie salutul navelor diferitelor state cînd se întîlnesc pe mare.

uzucapiune (în dreptul internaţional), termen care defineşte trecerea sub suveranitatea unui stat a unui teritoriu, pe care l-a stăpînit timp îndelungat, dar care nu-i aparţinea. U. este o formă de însuşire a unor teritorii străine, incompatibilă cu normele şi principiile dreptului internaţional contemporan. Pentru „a justifica" **u.** doctrina burgheză invocă „abandonarea de către adevăratul stăpîn al teritoriului respectiv", „rolul social şi economic pe care l-a jucat statul dobînditor", „interesul stabilităţii internaţionale" etc. Tot în scopul legitimării cuceririi, doctrina burgheză condiţiona **u.** de o serie de fapte: a) posesiunea să fi fost exercitată cu titlu suveran, adică posesorul să acţioneze ca stăpîn; b) posesiunea să fi fost paşnică şi neîntreruptă; c) posesiunea pînă la prescripţie să dureze o perioadă îndelungată de timp (50—100 de ani).

uzurpare (în dreptul internaţional), acţiunea prin care o putere străină sau o facţiune internă acaparează conducerea statului în mod contrar legislaţiei acestuia, arogîndu-şi în mod ilegal anumite drepturi, teritorii sau calităţi cuvenite statului în cauză.

V

valiza diplomatică, colet în care se transportă corespondenţa diplomatică. **V.d.** este inviolabilă, ea nu trebuie nici deschisă, nici reţinută. Ea trebuie să poarte semne exterioare vizibile ale caracterului său şi să nu conţină decît documente diplomatice, sau documente de uz oficial. **V.d.** este încredinţată curierului diplomatic, însă poate fi încredinţată şi comandantului unei nave aeriene comerciale care urmează să aterizeze într-un punct de intrare autorizat. Comandantul navei respective, care este considerat curier diplomatic, trebuie, în această calitate, să posede un document oficial care să indice numărul de colete pe care-l constituie **v.d.** Comandantul poate înmîna **v.d.** unui membru al misiunii diplomatice.

vasalitate, formă de dependenţă politică a statelor, specifică dreptului feudal, în cadrul căreia statul dependent, vasal, se obligă să dea statului mai puternic, suzeran, ajutor militar, să-i plătească o contribuţie bănească şi să-i fie loial. Dependenţa statului vasal faţă de cel suzeran se manifesta atît pe plan intern, cît şi pe plan extern. Suzeranul rezolva problemele externe ale vasalului şi numai excepţional îi recunoaştea acestuia dreptul de a încheia tratate internaţionale. În prezent nu mai există, de fapt, state vasale. Din trecut menţionăm statele vasale ale Imperiului otoman: Serbia şi Muntenegru (1856—1878), Bulgaria (1878—1908), Egiptul (1833—1914), Creta (1899—1913). Coreea a fost vasala Chinei din sec. al VII-lea pînă la 1895, iar sub vasalitatea Angliei s-au găsit mai multe principate din India, pînă în 1946—1947. În relaţiile complexe şi variate dintre Ţara Românească, Moldova şi Transilvania cu Imperiul otoman au existat raporturi de vasalitate în diferite perioade istorice, alternînd cu forme de aservire, pînă la proclamarea independenţei, la 9 mai 1877.

vas de război v. **navă de război.**

vasul Ice King, cazul ~. Vasul Ice King, proprietatea lui United States Shipping Board, o autoritate a S.U.A., s-a ciocnit la 24 aug. 1919 pe Niewe Waterweg cu un vas comercial, Jonas Sell, aparţinînd unei întreprinderi comerciale germane. Puţin timp după aceaa, **v.I.K.** a intrat într-un port german. Atunci proprietara vasului german deteriorat a intentat o acţiune în despăgubire împotriva lui United States Shipping Board. Pîrîta a invocat imunitatea de jurisdicţie a S.U.A., excepţie respinsă în prima instanţă, dar găsită justificată de instanţele germane superioare (sentinţa Reichsgericht-ului din 12 oct. 1921), justiţia germană fiind de părere că statul străin se bucură de imunitatea de jurisdicţie şi dacă este vorba — ca în cazul **v.I.K.** — de exercitarea lui *jus gestionis,* nu a lui *jus imperii.* Şi Republica Socialistă România susţine că vasele aparţinînd statului, şi atunci cînd sînt folosite la exercitarea comerţului, se bucură de imunitatea statului de jurisdicţie.

vasul Industrie, cazul ~. Vasul german Industrie, care se afla în Tsingtao, fusese închiriat de către proprietarul său german, în timpul războiului ruso-japonez, proprietarului agenţiei de ştiri nord-americane Daily News în scopul reportajului de război. **V.I.** se aflase mai multe zile de-a rîndul în strîmtoarea Coreeană unde a observat flota de război japoneză şi se găsea în drum spre Pusan, spre a-şi telegrafia observaţiile ziarului, cînd a fost capturat de un vas de război japonez. Instanţele japoneze care au fost chemate să judece legalitatea prizei au considerat că **V.I.** se făcuse vinovat de servicii de spionaj în favoarea Rusiei şi au confirmat priza. Justiţia japoneză s-a bazat pe tendinţa prietenoasă — pentru Rusia — a ziarului şi din posesia **V.I.** a unor hărţi maritime cu privire la apele din jurul Vladivostok-ului.

vasul Rose Mary, cazul ~. Vasul Rose Mary a intrat în iun. 1952 în portul Aden, avînd la bord o încărcătură de petrol iranian cumpărat de o societate italiană de la Guvernul Iranului şi vîndut de aceasta unei societăţi elveţiene. În Aden, succesoarea în drepturi a Anglo-Iranian Oil Co. a cerut să i se predea petrolul încărcat pe **v.R.M.** Tribunalul local a dat curs cererii pe consideraţia că de vreme ce Iranul nu plătise despăgubiri pentru petrolul naţionalizat, era vorba în realitate de o confiscare, măsură cu caracter penal, care nu poate produce efecte dincolo de frontierele Iranului.

vasul Roumanian, cazul ~. Vasul englez Roumanian se găsea, încărcat cu petrol la izbucnirea primului război mondial, în drum din Texas spre Hamburg, petrolul aparţinînd societăţii Europaische Petroleum Union, din Brema. Armatorul englez a dat ordin **v.R.** să se ducă la Londra. Acolo întreaga încărcătură a fost sechestrată. Sentinţa Tribunalului englez de prize, din 7 dec. 1914, şi

sentința Comitetului Judiciar al instanței superioare (Privy Council) din 10 dec. 1915 au confirmat priza, statuind că nu este nici un impediment pentru a nu se confisca averea inamică încărcată pe un vas al naționalității statului care efectuează priza.

vasul Stigstad, cazul ~. Vasul norvegian Stigstad a fost oprit în drum dinspre portul norvegian Kirkenes spre Rotterdam, la 18 apr. 1915, de un vas de război britanic și dus într-un port englez. Încărcătura vasului consta din minerale. Ea a fost vîndută într-un port englez. Armatorii norvegieni ai vasului au cerut, după ce li s-au plătit banii rezultați din vînzare, diferența pînă la prețul pe care l-ar fi putut obține în mod normal, precum și despăgubiri pentru pagubele rezultate din faptul că descărcarea durase 22 de zile, atunci cînd în mod normal descărcarea ar fi putut fi efectuată în numai trei zile. Instanțele engleze de priză maritimă au respins cererea — Privy Council ca instanță supremă de priză la 16 dec. 1918 — prin aplicarea unui *Order in Council* din 11 mart. 1915, aplicabil nu numai transportului german sau destinată Germaniei, ci tuturor vaselor neutre care duceau marfă destinată Germaniei.

Vatican v. **Cetatea Vaticanului.**

vehicul sanitar, expresie care definește orice mijloc de transport sanitar terestru. V. și **transport sanitar.**

veto (de la cuvîntul lat. *veto* — interzic) (în dreptul internațional), dreptul unui stat de a împiedica adoptarea unei hotărîri de către un organ colectiv internațional, deși majoritatea necesară îndeobște potrivit statutelor acelui organ ar fi întrunită. Denumirea de v. este dată curent prerogativei statornicite în Carta O.N.U., în favoarea fiecăruia dintre cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate, de a împiedica adoptarea unei hotărîri privind o problemă de fond, adică politică (neprocedurală), dacă cele nouă voturi în favoarea hotărîrii în cauză nu cuprind și „voturile concordante ale tuturor membrilor permanenți"... (art. 27, pct. 3 din Cartă). În fapt, practica statornicită în Consiliul de Securitate este că abținerea de la vot sau absența din partea unor membri permanenți nu împiedică adoptarea de hotărîri în probleme neprocedurale. Pe măsură ce metoda consensului își croiește drum în practica reuniunilor internaționale, inclusiv ale adunărilor și consiliilor O.N.U., se va instala în fapt principiul unanimității, care, silind statele să urmărească nu înfrîngerea „adversarului", ci soluții succeptibile de a fi adoptate de toate statele, ar însemna un pas pe calea cooperării internaționale, a destinderii și promovării păcii în lume. Făcînd aplicația normelor menite să asigure „dreptul de veto" al membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate în acțiunile politice ale acestui organ și la materia modificării Cartei O.N.U., art. 108 și 109 din Cartă prevăd necesitatea ca din majoritatea necesară modificării Cartei să facă parte și voturile concordante ale celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate.

Vera Cruz, cazul ~. În anii 1913—1917 au avut loc tulburări și un război civil în Mexic. Guvernul S.U.A., în frunte cu președintele W. Wilson, a luat poziție împotriva generalului Huerta și a obținut autorizația de a folosi la nevoie trupe, spre a asigura „drepturile" și „demnitatea" S.U.A. La 21 apr. 1914 trupe nord-americane au ocupat orașul Vera Cruz, prin lupte care au dus la pierderi în morți și răniți de ambele părți. Relațiile diplomatice între S.U.A. și Mexic au fost rupte. Argentina, Brazilia și Chile, care nici ele nu recunoșteau guvernul Huerta, și-au oferit bunele oficii, ceea ce toate părțile au acceptat. La 14 iun. 1914 a fost semnat un protocol care prevedea instituirea unui nou guvern mexican. S.U.A. nu au căpătat despăgubiri sau plata unor reparații. La 15 iul. 1914 Huerta a demisionat. Guvernul S.U.A., încercînd să eludeze răspunderea sa internațională, a înfățișat intervenția sa armată în Mexic (Vera Cruz în 1914, Columbus în 1916) drept represalii împotriva unor acte ilicite din partea mexicană.

viceconsul, șef de post consular, cu rang de viceconsulat. În cazul în care conduc un post consular, v. sînt auxiliari ai consulilor generali sau ai consulilor.

vicii de consimțămînt (în dreptul internațional), cauze care alterează validitatea consimțămîntului fie în conținutul său (eroarea și dolul), fie în ce privește libertatea manifestării de voință a părților (violența) și care au ca efect anularea actului juridic. *Eroarea* este **v. de c.,** care constă în reprezentarea inexactă a realității la încheierea unui act juridic. Ea viciază consimțămîntul dacă poartă asupra calităților substanțiale ale obiectului tratatului internațional sau asupra identității plenipotențiarului negociator, însă numai în raporturile de drept internațional în care calitatea individuală a părților este esențială. *Dolul* este **v. de c.,** ce constă în conduita frauduloasă prin care se obține consimțămîntul altui stat — nu necesarmente a statului parte la tratat — care a determinat statul respectiv să încheie tratatul. *Violența* este **v. de c.,** care constă în exercitarea ilegală a unei constrîngeri ce determină statul să consimtă la o anumită acțiune, de ex. să încheie un tratat. Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor (1969) prevede că exprimarea consimțămîntului unui stat de a fi legat printr-un tratat obținut prin constrîngerea reprezentantului său, operată prin acte sau amenințări îndreptate împotriva lui va fi fără nici un efect juridic (art. 52); că un tratat este nul dacă prevederile sale au fost obținute prin constrîngere sau folosirea forței cu violarea principiilor dreptului internațional consacrate în Carta Națiunilor Unite. Violența este interzisă — ca mijloc al politicii externe a statelor — de principiile fundamentale ale dreptului internațional, care interzic recurgerea la forță și la amenințarea cu folosirea forței ca mijloc al relațiilor internaționale.

victime de război, persoane care au avut de suferit de pe urma conflictelor armate. În baza convențiilor internaționale în vigoare, sînt considerate victime de război: prizonierii de război, bolnavii și rănițiii din forțele armate în campanie, rănițiii, bolnavii și naufragiații din forțele navale și populația civilă de pe teritoriile ocupate de inamic. **V. de r.** se bucură de protecție din partea inamicului în pu-

terea căruia se află, statutul lor fiind reglementat prin cele patru Convenţii de la Geneva (1949) cu privire la victimele de războiu (Convenţia pentru îmbunătăţirea soartei răniţilor şi bolnavilor din forţele armate în campanie; Convenţia pentru îmbunătăţirea soartei răniţilor, bolnavilor şi naufragiaţilor din forţele armate pe mare; Convenţia cu privire la statutul prizonierilor de războiu şi Convenţia cu privire la protecţia persoanelor civile în caz de războiu), precum şi prin Protocolul adiţional la Convenţiile de la Geneva (1949) privind protecţia victimelor de războiu în caz de conflict armat internaţional, semnat la Geneva (1977). V. şi **bolnavi şi răniţi; naufragiaţi; prizonieri de războiu.**

Vinayak Savarkar, cazul ~. Cetăţeanul indian Vinayak Damodar Savarkar era transportat pe vasul Morea din Anglia spre India, spre a fi judecat acolo pentru crima de înaltă trădare. La 8 iul. 1910 V. a sărit în portul Marsilia în mare şi a fugit la ţărm. Un poliţist francez, crezînd că este vorba de un dezertor din echipajul vasului, l-a arestat, fiind ajutat de trei membri ai echipajului englez al vasului. Franţa a cerut ca să i se redea V. fiind vorba de o infracţiune politică, iar cei trei membri ai echipajului englez acţionînd pe teritoriul francez cu nesocotirea suveranităţii teritoriale a Franţei. După un schimb de note, Anglia şi Franţa au încheiat compromisul din 25 oct. 1910 în temeiul căruia s-a întrunit o comisie a Curţii Permanente de Arbitraj care, prin sentinţa din 24 febr. 1911, a respins cererea Franţei întrucît se stabilise că V. nu opusese nici o rezistenţă, iar cei trei englezi credeau că poliţistul francez avea instrucţiuni să le predea pe V.

violare a frontierei de stat, nerespectarea de către un stat a integrităţii teritoriale a altui stat prin încălcarea teritoriului acestuia, nesocotind frontiera statului astfel lezat. Cînd **v. a f. de s.** a avut loc din cauza greşelii organelor statului căruia **v. a f. de s.** i se poate imputa, se vorbeşte despre un incident de frontieră şi restabilirea ordinii legale poate să se facă prin exprimarea de regrete de către acest stat, pedepsirea organelor în culpă, restabilirea demarcării traseului frontierei etc. Cînd **v. a f. de s.** se face intenţionat, ea constituie o gravă nesocotire a suveranităţii statului a cărui frontieră este astfel încălcată, a principiului integrităţii teritoriale care stă la baza securităţii şi legalităţii internaţionale contemporane, atrăgînd incidenţa prevederilor art. 41, 42 şi 51 ale Cartei O.N.U. şi răspunderea politică, morală şi materială a statului vinovat.

violare a păcii, denumire dată în Carta O.N.U. pentru a desemna acţiunile ostile săvîrşite de un stat de natură a tulbura în mod grav relaţiile paşnice internaţionale. Atunci cînd Consiliul de Securitate constată existenţa unei asemenea situaţii, el poate lua una sau unele din măsurile prevăzute la cap. 7 din Cartă spre a preveni agravarea conflictului, pentru a menţine sau restabili pacea şi securitatea internaţională. Cea mai gravă **v. a p.** o constituie agresiunea.

violare a tratatelor, nerespectarea de către un stat a prevederilor tratatului — sau tratatelor — la care este parte. Răspunderea statului este angajată, în cazul violării prevederilor unui tratat, indiferent de organul statului căruia ea este imputabilă. Statul vinovat de **v. a t.** este obligat să repare consecinţele acesteia. Reparaţia poate consta, după caz, în restabilirea lucrurilor în starea anterioară **v.t.**, în plata de despăgubiri, în efectuarea unor prestaţiuni etc. Atunci cînd o dispoziţie esenţială a tratatului a fost violată, cealaltă parte la tratat este în drept să-l suspende sau chiar să-l denunţe. Diferendele dintre stat legate de o **v.t.** trebuie rezolvate, ca toate neînţelegerile între state, pe cale paşnică, în primul rînd în modul prevăzut în acest scop prin tratat sau prin alte tratate aplicabile în relaţiile dintre statele în cauză.

violenţa v. **vicii de consimţămînt.**

Virginius, cazul ~. În timpul luptei de eliberare dusă de cubanezi împotriva Spaniei, Virginius, un vas navigînd sub pavilion american, aducea soldaţi şi arme insurgenţilor din Cuba. V. a fost capturat de un vas de războiu spaniol, Tornado, la 30 oct. 1873, în marea liberă şi predat guvernatorului spaniol al Cubei, care a ordonat judecarea cazului după o procedură sumară. 53 de pasageri şi membri ai echipajului, printre care 19 englezi şi 6 americani au fost condamnaţi ca piraţi şi executaţi. S.U.A. au cerut predarea vasului, eliberarea persoanelor rămase în viaţă, despăgubiri şi satisfacţie prin salutarea pavilionului american (lovituri de salut). S.U.A. a încheiat la 29 nov. 1873 cu Spania un tratat, prin care Spania recunoştea dreptul la despăgubirea părţii nord-americane. Spania a plătit despăgubiri atît S.U.A. cît şi Angliei.

Viveash contra Becker, cazul ~. Becker, un cetăţean englez, care făcea comerţ la Londra, a devenit în 1814 consul onorific al ducatului de Oldenburg. La cererea creditorului său V., Becker a fost deţinut în arestul datornicilor rău platnici şi eliberat numai contra cauţiune. Plîngerea lui Becker împotriva acestui proces, motivată pe imunitatea sa consulară de jurisdicţie şi execuţie, a fost respinsă de instanţa judiciară engleză la 28 nov. 1814 pe motivul că un consul onorific, rezidînd în Anglia şi făcînd acolo negoţ, nu capătă prin conferirea funcţiei de consul onorific privilegii şi imunităţi diplomatice.

viză consulară, autorizaţia, înscrisă în paşaportul unei persoane, eliberată de autorităţile competente ale unui stat, de a intra pe teritoriul acestui stat sau de a-l părăsi. Viza poate fi diplomatică, de serviciu, simplă sau turistică, după natura documentului de călătorie la care se aplica **v.c.** şi scopul călătoriei. Unele state practică şi viza de curtoazie. După drepturile ce prevede, **v.c.** poate fi de intrare-ieşire, de ieşire şi de tranzit (simplu sau dublu). Potrivit art. 25 din Decretul nr. 156 din 24 mart. 1970 privind regimul paşapoartelor, pentru trecerea frontierei române **v.c.** este obligatorie, cu excepţia cetăţenilor statelor cu care România a încheiat o înţelegere de desfiinţare a vizelor.

vizita (în dreptul internaţional) **1.** Operaţiune maritimă constînd în oprirea şi cercetarea caracteru-

lui unui vas şi a încărcăturii sale: a) *în timp de pace,* cînd există bănuieli serioase că ar fi vorba de un vas pirat, de un vas care arborează fără drept pavilionul unui anumit stat sau care se ocupă cu negoţul de sclavi sau femei spre a fi prostituate. La Conferinţa de la Geneva asupra dreptului mării s-a propus să se confere navelor de război dreptul de a v. o navă asupra căreia există bănuieli că serveşte unor emisiuni neautorizate (emisiuni pirat); b) *în timp de război,* cînd o navă de război — căpitanul ei — vrea să verifice dacă vasul sau încărcătura nu aparţin sau sînt destinate inamicului. De la dreptul de v. sînt exceptate vasele neutre sau inamice navigînd în convoi, fiind sub escorta unui vas de război neutru, precum şi vasele poştale. V. poate fi efectuată în marea liberă şi în apele teritoriale ale statului beligerant al cărui vas operează v., nu în apele neutre. De la apariţia războiului submarin, de obicei vasele considerate a fi inamice sînt conduse într-un port al statului beligerant sau al unui aliat al acestuia. În cazul deturnării unui vas neutru, statul al cărui vas de război s-a făcut vinovat de o asemenea procedare datorează despăgubiri pentru prejudiciile cauzate. Dacă un stat neutru a permis escortarea într-un convoi a unui vas supus confiscării, după regulile războiului maritim, de către vasul care face v., răspunde de consecinţele astfel provocate. **2.** V. *diplomatică,* formă deosebit de uzitată şi utilă a contactelor diplomatice, fiind de natură a contribui la stabilirea unor raporturi personale permanente între diplomaţi, precum şi între aceştia şi autorităţile ţării-gazdă. Regulile protocolului diplomatic reglementează v. *d.* începînd cu cele făcute de şeful misiunii diplomatice după sosirea sa în ţara-gazdă la şeful protocolului Ministerului Afacerilor Externe al acestei ţări, spre a afla procedura de acreditare, protocolul cu privire la vizitele oficiale după înmînarea scrisorilor de acreditare. Şeful misiunii face o vizită ministrului afacerilor externe al ţării-gazdă, înmînîndu-i copie după scrisorile de acreditare şi textul discursului pe care intenţionează să-l rostească cu ocazia prezentării acestor scrisori şi solicită o audienţă la şeful statului spre a-i prezenta scrisorile de acreditare. Apoi şeful misiunii diplomatice face o v. decanului corpului diplomatic, informîndu-se şi cu privire la practica protocolară a statului acreditar. După ce a prezentat scrisorile de acreditare, şeful misiunii diplomatice face v. şefului guvernului, membrilor guvernului, autorităţilor locale, şefilor celorlalte misiuni diplomatice de rang superior sau de vechime mai mare — ca acreditare — în ţara-gazdă şi primeşte v. şefilor de misiuni de rang inferior sau de vechime mai mică — ca acreditare. Diplomaţii ceilalţi îşi fac, de asemenea, v. reciproce.

vînzarea-cumpărarea de teritorii, act prin care un stat intră în posesia unui teritoriu aparţinînd unui alt stat în schimbul unei sume de bani. Acest mod de dobîndire de teritorii caracteristic pentru nesocotirea dreptului poporului de a-şi decide singur destinele, a fost deseori practicat în trecut. De ex., în 1803, Statele Unite ale Americii au cumpărat de la Franţa, în schimbul a 60 de milioane de franci, statul Louisiana; în 1861, Franţa a cumpărat de la Monaco oraşul Menton pentru 40 de milioane de franci; în 1867, Rusia vinde Statelor Unite, pentru 7,2 milioane de dolari, Alaska, iar în 1916, Statele Unite cumpără o serie de insule din Arhipelagul Antilelor, în schimbul a 25 de milioane de dolari. După cel de-al doilea război mondial, S.U.A. au purtat negocieri cu Danemarca pentru cumpărarea Groenlandei, unde îşi instalaseră baze militare.

voluntari (în dreptul internaţional), persoane care, de bună voie, nesilite şi în mod conştient, participă la acţiuni armate în cadrul unui stat. Potrivit dreptului internaţional aplicabil în război *(jus in bello)* legile şi obiceiurile războiului sînt aplicabile şi v. V. au dreptul de a lua parte la ostilităţi cu condiţia: a) de a avea în frunte o persoană responsabilă pentru subordonanţii săi; b) de a avea un semn distinctiv fix şi putînd fi recunoscut de departe; c) de a purta armele în mod deschis şi d) de a se conforma în operaţiile lor legilor şi obiceiurilor războiului. În prezent, date fiind condiţiile în care se desfăşoară războaiele de guerilă, războaiele de eliberare a unor popoare aflate încă sub exploatare colonială, condiţiile cerute v. s-au simplificat. V. şi **combatant.**

von Hellfeld, cazul ~. Un negustor german de armament, von Hellfeld a oferit în timpul războiului ruso-japonez, în 1905, guvernului ţarist o cantitate de arme şi muniţii, devenite libere din Germania ca fiind tehnic depăşite. Von Hellfeld a susţinut că ultima sa ofertă (din 6 febr. 1905) — un preţ de 3 milioane mărci — ar fi fost acceptată de Guvernul rus. Guvernul rus a hotărît însă la 23 febr. 1905 să respingă toate propunerile lui v.H., ceea ce i-a şi comunicat. V.H. a insistat, refuzînd, ca mijloc de presiune, să libereze un vas, Anhalt, cumpărat şi plătit de Guvernul rus şi aflat în portul Tsingtao, fiind înregistrat pe numele unui om de încredere al lui v.H. A urmat o acţiune a Rusiei în faţa Tribunalului german (consular) din Tsingtao pentru eliberarea vasului Anhalt şi plata daunelor cauzate prin reţinerea lui; cererea reconvenţională a lui v.H. pentru plata taxelor 3 milioane mărci. Rusia a fost condamnată la plata celor 3 milioane mărci şi v.H. a obţinut la 15 dec. 1909, în faţa unui Tribunal berlinez, un ordin de executare a sentinţei asupra unui depozit al Rusiei pe lîngă banca germană Mendelssohn Cie, din Berlin. Instanţele superioare germane au invalidat ordinul de poprire şi de executarea creanţei, întrucît chiar dacă Rusia putea fi considerată a fi consimţit să se judece asupra fondului problemei, în nici un caz nu renunţase la imunitatea sa de execuţie.

vot, act prin care un membru al unei colectivităţi (conferinţă, congres, organizaţie internaţională) se pronunţă cu privire la o hotărîre pe care adunarea în cauză este chemată s-o adopte sau pentru alegerea. fie a organelor conducătoare, fie a unor reprezentanţi.

vot consultativ, dreptul pe care-l are un membru al unei delegaţii de a-şi exprima opinia asupra unor probleme aflate în discuţia organizaţiei sau organismului la care este invitat şi în drept să participe, fără ca aceasta să influenţeze direct asupra hotărîrilor ce trebuie luate. V.c. are valoarea unei opinii, nu a unui vot propriu-zis.

vot deliberativ, dreptul pe care-l are un membru al unei delegații de a-și exprima opinia asupra unei probleme aflate în discuția organizației sau organismelor la care participă și de a emite o poziție care intră în calcul la adoptarea hotărîrii respective.

votul în organizațiile internaționale, formă de manifestare expresă a voinței unei organizații internaționale cu privire la o anumită problemă. De regulă, la organizațiile internaționale, procedura v. este reglementată prin regulamentul interior. Inspirat din principiul egalității suverane a statelor, v. se exprimă prin regula fundamentală că fiecare stat dispune de un vot, iar toate voturile au aceeași valoare. În mod curent, v. se exprimă prin ridicarea mîinii, prin ridicarea în picioare sau prin apel nominal. V. nominal poate avea loc la propunerea oricărui reprezentant, conferința fiind obligată să adopte acest procedeu, fără ca propunerea să fie supusă discuției. Procedura v. prin apel nominal este următoarea: delegații se pronunță prin „da" sau „nu" asupra chestiunii puse la v., în ordinea alfabetică a numelui statului pe care-l reprezintă, începînd cu statul al cărui nume este tras la sorți de către președintele conferinței, la fiecare votare. Neparticiparea la v. a unei delegații se realizează fie prin declarația de „abținere" fie prin absentare. Indiferent de forma pe care o îmbracă, ea nu exprimă întotdeauna și neapărat o poziție indiferentă a statului respectiv, neparticiparea la v. avînd, în cele mai dese cazuri, o semnificație politică bine determinată. Propunerile se adoptă, de regulă, cu majoritatea v. exprimate — majoritatea relativă. Delegațiile care se abțin de la v. nu intră în calculul majorității. Sînt situații cînd se cere *majoritatea absolută* a tuturor membrilor conferinței. În această situație numărul v. afirmative trebuie să fie mai mare decît acela al abținerilor și al v. contra. În asemenea situații, abținerea de la v. produce efecte similare cu un vot negativ. Hotărîrile în problemele importante sînt luate cu majoritatea calificativă de 2/3 sau 3/4 din numărul votanților. Această majoritate este necesară, de regulă, pentru adoptarea, în formă definitivă, a unei convenții internaționale generale. Înainte sau după votare, fiecare reprezentant, în scopul de a evita orice confuzie asupra v. exprimat, mai ales în cazul abținerii, are dreptul de a-și explica v. Explicația la v. se folosește adesea de state pentru a-și preciza poziția în cazul în care, din cauza limitării discuțiilor, nu au avut posibilitatea să-și expună punctul de vedere în cursul dezbaterilor. V. ponderat (sistem de vot bazat pe inegalitatea părților, potrivit căruia unele părți dispun de un număr mai mare de voturi decît altele, în funcție de anumiți factori: contribuție financiară, întindere, populație, tonaj etc.). Acest sistem de vot există în unele organizații internaționale: Fondul Monetar Internațional (F.M.I.), Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare (B.I.R.D.), Comunitatea Economică Europeană (Piața comună). Votul prin ridicarea de mînă rămîne însă cel mai des folosit în practica organizațiilor internaționale.

W

Waddington, cazul ~. La 24 febr. 1906 Carlos Waddington, fiul însărcinatului cu afaceri al statului Chile la Bruxelles, în vîrstă de 17 ani, l-a împuşcat pe secretarul ambasadei Balmaceda, care îi dezonorase sora. După săvîrşirea faptei, W. s-a refugiat în clădirea ambasadei. Poliţia belgiană a înconjurat clădirea fără a încerca să pătrundă în ea. Însărcinatul cu afaceri chilian a declarat la 26 febr. 1906 procurorului belgian că renunţă în privinţa fiului său la imunitatea diplomatică de jurisdicţie. Autorităţile belgiene nu au considerat declaraţia aceasta drept suficientă şi au întrebat guvernul chilian. După ce acesta şi-a dat consimţămîntul, W., care s-a prezentat singur la procuror, a fost arestat, iar ulterior juriul l-a achitat. V. şi **azil diplomatic.**

Wal-Wal, *cazul* ~, diferend între Etiopia şi Italia, născut în urma incidentului militar de la 15 dec. 1934 din oaza Wal-Wal de la graniţa africană italo-etiopiană, care a ocazionat moartea a 130 de soldaţi etiopieni şi a 30 de soldaţi italieni. Etiopia a cerut ca incidentul să fie supus unei comisii de arbitraj prevăzute în tratatul de amiciţie italo-etiopian din 2 aug. 1928 şi s-a adresat Consiliului Societăţii Naţiunilor. Au fost numiţi de fiecare stat cîte doi membri în comisie. Cînd la 5 iul. 1935 reprezentantul Etiopiei în comisie a susţinut că Wal-Wal se găsea pe teritoriul etiopian, reprezentantul Italiei s-a opus, pe motiv că discutarea unor probleme teritoriale ar fi exclusă prin înţelegerea compromisorie. Consiliul Societăţii Naţiunilor a confirmat punctul de vedere italian la 3 aug. 1935. Comisia a fost atunci completată cu un al cincilea membru şi a decis, la 3 sept. 1935, că nici unul din cele două guverne nu răspunde de incidentele în cauză, întrucît nu au fost dorite de ele.

Walker contra Baird, cazul ~. Cetăţeanul englez Baird poseda o întreprindere de preparare şi comercializare a homarului. Potrivit unui *modus vivendi* încheiat în 1890 între Anglia şi Franţa, într-o anumită regiune în Newfoundland nu puteau fi deschise şi exploatate asemenea întreprinderi decît cu aprobarea comandanţilor de marină francez şi englez. În executarea acestei înţelegeri căpitanul englez Walker a confiscat întreprinderea lui Baird. Acesta l-a dat în judecată pe Walker, dar el a invocat teoria actului de stat, în sensul că atît încheierea înţelegerii cu Franţa cît şi executarea ei de către reprezentantul Guvernului englez nu ar fi cenzurabile de justiţia engleză. Instanţele engleze au respins acest punct de vedere (1892) şi au admis acţiunea lui Baird, întrucît Guvernul englez nu este în drept să legalizeze acţiuni ale funcţionarilor săi spre a impune astfel respectarea unei convenţii a Angliei.

Walter Rex contra Bottrill, cazul ~. Cetăţeanul german Carl Walter Küchenmeister, venit în Anglia în 1928, a primit în 1931 permisiunea de a domicilia în această ţară, mai tîrziu s-a căsătorit cu o englezoaică, copiii lor fiind născuţi în Anglia. În 1939 a cerut cetăţenia engleză care i-a fost refuzată, iar în august 1939 autorităţile engleze i-au cerut să părăsească ţara, după care el s-a dus în Irlanda. În dec. 1939 s-a cerut ca el să se întoarcă în Anglia pentru a se putea discuta problema internării sale. În acelaşi an a fost dus în Australia şi reţinut pînă în 1945. Readus în Anglia a fost internat în lagărul Beltane School. Küchenmeister l-a dat în judecată pe comandantul lagărului, Richard Bottrill. Instanţa judiciară engleză a respins cererea pe motiv că, deşi Germania capitulase necondiţionat, starea de război dintre Anglia şi Germania nu încetase, aşa încît Küchenmeister continua să fie un inamic străin şi, ca atare, nu putea fi reclamant în faţa instanţelor engleze (sentinţa din 3 apr. 1946). Apelul lui Küchenmeister a fost respins prin sentinţa din 30 iul. 1946 de Court of Appeal a lui King's Bench Division, esenţialmente, pentru motivele indicate în sentinţa primei instanţe.

Washington, tratatul de la, cazul ~. Antarctica continent de peste 14 milioane km², în jurul Polului de Sud, prezintă interese multiple pentru diferite state, din care cauză Anglia, Noua Zeelandă, Australia, Franţa, Norvegia, Chile şi Argentina au ridicat şi continuă să ridice pretenţii teritoriale cu privire la Antarctica. Chile şi Argentina invocă împărţirea lumii pe atunci încă nedescoperite între Spania şi Portugalia (Tratatul de la Tordesillas, din 1949), precum şi relativa vecinătate a lor faţă de teritoriile din Antarctica. Celelalte state care ridică pretenţii teritoriale invocă descoperirea, expediţiile de studiu, ocupaţia temporară (greutatea condiţiilor de climă ar justifica lipsa unei posesii

efective). La o inițiativă a S.U.A., sprijinită de U.R.S.S., a fost încheiat Tratatul de la Washington, 1 dec. 1959, între U.R.S.S., S.U.A., Anglia, Argentina, Australia, Belgia, Chile, Franța, Japonia, Noua Zeelandă, Norvegia, Republica Africa de Sud, la care au aderat și alte state (România a aderat la 15 sept. 1971). Tratatul de la Washington a prevăzut că statele își mențin neatinse pretențiile lor cu privire la teritoriile din Antarctica dar nu pot enunța noi asemenea pretenții, nici să le extindă pe cele în ființă. Deși cazul Antarcticii nu este încă soluționat, Tratatul de la Washington însemna un pas în direcția rezolvării lui, deoarece prevedea, pe de o parte anumite cooperări (schimb reciproc de informații, folosirea și exploatarea teritoriului numai în scopuri pașnice; schimb de personal științific, de informații științifice obținute în Antarctica, interzicerea folosirii acestui continent în scopuri militare: manevre, explozii nucleare, experimente cu vreun nou tip de arme, crearea de baze sau fortificații militare), pe de altă parte obligă statele contractante să nu creeze fricțiuni și conflicte internaționale în această zonă.

West-Hinder, cazul ~. Vasul german Ekbatana, folosit ca remorcher, a ciocnit în dec. 1912 la aproximativ 30 km de coasta belgiană vasul de semnalizare belgian West-Hinder, care s-a scufundat împreună cu echipajul. Căpitanul vasului Ekbatana a fost acuzat în fața instanțelor belgiene pentru omucidere prin imprudență. El s-a apărat susținînd că instanțele belgiene ar fi incompetente ca să-l judece, întrucît West-Hinder nu ar fi fost un vas, deoarece era legat și ancorat de pămînt, locul accidentului se afla în marea liberă, iar un vas de semnalizare nu este un vas de stat. Instanțele belgiene au respins incidentul de incompetență, întrucît deși W.-H. nu era vas de stat, îndeplinea un serviciu de interes public, și era un vas, după construcție și echipaj.

Wilhelm Beckert, cazul ~, speță privind excepția de la imunitățile diplomatice. În anul 1909 Wilhelm Beckert, cancelarul legației germane la Santiago de Chile, a ucis pe portar, cetățean chilian, iar apoi a incediat cancelaria, spre a nu se descoperi faptul că deturnase o mare sumă de bani aparținînd legației. Guvernul german i-a retras imunitățile diplomatice și a fost de acord ca W.B. să fie judecat de instanțele judiciare chiliene. El a fost condamnat și executat în 1910.

Wimbledon, cazul ~, diferend între Franța, Marea Britanie, Italia, Japonia și Polonia, pe de o parte, și Germania, pe de altă parte, judecat la Curtea Permanentă de Justiție Internațională. Diferendul a apărut ca urmare a faptului că administratorul german al canalului Kiel a interzis în mart. 1921 vasului englez W., care fusese închiriat de o societate franceză pentru a transporta o încărcătură de muniții și materiale de război pentru paza maritimă poloneză din Danzig, trecerea prin canal. Refuzul se întemeia pe ordonanțele germane din 25 și 30 iul. 1920, care prevedeau menținerea neutralității germane în condițiile războiului polonezo-rus. După ce o intervenție a ambasadei franceze din Berlin, în sensul de a se permite vasului W. trecerea prin canal, întemeiată pe dispozițiile art. 380 din Tratatul de pace de la Versailles (1919) a fost respinsă de Guvernul german, W. a părăsit canalul și a trecut spre Danzig prin strîmtorile daneze. Germania a propus sesizarea C.P.J.I. (1922), iar Franța, Anglia, Italia și Japonia au sesizat această instanță cu o acțiune împotriva Germaniei, Polonia cerînd la 22 mai 1923 să ia parte la proces în calitate de intervenientă. Intervenția a fost admisă de C.P.J.I. la 26 iun. 1923, iar în fond sentința din 17 aug. 1923 a admis acțiunea reclamanților (cu opt voturi pentru și trei contra), hotărînd că autoritățile germane nu fuseseră în drept să interzică accesul lui W. la canal în temeiul ordonanțelor de neutralitate ale Guvernului german; că Germania, potrivit art. 380 din Tratatul de la Versailles, nu era în drept să aplice ordonanțele sale de neutralitate pe canal; că Germania trebuie să plătească despăgubiri vasului și închirietorilor în sumă de 140 749 franci, plus dobînzi de 6% de la data sentinței. În esență, sentința este motivată pe considerentul că dacă autorii Tratatului de la Versailles ar fi vrut să supună canalul Kiel acelorași norme ca și canalul Suez și Strîmtorile Mării Negre ar fi spus-o.

Wohlgemuth, cazul ~, diferend între Elveția și Germania apărut ca urmare a faptului că după războiul franco-prusian din 1870 și proclamarea Imperiului german, inspectorul prusac de poliție, August Wohlgemuth, a dat instrucțiuni unui individ din Basel, care era membru al Partidului Social-Democrat elvețian, să lucreze în calitate de agent german. W. a înștiințat conducerea Partidului Social-Democrat elvețian și, la îndemnul acestuia, l-a invitat pe W. să vină la Rheinfelden (Elveția) în vederea unor convorbiri. Acolo a fost arestat de poliția elvețiană. După o detenție de 9 zile a fost expulzat din Elveția. Bismarck a cerut pe cale diplomatică Elveției să permită Reichului german să întrețină pe teritoriul elvețian poliția sa proprie, sub pretextul că poliția elvețiană nu ar fi în stare să împiedice acțiunile anarhiste și astfel să-și îndeplinească îndatoririle de neutralitate, amenințînd cu un război vamal dacă această cerere nu va fi îndeplinită. Rusia și Austria au sprijinit demersurile lui Bismarck, dar Elveția a refuzat să admită măsuri care implicau o intervenție străină. Bismarck a renunțat în cele din urmă la măsurile cerute, iar Elveția a instituit o procuratură specială care să se ocupe de poliția politică a străinilor. V. și **neamestecul în treburile interne.**

Wrech, cazul ~. Baronul Wrech era ambasadorul contelui de Hessen-Kassel la curtea Franței. Cînd, la sfîrșitul anului 1771, a fost rechemat, ministrul francez al afacerilor străine i-a refuzat pașaportul întrucît W. nu-și plătise datoriile făcute în Franța. Într-o notă din 1 ian. 1772 ambasadorii și miniștrii plenipotențiari au protestat împotriva acestei măsuri îndreptate împotriva unui diplomat. Guvernul francez nu a dat înapoi și nu i-a permis lui W. să părăsească Franța decît după ce contele de Hessen-Kassel se obligase să achite datoriile personale ale lui W. V. și **privilegii și imunități diplomatice.**

Z

Zamora, cazul ~. Vasul suedez de comerț Zamora în drum de la New York spre Stockholm a fost oprit, la 8 apr. 1915, în marea liberă de un crucișător englez și dus într-un port din Marea Britanie pentru a i se cerceta încărcătura. Vasul și încărcătura, din care făcea parte și un stoc de cupru, au fost confiscate. O decizie interlocutorie a primei instanțe a autorizat coroana să preia cuprul, depunînd la instanță contravaloarea în bani. Comitetul juridic al Privy Council, prin sentința din 7 apr. 1916, a revenit asupra acestei măsuri ca fiind contrară dreptului internațional: cît timp captura nu este validată, suveranul englez nu are dreptul să se atingă de marfă. Ulterior a fost validată captura, atît a vasului cît și a încărcăturii.

zălog (în dreptul internațional), mijloc de garantare a executării unor angajamente asumate de state pe plan internațional. **Z.** a fost folosit, mai ales de către statele învingătoare în război, pentru a obliga statele învinse să execute obligațiile care le-au fost impuse. **Z.** a constat, de regulă, în ocuparea teritoriului (de ex., în baza art. 428 al Tratatului de la Versailles (1919) Puterile Aliate și Asociate au ocupat teritoriul german la apus de Rin, pentru o perioadă de 15 ani drept garanție că Germania va executa obligațiile impuse). În trecut s-a practicat și z. lucrurilor, în special, a briliantelor tezaurului etc.

zona spaniolă din Maroc, *cazul ~*, diferend între Marea Britanie și Maroc ca urmare a izbucnirii în anii 1913—1921, în zona marocană (sub protectorat spaniol), a unor mișcări populare, lupte ale cabililor împotriva ocupanților spanioli, de pe urma cărora cetățeni sau protejați englezi au avut de suferit pagube — case și alte clădiri distruse, vite pierdute, recolte luate, precum și dobînzile aferente. Pentru soluționarea diferendului, Marea Britanie și Spania au încheiat compromisul din 29 mai 1923, care deferea întreaga problemă — era vorba de 53 de reclamații diferite — unui arbitru. Max Huber a fost ales arbitru de părți în oct. 1923 și acesta, împreună cu încă doi juriști, a depus șase referate parțiale — ultimul la 1 mai 1925 — care împreună constituie sentința. Reclamațiile Angliei au fost găsite admisibile, în principiu, în măsura în care fusese nesocotit standardul minimal internațional, precum și principiul egalității în drepturi a resortisanților englezi cu indigenii, precum și al urmăririi celor vinovați. S-a socotit că dobînzile cuvenite erau de 7%, cît era obișnuit în Maroc, însă nu s-au admis dobînzi compuse.

zonă contiguă, fîșia de mare care se întinde dincolo de limita exterioară a mării teritoriale, pînă la o anumită distanță, variabilă de la caz la caz, spre larg, și în care statul riveran poate să-și exercite autoritatea sa, în scopul apărării unor interese (de pescuit, vamale, fiscale, de securitate, sanitare etc.). Convenția de la Geneva (1958) cu privire la marea teritorială și zona contiguă definește în art. 24 drepturile statului riveran în z.c. care să nu depășească 12 mile măsurate de la linia de bază a mării teritoriale: de a preveni contravențiile la legile sale de poliție vamală, fiscală, sanitară și de emigrare, și de a reprima asemenea contravenții comise pe teritoriul său sau în apele sale teritoriale. **Z.c.** este stabilită prin legile interne ale statului riveran, iar uneori și prin convenții internaționale. În z.c., statul riveran poate interzice navelor și cetățenilor străini să-și desfășoare anumite activități. Astfel de zone se stabilesc, potrivit Convenției de la Geneva (1958), de către statele care au ape teritoriale cu lățime mai mică de 12 mile marine. În cadrul celei de-a III-a Conferințe privind dreptul mării s-a propus ca **z.c.** să se extindă pînă la 24 mile marine, începînd de la liniile de bază care servesc la măsurarea lărgimii mării teritoriale și ca în această zonă statul riveran să poată exercita controlul necesar în vederea: prevenirii contravențiilor la legile sale de poliție vamală, fiscale, de imigrare sau sanitare pe teritoriul său sau în marea teritorială și să reprime contravențiile la legile menționate comise pe teritoriul său sau în marea teritorială.

zonă cu regim special, zonă maritimă în care statul riveran își exercită controlul. Se află în afara apelor teritoriale. Stabilirea unor zone de servitute este un drept suveran al statului riveran. El are dreptul de a interzice navelor de război ale statelor neriverane accesul în aceste zone maritime. Crearea de **z. cu r.s.** este reclamată și de satisfacerea unor nevoi de interes economic pentru țările riverane. Statul respectiv adoptă măsuri pentru prevenirea contravențiilor la legile lor privind politica vamală, fiscală, sanitară, de pescuit etc. Totodată, el trebuie să se abțină de la reglementări și practici care, sub pretextul asigurării securității, ar reduce, de fapt, în zona respectivă drepturile ce revin tuturor statelor în marea liberă.

zonă de frontieră, porțiune de teren, tangentă liniei de frontieră, stabilită prin legislația internă a unui stat. Accesul, domicilierea, circulația și exercitarea diferitelor activități în z. de f. sînt reglementate prin măsuri prevăzute de legislația internă a statului (regimul de frontieră). În R.S. România z. de f. sînt fixate de-a lungul întregii frontiere, fiind alcătuite din teritoriile comunelor care au limită comună cu frontiera de stat, cu excepția teritoriului municipiului Constanța; adîncimea minimă a acestei zone variază între 2-5 km, iar cea maximă între 12-35 km.

zonă demilitarizată 1. Statutul internațional al unui teritoriu sau regiune geografică stabilit, în general, prin tratate internaționale, în cuprinsul căruia statele hotărăsc distrugerea instalațiilor militare și interzicerea de a construi altele noi, precum și interzicerea de a menține forțe armate pe un anumit teritoriu cu excepția forțelor de poliție destinate să păstreze ordinea în zonă. Demilitarizarea poate fi: a) *parțială* (pentru o parte din teritoriu, de obicei la frontiere); b) *totală* (pe un întreg teritoriu sau regiune geografică); c) *deplină* (privește distrugerea tuturor fortificațiilor, tipuri de armament, forțe armate etc.); d) *limitată* (se permite menținerea unor anumite fortificații sau forțe armate reduse etc.). Privind retrospectiv, demilitarizări parțiale sînt cunoscute din secolele XVII și XVIII. În ordine evolutivă, ele se prezintă astfel: 1) Tratatul de la Utrecht (1713): Franța s-a obligat să distrugă toate fortificațiile din regiunea Dunkerque și să nu mai ridice alte construcții cu caracter militar în acea regiune; 2) Convenția de la Paris (1856): Rusia a fost obligată să demilitarizeze malurile Mării Negre; 3) Tratatul de la Versailles (1919): Germania a fost obligată să demilitarizeze ambele maluri ale Rinului, precum și o porțiune de teren lată de 50 km de-a lungul malului drept; 4) Tratatele de pace (1947) de la Paris au prevăzut demilitarizarea frontierelor Italiei cu Franța și Iugoslavia, demilitarizarea parțială a Sardiniei și Siciliei etc.; 5) Au fost demilitarizate total o serie de insule (Insulele Aaland, teritoriu finlandez, prin Tratatele din 1921 și din 1940; Insulele Spitzberg și Urșilor printr-un Tratat din 1920); 6) Acordul de la Potsdam (1945): s-a hotărît demilitarizarea totală a Germaniei; 7) Tratatul de la Washington (1959): s-a stabilit demilitarizarea totală a Antarcticii. **2.** (În caz de conflict armat). Porțiuni din teritoriul unui stat în care nu există forțe armate, armamente sau obiective militare create cu scopul de a spori gradul de protecție a populației civile în caz de conflict armat. Conform Protocolului I de la Geneva din 1977, z.d. se realizează prin acord între părți, scris sau verbal, încheiat direct sau prin intermediul unei puteri protectoare sau al unei organizații umanitare. Un asemenea acord constă în declarații reciproce și concordante, și va putea fi încheiat atît în timp de pace, cît și după începerea ostilităților. El va trebui să determine și să indice, cît mai precis posibil, limitele z.d. și să fixeze, la nevoie, modalitățile de control. Obiectul acordului îl constituie condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o asemenea zonă, ele fiind aproximativ identice cu cele pe care trebuie să le îndeplinească localitățile neapărate. Z.d. va fi marcată prin semnele convenite între părți, orice operațiune militară într-o astfel de zonă fiind interzisă. Nici una din părțile în conflict care a încheiat acordul nu va putea utiliza o asemenea zonă în scopuri legate de conducerea operațiunilor militare, nici să-l abroge unilateral. Z.d. își pierde statutul în caz de violare substanțială a acesteia de către una din părți. Z.d. înlocuiește zonele și localitățile sanitare prevăzute în Convențiile de la Geneva din 12 aug. 1949 cu privire la protecția victimelor de război. V. și **localități neapărate.**

zonă denuclearizată, teritoriu sau regiune geografică în cuprinsul căreia statele își asumă obligația de a nu produce, achiziționa sau experimenta arme nucleare, iar statele din afara acestor zone, de a nu introduce sau experimenta arme nucleare în zona respectivă și de a nu le ataca cu astfel de arme. Regimul juridic al z.d. este stabilit prin convenții internaționale. Crearea de z.d. a fost consacrată prin următoarele documente internaționale: Tratatul asupra Antarcticii (1959); Tratatul privind folosirea în scopuri pașnice a spațiului extraatmosferic, inclusiv a Lunii și a altor corpuri cosmice (1967); Tratatul privind interzicerea armelor nucleare în America Latină (Tratatul de la Tlatelolco (1967)), întărit ulterior printr-o rezoluție specială a Adunării Generale a O.N.U.; Tratatul privind interzicerea amplasării armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul lor (1972). Au fost formulate și alte propuneri pentru denuclearizarea altor continente sau regiuni ale globului, printre care propunerile României privind transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, bunei vecinătăți, lipsită de arme nucleare, precum și propunerile care vizează Africa, Europa centrală, Europa de nord, Mediterana, Orientul Mijlociu, Asia de sud, Oceanele Indian și Pacific. În concepția României, z.d. sînt una din componentele fundamentale ale efortului pentru dezarmarea generală. În acest sens, România acționează cu consecvență atît pentru fundamentarea juridică a conceptului de z.d., cît și pentru transpunerea acestuia în viață. Ea consideră că pentru a-și atinge țelurile, z.d. trebuie să fie concepute ca parte integrantă a unui sistem de măsuri menite să ducă la eliminarea totală a armelor nucleare, iar acordurile pentru încheierea lor să prevadă obligații reciproce ale țărilor participante, să ofere garanții pentru securitatea egală a tuturor părților, să nu limiteze posibilitatea de folosire a energiei atomice în scopuri pașnice, să instituie un sistem de control precis și echitabil, bazat pe principiul egalității depline. V. și **Balcanii — zonă a păcii și colaborării, fără arme nucleare.**

zonă de război maritim, suprafață din marea liberă în care părțile beligerante interzic navigația navelor inamice sau neutre. Z. de r.m. se instituie, de regulă, în imediata vecinătate a coastei inamice (de ex., la 3 nov. 1914, Anglia a declarat Marea Nordului z. de r.m. Drept răspuns, la 6 febr. 1915, Germania a declarat apele din jurul Angliei și Irlandei, inclusiv Canalul Mînecii, z. de r. m.). Pentru a împiedica navigația în aceste zone părțile beligerante care le instituie instalează baraje de mine sau folosesc submarine și aviația pentru a supraveghea și distruge navele care pătrund în aceste zone. Practica instituirii z. de r.m. este contrară norme-

lor dreptului internaţional care proclamă libertatea de navigaţie în marea liberă atît în timp de pace, cît şi în timp de conflict armat. Tribunalul militar internaţional de la Nürnberg a calificat crearea de z. de r. m. delicte la legile şi obiceiurile războiului maritim.

zonă de securitate, instituţie a dreptului internaţional prevăzută în Convenţia de la Geneva (1958) asupra platoului continental, ce constă în anumite spaţii marine de o lărgime rezonabilă care să nu depăşească 500 m stabilite în jurul instalaţiilor de cercetare ştiinţifică. Navele tuturor statelor au obligaţia de a respecta z. de s.

zonă economică exclusivă, instituţie nouă a dreptului internaţional cristalizată în timpul lucrărilor Comitetului pentru utilizările paşnice ale solului şi naţionale, şi ale celei de-a III-a Conferinţe a O.N.U. pentru dreptul mării, în baza căreia statul riveran poate să-şi extindă jurisdicţia sa într-o zonă situată dincolo de marea teritorială şi adiacentă acesteia, cu o întindere de pînă la 200 de mile marine, calculate de la linia de bază de la care se măsoară marea teritorială. În această zonă, statul riveran ar urma să aibă drepturi suverane în ceea ce priveşte explorarea şi exploatarea resurselor naturale, biologice şi minerale, precum şi jurisdicţie în legătură cu cercetarea ştiinţifică, protecţia mediului etc. Accesul altor state la aceste resurse, mai ales al unor state în curs de dezvoltare din zona geografică respectivă sau din afara acesteia, dezavantajate sau nu din punct de vedere geografic, inclusiv cele ce nu pot crea z.e. s-ar realiza prin intermediul unor acorduri încheiate între statele interesate şi statul ce-şi extinde jurisdicţia asupra z.e. Instituirea de z.e. nu trebuie să prejudicieze libertatea de navigaţie şi survol, de instalare a unor cabluri şi conducte submarine, ca şi alte utilizări legitime din punctul de vedere al dreptului internaţional legate de aceste libertăţi.

zonă intermediară, zonă marină, propusă a se înfiinţa ca o nouă instituţie a dreptului internaţional, în cadrul lucrărilor Comitetului special al O.N.U. pentru utilizările paşnice ale solului şi subsolului marin, dincolo de limitele jurisdicţiei naţionale. Propunerea aparţinînd statelor industrializate — S.U.A., Canada, Olanda ş.a. — urmărea, în esenţă, să anihileze tendinţa ţărilor în curs de dezvoltare de a-şi extinde jurisdicţia exclusivă asupra unor întinse zone marine, promovînd crearea în afara zonei mării teritoriale a unor z.i. în care drepturile cu privire la resursele naturale să se împartă între statele riverane respective şi comunitatea internaţională. Această propunere viza, în fond, să subordoneze reglementarea de drept intern a statelor riverane, normei de drept internaţional; ea nu a fost reţinută la cea de-a III-a Conferinţă asupra dreptului mării, constituind de fapt o iniţiativă avansată mai mult din considerente tactice şi abandonată în scurt timp chiar de către ţările iniţiatoare.

zonă strategică, termen care desemnează un teritoriu aflat sub tutelă, sau o parte a acestuia care, din cauză că reprezintă un interes deosebit pentru securitatea puterii administrante, este supus, în conformitate cu art. 82 şi 83 din Carta O.N.U., unui regim special.

zone neutralizate v. **neutralizare.**

zone acoperite de gheaţă, concept consacrat în proiectul de Convenţie asupra dreptului mării care defineşte măsurile ce pot fi adoptate de statele deţinătoare de asemenea zone în vederea protejării unor interese. Astfel, statele de coastă au dreptul de a adopta şi aplica legi şi regulamente nediscriminatorii pentru a preveni, reduce şi înlătura poluarea mediului marin produsă de nave în zonele acoperite de gheaţă şi cuprinse în limitele zonei economice exclusive, atunci cînd condiţiile climatice speciale riguroase şi faptul că aceste zone sînt acoperite de gheaţă în mare parte a anului constituie obstacole pentru navigaţie sau o fac deosebit de periculoasă şi cînd poluarea mediului marin riscă de a aduce grave atingeri echilibrului ecologic sau să-l perturbe în mod ireversibil. Aceste legi şi regulamente trebuie să ţină seama de navigaţie, precum şi de protecţia şi prezervarea mediului marin pe baza datelor ştiinţifice cele mai sigure de care dispun.

zone şi localităţi sanitare, suprafeţe de teritoriu unde, prin acordul dintre beligeranţi, sînt puşi la adăpost de urmările războiului răniţii şi bolnavii, precum şi personalul însărcinat cu organizarea şi administrarea acestor zone. Z. şi l.s. pot fi create atît pe propriul teritoriu al statelor beligerante, cît şi pe teritoriile ocupate de acestea. Pot locui în aceste zone şi persoanele care îşi au reşedinţa permanentă aici. Pentru a se putea bucura de protecţia cuvenită, zonele sanitare trebuie să îndeplinească următoarele condiţii: să nu reprezinte decît o mică parte din teritoriul controlat de statul care le-a creat şi să nu aibă o populaţie densă; să nu fie situate în apropiere de obiective militare sau de instalaţii industriale sau administrative importante; să fie plasate în regiuni îndepărtate de locurile unde se presupune că vor avea loc lupte. Aceste zone nu vor fi în nici o împrejurare apărate prin mijloace militare; căile de comunicaţie de care dispun nu vor fi utilizate pentru deplasările de personal militar sau de materiale de război. Îndeplinind aceste condiţii, zonele respective nu pot fi în nici o împrejurare atacate. În caz de ocupaţie a teritoriului de către inamic, ele vor continua să funcţioneze, fiind protejate în continuare. Pentru recunoaştere, z. şi l.s. trebuie să fie marcate cu insemnul heraldic al Crucii Roşii. Z. şi l.s au fost înlocuite prin Protocolul I de la Geneva din 1977 cu zone demilitarizate.